

زاد المعاد

في هدي خير العباد

للإمام العلامة شيخ الإسلام
محمد بن أبي بكر الزرعي
ابن قيم الجوزية

I

الجزء الأول

FURNIZIMI PËR BOTËN TJETËR

**Marrë nga Udhëzimi i Adhuresit
më të Mirë të Allahut**

Nga:

Shejhul Islam

Ibn Kajjim El-Xhevzie

Përkthyer nga:

Nig'jar Bajrami-Hoti

I

Vëllimi i Parë

Titulli i librit:

Furnizimi Për Botën Tjetër

Marrë nga Udhëzimi i Adhuresit më të Mirë të Allahut

Autor:

Shejhul Islam – Ibn Kajjim El-Xhevzie

Përktheu dhe përshtati nga boshnjakishtja:

Nig'jar Bajrami-Hoti

Recensent sheriatik:

Mr. Prof. Sabri Bajgora

Kryeredaktor:

Ilir Hoti

Redaktor gjuhësor:

Ilir Hoti

Përgatitja kompjuterike:

Ilir Hoti

Ballina:

Ilir Hoti

Parathënie

Dijetari i mirënjohur islam Shemsuddin Ebu Abdullah, Muhammed ibn Ebi Bekr ibn Ejub ibn Sa'd ibn Hariz ez-Zer'i ed-Dimeshki, i njohur më shumë si Ibn Kajjim el-Xhevzijje, u lind në Damask në vitin 691 h. ndërsa vdiq po ashtu në Damask në vitin 751.

U bë i njohur me emrin Ibn Kajjim el-Xhevzijje, sipas Medresesë “El-Xhevzije” të cilën e kishte ndërtuar Muhjiddin ibn Hafidh el-Xhevzijje, mbikëqyrës i së cilës ishte babai i tij. Ibn Kajjimi ishte nxënës i shejhul Islam Ibn Tejmijje, të cilin e kishte shoqëruar për një kohë shumë të gjatë, madje edhe në burg. Këta dy dijetarë qenë burgosur për shkak të shfaqjes haptazi të pakënaqësisë ndaj veprimeve të pushtetarëve të atëhershëm, meqë me ngul mbronin pozicionet dhe qëndrimet e Akides së Ehli Sunnetit, kundruall, devijimeve që po i bënin akides së shëndoshë, disa nga sektet dhe grupacionet filozofike.

Pas vdekjes në burg të Ibn Tejmijjes, Ibn Kajjimi vazhdoi ta trasonte rrugën e mësuesit të vet, me zell e përkushtim.

Ibn Rexheb El-Hanbeliu për Ibn Kajjimin kishte thënë: *“Nuk kam parë kurrë njeri si ky, nuk kam takuar njeri më të dijshëm se ky në të kuptuarit e kuptimeve kuranore, të sqarimit të Sunnetit dhe të dispozitave të besimit.”*

Ky dijetar i nderuar, la pas vetes 98 vepra madhështore, të cilat i ka cekur dijetari Bekër Ebu Zejd në veprën e tij: *“Ibn Kajjim el-Xhevzijje – jeta, gjurmët dhe veprat e tij”*.

Fatkeqësisht, nga ky thesar i Ibn Kajjimit, sot në duart tona gjenden vetëm 32 vepra, ndër të cilat spikasin:

“Zadul Me'ad fi hedji hajrul ibad”

“El-Vabil es-Sajjib fil Kelimi et-tajjib”

“El-Dau ve-d-devau”

“Redvatul muhibbin ve muz'hetul mushtakun”

“Xhelau-l efram”

“Hadil ervah ila biladil efram”

“I'lamul muvekki'ine an rabbil alemin”

“Igathetul lehfan min mesaidi-sh-shejtan”

“Bedaiul fevaid”

“Es-Salatu ve ahkamuha ve hukmu tarikiha”

“Xhevab fi Sijegi-l hamd”

“El-menarul munif fil hadithi-d-daif”

“Ixhtimau-l xhujush el-islamijje li gavzi-l muattaleti vel xhehmijje”

“El-Fevaid”

“El-Furusijjeh”

“Uddetu-s-sabirin ve dhehiretu-s-shakirin”

“Er-Ruh” etj.

* * *

Botimi në shqip i këtij libri kaq të vlefshëm, është një sihariq i madh për të gjithë islamdashësit, sepse Libri *“Zadul Me’ad”* është një libër i rrallë i llojit të vet. Ai në të ka përmbledhur çdo gjë që ka të bëjë me të Dërguarin e Allahut, nga fjalët, veprat, pëlqimet, si dhe jetën e tij. Ajo çka e karakterizon këtë vepër, është fakti se në të, mund të gjesh edhe çështje të trajtuara nga lëmi i fikut, duke sjellë argumente nga dijetarët më eminentë dhe duke përzgjedhur gjithnjë argumentin më të fortë e më të pranueshëm.

Ky libër në përmbajtjen e tij ka trajtuar tematika nga biografia e pastër e të Dërguarit të Allahut – Muhammedi a.s., që duke filluar nga lindja, prejardhja, prindërit, mëndesha që e ka ushqyer me gji, udhëtimet e tij para dhe pas Shpalljes, fillimin e zbritjes së Vahjit, mënyrat e Vahjit me të cilat inspirohej, luftërat e tij dhe gjithçka ndërlidhet me jetën e përditshme të tij, të bekuar. Prej këtyre gjërave, përmenden; mënyra e veshjes së tij, e të ushqyerit, e adhurimit, e faljes së namazit, e leximit të Kur’anit, e vizitës në varreza. Pastaj udhëzimet e tij të bekuara rreth zekatit, zekatul fitrit, sadakasë vullnetare, agjërimit, I’tikafit, kurbanit, etj.

Libri është i shkruar në një metodë që shumë lehtë kuptohet dhe që pëlqehet nga çdo lexues, sepse pos tjerash ka trajtuar në mënyrë dinjitoze edhe veprimet e të Dërguarit të Allahut në luftëra, në paqe, në raportet ndërnjerëzore, apo familjare, pastaj aspektet nga jeta e tij personale, raportet e tij me as’habët, me armiqtë, etj.

Ibn Kajjimi kishte vendosur të tubonte, madje edhe deri në imtësi, çdo gjë që ndërlidhet me Pejgamberin a.s. nga jeta e tij dhe kësaj ia kishte arritur, prandaj, me plot të drejtë meriton të quhet “Enciklopedi më e rëndësishme” në këtë sferë.

Ibn Kajjimi, këtë vepër e ka shkruar, gjatë rrugëtimit të tij në vendet e shenjta – Haxh dhe pranë vetes nuk kishte asnjë burim tjetër librash që të orientohej f.v. rreth saktësisë së haditheve etj... Megjithatë, libri i tij shquhet për saktësinë e këtyre haditheve të përdorura nga Sahihët dhe Musnedët e Hadithit.

Meqenëse përmban pothuajse tërë arsenalin e nevojshëm furnizues për një besimtar, lirisht mund të themi se ky libër është si një fanar ndriçues për ata që dëshirojnë të përdihen në të vërtetën. Është udhërrëfyes për ata që dëshirojnë të ndjekin gjurmët e të dashurit të tyre – Muhammedit a.s..

Një thënie mjaft domethënëse rreth këtij libri është përmbledhur në fjalinë e shumë dijetarëve: *“Asnjë shtëpi nuk bën të mbetet pa librin “Zadul Me’ad”, sepse ajo shtëpi që nuk e ka në bibliotekën e saj këtë libër, është shtëpi e varfër.”*

Një nder i veçantë për ne shqiptarët, është fakti se këtë vepër madhështore, në gjuhën arabe e kanë redaktuar dy eminencat e Islamit në lëminë e hadithit: Abdulkadër Arnauti dhe Shuajb Arnauti.

Allahu e shpërbleftë Ibn Kajjim el-Xhevzijjen me Xhennetin Firdevs, që na e ka lënë në duar këtë dhuratë kaq të çmueshme, pastaj redaktuesit shqiptarë të botimit në arabisht të cilët kanë bërë një punë madhështore si dhe përkthyesen e këtij libri në gjuhën shqipe.

Sabri Bajgora

Kryeimam i Bashkësisë Islame të Republikës së Kosovës

بسم الله الرحمن الرحيم

Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshiruesit

حسي الله ونعم الوكيل

Më mjafton Allahu, Ai është Mbrojtësi më i mrekullueshëm

Parathënia e autorit

الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، ولا عدوان إلا على الظالمين، ولا إله إلا الله إله الأولين والآخرين، وقُيُوم السماوات والأرضين، ومالك يوم الدين، الذي لا فوز إلا في طاعته، ولا عز إلا في التذلل لعظمته، ولا غنى إلا في الافتقار إلى رحمته، ولا هدى إلا في الاستهداء بنوره، ولا حياة إلا في رضاه، ولا نعيم إلا في قربيه، ولا صلاح للقلب ولا فلاح إلا في الإخلاص له، وتوحيد حبه، ألذي إذا أُطيع شكر، وإذا عُصي تاب وغفر، وإذا دُعي أجاب، وإذا عُوْمِل أثاب.

Falënderimi i takon Allahut, Zotit të të gjitha botëve, përfundimi i mirë ju takon besimtarëve, e armiqësia tregohet vetëm ndaj të padrejtëve. Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Zotit të të parëve dhe të tanishmëve, Drejtuesit të Qiejve dhe të Tokës, Sunduesit të Ditës së Gjykimit. Fitorja e vërtetë është në nënshtrimin ndaj Tij, ndërsa fuqia është në përluljen ndaj Madhështisë së Tij. Pasuria është në të treguarit e nevojës për Mëshirën e Tij. Jeta është në pritjen e Kënaqësisë së Tij, e dhuntitë në afërsinë e Tij, ndërsa pastërtia e zemrës dhe suksesi janë në sinqeritetin ndaj Tij (ihlas) dhe të drejtuarit e dashurisë vetëm ndaj Tij, të Cilit nëse i nënshtrohesh, falënderon, por, nëse bënë mëkate ndaj Tij, Ai kalon mbi to dhe falë, kur i lutemi, Ai na përgjigjet, e për mund, Ai shpërblen.

Falënderimi i takon Allahut, të Cilit të gjitha krijesat i kanë dëshmuar se Ai është Sunduesi dhe të gjitha qeniet që Ai i ka krijuar kanë pranuar që vetëm Ai meriton të adhurohet. Ata përmes shenjave të mrekullueshme (ajeteve), të cilat Ai i ka mbjellë në ta, kanë dëshmuar se Ai është Allahu dhe që nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Tij.

Lavdi i qoftë Allahut dhe Falënderimi i takon Atij, me numrin e krijesave të Tij, sa Ai vet do të dëshironte, sa peshon Froni i Tij dhe sa nevojitet ngjyrë për t'i shënuar fjalët e Tij. Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut Një, Ai nuk ka shok në adhurim (uluhijjet) siç nuk ka shok në të krijuar (rububijjet). Nuk ka asgjë të ngjashëm me Qenien e Tij (dhat), as me veprat e Tij, e as me veçoritë e Tij. Allahu

është më i Madhi, Atij i takon Falënderimi. Lavdi i qoftë në mëngjes dhe në mbrëmje. I Lavdëruar është Ai, të Cilin e Lavdërojnë qiejt dhe çdo gjë që gjendet në to, yjet, toka dhe banorët e saj, detet dhe peshqit në të, luginat dhe kodrinat, drunjtë dhe gurët, malet dhe shkretëtirat, çdo gjë e lagët dhe e thatë si dhe çdo gjë e gjallë dhe e vdekur.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ [الإسراء: 44].

“E lavdërojnë dhe e ngrenë në Lavdi e Madhështi Atë shtatë qiejt dhe toka dhe gjithë ç’është në ta dhe s’ka gjë që të mos e lavdërojë Lartësinë e Tij, por ju nuk e kuptoni lavdërimin e tyre. Me të vërtetë që Ai është gjithnjë tepër i Durueshëm, vazhdimisht Falës i Madh.” [El Isra’: 44]

Dëshmoj se nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Njërit dhe të Vetmit, i Cili nuk ka shok. Këto janë fjalët mbi të cilat mbijetojnë toka dhe qiejt, për shkak të të cilave janë krijuar të gjitha krijesat, me ato Allahu i Lartësuar i dërgonte të dërguarit e Vet, i shpalli Librat dhe i hartoi ligjet. Për shkak të tyre janë vendosur peshoret, janë shkruar veprat në libra dhe është vendosur shpërblimi i Xhennetit dhe ndëshkimi i Xhehennemit.

Për shkak të tyre krijesat janë ndarë në besimtar dhe mosbesimtar, në të ndershëm dhe mëkatarë. Këto fjalë janë shkaktar i krijimit të urdhrave, shpërblimit dhe dënimit. Këto fjalë janë Vërtetësia për çka janë krijuar njerëzit dhe xhinët. Mbi to dhe të drejtat e tyre ka për të pasur pyetje dhe dhënie të llogarisë dhe për shkak të tyre ka për të pasur shpërblim dhe dënim.

Për shkak të tyre është përcaktuar kibla, për shkak të tyre është formuar feja, për shkak të tyre janë zhveshur shpatat e xhihadit. Ato janë e drejta e Allahut te të gjithë robërit e Tij, e ato janë fjalët e Islamit, çelësi i paqes. Mbi to kanë për t’u pyetur edhe të parët edhe të fundit. Kur robi ka për të qëndruar para Allahut, ka për t’u pyetur për dy gjëra:

ماذا كنتم تعبدون؟ وماذا أحببتم المرسلين؟

“Çka keni adhurar? Dhe si i jeni përgjigjur të dërguarve?”

Përgjigja në pyetjen e parë është aplikimi i fjalëve لا إله إلا الله *La ilahe il-lallah* (nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut), përmes njohjes, të pranuarit dhe të praktikuarit.

Përgjigja në pyetjen e dytë është aplikimi **أن مُحَمَّد رسول الله Muhammedun-Resulullah** (Muhammedi është i Dërguari i Allahut), përmes njohjes, dëgjueshmërisë dhe nënshtrimit.

Dëshmoj se Muhammedi është robi dhe i Dërguari i Tij. I besueshmi i Tij për Shpallje, i zgjedhuri i Tij në mes krijesave, ndërmjetësuesi i Tij në mes Tij dhe robërve të Tij, i cili është dërguar me fenë e fuqishme dhe Rugën e drejtë të qartë. Atë Allahu ia ka dërguar të gjithë popujve që të jetë udhëheqës i besimtarëve dhe dëshmitar kundër të gjithë njerëzve dhe xhinëve. Atë e ka dërguar pasi që një kohë e ndërpreu dërgimin e të dërguarve dhe me të udhëzoi në rrugën më të mirë dhe në shtegun më të qartë. Robërit e vet i ka urdhëruar që të jenë të nënshtruar ndaj tij, që ta ndihmojnë, ta respektojnë dhe ta duan dhe që t'ia japin të drejtën që i takon. Të gjitha rrugët (shtigjet) kah Xhenneti i ka mbyllur, përveç rrugës së tij dhe ato do t'i hapen vetëm atij që vjen përmes rrugës së tij. Kraharonin ia ka zgjeruar, përkujtimin për të lartë e ka ngritur dhe atë e ka bërë të pamëkate. Ai i cili i kundërvihet atij, veçse e nënçmoi dhe e përbuzi atë.

Ahmedi në *Musnedin* e vet shënon nga Ebu Munib el-Xhureshijj, e ai nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((بُعِثْتُ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ حَتَّى يُعْبَدَ اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُحِّي، وَجُعِلَ الدَّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي، وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ، فَهُوَ مِنْهُمْ))

“Jam dërguar me shpatë para Ditës së Gjykimit, derisa të adhurohet Allahu i Vetëm, i Cili nuk ka shok. Furnizimi im është nën hijen e shpatës time, ndërsa nënçmimi dhe përbuzja i takojnë atij që i kundërvihet urdhrin tim (fesë), e Ai i cili e imiton një popull, ai është prej tyre (atyre u takon).”¹

Ashtu siç i është caktuar nënçmimi atij që e kundërshton urdhrin e tij, gjithashtu edhe fuqia i takon atij që e pason atë dhe i cili i është nënshtruar atij.

Allahu i Lartësuar thotë:

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ [آل عمران: 139].

¹ Shënon Ahmedi (2/50) dhe (92), zinxhiri i transmetuesve është i mire (hasen), e të tillë e konsideron edhe Ibn Tejmijje në veprën e vet *El-Ihtida*, faqe 39. Mendim të tillë ka edhe Ibn Haxheri në *El-Fet'h* (10/230), ndërsa Hafiz El-Iraki konsideron që është i besueshëm (sahih.) Pjesën e fundit të këtij hadithi e shënon Ebu Davudi (4031). Një pjesë të këtij hadithi si mual-lak e shënon Buhariu në *Sahihun* e vet (6/72).

“Kështu pra, as mos u ligështoni (kundër armikut tuaj), as mos u dëshpëroni dhe do të jeni fitimtarë, në qoftë se me të vërtetë jeni besimtarë.” [Al Imran: 139]

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنَهَا الْأَذْلَ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ [المنافقون: 8].

“Ata (hipokritët) thonë: “Kur të kthehemi në Medinë, padyshim që më i nderuari (Abdullah bin Seluli, prijës i hipokritëve në Medinë) do ta dëbojë që andej më të ulët (të Dërguarin e Allahut).” Por nderimi, fuqia dhe lavdia i përkasin Allahut, të Dërguarit të Tij dhe besimtarëve, por hipokritët nuk e dinë.” [El Munafikunë: 8]

Gjithashtu ka thënë:

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ ... ﴿٣٥﴾ [محمد: 35].

“Pra, mos u dobësoni dhe mos kërkon paqë (nga armiqët e Islamit), kur ju jeni më lart, kur Allahu është me ju...” [Muhammed: 35]

Fjalët e Tij janë gjithashtu:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ [الأنفال: 64]

“O Pejgamber! Allahu është më se i Mjaftueshëm për ty dhe për besimtarët që të ndjekin ty.” [El Enfal: 64]

Pra, të mjafton vetëm Allahu ty dhe pasuesve të tu dhe përveç Tij nuk ju duhet askush tjetër.

Ky ajet - **(O Pejgamber! Allahu është më se i Mjaftueshëm për ty dhe për besimtarët që të ndjekin ty)** – mund të komentohet në dy mënyra:

Mënyra e parë e komentimit është që lidhëza “dhe” (el-vav - الواو) lidhë përemrin lidhor “atyre” (men - مَنْ) për përemrin vetor të vetës së dytë njëjës (kaf-الكاف) “ty-ti”, e cila në gjuhën arabe është në gjenitiv, e është e lejuar, sipas mendimit të shumicës, lidhja për përemrin e bashkangjitur vetor në gjenitiv pa përsëritjen e sërishme të vetës së parë të lidhjes gjenitive. Argumentet për këtë janë të shumtë, ndërsa dyshimet e atyre që e mohojnë këtë janë të pabaza.

Mënyra e dytë e komentimit është, që lidhëza “dhe” (و - و) ka domethënien “me” (me’a-مع), e përemri lidhorë “atyre” (men-من) është në akuzativ. Fjalët (hasbuke) kanë domethënien si edhe (kafike-كافيك), domethënë, Allahu të mjafton ty dhe u mjafton atyre të cilët të pasojnë ty. Siç e thonë këtë arabët: “*Hasbuke ve Zejden dirhemun*” (Ty dhe Zejdit u mjafton dërhemu).

Nga dy komentimet e para, i dyti është më i drejtë.

Ekziston **komentimi i tretë**, e ky është, që përemri lidhorë “ata” (men-من) të jetë në nominativ dhe të lidhet me emrin Allah. Kuptimi i ajetit do të ishte: “Të mjafton Allahu dhe pasuesit e tu.” Edhe pse këtë kuptim e kanë përmendur disa njerëz, ai është tërësisht i gabuar dhe nuk lejohet që ky ajet të komentohej në mënyrë të tillë. Fjalët (hasb-الحسب) dhe (kifaje-الكفاية) d.m.th. “mjaftueshmëri” e i përshkruhet vetëm Allahut, ashtu siç i përshkruhen vetëm Atij fjalët tevvëkul-të mbështeturit, takva-të besuarit dhe ibadet-të adhuruarit. Allahu i Lartësuar ka thënë:

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ
[الأنفال: 62].

“Dhe nëse ata duan të të mashtrojnë ty, atëherë sigurisht që më se i Mjaftueshëm për ty është Allahu; është Ai i Cili të ka mbështetur ty me Ndhmën e Tij (të pakursyer) dhe me besimtarët.” [El Enfal: 62]

Këtu ka bërë dallim në mes mjaftueshmërisë *hasb* dhe mbështetjes *te’jjid*. Mjaftueshmërinë ia ka përshkruar vetëm Vetes, por përmes ndihmës së Vet dhe besimtarëve të Vet. Allahu nga robërit e Vet i ka lavdëruar përkatësit e *tevhidit* dhe *tevvëkulit*, sepse ata mjaftueshmërinë ia përshkruajnë vetëm Atij. I Lartësuari ka thënë:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
[آل عمران: 173]

“Ata (besimtarë) të cilëve njerëzit (hipokritë) u thanë: “Vërtet, populli (pagan) ka grumbulluar kundër jush (një ushtri të madhe), kështu që frikësojuni atyre”, kjo në të vërtetë vetëm u shtoi Besimin dhe thanë: “Allahu Vetëm na mjafton neve dhe për ne Ai është Rregulluesi më i Mirë i punëve.” [Al Imran: 173]

Ata nuk kanë thënë: “*Neve na mjafton Allahu dhe i Dërguari i Tij.*” Duke qenë se fjalët e tyre ishin ato që i ka përmendur Allahu në ajet dhe që Allahu i Lartësuar për atë i ka lavdëruar, nuk është e mundur që Ai t’i thotë të Dërguarit të Vet: “Të

mjafton Allahu dhe pasuesit e tu”, e pasuesit e tij tanimë mjaftueshmërinë ia kanë pranuar vetëm Allahut të Lartësuar dhe të Dërguarin e Tij nuk ia kanë përshkruar si shok. Gjithashtu është e pamundur që i Dërguari i Tij, pasuesit e vet t’i përshkruaj Allahut shok në mjaftueshmëri. Ky është gabimi më i madh dhe kjo është thjesht e pamundur. Sipas ajetit të sipërm, janë edhe fjalët e Allahut të Lartësuar:

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ [التوبة: 59].

“Vetëm sikur të ishin kënaqur me atë që u dha Allahu dhe i Dërguari i Tij dhe të thoshin: “Allahu është më se i Mjaftueshëm për ne! Allahu do të na dhurojë neve nga Begatitë e Tij dhe i Dërguari i Tij nga sadakatë (lëmosha)! Tek Allahu i kthejmë shpresat tona duke iu lutur Atij!” [Et Tevbe: 59]

Sikur që në ajetin e mëparshëm dhënien ia ka përshkruar Allahut dhe të Dërguarit të Tij, gjithashtu në një vend tjetër ka thënë:

... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ... ﴿٧﴾ [الحشر: 7].

“... Dhe çfarëdo që t’ju japë juve i Dërguari, atë merreni dhe çfarëdo që ai ua ndalon juve, hiqni dorë (prej saj)...” [El Hashr: 7]

duke ia përshkruar mjaftueshmërinë vetëm Allahut. Nuk është thënë: “*Kanë thënë: Na mjafton Allahu dhe i Dërguari i Tij*”, por kjo është e drejtë ekskluzive e Allahut, siç ka thënë:

... إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ [التوبة: 59]

“... Tek Allahu i kthejmë shpresat tona duke iu lutur Atij!” [Et Tevbe: 59]

Dhe nuk ka thënë: “*edhe te i Dërguari i Tij*”, por dëshirën e zjarhtë (ragbe) ia ka përshkruar vetëm Atij. Gjithashtu, në fjalët e të Lartësuarit theksohet:

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴿٨﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٩﴾ [الشرح: 7-8]

“Kështu që, kur ta përfundosh (obligimin), ngrihu dhe qëndro në adhurim të Allahut (duke kryer falje).” “Dhe (vetëm) te Zoti yt ktheji (të gjitha qëllimet, shpresat dhe) lutjet.” [El Inshirah: 7-8]

Dëshira e zjarrtë “ragbe”, të mbështeturit “tevekkul” dhe mjaftueshmëria “hasb” i takojnë vetëm Allahut, ashtu si edhe adhurimi “ibadet”, të besuarit “takva”, sexhdja, betimi dhe përgjërimi, që i bëhen vetëm Allahut të Lartësuar. Shembull për këtë janë edhe fjalët e të Lartësuarit:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ... ﴿٣٦﴾ [الزمر: 36].

“A nuk është Allahu më i Mjaftueshmi për robin e Tij?...” [Ez Zumer: 36]

I Lartësuari dhe i Lavdëruari thekson, që Ai Vet i mjafton robit të Vet, e si atëherë pasuesit e të Dërguarit t’i shoqërojnë Allahut dikë në këtë mjaftueshmëri!? Argumentet që tregojnë se komentimi i këtillë i ajetit është i gabueshëm janë të shumtë dhe nuk mund të përmenden këtu.

Qëllimi ynë është, që të tregojmë se sipas shkallës së pasimit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) do të jetë shpërblimi, mbrojtja dhe ndihma, ashtu sikur që sipas shkallës së pasimit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) merret udhëzimi, sukcesi dhe shpëtimi. Allahu i Lartësuar arritjen e lumturisë në të dy botët e ka kushtëzuar me pasimin dhe për atë që e refuzon pasimin e tij e ka caktuar fatkeqësinë. Pasuesve të tij u takon udhëzimi dhe siguria, sukcesi dhe prestigji, ndihma dhe fitorja, mbështetja dhe të ndihmuarit dhe jeta e lumtur në dunja dhe në Ahiret. Atij që nuk e pranon pasimin e tij, i takojnë nënçmimi dhe përbuzja, frika dhe mashtrimi, disfata dhe fatkeqësia në dunja dhe në Ahiret.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هُوَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ))

“Asnjëri nga ju nuk do të jetë besimtarë, derisa unë për të nuk do të jem më i dashur se fëmija i tij, se prindi i tij dhe se të gjithë njerëzit.”²

Ndërsa, Allahu i Lartësuar është betuar se nuk është besimtar ai që të Dërguarin e Allahut nuk e merr për gjykatës në të gjitha mosmarrëveshjet me të tjerët, pastaj të

² Hadithin e shënojnë në *Musnedin* e vet (3/207 Muslimi 44), Nesaiu (8/114, 115) dhe Ibn Maxhe (numër 67). Të gjithë hadithin e transmetojnë nga Enes Ibn Maliku (رضي الله عنه). Buhariu, Nesaiu dhe të tjerët, gjithashtu e transmetojnë edhe nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), Ibn Bettali, Kadiu, Ijadi dhe disa të tjerë thonë: “Ekzistojnë tre lloje të dashurisë: Dashuria nga respekti dhe çmuarja, siç është dashuria ndaj prindërve, pastaj dashuria nga butësia dhe mëshira ndaj fëmijës, si dhe dashuria për shkak të ngjashmërisë dhe admirimit, siç është dashuria ndaj njerëzve të tjerë. Dashuria ndaj Pejgamberit i përfshin të gjitha llojet e dashurisë. Me fjalët mohuese të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) “nuk është besimtar..” mohohet tërësia e imanit, sepse baza e imanit ekziston edhe te ai i cili nuk e posedon këtë veçori.”

jetë i kënaqur me gjykimin e tij dhe që me shpirt të mos ndjejë aspak hidhërim për shkak të gjykimit të tij dhe që tërësisht t'i nënshtrohet dhe të jetë i dëgjuar ndaj tij.³

I Lartësuar ka thënë:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾ [الأحزاب: 36].

“Kur Allahu dhe i Dërguari i Tij kanë vendosur për një çështje, nuk i takon asnjë besimtari dhe asnjë besimtareje që në vendimin e tyre të bëjnë ndonjë zgjidhje tjetër. Dhe kushdo që nuk i bindet Allahut dhe të Dërguarit të Tij, padyshim që ka humbur në gabim të qartë.” [El Ahzab: 36]

I Lartësuar dhe i Lavdëruar, e përjashton mundësinë e zgjedhjes pas urdhrit të Tij dhe urdhrit të të Dërguarit të Tij (صلى الله عليه وسلم). Besimtari nuk ka të drejtë që të zgjedh asgjë pos urdhrit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), sepse kur ai urdhëron, urdhri i tij është definitiv. Të drejtën e zgjedhjes mund ta ketë kur dikush tjetër urdhëron diç, në rast se nuk është i njohur qëndrimi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) mbi atë çështje, me kusht që ai person të jetë njohës i Sunnetit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Me këtë kusht, mendimi i atij personi është i lejuar të pasohet, por nuk është i domosdoshëm. Asnjëri nuk është i obliguar të pasoj dikë tjetër përveç të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), pra, nuk do të ishte i justifikuar pasimi i dikujt tjetër. Nëse personi nuk e merr mendimin e të tjerëve, me atë, nuk bënë mëkat ndaj Allahut dhe ndaj të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

Shtrohet pyetja: Cilët janë ata njerëz në krahasim me atë të cilin të gjithë detyruesit shariatik janë të obliguar ta pasojnë, ndërsa e kanë të ndaluar ta kundërshtojnë dhe janë të detyruar ta refuzojnë çdo dispozitë për shkak të dispozitës së tij (nëse ato janë kontradiktore). Askush nuk ka të drejtë të gjykojë, të caktojë, apo të sjellë ligje përkrah tij. Çdokush që urdhëron atë që ai ka urdhëruar dhe ndalon atë që ai ka ndaluar, atëherë, është obligim pasimi i tij. Përkatësisht, ai person vetëm transmeton dhe lajmëron (informon), por nuk sjell rregulla të reja, e as nuk i imagjinon ato. Atë, që publikon mendime dhe i vendos rregullat sipas të kuptuarit dhe komentimit të vet, populli (ummeti) nuk është i obliguar që atë ta pasojë, e as të gjykojë sipas dispozitave të tij, derisa ajo nuk krahasohet me praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), e nëse është në pajtim dhe në përputhshmëri me

³ Kjo nënkuptohet nga fjalët e të Lartësuarit: **“Por jo, për Zotin tënd! Ata nuk janë besimtarë derisa të mos zgjedhin ty për të gjykuar në të gjitha mosmarrëveshjet mes tyre, derisa të mos mbetet në veten e tyre asnjë pikë kundërshtimi ndaj vendimeve të tua dhe derisa t'i pranojnë ato (vendimet e tua) plotësisht të nënshtroar.”** [En-Nisa, 65]

praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe vërtetohet se është e drejtë, atëherë pranohet, por nëse është në kontradiktë me të, është e domosdoshme të refuzohet dhe të braktiset. Nëse asnjëra nga këto dy mundësitë nuk janë të dukshme, atëherë nuk përcaktohem mbi atë dhe, në rastin më të mirë, është e lejuar të gjykohet dhe të jepen fetvatë (rregullat fetare) sipas saj, por është e lejuar edhe të refuzohet, por assesi nuk është i obligueshëm pasimi i saj.

I Lartësuar dhe i Lavdëruar është Allahu, i Vetmi, Ai krijon dhe zgjedh në mes krijesave. Allahu i Lartësuar thotë:

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ... ﴿٦٨﴾ [القصاص: 68].

“Dhe Zoti yt krijon gjithçka që Ai do dhe zgjedh...” [El Kasas: 68]

Nën shprehjen “zgjedh” (*ihtijar*) nuk mendohet mbi vullnetin (*irade*) në të cilin tregojnë apologjetët. Ata këtij termi i japin kuptimin {يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ} Allahu krijon çka donë). Ndërkaq, Ai edhe e bënë atë çka donë, por këtu nuk mendohet në atë kuptim sepse ai lloj i zgjedhjes është i përfshirë me fjalët e të Lartësuarit **“Dhe Zoti yt krijon gjithçka që Ai do dhe zgjedh...”** [El Kasas: 68] Këtu nën shprehjen zgjedhje, mendohet mbi zgjedhjen dhe të dalluarit, e kjo vjen pas krijimit. Përzgjedhja e përgjithshme është zgjedhje para krijimit dhe kjo është më e përgjithësuar dhe i paraprinë asaj, derisa, përzgjedhja e lartpërmendur është më konkrete (ehas) dhe kjo ndodh më vonë, domethënë kjo përzgjedhje është ndërmjet krijesave, ndërsa përzgjedhja e parë është për krijimin. Në mes këtyre dy mendimeve më i drejtë është mendimi i cili thotë që gjatë leximit duhet ndalur te fjalët “dhe Ai zgjedh” (ويختار - ve jahtar), ndërsa fjalia vijuese مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ **“Ata nuk kanë të drejtë të zgjedhin”** do të jetë mohuese, domethënë, kjo zgjedhje nuk u takon atyre, por ajo i takon vetëm Krijuesit. Sikur, që vetëm Ai krijon, ashtu edhe vetëm Ai i zgjedh krijesat. Askush nuk mund të krijoj, as të zgjedh pas Tij, sepse Ai më së miri di se kë duhet zgjedhur dhe me kë Ai është më i kënaqur, cili është i përshtatshëm për zgjedhje dhe cili jo dhe askush tjetër as përafërsisht nuk është mbi atë shkallë.

Ata që nuk kanë mjaft dituri as verifikime (precizitet) konsiderojnë që pjesëza (مَا) në fjalët e të Lartësuarit (مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ) është përemër lidhor dhe që ajo është kundrinë e drejtë nga folja (يختار) dhe që kuptimi i ajetit: **“Dhe zgjedhin ata të cilët kanë (të drejtë) zgjedhjeje”**. Komentimi i tillë është i pasaktë nga shumë arsye:

E para: Në këtë rast, fjalia lidhore nuk ka përmendur lidhorin (العائد) i cili fjalinë lidhore e lidh me antecedentin e saj, sepse fjala (الْخِيَرَةُ) “zgjedhje” është në nominativ duke e pasur parasysh që ajo është subjekti i foljes ndihmëse (كان), ndërsa predikati (kallëzuesi) i tij është (لهم), prandaj kuptimi i ajetit do të ishte:

“Dhe zgjidhni sendin për të cilin zgjedhja ka qenë e tyre”. Ky konstruksion tërësisht është i pamundur.

Sikur të tentohej që konstruksioni të bëhej i pranueshëm, duke konsideruar që përemudi vector reflektiv është hequr (محذوف), fjalia do të ishte:

“E zgjedhe sendin të cilin ata kanë të drejtë ta zgjedhin.” وَيَخْتَارُ الْأَمْرَ الَّذِي كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ فِي اخْتِيَارِهِ

Kundër argument është, se kjo është e papranueshme për arsye tjetër, e kjo është se ky konstruksion nuk është nga ato raste, në të cilat është e lejuar heqja e përemudi vector, e cila përemudi lidhorë e lidhë me antecedentin e saj. Ajo është e lejuar të hiqet nëse është në gjenitivë, për shkak të parafjalës së njëjtë si edhe antecedentit të saj edhe nëse kuptimi i tyre është identik, siç është në fjalët e të Lartësuarit:

.. يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ [المؤمنون: 33]

“... ai ha nga ato që hani ju dhe pi nga ato që pini edhe ju.” [El Mu'minunë: 33]

E dyta: Sikur të dëshirohej të arrihej ky kuptim, atëherë, fjala (الخيرة) do të ishte në akuzativë, e atë askush nuk e ka lexuar të atillë edhe pse fjalia me atë rast do të kishte kuptim.

E treta: Allahu i Lartësuar flet mbi kandidimin e mosbesimtarëve dhe dëshirën e tyre për të zgjidhur. I Lartësuari, pastaj atë ua mohon dhe sqaron që Vetëm Ai zgjedh. Ai thotë:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْفَرِيقَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ﴿٣٢﴾ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُلَخِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٣﴾ [الزخرف: 31-32]

“Dhe thanë: “Pse ky Kur'an nuk është zbritur te ndonjë burrë i shquar i këtyre dy qyteteve (Mekës dhe Taifit)?” “A janë ata të cilët përcaktojnë e ndajnë Mëshirën e Zotit tënd? Jemi Ne që përcaktojmë e ndajmë mes tyre jetesën e tyre në këtë botë dhe Ne i ngritëm disa prej tyre mbi të tjerë në rang të shoqërisë me qëllim që ata të marrin të tjerë në punët e tyre. Por Mëshira e Zotit tënd është më e mirë se ajo (pasuri) të cilën ata e grumbullojnë pa masë.”
[Ez Zuhruf: 31-32]

I Lartësuari ka kundërshtuar seleksionimin e tyre (përzgjedhjen) dhe i ka lajmëruar se ajo nuk u takon atyre, por Atij, që në mes tyre e shpërndanë atë që është e

nevojshme për jetë, siç është furnizimi dhe koha jetësore. Ai, gjithashtu, në mes të të zgjedhurave i ndanë shpërblimet sipas njohjes së të zgjedhurve, që i meriton dhe që nuk i meriton ato. Ai disa prej tyre i ngriti mbi të tjerët, për disa shkallë i dalloj, në mes tyre i shpërndau nevojat jetësore dhe shpërblimet e ndryshme dhe ato Ai i Vetmi i shpërndanë. Kështu Allahu në këtë ajet e ka sqaruar ekskluzivitetin e Vetmi mbi pyetjen e krijimit dhe zgjedhjes dhe gjithashtu ka sqaruar se Ai më së miri di se kë duhet zgjedhur, me fjalët:

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾
[الأنعام: 124]

“Dhe kur u vjen një shenjë (prej Allahut), ata thonë: “Ne nuk do të besojmë (dërgesën e Muhammedit), derisa të mos marrim edhe ne diçka të ngjashëm me atë që iu dha të Dërguarve të Allahut.” Allahu e di më mirë se ku e kujt t’ia japë Mesazhin e Tij. Poshtërim dhe turpërim prej Allahut dhe ndëshkim i ashpër do t’i mbulojë të poshtrit për çfarë ata thurnin me pabesi.” [El En’am: 124]

اللَّهُ أَعْلَمُ بِالْمَلِ الَّذِي يَصْلَحُ لِاصْطِفَائِهِ وَكِرَامَتِهِ وَتَخْصِيصِهِ بِالرِّسَالَةِ وَالنَّبُوَّةِ دُونَ غَيْرِهِ.

Pra, Allahu më së miri di se kush është i përshtatshëm për zgjedhjen e Tij, nderimin dhe të shpërblyerit me mision dhe dërgim.

E katërta: I Lartësuar për Vetën ka thënë, se është i Pastër nga shirku i cili rrjedh nga pohimet e tyre dhe, që edhe ata kanë të drejtën e kandidimit dhe të zgjedhjes, duke thënë:

وَرَبُّكَ تَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۚ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَنَ اللَّهِ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾
[القصص: 68]

“Dhe Zoti yt krijon gjithçka që Ai do dhe zgjedh: asnjë zgjedhje nuk kanë ata (në ndonjë çështje). Lavdi i qoftë Allahut dhe i Lartësuar mbi gjithçka që ata i mveshin e i ngjisin si shokë e të barabartë (me Të)!” [El Kasas: 68]

Shirku i tyre nuk ishte në pohimin e tyre që ekziston tjetër krijues (përveç Allahut), e që Allahu të pohoj për Vete se është i pastër nga ky shirk. Mendo mbi këtë, sepse ky stil është skajshmërisht subtil.

E pesta: Kjo është ngjashëm me fjalët në suren El Haxh:

يَتَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرْبَ مَثَلٍ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ ^{٦٤} اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوْا
 ذُبَابًا وَلَوْ اٰجْتَمَعُوْا لَهُ ^{٦٥} وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ
 ﴿٦٦﴾ مَا قَدَرُوْا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ ^{٦٦} اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿٦٧﴾ اللّٰهُ يَصْطَفِيْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
 رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ﴿٦٨﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ^{٦٨} وَاِلَى
 اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٦٩﴾ [الحج: 73 - 76].

“O njerëz! Ja një shembull për ju, kështu që dëgjoni mirë: Me të vërtetë që ata të cilëve ju u drejtoheni në vend të Allahut, nuk mund të krijojnë as edhe një mizë, edhe sikur të mbledheshin të gjithë së bashku për t’ia arritur qëllimit. Dhe nëse miza merr diçka prej tyre, ata nuk do të kenë aspak fuqi për ta çliruar atë prej mizës. Kësisoj, të dobët janë (që të dy) edhe lutësi edhe i luturi.” “Ata nuk e kanë vlerësuar lart Allahun me Lartësinë e Tij të Merituar. Vërtet që Allahu është Fuqiplotë, i Gjithëfuqishëm.” [El Haxh: 73-76]

Mandej thotë:

اللّٰهُ يَصْطَفِيْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ﴿٦٨﴾ يَعْلَمُ مَا
 بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ^{٦٨} وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٦٩﴾ [الحج: 73 - 76].

“Allahu i zgjedh të Dërguarit nga melekët dhe nga njerëzit. Vërtet që Allahu është Gjithëdëgjues, Gjithëvëzhgues.” “Ai di çfarë ndodhet para tyre dhe çfarë ndodhet pas tyre dhe tek Allahu kthehen të gjitha çështjet (për gjykim e vendim).” [El Haxh: 75-76]

Kjo është identike me Fjalët e Tij në suren El-Kasas, në ajetin 69:

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٦٩﴾ [القصاص: 69]

“Dhe Zoti yt e di se çfarë fshehin gjokset e tyre dhe çfarë ata shprehin.” [El-Kasas: 69]

Gjithashtu, është identike edhe me Fjalët e Tij në suren El En’am në ajetin 124:

... اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۚ ... ﴿١٢٤﴾ [الأنعام: 124]

“... Allahu e di më mirë se ku e kujt t’ia japë Mesazhin e Tij. ...” [El En’am: 124]

Në të gjitha këto vende, Allahu flet mbi diturinë e Vet Gjithëpërfshirëse, për shkak të njohjes së atyre që Ai i ka zgjedhur, sepse e ka ditur që vetëm ata janë të përshtatshëm për atë. Duke e analizuar kontekstin e këtyre ajeteve, vërehet se ai e përmban këtë kuptim, e edhe më tepër se kaq, e Allahu më së miri e di.

E gjashta: Ky ajet është përmendur pas fjalëve të të Lartësuarit:

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۚ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ [القصص: 65-68]

“Dhe (kujto) Ditën kur (Allahu) i thërret ata e u thotë: “Çfarë përgjigje u keni dhënë të Dërguarve?” “Pastaj njoftimi për një përgjigje të mirë do t’u mbulohet atyre atë Ditë dhe nuk do të jenë në gjendje të pyesin njëri-tjetrin.” “Por sa për atë i cili u pendua (nga politeizmi, mosbesimi, mëkatet), që besoi (në Njësinë e Allahut dhe në të Dërguarin e Tij) dhe që punoi mirësi e drejtësi (në jetën e dynjasë), atëherë ai do të jetë prej atyre që janë të fituar.” “Dhe Zoti yt krijon gjithçka që Ai do dhe zgjedh: asnjë zgjedhje nuk kanë ata (në ndonjë çështje). Lavdi i qoftë Allahut dhe i Lartësuar mbi gjithçka që ata i mveshin e i ngjisin si shokë e të barabartë (me Të)!” [El-Kasas: 65-68]

Prandaj, ashtu siç i ka krijuar vetëm Allahu i Lartësuar, ashtu në mes tyre i ka zgjedhur ata që janë penduar dhe kanë besuar dhe kanë bërë vepra të mira, ata janë të zgjedhurit e Tij në mesin e robërve dhe më të mirët në mesin e krijesave. Kjo zgjedhje është rezultat i urtësisë së Tij dhe njohjes së aftësisë së tyre për atë, e assesi rezultat i idhujtarëve dhe propozimit të tyre.

I Lavdëruar dhe i Lartësuar qoftë Allahu nga ajo që i përshkruajnë Atij.

Kreu mbi nderimet dhe cilësitë dalluese të Allahut

Nëse e vështron gjendjen e krijesave të zgjedhura, ke për të parë se kjo përzgjedhje dhe dhurim tregon mbi ekzistimin e Allahut të Lartësuar (*rububbijetin* - ربوبيته), Njeshmërinë e Tij, përsosmërinë e Urtësisë së Tij, Diturisë dhe Fuqisë, Ai është Allahu dhe nuk ka hyjni tjetër përveç Allahut. Ai nuk ka rival i cili do të krijonte siç krijon Ai, as të zgjedhë siç zgjedh Ai dhe as të udhëheq siç udhëheq Ai. Gjurmët e kësaj zgjedhjeje, të udhëhequri dhe caktimi në këtë botë janë argumentet më të mëdha të ekzistimit dhe Sundimit të Tij, si dhe argumenti më i mirë i Njeshmërisë dhe përsosmërisë së Tij, si dhe i sinqeritetit të të dërguarve të Tij. Do t’ju tregojmë mbi një pjese të vogël të tyre, që t’ua kushtojmë vëmendjen të tjerave dhe që të udhëzojnë mbi të tjerat.

Allahu ka krijuar shtatë palë qiej dhe i ka zgjedhur më të lartësuarit mbi ta që të bëhen vendqëndrim i melaikeve të Tij të zgjedhura, i ka dalluar mbi të tjerët me afërsinë e fronit të Tij Kursijj dhe afërsinë e pedestalit – Arshit, aty e ka vendosur kë ka dëshiruar prej krijesave të Tij. Ata kanë përparësi dhe veçohen nga qiejt tjerë, por, sikur të mos kanë asgjë tjetër, atyre u mjafton afërsia e Allahut të Lartësuar dhe të Lavdëruar. Ky ekskluzivitet dhe kjo veçori dalluese, edhe pse të gjithë qiejt janë nga materia e njëjtë, janë argumenti më i mirë i Përsosmërisë së Fuqisë së Tij dhe Urtësisë së Tij dhe se Ai çka dëshiron krijon dhe zgjedh.

E ngjashëm me këtë është ngritja e Firdeusit mbi Xhenetet tjera dhe veçimi i tij, sepse gjendet nën Fronin e Tij (Arshit).⁴

Në disa transmetime theksohet:

((إن الله سبحانه غرسها بيده، واختارها لخيرته من خلقه)).

“Me të vërtetë, Allahu atë e ka krijuar (mbjellur) me Dorën e Vet dhe atë e ka zgjedhur për krijesat e veta më të mira.”

⁴ Buhariu në Librin mbi *Tevhidin* (13/349) shënon hadithin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) se i Dërguari i Allahut ka thënë: “Në Xhenetet ka njëqind shkallë, të cilat Allahu ua ka përgatitur luftëtarëve në rrugën e Tij. Në mes dy shkallëve është sikur në mes Tokës dhe Qiellit. Prandaj kur i luteni Allahut, luteni Atë për Firdeus. Ai është pjesë e mesme dhe më e lartë e Xhenetit. Mbi të është Pedestali (Arshi) i Mëshiruesit dhe nga ai burojnë lumenjtë e Xhenetit.

Gjithashtu, në mesin e melaikeve i ka zgjedhur disa mbi të tjerat, siç është Xhibrili (جبريل), Mikaili (ميكائيل), dhe Israfil (إسرافيل).

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thoshte:

((اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَخْتِمْ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ)).

“O Allahu im, Zoti i Xhibrilit, Mikailit dhe Israfil, Formuesi i qiejve dhe i tokës, Njohësi i të fshehtës dhe të dukshmes, Ti vendos në mes robërve të Tu mbi atë që ata janë të ndarë, me lejen Tënde, më udhëzo mbi të vërtetën e asaj rreth së cilës janë ndarë, Ti udhëzon atë që dëshiron në rrugë të drejtë (siratën mustekim).”⁵

Ai, i ka përmendur këto tri melaike për shkak të cilësive dalluese të tyre, përzgjedhjes dhe afërsisë që kanë ndaj Allahut të Lartësuar. Sa shumë melaike ka mbi Qiej, e i ka emëruar vetëm ato tri? Xhibrili është sjellës i Shpalljes tek i cili është jeta e zemrës dhe shpirtit. Mikaili është meleku që lëshon shiun, në të cilin është jeta për tokën, kafshët dhe bimët, ndërsa Israfil është pronar i *surit* në të cilin do të fryj me lejen e Allahut, me ç’rast do t’i ringjall të vdekurit dhe do t’i nxjerr nga varret e tyre.

Ngjashëm me këtë, Allahu i ka zgjedhur lajmëtarët e fesë, të cilët ishin njëqind e njëzet e katër mijë, e në mesin e tyre i ka zgjedhur treqind e trembëdhjetë të dërguar, siç theksohet në hadithin të cilin e shënojnë Ahmedit dhe Ibn Hibbani në *Sahihun* (صحيحه) nga Ebu Dherri.⁶ Në mesin e tyre i ka zgjedhur “pronarët e vullnetit të fortë” (*ulul azmi*-أولي العزم), e ata janë pesë vetë të përmendur në suret El-Ahzab (الأحزاب) dhe Esh-Shura (الشورى), në fjalët e të Lartësuarit:

⁵ Hadithin e shënon Muslim (770) nga Aishja (رضي الله عنه) që Ebu Seleme Ibn Abdurrahman Ibn Avfi e kishte pyetur Aishen (رضي الله عنها), se si e kishte filluar i Dërguari i Allahut namazin e natës. Ajo ishte përgjigjur: “Kur ngrihej natën, namazin e vet e fillonte me: “Allahu im, Sunduesi i Xhibrilit...”

⁶ Hadithin e shënojnë Ahmedit në *Musned* (5/178, 179), ndërsa në senedin e tij (zinxhirin e transmetuesve) janë transmetues të dobët. Atë e shënon edhe Ibn Hibbani (numr. 94) në formë më të gjatë dhe në zinxhir të transmetuesve të tij është Ibrahim ibn Hixham El-Gasani, Ebu Hatimi dhe të tjerët për të thonë se është gënjeshtar. Ahmedit atë e shënon edhe nga Ebu Ummame dhe në zinxhirin e transmetuesve të tij gjithashtu janë tre transmetues të dobët. Hakimi në *El-Mustedrek* (2/262) shënon nga Ebu Ummame, se një njeri kishte pyetur: “O i Dërguari i Allahut, a ka qenë Ademi lajmëtar i fesë?” - I Dërguari ishte përgjigjur: “Po. Ka qenë i mësuar dhe ka biseduar me të.” Sa ka pasur në mes Nuhit dhe Ibrahimit?” Dhjetë shekuj.” Ata thane: “O i Dërguar i Allahut, sa ka pasur të dërguar?” Ai tha: “Treqind e pesëmbëdhjetë (grup i madh)” Hakimi konsideron që sipas kritereve të Muslimit hadithi është autentik, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebi.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ [الأحزاب: 7]

“Dhe (përkujto) kur Ne morëm nga Pejgamberët besën e tyre dhe prej teje (O Muhammed), edhe prej Nuhut, Ibrahimit, Musait dhe Isait - birit të Merjemes. Ne morëm prej tyre besë të fortë.” [El-Ahzab: 7]

Dhe ka thënë:

﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ ... ﴾ [الشورى: 13]

“Ai (Allahu) ka përcaktuar e urdhëruar për ju të njëjtën Fe (Besimin e Pastër Islam në Një Zot të Vetëm) të cilën Ai e pat urdhëruar për Nuhun, dhe atë të cilën Ne ta kemi frymëzuar ty (O Muhammed), dhe atë të cilën Ne e urdhëruam për Ibrahimin, Musain dhe Isanë, duke thënë që ju të vendosni Fenë dhe të mos bëni ndarje në të (në degë e parti)...” [Esh-Shura: 13]

E nga ata i zgjodhi dy miq të afërt (الخليطين): Ibrahimin dhe Muhammedin, paqja dhe shpëtimi i Allahut qoftë mbi ata dy dhe familjet e tyre.

Ngjashëm me atë, i Lartësuar i ka zgjedhur bijtë e Ismailit mbi njerëzit e tjerë, pastaj në mesin e tyre i ka zgjedhur bijtë e Kinanes nga Huzejme, pastaj në mesin e tyre e zgjodhi fisin kurejsh, prej tyre pasardhësit e Hashimit, e në mesin e tyre e ka zgjedhur të parin e pasardhësve të Ademit, Muhammedin (صلى الله عليه وسلم).

Gjithashtu i ka zgjedhur as’habët (أصحابه) në mesin e njerëzve të tjerë, e në mesin e tyre i ka zgjedhur të parët e mëdhenj (السابقين الأولين), e ndër ta i ka zgjedhur pjesëmarrësit e Bedrit (أهل بدر) dhe pjesëmarrësit në Betimin e Akabes (أهل بيعة).

⁷ Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (nr. 2276) nga Vasil ibn El-Eska (رضي الله عنه) se ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke thënë: “Allahu i ka zgjedhur Kinanët nga pasardhësit e Ismailit, por i ka zgjedhur edhe Kurejshët në mesin e Kinanëve, e nga Kurejshët e ka zgjedhur Benu Hashimin (pasardhësit e Hashimit), ndërsa mua më ka zgjedhur nga Beni Hashimët (pasardhësit e Hashimit)” Kinanët janë një grup i fisit, babai i të cilëve është Kinan ibn Muzejme. Këtë hadith e shënon edhe Tirmidhiu në formë të ngjashme (nr. 3612), ndërsa në formë më të gjatë nën numrin (3609) dhe thotë: “Me të vërtetë, Allahu nga djemtë e Ibrahimit e ka zgjedhur Ismailin, ndërsa nga pasardhësit e Ismailit Benu Kinan (pasardhësit e Kinanit), ndërsa nga pasardhësit e Kinanit i ka zgjedhur Kurejshët, ndërsa nga Kurejshët e ka zgjedhur Benu Hashimin (pasardhësit e Hashimit), ndërsa mua më ka zgjedhur nga Benu Hashimi (pasardhësit e Hashimit).” Tirmidhiu thotë: “Ky hadith është hasen sahih.” Ai është pikërisht ashtu siç ka thënë ai.

(الرَّضْوَان), e atyre ua dhuroi fenë, sheri'atin - ligjin më të mirë dhe më të pastër si dhe moralin më të bukur dhe më të drejtë.

Ummetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e zgjodhi mbi ummetet tjera. Imam Ahmedi në *Musnedin* e vet, por edhe dijetarët tjerë e shënojnë hadithin nga Behza bin Hakim bin Mu'avij bin Hajdit, i cili transmeton nga babai i tij, e ai nga gjyshi, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((أَنْتُمْ مُوفُونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللَّهِ)).

“Ju i plotësuar shtatëdhjetë ummete (ju jeni ummeti i shtatëdhjetë) dhe ju tek Allahu në mesin e tyre jeni më i zgjedhuri dhe më i miri.”⁸

Alijj ibn el-Medini dhe Ahmedi thanë: “Hadithin, të cilin e transmeton Behza bin Hakimi nga babai i vet, e ai nga gjyshi, është hadith autentik - *Sahih*.”

Gjurmët e kësaj zgjedhjeje shihen në veprat e tyre, moralin, të besuarit, pozitativ në Xhennet dhe gjendjeve gjatë kohës së gjykimit. Ata janë përmby njerëzit dhe ata nga lartësia i vështrojnë. Tirmidhiu shënon nga Burejde ibn el-Husajb el-Eslemi, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((أَهْلُ الْجَنَّةِ عِشْرُونَ وَمِائَةٌ صَفٍّ، تَمَانُونَ مِنْهَا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَأَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ))

“Banorët e Xhennetit do të jenë në njëqind e njëzet safe. Tetëdhjetë do t'i takojnë këtij ummeti ndërsa dyzet ummete tjera.”⁹

Tirmidhiu thotë: “Ky hadith është i mirë.”- *hadith hasen*. Në *Sahihun*, Ebu Seid el-Hudriu transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) se gjatë ligjërimit mbi ndarjen e Xhennetit ka thënë:

((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّي لَأَطْمَعُ أَنْ تَكُونُوا شَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ))

“Pasha Atë, në Dorën e të Cilit është shpirti im, unë me të vërtetë shpresoj që ju do të jeni gjysma e xhenetlinjëve.”¹⁰ (Nuk shtoi asgjë më tepër (se gjysma)). Mund të thuhet se ky hadith është më autentik-*hadith sahih*.

⁸ Hadithin e shënojnë Ahmedi në *Musned* (5-5), Ibn Maxhe (nr. 4288), Tirmidhiu (nr. 3004) dhe ai thotë: “Ky hadith është i mirë.” Hakimi e konsideron autentik dhe me të pajtohet Edh-Dhehebiu.

⁹ Tirmidhiu (nr. 2549) thotë që hadithi është i mirë. Ahmedi (5/347), Ibn Maxhe (nr. 4289) thonë se zinxhiri i transmetuesve është autentik. Ibn Hibbani dhe Hakimi e konsiderojnë autentik.

¹⁰ Kjo është një pjesë e hadithit të gjatë, të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (nr. 222) nga Ebu Seid el-Hudriu (رضي الله عنه), Buhariu e shënon nga Ibn Mesudi.

Theksohet: "I Dërguari (Veli Allh elihe وسلم) ka dëshiruar që gjysma e xhennetlinjëve të jetë nga ummeti i tij, atëherë Zoti i tij e informoi, duke i thënë:

((إِنَّمَا ثَمَانُونَ صَفًّا مِنْ مِائَةِ وَعِشْرِينَ صَفًّا))

"Atyre nga njëqind e njëzet safe u takojnë tetëdhjetë."¹¹

Në këtë rast, nuk ka kontradikta në mes këtyre dy haditheve, e Allahu më së miri e di.

Nga dhuntitë e Allahut ndaj ummetit të të Dërguarit (Veli Allh elihe وسلم) është edhe ajo, që Allahu ua ka dhuruar diturinë dhe butësinë, të cilën nuk ia ka dhuruar asnjë ummeti (tjetër). El-Bezari në *Musnedin* e vet por edhe autorët e tjerë, shënojnë hadithin nga Ebu Derda, të ketë thënë se: "E kam dëgjuar Ebu Kasimin (Veli Allh elihe وسلم) duke thënë:

((إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ: ((إِنِّي بَاعْتُ مِنْ بَعْدِكَ أُمَّةً إِنَّ أَصَابَهُمْ مَا يُجِبُونَ، حَمِدُوا وَشَكَرُوا، وَإِنْ أَصَابَهُمْ مَا يَكْرَهُونَ، اخْتَسَبُوا وَصَبَرُوا، وَلَا حِلْمَ وَلَا عِلْمَ، قَالَ: يَا رَبِّ، كَيْفَ هَذَا وَلَا حِلْمَ وَلَا عِلْمَ؟ قَالَ: أُعْطِيَهُمْ مِنْ حِلْمِي وَعِلْمِي)).

"Allahu i Lartësuar i ka thënë Isait, djalit të Merjemes: "Unë pas teje Kam për të Dërguar një ummet i cili, nëse u ndodh ajo që dëshirojnë kanë për të falënderuar, e nëse u ndodh ajo që nuk dëshirojnë, ata bëjnë durim dhe përmbahen. Nuk ka butësi e as dituri." Isai tha: "O Zot, si ashtu (çfarë do të thotë) nuk ka butësi as dituri?" Ai tha: "Unë kam për t'ju dhënë nga Butësia Ime dhe nga Dituria Ime."¹²

Nga nderimet e të Lartësuarit ndaj këtij ummeti është edhe përzgjedhja e vendeve dhe hapësirave më të pastra dhe më të mira për këtë ummet, e ky është vendi i Haremit të Shenjtë. I Lartësuari atë e ka zgjedhur për të Dërguarin e Vet (Veli Allh elihe وسلم) dhe ka urdhëruar që ritualet fetare të kryhen në të. Ka urdhëruar që atë ta vizitojnë ata nga vendet e afërta dhe nga vendet e largëta, dhe në të të hyjnë të përlur, modest dhe të mbushur me frikërespekt, me koka të zbuluara, pa rrobat e kësaj bote. Atë e ka bërë të shenjtë, të sigurt, pa gjakderdhje në të, pa shkulljen

¹¹ Ibn Haxheri në El-Fet'h thotë: "Sikur që i Dërguari i Allahut ka shpresuar që në bazë të mëshirës së Sundesit të vet, gjysma e Xhennetit do të jetë prej ummetit të tij, Allahu ia dha atë edhe më tepër se atë." (11/336.)

¹² Gjithashtu e shënon Ahmedi në *Musned* (6/450) dhe zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë. Atë e cekë edhe El-Hejthemi në *Mexhmeuz-zevaid* (10/67) dhe thotë: E shënojnë Ahmedi, El-Bezzari dhe Et-Taberani në *El-Kebiru* dhe *El-Evsat*. Transmetuesit e hadithit të Ahmedi janë të njëjtë, si ata të cilët i kanë hadithet e veta në *El-Sahih*, përveç El-Hasan ibn Suvarit dhe Jezid ibn Mejseres, e ata janë të besueshëm (sika).

drunjëve në të, pa gjueti në të, pa shkatërrim të gjelbërimit në të, që sendi i humbur të merret vetëm për t'ia kthyer pronarit, e jo për ta përvetësuar. Ka urdhëruar që vizita në Harem të jetë pastrimi i mëkateve, fshirja e kundërvajtjeve dhe falja e mëkateve. Të dy *Sahihët* e shënojnë hadithin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), në të cilin thuhet se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ أَتَى هَذَا الْبَيْتَ، فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ))

“Ai që vjen në këtë Shtëpi dhe nuk bën kontakte seksuale (gjatë kohës derisa është në ihram), e as nuk bënë mëkate, do të kthehet i pastër prej mëkateve sikur ta kishte lindur nëna.”¹³

Për vizitorin nuk ka tjetër shpërblim përveç Xhenetit. Në *Sunenin*, nga Abdullah ibn Mes'udi (رضي الله عنه) transmetohet se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَيْسَ لِلْحَجَّةِ الْمُبْرُورَةِ ثَوَابٌ دُونَ الْجَنَّةِ)).

“Kryeni Haxhin dhe Umrën, njërin pas tjetrit, sepse ata e mënjanojnë varfërinë dhe mëkatet si rrësheku i farkëtarit që e mënjanon ndryshkun nga hekuri, ari dhe argjendi. Për Haxhin e kryer sipas urdhrit, nuk ka tjetër shpërblim përveç Xhenetit.”¹⁴

Në të dy *Sahihët* është shënuar hadithi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمُبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ))

“Nga Umra deri në Umre është shpagimi i mëkateve që bëhen mes tyre. E për haxhin e pranuar nuk ka shpërblim tjetër përveç Xhenetit.”¹⁵

¹³ E shënojnë Buhariu (3/302) dhe Muslimi (nr. 1350) dhe ky është versioni i tij.

¹⁴ Shënojnë Tirmidhiu (810), Nesaiu (3/115), Ahmedi (3669) dhe zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë. Ky hadith ka mbështetje në hadithin nga Umeri të cilin e shënojnë Ahmedi (167), Ibn Maxhe (2887) dhe në tjetrin nga Ibn Abbasi te Nesaiu (5/115) dhe në bazë të këtyre dy transmetimeve ai bëhet autentik (sahih). Fjalët e tij “Kryeni ato njërin pas tjetrit”, domethënë që menjëherë pas kryerjes së njërit duhet kryer edhe tjetrin, ashtu që, nëse së pari e keni kryer Haxhin kryeni atëherë edhe Umren, por në rast se e keni kryer Umren atëherë kryeni edhe Haxhin, sepse ato e pasojnë njëra-tjetrën.

¹⁵ E shënojnë Buhariu (3/476) dhe Muslimi (nr. 1349).

Pasi që qyteti i siguruar Meka është vendi më i mirë, për Allahun është më i dashuri, Ai atë e ka zgjedhur në mesin e vendeve tjera dhe hapësirën e saj e ka caktuar për ritualet e robërve të Vet dhe e ka urdhëruar vizitën e saj. Këtë ritual e ka shpallur njërin nga farzet më obligative të Islamit. Me të është betuar në dy vende në Librin e Shenjtë të Tij duke thënë:

وَهَذَا الْبَلَدُ الْأَمِينُ ﴿٣﴾ [التين: 3]

“Për këtë qytet të sigurisë (Mekën)!” [Et-Tin: 3]

I Lartësuar gjithashtu ka thënë:

لَا أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ [البلد: 1]

“Betohe Unë për këtë qytet (Mekën)!” [El-Beled: 1]

Mbi rruzullin tokësor nuk ekziston asnjë vend tjetër që është i obliguar ta vizitoj ai që ka mundësi si dhe të bëjë tavaf rreth saj, e as nuk ekziston vend që duhet puthur ose të preket, e as vend ku falen mëkatet dhe gabimet, përveç Gurit të Zi dhe trekëndëshit jemenas të Kabës. Është vërtetuar nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) se namazi në Mesxhidul-haram është i vlefshëm sa njëmijë namaze (në ndonjë vend tjetër). Në *Sunenin* e Nesa’iut dhe në *Musnedin* e Ahmedit me sened autentik nga Abdullah ibn ez-Zubejri, transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا بِمِائَةِ صَلَاةٍ))

“Namazi në xhaminë time është më i mirë sa njëmijë namaze në xhamitë tjera, përveç në Mesxhidul-Haram. Namazi në Mesxhiul-haram është më i mirë se në xhaminë time për njëqind namaze.”¹⁶ (sh.r. kjo nënkupton se vlera e një namazi në xhaminë e Pejgamberit a.s. është njëmijë, ndërsa në Mesxhidul Haram – njëqindmijë)

Këtë e shënon Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet. Kjo flet qartë se Mesxhidul-Harami (المسجد الحرام) është vendi më i mirë mbi Tokë, prandaj vizita e tij është obligim (فرضاً), ndërsa vizita e vendeve të tjera është e pëlqyer por nuk është obligim.

¹⁶ Ky hadith nuk gjendet në *Sunenin* e Nesaiut, por ndoshta gjendet në *Sunenin* e *El-kubra*, ndërsa në *Musnedin* e Ahmedit është në (4/5) dhe zinxhiri i transmetimeve të tij është autentik. Ibn Hibbani gjithashtu atë e konsideron autentik (1027).

Ahmedi, Tirmidhiu dhe Nesa'iu shënojnë nga Abdullah Ibn Adijj ibn el-Hasrai se e ka dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), që duke ndenjur mbi të shaluarën e vet mbi Hazveret¹⁷ te Meka, ka thënë:

((وَاللَّهِ إِنَّكَ لَحَيِّزُ أَرْضِ اللَّهِ وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَيَّ اللَّهُ، وَلَوْلَا أَنِّي أَخْرَجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ))

“Pasha Allahun, ti je pjesa më e mirë e tokës së Allahut dhe pjesa më e dashur e tokës tek Allahu dhe sikur të mos isha i dëbuar, (kurrë) nga ti nuk do isha larguar.” Tirmidhiu thotë: “Ky hadith është *hasen-sahih*.”¹⁸

Veçoria dalluese e saj është edhe kjo, se ajo është kibla (قِبْلَةٌ) e të gjithë banorëve të tokës dhe mbi rruzullin tokësor nuk ekziston kibël tjetër.

Veçoria e saj është edhe kjo, se ndalohet të kthyerit kah ajo apo të kthyerit e shpinës kah ajo gjatë kryerjes së nevojave fiziologjike, për dallim nga pjesët tjera të tokës (ku ato ndalesa nuk ekzistojnë).

Mendimi më i drejtë mbi këtë është që nuk ka dallim se a kryhet nevoja fiziologjike në natyrë apo në tualet. Ekzistojnë më se dhjetë argumente që e vërtetojnë këtë, por nuk do t'i përmendim sepse janë përmendur në një vend tjetër, e ai i cili bënë dallim rreth kryerjes së nevojës fiziologjike në natyrë ose në objekt nuk ka argumente aq të fuqishme. Përveç kësaj, ato janë kontradiktore te përcaktimi i madhësisë së sipërfaqes së natyrës dhe të objektit, e ky nuk është rasti që t'i paraqesim argumentet e të dy palëve.

Specifika e saj është edhe kjo, Mesxhidul-haram është xhamia e parë mbi Tokë, siç shënohet në të dy *Sahihët* nga Ebu Dherri (رضي الله عنه) të ketë thënë se:

سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَوَّلِ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ؟ فَقَالَ: ((الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ))
قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: ((الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى)) قُلْتُ: كَمْ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: ((أَرْبَعُونَ عَامًا))

“E kam pyetur të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) mbi ndërtimin e xhamisë së parë mbi Tokë, e ai më tha: “Mesxhidul-haram.” E cila pastaj?, pyeta unë. Ai u përgjigj: “Mesxhidu-l-‘Aksa”. Unë pyeta, se sa është distanca në mes ndërtimit të tyre? Ai u përgjigj: “Dyzet vjet”.¹⁹

¹⁷ El-Hazvere është vend në Mekë, ndërsa në esencë është kodrinë e vogël. Është quajtur ashtu se aty ka qenë kodrinë e vogël.

¹⁸ E shënojnë Ahmedi (4/305), Tirmidhiu (3921), Ibn Hibbani (3108). Zinxhiri i transmetuesve është autentik. Ibn Hibbani e konsideron autentik – sahih (1025).

¹⁹ Hadithin e shënon Buhariu (6/290-291).

Ky hadith i ka hutuar disa persona, të cilët nuk e dinë se çfarë dëshirohet të thuhet me të.

Ata thanë: Është e njohur se Sulejman ibn Davud ka qenë ai i cili e ka ndërtuar Mesxhidu-l-‘Aksan, e në mes tij dhe Ibrahimit ka qenë më tepër se njëmijë vjet. Kjo tregon mbi paditurinë e tyre sepse Sulejmani në të vërtetë ishte vetëm rindërtues i Mesxhidu-l-‘Aksas, e jo themelues i tij. Themeluesi i tij ka qenë Ja’kub ibn Is’hak, paqja dhe shpëtimi i Allahut qoftë mbi ata dy dhe mbi familjet e tyre, dhe atë në distancë kohore të përmendur pas ndërtimit të Kabës nga Ibrahim.

Në mesin e gjërave që tregojnë mbi veçantinë e Mekës janë edhe fjalët e Allahut të Lartësuar që për Mekën ka thënë se është القرى **Ummul-kura** (nëna e vendbanimeve). Të gjitha vendbanimet e pasojnë atë dhe nga ajo (Meka) janë krijuar. Ajo është bazë e vendbanimeve, prandaj në ato vendbanime asgjë nuk mund të krahasohet me të. Ajo është *Fatiha* (الفاخرة) në shpalljet e Allahut, për të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thotë se është القرآن **Ummul-Kur’an**²⁰ dhe me të në librin e Allahut asgjë nuk është e barabartë.

Veçantia e saj është edhe ajo se nuk është e lejuar hyrja në të pa ihrame (إحرام), përveç atyre që kanë nevojë për hyrje të vazhdueshme në të. Këtë veçanti nuk e ka asnjë vend tjetër. Këtë qëndrim njerëzit e kanë transmetuar nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه). Transmetohen me zinxhirë të dobët të transmetuesve, nga Ibn Abbasi, fjalët të cilat ai ia përshkruan të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

((لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ مَكَّةَ إِلَّا بِإِحْرَامٍ، مِنْ أَهْلِهَا وَمِنْ غَيْرِ أَهْلِهَا))

“Askush të mos hyjë në Mekë pa ihrame, qoftë ai duke banuar në të apo jashtë saj.”

Këtë transmetim e shënon Ebu Ahmed ibn Adijj, por në zinxhirin e transmetuesve është El-Haxh-xhaxh ibn Ertah dhe transmetuesit e tjerë para tij, e ata janë transmetues të dobët.

²⁰ Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (395) në kapitullin mbi namazin me titull: *Domosdoshmëria e këndimit të Fatihasë gjatë namazit*, transmeton nga Ebu Hurejre, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Kush e falë namazin e nuk e këndon Ummul-Kur’anë (Fatihanë) namazi i tij nuk është i tërësishëm.” Këtë e përsëriti tri herë. Hadithin tjetër e shënojnë Ahmedi (5/114), Tirmidhiu (3124) dhe Nesaiu (2/139) në kapitullin mbi komentimin e fjalës së të Lartësuarit: **“Ne të kemi dhënë ty shtatë (ajete) që përsëriten (Fatiha përsëritet në rekate të namazit) edhe Kur’anin e madhërueshëm.”** [Hixhr: 87] Transmetohet nga Ebu Hurejre, e ai nga Ubej ibn Ka’bi, se i Dërguari i Allahut ka thënë: “Allahu nuk ka shpallur as në Tevrat e as në Inxhil asgjë të ngjashme si Ummul Kur’anë (Fatihanë) dhe ajo i përmban shtatë ajete që përsëriten. “Allahu ka thënë, në hadithin kudsijj: **“E kam ndarë namazin ndërmjet Meje dhe robit Tim në dy gjysma, dhe ai (robi), do ta fitoj atë për të cilën është lutur...”** Zinxhiri transmetues është autentik dhe Ibn Hibbani atë e konsideron autentik (1714).

Juristët Islam (fukahatë - الفقهاء) mbi këtë kanë tri mendime: negacioni i kësaj dispozite, vërtetimi i saj dhe bërja e dallimit në mes atij që është brenda mikatit dhe atij që është jashtë tij. Ai i cili është jashtë tij mund ta kalojë atë vetëm në ihrame, e ai i cili është brenda tij, trajtimi i tij është si trajtimi i banorëve të Mekës. Ky është mendimi i Ebu Hanifes, ndërsa dy mendimet e para i takojnë Shafiut dhe Ahmedit.

Veçantia e Mekës është edhe dënimi për atë, të cilit vetëm mendimi i shkon për bërjen e mëkatit, madje edhe nëse (mëkati) nuk bëhet. I Lartësuar thotë:

... وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ [الحج: 25]

“...dhe kushdo që përpiqet të bëjë ndonjë të keqe apo ndonjë mëkat, Ne do ta bëjmë që të shijojë një ndëshkim të dhimbshëm.” [El-Haxh: 25]

Duhet pasur kujdes në atë që këtu folja “të dëshirosh” (irade) ka ardhur me parafjalën “bi” e kjo përdoret edhe në kuptimin e kryerjes së dëshirës së madhe (qëllimit) – (hemm-(هم)), prandaj thuhet: “همت بكذا - hemmemtu bi kedha” (e kam për qëllim atë). Allahu e ka kërcënuar atë që tenton të bëjë ndonjë të keqe në të, që ka për ta bërë për ta shijuar një ndëshkim të dhimbshëm.

Këtu mendohet edhe mbi shtimin e peshës së mëkatit në të, por jo edhe mbi shtimin e numrit të mëkateve (sasisë). Për vepër të keqe pason dënimi. Kështu është, për vepër të madhe, sikur për vepër të vogël të keqe, dënimi është adekuat sipas madhësisë së saj. Vepra e keqe në haremin e Allahut - حَرَمَ اللَّهِ - në tokën e Tij dhe në rrethinë, është më e rrezikshme dhe më e madhe se në ndonjë vend tjetër. Prandaj, ai i cili nuk e dëgjon Sunduesin në afërsi të Tij, nuk është si ai i cili nuk e dëgjon Atë derisa ai është larg nga shtëpia e Tij dhe afërsia e Tij. Ky është vendimi për mosmarrëveshjen rreth zmadhimit të veprave të këqija, e Allahu më së miri e di.

Sekreti i kësaj zgjedhjeje dhe e veçantisë shihet në tërheqjen e zemrës, pastaj dëshirave të tyre, simpativë dhe dashurisë ndaj këtij qyteti të sigurt. Ai më fuqishëm i tërheq zemrat se magneti që e tërheq hekurin.

Për atë shkak, i Lartësuar na ka informuar që ajo (Meka) është vendbanimi i njerëzve, vend në të cilin ata vazhdimisht do të kthehen gjatë shekujve nga të gjitha anët dhe nuk do të ngopen së shikuari atë, por sa më shpesh që kanë për ta vizituar, aq më tepër kanë për ta dëshiruar.

Ta pyesim vetveten se sa janë vrarë për shkak të saj, sa janë rrëmbyer dhe plagosur, sa kanë sakrifikuar pasurinë dhe shpirtin nga dashuria e saj (Mekës). I dashuruari në të me gjithë dëshirë ndahet nga fëmijët e vet, familja, miqtë dhe atdheu duke qëndruar përpara formave të ndryshme të frikës, vështirësive dhe pakënaqësive, e ai në të gjitha këto ndjen kënaqësi dhe ëmbëlsi dhe këtë e konsideron, nëse në

zemrën e tij është shfaqur kulmi i dashurisë, më të ëmbël sesa kënaqësitë më të ëmbla njerëzore, apo luksi dhe pasuria e tyre.

وَلَيْسَ مُجِبًّا مَنْ يَعُدُّ شَفَاءَهُ عَذَابًا إِذَا مَا كَانَ يَرْضَى حَبِيْبُهُ

Nuk është i dashuruar ai i cili vuajtjen e konsideron si fatkeqësinë e tij nëse kjo e bënë të kënaqur të dashurin.

Të gjitha këto janë sekret i përshkrimit të Tij, Allahut të Lartësuar:

... وَطَهَّرَ بَيْتِي ... ﴿٢٦﴾ [الحج: 26]

“...dhe Shenjtëroje Shtëpinë Time...” [El Haxh: 26]

Ky përshkrim në mënyrë të drejtpërdrejtë asaj ia ka shkaktuar shenjtërinë, respektin dhe dashurinë, sikur që përshkrimi i Allahut i robit dhe të Dërguarit të Tij Vetvetes, e ka shkaktuar të njëjtën. Në të njëjtën mënyrë është edhe përshkrimi i robërve besimtarë të Tij, Vetvetes, ata i ka furnizuar me respekt, dashuri dhe dinjitet. Të gjithë që Sunduesi i Lartësuar ia ka përshkruar Vetes, ata kanë përparësi mbi krijesat tjera dhe posedojnë karakteristikat që e kërkojnë këtë përzgjedhje dhe veçanti, pastaj Allahu me atë përshkrim ia dhuron kualitetin shtesë, të zgjedhurit dhe respektin, që nuk e ka poseduar përpara përshkrimit. Në të kuptuarit e domethënies (së sekretit) nuk është i udhëzuar ai, i cili i barazon qeniet dhe gjërat (sendet), kohët dhe vendet dhe pohon se askush nuk ka përparësi mbi tjetrin, por që ky vlerësim është i padrejtë, dhe i pa justifikuar. Ky mendim përgënjeshtrohet me më se dyzet argumente të cilët janë përmendur në një vend tjetër. Mjafton që ky mendim vetëm të prezantohet dhe që të shihet parregullsia e tij. Në përshtatshmëri me këtë, qeniet e të dërguarve janë (tërësisht të njëjta) sikurse qeniet e armiqve të tyre, e përparësia e tyre mbi ta nuk është e lidhur me kualitetin (zgjedhjen) e qenieve të tyre për shkak të vetive dhe virtyteve që nuk i kanë të tjerët. Ashtu është edhe me vendet, të gjitha vendet janë të njëjta dhe asnjë vend nuk ka përparësi mbi tjetrin, por ato vlerësohen sipas veprave të mira që ndodhin në to dhe nuk ka përparësi vendi ku është Ka’ba, e as Mesxhidul-Harami, Mina, Arafati, mbi cilin do vend tjetër të tokës, por përparësia u jepet në bazë të gjërave të tjera që nuk janë të lidhura me tokën, e as nga veçoritë e vazhdueshme të tyre. Allahu i Lartësuar dhe i Lavdëruar është përgjigjur në këtë mendim të gabuar me fjalët e Lartësuaara:

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ

رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

[الأنعام: 124]

“Dhe kur u vjen një shenjë (prej Allahut), ata thonë: “Ne nuk do të besojmë (dërgesën e Muhammedit), derisa të mos marrim edhe ne diçka të ngjashëm me atë që iu dha të Dërguarve të Allahut.” Allahu e di më mirë se ku e kujt t’ia japë Mesazhin e Tij. Poshtërim dhe turpërim prej Allahut dhe ndëshkim i ashpër do t’i mbulojë të poshtrit për çfarë ata thurnin me pabesi.” [En Aam: 124]

Kjo do të thotë, se nuk është secili i përshtatshëm dhe i aftë që ta bartë Mesazhin e Tij, por misioni ka njerëzit e zgjedhur, dërgimin e meritojnë vetëm ata dhe ai u takon vetëm atyre, e Allahu më së miri e Di se cili është për të. Sikur qeniet të ishin të njëjta, siç pohojnë ata, atëherë këtu nuk do të ishte përgjigja për ta. Ashtu është edhe me fjalët e të Lartësuarit:

وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ
بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾ [الأنعام: 53]

“Kështu Ne i kemi provuar disa prej tyre me disa të tjerë, që të mund të thonë: “A këta (besimtarë të varfër) janë që Allahu i ndihmon dhe u sjell mirësi?” A mos vallë nuk i di më mirë Allahu ata që janë falënderues?” [En Aam: 53]

Pra, Ai më së miri e Di kush i falënderohet për dhuntitë e Tij dhe Ai atë e dallon me mirësinë e Vet duke e ngritur atë mbi ata që nuk e falënderojnë Atë. Nuk është secili i përshtatshëm për ta falënderuar Atë, e as i prirë për dhuratë (bamiresi) dhe për lartësim duke e veçuar atë.

Krijesat siç janë qeniet, vendet dhe individët, që janë të zgjedhura dhe janë të veçanta mbi të tjerët, posedojnë veçori dhe cilësi në vetveten e tyre, e jo jashtë tyre, e Allahu ata i ka zgjedhur për shkak të atyre karakteristikave. Ai është i Cili i ka nderuar me karakteristika të tilla dhe i ka veçuar gjatë zgjedhjes. Ata janë krijesat e Tij dhe ajo është zgjedhja e Tij:

وَرَبُّكَ تَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ .. ﴿٦٧﴾ [القصص: 67]

“Dhe Zoti yt krijon gjithçka që Ai do dhe zgjedh...” [El Kasas: 67]

Sa i pabazë është pohimi, se hapësira ku gjendet Ka’ba është identike me vendet tjera, që qenësia (esenca) e Gurit të Zi është e njëjtë si gurët tjerë mbi Tokë, që qenia e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) është identike me qeniet e njerëzve tjerë, e që përparësia që e kanë ata mbi të tjerët është e lidhur nga gjërat (rrethanat) që janë jashtë qenieve të tyre (zat) dhe veçorive që gjenden në ta. Këto fjalë dhe të

ngjashme me to janë pjesë e padrejtësisë, të cilën apologët ia kanë shkaktuar Sheriatit dhe ia kanë përshkruar atij, e ai është i pastër prej tyre. Më së tepërmi që ata kanë, është barazimi i të gjitha qenieve në një gjë të përbashkët, por kjo nuk e kërkon barazimin e tyre në esencë, sepse gjërat e ndryshme mund të kenë diç të përbashkët në aspektin e përgjithshëm, e mund të dallohen me karakteristikat e veta personale. Allahu i Lartësuar assesi nuk e ka barazuar aromën e miskut dhe aromën e urinës, e as ujin dhe zjarrin. Dallimi evident në mes vendeve dalluese dhe kundërshtitë e tyre dhe njerëzve të mëdhenj si dhe armiqve të tyre, është shumë më i qartë se ky dallim i madh. Në mes qenies së Musait (عليه السلام) dhe qenies së Faraonit është dallimi më i madh se në mes miskut dhe urinës. Ashtu edhe dallimi në mes të Ka'bes dhe shtëpisë së ndonjë sunduesi, gjithashtu është shumë më i qartë sesa ai dallim. E, si atëherë, këto dy vende të barazohen në esencë dhe në vlerë përkrah ibadetit, dhikrit dhe lutjeve që ndodhin aty?!

Nuk e kemi për qëllim që në detaje ta prezantojmë përgjigjën në këtë mendim të refuzuar (flakur) dhe të mjerë, por dëshirojmë që vetëm ta paraqesim atë, ndërsa të mençurit, të drejtët dhe të urtët kanë për ta sjell vendimin (për të gjykuar). Allahu dhe robërit e Tij nuk i japin rëndësi gjërave të pa vlerë. Allahu i Lartësuar zgjedh diç, i jep përparësi dhe e favorizon vetëm për shkak të veçantisë (vlerës), e cila kërkon zgjedhjen e tij dhe favorizimin. Po, Ai është që jep atë veçanti dhe e dhuron atë. Ai është i Cili e ka krijuar atë, pastaj e ka zgjedhur pas krijimit, e Sunduesi yt krijon dhe zgjedh çka donë!

Shembull për këtë është edhe veçantia e disa prej ditëve dhe muajve mbi ditët dhe muajt tjerë. Dita më e mirë tek Allahu është “jevmun-nahr (يَوْمُ النَّحْرِ)” (dita e therjes – e ajo është dita e parë e Kurban Bajramit) si dhe dita më e madhe e Haxhit” (el-haxhul-ekber (يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ)).²¹ Në *Es-Sunen* transmetohet nga i Dërguari (صلى الله) të ketë thënë se:

((أَفْضَلُ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمُ النَّحْرِ، ثُمَّ يَوْمُ الْقَرِّ))

“Dita më e mirë tek Allahu është jevmun-nahr, e pastaj jevmu-l-karr (dita e vendosjes dhe pushimit).”²²

²¹ Është quajtur dita e haxhit të madh, për atë shkak se shumica e veprimeve dhe ceremonive (ritualeve) të haxhit kryhen në të.

²² *Jevmul-karr* është dita pas *jevmun-nahr*, e ajo është e njëmbëdhjeta ditë e *dhul-hixhrit*, sepse njerëzit në atë ditë qëndrojnë në Mina, duke pasur parasysh që e kanë kryer tavafin, therjen e kurbanit dhe kanë pushuar si dhe janë vendosur (janë stolisur). Hadithin e shënon Ebu Davudi (1765) dhe Ahmedi (4/350) me zinxhir autentik të transmetuesve, Hakimi e konsideron autentik (4/221) e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

Nga pasuesit e Shafiut transmetohet: يومُ عرفة أفضلُ منه - “Dita e Arafatit është më e mirë sesa ajo ditë.” Ata pohojnë se kjo është dita “e haxhit më të madh” dhe që atij i cili agjëron në atë ditë i falen mëkatet për dy vite.²³ Nuk ka ditë gjatë së cilës Allahu liron më shumë robër (nga zjarri) sikur (që këtë e bënë) në Ditën e Arafatit (يَوْمُ عَرَفَةَ).²⁴ I Lartësuarit në atë ditë u afrohet robërve të Vet, pastaj krenohet para melaikeve me njerëzit që janë në Arafat. Mendimi i parë është i drejtë, që hadithi tregon mbi atë dhe nuk ka asgjë të fuqishme që mund ta kundërshtojë atë. Përveç kësaj, dita e haxhit të madh (el-haxhul-ekber) është në ditën e parë të Kurban Bajramit (jevmun-nahr) për shkak të fjalëve të Lartësuarit:

وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ... ﴿التوبة: 3﴾

“Dhe një shpallje e hapur nga Allahu dhe i Dërguari i Tij për mbarë njerëzimin në ditën më të madhe (dita e dhjetë e Dhil-Hixhes - muajit të dymbëdhjetë të kalendarit Islam)....” [Et-Tevbe: 3]

Është e vërtetuar në të dy *Sahihët*, se Ebu Bekri dhe Aliu (رضي الله عنهم), këtë e kanë proklamuar në ditën e parë të Kurban Bajramit (jevmun-nahr), e jo në ditën e Arafatit.²⁵ Në *Sunenin* e Ebu Davudit, me senedin më autentik transmetohet se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ يَوْمَ النَّحْرِ))

“Dita e haxhit të madh është dita e therjes së kurbanit (jevmun-nahr).”²⁶

²³ E shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (1162) Ebu Katade el-Ensariu (رضي الله عنه) thotë: “Është pyetur i Dërguari i Allahut, mbi agjërimin në ditën e Arafatit dhe ka thënë: “I fal mëkatet për vitin e kaluar dhe vitin e ardhshëm.”

²⁴ E shënojnë Muslimi (1348), Nesaiu (5/250) dhe Ibn Maxhe (3014) nga Aishja (رضي الله عنها), që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Dita në të cilën Allahu liron më së tepërmi robërit e Vet nga zjarri është dita e Arafatit. Me të vërtetë Ai zbret dhe krenohet me ta (njerëzit) përpara melaikeve, duke thënë: “Çfarë dëshirojnë ata?”

²⁵ E shënojnë Buhariu (8/240) dhe Muslimi (1347) nga Humejde ibn Abdurr-Rrahmani, që Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ka thënë: Më dërgoi Ebu Bekri (رضي الله عنه), gjatë këtij haxhi, me lajmë bartësit e tjerë, ditën e Kurban-Bajramit, në Mina që t’i njoftojmë idhujtarët se pas këtij viti nuk do të mund ta kryejnë haxhin e as të bëjnë tavaf rreth kabes.” Humejde thotë: “Pastaj i Dërguari i Allahut e dërgoi Ali ibn Ebu Talibin dhe e urdhëroi që t’ua proklamonte suren El Berae (Et-Tevbe).” Ebu Hurejre thotë: “Së bashku me ne, në ditën e Kurban-Bajramit në Mina, Aliu, njerëzve ua proklamoi suret El-Berae, (El-Tevbe) dhe i njoftoi ata që pas këtij viti idhujtarët të mos e kryejnë haxhin, e as të mos bëjnë tavaf të zhveshur (lakuriq) rreth Kabes.”

²⁶ E shënojnë Ebu Davudi (1945), Ibn Maxhe (3058) nga Ibn Umeri dhe senedi i tij është autentik, Buhariu në *Sahihun* e vet e shënon si hadith Mual-lak (3/461).

Ky është qëndrimi i një grupi as'habësh. Dita e Arafatit është përgatitja për ditën e therres (jevmun-nahr), e cila vjen pas Arafatit. Dita e Arafatit është e përmbushur me të qëndruarit në këmbë, përlulen, pendimin, nënshtrimin, lutjen për falje, e pastaj në ditën që pason bëhet vizita dhe për atë shkak tavafi në atë ditë është quajtur “tavafuz-zijare (طواف الزيارة)”, përkatësisht “tavafi i vizitës” sepse haxhinjtë Ditën e Arafatit janë pastruar nga mëkatet, pastaj Sunduesi i tyre i ka lejuar që në ditën e therres (jevmun-nahr) ta kryejnë vizitën (që ta vizitojnë Atë) dhe që të hyjnë në shtëpinë e Tij. Për atë shkak, në atë ditë bëhet therja e kurbaneve, rruajtja e kokës, gjuajtja e guralecëve dhe kryhen disa veprime të haxhinjve. Veprimet gjatë ditës së Arafatit janë sikur pastrim dhe larje për ardhjen e kësaj dite.

E njëjta është edhe me veçantinë e dhjetë ditëve të *dhul-hixhes* mbi ditët e tjera. Ato ditë janë ditët më të mira tek Allahu. Buhari në *Sahihun* e vet shënon nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهَا أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ)) قَالُوا: وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: ((وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، ثُمَّ لَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ))

“Nuk ka ditë gjatë së cilës vepra e mirë është më e dashur tek Allahu sesa gjatë këtyre ditëve.”²⁷ Ata kishin pyetur: “Madje as xhiahadi në rrugën e Allahut?” Ai ka thënë: “Madje, as xhiahadi në rrugën e Allahut, përveç nëse njeriu del me pasurinë e vet dhe me jetën e vet dhe nuk kthehet me asnjërën prej tyre. Këto janë dhjetë ditët, me të cilat Allahu është betuar me fjalët:

وَالْفَجْرِ ۝ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۝ [الفجر: 2-1]

“(Betohem) për çeljen e ditës!” “Për dhjetë netët!” [El-Fexhr: 1-2]

Prandaj, është e lavdëruar që gjatë këtyre ditëve të bëhet sa më shumë shqiptimi i tekbirdit, tahlilit dhe tahmidit, siç ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

((فَأَكْثَرُوا فِيهِنَّ مِنَ التَّكْبِيرِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّحْمِيدِ))

“Gjatë këtyre ditëve bëni sa më tepër tekbir, tehlil dhe tahmid.”²⁸

²⁷ Shënon Buhairu (2/382, 383) ndërsa versionin, të cilin e ka përmendur autori, gjendet te Ebu Davudi (2438), Tirmidhiu (757) dhe Ibn Maxhe (1727), me sened autentik.

²⁸ E shënon Taberaniu në *El-Kebir* (3/110) nga Ibn Abbasi si transmetim merfu’: “Nuk ka ditë më të vlefshme tek Allahu, dhe as vepra më të dashura tek Allahu, se dhjetë ditët e (dhul hixhrit) dhe gjatë atyre ditëve këndonin shumë tesbih, tahmind, tehlil dhe tekbir.” Të gjithë transmetuesit e këtij hadithi

Pesha e tyre kundruall ditëve tjera është sikurse pesha e vendit në të cilin kryhen ritualet fetare mbi pjesët tjera të tokës. E ngjashme me këtë është edhe veçantia e muajit të Ramazanit mbi muajt tjerë dhe veçantia e dhjetë netëve të fundit të ramazanit mbi netët tjera, sikur veçantia e natës së Kadrit mbi njëmijë muaj.

Në pyetjen, se cilat prej dhjetë netëve janë më të mirat, dhjetë netët e dhul-hixhes apo dhjetë netët e fundit të muajit të ramazanit, apo, cila natë është më e mirë, nata e Kadrit apo nata e Isra'së, përgjigjja është:

Sa i përket pyetjes së parë, përgjigje e drejtë është të thuhet: dhjetë netët e fundit të muajit Ramazan janë më të vlefshme sesa dhjetë netët e muajit Dhul-Hixhe, ndërsa dhjetë ditët e muajit Dhul-Hixhe janë më të vlefshëm sesa dhjetë ditë e muajit ramazan. Me këtë ndarje zhduket paqartësia. Dhjetë netët e muajit të Ramazanit janë më të zgjedhura për shkak të natës së Kadrit, e ajo natë është gjatë këtyre netëve, ndërsa dhjetë ditët e Dhul-Hixhes janë më të zgjedhura për shkak të ditëve të tij, sepse në to është Kurban Bajrami, dita e Arafatit dhe dita e tetë e Dhul Hixhës.²⁹

Sa i përket pyetjes së dytë, shejhul-islam Ibn Tejmijje, Allahu e mëshiroftë atë, ishte i pyetur se cili nga këta dy njerëz është në të drejtën, ai i cili pohon se nata e Isra'së është më e mirë se nata e Kadrit, apo tjetri, që e pohon të kundërtën?

Ai ishte përgjigjur: “Falënderimi i takon Allahut, sa i përket atij që thotë se nata e Isra'së është më e mirë se nata e Kadrit, nëse nën atë mendon mbi natën gjatë së cilës i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur udhëtim të natës dhe netët përkatëse si ajo gjatë çdo viti që vjen, se ato janë më të mira për ummetin e Muhammedit (صلى الله عليه وسلم) sesa nata e Kadrit, e që gjatë atyre ditëve therja e kurbanit dhe këndimi i lutjeve gjatë tyre është më e mirë se gjatë natës së Kadrit, kjo është e gabuar dhe këtë nuk e ka thënë asnjëri nga muslimanët.” Mospërputhshmëria e saj me fenë Islame është evidente. Kjo është ashtu, nëse dihet saktë se kur është nata e Isra'së, e çfarë mund të thuhet duke e pasur parasysh se nuk ekziston argument i besueshëm që e cakton muajin e saj e as dhjetë ditët e as natën precize. Transmetimet mbi atë janë të shkëputura dhe të ndryshme dhe nuk ka argument të fuqishëm. Muslimanët nuk janë urdhëruar që ta shënojnë natën e cila supozohet se ka qenë nata e Isra'së me ibadet ose me diç tjetër, për dallim nga nata e Kadrit, për të cilën është vërtetuar në të dy *Sahihët*, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

janë të besueshëm përveç Jezid ibn Ebu Zijadit, i cili është pyetur dhe askush tjetër nuk i transmeton fjalët: “Dhe gjatë tyre shumë këndoni...” dhe përkrah kësaj El-Mundhiri në veprën e vet *Et-Tergibu ve-terhib* (Shtytjet dhe paralajmërimet) (2/24), ky zinxhir i transmetuesve konsiderohet i mirë, ndërsa El-Hejthemi në *El-Mexhmeu* (4/17) thotë:” Transmetuesit e tij janë transmetues të transmetimeve autentike.”

²⁹ *Jevmut-tervije* (dita e të dhënit ujë bagëtime) është dita e tetë e dhul-hixhrit dhe është quajtur ashtu sepse hanxhinjtë atë ditë i jepnin ujë deveve të veta, e merrnin ujë duke u përgatitur për shkuarje në Arafat (sh. p.)

((تَحَرُّوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ))

“Kërkoni natën e Kadrit në dhjetë netët e fundit të Ramazanit.”³⁰ Gjithashtu në të dy Sahihët shënohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ))

“Atij që e kalon Lejletul-Kadrin duke bërë ibadet, duke besuar (gradimin) dhe duke shpresuar (shpërblimin), kanë për t’iu falur mëkatet e mëhershme.”³¹

Ndërsa i Lartësuar ka shpallur se ajo natë është më e mirë se sa njëmijë muaj tjerë dhe që në të është shpallur Kur’ani.

Ndërkaq, nëse me fjalët e lartpërmendura mendohet mbi një natë të caktuar në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është bartur dhe gjatë asaj nate ka përjetuar atë çfarë nuk ka përjetuar gjatë netëve tjera, por pa e shënuar atë me nafile apo me ibadete tjera, atëherë, kjo është e saktë. Nëse Allahu të Dërguarit të Vet (صلى الله عليه وسلم) i ka dhënë ndonjë bekim në ndonjë vend dhe kohë, nuk është e domosdoshme që ai vend dhe kohë të jenë më të mira sesa vendet dhe kohët tjera. Kjo është e pranueshme vetëm nëse supozojmë se ekziston argument që e vërteton se bekimi i Allahut që i është dhënë të Dërguarit gjatë natës së Isra’së ka qenë më i madh sesa bekimi i Tij që ia ka dhuruar gjatë natës së Kadrit me Shpalljen e Kur’anit dhe me dhënien e bekimeve tjera.

Nuk është shënuar nga asnjë musliman të ketë lartësuar natën e Isra’së mbi netët e tjera, e sidomos mbi natën e Kadrit. As as’habët, as tabi’inët dhe asnjëri prej atyre që i pasonin në të mirë, me asgjë nuk e kanë shënuar natën e Isra’së e as nuk e kanë përmendur atë, prandaj edhe nuk dihet se cila është ajo natë. Edhe pse Isra’ja është njëra nga veçantitë më të mëdha të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), edhe përkrah kësaj nuk është urdhëruar shënimi i asaj kohe dhe as i atij vendi me ndonjë ibadet. Madje as shpellën Hira, në të cilën ka filluar Shpallja dhe në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) vetmohej para misionit (dërgimit), nuk e vizitonte i Dërguari dhe as ndonjëri nga as’habët, as pas dërgimit gjatë qëndrimit të tij në Mekë. Ashtu, as ditën në të cilën i është zbritur Shpallja nuk e ka shënuar me ibadet e as me diç tjetër. Me asgjë nuk e ka shënuar, as vendin, as kohën kur ka filluar t’i zbres Shpallja. Ai i cili, për shkak të kësaj, apo dukurive të ngjashme, e shënon vendin dhe kohën sipas dëshirës së vet me ibadet, të tillët janë të ngjashëm me pasuesit e Librit, të cilët e kishin marrë kohën gjatë së cilës kanë ndodhur rastet e

³⁰ E shënojnë Buhariu në *Sahihun* e vet (4/225) dhe Muslimi (1169) nga Aishja (رضي الله عنها).

³¹ E shënojnë Buhariu në *Sahihun* e vet (4/98) dhe Muslimi (759) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

Mesihut për festa dhe ceremoni, siç është ditëlindja, dita e kryqëzimit dhe gjërat e tjera nga jeta e tij. Umer Ibn El-Hattabi e kishte parë një grup njerëzish duke nxituar në një vend për t'u falur, e i kishte pyetur: “Çfarë është kjo?” Ishin përgjigjur: “Vendi ku falej i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)” Ai u tha: “Vallë, a dëshironi që gjurmët e të Dërguarve tuaj t'i merrni për xhami!?” Ata që ishin përpara jush janë shkatërruar për shkak të kësaj. Kë e ka zënë namazi në një vend, le të falet aty.”³²

Disa njerëz thonë: “Nata e Isra'së për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) është më e mirë se nata e Kadrit, e nata e Kadrit për ummetin e tij është më e mirë se nata e Isra'së. Nata e Kadrit për ummetin është më e mirë, e nata e Isra'së më e mirë për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).”

Ekzistojnë mendime të kundërta se cila ditë është më e mirë, e premtja apo dita e Arafatit? Ibn Hibbani shënon në *Sahihun* e vet nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ وَلَا تَغْرُبُ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ))

“Dielli as nuk lind e as nuk perëndon në ditë më të mirë se të premtën.”³³

Në të gjithashtu gjendet hadithi nga Evi ibn Evi, në të cilin thuhet:

((خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ))

“Dita më e mirë në të cilën lind dielli është dita e premte.”³⁴

Disa dijetarë konsiderojnë se dita e premte është më e zgjedhur sesa dita e Arafatit duke u mbështetur në hadithin e mëparshëm. El Kadi Ebu Ja'la paraqet transmetimin nga Ahmedi, se nata e së premtes është më e zgjedhur se nata e Kadrit. Ndërkaq, është e drejtë që e premtja është dita më e mirë e javës, e ditët e

³² E shënon Ibn Ebi Shejbe në *El-Musannef* (2/84/1) ndërsa zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik.

³³ E shënon Ibn Hibbani në *Sahih* (551) ndërsa zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

³⁴ Këtë version që e ka paraqitur autori e shënon Muslimi (854), Tirmidhiu (488) dhe Nesaiu (3/89, 90) nga Ebu Hurejre. Sa i përket Hadithit nga Evi ibn Evi, versioni i tij të Ibn Hibbani është: “Me të vërtetë, ditëve tuaja më të mira i përket e premtja (nga ditët e juaja më të mira është xhumaja). Në atë ditë Allahu e ka krijuar Ademin (a.s.), në atë ditë ai ka vdekur, në atë ditë do t'i fryhet surit, në atë ditë çdo gjë do të vdesë. Në atë ditë dërgoni salavate mbi mua se, me të vërtetë salavatet më tregohen mua.” Ata thanë: “Vallë si të tregohen ty salavatet tona, kurse ti do të kalbesh.?!” Ai u përgjigj: “Allahu i Lavdëruar ia ka ndaluar tokës që ta kalb trupin tim.” Zinxhiri i transmetuesve është autentik, ndërsa e shënojnë edhe Ebu Davudi (1047) dhe Nesaiu (3/91).

Arafatit dhe Kurban Bajramit janë ditët më të zgjedhura të vitit, e mu kështu është edhe me natën e Kadrit dhe natën e së premtes. Prandaj, dita në të cilën bie e premtja dhe dita e Arafatit ka veçanti ndër ditët tjera për shumë arsye:

E para: Sepse në të bashkohen dy ditët më të zgjedhura.

E dyta: Sepse kjo ditë është ditë në të cilën gjendet momenti kur me siguri pranohet lutja. Shumica e mendimeve është, se ky moment është gjatë orës së fundit të ikindisë.³⁵ Atëherë, të gjithë haxhinjtë qëndrojnë në Arafat për shkak të duasë dhe lutjes së përlur.

E treta: Sepse në atë ditë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qëndruar në Arafat.

E katërta: Në atë ditë tubohen krijesat në të gjitha vendet e botës për shkak të hutbës dhe namazit të xhumasë, e kjo përputhet me tubimin e hanxhinjve ditën e Arafatit në Arafat, në atë ditë muslimanët tubohen në xhamitë e tyre dhe vendet e tubimit (në Arafat) dhe bëjnë dua dhe lutje të përlur si në asnjë ditë tjetër.

E pesta: E premtja është festë, e dita e Arafatit është festë për ata që janë në Arafat, prandaj është i qortuar agjërimi për ata që janë në Arafat. Nesa'iu shënon nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) të ketë thënë se:

((نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ بِعَرَفَةَ))

*"I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar agjërimin në ditën e Arafatit në Arafat."*³⁶

Në zinxhirin e tij të transmetuesve ka dobësi sepse Mehdi ibn Harb el-Abdijj nuk është i njohur, e të gjitha transmetimet shkojnë përmes tij, por në *Sahih* është shënuar hadithi nga Ummul-Fadl:

((أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هُوَ صَائِمٌ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ بِصَائِمٍ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ، وَهُوَ وَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ بِعَرَفَةَ، فَشَرِبَهُ))

³⁵ E shënojnë Ebu Davudi (1048) dhe Nesaiu (3/99,100) nga Xhabir ibn Abdullahu, që i Dërguari i Allahut ka thënë: "E premtja i ka dymbëdhjetë, mendohet në orë (kohë), cilido musliman që i lutet Allahut të Lartësuar diç, Allahu atë do t'ia jap. Kërkoni atë në orën e fundit pas ikindisë." Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, Hakimi konsideron që është autentik (1/279) e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. En Neveviu thotë që është autentik ndërsa Hafidh Edh-Dhehebiu që është i mirë. Ky hadith ka mbështetje në hadithin të cilin e shënon Tirmidhiu (489) nga Enes Ibn Maliku i cili thotë: "Kërkoni momentin (kohën) gjatë të cilit shpresohet, të premtën, pas ikindisë deri në perëndim të diellit." Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë.

³⁶ E transmetojnë Ebu Davudi (2440) Ibn Maxhe (1732) dhe Ahmedi (2/304, 446). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i dobët, për shkak të mospranimit të tij nga Mehdi Ibn Harb el-Abdiu, siç këtë e ka përmendur autori.

Që në ditën e Arafatit njerëzit tek ajo grindeshin mbi atë se a agjëron i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) në atë ditë apo nuk agjëron. Disa prej tyre pohonin se agjëron, e të tjerët që nuk agjëron dhe ajo ia ka dërguar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) një enë me qumësht derisa ishte në Arafat mbi devenë e vet dhe ai e piu atë.³⁷

Nuk është e njohur se çfarë urtësie është në atë që të mos agjëroj ditën e Arafatit ai që është në Arafat. Një grup dijetarësh konsiderojnë se shkak për atë është që haxhinjtë të bëheshin më të fuqishëm për të bërë lutje. Këtë mendim e përkrah El-Hirkijj dhe të tjerët. Të tjerët, e në mesin e tyre edhe shejhul-islam Ibn Tejmijje, mendojnë se kjo është për atë që kjo ditë është festë për ata që janë në Arafat, prandaj nuk është e pëlqyer të agjërohet. Argument për këtë është hadithi, i cili gjendet në *Sunen* se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((يَوْمُ عَرَفَةَ، وَيَوْمُ النَّحْرِ، وَأَيَّامُ مَنَى عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ))

*"Dita e Arafatit, dita e therjes dhe tre ditët e tjera të Kurban Bajramit janë festë për ne, pasuesit e Islamit."*³⁸

Ibn Tejmijje thotë: "Dita e Arafatit është festë për ata që janë në Arafat, për shkak të tubimit të tyre në atë ditë, për dallim të atyre që janë në shtëpitë e veta, sepse ata tubohen ditën e parë të Bajramit, prandaj, ajo ditë është festë për ta. Kur dita e Arafatit bie të premten, atëherë bashkohen dy festa së bashku."

E gjashta: Kjo ditë përputhet me ditën kur Allahu i Lartësuar ua ka plotësuar fenë robërve të Vet besimtarë dhe e plotësoi Mirësinë e Tij ndaj tyre duke e zgjedhur për ta Islamin fe, siç është shënuar në *Sahihun* e Buhariut nga Tarik ibn Shihabi, i cili ka thënë:

جاء يهودي إلى عمر بن الخطاب فقال: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ آيَةٌ تَقْرَؤُونَهَا فِي كِتَابِكُمْ لَوْ عَلَيْنَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ وَنَعْلَمُ ذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ، لَا نَحْذَرُهُ عِيدًا، قَالَ: أَيُّ آيَةٍ؟ قَالَ: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ}

³⁷ E shënojnë Maliku në *El-Muvetta* (1/375), Buhairu (4/206), Muslimi (1123) dhe Tirmidhiu nga Ibn Umeri, se ai ka qenë i pyetur mbi agjërimin në ditën e Arafatit, e ai ka thënë: "E kam kryer Haxhin me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe ai nuk e agjëroi atë, edhe me Ebu Bekrin, e as ai nuk agjëroi ditën e Arafatit, edhe me Uthmanin, por as ai nuk e agjëroi. Unë nuk agjëroj atë ditë, e as nuk urdhëroj të agjërohet, por as nuk e ndaloj atë." Transmetuesit e këtij hadithi janë transmetues të transmetimeve autentike.

³⁸ E shënojnë Ahmedi (4/152), Ebu Davudi (2419) nga Ukbe Ibn Amiri (رضي الله عنه) në versionin. "Dita e parë e Arafatit dhe tre ditët e mbetura të Kurban-Bajramit janë ditët e festës për ne pasuesit e islamit. Ato janë ditët e ngrënies dhe pirjes. Zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik. E shënon edhe Tirmidhiu (777), duke pohuar se hadithi është hasen sahih. Hakimi e konsideron autentik (1/434) e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

وَأَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا { [المائدة:3] فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنِّي لِأَعْلَمَ الْيَوْمَ
الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ، وَالْمَكَانَ الَّذِي نَزَلَتْ فِيهِ، نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. بِعَرَفَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ،
وَنَحْنُ وَاقِفُونَ مَعَهُ بِعَرَفَةَ.

“Erdhi një jehud te Umer ibn el-Hattabi dhe i tha: “O komandant i besimtarëve, ju, me të vërtetë, e keni një ajet në Librin tuaj, i cili sikur të na ishte shpallur neve jehudëve dhe sikur ta dinim atë ditë në të cilën është shpallur, ne shpalljen e tij do ta merrnim për festë.” Ai e pyeti: “Cili ajet?” Ai ishte përgjigjur:

“... Këtë ditë Unë e përsosa fenë tuaj për ju, plotësova Mirësinë Time mbi ju dhe zgjodha për ju Islamin fe...” [El-Ma’ideh: 3]

Atëherë Umeri tha: “Me të vërtetë, unë e di ditën dhe vendin në të cilën është shpallur ky ajet. Ai i është shpallur të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) ditën e premtë, derisa ishim duke qëndruar në Arafat.”³⁹

E shtata: Ai përputhet me ditën e tubimit më të madh dhe qëndrimit më të llahtarshëm në këmbë, Ditën e Gjykimit. Dita e Gjykimit do të jetë të premtën, siç ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

((خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا، وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ، وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَفَّقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِثَاءً))

“Dita më e mirë kur ka lind dielli është e premtja. Në atë ditë është krijuar Ademi, në atë ditë hyri në Xhennet, në atë ditë është nxjerr nga Xhenneti, në atë ditë do të jetë Dita e Gjykimit, në atë ditë është periudha gjatë së cilës, nëse robi musliman kërkon ndonjë të mirë nga Allahu, Allahu do t’ia jep atë.”⁴⁰

Për këtë, Allahu i Lartësuar dhe i Madhëruar, robërve të Vet ua ka caktuar ditën në të cilën do të tubohen dhe do ta kujtojnë fillimin dhe fundin, Xhennetin dhe Xhehennemin. Allahu i Lartësuar këtij ummeti ua ka ruajtur të premtën sepse në të ka qenë fillimi, por në të është edhe fundi. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të premtëve

³⁹ Shënon Buhairu në *Sahihun* e vet (1/97, 8/203 dhe 13/208) e shënon edhe Muslimi në *Sahihun* e vet (3017).

⁴⁰ E shënojnë Maliku në *Muveta* (1/108), Muslimi (152 dhe 854), Ebu Davudi (1046) dhe Tirmidhiu (488).

në namazin e sabahut i ka kënduar dy sure, Suren Es-Sexhde dhe El-Insan⁴¹, për atë, se ato flasin se çfarë ka ndodhur dhe çka ka për të ndodhur në atë ditë, siç është; krijimi i Ademit, të përmendurit e fillimit dhe fundit, hyrja në Xhennet dhe në Xhehennem. Ashtu, ai ua përkujtonte ummetit atë ditë se çfarë ka ndodhur në të dhe çfarë ka për të ndodhur. Në këtë ditë, njeriu e përkujton qëndrimin më të madh mbi tokë në këmbë, e ky është qëndrimi në Arafat, qëndrimi më i madh në këmbë përpara Allahut të Lartësuar, e kjo ka për të qenë pikërisht në atë ditë. Ajo ditë nuk ka për të përfunduar derisa banorët e Xhennetit nuk vendosen në vendet e veta, e banorët e Xhehennemit në vendet e tyre.

E teta: Nënshtrimi gjatë të premtëve nga ana e muslimanëve si dhe në natën e së premtes, është më i madh se ditëve të tjera, madje shumica e mëkatarëve e respektojnë të premtën dhe natën e së premtes dhe konsiderojnë se ai i cili bën mëkate gjatë të premtes Allahu do t'ia ngut dënimin dhe ai nuk ka për ta shmangur atë. Kjo, te ata është pranim i përgjithshëm, e këtë ne e kemi kuptuar përmes eksperiencës personale. Kjo është kështu, për shkak të madhësisë së kësaj dite dhe pozitës së saj tek Allahu dhe veçantia nga ana e Allahut mbi ditët e tjera. Nuk ka dyshim se veçantia e kësaj dite mbi ditët tjera është në të përmbajturit.

E nënta: Në atë ditë do të ketë “rritje” (المزید-mezid) në Xhennet, e kjo është ditë në të cilën banorët e Xhennetit kanë për t'u tubuar në luginën Efjeh, aty kanë për t'i vendosur minberët nga margaritarët, minberë nga ari dhe minberë nga topazi dhe safiri në misk dhe ata kanë për ta shikuar Sunduesin e vet të Lartësuar dhe të Lavdëruar. Ai ka për t'iu zbuluar atyre dhe ata kanë për ta parë me sytë e vet.⁴² Të parët kanë për ta parë Atë, ata të cilët kanë shkuar në xhami më herët, e më afër Tij do të jenë ata të cilët kanë qenë më afër imamit. Banorët e Xhennetit me afsh kanë për ta pritur atë ditë, për shkak të dhuntive që i marrin atë ditë, e kjo ka për të ndodhur të premtëve. Por, kur të premtën bëhet edhe dita e Arafatit, atëherë kjo është veçantia shtesë, vlerën dhe dhuntinë e së cilës ditët tjera nuk e kanë.

E dhjeta: Zoti i Lartësuar dhe i Lavdëruar, para mbrëmjes në ditën e 'Arafatit u afrohet atyre që janë në 'Arafat, pastaj falënderon (krenar) ata para melekëve duke thënë:

((مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ عَفَرْتُ هُمْ))

⁴¹ E shënojmë nga Ebu Hurejre, Buhariu (2/314), Muslimi (880) dhe Nesaiu (2/159), ndërsa nga Ibn Abbasi e shënojnë Muslimi (889), Tirmidhiu (520), Ebu Davudi (1074), Nesaiu (2/159) dhe Ahmedi (3/234).

⁴² Hadithin e shënon Shafiu në veprën e vet *El-Ummu* (1/185) nga Enes ibn Maliku. Në zinxhirin e transmetuesve të tij gjendet Ibrahim Ibn Muhammed ibn Ebi Jahja el-Eslemiu, e ai është përjashtuar (si transmetues), si dhe Musa ibn Ubejde, e ai është i dobët. E shënon edhe Et-Taberiu në *Xhamiul-bejanu* (26/175) në version më të shkurtër, e në zinxhirin e transmetuesve të tij gjendet Uthman ibn Ummejr el-Bexhelu, e ai është i dobët.

“Çfarë dëshirojnë këta? Unë juve ju marr për dëshmitarë, që ua kam falur.”⁴³

Gjatë të afruarit të Tij atyre, ka momente gjatë të cilave nuk refuzohet lutja e lutësit. Gjatë kësaj kohe, ata i afrohen Atij duke i drejtuar lutje edhe me përulje, ndërsa i Lartësuarit atyre u afrohet në dy mënyra. Mënyra e parë është përmbushja e sigurt e lutjes në atë kohë, ndërsa forma tjetër është afërsia e Tij e veçantë, për ata që janë në Arafat dhe të krenuarit e Tij me ta përpara melaikeve. Zemrat e besimtarëve i ndjejnë këto gjëra dhe bëhen edhe më të fuqishme, më të gëzuara, më të lumtura dhe më krenare, me shpresë më të madhe, për shkak të dhuntive dhe fisnikërisë së Sunduesit të tyre ndaj tyre. Për shkak të këtyre si dhe gjërave të ngjashme, është dalluar të qëndruarit në këmbë në Arafat të premtëve mbi ditët tjera.

Sa i përket pohimit, i cili është shpërndarë në botën e zakonshme, që ajo ditë ka vlerën e shtatëdhjetë e dy haxheve, ajo është e shpifur dhe nuk ka kurrfarë lidhje që atë e ka thënë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), e as dikush prej as’habëve apo tabi’inëve, e Allahu më së miri e di.

Kreu mbi dy llojet e krijesave të Allahut

I Lartësuarit dhe i Lavdëruarit Allah, nga të gjitha llojet e krijesave të Veta, i ka zgjedhur më të mirët për Vete dhe vetëm me atë është i kënaqur. Sepse, Ai është i Bukur dhe e do vetëm të bukurën. Ai nga veprimet, fjalët dhe sadakaja, pranon

⁴³ Hadithin e shënon Muslimi (1348) nga Aishja (رضي الله عنها), por pa fjalët “Unë ju marrë juve për dëshmitarë që i kam falur.” E kanë shënuar Ibn Huzejme (1/279/2), Ibn Hibbani (1006) dhe El-Begaviu në *Sherbu-sunneh* (1931) nga Xhabiri, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Kur bëhet dita e Arafatit, me të vërtetë Allahu zbret mbi qiellin e dunjasë dhe mburret me ta para melaikeve duke thënë: **“Ja, shikoni robërit e Mi! Kanë ardhur tek Unë të pakrehur, të pluhurosuar duke u sakrifikuar nga të gjitha vendet e largëta. Unë ju marr juve për dëshmitar që i kam falur.”** Transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm, e vetmja gjë është që në të ka tedlis nga ana e Ebu Zubejrit. El-Mundhiri shënon në *Et-Tergibu vet-terhibu* (2/128) nga Ibnul Mubareku, që ka thënë: “U ngrit i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në Arafat, kur gati kishte perënduar dielli dhe tha: “Bilal, qetësoi njerëzit e mi.” - Bilali u ngrit dhe tha: “Shikoni të Dërguarin e Allahut.”. Njerëzit u qetësuan e ai tha: “O njerëz, pak më par më erdh Xhibrili (a.s.) dhe më shpalli nga Sunduesi im: “Me të vërtetë Allahu i ka falur ata në Arafat dhe ata në Meshare (kodra në Muzdelife) dhe I kursen ata nga dënimi.” Umer Ibn el-Hatabi u ngrit dhe pyeti: “O I Dërguari i Allahut, a ka të bëjë kjo vetëm me ne?” Ai u përgjigj: “Kjo është për ju dhe për të gjithë ata që do të vijnë pas jush, deri në Ditën e Gjykimit.” Umeri atëherë tha: “Sa e mrekullueshme është mirësia e Allahut.” Ky zinxhir i transmetuesve është autentik.

vetëm atë që është e bukur dhe zgjedhja e Tij e përfshinë vetëm atë që është më e mira nga të gjitha gjërat.

Në përgjithësi, krijesat e Tij mund të ndahen në dy kategori, në saje të të cilave mund të dallohen fati dhe fatkeqësia e njeriut. Ai që është i mirë, atij i përgjigjet vetëm çka është e mirë dhe vetëm me atë është i kënaqur. Atë vetëm e mira e pushon dhe e qetëson. Në të folur përdor vetëm fjalë të bukura, sepse vetëm ato ngritin tek Allahu i Lartësuar, e largohet nga të folurit e shfrenuar, fjalët e këqija, gënjeshttrat, shpifja, bartja e fjalëve të huaja dhe dëshmimi i rrejshëm.

Ai bën vetëm veprat më të mira, përkatësisht, veprime të mira, të mirën e të cilave e ka vërtetuar ligji fetar – Sheriati, arsyetja dhe natyra njerëzore. Në llojin e veprave të tilla, marrin pjesë adhurimi vetëm i Allahut, pa bërë shirk, dhënia e përparësisë kënaqësisë së Tij mbi dëshirat personale (aspiratave, epsheet), shpenzimi i mundit dhe i energjisë për hir të Dashurisë ndaj Tij dhe bërja sa më tepër e veprave të mira ndaj krijesave të Tij. Nga veprat e mira është edhe sjellja ndaj njerëzve ashtu siç dëshiron ata që të sillen ndaj tij, pastaj, të kursyerit e njerëzve nga ajo, nga çfarë do të dëshironte që ata ta kursenin atë, këshillimi i tyre siç e këshillon vetveten, gjykimi i tyre siç kishte dëshiruar që ata ta gjykonin atë, i përballon pakënaqësitë nga ata, e atyre nuk ua bënë të njëjtën, përmbahet nga nënçmimi i nderit të tyre dhe nuk ua kthen me të njëjtën masë, e publikon mirësinë e tyre, ua mbulon të keqën, i arsyeton ata sa më tepër që mundet, në atë që është në kuadër të Sheriatit dhe nuk i thyen urdhrat dhe ndalesat e Allahut të Lartësuar.

Nga vetitë morale, ai i posedon më të mirat dhe më të ndershmet, siç janë: butësia, urtësia, qetësia, mëshira, durimi, besnikëria, thjeshtësia, modestia, zemërgjerësia, sinqeriteti, pastërtia e zemrës nga e keqja, nga mashtrimi, urrejtja, dhe lakmia, modestia dhe butësia ndaj besimtarëve, e krenaria dhe ashpërsia ndaj armiqve, ruajtja e prestigjit (fytyrës) nga nënshtrimi ndaj kujt do tjetër përveç Allahut, dëlirësia, guximi, zemërgjerësia dhe çdo veti morale e cila është në përputhshmëri me ligjin Sheriatik, natyrën njerëzore dhe vetëdijen.

Gjithashtu, nga ushqimi e zgjedh vetëm më të mirin, e ai është ushqimi hallall i shijshëm dhe i shëndoshë, i cili në mënyrën më të mirë e ushqen trupin dhe shpirtin, pa pasojë të mëvonshme për të (njeriun).

Për ta kënaqur Sunduesin e vet, për lirimimin e epsheve e ka zgjedhur mënyrën më të mirë dhe mënyrën më të pastër, nga aromat ka zgjedhur më të këndshmet, e për shokë dhe miq ka zgjedhur vetëm të mirët, nga robërit e Tij. Shpirti dhe trupi i tij janë të mirë, sjellja, morali i tij janë të mirë, veprat dhe fjalët e tij janë të mira, ushqimi dhe pija e tij janë të mirë, rrobat e tij janë të mira, martesat e tij është e mirë, hyrja dhe dalja e tij është e mirë, kthimi i tij është i mirë dhe në përgjithësi, e tërë jeta e tij është e mirë. Mbi të tillët Allahu i Lartësuar thotë:

الَّذِينَ تَتَوَفَّيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾
[النحل: 32]

“Të cilëve melekët ua marrin shpirtin duke qenë të pastër e të përkushtuar, duke u thënë, “Selamun Alejkum (paqja qoftë mbi ju), hyni në Kopshtet e Begatë të Xhennetit për atë që ju gjithnjë punuat (në atë botë).” [En-Nahl: 32]

Ruajtësit e Xhennetit të tillëve kanë për t’u thënë:

... سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ [الزمر: 73]

“... “Selamun Alejkum” (Paqja qoftë mbi ju)! Punuat mirë, hyni pra, këtu për të banuar në të përgjithmonë.” [Ez-Zumer: 73]

Në ajet është përdorur lidhëza “fe” e cila e tregon, përkatësisht, e jep kuptimin vijues: **“për shkak të pastërtisë së juaj hyni në të”**. Allahu i Lartësuar thotë:

الْحَيِّثُ لِلْحَيِّثِينَ وَالْحَيِّثُ لِلْحَيِّثِينَ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِينَ ... ﴿٢٦﴾
[النور: 26]

“Të këqijat (fjalët apo gratë) janë për të këqijtë, dhe të këqijtë janë për të këqijat. Dhe të mirat janë për të mirët dhe të mirët janë për të mirat...” [En Nur: 26]⁴⁴

Ajeti është komentuar ashtu, që fjalët e këqija i takojnë njerëzve të këqij, ndërsa fjalët e pastra (të dëlira) të bukura, njerëzore, të mira, u takojnë njerëzve të mirë, gjithashtu është komentuar edhe ashtu, që gratë e dëlira janë për burra të dëlirë, e gratë e këqija për burra të këqij. Ajeti i përfshinë të gjitha këto komentime, por edhe shumë më tepër. Fjalët e dëlira, veprat dhe gratë i përgjigjen të dëlirëve, e fjalët e këqija, veprat dhe gratë i përgjigjen të këqijve. Allahu i Lartësuar dhe i Lavdëruar, çdo gjë të dëlirë e ka caktuar për Xhennet, e çdo gjë të keqe për Xhehennem. I ka krijuar tri botë (vende): vendin (botën) vetëm për të dëlirët dhe ai është i ndaluar për të tjerët, e çdo të pastër e ka tubuar në Xhennet; botën e cila është vetëm për të këqij dhe të këqija dhe në të hyjnë vetëm të këqijtë, e ai është Xhehennemi dhe botën ku janë të përzier të pastrit dhe të këqijtë, e ajo është kjo botë.

⁴⁴ Këtu për shkak të kontekstit kemi hequr dorë nga përkthimi i Besim Kërkutit dhe jemi shërbyer me përkthimin e Enes Kariçit sepse është më gjithëpërfshirës. (shembulli i përkthyesit).

Në përputhshmëri me Urtësinë e Allahut, e për shkak të kësaj përzierjeje dhe gërshetimeve të tilla, ndodhin sprovat dhe sprovimet. Ditën e kthimit të krijesave, Allahu ka për t'i ndarë të mirët nga të këqijtë. Të pastrit dhe pasuesit e tij ka për t'i vendosur në botën në të cilën kanë për të qenë vetëm ata, e të këqijtë dhe përkrahësit e tyre ka për t'i vendosur në botën ku asnjëri përveç tyre nuk ka për të qenë dhe, ashtu kanë për të qenë vetëm dy bota: Xhenneti i cili është bota për të pastrit dhe, Xhehennemi (vendi) që është bota e të prishurve.

Allahu i Lartësuar, varësisht nga veprat e këtyre dy llojeve të njerëzve, e ka caktuar shpërblimin e tyre, përkatësisht dënimin. Fjalët e ndershme, veprat dhe sjellja morale e të pastërve janë thelbi i shpërblimit dhe kënaqësisë së tyre. Fjalët e shëmtuara, veprat e këqija dhe sjellja e llojit tjetër të njerëzve janë thelbi i dënimit dhe vuajtjeve të tyre. Dënimin dhe vuajtjet më të mëdha ua ka vendosur në poshtërsinë e tyre. Allahu përmes Urtësisë së Vet dhe fuqisë Ngadhënjyese ua ka treguar robërve të Vet përsosmërinë e Fuqisë së Vet, urtësisë, diturisë, drejtësisë dhe mëshirës, ndërsa armiqve të Vet, që ata, e jo të Dërguarit e Tij të pafajshëm, kanë qenë gënjeshtar!.

Allahu i Lartësuar ka thënë:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا
كَذِبِينَ ﴿٣٩﴾ [النحل: 38-39]

“Dhe ata bëjnë be në Emër të Allahut me betimet e tyre më të forta, se Allahu nuk do ta ngjallë prapë atë që vdes. Po! (Ai do t'i ngjallë ata) - Premtim më se i vërtetë, por shumica e njerëzve nuk e dinë.” “(Ata duhet të ringjallen) me qëllim që Ai t'ua bëjë të qartë atyre të vërtetën e asaj për të cilën ata nuk merren vesh dhe që ata të cilët nuk besuan (në Ringjallje, në Njësinë e Allahut), ta marrin vesh se ishin gënjeshtarë e të dorëzuar ndaj gënjeshtres.” [En-Nahl: 38-39]

Pra, i Lartësuari dhe i Lavdëruari edhe për fat, edhe për fatkeqësi, i ka caktuar shenjat sipas së cilave ata njihen. Njeriut të lumtur dhe të ndershëm i përshtatet vetëm e mira, ai punon vetëm mirë dhe nga ai dëgjohet vetëm e mira. Të pafatit dhe të prishurit i përshtatet vetëm e keqja, ai punon vetëm keq dhe nga ai vjen vetëm e shëmtuara. Nga zemra e tij rrjedh vetëm e keqja, e cila manifestohet në gjuhën e tij dhe gjymtyrët e tjera të tij, e nga zemra e të ndershmit rrjedh vetëm mirësia e cila shihet dhe manifestohet në gjuhën e tij dhe gjymtyrët e tjera të tij. Nganjëherë, në një person ekzistojnë të dyja këto elemente dhe ai që e mbisundon, bëhet pasuesi i

tij. Nëse Allahu ia dëshiron të mirën, e pastron nga elementi i cilësisë së të prishurit para vdekjes dhe në Ditën e Gjykimit e shpërblen si të ndershëm dhe nuk ka nevojë që të pastrohet me zjarr. Pastrimi i tij në këtë botë bëhet me pendim të singertë, me vepra të mira, të cilat i fshijnë të këqijat ose me vështirësitë, për shkak të të cilave i falen mëkatet, ashtu që, gjatë takimit me Allahun është i pastër nga mëkatet. Ndokujt, Allahu ua ndalon këtë pastrim, ashtu që në Ditën e Gjykimit vjen edhe me vepra të mira edhe me vepra të këqija. Urtësia e të Lartësuarit, kërkon që në Afërsinë e Tij të jenë vetëm të pastrit, prandaj Ai të tillët do t'i hedh në zjarr për t'i pastruar ata. Kur përfundon ndarja e ndyrësisë nga imani i tij, atëherë ai bëhet i përshtatshëm për afërsinë e Tij dhe për shoqërimin me robërit e Tij të ndershëm. Gjatësia e kohës së qëndrimit në zjarr, varret nga shpejtësia e pastrimit nga ndyrësitat. Ai që i pari pastrohet nga mëkatet, ai më herët ka për të dalë nga zjarri, ndërsa ai tek i cili pastrimi do të jetë më i ngadalshëm, ai do të dalë më vonë. Ky ka për të qenë dënimi i drejtë, e Sunduesi yt nuk është i padrejtë ndaj robërve të Vet.

Duke qenë se idhujtari (politeisti) është i natyrës së keqe, qenie e keqe, zjarri nuk e fshin ndyrësinë e tij, aq më tepër, sikur të dilte nga ai, përsëri do të ishte i keq, siç ka qenë më parë, sikurse qeni i cili hidhet në det, pastaj përsëri del nga ai dhe për atë Allahu i Lartësuar ia ka ndaluar Xhennetin politeistëve (idhujtarëve). Nga ana tjetër, duke e pasur parasysh, që besimtari i ndershëm, i pastruar nga mëkatet, i është ndaluar zjarrit, sepse në të nuk ka asgjë që e kërkon pastrimin me zjarr. I Lavdëruar qoftë Ai, Urtësia e të Cilit është më superiore mbi të gjithë të mençurit dhe fuqitë mendore. Natyra e pastër e njeriut dhe arsyeja e robërve të Tij kanë dëshmuar që Ai është Gjykatësi më i Drejtë dhe Sunduesi i të gjitha botëve. Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Tij.

Kreu mbi domosdoshmërinë e pasimit të asaj me çka janë dërguar të dërguarit (alejhimus-selam)

Nga kreu i mëparshme shihet nevoja e përditshme e njerëzve, e cila është mbi të gjitha nevojat e tjera, do të thotë, që t'i njohin të dërguarit dhe atë me çka kanë ardhur ata dhe të besojnë në atë çka kanë thënë, që t'i nënshtrohen asaj që kanë urdhëruar, sepse nuk ka rrugë tjetër deri te lumturia dhe shpëtimi në këtë botë dhe në ahiret, përveç rrugës së lajmëtarëve të fesë. Nuk ka tjetër rrugë përveç rrugës së tyre, që qartë të njihet e mira dhe e keqja. Kënaqësia e Allahut mund të arrihet vetëm përmes udhëzimit të tyre. E tërë ndershmëria e fjalëve, veprave dhe moralit, është të përmbajturit në praktikën dhe udhëzimin e tyre. Ata janë peshorja përmes fjalëve, veprave dhe moralit të së cilës peshohen fjalët, morali dhe veprat në përgjithësi.

Për shkak të pasimit të të dërguarve, pasuesit e udhëzimit dallohen mbi pasuesit e mashtrimit (humbjes). Ne kemi nevojë për ta më tepër se nevoja e trupit për shpirtin, sikur nevoja e syrit për dritën dhe nevoja e shpirtit për jetën e tij. Nevoja e njeriut për të dërguarit është shumë më e madhe se çdo nevojë dhe domosdoshmëri tjetër që shfaqet. Çfarë mendon mbi jetën, sikur udhëzimi (i tyre) dhe ajo me çka kanë ardhur (ata), të ndalonte vetëm për një moment, zemra jote do të prishej dhe do të bëhej mu sikur peshku i cili është i ndarë nga uji dhe është vënë për t'u fërguar. Gjendja e njeriut në momentin kur zemra i ndahet nga ajo me çka kanë ardhur të Dërguarit, është e ngjashme me atë gjendje, madje edhe më keq, e atë e ndjenë vetëm zemra e gjallë, sepse:

* مَا الْجَرْحُ بِمَيِّتٍ إِلَّا *⁴⁵

“I vdekuri nuk i ndjenë dhembjet dhe plagët.”⁴⁵

Duke e pasur parasysh, që lumturia e njeriut në të dy botët është e lidhur me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe udhëzimin e tij, çdokush që ia do vetës të mirën, suksesin dhe lumturinë, duhet që nga udhëzimi i tij, sira dhe jeta, ta njoh atë që do ta ndante nga të paditurit dhe që atë do ta radhiste në grupin e pasuesve të tij, ndihmësve dhe përkrahësve. Njerëzit, mbi këtë, ndahen në ata të cilët kanë marr pak, shumë apo madje asgjë. Dhuntia është në Duat e Allahut dhe ia jep atij që Ai do. Mirësia e Allahut është e pakufishme.

Kreu mbi prejardhjen e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم)

في نسبه صلى الله عليه وسلم

Gjithsesi, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka prejardhjen më të mirë nga të gjitha krijesat mbi Tokë. Prejardhja e tij është më fisnike dhe këtë e kanë vërtetuar madje edhe armiqtë e tij, e në mesin e tyre edhe bashkëkohësi dhe armiku i tij, Ebu Sufjani, gjatë takimit me sunduesin e Bizantit.⁴⁶ Populli më fisnik është populli i tij, fisi më fisnik është fisi i tij, familja më fisnike është familja e tij.

⁴⁵ Kjo është pjesa e dytë e vargut, të cilën e ka shqiptuar El-Mutenebbi, ndërsa pjesa e saj e parë është: Kush është i nënçmuar, nënçmimi për të është i lehtë. Ky është vargu nga Divani i tij (4/277) nga kasida, në të cilën e lavdëron Ebu Hasan ibn Ali ibn Ahmed el-Merijj el-Hurasaniu.

⁴⁶ Në hadithin tjetër nga Ebu Sufjani, të cilin e shënon Buhariu (1/32), qëndron: “E para që më ka pyetur për të ishte: “ Si vlerësohet në mesin tuaj prejardhja e tij?” Unë thash: “Ai te ne është me prejardhje prestigjioze.”

Ai është Muhammed ibn Abdullah (محمد بن عبد الله) ibn Abdu-Muttalib ibn Hashim Ibn Abdu Menaf Ibn Kusajj ibn Kilab ibn Murre ibn Ka'b ibn Lu'ej ibn Galib ibn Fihri ibn Malik ibn En-Nadr ibn Kinane ibn Huzejme ibn Mudrike ibn Iljas ibn Mudar ibn Nizar ibn Meadd ibn Adnan.

Prejardhja e tij deri te paraardhësi Adnan (عدنان) është e besueshme dhe gjenealogët pajtohen me saktësinë e saj dhe nuk kanë kurrfarë kundërshtimi rreth saj, ndërsa ka divergjenca rreth prejardhjes para Adnanit. Ata pajtohen se Adnani është njëri nga paraardhësit e Ismailit (إسماعيل), e Ismaili është i sakrifikuari sipas mendimit të drejtë të as'habëve, tabi'inëve dhe të atyre pas tyre.

Ekziston edhe mendimi se ai ka qenë Is'haku, ndërkaq, ai është i padrejtë në bazë të njëzet argumenteve. E kam dëgjuar shejul-Islam Ibn Tejmijje, Allahu e bekoftë, duke thënë: “Ky mendim është marrë nga pasuesit e Librit edhe pse libri i tyre e mohon atë, sepse në të thuhet: ‘Allahu e ka urdhëruar Ibrahimin që ta ther djalin e vet të parë të porsalindur.’ Në transmetimin tjetër ceket ‘të vetmin’.” Pasuesit e Librit si edhe myslimanët, nuk kundërshtojnë që Ismaili ka qenë fëmija i parë. Ndërkaq, ajo që i ka mashtruar ata (i ka larguar nga e vërteta) është ajo çfarë thuhet në Tevratin, të cilin e posedojnë ata: “Sakrifikoje djalin tënd Is'hakun”. Kjo shtesë është prodhim i devijimit të tyre dhe i gënjeshtres dhe është kontradiktor me fjalët: “Sakrifikoje djalin tënd të porsalindur” dhe “të vetmin tënd”. Jehudët ua patën zili pasardhësve të Ismailit për këtë nder, ata dëshiruan që ai nder t'u takonte atyre, që ta përvetësonin atë vetëm për vete dhe ta rrëmbenin vetëm për vete, por Allahu e nderon vetëm atë që meriton të nderohet. Si është e mundur të thuhet që “sakrificë” është Is'haku kur Allahu i Lartësuar e gëzoi nënën e tij me të dhe me nipin Ja'kubin?! Allahu i Lartësuar për melaiket që, kur ia kanë sjell lajmin e gëzuar Ibrahimit, kanë thënë:

... قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَأَمْرَاتُهُنَّ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ

وَمِنْ وَرَاءَ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ [هود: 70-71]

“...“Mos u frikëso, ne jemi dërguar kundër popullit të Lutit.” “Edhe gruaja e tij po qëndronte në këmbë duke qeshur (mbase nga kënaqësia për shkatërrimin e popullit të Lutit). Por Ne i dhamë asaj përgëzime për Is'hakun dhe pas tij për Ja'kubin.”⁴⁷ [Hud: 70-71]

⁴⁷ Dijetarët e Kur'anit kanë divergjenca rreth rasës së fjalës Jakub. Ibn Kethiri, Nefiu, Ebu Amari, El-Kissasi dhe Ebu Bekri fjalën Jakub e kanë lexuar në nominativ, ndërsa Ebu Amir Hamza dhe Hafsi nga Asimi e kanë lexuar në akuzativ. Ez-Zexhaxhi thotë: “Nominativi i fjalës Jakub ka dy

Nuk është e mundur që ta gëzoj atë me djalë pastaj ta urdhëroj sakrifikimin e tij. Nuk ka dyshim se lajmi i përmendur i gëzuar në të njëjtën kohë e përfshinë edhe Is'hakun edhe Ja'kubin, e kjo është e dukshme nga vet teksti, por edhe nga konteksti.

Në rast se mendimi i përmendur do të ishte i drejtë, atëherë, fjala “Ja’kub” do të ishte në gjenitivë, sepse ndërlidhet me fjalën “Is’hak” domethënë: {ومن وراء إسحاق يعقوب} “**përgëzime për Is’hakun dhe pas tij për Ja’kubin**”. Fakti që fjala “Ja’kub” është në nominativ (rasa e parë e lakimit emëror) nuk e përjashton mundësinë që lajmi i gëzuar ta përfshijë edhe atë, sepse lajmi i gëzuar (beshare - بشارة) është ligjëratë e përveçme dhe, ky është lajmi i parë, i vërtetë, e fjalët e Allahut: {ومن وراء إسحاق يعقوب} “**përgëzime për Is’hakun dhe pas tij për Ja’kubin**” janë sintagmë e cila i përmban këto kushte dhe për atë ai është lajm i gëzuar (bishara) në esencë është fjali kallëzuese. Duke pasur parasysh se lajmi i gëzuar (bishara) është ligjëratë, atëherë e tërë fjalia ka kuptimin e kallëzores (akuzativit), sikur që duket: “Dhe i kemi thënë asaj: “**për Is’hakun dhe pas tij për Ja’kubin**”.” Kur dikush thotë: “E kam gëzuar (filanin) me ardhjen e vëllait të tij por njëkohësisht me ardhjen e familjes së tij pas tij”, nga kjo ligjëratë e tij kuptohet që në të njëjtën kohë i ka gëzuar të dy palët. Rreth kësaj, assesi nuk ka dyshim për të mençurit. Mandej, fjala “Ja’kub” nuk mund të jetë në gjenitivë për shkak edhe të një fakti, e ky është për shkak se fjalia: {مررت بزيد ومن بعده عمرو} - Merettu bi Zejdin ve min ba’dihi Amr” (Kalova afër Zejdit, e pas tij afër Amrit), në kuptimin gjuhësorë është e dobët sepse lidhëza përbërëse ka rolin e parafjalës dhe nuk mund të ndahet nga emri në gjenitivë, sikurse që nuk ndahet ndërmjet parafjalës dhe emrit, i cili për shkak të saj është në gjenitivë. Në rregullin e mendimit tonë tregon rrëfimi mbi Ibrahimin dhe mbi djalin e tij të sakrificës në suren Es-Saffat, ku i Lartësuari thotë:

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَلَّهُمَا لَاجِبِينَ ﴿١٠٣﴾ وَنَدَيْنَاهُ أَنْ يَتَّبِعْ أَبَاهُ ﴿١٠٤﴾ فَقَدْ صَدَقَ الرَّءِیَا إِنَّا كَذَلِكْ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَذَا هُوَ الْبَلْتُؤُ الْمُئِیُّ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِیْمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا
عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَّمْ عَلَىٰ إِبْرَاهِیْمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَلِكْ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ
عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ [الصافات: 103-111]

“Pastaj, kur të dy ia nënshtuan veten plotësisht (Vullnetit të Allahut) dhe ai e shtriu atë me ballin përtokë (për ta bërë kurban),” “Ne i thirrëm atij: “O

komentime. I pari: “Të ishte kjo kryefjalë, kuptimi do të ishte: Jakubi do të vij pas Is’hakut”; dhe i dyti: “I është vërtetuar, pas Is’hakut Jakubi.” Ai i cili atë e ka lexuar në akuzativ, atë e ka bërë për shkak të domethënies së ajetit, sepse domethënia e tij është: “ Ne e përgëzuam atë me Is’hakun, e pas Is’hakut Jakubin.” *Zadul-mesir* me trajtimin tone kritikë.

Ibrahim!” “Ti e përmbushe tashmë ëndrrën!” Sigurisht që kësisoj i shpërblejmë Ne Muhsinunët (mirëpunuesit në Rrugë të Allahut).” “Sigurisht që kjo, vërtet ishte një provë e qartë.” “Dhe Ne e liruam atë me anë të një kurbanit të madh (dash nga Xhenneti);” “Dhe Ne lamë për të (përkujtim përgëzues) ndër brezat e mëpastajmë.” ““Selam - (Paqja Jonë qoftë) mbi Ibrahimin!”” “Kësisoj i shpërblejmë Ne Muhsinunët (mirëpunuesit në Rrugën e Allahut).” “Vërtet që ai (Ibrahimi) ishte nga robët Tanë besimtarë.” [Es-Safat: 103-111]

Pastaj, i Lartësuar i ka thënë:

وَدَّعَيْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ [الصافات: 112]

“Vërtet që ai (Ibrahimi) ishte nga robërit Tanë besimtarë.” [Es-Saffat: 112]

Ky lajm i gëzuar i ka ardhur nga Allahu i Lartësuar si lëvdatë për durimin gjatë zbatimit të urdhrave. Këtu është evidente që lajmi i gëzuar nuk ka të bëjë me fëmijën e parë, çka më tepër, aq është e qartë, sikur është thënë në mënyrë të prerë.

Ekzistojnë pohime se lajmi i dytë i gëzuar ka të bëjë me dërgimin e tij, duke theksuar, se pasi që i ati bëri durim, e edhe fëmija iu nënshtrua urdhrit të Allahut, Allahu i Lartësuar e shpërbleu atë duke e bërë të dërguar.

Disa thonë se, lajmi i gëzuar ka të bëjë me të gjitha: me qenien e tij dhe ekzistimin, si edhe me atë që ka për t’u bërë i dërguar, prandaj fjala “nebij” në akuzativ në funksionin e ndajfoljes përcaktore të imagjinuar, do të thotë, misioni i tij prej të dërguari është i përcaktuar. Prandaj, është e pamundur ndarja e lajmit të gëzuar duke pohuar se ka të bëjë me një person, e pastaj, që një pjesë përbërëse e saj ka të bëjë me personin e dytë (tjetër); kjo në ligjëratë është e pamundur. Pra, nëse lajmi i gëzuar paralajmëron dërgimin e tij, atëherë, ai, apriori, e paralajmëron edhe ekzistimin e tij.

Gjithashtu, nuk ka dyshim se “kurbani” duhet të theret në Mekë, prandaj, therja e kurbanëve në ditën e Kurban Bajramit, është urdhëruar në të, siç është urdhëruar saj-i në mes Safasë (الصفا) dhe Mervës (المروة), si dhe gjuajtja e guralecëve si shenjë e përkujtimit në Ismailin dhe nënën e tij, me qëllim të të përmendurit të Allahut. Është e njohur se në Mekë ka qëndruar Ismaili dhe nëna e tij, e jo Is’haku dhe nëna e tij. Prandaj, vendi dhe koha e therjes së kurbanit janë të lidhur për tempullin e Shenjtë në ndërtimin e së cilit kanë marr pjesë Ibrahim i dhe Ismaili. Therja e kurbanit në Mekë është njëra nga ceremonitë e haxhit, zbatimin e të cilës në atë vend e kanë praktikuar kohë të gjatë Ibrahim i dhe Ismaili, sikur “kurbani” të ishte dashur të theret në Sham, siç pohojnë pasuesit e Librit dhe ata të cilët nga ata e kanë marr këtë, atëherë kurbani do të therej në Sham e jo në Mekë.

Përveç kësaj, Allahu i Lartësuar për djalin “kurban” ka thënë se është “i butë”, sepse, nuk ka butësi më të madhe sesa kur dikush pranon të jetë i therur nga nënshtrimi ndaj Sunduesit të vet. Ndërkaq, kur e ka përmendur Is’hakun, për të ka thënë se është i “ditur”. Allahu i Lartësuar thotë:

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ

قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ [الذاريات: 24-25]

“A të ka arritur ty ndodhia e mysafirëve të nderuar të Ibrahimit (meleku Xhibril me dy të tjerë)?” “Kur hynë te ai dhe i thanë: “Selam (paqja qoftë mbi ju)!” ai iu përgjigj: “Selam (paqja qoftë mbi ju)!” (dhe shtoi), “Ju jeni njerëz të panjohur për mua.”” [Edh-Dharijat: 24-25]

dhe vazhdon deri te fjala:

... قَالُوا لَا تَخَفْ وَكَشَرُوهُ بِغُلْمٍ عَلَيْهِ ﴿٢٨﴾ [الذاريات: 28]

“... Ata i thanë: “Mos ki frikë” dhe i dhanë lajmin përgëzues të një biri të mençur me dije (për Allahun, për Fenë e Tij të Vërtetë - Islamin).” [Edh-Dharijat: 28]

Kjo, pa dyshim ka të bëjë me Is’hakun, sepse ai është i biri i gruas së tij dhe ajo është përgëzuar me të, e Ismaili është i biri i robërshës. Përveç kësaj, Ibrahimin dhe gruan e tij i ka paralajmëruar për fëmijë gjatë pleqërisë së tyre, kur e kanë humbur shpresën për pasardhës, e ky nuk ishte rasti me Ismailin, sepse ai ka lindur përpara kësaj.

Gjithashtu, Allahu i Lavdëruar ka bërë që prindërit ta duan më tepër fëmijën e parë se fëmijët tjerë. Ibrahim, (عليه السلام) e luste Allahun që t’ia dhuronte një fëmijë dhe Ai ia fali atë. Atëherë, një pjesë e zemrës së vet e lidhi për djalin e tij, e Allahu atëherë veçse e kishte marr Ibrahimin për Vete “për mik të afërt” (halil). Miqësia e singertë (hule) e kërkon dashurinë e tërësishme, e cila nuk ndahet me askënd. Duke qenë se djali e kishte marr një pjesë të zemrës së babait, xhelozia e dashurisë së singertë ka ardhur që atë ta nduk nga zemra “e mikut të afërt” dhe i është urdhëruar që ta therte djalin e vet të dashur. Pasi ka vendosur që ta therte atë, ai me atë vërtetoi se dashuria për Allahun është më e madhe se dashuria ndaj të birit, dashuria e singertë ishte pastruar nga përzierja e rivalitetit, prandaj më nuk kishte nevojë për therje, sepse qëllimi i therjes ishte që “miku i afërt” të vendos dhe shpirtërisht të përgatitet për atë akt. Qëllimi është realizuar dhe urdhëresa është deroguar. Ismaili është zëvendësuar me kurban, “miku i afërt” (halili, domethënë

Ibrahimi), i është përgjigjur ëndrrës dhe në atë mënyrë është përmbushur vullneti i Allahut.

Është e njohur se ky provim dhe kjo sprovë ka ndodhur te fëmija i parë, e jo te i dyti, madje te fëmija i dytë nuk kishte rrezik që të rrënohej miqësia e singërtë (miqësia e ngushtë), prandaj as nuk kishte nevojë që të urdhërohej therja, e kjo është tërësisht e qartë.

Përveç kësaj, Sara (سارة), bashkëshortja e Ibrahimit (عليه السلام), ka qenë tmerrësisht xhelozë në Haxherën dhe djalin e saj. Pasi që robëresha, Haxherja e lindi Ismailin të cilin i ati e deshi, xhelozia e Sarës dukshëm ishte shtuar. Allahu i Lartësuar urdhëroi që ta ndante Haxherën (هاجر) dhe djalin saj nga Sara dhe ata t'i vendoste në Mekë, që në këtë mënyrë xhelozia e Sarët të pakësohej. Kjo ishte një formë e mëshirës së Allahut dhe i kujdesit të Tij ndaj Sarës dhe është e pamundur, që pas kësaj, të urdhërohet therja e djalit të saj, derisa djalin e robëreshës ta lë të paprekur. Përkundrazi, urtësia e Tij e përsosur kërkon që urdhri për therje të ketë të bëjë me djalin e robëreshës, që zemra e zonjës të mëshirohej ndaj saj dhe ndaj fëmijës së saj, ndërsa ashpërsia dhe xhelozia të shndërroheshin në mëshirë, ashtu që ta vërente bekimin e asaj robëreshë dhe fëmijës së saj, përkatësisht, që Allahu nuk do ta lejoj që ajo dhe fëmija i saj të humbnin. Që robërve të Vet t'u tregonte bashkimin pas ndarjes, butësinë pas ashpërsisë, si edhe shpërblimin për durimin e Haxherës dhe djalit të saj në largësi, në vetmi, gjatë ndarjes dhe për nënshtrimin për therjen e fëmijës së saj. Është përcaktim i Allahut që gjurmët e tyre dhe vendet nëpër të cilat kanë ecur të bëhen vende të sakrifikimit dhe ceremonive fetare për robërit e Tij deri në Ditën e Gjykimit. Ky është ligji i Allahut të Lartësuar, i Cili kur Dëshiron që ndonjërin nga robërit e Tij ta ngrit, ia jep bekimin pasi që është sprovuar, nënçmuar dhe mposhtur. I Lartësuari thotë:

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾
[القصص: 5]

“Dhe Ne deshëm t'u bëjmë mirësi atyre që ishin të dobët (e të shtypur) në tokë dhe t'i bënim ata prijës, dhe t'i bënim edhe trashëgues.” [El-Kasas: 5]

Kjo është dhuntia e Allahu dhe Ai ia jep kujt të Do, e Allahu është i mirë pa masë.

T'i kthehemi qëllimit tonë primar, domethënë, të folurit mbi jetëshkrimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), udhëzimin dhe moralin e tij. Nuk ka dyshim se ka lindur në qytetin e Mekës dhe se është lindur në vitin e elefantit. Ngjarja me elefantin ishte parapërgatitja të cilën Allahu e ka përgatitur për të Dërguarin e Vet dhe Tempullin e Vet. Pronarët e elefantëve (أصحاب الفيل) ishin të krishterë dhe feja e tyre në atë kohë ishte më e mirë se feja e banorëve të Mekës (أهل مكة) që ishin idhujtarë. Allahu, u dha fitoren mbi pasuesit e Librit, ku nuk kishte ndikim faktori

njerëzor, duke paralajmëruar dhe duke e përgatitur ardhjen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), i cili do të shfaqej në Mekë, e i cili do ta nderoj Shtëpinë e Shenjtë (بيت الحرام).

Ekzistojnë kundërthënie rreth periudhës së vdekjes së babait të tij, Abdullahut, gjegjësisht, se a ka vdekur derisa i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qenë fetus apo ka vdekur pas lindjes së tij? Ekzistojnë dy mendime, e më i drejt është ai i cili thotë se ka vdekur ende sa i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qenë fetus.

Sipas mendimit të dytë, ai ka vdekur shtatë muaj pas lindjes së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Nuk ka divergjenca në mendimin se nëna e tij ka vdekur në El-Ebva (الأبواء)⁴⁸ dhe në vendin mes Mekës dhe Medinës, duke u kthyer nga Medina ku ishte në vizitë te dajët e tij. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i kishte mbushur as shtatë vjet kur ka mbetur edhe pa nënë.

Kujdesin për të e mori gjyshi i tij, Abdul-Mutalibi, por edhe ai kishte vdekur kur i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i kishte rreth tetë vjet edhe pse disa thonë se i ka pasur gjashtë, e disa dhjetë (vjet). Atë, nën përkujdesje e kishte marr xhaxhai i tij, Ebu Talibi dhe ai kishte vazhduar të kujdesej për të. Kur i kishte mbushur dymbëdhjetë vjet, xhaxhai i tij e kishte dërguar në Sham (disa thonë se i kishte pasur nëntë vjet). Gjatë udhëtimit, ata i kishte takuar prifti Behira dhe pasi që e kishte parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), e kishte lutur Ebu Talibin që të mos e qonte në Sham, duke u frikësuar për të nga Jehudët. Xhaxhai e kishte kthyer atë te djemtë e vet në Mekë. Në përmbledhjen e Tirmidhiut⁴⁹ dhe edhe te disa autorë të tjerë, qëndron, se atë e ka dërguar me Bilalin (رضي الله عنه), e ky është gabim i dukshëm, sepse Bilali me siguri nuk ka qenë i lindur në atë kohë, por edhe nëse ka qenë, nuk ka qenë me xhaxhain e tij e as me Ebu Bekrin. El-Bezar, në *Musned* e përmend këtë hadith, e askund nuk ceket që xhaxhai e ka dërguar atë me Bilalin (رضي الله عنه), por ka thënë “me një njeri”.

Kur i i kishte mbushur njëzet e pesë vjet, kishte shkuar në Sham si tregtarë mallrash. Kishte arritur deri te Busra (بصرة)⁵⁰ dhe pastaj ishte kthyer. Pas kthimit, ishte martuar me Hatixhen, bijën e Huvejlidit. Theksohet se është martuar kur i kishte pasur tridhjetë vjet edhe pse disa thonë që i ka pasur njëzet e një vjet, e ajo

⁴⁸ Ky është fshati në afërsi të Medinës. Në mes tij dhe El-Xhuhfes, i cili është rrëzë Medinës, ka njëzet e tri milje.

⁴⁹ Tirmidhiu e shënon hadithin nga Ebu-Musa El-Eshariu: “*Fil-menakib, babu ma xhae fi bed'i nubuvveti n-nebijj*” (3624), zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik. Hafidh Ibn Haxheri në *El-Isabi* thotë: “Transmetuesit e tij janë të besueshëm, ndërsa përmendja e Ebu-Bekrit dhe e Bilalit në këtë hadith nuk është e shënuar te të tjerët.” E shënon El-Bezzari në *Musnedin* e vet dhe thotë: “Dhe e ka dërguar xhaxhai me një njeri.” Për më tepër shiko në veprën “*El-Bidaje*” nga Ibn Kethiri (2/285, 286)

⁵⁰ Busra gjendet në juglindje të Damaskut dhe është më larg prej tij për 124 km.

dyzet vjet. Ajo ishte gruaja e tij e parë dhe e para që kishte vdekur prej grave të tij. Gjatë jetës së saj, ai nuk ishte martuar me asnjë grua tjetër. Xhibrili e kishte urdhëruar që asaj t’ia përcillte selamin nga Allahu i Lartësuar.⁵¹

Pas kësaj, Allahu ia bëri të dashur vetminë dhe mendonte mbi Sunduesin. Vetmohej edhe në shpellën Hira (غار حراء), ku pjesën e caktuar të natës e kalonte duke menduar.⁵² Filloi t’i urrente idhujt dhe adhurimin e tyre dhe fenë e popullit të vet si dhe asgjë nuk urrente më tepër se ata.

Kur i mbushi dyzet vjet, atë e ndriçoi drita e të dërguarve dhe Allahu atë e nderoi me dërgim (shpallje). Atë ua dërgoi krijesave të Veta, e dalloi me nderimet e Veta dhe e bëri atë të besueshëm në mes Tij dhe robërve të Tij. Të gjithë janë të pajtimit që Shpalljen e parë e ka pranuar të hënën. Divergjenca kanë rreth mendimit se në cilin muaj ka ndodhur kjo.

Të parët pohojnë se ka qenë dita e tetë e muajit rebiul-evvel, vitin dyzet e një nga viti i elefantit. Ky është mendimi i shumicës. Të tjerët pohojnë se kjo ka qenë në ramazan. Argument i tyre janë fjalët e të Lartësuarit:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ... [البقرة: 185]

“Muaji i Ramazanit në të cilin u zbrit Kur’ani: ...” [El-Bekare: 185]

dhe thonë se, e para me çka Allahu i Lartësuar e ka nderuar si të dërguar, ishte shpallja e Kur’anit. Ky është mendimi i një grupi dijetarësh, në mesin e të cilëve edhe Jahja es-Sarsarij⁵³, i cili i ka shqiptuar këto vargje:

وَأَنْتَ عَلَيْهِ أَنْتَعُونَ فَأَشْرَفْتَ
شَمْسُ النَّبَوَةِ مِنْهُ فِي رَمَضَانَ

⁵¹ E shënon Buhariu në *Sahihun* e vet hadithin nga Ebu Hurejre, në të cilin thotë: “Erdhi Xhibrili te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe i tha: “O i Dërguari i Allahut, ja po vjen Hatixhja me enën, në të cilën është gjella me mish, apo një ushqim tjetër ose pije, kur vjen te ti, përcjellja selamin (përshëndetjen) nga Sunduesi i saj dhe nga unë, si dhe përgëzoje atë me shtëpi nga margaritarët – *kasaba* (margaritar të zbrazët si pallat i lartë) në Xhennet, ku nuk do të ketë as vuajtje e as zhurmë.”

⁵² Kjo është pjesë e hadithit tjetër, të cilin e shënojnë Buhariu (1/21) dhe Muslimi (160) nga Aishja (رضي الله عنها) që ka thënë: “Mënyra e parë me çfarë i ka filluar shpallja të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), ishte në formë të ëndrrave të vërteta. Të gjitha që i shihte në ëndërr, realizoheshin si agimi i mëngjesit. Më vonë e donte vetminë. Vetmohej në shpellën Hira. Aty qëndronte me besimin e vet dhe i kalonte shumë netë duke u lutur.”

⁵³ Ai është Xhamahudin Ebu Zekerija Jahja Ibn Jusuf Ibn Jahja Es-Sarsari nga Sarsari, vend te Bagdadi, i cili është larg nga ai dy *ferseh* (njësi matëse e distancës). Ishte Hafidh, linguisti më i mire në kohën e vet dhe poet i mirë. Poezinë e ka pasur të pranuar dhe të përhapur. Në kohën e vet është krahasuar me Hassan Ibn Thabitin. Tartarët e kanë vrarë kur e kanë pushtuar Bagdadin në vitin 65 h. *Shezeratus Dhehebi* (5/285, 286).

I ka pasur dyzet dhe atë e ndriçoi Drita e dërgimit në muajin Ramazan.

“Pasuesit e mendimit të parë thonë: “Kur’ani i është zbritur në Ramazan natën e Kadrit, përnjëherë në tërësi, në qiellin më të afërt për në (bejtul-izzeti), e pastaj gradualisht, gjatë njëzet e tre vjetëve është shpallur në përputhshmëri me situatat dhe ngjarjet.”⁵⁴

Një grup i komenton fjalët e të Lartësuarit [El-Bekare: 185] në këtë mënyrë: “Në të është shpallur Kur’ani, domethënë. Mbi rëndësinë dhe madhësinë e tij (ramazanit) dhe gjatë tij është urdhëruar agjërimi.”

Disa thonë se fillimi i shpalljes ka qenë në muajin Rexheb.

Shpalljen të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), Allahu ia ka zbritur në disa mënyra :

Mënyra e parë: الرُّوْيَا الصَّادِقَةُ - Ëndrra të vërteta dhe në këtë mënyrë filloi ti vinte Shpallja të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Çdo gjë që ëndërronte realizohej mu si agimi i mëngjesit.

Mënyra e dytë: مَا كَانَ يُلْقِيهِ الْمَلَكُ فِي رُوعِهِ وَقَلْبُهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَرَاهُ - Shpalljen që e pranonte në zemër dhe të mbajturit në mend nga meleku, pa e parë atë, siç thotë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

((إِنَّ رُوحَ الْفُطُوسِ نَفَثَ فِي رُوعِي أَنَّهُ لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا، فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، وَلَا يَحْمِلَنَّكُمْ اسْتِطَاءُ الرِّزْقِ عَلَى أَنْ تَطْلُبُوهُ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ، فَإِنَّ مَا عِنْدَ اللَّهِ لَا يُنَالُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ))

“Me të vërtetë , Xhibrili (Ruhul-Kudusi) më ka thënë se asnjë person nuk ka për të vdekur derisa nuk e shpenzon rizkun (furnizimin) e vet. Prandaj, frikësojuni Allahut dhe luteni Atë në mënyrën më të mirë. Mos t’ju bëjë që ngadalësia e ardhjes së furnizimit, t’ju nxitë që ta kërkonit atë (furnizimin) në mëkat, sepse ajo që posedon Allahu nuk mund të arrihet vetëm se me nënshtrim.”⁵⁵

⁵⁴ E shënojnë Ibn Xheriri (2/144) dhe Hakimi në *El-Mustedrek*, nga Ibn Abbasi komentimin e fjalëve të Lartësuarit: “**Ne e zbritëm atë** (Kur’anin) **në Natën e Kadrit...**” [El-Kadër: 1] ku thotë: “Kur’ani ka zbritur në natën e Kadrit mbi qiellin Tokësor dhe e ka pasur pozitën e yjeve. Më vonë Allahu atë ia shpalli të Dërguarit të Vet, pjesë-pjesë.” I Lartësuari thotë: “**Ne e zbritëm atë** (Kur’anin) **në Natën e Kadrit...**” [El-Kadër: 1] Transmetimi i transmetuesve të tij është autentik dhe të tillë e vlerëson Hakimi, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Es-Sajati atë e përmend në *Ed-Durul-Mensur* (6/370), atë e përmend edhe Ibn El-Mundhiri, Ibn Ebi-Hatemi, Ibn El-Merdevejihiu dhe Bejhekiu në *Ed-Delail*.

⁵⁵ Hadithi me ata të ngjashëm me të, e arrin shkallën e autenticitetit. Atë e shënon Ebu Nuajmi në *El-Hiljeu* (10/26) nga Ebu Umejri. Në zinxhirin e transmetuesve të tij gjendet Afir ibn Mad’ani dhe ai është i dobët, ndërsa transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Atë e cekë edhe El-Hajthemi në veprën *El-Mexhmea* (4/71, 2) duke ia përshkruar atë Teberaniut në veprën *El-Kebir* dhe ai është dobësuar për shkak të Afir ibn Mad’anit, por ky hadith mbështetet në hadithin e Ibn Mesudit, të cilin

Mënyra e tretë: - أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَمَثَّلُ لَهُ الْمَلَكُ رَجُلًا، فَيُخَاطِبُهُ حَتَّى يَبْعِي عَنْهُ مَا يَقُولُ لَهُ - Vinte meleku te i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) në formë të njeriut dhe bisedonte me të ashtu që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e kuptonte se çfarë thoshte ai. Ndonjëherë edhe as'habët e kanë parë duke e marr Shpalljen në këtë mënyrë.⁵⁶

Mënyra e katërt: - أَنَّهُ كَانَ يَأْتِيهِ فِي مِثْلِ صَلَاحَةِ الْجَرَسِ - Nganjëherë meleku i vinte në formë të cingërimës së ziles. Kjo mënyrë ishte më e rënda për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم). Meleku mbështetej me tërë fuqinë mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), ashtu që djsërt ia mbulonte ballin edhe pse dita ishte shumë e ftohtë,⁵⁷ por kur ndodhej mbi deve, ajo nga pesha e rëndë lakohej deri në tokë.⁵⁸ Me një rast Shpallja i ka ardhur derisa ishte i mbështetur mbi këmbën e Zejdut, e Zejdi mendonte se këmba do t'i ndrydhej nga pesha e rëndë.⁵⁹

e shënon Hakimi (2/4) dhe) dhe në hadithin tjetër nga Xhabiri, të cilin e shënojnë Ibn Maxhe (2144), Ibn Hibbani (1084) dhe (1085) Hakimi (2/4) dhe (4/325), Ebu Nuaïmi në *El-Hilje* (3/156,157) dhe (7/158) dhe në hadithin e tretë nga Hudhejfe, të cilin e shënon El-Bezari, siç ceket në veprën *El-Mexhmea* (4/71). Me të gjitha këto transmetime hadithi e arrinë shkallën e autencitetit.

⁵⁶ Shiko hadithin nga Umeri në *Sahihun* e Muslimit (8), në të cilin thuhet: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: “O Umer, a e di se cili është ky, i cili pyet?” Ai tha: “Allahu dhe i Dërguari i Tij e dinë më së miri: Ai tha: “Me të vërtetë ai është Xhibrili, ka ardhur që t'ua mësojë fenë tuaj.” Nesaiu e shënon transmetimin me zinxhir autentik të transmetuesve nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “Xhibrili vinte tek i Dërguari i Allahut në pamje të Dihje El-Kelbijas.

⁵⁷ Hadithin e shënojnë Ahmedi (6/158/163/257), Maliku (1/202), Buhairu (1/20)-(6/122), Muslimi (2333), Nesaiu (2/146, 147, 149), Tirmidhiu (3638), duke transmetuar nga Aishja (رضي الله عنها) të ketë thënë se: Harith ibn Hishami e kishte pyetur të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم): “I Dërguari i Allahut, në çfarë mënyrë të zbret Shpallja?” – I Dërguari i Allahut ishte përgjigjur: “Nganjëherë me vjen si këmbim kambanash, kjo për mua është mënyra më e rëndë (e vështirë) e Shpalljes, e kur këmbimi ndalet unë jam i vetëdijshëm për atë çfarë më ka thënë (Xhibrili). Nganjëherë paraqitet melaikja në formë të njeriut. Ajo më flet, e unë e mbaj në mend atë çfarë më thotë.” Aishja (رضي الله عنها) më tutje thotë: “E kam parë se si i vinte shpallja një ditë shumë të ftohtë dhe kur është ndalur balli i tij ishte i mbuluar me djsë.”

⁵⁸ Imam Ahmedi e shënon hadithin nga Aishja (رضي الله عنها) (6/118), që të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) Shpallja ndonjëherë i ka ardhur derisa ishte mbi deve, e ajo e lëshonte qafën e vet dhe nuk mund të lëvizte. Hakimi për këtë hadith thotë që është autentik (2/505) dhe me të pajtohet Edh-Dhehebiu dhe ai me të vërtetë është i tillë: Ai ka mbështetur në hadithin, të cilin e shënon Ahmedi (6/455) nga Esma bint Jezidi, e në hadithin tjetër gjithashtu te Ahmedi nga Abdullah ibn Amri.

⁵⁹ Buhairu e shënon hadithin (8/196) nga Zejd in Thabiti, se i Dërguari i Allahut ia ka diktuar fjalët e të Lartësuarit: “Besimtarët që rinë në shtëpi nuk janë të barabartë me ata që luftojnë në rrugë të Allahut” Derisa ai ishte duke ia diktuar, erdhi Ibn Ummu Mektumi, i cili ishte i verbër, e tha: O i Dërguari i Allahut, pasha Allahun, sikur të kisha mundur të luftoja, do të kisha ardhur të luftoja me ty”. Atëherë Allahu të Dërguarit të Vet i shpalli: “Përveç atyre që nuk janë të aftë për luftë”, e këmba e tij ishte mbi këmbën time dhe e kisha aq rëndë, sa që mendova se do të ma ndrydhte këmbën.”

Ferexh ibn el-Xhevzi në veprën El-Mevduat (الموضوعات) (*transmetime apokrife*) dhe nuk ka hadith të pranueshëm që e vërteton këtë. Kjo nuk është njëra nga veçoritë dalluese të tij, sepse shumë meshkuj lindin të bërë synet.

El-Mejmuni thotë: “E kam pyetur Ebu Abdullahun se çfarë të bëhet me fëmijën i cili lind i bërë synet por lëkura nuk i është e prerë mjaft?” Ai ka thënë: “Nëse lëkura i është prerë deri te gjysma e kokës ose më tepër, prerja nuk do të përsëritet, sepse koka i është forcuar, e sa më tepër që forcohet, lëkura shtohet. Por nëse lëkura e mbulon më tepër se gjysmën e kokës, atëherë konsideroj se prerja duhet përsëritur.” Unë thash: :Përsëritja është shumë e dhembshme dhe frikohen që ta përsërisin atë”. Ai tha: “Nuk e di” dhe pastaj shtoi – “Këtu është njeriu, fëmija i të cilit ka lindur i bërë synet. Unë i thashë: “Nëse Allahu të ka kursyer nga mundimet, përse je atëherë i brengosur?” Më tregonte miku im Ebu Abdullah Muhammed ibn Uthman el-Halilij, dijetari i hadithit nga Jerusalemi, se ai ka lindur i bërë synet dhe që familja nuk e kanë bërë synet. Njerëzit, për atë që lind i bërë synet thonë se hëna e ka bërë synet atë, por ato janë shpikjet (imagjinatat) e tyre.

Mendimi i dytë: I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është bërë synet atë ditë kur meleku ia ka hapur zemrën, derisa ka qenë te mëndesha Halime.

Mendimi i tretë: Gjyshi i tij Abdul Mutalibi atë e ka bërë synet ditën e shtatë pas lindjes, ka përgatitur aheng për nder të tij dhe ia ka vënë emrin Muhammed.

Ebu Umer ibn Abdul Berr thotë: “Mbi këtë është një hadith me *Musned* garib. Na tregonte Ahmed ibn Muhammed ibn Ahmed, e atij Muhammed ibn Isa, e atij Jahja ibn Ejub el- Al-laf, e atij Muhammed ibn Ebu es-Serijj el-Askalani, e atij El-Velid ibn Musel-lem, nga Shuajbi, nga Ata’ El-Harasani, nga Ikrimë, e ai nga Ibn Abbasi, që Abdul Mutalibi e ka bërë synet të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) ditën e shtatë pas lindjes. Për nder të tij ka përgatitur gazmend dhe ia ka vënë emrin Muhammed.”⁶¹

Jahja ibn Ejub thotë: “E kam kërkuar këtë hadith dhe nuk e kam gjetur tek asnjë dijetar të hadithit që e kam takuar, përveç te Ibn Ebu Es-Serijj.” Kjo pyetje ishte lëndë e diskutimit në mes të dy njerëzve të shquar. Njëri e ka shkruar veprën ku pohon se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka lindur i bërë synet dhe ka cituar transmetime të shumta, të cilët nuk kishin as fillim e as mbarim. Ky ishte Kemaluddin ibn Talha, e atij iu ka përgjigjur Kemaluddin ibn el-Adim. Ai ka sqaruar që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është bërë synet sipas zakoneve arabe dhe se ajo ka qenë praktikë e kahershme tek arabët. E Allahu më së miri e di.

⁶¹ Ebu Hatimi, për Muhammed ibn Ebu Es-Seriun thotë që është transmetues i dobët (lejjinul-hadith), ndërsa Ibn Adiu për të thotë që ka shumë gabime. El Velid ibn Muslim është modelis, e këtu e ka aplikuar atë. Prandaj ky transmetim nuk është valid.

Kreu mbi nënat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) që ishin mëndeshat e tij فصل في أمهاته صلى الله عليه وسلم اللاتي أرضعنه

Njëra nga nënat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) sipas qumështit është Thuvejba,⁶² e cila ishte nën mbrojtjen e Ebu Lehebit. Ajo i ka dhënë gjë atij disa ditë. Së bashku me të i jepte gjë edhe Ebu Seleme Abdullah ibn Abdil-Esed el-Mahzumi. Përveç atyre dyve, ajo i jepte gjë edhe xhaxhait të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), Hamza ibn Abdul-Mutalibit. Dijetarët kanë divergjenca rreth pranimi të islamit nga ajo, e Allahu më së miri e di.

Mandej atë e ka ushqyer edhe Halima es-Sa'dije, me qumështin e djalit të saj Abdullahut, e e kishte edhe Enisën dhe Xhudamën, e ajo është Esh-Shejma dhe të gjithë janë fëmijët e El-Harith ibn Abdul-Uzza ibn Refa es-Sa'dij. Dijetarët kanë divergjenca rreth pranimi të Islamit nga ana e prindërve të tij të qumështit, e Allahu më së miri e di. Së bashku me të me gjë e ushqente edhe djalin e xhaxhait të tij Ebu Sufjan ibn El-Harith ibn Abdul-Mutalib. Ai ishte armik i madh ndaj të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe e pranoi Islamin pas çlirimit të Mekës dhe pas kësaj u bë musliman i mirë. Hamza, xhaxhai i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), me gjë ushqehet te fisi Beni Sa'd ibn Bekër. Një ditë, nëna e tij e qumështit i ka dhënë gjë të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) derisa gjendej te nëna e vet e qumështit Halimja. Kështu, Hamza ishte vëlla i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), sipas qumështit nga të dy anët; përmes Thuvejbes dhe gruas nga fisi Es-Sa'd.

⁶² Buhariu në kaptinën: *Dhe mëndeshat e juaja që ju kanë dhënë gjë* (9/124) shënon, që Urve ka thënë: “Suvejba ishte robëresha e Ebu Dhehebit, e Ebu Dhehebi e liroi atë, Ajo i ka dhënë gjë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) pas vdekjes së Ebu Dhehebit. Dikush nga familja e tij e kishte ëndërruar atë në gjendje të keqe dhe e kishte pyetur: “Si e ke aty?” Ebu Dhehebi ishte përgjigjur: “Pas ndarjes me ju nuk kam përjetuar asgjë të mirë, përveç se kam pirë nga kjo, ka treguar në vendin e lugët që është nën gishtin e madh. ‘Për shkak të lirit të Suvejbes.’”

Kreu mbi dadot e të Dërguarit (صلی الله علیه وسلم)

فصل في حواضنه صلى الله عليه وسلم

Dadot e tij ishin: nëna e tij Amina, e bija e Vehb in Abdi Menaf bin Zehra bin Kilab. Ndër to numërohen Thuvejba dhe Halimja, Esh-Shejma - e bija e Halimes. Ajo është motra e tij e qumështit dhe kujdesej për të me nënën e saj. Ajo është gruaja e cila përmendet në transmetimet që ka dalë përpara tij me delegacionin e fisit Hevazin dhe ai në shenjë respekti të detyruar ia ka shtruar pelerinën e vet dhe e ka ulur mbi të.

Në mesin e tyre ishte edhe e nderuara Ummu Ejmen Bereket El-Habeshije, të cilën e ka trashëguar nga babai i vet. Ajo ishte mamia e tij (akusherja e tij). Atë e martoi për beniaminin e vet Zejd ibn Harithin, të cilit ia lindi djalin Usamën. Për të lidhet transmetimi që kur tek ajo kanë ardhur Ebu Bekri dhe Umeri pas vdekjes së të Dërguarit (صلی الله علیه وسلم) atë e kishin gjetur duke qarë dhe i kishin thënë:

يا أم أيمن ما يُكيك فما عند الله خير لرسوله؟ قالت: إني لأعلم أن ما عند الله خير لرسوله، وإنما أبكي لانقطاع خير السماء، فهيجتهما على البكاء، فبكيا.

*"O Ummu Ejmene, përse qanë? Ajo çka është tek Allahu është më e mirë për të Dërguarin e Tij?" Ajo tha: "Unë e di se ajo që është tek Allahu është më e mirë për të Dërguarin e Tij, por unë jam duke qarë për ndërprerjen e Shpalljes nga qielli." Kështu edhe ata i nxitën për të qarë dhe qanë edhe ata dy."*⁶³

Kreu mbi dërgimin e të Dërguarit (صلی الله علیه وسلم) dhe Shpalljen e parë

فصل في مبعثه صلى الله عليه وسلم وأول ما نزل عليه

Allahu atë e nderoi me dërgim në vitet e dyzeta të tij. Thuhet që gjatë atyre viteve marrin Shpallje të dërguarit. Sa i përket pohimit që Isa është ngritur në qiell kur i kishte tridhjetë e tre vjet, ajo nuk bazohet mbi transmetim të besueshëm që duhet pranuar.

⁶³ Hadhithin e shënon Muslimi (2454).

Forma e parë e dërgimit, e cila i është dhënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishin ëndrrat e vërteta. Çdo gjë që shihet në ëndërr realizohet si drita e diellit.⁶⁴ Thonë se kjo formë e Shpalljes ka zgjatë gjashtë muaj, ndërsa dërgimi i tij zgjati njëzet e tre vjet, prandaj këto ëndrra janë një pjesë nga dyzet e gjashta pjesë e dërgimit, e Allahu më së miri e di.

Pastaj, Allahu i Lartësuar atë e nderoi me dërgim – mision. I erdhi meleku ende sa ishte në shpellën Hira, ku kishte dëshirë të vetmohej. E para që i është Shpallur kanë qenë fjalët e të Lartësuarit

أَقْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ [العلق: 1]

“Lexo! Me emrin e Zotit tënd, i Cili krijoi (çdo gjë).” [El-Alak: 1]

Ky është mendimi i Aishes⁶⁵ dhe i shumicës së dijetarëve.

Ndërkaq, ekziston edhe mendimi tjetër. Xhabiri thekson: “E parë që i është shpallur të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kanë qenë fjalët e të Lartësuarit:

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ [المدثر: 1]

“O ti i mbuluar!” [El-Mudethir: 1]

Mendimi i Aishes është më i drejtë në bazë të shumë arsyeve:

E para: (مَا أَنَا بِفَارِيءٍ) “Unë nuk di të lexoj?” Janë fjalë të qarta dhe na tregojnë se ai përpara kësaj asgjë nuk ka lexuar.

E dyta: Urdhri mbi leximin sipas renditjes është përpara urdhrin mbi paralajmërimin, sepse kur lexon në vetvete, atëherë njoftohet paraprakisht mbi atë që ke lexuar. Për atë, së pari e ka urdhëruar të lexoj, e pastaj t’ia përkujtojë atë që e ka lexuar.

E treta: Hadithi i Xhabirit dhe pohimi i tij se Shpallja e tij e parë ka qenë ajeti i parë i sures El-Mudethir, [المدثر: 1] {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ} **“O ti (Muhammed) i mbuluar”** janë fjalët e Xhabirit, e Aishja mbi këtë temë na ka transmetuar rrëfimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) mbi vetveten.

⁶⁴ Buhariu shënon (1/21) nga Aishja (رضي الله عنها) se ka thënë: “E para me çka ka filluar shpallja e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), ishte në formë të ëndrrave të vërteta. Të gjitha që i shihet në ëndërr realizoheshin mu si agimi i mëngjesit...”

⁶⁵ Shënon Buhariu (8/551, 552 dhe 553), Muslimi (160), Tirmidhiu (3636) dhe Ahmedi (6/153, 232).

E katërta: Hadithi i Xhabirit, i cili përdoret si argument thekson, që padyshim meleku i ka ardhur të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) pa i shpallur fjalët {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ} [المدثر: 1] “**O ti (Muhammed) i mbuluar.**” [El-Mudethir: 1] sepse aty përmenden fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

((فرفعت رأسي فإذا الملك الذي جاءني بحراء، فرجعت إلى أهلي فقلت: زملوني دثروني، فأنزل الله: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ} [المدثر: 1]))

“E ngrita kokën dhe e pash melekun i cili më erdhi në shpellën Hira. Jam kthyer në shtëpi dhe kam thënë: Më mbuloni. Më mbuloni. Pastaj Allahu Shpalli: “O ti i mbuluar.” [El-Mudethir: 1]

Në këtë hadith flitet, që meleku i cili ka ardhur në shpellën Hira i ka Shpallur: {اقْرَأْ} [Lexo! Me emrin e Zotit tënd, i Cili krijoi (çdo gjë).” [El-Alak: 1]. Vet hadithi i Xhabirit tregon mbi shpalljen e mëvonshme të fjalëve: [المدثر: 1] {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ} “**O ti (Muhammed) i mbuluar!**” [El-Mudethir: 1] argumenti është në tekstin e hadithit, e jo në mendimin e tij, e Allahu më së miri e di.

Kreu mbi fazat e thirrjes të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في ترتيب الدعوة ولها مراتب

Faza e parë - është dërgimi, e dyta - tërheqja e vërejtjes familjes dhe të afërmve, faza e tretë - tërheqja e vërejtjes drejtuar popullit të vet, e katërt - vërejtja bërë popullit të cilit më herët nuk i ka ardhur i dërguar, e ata janë arabët. Faza e pestë - vërejtja e drejtuar të gjithë xhinëve dhe njerëzve deri te të cilët nuk ka depërtuar thirrja e tij, deri në Ditën e Gjykimit.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tre vjet thërriste fshehtas në Islam dhe pastaj i është shpallur: [الحجر: 94] {فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ} “**Publiko haptas atë për të cilën urdhërohesh, e hiqju idhujtarëve.**” [El-Hixhr: 94] I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e publikoi thirrjen, ndërsa populli i tij iu përgjigj me armiqësi të hapur, e cila ndaj tij dhe muslimanëve për çdo ditë shtoej, derisa Allahu nuk i lejoi që t’i bëjnë dy shpërngulje.⁶⁶

⁶⁶ Do të thotë, dy hixhrete në Abisini.

Kreu mbi emrat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في أسمائه صلى الله عليه وسلم

Të gjithë emrat e tij janë mbiemra dhe nuk janë emra të përveçëm, me të cilët arrihet përcaktueshmëria. Këta emra janë të nxjerrë nga veçoritë e tij, të cilat ai i posedon dhe të cilët kërkojnë lëvdata dhe përsosmëri.

Muhammed, është njëri prej atyre emrave . Ai është emri më i njohuri i tij. Me atë emër është përmendur në Tevrat, mbi çka kemi treguar me argumente të qarta në veprën *Xhelalul-efhami fi fadlis-salati ves-selami ala hajril-enami*. Kjo është vepër ekskluzive mbi atë temë dhe nuk ka të ngjashëm me të për shkak të dobive të shumta që i ofron. Në të i kemi paraqitur hadithet që flasin mbi salavatet për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم). Hadithet autentike i kemi ndarë nga transmetimet e mira dhe të dobëta. Te transmetimet e dobëta kemi treguar mbi të metat e tyre. Pastaj, i kemi treguar sekretet e këtyre salavateve dhe rëndësinë e tyre si edhe urtësitë dhe përfitimet që fshihen në to. Pastaj, kemi folur mbi kohën në të cilën këndohen salavatet pastaj mbi gjatësinë e salavateve të obliguara, por edhe mbi divergjencën e dijetarëve mbi këtë. E kemi preferuar mendimin e zgjedhur dhe kemi treguar mbi dobësinë e mendimeve të tjera. Vlera e vërtetë e kësaj vepre është e papërshkrueshme. Ku kemi thënë se emri i tij Muhammed është përmendur qartë në Tevrat dhe me këtë pajtohet çdo dijetar besimtar apo pasues i Librit.

Njëri nga emrat e tij është edhe أحمد Ahmed. Me atë emër e ka quajtur Isa, për shkak të sekretit mbi të cilin kemi treguar në veprën e lartpërmendur.

Nga emrat e tij janë edhe المتوكل Mutevekkil, الماحي El-Mahi, الحاشر El-Hashir, العاقب El-Akib, المقي El-Mukaffi, نبى التوبة Nebijut-tevbe, نبى الرحمة Nebijur-rahme, نبى Nebi, Nebijul-melhame, الفاتح El-Fatih dhe الأمين El-Emin.

Këtyre emrave i shtohen edhe: الشاهد Esh-Shahid, المبشر El-Mubeshshir, البشير El-Beshir, النذير En-Nedhir, القاسم El-Kasim, الضحك El-Dahuk, القتال El-Kattal, عبد الله Abdullah, سيد ولد آدم Sejjidu veledi Adem, صاحب المنير Es-Siraxhul-munir, صاحب المقام المحمود Sahibu livail-hamd, Sahibul-mekamil-mahmud dhe emra të tjerë. Nëse emri ka domethënie e mbiemrit të lavdëruar, atëherë ai e ka emrin nga mbiemri i tillë. Ndërkaq, duhet bërë dallim në mes mbiemrit që lidhet vetëm prej tij ose me pjesë të madhe vetëm prej tij, sepse nga mbiemri i tillë nxirret emri dhe mbiemri i përbashkët për të gjithë njerëzit, nga i cili nuk nxirret emri.

Xhubejr ibn Mut'im thotë:

سَمِعَ لَنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفْسَهُ أَسْمَاءً، فَقَالَ: ((أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِِي الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُخْشِرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمَيَّ، وَالْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ))

"I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) na i ka përmendur emrat e vet duke thënë: "Unë jam Muhammed - مُحَمَّدٌ, unë jam Ahmed - أَحْمَدٌ unë jam El-Mahi (Fshirës) - الْمَاحِي me të cilin Allahu e fshin mosbesimin, unë jam El-Hashir (Mbledhësi) - الْحَاشِرُ te i cili kanë për t'u mbledhur njerëzit, unë jam El-Akib (i fundit) - الْعَاقِبُ pas të cilit nuk ka të dërguar tjetër."67

Ekzistojnë dy lloj emrash të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

Në llojin e parë marrin pjesë emrat të cilët nuk i kanë pasur të dërguarit tjerë, siç janë: Muhammed, Ahmed, El-Akib, El-Hashir, El-Mukaffi dhe Nebijul-melhame.

Në llojin e dytë marrin pjesë emrat, domethënien e të cilëve e kishin edhe të dërguarit tjerë por ai në atë kuptim e ka arritur kulminacionin. Ai në mes të të dërguarve të tjerë dallohet me arritjen kulminante të kuptimit, e jo me vet kuptimin e emrit. Disa nga ata emra janë: رسول الله - I Dërguari i Allahut, نبيه - Lajmëtar i Tij, Robi i Tij, الشاهد - Esh-Shahid, المبشر - El-Mubeshshir, النذير - En-Nedhir, نبى - Nebijur-rahme dhe نبى التوبة - Nebijul-tevbe.

Sikur nga çdo veçori e tij të nxirrej emri, do të kishte më se dyqind emra, siç janë: Es-Siddik, El-Masduk, Er-Reufur-Rahim dhe të ngjashëm me ta. Në bazë të kësaj, Ebul-Hattab ibn Dihje⁶⁸ ka thënë: "Allahu ka njëmijë emra, e edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka njëmijë", me ç'rast ka menduar mbi veçoritë, e jo mbi emrat tekstualisht.

⁶⁷ E shënojnë Buhariu (8/492), Muslimi (2354), Tirmidhiu (2842), Ahmedi (4/80, 81, 84). Fjalët në fund të hadithit: "Pas të cilit nuk ka më të Dërguar." Janë sqarimi i fjalëve El-Akib nga ana e disa ravijëve. Në versionin e Muslimit dhe Ahmedit qëndron, që Muameri ka thënë: "I kam thënë Zuhriut: Çfarë do të thotë El-Akibi?" Ai u përgjigj: Ai, pas të cilit nuk ka të Dërguar." Në transmetimin tjetër të Muslimi qëndron: "Unë jam El-Akibi, pas të cilit nuk ka asnjë tjetër." Tirmidhiu: "Unë jam El-Akibi, pas të cilit nuk ka më të Dërguar." Shiko El-Fet'h (6/406).

⁶⁸ Ai është Umer ibn El-Hasan ibn Alij ibn Muhammed Ebul-Hattab ibn Dihje El-Kelbiu (544-633 h) letrar, historian dhe hafidh i hadithit nga Valensia në Andaluzi. Ishte kadi në Danij. Ka udhëtuar në Sham, Irak dhe Horasan, ndërsa ishte vendosur në Egjipt. Shumë e përgojonte ulemanë dhe udhëheqës të tyre, prandaj bashkëkohësit e tij i bojkotonin ligjëratat e tij. E mohonin prejardhjen e tij nga Dihja dhe thonin që Dihja El-Kelbiu nuk ka lënë fëmijë pas vete. Atë e sulmoi poeti Ibn Anin. Vdiq në Kairo. Nga veprat e tij janë: *El-Ajatul-Bejjinat*, *Nihajetus-sevli fi hasaisir-resul* dhe *Et-Tahriru fi-mevlidis-siraxhil-munir*.

Kreu mbi komentimet e domethënies së emrave të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في شرح معاني أسمائه صلى الله عليه وسلم

Sa i përket emrit مُحَمَّد Muhammed, kjo është diatezë pësore e foljes (hamide-حَمِدَ) që do të thotë “të lavdëruarit”. Ai është Muhammed, domethënë, ai i cili është i lavdëruar dhe emri i përgjigjet shumë, sepse ka shumë veçori për shkak të të cilave është i lavdëruar. Ky emër ka kuptimin e përforcuar në krahasim me emrin Mahmud, sepse “Mahmud” (محموداً) është nxjerrë nga (vet) trilogjia i pastër, e “Muhammed” nga trilogjia e nxjerrë i cili ka kuptimin e përforcuar. Ai është, i cili është i lavdëruar më tepër se njerëzit tjerë. Me këtë emër është përmendur në Tevrat, për shkak të veçorive të shumta lavdëruese, me të cilat është përshkruar ai, feja e tij dhe ummeti i tij, ashtu që Musa (عليه السلام) kishte dëshiruar që të ishte njëri prej tyre. Këtë e kemi argumentuar tani më në detaje në veprën e përmendur, ku kemi treguar edhe mbi gabimin e Ebu Kasim es-Suhejlit⁶⁹, i cili e pohonte të kundërtën, si edhe atë që në Tevrat është i përmendur emri i tij Ahmed.

Emri Ahmed është elativi i nxjerrë nga folja e njëjtë. Njerëzit kanë divergjenca rreth asaj se a e ka ai kuptimin e participit aktiv apo pasiv. Një grup thotë se ai e ka kuptimin e participit aktiv që domethënë “falënderimi i tij është më i madh sesa falënderimi i njerëzve tjerë” dhe kuptimi i emrit do të ishte: “Falënderuesi më i madh ndaj Sunduesit të Vet”.

Emri i tij المتوكل - El-Mutevekkil përmendet në hadithin të cilin e shënon Buhariu, në *Sahihun* e tij, nga Abdullah ibn Amri (رضي الله عنه), i cili ka thënë:

((قُرأت في التوراة صفة النبي صلى الله عليه وسلم: مُحَمَّد رسولُ الله، عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمِيَّهُ الْمُتَوَكِّلُ، لَيْسَ بِقَطْطٍ، وَلَا غَلِيظٍ، وَلَا سَخَابٍ فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، بَلْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ، وَلَنْ أَقْبِضَهُ حَتَّى أُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةُ الْعُجْجَاءُ، بَأَنْ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ))

⁶⁹ Ai është Ebu El-Kasim Abdurrahman ibn Abdullah ibn Ahmed El-Andalusij Es-Suhejli (508-581). Ka qenë hafidh, njohës i gjuhës dhe i sirës. Ka lindur në Maliki. Është verbëruar kur i kishte shtatëmbëdhjetë vjet, por përkundër asaj ishte gjeni. Për të kishte dëgjuar sunduesi i Marahishit, e kishte thirrur dhe kishte bërë pritje për të. Kishte mbetur tek ai dhe kishte shkruar vepra deri në vdekje. Veprat e tij më të njohura janë: *Er-Revdul-unuf*, *Komentimi i sirës nga Ibn Hishami*, *El-Idabu vet-tebejnu*, *Lima ubhine min tefsiril-kitabil-mubin* dhe *Netaixhul fikr*.

*"E kam lexuar në Tevrat përshkrimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): "Muhammed, i Dërguari i Allahut, rob i Im dhe i Dërguari Im. Ja kam dhënë emrin Mutevekkil (ai i cili mbështetet në Allahun), nuk është i ashpër as mendjemadh, nuk e ngrit zërin nëpër tregje dhe as të keqen nuk e kthen me të keqe, por është i dashur dhe falë. Nuk ka për të vdekur gjithnjë derisa me të nuk e drejtoj fenë e shtrembëruar dhe derisa (njerëzit) nuk kanë për të thënë: La ilahe il-lallah (nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut)."*⁷⁰

Ai është më meritë për ta bartur këtë emër, sepse ai gjatë vendosjes së fesë është mbështetur në Allahun si askush tjetër.

Sa i përket emrit El-Mahi, El-Hashir, El-Mukaffi dhe El-Akib, ata janë të sqaruar në hadithin e Xhubejr ibn Mut'imit.

El-Mahi (Fshirës) është ai me të cilin Allahu e fshin mosbesimin. Me asnjë krijesë nuk është fshirë aq shumë kufër sikur me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم). Kur është dërguar ai, gati të gjithë banorët e Tokës ishin mosbesimtar, përveç një numri të vogël të pasuesve të Librit. Shumica e banorëve ishin ose adhures të statujave ose jehudi, në të cilët Allahu është hidhëruar, ose të krishterë të humbur, ose mosbesimtar të cilët nuk e njohin Sunduesin e as Ditën e ringjalljes, ose adhures të yjve, zjarrit ose filozof të cilët nuk i njohin ligjet e të Dërguarve dhe as nuk i pranojnë ata. Të gjitha këto lloje të mosbesimit, Allahu i ka fshirë me të Dërguarin e Vet, ashtu që feja e Allahut është ngritur mbi të gjitha fetë tjera. Feja e Tij depërtoi në të gjitha viset deri te të cilat depërton nata dhe dita dhe thirrja e tij u përhap në çdo gjë që e ndriçon Dielli.

Sa i përket emrit El-Hashir (Mbledhës), ai është te këmbët e të cilit kanë për t'u mbledhur njerëzit, e ai sikur është dërguar për t'i mbledhur njerëzit.

El-Akib (I Fundit), ai i cili ka ardhur pas të gjithë të dërguarve. Pas tij nuk ka të dërguar, sepse El-Akib është i fundit dhe është vulë e të dërguarve.

Sa i përket emrit El-Mukaffi (kuptimi i tij është "ai i cili është i dërguar pas gjurmëve të atyre që ishin përpara tij". Allahu e ka dërguar pas gjurmëve të të dërguarve të mëparshëm. Kjo shprehje është nxjerrë nga folja "kafa". Thuhet "kafahu, jakfuhu", domethënë, ka ardhur pas tij. El-Mukaffi është ai që ka ardhur

⁷⁰ E shënojnë Buhairu (8/450) dhe Ahmedi në *Musned* (2/174), e versionin i tij është: **"O Lajmëtar i fesë, Ne të dërguam ty si dëshmitar (shahid) si bartësin e lajmit të gëzuar (mubeshir) dhe si paralajmërues (nezir) dhe si strehë për analfabetët. Ti je rob i Dërguari Im. Të kam quajtur Mutevekkil (ai që mbështetet në Allahun), nuk është i ashpër as mendjemadh, nuk e ngrit zërin nëpër tregje (vende tregtare) dhe të keqen nuk e kthen me të keqe, por është dashamirës dhe falë. Allahu atë nuk do ta marr gjithnjë derisa nuk e drejton fenë e shtrembëruar dhe derisa nuk do të flitet. La-ilah-il-lallah (Nuk ka Zot përveç Allahut). Fjalët me të cilat do t'i hap sytë e verbër, veshët e shurdhër dhe zemrat e vulosura."**

pas të dërguarve të tjerë. Ai është i fundit dhe është vula e të gjithë të Dërguarve që ishin përpara tij.

نبي التوبة - Nebijjut-tevbeti (i Dërguari i pendimit), është ai me të cilin Allahu i hapi dyert e pendimit për banorët e Tokës. Allahu i ka falur me faljen e tillë, e cila nuk ka ndodhur mbi Tokë përpara tij. Ai ka kërkuar më së tepërmi pendim dhe është penduar më tepër se të gjithë njerëzit e tjerë, ashtu që gjatë një tubimi kanë ditur të numëronin njëqind herë fjalët: ((بِأَعْفُرُ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ)) “Sunduesi im më mëshiro dhe ke mëshirë për mua, sepse Ti e pranon pendimin dhe je i Gjithmëshirshëm.”⁷¹

Thoshte:

((يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ رَبِّكُمْ، فَإِنِّي أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ))

*“O njerëz, pendohuni te Sunduesi juaj. Unë gjatë ditës bëjë tevbe njëqind herë te Allahu.”*⁷²

Gjithashtu, pendimi i ummetit të tij është më i tërësishëm sesa tevbet (pendimi) e popujve të tjerë, më shpejt pranohet dhe më lehtë bëhet. Tevbeja (pendimi) e popujve të mëhershëm ishte njëra nga gjërat më të vështira. Ashtu pendimi i bijve të Ismailit, pasi që janë penduar për adhurimin e viçit, përbëhej nga vrasja e ndërsjellët. Pendimi i këtij ummeti, për shkak të nderimit që ka te Allahu i Lartësuar, përbëhet nga të përmbajturit nga mëkatet dhe pendimi.

Sa i përket emrit النبي الملحمة Nebijjul-melhameti (i Dërguar i betejave të përgjakshme), ai është dërguar dhe atij i është urdhëruar lufta kundër armiqve të Allahut. Asnjë i dërguar dhe ummeti i tij nuk kanë luftuar siç ka luftuar i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe ummeti i tij. Përpara tij nuk ka pasur aq beteja të mëdha dhe të përgjakshme siç kanë qenë betejat dhe të cilat ende ndodhin, në mes ummetit të tij dhe mosbesimtarëve. Ummeti i tij lufton pandërprerë kundër armiqve mbi çdo vend në rruzullin tokësor dhe u kanë shkaktuar disfata të rënda, çka popujve të mëparshëm kjo nuk i ka ndodhur.

Emri i tij është edhe النبي الرحمة Nebijjul-rahmeti (i Dërguari i mëshirës). Ai është të cilin Allahu e dërgoi si mëshirë njerëzimit. Me të janë mëshiruar të gjithë banorët e

⁷¹ Hadithin me zinxhir autentik të transmetuesve nga Abdullah ibn Umeri e shënojnë Tirmidhiu (3430), Ebu Davudi (1516), Ibn Maxhe (3814), Ahmedi (2/84) dhe Ibn Hibbani (2459), si dhe e konsiderojnë autentik, e Tirmidhiu thotë: “Është hadith hasenun sahih”.

⁷² Hadithin e shënojnë Muslimi (2702) dhe Ebu Davudi (1515). Në version tjetër qëndron: “Me të vërtetë edhe mua më kaplojnë pasionet dhe me të vërtetë gjatë ditës nga njëqind herë kërkoj falje nga Allahu.” Ebu Davudi e ka shënuar versionin tjetër dhe të dy versionet janë nga El-Egarr ibn Jesar el-Muzeni (رضي الله عنه).

tokës: besimtarët dhe mosbesimtarët, përkatësisht, pasuesit e Librit jetonin të sigurt nën mbrojtjen e tij. Sa i përket atij të cilin ai dhe ummeti i tij e kanë vlarë, me atë ata vetëm e kanë hedhur në zjarr më herët dhe e kanë shpëtuar nga jeta e gjatë ku do ta meritonte vetëm dënimin më të rëndë.

Sa i përket emrit të tij الفاتح El-Fatih, ai është përmes të cilit Allahu i ka hapur dhe i ka zgjeruar dyert e Udhëzimit, pasi që ishin të ngushta. Në të vërtetë i ka hapur sytë e verbër, veshët e shurdhër dhe zemrat e ndrydhura. Me të Allahu i ka liruar vendet mosbesimtare, i ka hapur dyert e Xhennetit, rrugët e diturisë së dobishme dhe veprave të mira, këtë botë dhe ahiretin, zemrat, veshët, sytë dhe territore të shumta.

Ai është الأمين El-Emin (i Besueshmi) dhe ai është më meritues për ta mbajtur këtë emër. Ai është i besuari i Allahut për Shpalljen e Tij dhe Fenë e Tij. Ai është i besueshmi i atyre në Qiej dhe i atyre në Tokë, prandaj edhe para dërgimit atë e kanë quajtur El-Emin.

Sa i përket emrave të tij الضحك القاتل Ed-Dahuk (i cili qeshet shumë), e El-Kattal (i cili është ekzekutues) i rrezikshëm, këta janë dy emra të pandarë dhe nuk mund të ndahen njëri nga tjetri. Ai qeshet shumë gjatë takimit me besimtarët, nuk është i ngrysur e as i ashpër. Ndërkaq, ai është i rrezikshëm për armiqtë e Allahut dhe nuk i frikësohet kërcënimit të askujt për shkak tyre.

Sa i përket emrit البشير Beshir (bartës i lajmit të gëzuar), ai i cili do të jetë i nënshtruar ndaj tij, ai e përgëzon atë me shpërblim, e ai i cili bëhet i panënshtruar ndaj tij, ai e paralajmëron atë me dënim. Allahu i Lartësuar atë e ka quajtur “rob të Vetin” në disa vende në Kur’an, siç janë fjalët e Tij:

وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ ... ﴿النجن: 19﴾

“Kur robi i Allahut (Muhammedi صلى الله عليه وسلم) u ngrit duke lutur (Allahun) në falje për Të...” [El-Xhinn: 19]

Dhe fjalët:

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ ... ﴿الفرقان: 1﴾

“I Lartësuar me Madhësi qoftë Ai i Cili zbriti Kriterin e së Vërtetës (Kur’anin) te robi i Tij (صلى الله عليه وسلم)” [El-Furkan: 1]

Pastaj fjalët:

فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴿النجم: 10﴾

“Dhe kështu (Allahu) i shpalli robit të Tij (Muhammedit صلى الله عليه وسلم me anë të Melekut Xhibril عليه وسلم).” [En-Nexhm: 10]

Dhe fjalët:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا ... ﴿١٧﴾

“Dhe nëse ju (o njerëz) dyshoni për atë (Kur'anin) që Ne i kemi zbritur robit tonë (Muhammedit صلى الله عليه وسلم)...” [El-Bekare: 23]

Në *Sahih* është e shënuar se ai ka thënë:

((أنا سيد ولد آدم يوم القيامة ولا فخر))

“Në Ditën e Gjykimit unë do të jem i pari i pasardhësve të Ademit dhe kjo nuk është ndershmëri.”⁷³

Allahu atë e ka quajtur (kandil ndriçues) “Siraxhen Munira (سراجاً منيراً)” ndërsa, Diellin e ka quajtur dritë flakëruese (سراجاً وهاجاً).

El-Munira (ai që ndriçon, ai ndriçon pa ndezje për dallim nga drita flakëruese (vehhaxh), e cila ka mënyrën e shkatërrimit dhe ndezjes.

Kreu mbi hixhretin e parë dhe të dytë

فصل في ذكرى الهجرتين الأولى والثانية

Pasi që është shtuar numri i muslimanëve, mosbesimtarët u frikësuan, prandaj i shtuan keqtrajtimet dhe torturat ndaj të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe ndaj besimtarëve. Atëherë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kishte lejuar besimtarët që të

⁷³ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (3618), Ibn Maxhe (4308) dhe Ahmedi (3/2) nga Ebu Seid El-Hudriu (رضي الله عنه) dhe tek ai është: “Unë në Ditën e Gjykimit do të jem i pari nga pasardhësit e Ademit dhe kjo nuk është lavdërim dhe veçim. Në duart e mia do të jetë flamuri i falënderimit dhe kjo nuk është lavdërim dhe veçim. Çdo lajmëtar i fesë, Ademi si dhe të gjithë të tjerët, atë ditë do të jenë nën flamurin tim. Unë nuk do të jem i pari mbi të cilin toka do të hapet dhe kjo nuk është lavdërim dhe veçim.” Në zinxhirin transmetues të tij gjendet Alijj Ibn Zejd Ibn Xhedani, e ai është i dobët, ndërsa transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Ky hadith ka mbështetje në hadithin tjetër nga Enesi, të cilin e shënon Ahmedi (3/144) si dhe në hadithin nga Ubej ibn Ka’bi, të cilin gjithashtu e shënon Ahmedi (5/138). Për shkak të këtyre dy haditheve ky i pari bëhet autentik.

shpërnguleshin në Abisini dhe u kishte thënë: ((إِنْ بِهَا مَلَكًا لَا يُظْلَمُ النَّاسُ عَنْده)) “*Aty është sunduesi i cili nuk i bënë padrejtë asnjërit.*”

Hixhretin e parë e bënë dymbëdhjetë meshkuj dhe katër femra. Ndër të parët u nisën Uthman ibn Affan dhe gruaja e tij Rukajja, vajza e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Në Abisini ishin pritur mirë, por deri te ata depërtoi lajmi i rrejshëm që Kurejshët e kishin pranuar Islamin, prandaj kishin vendosur të ktheheshin në Mekë. Kur kishin kuptuar që situata ishte edhe më e rëndë, disa prej tyre përsëri u kthyen në Abisini. Grupi tjetër kishte hyrë në Mekë dhe kishte përjetuar keqtrajtime të mëdha nga ana e Kurejshëve. Në mesin e atyre që kishin hyrë në Mekë kishte qenë edhe Abdullah ibn Mes’udi. Muslimanëve përsëri u është lejuar shpërngulja në Abisini dhe me atë rast janë shpërngulur tetëdhjetë e tre meshkuj (nëse në mesin e tyre ka qenë edhe Ammari, sepse për të nuk dihet saktësisht) dhe tetëmbëdhjetë femra dhe kishin hasur në pritje të mirë te Nexhashiu.

Atë e kishin kuptuar Kurejshët dhe e kishin dërguar Amr ibn El-Asin dhe Abdullah ibn Ebi Rebiun në krye të delegacionit, që duhej të intrigonte te Nexhashiu kundër muslimanëve. Allahu i pengoi intrigat e tyre dhe ata edhe më tepër e keqtrajtonin të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم). Atë dhe familjen e tij e bojkotonin dhe ata i izoluan në pronën e Ebu Talibit, ku qëndruan tre vjet. Disa thonë se izolimi ka zgjatë dy vjet. Në atë kohë ka lindur Abdullah ibn Abbasi. Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) doli nga izolimi, i kishte dyzet e nëntë vjet, ndërsa sipas disave, ai kishte dyzet e tetë vjet. Pas disa muajve pas kësaj, vdiq xhaxhai i tij Ebu Talibi, në moshën tetëdhjetë e shtatë vjeçare. Mosbesimtarët atëherë i shtuan torturimet. Jo shumë gjatë pas vdekjes së Ebu Talibit vdiq edhe Hatixhja, ndërsa armiqësia e mosbesimtarëve sërish u shtua dukshëm. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) me Zejd ibn Harithin doli nga Meka dhe shkoi në Taif për të thirrur në fenë e Allahut të Lartësuar. Aty qëndroi disa ditë, por banorët e tij nuk iu përgjigjën në thirrje por në të kundërtën, e keqtrajtuat dhe e dëbuan atë. I formuan dy radhë rreth tij (nga ana e djathtë dhe e majtë) dhe e qëllonin me gur ashtu që ia përgjakën thembrën. Pasi që iku prej tyre, u kthye në Mekë. Rugës e takoi të krishterin Addas i cili i besoi dhe u bë besimtar. Pas kthimit në luginën Nahla, Allahu e dërgoi një grup prej shtatë xhinëve për të dëgjuar Kur’an dhe ata e pranuan Islamin.⁷⁴

Në atë rrugë Allahu ia dërgoi melekun e kodrave të cilin e urdhëroi që të jetë i nënshtruar ndaj të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe që mbi popullin e tij t’i rrënojë kodrat Mekase, nëse atë e dëshironte ai. Ndërkaq, ai atij i tha:

((لَا بَلَّ أَسْتَأْنِي بِهِمْ، لَعَلَّ اللَّهَ يُخْرِجُ مِنْ أَصْلَاحِهِمْ مَنْ يَعْبُدُهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا))

⁷⁴ Ibn Xheriri në tefsirin e vet (26/30) shënon se Ibn Abbasi duke i komentuar fjalët e të Lartësuarit: “*E kur ty t’i dërguam disa xhinn që Kur’anin ta dëgjojnë...*” ka thënë: “ Ishin nga Nesibini dhe ishin shtatë. I Dërguari i Allahut i dërgoi ata si të dërguar për popullin e tyre. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë.

“Jo, por lëshoi ata. Ndoshta Allahu nga pasardhësit e tyre do të nxjerr ata të cilët vetëm Atë do ta adhurojnë dhe shirk nuk do t'i bëjnë.”⁷⁵

Gjatë udhëtimit e bëri lutjen e njohur:

((اللهم إليك أشكو ضعف قُوتِي، وقلة حيلتي...))

“Sunduesi im, të ankojem Ty për dobësinë time dhe situatën pa rrugëdalje...”⁷⁶

Hyri në Mekë nën mbrojtjen e El Mu'tame ibn Adijj. Pastaj, gjatë natës me trup e me shpirt është bartur në (Isra') deri në Mesxhidu-l-'Aksa (Jerusalem), pastaj me trup e me shpirt është ngritur mbi qiej (Miraxh) deri te Allahu i Lartësuar, me të Cilin ka folur. Në atë rast, Allahu ia urdhëroi namazin. Mendimi më i drejtë është që Isra'ja ka ndodhur njëherë. Ekzistojnë edhe mendime të tjera, se ka ndodhur në gjumë, ose që është bartur, por nuk thuhet në realitet apo në gjumë. Disa thonë se Isra'ja deri te Bejtu-l-Makdisi (Jerusalemi) ka ndodhur në realitet, e që Miraxhi (ngritja) ka qenë në gjumë. Të tjerët thonë se Isra'në e ka përjetuar dy herë, herën e parë në realitet, e herën e dytë në gjumë, e disa thonë se Isra'në e ka përjetuar tre herë. Të gjithë pajtohen se kjo ka qenë gjatë periudhës së dërgimit.

⁷⁵ Kjo është një pjesë e hadithit tjetër, të cilin e shenojnë Buhariu (6/224, 225), Muslimi (1795) dhe sipas versionit të tij Aishja (رضي الله عنها) ka pyetur : “O i Dërguari i Allahut, a ke pasur ditë më të vështirë se ditën e Uhudit?” Ai ishte përgjigjur: “Shumë gjëra kam përjetuar nga populli yt, por më e keqja është ajo që më kanë bërë në Akaba (në Taif) kur vetën time ia ekspozova Ibn Abdu Jalejl ibn Abdi Kulahut. Ai nuk iu përgjigj dëshirës time, prandaj nga ai u nisa i brengosur. Isha i hutuar derisa nuk erdha deri te vendi Karnus-sealib. Aty e ngrita kokën dhe pash një re e cila më bënte hije, e shikova edhe më mirë dhe ja, Xhibrili ishte mbi të dhe më thërriste. Më tha: Allahu dëgjoi se çfarë u thoshe ti atyre dhe çfarë të thoshin ata ty. Allahu ta ka dërguar melaiken e kodrave që ta urdhërosh çfarë të bëjë me ta. Pastaj e dëgjova zërin e melaikes së kodrave e cila më dha selam dhe tha: “ O, Muhammed, Allahu e ka dëgjuar përgjigjen e popullit tënd që ta dhanë ty, e unë jam melaikja e kodrave dhe Zoti yt më dërgoi te ti që të më urdhërosh se çfarë dëshiron të bëjë (me ta). Nëse dëshiron do t'i shemb mbi ta këto dy kodra (Ahshebon)” I Dërguari i Allahut tha: “Jo, sepse shpresoj që Allahu nga pasardhësit e tyre do të nxjerr ata të cilët do ta adhurojnë vetëm Allahun dhe nuk do t'i bëjnë Shirk Atij.”

⁷⁶ Disa atë e quajtën duaja Taifase, e ajo është : “Zoti im, Ty të ankojem për dobësinë time fizike, për situatën pa rrugëdalje dhe më ruaj nga nënçmimi njerëzor. O, më i Mëshirshmi! Ti je më i Mëshirshmi! Ti je Kujdestar i të pafuqishmëve. Të lutem Ty, e mos më lë te i huaji i largët, i cili më pret armiqësisht apo te miku i afërt dhe i pafuqishëm. Zoti im, nëse Ti nuk je i zemëruar në mua atëherë të gjitha këto vuajtje nuk i përfilli. Mëshira Jote ndaj meje është e madhe. Strehohem nën Dritën e Fytyrës Tënde, e cila i ka ndriçuar qiejt dhe i ka dëbuar errësirat, në saje të së cilës është krijuar (dunjaja), kjo botë dhe bota e amshuar (ahireti), strehohem nën Dritën e Fytyrës Tënde nga zbritja e hidhërimit dhe zemërimit Tënd mbi mua. Përkushtimi im të takon Ty aq sa Ti dëshiron. Nuk ka force e as fuqi përveç Teje.” E shenojnë Teberaniu nga Abdullah ibn Xhaferi sikur që qëndron në *El-Mexhmeun* (6/35). Të gjithë transmetuesit janë të besueshëm, vetëm Ibn Is'haku e ka përdorur tedlisin.

Sa i përket hadithit që e transmeton Sheriiku⁷⁷ dhe në të cilin thuhet se kjo ka qenë para Shpalljes, kjo i takon njërit prej tetë gabimeve të Sheriikut dhe të mbajturit të dobët në mend të hadithit mbi Isra'në.⁷⁸

Ekziston edhe mendimi, se Isra'ja ka ndodhur në gjumë para shpalljes, e Isra'ja në realitet ka qenë pasi është bërë i Dërguar. Disa thonë se fjala “shpallje” këtu ka kuptimin e përkufizuar, këtu nuk mendohet mbi Shpalljen me të cilën është bërë i Dërguar, por mendohet që nuk i është shpallur asgjë në lidhje me Isra'në por është bartur papritur pa kurrfarë paralajmërimi. E Allahu më së miri e di.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) periudhën e dërgimit në Mekë e ka kaluar duke i thirrur fiset në Islam. Çdo vit gjatë haxhit ua ofronte mundësinë që ta pranonin dhe ta gostitnin që të mund t'ua dorëzonte mesazhin e Sunduesit të vet, e ata ta fitonin Xhennetin. Ndërkaq, asnjë fis nuk e pranoi këtë. Këtë dhunti Allahu e ruajti për Ensarët. Kur Allahu i Lartësuar vendosi që t'ua tregoj qartë fenë e Vet, ta përmbush premtimin Vet, ta ndihmoj të Dërguarin, ta ngritë fjalën e Vet dhe t'i dënoj armiqtë e Vet, atë ua drejtoi ensarëve. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë kohës së haxhit erdhi deri te gjashtë vetë, e disa thonë deri te tetë vetë, e derisa ata i ruanin kokat në Mina, saktësisht në Akaba, ishte ulur afër tyre, i thirri në Islam dhe u lexoi Kur'an. Ata iu përgjigjën thirrjes së Allahut dhe të Dërguarit të Tij (صلى الله عليه وسلم) dhe pasi që janë kthyer në Medine e kanë thirrur popullin e vet në Islam, ashtu që, ai shumë shpejt u përhap në mesin e tyre. Nuk mbeti asnjë shtëpi në Medine, e që në të të mos flitej mbi të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم). Mesxhidi i parë ku lexohej Kur'ani ishte ai në Medine, mesxhidi Beni Zurejk. Vitin që pasoi në Mekë erdhën dymbëdhjetë njerëz nga Medina. Në mesin e tyre ishin pesë vetë, nga të gjashtit, që ishin vitin e kaluar. Në Akaba i janë betuar të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) për besnikëri, e pastaj ishin kthyer në Medine. Vitin që pasoi erdhën shtatëdhjetë e dy meshkuj dhe dy femra. Ata janë pjesëmarrësit e fundit të betimit në Akabe. Ia dhanë besën të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), që kanë për ta mbrojtur kur ai dhe as'habët e tij kanë për të ardhur tek ata, siç janë duke i mbrojtur gratë e veta, fëmijët e vet dhe vetveten. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) në mesin e tyre i zgjodhi dymbëdhjetë udhëheqës, pastaj i lejoi as'habët të bënin hixhret në Medine. Shkonin fshehurazi në grupe. Sipas mendimit të disa dijetarëve,

⁷⁷ Ai është Sherik ibn Abdullah ibn Ebi Nemri, Ebu Abdullah El-Medeniu. Ka qenë i singertë por gabonte në citimin e haditheve. Ka gabuar në hadithin mbi Isranë, të cilin e shënon Buhariu në *Sahihun* e vet (3/399). I është dobësuar hivdhi dhe nuk e ka përmirësuar.

⁷⁸ Hafidh Ibn Haxheri në Fet'hul-bari (13/399) thotë: “Fjalët e tij para dërgimit i kanë kundërshtuar El-Hatabi, Ibn Hazmi, Abdul Hakkiu, El-Kadi Ijadi dhe En-Neveviu. En-Neveviu thotë: ‘Në transmetimin e Sherikut, mendohet mbi këtë, ekzistojnë disa gabime mbi të cilat na e kanë tërhequr vëmendjen shkencëtarët: I pari: Pohimi se kjo ka qenë para dërgimit. Ky është gabim dhe askush tjetër këtë nuk e ka thënë. Shkencëtarët (dijetarët) pajtohen që namazi është urdhëruar gjatë natës së Israsë, e si mund të bëhej kjo para dërgimit?’ Shiko edhe gabimet e tjera tek ai.”

i pari që ka bërë hixhret ishte Ebu Seleme ibn Abdul-Esed el-Mahzumi, e sipas mendimit të të tjerëve Mus'ab ibn Umejri⁷⁹:

Ensarët i pranuan në shtëpitë e veta, u ofruan strehim dhe i ndihmuan ata, e Islami u përhap në Medine. Pastaj, Allahu e lejoi të bënte hixhret edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Ai nga Meka doli të hënën, në rebiul-evvel⁸⁰, e sipas mendimit tjetër në safer. Hixhretin e bëri në moshën pesëdhjetë e tre vjeçare. Me të ishin Ebu Bekr Es-Siddik dhe Amr ibn Fuhejre – i mbrojturi i Ebu Bekrit, ndërsa udhëheqësi i tyre ishte Abdullah ibn el-Urejkit el-Lejthi. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) me Ebu Bekrin ishin fshehur në shpellën Thevr (ثَوْر) dhe aty mbetën tre dite. Kur dolën nga shpella ecnin rrugës bregdetare derisa nuk arritën në Medine, të hënën me dymbëdhjetë rebiul-evvel, por ka edhe mendime të tjera. Së pari arriti në vendin Kuba, në afërsi të Medines dhe u vendos te Beni Amr ibn Avf, sipas mendimit të dytë të Kulthum ibn El-Hidm, ndërsa sipas mendimit të tretë të Sad ibn Hajseme . Mendimi i parë është më i përhapur. Te ata qëndroi katërmëdhjetë ditë dhe aty e ndërtoi mesxhidin. Të premten vazhdoi më tutje dhe xhumaja e zuri në Beni Seleme. Aty i tuboi muslimanët që ishin prezent e ishin njëqind dhe ua fali xhumanë. Pastaj hypi në deve dhe vazhdoi më tutje. Njerëzit e thërrisnin që të qëndronte te ata dhe e tërhiqnin kapistrën e devesë së tij, duke dëshiruar që i Dërguari të qëndronte tek ata. Ai u thoshte:

((خَلُّوا سَبِيلَهَا فَإِنَّهَا مَأْمُورَةٌ))

“Lëshone të ecë, ajo e ka të urdhëruar (deri ku të shkojë).”⁸¹

⁷⁹ Buhariu e shënon hadithin (7/203) nga El-Bera ibn Azibi të ketë thënë se: “Të parët që na kanë ardhur (në Medine) ishin Musab ibn Umejri dhe Ibn Ummu Mektumi. Pastaj kanë ardhur Ammar ibn Jasiri dhe Bilali (رضي الله عنه).”

⁸⁰ Shiko hadithin mbi hixhrin në *Sahihun* e Buhariut (7/170) të cilin e transmeton Aishja (رضي الله عنها).

⁸¹ Hadithin e shënon Bejhekiu në *Ed-Delaila* nga Enesi (رضي الله عنه) se ka thënë: “Erdhi i Dërguari i Allahut në Medine dhe kur arritëm, dolën ensarët, burrat dhe gratë dhe thanë: “Te ne, o i Dërguari i Allahut” - Ai u ishte përgjigjur: “Lëshoni Devenë. Asaj i është urdhëruar”, dhe ajo u lëshua para dyerve të Ebu Ejubit...” Në zinxhirin e transmetuesve të tij gjendet edhe Ibrahim ibn Sirme për të cilin Darekutni dhe të tjerët kanë thënë se është i dobët, ndërsa Ibn Meini për të thotë se është gënjeshtër. Ibn Adiu thotë: “Shumica e haditheve të tij janë me zinxhir të përjashtuar të transmetuesve dhe të tekstit.” Bejhekiu shënon në *Ed-Delail* atë që e ka përmendur Ibn-Kethiri në *El-Bidaje* (3/202) përmes Seid Ibn Mensurit se Aref ibn Halidi ka thënë, e atij Sadik Ibn Musa nga Abdullah ibn Ez-Zubejri, që i Dërguari i Allahut ka ardhur në Medine dhe deveja e tij ka rënë në gjunjë në mes të shtëpisë së Xhafer ibn Muhammedit dhe shtëpisë së El-Hasan ibn Zejdit, e njerëzit i ishin afruar dhe i kanë thënë: “O i Dërguari i Allahut, eja në shtëpinë tonë. Deveja ishte ngritur përsëri dhe ai atëherë kishte thënë: “Lëreni atë, asaj i është urdhëruar se deri ku.” Ajo e barti atë derisa nuk ka ardhur te kodrina (për tharjen e hurmave), aty i Dërguari i Allahut kishte zbritur nga deveja dhe ishte ulur në freski. Erdhi te ai Ebu Ejubi dhe i tha: “O i Dërguar i Allahut, tani e ke më

Ajo ishte lëshuar në hapësirën e xhamisë së vetme të tij, e aty ishte Mirbed⁸², që i përkiste dy djemve, Sehlit dhe Suhejlit nga familja Beni Nexhxhar. Prej aty shkoi te Ebu Ejub el-Ensari. Pas kësaj me duart e veta, së bashku me a'habët, në atë vend e ndërtoi xhaminë e tij nga degët e palmës dhe qerpiçi.⁸³ E afër xhamisë e ndërtoi shtëpinë e vet dhe dhomat për bashkëshortet e veta. Dhoma më e afërt për të ishte dhoma e Aishes. Pas shtatë muajve të qëndrimit në shtëpinë e Ebu Ejubit kaloi në shtëpinë e vet. As'habët që ishin shpërngulur në Abisini kishin dëgjuar për hixhretin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), tetëdhjetë e tre prej tyre ishin kthyer në Mekë. Shtatë vetë ishin ndalur në Mekë, ndërsa të tjerët kishin ardhur tek i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në Medine.

Muhaxhirët e tjerë nga Abisinia me barka kishin ardhur në vitin e shtatë sipas hixhrit.⁸⁴

afër shtëpinë time, prandaj a ta shpie te unë të shaluarën tënde (devenë)?” - “Po” - Ai e mori devenë dhe e qoi në shtëpinë e vet. Pastaj erdhi një njeri dhe tha: “O i Dërguar i Allahut, ku do të jesh ti?” - Ai u përgjigj: “Njeriu është me të shaluarën e vet, ku do që të jetë...” Shiko *Tabekatu* Ibn Sadi (1/236, 237)

⁸² Mirbed është kodrina ku thahen hurmat, ndërsa El-Asmeiu thotë: “Se, ajo është çdo vend ku mbyllen devetë dhe bagëtia. Prandaj vendi te Basra është quajtur Mirbedul-Basra sepse aty ka qenë tregu i bagëtisë.

⁸³ E shënojnë Buhariu (7/192) dhe Muslimi (3/1623).

⁸⁴ Shënon Buhariu (1/371) nga Ebu Musa El-Eshariu, që ka thënë: “Për hixhrin e të Dërguarit të Allahut kemi kuptuar deri sa ishim në Jemen, prandaj edhe ne, unë dhe dy vëllezërit e mi, u nisëm te ai si muhaxhir. Unë isha më i riu. Njëri prej tyre ishte Ebu Burde, ndërsa tjetri Ebu Ruhimi. Ishim pesëdhjetë e tre apo pesëdhjetë e dy udhëtarë të fisit tonë. Hipëm në barkën, e cila na dërgoi deri te Negusi në Abisini, ku u takuam me Xhafer ibn Ebu Talibin dhe mbetëm me të derisa nuk arritëm së bashku, pastaj u takuam me të Dërguarin e Allahut, gjatë kohës kur e kishte liruar Hajberin. Neve, shoqërisë nga barka, disa njerëz na thonin: “Ne kemi bërë hixhret para jush” Esma bint Umejri, njëra prej atyre që kishin ardhur me ne, erdhi me njërën në vizitë te Hafsa, bashkëshortja e të Dërguarit të Allahut, e cila ishte në mesin e atyre që kishin bërë hixhër te Negusi. Atëherë te Hafsa tek e cila ishte Esma, erdhi Umeri, dhe kur e pa atë e pyeti: “Cila është kjo?” – “Esma bint Umejri” u përgjigj Hafsa. “A është kjo Abesineze udhëtarja në barkë?” - pyeti Umeri (رضي الله عنه). “Po” - ishte përgjigjur Esma. “Ne kemi bërë hixhret para jush, prandaj, jemi më të rëndësishëm te i Dërguari i Allahut” tha Umeri. Ajo u hidhëruar në këtë dhe tha: “Jo, pasha Allahun, ju keni qenë me të Dërguarin e Allahut i cili i ushqente të uriturit dhe i këshillonte të pa udhëzuarit, e ne ishim në shtëpitë (ose në tokën) e huaja dhe të urreyera, në Abisini, në emër të Allahut dhe të Dërguarit të Tij. Pasha Allahun as nuk do të ha e as nuk do të pi gjithnjë derisa atë që e ke thënë nuk ia tregoj të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Dhe ne ishim të shqetësuar dhe të frikësuar. Pasha Allahun nuk do të gënjej, nuk do të tërhiqem. Dhe as nuk do të shtoj asgjë.” Kur erdhi i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ajo tha: “O i Dërguari i Allahut, Umeri tha (këtë e këtë).” “Çfarë i the ti në atë?” pyeti ai, “Unë i thash ... (këtë e këtë)” u përgjigj ajo. Atëherë ai tha: “Ai nuk është më i rëndësishëm për mua nga ju. Ai dhe shokët e tij e kanë një hixhret, ndërsa ju dhe shoqëria nga barka i keni dy hixhrete.”

Kreu mbi fëmijët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في أولاده صلى الله عليه وسلم

Fëmija i parë i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka qenë القاسم El-Kasimi. Sipas tij edhe është quajtur Ebul-Kasim (babai i Kasimit). Ka vdekur ende sa ka qenë fëmijë. Disa thonë se ka jetuar deri në atë moshë kur ka mundur të kalërojë.

Pastaj ka lindur زينب Zejnebi. Ekziston mendimi se ajo ka qenë më e vjetër se Kasimi. Pastaj, ka lindur رُقَيَّة Rukajja, pastaj أم كلثوم Ummul Kulthum dhe فاطمة Fatimja. Për secilën prej tyre është thënë që është më e vjetër sesa dy të tjerave. Transmetohet nga Ibn Abbasi se Rukaja është më e vjetra, ndërsa Ummul Kulthumi më e reja.

Pastaj i lindi Abdullahu. Ekzistojnë divergjenca rreth mendimit se a ka lindur para apo pas dërgimit. Shumica e dijetarëve konsiderojnë se e dhëna më e saktë është se ka lindur pas dërgimit. Gjithashtu, është e diskutueshme se a janë الطيب El-Tajjib dhe الطاهر Et-Tahir pseudonimet e tij apo janë dy fëmijët e tjerë të tij. Është e drejtë që ata janë dy pseudonimet e tij, e Allahu më së miri e di. Të gjithë këta fëmijë janë nga Hadixhja dhe nuk ka pasur fëmijë me bashkëshortet tjera.

Në Medine, vitin e tetë sipas hixhretit, Maria Kopti (مارية القبطية) (gruaja nga robëreshat e zgjedhra) i lindi djalin إبراهيم Ibrahim. Për sihariq i erdhi i mbrojturi i tij Ebu Rahi', e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për shpërblim si dhuratë ia fali një rob. Fëmija vdiq ende si foshnje. Dijetarët kanë divergjenca rreth asaj se a ia ka falur xhenazen i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) apo jo. Të gjithë fëmijët e tij kanë vdekur përpara tij, përveç Fatimes, e cila ka vdekur gjashtë muaj pas vdekjes së tij.⁸⁵

Për shkak të durimit të saj, Allahu e ka ngritur mbi shkallët më superiore, që me superioritetin e saj i ka tejkaluar të gjitha gratë e botës. Fatimja konsiderohet njëra nga vajzat më të mira të tij, e disa dijetarë konsiderojnë se ajo është më e mira prej

⁸⁵ Buhariu e shënon (8/103) hadithin nga Aishja (رضي الله عنها) që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), e thirri Fatimen, i pëshpëriti diç në vesh dhe ajo qau, pastaj përsëri i pëshpëriti diç në vesh, dhe ajo qeshi.” Aishja (رضي الله عنها) thotë: “Pastaj ne e pyetëm se çfarë i tha, e ajo tha: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më informoi që gjatë kësaj sëmundjeje të vet do të shpërngulet në ahiret dhe unë qava. Pastaj, më informoi që unë do të jem e para nga familja e cila do të shkoj pas tij, prandaj nga gëzimi qesha.” Në versionin e Buhariut (6/462) qëndron se i ka thënë: “Vallë, a nuk je e kënaqur që të jesh gruaja e parë në Xhennet ose grua besimtare” - prandaj kishte qeshur. Muslimi shënon (1759) dhe (54) hadithin nga Aishja (رضي الله عنها) në të cilin thotë: “...dhe pas të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) jetoi gjashtë muaj.”

të gjitha grave, disa thonë atë për nënën e saj Hadixhen, ndërsa disa për Aishen, por shumica konsiderojnë se duhet përmbajtur te kjo pyetje.

Kreu mbi xhaxhallarët dhe tezet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) **فصل في أعمامه وعمّاته صلى الله عليه وسلم**

Xhaxhallarët e tij ishin: Hamza ibn Abdul-Mutalibi, pseudonimet e të cilit ishin “Luani i Allahut”, “Luani i të Dërguarit të Allahut” dhe “Shehidi i parë”, pastaj El-Abbasi, Ebu-Talibi, i cili quhej Abdu-Menaf, Ebu Lehebi e emri i tij i vërtetë ishte Abdul-Uza, Ez-Zubejri, Abdul-Ka’be, El-Mukavvim, Dirar, Kut’hem, El-Mugire, e pseudonimi i tij ishte Haxhal, El-Gajdak, e emri i tij i vërtetë ishte Mus’ab, disa thonë Nevfel, e disa shtojnë El-Avam. Prej të gjithë atyre, vetëm Hamza dhe El-Abbasi e kanë pranuar Islamin.

Tezet e tij ishin: Safija, nëna e Ez-Zubejr ibn El-Avvamit, Atika, Berra, Erva, Umejma dhe Ummu Hakim – e quajtur El-Bejda. Prej të gjashtave, është e sigurt që islamin e ka pranuar Safija, për pranimin a islamit nga ana e Atikës dhe Erves ekzistojnë divergjenca .Shumica e dijetarëve kanë vërtetuar pranimin e islamit nga ana e Erves.

Xhaxhai më i vjetër i tij ishte El-Harithi, e më i riu El-Abbasi, i cili kishte shumë pasardhës. Disa thonë se janë numëruar gjatë halifës El-Me’mun dhe që kanë qenë gjashtëqind mijë, por këtu dukshëm është ekzagjeruar. Ebu Talibi, gjithashtu ka pasur shumë pasardhës, ashtu si edhe El-Harithi dhe Ebu-Lehebi. Disa konsiderojnë se El-Harithi dhe El-Mukavviu janë personi i njëjtë, e disa konsiderojnë se El-Gajdak në të vërtetë është Haxheli.

Kreu mbi bashkëshortet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) **فصل في أزواجه صلى الله عليه وسلم**

Bashkëshortja e tij e parë ka qenë Hadixhja, e bija e Huvejlidit, kurejshite nga fisi El-Esed. Me të është martuar para dërgimit. Ajo atëherë i ka pasur dyzet vjet dhe gjatë jetës së saj nuk ka pasur tjetër grua. Të gjithë fëmijët e tij i ka lindur Hadixhja, përveç Ibrahimit. Ajo e ka përkrahur në misionin e tij dhe ka luftuar së bashku me të, duke e ndihmuar atë, jo vetëm materialisht por edhe financiarisht me pasurinë e vet. Allahu i ka dërguar selam përmes Xhibrilit dhe kjo është veçori

dalluese e cila nuk i është dhënë asnjë gruaje tjetër. Ka vdekur tre vjet para hixhretit.

Disa vite pas vdekjes së saj e martoi Sevdën, të bijën e Zem'atit, gjithashtu kurejshite. Ajo më vonë, ditën e vet që i takonte te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia kishte falur Aishes (رضي الله عنها).

Pas saj, e martoi Aishe es-Siddikun, bijën e Ebu Bekr es-Siddikut, e cila e mori pseudonimin Ummu Abdullah. Allahu mbi shtatë qiej atë e ka shpallur të pafajshme (nga mëkati, të cilin e kanë shpifur kundër saj). Ishte benjaminja e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Para se të martohej me të meleku ia ka treguar atë në ëndërr të veshur me mëndafsh të bardhë dhe i ka thënë: ((هذه زوجتك)) “Ja, kjo është bashkëshortja jote.”⁸⁶ Me të është martuar në muajin shevval, e ajo në atë kohë i kishte gjashtë vjet, e afër vetes e ka afruar në muajin shevval në vitin e parë sipas hixhrit, kur i ka pasur nëntë vjet. Nga të gjitha gratë e tij, vetëm ajo ka qenë virgjëreshë dhe vetëm në shtratin e saj i ka ardhur Shpallja. Ajo për të ishte personi më i dashur. Nga qielli ka ardhur lajmi mbi ndershmërinë e saj dhe dijetarët e ummetit, pas kësaj thonë, se është mosbesimtar ai që shpif për amoralitet për të. Aisha ka qenë më e ditura dhe njohësja më e mirë e fesë prej grave të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), madje më e ditur dhe njohësja më e madhe e fesë në mesin e të gjitha grave. As'habët e shquar të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) konsultoheshin me të dhe kërkonin fetva prej saj. Thonë se ka pasur abort spontan, por kjo nuk është vërtetuar.

Pastaj e martoi Hafsën, bijën e Umer el-Hattabit (رضي الله عنه), Ebu Davudi e përmend se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) një herë është divorcuar me të, por më vonë e kishte kthyer.⁸⁷

Pastaj e martoi Zejneben, bijën e Huzejme ibn Harith el-Kajsijj, nga fisi Benu Hilal ibn Amir. Ajo vdiq tek ai dy muaj pas kurorëzimit.

Pastaj e martoi Ummu Seleme Hindin, bijën e Ebu Umejje el-Kurejsh el-Mahzumiut. Emri i babait të saj, Ebu Umeje, ishte Hudhejfe ibn El-Mugire. Ajo ka vdekur e fundit nga bashkëshortet e tij. Ndërkaq, disa thonë se e fundit nga bashkëshortet e tij ka vdekur Safija.

⁸⁶ Hadithin e shënon Buhariu (12/352) dhe Muslimi (2438) nga Aishja, që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Të kam parë në ëndërr dy herë duke të bartur një njeri në pëlhurë të mëndafshit dhe të bardhë dhe duke më thënë: Ja kjo është bashkëshortja jote. Unë të zbulova dhe ti ishe ajo. Atëherë thash: Nëse kjo është nga Allahu, atëherë kjo do të ndodh.” U kurorëzua me të kur i kishte pasur shtatë vjet. Afër vetes e mori kur i kishte pasur nëntë vjet. Hadithin e shënojnë Buhariu (9/163) dhe Muslimi (1422).

⁸⁷ E shënon Ebu Davudi (2283) dhe zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik. Gjithashtu atë e shënojnë Ibn Maxhe (2016), Ed Daremiu (2/161) dhe Nesaiu (6/213).

Dijetarët kanë divergjenca rreth pyetjes se kush ishte kujdestari i saj gjatë kurorëzimit. Ibn Sa'di në *Et-Tabekat* thotë: “I vetmi kujdestar gjatë martesës së saj për të ishte Seleme ibn Ebu-Seleme. Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për Seleme ibn Ebu Selemen e ka martuar Umamen, të bijën e Hamzës, rreth së cilës bënin gara Aliu, Xha'feri dhe Zejdi, kishte pyetur: (هل جزيئ سلمة) “Vallë, a ia kam kthyer borxhin Selemes?” Këtë e ka thënë sepse Seleme ka qenë i vetmi kujdestar i nënës së vet kur ajo ishte martuar për të. Këtë e ka përmendur në biografinë e Selemes, e mandej në biografinë e Ummu Selemes i ka përmendur fjalët e El-Vakidiut: “Më tregonte Mexhime' ibn Ja'kub, e atij Ebu-Bekr ibn Muhammed ibn Umer ibn Ebu Seleme, se babai i tij i ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka kërkuar dorën e Ummu Selemes te i biri i saj Umer ibn Ebu Seleme, i cili në atë kohë ishte fëmijë dhe ai atë e martoi për të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم).”⁸⁸

Imam Ahmedi në *El-Musned* thotë: “Na tregonte Affani nga Hammad ibn Ebu Seleme, e ai nga Thabiti, që Ibn Umer ibn Ebu Seleme ka dëgjuar nga babai i vet se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka dërguar lajmëtarin te Ummu Seleme, kur kishte kaluar koha e pritjes (e iddetit), ajo kishte thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është i mirësardhur, por unë jam grua e cila ka probleme duke qenë se asnjëri nga kujdestarët e mi nuk është prezent...” dhe në hadith ceket se ajo i ka thënë djalit të vet Umerit: ... قم فزوج رسول الله صلى الله عليه وسلم ... ngrihu dhe martoje të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe ai e kishte martuar atë.”⁸⁹ Kjo është diskutabile sepse Umeri i ka pasur nëntë vjet kur ka vdekur i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), siç pohon Ibn Sa'di, e i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), Ummu Selemen e ka martuar në Shevval në vitin e katërt sipas hixhrit, ndërsa ai (djali i saj) në atë kohë i ka pasur tre vjet, e aq i ri nuk mund ta martonte askënd. Këtë e kanë thënë Ibn Sa'di dhe të tjerët. Kur i është thënë kjo imam Ahmedit, ai kishte pyetur: “Kush thotë se Umeri ka qenë i vogël (i ri)!?”

Ebu-Ferxh ibn el-Xhevziu thotë: “Ndoshta, Ahmedi e ka thënë këtë para se të kuptonte numrin e vjetëve të tij, e ato i kanë përmendur Ibn Sa'di dhe historianët e tjerë. Disa thonë se të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) e ka martuar djali i xhaxhait të saj Umer ibn El-Hattabi, sepse në hadith thuhet: ((قم يا عمر فزوج رسول الله صلى الله عليه وسلم)) (Umeri, martoj Umerin dhe martoje të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم)). Prejardhja e Umerit dhe prejardhja e Ummu Selemes bashkohen te Ka'bi; Prejardhja e Umerit është: Umer ibn El-Hattab ibn Abdul Uza Ibn Rijah Ibn Abdil-lah Ibn Kurt Ibn Rizah Ibn Adij Ibn Ka'b, ndërsa e saj: Ummu Seleme e bija e Ebu Umejes Ibn el-Mugire Ibn Abdil-lah Ibn Umer Ibn Mahzum Ibn Jekadha Ibn Murre

⁸⁸ Ibn Sa'di në *Et-Tabekat* (8/98) transmeton nga El-Vahidi, por transmetimet e tij nuk merren parasysh (është transmetues i dobët) edhe pse ishte shumë i arsimuar.

⁸⁹ Transmetimin e shënojnë Ahmedi në *Musned* (6/313), Nesai (6/81), Ibn Sa'di në *Et-Tabekatu* (8/89) me zinxhir autentik të transmetuesve dhe atë e përmend Hafidh Ibn Haxheri në *El-Isabe* (4/440) nga Nesai me zinxhirin autentik të transmetuesve.

Ibn Ka'b. Emri i djalit të Ummu Selemes ishte mu sikur emri i djalit të xhaxhait të saj Umerit. Ajo ka thënë: “Ngrihu Umer dhe martoje të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم)”, prandaj disa nga transmetuesit e hadithit kanë menduar që në pyetje është djali i saj dhe kanë transmetuar hadithin sipas të kuptuarit si dhe kanë thënë: “Ajo i ka thënë djalit të vet.” Ata transmetues nuk e kanë ditur se ai atë nuk ka mundur ta bënte, për shkak të viteve të tij. Ky gabim është i ngjashëm me imagjinatat e disa juristëve Islam në këtë hadith, të cilët e përmendnin transmetimin në të cilin i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: ((قم يا غلام فزوج أمك)) “O djalosh, ngrihu dhe martoje nënën tënde.” Ebu Ferxh Ibn El-Xhevzi thotë: “Nuk e njohim transmetimin e këtillë të këtij hadithi”. Ai më tutje shton: “Nëse e ka thënë atë, ekziston mundësia që atë e ka thënë duke bërë shaka me fëmijën, sepse ai atëherë i ka pasur tre vjet, duke e pasur parasysh që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka martuar atë në vitet e dyzeta sipas hixhrit, e kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka vdekur, Umeri ka pasur nëntë vjet. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk kishte nevojë për pëlqimin e askujt, për martesë nuk kishte nevojë për pëlqimin e kujdestarit të gruas.”

Ibn Akili thotë: “Nga biseda e Ahmedit është e qartë se të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk i duhej pëlqimi i kujdestarit (të gruas) për martesë dhe kjo është njëra nga veçoritë dalluese të tij.”

Pastaj e ka martuar Zejneben, bijën e Xhahshit nga fisi Benu Esed ibn Huzejme. Ajo është vajza e tezes së tij Umejme. Mbi të flasin fjalët e Allahut të Lartësuar: [37: {فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا} {الأحزاب: 37}] **“...E pasi që Zejdi e kishte vendosur atë që kishte menduar ndaj saj, Ne ta kurorëzuam ty atë...”** [El-Ahzab: 37] Ajo me këtë mburrej në mesin e grave të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), duke thënë: “Juve ju kanë martuar familjet e juaja, e mua më martoi Allahu mbi shtatë qiej.”⁹⁰

Nga veçoritë dalluese të saj, është që Allahu i Lartësuar mbi shtatë qiej ka qenë Kujdestari i saj (velijj) dhe që e ka martuar me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم). Ajo vdiq në fillim të hilafetit të Umerit. Së pari ka qenë e martuar me Zejd ibn Harithin, të cilin i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka birësuar dhe kur Zejdi ishte ndarë prej saj, Allahu i Lartësuar e martoi atë për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), që ummeti ta kishte si shembull mbi lejueshmërinë e martesës me ish bashkëshortet e fëmijëve të birësuar.

⁹⁰ Hadithin e shënon Buhariu (13/347), ndërsa e transmeton nga Enesi të ketë thënë se: “Erdhi Zejd ibn Harithi duke u ankuar (nga gruaja e vet) dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tha: “Frikësoju Allahut dhe mbahu fort për gruan tënde!” Enesi thotë: “Sikur i Dërguari i Allahut të fshehte diç do ta kishte fshehur këtë ajet.” Ai më tutje vazhdon: “Zejnebjë lavdërohej përpara grave të të Dërguarit duke thënë: - “Juve ju kanë martuar familjet tuaja, ndërsa mua më martoi Allahu i Lartësuar përmbi shtatë qiej.” Atë e shënon edhe Tirmidhiu (3210).

Mandej e martoi Xhuvrejrijen, bijën e El-Harith ibn Ebu Darar el-Mustalikijj. Ishte njëra prej robëreshave nga fisi Benu Mustalik, kishte ardhur duke i kërkuar ndihmë (që ta blinte lirinë e vet) për ta shpague veten, ai e pagoi lirinë e saj dhe pastaj u martua me të.

Pas saj, e martoi Umu Habiben. Ajo quhej Remla, e bija e Ebu Sufjan Sahr ibn Harb Kurejshite Emevije. Disa thonë që quhej Hind. Atë e martoi derisa ishte në Abisini ende si muhaxhire. Dhuratën e martesës me vlerë prej katërqind dinarësh, në emër të tij ia ka dhënë En-Nexhashiu, e pastaj nga Abisinia e kanë sjellë te i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم). Ajo vdiq gjatë kohës së hilafetit të vëllait të saj Muavisë. Ky fakt është i njohur në përgjithësi në mesin e njohësve të sires dhe historisë, ashtu siç është e njohur edhe martesja e tij me Hadixhen në Mekë, apo me Hafsën në Medine, apo me Safijën pas betejës së Hajberit.

Sa i përket hadithit nga Ikrimë ibn Ammar i cili transmeton nga Ebu Zumejli që Ibn Abbasi i ka treguar se si Ebu Sufjani i kishte thënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

((أَسْأَلُكَ ثَلَاثًا، فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُنَّ، مِنْهَا: وَعِنْدِي أَجْمَلُ الْعَرَبِ أُمُّ حَبِيبَةَ أَرْوَحَكَ إِيَّاهَا))

“M’i lejo tri gjëra” e ai ia kishte lejuar, e njëra prej tyre është: “Unë e kam gruan më të bukur arabe, Ummu Habiben, prandaj më lejo të të martoj me të”.⁹¹

Në këtë hadith nuk ka dyshim se ekziston gabimi. Ebu Muhammed ibn Hamza thotë: “Ai pa dyshim është apokrif. Atë e ka imagjinuar Ikrimë Ibn Ammar.” Ibn El-Xhevzi mbi këtë hadith thotë: “Ky është gabim që nga ana e disa transmetuesve të hadithit, në atë nuk ka dyshim, e as lëkundje. E kanë akuzuar Ikrimë Ibn Ammarin, sepse historianët janë të pajtimit që Ummu Habibe ka qenë e martuar me Abdullah Ibn Xhahshin dhe që atij i ka lindur fëmijë.” Kanë bërë Hixhret në

⁹¹ Hadithin e shënon Muslimi (2501) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) që ka thënë: “Muslimanët as nuk e shikonin Ebu Sufjanin, as nuk rinin me të, prandaj ai i tha të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “O i Dërguar i Allahut, mi lejo tri gjëra” - “Do t’i lejoj ka thënë ai” – Unë e kam gruan më të mirë dhe më të bukur arabe”, ai ka thënë: “Ummu Habiben bint Ebu Sufjanin, pranoje të të martoj me të.” “E pranoj” ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) - “Dhe imam Muaviun mere për shkruar.” - “E pranoj” ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) - “Dhe më vendos në ballë të ushtrisë” - ka thënë - “që të luftoj kundër mosbesimtarëve ashtu siç kam luftuar kundër muslimanëve.” - “E pranoj”, ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) Ebu Zumejli thotë: “Sikur të mos i kishte kërkuar ato nga i Dërguari, ai nuk do t’ia kishte dhënë.” Por, çdoherë kur kërkonte diç nga ai, ai përherë i thoshte: “E pranoj”. Ky hadith është i njohur sipas paqartësisë, e paqartësia pasqyrohet në atë që Ebu Sufjani islamit e ka pranuar pas çlirimit të Mekës, vitin e tretë sipas Hixhrit. Kjo është përgjithësisht e njohur dhe rreth kësaj nuk ka diskutime. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) u martua me Ummu Habiben me të vërtetë pas kësaj. Me të u martua vitin e gjashtë sipas hixhrit, e disa thonë vitin e shtatë. Divergjencia ka rreth vendit të martesës. Disa thonë në Medine, pasi që është kthyer nga Abisinia, ndërsa shumica e dijetarëve konsiderojnë që kjo ka ndodhur në Abisini. Shiko te Ebu Davudi (2086) dhe *Xhelaul-efhami*, nga i njëjti autor me valorizimin tonë shkencor (faq.185-190)

Abisini, mandej ky e ka pranuar krishterimin, derisa ajo kishte mbetur në Islam. I Dërguari i Allahut, nga Nexhashiu ka kërkuar që ta fejonte për të dhe ai e martoi me të dhe ia dha dhuratën martesore në vend të tij. Kjo ka qenë në vitin e shtatë sipas hixhrit. Gjatë paqes, Ebu Sufjani kishte shkuar tek ajo dhe ajo e kishte tërhequr shtrojën mbi të cilën ulej i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), që ai të mos ulej mbi të. Nuk ka diskutim që Ebu-Sufjani dhe Muaviju Islamin e kishin pranuar pas çlirimit të Mekës, në vitin e tetë sipas hixhrit.

Përveç kësaj, në këtë hadith ceket se i ka thënë: “Dhe vendosëm në ballë të ushtrisë, që të luftoj kundër mosbesimtarëve, ashtu siç kam luftuar kundër muslimanëve.” **“E pranoj”**, ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), por nuk është e njohur që Ebu Sufjanin ndonjëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka vënë në ballë të ushtrisë.

Njerëzit diskutojnë mjaft mbi këtë hadith dhe komentimet e tyre janë të ndryshme. Disa prej tyre thonë: “Në bazë të këtij hadithi, dimë se atë e ka martuar pas çlirimit të Mekës dhe ai nuk do të refuzohet për shkak të pohimeve të kundërta të historianëve.” Ndërkaq, kjo metodë e pajtueshmërisë është e gabuar dhe këtë e di çdokush që sadopak posedon dituri mbi siren dhe historinë e asaj që ka ndodhur.

Disa, madje pohojnë: “Ai ka kërkuar që kontrata martesore të përtërihet për shkak të tij (Ebu Sufjanit), sepse e ka martuar pa pëlqimin e tij.” Kjo është gabim, sepse kjo nuk i përshtatet të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe as nuk i ngjanë arsyes së Ebu Sufjanit dhe asgjë nga kjo nuk ka ndodhur.

Disa, dijetar, në mesin e të cilëve është Bejhekiu dhe El-Mundhiri, thonë:

“Ekziston mundësia që Ebu Sufjani këtë e ka kërkuar në njërën nga ardhjet e tij në Medinë, ende sa ishte mosbesimtar dhe kur ka dëgjuar për vdekjen e bashkëshortit të Ummu Habibes në Abisini. Kur e kanë dëgjuar këtë transmetuesit e hadithit, atë që nuk kanë mundur ta përgënjeshtrojnë, ishte lutja e tij për ta vendosur në ballë të ushtrisë, për të luftuar kundër mosbesimtarëve dhe që ta merrte djalin e tij për administrator, kanë thënë: “Ndoshta këto dy lutje janë të drejtuara pas çlirimit të Mekës dhe transmetuesi i hadithit të gjitha lutjet e tij i ka përmbledhur në një hadith. Pamaturia dhe artificialiteti i madh në këtë hadith janë aq të dukshëm sa që nuk ka nevojë të përgjigjemi në to.

Disa thonë se hadithi ka komentim tjetër, komentim të vërtetë, domethënë, që kuptimi i tij është:

“Tani jam i kënaqur që ajo të bëhet bashkëshortja jote, edhe pse më parë nuk isha i kënaqur, por tani jam dhe kërkoj që ajo të jetë bashkëshortja jote.” Ky ligjërim dhe ligjërimet e ngjashme me të, sikur të mos kishin qenë të shënuara në letër, të mos ishin regjistruar nëpër libra dhe të mos u ishin treguar njerëzve, më së miri do të

ishte të lihen anash, sepse e shpenzojmë kohën e dobishme duke shkruar dhe duke u përgjigjur në to. Ai rrjedh nga arsyeja e turbulluar, e jo nga thelbi i tij.

Disa thonë se, Ebu Sufjani, pasi që ka dëgjuar se i Dërguari i Allahut ishte divorcuar me gratë e veta, kur ishte përmbajtur prej tyre, ka ardhur në Medine dhe i ka thënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) atë që i ka thënë, duke menduar që është ndarë edhe nga ajo.”

Ky ligjërim është i llojit të njëjtë si edhe i mëparshmi.

Ekziston edhe mendimi se hadithi është autentik, por ka rrëshqitur një gabim te njëri nga transmetuesit e hadithit kur e ka përmendur Ummu Habiben, sepse nuk është fjala për të, por për motrën e saj Remlën, e është e mundur që Sufjani nuk ka ditur për ndalesën e bashkimit të dy motrave, sepse këtë nuk e ka ditur as vajza e tij, e cila ishte më e ditur dhe njohëse më e mirë e fikut sesa ai, duke pasur parasysh se ajo i ka thënë të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), “A e kishte dëshiruar motrën time, vajzën e Ebu Sufjanit.” “Çfarë të bëjë”, kishte pyetur ai. “Ta martosh atë”, tha ajo. “A e dëshiron ti atë?” e pyeti ai. “Po, edhe pse tani nuk jam gruaja jote e vetme, dëshiroj që motra ime ta ndaj të mirën me mua”, ka thënë ajo. Në atë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Me të vërtetë atë nuk e kam të lejuar.”⁹²

Kjo është ajo që Ebu Sufjani ia ka propozuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), por transmetuesi i hadithit vetvetiu e ka quajtur atë Ummu Habibe, e disa thonë se pseudonimi i saj ka qenë Ummu Habibe. Kjo përgjigje do të ishte e mirë sikur në hadith të mos thuhej: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ia dha atë që e kërkoi. Për atë shkak është dashur të thuhet: ‘Kjo fjalë është lëshim nga ana e transmetuesve të hadithit, sepse ai ia ka dhënë një pjesë të asaj që e ka kërkuar’. Ose ai atë e ka thënë duke marr parasysh që dëgjuesi, e di që ia ka plotësuar dëshirën në atë që është e lejuar, e Allahu më së miri e di.”

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka martuar Safijën, të bijën e Hujei ibn Ahtabit, prijësit të fisit Benu Nadir, e cila e ka prejardhjen nga Harun ibn Imrani, vëllait të Musait (عليه وسلم). Nga aty rrjedh prejardhja e saj dhe ajo është edhe pasardhësja e të dërguarit e edhe bashkëshortja e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ishte njëra nga gratë më të bukura në botë. Ajo tek ai ka ardhur si pre e luftës dhe ai atë e ka liruar nga robërimi. Lirimi i saj njëkohësisht ishte edhe dhuratë martesore. Kjo u bë praktikë (sunnet) për muslimanët deri në Ditën e Gjykimit, domethënë, që njeriu ta lirojë robëreshën e vet dhe që lirimi i saj të bëhet dhuratë e saj martesore dhe kështu ajo bëhet bashkëshortja e tij. Në rast se dikush do thoshte: “E kam liruar robëreshën time dhe kam caktuar që ky çlirim të jetë dhuratë e saj martesore”, ose nëse thotë: “E kam caktuar lirimimin e robëreshës sime si dhuratë martesore për të”,

⁹² E shënojnë nga Ummu Habibja, Buhariu (9/137), Muslimi (1449), Ebu Davudi (2056) dhe Ibn Maxhe (1939).

në të dy rastet edhe lirimi edhe martesë janë veprim i drejtë, me ç'rast ajo bëhet bashkëshortja e tij. Këtu nuk ka nevojë për kontratë të re e as për kujdestar. Ky mendim është i pranuar nga ana e methhebit të Ahmed ibn Hanbelit dhe shumë dijetarëve të tjerë.

Një grup dijetarësh pohon se kjo është njëra nga veçoritë e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kur është në pyetje martesë, çka Allahu i ka dhënë vetëm atij, e jo edhe ummetit të tij. Ky mendim është i imamëve të tre methhebeve të tjera dhe të atyre që janë të pajtimit me ta, por i drejtë është mendimi i parë, sepse praktikë është se dispozitat kanë të bëjnë me të gjithë dhe se nuk ka dallim, gjithnjë derisa nuk arrin argumenti për ndarje. Kur Allahu i Lartësuar e ka dalluar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke ia lejuar martesën me gruan e cila ia dhuron vetveten, ka thënë:

... خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ ... ﴿٥٠﴾

“... një përjashtim vetëm për ty dhe jo për besimtarët e tjerë...” [El-Ahzab: 50]

e kjo nuk është e përmendur kur është në pyetje robëresha e liruar dhe as i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka thënë atë. Këtë e kemi parë nga shembujt e mëhershëm, kur Allahu i Lartësuar e ka lejuar martesën e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) me gruan (e lëshuar) të djalit të adoptuar të tij, që pasuesve të tij të mos ju paraqiste vështirësi martesë me ish bashkëshortet e djemve të adoptuar. Kjo domethënë se ummeti e pason praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), lidhje me martesën, përveç në rast se vjen argumenti nga ana e Allahut ose nga i Dërguari i Tij (صلى الله عليه وسلم), i cili ua ndalon pasimin e tillë. Pra kjo është dispozitë e qartë.

Ky nuk është rasti për sqarimin në detale të çështjeve dhe për paraqitjen e argumenteve dhe të përfundimeve, që lejueshmëria e kësaj çështjeje dhe atyre të ngjashme me të, në frymën e logjikës së shëndoshë dhe në bazë të fesë, por, këtu vetëm e kemi shfrytëzuar rastin që të tregojmë mbi të.

Pastaj, e ka martuar Mejmunën, bijën e El-Harith El-Hilalit. Ajo është e fundit që e ka martuar. E ka martuar në Mekë duke e kryer umrën, pasi që i ka hequr ihramet. Ibn Abbasi pohon se kjo ka qenë para se të lirohej nga ihramet, por ky është gabimi i tij, sepse njohësi më i mirë i situatës është ai që ka qenë ndërmjetësues në mes tyre, e ai është Ebu Rafi'. Ai thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka martuar atë pas heqjes së ihrameve. Ai thotë: “Unë isha ndërmjetësues në mes atyre dyve, e Ibn Abbasi atëherë i ka pasur rreth dhjetë vjet ose pak më shumë dhe nuk ka qenë prezent gjatë ngjarjes.” Ebu Rafi' ka qenë njeri i rritur dhe ai është pjesëmarrës i ngjarjes, andaj edhe është njohësi më i mirë i saj. Nuk ka dyshim se pohimi i tij

është më i saktë. Mejmunja ka vdekur gjatë kohës së sundimit të Muaviut. Është varrosur në Seruf (سَرْف).⁹³

Disa thonë se bashkëshortja e tij ka qenë edhe Rejhani, e bija e Zejd En-Nadirijj, ose El-Kuredhiu. Është zënë si robëreshë ditën e betejës me Beni Kurejdhe. Ishte pjesë e presë së të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Atë e liroi, pastaj e martoi, pastaj është ndarë prej saj dhe përsëri e ka kthyer.

Disa nga dijetarët thonë: “Jo, ajo ka qenë robëresha e tij dhe me të ka fjetur si me gruan pa kurorë deri në vdekje. Ajo numërohet si robëreshë, e jo si bashkëshorte. Mendimi i parë është zgjedhja e El-Vakidit dhe me të pajtohet Sherefuddin ed-Dimjati, i cili thotë: “Kjo është më e argumentuar te dijetarët.” Ky pohim i tij është diskutabil, sepse është e njohur se ajo është njëra nga gratë e tij pa kurorë dhe robëresha e tij, ndërsa Allahu më së miri e di.

Këto janë bashkëshortet e njohura të tij me të cilat ka pasur marrëdhënie, ndërkaq, ishin edhe katër ose pesë që i ka fejuar dhe nuk i ka martuar ose nga ato që ia kanë falur veten e tyre, ndërsa ai nuk i ka martuar.

Disa thonë se kanë qenë edhe tridhjetë, por dijetarët – studiuesit, njohësit e sires së tij dhe udhëzimit, këtë nuk e dinë, bile edhe e mohojnë atë. Ata e kanë të njohur se ai i ka dërguar për El-Xhuvienijjen, për ta martuar atë dhe kur kishte hyrë tek ajo për ta fejuar, ajo kishte kërkuar mbrojtje tek Allahu prej tij dhe ai hoqi dorë dhe nuk e martoi atë. Ngjashëm ka ndodhur edhe me El-Kelbijjen, si edhe me gruan që e kishte pasur gërbulën në belin e saj, andaj nuk kishte pasur marrëdhënie me të, e as me gruan e cila ia kishte falur veten, ai e martoi atë me tjetër kënd, me dhuratën martesore që paraqiste një sure nga Kur’ani. Këto janë transmetimet që transmetohen mbi të, e Allahu më së miri e di.

Të gjithë janë të pajtimit, se pas tij kanë mbetur nëntë gra, e tetë prej tyre i vizitonte, e ato janë: “Aishja, Hafsa, Zejnebe bin Xhahsh, Ummu Seleme, Safija, Ummu Habibja, Mejmunja, Sevda dhe Xhurvejrija.

E para që vdiq pas tij ishte Zejneb bin Xhahsh, në vitin e njëzetë sipas hixhrit, e e fundit ka vdekur Ummu Seleme, në vitin e gjashtëdhjetë sipas hixhrit, gjatë hilafetit të Jezid ibn Muaviut. Ndërsa, Allahu më së miri e di.

⁹³ Vend në afërsi të Tenimit.

Kreu mbi gratë pa kurorë të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في سراريه صلى الله عليه وسلم

Ebu Ubejde thotë: “I ka pasur katër: Marinë e cila atij i lindi djalin Ibrahimin, pastaj Rejhanen dhe robëreshën e bukur të cilën e ka fituar si pre e luftës, pastaj robëreshën të cilën ia ka dhuruar Zejnebe bin Xhahsh.

Kreu mbi të mbrojturit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في مواليه صلى الله عليه وسلم

Njëri prej tyre është Zjed ibn Harith ibn Sherahil, i cili e bartte pseudonimin “Benjamini i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)”. Ai e ka liruar nga robërimi, e pastaj e ka martuar atë me robëreshën e vet Ummu Ejmen. Ajo i lindi djalin Usama.

Në mesin e tyre janë edhe: Eslem, Ebu Rahi’, Thevban, Ebu Kekshe Sulejm, Shukran i cili quhej Sabih, Rebah Nubij, Jesar Nubij, Mid’am⁹⁴, Nubijas Kirkire⁹⁵. Ai kujdesej për familjen dhe gjërat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ai e mbante të shaluarën e tij gjatë betejës në Hajber. Në *Sahihun* e Buhariut ceket, se atë ditë e kishte fshehur një shall (nga preja e luftës) dhe në të njëjtën ditë ka vdekur. Për atë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: **“Me të vërtetë, ai tani ndizet flakë mbi të në zjarr.”**⁹⁶ ((إِنَّهَا تَلْتَهُبُ عَلَيْهِ نَارًا))

⁹⁴ Të Dërguarit të Allahut ia ka dhuruar Refatu ibn Zejdi, njëri nga Ebu Dubejbi për të lidhet rrëfimi në Vadi el-Kura, rrëfimi i ngjashëm mbi Kirkirin dhe pelerinën, që e ka fshehur (nga preja e luftës). Shiko Buhariu (7/375) dhe Muslimi (115).

⁹⁵ Të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), ia ka dhuruar Hevze ibn Ali El-Hanefiu, sunduesi El-Jemame.

⁹⁶ Autori, Allahu e Mëshiroftë, në këtë hadith i ka ndërlidhur dy ngjarje me Mid’amin dhe Kirkiren. Në rrëfimin mbi Kirkiren nuk përmendet: “Me të vërtetë ai mbi të u ndez flakë”. Dhe ai nuk e ka fshehur shallin por pelerinën. Shalli përmendet edhe në rrëfimin mbi Mid’amin dhe këtë rrëfim e shënojnë Buhariu (7/375) dhe Muslimi (115). Muslimi nuk e ka përmendur emrin e Mid’amit por e ka përmendur emrin e njeriut, i cili ia ka falur atë të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), e ai është

Në veprën *El-Muvetta*, ceket që atë e ka fshehur Mid'ami⁹⁷, e të dytë janë vrarë në betejën e Hajberit. Allahu më së miri e di.

Njëri nga ata ishte edhe Enxheshi, përcjellësi i bagëtisë⁹⁸, mandej Safine ibn Feruh, emri i vërtetë i të cilit ka qenë Mehran. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) atë e quajti ((سفينة)) Safin (anija) sepse gjatë udhëtimit ai i bartte gjërat e tyre personale dhe (me një rast) i ka thënë: ((أَنْتَ سَفِينَةٌ)) "Ti je anija."⁹⁹

Ebu Hatim thotë se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka liruar nga robërimi, e të tjerët thonë se atë e ka bërë Ummu Seleme.¹⁰⁰ Njëri nga ata ishte edhe Enesi, pseudonimi i të cilit ishte Ebu Mishreh, mandej Efleh, Ubejd, Tahman, e ai quhej edhe Kejsan, Zekvan, Mehran, Mervan, e Allahu më së miri e di.

Refaut Ibn Zejdi. Të dy hadithet i transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه). Shallin e ka fshehur në Vadi el-Kura pastaj i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Me të vërtetë mbi shallin, të cilin e ka fshehur ditën e Hajberit, e i cili nuk ka hyrë në prenë e luftës, është duke u ndezur zjarrri." Ndërsa versionin e Muslimit është ky: "Me të vërtetë mbi të shalli mori flakë dhe u bë zjarr..." Sa i përket Kirkires, ai e ka fshehur pelerinën para se të ndahej preja e luftës në Hajber. Dhe për të i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Ai është në zjarr." Shiko hadithin te Buhariu (6/130). Fjalët e tij "Ai është në zjarr", do të thonë, se do të jetë i dënuar për shkak të mëkatit ose do t'i thotë se tani është në zjarr nëse Allahu nuk e fal atë.

⁹⁷ E shënon në *El-Muveta* (2/959) dhe zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik.

⁹⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/49) dhe Muslimi nga Enes ibn Maliku, që ka thënë: "I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ishte në udhëtim dhe me të ishte afër djali i cili i ngiste devetë duke kënduar, quhej Enxheshe, e i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i tha: "Më ngadalë, Enxheshe, ti je duke i ngarë gastaret nga qelqi." Nën fjalën gastare të qelqit, mendohet mbi gratë.

⁹⁹ Hadithin e shënon Ahmedi në *Musnedin* e tij (5/221) nga Seid ibn Xhemhani, që ka thënë: "E kam pyetur Sefinen..." Si quhesh?" – "Nuk të tregoj", i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më ka quajtur Sefinë. - Unë pyeta! - "E përse të quajti Sefinë?" - Ai tha: "Ishte nisur i Dërguari i Allahut me as`habët, gjërat e tyre peshonin rëndë. Ai më tha hape qesen tënde (barën), dhe unë e hapa atë dhe ata i vunë gjërat e veta në të, pastaj ma ngarkuan mua. Atëherë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më tha: "Barte atë sepse ti me të vërtetë je barkë (Sefina)." Sikur ta bartja, atëherë barrën e devesë, ose dy deveve, tri, katër, pesë, gjashtë ose shtatë nuk do ta kisha pasur më rëndë, derisa ma hoqën atë." Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë. E shënon Ebu Nu`ajmi në *El-Hilje* (1/369), me zinxhirin e transmetuesve të mirë. Gjithashtu atë e shënon Ahmedi (5/222) në versionin e shkurtuar nga Sefini, që ka thënë: "Ishim në udhëtim dhe kur ndonjërit i rëndohej bara, mbi mua e hidhte mburojën ose shpatën, ashtu që kam bartur shumë prej tyre, e i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më tha: "Ti je Sefina." Zinxhiri i transmetuesve të tij gjithashtu është i mirë.

¹⁰⁰ Ebu Davudi shënon (3932) nga Sefini, që ka thënë: "Isha rob i Ummu Selemes, ajo më tha: "Kam për të liruar, por po të kushtëzoj që t'i shërbesh të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) sa të jesh gjallë." – unë iu përgjigja: "Madje edhe sikur të mos më kushtëzoje me atë (unë kam për të shërbyer)." Nga i Dërguari i Allahut nuk jam ndarë tërë jetën time, edhe ajo më kushtëzoi me atë kusht." Zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm, e shënon edhe Ibn Maxhe në version të shkurtuar (2526).

Në mesin e tyre ka qenë edhe Hunejni, Senderi, Fedalet Jemanij, Mabur Hasijj, Vakid, Ebu Vakid, Kassam, Ebu Asib dhe Ebu Muvejhibe.

I kishte edhe disa gra të mbrojtura, e në mesin e tyre ishin: Selma Ummu Rafi', Mejmuna bint Sa'd, Hadra, Radva, Rezina, Ummu Dumejra, Mejmuna bin Ebu Asib, Marija dhe Rejhani.

Kreu mbi shërbëtorët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في خُدامه صلى الله عليه وسلم

Shërbëtorët e tij ishin: Enes ibn Maliku, i cili i ndihmonte në kryerjen e nevojave të tij, Abdullah ibn Mes'udi, i cili kujdesej mbi të mbathurat e tij dhe misvakun, Ukbe ibn Ammir el-Xhuheni, i cili kujdesej mbi mushkën e tij, atë e merrte gjatë udhëtimeve, Eslea' ibn Sherik, i cili kujdesej mbi të shaluarën e tij. Muedhini Bilal ibn Rabbah dhe Sa'di ishin të mbrojturit e Ebu Bekr Es-Siddikut, e Ebu Dher el-Giffarij, Ejmen ibn Abid dhe nëna e tij Ummu Ejmen ishin të mbrojturit e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم); Ejmeni kujdesej mbi mjetet e pastrimit (ibrikun dhe legenin) pas nevojave fiziologjike.

Kreu mbi shkruesit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في كتابه صلى الله عليه وسلم

I Dërguari i Allahut kishte shumë shkrues, e në mesin e tyre janë: Ebu Bekri, Umeri, Uthmani, Aliu, Ez-Zubejr, Amir ibn Fuhejre, Amr ibn El-As, Ubejje ibn Ka'b, Abdullah ibn el-Erkam, Thabit ibn Kajs ibn Shimas, Handhale ibn Er-Rebi' el-Usejdij, El-Mugire ibn Shu'be, Abdullah ibn Revaha, Halid ibn el-Velid, Halid ibn Seid ibn el-As, për të disa nga autorët theksojnë se ka qenë shkruesi i parë i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), pastaj Mu'avij ibn Ebu Sufjan dhe Zejd ibn Thabit¹⁰¹, i

¹⁰¹ Ishte i besueshëm, largpamës, i ditur dhe inteligjent. Nga ai transmetohet se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka urdhëruar atë që ta mësonte letrën (shkrimin) e jehudëve që të Dërguarit të Allahut të mund t'ia lexonte letrat, të cilat do t'i shkruanin ata dhe ai e mësoi atë për pesëmbëdhjetë ditë. Ishte njëri nga ata të cilët e kanë përmbledhur Kur'anin ende gjatë jetës së të Dërguarit të Allahut. Ai është njëri prej të cilëve merret mësimi i drejtë i Kur'anit siç ceket në të dy *Sahihët* nga Enes Ibn Maliku. E shënonte Shpalljen në prezencë të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ka marr pjesë në betejën e Jemamit ku u plagos nga shigjeta, por nuk ishte plagosur rëndë. Atë Es-Sidiku, pas betejës në Jemame e urdhëroi që ta përmbledhte dhe ta shkruante Kuranin. Atëherë i kishte thënë: "Ti je i ri dhe i mençur, nuk mund të të akuzoj sepse e shënoje Shpalljen e të Dërguarit të Allahut

cili nga të gjithë të përmendurit, këtë punë e kryente më së tepërmi dhe kësaj më së tepërmi iu përkushtua.

(صلى الله عليه وسلم) Kreu mbi letrat të cilat i Dërguari ua dërgonte muslimanëve duke ua sqaruar dispozitat sheriatike

فصل في كتبه صلى الله عليه وسلم التي كتبها إلى أهل الإسلام في الشرائع

Njëra prej këtyre letrave është edhe letra mbi zekatin e cila ishte te Ebu Bekri dhe të cilën Ebu Bekri ia shkruajti Enes ibn Malikut kur e dërgoi atë në Bahrej¹⁰² dhe sipas saj veprojnë shumica e dijetarëve (xhumhuri).

Pastaj letra e tij i është dërguar banorëve të Jemenit. Atë letër e shënon Ebu Bekr ibn Amr ibn Hazm nga babai i vet, e ai nga gjyshi i tij. Gjithashtu atë e shënon Hakimi në *Mustedrek*, Nesa'iu dhe studiuesit e tjerë, të gjithë me zinxhir të lidhur të transmetuesve, ndërsa Ebu Davudi e edhe disa autorë, atë e shënojnë si hadith mursal.¹⁰³ Kjo letër është e rëndësishme sepse përmban shumë dispozita nga fikhu

(صلى الله عليه وسلم), prandaj, tuboje dhe përmbledhe Kuranin. E zbatoi atë çfarë e urdhëroi Es-Sidiku dhe në atë kishte dobi të madhe. Umeri gjatë haxhit, dy herë e vendosi për zëvendës të tij në Medine. Gjithashtu e vendoste si zëvendës kur shkante në Sham. Uthmani, gjithashtu atë e vente për zëvendës në Medine. Aliu e donte atë, por edhe ai e respektonte Aliun shumë dhe e dinte pozitën e tij, por nuk mori pjesë në betejat me të. Jetoj gjatë pas tij sepse vdiq në vitin dyzet e pesë hixhri. Ai shkruante Mus`hafe, të cilët Uthman ibn Affan ia dërgonte përfaqësuesve të krahinave dhe sipas letrës të së cilit, sipas marrëveshjes së këtyre muslimanëve, lexoheshin Mus`hafët.

¹⁰² Hadithin e shënon Buhariu 3/247) në shumë vende, Ebu Davudi (1567) dhe Ahmedi në *Musned* (72)

¹⁰³ Atë e shënojnë Maliku (2/849) si mursal në version të shkurtuar. Si transmetim të ndërlidhur dhe hadithin në tërësi e shënojnë Nesa'iu (8/57, 58), Hakimi (1/397), Darekutni (faqe 276), Ibn Hibbani (793) dhe Bejhekiu, (4/89) nga El Hakem Ibn Musai, ai nga Jahja Ibn Hamza, ai nga Sulejman ibn Davudi që ka thënë: “ Më tregonte Ez-Zuhriu nga Ebu Bekr ibn Muhammed ibn Amr ibn Hamza duke transmetuar nga babai i tij, e ai nga babai i vet. Thotë Ibn et-Turkemani në *El-Xhevbera en-nekijj*: “ Kam thënë që në *Kemalin* e Hafidh Abdulganiut qëndron se Darekutni ka thënë: “Transmetohet nga ai, mendohet mbi Sulejmanin, hadithi nga Ez-Zuhriu, nga Ebu-Bekër ibn Haziri: hadithi i dytë nuk mund t'i përshkruhet atij. Ibn El-Medini thotë se ai është ravi i dobët. Ibn Huzejme thotë se hadithet, që vetëm ai i transmeton, nuk mund të merren si argument. Nesa'iu, këtë hadith e shënon nga Jahja ibn Hamza, i cili transmeton nga Sulejman ibn Davudi, e ai nga Ez Zahriu, pastaj të njëjtin hadith e cekë nga Jahja, ai nga Sulejman ibn Erkami, e ai nga Ez-Zuhriu dhe pastaj thotë: “Kjo është më afër të vërtetës.” Transmetimet e Sulejman Ibn Erkamit përjashtohen. El-Miziut këtë hadith e ka përmendur në *Atrafin* e vet dhe ka thënë: “Atë e shënon Ebu Davudi në transmetimet merasil nga Harun ibn Muhammedi, i cili e transmeton nga babai dhe

të lidhura me zekatin, hakmarrjen (shpagimin) dhe dispozitat e tjera, pastaj i përmend mëkatet e mëdha, divorcin, lirimien e robërve, dispozitat e lidhura për namazin në një pelerinë dhe të mbështjellit me të, arritjen e Mus'hafit dhe gjërat tjera.

Imam Ahmedi thotë: “Nuk ka dyshim, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ua ka diktuar shkruajtësve dhe të gjithë juristët e fikhut (thirren në të) bazohen në të gjatë përcaktimit të vlerës së shpagimit.”

Një letër ia ka shkruar Benu Zubejrit, mandej letra që ishte te Umer ibn Hattabi mbi çështjen e zekatit dhe shumë të tjera.¹⁰⁴

Kreu mbi korrespondencën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) me Mbretërit

فصل في كتبه ورسله صلى الله عليه وسلم إلى الملوك

Pasi që është kthyer në Hudejbije, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u shkruante mbretërve të tokës dhe ua dërgonte përfaqësuesit e vet. I ka shkruar mbretit të Bizantit, por ata i thanë që nuk pranojnë kurrfarë korrespondence pa e vulosur. Për atë shkak i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e mori unazën e argjendtë dhe në të i skaliti tre rreshta: në reshtin e parë مُحَمَّدٌ **Muhammed**, në të dytin رسول **Resul** ndërsa në të tretin الله **Allah**.¹⁰⁵ Me të i vuloste letrat e dërguara mbretërve, e pastaj i dërgoi gjashtë vetë në të njëjtën ditë gjatë muajit Muharrem, në vitin e shtatë hixhrij, që t'i shpërndanin ato.

xhaxhai i tij, ndërsa atë ata të dytë nga Jahja ibn Hamzai, që Sulejman ibn Erkami ju ka thënë, pastaj e cek zinxhirin e transmetuesve të tij. Nga El-Hakem ibn Musa, nga Jahja ibn Hamzai, nga Sulejman ibn Davudi, nga Ez-Zukriu transmetohet hadithi i njëjtë. Ebu Davudi thotë: “Këtu El-Hakemi ka gabuar, duke menduar mbi fjalët e tij – “Ibn Davudi”. Në *El Mizanin* e Edh-Dhehebiut qëndron: “Ebu Zehra ed-Demishkiu thotë: “Është i drejtë (rregullt) Sulejman ibn Erkami.” Ebul-Hasan El-Heravi thotë: “Hadithi në bazë është nga Jahja ibn Hamzai, nga Sulejman ibn Erkami dhe këtu ka gabuar El-Hakemi.” Ibn Mesudi thotë: “Në librin e Jahja Ibn Hamzës kam parë që me dorëshkrimin e tij është shënuar: nga Sulejman ibn Erkani nga Ez-Zukriu dhe kjo është e saktë.” Salih Xhezere thotë: “Duhajmiu na tregonte që në origjinalin e librit të Jahjasë e ka parë hadithin e Amr ibn Hazmit mbi zekatin dhe në të përmendej Sulejman ibn Erkami.” Salihu thotë: “E ka shënuar këtë fjalinë mbi Muslim ibn el-Haxhaxhin.” Edh-Dhehebiu thotë: “Në bazë të argumenteve (dëshmime) shihet që El-Hakemi ka gabuar prandaj edhe zinxhiri i transmetuesve është i dobët.”

¹⁰⁴ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (1568), Tirmidhiu (621), Ibn Maxhe (1798) nga Sufjan ibn El-Husejni, i cili transmeton nga Ez-Zuhriu, ai nga Salimi, e ai nga babai i vet Abdullah ibn Umeri.

¹⁰⁵ Hadithin nga Enesi e shënon Buhairu (10/273, 276)

I pari ishte Amr ibn Umejje ed-Damirij, atë e dërgoi te Nexhashiu, i cili quhej As'hamet ibn El-Ebxher. Në arabisht (أصحمة) As'hame thuhet 'atije' (dhuratë). Ai e vlerësoi letrën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe e pranoi Islamin duke e shqiptuar shehadetin. Ishte njëri nga njohësit më të mirë të Inxhilit. Kur vdiq, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ia fali xhenazen në Medine edhe pse ishte varrosur në Abisini. Ky është mendimi i një grupi dijetarësh, në mesin e të cilëve është edhe El-Vakidij, e nuk është e saktë ajo që pohojnë të tjerët, përkatësisht, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ka falë xhenazen një tjetër As'hamet En-Nexhashiu, e jo atij që ia ka dërguar letrën. Për të dytin nuk dihet se a e ka pranuar Islamin, për dallim nga i pari, për të cilin dihet se ka vdekur si musliman.¹⁰⁶ Muslimi në *Sahihun* e vet shënon hadithin nga Katade, se Enesi (رضي الله عنه) ka thënë:

كَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى كِسْرَى، وَإِلَى قَيْصَرَ، وَإِلَى النَّجَاشِيِّ، وَإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى، وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

*"I Dërguari i Allahut u dërgonte letra Kisras, Kajserit, Nexhashiut dhe të gjithë despotëve, duke i thirrur tek Allahu i Lartësuar, e ai nuk ka qenë ai Nexhashiu të cilit ia ka falur xhenazen."*¹⁰⁷

Ebu Muhammed ibn Hazmi thotë: إن هذا النجاشي الذي بعث إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم "En-Nexhashiu të cilit i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ia dërgoi Amr ibn Umejje ed-Damiriu nuk e ka pranuar Islamin." Mendimin e parë e ka zgjedhur Ibn Sa'di dhe dijetarët e tjerë, por edhe mendimi i Ibn Hazmit është i njohur.

Letrën e dytë përmes Dihje ibn Hulejfe el-Kelbi ia ka dërguar Cezarit, sunduesit të Bizantit i cili quhej Herakli. Herakliu kishte dashur ta pranonte Islamin, por atë nuk e bëri. Ekziston mendimi se e ka pranuar Islamin por ai nuk është i saktë.

Ebu Hatim ibn Hibban në *Sahihun* e vet shënon nga Enes ibn Maliku, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ يَنْطَلِقُ بِصَحِيفَتِي هَذِهِ إِلَى قَيْصَرَ وَلَهُ الْجَنَّةُ؟)) فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: وَإِنْ لَمْ يَقْبَلْ؟ قَالَ: ((وَأِنْ لَمْ يَقْبَلْ))

¹⁰⁶ Buhariu shënon hadithin (3/103) nga Ebu Hurejre, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka lajmëruar mbi vdekjen e Nexhashiut mu atë ditë që kishte vdekur, i nxori ata në musal-la, i rreshtoi në safe dhe ia fali xhenazen me katër tekbiere.

¹⁰⁷ Hadithin e shënojnë Muslimi (1774) dhe Tirmidhiu (2859), Kisra është titulli i sundimtarit të Persisë, Kajser i sunduesit të Bizantit dhe Nexhashi i sunduesit të Abisinisë.

"Ai që me këtë letrën time shkon te Kajseri do ta fitojë Xhennetin." Një njeri pyeti: "Madje edhe nëse nuk e pranon atë?" Ai u përgjigj: "Madje edhe nëse nuk e pranon."

Kjo shkuarje përputhej me vizitën e Kajserit në Jerusalem. Pasi që ia kanë shtruar qilimin mbi të cilin ecte vetëm ai, lajmëtari e shfrytëzoi rastin e hodhi letrën mbi qilim dhe u tërhoq. Kur Kajseri e pa letrën, e mori dhe tha: "Kush është pronari i kësaj letre? Do të jetë i sigurt." U afrua njeriu dhe tha: "Unë jam." Kajseri e thirri tek ai dhe ai iu përgjigj thirrjes. Kajseri kishte urdhëruar që të mbyllen dyert e pallatit të tij, pastaj e urdhëroi lajmëtarin që të proklamoj: "Me të vërtetë Kajseri u bë pasuesi i Muhammedit dhe e braktisi krishterimin." Pas këtyre fjalëve ushtarët e armatosur u tubuan rreth tij, e ai atëherë i tha përfaqësuesit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): "A je duke e parë se unë jam duke u frikësuar për mbretërinë time". Pastaj e urdhëroi lajmëtarin që t'ua proklamonte ushtarëve: "Kajseri është i kënaqur me ju. Ai juve ju sprovoi për të parë sesa jeni të qëndrueshëm në fenë tuaj. Kthehuni dhe shpërndahuni." Të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) i shkruajti: "Unë jam musliman dhe i dërgoi dhurata. I Dërguari i Allahut letrën e tij e komentoi me fjalët në vijim: ((الَّذِي لَيْسَ بِمُسْلِمٍ وَهُوَ عَلَى النَّصْرَانِيَّةِ)) "Gënjen armiku i Allahut. Nuk është musliman, ai ka mbetur në krishterizëm", e pastaj i ndau dhuratat (dinarët).¹⁰⁸

Abdullah ibn Hudhafa es-Sehmij ia dërgoi letrën e tretë Kisras, i cili quhej Eberviz ibn Hurmuz ibn Enushirvan. Ai e grisi letrën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe i Dërguari u lut: ((اللَّهُمَّ مَرِّقْ مُلْكَهُ)) "O Allah, grise (copëtoje) pushtetin e tij." Allahu e shkatërroi pushtetin e tij dhe pushtetin e popullit të tij.¹⁰⁹

Hatib ibn Ebu Belt'ain e dërgoi me letrën e katërt të Mukavkisi, i cili quhej Xhurejxh ibn Mina', sunduesit të Aleksandrisë dhe kolosit të Koptit. Ai me dinjitet e pranoi letrën e tij dhe shprehi interesim për Islamin, por nuk e pranoi atë. Të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ia dhuroi Marinë dhe dy motrat e saja: Sirejan dhe Kajseran. I dërguari (صلى الله عليه وسلم) Marinë e ndali për vete si grua pa kurorë, e Sirejanë ia fali Hasan ibn Thabitit. Mukavkisi ia fali edhe një robëreshë, pastaj

¹⁰⁸ Shënon Ibn Hibbani, në Sahihun e vet (1628) dhe zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik.

¹⁰⁹ Te Buhariu (9/190) dhe Ahmedi në *Musned* (1/243/305) qëndron: "...kur e lexoi e shqeu atë." Pastaj përmendet, që i Dërguari i Allahut e ka drejtuar lutjen kundër tij, që edhe ai të copëtohej tërësisht. Hafidh ibn Haxheri në *El-Fet'h* thotë: "Fjalët: 'Mendoj që është Ibn El-Musejjebi, i ka shqiptuar Ez-Zuhrii.' Ky transmetim është i ndërlidhur me zinxhirin e përmendur të transmetuesve, ndërsa në të gjitha transmetimet e tjera është mursel. Ekziston mundësia që atë e ka dëgjuar Ibn El-Musejjebi nga Abdullah ibn Huzafe, pjesëmarrësi i ngjarjes, sepse Ibn S'adi në hadithin e vet e përmend që ai ka thënë: 'I është lexuar letra e të Dërguarit të Allahut, pastaj ai e mori dhe e shqeu atë.' Hafidhi thotë: 'Fjalët: 'Që pushteti t'i shkatërrohet' edhe në hadithin e Abdullah ibn Hudhejjes thuhet: Kur kjo depërtoi deri te i Dërguari i Allahut, ai ka thënë: 'Allahu im, copëtoje pushtetin e tij.'"

njëmijë arkë ari, njëzet këmisha nga pëlhura e lirit egjiptian, mushkën e përhimët Duldë, gomarën e përhimët me emrin Ufejër, djaloshin e tredhur të cilin e quanin Mabur, disa thonë se ai ka qenë kushëriri i Marijës, kalin me emrin Lizaz, enën e qelqit dhe mjaltë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: ((ضَنَّ الْخَبِيثُ بِمُلْكِهِ وَلَا بَقَاءَ (صلى الله عليه وسلم) "I prishuri nuk i është përgjigjur thirrjes për shkak të pushtetit, e pushteti i tij nuk ka për të mbijetuar."¹¹⁰

Me letrën e pestë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e dërgoi Shuxha ibn Vehb el-Esedin te sunduesi i Balka's, Harith ibn Ebu Shemir el-Gassani. Këtë e pohojnë Ibn Is'haku dhe El-Vakidi, e disa autorë pohojnë se e ka dërguar te Xhebel ibn el-Ejhome. Madje, disa thonë se i është dërguar të dyve së bashku. Ekziston edhe mendimi se ai, në të vërtetë, i është dërguar Herakliut së bashku me Dihje ibn Hulejfen, E Allahu më së miri e di.

E ka dërguar Selit ibn Amrin te Hevdhe ibn Alij el-Hanefiu në Jemen dhe ai e priti mirë. Disa thonë, se e ka dërguar të Hevdhe dhe Thumame ibn Uthal el-Hanefiu dhe Hevdhe nuk e pranoi Islamin, kurse, Thumame atë e pranoi më vonë.

Këta janë gjashtë përfaqësues. Disa thonë se i Dërguari i Allahut i ka dërguar në të njëjtën ditë.

Në muajin dhul-ka'de e ka dërguar Amr ibn El-Asin te Xha'feri dhe te vëllai i tij Abdullah ibni el-Xhulende el-Ezdi në Amman. Ata dy e pranuan Islamin dhe ishin të sigurtë në të pranuarit e tij. E kanë lejuar Amrin që ta marr zekatin dhe të gjykoj në mesin e tyre. Mbeti tek ata derisa nuk i erdhi lajmi mbi vdekjen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

E ka dërguar El-'Ala ibn el-Hadremi te El-Mundhir ibn Sava el-'Abdi, sunduesit të Bahrejnit. Letrën e ka dërguar para se të nisej nga El-Xhirani.¹¹¹ Disa thonë se kjo ka qenë para çlirimit të Mekës, që e ka pranuar Islamin dhe që ka qenë i sigurtë në atë.

El-Muhaxhir ibn Ebu Umejje el-Mahzumij e ka dërguar te El-Harith ibn Abd Kulal el-Himejri në Jemen. Ai ka thënë: "Do të mendoj mbi këtë."

¹¹⁰ Atë e cekë Ibn Sa'd në *Et-Tebekatu* (1/260, 261) gjatë përkujtimit të korrespondencës së të Dërguarit të Allahut me sunduesit dhe thirrjes së tyre në Islam. Atë e përmend edhe Hafidhi në El-Isabe në biografinë e Hatib ibn Ebu Beltas, duke thënë: "Atë e cek Ibn Shahini përmes Jahja Ibn Abdurrahman ibn Hatib ibn Ebu Beltas, nga babai, e ai nga babai i vet, duke thënë: "Më dërgoi i Dërguari i Allahut te Mukavkisi, sunduesi i Aleksandrisë dhe ia dorëzova letrën e të Dërguarit të Allahut..." Shiko *El-Fet'h* (7/97).

¹¹¹ Vendi në mes Mekës dhe Taifit është më afër Mekës, i Dërguari i Allahut është ndalur aty pasi që e ka ndarë prenë e luftës të fisit Havazin, të cilën e ka fituar në betejën e Hunejnit. Aty i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i veshi ihramet dhe e ndërtoi xhaminë.

Pas kthimit nga Tebuku, e dërgoi Ebu Musa el-Esh'ariun dhe Mu'adh ibn Xhebelin në Jemen. Disa thonë se i ka dërguar në vitin e dhjetë të muajit rebiul-evvel, si misionarë dhe shumica e banorëve të Jemenit e kanë pranuar Islamin pa luftë.

Mandej ua ka dërguar Ali ibn Ebu Talibin dhe ishin takuar në Mekë gjatë haxhit lamtumirës.

Xherir ibn Abdullah el-Bexheliun e ka dërguar te Dhul-Kel'ai El-Himejri dhe Dhu-Amri që t'i thërras në Islam. Të dytë e pruan Islamin. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) vdiq e Xheriri edhe më tutje ishte tek ata.

Amr ibn Umejje ed-Damrijj e dërgoi te Musejleme el-Kedhabi me letrën, e pastaj ia dërgoi edhe letrën e dytë me Es-Sa'ib ibn el-Avvamin, te vëllai i Ez-Zubejr ibn el-Avvamit, por ai nuk e pranoi Islamin.

I dërgoi thirrje edhe Ferve ibn Amr el-Xhudhamit me të cilën e thërriste në Islam, e ai iu përgjigj me të pranuarit e Islamit. Disa thonë se atij nuk i ka dërguar thirrje. Ferve ishte përfaqësues i Kajserit në Me'an. Ai i dërgoi letër të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) me të cilën e lajmëroi mbi të pranuarit e Islamit dhe i dërgoi dhuratë përmes Mes'ud ibn Sa'dit, e fjala është për mushkën e përhimët të cilën e quanin Fidde, kalin të cilin e quanin Edh-Dharb dhe gomarin të cilin e quanin Ja'fur.

Këtë e vërteton një grup shkencëtarësh, ndërkaq, si duket, Afir dhe Ja'fur janë një, e Allahu më së miri e di. Gjithashtu i ka dërguar rrobe dhe enë të praruara me arë. Dhuratat i ka marrë, e Ibn Mes'udit i dhuroi dymbëdhjetë e gjysmë okë ari.

E ka dërguar Ajjash ibn Ebu Rebi el-Mahzumin me letër te El-Harithi, Mesruhi dhe Nuajmi, te bijtë e Abdu Kulalit nga Hamiri.

Kreu mbi mu'edhinët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في مؤذنيه صلى الله عليه وسلم

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kishte katër mu'edhin. Dy në Medine: Bilal ibn Rabbah dhe ai është mu'edhini i parë i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Dhe i verbëri Amr ibn Ummu Mektum el-Kurejshij el-Amirij. Në Kuba ishte Sa'd el-Kuredhe, i mbrojturi i Amar ibn Jasirit. Në Mekë ishte Ebu Mahdhure, e emri i tij i vërtetë ishte Evs ibn Mugire el-Xhemhij. Ebu Mahdhuri përsëriste¹¹² gjatë

¹¹² E shënojnë Ebu Davudi (502) dhe Ibn Maxhe (709) përmes Hammam ibn Amir el-Ahvelit, se Mekhuli i ka treguar, që Abdullah ibn Muhejrizi i ka thënë se Ebu Muhzuri i ka treguar: "I Dërguari i Allahut ma ka mësuar ezanin me nëntëmbëdhjetë fjali dhe ikametin me shtatëmbëdhjetë", pastaj e thirri ezanin duke shqiptuar tekbin katër herë në fillim dhe duke i përsëritur të tjerat. Ashtu është

këndimit të edhanit, e ikamitin e thërriste (i përsëriste fjalitë) nga dy herë. Bilali nuk përsëriste shumë herë gjatë këndimit të edhanit, e ikametin e thërriste nga një herë. Shafi'u, Allahu e mëshiroftë dhe banorët e Mekës, e morën edhanin e Ebu Mahdhurit, e ikametin e Bilalit. Ebu Hanifja, Allahu e mëshiroftë dhe banorët e Irakut e kanë marr edhanin e Bilalit e ikametin e Ebu Mahdhures. Imam Ahmed, Allahu e mëshiroftë, dhe banorët e Medines, si dhe shkencëtarët e hadithit e kanë marr edhe edhanin edhe ikametin e Bilalit (رضي الله عنه). Imam Maliku, Allahu e mëshiroftë, me ta ka divergjencja në dy raste: në përsëritjen e këndimit të tekbitit dhe në përsëritjen e fjalëve të ikametit (kad kametis-salah) sepse ai nuk i përsëriste.

Kreu mbi përfaqësuesit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في أمرائه صلى الله عليه وسلم

Njëri nga përfaqësuesit e tij ka qenë Badhan ibn Sasan. Ai është pasardhës i Behram Xhurit. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pas vdekjes së Kisra'së, atë e caktoi për përfaqësuesin e tërë Jemenit. Ai është përfaqësuesi i parë Islam në Jemen dhe i pari i cili e ka pranuar Islamin nga sunduesit e huaj.

Pas vdekjes se Badhanit, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) për përfaqësues të San'ës dhe vendeve përreth tij e ka caktuar djaln e tij Shehr ibn Badhanin.

Pas vrasjes së Shehrit, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) për përfaqësues të San'es e ka vendosur Halid ibn Se'id ibn El-'Asin.

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka caktuar El-Muhaxhir ibn Ebu Umejje el-Mahzumin për sundues të Kindas dhe Es-Sadifes. Ndërkaq, i Dërguari i Allahut vdiq, e ai ende nuk kishte shkuar, andaj Ebu Bekri e dërgoi të luftonte kundër dezertorëve (المرتدين).

edhe me ikametin vetëm duke e shtuar: 'kad kametis-salah' dy herë. Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (192) dhe Nesaiu (1/103) në version të shkurtuar dhe në të nuk përmenden fjalët e ezanit dhe ikametit, vetëm Nesaiu ka thënë: "Pastaj Ebu Mahzuri i numëroi nëntëmbëdhjetë dhe shtatëmbëdhjetë fjali." Tirmidhiu thotë se hadithi është hasenun sahih. Atë e shënon edhe Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet (377) dhe versioni i tij është: "E këndova ezanin dhe ikametin, dy nga dy fjali." Kështu e shënon edhe Ibn Hibbani (288), Ibn Dekik el-Idi në veprën e *El-Iman* thotë: "Ky zinxhir i transmetuesve i përmbush kriteret e sahihut. Ai i ka edhe dy zinxhir të transmetuesve, te Ebu Davudi dhe *Et-Tahaviu*. Hadithi i Bilalit është: "Lajmëtar i fesë (صلى الله عليه وسلم) më ka urdhëruar që ezanin ta thërras çift ndërsa ikametin tek, përveç te fjalët – kad kametis-salah." Hadithin e shënojnë Buhariu (2/68) dhe Muslimi (378) nga Enesi (رضي الله عنه).

Zijad ibn Umejje el-Ensariun e ka vendosur në Hadremevt. Ebu Musa el-Esh'ariun e ka vendosur në Zebid, Aden dhe Es-Sahil, Mu'adh ibn Xhebelin e ka caktuar në El-Xhened, Ebu Sufjan Sahri ibn Harbin e ka caktuar në Nexhran, djalin e tij Jezidin e ka vendosur në Tima'.

Attab ibn Esidin, i cili nuk i kishte as njëzet vjet, e ka caktuar që të udhëheq me Mekën dhe të kujdeset mbi ritualet e haxhit për muslimanët në vitin e tetë hixhrij.

Ali ibn Ebu Talibin e ka obliguar që të kujdeset për zekatin dhe gjyqësinë në Jemen, e Amr ibn El-Asin e ka caktuar në Umman dhe vendet përreth.

Për zekat i ka obliguar një numër të madh njerëzish, sepse secili fis e kishte njeriun e vet të besueshëm, i cili e mblidhte zekatin nga ata dhe për këtë shkak ishte i nevojshëm një numër i madh njerëzish.

Ebu Bekrin e ka caktuar për udhëheqës të hanxhinjve vitin e nëntë dhe pas tij e ka dërguar Aliun për t'ua kënduar njerëzve suren Et-Tevbe. Disa thonë se e ka dërguar pas tij sepse pjesa e parë e sures është shpallur pasi që Ebu Bekri ishte nisur në haxh. Ekziston mendimi se e ka dërguar për atë shkak, se te arabët ka qenë zakon që marrëveshjet t'i lidhë dhe t'i ndërpresë vetëm njeriu i caktuar ose njeriu nga familja e tij. Disa, madje, pohojnë se e ka dërguar si ndihmë dhe si ndihmës dhe për atë Es-Sidiku e kishte pyetur: "A je kryekomandant apo përfaqësues?" Ai ishte përgjigjur: "Përfaqësues."¹¹³

Armiqtë e Allahut, rafidinjtë (الرافضة) (sekt i humbur) thonë: "E ka ndërruar atë me Aliun", ndërkaq, kjo është vetëm edhe njëra prej gënjeshtrave dhe akuzave të tyre.

Njerëzit, për shkak të kompensimit, kanë divergjenca rreth mendimit që ka të bëjë me këtë haxh, se a është i kryer në muajin dhul-hixhxe apo në muajin dhul-ka'de. Ekzistojnë dy mendime, e Allahu më së miri e di.

¹¹³ Hadithin e shënojnë Nesaiu (5/247, 248) dhe Ed-Darimi (2/66, 67) dhe versioni i tij është si në vijim: "Eprorë apo përfaqësues?" Ishte përgjigjur: "Jo, por përfaqësues. Më dërgoi i Dërguari i Allahut me suren Et-Tevbe, që t'ua lexoj atë njerëzve gjatë haxhit." Transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm, e Ibn Hibbani atë e konsideron autentik.

Kreu mbi rojet personale të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في حرسه صلى الله عليه وسلم

Njëri nga ruajtësit personal të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte Sa'd ibn Mu'adhi, i cili atë e ka ruajtur në Bedër, derisa ishte duke fjetur në strehimoren e drunjtë. Muhammed ibn Mesleme e ka ruajtur atë në Uhud, e Ez-Zubejr ibn El-Avvami e mbronte atë në betejën e Hendekut.

Njëri nga ruajtësit e tij ishte edhe Abbad ibn Bishr. Përveç tyre, atë e ruanin edhe as'habët tjerë dhe, kur u shpallën fjalët e të Lartësuarit: {وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ} [المائدة: 67] i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) [67 “...Allahu do të të mbrojë ty nga njerëzit...” [El-Ma'ide: 67] i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) doli në mes njerëzve, i lajmëroi mbi këto fjalë dhe ruajtësit shkuan.¹¹⁴

Kreu mbi ekzekutuesit e dënimit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل فيمن كان يضرب الأعناق بين يديه صلى الله عليه وسلم

Në mesin e ekzekutuesve të dënimit të tij, numërohen: “Ali ibn Ebu Talibi, Ez-Zubejr ibn el-Avvami, El-Mikdad ibn Amri, Muhammed ibn Mesleme, Asim ibn Thabit ibn Ebu el-Aklehi, Ed-Dahak ibn Sufjan el-Kilabi. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم), kundruall Kajs ibn Sa'd ibn Ubade el-Ensariut ishte si sunduesi kundruall truprojës së vet.¹¹⁵ Në Hudejbije, El-Mugire ibn Shu'be qëndronte me shpatë te koka e tij.

¹¹⁴ Trimidhiu shënon (3049) nga Aisha (رضي الله عنها) se ka thënë: “Të Dërguarin e Allahut e ruanin derisa nuk u shpall ky ajat: “**E Allahu do të të mbrojë nga populli**”, e i Dërguari i Allahut e nxori kokën nga Kabja dhe u tha njerëzve: “Njerëz shikoni, Allahu më ka mbrojtur.” E shënon Trimidhiu (10/469), Hakimi atë e konsideron autentik, e me të pajtohet Edh-Dhehebiu. Hafiz ibn Haxheri në *El-Fet'h* (6/60) thotë: Se hadithi është i mirë dhe që dijetarët kanë divergjenca rreth mendimit se a është i besueshëm apo mursel.

¹¹⁵ Hadithin nga Enesi (رضي الله عنه) e shënojnë Buhariu (13/119) dhe Tirmidhiu (3849).

Kreu mbi ata që kujdeseshin për shpenzimet dhe gjërat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل فيمن كان على نفقاته وخاتمه ونعله وسواكه ومن كان يأذن عليه

Bilali kujdesej mbi shpenzimet e tij, Muajkib ibn Ebu Fatime ed-Devsij mbi unazën e tij, Ibn Mes'udi mbi misvakun dhe rrobat e tij, pastaj dy mbrojtësit, Rebbah el-Esvedi dhe Enesi, e Enes ibn Malik dhe Ebu Musa el-Esh'arij ishin portier dhe e lejonin hyrjen tek ai.

Kreu mbi poetët dhe zëdhënësit e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم)

فصل في شعرائه وخطبائه

Poetët e tij, të cilët e mbronin Islamin, kanë qenë: Ka'b ibn Maliku, Abdullah ibn Revaha, Hasan ibn Thabiti. Hasan ibn Thabiti ishte më i ashpëri ndaj mosbesimtarëve, e Ka'b ibn Malik i turpëronte ata për shkak të mosbesimit dhe politeizmit të tyre. Thabit ibn Kajs ibn Shemmas ishte zëdhënësi i tij.¹¹⁶

Kreu mbi përcjellësit e deveve me të cilat udhëtonte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

فصل في خُدااته الذين كانوا يحدون بين يديه صلى الله عليه وسلم في السفر

Ata ishin: Abdullah ibn Revaha, Enxhesheti, Amir ibn El-Ekve' dhe xhaxhai i tij Seleme ibn El-Ekve'. Në *Sahihun* e Muslimit theksohet, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka pasur përcjellësin e deveve (hain) me zë të bukur dhe i

¹¹⁶ Ibn Zuhejr ibn Malik el-Ensariu, oratori më i madh ensari. Ka marr pjesë në betejën e Uhudit dhe në të gjitha betejat e më hershme. Ka rënë shëhid në betejën e Jemames gjatë kohës të hilafetit të Ebu Bekrit.

Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kishte thënë: “*Ngadalë, Enxheshek, mos i the gastaret*”¹¹⁷, duke menduar mbi gratë e dobëta.

Kreu mbi betejat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ekspeditat ushtarake dhe aradhat e tij

فصل في غزواته وبعوثه وسراياه صلى الله عليه وسلم

Të gjitha betejat e tij, ekspeditat ushtarake dhe aradhat kanë ndodhur pas hixhretit, gjatë dhjetë vjetëve. Ka pasur njëzet e shtatë beteja. Disa nga autorët theksojnë se kanë qenë njëzet e pesë, disa njëzet e nëntë, meqë, ka edhe mendime tjera. Ai personalisht ka luftuar në nëntë beteja, e ato janë: Beteja e Bedrit, Uhudit, Hendekut, Kurejdha, El-Mustalaku, Hajberi, Çlirimi i Mekës, Hunejni dhe Et-Taifi. Disa thonë se ka luftuar edhe në Benu en-Nadir, El-Gabe dhe Vadi-l-Kura në rrethinën e Hajberit.

Sa i përket ekspeditave ushtarake dhe aradheve (vëzhguese), ishin rreth gjashtëdhjetë. Betejat më të rëndësishme ishin: Bedri, Uhudi, Hendeku, Hajberi, Çlirimi i Mekës, Hunejni dhe Tebuku. Mbi këto beteja flitet edhe në Kur'an. Surja El-Enfal (الأنفال) është surja mbi Bedrin, ndërsa mbi Uhudin flet pjesa e fundit e sures Al-Imran (آل عمران), me fjalët e të Lartësuarit:

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقْعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾ [آل عمران: 121]

“Dhe (kujto) kur ti (Muhammed) le shtëpinë tënde në mëngjes për të vendosur besimtarët në vendet e tyre për luftë (në Uhud)....” [Al-Imran: 121]

dhe përafërsisht deri në fund të sures. Mbi betejat në Hendek, Kurejdha dhe Hajber flet fillimi i sures (سورة الأحزاب) El-Ahzab. Surja (الحشر) El-Hashër flet mbi Benu en-Nadir. Mbi Hujdejbënë dhe Hajberin flet surja El-Fet’h (الفتح), e në të tregohet edhe mbi Çlirimin Mekës, ndërsa surja En-Nasër (النصر) e përmend qartë.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është plagosur në njërin prej tyre, gjegjësisht në betejën e Uhudit. Së bashku me të kanë luftuar edhe melaiket në betejën e Bedrit dhe Hunejnit. Në betejën e Hendekut janë lëshuar melaiket, i lëkundën Mushrikët

¹¹⁷ Nga Enesi (رضي الله عنه) shënojnë Buhariu (10/449, 450, 451), Muslimi (2323), (73), Ed Daremi (2/295) dhe Ahmedi në *Musned* (3/107, 117, 186, 227, 254, 285).

dhe i mposhtën ata. Në këtë luftë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i gjuante mushrikët me zhavorr dhe ata iknin.

Muslimanët realizuan fitore të mëdha në betejat e Bedrit dhe Hunejn. Në betejën për Et-Taif është përdorur katapulta, në njërën është mbrojtur me hendekun të cilin ia propozoi Selman el-Farsijj (رضي الله عنه) dhe sipas kësaj ajo është quajtur beteja e Hendekut apo El-Ahzab.

Kreu mbi armatimin dhe veglat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في ذكر سلاحه وأثاثه صلى الله عليه وسلم

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur nëntë shpata dhe secila prej tyre e ka pasur emrin e vet:

Me'thur ka qenë shpata e tij e parë, të cilën e ka trashëguar nga babai i vet. Mandej, El-Adb dhe Dhulfikar nga e cila gati nuk ndahej. Dorëza e tij, maja, rripi i shpatës dhe brezi i tij ishin nga argjendi. Shpatat tjera ishin të emërtuara: El-Kaleij, El-Bettar, El-Harf, Er-Resub, El-Mihzem, El-Kadib. Brezi i shpatës së tij ishte nga argjendi dhe në mes kishte hallka të argjendta. Shpatën Dhulfikar e ka fituar si pre luftime në Bedër dhe për të është i lidhur transmetimi në të cilin përmendet shpata e cila i është treguar në ëndërr. Kur ka hyrë në Mekë gjatë çlirimit të saj, shpata ishte e stolisur me ari dhe argjend.

Ka pasur shtatë parzmore: Dhatul-fudul, të cilën ia pat dhënë peng jehudit Ebu esh-Shahm për tridhjetë e ca elb dhe ky borxh ishte deri një vit. Mburoja ishte nga hekuri. Përveç këtij, përmendet edhe tjetra Dhatul-vishah, Dhatul-havashi, Es-Sa'dijje, Fidda', El-Betra' dhe i ka pasur gjashtë harqe për shigjeta:

Ez-Zevra, Er-Revha', Es-Safra', El-Bejda', El-Ketum, i cili është qarë në betejën e Uhudit dhe atë e mori Katade ibn En-Nu'man dhe shigjetën e mori Es-Sedad.

Ka pasur fisheklinë për shigjeta, El-Kafur dhe rripin nga lëkura mbi të cilin kanë qenë të varura tri hallka të argjendta, kopsa e argjend dhe shtrëngesa e argjendte, sipas mendimit të disa autorëve. Ndërkaq, shejhul Islam Ibn Tejmijje thotë: “Deri tek ne nuk ka arritur informata se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në mes rripit ka pasur kopsë.”

I ka pasur dy mburoja: Ez-Zenuk dhe El-Futek. Ekziston transmetimi që njërin ia kanë dhuruar, e mbi të ka qenë një figurë e statujës, e ai e ka vënë dorën mbi të, e Allahu e ka fshirë atë.

Ka pasur pesë harqe. Njërin e kishte emërtuar El-Muthvij, të dytin El-Muthni, pastaj En-Neb'ah, një hark të madh El-Bejda dhe një të vogël që i ngjante shkopit të bariut të cilin e quajti El-Aneze. Me të dilte gjatë bajrameve, e vendoste përpara tij dhe i shërbente si sutër gjatë kryerjes së namazit. Nganjëherë edhe shëtiste me të.

E kishte përkrenaren prej hekuri, El-Muveshsheh, e ka qenë e zbukuruar me mesing. Përkrenarja e dytë ishte e emërtuar Es-Sebug ose Dhu-l-Sebug.

Kishte tri xhybe me mëngë të gjera, të cilat i bartte në beteja. Në disa transmetime përmendet se ka pasur xhybe nga brokati i mëndafshitë ngjyrë të gjelbër. Gjithashtu është e njohur se Urve ibn Ez-Zubejr ka pasur përkrenaren nga brokati brendësia e së cilës ishte nga brokati i gjelbër dhe se atë e ka bartur nëpër luftëra. Imam Ahmed i lejon bartjen e mëndafshitë gjatë luftës.

E ka pasur flamurin e zi El-Ukab. Ebu Davudi në *Sunenin* e vet shënon nga një as'hab të ketë thënë se: “E kam parë flamurin e verdhë të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) edhe pse e ka pasur të bardhin, e ndoshta më vonë e ka ndërruar me flamurin e zi.

E ka pasur tendën El-Kinn dhe shkopin të grremçuar (mihxhen) të gjatësisë së nën bërrylit dhe mbi të mbështetej gjatë të ecurit ose gjatë kalërimit. Atë e varte përpara vetes mbi deve. Shkopi i tij quhej El-Urxhun, ndërsa shkopi nga tisa El-Memshuk. Ekziston mendimi se këtë shkop e kanë trashëguar halifet.

E ka pasur gotën Er-Rejan, e gjithashtu është quajtur Muganij. Gota e dytë ka qenë e mbështjellë me zinxhirë të argjenditë. E ka pasur edhe gotën e qelqtë. Gjithashtu e ka pasur edhe enën e drunjte nga aloini e cila gjendej nën krevatin e tij dhe në të cilën urinonte natën. E ka pasur ibrikun për çaj Es-Sadir, pastaj enën prej guri nga e cila merrte abdes dhe me të cilën shërbehej, gotën e madhe të drurit Es-Sia, mandej koritën e bronzitë ku lahej, një shishe të vogël për vaj dhe një kuti për pasqyrë dhe krehër. Disa autorë pohojnë se krehri ka qenë nga ashti i elefantit. Nga bronzi e kishte edhe një thupër të vogël për surme para se të flinte i lyente sytë nga tri herë me surme (secilin sy). Në kuti kishte edhe dy palë gërshtë dhe misvak.

Kishte një çakmak të madh El-Gara' dhe kishte katër hallka për bartje, të cilin e bartnin katër vetë. Gjithashtu kishte enë për matjen e drithërave, sa'a dhe mudd, krevatin nga druri i fikut të cilin ia ka falur Es'ad ibn Zurare dhe shtratin e lëkurës i cili ka qenë i mbushur me fijet e palmës.

Të gjitha këto gjëra të lartpërmendura, përmenden veç e veç në hadithe të shumta.

Taberaniu në *Mu'xhemun* e vet nga Ibn Abbasi shënon hadithin gjithëpërfshirës mbi veglat. Ibn Abbasi thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kishte shpatën, dorëza dhe mburoja e së cilës ishin nga argjendi dhe quheshin Dhulfikar. E kishte edhe harkun Es-Sedad, e kishte fisheklinë për shigjeta El-Xhem'u, pancirin e kishte të zbkuruar me bakër dhe quhej Dhatul-fudul, pastaj e kishte shtizën En-Nubea, shkopin e grremçar (mihxhen) Ed-Dakn, mburojën e bardhë El-Muxhez. E kishte kalin e përhimët Es-Sekb, shalën Ed-Daxh, mandej mushkën e përhimët të quajtur Duldul, devenë El-Kasva' dhe gomarin Ja'fur. E kishte tendën El-Kinn, shtizën më të vogël El-Kamre, pasqyrën dhe shkopin nga tisa El-Mevt.

Kreu mbi kafshët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في دوابه صلى الله عليه وسلم

I kishte disa kuaj. Njëri prej tyre ishte Eth-Thekb. Thonë se ai ishte kali i parë në pronën e tij, e atë e ka blerë nga një beduin për dhjetë okë, e te ai quhej Ed-Dars, e kishte një pikë të bardhë në ballë, kalë bryms, pa pika nëpër këmbë, e disa pohojnë se ka qenë i zi.

Gjithashtu e kishte edhe El-Murtexhiz, ka qenë i përhimët dhe mbi këtë dëshmon Huzejme ibn Thabit. Janë edhe El-Luhajf, El-Lizaz, Edh-Dharib, Sebha dhe El-Verd. Rreth dëshmimit të këtyre të shtatëve pajtohen të gjithë autorët. Ebu Abdullahu, Muhammed ibn Is'hak ibn Xhema'a esh-Shafiji, emrat e tyre i ka përmbledhur në vargje duke thënë:

والخيَلُ سَكَبٌ لَحِيْفٌ سُبْحَةَ ظَرْبٍ لَزَازٌ مُرْتَجَزٌ وَرَدٌ لَهَا أَسْرَارُ

Kuajtë Sekb, Luhajf, Sebba, Zarib, Lizaz, Murexhez dhe Verd kanë sekrete.

Këto vargje nga ai i ka transmetuar djali i tij Imam Izzuddin Abdul-Aziz Ebu Amr, Allahu e mëshiroftë.

Përmendet që ka pasur edhe pesëmbëdhjetë kuaj tjerë, por autorët kanë divergjenca rreth këtij mendimi. Anët e shalës së tij kanë qenë nga fijet e palmës.

I ka pasur disa mushka, Duldul e cila ishte e përhimët, e atë ia ka dhuruar El-Mukavkisi. Mushka e dytë quhej Fidda dhe ishte dhuratë nga Ferve El-Xhudhamij. Një mushkë, të përhimët ia ka dhuruar sunduesi i Ejles, e edhe një ia ka falur sunduesi i Dumetul-xhendel-it. Disa autorë theksojnë se edhe En-Nexhashiu ia ka dhuruar një mushkë të cilën e kalëronte.

Ka pasur edhe disa gomarë. Njëri me emrin Gufejra, i cili ishte i përhimët, atë ia ka dhuruar El-Mukavkisi, sunduesi i Koptit. Gomarin tjetër ia ka dhuruar Ferve El-Xhuzamij. Përmendet që Sa'd ibn Ubade ia ka dhuruar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gomarin që e ka kalëruar vetë.

E kemi të njohur se ka pasur shumë deve. Më të njohurat janë: El-Kasva', disa nga autorët pohojnë se me të ka bërë hixhret. Mandej, El-'Adba' (e qalë) dhe El-Xheda' (e gjymtë), por ato në të vërtetë nuk kanë qenë të tilla, por vetëm janë quajtur ashtu. Disa thonë se veshët i kanë pasur të shqyer dhe për atë i kanë quajtur ashtu. Ekziston divergjenca në mes dijetarëve rreth pyetjes se a janë El-'Adba' dhe El-Xheda dy deve apo është vetëm një, El-Adba ishte deveja më e shpejtë tek muslimanët, e pastaj ka ardhur një beduin me devenë e re dromedare (deve vrapuese) dhe ajo e tejkaloi atë. Muslimanët këtë disfatë e pranuan rëndë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) atëherë ka thënë: ((نَحَقًّا عَلَى اللَّهِ إِلَّا يَرْفَعَ مِنَ الدُّنْيَا شَيْئًا إِلَّا)) ((Me të vërtetë, Allahu e ka marr obligim për Vete, që, çdo gjë të kësaj bote që e ngritë edhe ta ulë atë.¹¹⁸

Në Bedër, si pre të luftës e ka marr dromedarën e shpejtë të Ebu Xhehlit. Në vrimën e hundës e ka pasur hallkën e argjendtë. Atë ia ka falur në ditën e Hudejbisë që me të t'i tërbonte idhujtarët.¹¹⁹

I ka pasur dyzet e pesë deve për mjelje. E ka pasur një deve të shpejtë të cilën ia ka dërguar Sa'd ibn Ubade, e ishte nga devetë e Benu Akilit.

I ka pasur njëqind dele. Nuk dëshironte që të kishte më tepër, çdoherë kur bariu ia binte qengjin ai e therte një dele për të. I kishte shtatë dhi të cilat i ruante Ummu Ejmen.

Kreu mbi rrobat e të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في ملابسه صلى الله عليه وسلم

Në këtë kaptinë do të flasim më gjerësisht mbi rrobat dhe veshmbathjen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Kishte amamu-turban, të cilin e ka quajtur sehab-qiell

¹¹⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/292), Ebu Davudi (4802), Ahmedi, (3/103,253), Hafidh Ibn Haxheri në *El-Fet'h*, thotë: "Ky hadith është argument që deveja mund të kalërohet dhe mund të bëhen gara në vrapim me to. Me këtë bëhet shtytje për modesti në këtë botë, duke na tërhequr vërejtjen që çdo gjë që lartësohet në këtë botë do të përjetoj edhe rënien. Në të shihet morali i bukur dhe modestia e të Dërguarit të Allahut dhe respekti që e gëzon ai te as`habët e vet."

¹¹⁹ Hadithin e shënojnë Ahmedi (1/261) dhe Davudi (1749) nga Ibn Abbasi dhe zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik. Tirmidhiu (815) dhe Ibn Maxhe (3076) atë e shënon nga Xhafer ibn Muhammedi, e ai nga babai i vet, e ai nga Xhabiri, zinxhiri i transmetuesve të tij është autentik.

(re). Atë ia ka falur Aliut (رضي الله عنه). Shumë shpesh nën këtë turban e vinte kapelën. Ndërkaq ndonjëherë kapelën e mbante pa turban e ndonjëherë turbanin pa kapelë. Turbanin e bartte në atë mënyrë duke e lëshuar një skaj të tij t'i binte në mes shpatullave. Muslimi në *Sahihun* e vet shënon nga Amr ibn Hureje (رضي الله عنه) që ka thënë:

((رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمَنْبَرِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ أَرَخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ))

*"E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) në minber, e mbi kokë kishte turban të zi, skajet e të cilat i binin në mes shpatullave."*¹²⁰

Muslimi shënon edhe hadithin nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه), që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka hyrë në Mekë duke e bartur mbi kokë turbanin e zi.¹²¹ Thëksohet se në Mekë ka hyrë me pajisje luftarake duke e bartur përkrenaren mbi kokë. Në çdo rast bartte rroba përkatëse.

Mësuesi ynë Ebu Abbas ibn Tejmijje, Allahu e pastroftë shpirtin e tij në Xhennet, mbi shkakun e lëshimit të skajit të turbanit e paraqet një ngjarje të jashtëzakonshme dhe shumë interesante. "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) këtë zakon e ka praktikuar në Medine, pasi që në ëndërr e ka parë Sunduesin e Lartësuar. Ai i ka thënë: (يَا مُحَمَّدُ: فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: لَا أَدْرِي، فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ فَعَلِمْتُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ الْحَدِيثُ)) "Muhammed, mbi çfarë diskutojnë banorët e sferave më të larta?" I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u përgjigj: "Nuk e di", e Ai e vendosi dorën e Vet në mes shpatullave të tij¹²² dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shtoi: "E kam ditur çdo gjë që është në mes qiejve dhe Tokës..."¹²³ Këtë hadith e shënon Tirmidhiu.¹²⁴ Buhariu pasi ka pyetur

¹²⁰ Hadithin e shënojnë Muslimi (nr. 1359), Ebu Davudi (4077), Nesaiu (8/211), *Babu lebsil-amaimil-hirkanijjeti*, Ibn Maxhe (1104, 2821), Imam Ahmedi në *Musned* (4/307) nga Amr Ibn Hurejsi.

¹²¹ Hadithin e shënojnë Muslimi (1358), Tirmidhiu (1679) dhe (1735), Ebu Davudi (4076), Nesaiu (5/201), *Bab duhulu Mekketi bigajri-ihram* dhe (8/211), *Bab lebsil-amaimissud*. Ibn Maxhe (2822), Ahmedi në *Musned* (3/363, 387).

¹²² Ali el-Kari thotë: "Me këtë veprim dëshirohet të tregohet mbi kujdesin dhe mëshirën e shtuar. Ai i cili dëshiron që dikujt t'i tregoj se sa i rëndësishëm është për të, ai atij njeriu ia vendos dorën ndërmjet dy krahëve ose mbi krahët dhe ashtu ia bëri me dije se sa konsideratë ka nda tij."

¹²³ Allahu atij i tregoi krejt çka ka mbi qiej dhe mbi tokë. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) me këtë ka dashur të tregoj se sa dituri me këtë rast i është treguar dhe i është dhuruar. Nuk është e drejtë të thuhet se ka ditë absolutisht çdo gjë që është ne mes qiejve dhe tokës.

¹²⁴ Tirmidhiu (3233) e përmend këtë hadith, kur e komenton suren Sad, atë e shënon nga Muadh ibn Xhebeli (رضي الله عنه). Ky është hadith i njohur mbi ëndrrat. Ai i cili konsideron se kjo ka ndodhur në realitet, mashtrohet dhe gabon. Këtë hadith e ka komentuar Ibn Rexheb Hanbeli në kapitullin: *Ihtijaril-evla fi sherhi hadithi ihtisamil-meileil-a'ala*. Tirmidhiu thotë se ky hadith është hasenun sahih. Hadithin e shënon edhe Imam Ahmedi në *Musned* (5/243) nga Muadhi (رضي الله عنه), me

mbi këtë hadith, ka thënë se është i besueshëm. Ibn Tejmijje thotë: “Që nga ajo ditë, ai një skaj të turbanit e lëshonte t’i binte në mes të shpatullave.”

Ky transmetim merr pjesë në atë dituri të cilën e mohojnë dhe nuk e përfillin zemrat dhe gjuhët e të paditurve. Nuk kam parë që dikush tjetër e ka cekur këtë komentim mbi lëshimin e skajit të turbanit në mes shpatullave, përveç Ibn Tejmijjes.

Vishte edhe këmishë (kamisa) dhe kjo ishte rroba më e dashur e tij. Mëngët i binin deri ne nyje. Vishte edhe xhybe dhe pelerinë (funë), e cila ishte e prerë prapa. Gjatë udhëtimeve vishte xhybe me mëngë të ngushta. Gjithashtu vishte izar dhe rida (rroba të brendshme). Vakidi thekson që pelerina dhe manteli i tij ishin të gjatë gjashtë kute dhe një pëllëmbë, e i gjerë dy kute dhe një pëllëmbë.

Vishte edhe hule të kuqe, nën hule nënkuptohen rrobat e larta dhe të poshtme të brendshme, e kjo shprehje përdoret vetëm atëherë kur flitet mbi dy pjesët. Është mendim i gabuar që hula e tij ka qenë njëngjyrëshe e kuqe. Në të vërtetë, ajo përbëhej nga pëlhura jemenase, e cila ishte me vija të kuqe dhe të zeza, ashtu si edhe të gjitha llojet e rrobave që vinin nga Jemeni. Rrobat nga Jemeni ishin të njohura sipas këtyre vijave të kuqe. Ndërkaq, muslimanët rreptësisht e kanë të ndaluar të veshin rroba njëngjyrëshe të kuqe.

Në *Sahihun* e Buhariut është shënuar, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ndaluar byrdet e kuqe (mbulesë kali).¹²⁵

Te *Suneni* i Ebu Davudit është i shënuar hadithi nga Abdullah ibn Amri (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) mbi të e ka parë pelerinën e cila ishte e ngjyrosur me shafran të egër në të kuqe, me ç’rast i ka thënë:

zinxhir të besueshëm transmetuesish. E transmetojnë edhe Teberaniu, Hakimi, Muhammed ibn Naseri dhe të tjerët. Te Tirmidhiu (nr. 3231) dhe Ahmed (1/368) është shënuar nga Ibn Abbasi. Darimi dhe Begavi ë *Sherhus-sunneti* atë e shënojnë nga h. Abdurrahman ibn Aishi. Banorët e sferave më të larta janë melaiket e afërta të cilat diskutojnë, ose mbi vërtetimin e atyre veprave dhe mbi ngritjen e tyre deri te qielli më i lartë, ose diskutojnë mbi vlerat e tyre. Është quajtur diskutim, sepse ekzistojnë pyetjet dhe përgjigjet.

¹²⁵ Këtë hadith Buhariu e shënon nga Berra Ibn Azibi (10/259), *Bab mejseretul-hamra*, *Bab lebsil-kisa*, *babul-emri bittibail-xhenaizi*, *babu nasril-mazlumi*, *babu hakki ixhabetil-velimeti veddaveti*, *babu anijetil-fiddati*, *babu vuxhubi ijadetil-merda*, *babu teshmitil-atisi idha hamidellahe*, *babu ifshaselami*, *babu kavilil-lahi azze ve xhel-le*, *Ve aksemu bil-lahi xhehde ejmanihim*. Muslimi (2066), Tirmidhiu (2810), Nesaiu (4/54), *Babul emri bittibail-xhenaizi*, Ahmed (4/087, 299), vetëm se Tirmidhiu dhe Nesaiu e kanë lënë pa e shënuar shprehjen humuri-kuq. Këto mbulesa të kuqe të të shaluarës (të kalit ose deveësë) kanë qenë veçori e të huajve dhe ata, ato i bënin nga mëndafshi dhe brokati. Ndalesa është më e theksuar te përdorimi i mbulesave të kuqe se te ndalesa e mëndafshit. Këto mbulesa të mëndafshta janë të ndaluara, ndërsa ndalesa është më e fuqishme nëse ato janë të kuqe.

((مَا هَذِهِ الرِّبْطَةُ الَّتِي عَلَيْكَ؟))

“Çfarë pelerine është kjo?”

Abdullahu më tutje tregon: “Nga kjo erdha në përfundim që nuk ishte i kënaqur me atë çfarë kishte parë. Shkova në shtëpinë time dhe i gjeta të familjes duke e ndezur zjarrin në oxhak, e unë e hodha pelerinën time në zjarr. Të nesërmen shkova te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe më pyeti:

((يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا فَعَلْتَ الرِّبْطَةَ؟))

“O Abdullah, çfarë bëre me pelerinën tënde?”

Unë i tregova atij e ai më tha:

((هَلَّا كَسَوْتَهَا بَعْضَ أَهْلِكَ، فَإِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهَا لِلنِّسَاءِ))

“Sikur t’ia jepje ndonjëres prej anëtarëve të familjes femër, do të ishte më mirë. Ajo ngjyrë nuk është e ndaluar për femrat.”¹²⁶

Te *Sahihu* i Muslimit është i shënuar hadithi nga as’habi i njëjtë, ku qëndron: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) mbi mua i pa dy pjesë të rrobave të ngjyrosura në të verdhë me shafran të egër, e më tha:

((إِنَّ هَذِهِ مِنْ لِبَاسِ الْكُفَّارِ فَلَا تَلْبَسَهَا))

“Kjo është veshë të cilën e bartin mosbesimtarët, prandaj mos e vesh atë.”¹²⁷

Në *Sahihun* e tij është edhe hadithi nga Aliu (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ndaluar rrobat e verdha ((يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لِبَاسِ الْمُعْصِفِرِ)).¹²⁸

Është e njohur se me shafran rrobat ngjyrosen në ngjyrë të kuqe. Në njërin nga *Sunenet* gjendet transmetimi ku thuhet se as’habët kanë qenë me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) në udhëtim dhe mbi të shaluarat e tyre i kishte vërejtur byrdet të cilat ishin të ngjyrosura me vija të kuqe. Ai u ka thënë:

¹²⁶ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4066), Ibn Maxhe (3603) dhe Ahmedi (2/196).

¹²⁷ Hadithin e shënojnë Muslimi (2077), Nesaiu (8/203), *Babun-nehji an lebsil-muasfer*, Ahmedi (2/162, 164, 193, 207, 211)

¹²⁸ Hadithin e shënojnë Muslimi (2078), Ebu Davudi (4042, 4045, 4047, 4050, 4051), Nesaiu (8/204) *Babun-nehji an lebsil-muasfer*.

((أَلَا أَرَى هَذِهِ الْحُمْرَةَ قَدْ عَلَتْكُمْ، فَقُمْنَا سِرَاعاً لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى نَقْرَ بَعْضُ إِبِلِنَا، فَأَخَذْنَا الْأَكْبَسَتْ فَتَنَزَعَتْهَا عَنْهَا))

“Vallë, si t'i shikoj këto të kuqe që t'ju mbulojnë?”

Ata kishin nxituar te të shaluarat e veta, për shkak të fjalëve të tij, sa që disa deve janë rrëmbyer dhe kanë ikur, e ata me rrëmbim i kanë hequr byrdet prej tyre. Transmeton Ebu Davudi.¹²⁹

Ekziston qëndrim i ndryshëm i dijetarëve mbi atë se a është e lejuar bartja e rrobave të kuqe ose të zhgunit. Nëse thuhet që është e qortuar, atëherë mendohet mbi qortimin e madh. Nga kjo jemi duke parë se është e pa imagjinueshme se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka veshur rroba të kuqe. Jo pra, Allahu e ka ruajtur nga ajo, por justifikimi gjendet në shprehjen “hula e kuqe”. Allahu më së miri e di.

E vishte edhe pelerinën me tegel të zi, të shënuar dhe të pashënuar. Vishte rroba të zeza, por edhe gunë të leshtë e cila ka qenë me astar nga brokati.

Imam Ahmedi dhe Ebu Davudi me zinxhirin e vet të transmetuesve, shënojnë se mbreti Bizantin ia ka dhuruar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) pelerinën nga brokati.¹³⁰

((أَنَّ مَلِكَ الرُّومِ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَعْتَقَةً مِنْ سُندُسٍ، فَلَبِسَهَا، فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى يَدَيْهِ تَدَبُّبَانِ))

Asmai thotë se el-mesatik është gunë e lëkurës me mëngë të gjata. El-Hattabi thotë: “Më parë do të ishte, se kjo është gunë (pelerinë) me astar prej brokati, sepse lëkura nuk mund të quhet brokat.”

* * *

Theksohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka blerë rroba të poshtme të brendshme dhe është e qartë se atë e ka bërë me qëllim për t'i veshur. Në shumë hadithe theksohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) por edhe as'habët kanë bartur rroba të poshtme të brendshme, me aprovimin e tij.

Ka veshur meste edhe papuçe të quajtura Et-Tasume.

¹²⁹ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4070), Ahmedi (3/463) nga Rafi ibn Hudejxi, por në zinxhirin e transmetuesve është një transmetues i cili nuk është emëruar.

¹³⁰ Hadithin e shënojnë Ahmedi (3/251), Ebu Davudi (4047). Në zinxhirin e transmetuesve është Ali Ibn Zejd ibn Xhedahi, e ai është i dobët.

Bartte unazë, por, se a ka bartur unazë në dorën e djathtë apo në të majtën, ekzistojnë transmetime të ndryshme. Edhe transmetimi i parë edhe i dytë janë me zinxhirë të besueshëm të transmetuesve.

Në transmetime, gjithashtu, përmendet se ka bartur përkrenare dhe pancir, e më e sigurt është që në Ditën e Uhudit ato i bartte me mburojë.

Në *Sahihun* e Muslimit është shënuar transmetimi nga Esmā ibn Ebu Bekër (رضي الله عنها) të ketë thënë se:

هذه جبة رسول الله صلى الله عليه وسلم، فأخرجت جبة طيالة كسروانية لها لبنة ديباج. وفرجها مكفوفان بالديباج، فقالت: هذه كانت عند عائشة حتى قبضت، فلما قبضت قبضتها، وكان النبي صلى الله عليه وسلم يلبسها، فنحن نغسلها للمرضى تستشفى بها.

“Ja kjo është xhybja e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). E nxori xhyben me stil persian, e cila ishte e zbukuruar me mëndafsh. Ky lloj i xhybeve hidhej sipër krahëve dhe mbështillej rreth trupit. Nuk ishte e qepur por ishte një copë më e gjatë e pëlhurës. Asaj i vihej edhe astari. E pastaj, ka thënë: “Kjo xhybe ishte te Aishja (رضي الله عنها) deri në vdekjen e saj, pastaj e kam marr unë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bartte atë. Ne e lajmë atë për të sëmurët që të shëroheshin.”¹³¹

I bartte edhe dy pelerina të gjelbra, një të zezë dhe një të arnuar me vija të kuqe dhe një gëzof nga lëkura e devesë.

Këmishën e kishte të pambuktë, të shkurtër dhe me mëngë të shkurtra. Këmishët që barten sot, të cilat kanë mëngë të gjata dhe të gjera, nuk i ka bartur as ai, por as as’habët e tij. Duhet menduar mbi atë se a është e lejuar bartja e tyre. Ato numërohen si rroba me të cilat njeriu krenohet.

Rroba më e dashur e tij ka qenë këmisha dhe pelerina, të cilat ishin të endura me ngjyrë të kuqe.

Ngjyra më e dashur për të ishte e bardha. Mbi të ka thënë:

((هي من خير ثيابكم، فالبسوها، وَكَفُّوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ))

“Ajo është rroba më e mirë, prandaj visheni atë dhe mbështillni të vdekurit tuaj me të.”¹³²

¹³¹ Kjo është një pjesë e hadithit më të gjatë, të cilin e shënon Muslimi (2069).

¹³² Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (3878, 4061), Tirmidhiu (994), Ibn Maxhe (1472), Ahmedi (1/247, 328, 355, 363). Tirmidhiu thotë, se hadithi është hasenun sahih dhe ka të drejtë. Tirmidhiu

Në *Sahih* është shënuar që Aishja (رضي الله عنها) e ka nxjerr pelerinën e arnuar dhe fustanellën e ashpër dhe ka thënë:

فُضِّصَ رُوحَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَيْنِ.

“Ja, në këto dyja i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka dhënë shpirt.”¹³³

Në fillim e bartte unazën e artë, pastaj atë e ka hedhur dhe ua ka ndaluar meshkujve që të bartnin unaza të arta. Pas kësaj, ka marr unazën e argjendtë, kështu që argjendi nuk është i ndaluar. Sa i përket hadithit të cilin e shënon Ebu Davudi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ndaluar disa gjëra, nga të cilat edhe unazën, përveç atij që ka pushtet (për shkak të vulës në të), nuk e kam të njohur arsyen e shqiptimit të asaj, por as domethënien e saj.¹³⁴ Allahu më së miri e di.

Gurin e unazës e kthente jashtë. Tirmidhiu thekson se para se të hynte për t’i kryer nevojat fiziologjike, e hiqte unazën dhe thoshte se kjo është e besueshme, ndërkaq, Ebu Davudi atë e mohon.¹³⁵

Sa i përket xhybes persiane që e ka veshur, nuk ekzistojnë transmetime që do të mund ta vërtetonin atë, por është vërtetuar në *Sahihun* e Muslimit nga Enesi (رضي الله عنه), që kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka folur për Dexhalin, ka thënë:

((يُخْرِجُ مَعَهُ سَبْعُونَ أَلْفًا مِنْ يَهُودٍ أَصْبَهَانَ عَلَيْهِمُ الطَّيَالِسَةُ))

atë e shënon edhe nën numrin (2811) dhe Nesai (8/205) *Babul-emri bilebsil-bejdi mines-sijabi*. Ibn Maxhe (3567) dhe Ahmedi (5/12,21) transmetojnë nga Semure ibn Xhundubi, por: “Vishuni me të bardha sepse ajo është ngjyra më e pastër dhe më e bukur. Me të mbështillni të vdekurit e juaj.” Edhe ky hadith është i besueshëm.

¹³³ Hadithin e shënojnë Buhari (10/235) *Babul ekjiseti vel-hamaisi, bab ma zukire min dirin-nebijji sal-lallahu ‘alejhi ve seleme va asahu ve sejfih*, Muslimi (2080), Tirmidhiu (1733), Ebu Davudi (4036), Ibn Maxhe (3551), Ahmedi (6/32, 131) dhe të gjithë e transmetojnë nga Ebu Berde, e ai nga Aishja (r.a..)

¹³⁴ Kjo është pjesë e hadithit të gjatë të cilin e shënojnë Ebu Davudi (4049), Nesai (8/143), Babun-netfi. Në zinxhirin e transmetuesve është një transmetues i panjohur. Ebu Davudi pas hadithit thotë: “Ajo me çka veçohet ky transmetim është përmendja e unazës.

¹³⁵ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (1746), Ebu Davudi (19), Nesai (8/178), *Babul-hatimi inde duhulil hala*. Ibn Maxhe (303), Ibn Hibbani (125) dhe Hakimi nga Enes ibn Maliku. Në zinxhirin e transmetuesve është Ibn Xhurejxi, e ai është model-lis dhe hadithet e shumta të tij janë muanane. Ebu Davudi thotë se ky hadith është munker. Nesai thotë se hadithi është mbajtur në mend në mënyrë jo të drejt. Darekutni cek divergjencën e mendimeve mbi këtë hadith dhe tregon mbi dobësinë e tij. Përveç të gjitha këtyre, Tirmidhiu thotë se hadithi është hasenun sahih. Neveviu thotë se me këtë nuk mund të pajtohet dhe se nuk duhet të pranohet ky vlerësim i Tirmidhiut.

“Me të do të shfaqen shtatëdhjetë mijë jehudë nga Isbahani dhe të gjithë do të jenë të veshur me xhybe të gjelbra persiane.”¹³⁶

Enesi (رضي الله عنه) i ka parë disa njerëz të veshur me xhybe të gjelbra persiane dhe ka thënë: ما أشبههم بيهود خير: “Sa shumë janë duke u përngjarë jehudëve nga Hajberi.”

Në bazë të kësaj, një grup dijetarësh e konsiderojnë të qortuar bartjen e tyre dhe të veshurit e tyre. Ebu Davudi dhe Hakimi në *Mustedrek* shënojnë nga Ibn Umeri (رضي الله عليه وسلم) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ))

“Ai i cili e imiton një popull, konsiderohet përkatës i tij.”

Tirmidhiu shënon nga i njëjti as’hab se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ غَيْرِنَا))

“Nuk është prej nesh ai i cili e imiton një popull tjetër.”¹³⁷

Sa i përket hadithit i cili flet mbi hixhretin dhe mbi atë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka ardhur te Ebu Bekri (رضي الله عنه) i mbështjellë me një copë pëlhere, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte atë që të maskohej dhe të mbrohej. Edhe pse Enesi transmeton se i Dërguari shpesh maskohej, konsideroj se atë e ka bërë, e Allahu më së miri e di, për t’u mbrojtur nga të nxehtit ose nga diç tjetër. Pra, të maskuarit me një pjesë të pëlhurës nuk është e njëjtë si me mbështjelljen, me të dhe marrjen e tij si pjesë përbërëse të rrobave të tij.

* * *

Shumica e rrobave që i vishnin ai dhe as’habët e tij, ishin nga pëlhura e pambuktë. Dikur kanë veshur rroba edhe nga pëlhura e leshtë edhe e lirit. Ebu Is’hak el-Asbehani me *sened Sahih* transmeton nga Xhabir ibn Ejyubi të ketë thënë se: “Salt ibn Rashid erdhi te Muhammed ibn Sirini duke bartur mbi vete xhybe të leshtë,

¹³⁶ Hadithin e shënon Muslimi (2944)

¹³⁷ Hadithin e shënon Tirmidhiu (2696). Në zinxhirin e transmetuesve është Ibn Lehi’u, ai është i dobët, pro ky hadith e vërteton dhe fuqizon hadithin para tij.

pelerinë të leshtë dhe turban të leshtë. Muhammedi e tregoi qartë pakënaqësinë e vet me rroba të tilla dhe tha: “Mendoj se ka njerëz që veshin rroba të leshta dhe thonë: ‘Kështu vishej Isa (عليه وسلم)’, e mua më tregonte njeriu, në të cilin nuk dyshoj aspak, që Muhammedi (صلى الله عليه وسلم) ka veshur rroba të lirit, të leshta dhe të pambukta. Është më me rëndësi të pasohet sunneti i të Dërguarit tonë (صلى الله عليه وسلم).”

Ibn Sirini tregon mbi ata njerëz, që konsiderojnë se është e nevojshme bartja e vazhdueshme e rrobave të leshta dhe se ato janë më të mira se ndonjë nga rrobat e tjera, se ata kërkojnë dhe i blejnë vetëm llojin e tillë të rrobave dhe vetes ia ndalojnë cilin do lloj tjetër të rrobave dhe për vete kërkojnë vetëm llojin e caktuar të rrobave. Ata konsiderojnë se lloji i caktuar i sjelljes dhe vendet e caktuara si dhe mënyra e bartjes janë të pëlqyera, derisa mënyra tjetër e sjelljes dhe e veshjes janë të qortuara.

Është e drejtë, se metoda më e mirë dhe mënyra më e mirë, është metoda dhe mënyra e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), mënyra të cilën ai e ka praktikuar, e ka rekomanduar (porositur) dhe ka nxitur në të. Sa i përket të veshurit, praktika e tij është që të vishet ajo çka posedohet, qoftë ajo e leshtë, e pambukut apo e lirit.

Ndonjëherë, e vishte pelerinën Jemenase, ndonjëherë të gjelbër, ndonjëherë e vishte xhyben, ndonjëherë kapelën, ndonjëherë këmishën, ndonjëherë rrobat e poshtme të brendshme, ndonjëherë e merrte gunën dhe xhyben, ndonjëherë meste, ndonjëherë papuçet e ndonjëherë nuk i merrte ato.

***E lidhte dhe e mbështillte turbanin nën mjekër.*¹³⁸**

Nëse e blinte ose e merrte ndonjë pjesë të rrobave të reja, atëherë atë e quante me emrin e saj dhe shqiptonte:

((اللَّهُمَّ أَنْتَ كَسَوْتَنِي هَذَا الْمَمِيسَ أَوْ الرِّدَاءَ أَوْ الْعِمَامَةَ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا صَنَعَ لَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صَنَعَ لَهُ))

“Allahume Ente kesevteni hadhel kamisa (evir-rida’e evil-‘amamete), es’eluke hajrehu ve hajre ma sunia lehu ve ‘eudhubike min sherrihi ve sherri ma sunia lehu,”

¹³⁸ Ibn Kudame në Mugni (1/301) thotë: “Njëri nga kushtet e vlefshmërisë së mes’hit mbi turban është që një pjesë e tij të jetë nën mjekër, siç e lidhin atë myslimanët. Ashtu e përdorin arabët dhe ai më tepër mbulon dhe është më vështirë të hiqet. Për atë shkak është i lejuar që mbi te të merret mes’hi, pa e pasur parasysh se a është skaji i tij i lëshuar nëpër shpinë apo jo. Kështu thotë Kadi dhe pa e pasur parasysh se a është i madh apo i vogël. Por nëse nuk është i lidhur nën mjekër dhe nëse skaji i tij nuk është i lëshuar mbi shpinë, atëherë nuk është i lejuar mes’hi mbi të sepse ashtu turbanët i lidhin jo muslimanët dhe ata lehtë hiqen.”

“Zoti im, Ti më veshe me këtë këmishë të re (me pelerinë apo turban). Të lutem për të mirën e kësaj rrobe dhe të mirën e asaj për çka është e punuar. Strehohem tek Ti nga e keqja e kësaj rrobe dhe nga e keqja për të cilën është e punuar.”¹³⁹

Kur e vishte këmishën, e vishte nga ana e djathtë. Vishte edhe rroba nga fije të zeza. Muslimi në *Sahih* shënon nga Aishja (رضي الله عنها) të ketë thënë se: خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم وعليه مرطٌ مُرَدَّلٌ مِنْ شَعَرِ أَسَدَوَدَ Hyri i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه) dhe kishte të veshur pelerinën e leshtë të endur me fije të zeza.”¹⁴⁰

Në të dy *Sahihët* theksohet transmetimi i Katades, të ketë thënë se: “E kemi pyetur Enesin (رضي الله عنه): ‘Cila nga rrobat ka qenë më e dashur për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).’ Ai na tha: “Xhybja (jemenase).”¹⁴¹

Rrobat e shumta të tyre janë të endura në Jemen, sepse Jemenin e kishin afër. Dikur kanë veshur edhe rroba nga Shami ose nga Egjipti, sikurse kibatin, të cilën nga liri e kanë endur Koptët në Egjipt. Te *Sahihu* i Nesa’iut është shënuar transmetimi që Aishja (رضي الله عنها) ia ka punuar një pelerinë nga leshi të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ai e ka veshur atë dhe kur ishte djersitur në të e kishte ndier aromën e leshit, prandaj e ka refuzuar atë sepse ai e donte aromën e këndshme.”¹⁴²

Në *Sunenin* e Ebu Davudit është shënuar hadithi nga Abdullah bin Abbasi (رضي الله عنه), që ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) të veshur me hulan (kamisë-mantel) më të bukur.”¹⁴³

Në *Sunenin* e Nesa’iut paraqitet transmetimi nga Ebu Rimthe që ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke e mbajtur hutben, të veshur me dy xhybe.”¹⁴⁴ Nën xhyben e gjelbër konsiderohet ajo që ka vija të gjelbra vetvetiu.

¹³⁹ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4020), Tirmidhiu (1767), Ahmedi (3/30,50) nga Ebu Seid Hudriu. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, e të besueshëm atë e vlerësojnë edhe Ibn Hibbani (1442) dhe Tirmidhiu.

¹⁴⁰ Hadihin e shënojnë Muslimi (2081), Tirmidhiu (2814) dhe Ebu Davudi (4032).

¹⁴¹ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/234) *Babul-burud vel-hiber vesh-shemleti*, Muslimi (2081) dhe Tirmidhiu (1788), Ebu Davudi (4060), Nesaiu (8/203), *Babu lebsil-hibre*, Ahmedi (3/134, 184, 251, 291). Hafidhi në *Fet’h* thotë që Enesi ishte përgjigjur në pyetjen e Katades dhe kështu ky transmetim është liruar nga tedlisi i Katades.

¹⁴² Hadithin nuk e kemi gjetur në *Sunenin* e Nesaiut siç e cek shkrimtari, por hadithi është i shënuar te Ebu Davudi (4074), Ahmedi (6/132, 144, 219, 249) nga Katade, e ai nga Mutarefi e ai nga Aishja (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

¹⁴³ Shënon Ebu Davudi (4037), Hakimi thotë se hadithi është i besueshëm (4/182) e me atë vlerësim pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

¹⁴⁴ E shënojnë Nesaiu (8/204), *Babul-hudr mines-sijabi*, Ebu Davudi (4206), Tirmidhiu (2813), Ahmedi (2/227, 228, 4/163) me zinxhir të besueshëm transmetuesish.

Rasti i njëjtë është edhe me xhyben e kuqe. Ai i cili konsideron se xhybja ka qenë njëngjyrëshe e kuqe duhet thënë se edhe xhybja tjetër ka qenë njëngjyrëshe e gjelbër, e ky mendim nuk theksohet askund.

Jastëku i tij ishte nga lëkura e rexhur i mbushur me gjethet e palmës. Ka të atillë që i shmangen rrobave, ushqimit dhe zakoneve martesore të cilat Allahu i ka lejuar, duke dëshiruar që me atë ta shprehin zuhdin-mosinteresimin e vet për këtë botë dhe besimin e vet, si edhe të atillë që veshin rroba më kualitative dhe ushqehen me ushqim më të mirë. Përkatesit e grupit të dytë nuk shohin kurrfarë mendjemadhësie ose lartësimi në sjelljen e tillë të tyre. Edhe grupi i parë edhe grupi i dytë veprojnë në kundërshtim me praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Prandaj njëri nga pasuesit e Sunnetit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ka thënë. I shmangeshin ekstremizmit në veshjen e rrobave të shtrenjta dhe të lira.

Dhe në *Sunen* shënohet nga Ibn Umeri se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ لَبَسَ ثَوْبَ شَهْرَةٍ، أَلْبَسَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ، ثُمَّ تَلَهَّبُ فِيهِ النَّارُ))

“Ai i cili vesh rroba të krenarisë dhe lavdërimit, në Ditën e Gjykimit Allahu do ta vesh atë me rroba të nënçmimit, e pastaj atë do ta djeg në zjarr.”¹⁴⁵

Pra, kjo formë e dënimit e pret njeriun që me rrobat e veta ka dashur të tregohet i veçantë dhe lavdërues kundruall njerëzve të tjerë, e Allahu ka për ta dënuar atë me atë që është e kundërta e saj. Ka për ta nënçmuar, mu ashtu siç ka për ta dënuar edhe atë i cili rrobat e veta i lë të tërhiqen zvarrë nëpër tokë nga mendjemadhësia, ashtu që ka për ta varrosur atë në tokë dhe aty ka për t’u shkatërruar deri në Ditën e Gjykimit. Në të dy *Sahihët* paraqitet transmetimi nga Ibn Umeri (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ، لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ))

“Atë i cili i lë rrobat e veta që të tërhiqen zvarrë nëpër tokë nga mendjemadhësia, Allahu nuk ka për ta shikuar atë në Ditën e Gjykimit.”¹⁴⁶

¹⁴⁵ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4029), Ibn Maxhe (3606), Ahmedi (2/92), Ibn Maxhe (3608), Ebu Nuajmi në *Hiljet* (4/190,191) nga Ebu Dherra: “Allhu ia kthen shpinën atij i cili vesh rroba të famës, derisa ai nuk i heqë ato.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Nën “famë” nënkuptohen rrobat të cilat vishen për t’u bërë i njohur në mesin e njerëzve dhe për të folur ata për të, madje nëse ka të bëjë edhe me ngjyrë tjetër, për t’ua tërhequr vëmendjen njerëzve, ose për t’u krenuar me to. Bejhëki shënon nga Kinan ibn Nuajmi, tabiin, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ndaluar dy lloje rrobash të cilat do t’ua tërhiqnin vëmendjen njerëzve, rrobat luksoze, me të cilat do t’ua tërhiqnin vëmendjen njerëzve ose rrobat e vjetruara dhe të shlyera, të cilat do ta kishin pasur të njëjtin qëllim. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm edhe pse hadithi është mursal.

Në *Sunen* nga i njëjti as'hab transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((الإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ، وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ، مَنْ جَرَّ شَيْئًا مِنْهَا خِيَلَاءَ، لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ))

*“Ajo që lihet të tërhiqet zvarrë nëpër tokë është pelerina, këmisha dhe turbani. Atë që e lë ndonjërrën prej tyre të tërhiqet zvarrë nga mendjemadhësia, Allahu atë nuk ka për ta shikuar në Ditën e Gjykimit.”*¹⁴⁷

Gjithashtu në *Sunen* shënohet transmetimi nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “Atë që e ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për pelerinën, ka të bëjë edhe me këmishë.”¹⁴⁸

Ashtu edhe të veshurit e rrobave të pavlera, ndonjëherë është e pëlqyer e ndonjëherë e qortuar. Është e qortuar kur ato rroba vishen për t’ua tërhequr vëmendjen njerëzve mbi vete edhe mbi rrobat e veta, e është e pëlqyer nëse kjo bëhet nga nënshtrimi. Ashtu është edhe me rrobat luksoze, është e qortuar nëse ato vishen nga mendjemadhësia dhe lartësimi, e është e pëlqyer nëse rrobat e tilla vishen për t’i treguar dhuntitë e Allahut. Në *Sahihun* e Muslimit gjendet transmetimi nga Ibn Mes’udi (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ خَزْدَلٍ مِنْ كِبَرٍ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ خَزْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ)), فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِيَّيْ أَحِبُّ أَنْ يَكُونَ تَوْبِي حَسَنًا، وَنَعْلِي حَسَنَةً، أَفَمِنَ الْكِبَرِ ذَاكَ؟ فَقَالَ: ((لَا، إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبَرُ: بَطْرُ الْحَقِّ، وَغَمْطُ النَّاسِ))

“Nuk ka për të hyrë në Xhennet ai në shpirtin e të cilit ka madje edhe sa një grimcë mendjemadhësie, e as nuk ka për të hyrë në Xhehenem ai në shpirtin e të cilit ka madje sa një grimcë imani.” Një njeri kishte thënë: “O i Dërguar i Allahut, unë kam dëshirë që të barti rroba të bukura dhe të shtrenjta. Por të tilla i kam edhe të mbathurat. A është kjo mendjemadhësi?” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: “Jo,

¹⁴⁶ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/223) *Babu men xherre sevbehu minel-hujelai, bab kavlihi tealat: Kul men harreme zinateullahil-leti ahrexhe li ibadihi, bab men xherre izarehu min gajri hujela, bab fi fedaili as'habin-nebijji salallahu alejhi ve seleme: Lev kuntu muttehzizen halilen... bab men ethna ala ehihi bima ja'lem.* Muslimi (2085), Tirmidhiu (1730), Ebu Davudi (4085), Nesaiu (8/206), Babuttaglizi fi xhuril-izeri, Ibn Maxhe (3607).

¹⁴⁷ E shënojnë Ebu Davudi (4094), Nesaiu (8/208), *Babu isbalil-izar*, Ibn Maxhe (3576). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

¹⁴⁸ Shënon Ebu Davudi (4095), zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

*Allahu është i bukur dhe e do të bukurën. Mendjemadhësia është përbuzja e së vërtetës dhe nënvlerësimi i njerëzve.*¹⁴⁹

Kreu mbi ushqimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe mënyrën e të ngrënit

فصل

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ngjashëm ka vepruar edhe me ushqimin, nuk e refuzonte atë që kishte dhe as nuk e kërkonte atë që nuk e kishte. Kurrë nuk i gjente të meta ushqimit që kishte. Nëse i pëlqente atë e hante, nëse nuk i pëlqente atë e linte. Për shembull, ai nuk dëshironte të hante zhapinin por atë nuk ua ka ndaluar ummetit të vet. Zhapinin e kanë shërbyer në sofrën e tij në prezencën e tij, të tjerët kanë ngrënë, e ai vetëm i ka shikuar.

I hante ëmbëlsirat dhe mjaltin. E ka ngrënë mishin e devesë, dhisë, pulës, mishin e pulegrës, gomarit të egër, lepurit, frutat e detit, mishin e pjekur, hurmat, djathërat dhe mishin e thatë, e pinte qumështin e vluar e edhe të freskët si dhe të bërë kos, e pinte ujin të përzier me mjaltë, pinte edhe kompot prej hurmave, hante (hazine) qull nga mielli dhe qumështi. I hante trangujt me hurme, djathin, hurmet me bukë dhe bukën me uthull. Hante edhe përslesh (bukë me mish), por edhe me dhjam të shkrirë. E hante edhe mëlçinë e fërguar, i hante edhe kungulleshkat e ziera, edhe ato i donte shumë, pastaj supën e mishit të zier dhe përslesh me tëlyen, djathë të yndyrshëm dhe bukë me vajë ulliri.

Hante shalqinj dhe hurme të freskëta, hurme të thata me gjalpë edhe ato i donte. Nuk e refuzonte ushqimin e mirë, por as nuk e kërkonte atë. E kishte shprehur që të hante atë çfarë kishte. Nëse do të ishte skamje, ai atë e përballonte, në atë masë sa që mbi stomak e lidhte një gurë për ta përballuar më lehtë urinë. Ndonjëherë kalonin edhe tre muaj e që të mos shihej tymi në oxhakun e tij. Ushqimin më së

¹⁴⁹ Muslimi (91) e shënon këtë version të hadithit: “Nuk do të hyjë në Xhennet ai në zemrën e të cilit do të ketë mendjemadhësi sa edhe një grimcë. Një njeri kishte thënë: “Dikush ka dëshirë të ketë roba dhe të mbathura të bukura? I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte përgjigjur: “Allahu është i Bukur dhe e do të bukurën. Mendjemadhësia është përbuzje e të vërtetës dhe nënçmim njerëzor.” Muslimi e shënon këtë hadith si: “Nuk do të hyjë në Xhehennem ai në zemrën e të cilit do të ketë vetëm sa një grimcë të imanit, e as nuk do të hyjë në Xhennet ai në zemrën e të cilit gjendet vetëm sa një grimcë mendjemadhësie.” E shënojnë Ebu Davudi (4091), Ibn Maxhe (4173), Ahmedi (1/399, 412, 416, 456). Nën fjalët “Nuk do të hyjë në Xhehennem ai në zemrën e të cilit do të ketë vetëm sa një grimcë imani” mendohet se nuk do të jenë si mosbesimtarët që do të qëndrojnë përherë në të. Shumë nga mëkatarët do të hyjnë në Xhehennem dhe do të dënohen në të siç e vërteton këtë transmetimi i besueshëm. Do të del nga Xhehennemi me ndërmjetësim (shefat) dhe në të nuk do të mbetet askush në zemrën e të cilit do të ketë vetëm sa një grimcë imani.

shpeshti e hante mbi sofrabez të shtruar mbi tokë. Hante me tre gishtërinj, kur e kryente ushqimin, i lëpinte gishtërinjtë. Kjo mënyrë e të ushqyerit është mënyra më e rregullt e të ushqyerit. Njeriu mendjemadh ha me një gisht ndërsa njeriu grykës ha me pesë gishtërinj.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk hante i mbështetur. Ekzistojnë tre lloje të të mbështeturit: mbështetja anësore, me këmbë të kryqëzuara, ose të mbështeturit mbi njërën nga duart, e me tjetrën të hahet. Të mbështeturit e parë edhe i dytë edhe i tretë është i qortuar.

Kur fillonte me ngrënie, thoshte Bismelen, e në fund falënderonte Allahun. Ai thoshte:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبُّنَا))

"El-Hamdulil-lahi hamden kethiren tajjiben mubareken fihi gajre mekfijin ve la muvedde'in ve la mustegna 'anhu rabbuna."

"Falënderimi i takon Allahut, me shumë lavdërime dhe në mënyrën më të bukur, i bekuar qoftë Ai. E jo si ai i cili përshëndetet ose e konsideron veten të pavarur nga Ai, Sunduesi ynë."¹⁵⁰

Ose thoshte:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ، مَنْ عَلَيْنَا فَهَدَانَا، وَأَطْعَمَنَا وَسَقَانَا، وَكَلَّ بَلَاءٍ حَسَنٍ أَبْلَانَا، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ مِنَ الطَّعَامِ، وَسَقَى مِنَ الشَّرَابِ، وَكَسَا مِنَ الثَّوْبِ، وَهَدَى مِنَ الضَّلَالَةِ، وَبَصَّرَ مِنَ الْعَمَى، وَفَضَّلَ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ))

"El-hamdulil-lahi el-ledhi jut'imu ve la jut'amu menne alejna fehedana, ve et'amana ves-sekana, ve kul-le bela'in hasenin eblana, el-hamdulil-lahil-ledhi et'ama mine-ta'ami, ve seka mine-sh-sherabi, ve kesa mine-l-urja, ve heda, mine-d-dalaleti, ve bessare mine-l-'ama, ve feddala ala kethirin mimmen haleka tefdilen, el-hamdulil-lahi rabbi-l-'alemin."

"I falënderohem Allahut që na furnizoi me ushqim, e ushqimi Atij nuk i nevojitet. Na mbuloi me begati dhe na udhëzoi, na ushqeui dhe na largoi etjen. Të gjitha të mirat na i ka dhënë Ai. Falënderimi i takon Allahut i Cili na ushqen me ushqim, na jep për të pirë, na e mbulon lakuriqësinë, na udhëzon nga mashtrimi, na nxjerr nga errësira

¹⁵⁰ E shënojnë Buhariu (9/501,502) Babu ma jekulu pas feregu minettaami, Tirmidhiu (3452), Ebu Davudi (3849), Ibn Maxhe (3284), Hakimi (4/136).

në dritë dhe i Cili na ka dalluar mbi shumë krijesa. Falënderimi i takon Allahut Zotit të botëve.”¹⁵¹

Ndonjëherë thoshte:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى، وَسَوَّغَهُ))

“El-hamdulilahi el-ledhi et'ame ve seka ve sevvegahu.”

“Falënderimi i takon Allahut, i Cili na ushqeu dhe na largoi etjen dhe i Cili na mundësoi tretjen e ushqimit.”

Më së shpeshti pinte ulur, e çka më tepër na ka tërhequr vërejtjen mbi të pirit në këmbë.¹⁵²

Ndërkaq, është e njohur që njëherë ka pirë duke qëndruar në këmbë.¹⁵³ Disa autorë konsiderojnë se me këtë është hequr ndalesa. Thonë se këtë e ka bërë për të treguar se është e drejtë edhe njëra edhe tjetra. Mendimi im është, e Allahu më së miri e di, se ka pirë duke qëndruar në këmbë nga arsyet e caktuara që i ka pasur.

Në të vërtetë, edhe vet ngjarja tregon mbi atë. Kishte ardhur deri te Zemzemi, e njerëzit donin të pinin prej tij, e ai e kishte marr enën dhe kishte pirë duke qëndruar në këmbë.

Është e drejtë të thuhet, se është e ndaluar pirja në këmbë përveç kur nuk jemi në gjendje të ulemi. Me këtë janë në pajtueshmëri të gjitha hadithet që flasin mbi këtë tematikë. E Allahu më së miri e di.¹⁵⁴

¹⁵¹ Shënon Ibn Hibbani (1352) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

¹⁵² E shënojnë Muslimi (2024), Tirmidhiu (1880), Ebu Davudi (3717), Ibn Maxhe (3424) dhe Ahmedi (3/199, 250, 291).

¹⁵³ E shënojnë Buhariu (10/71) *Babush-shurbi kaimen*, Ebu Davudi (3718), Tirmidhiu (48), Nesaiu (1/87) *Babul-intifai bi fadlil-vudui*, përmes Ebu Hajetit. Te Buhariu hadithi është si në vijim: Aliu ka ardhur deri te dera e Rabbit dhe kishte pirë ujë duke qëndruar në këmbë. Pastaj ka thënë: “Njerëzit e urrejnë dhe e qortojnë dike që pi në këmbë e unë e kam pare të Dërguarin e Allahut që e bënë atë siç më keni parë mua duke e bërë.”

¹⁵⁴ Hafidh ibn Haxheri në *Fet'h* (10/74) thotë: Dijetarët mbi këtë kanë marr disa qëndrime: njëri prej tyre është se janë më tepër kah ajo që, hadithi i cili lejon është më i fuqishëm se ai i cili e ndalon atë: të tjerët konsiderojnë që hadithi i cili e ndalon është i deroguar: të tretët përpiqen që t'i harmonizojnë këto dy hadithe, duke konsideruar se ndalesa është shqiptuar si *mekruh tenzihi*, sepse hadithi i cili flet mbi lejueshmëri - këtë e sqaron.” Këtë e konsiderojnë Hatabi, Ibn Bettali dhe të tjerët. Ky komentim është më i mirë dhe më i pranueshëm. Mbi këtë Esremi tregon dhe thotë: “Edhe nëse pranohet ndalesa, ajo merret vetëm si formë e mësimit dhe e edukimit, e assesi si formë e ndalesës. Këtë e vërteton edhe Taberiu dhe këtë e komenton duke thënë kështu: “Sikur të ishte e

Kur ngopej së piri, enën ia jepte atij që e kishte në anën e djathtë madje edhe sikur ai nga ana e tij e majtë të ishte më i vjetër sesa ai.¹⁵⁵

Kreu mbi martesën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe qëndrimin e tij ndaj bashkëshorteve të veta

فصل في هديه في النكاح ومعاشرته صلى الله عليه وسلم أهله

Transmetimi ka ardhur me rrugë të besueshme nga Enesi (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: ((حُبَّ إِلَيَّ، مِنْ دُنْيَاكُمْ:النِّسَاءِ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي “Nga dynjallëku i juaj mu kanë bërë të dashura gratë dhe parfumi – misku, ndërsa në namaz e kam gëzimin e syve.”¹⁵⁶

Ky version i hadithit është i drejtë, e gabon ai i cili atë e transmeton në mënyrën siç vijon: ((حُبَّ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ ثَلَاثٌ)) “Nga dynjallëku i kam të dashura tri gjëra.” Nuk ka thënë tri, sepse namazi nuk është nga gjërat e dynjallëkut, të cilave i përshkruhet. Gratë dhe parfumin i ka pasur më të dashura. Ai bashkëshortet e veta i vizitonte gjatë një nate. Allahu atij i ka dhënë potencialin e tridhjetë vetëve, për marrëdhënie seksuale, por edhe për gjëra të tjera. Në atë, atij i ka lejuar çka nuk i ka lejuar asnjërit nga ummeti i tij.

Në mesin e grave të veta ka bërë ndarjen e bujtjes, kalimin dhe shpenzimin e kohës në shtratin e tyre. Sa i përket dashurisë, ai thoshte: ((اللَّهُمَّ هَذَا قَسَمِي فِيمَا أَمْلِكُ، فَلَا تُلْمَنِي فِيمَا)) “Allahu im, kështu e ndaj atë që e kontrolloj, e mos më qorto për atë që nuk mund ta kontrolloj.”¹⁵⁷ Thonë se ajo që njeriu nuk mund ta kontrollojë është

lejuar, e pastaj e ndaluar ose të ishte e ndaluar, pastaj e lejuar, atëherë këtë do ta kishte sqaruar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Pasi që transmetimet janë të ndryshme, atëherë jemi të pajtimit që shpjegimi i mëhershëm është i drejtë.”

¹⁵⁵ E shënon Buhariu (10/66) *Babu shurbil-lebeni bil-mai*, nga Enesi (رضي الله عنه), që e ka parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke pirë qumësht, pastaj ka shkuar në shtëpi, e ka mjelë delen vet dhe ka mbushur ujë nga bunari. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka marr enën dhe ka pirë. Nga ana e majtë e tij rinte ulur Ebu Bekri, e nga ana e djathtë e tij një beduin. Ajo që kishte mbetur në enë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ia ofroi beduinit dhe tha: “Ana e djathtë dhe ata në enën e djathtë.”

¹⁵⁶ Hadithin e shënojnë Nesaiu (7/61) në kapitullin: *Qëndrimi ndaj grave*; Ahmedi (3/128, 199, 285) e zinxhiri i transmetuesve është i mirë, ndërsa Hakimi thotë që është i besueshëm (2/160) me zingjirin e dytë të transmetuesve, e këtë e vërteton edhe Edh-Dhehebiu.

¹⁵⁷ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (1140), Ebu Davudi (2134), Nesaiu *Babu mejlirrexhuli ila ba`di naisaihi dune ba`d*, Ibn Maxhe (1971), Darimi (2/144) *Babul-kismet bejnennisai*, Ibn Hibbani

dashuria dhe marrëdhënia seksuale. Nuk është e domosdoshme të ndahen njësoj ato dyja, sepse atë njeriu nuk mund ta kontrolloj.

A ishte ndarja e domosdoshme kur është ai në pyetje ose ai ndaj tyre është sjellë duke mos i ndarë ato? Mendimet e dijetarëve mbi këtë ndahen.

Shumicën e ummetit e përbëjnë gratë. Ibn Abbasi thotë: *تزوجوا، فإن خير هذه الأمة أكثرها نساء* ***“Martohuni, se më të mirët e këtij ummeti janë ata të cilët kanë më shumë gra.”***¹⁵⁸

I Dërguari ndahej nga bashkëshortet e veta dhe ato i kthente përsëri, disave nga ato u shmangej, në kohëzgjatje prej një muaji, por kurrë asnjërën nuk e ka lëshuar përgjithmonë. Është i gabuar mendimi që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur dhjar (divorc), përkatësisht që ia ka ndaluar vetes ndonjërin nga bashkëshortet e veta dhe që është divorcuar me ndonjërin prej tyre përgjithmonë. Këtë fakt e përmendim për ta treguar rrezikun nga gabimi i këtillë dhe për ta penguar të përshkruarit diç atij nga e cila Allahu atë e ka bërë të pastër dhe të pafajshëm.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) sillej mirë me bashkëshortet e veta dhe kënaqej gjatë kohës së kaluar me to.

Te Aishja (رضي الله عنها) i dërgonte një grup vajzash Ensare dhe ato luanin dhe bënë shaka me të. Nëse ajo do të dëshironte diçka në çka nuk kishte mëkat, ai ia plotësonte atë dëshirë. Kur pinte nga ndonjë enë, ai e merrte atë enë, i vente buzët e veta në atë vend ku kanë qenë buzët e saja dhe pinte. Kur hante mishin nga ashti, ai e merrte atë asht dhe hante aty ku ka ngrënë ajo. Binte duke e vënë kokën në prehrin e saj dhe duke lexuar Kur’an. Kishte ditë kur ajo ishte me menstruacione, e ai e luste atë të mbulohej dhe pastaj luante me të. Paraqiten transmetime që e ka puthur atë edhe kur ka agjëruar. Sjellja e mirë e tij ndaj grave pasqyrohet edhe në atë që asaj ia lejonte lojën, ia tregonte Abesinezët duke luajtur në xhaminë e tij, e ajo mbështetej mbi krahun e tij dhe i shikonte ata. Përmendet se dy herë ka bërë gara në vrapim me të gjatë udhëtimit, e një herë ka garuar me të duke dalë nga shtëpia.

Kur kishte të shkonte në udhëtim, hidhte short mbi atë se cila grua ka për t’u nisur me të, cilës i binte shorti ajo shkonte me të, derisa të tjerave nuk u jepte kurrfarë kompensimi. Ky është mendimi i shumicës së dijetarëve.

(1305), Hakimi (2/184) nga Aishja (رضي الله عنها) dhe thotë që është i besueshëm, e këtë e vërteton edhe Edh-Dhehebiu.

¹⁵⁸ Hadithin e shënon Buhariu (9/99) nga Seid ibn Xhubejri: “Ibn Abbasi më pyeti: “A je i martuar?” Unë i thash që nuk jam i martuar, e ai më tha: “Martohu, me të vërtetë, të këtij ummeti janë ata që kanë më shumë gra.”

Ai thoshte: ((خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ، وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي)) **“Më të mirët në mesin tuaj janë ata të cilët janë të mirë me bashkëshortet e veta, e unë jam më i miri me bashkëshortet e mia.”**¹⁵⁹ Ndonjëherë e shtrinte dorën për ta përkëdhelur ndonjërin prej tyre në prezencë të tjerave.¹⁶⁰

Pasi që e falte ikindinë, shkonte t'i vizitonte bashkëshortet e veta për ta kuptuar se a kishin ndonjë nevojë. Kur errësohej shkonte tek ajo e cila e kishte radhën atë natë dhe iu kushtonte asaj. Aishja (رضي الله عنها) ka thënë:

كُنْ لَا يَفْضُلُ بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فِي مَكْتَبِهِ عِنْدَهُنَّ فِي الْقَسَمِ، وَقَلَّ يَوْمٌ إِلَّا كَانَ يَطُوفُ عَلَيْنَا جَمِيعًا، فَيَدْنُو مِنْ كُلِّ امْرَأَةٍ مِنْ غَيْرِ مَسِيْسٍ حَتَّى يَبْلُغَ الَّتِي هُوَ فِي نَوْبِهَا، فَيُبَيِّتُ عِنْدَهَا. “Asnjëherë nga ne nuk i jepte përparësi mbi tjetrën, sa i përket qëndrimit të tij tek ajo, e rrallë kalonte ndonjë ditë e që nuk na vizitonte të gjithave. Secilës i afrohej duke mos pasur marrëdhënie seksuale me të, gjithnjë derisa nuk vinte deri tek ajo e cila e kishte radhën dhe e kalonte natën tek ajo.”¹⁶¹

Ai vizitën e tij e ndante në tetë pjesë, duke e lënë të nëntën. Në *Sahihun* e Muslimit¹⁶² është shënuar nga Ata', që Safija ibn Hunejj ishte gruaja e cila nuk merrte pjesë në atë ndarje, ndërkaq ky është gabimi i Ata'së, kjo kishte të bënte me Sevdën, sepse ajo pasi që ishte plakur, ditën e vet ia kishte dhuruar Aishes.

Arsyeja për të cilën Ata' ka konsideruar që Safija ia ka dhuruar ditën e vet Aishes, është ajo se me një rast ka ndodhur mosmarrëveshja në mes Safisë dhe të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe ajo i kishte thënë Aishes: “Më pajto me të dhe kam për ta falur natën time.” Aishja ka thënë: “Mirë.” Pastaj Aishja ishte ulur tek i Dërguari ((الْبَيْتِ عَنِّي يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ (صلى الله عليه وسلم) kur ishte radha e Safisë, e ai ka thënë: “Ajo është dhunti e Allahut të cilën Ai ia jep kujt dëshiron” dhe i ka treguar për marrëveshjen me

¹⁵⁹ Hadithin e shënon Tirmidhi (3892), Darimi (2/159), Ibn Hibbani (1312), Mevazidi *Babu ushretinnisai* nga Aishja (رضي الله عنها). Tirmidhiu thotë që hadithi është hasenun sahih dhe ashtu është siç thotë ai. Ibn Maxhe (1977), zinxhri i transmetuesve të tij është i mirë.

¹⁶⁰ Hadithin e shënon Muslimi (1462) nga Enesi (رضي الله عنه): “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka pasur nëntë bashkëshorte, e kur e bënte orarin në mes tyre, nuk kthehej te e para derisa nuk mbaronte me të nëntën. Ato mblidheshin tek ajo, nata e së cilës ishte. Njëherë ishte në shtëpinë e Ajshes (رضي الله عنها) dhe e shtrinin dorën kah Zejnebja, e ajo tha: “Ajo është Zejnebi dhe ai e tërhoqi dorën.”

¹⁶¹ Hadithin e shënon Ebu Davudi (2135) me zinxhirin e mirë të transmetuesve, e pjesa tjetër e hadithit është: “Dhe Sevda ibn Zema, kur ishte mplakur dhe nuk ishte në gjendje për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) kishte thënë: “I Dërguari i Allahut, dita ime le të jetë e Ajshes.” Këtë i Dërguari i Allahut e pranoi prej saj. Transmetimin mbi dhënien e ditës nga Sevda Aishes (رضي الله عنها) e shënojnë Buhariu (9/274), Muslimi (1463). Nëntë gratë e tij janë: Aishja, Hafsa, Sevda, Zejnebi, Ummu Seleme, Ummu Habiba, Mejmunja, Xuhejrija, Safija, Sevda e cila kur ishte plakur ditët e veta ia ka dhënë Aishes (رضي الله عنها), e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) atë e ka ndarë me tetë gra.

¹⁶² Nr. (1465).

Safinë. Pas kësaj, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e fali Safinë.¹⁶³ Siç mund të shihet, fjala është vetëm për atë natë dhe për atë radhë, në të kundërtën ai ndarjen do ta bënte mbi shtatë gratë, e kjo do të ishte në kundërshtim me hadithin e besueshëm që flet mbi ndarjen në tetë pjesë. Allahu më së miri e di.

Kjo ngjarje ka sjellë deri tek edhe një divergjencë në mesin e dijetarëve. Në të vërtetë, është diskutabile se ai i cili i ka më tepër se dy gra dhe i ndodh rasti i njëjtë, përkatësisht, nëse njëra ia dhuron radhën e vet tjetrës, a kishte pasur të drejtë që dy net radhazi të mbetet te njëra bashkëshorte, edhe pse nata e asaj e cila ka hequr dorë nga radha e vet nuk vjen pas natës që e ka dhuruar? Ose, megjithatë, është i obliguar që atë natë, e cila i është dhuruar tjetrës, ta bëjë sipas radhës, sipas së cilës vjen nga ajo që e ka dhuruar?

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) flinte dhe kishte marrëdhënie seksuale me bashkëshortet e veta në fillim ose në mbarim të natës. Nëse kishte marrëdhënie me bashkëshortet e veta në fillim të natës, e praktikonte ose të lahej e të flejë, ose të marr abdes dhe të flejë. Ebu Is'hak Sebi'i transmeton nga Esvedi e ai nga Aishja (رضي الله عنها) se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), ndonjëherë flinte pa e prekur ujin.¹⁶⁴ Ndërkaq, ky është gabim i bërë nga ana e shkencëtarëve të hadithit dhe mbi këtë kemi shkruar hollësisht në librin tonë *Tehdhibu Suneni Ebi Davud*, i kemi sqaruar të gjitha argumentet dhe i kemi zgjidhur paqartësitë.

Në praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) numërohet edhe ajo, që i vizitonte gratë e veta me një larje, por ndonjëherë lahej veç e veç te secila prej tyre. Pra, e

¹⁶³ Hadithin e shënon Ibn Maxhe (1973). Në zinxhirin e transmetuesve është Semijje Basrije e cila transmetimin e transmeton nga Aishja (رضي الله عنها), e ajo është e panjohur derisa zinxhiri i transmetuesve të tjerë është i besueshëm.

¹⁶⁴ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (288), Tirmidhiu (118), Ibn Maxhe (583), zinxhiri i transmetuesve është I fuqishëm, Hafidh ibn Haxheri e transmeton përmirësimin nga Darekutni dhe Bejheki dhe thotë: “Kjo e vërteton edhe transmetimi nga Hushejmi, të cilën ai e transmeton nga Abdul Meliku, e ai nga Ata'i, ai nga Aishja (رضي الله عنها) dhe i cili është i ngjashëm me transmetimin, të cilin ai e transmetoi nga Ebu Is'haku, e ai nga Esvedi dhe me atë që e shënojnë Ibn Huzejme (211) dhe Ibn Hibbani (232) nga Ibn Umeri (رضي الله عنه): “A mundet dikush nga ne të flejë xhunub (i palarë pas marrëdhënies seksuale)?” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Po, nëse dëshiron derisa nuk lahet mund të marr abdes që të mund të flejë.” Shënojnë Imam Ahmedi (6/101, 254), Ibn Ebi Shejbe (2/173) nga Mutarrefi, ai nga Amir Sha'bi, e ai nga Aisha (رضي الله عنها) të ketë thënë se: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) flinte xhunub, vinte Bilali për ta lajmëruar mbi kohën e namazit. Ai ngrihej dhe lahej. E shihja duke iu derdhur uji mbi kokë. Pastaj dilte dhe unë e dëgjoja këndimin e tij gjatë namazit të sabahut, pastaj vazhdonte me agjërimin.” Mutarefi tregon: “E unë e pyeta Amirin: “Gjatë kohës së ramazanit?” ai tha: “Po, gjatë kohës së ramazanit, por edhe pas tij.” Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Nga të paraqiturat, gabimi i autorit është i qartë kur thotë, se ky është gabimi i dijetarëve të hadithit.

bënte edhe njërrën edhe tjetrrën. Në rast se kthehej nga udhëtimi, nuk shkonte te bashkëshortet e veta natën, por edhe të tjerët i zmbapste nga kjo.¹⁶⁵

Kreu mbi gjumin dhe zgjimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في هديه وسيرته صلى الله عليه وسلم في نومه وانتباهه

Nganjëherë flinte mbi shtrat, nganjëherë mbi qilim të lëkurës, nganjëherë mbi hasur, nganjëherë mbi tokë, nganjëherë në pushimoren në mes dy palmave, e nganjëherë mbi dyshek të zi. Abbad ibn Temimi transmeton nga xhaxhai i vet: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) se si rinte i shtrirë në xhaminë e vet me një këmbë mbi tjetrrën.”¹⁶⁶

Shtratin e kishte nga lëkura e regjur të mbushur me gjethet e palmës. Ka pasur shtrojën nga kostreti që ishte i dyfishuar dhe njëherë atë shtrojë ia kishin katërfishuar, e ai u kishte ndaluar atë dhe u kishte thënë:

(رُدُّوهُ إِلَىٰ حَالِهِ الْأَوَّلِ، فَإِنَّهُ مَنَعَنِي صَلَاتِي اللَّيْلَةَ) “Kthejeni atë siç ka qenë, sepse më pengon në namazin e natës.”¹⁶⁷

Flinte mbi shtrojë, e mbulohej me mbulesë dhe u kishte thënë grave të veta:

(مَا أَتَانِي جِبْرِيلُ وَأَنَا فِي لِحَافِ امْرَأَةٍ مِنْكُمْ غَيْرَ عَائِشَةَ) “Xhibrili asnjëherë nuk ka ardhur gjatë kohës kur isha i mbështjellë me mbulesën e ndonjërës prej grave, përveç kur isha i mbështjellë me mbulesën e Aishes.”¹⁶⁸

Jastëkun e kishte nga lëkura, të mbushur me gjethet e palmës.

¹⁶⁵ Hadithin e shënojnë Buhariu (9, 296, 297) Muslimi (3/1527) dhe nga Xhabiri: “Kur ndonjëri nga ju mungon një kohë të gjatë, mos të shkoj te dera e bashkëshortes së vet natën.” Buhariu (3/493), Muslimi (1928) transmetojnë nga Enesi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk shkonte te bashkëshortet e veta natën, por tek ato shkonte ose ditën ose para se të errësohej.”

¹⁶⁶ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/334, 11/68) Muslimi (2100).

¹⁶⁷ Hadithin e shënon Tirmidhiu në *Shemail* (322) nga Xhafer ibn Muhammedi, e ai nga babai i vet, e ai nga Aishja (رضي الله عنها). Hadithi është munkat.

¹⁶⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (7/84), Tirmidhiu (3874), Nesaiu (7/68, 69), *Babu hubbirexhuli ba'da nisaihi ekthere min ba'd*.

Kur binte nē shtrat pēr tē fjetur, thoshte:

(بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ) "O Allahu im, me emrin Tënd, jetoj dhe vdes."¹⁶⁹

"Bismike-Allahumme ahja ve emut."

Mandej i mblidhte duart dhe frynte në to. Në duar e këndonte suren Ihlas, suren Felek dhe suren Nas, pastaj e përshkonte tërë trupin me duar. Fillonte që nga koka, pastaj e përshkonte fytyrën, pastaj pjesën e përparme të trupit. Këtë e bënte tri herë.¹⁷⁰

Flinte nga ana e djathtë, e dorën e djathtë e vente nën faqen e djathtë dhe thoshte:

(اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعُثُ عِبَادَكَ) "Allahu im, më ruaj nga dënimi Yt, Ditën kur i ringjall robërit e Tu."¹⁷¹

"Allahumme kini adhabeke jevme teb'athu 'ibadek."

Kur binte në shtrat, thoshte:

(الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا، فَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافٍ لَهُ وَلَا مُؤْوِيَّ)

"Falënderimi i takon Allahut, i Cili na ka ushqyer, na ka dhënë për të pirë, na ka kënaqur dhe i Cili na ka strehuar dhe na ka dhënë vendbanimin. Sa shumë ka të atillë të cilët as nuk kanë dikë që kujdeset për ta e as nuk kanë vendbanim."

"El-hamdulil-lahil-ledhi et'amena ve sekana ve kefana ve avana fe kem mimmen la kafije lehu ve la mu'vije."

Këtë hadith e përmend Muslimi.¹⁷²

Ai cekë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) para se të binte në shtrat këndonte:

¹⁶⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/96), Tirmidhiu (3413), Ebu Davudi (5049), Muslimi (2711) nga Berra Ibn Azibi.

¹⁷⁰ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/107), Ebu Davudi (5056), Tirmidhiu (3399) nga Aishja (رضي الله عنها).

¹⁷¹ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (5045), Tirmidhiu (3395) nga Hudhejfe dhe thonë që është i besueshëm, pastaj Ibn Hibbani (2350) nga Berra, Hafidhi në *Fet'he* (11/98), Ahmedi (1/400, 414, 443) nga Ibn Mesudi (6/287, 288) nga Hafsa (رضي الله عنها) dhe thotë që është i besueshëm.

¹⁷² Hadithin e shënon Muslimi (2715), Tirmidhiu (3393), Ebu Davudi (5053), Ahmedi (3/153, 167, 288) të gjithë e transmetojnë nga Enesi (رضي الله عنه).

(اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، مَنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ، وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ، فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ، فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ، وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ)

*"Allahu im, Zoti i qiejve dhe i Tokës., Zoti i Arshit Madhështorë, Zoti ynë dhe Zoti i çdo gjëje. Ti i Cili e çanë bërthamën dhe kokrrën. Ti i Cili e ke shpallur Tëvratin edhe Inxhilin edhe Kur'anin. Strehohem tek Ti nga secili keqbehërës që e kontroillon Ti. Ti je i Pari dhe para Teje nuk ka asgjë, Ti je i Fundit dhe pas Teje nuk ka asgjë. Ti je i Dukshëm dhe asgjë nuk ka mbi Ty. Ti je i fshehur dhe asgjë nuk është më afër se Ti. Na i laj borxhet tona dhe na kurse nga varfëria."*¹⁷³

"Allahumme Rabbis-semavati vel-erdi ve rabbel-arshil adhim, Rabbena ve rabbe kul-li shej'in falikal-habbi venneva munzilet-tevrati vel-inxhili vel-furkani, e'udhubike min sherr-rru kul-li dhi sherr-rrin, Ente ahidhun binasijetih. Allahumme Entel-evvelu felejse kableke shej'un ve entel-ahiru felejse Ba'deke shej'un, ve Entedh-dhahiru felejse fevkake shej'un ve Ente-l-Batinu felejse duneke shej'un 'ikdi anned-dejne ve agnina minel-fakri."

Kur zgjohej gjatë natës, thoshte:

(لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ لِذَنْبِي، وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ، اللَّهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا، وَلَا تُرْغِ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً، إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ)

*"Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Teje, i Lavdëruar qofsh. O Allahu im, kërkoj të m'i falësh mëkatet e mija, të lutem për Mëshirën Tënde. O Allahu im, ma shto diturinë, mos më lejo të devijoj, pasi që më ke udhëzuar. Më dhuro mëshirë nga Ti. Ti je Ai që dhuron."*¹⁷⁴

"La il-lahe il-la Ente, Subhaneke Allahumme inni estagfiruke lidhenbi ve es-eluke rahmeteke, Allahumme zidni 'ilmen ve la tuzig kalbi ba'de idh hedejteni ve habli min ledunke rahmeten, in-neke entel-vehhab."

Kur zgjohej nga gjumi, thoshte:

¹⁷³ Hadithin e shënojnë Muslimi (2713), Tirmidhiu (3397), Ebu Davudi (5051), Ahmedi (2/381, 404, 536), e të gjithë ata e transmetojnë nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

¹⁷⁴ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (5061). Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah Ibn Velid Ibn Kajs Tuxhejb Misri, e ai është i haditheve të dobët. Ashtu thotë Hafidhi në *Takrib*, por edhe përveç kësaj, Ibn Hibbani hadithin e vlerëson si të besueshëm (2359) si edhe Hakimi (1/540) e me ta pajtohet edhe Edh-Dhehebi.

(الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانًا بَعَدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ) *“Falënderimi i takon Allahut, i Cili na ringjalli pasi që na ka bërë të vdesim, dhe tek Ai është vendtubimi.”*¹⁷⁵

“El-Hamdulil-lahi el-ledhi ahjana ba’de ma ematena ve ilejhin-nushur.”

Pastaj dhëmbët i pastronte me misvak. Ndonjëherë i këndonte dhjetë ajetet e fundit nga surja Al Imran, nga ajeti 190 deri në ajetin 200.¹⁷⁶

Pastaj thoshte:

(اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ أَمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ إِلَهِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ)

*“O Allahu im, Ty të falënderohem. Ti je Drita e qiejve dhe e Tokës dhe çdo gjëje që është mbi to dhe Ty të takon falënderimi. Ti je realitet dhe Xhehennemi është realitet. Allahu im, të jam dorëzuar Ty, të besova Ty, jam mbështetur në Ty, dhe jam kthyer tek Ti. Për Ty e kundërshtoj armikun. Më fal për atë që kam bërë, për atë që e kam fshehur dhe për atë që kam për ta bërë haptazi. Ti je Zoti im dhe nuk ka Zot tjetër përveç Teje.”*¹⁷⁷

“Allahumme lekel-hamdu ente nurus-semavati vel-erdi ve men fihine ve lekel-hamdu ente kajjimusun-semavati vel-erdi ve men fihinne ve lekel-hamdu entel-hakku ve va’dukel-hakku ve likauke hakkun vel-xhennetu hakkun ven-naru hakkun ven-nebijjune hakkun ve Muhammedun hakkun ves-salatu hakkun, Allahumme leke eslemtu ve bike amentu ve alejke tevekkeltu ve ilejke enebtu ve bike hasamtu ve ilejke hakemtu fagfir li ma kaddemtu ve ma ehhartu ve ma esrertu ve ma a’lentu ente ilahi la ilahe il-la ente.”

Fillimin e natës e kalonte duke fjetur, ndërsa në pjesën e dytë të natës ngrihej për të bërë ibadet. Ndonjëherë, gjysmën e parë të natës e kalonte zgjuar për mirëqenien e

¹⁷⁵ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/111), Muslimi (2711), Tirmidhiu (3413), Ebu Davudi (5049) dhe Ibn Maxhe (3880).

¹⁷⁶ Hadithin e shënojnë Buhariu (1/250) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) duke transmetuar. “Bujta te Mejmuna, bashkëshortja e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ajo ishte tezja ime dhe unë rashë mbi jastëk për së gjeri, e i Dërguari i Allahut s.a.v.s me bashkëshorten e vet mbi shtrat ranë për së gjati. Kur u afrua gjysma e natës i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u zgjua, e fërkoj fytyrën, pastaj i këndoi dhjetë ajetet e fundit të sures Ali Imran. Pastaj u ngrit shkoi deri te ena, e cila ishte e varur, morri abdes dhe u fal.” Ibn Abbasi më tutje shtoi: “U ngrita dhe i përsërita ato që i bëri ai.”

¹⁷⁷ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/110), Muslimi (769), Maliku (1/215), Tirmidhiu (3414), Nesaiu (3/210), Ibn Maxhe (1355), Ahmedi (1, 298, 308, 358).

muslimanëve. Sytë i flinin, por zemra i rinte zgjuar. Kur e zinte gjumi, asnjëri nuk e zgjonte derisa ai nuk zgjohej vet. Kur binte natën, binte në anën e djathtë, e kur binte para sabahut, atëherë e lakonte dorën e djathtë dhe faqen e mbështeste mbi pëllëmbën e djathtë dhe ashtu flinte.¹⁷⁸

Kështu shënon Tirmidhiu. Ebu Hatimi në *Sahihun* e vet thotë: “Kur flinte natën, flinte mbi krahun e djathtë, e kur flinte para sabahut, flinte mbi llërën e djathtë.” Konsideroj se mendimi i Ebu Hatimit është huti dhe se është e drejtë ajo që shënon Tirmidhiu.

Ebu Hatimi thotë: “Në këtë mënyrë pushonte para sabahut.”

Gjumi i tij ishte më i arsyeshëm dhe flinte aq sa ishte më e dobishme të flihej. Shkenca ka vërtetuar që njeriu duhet të flejë një të tretën e ditës, domethënë tetë orë.

Kreu mbi kalërimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في الركوب

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kalëronte mbi kuaj, mbi deve, mbi mushkë dhe mbi gomar. Ndonjëherë kalëronte mbi kalin e shaluar, e ndonjëherë mbi kalin e pa shaluar. Ndonjëherë vet ia vendoste zgjedhën kalit. Kalëronte vet dhe kjo ndodhte në shumicën e rasteve, e kur e kalëronte devenë e vendoste edhe dikë prapa shpinës. Ndonjëherë vinte një njeri prapa vetës e tjetrin përpara vetes dhe bëheshin tre vetë mbi një deve. Me vete merrte meshkuj, por ndonjëherë merrte edhe ndonjërin prej bashkëshorteve të veta që të kalëronte me të. Për kalërim më së tepërmi përdorte kuajt dhe devetë. Sa i përket mushkave, ato nuk ishin të njohura në vendet arabe. Kur ia falnin mushkën, e pyetnin atë: “Vallë, a nuk jemi duke i ndërzyer kuajt me gomarin?” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thoshte:

(إِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ الَّذِينَ لَا يَعْلُمُونَ) “Atë e bënë ai i cili nuk e di.”¹⁷⁹

* * * * *

¹⁷⁸ Hadithin e shënon Tirmidhiu në Shemailin, zinxhiri i transmetuesve është i fortë.

¹⁷⁹ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (2565), Nesaiu (6/224), Ahmedi 1/78, 95, 98, 100, 132, 158), Ibn Hibbani (1639) nga Aliu dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

Na është e njohur se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur një kope dhensh, e cila numëronte më së tepërmi njëqind dele. Kur numri i tyre rritej ai e therte tepricën. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur robër dhe robëresha. Ndërkaq numri më i madh është numri i robërve dhe i robëreshave të cilët vullnetarisht kanë pranuar të bëhen shërbëtorë dhe shërbëtore, e të cilët ai i liroi nga robërimi. Tirmidhiu shënon nga Ebu Ummame (رضي الله عنه) dhe as'habët tjerë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(أَبَا أُمَيْرٍ أَعْتَقَ امْرَأَةً مُسْلِمًا، كَانَ فِكَاهَهُ مِنَ النَّارِ، كُلُّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوٌ مِنْهُ، وَأَبَا أُمَيْرٍ مُسْلِمٌ أَعْتَقَ امْرَأَتَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ، كَانَتَا فِكَاهَهُ مِنَ النَّارِ، يَجْزِي كُلُّ عَضْوَيْنِ مِنْهُمَا عَضْوًا مِنْهُ)

“Çdokush që e liron nga robërimi një musliman, ai do të bëhet mbrojtja e tij nga Xhehennemi, ashtu që secila gjymtyrë e të liruarit do të bëhet kompensim i gjymtyrëve të çlirimtarit. Nëse njeriu i liron dy robëresha muslimane nga robërimi, ato do të jenë mbrojtja e tij nga Xhehennemi. Çdo dy gjymtyrë do të jenë shpagues për një gjymtyrë të tij.”

Tirmidhiu thotë se ky hadith është i besueshëm.¹⁸⁰

Kjo tregon mbi faktin se më mirë është lirimi i robit mashkull, sepse në disa situata një mashkull është i barabartë me dy gra. Në mesin e atyre që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka liruara nga robërimi më së tepërmi kishte meshkuj. Lirimi nga robërimi është njëra nga pesë situatat ku vlera e gruas është përgjysmë me e vogël se e mashkullit. E dyta është akika, sepse për fëmijën femër theret një kurban, ndërsa për fëmijën mashkull dy kurbane. E treta është gjatë dëshmimit, dëshmimi i dy grave është si dëshmimi i një mashkulli, e katërta është gjatë ndarjes së trashëgimisë dhe situata e pestë gjatë gjakmarrjes.

¹⁸⁰ Hadithi është i besueshëm, duke u mbështetur në hadithe të tjera, atë e shënon Tirmidhiu (1547) nga Ebu Ummame, Ahmedi (4/ 235), Ebu Davudi (3967), Ibn Maxhe (2522) nga Ka'b ibn Murri ose Murr ibn Ka'bi. Teberaniu e shënon nga Abdurrahman ibn Avfi.

Qëndrimet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) të lidhura për tregtinë, dhurimin dhe marrëdhëniet tjera ndërnjerëzore

فصل وبيع رسول الله صلى الله عليه وسلم واشترى

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) merrej me tregti, përkatësisht, blinte dhe shiste. Pas dërgimit (shpalljes Pejgamber), më tepër merrej me blerjen se me shitjen. Nuk është e njohur që ka shitur pas hixhretit, përveç disa imtësive, e atë e kryente për dikë tjetër. Theksohet se i ka shitur shtamba dhe mbulesa të kalit atij që ofronte më tepër, pastaj që Ja'kub Mudebbirit ia ka shitur robin e Ubejjit, pastaj që e ka shitur një rob të zi për dy robër.

Blerja e tij ishte shumë llojesh, merrte me qira dhe jepte me qira. Dihet se para dërgimit shkonte dhe i ruante delet me pagesë. Kështu shkonte edhe në Sham, si qiramarrës i Hadixhes, me të hollat e saja. Nëse me dikë bëhej ortak në punë, atëherë ishte jashtëzakonisht i besueshëm, ishte qiramarrës, besnik dhe pjesëmarrës. Kur i jepej pasuria ishte i besueshëm, besnik nëse dispononte me pasurinë e dhënë, mëditës sepse edhe ai merrte pjesë në punë, përpiquej personalisht, por ishte edhe pjesëmarrës nëse puna e realizonte fitimin, gjatë ndarjes së tij. Hakimi shënon nga Rebi ibn Bedri dhe nga Ebu Zubejri se Xhabiri (رضي الله عنه) ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qenë meditës i Hadixhes (رضي الله عنها) në dy raste. Rasti i parë ka qenë deri te Xhereshi. Edhe në udhëtimin e parë e edhe në të dytin mëditja e tij ishte deveja e re për kalërim”¹⁸¹ dhe thotë se është me zinxhirë të besueshëm të transmetuesve.

Në veprën *En-Nihaje* theksohet: “Xhuresh është vendi në Jemen, ndërsa Xheresh vendi në Sham (Jordani i sotëm).”

Mendimi ynë është që në rast se hadithi është i besueshëm, atëherë mendohet mbi atë vend që është në Sham, por hadithi nuk është i besueshëm. Rebi' ibn Bedr, i përmendur në zinxhirin e transmetuesve është Ulejle, e atë studiuesit e hadithit e konsiderojnë të dobët. Nesa'iu, Darekutni dhe Ezdi për të thonë se është i refuzuar. Sikur Hakimi ka menduar mbi Rebi' ibn Bedrin, i cili ka qenë shërbëtor i Talha ibn Ubejdullahut.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte pjesëmarrës në disa punë dhe kështu me një rast, kur i ka ardhur ortaku i tij, ka thënë: “Vallë a nuk më njeh?” Njeriu ka thënë: “A

¹⁸¹ Hadithin e shënon Hakimi në *Mustedrek* (3/182), të gjithë transmetuesit janë të besueshëm, vetëm se në zinxhir ka tedlis nga Ebu Zubeiri.

nuk ke qenë ortaku im? Ortak i mrekullueshëm je ti. Nuk e merrje më të mirën për ty e as nuk ngriheshe mbi mua.”¹⁸²

Theksohet edhe ajo që ka autorizuar si edhe që ka qenë i autorizuar edhe pse më shpesh e kishte funksionin e autorizuesit, por edhe të kundërtën.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e praktikonte marrjen dhe dhënien e dhuratave dhe e lavdëronte këtë. Njëherë Seleme ibn Ekves, i cili kishte fituar nga preja e luftës një robëreshë, i kishte thënë: “Ma dhuro atë” dhe Seleme ia kishte dhuruar robëreshën, të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka dhënë si zëvendësim për robërit myslimanë, të cilët i kishin zënë rob Mekasit.¹⁸³

Ngarkohej me borxh duke lënë peng diç, por edhe pa këtë, merrte me qira, blinte duke paguar momentalisht por edhe me vonesë. Garantonte me garanci të veçanta duke u thirrur në Zotin e vet, për bërjen e veprave të caktuara e garantonte Xhennetin, por ishte edhe garancë për vëllezërit myslimanë që vdisnin duke qenë borxhlinj. Asnjë gjë të besuar nuk e linte e që të mos e përmbushte obligimin e vet.¹⁸⁴ Thonë se kjo është bërë praktikë edhe te udhëheqësit e tjerë shtetërorë pas tij. Sunduesi është garancë për pagesën e borxhit të borxhlinjve muslimanë, nëse ata pas vete nuk kanë lënë pasuri nga e cilat do të paguheshin borxhet. Ai ato borxhe do t’i paguaj nga Bejtul-mal. Pasi që sunduesi e trashëgon trashëgiminë e njeriut nëse pas tij nuk ka mbetur trashëgues, ashtu edhe do t’i paguaj borxhet e tij, nëse pas tij nuk ka mbetur mjaft për t’i paguar ato. Sunduesi ka për të dhënë dhe

¹⁸² Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4836), Ibn Maxhe (2287), Ahmedi (3/425). Saibi tregonte: “Erdha te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), pastaj filluan të më lavdëronin dhe të ceknin veprimet e mia. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u tha: “Unë di për të më tepër se ju.” Unë thash: “Ashtu është, për ty do ta sakrifikoja edhe babanë edhe nënën. Ishe ortaku im, sa i mrekulluar ishe. Nuk merrje për vete më të mirën dhe as nuk lartësoheshe mbi mua.” Në zinxhirin e transmetuesve është Ibrahim Ibn Muhaxhir Bexheli, e ai në hadith është i dobët, ndërsa ai, i cili këtë hadith e transmeton nga Saibi është i panjohur.

¹⁸³ Hadithin e shënon Muslimi (1755) duke transmetuar, që Selem ibn Ekve ka thënë: “Luftonim kundër Fizaretit. Na udhëhiqte Ebu Bekri, të cilin i Dërguari i Allahut e vendosi për udhëheqës. E tërhoqa shigjetën në mes tyre dhe kodrës, e kur e panë shigjetën, ata u ndalën, të gjithë i solla në mes. Në mesin e të robëruarve ishte edhe një grua nga Benu Fizareti. Ishte mbuluar me lëkurë dhe i printe njërës prej vajzave më të bukura arabe. Unë i dërgova deri te Ebu Bekri i cili ma dha atë vajzë. Kur erdha në Medine, unë ende nuk e kisha zbuluar vajzën, më takoi i Dërguari i Allahut dhe më tha: “Seleme ma fal mua atë grua.” Unë thash: “Ajo është e jotja, o i Dërguari i Allahut. Pasha Allahun, ende nuk e kamë zbuluar atë. I Dërguari i Allahut e dërgoi atë te Mekasit dhe për të mori disa robër mysliman, të cilët i kishin zënë rob.” Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (2697), Ibn Maxhe (2846), Ahmedi (4/46).

¹⁸⁴ Hadithin e shënojnë Buhariu (12/23) dhe Muslimi (1619) duke transmetuar nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Unë për besimtarët jam më i rëndësishëm se ata për vetveten e tyre. Nëse vdes e i mbetet dikujt borxh unë do t’ia laj borxhet e tij, ndërsa ai i cili lë pasuri, ajo i takon pasardhësve të tij.”

për të paguar shpenzimet jetësore atij njeriu që nuk ka nga të shpenzoj ose të fitoj për veten e tij. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka dhënë vakëfit tokat e veta, në rrugë të Allahut, si sadaka, përpiquej për të tjerët, por edhe të tjerët përpiquehin për të. Kur Mugire e kishte kërkuar ndërmjetësimin e tij, Burejra atë e kishte refuzuar, e ai nuk ishte hidhëruar në të, e as nuk e kishte qortuar për atë. Ishte shembull. Ishte betuar tetëdhjetë herë, e Allahu ia ka urdhëruar betimin në tre vende:

﴿وَيَسْتَنْبِغُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾

“Dhe të pyesin ty (O Muhammed) për t’i njoftuar ata (duke të thënë ty): “A është i vërtetë (dënimi dhe ardhja e Orës - Ditës së Ringjalljes)?” Thuaju: “Po! (Betohem) për Zotin tim! Ajo është tamam e vërtetë! Dhe ju nuk mund të shpëtoni prej tij!” [Junus: 53]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عِلْمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

“Dhe ata që nuk besojnë, thonë: “Kijameti nuk do të vijë tek ne.” Thuaju: “Po, për Zotin tim! Ai do të vijë mbi ju.” (Allahu është Ai) i Gjithëdituri i Gajbit (i së fshehtës), as edhe një thërmijë, ose më e vogël se ajo ose më e madhe, nuk shpëton nga Dijenia e Tij në qiej ose në tokë, veçse është në Librin e Qartë (të ruajtur mirë në El-Leuh El-Mahfudh).” [Es-Sebe’ë: 3]

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

“Ata që nuk besuan, mendojnë se kurrë më nuk do të ringjallen. Thuaju: “Po! Për Zotin tim! Ju padyshim që do të ringjalleni, pastaj ju do të njoftoheni për ç’farë punuat dhe kjo është mjaft e lehtë për Allahun.” [Et-Tagabun: 7]

Ismail ibn Is’haku, i cili e kryente funksionin e kadiut, bisedonte me Muhammed ibn Davud Zahriun me ç’rast nuk i ishte drejtuar me fekih. Njëherë nga Muhammed ibn Davudi është kërkuar që të betohej dhe kur ai kishte dashur të betohej, kadiu i kishte thënë: “Vallë, a ke për t’u betuar edhe ti dhe, a betohen të tillët, o babai i Bekrit?” Ai iu përgjigj: “E përse të mos betohem, Allahu e ka urdhëruar të

Dërguarin e vet në tri vende në Kur'an, që të betohet.” Ky e pyeti: “E cilat janë ato vende?” Ebu Bekër ibn Davud ia numëroi ato. Kjo i pëlqeu kadiut dhe që nga ajo ditë ai atë e thërriste fekih.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nganjëherë betimit të vet ia shtonte fjalët: ‘nëse Allahu do’, ndonjëherë bënte keffaret-shpagim për betimin, e ndonjëherë e zbatonte atë. Betimit që i shtohen fjalët ‘nëse Allahu do’ quhet vërtetësi dhe këto fjalë atë nuk e bëjnë të vlefshëm dhe të detyrueshëm, keffareti atë e asgjëson dhe për atë shkak Allahu atë e quan ajo që është e lejuar (tehil-le).

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte shprehi të bëj shaka por edhe në shaka e fliste të vërtetën. Fliste edhe në mënyrë ekuivokë (në dy kuptime), por edhe atëherë e fliste vetëm të vërtetën. Për shembull, kur dëshironte të pyeste për një drejtim, ai pyeste për drejtimin e kundërt, si arrihet atje, çfarë uji ka dhe si është rrethi? Dhe të ngjashëm me këtë. Jepte këshilla por edhe kërkonte këshilla.

I vizitonte të sëmurët, merrte pjesë dhe i përcillte xhenazet, iu përgjigjej thirrjeve, ua plotësonte nevojat të vejave, skamnorëve dhe të dobëtëve. I dëgjonte poetët dhe i shpërblente për këngët. Ndërkaq, të gjitha ato që janë thënë për të në lavdithurje janë vetëm një pjesë e asaj që ai ka në vete. Shpërblente për të vërtetën. Lavdithurrjet për të tjerët, në shumicën e rasteve janë të ngjyrosura me gënjeshtër, prandaj ka urdhëruar që lajkatarëve dhe lavdëruesve t’u hidhet pluhuri në fytyrë.¹⁸⁵

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte gara në vrapim, në mundje¹⁸⁶, personalisht i rregullonte këpucët e veta, i arnonte dhe i pastronte rrobat e veta, i arnonte meshinaret për ujë, e milte delen, i shërbente edhe familjes edhe vetes. Bartte qerpiç me as’habët kur ishte duke u ndërtuar xhamia, ndonjëherë rreth brezit e lidhte gurin për shkak të urisë së madhe, ndonjëherë ecte i ngopur. Shkonte në gosti dhe ofronte mikpritje. E lëshonte gjakun (bënte hixhamin) në mes të kokës, në pjesën e jashtme të thembrës dhe në mes të shpatullave. Shërohej, e digjte plagën, por atij kurrë nuk i është djegur plaga, i shëronte të tjerët me leximin e Kur’anit, por nuk ka kërkuar që atij t’i lexohet dhe e mbronte të sëmurin nga ajo që i pengonte.

Janë tri mjekësi bazë: Mjekësia preventive, ruajtja e shëndetit dhe mënjanimi i gjërave të dëmshme. Allahu, në Librin e Vet këtë e thekson në tri vende dhe e paralajmëron të sëmurin që të mos e përdor ujin ashtu që të mos dëmtohet.

¹⁸⁵ Hadithin e shënon Muslimi (3002) nga Mikdadi, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thanë: “Kur i takoni rrugës lajkatarët, hidhni pluhur mbi fytyrat e tyre.” Tirmidhiu (2395) dhe Ibn Maxhe (3742).

¹⁸⁶ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4078), Tirmidhiu (1785) nga Ebu Hasan Askalani, e ai nga Ebu Xhafer ibn Muhammed ibn Rukame, duke transmetuar se Rukame bënte mundje me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kishte mundur atë. Tirmidhiu thotë se hadithi është garib dhe se zinxhiri i transmetuesve të tij nuk është më i fortë. Ne nuk e njohim as Ebu Hasan Askalanin e as Ibn Rukamen.

... وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَايِبِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا ... ﴿٤٣﴾

“... Dhe nëse jeni të sëmurë ose në udhëtim ose kur kryeni nevoja personale, ose keni qenë në marrëdhënie intime me gratë dhe nuk gjeni ujë, atëherë merrni Tejimum me dhe të pastër ...” [En-Nisa: 43]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَايِبِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٤﴾

“O ju që keni besuar! Kur doni të kryeni faljen, lani fytyrat tuaja dhe duart tuaja deri në bërryla, kaloni duart e lagura mbi kokat tuaja, lani edhe këmbët deri në nyje. Nëse jeni në gjendje Xhunubi (të papastër nga marrëdhëniet me bashkëshortet ose si pasojë e ëndrrave të lagura), pastrohuni krejtësisht (lani gjithë trupin). Por në qoftë se jeni të sëmurë ose në udhëtim, ose pas kryerjes së nevojave vetjake, ose nga afrimi me bashkëshortet (ose ëndrrat e lagura etj) dhe nuk gjeni ujë, atëherë merrni Tejimum me dhe të pastër duke fërkuar fytyrat tuaja dhe duart. Allahu nuk do që t’ju vë në vështirësi, por Ai donë t’ju pastrojë ju dhe të plotësojë Mirësitë e Tij mbi ju, që ju të mund të falënderoni.” [El-Ma’ide: 6]

Tejemumi është si preventivë dhe mbrojtje për të sëmurin, siç është i lejuar edhe për atë që nuk ka ujë. Mbi ruajtjen e shëndetit i Lartësuar thotë:

... فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ... ﴿١٨٤﴾

“...por nëse ndonjëri prej jush është i sëmurë ose në udhëtim, atëherë (po aq ditë) duhet të plotësohen nga ditët e mëvonshme. ...” [El-Bekare: 184]

Kështu, udhëtarin e ka lejuar që të mos agjëroj gjatë udhëtimit në muajin e ramazanit, që ta ruaj shëndetin e vet, që vështirësitë e udhëtimit dhe agjërimi të

mos e dëmtojnë trupin dhe shëndetin e tij. Atyre që dëshirojnë ta ruajnë kohën gjatë haxhit u thotë:

... فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ ... ﴿٩٦﴾

“... Ndërsa kushdo që është i sëmurë ose ka plagë në kokë (e cila duhet të rruhet), atëherë ai duhet të paguajë shpërblese (Fidjeh), ose me agjërim (tri ditë), ose duke dhënë Sadaka (lëmoshë, të ushqejë gjashtë të varfër),...” [El-Bekare: 196]

Kështu të sëmurit dhe atij që ka kokëdhimbje, madje edhe në qoftëse është në ihram, e kanë të lejuar që t'i ruajnë kokat dhe që të lirohen nga gjërat e dëmshme, zbokthi dhe të tjerat që e lehtësojnë zhvillimin e morrave, ashtu siç i ka ndodhur Ka'b ibn Uxhres, ose që të mos i imponohet ndonjë sëmundje. Këto tria janë bazë e mjekësisë. Prej secilës është përmendur nga diç dhe siç duket kjo për t'i paralajmëruar robërit e Tij mbi atë prej të cilave duhet kujdesur, si duhet ruajtur shëndetin dhe si të lirohen nga ajo që ata i shqetëson dhe i lëndon, e të gjitha këto prej mëshirës ndaj robërve dhe dashurisë ndaj tyre. Ai është i Buti, i Mëshirshmi.

Kreu mbi qëndrimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ndaj të tjerëve

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في معاملته

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ndaj njerëzve ka pasur sjelljen më të bukur. Kur huazonte diç, përpiqej që kthimin ta bënte edhe më të mirë.¹⁸⁷

Kur huazonte diç nga njeriu, atë edhe ia kthente dhe i drejtonte lutjet më të mira për të. Thoshte:

*“Allahu e bekoftë familjen dhe pasurinë tënde. Shlyerja e borxhit dhe kthimi i tij është i lavdëruar.”*¹⁸⁸

¹⁸⁷ Hadithin e shënon Buhariu (5/44) dhe Muslimi (1601) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) duke transmetuar se një njeri kishte ardhur te i Dërguari s.a.v.s. (dhe) kishte kërkuar t'ia kthente devenë e vet. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Jepjani”. Atij i thanë se deveja që ishte aty ishte më e mirë se deveja, të cilën ai ia kishte dhënë. Njeriu me zë të lartë tha: “Ma kthe atë, Allahu ty ta ktheftë.” Dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: “Jepjani atë deve. Mesit të njerëzve më të mirë i takon ai, i cili borxhet e veta i kthen në mënyrën më të mirë.”

Transmetohet që nga një njeri i kishte huazuar dyzet sa'a (masë drithi) drithë, dhe pasi që i njëjti kishte rënë në skamje, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kishte thënë:

(مَا جَاءَنَا مِنْ شَيْءٍ بَعْدَ) *“Ende nuk na ka ardhur asgjë.”*

Njeriu dëshironte t'i thoshte diç, por i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i thoshte:

(لَا تَقُلْ إِلَّا خَيْرًا، فَإِنَّا خَيْرُ مَنْ تَسَلَّفَ) *“Mos thuaj asgjë, përveç të mirës. Unë jam huamarrësi më i mirë.”*

Pastaj ia kishte dhënë dyzet sa'a dhe dyzet tjera si falënderim. Ashtu ia ktheu tetëdhjetë.” Këtë e shënon Bezzari.¹⁸⁹

Njëherë e kishte huazuar një deve dhe pronari i saj kishte ardhur që ta kthente prapa. Shumë ashpër dhe keq i ishte drejtuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe me atë i kishte shqetësuar as'habët tjerë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا) *“Mos e prekni atë. Ai, e të cilit është diçka, ka të drejtën më të madhe të flasë.”*¹⁹⁰

Njëherë kishte blerë diçka, por nuk ka mundur ta paguaj menjëherë. Më vonë e kishte shitur atë dhe kishte fituar diçka. Fitimin ua kishte ndarë të vejave të Benu Abdul-Mutalibit, e pastaj ka thënë:

(لَا أَشْتَرِي بَعْدَ هَذَا شَيْئًا إِلَّا وَعِنْدِي ثَمْنُهُ) *“Kurrë më nuk kam për të blerë diçka nëse nuk mund ta paguaj atë menjëherë.”*

Këtë hadith e paraqet Ebu Davudi.¹⁹¹

Kjo nuk është në kundërshtim me blerjen e ndonjë gjëje duke e shlyer pagesën. Ky rast është një, ndërsa blerja me shlyerjen e pagesës është tjetër. Njëherë kishte huazuar të holla dhe huadhënësi kishte ardhur dhe i ishte drejtuar me zemërim.

¹⁸⁸ Hadithin e shënon Nesaiu (7/314), Ibn Maxhe (2424), Ahmedi (4/36) duke transmetuar nga Abdullah ibn Ebu Rebiat Mahzumi. Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

¹⁸⁹ Nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), Hejthemi në *Mexhmeu* (4/141) thotë: “ Këtë hadith e shënon Bezari dhe transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç shejhut të Bezzarit, e ai është i besueshëm.

¹⁹⁰ Hadithin e shënojnë Buhariu (4/394), Muslimi (1601) dhe Tirmidhiu (1317).

¹⁹¹ Hadithin e shënon Ebu Davudi (3344) nga Shurejhe, e ai nga Semmahu, e ai nga Ikrimë, ai nga Ibn Abasi. Shurejh Ibn Abdullahu është me të mbajturit të dobët në mend, ndërsa transmetimet e Semakut, të cilat i transmeton nga Ikrimë janë në veçanti kontraverze. Kështu që, themi se hadithi është i dobët.

Umer ibn Hattab kishte kërcyer në këmbë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte thënë:

“*Ngadal (ع) يَا عُمَرُ كُنْتُ أَدْوَجَ إِلَى أَنْ تَأْمُرَنِي بِالْوَفَاءِ. وَكَانَ أَدْوَجَ إِلَى أَنْ تَأْمُرَهُ بِالصَّدِّقِ* Umer. Unë kam pasur më tepër nevojë që të ma tërheqësh vërejtjen për kthimin e borxhit, e ai më tepër ka pasur nevojë që t’ia tërheqësh vëmendjen për durim.”¹⁹²

Një jehud i kishte shitur diçka duke ia shtyrë afati e pagesës dhe jehudi kishte ardhur para skadimit të afatit për ta marr borxhin. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kishte thënë:

“*Ende nuk ka skaduar afati.*”

Jehudi kishte thënë: “Ju pasardhësit e Abdul-Mutalibit të gjithë e shtyni dhe e zvarritni borxhin.”

As’habët ishin shqetësuar, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ndali dhe iu drejtua jehudit në mënyrën më të mirë. Jehudi tha: “Të gjitha shenjat e dërgimit i kam vërejtur në të përveç njërës, e ajo është, sa më ashpër që i drejtohesh atij, ai është më i butë. Në atë, kam dashur të bindem.” Atëherë jehudi e pranoi Islamin.¹⁹³

¹⁹² Hadithin e shënon Hakimi (2/32) sipas kuptimit dhe thotë se është i besueshëm, ndërsa Edh-Dhehebiu thotë se hadithi është mursal.

¹⁹³ Hadithin në version më të gjatë e shënojnë Ibn Hibbani (2105), Ebu Shejh në *Ahlakun-nebiji* (faqe: 83, 85) nga Muhammed ibn Mutevvekkili, e ai nga Velid ibn Muslimi, ai nga Muhammed ibn Hamza ibn Jusufi, e ai nga babai i vet, e ai nga babai i vet Abdullah ibn Selami. Hafidh ibn Haxheri në *Isabeu*, kur flet për Zejd ibn Sa`nen (2904) thotë: “Njerëzit në zinxhirin e transmetuesve janë të besueshëm.” Velidi, e bënë me dije qartë se ka dëgjuar, e kjo është nga Muhammed ibn Mutevvekkili, i cili është i njohur si Ibn Ebi Sirri, transmetues nga Velidi. Atë Ibn Meini e vlerëson si të besueshëm, ndërsa Ebu Hatimi si të butë. Ibn Adijji thotë se shpesh gabon, e Allahu më së miri e di. Ai thotë: “Rrëfimin e tij e kam gjetur në faqen tjetër me zinxhirin tjetër të transmetuesve por aty nuk është thënë emri i tij.” Ibn Sa`di thotë: “Jezidi na tregonte, duke transmetuar nga Xherir ibn Hazmi, e ai nga ai i cili e ka dëgjuar Zuhriun duke thënë që një jehud kishte thënë: “Nuk ka mbetur asnjë cilësi e Muhammedit në Tevrat e që nuk jam bindur në të, përveç butësisë”, e pastaj në tërësi e cekë rastin.”

Kreu mbi atë se si i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka ecur vet dhe në shoqëri të as'habëve

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في مشيه وحده ومع أصحابه

Njëra nga veçoritë e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) është edhe të ecurit e shpejtë. Ishte më i shkathti prej të gjithë njerëzve në të ecur dhe ishte më i bukuri dhe më i qeti në mesin e tyre. Ebu Hurejre tregon: “Nuk kam parë asgjë më të bukur se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), fytyra e tij shkëlqente si dielli dhe nuk kam parë askënd që ecë më shpejtë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), sikur toka të mbledhej nën këmbët e tij. Ne lodheshim dhe përpiqeshim ta arrinim atë, e mbi të nuk vërehej kurrfarë mundimi.” Ali ibn Ebu Talib tregon: “Kur ecte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shpejtonte dhe nxitonte sikur të vraponte. Herën e dytë ka thënë: “Kur ecte, sikur të ishte i ngritur përmbi tokë, sikur të mos prekte fare atë.” Kjo është mënyra e të ecurit dhe e hapërimit të të dërguarve dhe të zgjedhurve. Të atyre që janë të nderuar dhe që janë guximtarë. Ky është të ecurit më i mirë dhe më i dobishëm dhe larg nga ai siç ecin përtacët.

Njeriu nuk duhet ecur sikur të ishte para vdekjes ose të ecë sikur të ishte një copë druri, ose i shqetësuar, ose si deveja e porsalindur. Kjo është e qortuar dhe ky të ecur tregon në mendjelehtësinë e atij që ecë ashtu, sidomos nëse duke ecur kthehet majtas-djathtas. Duhet ecur lehtë dhe sigurt, e kjo është mënyra se si ecin robërit e të Gjithëmëshirshmit.

Allahu i Lartësuar në Librin e Vet thotë:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ... ﴿٢٠﴾

“Dhe robët e të Gjithëmëshirshmit janë ata të cilët ecin në tokë me përrulje ...”

[El-Furkan: 63]

Shumica e dijetarëve të pasuesve të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), pohojnë se kjo formë e të ecurit paraqet dinjitet, të ecurit e qetë pa mendjemadhësi dhe pa plogështi. Ashtu ecte i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم). Edhe përkrah të ecurit të tillë, ai dukej që nuk e prekte tokën dhe sikur toka tubohej nën këmbët e tij. Ai i cili ecte përkrah tij duhej të përpiquej që ta mbaj hapin me të, e ai, në përgjithësi, assesi nuk përpiquej që ta mbaj hapin e shpejtë. Kjo tregon mbi atë që të ecurit e tij nuk ishte i plogësht dhe përtac, por, njëra nga mënyrat më të mira të të ecurit.

Janë dhjetë lloje të ecurish, e i kemi përmendur vetëm tri. Mënyra e katërt e të ecurit është shpejtimi, e pesta – nxitimi, mënyra më e shpejtë e të ecurit përmes hapave të shkurtër. Quhet edhe *habeb*. Në hadithin e besueshëm është shënuar nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë tavafit tre rrathë nxitonte e katër rrathë hapëronte.¹⁹⁴

Mënyra e gjashtë është *neslan*, e ky është vrapimi i ngadalshëm i cili nuk e lodh njeriun. Në njërin nga *Musnedet* është e shënuar që këmbësorët janë ankuar te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për hapin gjatë Haxhit lamtumirës, e ai u kishte thënë:

(سَدَّعَيْنَا بِالنَّسْلَانِ) “Ndhimjojeni veten me naslan-vrapim të ngadalshëm.”¹⁹⁵

Mënyra e shtatë është *havzeli*, e kjo është të ecurit duke i tundur vithet, siç ecin transfestitët. Mënyra e tetë është *kahkari*-të ecurit së prapthi. Mënyra e nëntë është *xhemeza*-të kërcyerit. Mënyra e dhjetë *tebehtur*-të ecurit me mendjemadhësi, e ashtu ecin ata të cilët janë të magjepsur me vetveten dhe të cilët janë mendjemëdhenj. Allahu do ta dënoj njeriun për shkak të këtij lloji të ecuri, sepse ai veten e shikon me admirim dhe mbi veten e tij ka mendim të lartë. Të tillët do të jenë të ngulitur në tokë deri në Ditën e Gjykimit.

Lloji më i mirë i të ecurit është, të ecurit e qetë dhe të shpejtuar.

Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ecte me as’habët e vet, ata ecnin përpara, e ai pas tyre dhe thoshte:

“Pas shpinës time le të jenë melaiket.”¹⁹⁶

Për shkak të kësaj ka ardhur deri te gabimi në një hadith ku theksohet se i ka ndjekur as’habët. Ecte i mbathur dhe i zbathur, me as’habët shkonte veç e veç por edhe në grup. Në një betejë i ishte përgjakur gishti, me ç’rast kishte thënë:

“A je ti diç tjetër apo gishti që po gjakosë. Në rrugë të Allahut, i cili e fiton atë.”¹⁹⁷

¹⁹⁴ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/401), Muslimi (1261) dhe Nesaiu (5/230).

¹⁹⁵ Hadithin e shënon Hakimi (1/443) nga Xhabiri (رضي الله عنه): “Vraponi me selam”. Hakimi thotë se hadithi është i besueshëm e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu dhe është ashtu siç thonë.

¹⁹⁶ Hadithin e shënojnë Ahmedi (3/332) dhe Ibn Maxhe (246) nga Xhabiri (رضي الله عنه): “Kur ecte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) as’habët ecnin përpara tij, ndërsa shpinën ia linte melaikëve.” Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm, e Hakimi thotë se është i besueshëm e me këtë pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

¹⁹⁷ Hadithin e shënojnë Buhariu (6/14) dhe Muslimi (1796) nga Xhundub ibn Sufjani.

Ebu Davudi thekson që ai ka qenë pikëmbështetje për as'habët gjatë udhëtimeve, e ndihmonte të dobëtin, e vendoste mbi shalë pas vete dhe lutej për të.¹⁹⁸

Kreu mbi atë se si ulej dhe si mbështetej i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في جلوسه واتكائه

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) praktikonte mënyra të ndryshme të uljes. Ulej mbi tokë, mbi hasur, mbi shtrojë. Kajle bint Mahreme ka thënë:

“Kam ardhur te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe e takova duke ndenjur me këmbë të puthitura në kraharor. Kur e pashë duke ndenjur si më i përluri në ndejë, jam tmerruar. I erdhi Adijj ibn Hatim dhe e ftoi që të jetë mysafir në shtëpinë e tij. Kur shërbëtorja e Adijjit ia ofroi jastëkun, ai atë e vuri në mes tij dhe Adijjit, e Adijji ka thënë: “Sipas kësaj e kam ditur që ai nuk është sundues (mbret).” Ndonjëherë mbështetej mbi dorë, e ndonjëherë e vente njërin këmbë mbi tjetrën. Ndonjëherë mbështetej mbi jastëk, e ndonjëherë mbështetej mbi anën e tij të majtë, ose të djathtë. Nëse ndihej i dobët gjatë ngritjes, mbështetej mbi ndonjërin prej as'habëve të vet.

Kreu mbi sjelljen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë kryerjes së nevojave natyrore

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم عند قضاء الحاجة

Para hyrjes në nevojtoje thoshte:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ)

*“Allahu im, strehohem te Ti nga xhinët femra dhe nga xhinët meshkuj.”*¹⁹⁹

¹⁹⁸ E shënon Ebu Davudi (2639) nga Xhabiri dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

¹⁹⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (1/212), Muslimi (375), Tirmidhiu (5), Ebu Davudi (4), Nesaiu (1/201), Ahmedi (3/99, 101, 282), e të gjithë ata transmetojnë nga Enes ibn Maliku. Ndërsa fjalët:

“Allahumme inni e’udhubike mine-l-hubuthi ve-l-habaiti.”

Ndonjëherë i shtonte fjalët:

(الرَّجْسُ لِنَجِسِ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)

“Nga shejtani i ndyrë dhe i papastër, nga shejtani i mallkuar.”

“El-rixhsi-n-nexhisi-shejtani-r-raxhimi.”

Kur dilte nga nevojtorja thoshte:

(عُفْرَانُكَ)

“Kërkoj faljen Tënde.”

“Gufraneke.”

Ndonjëherë pas kryerjes së nevojës pastrohej me ujë, ndonjëherë me gurë, e ndonjëherë edhe me njërën edhe me tjetrën së bashku.

Kur kishte të kryente nevojën gjatë udhëtimit, largohej nga shikimi i as’habëve të vet, ndonjëherë edhe dy milje larg.

Ndonjëherë strehohej pas grunajave, ndonjëherë pas drurit të palmës, e ndonjëherë pas bimëve në shkretëtirë.

Kur dëshironte të urinonte mbi tokën e tharë, e merrte një shkop dhe me të e bënte një vrimë, e pastaj urinonte.

Për këtë nevojë zakonisht e kërkonte tokën e shkriftë. Më së shpeshti urinonte duke ndenjur galuc, aq sa që Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Nëse dikush do të thoshte se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka urinuar duke qëndruar në këmbë, mos i besoni. Ai urinonte vetëm duke ndenjur galuc.”²⁰⁰

Muslimi në *Sahihun* e vet shënon nga Hudhejfe (رضي الله عنه) se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka urinuar duke qëndruar në këmbë.²⁰¹ Për shkak të këtij hadithi

“Ndyrësitë dhe papastërtitë, e shejtanit të mallkuar, janë fjalë shtesë të cilat i shënon Ibn Maxhe (299) nga Ebu Ummame. Zinxhiri i transmetuesve të kësaj shtojce është i dobët.

²⁰⁰ Hadithin e shënon Tirmidhiu (12), Nesaiu (1/26) dhe Ibn Maxhe (307). Në zinxhirin e transmetuesve është Shurejk Kadiu, e ai është me të mbajturit në mend të dobët, por atë e përcjell Sufjani e ky transmetim gjendet te Ahmedi (6/136, 192) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²⁰¹ Hadithin e shënojnë Buhariu (1/283), Muslimi (273), Tirmidhiu (13), Ebu Davudi (23), Nesaiu (1/25), Ibn Maxhe (305), Ahmedi (5/382, 394, 402), e të gjithë ata transmetojnë nga Hudhejfe. Ibn Maxhe (306) dhe Ahmedi (4/246) e shënojnë edhe nga Mugire ibn Shube.

konsiderohet se mund të urinohet edhe duke qëndruar në këmbë. Disa nga autorët theksojnë se ka urinuar në këmbë, sepse ka pasur dhembje në gilcat e kofshëve, e gjithashtu, thonë se ashtu ka vepruar për ta pakësuar dhimbjen. Shafiu thotë se arabët, kur kishin dashur që ta pakësojnë dhembjen në boshtin kurrizor, urinonin në këmbë. Ndërkaq, mendimi i drejtë është që këtë e ka bërë për t'u mbrojtur nga urina dhe që ajo të ishte sa më larg prej tij. Në këtë mënyrë urinonte kur vinte deri te (deponia e mbeturinave) plehërishtja, që ishte e ngritur ca, por sikur të urinonte ulur, urina do t'i kthehej atij. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e merrte plehërishtën si pengesë për të urinuar dhe ajo vinte në mes tij dhe murit dhe nuk kishte rrugëdalje tjetër përveç të urinonte në këmbë. E Allahu më së miri e di.

Tirmidhiu shënon nga Umeri (رضي الله عنه) se ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më pa duke urinuar në këmbë dhe më tha:

﴿إِذَا عَمَرَ لَا تَبَلُّ قَائِمًا﴾ “*Umer, mos urino në këmbë.*”

Pas kësaj më kurrë nuk kam urinuar në këmbë.”²⁰²

Tirmidhiu thotë se Ibn Meharik këtë hadith e lidh me të Dërguari (صلى الله عليه وسلم) por ky transmetues nga studiuesit e hadithit është vlerësuar i dobët.

Në *Musnedin* e Bezarit por edhe në përmbledhjet tjera, është shënuar hadithi nga Abdullah ibn Burejde, e ai nga babai i vet, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

﴿ثَلَاثٌ مِنَ الْجَفَاءِ: أَنْ يَبُولَ الرَّجُلُ قَائِمًا، أَوْ يَمْسَحَ جَبْهَتَهُ قَبْلَ أَنْ يُفْرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ، أَوْ يَنْفُخَ فِي سُجُودِهِ﴾

“*Tri gjëra janë të neveritshme: që njeriu të urinoj në këmbë, që ballin e vet ta fshij para përfundimit të namazit, ose të lëshojë erë apo t'i fryj hundët në sexhde.*”²⁰³

Tirmidhiu e shënon këtë hadith dhe thotë se nuk është mbajtur në mend. Bezari thotë: “Nuk e di që dikush përveç Seid ibn Ubejdullahut e transmeton këtë hadith, nga Abdullah in Burejde, por atë me asgjë nuk e ka nënvlerësuar.” Ibn Ebu Hatimi për të thotë: “Ai është Basriu, i besueshëm dhe i njohur.”

Kur dilte nga nevojtorja, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) lexonte Kur'an. Pastrimin pas kryerjes së nevojës fiziologjike e bënte me dorën e majtë. Nuk bënte asgjë nga ajo

²⁰² Hadithin e shënon Tirmidhiu (12) si komentim, Ibn Maxhe (308) e lidh deri tek i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), por hadithi është i dobët, siç thotë Tirmidhiu. Abdulkërim ibn Mehariku njëzëshëm e ka vlerësuar si të dobët.

²⁰³ Hadithin e shënon Buhariu përmes Naser ibn Aliut, ai nga Abdullah ibn Burejde, e ai nga babi i vet. Ky zinxhir i transmetuesve është i mirë. Të besueshëm e konsideron Bedr Ajni në *Umdetul-kari* (3/135). Hejthemi e cekë në *Mexhmeuz-zevaïd* (2/83) po edhe Teberaniu në *Esvet* nga Burejde dhe thotë: “Transmetuesit te Bezzari janë të besueshëm.”

që bëjnë ata të cilët ekzagjerojnë, nuk e tërhiqte e as nuk e shtrëngonte organin gjenital, nuk kollitej dhe nuk e ngrehte stomakun, nuk kërcente, nuk vinte pambuk në zgavrën e organit gjenital, nuk derdhte ujë në të, ose ta kontrolloj atë kohë pas kohe, si dhe gjëra të ndryshme të cilat i kanë futur në praktikë ata që ekzagjerojnë. Transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pas urinimit e ka fshirë organin gjenital tri herë.²⁰⁴

Transmetohet që edhe e ka urdhëruar atë, por këtë nuk e vërteton asnjë transmetim i besueshëm që flet se ai këtë e ka praktikuar apo, këtë t’ia ketë urdhëruar dikujt. Kështu thotë Ukajli.

Gjatë urinimit nuk përgjigjej në selam. Këtë e thekson Muslimi në *Sahihun* e vet nga Ibn Umeri (رضي الله عنه).²⁰⁵

Bezari në *Musnedin* e vet e shënon rastin, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) derisa ishte duke urinuar, ia ka kthyer selamin njeriut e pastaj ka thënë:

(إِنَّمَا رَدَدْتُ عَلَيْكَ خَشْيَةً أَنْ تَقُولَ: سَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ سَلَامًا، فَإِذَا رَأَيْتَنِي هَكَذَا، فَلَا تُسَلِّمْ عَلَيَّ، فَإِنِّي لَا أُرَدُّ عَلَيْكَ السَّلَامَ)

“Jam përgjigjur në selam vetëm që të mos thoshte: Unë i dhashë selam e ai nuk m’u përgjigj. Kur më sheh në këtë situatë, mos më jep selam sepse nuk do të përgjigjem.”

Disa thonë se rasti i tillë i ka ndodhur edhe dy herë , por thonë se hadithi i Muslimit është i besueshëm, sepse transmetohet përmes Dahhak ibn Uthmanit, e ai nga Nafiu, e ai nga Ibn Umeri, derisa hadithi i Bezarit është përmes Ebu Bekrit, njërit nga pasardhësit e Ibn Umerit, e ai nga Nafiu e ai nga Ibn Umeri. Thonë se është i përmendur edhe Ebu Bekri, i biri i Umer ibn Abdurrahman ibn Abdullah ibn Umerit. Nga ai shënojnë edhe Maliku dhe transmetuesit tjerë dhe thonë se Dahhaku është më i besueshëm sesa ai.²⁰⁶ Gjatë përdorimit të ujit për pastrim pas kryerjes së nevojës, dorën e shkundte për toke, e kur ulej për të kryer nevojën, nuk i ngritke rrobat derisa nuk i afrohej tokës.

²⁰⁴ Hadithin e shënojnë Ibn Maxhe (326) dhe Ahmedi (4/349), por zinxhiri i transmetuesve është i dobët.

²⁰⁵ Hadithin e shënojnë Muslimi (370), Tirmidhiu (90), Ebu Davudi (16), Nesaiu (1/36) dhe Ibn Maxhe (353).

²⁰⁶ Këtë e cekë Abdulhakku në *Ahkam*, ndërsa nga ai transmeton Zejlëlu në *Nasburajeti*. Emri i tij i plotë ceket në *Muntek* (faqe, 29) të Ibn Xharudit. Ai thotë: “Na tregonte Muhammed ibn Jahjai, duke transmetuar nga Abdullah ibn Rexha, e ai nga Seid ibn Ebi Seleme, ai nga Ebu Bekri, e ai është Ibn Umer Ibn Abdurrahman ibn Abdullah ibn Umer ibn Hatab, e ai nga Nafiu” pastaj e ceki hadithin. Kështu emri i tij përmendet edhe në *Musnedin* e Ebu Abbas Siraxhit, siç e transmeton Zejlëli. Të gjithë transmetuesit janë të besueshëm.

Kreu mbi pastrimin (me mjetet natyrore)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في الفطرة وتوابعها

Tanimë i kemi paraqitur divergjencat rreth mendimit se a ka lindur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i bërë synet apo atë e kanë bërë synet melaiket kur ia kanë qarë kraharorin herën e parë, apo atë e ka bërë synet gjyshi i tij Abdul-Mutalibi.

Në shumicën e rasteve i ka dhënë përparësi anës së djathtë: kur vishej, kur mbathej, kur pastrohej, kur jepte apo merrte. Dorën e djathtë e përdorte për të ngrënë, për të pirë, për të pastruar, ndërsa të majtën e përdorte për të pastruar pas kryerjes së nevojës ose për ta mënjeluar ndonjë papastërti.

Gjatë të rruarit të kokës, e kishte shprehur ose ta rruaj atë të tërën ose ta linte të pa rruar, domethënë, nuk e ka rruar një pjesë e pjesën tjetër ta lë të pa rruar. Nuk transmetohet se e ka rruar kokën ndonjëherë përveç gjatë haxhit.

E donte misvakun dhe atë e përdorte edhe kur ishte agjërueshëm. E përdorte misvakun edhe kur zgjohej nga gjumi, kur merrte abdest, kur donte të falej, kur hynte në shtëpi, e si misvak e përdorte një copë të degës së erakut (lloj druri).

I përdorte parfumet dhe shumë i donte. Transmetohet se i ka lyer flokët me ekstrakt lulesh.²⁰⁷ Në fillim flokët i kishte lëshuar që t'i binin, e pastaj ato i ndau në dy pjesë. Kurrë nuk hynte në tualet publik (hamam), me siguri as kurrë nuk e ka parë atë dhe nuk është i saktë hadithi që flet mbi tualetin publik.²⁰⁸ Kishte edhe surmadan, nga i cili para se të flinte në secilin sy vinte surme nga tri herë.²⁰⁹

²⁰⁷ Hadithin e shënon Ibn Maxhe (3751) përmes Hubejb Ibn Ebi Thabitit, e ai nga Ummu Seleme. Të gjithë transmetuesit janë të besueshëm, vetëm se Hubejbi nuk e ka dëgjuar hadithin nga Ummu Seleme. Kështu, ky hadith është ndërprerë. Mbi këtë ekziston transmetimi, të cilin e cekë Shevkani në *Nejlul-evtar* (1/190).

²⁰⁸ Shkrimtari gabon në mohimin e ekzistimit të transmetimit. Ekzistojnë tri hadithe të besueshëm të cilët flasin mbi këtë. Hadithi i parë është i Xhabirit: “Kush beson në Allahun dhe Ditën e Gjykimit, të mos hyj në banjat publike me bashkëshorten e vet. Kush beson në Allahun dhe Ditën e Gjykimit, të mos hyj në banjat publike me pelerinë. Kush beson në Allahun dhe Ditën e Gjykimit të mos ulet në tavolinë ku shërbehet alkooli.” Këtë hadith e shënojnë Hakimi (4/288), Tirmidhiu (2802), Nesaiu (1/198) pjesa e parë. Këtë hadith Hakimi e vlerëson si të besueshëm, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Tirmidhiu thotë se hadithi është hasenun garib. Hafidh ibn Haxheri, zinxhirin e transmetuesve e vlerëson të mirë. Ai ka edhe shumë transmetime të ngjashme të cilët e fuqizojnë atë. Shiko në *Tergib ve Terhib* (1/88, 91) dhe në *Mexhmeu-z-zevaid* (1/277, 279), hadithi është i besueshëm. Hadithi i dytë është ai të cilin e shënon Ahmedi (6/361, 362) nga Ummu Derda dhe atë e shënon Dolabi në *Kunna vel-elkabu* (2/134), me dy zinxhir të transmetuesve, nga të cilët njëri

As’habët kanë qëndrim të ndryshëm mbi atë, se a e ka përdorur kanën apo nuk e ka përdorur. Enesi (رضي الله عنه) thotë, se nuk ka përdorur kanë, ndërsa Ebu Hurejre thotë, se e ka përdorur kanën. Hammad ibn Seleme transmeton nga Humejdi e ai nga Enesi (رضي الله عنه) se ka thënë: “I kam parë flokët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) të lyera me kanë.” Ekziston mendimi që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka përdorur aroma në atë masë sa që flokët i ishin skuqur dhe kishte përshlyer se i ka lyer me kanë, por nuk i ka lyer.

Ebu Rimse thotë: “Erdha te i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) me djalin tim dhe ai më pyeti:

(أهذا ابْنُكَ؟) “A është ky djali yt?”

Unë thash: “Po, krenohem me të.” Ai më tha:

(لَا تَجَنِّي عَلَيْهِ، وَلَا يَجَنِّي عَلَيْكَ) “Mos bëjë mëkat ndaj tij, por edhe ai të mos bëjë mëkat ndaj teje.”

është i besueshëm ndërsa Mundhiri thotë se është i fuqishëm. Ajo thotë: “Dola nga banjoja publike, e më takoi i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe më tha: “Nga vjen kështu o nëna e Derdasë?” Unë thash: “Nga banjoja publike” – Ai tha: “Pasha Atë që udhëheqë me jetën time, nuk ka grua e cila i lë rrobat e veta në shtëpinë e huaj, përveç në shtëpinë e ndonjëres nga nënat e veta, e që nuk e ka shlyer çdo perde në mes vete dhe të Gjithmëshirshmit.” Këtë hadith e cekë edhe Hajthemi në *Mexhmeun* (1/277) dhe thotë: “Hadithin e shënon Ahmedi dhe Tebaraniu në *Kebirin*, me zinxhir të ndryshëm të transmetuesve, nga të cilët njëri është i besueshëm.” Hadithi i tretë është nga Ebu Mulejhut: “Disa gra nga Shami kishin ardhur te Aishja (رضي الله عنه) dhe ajo i kishte pyetur: “Cilat jeni ju?” Ato thanë: “Nga Shami”. Ajo tha: “Unë e kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që thotë: Nuk ka grua e cila rrobat e veta i heq në ndonjë shtëpi tjetër, përveç në shtëpinë e vet, e që me këtë veprim nuk e ka shqyer çdo perde në mes vetes dhe Allahut.” Këtë hadith e shënojnë Ebu Davudi (4010), Tirmidhiu (2804), Ibn Maxhe (3750). Tirmidhiu thotë që hadithi është i mirë, ndërsa Hakimi që është i besueshëm (4/288) e me të i pajtimin është edhe Edh-Dhehebiu, mendimi i tyre është i drejtë. Në këto hadithe është vërtetimi se posedimi i banjës është i lejuar vetëm në shtëpi. Hakimi (1/288) shënon nga Ibn Abbasi: “Shmanguni ndërtesave për të cilat thonë që janë banjo publike. Të pranishmit thanë: “O i Dërguar i Allahut, ne atje lirohem nga papastërtitë dhe larja i bënë dobi shëndetit.” I Dërguari i Allahut tha: “Nëse hyni në to, atëherë mbulohuni.” Hakimi thotë se ky hadith është i besueshëm e me të është i pajtimin edhe Edh-Dhehebiu. Këtë hadith e shënon edhe Tebaraniu në *Kebirin* (3/103) dhe Diha Magdisi në *Muhdaren*.

²⁰⁹ Hadithin e shënon Tirmidhiu (2049), Ibn Maxhe (3499), Ahmedi (1/354), Tirmidhiu në *Shemail* (48, 49) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه). Në zinxhirin e transmetuesve është Abbadi i cili transmeton nga Mensuri, e ai është i dobët për shkak të të mbajturit të dobët në mend dhe të dinit të vet. Mbi këtë temë është edhe hadithi nga Enesi, të cilin e shënon Ebu Shejhu në *Ahlakun-nebijju* (183) me zinxhirin e mirë të transmetuesve, e te ai qëndron: “Në syrin e djathtë vinte surme tre herë, ndërsa në të majtin dy herë.” Këtë e vërteton edhe hadithi i Ibn Umerit, të cilin e shënon Tebaraniu në *Kebir* (3/119/1), në zinxhirin e transmetuesve janë dy transmetues të dobët, prandaj është i mirë si dëshmi.

Dhe i kam parë flokët e tij të thinjura dhe të skuqura.”²¹⁰

Tirmidhiu thotë: “Ky është transmetimi më i mirë që transmetohet lidhur me këtë temë dhe është më i qarti.”

Transmetimet që flasin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ka pasur të thinjura janë të besueshëm.

Hammad ibn Selem transmeton nga Semak ibn Harb se Xhabir ibn Semure ka qenë i pyetur: “A ka pasur të thinjura në kokën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)?” Ai ishte përgjigjur: “Në kokën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk ka pasur të thinjura, por vetëm ka pasur ndonjë fije floku në skajet e kokës së tij dhe kur i lyente, ato vëreheshin.”

Enesi (رضي الله عنه) thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shpesh i lyente flokët dhe mjekrën me vajra aromatikë. Shpesh e mbështillte kokën dhe rrobat e tij i ngjanin rrobave të shitësit të vajit.”²¹¹

Kishte dëshirë t’i krihte, ndonjëherë atë e bënte vet, e ndonjëherë atë e krihte Aishja (رضي الله عنها). Flokët i kishte të dendura dhe jo tepër të gjata.²¹² Flokët i binin deri te lapra e veshit, por kur i zgjateshin, atëherë i bënte katër gërsheta. Ummu Hani thotë: “Njëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) erdhi në Mekë e i kishte katër gërsheta.” Ky hadith është i besueshëm.²¹³ I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e refuzonte parfumin e dhuruar. Me besueshmëri dihet, por është edhe e shënuar në *Sahihun* e Muslimit se ka thënë:

(مَنْ عَرِضَ عَلَيْهِ رِيْحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ، فَإِنَّهُ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ، خَفِيفُ الْمِحْمَلِ)

“Atij që i ofrohet parfumi rejhan, le të mos e refuzojë atë, ai ka aromë të këndshme dhe është i lehtë.”

Ekziston edhe versioni tjetër i këtij hadithi:

²¹⁰ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4495), Nesaiu (8/53), Ahmedi, (2/226,227), Tirmidhiu në *Shemal* (44) ndërsa zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²¹¹ Hadithin e shënon Tirmidhiu në *Shemal* (32) ndërsa zinxhiri i transmetuesve është i dobët sepse në të është Rabi’ ibn Sabihu dhe Jezid ibn Eban Rekkashi, e të dytë janë të dobët.

²¹² Hadithin e shënon Tirmidhiu (1755) edhe në *Shemal* (24), Ebu Davudi (4187), Ibn Maxhe (3635), Ahmedi (6/108,118), e zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Tirmidhiu thotë, se hadithi është hasenun garibun sahih.

²¹³ Hadithin e shënon Tirmidhiu (1782), Ebu Derda (4191), Ibn Maxhe (3632), Ahmedi (6/341,425) përmes Muxhahidit, e ai nga Ummu Hani, e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, Tirmidhiu thotë se hadithi është i mirë.

(مَنْ غَرَضَ عَلَيْهِ طِيبٌ فَلَا يَرُدَّهُ)

“Atij që i ofrohet parfumi, të mos e refuzojë atë.”²¹⁴

Kjo nuk ka domethënie të njëjtë, sepse misku rejhan nuk është i shtrenjtë dhe është zakon që të ndahet, për dallim nga misku amber, gali dhe misqet tjerë. Ndërkaq, Azret ibn Thabit transmeton nga Sumame, se Enesi (رضي الله عنه) ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i refuzonte parfimet.”²¹⁵

Sa i përket hadithit të Ibn Umerit (رضي الله عنه): (ثَلَاثٌ لَا تُرَدُّ: الْوَسَائِدُ، وَالذُّهْنُ، وَاللَّبَنُ) “Tri gjëra nuk refuzohen; jastëkët, vajrat aromatike dhe qumështi” e ky është hadith i dobët.

Atë e shënon Tirmidhhiu dhe e thekson dobësinë e tij.²¹⁶

Nga Ebu Uthman Nehdi është shënuar transmetimi, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: (إِذَا أُعْطِيَ أَحَدُكُمْ الرَّيْحَانَ، فَلَا يَرُدُّهُ، فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ) “**Nëse ndonjërit prej jush i jepet rejhani, të mos e refuzojë atë sepse ai rrjedh nga Xhenneti.**”²¹⁷ I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) posedonte enën ku e mbante parfumin dhe nga ajo parfumohej²¹⁸, e më së tepërmi e donte aromën e miskut. I pëlqente edhe behari-lulja e kanës.

²¹⁴ Hadithin e shënojnë Muslimi (2253), Ebu Davudi (4172) dhe Nesaiu (8/189).

²¹⁵ Hadithin e shënon Buhariu (10/312), Tirmidhiu (2790), Nesaiu (8/189) Tirmidhiu thotë se hadithi është hasenun sahih.

²¹⁶ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (2791) dhe Ebu Nuajmi në *Tarib Isbahan* (1/99). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë dhe nuk ka dobësi. Tirmidhiu nuk e kishte të njohur se kush është Abdullah ibn Muslimi, e Ebu Zura Razi mbi të shkruan disa hollësi dhe thotë: “Ai është Medinas dhe i pranueshëm.” Ibn Hibbani për të thotë se është i besueshëm, e njëjtë thotë edhe Ixhli.

²¹⁷ Hadithin e shënon Tirmidhiu (2792) por hadithi është munkati.

²¹⁸ Thonë se ajo është një enë, në të cilën janë vendosur parfume të ndryshme, hadithin e shënon Ebu Davudi (4162) dhe Tirmidhiu në *Shemal* (217) nga Enesi (رضي الله عنه), zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

Kreu mbi atë se si i Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte mustaqet

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في قص الشارب

Ebu Umer ibn Abdul-Berr thotë: “Transmeton Hasan ibn Salih nga Simaku, e ai nga Ikrimë, e ai nga Ibn Abbasi që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i ka shkurtuar mustaqet dhe që thoshte se edhe Ibrahim i shkurtonte mustaqet.”²¹⁹

Një grup dijetarësh këtë hadith e ndal tek Ibn Abbasi. Tirmidhiu shënon nga Zejd ibn Erkami, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَارِبِهِ، فَلَيْسَ مِنَّا) “Ai i cili nuk i shkurtonte mustaqet e veta nuk është prej nesh.”

Dhe thotë se hadithi është i besueshëm.²²⁰ Në *Sahihun* e Muslimit gjendet transmetimi nga Ebu Hurejre, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(قَصُّوا الشَّوَارِبَ، وَأَرْخُوا اللَّحَى، خَالِفُوا الْمَجُوسَ) “Shkurtoni mustaqet dhe lëshoni mjekrat dhe në atë mënyrë shmanguni nga ngjashmëria me idhujtarët.”²²¹

Në të dy *Sahihët* është i shënuar transmetimi nga Ibn Umeri, se i Dërguari i Allahut ka thënë:

(خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ، وَوَقِّرُوا اللَّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ) “Veproni në kundërshtim me politeistët, domethënë, lëshoni mjekrat dhe shkurtoni mustaqet.”²²²

²¹⁹ Hadithin e shënon Tirmidhiu (2761). Transmetimi i Simaku nga Ikrimë është i pa unifikuar.

²²⁰ Hadithin e shënojnë Nesaiu (8/129, 130), Tirmidhiu (2762), Ahmedi (4/366, 368), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Hadithin e transmeton edhe Diha Makdisi në *Muhtar*. Hadithi tregon që duhet prerë mustaqet, e jo të ruhen tërësisht siç bëjnë disa.

²²¹ Hadithin e shënon Muslimi (260).

²²² Hadithin e shënojnë Buhariu (10/295, 296), Muslimi (254, 259), Tirmidhiu (2764), Nesaiu (1/129), Ahmedi (2/16, 52) nga Abdullah ibn Umeri r.a..

Në *Sahihun* e Muslimit nga Enesi është shënuar të ketë thënë se: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na e ka caktuar kohën kur duhet t’i shkurtojmë mustaqet dhe t’i premë thonjtë dhe ka urdhëruar që nuk guxon të kalojnë më tepër se dyzet ditë dhe net.”²²³

Pasuesit e të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kanë divergjenca mbi mendimin, se a është më mirë të ruhen mustaqet apo vetëm të shkurohen ato. Maliku në veprën e vet *Muvetta-në* thotë: “Do t’i shkurtojnë mustaqet në atë masë, derisa nuk shihet skaji i buzës, e nuk do t’i ruajnë ato që ta bëjnë vetën shëmtirë.” Ibn Abdul-Hakemi transmeton nga Maliku të ketë thënë se: “Shkurtimi i mustaqeve nuk nënkupton rruarjen e tyre. Konsideroj se duhet t’i tërhiqet vërejtja secilit që i rruan mustaqet. Ibn Kasimi transmeton nga Maliku: “Shkurtimi i mustaqeve është i nevojshëm, por rruajtja e mustaqeve është shëmtim.” Maliku ka thënë: “Komentimi i hadithit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) mbi shkurtimin e mustaqeve është se duhet shkurtuar ato, e atij nuk i pëlqente që ato të shkurohen nga maja.” Ka thënë edhe këtë: “Dëshmoj dhe pohoj se rruajtja e mustaqeve është novacion dhe konsideroj se çdonjëri që i rruan mustaqet duhet rrahur.” Maliku ka thënë: “Umer ibn Hattabi kur hidhej në ndonjë fatkeqësi, frynte, këmbën e mbështillte me ndonjë mbështjellës dhe i dredhke mustaqet.” Umer ibn Abdullahu ka thënë: “Sunnet është prerja e mustaqeve mbi vijën e buzës së lartë.”

Tahaviu thotë: “Nuk kam hasur që në ndonjë vend Shafiu është deklaruar mbi këtë pyetje, e nxënësit e tij, nga të cilët i kemi parë Mizenin dhe Rebiun, i shkurtorin mustaqet. Kjo tregon që si shembull e kanë marrë Shafiun. Sa i përket Ebu Hanifes, Zuferit, Ebu Jusufit dhe Muhammedit, ata konsideronin se shkurtimi i flokëve dhe i mustaqeve është më i mirë se rruajtja e tyre. Ibn Huvejz Mindad Maliki transmeton nga Shafiu se ai e mbështeste qëndrimin e Ebu Hanifes mbi pyetjen e rruajtjes së mustaqeve.” Kështu pohon Ebu Umeri.

Sa i përket imam Ahmedit, ai i shkurtonte mustaqet në masën më të vogël të mundshme. Kam dëgjuar që ka qenë i pyetur mbi sunnetin e shkurtimit të mustaqeve, e ai ka thënë: “Ato shkurohen ashtu siç ka thënë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم): **“Shkurtoni mustaqet.”** Ishte i pyetur: “Çfarë thua për njeriun që i rruan mustaqet ose i shkurtor ato? E si t’i rruaj ato?” Ai ka thënë: “Nëse i shkurtor ato, nuk është problem, madje edhe nëse ato i shkurtor me gërshtë që të duken si të rruara, nuk është problem.”

Ebu Muhammed ibn Kudame Makdisi në *Mugniun* thotë: “Njeriu ka të drejtë që t’i shkurtoj ato (mustaqet) dhe që me gërshtë t’i krasis ato, e që ajo të mos jetë

²²³ Hadithin e shënojnë Muslimi (258), Tirmidhiu (2759), Nesaiu (1/15,16) dhe Ebu Davudi (4200).

rruajtje.” Tahaviu thotë: “Mugire ibn Shu’be transmeton që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka shkurtuar mustaqet aq sa trashësia e misvakut.”²²⁴

Këtu nuk mund të flitet për tëhollimin e tyre aq sa mustaqet të duken se janë të rruara, e për argument e marrin hadithin e Ebu Hurejres (رضي الله عنه) dhe hadithin nga Aishja (رضي الله عنها), ku theksohet se dhjetë gjëra janë të natyrës (عشر من الفطرة), e në mes tjerash theksohet edhe rruajtja e mustaqeve.²²⁵ Nga Ebu Hurejre është shënuar hadithi, të cilin e transmeton Buhariu dhe Muslimi: (لفطرة خمس) “Nga natyra janë pesë gjëra..., njëra prej tyre është edhe shkurtimi i mustaqeve.”²²⁶

Ata të cilët konsiderojnë që mustaqet duhet tëholluar në masë sa më të vogël, për argument i marrin hadithet që flasin mbi shkurtimin e tillë të mustaqeve dhe hadithin e Ibn Abbasit, ku theksohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tëhollonte mustaqet.²²⁷ Tahaviu thotë: “Këtu shihet dhe na jepet për të kuptuar se tëhollimi i mustaqeve bëhet në masë më të vogël edhe pse mund të kuptohet në dy mënyra.” Ala’ ibn Abdurrahmani transmeton nga babai i vet, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

“*Preni mustaqet edhe lëshoni mjekrën.*”²²⁸ (جُزُوا الشَّوَارِبَ، وَأَرْخُوا اللَّحَى)

Nga ky hadith mund të kuptojmë se ka të bëjë me tëhollimin e mustaqeve në masë më të vogël. Ai atë e paraqet me zinxhirin e vet të transmetuesve nga Ebu Seidi dhe Ebu Usejjidi, nga Rafi ibn Hudejxhi, nga Sehl ibn Sa’di, nga Abdullah ibn Umeri,

²²⁴ Hadithin e shënojnë Tahaviu në *Sherbu-meanil-asari* (4/230), Ahmedi (4/252, 255), Ebu Davudi (188) me zinxhirin e besueshëm të transmetuesve. Në tërësi hadithi qëndron: Transmeton Mugire ibn Shu’be: “Një natë e gostita të Dërguarin e Allahut, ai urdhëroi që të marrim brinjë dhe ne i poqëm. Pastaj e morri thikën dhe ma ndau një pjesë edhe mua. Pastaj erdhi Bilali dhe na lajmëroi mbi fillimin e kohës së namazit. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e hodhi thikën dhe tha?! Çfarë ka ai, dhashtë Zoti qoftë me fat?!” Mugire tregon: ‘Mustaqet e mia më binin mbi buzë dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) mi shkurttoi sa trashësia e misfakut.’ Ose ka thënë: ‘Kam për t’i shkurtuar sa trashësia e misfakut.’”

²²⁵ Hadithin e shënojnë Muslimi (261), Tirmidhiu (2758), Ebu Davudi (53), Nesaiu (8/121, 128), Ibn Maxhe (293). Gjithashtu, atë e shënon edhe Ahmedi, e në tërësi qëndron: “Dhjetë gjëra janë fitre-pastërti e natyrshme: shkurtimi i mustaqeve, lëshimi i mjekrës, përdorimi i misfakut, pastrimi i hundës me ujë, prerja e thonjve, larja e vendeve të turpshme, heqja e qimeve nën sqetull, heqja e qimeve nga vendet e turpshme dhe pastrimi me ujë pas kryerjes së nevojave fiziologjike.” Zekerijaja thotë: “Musabi ka thënë se e ka harruar gjënë e dhjetë, por mendon se është shpërlarja e gojës.”

²²⁶ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/282), Muslimi (257), Tirmidhiu (2757), Ebu Davudi (4198) Nesaiu (2-8/128) dhe Ibn Maxhe (292).

²²⁷ Hadithin e shënojnë Tahaviu (4/230), Tirmidhiu (2761) dhe thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte mustaqet, po edhe Ibrahim, Halilu-Rrahmani, e bënte atë.” Ky është hadithi i Simakut nga Ikrimë, e ai transmeton nga Ibn Abbasi. Transmetimi i Simakut nga Ikrimë është problematik.

²²⁸ Hadithin e shënon Muslimi (260).

nga Xhabiri dhe nga Ebu Hurejre dhe të gjithë këta as'habë i tëhollonin mustaqet në masë më të vogël. Ibrahim ibn Muhammed ibn Hatibi thotë: "E kam parë Ibn Umerin duke i shkurtuar mustaqet e veta në masë më të vogël, mu sikur t'i çrrënjoste tërësisht." Ekziston mendimi se duhet të shkurtohen aq sa mund të shihet bardhësia e lëkurës. Tahaviu ka thënë: "Pasi që shkurtimi i mustaqeve është sunnet dhe të gjithë pajtohen me këtë, më mirë është të rruhen ato." Rruajtja e mustaqeve krahasohet me rruajtjen e kokës. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) lutej tri herë për ata që e rruajnë kokën, e për ata që i shkurtojnë flokët njëherë.²²⁹ Me këtë veprim ka treguar se rruajtja e kokës është më e mirë sesa qethja e saj, prandaj analoge me atë, rasti i njëjtë është edhe me mustaqet.

Kreu mbi të folurit, heshtjen, të qeshurit dhe të qarët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في كلامه وسكوته وضحكه وبكائه

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qenë njeriu më elokuent dhe kishte të folurit më të këndshëm, temën e paraqiste shumë shpejtë dhe në atë mënyrë i kaplonte zemrat. Këtë ia pranonin edhe armiqtë e tij. Kur fliste, fliste në mënyrë aq të qartë sa që fjalët e tij mund t'i njihje secili që dëshironte. Nuk fliste shpejt, që të mos mbahej në mend ajo që e fliste dhe as nuk bënte pauza në mes fjalëve. Të folurit e tij ka qenë i përsosur. Aishja (رضي الله عنها) tregon: "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk fliste kështu siç flisni ju, por të folurit e tij ishte i kuptueshëm dhe i qartë, ashtu që të mund ta mbante në mend secili që qëndronte me të."²³⁰ Shpeshherë përsëriste diçka edhe nga tri herë, që të ishte sa më e lehtë dhe më e kuptueshme ajo që fliste. Kur jepte selam, jepte nga tri herë. Heshtte gjatë dhe nuk fliste nëse nuk kishte nevojë. Ligjërimit e vet e fillonte dhe e përfundonte me gojë të hapur. Fliste shkoqur, as gjerësisht por as shkurtimisht. Nuk fliste mbi atë që nuk e interesonte dhe e fliste atë për çka e priste shpërblimin nga Zoti i vet. Kur diçka nuk i përgjigjej kjo shprehej në fytyrën e tij. Nuk ishte i zhurmshëm, i neveritshëm e as i pagdhendur, as shoqëri të tillë nuk kërkonte. Në shumicën e rasteve ishte me buzëqeshje të lehtë, madje

²²⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/446, 447), Muslimi (1302) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), ndërsa Muslimi e shënon atë edhe nga Ummu Husejini.

²³⁰ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (3643) edhe në *Shemail* (223), Buhariu (6/43, 23), Muslimi (2493) në formë të shkurtuar dhe thotë: "Nuk fliste siç flisni ju me shpejtësi." Ismaili shton: "Të folurit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte preciz dhe i qartë dhe zemrat e kuptonin atë."

mund të themi se përherë qeshej në mënyrë të tillë, e kulminacioni i të qeshurit të tij ishte kur i shiheshin dhëmbët.

Qeshej me të gjitha që qesheshin edhe të tjerët, përkatësisht me të gjitha që ishin qesharake, të habitshme dhe interesante.

Qeshja ka shumë shkaktarë, e njëri prej tyre është i përmendur. Qeshja e dytë është me të cilin e shprehim gëzimin, kur njeriu sheh diçka që e gëzon dhe e bënë të hareshëm. Qeshja e tretë është gjatë hidhërimit, e kjo shpesh mund të shihet te njeriu i hidhëruar, atë e shkakton fakti se ai i cili është hidhëruar çuditet me atë që e ka nxitur hidhërimitin tek ai, e është e mundur, se është duke qeshur me aftësinë e vet që e kontrollon tërbimin me ç'rast mund të tërhiqet nga ai i cili e ka provokuar (sfiduar) e të mos e dëmtojë atë.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) qante ngjashëm siç edhe qeshte, nuk qante me zë e as nuk vajtonte, sikur që edhe qeshja e tij që nuk ka qenë e zhurmshme. Sytë i mbusheshin me lot dhe i rridhnin, e nga kraharori i tij ndihej rënkimi. Ndonjëherë qante nga dhembshuria ndaj të vdekurit, ndonjëherë nga frika për ummetin e vet, ndonjëherë kur dëgjonte Kur'an, e ky është vaji i mallëngjimit, dashurisë dhe respektit të përzier me frikë dhe me frikërrespekt. Kur i vdiq djali Ibrahim, sytë i ishin mbushur me lot nga dhembshuria ndaj tij dhe tha:

Sytë تَبَعَ الْعَيْنُ، وَيَدُزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرُؤُنَا، وَإِنَّا بِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَدْرُونُونَ
lotojnë, zemra vuan, por do ta themi vetëm atë çka do të jetë i kënaqur Zoti ynë. Me të vërtetë, ne jemi duke vuajtur për ty Ibrahim.”²³¹

Ka qarë kur ka marrë pjesë në momentin e vdekjes së njëres prej vajzave të tij. Ka qarë edhe kur Ibn Mes'udi e këndonte suren En-Nisa dhe kur ka arritur deri te ajeti 41.²³²

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾

“Si do të jetë atëherë kur Ne i dërgojmë çdo kombi dëshmues dhe Ne të sjellim ty (O Muhammed) si dëshmues mbi këta të gjithë?” [En-Nisa: 41]

²³¹ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/135, 140), Muslimi (2315), Ebu Davudi (3126), Ahmedi (3/194) nga Enesi (رضي الله عنه).

²³² Hadithin e shënojnë Buhariun (8/188, 189) dhe (9/81), Muslimi (800) nga Abdullah ibn Mesudi (رضي الله عنه): “I Dërguari i Allahut më tha të lexoj. Unë i thash “O i Dërguar i Allahut, vallë, a unë të ta lexoj ty kur ty të është shpallur?” Ai tha: ‘Po’ Unë e lexoja surën Nisa dhe kur arrita deri te ajeti **“Dhe si do të jetë gjendja e atyre (që nuk besuan), kur Ne do të sjellim dëshmitarë për çdo popull, e ty do të sjellim dëshmitarë mbi ata (që nuk të besuan)?”** [En-Nisa: 41] Më tha të ndalem. U ktheva kah ai dhe pashë që sytë i ishin mbushur me lot.”

Ka qarë edhe kur ka vdekur Uthman ibn Madh'un dhe kur ishte eklipsi i Diellit. Me atë rast, ka falur namazin i cili falet gjatë eklipsit të Diellit. Qante gjatë namazit, rënkonte dhe thoshte:

“Zoti im, a nuk më ke premtuar që deri sa jam unë në mesin e tyre dhe derisa janë duke kërkuar falje për mëkatet e bëra nuk ke për t'i dënuar?”²³³ Qante edhe kur ishte duke qëndruar tek varri i njëjës prej vajzave të tij.²³⁴

Ndonjëherë, qante gjatë kohës së namazit të natës.

Të qarit, është i ndryshëm, kemi të qarë nga mëshira dhe dhembshuria, të qarë nga frika dhe frikërrespektit, të qarë nga dashuria dhe vuajtja, të qarë nga gëzimi dhe lumturia, të qarë nga dhembja, sepse nuk mund të durohen vuajtjet, si dhe të qarë nga pikëllimi.

Dallimi në mes vajit të pikëllimit dhe vajit të frikës është në atë se vaji i pikëllimit është i shkaktuar nga ndonjë e keqe ose nga ndonjë fatkeqësi, ose për shkak të zhdukjes së personit të dashur, e vaji nga frika është për shkak të asaj që është duke u pritur në të ardhmen. Dallimi në mes vajit të gëzimit dhe të lumturisë dhe vajit të pikëllimit është në atë se loti i gëzimit është i ftohtë dhe zemra është e gëzuar, e loti i pikëllimit është i nxehtë dhe zemra është e pikëlluar. Për shkak të kësaj, për diçka që e gëzon njeriun thuhet: “Ky është gëzimi i syve të mi”, ose: “Allahu ia gëzoftë sytë.” Gjatë pikëllimit thuhet: “Pikëllimi i syve” ose: “Allahu ia pikëlloftë sytë.”

Pastaj, ekzistojnë vaji i dobësisë dhe i pamundësisë, vaji i hipokrizisë, e ky është kur sytë lotojnë e zemra mbetet e gurtë, e njeriu e tregon nënshtrimin, por është zemërgurë. Vaji i atij i cili paguan për të, është sikurse vaji i vajtuesit që do të jetë i paguar për të. Për të Umeri (رضي الله عنه) thotë: “I shet lotët e vet dhe e qanë humbjen e huaj.” Vaji për atë pse edhe të tjerët qajnë. Njeriu i sheh njerëzit duke qarë dhe qanë edhe ai me ta, e nuk e di arsyen e vajit të tyre, por qanë për shkak të vajit.

²³³ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (1194), Nesaiu (137, 138), Ahmedi (2/159, 188), Tirmidhiu në *Shemail* (317) nga Abdullah ibn Amri. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Ata' ibn Saibi, në transmetimin tjetër, ia ka treguar hadithin Shu'bes, edhe ai është njëri prej atyre nga të cilët transmetohen hadithet para se të pleqëroheshin.

²³⁴ Hadithin e shënon Buhariu (3/167) nga Enesi (رضي الله عنه): “Ishim të pranishëm në varrimin e njëjës nga vajzat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ai u ndal te varri i saj dhe e pash që sytë i ishin mbuluar me lot. Pastaj pyeti. A është në mesin tuaj ndonjëri, i cili mbrëmë nuk është bërë palarë? Ebu Talha tha se vet ai është. I Dërguari i Allahut i tha: “Zbrit”, atëherë Talha zbriti në varr dhe e lëshoi bijën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Në këtë hadith e kemi lejen për t'i dhënë përparësi ndokujt nga farefisi më i largët në lidhje me bashkëshortin ose babain gjatë lëshuarjes në varr, bile edhe nëse ka të bëjë me gruan.

Nëse njeriu përpiqet për të qarë, atëherë kjo është shtirje dhe mund të jetë ose e qortuar ose e lavdëruar, është e lavdëruar nëse me atë vaj dëshirohet zgjimi i emocioneve, prekja e zemrës dhe zgjimi i frikës nga Allahu, e jo për t'u treguar besimi. Është i qortuar nëse me atë vaj dëshirohet tërheqja e vëmendjes së njerëzve mbi vete. Umeri (رضي الله عنه) ka thënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), kur e ka parë atë dhe Ebu Bekrin duke qarë, për shkak të robërve të zënë në luftën e Bedrit:

“O i Dërguari i Allahut, më trego përse qanë? Nëse e shoh që ia vlen të qajë, edhe unë do të qajë, e nëse nuk do të mund të qajë, atëherë do të shtirem se jam duke qarë, për shkak të vajit të juve dyve.”²³⁵ I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka qortuar për shkak të kësaj. Njëri nga pasuesit e tij ka thënë: “Qani prej frikës nga Allahu, e nëse nuk mund të qani, atëherë shtiruni se jeni duke qarë.”²³⁶

Kreu mbi ligjërimet publike të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في خطبته

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) fliste dhe u drejtohej njerëzve: nga toka, nga minberi, nga deveja. Kur fliste, sytë iu skuqeshin, e ngritte zërin dhe zemërimi i tij bëhej i dukshëm, sikur t'i drejtohej ushtrisë dhe ta paralajmëronte atë.

((صَبَّحَكُمْ وَمَسَّكُمْ)) ويقول: ((بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ)) وَيَقْرُنُ بَيْنَ أَصْبُعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى، وَيَقُولُ: ((أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ))

“Kanë për t’ju sulmuar në mëngjes dhe në mbrëmje.” Thoshte: “Unë dhe Katastrofa e përgjithshme jemi si këta dy” dhe krahasonte gishtin tregues dhe gishtin e mesëm. E thoshte edhe këtë: “Dijeni, ligjërimi më i mirë është Libri i Allahut, e praktika më e

²³⁵ Hadithin e shënon Muslimi (1763).

²³⁶ Ngjashëm ceket edhe në hadith, edhe pse është i dobët. Ibn Maxhe shënon (1337) nga Sad ibn Ebi Vekkasi (رضي الله عنه): “Ky Kur’an është shpallur me pikëllim, prandaj kur e këndon (lexoni) qani, e nëse nuk mund të qani, atëherë bëhuni se jeni duke qarë.” Në zinxhirin e transmetuesve është Ebu Rafi Ismail ibn Rafi’u, e ai është i dobët.

*mirë është praktika e Muhammedit (صلى الله عليه وسلم). Gjërat më të shëmtuara janë novacionet, e çdo novacion shpie në humbje.*²³⁷

Çdo ligjërim të vet publik, e fillonte duke e falënderuar Allahun. Sa i përket pohimit të shumë dijetarëve se lutjen e shiut e fillonte me istigfarë, e që hutbet e dy bajrameve i fillonte me tekbir, ata për këtë nuk kanë kurrfarë argumenti nga sunneti i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Sunneti i tij na tregon ndryshe, e kjo është, që çdo hutbe e ka filluar me falënderimin ndaj Allahut – El-Hamdulil-lah. Ky është njëri nga tri qëndrimet e nxënësve të Ahmedit, e këtë e konsideron edhe mësuesi ynë Ibn Tejmijje.

Fliste në këmbë. Në *Meraset* nga Ata'i qëndron, se kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ngjitej në minber, fytyrën e vet e kthente kah njerëzit, e pastaj thoshte:

(السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) “Es-Selamu alejkum!”

Sha’bi thotë: “E këtë e bënin edhe Ebu Bekri por edhe Umeri.”²³⁸

Ligjërimin e vet e përfundonte me istigfarë. Shpesh e përdorte edhe Kur’anin në ligjërimet e veta. Në *Sahihun* e Muslimit është shënuar nga Ummu Hisham ibn Harithi të ketë thënë se: “ (مَا أَخَذْتُ {ق} وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ {ق: 1}، إِلَّا عَنْ لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُهَا كُلَّ يَوْمٍ جُمُعَةٍ عَلَى الْمِنْبَرِ إِذَا خَطَبَ النَّاسَ) Suren Kaf e kam mësuar nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), kur e lexonte çdo xhuma në minber gjatë ligjërimet.”²³⁹

Ebu Davudi e thekson transmetimin nga Ibn Mes’udi (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pas shqiptimit të shehadetit thoshte:

²³⁷ Hadithin e shënon Muslimi (867), Nesaiu (3/188, 189), Ibn Maxhe (45) nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه).

²³⁸ Hadithin e besueshëm, të cilin e shënon Abdurrezaku (5281), Ibn Ebi Shejbe (339) duke e transmetuar nga Ebu Usame, se e ka dëgjuar Muxhalidin që i transmeton fjalët e Sha’biut: “I Dërguari i Allahut, pasi që ngjitej në minber, kthehej me fytyrë kah njerëzit dhe u thoshte: “Es-selamu alejkum!” e shtoi edhe këtë: Këtë e bënin edhe Ebu Bekri e edhe Umeri pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ibn Maxhe (1109) transmeton nga Xhabiri. Në zinxhirin e transmetuesve është Ibn Suhejli, e ai është i dobët. “ Bejhekiu (3/204,205) transmeton nga Xhabiri dhe Ibn Umeri, e pastaj thotë: “Ngjashëm me këtë transmetojnë edhe Ibn Abbasi dhe Ibn Zubejri, e ngjashëm transmetohet edhe nga Umer Ibn Abbasi dhe Ibn Zubejri, e ngjashëm transmetohet edhe nga Umer Ibn Abdulazizi.”

²³⁹ Hadithin e shënojnë Muslimi (873), Ebu Davudi (1100,1102), Nesaiu (2/157).

(الْحَمْدُ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، مَنْ يَهْدِ اللَّهُ، فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضِلِلْ، فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ، مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَقَدْ رَشَدَ وَمَنْ يَعْصِهِمَا، فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهُ، وَلَا يَضُرُّ اللَّهَ شَيْئًا)

“Falënderimi i takon Allahut, nga Ai ndihmë dhe falje kërkojmë. Mbështetemi tek Allahu prej të keqes sonë. Atë që e udhëzon Allahu askush nuk mund ta humb, e atë që Allahu e lë në humbje nuk mund ta udhëzojë askush në rrugë të drejtë. Dëshmoj se nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut dhe se Muhammedi është robi dhe i Dërguari i Tij. Ai atë e ka dërguar me të Vërtetën, lajmëtar i lajmeve të gëzuar dhe paralajmërues i Ditës së Gjykimit. Ai që i nënshtrohet Allahut dhe të Dërguarit të Tij, ai është i pjekur dhe në rrugë të Drejtë, e ai që bënë mëkate dhe e refuzon nënshtrimin, ai është dëmtues i vetvetes, e Allahu nuk shkakton kurrfarë dëmi.”²⁴⁰

“El-Hamdulil-lahi neste'inuhu ve nestagfiruhu ve ne'udhu bil-lahi min shurruri enfusina, men jehdil-lahu fela mudil-le lehu ve men judlil fela hadije lehu, ve eshhedu en la ilahe il-lallahu ve enne Muhammeden 'abduhu ve resuluhu, erselehu bil-hakki beshiren ve nedhiren, bejne jedejis-sa'ati, men juti'il-lahe ve resulehu fekad reshede, ve men ja'sihima fe in-nehu la jedurru il-la nefsehu ve la jedurrullahe shej'en.”

²⁴⁰ Hadithin e shënon Ebu Davudi (1097) e në zinxhirin e transmetuesve është edhe Ijad Medeni, e ai është i panjohur, por hadithi është i besueshëm përmes një zinxhiri tjetër të transmetuesve e jo fjalë për fjalë kështu siç transmetohet nga Ibn Mesudi. Abdurrezaku ne *Musannef* (10449), Ahmedi (4116, 3721), Nesaiu (6/89), Tirmidhiu (1105), Ibn Maxhe (1892), Tahaviu në *Mushkilul-asari* 1/4, Bejhekiu në *Sunnen* (3/214) me rrugë të ndryshme e shënojnë nga Ebu Is'haku, e ai nga Ebu Ahvesi, Avf ibn Malik ibn Nadleti, e ai nga Ibn Mesudi se ka thënë: “ I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na ka mësuar që të drejtohem për ndihmë: Me të vërtetë, i gjithë falënderimi i takon Allahut. Atij i falënderohemi, nga Ai ndihmë kërkojmë dhe nga Ai falje kërkojmë. Kërkojmë mbështetje tek Allahu nga e keqja e vetvetes tonë. Atë që Allahu e udhëzon atë askush nuk mund ta qoj në humbje, e atë të cilin Allahu e lë në Humbje, atë askush nuk mund ta udhëzojë në rrugë të drejtë. Dëshmoj që nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut dhe se Muhammedi është robi dhe i Dërguari i Tij.” Pas kësaj e lexonte suren: Ali-Imran 102, En-Nisa: 1 dhe El-Ahzab: 70-71. Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Tirmidhiu thotë që është i mirë. Në hadithin e parë, i cili është i dobët, ka një fjali të papranueshme, e kjo është: “E ai i cili do të bënte mëkate ndaj tyre dhe do ta refuzonte dëgjueshmërinë.” Transmetimi i besueshëm tregon që i Dërguari i Allahut, ka ndaluar të flitet kështu, siç flitet kjo në hadithin e Adijj ibn Hatimit, që një njeri kishte mbajtur hutbe përpara të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe ka thënë: “Ai i cili i nënshtrohet Allahut dhe të Dërguarit të Tij ai është në rrugë të drejtë, e ai i cili nuk u nënshtrohet, ai është i humbur.” I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i ka thënë: “Ti nuk je kurrfarë ligjëruesi! Thuaj: “E ai i cili e refuzon dëgjueshmërinë ndaj Allahut dhe të Dërguarit të Tij...” Këtë transmetim e shënon Muslimi (870).

Ebu Davudi thotë se Junusi e ka pyetur Sha'bin, se si e këndonte shehaderin i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në minber ditën e xhumasë, e ai e ka paraqitur transmetimin të ngjashëm me këtë hadith, vetëm se tek ai ceket: (وَمَنْ يَعْصِيهِمَا فَقَدْ غَوَى) ²⁴¹ “E nëse nuk i nënshtrohet atyre, ai është i humbur.”

Ibn Sha'b tregon: “Kemi dëgjuar se kur i Dërguari i Allahut mbante hutbe, thoshte: كُلُّ مَا هُوَ أَتَ قَرِيبٌ، لَا بُعْدَ لِمَا هُوَ أَتَ، وَلَا يُعَجَّلُ اللَّهُ لِعَجَلَةٍ أَحَدٍ، وَلَا يُخَفُّ لِأَمْرِ النَّاسِ، مَا شَاءَ اللَّهُ، لَا مَا شَاءَ النَّاسُ، يُرِيدُ اللَّهُ شَيْئًا وَيُرِيدُ النَّاسُ شَيْئًا، مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ، وَلَوْ كَرِهَ النَّاسُ، وَلَا مُبْعَدَ لِمَا قَرَّبَ اللَّهُ، وَلَا أَقْرَبَ لِمَا بَاعَدَ اللَّهُ، مُقَرَّبَ لِمَا بَعَدَ اللَّهُ، وَلَا يَكُونُ شَيْءٌ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ) *Çdo gjë që vjen është afër dhe nuk ka largësi për atë që është duke ardhur. Allahu nuk ngutet edhe pse të tjerët nguten dhe as nuk lehtëson edhe pse njerëzit e dëshirojnë atë. Atë që Allahu do, ajo bëhet, madje edhe nëse kjo nuk është sipas dëshirës së njerëzve. Atë që Allahu e afron askush nuk mund ta largoj, e atë që Allahu e largon askush nuk mund ta afro. Asgjë nuk mund të bëhet pa vullnetin e Allahut.*”²⁴²

Pjesa më e gjatë e ligjërimit të tij tregonte mbi falënderimin ndaj Allahut, për begatitë e Tij, mbi përsosmërinë e Tij, mbi mësimin e bazave të Islamit, mbi të përmendurit e Xhennetit dhe Xhehennemit dhe botën tjetër, mbi rekomandimin e përluljes, mbi atë që e nxitë hidhërimin e Allahut dhe mbi atë që e nxitë kënaqësinë e Tij.

Në ligjërimet e veta përsëriste:

(أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ لَنْ تُطِيعُوا - أَوْ لَنْ تَفْعَلُوا - كُلَّ مَا أُمِرْتُمْ بِهِ، وَلَكِنْ سَدَّدُوا وَأَبْشِرُوا) *“O njerëz, nuk do të mund të përballoni - ose nuk do ta bëni tërë atë që u është urdhëruar, por ju përpiquni dhe mbushuni me gëzim.”*²⁴³

Në çdo situatë fliste në përputhshmëri me nevojat dhe dobitë e atyre që u drejtohej. Asnjë hutbe nuk e ka filluar, e që nuk iu ka falënderuar Allahut, që nuk e ka shqiptuar shehadetin dhe që nuk e ka përmendur vetën e tij me emër.

Është vërtetuar se ka thënë:

(كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُّدٌ، فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَدْمَاءِ) *“Çdo të drejtuar në të cilin nuk ka shehadet është si dora e gjymtë.”*²⁴⁴

²⁴¹ Hadithin e shënon Ebu Davudi (1098) transmetuesit janë të besueshëm por hadithi është mursal prandaj nuk mund të shfrytëzohet për argument.

²⁴² Hadithin e shënon Ebu Davudi si mursal nga Ibn Shihabi dhe ky hadith është munkat. Zerkani atë e përmend në *Sherbul mevahibil-ledunijjeti* (7/447).

²⁴³ Pjesa e hadithit të cilin e shënojnë Ebu Davudi (1096), Ahmedi (40212) nga Hakem ibn Huzna Kulfiu. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

Kur dilte nga dhomat e veta, askush nuk ecte përpara tij, që t'ia lironte kalimin, e as nuk vishte rroba të cilat i veshnin ligjëruesit e sotëm. Nuk ka pasur pelerinë të gjerë, e as shall. Minberi i tij i kishte tri shkallë. Kur ngjitej në minber, kthehej kah njerëzit dhe myezini e thërriste edhanin. Nuk fliste asgjë, as para e as pas edhanit, e kur e fillonte hutben, as myezini, e askush tjetër nuk flisnin asgjë.

Kur ngrihej për t'u falur, e merrte shkopin dhe mbështetej mbi të, derisa ishte mbi minber. Kështu shënon Ebu Davudi nga Ibn Shihabi.²⁴⁵

Edhe tre halifët pas tij e bënë të njëjtën. Ndonjëherë mbështetej mbi hark, por nuk është transmetuar se a është mbështetur mbi shpatë. Shumë të paditur konsiderojnë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka mbajtur shpatën në minber, për t'ua treguar faktin se feja vendoset me shpatë. Kjo është padituri dhe është e papranueshme për dy arsye: është transmetuar, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është mbështetur mbi shkop dhe mbi hark, e arsyeja e dytë është që feja është vendosur me Shpallje. Shpata është përdorur nga të humburit dhe nga politeistët. Qyteti i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), në të cilin ai fliste dhe mbante hutbe, është liruar me Kur'an e jo me shpatë.

Kur gjatë hutbes ndodhte ndonjë e papritur, së pari e zgjidhte atë, pastaj vazhdonte me hutben. Një herë duke e mbajtur hutbën erdhën Hasani dhe Hyseni, duke ngarend me këmishëza të kuqe. Ai e ndali ligjërimin, zbriti nga minberi dhe i mori ngryk, u kthye në minber dhe pastaj tha:

(صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ {إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ} [الأنفال: 28] رَأَيْتُ هَذَيْنِ يَعْثُرَانِ فِي قَمِيصَيْهِمَا، فَلَمْ أَصْبِرْ حَتَّى قَطَعْتُ كَلَامِي فَحَمَلْتُهُمَا)

²⁴⁴ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (1106), Ebu Davudi (4841), Ahmedi (2/302, 343) me zinxhir të fuqishëm të transmetuesve. Tirmidhiu atë e vlerëson si të mirë, e me atë janë të pajtimit edhe të tjerët.

²⁴⁵ Me siguri është i shënuar në *Merasilin* e Ebu Davudit. Në *Sunnen* është shënuar nga Hakem ibn Hazna Kalfiu: “Shkova si përfaqësues te i Dërguari Allahut (صلى الله عليه وسلم), si i shtati nga të shtatit, apo si i nënti nga të nëntit, hymë tek ai dhe thamë: “O i Dërguar i Allahut, erdhëm për të të vizituar, prandaj lute Allahun për ne të na jap të mira.” Ai na urdhëroi, apo urdhëroi të na shërbejnë me ca hurme. Atëherë ishte ngjarja e afërt. Mbetëm në Medine një kohë dhe morëm pjesë në xhuma namazin me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), ai u ngrit të fliste i mbështetur mbi shkop ose hark, së pari e falënderoi Allahun me pak fjalë, por me fjalë më të këndshme dhe më të bukura dhe pastaj tha: “O njerëz, nuk do të mund të përballoni, apo nuk do të bëni tërë atë që u është urdhëruar, por përpikuni dhe gëzohuni.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë dhe si të mirë e ka vlerësuar edhe Hafidhi në *Telbis*. Këtë hadith e vërteton edhe hadithi i Bera ibn Azibit, të cilin e shënon Ebu Davudi (1145) duke e cekur që në ditën e Bajramit i është dhënë harku dhe ai i mbështetur mbi të fliste. Hafidhi thotë: “Ahmedi dhe Taberaniu atë e shënojnë në version më të gjatë.” Ibn Sekani atë e vlerëson të besueshëm. Në listën e transmetuesve është Ibn Luheja, e ai është i dobët, por ai hadith është i mirë si argument.

“Të vërtetën e ka thënë i Lartësuar

وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

“Dhe dijeni se pasuritë dhe fëmijët tuaj janë veçse provë për ju dhe se vërtet me Allahun është shpërblimi i madh.” [El-Enfal: 28]

I pashë këta dy duke ngarendur në këmishëzat e tyre, nuk munda të përulesha, prandaj e ndërpreva fjalimin tim dhe i mora ngryk.”²⁴⁶

Njëherë, erdhi Sulejk Gatafani, derisa i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke mbajtur hutbe ai ishte ulur. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tha:

(قُمْ يَا سُلَيْكُ فَارْكَعْ رَكَعَتَيْنِ وَتَحَوَّزْ فِيهِمَا))، ثم قال وهو على المنبر: ((إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ وَلْيَتَحَوَّزْ فِيهِمَا))

“Ngrihu Sulejk, fali dy rekate namaz dhe mos e zgjatë me to.” Pastaj, nga minmberi kishte thënë: “Kur ndonjëri prej jush vjen në namazin e xhumasë, derisa imami është duke mbajtur hutbe, le t’i fal dy rekate dhe të mos e zgjas me to.”²⁴⁷

Ndonjëherë e shkurtonte humben, e ndonjëherë e zgjaste atë, në përputhshmëri me nevojat e njerëzve. Ato hutbe që i mbante kohë pas kohe dhe në situata të veçanta, ishin më të gjata se ato që i mbante rregullisht. Grave, gjatë festave, u fliste dhe u mbante mësim të veçanta. Gjatë orëve të mësimi i nxiste për sadaka.²⁴⁸ E Allahu më së miri e di.

²⁴⁶ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (3476), Ebu Davudi (1109), Ibn Maxhe (3600). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, të mirë e vlerëson edhe Tirmidhiu.

²⁴⁷ Hadithin e shënon Buhariu (2/336,337), Muslimi (875) dhe (59), Tirmidhiu (510), Ebu Davudi (1115, 1116, 1117), Nesaiu (3/103), Ibn Maxhe (1112).

²⁴⁸ Hadithin e shënon Buhariu (2/388) nga Xhabiri: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) u ngrit ditën e Bajramit, mbajti hudbe dhe kur e përfundoi, shkoi te gratë për t’i vizituar ato...”

Kreu mbi ibadetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

Kreu mbi abdesin e tij (صلى الله عليه وسلم)

فصول في هديه صلى الله عليه وسلم في العبادات

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في الوضوء

Në të shumtën e rasteve, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) merrte abdest gjatë secilit namaz, e ndonjëherë i falte disa namaze me një abdest.²⁴⁹

Ndonjëherë për abdest i mjaftonte masa prej një muddi (masë përafërsisht sa dy litra) e ndonjëherë dy të tretat, e ndonjëherë edhe më tepër se një mudd. Kjo në Damask është rreth katër okë (okë është masë për matjen e peshës-përafërsisht 320 gram) ose dy ose tri okë. Ishte njeriu i cili shpenzonte më së paku ujë për abdest, ummetit të vet ua tërhiqte vërejtjen për shpenzimin e tepër të ujit dhe ka thënë që në ummetin e tij do të ketë njerëz të cilët kanë për ta tepruar me abdest.²⁵⁰

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

²⁴⁹ Hadithin e shënon Muslimi (277), Ebu Davudi (127), Tirmidhiu (61) nga Burejd Ibn Husajbiu duke transmetuar se i Dërguari i Allahut ditën e Çlirimit të Mekkes, të gjitha namazet i fali me një abdest dhe mes'hin mbi meste. Umeri i tha: “Sot e bërë atë që kurrë nuk e ke bërë më parë?” Ai u përgjigj: “Këtë e bëra qëllimisht, o Umer.”

²⁵⁰ Hadithin e shënojnë Ahmedi (4/86, 87) dhe (5/55), Ebu Davudi (96) nga Abdullah ibn Mugaffeli: “E kamë dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke thënë: Në ummetin tim do të ketë njerëz të cilët do ta teprojnë me abdest dhe me lutje.” Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Ebu Davudi (135), Nesaiu (1/88), Ibn Maxhe (422) dhe Ahmedi (6684) transmetojnë nga Musa ibn Ebu Aisha, e ai nga Amr in Shuajbi, e ai nga babai i vet, e ai nga babai i vet, që një beduin kishte ardhur tek i Dërguari i Allahut dhe e kishte pyetur mbi abdestin. Ai i tregoi si merret abdesti duke i larë pjesët e gjymtyrëve nga tre herë dhe pastaj i tha: “Ja, kështu merret abdesti, e ai i cili kësaj i shton diç, ai ekzagjeron dhe vepron keq.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Fjalët “ose heqin diç” janë të shënuara te Ebu Davudi dhe ato nuk pranohen, sepse është e qartë që është e qortuar më pak se tre herë, e i Dërguari i Allahut, ndonjëherë ka marr abdest duke i larë gjymtyrët më pak se tre herë. Transmetimet mbi atë janë të besueshëm, prandaj është e pa konceptueshme, se ai i cili merr abdest më pak ka vepruar keq dhe më pak e ka tepruar.

(إِنَّ لِلْوُضُوءِ شَيْطَانًا يُقَالُ لَهُ الْوَلْهَانُ فَاتَّقُوا وَشَوَّاسَ الْمَاءِ) “Për abdest është i ngarkuar shejtani i cili quhet Velehan, prandaj kujdesuni nga të tepruarit me ujë.”²⁵¹

Njëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kalonte pranë Sa’dit, i cili merrte abdest dhe i tha: (لَا تُسْرِفْ فِي الْمَاءِ) “**Mos e tepro me ujë.**” Sa’di i tha: “Vallë, a mund të teprohet me ujë.” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: (نعم وإن كُنْتَ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ) “**Po, madje edhe nëse je në breg të lumit.**”²⁵²

Janë të besueshme transmetimet, që flasin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka marr abdest duke i larë gjymtyrët nga një herë, ndonjëherë nga dy herë e ndonjëherë edhe nga tri herë, ndërsa në disa raste, disa gjymtyrë i lante nga një herë e disa nga dy e disa nga tri herë.

Hundën edhe gojën e shpërlanë me një grusht ujë, ndonjëherë me dy e ndonjëherë me tri. Shpërlarjen e gojës dhe të hundës i bënte së bashku, prandaj gjysmë grushti e merrte për gojë e gjysmën tjetër për hundë. Ndryshe, as nuk mund të veprohet me një grusht ujë. Sa i përket dy ose tre grushta uji, këtu ka mundësi edhe të bashkohen edhe të ndahen shpërlarja e gojës dhe e hundës, vetëm se praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ka qenë që ato t’i bëjë së bashku. Në dy *Sahihët* është shënuar hadithi nga Abdullah ibn Zejdi (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e shpërlante gojën dhe hundën me aq ujë sa mund ta zë një grusht i njeriut. Këtë e bënte tri herë (تمضمض واستنشق من كف واحدة، فعل ذلك ثلاثاً).²⁵³ Ky është transmetimi më i besueshëm i cili flet për shpërlarjen e gojës dhe të hundës. Askund dhe asnjëherë nuk është shënuar se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka shpërlar gojën dhe hundën veç e veç, e që ai transmetim të jetë i besueshëm. Në hadithin që shënohet nga Talha ibn Musarrefi, të cilin ai e transmeton nga babai i vet, thuhet: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) se si e ndan shpërlarjen e gojës nga shpërlajra e hundës.” Ky transmetim shënohet vetëm me këtë zinxhir të transmetuesve dhe është e panjohur se babai i Talhës ka qenë as’hab.²⁵⁴

Hundën e shpërlante me dorën e djathtë, ndërsa hundët i frynte me dorën e majtë. Mes’h bënte nëpër tërë kokën, duke e përshkuar atë, ndonjëherë fillonte nga balli,

²⁵¹ Hadithin e shenojnë Tirmidhiu (57), Ibn Maxhe (421) dhe Ahmedi (5/136). Në zinxhirin e transmetuesve është Harixhe ibn Musabi, për të cilin Hafidhi në *Takrib* thotë se është i abroguar dhe që tedlisin e bënte duke e transmetuar nga gënjeshtarët.

²⁵² Hadithin e shënon Ibn Maxhe (425), Ahmedi (2/221). Busiri në *Zevaid* thotë: “Zinxhiri i transmetuesve është i dobët sepse janë të dobët Hajij ibn Abdullah Muafiri dhe Ibn Lehi’u.”

²⁵³ Hadithin e shënojnë Buhariu (1/255, 257) dhe Muslimi (235).

²⁵⁴ Këtë hadith e shënon Ebu Davudi (139). Në zinxhirin e transmetuesve është Ebu Sulejmi, e ai është i dobët. Musarrefi, babai i Talhasë, është i panjohur. Shiko biografinë e Ka’b ibn Amr Jamiu, babait të Musarefit në *Tehzibu*.

me dy duar dhe i kthente ato nga maja e kokës. Ky është komentimi i hadithit në të cilin thuhet: “Kokën e fërkonte dy herë.” Mendimi i drejtë është që nuk e ka fërkuar kokën dy herë dhe që nuk e ka përsëritur mes’hin, por, kur e përsëriste larjen ai këtë e bënte me të gjitha gjymtyrët dhe kokën e fërkonte vetëm njëherë. Kështu transmetohet nga ai. Nuk është i besueshëm transmetimi i cili flet ndryshe, assesi, madje edhe nëse është i besueshëm, atëherë, nuk është ekskluziv siç është transmetimi i njërit prej as’habëve: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) merrte abdest duke i larë gjymtyrët nga tri herë”, sikurse fjalët: “e kokën e fërkonte dy herë.” Ekziston mundësia që është ekskluziv, por nuk është i besueshëm, siç është hadithi i Ibn Bejlemanit, i cili transmeton nga babai e ai nga Umeri (رضي الله عنه) se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: **“Ai i cili merr abdest dhe duart i lanë tri herë...”** dhe ka thënë: **“Kokën e përshkon me dorë tri herë...”**. Ky transmetim nuk merret si argument. Ibn Bejlemani dhe babai i tij janë vlerësuar si transmetues të dobët edhe pse babai i tij është më i mirë.²⁵⁵

Ose siç është hadithi nga Uthmani, të cilin e shënon Ebu Davudi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka përshkruar me dorë kokën tri herë.²⁵⁶ Ebu Davudi thotë: “Të gjitha hadithet e besueshme nga Uthmani tregojnë mbi fërkimin e kokës tri herë, e asnjë hadith nga ai, që është i besueshëm, nuk flet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka fërkuar një pjesë të kokës, por theksohet se kur e fërkonte një pjesë të kokës që ishte e zbuluar, pjesën e mbetur të mes’hit e përfundonte duke e përshkruar turbanin me dorë.”²⁵⁷

Sa i përket hadithit nga Enesit (رضي الله عنه), të cilin e shënon Ebu Davudi: “E kam parë të Dërguarin e Allahut duke marr abdest, e mbi kokë kishte turbanin me vija, ai e futi dorën nën turban dhe e fërkoj majën e kokës por nuk e hoqi turbanin.”²⁵⁸ Me këtë hadith dëshirohet të tregohet mbi faktin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e hiqte turbanin, por e fërkonte tërë kokën, ndërkaq, në të njëjtën kohë nuk e

²⁵⁵ Hadithin e shënon Darekutni (1/93). Në zinxhirin e transmetuesve është Salih ibn Abdulxhebbari. Zejlei në *Nezburrajeti* (1/32) thotë që Ibn Kattani në librin e vet ka thënë: Salih ibn Abdulxhebbari për mua është i panjohur, përveç se në këtë hadith.” Ai është me gjendje të panjohur, e për Muhammed ibn Abdurrahman Bejlemin, Tirmidhiu thotë: “Buhariu për të ka thënë që është me hadith të refuzuar.”

²⁵⁶ Hadithin e shënon Ebu Davudi (110). Në Zinxhirin e transmetuesve është Amir ibn Shekik ibn Hamza, për të cilin Hafidhi në *Takrib* thotë se është me hadith të dobët.

²⁵⁷ Hadithin e shënon Muslimi në *Sahih* (274, 83) nga Mugire, duke transmetuar se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka marr mes’ h mbi emame dhe mbi meste.

²⁵⁸ Hadithin e shënon Ebu Davudi (147). Në zinxhirin e transmetuesve është Muavi ibn Salih ibn Hadir Hadremi, ai është i singertë, por në transmetimet e tij ka gjëra të paqarta. Abdulaziz ibn Muslim Medeni, i cili ishte shërbëtor i Ali Rifaa, nuk është i shënuar si i besueshëm nga askush përveç nga Ibn Hibbani. Shiko në fusnotën e mëparshme.

mohon plotësimin e mes'hit përmbi turban. Atë e pohojnë edhe Mugire ibn Shu'be edhe as'habët e tjerë.

Fakti që Enesi e ka heshtur këtë, nuk do të thotë se nuk ka ndodhur ajo. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk merrte abdest, e që të mos e shpërlante gojën dhe hundën dhe nuk është shënuar se ndonjëherë këtë e ka lënë pa e bërë. Gjithashtu, dihet se abdesti i tij ka qenë pa ndërprerje dhe që i lante gjymtyrët njëren pas tjetrës, me renditjen e caktuar dhe këtë kurrë nuk e ka lënë dhe kurrë nuk e ka bërë ndryshe. Ndonjëherë e fërkonte kokën e pastaj me dorë e përshkonte turbanin, e ndonjëherë majën e kokës, e pastaj me dorë e përshkonte turbanin.

Sa i përket mendimit që përkufizohej vetëm mbi majën e kokës, kjo nuk është shënuar askund.²⁵⁹ Siç është thënë, i lante këmbët, nëse nuk i ka pasur të veshura mestet ose çorapet e lëkurës, e i fërkonte me duar nëse i ka pasur të veshura mestet ose çorapet e lëkurës.²⁶⁰ I fërkonte veshët së bashku me kokën, i fërkonte edhe pjesët e brendshme dhe të jashtme të veshit, por nuk është shënuar se ka marr ujë përsëri për fërkimin e veshëve. Ky është transmetimi i besueshëm, i cili shënohet nga Ibn Umeri (رضي الله عنه).²⁶¹

Asnjë hadith, që flet mbi fërkimin e qafës, nuk është i besueshëm dhe nuk është shënuar që gjatë abdestit ka thënë ndonjë gjë tjetër përveç bismil-lah. Të gjitha hadithet, të cilat flasin mbi ndonjë dhikër gjatë abdestit janë gënjeshtër dhe trillime. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nga ajo nuk ka shqiptuar asgjë tjetër e bile as atë nuk ia

²⁵⁹ Mbi këtë duhet diskutuar, sepse në *Fet'hul-Bari* (10-304) Shafi'u transmeton nga Ata'i që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) merrte abdest duke e hequr turbanin nga koka dhe pastaj vetëm e ka fërkuar majën e kokës. Ky hadithi është mursel, por është vërtetuar dhe është i fuqizuar me një hadith tjetër të cilin e shënon Ebu Davudi (147) nga Enesi (رضي الله عنه). Në zinxhirin e transmetuesve është Ebu Ma'kali i cili është me gjendje të panjohur. Edhe hadithi mursel e edhe hadithi i bashkuar njëri-tjetrit e fuqizojnë dhe sipas kësaj ai është i pranueshëm. Mbi të njëjtën temë është edhe hadithi i cili shënohet nga Uthmani, e i cili flet mbi abdestin: "Dhe e fërkoi pjesën e përparme të kokës." Këtë e shënon Seid Ibn Mensuri. Në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është Halid ibn Zejd ibn Ebu Maliku, mbi të cilin nuk është qëndrimi unik. Transmetimi nga Ibn Umeri, në të cilin flitet mbi fërkimin e një pjese të kokës, është i besueshëm. Ibn Mundhiri thotë: "Sikur të kishte mohuar këtë bile njëri nga as'habët, nuk do të kishte ardhur me rrugë të besueshme. Këtë e thotë edhe Ibn Hazmi. Të gjitha këto e fuqizojnë hadithin mursel, i cili është i paraqitur, e Allahu më së miri e di.

²⁶⁰ Për mes'hin mbi çorape ekzistojnë hadithe të besueshme, të cilët i ka përmbledhur Xhemaluddin Kasimi në *traktatin* e vet dhe secilit hadith ia ka shënuar zinxhirin e transmetuesve. Zinxhirin e transmetuesve e ka fuqizuar Ahmed Muhammed Shakiri.

²⁶¹ Hadithin e shënon Maliku (1/34) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Këtë Shafi'u e ka marrë si argument. Ai thotë: "Për veshët, merrte ujë përsëri." Shumica e dijetarëve konsiderojnë që veshët janë pjesë përbërëse e kokës dhe që fërkohen me ujë për fërkimin e kokës. Këtë e thotë Seid ibn Musejjibi, Atrai, Hasan ibn Sirini, Seid ibn Xhubejri, Nehaiu dhe të tjerët. Këtë e mbështesin edhe Sevriu, Ibn Mubareku, Maliku, Ahmedi, Is'haku dhe As'haburreu.

ka transmetuar ummetit të vet dhe nuk është shënuar që ka thënë asgjë tjetër përveç bismil-lah në fillim të abdesit²⁶², këto fjalë:

(أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ،
وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ)

“Dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Njërit dhe të Vetmit, i Cili nuk ka shok dhe dëshmoj se Muhammedi është rob dhe i Dërguari i Tij. Allahu im, më bëjë prej atyre që shumë pendohen dhe prej atyre që shumë pastrohen”²⁶³ në fund të abdestit.

“Esh-hedu en-la ilahe il-lallahu vahdehu la sherike lehu ve esh-hedu enne Muhammeden ‘abduhu ve resuluhu, Allahummexh’alni minet-tevvabine vexh’alni minel-mutetahirine.”

²⁶² Këtë e shënojnë Ebu Davudi (101), Ahmedi (2/418), Ibn Maxhe (399), Darekutni (1/29), Hakimi (1/146), Bejhekiu (1/43) përmes Muhammed ibn Musa Mahzemiut, ai nga Jakubi, ai nga babai i vet, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari i Allahut ka thënë: “Nuk ka namaz ai që nuk ka abdest, e as nuk ka abdest ai i cili nuk e ka kënduar bismil-lahin gjatë abdestit.” Jakubi është me gjendje të panjohur, Ebu Seleme Lejthi është me hadith të butë. Darekutni (1/26), Bejhekiu (1/44) shënojnë përmes Mahmud ibn Muhammed Zafrit, e ai nga Ejub ibn Nexhxhari, ai nga Jahja ibn Ebu Seleme ibn Abdurrahmani, ai nga Hurejre që ka thënë: “Nuk ka marr abdest ai i cili nuk e ka kënduar bismil-lahin, e as nuk është falur ai i cili nuk ka abdest.” Hafidh ibn Haxheri në *Telbis* (1/173) thotë: “Mahmudi nuk është i fuqishëm, Ejub ibn Nexhxhari, përveç që është i besueshëm, ka edhe tedlis dhe hadithin e transmeton në mënyrë të zhdrejtë.” Teberaniu në *Evsat* shënon përmes Ali ibn Sabitit, ai nga Muhammed ibn Sirini, e ai nga Ebu Hurejre, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “O Ebu Hurejre, kur merr abdest, thuaj: Bismil-lahi vel hamdu-lil-lahi.” Shkruesit tu do t’i shkruajnë veprat e mira gjithnjë derisa mbetesh pa abdest.” Hejthemi në *Mexhmeun* (1/220) thotë që ky hadith është i mirë. Hadithin e vërtetojnë edhe transmetimet e tjera, siç është transmetimi nga Ebu Seid El-Hudriu, të shënuar te Ahmedi, Tirmidhiu, Ibn Maxhe dhe te të tjerët, transmetimi i Seid ibn Zejdit te Tirmidhiu, Ibn Maxhe, Ahmedi dhe Darekutni, transmetimet e Sehl ibn Sa’dit te Ibn Maxhe dhe Teberaniu dhe kështu hadithi bëhet i mirë. Hafidhi në *Telbis* thotë: “Është e qartë, se të gjithë hadithët sëbashku, kanë fuqi, e cila tregon që për këtë ka bazë.” Mundhiri në *Tergib* (1/128) thotë: “Hasan, Is’hak ibn Rahivejh dhe zahiritë, konsiderojnë se është i domosdoshëm këndimi i bismil-lahit gjatë abdestit, e ai që qëllimisht e ka lënë pa e thënë atë, ai duhet ta përsërisë abdestin.” Kjo transmetohet edhe nga Imam Ahmedi. Padyshim që hadithet të cilat flasin mbi bismil-lahin, edhe pse secili për vete është i dobët, sëbashku i japin fuqi njëri-tjetrit.

²⁶³ Kështu e shënon atë Tirmidhiu (55) përmes Ebu Idris Havlanit dhe Ebu Uthmani nga Umeri. Baza e këtij hadithi është te Muslimi (234), nga Ukbe ibn Amiri, vetëm se te ai nuk është pjesa: “Allahu im më bëjë prej atyre që pendohen shumë dhe më bëjë prej atyre që pastrohen shumë.” Shtesa te Tirmidhiu është e mirë dhe atë e vërtetojnë transmetimet të cilat e shënojnë Bezari dhe Tebereaniu në *Evsat*, e Hafidhi atë e cekë në *Telbis* nga Thevbani dhe thotë: “Ai i cili dëshiron të marr abdest, menjëherë pas abdestit le të thotë: Dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, të Vetëm, i Cili nuk ka shok dhe dëshmoj që Muhammedi është rob dhe i Dërguari i Tij. Allahu im, më bëjë prej atyre që shumë pendohen dhe prej atyre që shumë pastrohen.”

Në hadithin tjetër, të cilin e shënon Nesa'iu qëndron, se pas abdestit thuhet:

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ)

*"I Lavdëruar qofsh o Allahu im, çdo lavdërim të takon Ty. Dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje. Nga Ti kërkoj faljen e mëkateve të mia dhe pendothem tek Ti."*²⁶⁴

"Subhaneke Allahumme ve bihamdike, eshhedu en la ilahe il-la Ente estagfiruke ve etubu ilejke."

Në fillim të abdesit nuk thoshte: "Synoj të heq papastërtinë (hadeth)" e as nuk thoshte: "që ta kryej namazin". Këtë assesi nuk e thoshte, por, as ndonjëri prej as'habëve të tij nuk e thoshte këtë. Mbi këtë, nga ai nuk transmetohet asgjë, as me zinxhir të besueshëm të transmetuesve, e as me zinxhir të dobët. Gjatë marrjes së abdesit, asnjëherë nuk është larë më tepër se tri herë, e as nuk transmetohet që i ka larë duart mbi bërryla dhe këmbët mbi nyje, por Ebu Hurejre e bënte këtë sepse ashtu e ka transmetuar hadithin mbi shënimin e abdestit.²⁶⁵ Sa i përket Ebu Hurejres (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i lante duart madje përmbi bërryla dhe këmbët, madje edhe nën gju – mbi nyje²⁶⁶, kjo tregon mbi faktin se bërrylat dhe nyjat e këmbëve janë pjesë, të cilat duhet larë edhe gjatë abdesit, e nuk tregon mbi shtimin e pjesëve mbi të cilat kanë për të parë gjurmët e abdesit.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka pasur shprehje që pas abdesit t'i terë gjymtyrët që i ka larë dhe asnjë hadith që flet mbi këtë nuk është i besueshëm. Sa i përket hadithit nga Aishja (رضي الله عنها) se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur një pjesë nga pëlhura, me të cilën terej pas abdestit" dhe hadithit të Mu'adh ibn Xhebelit: "E

²⁶⁴ Hadithin e shënon Ibn Sunniu në *Amelul-jevmi-vel-lejlejt* (faqe 21) nga Ebu Seid El-Hudriu, e në zinxhirin e transmetuesve është Musejjib ibn Vahidi, e ai është me të mbajturit të dobët në mend, i tillë është edhe ai i cili transmeton nga ai, e ai është Jusuf ibn Esbati.

²⁶⁵ Atë hadith e shënon Buhariu (1/207,208) dhe Muslimi (246) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه): "Ummeti im në Ditën e Gjykimit do të vijë i ndritshëm dhe i shënuar me abdest, prandaj ai i cili mundohet nga ju që ta shtoj atë gjurmë dhe shkëlqimin, le ta bëjë atë." Fjalët: "Prandaj, ai i cili prej jush mundet, që ta shtoj atë gjurmë dhe shkëlqim, le ta bëjë atë", janë fjalë të futura në hadith dhe nuk janë fjalët e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), siç e paraqesin këtë dijetarët si, Mundhiri, Ibn Haxheri dhe të tjerët.

²⁶⁶ Hadithin e shënon Muslimi (246). Autori (Ibn Kajjimi) i ka lidhur të dy transmetimet: Të parin të cilin e ka shënuar nga Nuajm Ibn Abdullah Muxhemiu: "E kam parë Ebu Hurejren duke marr abdest, fytyrën e lante në tërësi, pastaj e lante dorën e djathtë deri pas bërryli, e pastaj edhe dorën e majtë e lante deri pas bërryli" dhe transmetimin e dytë nga Nuajm Ibn Abdullahu që e ka parë Ebu Hurejren duke e larë fytyrën dhe duke i larë duart gati deri te krahët dhe këmbët duke i larë deri nën gjunjë.

kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke e fshirë fytyrën pas abdestit, me skajin e rrobave të veta”²⁶⁷ edhe njëri edhe tjetri janë të dobët dhe nuk merren si argument. Në hadithin e parë në zinxhirin e transmetuesve është Sulejman ibn Erkam, e ai është i përjashtuar. Në hadithin e dytë është Abdurrahman ibn Zijad ibn En’am Efriki, e ai është i dobët. Asgjë nga këto, nuk ka ardhur përmes rrugës së besueshme nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

Nuk ishte zakon, që të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) t’i hidhej ujë gjatë marrjes së abdesit, por, ai i hidhte ujë vetvetes. Në situata të veçanta i hidhte edhe dikush tjetër, por kjo ishte vetëm gjatë nevojës, siç është shënuar në të dy *Sahihët* nga Mugire ibn Shu’be, se i ka hedhur ujë gjatë udhëtimit, kur merrte abdes.²⁶⁸ Ndonjëherë e fërkonte mjekrën gjatë marrjes së abdesit, por ajo nuk ishte praktika e tij e përhershme. Dijetarët kanë divergjenca rreth kësaj, e Tirmidhiu e konsideron të besueshëm transmetimin, me të cilin thuhet se e ka fërkuar mjekrën.²⁶⁹ Ahmedi dhe Ebu Zur’a thonë se asnjë hadith, në të cilin thuhet se e ka fërkuar mjekrën gjatë abdesit, nuk është i besueshëm.

Kështu ishte edhe me fërkimin në mes gishtërinjve, as kjo nuk ishte praktika e tij e përhershme. Në *Sunen* është shënuar transmetimi nga Mustevrid ibn Sheddadi se ka thënë: “E kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke e fërkuar me gishtin e vogël mesin e gishtërinjve të këmbës gjatë marrjes së abdesit.”²⁷⁰

²⁶⁷ Hadithin e shënon Tirmidhiu (53, 54).

²⁶⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (1/256), Muslimi (274), Maliku (1/36), Tirmidhiu (98), Ebu Davudi (149, 150, 151, 152) Nesaiu (1/83), Ibn Maxhe (389).

²⁶⁹ Hadithi është i besueshëm, atë e shënojnë Tirmidhiu (31), Ibn Maxhe (430), Ibn Hibbani në *Mevari-duzzeman* (154), Hakimi (1/149) nga Uthmani (رضي الله عنه). Në zinxhirin e transmetuesve është Amir ibn Shekiku me hadith të butë, derisa transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Këtë hadith e vërteton edhe hadithi i cili transmetohet nga Enesi (رضي الله عنه), e atë e shënon Ebu Davudi (145): Ekzistojnë edhe zinxhirë të tjerë të transmetuesve të këtij hadithi, e të cilin e shënojnë Hakimi, Ibn Adiu, Zehliu dhe hadithet e tjera të cilët i transmeton Ahmedi nga Aishja (رضي الله عنها), Ibn Ebi Shejbe nga Ebu Umame, Tirmidhiu dhe Ibn Maxhe nga Ammari, Taberaniu në *Evsat* nga Ibn Umeri. Shiko në *Telbis* (1/85, 87).

²⁷⁰ Hadithin e shënojnë Ahmedi (4/229), Ebu Davudi (148), Tirmidhiu (40) dhe Ibn Maxhe (446). Në zinxhirin e transmetuesve, të cilin ata e shënojnë, është Ibn Sehl, e ai është me të mbajturit të dobët në mend. Hafidhi në *Telbis* thotë: “Ky sened e ka senedin paralel nga Lejth ibn Sa’di dhe Amr ibn Harithi, të cilin e shënojnë Bejhekiu, Ebu Bishr Dolabi, Darekutni në *Garaib*, Maliku përmes Ibn Vehbit, e ai nga tre të tjerët. Ibn Kattani thotë që është i besueshëm. Është i vërtetuar mesazhi i larjes së gishtërinjve në hadithin nga Lekit ibn Sabiri, të cilin e shënojnë Shafiu (1/30, 31), Ebu Davudi (142, 143), Ahmedi (4/33), Nesaiu (1/66), Ibn Maxhe (407), Tirmidhiu (38). “Plotësoje abdesin dhe fërkoi gishtërinjtë ndërmjet, ke kujdes që shpërlarja e hundës të jetë në rregull, përveç nëse je agjërues.” Ibn Hibbani (159) thotë që hadithi është i besueshëm, e Hakimi (1/147, 148), e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Hadithi është i tillë siç e kanë vlerësuar. Atë e konsiderojnë të rregullt dhe të besueshëm edhe Ibn Kattani, Neveviu dhe Ibn Haxheri.

Edhe nëse ky pohim është i saktë, atëherë atë e ka bërë kohë pas kohe. Prandaj, atë nuk e transmetojnë ata as’habë, të cilët e kanë transmetuar mënyrën e marrjes së abdesit nga ai, siç është Uthmani, Aliu, Abdullah ibn Zejdi, Rubejji’ dhe as’habët tjerë, e sidomos nëse e kemi parasysh që në zinxhirin e transmetuesve të hadithit të përmendur është Ibn Lehiu.

Sa i përket lëkundjes së unazës, mbi atë ekziston hadith i dobët, që transmetohet përmes Ma’mer ibn Muhammed ibn Ubejdullah ibn Ebu Rafiut, i cili transmeton nga babai i vet, e ai nga babai i vet, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur merrte abdes e lëkundte unazën.²⁷¹ Ma’meri dhe babai i tij janë të dobët. Atë e thotë Darekutni.

Kreu mbi mes’hin e të Dërguarit

(صلى الله عليه وسلم)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في المسح على الخفين

Ekzistojnë transmetime të besueshme, të cilat flasin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka marr mes’h edhe gjatë udhëtimit edhe në vendqëndrimin e tij të përhershëm dhe kjo nuk ishte deroguar deri në vdekjen e tij. Kohëzgjatja e mes’hit të atij i cili gjendet në vendqëndrimin e tij të përhershëm zgjatë një natë dhe një ditë, derisa udhëtari ka të drejtë të merr mes’h përmbi meste tri net dhe tri ditë. Kjo është theksuar në disa hadithe, që janë ose të mirë ose të besueshëm. Ai merrte mes’h vetëm përmbi e meste, e transmetimi, në të cilin theksohet se ka marr mes’h edhe nëpër pjesën e poshtme të mesteve nuk është i besueshëm. Hadithet e besueshme flasin ndryshe. Mes’h bënte mbi çorape të lëkurës dhe sandale²⁷².

Mes’h bënte edhe përmbi turban, duke u kufizuar vetëm mbi të, por edhe me fërkimin e majës së kokës. Kjo është vërtetuar me praktikën e tij dhe me mesazhin e tij në disa hadithe, ndërkaq, nuk jemi të sigurt se a e ka bërë këtë formë të mes’hit vetëm në situata të veçanta, nga nevoja e caktuar apo është i aplikueshëm në përgjithësi, në të gjitha situatat, siç është rasti me meste. Kjo e fundit është më e pranueshme, e Allahu më së miri e di.

Nuk përpiquej të bënte në kundërshtim me situatën në të cilën ndodhej, nëse i kishte mestet të veshura, atëherë bënte mes’h mbi to, e nëse ishte i zbathur, atëherë ai i lante ato. Nuk i veshte mestet për të marr mes’h mbi to. Kjo duhet të shërbej si

²⁷¹ Hadithin e shënon Ibn Maxhe (449). Busiri në *Zevaid* thotë: “Zingjiri i transmetuesve është i dobët, sepse janë të dobët Mu`ameri dhe babai i tij Muhammed ibn Abdullahu.”

²⁷² Shiko *Sunnanin* e Tirmidhiut (1/167, 168), tahkik – i verifikuar nga Ibn Shakiri.

shembull gjatë dilemës se a duhet larë këmbët apo duhet bërë mes'h mbi meste. Këtë e thotë Ibn Tejmijje, e Allahu më së miri e di.

Kreu mbi tejemumin e të Dërguarit

(صلى الله عليه وسلم)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في التيمم

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) merrte tejemum duke e prekur njëherë tokën (dheun) pastaj fytyrën dhe pastaj duart.²⁷³ Nuk janë të besueshëm transmetimet, në të cilat thuhet se tejemum merrte duke e prekur tokën dy herë, e as që i ka fërkuar duart deri te bërrylat. Imam Ahmedi thotë: “Ai i cili thotë se tejemumi është deri te bërrylat, ai i ka shtuar diç praktikës së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).”²⁷⁴

Tejemum merrte në atë vend ku falej, qoftë ai vend me pluhur, argjilë apo rërë. Është i besueshëm transmetimi në të cilin ka thënë: (حَيْثُمَا أَدْرَكَتْ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي الصَّلَاةَ، فَعِنْدَهُ مَسْجِدُهُ وَطَهُورُهُ) **“Kudo që e zë namazi njeriun nga ummeti im, aty e ka edhe mesxhidin edhe abdesthanen.”**²⁷⁵ Ky është urdhër i qartë për atë të cilin koha e namazit e zë në ndonjë vend me rërë (shkretëtirë), që rërën e ka mjet për pastrim. Ceket se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe as'habët, duke udhëtuar për në Tebuk, e kanë kaluar terrenin ranor me shumë pak ujë, e askund nuk përmendet se e kanë bartur dheun me vete dhe as, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka thënë dikujt edhe pse dihet se në shkretëtirë ka më tepër rërë sesa dhe. Kushtet e tilla janë në krahinën e Hixhazit. Sipas mendimit të shumë dijetarëve, nga kjo arrijmë në përfundim se tejemum kanë marr me rërë, e Allahu më së miri e di.

Sa i përket qëndrimit, që tejemum merrte në atë mënyrë, duke e vënë pjesën e gishtërinjve të poshtëm të majtë përmbi pjesën e sipërme të gishtërinjve të djathtë dhe pastaj i ka fërkuar deri te bërryli, pastaj, që me llërë e ka fërkuar nën bërryla

²⁷³ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/375, 376) dhe Muslimi (368, 117) nga Ammar ibn Jasiri.

²⁷⁴ Shiko *Nasburrajeti* (1/151, 154) dhe *Telbisul- habir* (1/152, 153). Ata e kanë sqaruar temën deri në fund.

²⁷⁵ Hadithin e shënon Ahmedi (5/248) nga Ebu Uname. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm ndërsa hadithi në tërësi është: “Allahu më ka veçuar mbi lajmëtarët e tjerë të fesë, ose ka thënë; mbi popujt e tjerë, në katër gjëra: i jam dërguar mbarë njerëzimit, toka është e krijuar e pastër dhe me është bërë mesxhid (vend ku mund të bëhet namazi) për mua dhe ummetin tim, prandaj atë të cilin nga ummeti im e zë namazi në ndonjë vend, aty e ka xhaminë dhe vendin ku mund të pastrohet, e Allahu më ka dhënë që armiku të ketë frikë nga unë sa për një muaj të ecuri në këmbë dhe ma ka bërë të lejuar prenë e luftës.”

dhe se gishtin e madh të majtë e ka mbajtur si muezini derisa nuk arrinte deri te gishti i madh i djathtë dhe pastaj e shtrëngonte atë, kjo është ajo që dihet se me të vërtetë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka bërë atë dhe as nuk e ka mësuar asnjërin prej as'habëve, e atë veprim as nuk e ka urdhëruar e as nuk e ka lavdëruar.

Mënyra e paraqitur më herët është ajo që e bënte ai dhe e vetmja që pranohet. Gjithashtu, nga ai nuk transmetohet se tejemum ka marr për secilin namaz dhe se as nuk e ka urdhëruar atë, por tejemum ka marr në zëvendësim të abdesit.²⁷⁶ Kjo nënkupton, që qëndrimin ndaj tejemumit duhet pasur siç e ka pasur edhe ai, vetëm në rast se ekziston argument që e thotë të kundërtën.

Kreu mbi namazin e të Dërguarit

(صلى الله عليه وسلم)

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في الصلاة

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur dëshironte ta falte namazin thoshte: “Allahu Ekber” dhe nuk thoshte asgjë para kësaj, e as nuk e shqiptonte nijetin. Pra, nuk i shqiptonte këto fjalë: “Këtë dhe këtë namaz e fali për Allahun, i drejtuar kah Kibla, katër rekate, si imam ose si muktedi dhe as nuk thotë “në kohë ose duke e plotësuar”, e as nuk thoshte: “namazin farz”.

Këto janë dhjetë novacione, nga të cilat asnjë fjalë e vetme nuk transmetohet as me zinxhir të besueshëm e as me të dobët, por as me zinxhir mursel të transmetuesve. Këto fjalë nuk kanë qenë praktikë e asnjërit prej as'habëve, as tabi'inëve, e as katër imamëve, por disa nga gjeneratat e më vonshme i kanë kuptuar gabimisht fjalët e Shafiut mbi namazin.

“Namazi nuk është si agjërimi dhe askush nuk duhet të hyjë në namaz pa dhikër”, dhe nën fjalën *dhikër* mendohet se nuk duhet lidhur në namaz pa e shqiptuar nijetin. Shafi u nën fjalën dhikër e ka nënkuptuar shqiptimin e tekbitit, me të cilin

²⁷⁶ Këtë e shënojnë Ebu Davudi (332, 333), Tirmidhiu (124), Nesaiu (1/171), Ahmedi (5/146, 147, 155, 180) nga Ebu Dherra, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Toka e pastër është abdes për muslimanin, sikur të mos mund të gjente dhjetë vite ujë, e kur e gjen ujin bile le ta lagë me të lëkurën e vetë.” Ibn Hibbani thotë që është i besueshëm (126), Hakimi (1/176, 177) dhe me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Bezari e shënon edhe vërtetimin e këtij hadithi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) e zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

njeriu lidhet në namaz, e jo diçka tjetër, pra, është gabim që ky novacion t'i përshkruhet atij.²⁷⁷

Kjo ishte mënyra e jetesës së tyre, e askush nuk jeton më përsosur se as'habët dhe as nuk ka ndonjë sunnet përveç atij që e kanë transmetuar ata nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

Kur e fillonte namazin, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte shprehur ta shqiptonte vetëm tekbirin dhe asgjë më tepër, e askush nuk transmeton që ka vepruar ndryshe.

Gjatë shqiptimit të tekbirit i ngritke duart me gishtërinjtë e shtrirë, të kthyer kah Kibla, deri te lapra e veshit. Ekziston transmetim që flet se i ngritke duart në lartësi të krahëve. Ebu Hamid Saidi dhe pasuesit e tij thonë: "...gjithnjë derisa nuk i rrafshonte me krahët", e të njëjtën e pohon edhe Ibn Umeri. Vail ibn Huxhri thotë: "...deri te lapra e veshit." Berra thotë: "...afër veshëve, e llërat i kishte në lartësi të krahëve."

Mbi ngritjen e këtillë të duarve nuk ka divergjenca, e askush nuk transmeton ndonjë mënyrë tjetër.

Pastaj, e vente dorën e djathtë mbi të majtën.

Ndonjëherë këndimin e fillonte me fjalët:

(اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ خَطَايَايَ بِالمَاءِ
وَالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ)

*"Allahu im, më largo nga mëkatet e mia sikur që i ke bërë të largët lindjen nga perëndimi. Allahu im, më pastro nga mëkatet e mija me ujë, me borë dhe me akull. Allahu im, më pastro nga mëkatet dhe gabimet sikur që pastrohen rrobat e bardha nga papastërtia."*²⁷⁸

"Allahumme baid bejni ve bejne hatajaje kema ba'adte bejnel-meshriki vel-magribi. Allahummegsilni min hatajaje bil-mai ves-selxhi vel-beredi, Allahumme nekkini min edh-dhunubi vel-hatajaje kema junekkath-thevbul-ebjedu mined-denesi."

²⁷⁷ Ebu Hanifja, gjithashtu, nuk e ka përdorur nijetin me fjalë. Këtë e bënin disa nga dijetarët Hanefi të gjeneratave të më vonshme, duke këshilluar që atë ta bëjnë ata falës të cilët nuk mund të koncentrohen në namaz, ashtu që shqiptimi i nijetit me fjalë nuk e kanë të lejuar bredhjen e mendimeve të falësit përkatës (përshkrimi i recensentit).

²⁷⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/188, 191), Muslimi (598, 147), Ebu Davudi (781), Nesaiu (2/129) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه): "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) heshte një kohë para se të fillonte me agjërimin, e unë e pyeta: "O i Dërguari i Allahut, unë për ty do t'i sakrifikoja nënën dhe babanë, heshtja jote në mes tekbirit fillestar dhe leximit, çfarë je duke shqiptuar gjatë asaj kohe?" Ai tha:...."

Ndonjëherë lexonte:

(وَجَهِتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفاً مُسْلِماً وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ، وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي، وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي، وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، فَأَعْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعَهَا، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لأَحْسَنَ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَ الْأَخْلَاقِ، لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ كُلُّهُ بِيَدِكَ، وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ، أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ)

"Fytyrën time ia kam drejtuar Atij që i ka krijuar qiejt dhe Tokën, si musliman i vërtetë dhe unë nuk jam mushrik (politeistë). Të gjitha namazet e mia, ritualet e mia, jeta ime dhe vdekja ime janë për Allahun, Sunduesin e botëve dhe Atij i takojnë, Ai nuk ka shok. Kjo është urdhëruar dhe unë jam muslimani i parë që i nënshtrohet kësaj. Allahu im, Ti je Sunduesi, nuk ka Zot përveç Teje, Ti je Zoti im, e unë robi Yt. Kam bërë mëkate ndaj vetes dhe e pranoj mëkatin tim. M'i fal të gjitha mëkatet e mija sepse vetëm Ti fal dhe mëkatet nuk mund t'i fal askush përveç Teje. Më udhëzo dhe më drejto kah sjellja më e bukur, kah ajo nuk mund të na udhëzojë askush tjetër përveç Teje, e nga unë mënjanoi të gjitha vetitë negative, ato nuk mund t'i mënjanojë askush tjetër përveç Teje, e e keqja nuk Të përshtatet. Unë ekzistoj me Ty dhe synoj kah Ti, i Lavdëruar dhe i Lartësuar qofsh. Kërkoj falje dhe pendohem te Ti."²⁷⁹

²⁷⁹ Hadithin e shënon Muslimi (771), Ebu Davudi (760), Ahmedi (729), Ibn Hibbani (445), Nesaiu (2/130), nga Aliu. Domethënia e fjalëve: "e keqja nuk Të përshtatet", Do të thotë që me të keqën nuk mund të afrohet te Ti. Thonë që kjo do të thotë që e keqja nuk ngrihet deri te Ti, por vetëm vepra e mirë dhe e pastër. Por thonë: Ty nuk të përshtatet e keqja, duke dëshiruar me këtë madhërimin e Tij, edhe pse Ai është Krijuesi edhe i të keqes edhe i të mirës. E keqja është në disa krijesa të Tij, e nuk është në Të dhe veprimet e Tij. Nga kjo arsye, Ai e mohon nga Vetja padrejtësinë, zullumin, e kjo është që diç të vihet në vendin që nuk i takon. Ai i vendos gjërat saktë në vendet gjegjëse dhe kjo është çdo e mirë, derisa e keqja është nëse vendoset diç aty ku nuk e ka vendin e vet. Por nëse vendoset në vendin e vet atëherë ajo nuk është e keqe, prandaj dihet që e keqja nuk është e Tij. Shiko *Shifaul-alili* dhe fjalët: "**E kur Musai erdhi në kohën që ia caktuam dhe i foli Zoti i vet, ai tha: "Zoti im! Ma mundëso pamjen tënde e të shikojë!" Ai (Zoti) i tha: "Ti nuk ke mundësi të më shohësh, por shiko kodrën, e nëse ajo qëndron në vendin e vet, ti do të më shohish Mua". Kur u drejtua kah kodra, një pjesë e dritës nga Zoti i tij e bëri atë (kodrën) thërrmi, e Musait i ra të fikët. Kur erdhi në vete, tha: "E lartë është madhëria Jote, pendohem te Ti (për atë që kërkova), dhe unë jam i pari i besimtarëve!" [El-Araf: 143] domethënë që ai nxiton t'i nënshtrohet asaj që i është urdhëruar. Të ngjashme me këto janë fjalët e të Lartësuarit: "**Thuaj: "Sikur Mëshiruesi (Allahu) të kishte fëmijë, unë do të jem i pari adhures (pse unë e di më së miri se ajo është gënjeshtëri)!" [Ez-Zuhruf: 81] ose fjalët e Musait (a.s.): "E kur Musai erdhi në kohën që ia caktuam dhe i foli Zoti i vet, ai tha: "Zoti im! Ma mundëso pamjen tënde e të shikojë!" Ai (Zoti) i tha: "Ti nuk ke mundësi të më shohësh, por shiko kodrën, e nëse ajo qëndron në vendin e vet, ti do të më shohish Mua". Kur u drejtua kah kodra, një pjesë e dritës nga Zoti i tij e bëri atë****

"Vexhhetu vexhhije lil-ledhi fetares-semavati vel-erda hanifen muslimen ve ma ene minel-mushrikine inne salati ve nusuki ve mahjaje ve memati lil-lahi rabbil-alemine la sherike lehu ve bi dhalike umirtu ve ene evvelul-muslimine, Allahumme entel-Meliku la ilahe il-la ente ente rabbi ve ene abduke dhalemtu nefsi ve'tereftu bidhenbi fagfir li dhunubi xhemi'aha innehu la jagfirudh-dhunube il-la ente vehdini li ahsenil-ahlaki la jehdi li ahseniha il-la ente vasrif anni sejjiel-ahlaki la jasrifu anni sejjieha il-la ente lebbejke ve sa'dejke vel-hajru kul-luhu bijedeke vesh-sherr lejse ilejke ene bike ve ilejke tebarekte ve te'alejte estagfiruke ve etubu ilejke."

Ndërkaq, është shënuar se namazet e natës i fillonte në këto mënyra:²⁸⁰ Ndonjëherë thoshte:

(اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ)

*"Allahu im, Sunduesi i Xhibrilit, Mikailit dhe Israfil, Krijuesi i qiejve dhe i Tokës, Ti që i njehtë dukshmen dhe sekreten, Ti gjykon në mesin e robërve të Tu, në atë në çka kanë divergjencë, më udhëzo në të Vërtetën aty ku ka divergjencë, me lejen Tënde. Ti e udhëzon kë do në rrugë të Drejtë."*²⁸¹

"Allahumme rabbe xhibril ve mikail ve israfil fatires-semavati vel-erdi alimel-gajbi vesh-shehadeti ente tahkumu bejne ibadike fima kanu fihi jahtelifune ihdini limahtulife fihi minel-hakki bi idhnike inneke tehdi men teshau ila siratin mustekim."

E ndonjëherë thoshte:

(اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَمَنْ فِيهِنَّ ...) *"Allahu im, falënderimi të takon Ty, Ti je Drita e qiejve dhe e Tokës dhe e çdo gjëje që është mbi to..." dhe deri në fund të hadithit.*²⁸²

(kodrën) thërrmi, e Musait i ra të fikët. Kur erdhi në vete, tha: "E lartë është madhëria Jote, pendohem te Ti (për atë që kërkova), dhe unë jam i pari i besimtarëve!" [El-Araf: 143].

²⁸⁰ Këtë e fliste edhe gjatë namazeve të urdhëruara. Ekziston transmetimi që është i shënuar në *Sahih* te Ibn Huzejme (1/307) por edhe te të tjerët, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) namazet farz i fillonte me këtë lutje. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²⁸¹ Hadithin e shënon Muslimi (770) nga Aishja (رضي الله عنها).

²⁸² Hadithin e shënon Buhariu (3/3, 4), Muslimi (769) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه): "I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur ngrihej për namazin e natës thoshte: Allahu im Ty të falënderohem, Ti

Më vonë ky hadith do të paraqitet nëpërmjet njërës prej mënyrave të besueshme, nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), e në të përmendet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka shqiptuar tekbinin, e pastaj e ka thënë duanë e përmendur.

Ndonjëherë thoshte:

(اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، سُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمِّهِ وَنَفْسِهِ وَنَفْسِهِ)

“Allahu është më i madhi, Allahu është më i madhi, Allahu është më i madhi, faleminderit shumë Allahut, faleminderit shumë Allahut, faleminderit shumë Allahut. I Lavdëruar qoftë Allahu në mëngjes dhe në mbrëmje, i Lavdëruar qoftë Allahu në mëngjes dhe në mbrëmje, i Lavdëruar qoftë Allahu në mëngjes dhe në mbrëmje. Allahu im, strehohem tek Ti nga shejtani i mallkuar, nga cytjet e tij, nga mendimet e shëmtuara të tij dhe mashtrimi.”²⁸³

je Drita e qiejve dhe e tokës dhe Ty të falënderohemi, Ti i mban Qiejt dhe Tokën dhe Ty të falënderohemi. Ti je Sunduesi i Qiejve dhe i Tokës dhe i çdo gjëje që është mbi ta, Ti je Vërtetësi, premtimi Yt është i vërtetë, fjala Jote është e Vërtetë. Përmbytja e Botës është e vërtetë, takimi me Ty është Vërtetësi, Xheneti është Vërtetësi, Xhehennemi është Vërtetësi (realitet). Katastrofa e përgjithshme është realitet. Allahu im Ty të jam dorëzuar dhe Ty të besoj, mbështetem te Ti dhe kthehem te Ti. Luftoj në emrin Tënd, gjykoj për kënaqësinë Tënde, prandaj më falë për atë që kam bërë dhe që kam për të bërë, Ti je Zoti im dhe nuk ka Zot përveç Teje.”

²⁸³ Hadithin e shënojnë Ahmedi (4/80,85), Ebu Davudi (764) dhe Ibn Maxhe (807). Në zinxhirin e transmetuesve është Asim ibn Umejri Anzi të cilin Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm. Nga ai transmetojnë dy transmetues. Këtë hadith Ibn Hibbani (443) e konsideron të besueshëm, edhe Hakimi (1/235), e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Hadithin e shënojnë Ahmedi (3/50), Ebu Davudi (775), Tirmidhiu (242) nga Ebu Seid El-Hudriu: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur ngrihej në namazin e natës e shqiptonte tekbinin, pastaj thoshte: “I Lartësuar qoftë Allahu im, çdo falënderim të takon Ty, i Madhëruar qoftë emri Yt, i lartësuar dhe i paarritshëm është lavdi Yt dhe nuk ka Zot përveç Teje”, e pastaj thoshte: “Nuk ka Zot përveç Allahut, tre herë, e pastaj Allahu është më i Madhi, tre herë, mbështetem tek Allahu i Cili çdo gjë sheh dhe çdo gjë ndien, mbështetem tek Allahu nga shejtani i mallkuar, nga cytja e tij, mendimet e këqija dhe mashtrimi”, pastaj lexonte... Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. E shënojnë Muslimi (601) dhe Ebu Avani nga Ibn Umeri, që ka thënë: “Derisa faleshim me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) një njeri ka thënë: “I Lavdëruar qofsh, o Allahu im, i tërë falënderimi të takon Ty, i Madhëruar është emri Yt dhe nuk ka Zot përveç Allahut, tre herë, e pastaj: Allahu është më i Madhi, i paarritshëm është me madhësi, i falënderuar dhe i lavdëruar qoftë Allahu, mëngjes e mbrëmje.” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pyeti: Kush i shqiptoi këto fjalë?” Njeriu tha: “Unë i Dërguari i Allahut.” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: Më mrekulluan këto fjalë, përpara tyre hapeshin dyert e qiellit.”

"Allahu Ekber Allahu Ekberu Allahu Ekberu Elhamdulil-lahi kethiren Elhamdulil-lahi kethiren Elhamdulil-lahi kethiren ve Subhanallahi bukreten ve esilen, Subhanallahi bukreten ve esilen, Subhanallahi bukreten ve esilen, Allahumme inni e'udhubike minesh-shejtanir-raxhim min hemzihi ve nefhihi ve nefthihi.

Ndonjëherë e shqiptonte tekbinin dhjetë herë, tesbihin dhjetë herë, elhamdulil-lahi dhjetë herë, la ilahe il-lallah dhjetë herë, istigfar dhjetë herë dhe pastaj dhjetë herë thoshte:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاهْدِنِي وَأَرِّقْنِي وَعَافِنِي عَشْرًا) *"Allahu im, më fal, më udhëzo, më furnizo, më bëjë të devotshëm."*

e thoshte dhjetë herë edhe:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ ضَيْقِ الْمَقَامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَشْرًا) *"Allahu im, strehohem tek Ti nga ankthi i Ditës së Gjykimit."*²⁸⁴

Të gjitha këto janë transmetuar besueshëm nga ai. Transmetohet se namazin e fillonte me fjalët:

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ) *"I Lavdëruar qofsh Allahu im, çdo lavdërim të qoftë Ty, emri Yt qoftë i Lavdëruar, i Lartësuar dhe i paarritshëm është lavdi Yt dhe nuk ka Zot përveç Teje."*

Këtë e paraqesin autorët e katër *Suneneve* nga Ali bn Ali Rifai, e ai nga Ebu Mutevekkil Naxhiu, e ai nga Ebu Seidi, e ai atë e ka shqiptuar me siguri pa e lidhur këtë me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) (mursel), e ngjashëm transmetohet edhe nga Aishja (رضي الله عنها).²⁸⁵ Hadithet që janë përpara këtij, të gjitha janë më të fuqishme dhe më të besueshme, por transmetimi i besueshëm është nga Umeri (رضي الله عنه), që e fillonte në këtë mënyrë, në vend të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe që lexonte me zë dhe që i mësonte edhe të tjerët.²⁸⁶ Imam Ahmedi ka thënë: Sa më

²⁸⁴ Hadithi është i besueshëm, e shënojnë Ebu Davudi (766), Ibn Maxhe (1356), Nesaiu (3/209), Ahmedi (6/143), Taberaniu në *Evset* (2/62) nga Aishja (رضي الله عنها).

²⁸⁵ Hadithin e shënojnë Ahmedi (3/50), Tirmidhiu (242), Ebu Davudi (775), Nesaiu (2/62), Ibn Maxhe (804) dhe të gjithë ata transmetojnë nga Ebu Seid El-Hudriu dhe zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Tirmidhiu atë e shënon nga Aishja (رضي الله عنها) (243), Ebu Davudi (776), Ibn Maxhe (806), Darekutni (1/112), Hakimi (1/235) e të gjithë transmetuesit janë të besueshëm dhe hadithi është i besueshëm.

²⁸⁶ Hadithin e shënon Muslimi (399, 52) përmes Abdit që Umeri (رضي الله عنه) këto fjalë i lexonte me zë dhe thoshte: "I Lavdëruar qoftë Allahu im, i gjithë lavdërimi të takon Ty, i madhëruar qoftë emir Yt, i lartësuar dhe i paarritshëm është emri Yt dhe nuk ka Zot përveç Teje." Abdi është njeriu

përket mua, unë veproj ashtu siç transmetohet nga Umeri (رضي الله عنه), e do të ishte mirë që njeriu të filloj me cilindo transmetim që transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

Imam Ahmedi e ka zgjedhur transmetimin e Umerit (رضي الله عنه) për dhjetë arsye, të cilat i kam numëruar në vende të tjera; njëri prej tyre është edhe ajo se Umeri lexonte me zë për t'ua mësuar as'habëve atë që nuk e dinin. Arsyeja edhe më e madhe në zgjedhjen e tij është, se ky hadith e përfshinë ligjërimin më të mirë pas Kur'anit, e ligjërimi më i mirë pas ligjërit kur'anor është: subhanallah, elhamdulilah, Allahu Ekber, la ilahe il-lallah, e të gjitha këto përmbahen në fillim të namazit, pas tekbirit fillestar.

Mënyra e këtillë e fillimit është falënderimi i sinqertë ndaj Allahut, derisa hadithet e tjera e përmbajnë lutjen. Lavdërimi dhe falënderimi është më i mirë sesa lutja. Për arsye të njëjtë edhe surja Ihlas është e barabartë me një të tretën e Kur'anit, sepse ajo e përshkruan të Gjithmëshirshmin dhe e lavdëron Atë. Për shkak të kësaj, subhanallah, elhamdulilah, la ilahe il-lallah dhe Allahu Ekber, janë thënie (fjalët) më të bukura pas fjalëve të Kur'anit dhe nga ajo rrjedh se mënyra e këtillë e fillimit të namazit është më e mirë se të tjerat.

Kjo mënyrë preferohet edhe për arsye se mënyrat e tjera të fillimit të namazit më tepër janë përdorur gjatë namuzeve të natës dhe namazeve vullnetare, e Umeri (رضي الله عنه) e këndonte këtë dhe njerëzit i mësonte gjatë namazeve të obliguara ditore, sikurse edhe fakti që mënyra e fillimit të këtillë përmban falënderime ndaj Allahut të Lartësuar, tregon mbi cilësitë e Tij ekskluzive (të përsosura), derisa të filluarit me **fytyrën time e drejtoj** është shprehje e robërimit, e në mes këtyre dy mënyrave gjendet dallim i madh.

Ai i cili i zgjedh fjalët **fytyrën time e drejtoj**, nuk e plotëson tekbirin, por e merr një pjesë të hadithit, derisa pjesën e mbetur e lë, për dallim nga ai i cili i zgjedh fjalët **i lavdëruar qofsh**, sepse ai me këto fjalë e plotëson tekbirin.

Pas kësaj thoshte:

(أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) *“Strehohem tek Allahu nga shejtani i mallkuar”,*

për të cilin nuk dihet me besueshmëri që bile diç ka dëgjuar nga Umeri (رضي الله عنه), por ka dëgjuar nga djali i Umerit (رضي الله عنه) Abdullahu. Flitet që e ka parë Umerin (رضي الله عنه). Hadithin e shënon edhe Tahaviu në *Sherhu manil-asari* (1/111) përmes Hakemit, e ai nga Amr ibn Mejmuni që ka thënë: “Umeri na printe namazin në Dhul-Hulejfe dhe tha: “Allahu është më i Madhi, i Lavdëruar qoftë Allahu im, Ty të qoftë i tërë Lavdërimi, i Madhëruar qoftë Emir Yt, i lartësuar dhe i paarritshëm është Lavdi Yt dhe nuk ka të adhuruar tjetër përveç Teje.” Të gjithë transmetuesit janë të besueshëm.

pastaj e këndonte suren Fatiha. Ndonjëherë e këndonte me zë bismelen (بِسْمِ اللَّهِ) ledhe pse shumë shpesh e këndonte pa zë.²⁸⁷

Do të ishte e pakuptueshme që ai nuk e ka lexuar përherë me zë bismelen, ditën dhe natën, pesë herë në ditë, në vendqëndrimin e përhershëm e edhe në udhëtim; e që këtë të mos e vërenin halifët e tij, ose këtë të mos e vërenin askush prej as'habëve të tij, ose ata që me të e ndanin qytetin e njëjtë, gjatë kohërave të mira. Kjo është diçka e paimagjinueshme, prandaj do të duhej që, kjo të vërtetohej, duke i përdorur hadithet e dyshimta. Hadithet e besueshme, të cilat i përdorin ata, nuk janë të qartë dhe decidivë, e nëse janë decidivë, atëherë nuk janë të besueshëm. Kjo është lëmi e cila kërkon libër të madh.

Këndonte zgjatur, ndalej te secili ajet dhe e zgjaste zërin në fund të ajetit.²⁸⁸

Kur përfundonte me këndimin e Fatihasë, thoshte **amin** (أَمِينَ). Nëse këndimi ishte me zë edhe ai e ngritke zërin si edhe ata pas tij.²⁸⁹

²⁸⁷ Është vërtetuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që nuk e ka kënduar me zë Bismil-lahin. Buhariu e shënon (2/188), kur flet mbi namazin, hadithi nga Enesi (رضي الله عنه) që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), Ebu Bekri dhe Umeri e kanë filluar namazin me Fatihanë. Këtë e shënon edhe Tirmidhiu (246) vetëm pse te ai është përdorur fjala leximi në vend të namazit. Dhe te ai është shtuar edhe Uthmani. Muslimi shënon ngjashëm (399): “Jam falur me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), Ebu Bekrin, Umerin dhe Uthmanin dhe asnjërin prej tyre nuk e kam dëgjuar duke e shqiptuar bismil-lahin me zë.” E shënojnë Ahmedi (3/264), Tahaviu (1/119), Darekutni (119) dhe thonë: “Nuk e kanë kënduar me zë bismil-lahin.” Ibn Hibbani në Sahihun e vet shënon dhe thotë: Por Fatihanë e kanë kënduar me zë.” E shënojnë Nesaiu (2/135) dhe Ibn Hibbanu: “Dhe asnjërin prej tyre nuk e kam dëgjuar duke e kënduar me zë bismil-lahin.” Te Ebu Ja'la qëndron: “Fillonin këndimin në ato namaze në të cilët Fatiha këndohet me zë.” Shënojnë Teberaniu dhe Ebu Nuajmi në *Hilijet*, Ibn Huzejme (498), Tahaviu (1/119): “Në vete këndonin bismil-lahin.” Zejleiu në *Nasburrajet* (1/327) thotë: “Të gjithë transmetuesit e këtyre transmetimeve janë të besueshëm dhe shumica prej tyre shënojnë hadithe të besueshme.”

²⁸⁸ Hadithin e shënon Buhariu (9/79) nga Katade që ka thënë: “Enesi ka qenë i pyetur: Si këndonte i Dërguari (s.a.v.s)? - Enesi ka thënë: E zgjaste këndimin, pastaj e këndonte bismil-lahin, e zgjaste te bismilahi, te er-rahmaan dhe e zgjaste te er-rahiim. Në transmetimin tjetër, nga ai qëndron: “E zgjaste këndimin.” E shënon Ahmedi (6/302), Ebu Davudi (4001), Tirmidhiu (2928) nga Ummu Seleme që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e këndonte bismil-lahin, elhamdulil-lahin, duke u ndaluar në secilin ajet.” Këtë hadith Darekutni e konsideron si të besueshëm, të tillë e konsideron edhe Hakimi (1/232), e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebi. Këtë hadith e shënon edhe Dani në *Muktefaun* (5/2) dhe thotë: “Ky hadith transmetohet përmes zinxhirit të transmetuesve të shumtë, e ai është bazë i kësaj kaptine”, e pastaj thotë: “Numër i madh i dijetarëve të më hershëm kishin dëshirë të ndalen në secilin ajet, madje edhe nëse ata ishin të lidhur njëri me tjetrin.”

²⁸⁹ Hadithin e shënon Ebu Davudi (932) nga Vail Ibn Huxhriu: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur e ka kënduar veled-dalin, e ngritke zërin dhe thoshte Amin.” Shënon Tirmidhiu (248), zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm.” Atë e thekson edhe Hafidhi në *Telbis* (faqe, 90) dhe shton se atë e shënojnë edhe Darekutni dhe Ibn Hibbani dhe thotë: “Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.” Ibn Hibbani shënon (462) nga Seid ibn Musejjebi dhe Ebu Seleme, e ata nga

I bënte dy intervale kohore, intervali kohor ndërmjet tekbirit dhe këndimit dhe mbi atë e ka pyetur Ebu Hurejreja (رضي الله عنه) dhe intervali i dytë mbi të cilin kanë divergjenca mendimet e dijetarëve. Në transmetimet e ndryshme theksohet se intervali është pas këndimit të Fatihasë, mandej, pas përfundimit të këndimit të Kur'anit dhe para rukusë, e disa nga autorët theksojnë se përveç intervalit të parë kohorë, ekzistojnë edhe dy intervale kohore, domethënë, se kanë qenë gjithsejtë tri intervale kohore. Ndërkaq, ky mendim është jo i drejtë, sepse kanë qenë vetëm dy. Sa i përket intervalit të tretë, ai zgjatë shumë shkurt, vetëm sa të merret frymë. Nuk e lidhte këndimin e Kur'anit me rukunë, për dallim nga intervali i parë. Intervalin e parë, e bënte gjatë fillimit të namazit, e për intervalin e dytë thonë se e bënte, që edhe ata që ishin duke u falur pas tij të kishin kohë për ta kënduar atë. Pra, intervali i dytë duhej të zgjaste aq sa ishte e nevojshme për ta kënduar Fatihanë.

Intervali i tretë është vetëm frymëmarrje e shkurtër, e ai është shumë i shkurtër. Autori që nuk e thekson atë, e lë pas dore për shkak të shkurtesës së tij, e ai i cili e përmend atë, e numëron si interval të tretë. Nuk ka divergjenca dhe mospajtime në mes këtyre dy transmetimeve. Kjo çfarë thuhet në këtë hadith është më e qartë.

Hadithi që flet mbi dy intervale kohore e të cilin e transmetojnë Samure, Ubejj ibn Ka'bi, Imran ibn Husejni, e atë e përmend edhe Ebu Hatimi në *Sahihun* e vet, është i besueshëm. Semure është i biri i Xhundubit, çka domethënë se ai është njëri nga transmetuesit e hadithit mbi dy intervalet kohore dhe thotë: “Nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kam mbajtur në mend dy intervale kohore, njëri pas shqiptimit të tekbirit e i dyti pasi përfundonte me këndimin e Fatihasë.”²⁹⁰

Në disa transmetime të këtij hadithi qëndron: “E kur mbaronte së lexuari, ai ndalej.” Këtu mendohet përgjithësisht, ndërkaq, hadithi i parë dhe transmetimi i parë tregojnë mbi dy intervale kohore. Për këtë shkak Ebu Seleme ibn Abdurrahmani ka thënë: “Imami duhet të bëjë dy intervale kohore. Prandaj shfrytëzoheni atë për ta kënduar Fatihanë kur fillohet me namazin.”

Katade hadithin e komenton në mënyrën vijuese: “Kur imami thotë: veled-dalin, ky është njëri prej vendeve ku duhet ndalur.” Ai hadithin e transmeton nga Hasani, e ai

Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur e përfundonte këndimin e Fatihasë, e ngritke zërin dhe thoshte Amin.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë e këtë e konsideron edhe Darekutni (1/127).

²⁹⁰ Hadithin e shënojnë Ahmedi (5/7, 15, 20, 21, 23) Ebu Davudi (779), Tirmidhiu (251), Ibn Maxhe (844) nga Hasani, e ai nga Semure dhe Imran ibn Husejni. Hasani nuk ka dëgjuar nga Semure e as nga Imrani, prandaj hadithi është munkati. Ebu Davudi shënon (778) përmes Esh'ariut, e ai nga Hasani, e ai nga Semure, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka bërë dy ndalesa, njëren kur lexonte pas tekbirit fillestar, e tjetrën kur përfundonte me leximin. Tirmidhiu thotë: “Ky është qëndrimi i shumë dijetarëve, e të gjithë ata konsiderojnë që është e pëlqyer që imami, pas shqiptimit të tekbirit të parë, të ndalet, po edhe atëherë kur përfundon me leximin.” Këtë e konsiderojnë edhe Ahmedi, Is'haku dhe mësuesit tanë.

nga Semure të ketë thënë se: “Nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kam mbajtur në mend dy intervale kohore, ndërkaq Imrani atë e ka mohuar dhe ka thënë: “E kemi mbajtur në mend një interval kohorë.” I kemi shkruar letër Ubejj ibn Ka’bit në Medine dhe Ubejji u përgjigj se Semure e ka mbajtur në mend më mirë. Seidi tregon: “E kemi pyetur Kataden: “E cilat janë ato intervale kohore? Ai ka thënë: “Kur e fillon namazin dhe kur përfundon me këndimin.” Pas kësaj ka thënë: “Dhe kur thotë veled-dalin.” Kishte dëshirë që pas këndimit të Kur’anit të ndalej pak që ta kthente frymën.”²⁹¹ Këtë transmetim e përdor ai i cili e paraqet transmetimin e Hasanit si argument nga Semure.

Kur përfundonte me këndimin e Fatihasë, e fillonte suren tjetër. Ndonjëherë këndonte gjatë, e ndonjëherë për shkak të udhëtimit ose për ndonjë shkak tjetër, e shkurtonte këndimin edhe pse, në të shumtën e rasteve këndimi i tij ishte i përmbajtur.

Në namazin e sabahut i këndonte rreth gjashtëdhjetë ajete, e ndonjëherë edhe deri në njëqind. Sabahun e falte me suren Kehf, ndonjëherë me suren Rum, ndonjëherë me suren Tekvir, ndonjëherë me suren Zilzal, duke kënduar suren e njëjtë në të dy rekatet. Kur ishte duke udhëtuar, sabahun e falte edhe me Muavvedhetejn (Felek dhe Nas). Rekatën e parë e fillonte me këndimin e sures Mu’minun, e kur arrinte deri tek ajeti që flet mbi Musanë dhe Harunin, e mbërthente kolli, e ndërpriste këndimin dhe bënte ruku. Të premteve namazin e sabahut e falte duke kënduar suren Sexhde në rekatën e parë, ndërsa suren Insan, në tërësi, e këndonte në rekatën e dytë. Nuk e bënte atë çfarë bëjnë shumica e imamëve sot, përkatësisht, t’i këndonte disa ajete nga njëra dhe disa ajete nga surja tjetër, në të dy rekatet, ose ta këndonte suren Sexhde në të dy rekatet. Kjo është në kundërshtim me sunnetin. Sa i përket mendimit të të paditurve, që namazi i sabahut të premteve është veçuar me suren Sexhde, ky mendim rrjedh nga padituria e madhe. Kjo përsëri i ka nxitur disa imam në përfundim, që është i qortuar këndimi i sures Sexhde.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i këndonte këto dy sure sepse këto e përkujtojnë krijimin dhe Ditën e Gjykimit, krijimin e Ademit (صلى الله عليه وسلم), hyrjen në Xhennet ose në Xhehennem. Të gjitha këto ngjarje kanë ndodhur ose disa kanë për të ndodhur të premten, prandaj të premteve, në namazin e sabahut i këndonte ato që kanë ndodhur dhe që kanë për të ndodhur në atë ditë, që ummetin e vet ta përkujtonte mbi këto ngjarje, sikur që nëpër tubime të mëdha, siç është bajrami dhe xhumaja, i këndonte suret, Kaf, Kamer, A’la ose Gashije.

²⁹¹ Hadithin e shënon Tirmidhiu (251) por në zinxhirin e transmetuesve ka shkëputje.

Leximi i sureve të shkurta dhe të gjata në namazet e caktuara nga i Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

Në namazin e drekës ndonjëherë këndonte gjatë, Ebu Seidi mbi atë thotë: “Ndodhte që bëhej nijeti për ta falur namazin e drekës, e njeriu mund të shkonte në Beka, për t’i kryer nevojat e veta, të kthehej në shtëpi, të merrte abdes dhe prapë do të mund të arrinte në rekatën e parë të namazit farz me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) për aq sa e zgjaste ai me këndimin?”²⁹² Hadithin e shënon Muslimi.

Ndonjëherë në namazin e drekës e këndonte suren Sexhde, ndonjëherë A’la²⁹³, e ndonjëherë Lejl, ndonjëherë Buruxh dhe Tarik.

Sa i përket namazit të ikindisë, këndimi ishte përgjysmë më i shkurtër se këndimi i gjatë në namazin e drekës, e njësoj sa edhe në namazin e drekës, kur këndonte më shkurt.

Në namazin e akshamit kishte shprehur dukshëm më ndryshe se siç kjo bëhet sot. Ndonjëherë akshamin e falte duke e kënduar suren A’raf, të cilën e ndante në dy rekate, ndonjëherë e këndonte suren Tur, ndonjëherë suren Murselat. Ebu Umer ibn Abdul-Berr thotë: “Transmetohet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e akshamit e këndonte suren A’raf, Saffat, Duhan dhe A’la.”²⁹⁴

E këndonte suren Tin, Muavvidhetejn dhe Murselat, e i këndonte edhe suret e shkurtra të cilat mund të këndohen në më shumë rekate.²⁹⁵ Ai thotë se të gjitha transmetimet janë të besueshme dhe të njohura.

²⁹² Hadithin e shënon Muslimi (454)

²⁹³ Hadithin e shënon Ibn Huzejme (512), duke e transmetuar nga Enes Ibn Maliku, që e kanë dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke e lexuar suren A’la dhe Gashije. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, por të besueshëm e konsideron edhe Ibn Hibbani (469).

²⁹⁴ Hadithin e shënon Nesaiu (2/168) nga Xhabiri (رضي الله عنه): “Një Ensar kalonte me dy deve të cilat bartnin ujë, afër Muadh ibn Xhebelit, i cili ishte duke e falur akshamin. E kishte filluar akshamin me suren El-Bekare. Njeriu ishte falur me të e pastaj kishte shkuar. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kishte dëgjuar këtë dhe kishte thënë: “O Muadh, a je duke bërë çrregullime? Përse nuk e këndove suren A’la, Shems, apo të ngjashme me to? (sipas gjatësisë).” Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Mbi leximin e sures Duhan në namazin e akshamit, transmetimin e shënon Nesaiu (2/169) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²⁹⁵ Këto sure janë nga fillimi i sures Kaf, deri në fund të Kur’anit.

Sa i përket këmbëngulësisë, që të këndoheshin suret e shkurtra dhe që kjo të bëhej praktikë, Mervan ibn Hakemi këtë e praktikonte, e Zejd ibn Sabiri për atë shkak e kritikonte: “Vallë, çka është me ty, që në aksham i këndon suret e shkurtra? E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që në namazin e akshamit e këndonte suren më të gjatë prej të gjatave.” “E pyeta atë se cila sure e gjatë është nga më të gjatat, e ai tha: “Sureja A’raf”. Ky hadith është i besueshëm, të cilin e shënojnë autorët e katër *Suneneve*.²⁹⁶

Nesa’iu nga Aishja (رضي الله عنها) transmeton se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e akshamit e ka lexuar suren A’raf, të cilën e ndante në dy rekate.”²⁹⁷

Pra, leximi i numrit të vogël të haditheve ose përkufizimi mbi suret e shkurtra gjatë namazit të akshamit është në kundërshtim me sunnetin dhe kjo praktikë është e Mervan ibn Hakemit.

Në namazin e jacisë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e lexonte suren Tin. Atë Mu’adhit ia ka caktuar si masë, përkrah sures Shems, A’la, Lejl dhe të ngjashme me to, ndërsa, këndimin e sures Bekare nga Mu’adhi në namazin e jacisë, e ka kritikuar, pasi që është falur me të, e pastaj shkoi në Benu Amr ibn Avf dhe atë ua përsëriti edhe atyre, pasi që nata është shtyrë aq sa Allahu ka dashur. Ua lexoi suren Bekare, pastaj i tha: “O Mu’adh, a je duke dyshuar?”²⁹⁸

Ngatërrestarët janë lidhur prej këtij transmetimi dhe prej këtyre fjalëve, e assesi nuk e marrin parasysh as atë çfarë ka ndodhur përpara tyre e as pas tyre.

Sa i përket namazit të Xhumasë, gjatë tij e lexonte suren Xhuma dhe Munafikun në tërësi, ose suren A’la dhe Gashije.

Përkufizimi mbi ajetet e fundit të njërës dhe sures tjetër është në kundërshtim me praktikën e tij mbi të cilën ai këmbëngulte e ai (i Dërguari) atë kurrë nuk e ka bërë.

Gjatë namazeve të Bajrameve ndonjëherë e këndonte suren Kehf dhe Kamer në tërësi, e ndonjëherë suren A’la dhe Gashije, e kjo është praktika të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka zbatuar deri në vdekje dhe me asgjë nuk e ka ndryshuar.

Prandaj, praktikën e tij e vazhduan edhe halifët e tij pas tij dhe Ebu Bekri në namazin e sabahut e lexonte suren Bekare, ashtu që selamin e jepte përafërsisht pa lindur dielli. Ata kishin thënë: “Halife i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم)

²⁹⁶ Hadithin e shënon Buhariu (2/205), Ebu Davudi (812), Nesaiu (2/170) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²⁹⁷ Hadithin e shënon Nesaiu (2/170), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²⁹⁸ Hadithin e shënon Buhariu (10/429), Muslimi (465), Ebu Davudi (790), Nesaiu (2/97, 98), Ibn Maxhe (986) dhe Ahmedi (3/124, 299, 300, 308, 369).

dielli vetëm sa s'ka lindur?" Ai u kishte thënë: "Sikur të lindte do të na gjente të pakujdesshëm."

Umeri (رضي الله عنه) në namazin e sabahut e lexonte suren Jusuf dhe Nahël, ndonjëherë Hud dhe Isra' dhe suret me gjatësi të përafërt. Sikur këndimi i zgjatur i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nëpër namaze të ishte kundërshtuar, kjo me siguri nuk do t'u shmangej halifëve të tij, prandaj ngatërrestarët le ta studiojnë këtë.

Sa i përket hadithit, të cilin e shënon Muslimi nga Xhabir ibn Semure (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e sabahut e ka lexuar suren Kehf dhe që pas kësaj namazi i tij ishte më i shkurtër,²⁹⁹ fjala "pas" ka të bëjë me namazin të cilin e ka falur pas sabahut. Në të vërtetë, me këtë dëshirohet të thuhet se namazet më të gjata i ka falur në sabah, e që namazet e tjera i ka falur me këndime më të shkurtra.

Mbi këtë tregojnë edhe fjalët e Ummu Fadles e cila kur e ka dëgjuar Ibn Abbasin duke e lexuar suren Murselat, ka thënë: "O birr, leximi yt ma përkujtoi atë të fundit që kam dëgjuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duke kënduar në namazin e akshamit."³⁰⁰ E kjo ishte para përfundimit të jetës së tij.

Fjala **pastaj**, është edhe shenjë ku nuk është përfillur ajo me çka ka të bëjë, e nuk është e lejuar mbajtja fshehur e asaj mbi çfarë nuk tregon konteksti dhe mbajtja fshehur e asaj mbi çka tregon konteksti. Konteksti tregon mbi atë, që namazi i tij, përveç namazit të sabahut, ka qenë më i shkurtër, e jo që të gjitha namazet pas asaj dite kanë qenë më të shkurtra, këtë me siguri do ta dinin halifët e tij dhe ata do t'i përmbaheshin praktikës së re, e do ta kishin lënë të vjetrën.

Sa i përket fjalëve të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم): "*Cilido nga ju që e udhëheq namazin, le të lehtëson*"³⁰¹, si edhe fjalët e Enesit (رضي الله عنه): "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin në tërësi, më të lehtë prej të gjithë njerëzve"³⁰². Kjo është çështje e të kuptuarit personal dhe i kthehet praktikës së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe asaj që ka praktikuar ai dhe vazhdonte në atë, e jo çështje e dëshirave të atyre të cilët kishin pranuar të falen. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk porosiste diç e pastaj të vepronte në kundërshtim me atë, e e dinte që pas tij falen pleqtë, të pafuqishmit dhe ata që kishin punë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

²⁹⁹ Hadithin e shënon Muslimi (458).

³⁰⁰ Hadithin e shënon Maliku (1/87), Buhariu (2/204) dhe Muslimi (462).

³⁰¹ Kjo është një pjesë e hadithit të cilin e shënojnë Buhariu (2/168), Muslimi (467), Maliku (1/134), Tirmidhiu (236), Ebu Davudi (794), Nesaiu (2/94), Ahmedi (2/256, 271, 317, 394, 486, 502, 537) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

³⁰² Hadithin e shënojnë Buhariu (2/170), Muslimi (469), Tirmidhiu (237), Nesaiu (2/94), Ibn Maxhe (985) dhe Ahmedi (3/255).

ka porositur lehtësimin dhe shkurtimin e namazit. Ai mundtë ta falte namazin shumë më të gjatë se që e falte atë, por ishte i shkurtër në krahasim me ato namaze që i falte më gjatë. Praktika e tij i gjykon të gjitha kundërshtimet. Mbi atë tregon transmetimi të cilin e shënon Nesa'iu dhe transmetuesit tjerë nga Ibn Umeri (رضي الله عنه): “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na ka porositur që si imam, gjatë namazit, të këndojmë shkurt, e ai falej duke e kënduar suren Saffat.”³⁰³ Këndimi i sures Saffat është sure e shkurtër, të cilën e porosiste ai, e Allahu më së miri e di.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazet e caktuara, nuk lexonte vazhdimisht vetëm një sure, përveç sureve të cilat i lexonte gjatë xhumave dhe gjatë bajrameve. Sa i përket namazeve të tjera, Ebu Davudi shënon nga Amr ibn Shuaibi, e ai nga babai i vet, e ai nga babai i vet se ka thënë: “Nuk ka asnjë sure, nga suret e shkurtra e që nuk i kam dëgjuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duke i kënduar gjatë namazeve kur e udhëhiqte xhematin.”³⁰⁴

Kishte praktikë që suren ta lexonte në tërësi, e ndonjëherë atë e lexonte në dy rekate. Ndonjëherë e lexonte fillimin e sures, e sa i përket leximit të mesit ose fundit të surës, kjo nuk transmetohet si praktika e tij. Sa i përket leximit të dy sureve gjatë një rekati, theksohet se këtë e bënte gjatë namazit nafile-vullnetar, e këtë nuk e kishte praktikë ta bënte gjatë farzit. Sa i përket hadithit të Ibn Mes'udit: “I njoh suret çift të cilat i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i lexonte gjatë një rekati; surja Rrahman dhe Nexhmë, surja Kamer dhe Hakka, surja Tur dhe Dharijat, surja Vakia dhe Nun”³⁰⁵, në këtë hadith nuk theksohet, se a është fjala mbi këndimin gjatë namazit farz apo nafile. Është e mundur edhe njëra edhe tjetra. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) rrallëherë e lexonte një sure në dy rekate. Ebu Davudi thekson hadithin nga një njeri prej Xhuhejnit, që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke e lexuar suren Zilzal gjatë namazit të sabahut edhe në rekatin e parë edhe në të dytin. Pastaj ka thënë: “Dhe nuk e dija se a e ka bërë këtë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nga harresa apo këtë e ka bërë qëllimisht.”³⁰⁶

³⁰³ Hadithin e shënon Nesaiu (2/95) zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

³⁰⁴ Hadithin e shënon Ebu Davudi (814) dhe zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

³⁰⁵ Hadithin e shënon Ebu Davudi (1396): “Surja Mearixh dhe Naziat, Muttaffifun dhe Abese, surja Muddethir dhe Muzemil, surja Insan dhe Kijame, surja Amme dhe Murselat, surja Duhan dhe Tekvir.” Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Hadithin e shënon edhe Buhariu (2/215) edhe Muslimi (722) nga Ibn Mes'udi: “I kisha të njohura suret çift të cilat i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i këndonte gjatë një rekati...” dhe i përmendi afër njëzet sure, dy nga ato që fillojnë me Ha Mim dhe të tjerat nga suret e shkurtra.

³⁰⁶ Hadithin e shënon Ebu Davudi (816) dhe zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

Zgjatja e këndimit gjatë rekatit të parë në namazin e sabahut nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e praktikonte zgjatjen e rekatit të parë në krahasim me të dytin, si gjatë namazit të sabahut ashtu edhe gjatë namazeve të tjera. Ndonjëherë falej aq gjatë derisa e ndiente arritjen e njerëzve në namaz. Sabahun e falte më gjatë se namazet e tjera për shkak sepse gjatë këndimit të sabahut janë prezentë edhe melaiket dhe sepse me to Allahu shënon dhe dëshmon për të. Thonë se leximi i këtillë quhet *meshhud* – ajo ku marrin pjesë, sepse në të marrin pjesë melaiket edhe të natës edhe të ditës.

Edhe qëndrimi i parë edhe i dytë themelohen mbi pyetjen, a zbret Allahu mbi qiellin më të afërt deri pas sabahut apo deri në agim? Ekzistojnë transmetime që i mbështesin të dy mendimet.

Ekzistojnë edhe mendime të tjera të lidhura për zgjatjen e këndimit në namazin e sabahut: pasi që sabahu ka një numër të vogël të rekateve, zgjatet këndimi që me këtë të kompensohej kjo mungesë, pastaj fakti se njerëzit janë zgjuar dhe që janë të pushuar, si edhe ajo, se njerëzit nuk kanë filluar ende të merren me veprimtarinë e dynjasë. Këtu është fakti se njerëzit nuk kanë dëgjuar as nuk kanë biseduar asgjë të keqe dhe mendimet e tyre janë të zbrazëta dhe mund t'i kushtohen dëgjimit dhe të kuptuarit të Kur'anit. Me sabah fillon veprimtaria e njeriut prandaj edhe i është dhënë edhe kujdesi shtesë, prandaj edhe zgjatet me lexim.

Këto janë gjëra të cilat i di çdokush që kujdeset mbi urtësitë e Sheriatit dhe mbi sekretet dhe qëllimet e tij, e Allahu është Ndihmëtari.

Mënyra me të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte rukunë

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pas përfundimit të këndimit heshte aq sa i duhej të kthente frymën, e pastaj, i ngritke duart dhe e shqiptonte tekbinin për ruku. I vendoste duart mbi gjunjë, ashtu që dukej se është duke i mbajtur grusht, i shtrëngonte duart dhe i puthiste për brinjësh, e kurrizin e mbante drejtë dhe të

shtrirë. Qetësohej, kokën as nuk e ulte e as nuk e ngritke, por atë e mbante në të njëjtën vijë me shpinën.”³⁰⁷

Thoshte:

(سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ) “I Lavdëruar qoftë Sunduesi i Madh”.

Ndonjëherë kësaj i shtonte edhe diç, e ndonjëherë e thoshte vetëm këtë, apo thoshte:

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي) “I Lavdëruar qofsh o Allah, falënderimi të takon Ty, Sunduesi ynë. O Allahu im më fal mua.”³⁰⁸

“Subhaneke Allahumme Rabbeni ve Bihamdike Allahumme gfireli.”

Rukuja e tij e zakonshme zgjaste aq sa mund të shqiptojë dhjetë herë ky tesbih. Aq ka zgjatur edhe sexhdja e tij. Sa i përket hadithit të Berra ibn Azibit: “E kam përcjellë namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) duke u falur pas tij dhe e kam vërejtur se edhe kijami i tij edhe rukuja, e edhe të qëndruarit në këmbë pas rukusë edhe sexhdja dhe të ulurit në mes dy sexhdeve, ishin përafërsisht të njëjtë.”³⁰⁹ Disa individë këto fjalë i komentojnë në mënyrën, se rukuja e tij ka zgjatë sa edhe kijami i tij, e gjithashtu edhe sexhdja.

Ndërkaq, kjo është tërësisht e pa kuptimtë. Është e njohur se në namazin e sabahut i ka lexuar përafërsisht njëqind ajete, që në aksham e ka lexuar suren A'raf, Tur ose Murselat, e dihet se nuk ka lexuar aq në sexhde dhe në ruku. Mbi atë tregon edhe transmetimi të cilin e shënon Enesi (رضي الله عنه), e të cilin e shënojnë autorët e katër *Suneneve*, që ka thënë:

“Kurrë pas askujt nuk jam falur, përveç pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), e që namazi i tij të jetë aq i ngjashëm me namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) sa i

³⁰⁷ Hadithin e shënojnë Muslimi (772), Tirmidhiu (262), Ebu Davudi (871), Nesaiu (2/190), Ibn Maxhe (888), Ahmedi (5/382, 384, 394, 397, 398) nga Hudhejfe. Të përkufizuarit e shqiptimit të tesbihut në tre herë është shënuar nga shumë as'habë. Shënojnë Darekutni (1/341), Tahaviu (1/235) nga Hudhejfe, Xhubejr ibn Mitami dhe Abdullah ibn Ekreme te Darekutni (1/343). Nga Ebu Bekri është shënuar te *Bezzari* dhe Taberaniu në *Kebiriu*. Nga Ebu Malik Eshari është shënuar te Taberaniu në *Kebir* siç qëndron në Mexhmeun (2/128), hadithi është i besueshëm.

³⁰⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/233), Muslimi (484), Ebu Davudi (877), Nesaiu (2/190), Ibn Maxhe (889) dhe Ahmedi (6/43,49,100,190) nga Aishja (رضي الله عنه).

³⁰⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/228) dhe Muslimi (471).

këtij djaloshi”, duke menduar mbi Umer ibn Abdulazizin. “Na ka lënë kohë në ruku që t’i shqiptonim dhjetë tesbih edhe në sexhde po aq.”³¹⁰

Nëse dihet që Enesi e përmend se ua ka lexuar suren Saffat gjatë namazit, Berra, në të vërtetë, ka dashur të thoshte, e Allahu më së miri e di, që namazi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ka qenë i barazuar, domethënë, nëse e zgjaste me këndim në kijam, atëherë e zgjaste edhe në ruku e edhe në sexhde, por nëse kijami ishte më i shkurtër, atëherë i shkurtonte edhe rukunë edhe sexhden. Ndonjëherë edhe rukuja edhe sexhdja zgjasnin sa edhe kijami por këtë e bënte vetëm gjatë nafileve të natës, e ngjashëm bënte edhe në namazet gjatë eklipsit të Diellit. Ndërkaq, karakteristikë kryesore e namazit të tij është që ishte i përmbajtur dhe i matur.

Në ruku thoshte:

(يُوحُ قُدُّوسُ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ) “I Lavdëruar dhe i pastër është nga çdo e metë Sunduesi i melaikeve dhe Ruhit.”³¹¹

“Subuhun Kuddusun, Rabbul-Melaiketi ver-Ruhi.”

Ndonjëherë thoshte:

(اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعَتْ، وَلَكَ أَمْنَتْ، خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَمُخِّي وَعَظْمِي وَعَصْبِي) “Allahu im, të falem Ty, besoj në Ty, të dorëzohem Ty. Shqisat e mia, të parit e mi, palca ime, kockat dhe muskujt e mi janë të mbushur me frikërespekt ndaj Teje.”³¹²

“Allahumme leke rek’at ve bike amentu ve leke eslemtu hashea leke sem’i ve besari ve muhi ve adhami ve ‘asabi.”

Transmetohet që këto i ka lexuar gjatë namazeve vullnetare të natës.

Pas kësaj, e griste kokën dhe thoshte:

(سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ) “Allahu e ndjen çdokënd që i falënderohet Atij.”³¹³

³¹⁰ Transmetimin e shënojnë Ebu Davudi (888), Nesaiu (2/225), Ahmedi (3/162,163). Në zinxhirin e transmetuesve është Vehb ibn Mensuri, të cilin vetëm Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm, derisa transmetuesit e tjerë janë të besueshëm.

³¹¹ Hadithin e shënojnë Muslimi (487), Ebu Davudi (872), Nesaiu (2/191), Ahmedi (6/35, 94, 115, 148, 149, 176, 193, 200, 244, 266).

³¹² Hadithin e shënon Muslimi (771).

³¹³ Mutefikun alejhi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e mbi këtë flet edhe hadithi i shënuar nga Ibn Ebi Avfan, Abdullah ibn Umeri dhe Malik ibn Huvejrithi.

I ngritke duart, siç është thënë. Mbi ngritjen e duarve në këto tri vende, transmetojnë rreth tridhjetë as'habë, e Buhariu dhe Muslimi shënojnë dhjetë prej tyre (mutefekun alejhi) dhe nuk është e njohur që ka vepruar ndryshe. Kjo ishte praktika e tij e përhershme, derisa nuk e ka braktisur dynjallëkun (derisa nuk është shpërngulur në ahiret).

Nuk është i besueshëm hadithi i Berrasë, në të cilin thotë: “E pastaj atë nuk e përsëriste”.³¹⁴ (mendohet mbi ngritjen e duarve pas tekbirit fillestar sh.p.)

Kjo është shtojcë të cilën e ka shtuar Jezid ibn Zijadi. Ibn Mes'udi kishte ndërprerë ngritjen e duarve, por praktika e tij nuk do të merret, e nuk do t'i jepet përparësi praktikës së tij mbi praktikën e njohur të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Nga praktika e Ibn Mes'udit kanë mbetur disa veprime: mbledhja dhe zgjerimi i duarve në sexhde, qëndrimi i tij në mes dy vetëve gjatë namazit të përbashkët, e jo dalja përpara tyre, namazi farz i tij në shtëpi, me shoqëri, pa edhan dhe pa ikamet, sepse nuk ka qëndrim prapa udhëheqësit. Ku janë hadithet që flasin të kundërtën e kësaj praktike, numri i madh i tyre që flasin mbi ngritjen e duarve, të cilët janë të besueshëm dhe preciz. E tërë mbështetja është tek Allahu.³¹⁵

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) përherë e drejtonte kurrizin kur ngrihej nga rukuja në mes dy sexhdeve dhe thoshte:

(لَا تَجْزِيءُ صَلَاةٌ لَا يَقِيمُ فِيهَا الرَّجُلُ صَلَاتَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ)
Nuk e ka bërë namazin ai i cili gjatë rukusë dhe gjatë sexhdes nuk e drejton kurrizin.”

Këtë hadith e shënon Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet.³¹⁶

Kur drejtohej në namaz thoshte:

³¹⁴ Hadithin e shënon Ibn Davudi (749/750) nga Jezid ibn Ebi Zijadi, e ata nga Abdurrahman ibn Ebi Lejli, e ai nga Berra, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur e ka filluar namazin, i ka ngritur duart deri te vesht, e këtë më nuk e ka përsëritur. Jezidi është i dobët, është plakur dhe pastaj ia përkujtonin hadithin. Me temë të njëjtë është edhe hadithi nga Ibn Mesudi, e atë e shënon Ebu Davudi (748), Tirmidhiu (257), Nesaiu (2/195), Ahmedi (1/442), në të cilin ceket që i ka pyetur të pranishmit: “A dëshironi të falem siç është falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)?” Pastaj është falur ndërsa duart i ka ngritur vetëm një herë. Transmetuesit janë të besueshëm. Këtë hadith e konsiderojnë jo të tërësishëm ndërsa sqarimin shikojë në *Nasburraje* (1/394, 307, 401): Sqarimi i qëndrimeve të Ibn Mesudit me të cilin të tjerët nuk pajtohen.

³¹⁵ Methhebi Hanefi e kanë pranuar praktikën e Ibn Mes'udit, me çrast është pranuar ngritja e duarve vetëm gjatë tekbirit fillestar (përkshkrim i recensentit).

³¹⁶ Hadithin e shënon Ibn Huzejme (591, 592, 666), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Atë e shënon edhe Tirmidhiu (265), Ebu Davudi (855), Nesaiu (2/183), Ibn Maxhe (870), Ahmedi (4/119, 122) dhe të gjithë transmetojnë nga Ebu Mesudi, e Ibn Hibbani thotë që hadithi është i besueshëm (501). Tirmidhiu thotë që hadithi është hasenun sahih.

(رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) “Allahu im, i gjithë falënderimi të takon Ty”,

ndonjëherë thoshte:

(رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ) “Allahu im, Ty të falënderohem.”

Të gjitha këto transmetohen me rrugë të besueshme prej tij. Sa i përket mendimit që i ka bashkuar edhe *Allahu im* edhe lidhëzën *dhe*, kjo nuk është e besueshme as e drejtë.³¹⁷

Praktika e tij ka qenë që këtë pjesë përbërëse të namazit ta zgjaste aq sa zgjaste rukuja dhe aq sa zgjaste sexhdja. Në transmetimin e besueshëm është shënuar se thoshte:

(سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ، اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، مِلَاءَ السَّمَاوَاتِ، وَمِلَاءَ الْأَرْضِ، وَمِلَاءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، أَهْلُ الثَّنَاءِ وَالْمِجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيتَ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ)

“Allahu e ndjenë atë që i falënderohet. Allahu im, Sunduesi ynë, Ty të falënderohem aq sa mund të përmbushen qiejt, edhe aq sa mund të mbushet toka dhe aq sa Ti dëshiron të të falënderohemi. Ty të takon i gjithë falënderimi, lavdi dhe lavdërimi. Më e saktë është ajo çfarë thotë robi Yt, e të gjithë ne jemi robërit e Tu. Nuk ka pengesë për atë çfarë Ti dëshiron t’i japësh, e as nuk mund të japë askush nëse Ti nuk dëshiron dhe nuk ka kurrfarë mbrojtjeje nga Ti.”³¹⁸

“Semi’Allahu limen hamidehu, Allahumme lekel-hamdu miles-semavati ve milel-erdi ve mile ma shi’te min shej’in ba’du ehleth-thenai vel-mexhdi ehakku ma kalel-’abdu ve kul-luna leke abdun la mania lima a’tajte ve la mu’tije lima mena’ta ve la jenfeu dhel-xheddu minkel-xheddu.”

“Është transmetim i besueshëm edhe që ka thënë:

³¹⁷ Është e vërtetë që mbi këtë ekziston transmetim i besueshëm, atë e shënojnë Buhariu (2/234) dhe Nesaiu (2/195): “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) fjalëve: “Allahu e ndien atë që i falënderohet Atij, ua shtonte: Allahu im, Sunduesi Ynë, Lavdi të takon Ty.” Mbi temë të njëjtë është edhe hadithi të cilin e shënon Ibn Maxhe nga Ebu Seid El Hudriu (877), hadithi i Ibn Umerit të cilin e shënon Darimi (1/300) dhe hadithi i Ebu Musa Eshariut, të cilin e shënon Nesaiu.

³¹⁸ Hadithin e shënon Muslimi nga Ebu Seid El-Hudriu (477), Nesaiu (3/198), Ebu Davudi (847), Muslimi nga Ibn Abbasi, Ibn Maxhe (879) nga Ebu Xhujfi.

(اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ خَطَايَايَ بِالماءِ وَالتَّلَجِ وَالبَرَدِ، وَنَقِّنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنَقِّي الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ)

“Allahu im, më pastro nga mëkatet e mia me ujë, borë dhe me breshër. Më pastro nga mëkatet dhe gabimet sikur që pastrohet rroba e bardhë nga papastërtia dhe më largo nga gabimet e mia sikur që e ke larguar lindjen nga perëndimi.”³¹⁹

“Allahumme gisilni min hatajaje bil-mai vel-thelxhi vel-beredi ve nekkini min hatajaje kema junekkath-thevbul-ebjedu min eddenesi ve baid bejni ve bejne hatajaje kema ba’adte bejnel-meshriki vel-magribi.”

Është e besueshme edhe që përsëriste:

(لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ) *“Lavdërimi i qoftë Sunduesit tim, Lavdërimi i qoftë Sunduesit tim.”³²⁰*

Nga ai transmetohet, që pas ngritjes nga rukuja vonohej aq saqë dikush do të mendonte se ka harruar diç nga namazi. Muslimi shënon nga Enesi (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pasi që thoshte: “Allahu e ndjen atë që i falënderohet”, qëndronte ende në këmbë dhe ndonjëri prej nesh mendonte që ka harruar diç, e pastaj e bënte sexhden, pastaj ulej në mes dy sexhdeve dhe përsëri dikush mendonte se ka harruar diç.”³²¹

Është e njohur që namazin me rastin e eklipsit të Diellit e zgjaste me këtë pjesë të namazit dhe rukuja e tij zgjaste aq sa edhe kijami. Kjo është praktika e tij dhe nuk është e ditur që e ka bërë të kundërtën.

Në hadithin e Berra ibn Azibit thuhet: Pjesët e namazit të të Dërguarit: rukuja’, sexhdja, ulja në mes dy sexhdeve, ngritja e kokës nga rukuja, nëse përjashtohet qëndrimi në këmbë dhe ulja gjatë namazit ishin me kohëzgjatje të njëjtë.” Këtë hadith e shënon Buhariu.³²² Pra, është e qartë se në hadith flitet mbi barazimin e këtyre dy pjesëve të namazit dhe pjesëve të tjera, domethënë, se mendohet mbi

³¹⁹ Hadithin e shënon Muslimi (476) nga Abdullah ibn Ebi Efviu, ndërsa shtesa “më largo...” nuk është në këtë hadith, por është në lutjen fillestare, siç është thënë: “Mbi lutjet e përgjithshme shiko te Buhariu (11/151) dhe Muslimi (589).

³²⁰ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (874), Nesaiu (2/199, 200), Ahmedi (5/398) nga Hudhejfe, zinxhiri i transmetimeve është i besueshëm.

³²¹ Hadithin e shënojnë Muslimi (473), Ebu Davudi (553) dhe Ahmedi (3/247).

³²² Hadithin e shënojnë Buhariu (2/ 228), Muslimi (471), Tirmidhiu (279), Ebu Davudi (854), Nesaiu (2/197, 198).

qëndrimin në këmbë para rukusë dhe që ulja, është ulje në të cilën lexohet et-tehijati. Prandaj është ashtu, siç kemi thënë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka praktikuar që ato t'i bënte më gjatë nga pjesët e tjera të namazit.

Ibn Tejmijje thotë: “Të qëndruarit e shkurtër në këto dy pjesë të namazit (të qëndruarit në këmbë pas rukusë dhe ulja në mes dy sexhdeve), siç e bëjnë këtë përfaqësuesit e Umejve gjatë namazit, është novacion i atyre të cilin e kanë futur, siç e kanë futur novacionin që të lihet plotësimi i tekbitit, novacioni i të vonuarit dhe shumë gjëra tjera që janë në kundërshtim me praktikën e Sunnetit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ai i cili është i edukuar me praktikën e tillë, ai e ka pranuar atë dhe e konsideron si sunnet.

Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte sexhden

Pas ngritjes nga rukuja dhe shqiptimit të lutjes, e shqiptonte tekbin dhe binte në sexhde, e nuk i ngritke duart.³²³ Ekziston transmetimi që i ka ngritur edhe pas sexhdes.³²⁴ Këtë transmetim disa hafizë e konsiderojnë të besueshëm. Në mesin e tyre është Ebu Bekër Muhammed ibn Hazmi, ndërkaq, ky është vetëm supozim, sepse diçka e tillë nuk transmetohet me rrugë të besueshme nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Ajo që e ka shtyrë që ta paraqes një vendim të tillë është fakti që transmetuesi ka gabuar te fjalët: “Bënte tekbir gjatë çdo ngritjeje.” Ai është i besueshëm, por nuk e ka vërejtur gabimin dhe lëshimin e transmetuesit, prandaj hadithin e ka shpallur të besueshëm. Allahu më së miri e di.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i lëshonte gjunjët para duarve, e pastaj duart, ballin dhe hundën. Ky transmetim është i besueshëm dhe shënohet nga Shurejk, e ai nga Asim

³²³ Hadithin e shënon Buhariu (2/183, 184) nga Ibn Umeri (رضي الله عنه): “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke i ngritur duart në lartësi të krahëve në fillim të namazit, gjatë tekbitit fillestar. Këtë e bënte edhe kur bënte tekbir për rukun dhe thoshte: Allahu e ndien atë që e falënderon Atë, e bënte të njëjtën dhe thoshte: “Sunduesi Ynë Hamdi të takon Ty, por nuk i ngritke duart kur bënte sexhde, dhe as kur e ngritke kokën nga sexhdja.

³²⁴ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (723), Ahmedi (4/317), e në hadith shkruan: “Pastaj e bënte sexhden dhe fytyrën e vinte në mes duarve, e kur e ngritke kokën, i ngritke edhe duart...” Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Në *Bedaiul-fevaid* (4/89) nga Ibn Kajjimi qëndron: “Dhe shënon nga ai (imam Ahmedi). Esremi ka qenë i pyetur mbi ngritjen e duarve, e ai ka thënë: Në çdo lëshuarje dhe ngritje.” Esremi tregon: “E kam parë babain e Abdullahut që i ngritke duart çdo herë kur lëshohej dhe ngrihej.”

ibn Kulejb, e ai nga baba i vet, e ai nga Vail ibn Huxhra: “E kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që gjatë bërjes së sexhdes, së pari i lëshonte gjunjët e pastaj duart, e kur ngrihej nga sexhdja, i ngritke duart për para gjunjëve.”³²⁵

Nuk ekziston transmetimi që flet të kundërtën e kësaj.³²⁶

Sa i përket hadithit të Ebu Hurejres (رضي الله عنه): “Kur dikush nga ju e bënë sexhden mos të bie siç bie deveja dhe le t’i lëshoj duart përpara gjunjëve.”³²⁷ Hadithi e përmban gabimin e ndonjërit prej transmetuesve, sepse fillimi nuk është në përputhshmëri me fundin e hadithit. Sikur të lëshoheshin duart përpara gjunjëve atëherë do të binin siç bie deveja, sepse deveja së pari i lëshon këmbët e para. Pasi që ata që e mbështesin këtë qëndrim e dinë për këtë fakt, ata thanë që gjunjët e devesë janë në këmbët e para e jo në të fundit dhe kur don të bie në gjunjë së pari i lëshon gjunjët. Kjo është e papranueshme nga disa arsye:

Njëra prej tyre është që deveja, kur dëshiron të bie në gjunjë, së pari i lëshon këmbët e para, derisa këmbët e fundit mbesin të drejta, e kur ngrihet, së pari i ngritë

³²⁵ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (838), Tirmidhiu (268), Nesaiu (2/207), Ibn Maxhe (882), Ibn Hibbani (487), e të gjithë ata transmetojnë përmes Shurejk ibn Abdullah Nehaiut, e ai nga Asim ibn Kulejbi, ai nga babai i vet, e ai nga Vail ibn Huxhriu. Shurejku është i besueshëm, por shpesh gabon. Nga Asimi transmeton edhe Hammami por si mursel. Darekutni dhe Hakimi(1/226) dhe Bejhekiu, shënojnë këtë hadith përmes Hafs ibn Gijasis, e ai nga Asim Ahveli, e ai nga Enesi (رضي الله عنه): “Pastaj lëshohej duke bërë tekbir dhe gjunjët i lëshonte para se t’i lëshonte duart.” Bejhekiu thotë: “Kjo është i vetmi transmetim nga Alla ibn Ismail Attari, e ai është i panjohur.” Tirmidhiu mbi hadithin e Shurejkut thotë: “Ky hadith është garibun hasen dhe nuk e kemi të njohur që e transmeton dikush tjetër përveç Shurejkut.” Shumica e dijetarëve e praktikojnë atë dhe konsiderojnë që njeriu kur bënë sexhde duhet së pari të lëshoj gjunjët e pastaj duart.

³²⁶ Është fakt që transmetimi ekziston dhe që atë e shënon Hakimi (1/226) dhe të tjerët, duke transmetuar nga Ibn Umeri, që më parë i lëshonte duart pastaj gjunjët dhe që ka thënë: “Kështu bënte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)” Hakimi thotë që hadithi është i besueshëm sipas kushteve të Muslimit, por nuk e ka shënuar atë as ai, as Buhariu. Me këtë vlerësim pajtohet edhe Edh-Dhehebi. Hakimi thotë: “Sa i përket renditjes tjetër në këtë hadith, atë e afron hadithi i Ibn Uthmanit, sepse ekzistojnë shumë transmetime nga as`habët dhe tabi`inët mbi këtë.”

³²⁷ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (840), Nesaiu (2/207), Ahmedi (2/381), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Dijetarët kanë shumë divergjenca rreth kësaj teme. Evzai dhe Maliku janë për atë që është e pëlqyer lëshimi i duarve përpara gjunjëve, e ky është transmetim nga Imam Ahmedi, kështu është shënuar në Mugni (1/514) dhe kështu e konsiderojnë shumica e muhadithëve. Kjo është praktikë e vërtetuar e Ibn Umerit (رضي الله عنه) dhe ai thotë se kështu bënte edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Buhariu në *Sahih* (2/241) thotë: Dhe Nafiu thotë: “Ibn Umeri i lëshonte duart përpara gjunjëve.” Këtë ibn Huzejme (628), Hakimi (1/226), Bejhekiu (2/100) dhe të tjerët e lidhin përmes Abdulaziz Draverdiut, e ai nga Ubejdullah ibn Umeri, e ai nga Nafiu, e ai nga Ibn Umeri. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Shafiu konsideron që gjatë sexhdes së pari duhet lëshuar gjunjët pastaj duart. Këtë e konsideron edhe Tirmidhiu edhe Hitari, si dhe shumica e dijetarëve të fikhut. Ibn Mundhiri këtë e transmeton si praktikë e Umerit, Nehaiut, Muslim ibn Jasirit, Sufjan Thevriut, Ahmedit, Is’hakut, as`haburre`j dhe thotë që edhe ai këtë e konsideron të drejtë.

këmbët e fundit, derisa të parat mbesin në tokë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar veprimin e tillë në namaz dhe vepronte të kundërtën e kësaj. Së pari në tokë i lëshonte ato çka ishte më afër saj dhe të tjerat, e e para që e ngritke nga toka ishte ajo çka ishte më larg saj, pastaj të tjerat. Së pari i lëshonte gjunjët, pastaj duart, pastaj ballin e nga toka e ngritke së pari kokën, pastaj duart, pastaj gjunjët. Ky veprim është i kundërt me veprimin e devesë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar që gjatë namazit të veprohet siç veprojnë kafshët, prandaj e ka ndaluar lëshimin në sexhde siç e bënte deveja, që të sillet rreth e rrotull sikur dhelpra, të shtrihet siç e bën atë luani, të ulet si qeni, të çokas si sorra³²⁸ dhe që të ngrit duart gjatë dhënies së selamit, siç janë bishtat e ngritur të kuajve.³²⁹ Praktika e falësit është e kundërta e praktikës së kafshëve.

Arsyeja e dytë: Fjalët e tyre që gjunjët e devesë janë në këmbët e para të saj është pohim i cili është skajshmërisht i palogjikshëm dhe atë as një linguist nuk ka për ta marr në konsideratë, e as nuk ka për ta vërtetuar.³³⁰ Gjunjët e devesë janë në këmbët e saj të fundit edhe pse për ato që janë në këmbët e para thuhet që janë

³²⁸ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (862), Ibn Maxhe (1429), Nesaiu (2/214), Darimi (1/ 303) Ahmedi (3/428,444) nga Abdurrahman ibn Shibli: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar, çukatjen si korbi, shtrirjen si luani, që njeriu në xhami ta shënoj një vend siç e bënë këtë deveja.” Në zinxhirin e transmetuesve është Temim ibn Mahmudi, e ai është me hadith të dobët, derisa transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Ky hadith e ka dëshmin e shahidit nga Ebu Seleme dhe ai është i shënuar te Ahmedi (5/47). Në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi janë dy transmetues të panjohur, derisa të tjerët janë të besueshëm, ashtu që hadithi i parë mund të fuqizohet me këtë tjetrin. Ahmedi (2/265, 311) shënon nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që ka thënë: “Miku im, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më ka porositur tri gjëra dhe më ka ndaluar tri gjëra: më ka ndaluar të çukas (në sexhde) si gjeli, të ulem si qeni dhe që të vëzhgoj rreth vetes si dhelpra.” Zinxhirin e transmetuesve Mundhiri e konsideron të mirë, Buhariu (2/249), Muslimi (492), Ebu Davudi (897), Tirmidhiu (276) e transmetojnë nga Enesi (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Qetësohuni në sexhde dhe mos i zgjeroni llërat siç ato i zgjeron qeni.”

³²⁹ Hadithin e shënon Muslimi (430), Nesaiu (3/5) nga Xhabir ibn Semure.

³³⁰ Këtë e konsiderojnë shumica e linguistëve. Në *Lisanul-arab*, nën kuptimin “rukub” - gjuri, qëndron: “Gjunjët e devesë janë në këmbët e përparme, dhe gjunjët e të gjitha shtazëve katërkëmbësh janë në këmbët e përparme.” Në Sherhu meanil-asar (1/254) nga Tahaviu, kur flitet mbi konfirmimin e hadithit dhe besueshmërinë e tij dhe mohimin e gabimit, thuhet që gjunjët e devesë janë në këmbët e përparme, dhe që kështu është edhe me kafshët e tjera, derisa te njerëzit është ndryshe. Ai thotë: “Të mos bie në gjunjë që i ka në këmbët e veta, por së pari le të lëshoj duart në të cilat nuk i ka gjunjët, e pastaj le ti lëshoj gjunjët dhe mënyra e tij le të jetë e kundërt me mënyrën e praktikës së devesë.” Kasim ibn Thabit Serkasti në Garibul hadith (2/70), me zinxhirin e transmetuesve të besueshëm e shënon hadithin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që ka thënë: Askush të mos bie në sexhde si deveja kokëfortë. Imami thotë: Kjo është e lidhur me rënien në sexhde”, dhe shton: Të mos hidhet me trup, sikur që e bënë këtë deveja kokëfortë, por atë le ta bëjë qetësisht dhe së pari le t’i lëshoj duart , e pastaj gjunjët. Mbi këtë ekziston hadithi, i cili e sqaron këtë...” i cili e ka cekur hadithin.

gjunjë, por shumica konsiderojnë që gjunjët janë në këmbët e fundit dhe kjo është e ngulitur te populli.

Arsyeja e tretë: Sikur të ishte ashtu siç pohojnë ata, atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) do të kishte thënë që të biem në gjunjë siç bie deveja, sepse e para me çka deveja e prek tokën janë këmbët e para. Zgjidhja e problemit është për atë i cili e njej dhe e vështron devenë se si bie në gjunjë, e ai i cili e di që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar rënien e tillë në gjunjë, ashtu ai do ta ketë të qartë se hadithi i Vailit është i drejtë, e Allahu më së miri e di.

Konsideroj se hadithi i Ebu Hurejres (رضي الله عنه) ashtu siç e kemi paraqitur, me siguri është ngatërruar në përmbajtje te ndonjëri nga transmetuesit, e së pari me siguri ka qëndruar:

“Dhe le ti vë gjunjët përpara duarve.”

Ngjashëm ka ndodhur edhe me hadithin e Umerit (رضي الله عنه), të cilin disa nga transmetuesit e kanë ngatërruar dhe ashtu i kemi dy versione: “Bilali e thërriste edhanin natën, prandaj hanim e pinim derisa nuk e dëgjonim edhanin e Ibn Ummu Mektumit.”

Transmetimi i dytë thotë: “Ibn Ummu Mektumi e thërret edhanin natën, prandaj hani e pini derisa nuk e dëgjoni edhanin e Bilalit.”³³¹

Me përmbajtje të ngatërruar është edhe hadithi: “Në Xhehennem do të jenë të hedhur njerëzit, e ai ka për të thënë: ‘A ka më’”, dhe deri te pjesa ku thotë: ‘Sa i përket Xhenetit, Allahu atë do ta popullojë me krijesa’”,³³² e në versionin tjetër thotë: “Sa i përket Xhenetit, për të do të krijojë krijesa që kanë për t’u vendosur në të.” Madje edhe nga Ebu Bekër ibn Ebi Shejbe e kam dëgjuar që e transmeton kështu. Ibn Ebi Shejbe ka thënë: “Na tregonte Muhammed ibn Fudajli nga Abdullah ibn Seidi, e ai nga babai i vet, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Kur dikush prej jush e bënë sexhden, le të

³³¹ Hafizi në Fet’he (2/58) thotë: “Ibn Abdil-Berri dhe disa dijetarë (shkencëtar) konsiderojnë që hadithi është me përmbajtje të ngatërruar dhe që hadithi në të cilin thuhet se Bilali e ka kënduar ezanin natën është i drejtë. Edhe unë atë e konsideroja të drejtë derisa nuk e kam parë hadithin të Ibn Huzejmes (408) të shënuar nga Aishja (رضي الله عنها) në dy mënyra, e në disa transmetime janë aq të qarta saqë e mohojnë çdo paqartësi dhe huti: “Kur e thërret ezanin Amri, ai është i verbër, të mos ju mashtroni kjo, e kur e thërret Bilali, atëherë asnjëri nga ju të mos hajë...” Shiko deri në fund atë çka ka thënë.”

³³² Hadithin e shënojnë Buhariu (8/456) dhe (13/314) Muslimi (2846) dhe (36) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه). Transmetimin tjetër me përmbajtje të ngatërruar e shënon Buhariu (13/366,367). Ebu Hasan Kabisi thotë: “Është e njohur që Allahu ka për të krijuar krijesat për Xhenet, ndërsa Xhehennemin do ta mbyll me kademin - Këmbën e Vet.” Dhe shton: “Nuk e di se a ekziston ndonjë hadith i cili flet që për Xhehennem ka për t’i krijuar krijesat, përveç këtij hadithi.”

fillojë me gjunjë përpara duarve dhe mos të bie në gjunjë siç e bënë këtë deveja mashkull.”³³³

Kështu shënon edhe Esremi në *Sunenin* e vet nga Ebu Bekri (رضي الله عنه). Nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) shënohet transmetimi i mëparshëm dhe i cili është në përputhshmëri me transmetimin e Vail ibn Huxhrit. Ibn Ebu Davudi thotë: “Na tregonte Jusuf ibn Adijji, e ai Ibn Fudajli, i cili quhet Muhammed, e atij Abdullah ibn Seidi, duke transmetuar nga gjyshi i vet, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur binte në sexhde së pari i lëshonte gjunjët, e pastaj duart.”

Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet shënon nga Mus’ab ibn Sa’di, e ai nga babai i vet që ka thënë: “I lëshonim duart përpara gjunjëve pastaj na është urdhëruar që t’i lëshojmë gjunjët përpara duarve.”³³⁴ Në pajtim me këtë, sikur hadithi i Ebu Hurejres edhe të ishte i saktë, me këtë është përgënjeshtuar ose i anuluar. Ky është qëndrimi i autorit *Mugni* dhe i disa dijetarëve tjerë. Ndërkaq, hadithi i ka dy dobësi:

Njëra prej tyre është që ky transmetim është i Jahja ibn Seleme ibn Kuhejl, e ai nuk është prej atyre transmetimet e të cilëve merren si dëshmi. Nesa’iu për të thotë që është i përjashtuar. Ibn Hibbani thotë se ai është me hadith të papranueshëm dhe nuk është i pëlqyer për argumentim. Ibn Meini thotë se ai hadith është i pavlerë.

Dobësia e dytë është ajo, që transmetimi i Mus’ab ibn Sa’dit, të cilin e transmeton nga babai i vet, është transmetim mbi puthitjen. Sa’di ka thënë: “Ashtu bënim, pastaj na është urdhëruar që t’i venim duart mbi gjunjë.”

Sa i përket autorit të *Mugnit* dhe citimit të Ebu Seidit prej tij: “I venim duart më përpara se gjunjët dhe na është urdhëruar që t’i venim gjunjët më përpara se duart”, kjo është pasiguri në emër, e Allahu më së miri e di.

Sa’di ka të drejtë e ekziston edhe pasiguria në përmbajtje të hadithit, sikurse që kemi thënë, sepse flet mbi të puthiturit. Allahu më së miri e di.

Hadithine mëparshëm nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), Buhariu, Tirmidhiu dhe Darekutni e konsiderojnë të dobët. Buhariu thotë: “Muhammed ibn Abdullah ibn

³³³ Abdullah ibn Seidi është Makberi, e ai është i refuzuar. Transmetimin tjetër e shënon Bejhekiu në *Sunnen* (2/100), por edhe në zinxhirin e transmetuesve të tij është Abdullahu i njëjtë, prandaj as njëri e as transmetimi tjetër nuk mund të merren si argument për shkak të dobësisë.

³³⁴ Hadithi është i shënuar te Ibn Huzejme në *Sahihun* (628) dhe në zinxhirin e transmetuesve është Ismail ibn Jahja Ibn Seleme, e ai është i refuzuar siç e thotë këtë Hafidhi në Takrib, ndërsa djali i tij Ibrahim është i dobët. Atë e shënon Bejhekiu (2/100). Hafidhi në *Fet’he* (2/241) thotë: “Ibn Huzejme pohon që hadithi i Ebu Hurejres (رضي الله عنه) është përgënjeshtuar me hadithin e Sa’dit. Sikur kjo të ishte e saktë, atëherë nuk do të eksitonte divergjenca, por ky është transmetim me të cilin ndahet Ibrahim ibn Ismail Ibn Jahja Ibn Seleme Ibn Kuhejli nga babai i vet, e që të dytë janë të dobët.”

Hasani është ai për të cilin nuk kërkohet mbështetje dhe nuk e di se a e ka dëgjuar nga Ebu Zinadi apo jo.”

Tirmidhiu thotë: “E kemi të panjohur se a e ka transmetuar dikush ndryshe këtë hadith nga Ebu Zinadi përveç kësaj mënyre.”

Darekutni thotë: Abdulaziz Deraverdi është unik në transmetimin e këtij hadithi nga Muhammed ibn Abdullah ibn Hasan Alevij, e ai nga Ebu Zinadi.”

Nesa’iu transmeton nga Kutejbe se Abdullah ibn Nafiu, duke transmetuar nga Muhammed Abdullah ibn Hasan Alevi, e ai nga Ebu Zinade, e ai nga A’rexhi, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) thotë, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Dikush nga ju ndodhet në namaz dhe pastaj bie në gjunjë siç bie deveja.”³³⁵ Dhe asgjë në këtë nuk shtoi. Ebu Bekër ibn Ebi Davudi thotë: “Ky është sunnet të cilin e kanë ushtruar vetëm banorët e Medines. Ata i kanë dy zinxhir të transmetuesve për këtë. Ky është njëri, e i dyti është nga Ubejdullahu, i cili transmeton nga Nafiu, e ai nga Ibn Umeri, e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).”

Konsideroj se mendohet mbi hadithin, të cilin e transmeton Asbeg ibn Ferexh nga Dareverdiu, e ai nga Ubejdullahu, e ai nga Nafiu, e ai nga Ibn Umeri, që i vende duart përpara gjunjëve dhe thoshte: “Kështu bënte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).” Hadithin e shënon Hakimi nëpërmjet Muharrez ibn Seleme, e ai nga Deraverdi dhe thotë: “Sipas kushteve të Muslimit³³⁶, Hakimi atë e shënon përmes Hafs ibn Gajasis, e ai nga Asim Ahveli, e ai nga Enesi (رضي الله عنه) që ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke u lëshuar me tekbiir dhe që së pari ra në gjunjë pastaj në duar. Hakimi thotë: “Sipas kushteve të Buhariut dhe të Muslimit dhe nuk e di se a ekziston ndonjë dobësi në këtë hadith.”³³⁷

Abdurrahman Ebu Hakimi thotë: “E kam pyetur babain tim mbi këtë hadith, e ai më tha: “Ky hadith është i papranueshëm.”

Ai e refuzon atë, e Allahu më së miri e di, sepse ky transmetim është ai të cilin e transmeton Ata’ ibn Ismail Attari, nga Hafsa ibn Gijasi. Ata’ është i panjohur dhe nuk përmendet në asnjërën nga gjashtë përmbledhjet (*Kuttubuissite*). Të gjitha këto

³³⁵ Hadithin e shënon Tirmidhiu (269) thotë që ky hadith është i çuditshëm dhe që është e panjohur se transmetohet nga Ebu Zinadi, përveç se në këtë mënyrë. Atë e shënojnë edhe Ebu Davudi (841) edhe Nesaiu (2/207), e zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

³³⁶ Shënojnë Hakimi (1/226), Bejhekiu (2/100), Ibn Huzejme (627), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm dhe të tillë e konsideron edhe Hakimi, Edh-Dhehebiu pajtohet me vlerësimin e tij.

³³⁷ Shënon Hakimi (1/226). Al-la ibn Ismaili është i panjohur. Hafidhi në *Lisanul-mizan*, kur flet mbi të thotë: “Nga ai shënon Darekutni (1/345) dhe thotë: Al-lai është i jashtëzakonshëm.” Ndërkaq, Umer ibn Hafs ibn Gijasi, e ai është transmetuesi më i besueshëm, e transmeton të kundërtën e babait të vet, e ai nga A’meshi, ai nga Ibrahim, ai nga Alkame dhe të tjerët, e ata nga Umeri si fjalët e tij. Kjo kështu është e shënuar dhe e mbajtur mend.

hadithe, siç mund të shihet, janë të lidhura për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) edhe nga njëra edhe nga ana tjetër.

Sa i përket praktikës së as’habëve, nga Umeri (رضي الله عنه) është shënuar se i ka lëshuar gjunjët përpara duarve. Këtë nga ai e shënon Abdurrezaku,³³⁸ Ibn Mundhiri dhe të tjerët. Praktika e tillë shënohet edhe nga Ibn Mes’udi dhe atë e shënon Tahaviu, duke transmetuar nga Fehdi ai nga Umer ibn Hafsi, ai nga babai i vet, ai nga A’meshi, ai nga Ibrahim, e ai nga miku i Abdullah Alkames dhe Esvedi që kanë thënë: “E kemi mbajtur në mend nga Umeri që gjatë namazit, pas rukusë, shkonte në sexhde duke i lëshuar gjunjët, siç shkon deveja, e gjunjët i lëshonte përpara rukusë: E paraqet edhe transmetimin nga Haxhaxh ibn Ertati që ka thënë: “Ibrahim Nehaiu ka thënë: “Është mbajtur në mend nga Abdullah ibn Mes’udi që gjunjët i ka lëshuar përpara duarve.” Transmetohet nga Ebu Merzuke, ai nga Vehbiu, ai nga Shu’be e ai nga Mugire, që ka thënë: “E kam pyetur Ibrahimin mbi njeriun i cili i lëshon duart përpara gjunjëve në sexhde, e më patë thënë: “A mund të bëj diç të tillë dikush përveç ahmakut dhe të marrit?!”

Ibn Mundhiri thotë: Dijetarët kanë divergjenca rreth kësaj pyetjeje dhe në mesin e atyre që konsiderojnë se duhet lëshuar gjunjët para duarve janë Umer ibn Hattabi, Nesa’iu, Muslim ibn Jesari, Shafiu, Ahmedi, Is’haku, Ebu Hanife, nxënësit e tij dhe banorët e Kufës.”

Grupi i dytë thotë se duhet lëshuar duart përpara gjunjëve, e në mesin e tyre është Maliku. “Jetonim me njerëzit të cilët i lëshonin duart më përpara se gjunjët.” Ibn Ebi Davudi thotë: “Këtë mendim e mbështesin të gjithë dijetarët e hadithit.”

Hadithi i Ebu Hurejres (رضي الله عنه) transmetohet edhe me përmbajtje tjetër, e atë e shënon Bejhekiu:

(إذا سجد أحدكم، فلا يبرك كما يبرك البعير، وليضع يديه على ركبتيه) “Kur ndonjëri prej jush bën sexhde, të mos bie në gjunjë si deveja dhe le t’i vë duar mbi gjunjët.”³³⁹

Bejhekiu thotë: “Nëse është i transmetuar drejtë, do të thotë që së pari ka vënë duart në sexhde pastaj gjunjët.”

Hadithi i Vail ibn Huxhres³⁴⁰ nga disa arsye është më i rëndësishëm që të veprohet sipas tij:

³³⁸ Në *Musannef* (2955).

³³⁹ Shënon Bejhekiu (2/100).

³⁴⁰ Nëse i shikojmë me vëmendje komentimet e mëparshme, kemi për të parë që është ndryshe se që mendon Ibn Kajjimi dhe që hadithi i Ebu Hurejres është më i drejtë, duke e pasur parasysh besueshmërinë e zinxhirit të transmetuesve, ndërsa papajtueshmëria e këtij hadithi është e papërfillur në krahasim me dobësinë e të gjithë hadithëve të cilët kjo ka ardhur në shprehje.

Njëra prej tyre është, që hadithi i tij është më i saktë se hadithi i Ebu Hurejres. Kështu e konsideron Hittabi, por edhe disa autorë të tjerë.

Arsyeja e dytë është, se hadithi i Ebu Hurejres është më përmbajtje të papërshtatshme, sikur që është thënë më herët. Disa nga transmetuesit thonë se i ka vënë duart më përpara se gjunjët, të tjerët e konsiderojnë të kundërtën, disa paraqesin pjesën: “Dhe le t’i vë duart mbi gjunjë” ndërsa të tjerët, atë në tërësi e lënë mënjane.

Arsyeja e tretë janë të metat të cilat i cekin Buhariu, Darekutni dhe autorët tjerë.

Arsyeja e katërt është se një grup dijetarësh konsideron, edhe pse është i besueshëm, se më vonë është deroguar. Ibn Mundhiri thotë: “Disa nga dijetarët tanë konsiderojnë që vënia e duarve përpara gjunjëve është urdhër i cili më vonë është deroguar.” Mbi këtë tani më kemi pasur fjalë.

Arsyeja e pestë është se ky hadith është në përputhshmëri me ndalesën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) që në namaz të bihet në gjunjë sikurse që bien devetë, për dallim me hadithin e Ebu Hurejres (رضي الله عنه).

Arsyeja e gjashtë, se është në përputhje me praktikën e as’habëve, siç ishin Umer Ibn Hattabi dhe djali i tij Abdullah ibn Mes’udi, gjegjësisht që asnjëri prej tyre nuk ka vepruar sipas asaj që është theksuar në hadithin e Ebu Hurejres, përveç Umerit, por ekziston llojllojshmëri në transmetime.

Arsyeja e shtatë është, se hadithin e vërteton hadithi i Ibn Umerit dhe Enesit. Hadithi i Ebu Hurejres nuk ka mbështetje. Sikur të verifikoheshin këto dy hadithe, hadithi i Vailit do të kishte përparësi sepse ka mbështetje në hadithet e tjera.

Arsyeja e tetë është, se shumica e njerëzve e praktikon atë që transmetohet nga ai, e ndryshe veprojnë vetëm Evzaiu dhe Maliku. Sa i përket fjalëve të Ibn Ebu Davudit, që të gjithë dijetarët e hadithit janë në anën e tyre, ai në të vërtetë, ka menduar vetëm mbi një numër të caktuar të haditheve, sepse edhe Ahmedit edhe Shafiu edhe Is’haku e bëjnë të kundërtën.

Arsyeja e nëntë, se në këtë hadith ceket rasti nga praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe më e rëndësishme është, që ajo të mbahet në mend dhe që të shënohet, sepse hadithi në të cilin tregohet rasti dhe pasimi, tregon se është mbajtur në mend.

Arsyeja e dhjetë është, që të gjitha veprimet me të cilat pasohet i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), janë të vërtetuara dhe të transmetuara me besueshmëri edhe nga transmetuesit e tjerë. Këto veprime janë të njohura dhe të gjitha janë të drejta, e ky mbi të cilin jemi duke folur është njëri prej tyre. Mendimi i kundërt nuk mund të matet me të dhe preferimi i tij është i qartë. Allahu më së miri e di.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte sexhde duke e lëshuar hundën dhe ballin, e jo edhe mbi palën e turbanit të vet. Nuk është e vërtetuar, as me hadith të besueshëm

as me hadith të mirë, që sexhden e ka bërë përmbi palë e turbanit. Abdurrezaku në *Musannef* e shënon transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) se ka thënë: “I Dërguari bënte sexhde mbi palën e turbanit.”³⁴¹ Ky është njëri nga transmetimet e Abdullah ibn Muharrirut, e ai është i refuzuar. Ebu Ahmed Zubejri atë e cekë nga Xhabiri, por ky në të vërtetë, është transmetimi i Amr ibn Shermerit, të cilën ai e transmeton nga Xhabir Xhufij. Pra, ky transmetim është nga i refuzuari prej të refuzuarve.

Ebu Davudi transmeton në *Merasil*, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka parë një njeri duke u falur në xhami dhe që e ka lëshuar ballin në sexhde e mbi ballë e kishte turbanin, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia kishte hequr turbanin nga balli.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shpesh bënte sexhde mbi tokë, mbi baltë mbi qilim të vogël nga palmaviku ose mbi hasur nga fijet e palmës, si edhe mbi lëkurë të regjur.

Kur binte në sexhde, e shtrëngonte ballin dhe hundën fortë mbi tokë, duart i kishte të ndara nga trupi aq sa i shihej bardhësia e nënsqetullave.

Ceket që edhe qengji do të kishte mundur të kalonte nën to.

Duart i vendoste deri te veshët ose përkrah krahëve. Në *Sahihun* e Muslimit është shënuar transmetimi nga Berra, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

﴿إِذْ سَجَدْتُ، فَضَعْتُ كَفِّيَّ وَارْفَعْتُ مِرْفَقِيَّ﴾ *Kur e bënë sexhden, lëshoji duart, e ngriti bërrylat.*³⁴²

Ai qetësohej në sexhde e majet e gishtërinjve të këmbës i drejtonte kah Kibla. I çlironte llërat dhe gishtërinjtë, por nuk i zgjeronte e as nuk i mblidhte. Në *Sahihun* e Ibn Hibbanit theksohet që, kur bënte ruku i zgjeronte gishtërinjtë e kur binte në sexhde i mblidhte ato.³⁴³

I kemi të njohura disa lutje të cilat i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i shqiptonte në sexhde:

³⁴¹ *Musannef* (1564).

³⁴² Hadithin e shënojnë Muslimi (194) dhe Ahmedi (4/283, 294).

³⁴³ Shënojnë Ibn Hibbani në Mevarid (488), Ibn Huzejme (594), Hakimi (1/227) dhe thotë që hadithi është i besueshëm, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Kështu është edhe me atë i cili nuk ka pasur kujdes mbi namazin e vet. Kur je duke i pastruar duart atëherë vëri llëret mbi gjunjë dhe zgjeroi gishtërinjtë. Këtë e shënon Ibn Huzejme dhe Ibn Hibbani.

(سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى) "I Lavdëruar qoftë Zoti im i Lartësuar."³⁴⁴

Dhe ka urdhëruar që kjo të shqiptohet në sexhde.

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي) "I Lavdëruar qoftë Allahu, Sunduesi ynë, Ty të qoftë falënderimi, Allahu im, më fal." "Subhaneke Allahume, Rabbena ve bihamdike, Allahumme gfirli."

(لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ) Lavdëruar është dhe larg çdo të mete Sunduesi i melaiekeve dhe i Ruhit." "Subuhun kuddusun rabbul-melaiketu ve rruh."

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ) "I Lavdëruar qoftë Allahu, Ty të falënderohem. Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje." "Subhaneke Allahumme ve bihamdike la ilahe il-la ente."³⁴⁵

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَذْصِي نِتَاءً عَلَيْكَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَذْصِي نِتَاءً عَلَيْكَ،) "Allahu im, mbrohem me kënaqësinë Tënde nga hidhërimi Yt, me faljen Tënde nga Dënimi Yt. Mbrohem me Ty nga Ti. Jam i dobët për t'i numëruar të gjitha lëvdatat dhe falënderimet Ty, siç këtë mund ta bësh Ti për Vetveten." "Allahumme inni e'udhubiridake min sahatike ve bimu'afetike min e'udhubike, ve e'udhubike mink, la uhsii thenaen 'alejke ente kema ethnejte 'ala nefsike."³⁴⁶

(اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسَلْتُ، سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ) "Allahu im, Ty sexhde të bëj, Ty të besoj, Ty të dorëzohem. Fytyra ime i bënë sexhde Atij që më ka krijuar dhe më ka formësuar, Ai i Cili më ka dhënë shqisa dhe të parit. I Lavdëruar qoftë Allahu im, Krijuesi më i Bukur." "Allahumme leke sexhdetu, ve bike amentu ve leke eslemtu sexhde vexhije lil-ledhi halekahu ve savverehu ve shekka sem'ahu ve besarehu tebarekallahu ahsenul-halikin."

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ، دِقَّةَ وَجَلِّهِ، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَاجِلِيَّتَهُ وَسِرَّهُ) "Allahu im, m'i fal të gjitha mëkatet edhe të voglat edhe të mëdhatë, të parat dhe të fundit, të bëra haptas dhe

³⁴⁴ Hadithin e shënon Muslimi (772), Tirmidhiu (262), Ebu Davudi (871), Nesaiu (2/224), Ibn Maxhe (888), Ahmedi (5/382, 384, 389, 397, 398, 400) nga Hudhejfe (رضي الله عنه). Mbi të njëjtën temë, do të thotë, sa i përket urdhrat që të veprohet ashtu, ekziston transmetimi edhe nga Ibn Mesudi te Tirmidhiu (261), Ebu Davudi (886), e shënojnë Ahmedi edhe Ebu Davudi (869), Ibn Maxhe (887) nga Ukbe ibn Amiri (رضي الله عنه).

³⁴⁵ Hadithin e shënon Muslimi (485), Nesaiu (2/223), Ahmedi (6/15) nga Aisha (رضي الله عنها).

³⁴⁶ Hadithin e shënojnë Muslimi (486), Ebu Davudi (879), Nesaiu (2/222), Ahmedi (6/85,201) nga Aisha (رضي الله عنها).

fshehtas. "Allahummegfirli dhenbi kul-lehu dikkahu vexhil-lehu ve evvelehu ve ahirehu ve ala-nijjetehu ve sirrehu."³⁴⁷

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جَدِّي وَهَزْلِي، وَخَطْئِي وَعَمْدِي، وَكُلَّ ذَلِكَ نَعْمِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَفْشَرْتُ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا كَتَبْتُ، أَنْتَ الْإِلَهِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ (teprimin tim në ndonjë gjë dhe që Ti e ke më të njohur se unë. Allahu im, ma fal jo seriozitetin tim dhe mosvendosmërinë, m'i fal lëshimet e mia të qëllimta dhe të paqëllimta, e të gjitha këto gjenden tek unë. Allahu im, m'i fal gabimet e mia të mëhershme dhe të mëvonshme, të fshehta dhe të sheshta. Ti je Zoti im, nuk ka Zot përveç Teje." "Allahummegfir li hatieti ve xhehli ve israfi fi emri, ve ma ente a'lemu bihi minni, Allahummegfirli xheddi ve hezli ve hatai ve amdi ve kul-lu dhalike indi, Allahummegfirli ma kaddemtu ve ma ehhartu, ve ma esrertu, ve ma a'lentu, Ente ilahi la ilahe il-la Ente."³⁴⁸

اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ شِمَالِي نُورًا، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي نُورًا (dritë në zemrën time edhe në shqisat e mia edhe në të parit tim edhe nga ana ime e djathtë edhe nga ana ime e majtë edhe përpara meje edhe prapa meje edhe mbi mua edhe nën mua dhe më dhuro nur – dritë." "Allahummexh'al fi kalbi nuren ve fi sem'i nuren ve fi besari nuren ve 'an jemini nuren ve 'an shimali nuren ve emami nuren ve halfi nuren ve fevki nuren ve tahti nuren vexh'al li nuren."³⁴⁹

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka porositur që në sexhde të bëjmë lutje:

*"Mundësia më e madhe që lutja të pranohet është kur të bëjmë lutje në sexhde."*³⁵⁰

Ky urdhër mund të kuptohet në dy mënyra: që të shqiptohen sa më shumë lutje në sexhde, por edhe si mesazh për atë që e drejton lutjen, ta drejtoj atë në sexhde. Më së miri është të thuhet që ekzistojnë dy lloje lutjesh: lutja e falënderimit dhe e lavdërimit dhe lutja e nevojës. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në sexhde e drejtonte edhe njëzëri edhe tjetër.

³⁴⁷ Hadithin e shënojnë Muslimi (483) dhe Ebu Davudi (878) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

³⁴⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (11/166, 167) dhe Muslimi (2719) nga Ebu Musa Eshariu. Muslimi e shënon nga Aliu (رضي الله عنه) dhe cekë që këtë dua e ka lexuar në et-tehijat, para selamit (771), e nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) (769) e cekë atë pa e cekur se kur e ka lexuar atë.

³⁴⁹ Hadithin e shënon Muslimi (736), (187)

³⁵⁰ Hadithin e shënon Muslimi (479), Ebu Davudi (876), Nesaiu (2/217, 218), Ahmedi (1/219) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه).

Në mesin e lutjeve të porositura që të shqiptohen në sexhde, gjenden të dy llojet e lutjeve.

Pranimi i lutjes është i dylllojshëm: të përgjigjurit në lutjen me të cilën kërkohet diç duke ia plotësuar nevojën lutësit dhe duke iu përgjigjur lutësit në lavdërime dhe falënderime me shpërblim të madh për atë. Edhe njëra edhe tjetra është e sqaruar me fjalët e Allahut:

... أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ

“...Unë i përgjigjem duave (lutjeve) të lutësit kur ai më drejtohet Mua me lutje (pa ndërmjetësues apo ndërlidhës)...” [El-Bekare: 186]

Nga këto fjalë shihet qartë se përfshihen edhe njëra edhe lutja tjetër si dhe njëra e edhe mënyra tjetër e plotësimit të lutjes.

Krahasimi i vlerës së kijamit dhe vlerës së sexhdes

فصل وقد اختلف الناس في القيام والسجود أيهما أفضل

Ata të cilët i japin përparësi kijamit i paraqesin disa arsye:

E para: se dhikri është më i rëndësishëm në kijami, prandaj ai, si pjesë përbërëse e namazit është më i rëndësishëm.

E dyta: i cekin fjalët e Allahut:

... قُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

“... Dhe qëndroni para Allahut me bindje e përkushtim.” [El-Bekare: 238]

E tretë: janë fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طَوْلُ الْقُتُوبِ) “Namazi më i mirë është i atij që qëndron më gjatë në kijam.”³⁵¹

³⁵¹ Hadithin e shënon Muslimi (756), Tirmidhiu (387), Ibn Maxhe (142), Ahmedi (3/302,391) nga Xhabiri, Nesaiu (5/58), Ahmedi (3/412) nga Abdullah ibn Habesh Husami.

Grupi i dytë thotë se sexhdja është më e mirë dhe si argument i marrin fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ) “Njeriu është më afër Sunduesit të vet atëherë kur është në sexhde”,³⁵²

si edhe hadithin që e transmeton Ma’dan ibn Ebi Talha: “E takova Thevbanin, shërbëtorin e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe i thashë: “Ma trego një hadith të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) ndoshta Allahu më jep dobi nga ai.” Ai më tha: “Bëjë sexhde sa më shpesh, sepse e kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke thënë:

‘Nuk ka njeri që i bën sexhde Allahut, e që Allahut nuk do ta ngrit shkallën e tij dhe për shkak të saj t’ia fal mëkatet.’”

Ma’dani tregon: “Pastaj e takova Ebu Derdan dhe e pyeta, edhe ai mu përgjigj ngjashëm.”³⁵³

Kur Rebi’ ibn Ka’b Eslemiu e kishte pyetur të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që të bëhej shoqëruesi i tij në Xhenet, ka thënë:

(أَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ) “Ndihmojeni veten tuaj duke bërë shumë sexhde.”³⁵⁴

Surja e parë që i është shpallur të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) është surja **Alak**, fjalët e saj të fundit janë:

... وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

“... por bjer në sexhde (me fytyrë në tokë) dhe afroju sa më shumë (Allahut)!”
[El-Alak: 19]³⁵⁵

³⁵² Hadithin e shënojnë Muslimi (482), Ebu Davudi (875), Nesaiu (2/226) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) duke e shtuar, pra lexoni lutje (dua) sa më tepër.”

³⁵³ Hadithin e shënojnë Muslimi (488), Nesaiu (2/228), Ibn Maxhe (1423), citati është shënuar në Sunnen.

³⁵⁴ Hadithin e shënojnë Muslimi (489), Ebu Davudi (1320), Nesaiu (2/227), nga Rebi ibn Ka’bi.

³⁵⁵ Këtu pak jemi shmangur nga përkthimi i Korkutit.

Për argument e marrim faktin, se të gjitha krijesat e Tij i bëjnë sexhde Allahut, si edhe atë, që sexhdja është pozitive, në të cilën njeriu është më i përlur dhe më i nënshtruar ndaj Sunduesit të vet.

E marrin parasysh edhe faktin se sexhdja është thelbi i robërimit, sepse robërim do të thotë nënshtrim dhe dorëzim. Thonë se rruga është e robëruar sepse atë janë duke e shkelur këmbët e udhëtarit. Njeriu është më i përlur dhe më i nënshtruar atëherë kur është në sexhde.

Ekziston edhe grupi i tretë i cili pohon se kijami i zgjatur gjatë natës është më i mirë, e që numri më i madh i rukusë dhe i sexhdes është më i mirë gjatë ditës. Ata për argument marrin që namazi i natës është i veçuar me emrin *kijam el-lejl* {قُمِ اللَّيْلُ} – të qëndruarit në këmbë, në përputhje me fjalët e Allahut:

قُمِ اللَّيْلُ

“Ngrihu për falje natën...” [El-Muzzemil: 2]

dhe fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

“أَيُّهَا الَّذِي فِي يَدَيْكَ كِتَابُ اللَّهِ إِيْمَانًا وَاحِدًا تَسَابًا” “Ai i cili e kalon namazin duke besuar dhe duke e shpresuar shpërblimin...”³⁵⁶

Për shkak të kësaj thuhet: Të ndenjurit zgjuar natën – të qëndruarit në këmbë gjatë natës, e jo të qëndruarit në këmbë gjatë ditës. Thonë se ajo ka qenë praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Gjatë natës nuk ka falur më tepër se njëmbëdhjetë, ose trembëdhjetë rekate.

Ndonjëherë falej duke e lexuar gjatë një rekati suren El-Bekare, Ali-Imran dhe En-Nisa.³⁵⁷

Ndërkaq, nuk është e njohur që gjatë namazeve të ditës ka kënduar aq, madje sunnetet edhe i shkurtonte.

Ibn Tejmijje thotë: “Është e vërtetë që edhe kijami edhe sexhdja janë me vlerë të njëjtë.

Kijami është më i mirë për shkak të dhikrit të vet, e kjo është të kënduarit e Kur’anit, e sexhdja është më e mirë për shkak të pozitës së vet. Kjo pasqyrohet në

³⁵⁶ Hadithin e shënojnë Buhariu (4/217), Muslimi (759), Maliku (1/113), Tirmidhiu (683), Ebu Davudi (1371), Nesaiu (3/201) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

³⁵⁷ Hadithin e shënojnë Muslimi (772), Ahmedi (5/384, 397) nga Ebu Hudhejfe (رضي الله عنه).

praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kur këndimin e Kur'anit e zgjatke në kijam, atë e bënte në ruku dhe në sexhde, siç ka bërë gjatë namazit me rastin e eklipsit të Diellit, ose gjatë namazit të natës, e nëse e shkurtonte kijamin e shkurtonte edhe rukunë edhe sexhden. Ashtu bënte gjatë namazeve farz dhe këtë e transmeton Berra ibn Azibi: “Kijami i tij, rukuja dhe sexhdja ishin përafërsisht të njëjtë.” Allahu më së miri e di.

Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kryente uljen në mes dy sexhdeve

Pastaj e ngritke kokën duke e shqiptuar tekbinin, por jo duke i ngritur duart. Nga sexhdja e ngritke kokën para duarve, pastaj ulej, duke e lakuar këmbën e majtë dhe duke u ulur mbi të, gishtërinjtë e këmbës së djathtë i lakonte, e shputën e këmbës e drejtonte. Nesa'iu shënon nga Umeri (رضي الله عنه) se ka thënë: “Sunneteve të namazit i takon edhe ajo, që shputa e këmbës së djathtë të drejtohet e gishtërinjtë e saj të drejtohen kah kibla, ndërsa mbi shputën e majtë të ulet.”³⁵⁸

Nuk është e njohur që ka praktikuar ulje të mënyrës tjetër gjatë kësaj pjese të namazit.

Duart i vëntë mbi kofshë, përkatësisht, bërrylat i kishte mbi kofshë, e gishtërinjtë ia preknin gjunjët. Dy gishtërinjtë i mblidhte dhe prej tyre e bënte një rreth. E ngritke një gisht dhe me të lutej duke e lëvizur atë. Ky transmetim ceket nga Vail Ibn Huxhri.³⁵⁹ Sa i përket hadithit të Ebu Davudit, të cilin e transmeton nga Abdullah ibn Zubejri, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka bërë me gisht por nuk e lëkundte atë,³⁶⁰ kjo shtesë është e pa zgjidhur për shkak të besueshmërisë së saj. Muslimi e paraqet hadithin në tërësi dhe nuk e përmend këtë shtesë, por thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur ulej në namaz shputën e këmbës e vëntë në mes kofshës dhe nën gju, ndërsa pjesën e djathtë pak e ndante. Dorën e majtë e vente

³⁵⁸ Hadithin e shënon Nesaiu (3/36) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Buhariu (2/252), transmeton nga Ibn Umeri: “Sunnet në namaz është, që shputën e djathtë ta drejtosh, ndërsa të majtën ta shtrish.”

³⁵⁹ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (957), Nesaiu (3/35), Ahmedi (4/318) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Hadithin e konsiderojnë të besueshëm Ibn Huzejme (714) dhe Ibn Hibbani (485).

³⁶⁰ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (988), Nesaiu (3/37,38), zinxhiri i transmetuesve është i mirë, ndërsa Neveviu atë si të besueshëm e vlerëson në Mexhmeu (3/454).

mbi gjurin e majtë, e dorën e djathtë mbi kofshën e djathtë dhe bënte shenjë me gisht.”³⁶¹

Në hadithin e përmendur Ebu Davudi nuk ka shënuar që kjo ka qenë gjatë namazit. Madje edhe nëse ka qenë gjatë namazit, konsideroj se do të ishte mohuar, ndërsa hadithi i Vailit (رضي الله عنه) do të konsiderohej si valid. Ai është hadith i besueshëm të cilin Ebu Hatimi e cekë në *Sahihun* e vet.³⁶²

Në mes dy sexhdeve thoshte:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وارْحَمْنِي واجْبِرْني واهدني، وارزُقني) Allahu im, më fal, më mëshiro, më mbrojë, më udhëzo, më furnizo.”³⁶³

“Allahumme gfirmi verhamni vexhburni vehdini verzukni.”

Këtë e transmeton Ibn Abbasi (رضي الله عنه) nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

Hudhejfe thotë se ka thënë:

((بَّ اغْفِرْ لِي، رَبَّ اغْفِرْ لِي)) “Zoti im më fal, Zoti im më fal.”³⁶⁴

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e praktikonte që edhe këtë pjesë të namazit ta zgjaste sa zgjaste edhe sexhdja. Kështu është vërtetuar në të gjitha hadithet që transmetohen nga ai. Në *Sahihun* shënohet nga Enesi (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) aq gjatë qëndronte në mes dy sexhdeve sa që as’habët mendonin që është harruar.³⁶⁵

Këtë sunnet pas as’habëve shumica e njerëzve e kanë lënë, e për shkak të kësaj Thabiti thotë:

³⁶¹ Hadithin e shënon Muslimi (579).

³⁶² *Mevarid* (485), zinxhiri i besueshëm i transmetuesve.

³⁶³ Hadithin e shënon Timridhiu (284), Ebu Davudi (850), Ibn Maxhe (898), Bejhekiu (2/122). Hakimi thotë që është i besueshëm, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

³⁶⁴ Hadithin e shënojnë Ibn Maxhe (897), Ebu Davudi (874), Nesaiu (2/231). Në zinxhirin e transmetuesve është transmetuesi i pa emëruar, atë e shënon edhe Hakimi (1/271) por pa përsëritje, dhe thotë që është i besueshëm. Me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

³⁶⁵ Hadithin e shënon Muslimi (473).

“Enesi bënte diç çfarë nuk jam duke parë që jeni duke e bërë ju, mbetej në mes dy sexhdeve aq, sa që mendonim se e ka harruar ose e ka lënë pas dore sexhden e dytë.”³⁶⁶

Ai që përpiket që ta aplikojë sunnetin, e nuk i jep rëndësi asaj që është në kundërshtim me të, ai nuk i jep rëndësi as asaj që është në kundërshtim me këtë praktikë.

Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte rekatin e dytë dhe pjesën e mbetur të namazit

Gjatë namazit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ngrihej me thembra dhe me gjunjë, duke u mbështetur me duar në kofshë, siç transmetohet nëpërmjet Vailit nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).³⁶⁷

Gjithashtu, transmetohet që nuk mbështetej mbi tokë gjatë ngritjes nga sexhdja.³⁶⁸ Malik ibn Huvejr is transmeton që nuk ngrihej në rekatin vijues derisa nuk ulej dhe qetësohej i ulur.³⁶⁹

Kjo quhet ulja e pushimit – *istiraha*.

Dijetarët kanë divergjenca rreth kësaj se a është të ulurit e këtillë sunnet i namazit, do të thotë, se a është e pëlqyer që ta aplikojmë të gjithë, ose nuk është sunnet dhe

³⁶⁶ Transmetimin e shënojnë Buhariu (2/249), Muslim (472) duke transmetuar nga Enesi (رضي الله عنه) që ka thënë: “Dua të falem siç e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke udhëhequr namazin tonë.” Ka thënë: “E kam parë Enesin që bënte diç çfarë nuk jam duke parë që jeni duke e bërë ju. Kur e ngritke kokën nga rukuja, qëndronte aq gjatë pas saj, sa që dikush thoshte: ‘Është harruar.’” e kur e ngritke kokën nga sexhdja, mbeste aq gjatë, pas saj, sa që përsëri dikush thoshte: “Është harruar.” Fjalët: “Ka harruar në sexhden vijuese”, nuk janë në këtë transmetim, por në atë përpara tij.

³⁶⁷ Hadithi i Vailit është përmendur në nënkapitullin mbi rënien në sexhde dhe ai është i dobët, ndërsa hadithin e Ebu Hurejres e shënon Seid ibn Mensuri me zinxhir të dobët të transmetuesve. Ashtu thotë Hafidhi në *Fet’he* (2/250).

³⁶⁸ Kjo është në kundërshtim me transmetimin të cilin e shënon Buhariu (2/250) nga Malik ibn Huvejrithi: “E kur e ngritke kokën nga sexhdja e dytë, ulej, mbështetej në tokë, e pastaj ngrihej.” Is’hak Harbi, me zinxhir të mirë të transmetuesve, ka shënuar që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i mblidhte duart sikur të ishte duke gatuar brumë, mbështetej në tokë dhe ngrihej. Bejhekiu e shënon transmetimin me përmbajtje të ngjashme, me zinxhir të besueshëm të transmetuesve.

³⁶⁹ Hadithin e shënon Buhariu (2/249), Tirmidhiu (287), Ebu Davudi (844) dhe Nesaiu (2/234).

atë e bënë ai të cilit i nevojitet ai (pushim). Ahmed i mbi këtë i ka dy qëndrime. Hilali thotë: “Ahmed i mbështetet në hadithin e Malik ibn Huvejrithit mbi uljen e pushimit dhe thotë: Na tregonte Jusuf ibn Musa që Ebu Umame kishte qenë i pyetur mbi ngritjen nga sexhdja, e ai kishte thënë: “Mbi majet e gishtërinjve”, siç theksohet në hadithin e Rifaatit.

Në hadithin e Axhlanit përmendet fakti se ngrihej mbi majet e gishtërinjve të këmbës. Nga disa as'hab transmetohen hadithe të cilat flasin mbi atë se si ka qenë namazi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) por në to nuk përmendet ulja e këtillë. Kjo theksohet në hadithin e Ebu Humejdes dhe Malik ibn Huvejrithit. Sikur kjo të ishte praktika e përhershme e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) do të ishte përmendur në të gjitha hadithet që e përshkruajnë namazin e tij. Fakti, që atë e ka bërë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk tregon mbi atë se është sunnet i namazit, përveç nëse dihet se ai është akt i cili duhet të pasohet dhe të imitohet.

Ndërkaq, nëse supozohet që ai këtë ulje e ka bërë për shkak të nevojës, atëherë kjo tregon që nuk është sunnet i namazit. Ky është sqarimi i tërë rastit.³⁷⁰

Kur ngrihej, fillonte me këndim dhe nuk bënte pauzë siç e bënte në rekatën e parë.

Dijetarët kanë divergjenca rreth asaj, se a duhet lexuar *eudhubi* apo jo, por janë të pajtimit që nuk duhet lexuar duanë fillestare. Mbi këtë ekzistojnë dy qëndrime të imam Ahmedit. Disa nga dijetarët e tij mbi të kanë divergjenca rreth asaj se a mjafton në namaz një këndim i *eudhubit*, do të thotë, mjafton edhe një *eudhub*, por secili rekatë është me lexim të veçantë dhe i pavarur. Nuk kanë divergjenca rreth asaj që dua ja fillestare është për tërë namazin. Të kufizohet mbi një *eudhub* është më e përshtatshme dhe më logjike, në përputhshmëri me hadithin që transmetohet nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur ngrihej nga rekati i dytë, fillonte me leximin e Fatihasë dhe nuk bënte pauzë.³⁷¹ Mjafton një *eudhub*, sepse në mes leximit nuk ka ardhur deri te ndërprerja me heshtje, por ndërprerjen e ka shkaktuar dhikri tjetër dhe leximi merret si një lexim nëse gjatë

³⁷⁰ Neveviu në *Mexhmeun* (3/443) thotë: “Qëndrimi ynë i njohur është se ajo është lavdëruese.” Ashtu thotë Malik ibn Huvejrithi, Ebu Humejdi dhe Ebu Katade, si edhe një grup as'habësh, Ebu Kulabe dhe të tjerët nga tabiinët. Tirmidhiu thotë: “Ashtu thonë edhe dijetarët tanë dhe ky është qëndrimi i Davudit, si dhe njëri nga qëndrimet e Ahmedit.” Shumica e dijetarëve konsideron që nuk është mustehab, por kur njeriu e ngritë kokën nga sexhdja duhet të ngrihet. Këtë e shënon Mundhiri nga Ibn Mesudi, Ibn Umeri, Ibn Abbasi, Ebu Zinadi, Maliku, Thevriu, Ahmed i, Is'haku, Hanefiu. Ai thotë: “Nu'man ibn Ebi Ajjashi ka thënë: “Kam parë më tepër se një as'hab duke e bërë këtë.” Ahmed i thotë: “Shumica e as'habëve e mbështetin këtë qëndrim dhe ata si argument e marrin hadithin mbi njeriun, i cili nuk e kryente namazin siç duhet. Në atë hadith nuk përmendet ulja e pushimit.” Neveviu thotë: “Dijetarët tonë për argument e marrin hadithin e Malik ibn Huvejrithit që e ka parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke u falur, e kur ka qenë në rekatën tek, nuk ngrihej, derisa qetësohej duke ndenjur ulur.

³⁷¹ Hadithin e shënon Muslimi (599).

leximit shqiptohet falënderimi ndaj Allahut, tesbih ose la ilahe il-lallah, ose salavate mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) ose dhikër i ngjashëm.³⁷²

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) edhe rekatën e dytë e falte si të parin, përveç në katër gjëra gjatë leximit, lutja në fillim të namazit, tekbiri fillestar dhe gjatësia e rekatit të parë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk bënte pauzë pas leximit, nuk lexonte lutje në fillim të namazit, nuk e shqiptonte tekbirin fillestar dhe rekati i dytë ka qenë më i shkurtër se i pari, ashtu që rekati i parë ka qenë më i gjatë.

Kur ulej për ta lexuar *et-tehijatin*, dorën e majtë e vinte mbi kofshën e majtë, e dorën e djathtë mbi të djathtën dhe e ngritke gishtin tregues. Atë as nuk e drejtonte tërësisht e as nuk e lakonte tërësisht, e mbante pak të lakuar dhe e lëvizte ngadalshëm, siç është përmendur në hadithin e mëparshëm të Vailit (رضي الله عنه). E bënte një rreth nga gishti i madh dhe gishti i mesëm, ndërsa gishtin e unazës dhe gishtin e vogël i mbledhte. Gishtin tregues e mbante të ngritur dhe me të bënte lutje. Me shikim e përcillte gishtin tregues, ndërsa pëllëmbën e dorës së majtë e mbante të zgjeruar mbi kofshën e majtë duke e mbështetur mbi të.

Ulja e tij në teshehud ishte e barabartë me uljen e tij në mes dy sexhdeve, ulej mbi këmbën e majtë, ndërsa thembrën e djathtë e drejtonte dhe gishtërinjtë i lakonte në drejtim të Kibles. Mbi këtë ulje nuk transmetohen transmetime që tregojnë ndryshe. Sa i përket hadithit të Abdullah ibn Zubejrit, të cilin e shënon Muslimi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur ulej gjatë namazit, shputën e këmbës së majtë e vinte në mes kofshës dhe nëngjurit, e këmbën e djathtë pakëz e largonte nga trupi, me gishtërinjtë e shtrirë,³⁷³ ky hadith ka të bëjë me uljen e fundit dhe mbi këtë do të do të flasim më vonë, e kjo është njëra nga dy veçoritë që transmetohen prej tij. Në të dy *Sahihët* është shënuar hadithi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) mbi mënyrën dhe formën e namazit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “Dhe, kur ulej në rekatën e dytë, ulej mbi këmbën e majtë, e të djathtën e drejtonte, kur ulej në rekatën e katërt, këmbën e majtë e lëkundte pak përpara dhe me anën e prapme ulej mbi tokë, e këmbën e djathtë e drejtonte.”³⁷⁴ Ebu Humejdi përmend, që e ka drejtuar këmbën e djathtë, e Ibn Zubejr thotë, që e ka mbajtur të shtrirë.

Askush nuk transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që kjo ka qenë gjatë uljes së parë në namaz dhe as nuk dijë askënd që e vërteton këtë kështu. Ka të tillë që thonë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) edhe në uljen e parë edhe në uljen e dytë është

³⁷² Neveviu në *Mexhmeun* (3/326) thotë: “Drejtimi ynë konsideron që është i pëlqyer leximi i eudhubit në çdo rekat. Ashtu thotë Ibn Sirini, Ata’i, Hasani, Nesaiu, Thevriu, Ebu Hanife thonë që eudhubi është vetëm në rekatën e parë.”

³⁷³ Hadithin e shënon Muslimi (579).

³⁷⁴ Hadithin e shënon Buhariu (2/252, 254) e kjo, që hadithi i është përshkruar edhe Muslimit është gabim.

ulur në mënyrën e uljes siç është përshkruar në hadithin e Ibn Zubejrit (muteverrik). Njëri prej atyre që e mbështetin këtë mendim është edhe Maliku. Ka të atillë që thonë se edhe në uljen e parë edhe në uljen e dytë e ka shtirë këmbën e majtë dhe është ulur mbi të derisa këmbën e djathtë e ka mbajtur drejtë (vertikalisht). Ebu Hanifja e mbështet këtë mendim. Ka edhe prej atyre të cilët thonë se këmbën e djathtë, në secilën ulje, pas së cilës është dhënia e selamit, e ka mbajtur të shtrirë, teverruk, e që në uljet e tjera është ulur mbi këmbën e majtë, e të djathtën e ka mbajtur drejtë. Këtë e pohon Shafiu.

Ekziston mendimi që teverruk ka bërë në secilin namaz që ka pasur dy ulje dhe atë në të dytën që ta bënte dallimin në mes dy uljeve. Këtë e thotë Imam Ahmedi. Sqarimi i hadithit të Ibn Zubejrit, mbi atë që e ka zgjeruar këmbën e djathtë gjatë uljes, do të thotë, që në këtë rast është ulur mbi prapanicë, e shputën e djathtë e ka pasur të shtrirë, derisa të majtën e ka pasur në mes kofshës dhe nën gjunjë. Ekziston divergjencë në mes pozitës së këmbës së djathtë gjatë uljes së këtillë, se a ka qenë shputa e djathtë e shtrirë apo e drejtë. Allahu më së miri e di, por nuk është dashur të ketë divergjenca, sepse nuk ulej mbi thembrën, por atë e largonte në të djathtën nga vetja dhe do të ishte në mes pozitës – e drejtuar dhe e shtrirë. Thembra e djathtë do të ishte e shtrirë në anën e vet të brendshme të djathtë. Që të mos ketë huti, komentimi më i mirë është, që shputa është e shtrirë sepse nuk ka mbështetje, e ai ulej mbi prapanicën e vet, ndërsa drejtë domethënë, që nuk ka qenë i mbështetur në pjesën e brendshme, por pjesa e sipërme e shputës është kah toka. Në këtë mënyrë pranohet se e saktë është edhe ajo që thotë Ibn Humejde dhe ata që janë të pajtimit me të, por edhe me atë që thotë Ibn Zubejri. Në të vërtetë theksohet, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka bërë edhe atë edhe këtë, gjegjësisht, ndonjëherë e drejtonte shputën e ndonjëherë e shtrinte atë dhe ajo është më e lehtë për shputën, e Allahu më së miri e di.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) as'habët e vet i mësonte që gjatë uljes të shqiptonin:

(التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ)

“Të gjitha selamet, salavatet dhe të gjitha të mirat janë për Allahun. Selami, mëshira dhe bekimi i Allahut qofshin mbi ty, o i Dërguar i Allahut. Selami qoftë mbi ne dhe mbi gjithë robërit e mirë të Allahut. Dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut dhe dëshmoj se Muhammedi është i Dërguari i Allahut.”

*“Et-Tehijjatu lil-lahi ves-salavatu vet-tajjibatu es-selamu alejke ejjuhen-nebiji ve rahmetullahi ve berekatuhu es-selamu ‘alejna ve ‘ala ‘ibadil-lahis-salihine, esh-hedu en la ilahe il-lallahu ve esh-hedu enne Muhammeden ‘abduhu ve resuluhu.”*³⁷⁵

Nesa’iu e cekë hadithin nga Ebu Zubejri, i cili transmeton se Xhabiri ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na mësonte mbi leximin në teshehud (gjatë uljes), siç na mësonte edhe ndonjë sure nga Kur’ani. ‘Bismil-lahi ve bil-lahi. Të gjitha selamet, salavatet dhe të gjitha bukuritë janë për Allahun. Selami qoftë mbi ty, o i Dërguar, mëshira dhe bekimi i Allahut qofshin mbi ty. Selami qoftë edhe mbi ne edhe mbi të gjithë robërit e mirë të Allahut. Dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut dhe dëshmoj se Muhammedi është i Dërguari i Allahut. E lus Allahun të ma dhuroj Xhennetin dhe mbështetem tek Ai nga Xhehennemi.”

Askund nuk përmendet që shqiptohet bismelja në fillim të teshehudit, përveç në këtë hadith. Ky hadith ka dobësi, edhe pse ka ardhur me an-anin (do të thotë me pjesëzën “an”) nga Ebu Zubejri.³⁷⁶

Ndonjëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) edhe e shkurtonte këtë teshehud sikur të ishte i ulur mbi gurin e zjarrtë. Në asnjë hadith nuk është e shënuar, që në këtë teshehud ka bërë salavatë mbi familjen e vet, e as nuk ka kërkuar mbrojtje nga zjarri i Xhehennemit dhe adhabi i varrit (mundimet e varrit), as nga sprovat jetësore dhe sprovat e vdekjes, e as nga mashtrimet e Dexhalit. Ai i cili konsideron se është i pëlqyer leximi i tyre, atë e ka marr nga hadithet e përgjithshme, por në transmetimet e besueshme tregohet mbi kohën e leximit të tyre dhe lidhjen e tyre me leximin në teshehudin e fundit.

Pastaj, ngrihej duke u mbështetur mbi majat e gishtërinjve, duke i drejtuar gjunjët dhe me duar të mbështetura mbi këmbë (kofshë) dhe duke e shqiptuar tekbinin. Muslimi në *Sahihun* e vet e cekë hadithin e Abdullah ibn Umerit, i cili thotë se i ka ngritur duart në këtë vend gjatë namazit. Këtë hadith e shënon Buhariu.³⁷⁷ Duhet

³⁷⁵ Hadithin e shënon Buhariu (2/258,261), Muslimi (402), Tirmidhiu (289), Ebu Davudi (968), Nesaiu (2/237, 238, 239), Ibn Maxhe (899), Ahmedi (1/376, 382, 408, 413, 414, 422, 423, 428, 431, 437, 439, 440, 450, 459, 464) dhe të gjithë e transmetojnë nga Abdullah ibn Mesudi (رضي الله عنه).

³⁷⁶ Hadithin e shënojnë Nesaiu (2/243), Ibn Maxhe (902), e në zinxhirin e transmetuesve është Ejmen ibn Nabili, i cili është i besueshëm por nganjëherë gabon, e ekziston edhe tedlisi – kur dikush transmeton nga dikush që është më i besueshëm se ai, Ebu Zubejri.

³⁷⁷ (2/184) Ibn Umeri kur thoshte: “Allahu e ndien atë që i Falenderohet Atij”, kur ngrihej pas teshehudit të parë, i ngritke duart dhe këtë ia përshkruante të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), të ketë bërë ashtu. Ebu Davudi (741, 743) shënon përmes Muharib ibn Dessariut, e ai nga Ibn Umeri që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur ngrihej pas teshehudit të parë, bënte tekbin dhe i ngritke duart.” Nesaiu shënon nga Ibn Umeri (3/3) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ngritke duart kur e fillonte namazin, kur binte në ruku, kur ngrihej nga rukuja, kur ngrihej pas teshehudit të parë i ngritke duart deri te krahët. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, vetëm se, ne nuk e kemi gjetur që Muslimi e transmeton këtë hadith, siç e shënon këtë autori. Ky është gabimi i autorit.

pasur parasysh që kjo shtesë nuk gjendet në të gjitha transmetimet nga Ibn Umeri, sepse shumica e transmetimeve atë nuk e cekë. Ai është shtuar shprehimisht në hadithin e Ebu Humejd Saidit: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur e fillonte namazin, bënte tekbir, pastaj i ngritke duart deri te krahët dhe çdo gjymtyrë e zinte vendin e vet. Pastaj lexonte, i ngritke duart në lartësi të krahëve dhe binte në ruku.” I vendoste duart mbi gjunjë, me kurriz të drejtuar, duke mos e ngritur kokën dhe as duke mos e lëshuar, thoshte: “Allahu e dëgjon atë që i falënderohet Atij”, pastaj i ngritke duart në lartësi të krahëve dhe çdo kockë e gjente vendin e vet. Pastaj, binte në tokë duke i larguar duart nga ijët, e ngritke kokën, i shtrinte shputat dhe ulej mbi to. Kur ishte në sexhde, i lakonte gishtërinjtë e këmbës, e shqiptonte tekbirin, ulej mbi këmbën e majtë dhe qetësohej gjatë asaj uljeje. Pastaj, ngrihej dhe bënte si në rekatën e parë. Kur ngrihej pas rekatit të dytë, i ngritke duart në lartësi të krahëve siç bënte pas rekatit të parë, i ngritke duart në lartësi të krahëve, siç bënte këtë në fillim të namazit. Ashtu e falte tërë namazin. Kur ngrihej nga sexhdja e fundit para selamit, i largonte këmbët dhe ulej mbi pjesën e majtë të prapanicës – muteverrik.”³⁷⁸

Hadithin kështu e shënon Ebu Hatimi në *Sahihun* e vet, por ai ceket edhe në *Sahihun* e Muslimit. Duke e vlerësuar atë të besueshëm, Tirmidhiu e shënon nga Aliu (رضي الله عنه), e ai transmeton, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ngritur duart në këto vende gjatë namazit.

E lexonte vetëm Fatihanë dhe nuk është e njohur që në rekatën e tretë dhe të katërt ka lexuar diçka tjetër përveç Fatihasë, në njërën nga dy qëndrimet, por edhe disa dijetarë të tjerë konsiderojnë që është bukur të lexohet edhe diçka tjetër pas Fatihasë në rekatet e tjera. Si argument për këtë mendim, merret hadithi që transmetohet nga Ebu Seidi, e i cili është i shënuar në *Sahih*:

حَزَرْنَا قِيَامَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الظُّهْرِ فِي الرُّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ قَدْرَ قِرَاءَةِ (أَلَمْ تَنْزِيلِ السُّجْدَةِ)، وَحَزَرْنَا قِيَامَهُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ الْآخِرَتَيْنِ قَدْرَ النِّصْفِ مِنْ ذَلِكَ، وَحَزَرْنَا قِيَامَهُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنَ الْعَصْرِ عَلَى قَدْرِ قِيَامِهِ فِي الرُّكْعَتَيْنِ الْآخِرَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ، وَفِي الْآخِرَتَيْنِ مِنَ الْعَصْرِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ ذَلِكَ.

“E vështronim kijamin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit të drekës, e ai në kijam, në dy rekatet e para, qëndronte aq sa mund të lexohej surja Fussilet, e në dy rekatet e tjera qëndronte aq sa gjysma e asaj kohe. Gjatë namazit të ikindisë në dy rekatet qëndronte aq sa në dy rekatet e fundit të namazit të drekës, e në dy të tjerat sa gjysma e dy të parave.”³⁷⁹

Hadithi i Ebu Katades, të cilin e shënojnë Buhariu dhe Muslimi, fletë qartë që vetëm Fatihaja lexohet në dy rekatet e fundit.

³⁷⁸ Hadithin e shënojnë Ibn Hibbani (1858), Nesaiu (3/3/), Ibn Maxhe (862), Buhariu (2/254), ndërsa nuk gjendet te Muslimi.

³⁷⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/202, 203), Muslimi (452), Ebu Davudi (804) dhe Ahmedi (3/2).

Ebu Katade thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na udhëhiqte në namaz gjatë namazit të drekës dhe namazit të ikindisë, në dy rekatet e para, e këndonte Fatihanë dhe dy sure, e ndonjëherë i dëgjonim edhe ajetet që i këndonte.” Muslimi shton: “E në dy rekatet e tjera e lexonte Fatihanë.”³⁸⁰

As hadith i parë, e as i dyti nuk janë decidivë, që t’mund të merret vendimi përfundimtar. Sa i përket hadithit të Ebu Seidit, ky është supozimi i tij, e nuk është sqarimi i vet aktit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), ndërsa në hadithin e Ebu Katades është e mundur që dëshirohet të tregohet mbi atë, që e ka lexuar vetëm Fatihanë, e është e mundur që dëshirohet të thuhet, që atë nuk e ka lënë as në dy rekatet e tjera, por që e ka lexuar edhe atë, siç ka vepruar edhe në dy rekatet e para.

Domethënë, Fatihanë e ka lexuar në çdo rekatë edhe pse hadithi i Ebu Katades është më i qartë dhe tregon më qartë, që Fatihaja është lexuar në dy rekatet e fundit, pa lexuar sure tjetër pas saj. Ky është si një lloj i sqarimit. Nëse do të thuhej që në dy rekatet e para e ka lexuar Fatihanë e edhe sure pas saj, e në dy rekatet tjera e ka lexuar vetëm Fatihanë, kjo do të tregonte mbi atë që ka ekzistuar leximi i caktuar në atë që është përmendur. Sipas kësaj, mund të thuhet që më së shpeshti bënte kështu, por ekziston mundësia që ka lexuar edhe diç tjetër përveç Fatihës në dy rekatet e fundit, siç mbi këtë tregon hadithi i Ebu Seidit. Kjo do të ishte e ngjashme me praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), sipas së cilës ndonjëherë ka lexuar më gjatë në namazin e sabahut, e ndonjëherë më shkurt, ose leximi i tij më i shkurtë gjatë akshamit, që ndonjëherë zgjaste më tepër, ose lënia e duasë së kunutit në sabah të cilën ndonjëherë e bënte, ose leximi i tij në vete gjatë drekës ose gjatë ikindisë, e ndonjëherë e lexonte që edhe as’habët të mund ta dëgjonin atë. Ndonjëherë *bismelen* e lexonte në vete³⁸¹, e ndonjëherë e lexonte me zë³⁸².

Dëshirohet të thuhet, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ndonjëherë bënte diç gjatë namazit, që nuk ishte praktika e tij e përhershme, e për këtë ekzistonte shkaku i justifikuar. Këtu merr pjesë edhe situata gjatë së cilës e ka dërguar kalorësin në vëzhgim, pastaj ishte ngritur për t’u falur dhe e kthente kokën nga ajo anë nga e cila duhej të vinte vëzhguesi,³⁸³ edhe pse praktika e tij nuk ishte që ta kthente

³⁸⁰ Hadithin e shënojnë Muslimi (451), Ebu Davudi (798,799,800), Nesaiu (2/164) dhe Ibn Maxhe (819).

³⁸¹ Hadithin e shënojnë nga Enesi (رضي الله عنه), Muslimi (399), Tirmidhiu (246), Ebu Davudi (782), Nesaiu (2/135) dhe Ibn Maxhe (819).

³⁸² Hadithin e shënon Tirmidhiu (245) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), Darekutni (114), Bejhekiu (2/47), Ukajli thotë: “Nuk ekziston transmetim i besueshëm që flet mbi leximin e bismeles me zë.”

³⁸³ Hadithin e shënon Ebu Davudi (916, 2501) nga Sehl ibn Handhale. Zinxhiri i i transmetuesve është i besueshëm. Të besueshëm e konsideron edhe Hakimi (1/237), e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

kokën gjatë namazit. Në *Sahihun* e Buhariut gjendet transmetimi nga Aishja (رضي الله عنها):

سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْإِتْفَاقِ فِي الصَّلَاةِ؟ فَقَالَ: ((هُوَ اخْتِلَافٌ يَحْتَاطُ بِهِ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ))

“E kam pyetur të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) për të kthyerit e kokës gjatë namazit, e ai më tha:

“Kjo është vjedhje, të cilën e realizon shejtani nga namazi i njeriut.”³⁸⁴

Tirmidhiu përmes Sejjid ibn Musejjebit shënon, e ai nga Enesi (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَالْإِتْفَاقَ فِي الصَّلَاةِ، فَإِنَّ الْإِتْفَاقَ فِي الصَّلَاةِ هَلَكَةٌ، فَإِنْ كَانَ وَلَا بُدَّ فَنِي التَّطَوُّعِ، لَا فِي الْفَرَضِ))

“O bir, ruaju mirë nga të kthyerit e kokës gjatë namazit. Të kthyerit e kokës gjatë namazit është shkatërrim. Nëse patjetër duhet ta kthesh kokën ajo le të bëhet gjatë namazeve vullnetare, e assesi gjatë farzit.”³⁸⁵

Ndërkaq, ky hadith i ka dy dobësi:

Njëra prej tyre është, se është e panjohur që Seidi e ka transmetuar hadithin nga Enesi (رضي الله عنه), ndërsa e dyta është se në zinxhirin e transmetuesve ekziston Ali ibn Zejd ibn Xhed'an. Bezzari në *Musnedin* e vet shënon hadithin e Jusuf ibn Abdullah ibn Selamit, i cili transmeton nga Ebu Derda (رضي الله عنه), e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) se ka thënë:

((لَا صَلَاةَ لِلْمَلْتَقِ)) “Nuk ka namaz ai që e kthen kokën.”³⁸⁶

³⁸⁴ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/194), Tirmidhiu (590), Ebu Davudi (910), Nesaiu (3/8) dhe Ahmedi (6/106).

³⁸⁵ Hadithin e shënon Tirmidhiu (589) dhe thotë që hadithi është hasen garib, edhe pse në zinxhirin e transmetuesve është edhe Ali ibn Zejd ibn Xhedani, e ai është i dobët.

³⁸⁶ Këtë e shënon Hejthemi në *Mexhmuaz-zevaid* (2/80) me dy zinxhir të transmetuesve, njëri është përmes Abdullah ibn Selamit, të cilin e shënon edhe Taberaniu mbi të tretët. Në atë zinxhir të transmetuesve është Salt ibn Jahja, dhe ai është shënuar në *Kebir*. Atë Ezdi e konsideron të dobët. Në transmetimin që gjendet në *Sagir* dhe *Evsat* qëndron që ai është Salt ibn Thabiti, por hyrja është e pasaktë. Mendohet mbi Salt ibn Tarifin. Këtë e paraqet Edh-Dhehebiu në *Mizan* dhe e cekë këtë hadith. Darekutni thotë që ky hadith nuk është i përshtatur dhe i vërtetuar. Transmetimi tjetër është

Sa i përket hadithit të Ibn Abbasit, në të cilin ceket se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është kthyer gjatë namazit në anën e djathtë dhe në të majtën, por nuk kthehej për të parë se çfarë ka pas shpinës, ai nuk është i vërtetuar. Tirmidhiu thotë se ky hadith është garib.³⁸⁷ Ai kësaj nuk i shton asgjë më tepër.

Hilali thotë: “Mejmuni më tregonte se Ebu Abdullahut i ishte thënë: “Disa njerëz e paraqesin transmetimin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kthehej gjatë namazit.” Ai këtë rreptësishtë e mohoi, saqë fytyra e tij e ndërroi ngjyrën, trupi i dridhej dhe e pashë aq të hidhëruar si kurrë më parë. Pastaj ka thënë: “Si mund të jetë vallë, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) qenka kthyer gjatë namazit?!” Këtë e shqiptoi me hidhërimin më të madh.” Mendoj që ka thënë: “Nuk ekziston transmetim i besueshëm i këtij hadithi”, e edhe ka thënë: “Nga cili transmetohet ai!?” Ky transmetim është nga Seid ibn Musejjebi.”

Njëri nga dijetarët (studiuesit) tanë më ka thënë: “Ebu Abdullahu nuk e ka përfillur këtë hadith nga Ebu Seidi dhe atë e ka shpallur me zinxhir të dobët të transmetuesve.” Ai ka thënë: “Atë hadith e transmeton një njeri nga Ebu Seidi.” Abdullah ibn Ahmedi ka thënë: “Kam biseduar me babanë tim mbi hadithin e Hassan ibn Ibrahimit, të cilin e transmeton nga Abdullah Kufi, që thotë: “E kam dëgjuar Aliun duke thënë: “E kam dëgjuar Mekhulin që e transmeton hadithin nga Ebu Uname dhe Vasile: “Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ngrihej gjatë namazit, nuk kthehej as në anën e majtë e as në anën e djathtë, por shikimin e vet e drejtonte ku kishte për të rënë në sexhde.” Ai këtë e ka mohuar dhe ka thënë: “Kjo nuk është asgjë.” Ahmedi e ka mohuar edhe hadithin e parë e edhe të dytin. Hadithin e parë e mohonte më rreptësishtë sepse nuk është i pranueshëm as me zinxhirin e vet të transmetuesve e as me përmbajtje.”

E dyta: E ka mohuar zinxhirin e transmetuesve edhe pse përmbajtja është e pranueshme, e Allahu më së miri e di.

Sikur hadithi i parë të ishte i besueshëm, ky do të ishte transmetimi i veprimit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), por do të mund të komentohej se kjo ka qenë për shkak të ndonjë dobie të lidhur për namazin, siç ishte të folurit e tij, e Ebu Bekrit, e Umerit dhe e “Dyduarshit” (ذو اليدين Dhul-jedejni), gjatë namazit, për dobinë e namazit dhe dobinë e përgjithshme të muslimanëve. Siç është hadithi të cilin e transmeton Ebu Davudi nga Ebu Kebsh Seluli, e ai nga Sehl ibn Handhale që ka

nga Ebu Davudi, e atë e shënon Teberaniu në *Kebir*, e në zinxhirin e transmetuesve është Ata’ ibn Axhlani dhe ai është i dobët. Sa e kemi ne të njohur, askush këtë hadith nuk ia përshkruan Bezzarit.

³⁸⁷ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (587), Ahmedi (1/275,306), Nesaiu (3/9) përmes Abdullah ibn Seid ibn Ebi Hindit, ai nga Thevr ibn Zejdi, ai nga Ikrimë, e ai nga Ibn Abbasi. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, madje qoftë edhe garib dhe nëse nuk vjen deri te ne pos me këtë zinxhir të transmetuesve, Abdullah ibn Seidi dhe Thevr ibn Zejdi janë të besueshëm. Ikrimë është transmetues të cilin Buhariu e ka marr si argument, e kështu hadithi është i besueshëm.

thënë: “Isha duke e falur sabahun, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit e kthente kokën kah lugina.” Ebu Davudi thotë: “Sepse e kishte dërguar kalorësin, gjatë natës, për të bërë roje.”³⁸⁸ Ky kthim i kokës ka qenë për shkak të preokupimit me xhihadin, gjatë namazit dhe kjo i takon ibadetit. I tillë është edhe namazi i frikës. Të ngjashëm me këtë janë fjalët e Umerit: “Unë jam duke e përgatitur një ushtri të tërë edhe pse jam në namaz.” Ky është bashkimi i namazit dhe i xhihadt. Kësaj mund t’i shtohet edhe të menduarit mbi domethënien e Kur’anit dhe të vërejturit e argumenteve shkencore gjatë namazit, prandaj kjo konsiderohet bashkimi i namazit dhe i diturisë. Ky është një lloj i të kthyerit, ndërsa të kthyerit e të pakujdesshmëve dhe të menduarit e tyre është diç tërësisht tjetër, e tërë mbështetja është tek Allahu.

Praktika e përhershme e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte, që të zgjaste me dy rekatet e para në krahasim me dy rekatet e tjera, në farzet katër rekatëshe dhe që rekati i parë të ishte më i gjatë nga i dyti. Prandaj Sa’di i ka thënë Umerit:

“Sa më përket mua, unë lexoj më gjatë në dy rekatet e para, dhe gjatë namazit nuk heq dorë nga pasimi i praktikës së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).”

Ashtu është, siç është thënë, praktikonte që namazin e sabahut ta falte më gjatë sesa namazet tjera. Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Allahu ka urdhëruar që namazet të falen me nga dy rekate dhe kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bëri hixhret, është shtuar numri i rekateve për ato namaze që falen në vendqëndrimin e përhershëm, përveç namazit të sabahut. Ai ka mbetur i tillë siç ka qenë për shkak të këndimit të gjatë në të (namaz), por edhe akshami për atë shkak sepse ai është vitri ditor - namazi tek.” Këtë hadith e shënon Ebu Hatim ibn Hibbani në *Sahihun* e vet.³⁸⁹

Thelbi i hadithit është në *Sahihun* e Buhariut,³⁹⁰ dhe kjo ishte praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë të gjitha namazeve, që fillimi të jetë më i gjatë se fundi, sikur që bënte në namazin e eklipsit, namazin e natës, kur i falte dy rekate që zgjatnin gjatë, pastaj i falte dy rekate që ishin më të shkurtër se dy të parët, pastaj i falte edhe dy rekate që ishin edhe më të shkurtër se ata dy të parët përpara tyre,

³⁸⁸ Hadithin e shënon Ebu Davudi (916), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

³⁸⁹ Hadithin e shënon Ibn Hibbani (544) nga Mahbub ibn Muhammed Ibn Hasani, e ai nga Davud ibn Ebu-Hindi, ai nga Sha`biu, ai nga Mesruki, e ai nga Aishja (رضي الله عنه). Hadithin e shënon edhe Ibn Huzejme (305), por në zinxhirin e transmetuesve është Muhammed ibn Hasani, pseudonimi i të cilit është Mahbub, e tke ai ka dobësi. Ibn Huzejme thotë: “Ky hadith është garib, e sa unë e kam të njohur, atë askush nuk e citon me sened përveç Mahbubit.” Atë e shënojnë dhe e transmetojnë nxënësit e Davudit dhe thonë: “Nga Sha`biu, e ai nga Aishja”, ashtu është shënuar tek Ahmedi (6/245,265). Sha`bi nuk e ka dëgjuar hadithin nga Aishja, prandaj hadithi është munkati.

³⁹⁰ Shënojnë Buhariu (1/392), Muslimi (685), Ebu Davudi (1198), Nesaiu (1/225,226) dhe Maliku (1/146).

pastaj dy rekate edhe më të shkurtër dhe ashtu derisa nuk e përfundonte namazin e vet.

Kjo nuk e mohon namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) të cilin e fillonte me dy rekate të shkurtra dhe mesazhin e tij që të falet ashtu, për atë se këto dy rekate janë hyrje në namazin e natës dhe ata nuk konsiderohen si sunnet i namazit të sabahut dhe namazeve të tjera. Ashtu është edhe me dy rekatet që i falte pas vitrit,. Në momente të caktuara, ndonjëherë i falte ulur, e ndonjëherë në këmbë, edhe pse thoshte: “E fundit, që e falni natën le të jetë vitri.”³⁹¹ Këto dy rekate nuk e mohojnë mesazhin tim, sepse rasti i njëjtë është edhe me namazin e akshamit, falja e dy rekateve pas farzit, nuk e mohojnë faktin që akshami është vitri ditor dhe ashtu është edhe me vitrin i cili është ibadet i veçantë, vitri i natës, dy rekatet pas tij janë si sunneti i akshamit pas farzit. Pasi që është farzi i akshamit, për të cilin i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kujdesej më tepër sesa për dy rekatet pas vitrit. Kjo sidomos është e dukshme te ata të cilët flasin se vitri është i obliguar. Mbi këto dy rekate do të ketë ende fjalë, nëse Allahu do. Kjo është çështje mbi të cilën rrallë mund të lexohet, e tërë mbështetja është tek Allahu.

Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte uljen e fundit gjatë namazit (në teshehud)

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në uljen e fundit në namaz, (në teshehud) ulej muteverrik, pjesën e prapme të trupit e lëshonte në tokë, e këmbët i vendoste në një anë.

Ky është njëra prej tri mënyrave që transmetohen mbi uljen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Këtë e cekë Ebu Davudi nga Ebu Humejd. Saidi, përmes Abdullah ibn Lehit,³⁹² Ebu Hatimi në *Sahihun* e vet e shënon këtë mënyrë nga Ebu Humejd Saidi, por në zinxhirin e transmetuesve nuk është Ebu Sehi dhe kjo tani më është përmendur.³⁹³

³⁹¹ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/406), Muslimi (751), Ebu Davudi (1438), Nesaiu (3/231) dhe të gjithë transmetojnë nga Abdullah ibn Umeri.

³⁹² Hadithin e shënon Ebu Davudi (965) ndërsa mbi Ibn Luhejatin është qëndrim i ndryshëm, ndërkaq, hadithi arrin edhe përmes zinxhirëve të tjerë, përmes Ebu Humejdut dhe të tjerëve, dhe e fuqizojnë këtë hadith. Tirmidhiu thotë që hadithi është hasenun sahih.

³⁹³ *Mevariduz-zaman* (491) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Shiko Ibn Huzejme (1/347).

Mënyrën e dytë e cekë Buhariu nga Ebu Humejdi dhe thotë: “E kur ulej në rekatin e fundit e vendoste këmbën e majtë, e të djathtën e drejtonte dhe ulej mbi pjesën e prapme.”³⁹⁴ Kjo përputhet me të parën, vetëm se aty e ka shtuar mënyrën si ulet dhe pozitën e këmbëve, me të cilin transmetimi i parë nuk ndeshet.

Mënyrën e tretë e përmend Muslimi nga Abdullah ibn Zubejri:

“I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thembrën e majtë e vendoste në mes kofshës dhe nën gjurit, ndërsa të djathtën e vendoste mbi tokë.”³⁹⁵ Kjo është mënyra të cilën e ka zgjedhur Ebu Kasim Hireki³⁹⁶ në *Muhtesarin* e vet. Kjo mënyrë dallohet nga dy mënyrat e para, kur flitet mbi atë që thembra e majtë të vihet në anën e djathtë dhe që këmba e djathtë të drejtohet. Me siguri i ka praktikuar të dy mënyrat e uljes (teshehudit). Kjo është më e pranueshme.

Është e mundur që kjo divergjencë të jetë për shkak të transmetuesve të ndryshëm. Nuk përmendet teverruk, përveç në uljen pas së cilës vjen selami. Imam Ahmedi dhe ata që e mbështesin këtë qëndrim thonë: “Kjo është praktikë vetëm në ato namaze ku ka dy ulje. Teverruk është që të dallohej nga ulja e parë, në të cilën qëndrimi më i shkurtër është sunnet.

Ai i cili është ulur në uljen (teshehudin) e parë është i përgatitur për ngritje, derisa ulja në (teshehudin) uljen e dytë është relaksuese dhe e qetë.

Qëllimi i dy llojeve të uljes është që të dallohen dy teshehudet, që t’ia përkujtonin falësit se çka është çka.

Ebu Humejdi e ka paraqitur këtë mënyrë të uljes së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kur fliste mbi uljen e dytë, e cekte edhe se si ulej në uljen e parë: “Ulej mbi këmbën e majtë dhe pastaj thoshte: “E në rekatin e fundit ulej...”, e në transmetimin tjetër: “E kur ulej në rekatin e katërt ...”

³⁹⁴ Hadithin e shënon Buhariu (2/255). Hafidhi në *Fet’he* thotë: “Në këtë hadith është argument i fuqishëm për Shafiun dhe për ata që e pasojnë qëndrimin e tij, që të ulurit në fund të namazit është i ndryshëm nga të ulurit në teshehudin e parë. Me këtë dallon nga malikitë dhe hanefitë. Ata thonë që si teshehudi – ulja e parë, si e dyta, janë të njëjta, vetëm se malikitë thonë që duhet ulur muteverik edhe në uljen e parë edhe në të dytën, derisa hanefit e thonë të kundërtën. Këtë hadith Shafiu e merr si argument që teshehudi në namazin e sabahut është si teshehudi i fundit gjatë namazeve të tjera, në krahasim me përgjithësinë e fjalës: ‘E në rekatin e fundit.’ Ahmedi nuk e konsideron ashtu. Është njohur që ai teveruk konsiderohet në ato namaze ku ka dy ulje.

³⁹⁵ Hadithin e shënon Muslimi (579), Ebu Davudi (988) dhe Nesaiu (2/237).

³⁹⁶ Ky është Umer ibn Husejn ibn Abdullah Hireki, Ebu Kasimi, dijetar hambelit - fekih, nga Bagdadi. Pseudonimin e ka marrë sepse shiste pëlhurë (hirka). Ka mësuar para djemve dhe pasardhësve të Ahmed ibn Hambelit. Ka vdekur në Damask në vitin 334 h.. Ka shkruar shumë vepra të cilat janë djegur e ka mbetur *Muhtesar Hireki*, në fikhun Hanbeli. Shumica e kanë komentuar atë vepër, ndërsa komentimi më i rëndësishëm është *Mugni*, Muveffekuddin ibn Kudame Makdisit.

Sa i përket fjalëve të tij në disa transmetime: “Dhe kur ulej në teshehud pas së cilit është selami, e largonte këmbën e majtë dhe ulej mbi pjesën e prapme, teverruk”, ky është argument për ata të cilët konsiderojnë që duhet ulur në këtë mënyrë në secilën ulje pas së cilës është selami dhe ashtu do të ulen edhe në rekatin e dytë. Këtë e konsideron Shafiu, edhe pse ky nuk është argumentim shumë i qartë, por kuptimi i hadithit tregon mbi atë që kjo ulje-teshehud është ulje pas së cilës vjen selami, gjatë namazeve katër rekatëshe dhe trerekatëshe. Ai e paraqet mënyrën e uljes dhe mënyrën e ngritjes dhe pastaj thotë: “Dhe kur sexhdja bëhej pas së cilës është selami, ulej teverruk.” Kjo tregon qartë se ulja e këtillë është e lidhur për uljen (teshehudin) e dytë.

Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ulej në teshehud e vente dorën e djathtë mbi kofshë dhe i mblidhte tre gishtërinjtë, e gishtin tregues e ngritke dhe e shtrinte.

Në transmetimin tjetër theksohet se i mblidhte tre gishtërinjtë, e dorën e majtë e vente mbi kofshën e majtë. Këtë e paraqet Muslimi nga Ibn Umeri.³⁹⁷

Në hadithin e Muslimit të cilin e ka shënuar nga Ibn Umeri, qëndron: “Dhe i bënte pesëdhjetë e tre”.³⁹⁸ Të gjitha këto transmetime e bartin një domethënie: Ai i cili thotë që i ka mbledhur tre gishtërinjtë, me atë ka dashur të thoshte se gishti i mesëm ka qenë i mbledhur dhe që nuk ka qenë i shtrirë si gishti tregues. Ai i cili thotë se i ka mbledhur dy gishtërinjtë, domethënë se gishti i mesëm nuk ka qenë i mbledhur me gishtin tregues dhe me gishtin e vogël. Kjo shihet qartë nga fjalët: “Dhe i bëri pesëdhjetë e tre.” Me këtë numër gishti i mesëm duhet të jetë i mbledhur, por jo së bashku me gishtin tregues.

Shumë cikërrimtar bëjnë problem nga kjo, sepse forma e pesëdhjetë e treshit nuk i përgjigjet asnjërës prej këtyre veçorive të përmendura, duke qenë se gishti afër gishtit të vogël duhet të puthitet me gishtin e vogël, kur paraqitet ky numër.

Të këtillëve i përgjigjemi duke thënë se numri tre shprehej në dy mënyra, mënyra e vjetër, e cila është përmendur në hadithin e Ibn Umerit, kur tre gishtërinjtë janë të bashkuar e gishti i mesëm dhe i madh e formojnë rrethin, dhe mënyra e re e cila edhe sot është e njohur në mesin e atyre të cilët merren me llogaritje. Allahu më së miri e di.

Nën bërrylin e mbështeste mbi kofshë dhe nuk e ngritke. Nyjën e dorës së djathtë e kishte mbi gju, ndërsa dorën e djathtë, skajet e gishtërinjve i kishte mbi gju e me tërë gjatësinë e saj e shtrirë mbi kofshën e majtë.

³⁹⁷ E shënon Muslimi (580), Tirmidhiu (294), Ibn Maxhe (913), Ahmedi (2/45, 73, 119, 131, 147).

³⁹⁸ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (957), Nesaiu (2/126, 127, 3/318), Ibn Maxhe në formë të shkurtër (912) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

Kur i ngritke duart, gishtërinjtë i drejtonte kah kibla, në ruku', në sexhde, në teshehud, por edhe gishtërinjtë e këmbëve i drejtonte kah kibla, gjatë sexhdes. Gjatë çdo dy rekati e këndonte et-tehijjatin.

Sa i përket kohës dhe vendit kur lutej në namaz, këtë e bënte në shtatë vende:

Njëri prej tyre është gjatë tekbirit fillestar dhe me atë e fillonte namazin.

Vendi i dytë para rukusë, e pas leximit të Kur'anit, gjatë vitrit³⁹⁹ dhe gjatë kunutit i cili këndohej gjatë namazit të sabahut, nëse është e besueshme që ka bërë ashtu para rukusë. Por mbi këtë ekzistojnë divergjenca.

Vendi i tretë pas kthimit nga rukuja, siç është e njohur dhe e shënuar te Muslimi nga Abdullah ibn Ebi Evfi: "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur e ngritke kokën prej rukusë, thoshte:

(سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، مِلَاءَ السَّمَاوَاتِ، وَمِلَاءَ الْأَرْضِ، وَمِلَاءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي بِالطَّلَجِ وَالْبَرْدِ، وَالْمَاءِ الْبَارِدِ، اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْوَسَخِ)

*"Allahu e dëgjon atë që i falënderohet. Allahu im, Sunduesi ynë, i tërë falënderimi të takon Ty, aq sa mund ta mbuloj qiellin dhe aq sa mund ta përmbush Tokën dhe aq sa mund të përmbushet ajo çfarë Ti dëshiron. Allahu im, më pastro nga mëkatet dhe gabimet siç pastrohet roba e bardhë nga papastërtia."*⁴⁰⁰

"Semi'Allahu limen hamideh, Allahumme Rabbena lekel hamdu mil es-semavati ve mile-l-erdi ve mile ma shi'te min shej'in ba'du, Allahumme tahhirni biththelxhi vel-beredi vel-mail-baridi, Allahumme tahhirni minedh-dhunubi vel-hataja kema junekkaththevabul-ebjedu minel-vesehi."

Vendi i katërt, në ruku thoshte:

(سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَحَمْدُكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي)

"I lavdëruar qofsh o Allah. I tërë falënderimi të takon Ty, Sunduesi ynë, Allahu im, më fal." - "Subhaneke Allahumme Rabbena ve bihamdike Allahumme Gfirli."

³⁹⁹ Bejhekiu thotë që transmetimi që thotë se e ka lexuar duanë e kunutit pas rukusë, është më i besueshëm dhe më i numërt, prandaj është më e rëndësishme që të veprohet sipas tij. Ashtu kanë vepruar edhe halifët e drejtë, në transmetimet më të njohura prej tyre.

⁴⁰⁰ Hadithin e shënon Muslimi (146).

Vendi i pestë ishte në sexhde dhe atëherë zakonisht e këndonte këtë lutje.

Vendi i gjashtë, ishte në mes dy sexhdeve.

Vendi i shtatë, ishte pas teshehudit e para selamit dhe këtë e ka porositur në hadithin që transmetohet nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه)⁴⁰¹ dhe në hadithin e Fedale ibn Ubejdes,⁴⁰² ndërsa ka urdhëruar që lutja të shqiptohet në sexhde.

Sa i përket lutjes pas selamit, të drejtuar kah kibla, apo lutjes së atyre që falen pas imamit, kjo nuk ishte praktikë e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), andaj nuk transmetohet në hadithe të besueshme, por as me hadithe të mirë. Atë nuk e praktikonte as në namazin e sabahut e as në namazin e ikindisë, siç këtë e cekin disa, as ai e as njëri prej halifeve të tij, e për këtë nuk i tregonte as ummetit të vet. Kjo është një gjë pozitive të cilën e ka futur dikush si kompensim për sunnete pas këtyre dy namazeve, e Allahu më së miri e di

Shumicën e lutjeve që janë të lidhura me namazin i bënte në vende të përmendura dhe ka porositur që të bëhen në po ato vende, sepse kjo edhe i përshtatet falësit, sepse ai është i kthyer kah Zoti i vet dhe Atij i drejtohet gjatë tërë namazit, e kur e përfundon namazin, atëherë e ka përfunduar edhe të drejtuarit kah Sunduesi i vet. Kështu përfundon të qëndruarit përpara Tij dhe afërsia me Të. Është e palogjikshme që ta lë lutjen dhe të kërkuarit kur është i drejtuar kah Ai dhe kur është afër Tij, e i kthyer kah Ai, e që t'i lutet Atij kur të drejtuarit kah Ai përfundon! Është e padyshimtë se gjendja e falësit gjatë namazit është më e rëndësishme, me atë që falësi, kur e përfundon namazin, duhet ta përmend Allahun, të shqiptojë La ilahe il-lallah, tesbih, falënderimin dhe tekbinin si dhe dhikret tjera të caktuara pas namazit, e është e pëlqyer të bëj edhe salavate mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe të lutet çfarë dëshiron. Lutja që pason, është lutja pas këtij ibadeti shtesë, e jo lutja pas namazit. Secili që e përmend Allahun, e Lavdëron Atë, bënë salavate mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), është e pëlqyer edhe të bëj lutje pas kësaj, siç theksohet në hadithin e Fedale ibn Ubejdes:

“Kur dikush prej jush falet, le të filloj me falënderimin ndaj Allahut dhe madhërimin e Tij, e pastaj le të dërgojë salavate mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), e pas kësaj le të drejtojë lutje për çfarë të dëshirojë.” Tirmidhiu thotë se hadithi është i besueshëm.

⁴⁰¹ Hadithin e shënojnë Muslimi (588), Ebu Davudi (983), Nesaiu (3/58), Ibn Maxhe (909), Ahmedi (2/237).

⁴⁰² Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (3475), Ebu Davudi (1487), Nesaiu (3/44). Tirmidhiu thotë që hadithi është i besueshëm, e edhe Hakimi atë e vlerëson të besueshëm (1/218) dhe me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte selam

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte selam në anën e djathtë dhe në anën e majtë duke thënë: السلام عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ “Es-selamu alejkum ve rahmetullah.” Kjo ishte praktika e tij e përhershme të cilën e transmetojnë pesëmbëdhjetë as’habët: Abdullah ibn Mes’ud, Sa’d ibn Vekkas, Sehl ibn Sa’d Saidi, Vail ibn Huxhri, Ebu Musa Esh’ari, Hudhejfe ibn Jemani, Ammar ibn Jasiri, Abdullah ibn Umeri, Xhabir ibn Semmure, Berra ibn Azibi, Ebu Malik Esh’ari, Talk ibn Aliu, Evs ibn Evs, Ebu Remse, Adijj ibn Umejri, Allahu qoftë i kënaqur me ta.

Transmetohet, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) me një selam në drejtim të fytyrës e përfundonte namazin,⁴⁰³ por kjo nuk ka ardhur me transmetim të besueshëm prej tij. Prej të gjitha këtyre transmetimeve më i miri është ai që transmetohet nga Aishja (رضي الله عنها), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte një selam dhe që e ka ngritur zërin aq lartë që ta zgjonte atë.⁴⁰⁴ Ky hadith ka dobësi edhe pse është i shënuar në *Sunen*, por flet mbi namazin e natës. Ata që flasin mbi dy selame, flasin mbi atë çfarë kanë parë gjatë farzeve dhe sunneteve. Hadithi i Aishes nuk ka qenë i prerë në pikëpamje të asaj që ka qenë vetëm një selam, por ajo tregon që ai e jepte një selam për ta zgjuar me të, por nuk e mohonte edhe selamin e dytë, por e ka heshtur atë. Heshtja e saj mbi selamin e dytë nuk mund të merret si argument mbi mos ekzistimin e tij përpara atyre që e transmetojnë atë dhe të cilët e kanë mbajtur në mend dhe atë e kanë dëgjuar. Ata të cilët e transmetojnë selamin e dytë janë të shumtë dhe hadithet e tyre janë të besueshme, përkatësisht shumica e haditheve të tyre janë të besueshëm, derisa të tjerët janë të mirë.

Ebu Umer ibn Abdil-Berri thotë: “Transmetohet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e jepte një selam dhe ky transmetim ka ardhur nga Sa’d ibn Ebi Vekkas, të cilin ai e

⁴⁰³ Hadithi është i besueshëm dhe e shënojnë Tirmidhiu (296), Ibn Maxhe (919), Ibn Huzejme (729), Hakimi (1/230), e në zinxhirin e transmetuesve është Zuhejr ibn Muhammed Mekki. Transmetimet të cilat janë nga ai, e i transmetojnë banorët e Shamit, janë të refuzuar, e njëri nga ata është edhe ky, por atë e shënon Ibn Hibbani (669) nga Aishja (رضي الله عنها) me zinxhir tjetër të transmetuesve të ngjashëm me këtë hadith, e zinxhiri i transmetuesve është sipas kushteve të Muslimit. Mbi temë të njëjtë është edhe hadithi i Sehl ibn Sa’d Saidit dhe Seleme ibn Ekves, i shënuar te Ibn Maxhe (918, 920) dhe nga Enesi i shënuar te Teberaniu në *Kebir* dhe *Evsat* (32/2). Hejthemi në Mexhmeun thotë që transmetuesit janë të besueshëm.

⁴⁰⁴ Hadithin e shënojnë Ahmedi (2/236), Ebu Davudi (1346) nga Behza ibn Hakimi, ai nga Zuraret ibn Evfi, e ai nga Sa’d ibn Hishami, e ai nga Aishja (رضي الله عنه) dhe ashtu është shënuar. Sipas kushteve të Muslimit, zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

transmeton nga Aishja (رضي الله عنها), e ajo nga Enesi (رضي الله عنه), vetëm se secili prej tyre ka dobësi dhe asnjëri prej dijetarëve të hadithit atë nuk e vlerëson si të besueshëm.”

Pastaj ai i thekson dobësitë e hadithit, që transmetohet nga Sa’di dhe thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte një salam gjatë namazit. Ai thotë: “Ky është gabim”. Hadithi është: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte salam edhe në anën e djathtë edhe në anën e majtë.” Pastaj e thekson hadithin që ka ardhur përmes Ibn Mubarekut, e ai atë e transmeton nga Mus’ab ibn Thabiti, e ai nga Ismail ibn Muhammed ibn Sa’di, ai nga Amir ibn Sa’di, ai nga babai i vet, i cili ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke dhënë salam edhe në anën e djathtë edhe në anën e majtë, sikur jam duke e parë tani faqen e tij.”⁴⁰⁵ Zuhri ka thënë: “Diçka të tillë nuk kemi dëgjuar si hadith nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)”, dhe Ismail ibn Muhammedi i kishte thënë: “A e ke dëgjuar çdo hadith të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)?” Ai u përgjigj: “Nuk e kam dëgjuar.” “Po a e ke dëgjuar bile gjysmën e haditheve?” Ai tha: “Nuk i kam dëgjuar.” Atëherë këtë hadith bëje prej haditheve të cilat nuk i ke dëgjuar.”⁴⁰⁶

Më tutje thotë: “Sa i përket hadithit të Aishes (رضي الله عنها), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte një salam, këtë hadith e lidh me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) vetëm Zuhejr ibn Muhammedi, përmes Hisham ibn Urves, e ai nga babai i vet, e ai nga Aishja (رضي الله عنها). Nga ai transmetojnë Amr ibn Ebi Seleme dhe të tjerët. Zuhejr ibn Muhammedi është vlerësuar si i dobët te të gjithë dijetarët, shpesh gabon dhe hadithi i tij nuk merret si argument. Kur ia kanë përmendur këtë hadith Jahja ibn Meinit, ai ka thënë: “Hadithi i Amër ibn Ebi Selemes dhe i Zuhejrit është i dobët dhe nuk ka kurrfarë argumenti në këto dy hadithe.”⁴⁰⁷ Sa i përket hadithit të Enesit

⁴⁰⁵ Hadithin e shënojnë Muslimi (582), Nesaiu (3/61), Ibn Maxhe (915). Me temë të njëjtë janë shumë hadithe, disa janë te Muslimi (581), Tirmidhiu (295), Ebu Davudi (996), Nesaiu, Ibn Maxhe (914), transmeton nga Ibn Mesudi (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte salam edhe në anën e djathtë, edhe në anën e majtë, i shihej bardhësia e faqes dhe shqiptonte: “Es-salamu alejkum ve rahmetullah.”

⁴⁰⁶ Hadithin e shënon Bejhekiu në *Sunnenin* e vet (2/182), ndërsa, në zinxhirin e transmetuesve është Musa ibn Thabit ibn Abdullah Ibn Zubejri, hadithet e tij nuk janë të fuqishme siç thotë Hafidhi në *Takrib*.

⁴⁰⁷ Pohimi i tij nuk është i saktë, duke qenë se hadithi i Aishes, i cili transmetohet përmes Zuhejr ibn Muhammedit ka edhe zinxhir të tjerë të transmetuesve, të cilët e fuqizojnë atë, edhe këtë e kemi thënë, e Hakimi në *Mustedrek* (1/231) thotë, menjëherë pas hadithit të Aishes, i cili i është bashkuar: “Këtë hadith e transmeton edhe Bekijj ibn Muhaleidi në *Musned*, përmes Asimit, e ai nga Hisham ibn Urve duke e lidhur atë. Te unë Asimi është Ibn Umeri, e ai është i dobët. Gabon ai i cili thotë se ai është Ibn Sulejman Ahveli, e Allahu më së miri e di. Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet, shënon edhe Ebu Abbas Siraxhi në *Musnedin* e vet nga Aishja (رضي الله عنها) me zinxhir tjetër të transmetuesve - transmetimin e ngjashëm. Ata e shënojnë nga Zurare ibn Evfi, e ai nga Sa’d ibn Hishami, e ai nga Aishja (رضي الله عنها), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur e falte namazin e vitrit shtatë rekate, nuk ulej deri te rekati i tetë. Pastaj e falënderonte Allahun, e përmendte dhe i lutej Atij. Pastaj ngrihej

(رضي الله عنه) ai vjen vetëm përmes Ejub Sihtijaniut, i cili transmeton nga Enesi (رضي الله عنه), ndërsa Ejubi siç konsiderojnë dijetarët e hadithit nuk ka dëgjuar asgjë nga Enesi (رضي الله عنه). Transmetohet si mursel nga Hasani që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), Ebu Bekri dhe Umeri kanë dhënë vetëm një selam. Ata të cilët thonë se e kanë dhënë vetëm një selam, për argument e kanë vetëm praktikën e Medinasve dhe asgjë më shumë. Ata thonë se ky është veprim të cilin ata e kanë bartur nga brezi në brez dhe diçka e tillë tërësisht është e pëlqyer si argument, sepse kjo ndodh për çdo ditë dhe nga disa herë. Kjo është metodë të cilën nuk e pranojnë dijetarët e tjerë dhe kanë të drejtë. Sunnetet e vërtetuara të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk refuzohen me praktikën e banorëve të një krahine, pa e pasur parasysh se cilët janë ata, ndërsa përfaqësuesit e Medines në praktikë i kanë futur disa gjëra të cilat edhe sot praktikohen.

Fakti që praktika vazhdon dhe që Medinasit ende e praktikojnë atë nuk argumenton asgjë, praktika e tyre vlen vetëm nëse e vërteton atë që është bërë gjatë kohës së Hulefairashidinëve.

Praktikën që e kanë futur pas vdekjes së tyre dhe pasi që ka kaluar koha e as'habëve, nuk ka kurrfarë dallimi nga praktika e qytetarëve tjerë. Sunneti është ai që vendos në mes njerëzve, e jo praktika e ndokujt që ka ardhur pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe halifeve të tij. E tërë mbështetja është tek Allahu.

dhe nuk jepte selam, pastaj e falte edhe rekatin e nëntë, ulej e përmendte Allahun i lutej Atij dhe e jepte një selam. Pastaj i falte dy rekate ulur...” Hadithi është sipas kushteve të Muslimit. Shevkani në *Nejlul-evtar* thotë që në mesin e atyre të cilët e konsiderojnë të domosdoshëm dhënien e një selami janë as'habët, Ibn Umeri, Enesi, Selem ibn Ekve dhe Aishja; pastaj tabiinët: Hasani, Ibn Sirini, Umer Ibn Abdulazizi, pastaj Maliku, Evzaiu, imamët dhe është njëri nga dy mendimet e Shafiut. Ata të cilët i rekomandojnë dy selame, nuk pajtohen rreth asaj se a është selami i dytë i obliguar ose jo? Shumica e konsiderojnë se ajo është e pëlqyer. Neveviu në *Sherbe Muslim* thotë: “Të gjithë dijetarët, mendimi i të cilëve vlerësohet, janë të pajtimit, që selami i dytë nuk është i obliguar. Tahaviu, por edhe të tjerët transmetojnë nga Hasan ibn Selihu, që ai i ka obliguar të dy selamet. Kjo është transmetuar edhe nga Ahmedi. Këtë qëndrim e mbështetin edhe disa nga nxënësit e Malikut, ndërsa Ibn Abdul-Berri këtë e transmeton nga disa Zahiritë.

Duatë që i Dërguari (ﷺ) lexonte gjatë namazit

I Dërguari (ﷺ) lexonte dua gjatë namazit dhe thoshte:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْتَمِ وَالْمَغْرَمِ)

“Allahu im, mbështetem te Ti nga vuajtjet e varrit, mbështetem te Ti nga mashtrimet e Mesihid Dexhalit. Strehohem te Ti nga sprovat e jetës dhe vdekjes. Allahu im, mbështetem te Ti nga ajo që çon në mëkate dhe dëmi nga (borxhet).” – “Allahumme inni e’udhubike min ‘adhabil-kabri ve e’udhubike min fitnetil-mesihid-dexhxhali ve e’udhubike min fitnetil-mahja vel-memati Allahumme inni e’udhubike minel-me’tsemi vel-magremin.”⁴⁰⁸

Gjatë namazit, gjithashtu lexonte:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، وَوَسِّعْ لِي فِي دَارِي، وَبَارِكْ لِي فِيمَا رَزَقْتَنِي)

“Allahu im fali mëkatet e mia, shtëpinë time bëre të gjerë dhe bekoje atë me çka më ke furnizuar.” – “Allahumme gfilri dhenbi vessi’ li fi dari ve barik li fima rezakteni.”⁴⁰⁹

Gjithashtu lexonte:

⁴⁰⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/263), Muslimi (589), Ebu Davudi (880), Nesaiu (3/56,57), Ahmedi (6/244) nga Aishja (رضي الله عنها). Në fund të hadithit ajo thotë: “Dhe dikush i ka thanë: ‘Vetëm se sa shpesh je duke u lutur që të ruaj nga borxhi.’ Ai i tha: ‘Njeriu kur ka borxh, flet dhe gënjen, premtion dhe gënjen.’”

⁴⁰⁹ Hadithin e shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevni vil-lajeti* (faqe: 21) nga Ebu Musai, zingjiri i transmetuesve është i besueshëm. Neveviu këtë hadith në *Eskar* e vlerëson të besueshëm. Hadithin e transmeton edhe Tirmidhiu (3496) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që një njeri kishte thënë: “I Dërguari i Allahut e kam dëgjuar lutjen tënde gjatë natës, e atë që e kam kuptuar nga ajo është: “Allahu im, m’i fal mëkatet, zgjeroje familjen time (shtëpinë) dhe bekoji ato me çka më ke furnizuar.” Ky hadith është i mirë, e nuk e dimë se a e ka cekur dikush këtë si duanë e namazit, sikur që e thotë këtë Ibn Kajjimi.

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّباتَ فِي الْأَمْرِ، وَالْعَزِيمَةَ عَلَى الرُّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيمًا، وَلِسَانًا صَادِقًا، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ)

“Allahu im, më dhuro forcë dhe qëndrueshmëri, sabër në fatkeqësi, vendosmëri në çështjet e vërteta. Më dhuro falënderim për dhuntitë e tua, bukurinë e robërimit ndaj Teje. Më dhuro zemër të pastër dhe gjuhë të singertë. Më dhuro të mira të cilat janë të njohura për Ty, e më mbroj nga e keqja që është e njohur për Ty dhe më fal për atë që është e njohur për Ty.” – “Allahumme inni es-eluketh-thebate fil-emri vel-‘azimete alerrushdi ve es-eluke shukre ni‘metike ve husne ibadetike ve es-eluke kalben selimen ve lisanen sadikan ve es-eluke min hajri ma ta’kemu ve e’udhubike min sherri ma ta’lemu ve estagfiruke lima ta’kemu.”⁴¹⁰

Në sexhde thoshte:

(رَبِّ اعْطِ نَفْسِي تَقْوَاهَا، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيِّهَا وَمَوْلَاهَا)

“Sunduesi im, më dhuro devotshmëri, pastroje nefsin-epshin tim, sepse Ti je Ai i cili atë e bënë më së miri. Ti je Sunduesi i tij dhe Ti kujdesesh për të.” – “Rabbi ‘ati nefsi takvaha ve zekkiha ente hajru men zekkaha ente velijjuha ve mevlahe.”⁴¹¹

Tani më i kemi përmendur disa lutje që i ka lexuar në ruku, sexhde, teshehud dhe nga ngritja prej rukusë.

⁴¹⁰ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (3404), Nesaiu (3/54), Ahmedi (4/125), vetëm se tek ai nuk ka lidhje në mes Ibn Shuhejrit dhe Sheddad ibn Evsit. Në të parin është i pa njohur, ndërsa në hadithin tjetër është i ndërprerë, prandaj hadithi është i dobët. Ahmedi shënon (4/123) nga Revha ibn Ubade, e ai nga Evzai, e ai nga Hassan ibn Atijje, që ka thënë: “Sheddadi ka qenë në një udhëtim, kishte arritur në një konak dhe i kishte thënë shërbëtorit të vet: Ma jep briskun që të luajmë pak me të.” Për këtë u hatërova me të, e ai më tha: “Prej kur e kam pranuar Islamin nuk kam falur kurrë pa u kontrolluar, përveç kësaj. Këtë mos e merrni nga unë, por mbajeni në mend çfarë do t’u them: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke thënë: “Njerëzit mbledhin lloj-lloj ari dhe argjendi, e ju mbledhini këto fjalë: Allahu im më dhuro fuqi dhe qëndrueshmëri gjatë fatkeqësisë, vendosmëri në veprim të drejtë. Më dhuro falënderimin mbi dhuntitë e Tua, bukurinë e të robëruarit ndaj Teje. Më dhuro zemër të pastër, gjuhë të singertë. Më dhuro të mirën e cila është e njohur për Ty, e më mbroj nga e keqja e cila është e njohur për Ty dhe më falë për atë që është e njohur për Ty, Ti i njeh të gjitha sekretet.” Transmetuesit janë të besueshëm.

⁴¹¹ Hadithin e shënon Ahmedi (2/209) nga Aishja (رضي الله عنها), e në zinxhirin e transmetuesve është i ndërprerë, e hadithi transmetohet edhe pa u lidhur për sexhde. Këtë e shënojnë Muslimi (2722), Nesaiu (8/260), Ahmedi (4/371) nga Zejd ibn Erkami dhe atë në version më të gjatë se që është cekur këtu.

Është e shënuar, që të gjitha lutjet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kanë qenë në trajtën njëjës, siç janë fjalët: (رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي) “O Zot, më fal, më mëshiro dhe më udhëzo.” – *Rabbigfiri verhamni vehdini*.⁴¹² Ngjashëm është edhe me të edhe me duatë e tjera të shënuara, prej të cilave është dua ja në fillim të namazit:

(اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِّنْ خَطَايَايَ بِالتَّلَاجِ وَالْمَاءِ الْبَرْدِ، اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ)

“Allahu im, më laj nga mëkatet e mia me ujë, me borë dhe me breshër. Më pastro nga mëkatet dhe gabimet sikur që ke larguar lindjen nga perëndimi.” –
*“Allahummegsilni min hatajaje biththelxhi vel-mai vel-beredi, Allahumme ba'id bejne hatajaje kema ba'dte bejnel meshriki vel magribi.”*⁴¹³

Imam Ahmedi dhe autorët e *Sunenit*, shënojnë nga Thevbani, e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që ka thënë: “Njeriu të mos i udhëheqë njerëzit në namaz e që gjatë kësaj ta përmend vetëm vetën e tij gjatë lutjes, e ata t'i lë pas dore. Nëse e bënë atë, ai atëherë i ka tradhtuar.”⁴¹⁴ Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet, pasi që e ka theksuar hadithin: (اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ) “O Allah më largo nga gabimet e mia,” thotë: “Ky është argument për mospranimin e hadithit apokrif:

“Njeriu të mos i udhëheq njerëzit në namaz e që gjatë kësaj ta përmend vetëm vetën e tij gjatë lutjes, e ata t'i lë pas dore. Nëse e bënë atë, ai atëherë i ka tradhtuar ata.”⁴¹⁵ E kam dëgjuar shejhul-islam Ibn Tejmijje duke thënë: “Ky hadith sipas të kuptuarit tim është lutja me të cilën imami lutet për vete dhe për të gjithë ata të cilët

⁴¹² Hadithin e shënojnë Ebu Davudi, Tirmidhiu, Ibn Maxhe, Hakimi nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) dhe ky është hadith i besueshëm siç është thënë: “Muslimi atë e shënon (2699) nga Sa'd ibn Ebi Vekkasi (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “Më mëso çfarë të flas.” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kishte thënë: Thuaj: “Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, askush nuk është i barabartë me Të. Allahu është më i Madhi i Madhëruar. Të gjitha falënderimet i takojnë Atij, i Lavdëruar qoftë Allahu, Sunduesi i botëve. Nuk ka forcë as fuqi përveç Allahut, të Gjithëfuqishmit dhe të Urtit.” Njeriu tha: “Kjo është për Sunduesin Tim, e çka është për mua?” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tha: “Thuaj: “Allahu im, më fal, më mëshiro, më udhëzo dhe më furnizo.”

⁴¹³ Hadithin e shënon Buhariu (2/191) dhe Muslimi (598) nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁴¹⁴ Hadithin e shënon Ahmedi (5/280), Tirmidhiu (357), Ebu Davudi (90) nga Ismail ibn Ajjashi, e ai nga Hubejb ibn Salihi, ai nga Jezid ibn Shurejh Hadremi, e ai nga Ebu Hejja Muezzini, e ai nga Thevbani. Ky është zinxhir i mirë i transmetuesve, Ismail Ibn Ajjashi ka transmetime të drejta nga bashkëvendësit, e ky është njëri prej tyre.

⁴¹⁵ Këtë citat të Ibn Huzejmes nuk e kemi gjetur në veprën e tij, pas hadithit të përmendur, siç e thotë këtë Ibn Kajjimi, prandaj është e mundur që kjo të gjendet në një vend tjetër. Nëse edhe është verifikuar që ka thënë, atëherë nuk është në të drejtën, sepse zinxhiri i transmetuesve të hadithit nuk bie nën shkallën e hadithit të mirë - hasen, sikur që mund të përfundohej në bazë të librave mbi besueshmërinë e transmetuesve.

falen pas tij. Të gjithë ata janë të përfshirë me atë siç është rasti me duanë e kunutit dhe të ngjashme, e Allahu më së miri e di.”

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur për leximin e duasë së kunutit në namaz

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ulte kokën gjatë qëndrimit në namaz. Këtë e thekson imam Ahmedi, e gjatë uljes, shikimi nuk i kapërcente gishtërinjtë e tij. Tërë gëzimin dhe kënaqësinë Allahu ia ka bërë gjatë namazit. Ai thoshte: “O Bilal, na gëzo dhe na lehtëso me namaz (edhanin).”⁴¹⁶ Gjithashtu thoshte: “Gëzimi i syve të mi më është dhënë në namaz.”⁴¹⁷

Përkundër kësaj, mund të përcillte gjendjen e atyre që faleshin pas tij edhe pse i ishte dorëzuar Allahut, ishte afër Tij, zemra e tij i ishte dorëzuar Atij dhe përkushtimi i është drejtuar vetëm Atij.

Ndonjëherë e fillonte namazin me qëllim që ta zgjaste atë, por e dëgjonte vajin e fëmijës dhe e shkurtonte namazin, që nëna të mos ndjehej e ngushtuar. Njëherë e kishte dërguar kalorësin në vëzhgim dhe e kishte bërë nijetin për namaz, andaj kthehej kah ajo anë nga e cila duhej të vinte kalorësi dhe nuk ishte përfshirë aq në namaz sa që ta linte anash brengën për kalorësin.

Njëherë ishte duke e falur farzin dhe e mbante në qafë Ummame ibn Ebi As ibn Rebiun, vajzën e vajzës së vet Zejnebes, e kur ishte në kijam, e mbante atë, e kur shkonte në ruku dhe në sexhde e lëshonte.⁴¹⁸ Ndodhte që duke u falur i vinin Hasani dhe Hyseni dhe i hipnin mbi shpinë, e ai e zgjaste sexhden se nuk dëshironte t'i zbrisnin nga shpina.⁴¹⁹

⁴¹⁶ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (4985, 4986) dhe Ahmedi (5/394,371), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

⁴¹⁷ Hadithin e shënojnë Nesaiu (7/61) dhe Ahmedi (3/128, 199, 285) nga Enesi (رضي الله عنه) dhe zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Hakimi atë e vlerëson të besueshëm, e Iraki atë e vlerëson të mirë, sikur edhe Ibn Haxheri. Hadithi në tërësi është: “Mua nga dynjallëku më janë bërë të dashura: gratë, parfumet, ndërsa gëzimi i syve të mi dhe kënaqësia e skajshme më është bërë namazi.”

⁴¹⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (1/487), Muslimi (543), Maliku (1/170), Ebu Davudi (917), Nesaiu (3/10).

⁴¹⁹ Hadithin e shënojnë Ahmedi (3/493, 494), Nesaiu (2/229, 230), Bejhekiu (2/263) nga Shedad ibn Hadi: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) doli në mes nesh, në njërin prej dy namazeve të natës, e bartte Hasanin ose Husejnin. Doli përpara mes nesh dhe e lëshoi atë, pastaj e filloi namazin. Falej me ne

Theksohet që ka qenë në namaz, pastaj kishte ardhur Aishja (رضي الله عنها) dhe kishte hasur në dyer të mbyllura. Ai kishte shkuar, ia kishte hapur derën dhe ishte kthyer në namaz.⁴²⁰

Selamin e kthente duke ju dhënë shenjë atyre që i jepnin selam derisa ishte në namaz.

Xhabiri tregon: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më dërgoi në një detyrë. Kur jam kthyer, e takova në namaz. I jepa selam, e ai na ktheu me shenjë. Këtë e shënon Muslimi në *Sahih*.⁴²¹

Enesi (رضي الله عنه) tregon: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte me shenjë (isharet) gjatë namazit.” Këtë e shënon Ahmed.⁴²²

Nga Suhejbi theksohet se ka thënë: “Kaloja afër të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) derisa ishte në namaz, i dhashë selam, e ai atë ma ktheu me shenjë (isharet).” Transmetuesi tregon: “Nuk e di si.” Ai tha: “Përveç se ka bërë shenjë (isharet) me gisht.” Hadithi është i shënuar në *Sunen* dhe *Musned*.⁴²³

Abdullah ibn Umeri tregon: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) doli për t’u falur në Kuba. I erdhën ensarët dhe i dhanë selam, e ai ishte në namaz. E pyeta Bilalin: Si iu përgjigj atyre i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) derisa ishte në namaz?” Ai më tha: “Ja kështu” dhe Xha’fer ibn Avni e shtriu pëllëmbën e dorës, ashtu që pëllëmba e dorës ishte poshtë e pjesa e sipërme e dorës ishte lartë.”⁴²⁴

dhe një sexhde e zgjati.” Më tutje tregon: “E ngrita kokën dhe e pash djalin mbi shpinën e të Dërguarit, (صلى الله عليه وسلم) e ai ishte duke e bërë sexhden, iu ktheva sexhdes. Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e përfundoi namazin, disa njerëz i thanë: “O i Dërguari i Allahut, gjatë namazit bëre sexhde të clën e zgjate? Menduam që po të ndodhë diç, ose që është duke të ardhur Shpallja! Ai tha: “Asgjë nga ajo nuk me ka ndodhur, por nipi im më kalëronte, unë nuk kisha dëshirë për ta nxituar prandaj e lash të kënaqej.” Zinxhiri i transmetuesve të hadithit është i besueshëm, ndërsa edhe Hakimi atë e ka vlerësuar të besueshëm, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Me të njëjtën temë është edhe hadithi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e atë e transmeton Ahmed (2/513) dhe zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁴²⁰ Hadithin e shënon Tirmidhiu (601), Ebu Davudi (922), Nesaiu (3/11), Ahmed (2/183, 234) zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm, e Tirmidhiu thotë që është i mirë.

⁴²¹ Hadithin e shënojnë Muslimi (540), Ebu Davudi (966), Nesaiu (3/6) dhe Ibn Maxhe (1018).

⁴²² (3/183), zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

⁴²³ Hadithin e shënon Tirmidhiu (367), Ebu Davudi (925), Nesaiu (3/5), zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Ahmed (2/10), Ibn Maxhe, (1017), zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, të besueshëm e konsideron edhe Ibn Huzejme (888).

⁴²⁴ Hadithin e shënon Tirmidhiu (368), Ebu Davudi (927), zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Tirmidhiu thotë që hadithi është hasen-sahih.

Hadithi gjendet në *Sunen* dhe *Musnede*, e Tirmidhiu atë e vlerëson si të besueshëm. Te ai qëndron se ka bërë shenjë (isharet) me dorë.

Abdullah ibn Mes'udi thotë: “Kur erdha nga Abisinia, shkova te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe e takova duke u falur. I dhashë salam, e ai ma bëri me kokë.” Këtë e shënon Bejhekiu.⁴²⁵

Sa i përket hadithit të Ebu Gatafanit nga Ebu Hurejre: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ أَشَارَ فِي صَلَاتِهِ إِشَارَةً تُفْهَمُ عَنْهُ، فَلْيُعَذِّ صَلَاتَهُ) “Ai i cili gjatë namazit bënë me shenjë (isharet) që mund të kuptohet, le ta përsëritë namazin e vet.”

E ai është i rrejshëm dhe i pavërtetë. Atë e thekson Darekutni⁴²⁶ dhe thotë: “Na tregonte Ebu Davudi që Ebu Gatafani është njeri i panjohur⁴²⁷ sepse transmetimi i cili thotë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka bërë me shenjë gjatë namazit, është i besueshëm. Atë e transmetojnë Enesi, Xhabiri dhe të tjerët.”

Me një rast, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke u falur, e Aishja (رضي الله عنها) ishte në mes kiblës dhe tij, e kur e bënte sexhden ai e prekte me dorë dhe ajo i mblidhte këmbët, kur ngrihej nga sexhdja ajo përsëri i shtrinte këmbët.⁴²⁸

Me një rast, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke u falur dhe erdhi shejtani duke u përpjekur që ta pengonte gjatë namazit. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e zuri dhe filloi ta ngulfat atë, ashtu që pështyma e tij ra mbi dorën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).⁴²⁹

⁴²⁵ Bejhekiu (2/260). I vetmi transmetues i këtij transmetimi është Ebu Ja'la Muhammed Ibn Salt Tevziu. Në *Takrib* shkruan se ai është i besueshëm, por që gabon.

⁴²⁶ E shënojnë Darekutni (195), Ebu Davudi (994), Bejhekiu në *Sunnenul-Kubra* (2/262) në zinxhirin e transmetuesve është Anane ibn Is'haku. Shiko *Nasburajeti* (2/90,91).

⁴²⁷ Ebu Gatafan është i besueshëm, ashtu shkruan në *Takrib*. Vetëm Ibn Ebu Davudi e konsideron të panjohur, e Ibn Ebu Davudi, siç thekson Darekutni, kur ka qenë i pyetur mbi të, ka thënë që shpesh ka gabuar kur ka qenë në pyetje hadithi.

⁴²⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/64), Muslimi (541), Maliku (1/17), Ebu Davudi (712), Nesaiu (1/102), Ahmedi (6/44, 55, dhe 148, 225, 255) nga Aishja (رضي الله عنها): “Isha duke fjetur përpara të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe këmbët i kisha të shtrira përpara tij, në drejtim të kiblës. Kur deshi të bie në sexhde, më preku me dorë. I mblodha këmbët, e kur u ngrit përsëri u shtriva. Atëherë nëpër shtëpi nuk kishte drita.”

⁴²⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/64), Muslimi (541). Te Buhariu ceket: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e fali namazin, pastaj tha: Shejtani mu paraqit dhe më shtrëngoi që të ma ndërpriste namazin. Allahu më forcoi dhe arrita ta mund atë. E kisha ndërmend që atë ta lidhja për muri dhe që ta shihnit në mëngjes, por mu kujtuan fjalët e Sulejmanit (a.s.): Sunduesi im, më dhuro pushtet i cili nuk i duhet askujt pas meje! Allahu e ktheu atë të nënçmuar.” Te Muslimi qëndron: “Njëri nga xhinët –

Falej edhe mbi minber dhe aty e bënte edhe rukunë por kur e bënte sexhden, zbriste prapa dhe e bënte atë, e pastaj përsëri ngjitej mbi minber.⁴³⁰

Falej përballë murit dhe kur vinte ndonjë kafshë që të kalonte përpara tij, ai largohet dalëngadalë derisa nuk e prekte murin me stomak dhe kafsha kalonte pas shpinës së tij.⁴³¹

Njëherë ishte duke u falur, e para tij erdhën dy shërbëtorë nga familja e Abdul-Muttalibit. Filluan të rrihen e ai e ndau njërën nga tjetra pa e ndërprerë namazin.⁴³²

Njëherë ishte duke u falur dhe përpara tij tentoi të kalonte një djalosh, e ai me dorë i tregoi që të kthehet dhe ai ishte kthyer. Kalonte një shërbëtorë dhe ai me dorë i tregoi që të kthehet, por ajo kishte vazhduar kah ishte nisur. Kur i Dërguari e përfundoi namazin, i tha: “Me ta është më vështirë.”⁴³³ Këtë hadith e cekë Imam Ahmedi, e është i shënuar në *Sunen*.

Nganjëherë, ofshante në namaz. Këtë e paraqet Imam Ahmedi, e është i shënuar edhe në *Sunen*.⁴³⁴

Sa i përket hadithit: “Fryrja dhe ofshama gjatë namazit janë sikur të folurit”, ky hadith nuk ka kurrfarë baze nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) por këtë e ka shënuar

dezertor më sulmoi dje dhe mu vërsul për të ma ndërprerë namazin...” Të dytë shënojnë nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁴³⁰ Hadithin e shënon Buhariu (2/331), Muslimi (544) nga Sehl ibn Sa`di: “O, njerëz, këtë e kam bërë për të më marrë shembull dhe që të dini se si është namazi im.”

⁴³¹ Hadithin e shënon Ebu Davudi (708) dhe zinxhiri i transmetuesve është i mirë, ndërsa Ibn Huzejme (827) dhe Hakimi (1/254) shënojnë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke u falur dhe një dele ishte nisur që të kalonte përpara tij. Ai lëkundej përpara saj kah kibla, gjithnjë derisa me barkun e tij nuk e preku murin.” Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

⁴³² Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (716), Nesaiu (2/65) nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه): Kaloi ai dhe një djalosh nga benu Hashimi përpara të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) duke kalëruar mbi gomar. Zbritën dhe shkuan te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), u falën me të, e ai nuk e ndërpreu namazin. Erdhën dy shërbëtorë nga Benu Abdul-Mutalibi dhe e kishin kapur për gjunjësh. Ai i ndau ato, por nuk e ndërpreu namazin.” Në transmetimin që e shënon Ebu Davudi qëndron që ato dyja ishin grindur dhe që ai i kishte ndarë. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁴³³ Hadithin e shënon Ibn Maxhe (948), Ahmedi (6/294) nga Ummu Seleme (رضي الله عنه). Në zinxhirin e transmetuesve është një i panjohur.

⁴³⁴ Hadithin e shënojnë Nesaiu (3/137, 138), Ahmedi (2/159, 188) si pjesë përbërëse e hadithit më të gjatë nga Abdullah ibn Amri: “Pastaj ishte ngritur dhe në rekatën e dytë e bënte atë çka bënte në rekatën e parë, kijam, ruku, sexhde dhe ulje. Në fund të sexhdes psherëtiu.” Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, sepse Shu`be është transmetues nga Ata' ibn Saibi te Ahmedi, e Sufjani te ibn Huzejme. Edhe njëri edhe tjetri, këtë hadith e kanë dëgjuar para se të plakeshin. Buhariu atë e transmeton si koment (3/67).

Seidi në *Sunenin* e vet, nga Ibn Abbasi si edhe fjalët e tij, nëse edhe ato janë të sakta.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qarë dhe është kollitur gjatë namazit. Ali ibn Ebi Talibi thotë: “Te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kam pasur kohën e caktuar gjatë së cilës shkoja tek ai. Kur arrija dhe e takoja duke u falur, e pyesja për leje, e ai kollitej për të ma bërë me dije që të hyjë, e sikur të mos ishte duke u falur ai do të më thoshte te hyja.” Këtë e shënojnë Nesa’iu dhe Ahmedi. Te Ahmedi është shënuar: “Te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kam pasur kohën e caktuar natën dhe kohën e caktuar ditën. Kur vija tek ai dhe e takoja duke u falur, kollitej pak.” Shënon Ahmedi,⁴³⁵ e kështu bënte edhe ai, e nuk konsideronte që me kollitje priset namazi.

Ndonjëherë falej zbathur, e ndonjëherë me të mbathura. Kështu transmeton Abdullah ibn Amri.⁴³⁶ Propozon që falja e namazit të bëhet me të mbathura duke u dalluar kështu prej Jehudëve.⁴³⁷

Duanë e Kunutit e lexonte gjatë namazit të sabahut, pas rukusë, një muaj, e pastaj e ka lënë duan e kunutin. Praktika e tij nuk ishte që duanë e kunutit ta lexonte vazhdimisht. Është e pamundur që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) çdo mëngjes pas rukusë ka thënë:

“Allahu im, më udhëzo dhe më bëj prej atyre që i ke udhëzuar, më mbroj si ata që i ke mbrojtur... e pastaj e ka ngritur zërin, e as’habët e tij kanë bërë amin dhe që këtë e ka bërë deri në vdekje, e që kjo të mos jetë e njohur te ummeti i tij, çka më tepër, që shumica e as’habëve nuk e kanë përfillur këtë praktikë, madje të gjithë as’habët e tij. Njëri prej tyre madje thotë se kjo është një gjë e re (novacion), siç thotë Sa’d ibn Tarik Eshxhei: “I kam thënë babait tim: ‘O atë, je falur pas të Dërguarit të Allahut, pas Ebu Bekrit, pas Umerit, pas Uthmanit dhe pas Aliut, këtu dhe pesë vitet e fundit në Kufa, e a e kanë lexuar ata duanë e kunutit në namazin e sabahut?’ Ai më tha: ‘Bir, kjo është gjë e re e futur.’”⁴³⁸ Këtë e shënojnë autorët e *Sunenit* dhe Ahmedi. Tirmidhiu thotë se hadithi është hasen *Sahih*. Darekutni shënon nga Seid

⁴³⁵ Hadithin e shënojnë Ahmedi (647), Nesai (3/12), Ibn Huzejme (902), nga Abdullah ibn Nexhijj, e ai nga Aliju, e aty është edhe ndërprerja në zinxhirin, sepse Abdullah ibn Nexhijj atë nuk e ka dëgjuar nga Aliu, r.a. Në disa burime qëndron që Abdullah ibn Nexhijj ka transmetuar nga babai i vet, e ai nga Aliu (رضي الله عنه). Nexhijj është i panjohur dhe atë të besueshëm e konsideron vetëm Ibn Hibbani.

⁴³⁶ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (653), Ibn Maxhe (1038), Ahmedi (2/174, 178, 179, 190, 206, 215) zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁴³⁷ Hadithin e shënon Ebu Davudi (652), zingjiri i transmetuesve është i fuqishëm, Hakimi thotë që është i besueshëm, e me të pajtohet edhe Ez-Zehebi. Hadithin e shënon edhe Bejhekiu (2/432).

⁴³⁸ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (402), Ibn Maxhe (1241), Ahmedi (3/472, 6/394), Bejheki (2/213) zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

ibn Xhubejri se ka thënë: “Dëshmoj se e kam dëgjuar Ibn Abbasin duke thënë: ‘Duaja e kunutit në namazin e sabahut është novacion’.”⁴³⁹ Bejhekiu shënon nga Ebu Muxhlizi të ketë thënë se: “E kam falur sabahun me Ibn Umerin, e ai nuk e lexoi duanë e kunutit. E kam pyetur: ‘Nuk të kam dëgjuar që ke kënduar duanë e kunutit?’ E ai tha: ‘Nuk e di se këtë e ka bërë ndonjëri prej as’habëve’.”⁴⁴⁰

Sikur ta kishte lexuar duanë e kunutit i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e sabahut dhe sikur as’habët të kishin bërë amin në atë, kjo do t’i transmetohej ummetit, siç është transmetuar që ka lexuar Kur’an me zë, numri i rekateve dhe koha e leximit. Sikur të thonë se është e mundur që atë e kanë lënë pas dore, atëherë do të ishte e mundur që të thonë se edhe gjërat tjera i kanë lënë pas dore. Në këtë mënyrë e dimë që praktika e tij nuk ka qenë leximi i vazhdueshëm i bismeles me zë çdo ditë dhe çdo natë, pesë herë, e pastaj që shumica e ummetit e ka lënë pas dore atë praktikë, ose kjo ka mbetur e fshehur. Kjo është diçka që nuk është e pranueshme. Sikur kjo të ishte e saktë, atëherë kjo do të ishte, si transmetimi i numrit të namazeve, numrit të rekateve, të lexuarit me zë dhe në heshtje, numrit të sexhdeve, renditjes së pjesëve përbërëse të namazit. E tërë mbështetja është tek Allahu.

Është e drejtë të thuhet, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka lexuar me zë dhe në heshtje, që e lexonte kunutin dhe që e linte atë dhe që leximi i tij në heshtje ka qenë më i shpeshtë se ai me zë dhe se kunutin e ka lënë më shpesh sesa që e ka lexuar. Kunutin e lexonte kur ekzistonte rreziku dhe lutej për të tjerët, e kunutin e linte kur nuk kishte nevojë për të, ose kur njerëzit liroheshin nga robërimi, ose kur e pranonin Islamin ata që i ka përmendur në lutjet e tij dhe kanë ardhur të penduar.

Duanë e kunutit, në namazin e sabahut e lexonte me shkakun e justifikuar, e kur ky shkak zhdukej, nuk kishte nevojë për të. Kunutin nuk e lexonte edhe në namazin e akshamit. Këtë e cekë Buhariu nga Enesi (رضي الله عنه),⁴⁴¹ edhe Muslimi nga Berra’ (رضي الله عنه)⁴⁴². Imam Ahmedi shënon nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur e lexonte duanë e kunutit një muaj pandërprerë në drekë, në ikindi, në aksham, në jaci dhe në sabah, në fund të çdo namazit, pasi që thoshte: “Allahu dëgjon atë që i falënderohet Atij, në fund të rekatit. E

⁴³⁹ Hadithin e shënon Darekutni (2/213), e në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah ibn Mejsere, e ai është i dobët.

⁴⁴⁰ *Sunenul-Kubra* (2/213), zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁴⁴¹ Buhariu (2/408), Muslimi (677), Ahmedi (3/167, 255).

⁴⁴² Muslimi (678) cekë që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar duanë e kunutit edhe në sabah edhe në aksham. Ebu Davudi (1444), Tirmidhiu (401), Nesaiu (2/202). Tirmidhiu thotë që hadithi është hasen-sahih.

mallkonte një degë të fisit Benu Sulejme, Ri'l, Zukvan dhe Usajje, e amin bënin ata që faleshin pas tij. Këtë e shënon Ebu Davudi.⁴⁴³

Praktika e të Dërguarit ka qenë që, sipas nevojës ta lexonte duanë e kunutit, e ta lëntë atë kur zhdukej nevoja për të dhe nuk përkufizohej vetëm në namazin e sabahut. Më së shpeshti atë e lexonte në namazin e sabahut sepse ai ishte edhe me leximin më të gjatë, i lidhur për namazin e natës, menjëherë pas agimit dhe momentit e pranimit të lutjes, të zbritjes Hyjnore, për atë se ai është namazi në të cilin marrin pjesë dhe dëshmojnë edhe Allahu edhe melaiket e Tij, ose melaiket e ditës dhe të natës. Edhe njëra edhe tjetra shënohen në komentimin e ajetit:

... إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿١٨٠﴾

“... Me të vërtetë që leximi i Kur'anit herët në agim është gjithnjë i dëshmuar (i ndjekur nga melekët e ditës dhe të natës, të ngarkuar për mbikqyrjen e njerëzve).”
[El-Isra': 78]

Sa i përket hadithit të Ebu Fudejkut, të cilin e transmeton nga Abdullah ibn Seid ibn Ebu Seid Mekburi, e ai nga babai i vet, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), të ketë thënë se: “Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ngritke kokën nga rukuja e dytë e namazit të sabahut, i ngritke duart dhe e lexonte këtë dua (duanë e kunutit):

(اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ)

“Allahu im, më udhëzo me ata që i ke udhëzuar, më bëj me ata që i ke bërë të ndershëm, më radhit me ata që i ke mbrojtur, më beko atë që ma ke dhënë dhe më mbroj nga ajo që më ke caktuar, sepse Ti vendos dhe nuk ka gjykatës pos Teje. Nuk është i nënçmuar ai të cilin Ti e merr nën mbrojtjen Tënde, i Lavdëruar qofsh dhe i denjë për çdo madhështi.” – “Allahummehdini fimen hedejte ve afini fimen afejte ve tevel-leni fimen tevel-lejte ve barik li fima e'atajte ve kini sherre ma kadajte inneke takdi ve la jukda alejk, innehu la jedhilu men valejt tebarekte rabbena ve te'alejt.”

Me të vërtetë do të ishte argument jashtëzakonisht i qartë sikur ky hadith të ishte i besueshëm ose i mirë, ndërkaq, nuk mund të merret ky Abdullahu si dikush me të cilin mund të argumentohet, edhe pse Hakimi hadithin e tij mbi kunut-duanë e konsideron të besueshëm, kur ai e transmeton atë nga Abdullah Mizemi: “Na

⁴⁴³ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (1443), Ahmedi (1/301), zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Hakimi thotë që është i besueshëm (1/225), e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

tregonte Jusuf ibn Musa duke transmetuar nga Ahmed ibn Salihu, e ai nga Ibn Ebu Fudejku...”⁴⁴⁴. E saktë, ekziston hadithi që është i besueshëm dhe i cili transmetohet nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه): “Pasha Allahun, unë jam më i afërt, në mesin tuaj, me faljen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).” E Ebu Hurejre duanë e kunutit e lexonte në rekatin e fundit të namazit të sabahut, pasi që thoshte: “Allahu e dëgjon atë që i falënderohet Atij.” Lutej për besimtarët dhe i mallkonte mosbesimtarët.⁴⁴⁵

Është e padyshimtë se i Dërguari e ka bërë atë dhe pastaj e ka lënë, por Ebu Hurejre kishte dëshirë t’i mësonte ata se ky kunut është sunnet dhe që kjo ka qenë praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

Kjo, njëkohësisht është edhe përgjigje për Kufjanët të cilët konsiderojnë që absolutisht është i qortuar leximi i kunutit në namazin e sabahut, gjatë ndonjë krize apo fatkeqësie⁴⁴⁶ dhe ata thonë se kjo është e deroguar e që të praktikuarit e tij llogaritet si novacion. Ata të cilët e pasojnë sunnetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ata e kanë marrë qëndrimin e mesëm, në të vërtetë, ata e lexojnë kunutin atëherë kur atë e ka lexuar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e e lënë atë kur e ka lënë edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Ata e pasojnë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) edhe në leximin e edhe në mos leximin e duasë së kunutit dhe thonë: “Të lexuarit e kunutit është sunnet, por edhe mosleximi i tij është sunnet. Ata nuk i kritikojnë ata që vazhdimisht e lexojnë kunutin dhe atë praktikë nuk e konsiderojnë të qortuar. Gjithashtu nuk konsiderojnë se kjo është novacion dhe që ai i cili e praktikon atë është kundërshtar - oponent i sunnetit, siç nuk i kritikojnë as ata të cilët e mohojnë leximin e kunutit gjatë ndonjë vështirësie, e as nuk konsiderojnë që ai i cili e ka lënë kunutin ka vepruar në kundërshtim me sunnetin, do të thotë, se lënia e leximit të kunutit është novacion. Ai i cili e lexon kunutin, bënë mirë, por edhe ai që nuk e lexon atë, gjithashtu bënë mirë.

⁴⁴⁴ Hafidhi në *Takrib* thotë: “Abdullah ibn Seid ibn Seid Makhburi është i përjashtuar.”

⁴⁴⁵ Mutefekun alejhi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁴⁴⁶ Kjo është diskutabile nga Al-lam Halebi, i cili ishte i medhhebit hanefi, në *Sherhul-Kebir* (420) thotë: Arsyeshmëria e kunutit është e vazhdueshme, gjatë fatkeqësive. Kjo është koha kur as`habët të cilët e praktikonin atë e lexonin kunutin , e ky është drejtimi ynë dhe qëndrimi i shumicës.”. Ebu Xhafar Tahaviu thotë: “Ne nuk e lexojnë kunutin në namazin e sabahut, përveç në rast të ndonjë fatkeqësie, e në rast se na godet ndonjë fatkeqësi, ose ndonjë çrregullim, atëherë nuk ndalohet leximi i tij. Këtë e bënte edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Hafidh Ibn Haxheri në *Diraje* (17) thotë: “ Nga transmetimet merret se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e këndonte kunutin, përveç në situata kritike.” Ibn Hibbani shënon nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e lexonte kunutin në namazin e sabahut, përveç nëse lutej për besimtarë ose nëse i mallkonte mosbesimtarët. Ibn Huzejme (620) shënon ngjashëm nga Enesi (رضي الله عنه), e zinxhiri edhe i njërit edhe i tjetrit është i besueshëm.

Të qëndruarit në këmbë pas rukusë është pjesë e namazit kur lexohet dua ja dhe falënderohet. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka bashkuar këto dyja dhe e lexonte kunutin, e lavdëronte dhe i falënderohej Sunduesit të vet dhe kjo është praktika të cilën duhet pasuar. Sikur imami ta lexonte ndonjëherë këtë dua me zë, që t'i mësonte të tjerët që faleshin pas tij nuk do ta kishte gabim. Umeri, lutjen fillestare e lexonte me zë që atë ta mësonin edhe të tjerët, Ibn Abbasi gjatë namazit të xhenazes e lexonte Fatihanë që t'ua bënte me dije të tjerëve që kjo gjatë këtij namazi është sunnet. Kësaj i përket edhe shqiptimi i ainit me zë nga imami në fund të Fatihasë.

Kjo është divergjencë e lejuar ku nuk duhet qortuar as personin që atë e bënë, por as personin që atë nuk e bënë. Kjo është si ngritja e duarve në namaz, apo mos ngritja e tyre, ose siç është divergjenca rreth teshehudeve të ndryshëm, ose rreth llojeve të edhanit dhe të ikametit, ose rreth ceremonive të haxhxhit; **ifrad, kiran ose temmettu'**.

Qëllimi ynë, për të cilin synohet në këtë libër, është vetëm që ta paraqesim sunnetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), të cilin ai e zbatonte, kjo hulumtohet dhe kjo tregohet. Kjo është një, e të thuhet se çka është e lejuar dhe nuk është e qortuar, të braktiset ose të zbatohet është diçka tjetër. Në këtë libër nuk dëshirojmë të themi se çka është e lejuar dhe çka është e ndaluar, por dëshirojmë ta paraqesim praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), ashtu siç ai atë për vete e ka zgjedhur.

Kjo praktikë është më e tërësishme dhe më e mirë. Nëse themi se praktika e tij nuk ka qenë në vazhdimësi ta lexonte duanë e kunutit në namazin e sabahut, ose që vazhdimisht ta lexonte bismelen me zë, kjo nuk do të thotë që është e qortuar të veprohet ndryshe, ose që kjo është novacion, por praktika e të Dërguarit është më e tërësishme dhe më e mirë, e Allahu na ndihmoftë.

Sa i përket hadithit të Ebu Xha'fer Raziut nga Rebi ibn Enesi, të cilin ai e transmeton nga Enesi (رضي الله عنه) të ketë thënë se: "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duanë e kunutit e ka lexuar deri në vdekje." Kjo është shënuar te Ahmedi, Tirmidhiu⁴⁴⁷ dhe te autorët e tjerë, Ebu Xha'feri është i vlerësuar si transmetues i dobët nga ana e Ahmedit. Ibn Medini për të thotë se ka qenë harrestar. Ebu Zura thotë: "Shumë gabonte." Ibn Hibbani thotë: "Shpesh është i vetmi transmetues me transmetime të papranueshme nga të njohurit."

Mësuesi im Ibn Tejmije më ka thënë: "Ky zinxhir i transmetuesve është i njëjtë me atë përmes të cilit transmetohet hadithi mbi sqarimin e ajetit

⁴⁴⁷ Hadithin e shënon Tirmidhiu, Ahmedi (3/162), Bejhekiu (2/201), Darekutni (2/39), Tahaviu (faqe, 143). Në zinxhirin e transmetuesve është Ebu Xhafer Razi, e emri i tij është Isa ibn Mahani dhe ai është i dobët, siç thotë vet autori.

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ... ﴿١٧٢﴾

“(Përkujtoni) **edhe kohën kur Zoti yt bëri të lindë nga bijtë e Ademit, nga kërbishtja e tyre...**” [El-A'raf: 172]

Ky ishte hadithi i gjatë i Ubejj ibn Ka'bit, në të cilin qëndron: “E shpirti i Isasë (عليه السلام) ishte në mesin e atyre shpirtrave, nga të cilët është marrë obligimi në kohën e Ademit (عليه السلام), ky shpirt i është dërguari Merjemes, atëherë kur është larguar nga familja e vet në vetmi. Allahu ia ka dërguar melekun në formë njeriu dhe ajo mbeti me barë nga ai me të cilin fliste dhe i ka hyrë përmes gojës.”⁴⁴⁸ Ky është gabim i pafalshëm, sepse ai i cili i është dërguar asaj, ishte jeleku, i cili i ishte drejtuar asaj:

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

“(Xhibrili) i tha: **“Unë jam vetëm një i Dërguar nga Zoti yt, (për të njoftuar) për dhuratën me një djalë të drejtë e të përkushtuar për ty.”**” [Merjem: 19]

e ai i cili i është drejtuar nuk ka qenë Isa (عليه السلام), sepse kjo është e pamundur.

Me këtë dëshirohet të thuhet se Er-Razi i transmeton hadithet e papranueshme dhe asnjë dijetarë i hadithit nuk i merr ato transmetime që i transmeton ai si transmetues i vetëm. Sikur të ishte i besueshëm, këtu nuk kemi kurrfarë argumenti se ky është kunuti i vetëm. Aty nuk përmendet që kunuti është kjo lutje. Kunut quhet edhe të qëndruarit në këmbë edhe heshtja gjatë qëndrimit në këmbë, ibadeti i vazhdueshëm, dua, tesbihi, të nënshtruarit, siç thotë i Lartësuari:

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَنِينٌ ﴿٢٦﴾

“Dhe të Tij janë gjithkush që është në qiej dhe në tokë. Të gjithë janë të bindur ndaj Tij.” [Er-Rum: 26]

... سَاجِدًا وَقَائِمًا تَحَذِّرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ... ﴿٢٧﴾

⁴⁴⁸ Hadithin e shënon Hakimi (2/323, 324), në zinxhirin e transmetuesve është Ebu Xhafer Razi, e ai është i dobët, Ibn Kethiri në tefsirin e vet thotë (3, 114): “Kjo është skajshmërisht e çuditshme dhe e papranueshme dhe me siguri është israilijjat. Hakimi dhe Edh-Dhehebiu kanë gabuar kur kanë thënë që kjo është e besueshme.

“... i cili bie në sexhde e qëndron në falje gjatë orëve të natës duke pasur frikë Jetën e Pastajme dhe duke shpresuar për Mëshirën e Zotit të tij (si ai që mohon e nuk beson)? ...” [Ez-Zummer: 9]

... وَصَدَقْتَ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا وَكَانَتْ مِنَ الْفَائِزِينَ ﴿١٠﴾

“... dhe ajo dëshmoi për vërtetësinë e Fjalëve të Zotit të saj (besoi Fjalët e Allahut: “Bëhu!” dhe ai që bërë - Isai, biri i Merjemes, i Dërguari i Allahut), (besoi) edhe Librat e Tij dhe që prej Kanitineve (prej robëve dhe të përkushtuarve të nënshtruar ndaj Allahut).” [Et-Tahrim: 12]

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: (أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طُولُ الْقُنُوتِ) “*Namazi më i mirë është ai i cili ka kunutin më të gjatë.*” Zejd ibn Erkam ka thënë: “Kur janë shpallur fjalët e Allahut:

... وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾

“...Dhe para Allahut qëndroni të kujdesshëm.” [El-Bekare: 238]

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na ka urdhëruar të heshtim dhe na ka ndaluar të folurit.”⁴⁴⁹ Enesi nuk ka thënë: “Pandërprerë e lexonte kunutin, me zë të lartë: ‘Allahu im, më udhëzo me atë që i ke udhëzuar...’ e deri në fund të lutjes, e që ata kanë bërë amin pas tij. Është e padyshimtë që fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “Zoti ynë, i Lavdëruar qofsh sa mund të mbushen qiejt..., e deri në fund të lutjes dhe të lavdërimit, të cilat i thoshte, gjithashtu janë kunut, që zgjatja e të qëndruarit në këmbë është kunut, që të lexuarit e gjatë të Kur’anit është kunut, që kjo lutje e caktuar është kunut, e si atëherë mund të thuhet që Enesi ka menduar saktë për këtë lutje, e nuk ka menduar mbi llojet tjera të kunutit?!

Është e pasaktë se kunuti që e ka lexuar në namazin e sabahut, e jo edhe në namazet e tjera, është dëshmi që të nënkuptohet duaja saktë e caktuar, sepse format e tjera të kunutit janë të përbashkëta në të gjitha namazet, e Enesi e ka cekur namazin e sabahut duke e përmendur kunutin, e jo edhe namazet e tjera.

Gjithashtu, nuk mund të thuhet se kjo është të mallkuarit e mosbesimtarëve, ose duaja për besimtarët e dobët, sepse Enesi thotë që duanë e kunutit e ka lexuar një muaj, e pastaj e ka lënë, prandaj është e qartë se kjo dua të cilën e ka lexuar dhe ka vazhduar së lexuari atë, është ajo dua e kunutit që është e njohur. Duanë e kunutit

⁴⁴⁹ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/59), Muslimi (539), Tirmidhiu (405,2989), Ebu Davudi (949) dhe Nesaiu (3/18).

e lexonin edhe Ebu Bekri, Umeri, Uthmani, Aliu, Berra ibn Azib, Ebu Hurejre, Abdullah ibn Abbasi, Ebu Musa Esh'ariu, Enes ibn Maliku dhe të tjerët.

Në pohimin e disa individëve, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar duanë e kunutit vetëm në namazin e sabahut mund t'u përgjigjet në disa mënyra:

Njëra prej tyre është, që Enesi (رضي الله عنه) ka thënë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar duanë e kunutit edhe në namazin e sabahut edhe në namazin e akshamit, siç e shënon Buhariu, ashtu që nuk e ka ndarë vetëm namazin e sabahut. Të njëjtën e përmend edhe Berra ibn Azibi.

Është e pasaktë të thuhet, se kunuti i akshamit është i deroguar, për shkak se do të ishte logjike që Kufjanët të thonë se e njëjta është edhe me kunutin e sabahut. Pra, nuk mund të merret si argument derogimi i kunutit të akshamit e që të mos përmendet derogimi i kunutit të sabahut.

Nëse thuhet se kunuti është lexuar gjatë kohës së vështirësive, e nuk është i qëndrueshëm dhe i përhershëm, kundërshtarët në mes dijetarëve të hadithit kanë për të thënë se kjo është e saktë, por që rasti i njëjtë është edhe me kunutin e sabahut. Shtrohet pyetja se ku qëndron dallimi?

Ata thonë, fakti që kunuti i sabahut është lexuar në situata të vështira, e që nuk ka qenë kunut i përhershëm, mbi atë tregojnë vet fjalët e Enesit, ndërsa mbështetës në vërtetimin e faktit që kunuti ka qenë praktikë e vazhdueshme pikërisht është Enesi. Enesi tregon se ai ka qenë kunuti në situata të jashtëzakonshme dhe se ajo është praktikë e lënë. Në të dy *Sahihët* nga Enesi (رضي الله عنه) transmetohet, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) një muaj rresht e ka lexuar duanë e kunutit, gjatë të cilit e mallkonte njërin nga fiset arabe, e pastaj atë praktikë e ka lënë.

E dyta është, që Shebabe Transmeton nga Kajs ibn Rebiu, e ai nga Asim ibn Sulejmeni, se ka thënë: “E kemi pyetur Enesin: ‘Disa njerëz pohojnë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka lexuar vazhdimisht kunutin gjatë namazit të sabahut?’ Ai ka thënë: ‘Gënjejnë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar kunutin një muaj rresht duke e mallkuar njërin nga fiset arabe.’” Kajs ibn Rebiu është transmetues të cilin vetëm Jahja ibn Meini e konsideron të dobët, derisa dijetarët tjerë atë e vlerësojnë të besueshëm. Ndërkaq, është e sigurt që nuk është nën shkallën e Ebu Xha'fer Raziut, prandaj është e pakuptueshme që fjalët e Ebu Xha'ferit mund të jenë argument, kur thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pasur praktikë të përhershme leximin e kunutit, gjithnjë deri në vdekje, e që hadithi i Kajsit të mos pranohet si argument edhe pse ai është më i besueshëm se Ebu Xha'feri, ose bile në shkallë të njëjtë. Ata të cilët Ebu Xha'ferin e konsiderojnë të dobët, janë më tepër se ata që thonë për Kajsin. Është e njohur se Kajsin e ka vlerësuar si të dobët Ibn Meini dhe e ka paraqitur justifikimin e vlerësimit të tillë. Ahmed ibn Seid ibn Ebi Merjemi thotë: “E kam pyetur Jahjan mbi Kajs ibn Rebiun, e ai më tha: ‘Është i dobët dhe

hadithet e tij nuk duhet shënuar. Ai e ka transmetuar hadithin nga Ubejda, e ai hadith për të ka qenë i njohur nga Mensuri.”

Ky fakt nuk mund të merret si domosdoshmëri për pezullimin e hadithit. Është e mundur që Kajsi ka gabuar në emërtimin dhe ka thënë Ubejde në vend të Mensurit, por cili nga dijetarët e hadithit është i sigurt nga një gabim i tillë?!

E treta është, që Enesi ka thënë se nuk e kanë lexuar kunutin, e që kunuti i parë i të Dërguarit është lexuar kur e ka mallkuar Ri'lin dhe Zekvanin. Në dy *Sahihët* është i shënuar hadithi i Abdulaziz ibn Suhejb, i cili transmeton nga Enesi, që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka dërguar shtatëdhjetë vetë në një detyrë. Ata ishin mësues. Te bunari Meune ata i takuan dy degë të fiseve Benu Sulejme, Ri'l dhe Zekvan, e mësuesit kanë thënë: “Pasha Allahun, nuk dëshirojmë asgjë prej jush, por jemi duke e zbatuar detyrën të cilën na e ka besuar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).” Fatkeqësisht, i mbytën ata. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) një muaj gjatë namazit të sabahut i mallkoi përkatësit e këtyre fiseve. Ky është fillimi i kunutit e ne nuk e kemi lexuar kunutin e as nuk e kemi praktikuar atë.⁴⁵⁰

Është e padrejtë të thuhet se ky kunut, të cilin e ka lexuar në namazin e sabahut, e jo edhe në namaze të tjera, është argument që nënkuptohet duaja saktë e caktuar, sepse format e tjera të kunutit janë të përbashkëta në të gjitha namazet tjera.

Gjithashtu nuk mund të thuhet se ai ka qenë mallkimi i mosbesimtarëve apo lutje për besimtarët e dobët, sepse Enesi tregon, se kunutin e ka lexuar një muaj, e pastaj e ka lënë atë, prandaj është e qartë se kjo dua, të cilën e ka lexuar dhe ka vazhduar ta lexonte, është duaja e kunutit, e cila është e njohur. Kunutin e kanë lexuar edhe Ebu Bekri edhe Umeri, Aliu, Bera in Azibi, Ebu Hurejre, Abdullah in Abbasi, Ebu Musa Esh'ariu, Enesi, Ibn Maliku dhe të tjerët.

Kjo tregon mbi faktin se kunuti nuk ka qenë praktikë e përhershme e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), mu sikur e tregojnë këtë edhe fjalët e Enesit: “Ky ishte fillimi i kunutit.” Kunutin e ka lexuar një muaj e pastaj e ka lënë”, është argument i qartë se ai kunut, të cilin e përmend ai, është lexuar gjatë fatkeqësive, e këndimi i tij ka zgjatur një muaj.

Rasti i njëjtë është kur në namazin e jaxisë ka lexuar kunutin një muaj, siç është shënuar në dy *Sahihët* nga Jahja ibn Ebi Kethiri, e ai nga Ebu Seleme, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar kunutin një muaj në namazin e jaxisë. Në kunut thoshte:

اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، اللَّهُمَّ أَنْجِ عَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ

⁴⁵⁰ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/408, 7/296, 297) dhe Muslimi (677).

“Allahu im, shpëtoje Velid ibn Velidin, Allahu im, shpëtoje Seleme ibn Hishamin. Allahu im, shpëtoje Ajjash ibn Ebu Rebi. Allahu im, shpëtoji të gjithë besimtarët e dobët. Allahu im, forcoje presionin Tënd në Mudarr, Allahu im, ua bë vitet e urisë sikurse që ia ke bërë Jusufit (عليه وسلم).”

Ebu Hurejre tregon: “Një ditë nuk i lexoi këto lutje. Këtë ia përmenda, e ai më tha: **“Vallë, a nuk je duke e parë që kanë ardhur.”**⁴⁵¹ Duaja e tij e kunutit edhe në mëngjes ishte e kësaj natyre, pra, për shkak të situatave dhe fatkeqësive të caktuara. Prandaj, Enesi atë e lidh për një muaj.

Nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) transmetohet, se kunutin e ka lexuar një muaj gjatë namazit të sabahut. Edhe njëri edhe tjetri janë të besueshëm. Tani më e kemi përmendur hadithin e Ikrimes nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kunutin e ka lexuar pandërprerë, një muaj rresht në namazin e drekës, ikindisë, akshamit, jacisë dhe sabahut. Këtë hadith e shënon Ebu Davudi dhe të tjerët, e edhe ai është i besueshëm.

Taberaniu në *Mu’xhemen* e vet e shënon hadithin përmes Muhammed Ibn Enesit, që Mutarif ibn Tarif u tregonte, duke transmetuar nga Ebu Xhehmi, e ai nga Berra ibn Azibi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka falur asnjë namaz të urdhëruar e që në të të mos e falte kunutin.⁴⁵² Taberaniu thotë, që ky transmetim nuk transmetohet nga Mutarifi përveç përmes Muhammed ibn Enesit.

Përkundër faktit që ky zinxhir i transmetuesve nuk mund të shërbejë si argument, sipas kuptimit hadithi është i besueshëm, sepse kunuti është në kuptimin e duasë, e është e njohur se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka falur asnjë namaz të urdhëruar e që në të të mos ketë lexuar duanë. Supozohet që Enesi ka menduar në këtë kur ka thënë, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk është ndalur së lexuari kunutin deri në vdekje, në hadithin e Ebu Xha’ferit, nëse ai është i saktë. Ne nuk dyshojmë në vërtetësinë e këtyre fjalëve të tij, gjegjësisht që ka lexuar lutje deri në vdekje.

E katërta është, që transmetimi nga Enesi (رضي الله عنه), tregon qartë se mbi çka mendohet dhe e vërteton edhe njërin edhe tjetrën. Në të dy *Sahihët* është shënuar transmetimi nga Asim Ahvel-li, që ka thënë: “E kam pyetur Enesin (رضي الله عنه) mbi kunutin në namaz, e ai më tha: “Kunuti lexohet.” E pyeta: “Para apo pas rukusë?” Ai tha: “Para”. Unë kam thënë: “Një njeri më ka thënë se i ke thënë që kunuti lexohet pas rukusë”. Ai tha: “Gënjen, unë kam thënë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka lexuar kunutin pas rukusë përveç se një muaj rresht.”

⁴⁵¹ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/410), Muslimi (675), Nesaiu (2/201) dhe Ibn Maxhe (1442).

⁴⁵² Transmetuesit janë të besueshëm, përveç Muhammed ibn Enesit. Ai është i sinqertë, por i transmeton edhe transmetimet garib. Hejthem i këtë e cekë në *Mexhmeuz-zevaid* (2/138) si transmetim të cilin e transmeton Teberaniu në *Evsat* dhe thotë që transmetuesit janë të besueshëm.

Një grup dijetaresh konsideron se ky hadith është i dobët dhe që ky transmetim është i vetmi nga Asimi, e që transmetuesit tjerë transmetojnë ndryshe. Ata thanë: “Asimi është shumë i besueshëm, vetëm se transmetimi i tij nuk është në përputhshmëri me transmetimet e tjera nga Enesi (رضي الله عنه), kur është fjala mbi dy kunutet. Edhe hafizi mund të gaboj por edhe kali më i mirë mund të rrëshqas. Thonë se Ahmed i ka vlerësuar këtë hadith si të dobët.

Esremi thotë: “E kam pyetur Ebu Abdullahun, Ahmed ibn Hanbelin: “A e transmeton dikush tjetër, përveç Asim Havelit nga Enesi (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar kunutin para rukusë?” Ai më tha: “Nuk di që dikush tjetër ka thënë atë përveç tij.” Ebu Abdullahu thotë: “Asimi e transmeton të kundërtën e të gjithë të tjerëve, nga Hishami, i cili transmeton nga Katade, e ai nga Enesi, ai nga Tejmije, ai nga Ebu Muxhlizi, e ai nga Enesi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka lexuar kunutin pas rukusë.” Ejjubi transmeton nga Ibn Sirini se ka thënë: “E kam pyetur Enesin: ‘Handhale Seddusi ka katër zinxhir të transmetuesve të transmetimeve nga Enesi (رضي الله عنه).’”

Sa i përket Asimit, ai thotë: “Unë e kam pyetur, e ai ka thënë: “Gënjejnë. Ai kunutin e ka lexuar një muaj rresht pas rukusë.” E kam pyetur: “Kush e ka transmetuar atë nga Asimi?” Ai ka thënë: “Ebu Muaviu dhe të tjerët.” Ebu Abdullahun e kanë pyetur: “Vallë, a nuk flasin hadithet e tjera mbi kunutin pas rukusë?”, ai ka thënë: “Natyrisht, flasin, nga Hufaf ibn Imai ibn Rahdati dhe nga Ebu Hurejre.”

E kam pyetur Ebu Abdullahun: “Përse atëherë thua që është i lejuar leximi i kunutit para rukusë, nëse transmetimi është i besueshëm, se ai lexohet pas rukusë?” Ai tha: “Kunuti në sabah është pas rukusë, por edhe në vitër është pas rukusë, por nëse lexohet më herët nuk ka pengesë. As’habët bënë ashtu dhe praktika e tyre ka qenë e ndryshme. Sa i përket sabahut, këtu është praktikë e përhershme që të lexohet pas rukusë.”

Shumë është e çuditshme që ky hadith konsiderohet i dobët, e i cili është i besueshëm dhe të gjithë janë të pajtimit me këtë. Atë e transmetojnë transmetues të besueshëm, të cilët janë shembull i besnikërisë. Janë të paktë ata, që kur kanë nevojë për argumentimin e meth’hebit të tyre dhe qëndrimit, nuk do të nisen me këtë rrugë për të argumentuar me hadithet që transmetohen nga Ebu Xha’fer Raziu, Kajs ibn Rebi’u, Amr ibn Ejjubi, Amr ibn Ubejde, Dinari, Xhabir Xhufiu dhe të tjerët.

Ne kemi ardhur në përfundim se të gjitha hadithet që transmetohen nga Enesi (رضي الله عنه) janë të besueshëm, njëri e vërteton tjetrin dhe në ta nuk ka kontradikta. Atë kunut të cilin ai e përmend para rukusë dallohet nga ai pas rukusë, dhe rukuja që është e lidhur për kohë të caktuar është lloj tjetër nga ajo që është e drejtuar dhe e cili ka qenë praktikë e përhershme.

Kunuti i cili është i përmendur para rukusë është me qëllim të zgjatjes së leximit të Kur'anit, e në hadith mendohet mbi të: **“Namazi më i mirë është ai i cili ka kunut të gjatë.”** Ndërsa kunuti i cili përmendet pas rukusë është të qëndruarit e gjatë në këmbë për shkak të duasë.

Atë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka bërë një muaj kur ka mallkuar dhe kur është lutur për njerëzit, e pastaj vazhdoi me zgjatjen e të qëndruarit në këmbë për shkak të të drejtuarit lutjes së falënderimit. Atë e bënte deri në vdekje, siç është shënuar në të dy *Sahihët* nga Thabiti, e ai transmeton nga Enesi (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “Jam duke u falur ashtu siç falej i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur falej me ne.”

“Enesi bënte diç, çfarë nuk jam duke e parë që jeni duke e bërë ju, kur e ngritke kokën nga rukuja, ai drejtohej dhe mbetej aq sa dikush do të mund të mendonte se është harruar.”⁴⁵³ Ky është kunuti të cilin e ka praktikuar (i Dërguari) derisa është shpërngulur në ahiret.”

Është e njohur që nuk heshtte gjatë qëndrimit aq të gjatë në këmbë, por e lavdëronte Sunduesin e vet, e madhëronte Atë, e luste Atë, por ky është kunut tjetër nga ai që është lidhur për kunutin e periudhës një mujore. Ky është mallkimi kundër fisit Ri'la dhe Zekvan, Usajje dhe Benu Lihjan dhe lutja për besimtarët e dobët që ishin në Mekë. Sa i përket kunutit në lidhje me sabahun, kjo është e lidhur me çështjen, sepse është pyetur për kunutin e sabahut dhe i është përgjigjur pyetjes. Gjithashtu, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) sabahun e falte më gjatë se namazet e tjera dhe gjatë namazit të sabahut i lexonte gjashtëdhjetë deri njëqind ajete.

Kijami i tij, rukuja, të qëndruarit në këmbë pas rukusë dhe sexhdeja, siç thotë Berra ibn Azimi, ishin përafërsisht të njëjta. Pas kthimit nga rukuja, gjatë namazit të sabahut, bënte diç çfarë nuk është parë gjatë namazeve të tjera. Është e njohur që i lutej Sunduesit të vet dhe e lavdëronte Atë gjatë këtyre qëndrimeve të gjata në këmbë siç e kemi cekur këtë në hadithet që flasin mbi këtë. Ky padyshim është kunuti i tij dhe ne nuk dyshojmë që kunutin e ka lexuar në namazin e sabahut derisa nuk e ka braktisur këtë botë.

Kunuti në terminologjinë juridike dhe te njerëzit e shumtë është bërë nocion nën të cilin nënkuptohet kjo lutje: “dua e kunutit”, e kur njerëzit dëgjuan se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duanë e kunutin e ka lexuar deri në ndarjen me këtë botë, e gjithashtu edhe Hulefairashidunët dhe as'habët tjerë, edhe të tjerët filluan ta kuptojnë duan e kunutit siç e kanë kuptuar atë as'habët, vetëm se ata që nuk e dinë këtë, atë e komentojnë ndryshe.

Është e padyshimtë, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe as'habët e tij kanë lexuar kunutin gjatë çdo namazi të sabahut dhe ky është argument të cilin shumica e ulemave këtë e cekin dhe i kundërvihen mendimit të atyre, që me të kuptuarit e

⁴⁵³ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/249), Muslimi (472) dhe Ahmedi (3/226).

gabuar i ozonojnë këtë mendimi. Disa dijetarë thonë se kjo nuk ka qenë praktika e përhershme e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe madje as që vërtetohet se ndonjëherë e ka bërë atë.

Në katër *Sunenet* ceket, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ka mësuar kunutin Hasan ibn Aliut dhe që Hasani ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) m’i ka mësuar fjalët që kam për t’i shqiptuar në kunutin e vitrit:

(اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، فَإِنَّكَ تَقْضِي، وَلَا يُفْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ)

“Allahu im, më udhëzo me ata që i ke udhëzuar, më bëj prej atyre që i ke bërë të ndershëm, më radhit në mesin e atyre që i ke mbrojtur, m’i beko ato që m’i ke dhënë dhe më mbroj nga e keqja që e ke caktuar, sepse Ti gjykon dhe nuk ka gjykues përveç Teje. Nuk është i nënçmuar ai të cilin Ti e merr nën mbrojtje, i Lavdëruar qofsh dhe i denjë për çdo madhërim.” – *“Allahummehdini fimen hedejt, ve ‘afini fi men ‘afejt, ve tevel-leni fimen tevel-lejt, ve barikli fima e’atajt, ve kinish-sherre ma kadajt, fe inneke takdi ve la jukda ‘alejk, innehu la jedhil-lu men valejt, tebarekte rabbena ve te’alejt.”*⁴⁵⁴

Tirmidhiu thotë se hadithi është i mirë dhe nuk e dimë se mbi kunutin e vitrit transmetohet diç më mirë dhe më besueshëm se nga nipi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Pas fjalëve: (وَالْيَتِ) “Nuk është i nënçmuar ai të cilin Ti e ke marr nën mbrojtje” Bejheki shton: (وَلَا يَعْزُ مِنْ عَادِيَتِ) “E as nuk është i ndershëm ai të cilit Ti ia tregon armiqësinë Tënde.”⁴⁵⁵

Mbi faktin që kuintin pas rukusë Enesi e ka konsideruar lavdërim i Allahut dhe madhërim i Tij, tregon transmetimi nga Sulejman ibn Harbi, i cili transmeton nga Ebu Hilali, e ai nga Handhale, imamit të xhamisë Katade (konsideroj se ai është Seddusi), që ka thënë: “Nuk jam pajtuar me Kataden mbi pyetjen e kunutit në sabah dhe ka thënë: ‘Kjo është para rukusë’, e unë kam thënë: ‘Pas rukusë.’

⁴⁵⁴ Hadithin e shënojnë Tirmidhiu (464), Ebu Davudi (1425), Ibn Maxhe (1178), Nesaiu (3/248), Ahmedi (1/199,200), Darimi (1/373), Tajalisi (1/101) përmes Burejd ibn Ebi Merjemit, e ai nga Ebu Havre Saidi: Hasan ibn Aliu ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më mësoi fjalët...” zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Hakimi hadithin e konsideron të besueshëm (3/172). Tirmidhiu thotë: “Ky hadith është i mirë dhe nuk e dimë që transmetohet përveç në këtë mënyrë, përmes Ebu Havre Saidit, ndërsa emri i tij është Rebja ibn Shejbani. Nuk e dimë që nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) transmetohet mbi kunutin e vitrit diç më mirë dhe më besueshëm se kjo. Dijetarët kanë divergjenca rreth kunutit të vitrit, Abdullah ibn Mesudi konsideron që kunuti në vitër është kunut i përhershëm dhe që duhet lexuar para rukusë, këtë e konsiderojnë edhe disa dijetarë: Sufjan Thevriu, Ibn Mubareku, Is’haku dhe Kufijani.”

⁴⁵⁵ Bejhekiu (2/209).

Shkuam te Enesi (رضي الله عنه) dhe i treguam ku qëndron problemi. Ai tha: ‘Erdha te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e sabahut, bëri tekbir, ruku, u ngrit nga rukuja, bëri sexhde dhe u ngrit në rekatin e dytë, e shqiptoi tekbinin, rukunë, e ngriti kokën nga rukuja, qëndroi një kohë në këmbë, e pastaj ra në sexhde.’⁴⁵⁶ Kjo është e ngjashme me hadithin e Thabitit, të cilin ai e transmeton nga ai, edhe sqaron se çfarë ka menduar Enesi nën nocionin e kunutit. Disa i marrin si argument fjalët e tij që kunuti është pas rukusë, por ky qëndrim në këmbë dhe zgjatja në të qëndruarit në këmbë është ajo çfarë Enesi e nënkuptonte nën fjalën kunut. Nga kjo shihet që të gjitha hadithet janë në lidhje me njëri-tjetrin dhe vërtetohen mes vete, e përkrahja është tek Allahu.

Nga as’habë transmetohen dy lloje:

Njëri prej tyre është kunuti në vështirësi, siç ka qenë kunuti i Ebu Bekrit në luftën kundër ehlul-kitabiut, Musejlemes, siç ka qenë kunuti i Umerit dhe kunuti i Aliut kur luftonte kundër Muaviut dhe banorëve të Shamit.

E dyta është e përgjithshme kur dëshirohet me zgjatjen e qëndrimit në këmbë pas rukusë, që të lexohet lutja dhe të drejtohet lavdi ndaj Allahut, e Allahu më së miri e di.

Veprimi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në sehvi-sexhde.

Transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të ketë thënë se:

(إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ، أَنَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي)

“Unë jam vetëm njeri sikurse edhe ju, unë harroj siç harroni edhe ju, prandaj nëse harroj më përkujtoni.”⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Zinxhiri i transmetuesve është i dobët, për shkak të dobësisë së Ebu Hilal Rasibit, e emri i tij është Muhammed ibn Sulejman Basri Rasibi. Handhalen, Ahmedi e konsideron të dobët dhe thotë që ai nga Enesi (رضي الله عنه) transmeton gjëra të papranueshme. Ibn Meini dhe Nesaiu thonë që është i dobët. Ebu Hatimi thotë që nuk është i fortë. Ibn Hibbani para përfundimit të jetës ishte plakur aq shumë saqë nuk dinte se çfarë fliste, ashtu që hadithin e vjetër e ngatërronte me të riun, Jahja Kattani atë e ka lënë.

⁴⁵⁷ E transmeton Buhariu (1/422) *Namazi*, kaptina: *Të drejtuarit në drejtim të kiblës nga vendqëndrimi* dhe kaptina mbi kiblën dhe ai i cili konsideron që ai i cili në harresë e fal namazin derisa nuk është i drejtuar kah kibla, nuk duhet ta përsërisë namazin; *Harresa*, Kaptina mbi atë i cili i falë pesë rekate. *Betimet dhe premtimet*, kaptina mbi atë, nëse dikush për shkak të harresës e thyen

Harresa e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit është dhunti e Allahut për këtë ummet dhe plotësim i fesë, sepse për këtë shkak përkatësit e këtij ummeti kanë shkuar pas tij dhe kanë vepruar siç ka vepruar ai gjatë harresës. Mbi këtë udhëzon edhe hadithi me sened të ndërprerë, i cili gjendet në *El-Muvetta*, ku i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thotë: **“Jam duke harruar, ose Allahu më bënë të harroj që kjo të bëhet sunnet.”**⁴⁵⁸

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) harronte dhe si rezultat i kësaj harrese krijoheshin dispozitat sheriatike, të cilat kanë për t'u zbatuar në situatat e harresës deri në Ditën e Gjykimit. Ndodhte, për shkak të shembullit, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) t'i falte katër rekate, e që të mos ulej pas rekatit të dytë, mandej, kur e kryente namazin, i bënte dy sexhde para selamit, e pastaj jepte selam, ashtu që nga situata e dhënë është nxjerr rregulli:

“Ai i cili për shkak të harresës e kalon një pjesë të namazit, që nuk është rukën, duhet t'i bëjë dy sexhde para dhënies së selamit.” Nga disa veprime të tjera të tij është nxjerrë rregulli që ai i cili e kalon një pjesë të namazit që nuk është rukën dhe fillon ndonjë rukën tjetër të namazit, nuk do të kthehet në atë që e ka lënë pa e bërë. Këtë e vërteton rasti, kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është ngritur, e as'habët pas kësaj, për t'ia bërë me dije se ka bërë lëshim, kanë thënë subhanallah, në çka ai u kishte dhënë shenjë që të ngriheshin.

Ulemaja ishte ndarë rreth kohës së kryerjes së këtyre sexhdeve dhe kështu në *Sahihun* e Buhariut dhe Muslimit gjejmë hadithin e Abdullah ibn Buhajnit, në të cilin ceket se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit të drekës e kishte lënë pa e

betimin; *Përsëritje*, në *Haberin* e El-Vahidit në parathënie, atë e kanë zgjedhur Muslimi (572), *Mesxhidi*, kaptina: Harresa në namaz dhe sexhdja për atë harresë; Tirmidhiu (392) *Namazi*, kaptina: Mbi atë që ka ardhur mbi selvi-sexhdet; Ebu Davudi (1020) *Namazi*, kaptina: Nëse ndokush falë pesë rekate, Nesaiu (3/29) *Mbi harresën*, kaptina: Verifikimet; *Namazi* kaptina: Verifikimet, Ibn Maxhe (211) *Mbi Ikametin*, kaptina: Mbi atë që ka ardhur, mbi atë i cili dyshon në namazin e vet dhe kërkon përgjigjen e drejtë. Të gjithë transmetojnë nga Ibn Mesudi i cili ka thënë: “E ka falur i Dërguari i Allahut.” Ibrahim thotë: ka shtuar ose diç ka hequr, e kur ka dhënë selam e kanë pyetur: “A është kjo diç e re në namaz?” – “Mbi çfarë është fjala? - pyeti i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) Ata thanë - “Je falur kështu dhe kështu.” Pastaj u ngrit në këmbë, u kthye kah kibla, i bëri dy sexhde dhe pastaj dha selam. Pas kësaj, na u afrua dhe tha: “Sikur të kishte pasur diç të re në namaz do t'ju informoja mbi atë. Por, unë jam vetëm njeri, harroj siç harroni edhe ju, prandaj kurr harroj, ju më përkujtoni, por nëse ndonjëri prej jush dyshon në namazin e vet, le të përpiket të caktoj se çka është e drejtë, pastaj le ta plotësoj atë duke bërë sehvi-sexhde. Versioni i këtij hadithi të Tirmidhiut është: “I Dërguari i Allahut i fali pesë rekate të namazit të drekës dhe e kishin pyetur: ‘A është diç e re e shtuar në namaz?’, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bëri selvi-sexhde pasi që dha selam.”

⁴⁵⁸ E transmeton Maliku në *El-Muveta* (1/100), *Harresa*, kaptina: Veprimi të harresa, me sened të ndërprerë. Ibn Abdul-Berri thotë: Nuk di se a është transmetuar ky hadith nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), me sened të drejtë apo të ndërprerë të transmetuesve, përveç në këtë formë dhe ai është njëri nga katër hadithet të cilat gjenden në *El-Muveta*, e të cilët nuk gjenden askund tjetër, as me sened të drejtë, e as me sened të ndërprerë përveç në të (*El-Muveta*).”

bërë uljen e parë, prandaj pasi që e kishte kryer namazin, para selamit i ka bërë dy sexhde dhe pastaj ka dhënë selam.

Në transmetimin tjetër, të cilin e shënon Buhariu dhe Muslimi, qëndron:

*“Bënte tekbir në secilën sexhde, duke ndenjur ulur, para selamit.”*⁴⁵⁹

Në *Musenned* ceket hadithi i Jezid ibn Harunit, të cilin e transmeton Mes’udi, i cili thotë se Zijad ibn Ilakiu ka thënë: “Me një rast, me ne u fal Mugire ibn Shu’be dhe pasi që fali dy rekate u ngrit, e nuk e kreu uljen, e ata që faleshin pas tij thanë; “subhanallah”, e ai u dha shenjë që të ngriheshin, e pastaj, pasi e kreu namazin dha selam, pastaj bëri sehvi-sexhde dhe tha: “Kështu me ne vepronte i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم).”⁴⁶⁰ Tirmidhiu këtë hadith e vlerëson si *Sahih*

Bejhekiu, e cekë hadithin e Abdurrahman ibn Shimas el-Mehri, i cili ka thënë: “Falej me ne Ukbe ibn Amir el-Xhuheni dhe u ngrit, ndërsa duhej të ulej dhe njerëzit e ngritën zërin duke thënë; “subhanallah, subhanallah”, e ai edhe pas kësaj nuk u ul, por vazhdoi me kijam dhe ky, në pjesën e fundit të namazit i bëri dy sehvi-sexhde, derisa ishte ulur, e pastaj, pasi dha selam, tha: “Ju dëgjova më herët duke thënë subhanallah, që të ulesha, por është sunnet ajo çfarë bëra.”⁴⁶¹

Më e rëndësishme është që të veprohet sipas hadithit të Ibn Behajniut⁴⁶² për tri arsye:

⁴⁵⁹ E shënojnë Buhariu (74/3) *Harresa* kaptina: “Kush ngrihet me dy rekate të namazit farz”, kaptina: Kush bënë tekbir në sehvi-sexhde; *Përshkrimi i namazit*, kaptina: Kush nuk e konsideron vaxhib uljen e parë, kaptina: *Ulja e parë; Betimet dhe zotimet*, kaptina: Nëse gjatë harresës e thyen betimin; Muslimi (570), *Mesxhidi*, kaptina: Harresa në namaz; Tirmidhiu (391) *Namazi*: Kaptina mbi atë që është transmetuar mbi selvi-sexhden në namaz para selamit; Ebu Davudi (1034), *Namazi*, kaptina: Kush e lëshon uljen e parë; Nesaiu (19/3), *Harresa*, kaptina: Çfarë bënë ai i cili ngrihet pas dy rekateve e nuk e kryen uljen e parë; Ibn Maxhe (1206 dhe 1207), *Kryerja e namazit*, kaptina: Mbi atë i cili për shkak të harresës ngrihet me dy rekate.

⁴⁶⁰ E shënojnë Ahmedi në *Musned* (247/4), Ebu Davudi (1037), *Namazi*, kaptina: Ai i cili e harron teshehudin; Tirmidhiu (365), *Namazi*, kaptina: Mbi atë që është transmetuar mbi imamin i cili harron diç. Mesudi është Abdurrahman ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesudi, ka qenë i sinqertë, është bërë harrestar para vdekjes, por te Tirmidhiu (364) atë e pason Abdurrahman ibn Ebi Lejla nga Sha’bi prandaj është hasen. Për atë shkak, atë Tirmidhiu e ka vlerësuar si hadith sahih, siç thotë autori.

⁴⁶¹ Atë e shënon Bejhekiu në *Sunnenul-kubra* (344/2), *Namazi*, kaptina: Ai i cili harron, nuk i kujtohet dhe vazhdon me kijam, nuk e kryen uljen (teshehudin) dhe i bënë dy selvi-sexhde. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁴⁶² Ajo është nëna e Abdullahut, e babai i tij është Malik ibn Kishb el-Azdi nga Ezd Shenue. Ibn Sa’di thotë: “Malik ibn Kishbi ka bërë aleancë me Mutalib ibn Menafin dhe e ka martuar Rukajën, vajzën e Harith ibn Abdel-Mutalibit, e ajo i lindi djalin Abdullahun.

E para: Për atë se është hadithi më i besueshëm të cilin e transmeton Mugire.

E dyta: Sepse është më i qartë, sesa fjalët e Mugires: “Kështu me ne vepronte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)” janë të paqarta dhe mund të bëjnë me të gjitha ato që i ka bërë Mugire, e ndoshta i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka bërë sexhde në rast të harresës njëherë para selamit, e pastaj të dytin, e Ibn Buhajniu ka treguar atë çfarë ka parë, e Mugire atë çfarë ai ka parë, ashtu që të dy gjërat të bëhen të lejuara, e mund të kenë domethënien edhe të asaj që është ngritur dhe nuk është kthyer, e pastaj e ka bërë sexhden për shkak të harresës.

E treta: Sepse Mugire ndoshta e ka harruar sexhden para selamit, prandaj e ka bërë më vonë, çka edhe është veçori e harresës, gjë që nuk mund të thuhet për sexhdet para selamit, e Allahu më së miri e di.

Kreu mbi harresën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit

Me një rast, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pas dy rekateve në njërin prej namazeve të mbrëmjes, të drekës, apo ikindisë, ka dhënë selam, e pastaj diçka thoshte, e pas kësaj e plotësoi namazin, dha selam dhe i bëri dy sexhde pas selamit dhe lutjeve, duke bërë tekbirë gjatë bërjes së sexhdes dhe gjatë ngritjes nga sexhdja.”⁴⁶³

Ebu Davudi dhe Tirmidhiu transmetojnë se me një rast i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është falur me ata dhe i kishte bërë dy sexhde, pastaj ka qenë në teshehud, e pastaj ka dhënë selam.⁴⁶⁴ Tirmidhiu atë e ka vlerësuar si hasen garib.

⁴⁶³ Atë e shënon Buhariu (469/1), *Mesxhidi*, kaptina: Gërshetimi i gishtërinjve gjatë sexhdes dhe tjetërkund; Muslimi (573) *Sexhde*, kaptina: Harresa në namaz, në hadithin të cilin e transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e mbi të cilin thuhet: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e fali njërin nga namazet e natës, drekës apo ikindisë dhe pas dy rekateve dha selam, e i zemëruar shkoi në mihrab të mesxhidit dhe u mbështet mbi të. Aty ishin prezent Ebu Bekri dhe Umeri, por hezitonin të thoshin diç. Populli doli shpejt dhe tha që namazi është shkurtuar. Pastaj u ngrit Dhal-jedejni dhe e pyeti të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم). “O i Dërguari i Allahut, a e ke shkurtuar namazin apo ke harruar?” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shikoi djathtas dhe majtas dhe pyeti: “Çfarë është duke thënë Dhul-jedejni?” - Të vërtetën e thotë, thane ata, i ke falur vetëm dy rekate, e ai i fali edhe dy rekate dhe dha selam, bëri tekbir, e bëri sexhden, bëri tekbir, u ngrit, bëri tekbir, pastaj bëri sexhde dhe në fund bëri tekbir dhe u ngrit.”

⁴⁶⁴ E shënojnë Tirmidhiu (395), *Namazi*, Kaptina mbi atë që ka ardhur në teshshud te dy sehvi-sexhdet, Ebu Davudi (1039), *Namazi*, Kaptina mbi atë që transmetohet mbi dy sehvi-sexhdet, në të cilat është teshehudi dhe dhënia e selamit; Nesaiu (26/3). Kaptina mbi përmendjen e divergjencave

Një ditë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u fal dhe shkoi duke harruar që ta falte edhe një rekat të namazit. Atë e arriti Talha ibn Ubejdullahu dhe i tha: “E ke harruar një rekat.” Ai, kur e dëgjoi këtë, u kthye, hyri në mesxhid e urdhëroi Bilalin që ta thërret edhanin dhe pastaj me xhemat e fali edhe një rekat. Hadithin e cekë Imam Ahmedi.⁴⁶⁵

Me një rast ka ndodhur që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) t’i falte pesë rekate të namazit të drekës, pas çka, e pyetën: “A është kjo ndonjë shtesë e namazit?” **“E çka ashtu?”** – pyeti ai. “I ke falur pesë rekate” - i thanë ata. Ai pastaj i bëri dy sexhde pas dhënies së selamit. Hadithi është muteffikun alejhi.⁴⁶⁶

Një herë ka ndodhur që t’i falte vetëm tre rekate të namazit të ikindisë, pastaj kishte hyrë në shtëpinë e vet dhe njerëzit ia përkujtuan atë, e ai doli dhe me ta e fali edhe një rekat, pastaj dha selam i bëri dy sexhde dhe përsëri dha selam.⁴⁶⁷

Këto janë të gjitha që janë transmetuar mbi harresën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit, e këto janë pesë raste. Disa sexhde në rastet e paraqitura i bënte para selamit, e disa pas selamit.

Shafiu konsideron që të gjitha sexhdet duhet të bëhen para selamit, ndërsa Ebu Hanifja konsideron që të gjitha sexhdet duhet të bëhen pas selamit. Imam Maliku konsideron se sehvi-sexhdet për çdo harresë që i përket lënies së ndonjë pjese të namazit duhet bërë para selamit, ndërsa, nëse namazit i shtohet diç, sehvi-sexhden

me Ebu Hurejren lidhur me selvi-sexhden, e Trimidhiu për këtë hadith thotë që është hasen-garib. Hafidhi në *El-Fet’he*, pas paraqitjes së këtij hadithi thotë: “Hasen-garib”, ndërsa El-Hakim thotë që është i besueshëm sipas konditave (kushteve) të Buhariut dhe Muslimit. Të dobët e konsideron el-Bejhekiu, Ibn Abdul-berri dhe të tjerët. Kan supozuar që transmetimi i Eshashit, për shkak të dallimit të haditheve në krahasim me hadithet e hafidhëve të tjerë, është nga Ibn Sirini, sepse në atë që është transmetuar nga Ibn Sirini, në hadithin e Imranit nuk përmendet teshehudi. Hadithin mbi këtë ngjarje e transmeton Seraxhi përmes Selenës, e ai nga Alkame. I thash Ibn Sirinit: “E teshehudi?”, ai tha: “Mbi teshehudin nuk kam dëgjuar asgjë.” E ashtu është transmetuar edhe nga Halid Hiza’ me këtë zinxhir në hadithin e Imranit dhe në të nuk përmendet teshehudi, siç e shënon këtë Muslimi, prandaj shtesa e Esharit është rrallësi. Për atë shkak Ibn Mundhiri thotë: “Teshehudin pas selvi-sexhdes e konsideroj praktikë të vazhdueshme, por teshehudi te sehvi-sexhdeja është transmetuar nga Ibn Mesudi te Ebu Davudi dhe Nesaiu dhe nga Mugire te Bejhekiu, e në të dy sexhdet ekziston dobësia, ashtu që të tre këto hadithe mbi teshehudin sëbashku ngrihen në shkallën hasen. Al-laiu thotë: “Kjo nuk është për t’u habitur”, e është transmetuar me transmetim sahih nga Ibn Mesudi, të cilin e ka shënuar Ibn Ebi Shejbe.

⁴⁶⁵ E transmeton Ahmedi në *Musned* (401/6) dhe Ebu Davudi (1023), *Namazi*: Kaptina mbi atë i cili falë pesë rekate; nga hadithi i Muavi ibn Huxhejxh. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

⁴⁶⁶ E transmeton Buhariu (76075/3). *Harresa*, Kaptina mbi atë i cili falë pesë rekate; Muslimi (576, 91), *Mesxhidi*, kaptina: Harresa në namaz; nga hadithi të cilin e transmeton Ibn Mesudi.

⁴⁶⁷ E transmeton Muslimi (574) nga Imran ibn Husejini.

duhet bërë pas selamit. Por, në rast se ndodhin të dyja, atëherë sehvi-sexhden duhet bërë para selamit.

Ebu Umer ibn Abdul-Berr thotë: “Nuk heq dorë nga drejtimi i tij. Ky është drejtimi i tij dhe këtu nuk ka divergjenca.” Prandaj, ai konsideron se sehvi sexhdja për shkak të dallimeve të cilat janë të cekura në transmetimet e besueshëm dhe dallimeve në mes paraardhësve të këtij ummeti mund të bëhet edhe para edhe pas selamit, duke e krahasuar këtë me vendimin e gjykatësit i cili gjykon në bazë të ixhtihadit të vet.

Sa i përket Ahmed ibn Hanbelit, mbi të El-Esremi thotë: Kam dëgjuar duke e pyetur Ahmed ibn Hambelinm, se a duhet të bëhet sehvi sexhdja para apo pas selamit, ai u është përgjigjur që në disa raste sehvi sexhden duhet bërë para selamit, e në disa raste pas selamit, sikur që atë e ka bërë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), në rastin kur ka dhënë selam pas dy rekateve të namazit katër rekatësh, e pastaj pasi i ka falur edhe dy rekate ka bërë sehvi sexhde pas selamit, sipas hadithit të Ebu Hurejres, në të cilin përmendet Dhul-jedejn.”

Gjithashtu, ai i cili jep selam pas tre rekateve të ndonjërit nga namazet katër rekatëshe, sehvi-sexhden duhet bërë pas selamit sipas hadithit të Imran ibn Husejnit,⁴⁶⁸ sikur në rastin kur nuk e di se sa rekate i ka falur (teharri), sipas hadithit të Ibn Mes’udit. Nëse ngrihet pas dy rekateve pa ulje, duhet ta bëjë sehvi-sexhden para selamit, sipas hadithit të Ibn Buhajnes, ndërsa në rast të dyshimit duhet vepruar sipas asaj që është i bindur për të, sehvi-sexhden duhet bërë para selamit sipas hadithit të Ebu Seid el-Hudriut⁴⁶⁹ dhe sipas hadithit të Abdurrahman ibn Avfit.⁴⁷⁰

El-Esremi më tutje thotë: “Pastaj e kam pyetur Ahmed ibn Hanbelin: ‘E si mund të veprohet në rastet që nuk janë të cekura këtu?’, ai më tha: ‘Në të gjitha rastet e tjera sehvi sexhdja duhet bërë para selamit, sepse kjo është kompensim dhe plotësim për lëshimin që është bërë në namaz dhe sikur të mos ishin rastet e transmetuara nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në të cilat sehvi-sexhdja bëhet pas selamit, do të konsideroja se sexhdja për çdo rast që e kërkon bërjen e saj duhet bërë para selamit, sepse kjo është çështje e namazit, e atë duhet bërë para selamit, do të thotë para përfundimit të namazit. Ndërkaq, konsideroj se në të gjitha rastet që janë transmetuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në të cilat ai ka bërë sehvi-sexhde, e

⁴⁶⁸ E transmeton Muslimi (573), Ebu Davudi (1017), Nesaiu (26/3) *Mbi harresën*; Ibn Maxhe (1275).

⁴⁶⁹ E transmetojnë Muslimi (571), Trimidhiu (396), Ebu Davudi (1024), Nesaiu (27/3) dhe Ibn Maxhe (1210).

⁴⁷⁰ E transmeton Ahmedi (190/1), Trimidhiu (398), Ibn Maxhe (1209), Bejhekiu (332/2), Tahaviu (432/1 dhe 433) me zinxhir të besueshëm të transmetuesve. Të besueshëm atë e ka vlerësuar edhe Hakimi (324/1), e me vlerësimin e tij pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

ka bërë pas selamit, sehvi-sexhden duhet bërë pas selamit, e në të gjitha rastet e tjera para selamit.”

Davud ibn Aliu thotë: “Askush të mos bëjë sehvi-sexhde përveç në pesë rastet, të cilat janë transmetuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).”

Sa i përket dyshimit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i është ekspozuar, por ka urdhëruar që në rast të dyshimit duhet vepruar sipas bindjes, duke e bërë sexhden në rast dyshimi para selamit. Imam Ahmedi thotë:

Ekzistojnë dy forma të dyshimit “jekin” bindja dhe “teharri” përkatësisht ndalja, bllokimi, domethënë, rast kur njeriu nuk e di se a ka bërë diç. Kush i jep përparësi bindjes ka për ta harruar dyshimin dhe sexhdet ka për t’i bërë para selamit sipas hadithit të Ebu Seid El-Hudriut. Ai tek i cili mbisundon dyshimi, sipas hadithit të Ibn Mes’udit të cilin e transmeton Mensuri, sehvi-sexhden duhet bërë pas selamit.”

Hadithi i Ebu Seid el-Hudriut thotë:

إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمْ يَدْرِكْ رَكْعَةً صَلَّى أَثَلَاثًا أَمْ أَرْبَعًا، فَلْيَطْرَحِ الشَّكَّ، وَلْيَبْنِ عَلَى مَا اسْتَيْقَنَ، ثُمَّ يَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ

“Nëse dikush dyshon në namazin e vet, dhe nuk është i sigurt se ai i ka fal katër ose pesë rekate, le ta lë dyshimin dhe le të veprojë sipas bindjes dhe pastaj le t’i bëjë dy sexhde para dhënies së selamit.”

Hadithi i Ibn Mes’udit thotë:

إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ، ثُمَّ لْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ

“Nëse ndonjëri prej jush dyshon në namazin e vet, le ta kërkojë përgjigjen e drejtë.” dhe pastaj le t’i bëjë dy sexhde.”

Në versionin e Buhariut dhe të Muslimit qëndron edhe:

“Le të jep selam, pastaj le t’i bëjë dy sexhde.” (ثم يُسَلِّمُ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ)

Kjo është, pikërisht ajo çfarë thotë edhe imam Ahmedi, domethënë, që njeriu në rast të teharisë, përkatësisht në rast se te ai predominon dyshimi, sexhden duhet ta bëjë pas selamit.

Dallimi në mes bindjes (jekinit) dhe predominimit të dyshimit (teharri) është që ai i cili falet, në rast se është imam, do të veprojë sipas asaj që e konsideron më të saktë dhe sipas asaj që predominon tek ai, që është e shënuar si teharri dhe sexhdet do t’i bëjë pas selamit sipas hadithit të Ibn Mes’udit, ndërsa nëse është duke u falur

vetëm, do të veprojë sipas jekinit (bindjes) dhe sexhdet, sipas hadithit të Ebu Seidit, do t'i bëjë para selamit. Ky, njëkohësisht është edhe veprimi i shumicës së pasuesve të tij të cilët përpiqeshin ta pasonin atë. Mbi këtë çështje nga Ibn Mes'udi ekzistojnë edhe dy transmetime. Njëri është që në çdo situatë njeriu duhet të veprojë sipas bindjes. Ky është methhebi i Shafiut dhe i Malikut; transmetimi i dytë është që në çdo situatë duhet vepruar sipas mendimit të predominuar.

Megjithatë, tekstet e tij udhëzojnë që ekziston dallim në mes dyshimit dhe bindjes së fuqishme. Kështu, veprimi në rast të dyshimit ndërtohet mbi bindjen, derisa në situatat ku ekziston bindja, kërkohet përgjigjja e drejtë. Në atë drejtim rrjedhin edhe përgjigjet që i janë paraqitur, ndërsa dy hadithet e përmendura mund të kopjohen në dy raste të dhëna, e Allahu prapë më së miri e di.

Mbi dyshimin, Ebu Hanifja, Allahu e mëshiroftë, thotë: Nëse kjo i paraqitet për herë të parë, do ta përsëris namazin. Por, nëse kjo i ndodh shpesh dhe nëse tek ai ekziston mendimi që mbizotëron, ai do të veproj sipas tij, por nëse nuk do ta ketë mendimin që mbizotëron, do të veproj sipas bindjes.

Argumentet që gjatë namazit i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i ka mbajtur sytë mbyllur apo gjysmë të mbyllur

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ka pasur shprehi t'i mbyllte sytë gjatë namazit, por tani më kemi përmendur që shikimin e vet në teshehud, gjatë lutjes, e drejtonte mbi gishtin dhe shikimi nuk i shkonte më tutje nga gishti.⁴⁷¹

Buhariu në *Sahihun* e vet thekson që Enesi (رضي الله عنه) ka thënë: Aishja (رضي الله عنها) e posedonte një perde me të cilën e mbulonte një pjesë të shtëpisë së vet, dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha:

(أَمِيطِي عَنِّي قِرَامَكَ هَذَا، فَإِنَّهُ لَا تَزَالُ تَصَاوِرُهُ تَعْرِضُ لِي فِي صَلَاتِي)

*"Largoje nga unë këtë mbulesë sepse, derisa jam në namaz, figurat që gjenden mbi të pandërprerë më paraqiten përpara syve."*⁴⁷²

⁴⁷¹ E shënon Ahmed i në *Musned* (4/3), Nesai (3/29), Ebu Davudi (990) nga Abdullah ibn Zubejri, me sened të mirë.

Sikur t'i kishte mbyllur sytë gjatë namazit, nuk do t'i kishte vërejtur ato figura. Ndërkaq, ky hadith mund të kundërshtohet si argument, sepse shtrohet pyetja, çfarë nënkuptohet nën parafytyrimin e figurave? A i përkujtoheshin ato figura pasi që i ka parë, apo nën parafytyrimin nënkuptohet vetëm të parit?! Është e mundur edhe njëra edhe tjetra. Hadithi më i qartë se ky është hadithi i Aishes (رضي الله عنها), në të cilin qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është falur me një pelerinë, e cila ishte me figurë dhe njëherë shikoi në të, e kur e përfundoi namazin tha:

(أَذْمُوا بِحَمِيصَتِي هَذِهِ إِلَى أَبِي جَهْمٍ، وَأُتُونِي بِإِنِجَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ، فَإِنَّهَا أَهْنَأُ صَلَاتِي)

“Dërgojani këtë pelerinë time Ebu Xhehmes, e mua ma sillni pelerinën time të vjetër, sepse më herët ma largoi vëmendjen nga namazi.”⁴⁷³

Për argument nga ky hadith, gjithashtu merret ajo çka përmban vet hadithi, duke pasur parasysh se esenca qëndron në atë që e ka lëshuar shikimin mbi pelerinë dhe ky shikim e ka preokupuar. Hadithi nuk udhëzon mbi shikimin e tij në grykën e malit, pasi që Farisi ia kishte dërguar vëzhguesit, sepse ky shikim dhe kthimi i kokës ishte i nevojshëm, duke e pasur parasysh se është kujdesur dhe është interesuar për çështjet ushtarake. Mbi atë, mund të udhëzojë shtrirja e dorës së tij gjatë namazit të (zënies) eklipsit të Diellit, për ta kapur kalaveshin e rrushit, kur e ka parë Xhennetin, mandej të parit e zjarrit dhe pronaren e maces në të, pastaj të parit e shkopit,⁴⁷⁴ apo hadithi i cili flet mbi atë se si ka tentuar ta pengoj kafshën për të mos kaluar përpara tij, mandej hadithi kur e ka kthyer shërbëtoresh (vajzën) dhe djaloshin, hadithi i cili flet se si i ka ndarë dy shërbëtoresh, hadithi i cili flet se si

⁴⁷² E transmeton Buhariu (1/408) *Namazi*, kaptina: A e ka të prishur (të pavlerë) namazin ai që falet me rroba në të cilat janë stampuar kryqet dhe portretet; *Rrobat*, Kaptina mbi qortueshmërinë e namazit në rrobat me portrete; Ahmed i në *Musned* (3/151 dhe 283).

⁴⁷³ E transmetojnë Buhariu (1/406 dhe 407), *Namazi*; Kaptina mbi atë që falet në rroba me portrete. Përshkrimi i namazit, kaptina: Të kthyerit e kokës gjatë namazit, *Rrobat*, Kaptina e fustaneve dhe i pelerinave; Muslimi (556), Mesxhidi, kapitulli: Qortueshmëria e namazit me rroba të stampuara me (figura të njerëzve) portrete; Ebu Davudi (914), *Namazi*, kaptina: Shikimi në namaz; Nesaiu (2/72); *Kibla*, kaptina: Lehtësimi për faljen e namazit me pelerinë në të cilën gjenden figurat; Ahmed i në *Musned* (6/37, 46, 177, 199 dhe 208) ndërsa enbexhani është rroba e cila punohet nga leshi. Mbi të gjenden fijet, mbi të nuk ka kurrfarë portretesh dhe kjo është rroba më e thjeshtë dhe e ashpër.

⁴⁷⁴ Atë e kanë zgjedhur Buhariu (2/447), (448) duke transmetuar nga ibn Abbasi; Muslimi (904, 10). *Zënia e hënës*. Kaptina mbi atë çfarë i është paraqitur të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nga gjërat e Xhennetit dhe zjarrit derisa ka qenë duke e falur namazin mbi zënien e Hënës; Ahmed i në *Musned* (3/318) duke transmetuar nga Xhabiri, e transmeton Ahmed i në *Musned* (2/188), Nesaiu (3/149), *Mbi zënien e Hënës*, kaptina: Të folurit mbi sexhden gjatë namazit mbi zënien e Diellit nga hadithi i Shu'bes nga Ata' ibn Saibi i cili atë e transmeton nga babai i vet, e ai nga Abdullah ibn Amër ibn Asi. Zinxhiri i tij është i drejtë, sepse Shu'be atë e ka dëgjuar para se të bëhej harrestarë, e transmeton nga Ahmed i (4/245) prej Mugire ibn Shu'bes.

ka bërë me shenjë kur ua ka kthyer selamin atij që ka kaluar dhe i ka dhënë selam, derisa ai ishte në namaz. I bënte me shenjë atij të cilin e takonte, pastaj hadithi në të cilin ceket se i ishte paraqitur shejtani, e ai e kishte kapur për fyti dhe kishte filluar ta mbyste. Kjo ishte ajo që ka parë me sy. Nga të gjitha këto dhe hadithe të tjera, arrijmë në përfundim, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë kryerjes së namazit nuk i ka mbyllur sytë.

Juristët Sheriatik kanë divergjenca rreth asaj se, a është kjo e qortuar. Këtë (mbylljen e syve) e konsideron të qortuar Imam Ahmedi dhe disa autorë të tjerë. Ata thoshin: “Ashtu veprojnë Jehudët.” Disa dijetarë këtë e kanë lejuar, duke mos e konsideruar atë të qortuar, e kanë thënë: “Ndoshta mbyllja e syve në namaz është më afër arritjes së përluljes në namaz, çka në të vërtetë, është esenca, sekreti dhe qëllimi i namazit.”

Mendimi i drejtë është që, nëse të shikuarit nuk e zvogëlon dhe nuk e çrregullon përluljen në namaz, më mirë është hapja e syve. Por, nëse, kjo do ta çrregullonte përluljen për shkak të asaj që ndodhet përpara tij, nga stolitë ose dekorimet, apo për shkak të disa gjërave të tjera, për të cilat vuan zemra, në këtë rast, mbyllja e syve me siguri nuk është e qortuar, e mendimi që në këtë rast është e pëlqyer është më afër qëllimeve të Sheriatit sesa mendimi se kjo është e qortuar, por Allahu më së miri e di.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me namazin dhe dhikrin

Çka lexonte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pasi që e përfundonte namazin?

Pasi që jepte selam, tri herë shqiptonte “estagfirullah” (kërkoj falje nga Allahu) dhe thoshte:

(اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ)

“Allahu im, Ti je shpëtimi dhe nga Ti vjen shpëtimi! I Lavdëruar qofsh, o Pronar i Lartësive dhe i Nderimeve.”⁴⁷⁵

⁴⁷⁵ E transmetojnë Muslimi (591); *Mesxhidi*, kaptina: Lavdërueshmëria e dhikrit pas namazit: Trimidhiu (300); *Namazi*, kaptina: Çfarë duhet thënë pas dhënies së selamit; Ebu Davudi (1513); *Namazi*, kaptina: Çfarë thotë njeriu pas dhënies së selamit; Nesaiu (3/68); *Harresa*, kaptina: Të kërkuarit e faljes pas namazit; Ibn Maxhe (928); *Ikameti*, kaptina: Çfarë thuhet pas dhënies së

Mbeti i kthyer kah Kibla vetëm aq sa ishte e nevojshme që të shqiptohet kjo, sepse ngutej që të kthehej përball falësve. Ndonjëherë kthehej kah e djathta e ndonjëherë kah e majta, e Enesi (رضي الله عنه) thotë: “Më së shpeshti e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke u kthyer nga e djathta.” I pari është në të dy *Sahihët*⁴⁷⁶, e tjetri në *Sahihun* e Muslimit.⁴⁷⁷

Abdullah ibn Amri thotë: “E kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që pas namazit ndonjëherë kthehej kah ana e majtë e ndonjëherë kah ana e djathtë.”⁴⁷⁸

Me fytyrën e vet kthehej kah xhemati dhe nuk i jepte përparësi asnjërës anë. Kur e falte namazin e sabahut, qëndronte në vendin e faljes derisa nuk lindte dielli.⁴⁷⁹

Pas secilit namaz të caktuar thoshte:

(لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مَعْطَى لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ)

“Vetëm Allahu është Zot dhe Ai nuk ka shok. Pushteti është i Tij dhe çdo lavdërim i takon Atij. Ai çdo gjë mundet. Allahu im, askush nuk mund ta pengojë atë, që Ti e

selamit kur përfundon namazi; Ahmedi në *Musned* (375/429, 464) nga Thevbani (رضي الله عنه) dhe në kaptinën nga Aishja te Muslimi (592).

⁴⁷⁶ E transmetojnë Buhariu (2/280); *Namazi*, kaptina: Të kthyerit në anën e majtë ose në anën e djathtë; Muslimi (707); *Namazi i udhëtimit*, kaptina: Lejueshmëria e të kthyerit në anën e majtë dhe në anën e djathtë, pas mbarimit të namazit; Ebu Davudi (1042); *Namazi*, kapitulli: Si duhet kthyer pas namazit; Nesaiu (3/81); *Harresa*, kaptina: Kryerja e namazit; Ahmedi në *Musned* (383, 429, 464).

⁴⁷⁷ E transmetojnë Muslimi (708); *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Është e lejuar që njeriu pas kryerjes së namazit ta kthejë kokën majtas ose djathtas; Nesaiu (3/81); *Harresa*, kaptina: Shkuarja pas kryerjes së namazit, ndërsa versioni i tij nga Sejdiu është: “E kam pyetur Enesin se a të kthehem në anën e majtë apo në anën e djathtë pas kryerjes së namazit?! Enesi më është përgjigjur: Sa më përket mua, shumë shpesh e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke u kthyer në anën e djathtë.”

⁴⁷⁸ E transmetojnë Ibn Maxhe (911); *Ikameti*, kaptina: Përfundimi i namazit: Ahmedi në *Musned* (2/174, 190, 215), ndërsa versioni i këtij hadithi te Ahmedi nga Amr ibn Shuajbi i cili atë e transmeton nga babai i vet, e ai nga gjyshi i vet, është: “E kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që ndonjëherë pas kryerjes së namazit, kthehej në të djathtën e nganjëherë në të majtën, e kam parë duke u falur i zbathur dhe me të mbathura, e kam parë duke pirë në këmbë dhe ulur.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Në kapitullin nga Aishja (r.a.) te Nesaiu (3/82), senedi i tij është i mirë, nga Halebe te Trimidhiu (201), Ebu Davudi (1041), Ibn Maxhe (929), e senedi i tij te argumentimi është hasen.

⁴⁷⁹ E transmetojnë Muslimi në *Sahihun* e vet (670); *Mesxhidi*, kaptina: Vlera e qëndrimit në vendin e faljes pas sabahut, nga hadithi të cilin e transmeton Xhabir ibn Semure, e senedi i tij është hasen për shkak të Semmak ibn Harbit, e shënon Nesaiu (3/80, 81).

ke dhënë dhe askush nuk mund t'i jap atij që Ti e ke ndaluar t'i jepet, e të pasurit nuk do t'i bëjë dobi pasuria e tij tek Allahu."⁴⁸⁰

Gjithashtu thoshte:

(لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعَمَةُ، وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ)

"Vetëm Allahu është Zot dhe Ai nuk ka shok. Atij i takon pushteti dhe lavdi dhe Ai çdo gjë mundet, vetëm Ai posedon fuqi dhe pushtet. Nuk ka Zot tjetër përveç Tij, vetëm Atë e adhurojmë, Tek ai është dhuntia dhe vlefshmëria dhe Atij i takon falënderimi më i bukur. Vetëm Ai është Zot. Ne ia rrëfejmë fenë sinqerisht, pa e pasur parasysh që kjo nuk u pëlqen mosbesimtarëve."⁴⁸¹

Ebu Davudi përmend nga Ali ibn Ebi Talibi (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pasi jepte selam thoshte:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَسْرَفْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ)

"Allahu im, më fal për ato që kam bërë më herët dhe për ato që kam për t'i bërë, për atë që kam fshehur dhe për atë që kam publikuar dhe për atë që kam ekzagjeruar

⁴⁸⁰ E transmeton Buhariu (2/275, 276); *Përshkrimi i namazit*, kapina: Dhikri pas namazit. Duatë (Lutjet), kaptina: Lutjet pas namazit, të qortuarit e thashethemeve. *Caktimi*, kaptina: Nuk mund ta ndaloj askush atë që Allahu e ka caktuar. *Replika*, Të qortuarit e ekzagjerimit me pyetje; Muslimi (593); *Mesxhidi*, kaptina: Vlera e dhikrit pas namazit dhe sqarimi i mënyrës së bërjes së tij; Ebu Davudi (1505); *Namazi*, kaptina: Çka thotë njeriu pas dhënies së selamit; Nesaiu (3/70, 71); *Harresa*, kaptina: Mendimi tjetër mbi kryerjen e namazit: Të gjithë atë e transmetojnë nga Verradi, shkruarit të Mugires, i cili thotë: "Mugire më diktonte në librin të cilin e shkruante për Muaviun, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pas secilit namaz të caktuar thoshte..." sa i përket fjalëve: "Pasuria e të pasurit, te Ti nuk do të ketë kurrfarë vlere", Ebu Hattabi thotë që "el-xhedd" këtu e ka domethënien e pasurisë apo të asaj që njeriu e posedon: "min" këtu do të thotë "në vend të asaj". Një poet thotë: "Sikur ta kishim në vend të saj një gllënjë të ujit të ftohtë të zemzemit, ndërsa në *Sahih* qëndron që domethënia "minke" – te ti, do të thotë: "Pasuria e të pasurit te Ti nuk do të ketë kurrfarë vlere, por vetëm veprat e tija të mira do të kenë vlere."

⁴⁸¹ E transmetojnë Muslimi (593); *Mesxhidi*, kaptina: Dhikri pas namazit është i pëlqyer; Ebu Davudi (1506); *Namazi*, kaptina: Çka thotë njeriu pas dhënies së selamit; Nesaiu (3/69, 70); *Harresa*: Kaptina e shpëtimit "La ilahe illallah" dhe kaptina Numri i shqiptimit të "La ilahe illallah", dhikri pas dhënies së selamit; transmetohet nga Ebu Zubeiri të cilin e transmeton nga Abdullah ibn Zubeiri.

*dhe për atë që Ti e di më mirë se unë. Ti je Ai, i cili mund t'i shpejtoj gjërat dhe që t'i pezulloj ato. Vetëm Ti je Zot.*⁴⁸²

Kjo është një pjesë e hadithit të dytë, të cilin e transmeton Muslimi nga Aliu (رضي الله عنه),⁴⁸³ mbi fillimin e namazit dhe mbi atë çka fliste gjatë rukusë dhe sexhdes.

Te Muslimi ekzistojnë dy versione të këtij hadithi.

Versioni i parë, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) këtë e lexonte në mes të teshehudit dhe dhënies së selamit dhe ky mendim është i drejtë.

Versioni i dytë, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka lexuar pas selamit, e ndoshta edhe në të dy vendet, e Allahu më së miri e di.

Imam Ahmedi thekson nga Zejd ibn Erkam, se ka thënë:

كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول كل صلاة: ((اللَّهُمَّ رَتْنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ، أَنَا شَهِيدٌ أَنَّكَ الرَّبُّ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، اللَّهُمَّ رَتْنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، أَنَا شَهِيدٌ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ اللَّهُمَّ رَتْنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، أَنَا شَهِيدٌ أَنَّ الْعِبَادَ كُلَّهُمْ إِخْوَةٌ، اللَّهُمَّ رَتْنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، اجْعَلْنِي مَخْلُصًا لَكَ وَأَهْلِي فِي كُلِّ سَاعَةٍ مِنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، اسْمَعْ وَاسْتَجِبْ، اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرِ اللَّهُ تَوَالِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرِ، حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرِ)

*“Pas çdo përfundimi të namazit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thoshte: “Allahu im,. Sunduesi ynë, Sunduesi i çdo gjëje, Poseduesi i çdo gjëje, unë dëshmoj se vetëm Ti je Sundues dhe që nuk ke shok. Allahu im, Sunduesi i çdo gjëje, unë dëshmoj se Muhammedi është robi dhe i Dërguari Yt. Sunduesi im dhe Sunduesi i çdo gjëje, dëshmoj që të gjithë robërit e Tu janë vëllezër. Sunduesi im dhe i çdo gjëje tjetër, bëre që unë dhe familja ime në dynja dhe në ahiret ta rrëfejmë sinqerisht fenë, o i Madhëruar, Pronar i nderimeve, dëgjoje thirrjen time dhe jepe përgjigjen Tënde. Allahu është më i Madhi ndër më të mëdhenjtë, Allahu është Dritë e qiejve dhe e Tokës, Allahu është më i Madhi ndër më të mëdhenjtë. Më mjafton Allahu dhe sa Ndihmës i mrekullueshëm është Ai. Allahu është më i madhi nga të mëdhenjtë.” E transmeton Ebu Davudi.*⁴⁸⁴

⁴⁸² E transmeton Ebu Davudi (1509); *Namazi*, kaptina: Çfarë thotë njeriu pas dhënies së selamit me sened të drejtë, e atë e ka zgjedhur Trimidhiu (3419), *Lutjet* (duatë); Ai këtë hadith e vlerëson si hasen-sahih.

⁴⁸³ *Namazi* (771, 201, 2002).

⁴⁸⁴ E transmeton Ebu Davudi (1507). *Namazi*, kaptina: Çfarë thotë njeriu pas dhënies së selamit, Ahmedi në *Musned* (4/369), ndërsa në senedin e tij gjendet Davud ibn Rashid et-Tafavi Ebu Bahr El-Krimani, pastaj, El-Basri El-Saigu, e ai është i butë (lëshon pe) te hadithi, siç e thotë atë Hafidhi

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka porositur pasuesit e vet që në fund të namazit të thonë “subhanallah” (i lavdëruar qoftë Allahu) tridhjetë e tre herë, “elhamdulillah” (falënderimi i qoftë Allahut) tridhjetë e tre herë, “Allahu Ekber” (Allahu është më i madhi) tridhjetë e tre herë dhe që ta plotësojnë njëqindëshin me fjalët “Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut dhe Ai nuk ka rival, Atij i takon sundimi dhe lavdërimi dhe Ai ka fuqi për çdo gjë.”⁴⁸⁵

Në transmetimin tjetër ceket që tekbinin duhet thënë tridhjetë e katër herë për ta plotësuar njëqindëshin.⁴⁸⁶

Në një transmetim tjetër, se çfarë duhet bërë pas namazit qëndron se, (خمسة وعشرين) تسبيحة، ومثلها تحميدة، ومثلها تكبيرة، ومثلها لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير) duhet shqiptuar njëzet e pesë herë “subhanallah”, po aq “elhamdulillah” dhe po aq “Allahu Ekber” dhe po aq “Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai nuk ka shok, Atij i takon pushteti dhe çdo lavd dhe Ai është në gjendje të bëjë çdo gjë.”⁴⁸⁷

Në një transmetim tjetër qëndron: Dhjetë herë “Allahu qoftë i Lavdëruar”, dhjetë herë “Falënderimi i takon Allahut” dhe dhjetë herë “Allahu është më i Madhi”.

Theksohet edhe transmetimi në të cilin thuhet: “Njëmbëdhjetë herë siç është e shënuar kjo në *Sahihun* e Muslimi.” Në disa transmetime tjera të hadithit nga Ebu Hurejra, thuhet:

në *Takribi*, e transmeton nga Zejd ibn Erkame, e ai është Ebu Muslim El-Baxheliu tek i cili ka pasur besim vetëm Ibn Hibbani.

⁴⁸⁵ E transmetojnë Muslimi (597); *Mesxhidi*, kaptina: Lavdërueshmëria e dhikrit pas namazit dhe sqarimi i mënyrës në të cilën ai bëhet, nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁴⁸⁶ E transmeton Muslimi (597); *Mesxhidi*, kaptina: Lavdërueshmëria e dhikrit pas namazit; Nesaiu (3/75), *Harresa*; Mënyra tjetër e numërimit të tesbihëve; Trimidhiu (34095), *Lutjet*, kaptina: Sa herë ka bërë tesbih pas namazit, nga Ka’b ibn Axhreti, i cili transmeton se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Ai i cili pas kryerjes së namazit thotë tridhjetë e tre herë subhanallah, tridhjetë e tre herë el-hamdulillah, tridhjetë e tre herë Allahu ekber, nuk do të varfërohet.”

⁴⁸⁷ E transmetojnë Trimidhiu (3410), *Lutjet*, kaptina: Sa herë (duhet bërë tesbih) duhet thënë el-hamdulillah pas namazit; Nesaiu (3/76), *Harresa*, kaptina: Lloji tjetër i tesbihëve; Nga Zejd ibn Thabiti, në hadithin në të cilin thuhet: “Na ka urdhëruar që në fund të secilit namaz të bëjmë tesbih tridhjetë e tre herë, hamd tridhjetë e tre herë dhe tekbin tridhjetë e katër herë.” Zejdi e pohoi këtë, e pastaj ky njeri kishte thënë: “Bëjeni atë njëzet e pesë herë dhe asaj ia shtoni edhe “tehlilin” (shqiptimi i la ilahe il-lallah vahdehu la sherike leh). Pastaj herët në mëngjes kishte shkuar te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe i kishte treguar se çfarë i kishte ngjarë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte thënë: “Bëjeni ashtu”. Këtë hadith Trimidhiu e vlerëson si hasen-sahih, ndërsa Nesaiu mbi këtë temë transmeton nga Ibn Umeri hadithin me numrin rendor (3/76), e zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm.

(وَيُسَبِّحُونَ، وَيَحْمَدُونَ، وَيُكَبِّرُونَ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ إِحْدَى عَشْرَةَ، وَإِحْدَى عَشْرَةَ، وَإِحْدَى عَشْرَةَ) (سُبْحُونَ وَيَحْمَدُونَ، وَيُكَبِّرُونَ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ) عشرة، فذلك ثلاثة وثلاثون

*"E lavdërojnë Allahun, e falënderojnë Atë dhe e madhërojnë Atë pas çdo namazi tridhjetë e tre herë, njëmbëdhjetë herë lavdërim, njëmbëdhjetë herë falënderim dhe njëmbëdhjetë herë madhërim, e të gjitha së bashku tridhjetë e tre herë."*⁴⁸⁸

Ajo çfarë shihet nga këto transmetime është se këto janë qëndrimet e disa transmetuesve të hadithit dhe komentimi i tyre, sepse me këtë version të hadithit: (سُبْحُونَ وَيَحْمَدُونَ، وَيُكَبِّرُونَ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ) **"E lavdërojnë, e falënderojnë dhe madhërojnë Allahun në fund të çdo namazi tridhjetë e tre herë"**, dëshirohet të thuhet që, i Lavdëruar duhet të jetë tridhjetë e tre herë, i falënderuar tridhjetë e tre herë i madhëruar tridhjetë e tre herë, do të thotë: Thuaj tridhjetë e tre herë subhanallah, tridhjetë e tre herë el-hamdulilah dhe tridhjetë e tre herë Allahu ekber, duke e pasur parasysh që transmetuesi i hadithit ka dëgjuar nga Ebu Salih Es-Semani, i cili e ka komentuar ashtu dhe ka thënë: "Thuaj, subhanallah, elhamdulilah, Allahu Ekber, ashtu që secila fjalë të jetë e shqiptuar tridhjetë e tre herë."

Sa i përket numrit njëmbëdhjetë, nuk ekziston asgjë e ngjashme me atë te ndonjë dhikër tjetër, për dallim nga njëqindëshi, për të cilin ekzistojnë shembuj të njëjtë edhe te llojet e tjerë të dhikrit, siç ekzistojnë edhe për numrin dhjetë, që qëndron në përmbledhjet e hadithit të quajtura *Sunene*, të cilët i transmeton Ebu Dherri dhe i cili thotë se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ قَالَ فِي دُبْرِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَهُوَ ثَانٍ رَجُلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، عَشْرَ مَرَّاتٍ، كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَحُجِّي عَنْهُ عَشْرَ سَيِّئَاتٍ، وَرُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ، وَكَانَ يَوْمَهُ ذَلِكَ كُلُّهُ فِي حَرِّ مِنْ كُلِّ مَكْرُوهٍ وَحَرَسَ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَلَمْ يَنْبَغِ لَذَنْبٍ أَنْ يُدْرِكَهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ إِلَّا الشَّرُّ بِاللَّهِ)

"Ai, që në fund të çdo namazi, para se të flas dhe derisa ende i ka këmbët e mbërthyer, e shqipton dhjetë herë 'Nuk ka të adhruar tjetër përveç Allahut, Ai nuk

⁴⁸⁸ E transmeton Muslimi (595), *Mesxhidi*, kaptina: Vlera e dhikrit pas namazit, transmetohet nga Ebu Hurejre, e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), që as'habët kanë thënë: "Të pasurit na tejkaluan në arritjen e shkallës së lartë dhe begative të përhershme." Është i ngjashëm edhe hadithi i Kutejbes të cilin e transmeton nga El-Lejthi, përveç se ai në hadithin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e ka klasifikuar edhe ligjërimin e Ebu Salihut: "... pastaj të varfëritë u kthyen", e deri në fund të hadithit dhe hadithit ia ka shtuar: "Suhejbi thotë: "njëmbëdhjetë, njëmbëdhjetë, njëmbëdhjetë, e të gjitha së bashku tridhjetë e tre."

*ka rival, Atij i takon sundimi dhe lavdërimi, Ai jep jetë dhe vdekje dhe Ai mund të bëjë çdo gjë, do t'i shënohen dhjetë vepra të mira dhe to t'i fshihen dhjetë vepra të këqija dhe do të ngrihet për dhjetë shkallë dhe atë ditë të plotë do të jetë i mbrojtur nga çdo e keqe si dhe nga shejtani, dhe vetëm të përshkruarit shok Allahut (subhanehu ve te'ala) do të mund t'ia shkatërronte vlerën e atij dhikri." Tirmidhiu atë hadith e konsideron hasen Sahih.*⁴⁸⁹

Në *Musnedin* e Imam Ahmedit theksohet hadithi nga Ummu Seleme, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka mësuar vajzën e vet Fatimën, kur kishte ardhur ta pyeste për shërbëtor, që para se të flinte të thoshte: Subhanallah tridhjetë e tre herë, elhamdulil-lah tridhjetë e tre herë, Allahu ekber tridhjetë e tre herë, e kur e fal namazin e sabahut të thotë:

(لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَبَعْدَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ، عَشْرَ مَرَّاتٍ)

*"Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai nuk ka shok, Atij i takon i tërë pushteti dhe lavdërimi dhe Ai mund të bëjë çdo gjë", dhjetë herë dhe pas akshamit dhjetë herë.*⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ E transmeton Tirmidhiu (3470), *Lutjet*, kaptina (64), e në zinxhirin e transmetuesve të tij është edhe Shehr ibn Havshebi, i cili është i dobët. Ahmedi në *Musned* (4/227) shënon nga Shehr ibn Havshebi, i cili atë e transmeton nga Abdurrahman ibn Ganem El-Eshariu dhe nuk e përmend Ebu Dherren, ndërsa ulemaja nuk është e pajtimit me besueshmërinë e Abdurrahman ibn Ganemit. Ndërkaq, për këtë hadith, ekziston tjetri i cili e vërteton atë, por pa këtë pjesë: "Ai i cili pas çdo namazi, derisa ende i ka këmbët e përvjela..." E shënojnë Ahmedi (4/20), Ebu Davudi (5077), Ibn Maxhe (3867) nga Ibn Ajjash Ez-Zerki, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Ai i cili kur agon thotë: "Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai nuk ka shok, Atij i takon pushteti dhe lavdërimi dhe Ai çdo gjë bën", atij do t'i shënohet sikur ta kishte liru një rob, që i ka bërë dhjetë vepra të mira dhe që iu kanë fshirë dhjetë vepra të këqija, do të ngrihet për dhjetë shkallë, do të jetë i mbrojtur nga shejtani deri nuk ngryset, e nëse këtë e thotë kur ngryset do t'i ketë të njëjtat derisa nuk agon." Zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është i mirë-hasen. Ahmedi atë e shënon (5/420) nga Ebu Ejjubi, me zinxhirin e besueshëm të transmetuesve: "Ai i cili kur agon thotë: "Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai nuk ka shok, Atij i takon pushteti dhe falënderimi, Ai jep jetë dhe vdekje dhe çdo gjë mund të bëjë, dhjetë herë, për çdo herë të shqiptuar do t'i shënohen dhjetë vepra të mira dhe do t'i fshihen dhjetë vepra të këqija, e Allahu atë do ta ngritë për dhjetë shkallë, ai do ta ketë shpërblimin sikur të kishte liru dhjetë robër dhe do t'i shërbejnë nga fillimi deri në mbarim të ditës, e nuk do të bëjë deri në fund të ditës asnjë vepër më të madhe sesa kjo. E nëse këtë e thotë kur ngryset, do t'i ketë këto të njëjtat."

⁴⁹⁰ E transmeton Ahmedi në *Musned*, e në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është edhe Shehr ibn Havshi, me atë që pjesa e parë e hadithit është i besueshëm, duke e pasur parasysh që Buhariu atë e ka renditur në përmbledhjen e vet të hadithit, nën numrin (1/101, 103); Muslimi (2727) duke e transmetuar hadithin nga Aliu (رضي الله عنه), ku ceket që Fitimja (رضي الله عنه) është ankuar për kallot që i ishin bërë në duar dhe kishte shkuar te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tek i cili

Në Sahihun e Ibn Hibbanit theksohet hadithi të cilin e transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) Ebu Ejub el-Ensariu:

(مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ، كُتِبَ لَهُ بِعَشْرِ حَسَنَاتٍ، وَحُجِّي عَنْهُ بِعَشْرِ سَيِّئَاتٍ، وَ لَهُ بِعَشْرِ دَرَجَاتٍ، وَكُنَّ لَهُ عِدَّةٌ عَتَاةٌ أَرْبَعُ رِقَابٍ، وَكُنَّ لَهُ حَرَسًا مِنَ الشَّيْطَانِ حَتَّى يُمَسِيَ، وَمَنْ قَاهَنَ إِذَا صَلَّى الْمَغْرِبَ دُبُرَ صَلَاتِهِ فَمِثْلُ ذَلِكَ حَتَّى يُصْبِحَ)

“Kush thotë kur agon: ‘Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai nuk ka shok, Atij i takon i tërë pushteti dhe lavdërimi dhe Ai mund të bëjë çdo gjë’, dhjetë herë, kjo do të jetë shkaktar që t’i shënohen dhjetë vepra të mira dhe t’i fshihen dhjetë vepra të këqija, që të ngrihet për dhjetë shkallë, e do të ketë shpërblim sikur të lironte katër robër dhe kjo do të jetë mbrojtja e tij nga shejtani derisa nuk ngryset. E ai që e thotë këtë pas namazit të akshamit, domethënë ka shpërblimin e njëjtë deri në agim.”⁴⁹¹

Duke folur mbi fillimin e namazit, i kemi përmendur fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(اللَّهُ أَكْبَرُ عَشْرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَشْرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَشْرًا، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَشْرًا، وَيَسْتَغْفِرُ اللَّهُ عَشْرًا، ويقول: اللهم، اغفر لي، وأهْدِني وارزُقني عَشْرًا، ويتعوذ من ضيق المقام يوم القيامة عَشْرًا)

“Allahu është më i madhi, dhjetë herë: I falënderuar qoftë Allahu - dhjetë herë, i Lavdëruar qoftë Allahut - dhjetë herë, vetëm Allahu është Zot – dhjetë herë, të kërkuarit e faljes – dhjetë herë.’ E thoshte edhe këtë: ‘Allahu im, më fal, më udhëzo dhe më furnizo’, dhjetë herë, “kërkoj strehim tek Allahu nga pozita e rëndë në Ditën e Gjykimit”, dhjetë herë.

kishin ardhur robër, por nuk e kishte gjetur atë, e kishte hasur Aishen (رضي الله عنها) dhe e kishte informuar atë. Kur kishte ardhur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ajo e kishte lajmëruar mbi ardhjen e Fitimes dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) erdhi tek ne, e ne ishim tani në shtrat, ne u ngritëm. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha që të qëndrojmë në vendet tona ashtu që e ndjeva ftohtësinë e këmbës së tij mbi gishtërinjtë e mi dhe shtoi: “A dëshironi t’ua mësoj fjalët të cilat duhet t’i thoni kur keni për të rënë në shtrat, që ta madhëroni Allahun tridhjetë e tre herë, që ta lavdëroni Atë tridhjetë e tre herë, që ta falënderoni Atë tridhjetë e tre herë. Kjo për ju është më e mirë se shërbëtorët.” Pjesën tjetër të hadithit e vërteton hadithi i Ebu Ejubit i cili është pas tij.

⁴⁹¹ (2341) Mevariduz Zeman, e shënon Ahmedin në Musned (5/415), në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi gjendet Abdullah ibn Jeishi, e transmeton nga Ebu Ejubi, ndërsa te Jeishi besim kishte vetëm Ibn Hibban, derisa transmetuesit tjerë të hadithit janë të besueshëm, e atë e vërteton hadithi i cekur më herët nga Ummu Sulejja, hadithi i Muadh ibn Xhebelit te Teberaniu. El-Mundhiri në veprën e vet *Et-Tergib vet-terhib* cekë që zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është i mirë.

Të gjitha këto flasin, se numri dhjetë në lutje është jashtëzakonisht prezent, e sa i përket numrit njëmbëdhjetë, ai është i përmendur vetëm në disa transmetime, tani më të përmendura nga Ebu Hurejre, e Allahu më së miri e di.

Ebu Hatimi në *Sahihun* e vet, përmend se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pas namazit thoshte:

(اللَّهُمَّ أَصْلَحْ لِي دِينِي الَّذِي جَعَلْتَهُ عِصْمَةً أَمْرِي، وَأَصْلَحْ لِي دُنْيَايَ، الَّتِي جَعَلْتَ فِيهَا مَعَاشِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِعَفْوِكَ مِنْ نِقْمَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ)

“Allahu im, përmirësoje fenë time të cilën na bëre mbrojtje dhe përmirësoje dynjallëkun tim në të cilin e bëre jetën time. Allahu im kërkoj strehim në mëshirën Tënde, nga hidhërimi Yt. Askush nuk mund ta pengojë atë që Ti dikujt ia ke dhuruar dhe askush nuk mund të jap atë që Ti e ke penguar t’i jepet, e të pasurit, pasuria e tij tek Allahut nuk do t’i bëjë dobi.”⁴⁹²

Hakimi në *Mustedrekun* e vet thekson se Ebu Ejubi ka thënë: “Nuk jam falur pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e që të mos e kam dëgjuar duke thënë pas namazit:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطَايَايَ وَذُنُوبِي كُلَّهَا، اللَّهُمَّ أَنْعِمْنِي وَأَخِيْنِي وَارْزُقْنِي، وَاهْدِنِي لِصَالِحِ الْأَعْمَالِ وَالْأَحْلَاقِ، إِنَّهُ لَا يَهْدِي لِصَالِحِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَصْرِفُ عَنْ سَيِّئِهَا إِلَّا أَنْتَ)

“Allahu im, m’i fal të gjitha gabimet dhe mëkatet e mia, Allahu im, më mbulo me dhuntitë e Tua, më bëj të jetojë, më furnizo dhe më udhëzo në bërjen e veprave të mira dhe në mirësjellje, sepse vetëm Ti mund të udhëzosh në bërjen e veprave të mira dhe në largimin nga veprat e këqija.”⁴⁹³

⁴⁹² E transmeton Ibn Hibbani (541) nga Ibn Ebi Es-Seriu, i cili thotë: “Ua lexoi Hafsit dhe Mejsorit, derisa unë dëgjoja: “Më tregonte Musa ibn Ukbe nga Ata’ ibn Ebi-Mervani, e ai nga babai i tij, që Ka’bi i ishte betuar me Allahun i Cili Musait ia ndau detin, që në Tëvrat qëndron, se lajmëtari i fesë Davudi, kur e mbaronte lutjen e vet thoshte...” Ibn Ebi Es-Seriu është Muahmmmed ibn El-Mutevekili, i cili është transmetues i dobët, me shumë gabime gjatë transmetimit të hadithit. Në *Sahihun* e Muslimit (2720), në hadithin i cili transmetohet nga Ebu Hurejre, qëndron pa kufizime, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thoshte: “Allahu im ma përmirëso fenë time në këtë botë, ku më ke krijuar jetën dhe përmirësoje gjendjen time në Ahiret, ku do të kthehem përmes perit, bëre që në jetën time të shtohet çdo e mirë, e vdekjen time bëre të qetë nga çdo e keqe.”

⁴⁹³ E transmeton El-Hakimi (3/462), e në zinxhirin e transmetuesve është Muhammed ibn Sinan El-Kazaz, e ai radhitet në transmetues të dobët; dhe Amr ibn Miskini, në të cilin kishte besim vetëm Ibn Hibbani, e Buhariu për të thotë se hadihet që transmetohen nga ai nuk mund të shërbejnë për fuqizimin (mutab) e të tjerëve, në kaptinën nga Ebu Umame te Ibn Es-Sunni (114), e në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ali ibn Jezid el-Elhani, e ai është i dobët.

Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet, thekson nga Harith ibn Muslim et-Tejmije të ketë thënë se: I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(إِذَا صَلَّيْتَ الصُّبْحَ، فَقُلْ قَبْلَ أَنْ تَتَكَلَّمَ: اللَّهُمَّ أَجِرْنِي مِنَ النَّارِ سَبْعَ مَرَّاتٍ، فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ مِنْ يَوْمِكَ، كَتَبَ اللَّهُ لَكَ جَوَاراً مِنَ النَّارِ، وَإِذَا صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ، فَقُلْ قَبْلَ أَنْ تَتَكَلَّمَ: اللَّهُمَّ أَجِرْنِي مِنَ النَّارِ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ كَتَبَ اللَّهُ لَكَ جَوَاراً مِنَ النَّارِ)

*"Kur e fal namazin e sabahut, para se të flasësh, thuaj shtatë herë: 'Allahu im, më ruaj nga zjarri', sepse nëse vdes mu atë ditë, Allahu ka për të dhënë mbrojtje nga zjarri, e kur e fal akshamin, para se të flasësh, shqiptojë shtatë herë: 'Allahu im, më mbroj nga zjarri', dhe nëse vdes mu atë natë, Allahu ka për të të mbrojtur nga zjarri."*⁴⁹⁴

Nesa'iu në *Sunenin El-kebiru* e cekë hadithin e Ebu Umames, i cili ka thënë: "I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ، لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّةِ إِلَّا أَنْ يَمُوتَ)

*"Ai që në fund të çdo namazi të obliguar e shqipton **ajetul-kursinë**, e vetmja pengesë për të hyrë në Xhennet është vdekja."*⁴⁹⁵

Këtë hadith e transmeton vetëm Muhammed ibn Humejri nga Muhammed ibn Zijad el-Alhami, e ai nga Ebi Uname, e ai nga Muhammed ibn Humejri. Disa ekspertë të hadithit atë e vlerësojnë si të besueshëm dhe thonë se Nesa'iu për Husejn ibn Bishrin ka thënë se nuk është i keq (që është i përkryer), e në një vend tjetër, që është i besueshëm. Sa i përket të dy Muhamedëve, Buhariu mbështetet në ta dhe kanë thënë se hadithi është shembull i tij. Disa thanë se ai hadith është i imagjinuar, e Ebu el-Ferexh ibn el-Xhevziu në librin e vet e ka klasifikuar në mesin e haditheve të imagjinuar, i ka dhënë vërejtje Muhammed ibn Humejrit dhe ka

⁴⁹⁴ E transmeton Ibn Hibbani nga Muhammed ibn Humejri, ai nga Muhammed ibn Zijad El-Elhani i cili atë e transmeton nga Ebu Uname me zinxhirin e drejtë të transmetuesve. Mundhiri në *Et-Tergib vet-terhibu* (2/261), atë e transmeton edhe Nesaiu, Taberaniu me zinxhirë të shumtë të transmetuesve nga të cilët njëri është i drejtë, ndërsa shejhu ynë Ebu El-Hasan ibn El-Hasani, thotë që hadithi sipas kushteve të Buahriut dhe Ibn Hibbanit në kaptinën e namazit atë e vlerëson si të besueshëm, ndërsa Teberaniu në disa versione shton: "Kul huvallahu ehad", e zinxhiri i transmetuesve me këtë shtesë është i mirë. El-Hejthemi në *Mexhmeun* (10/102) thotë: E transmeton Teberaniu në *El-Kebir* dhe *El-Evsat* me disa zinxhir, nga të cilët njëri është i mirë.

⁴⁹⁵ Hadithin nga Ebu Uname e transmeton Ibn Sunni nën numrin (120), ndërsa nga El-Mugire ibn Shi'be transmeton Ebu Neimi në *El-Hilje* (3/121) me zinxhir të mirë të transmetuesve.

thënë se Ebu Hatim el-Bazi ka thënë që nuk mbështetet në të, e që Ja'kub ibn Sufjani nuk është transmetues i fortë.

Këtë e kanë mohuar disa hafidh të hadithit duke e konsideruar Muhamedin të besueshëm, duke thënë se atij nuk i përshtatet që ta transmetoj hadithin e imagjinuar, sepse në të është mbështetur mbledhësi më i nderuar i haditheve *Sahih*, e ai është Buhariu, sikur edhe atë, që të besueshëm e ka konsideruar kritiku më i rreptë i transmetuesve të hadithit Jahja ibn Meini dhe që atë edhe Taberaniu e transmeton në Mu'xhemin e vet, nga Abdullah ibn Haseni, i cili atë e transmeton nga babai i vet, e ai nga gjyshi i vet, i cili ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِي دُبُرِ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ، كَانَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ إِلَى الصَّلَاةِ الْآخَرَى)

*“Ai i cili pas namazeve të obliguara e këndon ajetul-kursinë ka për të qenë nën mbrojtjen e Allahut deri në namazin e ardhshëm.”*⁴⁹⁶

Ky hadith gjithashtu është i transmetuar nga Ibn Uname, Ali ibn Ebi Talibi, Abdullah ibn Umeri, Mugire ibn Shu'be, Xhabir ibn Abdullahu dhe Enes ibn Maliku dhe në të gjitha transmetimet ekziston dobësia, por pas bashkimit të njërës me tjetrin, me sqarimin e të gjitha versioneve dhe dallimin e burimeve, të gjitha udhëzojnë në atë, që për këtë hadith ekziston baza dhe që ai nuk është i imagjinuar.

Deri tek unë kanë depërtuar fjalët e shejhut tonë, Ebu Abbas ibn Tejmijjes, Allahu e ndriçoftë fytyrën e tij, i cili ka thënë: “Atë (ajetul kursinë) e kam lexuar pas çdo namazi.” Në *Musnedin* e Ahmedit dhe në disa *Sunene*, nga Ukbe ibn Amri transmetohet të ketë thënë: (أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنْ أَقْرَأَ بِالْمُعَوَّذَاتِ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ) “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më ka urdhëruar që pas çdo namazi ta lexojë *El-Muavidhatë*”⁴⁹⁷ (suret Felek dhe Nas).”

Atë e transmeton edhe Ebu Hatim ibn Hibbani në *Sahihun* e vet, Hakimi në *Mustedrek* dhe konsideron që sipas kushteve të paraqitura nga Muslimi ky hadith është i besueshëm. Në transmetimin e Tirmidhiut, qëndron: (بِالْمُعَوَّذَتَيْنِ) “*El-Muavidhatejn*.”

⁴⁹⁶ E cekë El-Hajthemi në *El-Mexhmeu* (2/148) dhe thotë që atë e ka transmetuar Teberaniu në *El-Kebir* me zinxhirin e transmetuesve të mirë dhe hasen.

⁴⁹⁷ E transmeton Ahmedi në *Musned* (4/211), Ebu Davudi (1523), *Namazi*, kaptina: Të kërkuarit e faljes; Trimidhiu (2905), *Shpërblimi për Kur'an*, kaptina mbi atë që është transmetuar “muavidhetejn”; Nesaiu (3/68) *Harresa*, kaptina: Urdhri mbi të mësuarit e muavidheve pas dhënies së selamit; Ibn Hibbani (2347), El Hakim në *Mustedrek* (1/253) dhe atë e ka vlerësuar të besueshëm me çka është pajtuar edhe Edh-Dhehebiu, e ashtu është siç thonë.

Në Mexhmeun e Taberaniut edhe në *Musnedin* e Ebu Ja'la el-Mevsilit transmetohet hadithi i Umer ibn Nebehaniut, e mbi të tani kemi folur, deri te Xhabiri, i cili atë e transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

(ثَلَاثٌ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ مَعَ الْإِيمَانِ، دَخَلَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَ، وَرُؤِجَ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ حَيْثُ شَاءَ، مَنْ عَفَا عَنْ قَاتِلِهِ، وَأَدَّى دَيْنًا خَفِيًّا، وَقَرَأَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ، قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)

“Ai që me besimin e vet vjen me tre gjëra, ka për të hyrë në Xhennet, nga ato dyer nga të cilat ai vet do të dëshiroj të hyjë dhe ka për t’u martuar me hyritë me të cilat ai do të dëshirojë. Ai i cili e fal atë që e ka mbytur atë, e lanë borxhin e fshehur dhe ai që në fund të çdo namazi obligativë e shqipton suren Ihlas dhjetë herë.”

në atë Ebu Bekri ka thënë “ose njërën prej këtyre triave?” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka pohuar “ose njërën prej këtyre triave?”.⁴⁹⁸

E ka porositur Mu’adhin që në fund të çdo namazi të thotë:

(اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ)

*“Allahu im, më ndihmo që të të përkujtoj që të të falënderoj dhe që në mënyrë më të bukur të të adhuroj.”*⁴⁹⁹

Nën nocionin ‘*në fund të namazit*’, mund të nënkuptohet periudha para selamit ose pas selamit, ndërsa Ibn Tejmijje e ka mbështetur mendimin që kjo duhet të jetë para selamit, prandaj e pyeta mbi këtë, e ai më tha: “دُبُرُ Dubur, pjesa e fundit e ndonjë sendi, është sikur pjesa e fundit e kafshës.”

⁴⁹⁸ Atë e cekë El-Hejthemi në *Mexhmeun* (10/102) dhe atë ia përshkruan Ebu J’alas dhe thotë: “Në të është Umer ibn Nebehani, e nga ai hadithet nuk pranohen.”

⁴⁹⁹ E transmetojnë Ebu Davudi (1522), *Namazi*, kaptina: Mbi të kërkuarit e faljes, Nesaiu (3/53); *Harresa*, kaptina: Lloji tjetër i lutjeve, me zinxhirin e besueshëm të transmetuesve, e Ibn Hibban atë e vlerëson të besueshëm (2345).

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me përdorimin e sutrës gjatë namazit

Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) falej përballë murit, në mes tij dhe murit linte hapësirë sa për të kaluar një dele dhe nuk largohej prej tij, madje ka urdhëruar që sutres⁵⁰⁰ duhet t'i afrohemi. Nëse falej përballë shkopit, ose drurit, ndalej ashtu që ai t'i binte ose nga ana e djathtë ose nga ana e majtë dhe nuk i afrohej tërësisht. Gjatë udhëtimit e nguliste shigjetën e vet dhe falej përballë saj, ashtu që ajo bëhej sutra e tij. Ndonjëherë e vendoste shalën e vet sipas gjerësisë dhe pastaj falej përballë saj.⁵⁰¹ Falësin e ka urdhëruar që ta përdor sutren, madje qofshin ato shigjeta apo shkopinj. Nëse as atë nuk e gjen, atëherë le ta tërheqë vijën nëpër tokë.⁵⁰² Ebu Davudi thotë: “E kam dëgjuar Ahmed ibn Hanbelin duke thënë: “Gjerësia e vijës është sikur gjerësia e hënës së re.” Abdullahu thotë se vija tërhiqet me gjatësi, por, sa i përket shkopit, ai ngulitet. Nëse falësi nuk ka sutër, atëherë sipas transmetuesve të besueshëm, namazin e tij e prishin: “gruaja, gomari dhe qeni i zi”. Këtë e vërteton transmetimi nga Ebu Dherri⁵⁰³, Ebu Hurejre⁵⁰⁴, Ibn Abbasi⁵⁰⁵ dhe

⁵⁰⁰ Perdja është term i cili përdoret për mjet që gjendet përpara falësit si shenjë mbrojtëse (Sutra).

⁵⁰¹ E transmetojnë Buhariu (1/479), *Perdja*, kapitulli: Të falurit përballë shalës.

⁵⁰² E transmetojnë Ebu Davudi (689), Ibn Maxhe (943) duke transmetuar nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e në zinxhirin e transmetuesve janë dy transmetues të panjohur. Ibn Kudame thotë që senedi i këtij hadithi është kontradiktor.

⁵⁰³ E transmetojnë Muslimi (510), *Namazi*, kaptina: Sa duhet të jetë perdja (sutra) përpara falësit. Nga Ebu Dherre transmetohet që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Kur dikush nga ju dëshiron të falet, mjafton që përpara tij të jetë diç me madhësi të pjesës së përparme të shalës. Por nëse përpara tij nuk ka diç sa pjesa e përparme e shalës, namazin do t’ia prish nëse kalon gomari; gruaja ose qeni i zi.” “O Ebu Dherre” e pyeta, “Çfarë është dallimi në mes qenit të zi, biond ose të verdhë?” ai më tha: “Vëlla, të njëjtën pyetje ia kam bërë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), e ai më tha: “Qeni i zi është shejtani.” Gjithashtu atë e transmeton Trimidhiu (38), *Namazi*, kaptina mbi atë që është transmetuar, që namazin e prish vetëm qeni, gomari dhe gruaja: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: Namazin e prish gruaja, gomari dhe qeni, e këtë e pengon pengesa me madhësinë e pjesës së poshtme të shalës.” Atë e transmeton edhe Ibn Maxhe (950), *Ikameti*, kaptina: Çfarë e prish namazin.

⁵⁰⁴ E transmeton Muslimi (511), *Namazi*, kaptina: Çfarë e mbron falësin, sipas hadithit të Ebu Hurejres, i cili thotë: I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: Namazin e prish gruaja, gomari dhe qeni, e atë e pengon pengesa e madhësisë së pjesës së prapme të shalës.” Atë e transmeton edhe Ibn Maxhe (950). *Ikameti*: Çfarë e prish namazin.

⁵⁰⁵ E transmeton Ebu Davudi (703), *Namazi*, kaptina: Çfarë e prish namazin; Ibn Maxhe (949), *Ikameti*, kaptina: Çfarë e prish namazin. Transmetohet nga Ibn Abbasi, i cili rrëfen që i Dërguari

Abdullah ibn Mugaffeli⁵⁰⁶. Oponentët e këtyre haditheve i ndajmë në dy grupe: ‘të besueshme, por joeksplicite dhe eksplicite por jo të besueshëm, prandaj nuk lihet veprimi sipas haditheve të lartpërmendura për shkak të oponentëve të këtillë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) falej derisa Aishja flinte përpara tij,⁵⁰⁷ çka nuk është e njëjtë sikur ai që kalon përpara falësit, sepse njeriu e ka të ndaluar të kaloj përpara falësit, e nuk pengon nëse ai qëndron përpara tij. Gjithashtu namazin e njeriut e prish edhe kalimi i gruas përpara falësit, por jo edhe qëndrimi i saj përpara falësit, e Allahu më së miri e di.

(صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Namazin e prish, qeni i zi, i cili kalon dhe gruaja me ciklin mujor.” Ebu Davudi thotë: “Këtë hadith e transmeton Shu’be direkt nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).”

⁵⁰⁶ E transmeton Ibn Maxhe, *Ikameti*, kaptina: Çfarë e prish namazin. Transmetohet nga Abdullah ibn Muagaffeli, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Namazin e prishin gruaja, gomari dhe qeni.”

⁵⁰⁷ E transmeton Buhariu dhe Muslimi, e tani është i përmendur. E transmeton Buhariu (1/485), *Pengesa*, kaptina: Ai i cili konsideron që namazin nuk e prish asgjë: Muslimi (512, 270). Transmetohet se para Aishes (رضي الله عنها) është përmendur, që namazin e prish qeni, gomari dhe gruaja, e ajo ka thënë: “Jeni duke na krahasuar me gomarë dhe me qenë. Pasha Allahun, e kam parë të Dërguarin duke u falur derisa unë isha e shtrirë në shtrat në mes tij dhe kiblës...” Maliku në *Muveta* e shënon hadithin (1/155 dhe 156), Buhariu (1/472), Muslimi (504) nga Ibn Abbasi ka thënë: “Erdha njëherë duke kalëruar me kalë, e atëherë i isha afuar mushkës madhore, derisa i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke e falur namazin me popullin në Mina, kalova përpara safit, zbrita dhe e qova kalin për të kullotur, e iu bashkëngjita safit, e për këtë asnjëri nuk më qortoi.” Transmeton Ebu Davudi (719) dhe Darekutni (faqe 141), Bejhekiu (2/178) duke transmetuar nga Ebu Seidi: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Namazin nuk e ndërprejnë asgjë, por refuzoni (atë që ju pengon) sa të mundeni, sepse ai është shejtani.” Në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi gjendet Muxhalid ibn Seidi, i cili e ka memorien e dobët, por atë e fuqizon hadithi të cilin e ka zgjedhur Darekutni (faqe, 141), përmes Selim ibn Amrit, i cili atë e transmeton nga Ebu Ummame deri te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).” Asgjë nuk e prish namazin.” Gjithashtu atë e përmend El-Hejthemi në *El-Mexhmeun* (2/62) nga Taberaniu, i cili atë e cek në *El-Kebir* me zinxhir të mirë të transmetuesve, si edhe hadithin të cilin e transmeton Darekutni përmes Zejd ibn Eslamit nga Ata’ ibn Jesari, ai nga Ebu Hurejre deri te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم): “Namazin nuk e prish as burri, as gruaja, as gomari e as qeni, por shtyjeni përpara juve atë që mundeni.” Gjithashtu atë e vërteton hadithi i cili është transmetuar nga Enesi, i cili i cek transmetuesit deri tek i Dërguari (صلى الله عليه وسلم): “Namazin nuk e ndërprejnë asgjë.” Këto hadithe e vërtetojnë njëri-tjetrin dhe në këtë mënyrë hadithi bëhet më i fuqishëm dhe më i besueshëm. Hafizi thotë: “Transmeton Seid ibn Mensuri me zinxhirin e besueshëm të transmetuesve nga Aliu dhe Uthmani, e nga disa të tjerë te të cilët përfundon zinxhiri i transmetuesve, hadithe të ngjashëm të përmendur, e në *Muvetta* me numrin (1/156) e shënohen nga Ibn Shihabi, ai nga Salim ibn Abdullah ibn Umeri që thoshte: “Asgjë që kalon përpara falësit nuk e prish namazin e tij”, e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Në këto tekste është argumenti për shumicën e dijetarëve nga as’habët dhe ata pas tyre, se asgjë që kalon përpara falësit nuk e prish namazin e tij, e kështu e konsiderojnë Aliu, Uthmani, Ibn Umeri, e ashtu e konsideronin edhe Ibn El-Musejjibi, Esh-Shabi, Urve, Maliku, Eth-Thevriu, Shafiu, Ebu Hanifja dhe nxënësit e tij, e Imam Ahmedi thotë: “Namazin e prish qeni i zi, ndërsa gomari dhe gruaja e ngarrojnë koncentrimin.”

Mënyra se si i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka kryer sunnetet e përditshme

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في السنن الرواتب

Kur nuk ishte në udhëtim, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në vazhdimësi i falte dhjetë rekate, e mbi këtë Ibn Umeri thotë:

(حَفِظْتُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ رَكَعَاتٍ: رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرَبِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ)

“Nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kam mbajtur në mend dhjetë rekate: dy rekate para farzit të drekës, dy pas farzit të drekës, dy pas farzit të akshamit të cilat i falte në shtëpinë e vet, dy rekate pas namazit të jacisë, të cilat gjithashtu i falte në shtëpinë e vet dhe dy rekate para farzit të sabahut.”⁵⁰⁸

Këto sunnete, nëse ishte në shtëpi, vazhdimisht i falte, por nëse ndonjëherë mbetej pa i falur dy rekate pas namazit të drekës, ato i plotësonte pas namazit të ikindisë dhe i falte vazhdimisht, sepse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur bënte diç, atë e bënte vazhdimisht, ndërsa falja e sunneteve në kohën që është e ndaluar është ndalesë e përgjithshme për të dhe për ummetin e tij. Sa i përket këmbëngulësisë mbi mosfaljen e atyre dy rekateve në kohën kur është e ndaluar falja e tyre, kjo vlen ekskluzivisht për të, e vërtetimi i kësaj do të vjen kur kemi për të folur mbi karakteristikat e tij, nëse Allahu do. Ndonjëherë para farzit të namazit i falte katër rekate, siç qëndron në *Sahihun* e Buhariut: “Nga Aishja (رضي الله عنها) transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk linte pa i falur katër rekate para namazit të drekës, kur falej në shtëpi, ndërsa kur falej në xhami, i falte dy rekate, çka është më e dukshme, ose mund të themi që e ka bërë edhe njëherë edhe tjetrën, e që Aishja

⁵⁰⁸ E transmeton Buhariu (3/48), *Ibadeti vullnetar*, kaptina: Dy rekate para namazit të drekës; kaptina: Ligjërimet mbi namazet vullnetare të cilat bëhen dy nga dy: kaptina e namazit vullnetar pas namazit të obliguar; *Xhuma-namazi*, kaptina: Namazi para dhe pas xhumasë; Muslimi (729); *Namazi i udhëtarit*, Trimidhiu (433), *Namazi*, kaptina: Hadithet që tregojnë që dy rekate i falte në shtëpi; Ebu Davudi (1252), *Namazi*, kaptina: Llojet e ndryshme të namazit vullnetar; Nesaiu (2/119). Përkthimi i namazit (imamet), kaptina: Namazi pas namazit të drekës; *Muveta* (1/166). Shkurtimi i namazit gjatë udhëtimit, kaptina: Veprimi gjatë bashkimit të namazit; Ahmed i në *Musned* (2/117).

dhe Ibën Umeri e kanë transmetuar vetëm atë që e kanë parë. كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ.⁵⁰⁹ الظُّهْر، وَرَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْغَدَاةِ

Të dy hadithet janë të besueshëm pa kurrfarë të mete. Mund të thuhet, gjithashtu, që, këto katër rekate nuk janë sunnetet e pas drekës, por ka të bëjë me namaz të veçantë të cilin i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte pasi që dielli e kalonte gjysmën e qiellit, sikur që imam Ahmedi e cekë hadithin nga Abdullah ibn es-Saibi i cili rrëfen se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka falur katër rekate pasi që dielli e kalonte gjysmën e qiellit dhe që ka thënë:

(إِنَّهَا سَاعَةٌ تُفْتَحُ فِيهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ، فَأَجِبُ أَنْ يَصْعَدَ لِي فِيهَا عَمَلٌ صَالِحٌ)

“Kjo është koha kur hapen dyert e qiellit, prandaj kam dëshirë që gjatë kësaj kohe të ngrihet vepra ime e mirë në qiell.”⁵¹⁰

Tirmidhiu në Sunnetin e vet, gjithashtu e cekë hadithin nga Aishja (رضي الله عنه) e cila rrëfen se, nëse i Dërguari nuk i falte katër rekate para namazit të drekës atë e bënte pas namazit të drekës.”⁵¹¹ Ibn Maxhe thotë: “Nëse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk i falte katër rekate para namazit të drekës, atë e bënte pas dy rekateve të sunneteve të fundit të pasdrekes.”⁵¹² Tirmidhiu e cekë hadithin nga Ali ibn Ebi Talibi (رضي الله عنه), në të cilin ai thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte katër rekate para namazit të drekës dhe dy pas namazit të drekës.”⁵¹³ Ibn Maxhe cekë se Aishja (رضي الله عنه) ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i falte

⁵⁰⁹ E transmetojnë Buhariu, (3/48), *Ibadeti vullnetar*, kaptina: Dy rekat sunnet para namazit të drekës, Ebu Davudi (1253), *Namazi*, kaptina: “Ndarja e namazeve vullnetare: Nesaiu (3/48), *Ibadeti vullnetar*, kaptina: Dy rekate sunnet para namazit të drekës, Ebu Davudi (1253), *Namazi*, kaptina: Ndarja e namazeve vullnetare: Nesaiu (3/256), *Namazi i natës*, kaptina: Vazhdueshmëria e dy rekateve namaz para agimit.

⁵¹⁰ E transmetojnë Ahmedi në Musned (3/411), Tirmidhiu (478), *Namazi*, kaptina: Ligjërimet mbi namazin kur dielli kalon gjysmën e qiellit, me zinxhir të mirë të transmetuesve, e mbi të njëjtën temë Ebu Ejjubi e shënon hadithin të cilin e transmeton Tajalisi (1/113), e ky hadith në fuqizimin e hadithëve të tjerë vlerësohet si hasen.

⁵¹¹ E transmeton Tirmidhiu (426), *Namazi*, kaptina: Ligjërimet mbi dy rekate pas namazit të drekës, me zinxhir të mirë të transmetuesve.

⁵¹² E transmeton Ibn Maxhe (1158), e ai është me hadithin hasen para tij.

⁵¹³ E transmeton Tirmidhiu (424), *Namazi*, kapitulli: “Ligjërimet mbi katër rekate sunnet para farzit të drekës, me zinxhir të mirë të transmetuesve.

Ibn Maxhe e cekë hadithin të cilin e transmeton Aishja (رضي الله عنها):

(مَنْ تَابَرَ عَلَى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنَ السُّنَّةِ، بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ: أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرَبِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ، وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ)

“Ai që në vazhdimësi i falë dymbëdhjetë rekate sunnet, Allahu atij do t’ia ndërtoj një shtëpi në Xhennet: katër rekate të paradrekes, dy pas drekës, dy pas akshamit, dy pas jacisë dhe dy para sabahut.”⁵¹⁶

Ai, gjithashtu e cekë hadithin të cilin e transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه) nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), ku ceket: “Dy rekate para sabahut, dy rekate para namazit të drekës, dy rekate pas namazit të drekës, pastaj që ka thënë dy rekate para ikindisë, dy rekate pas akshamit dhe mendoj që ka thënë dy rekate pas jacisë.”⁵¹⁷

Ky komentim mund të jenë fjalët e ndonjërit prej transmetuesve të cilët atë e kanë radhitur në vet hadithin, por mund të jenë fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), e Allahu më së miri e di.

Sa i përket katër rekateve sunnet të ikindisë, nuk është transmetuar asnjë hadith i besueshëm, përveç hadithit të Asim ibn Damrit nga Aliu (رضي الله عنه), i cili përmend se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë një dite falte gjashtëmbëdhjetë rekate, kur dielli gjendej në një pozitë të caktuar, i falte katër rekate para farzeve të drekës, pas drekës dy rekate dhe para ikindisë katër rekate. Në versionin tjetër qëndron: “Falej kur dielli lakohej kah gjysma e qiellit (dhe tregoi) prej këtu deri këtu, si në namazin e ikindisë, dy rekate, e kur dielli gjendej këtu dhe këtu, para drekës i falte katër rekate, i falte katër rekata para farzeve të drekës dy rekate pas dreke dhe katër rekate para ikindisë, e në mes të çdo dy rekati ndalej për t’iu dhënë selam melaikëve të afërta, e pastaj edhe besimtarëve.”⁵¹⁸ E kam dëgjuar shejhul-islam Ibn Tejmiijen, që fuqishëm e refuzon këtë hadith dhe thotë se është i imagjinuar dhe

e konsideron të besueshëm (614), e Trimidhiu thotë se hadithi është hasen sahih dhe ajo që ai thotë është e drejtë.

⁵¹⁶ E transmetojnë Ibn Maxhe (1140), *Kryerja e namazit*, kaptina: Transmetimet mbi dymbëdhjetë rekate sunnet; Trimidhiu (414), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi atë i cili gjatë një dite dhe një nate falë dymbëdhjetë rekate sunnet, zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Domethënia e këtij hadithi i përgjigjet domethënies së hadithit të Ummu Habibes.

⁵¹⁷ E transmetojnë Ibn Maxhe (1142), *Nesai* (3/264), Senedi i këtij hadithi është i mirë.

⁵¹⁸ E transmetojnë Ahmedi në Musned (85, 143, 146), Trimidhiu (598, 599). Ibn Maxhe (1161), *Kryerja e namazit*, kaptina: Transmetimet mbi namazet ditore të lavdëruara; Trimidhiu hadithin e vlerëson të mirë, e vlerësimi i tij është i saktë. Ai e thotë edhe këtë: “Is’hak ibn Rehevejhe thotë: “Kjo është më e mira që është transmetuar mbi namazin vullnetar të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).”

cekë që atë e ka refuzuar edhe Ebu Is'hak el-Xhuzxhani, Ahmedi, Ebu Davudi dhe Tirmidhiu e transmetojnë një pjesë të hadithit të cilin e transmeton Ibn Umeri nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), ku qëndron: “Allahu e ka mëshiruar njeriun i cili para farzit të ikindisë i falë katër rekate sunnet.”⁵¹⁹

Ekspertët e hadithit kanë divergjenca rreth besueshmërisë së këtij hadithi. Ibn Hibbani këtë hadith e konsideron të besueshëm derisa të tjerët i kanë gjetur të meta. Ibn Ebu Hatim thotë:

E kam dëgjuar babain tim që thotë: “E kam pyetur Ebu Velid et-Tajalasin mbi hadithin e Muhammed ibn Muslim ibn Musenneu, të cilin ai e transmeton nga babai i vet, e ky nga Ibn Umeri, i cili e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke thënë:

(رَحِمَ اللهُ أَمْرًا صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا) “Allahu e mëshiroftë njeriun që para namazit të ikindisë i falë katër rekate sunnet”.

Dhe më tha: “Lëre atë.” Unë kam thënë që atë e transmeton Ebu Davudi, e ai në atë më tha: “Ebu Velidi thotë: “Ibn Umeri thoshte: “ Kam mësuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhjetë rekate gjatë një dite dhe një nate dhe sikur të ekzistonin ato sunnet me siguri do t'i kisha përmendur.” Babai im thoshte: “I kam mbajtur në mend dymbëdhjetë rekate.” Kjo, në esencë, nuk është mangësi, sepse Ibn Umeri ka informuar mbi atë që ka mbajtur në mend që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka bërë atë dhe që nuk fliste mbi diç tjetër, ashtu që në mes këtyre dy haditheve, nuk ekziston kurrfarë kontradikte.

Sa i përket dy rekateve para namazit të akshamit, nuk na është transmetuar që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte ato, por ekzistojnë transmetime të besueshme që ato i ka lejuar dhe ua ka vërtetuar ato as'habëve të vet. I ka parë ata se janë duke i falur ato, prandaj atyre as nuk ua ka lejuar as nuk ua ka ndaluar faljen. Në *Sahihun* e Buhariut dhe Muslimit qëndron hadithi të cilin e transmeton Abdullah Muzniu, në të cilin cekte se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(صَلُّوا قَبْلَ الْمَغْرِبِ صَلُّوا قَبْلَ الْمَغْرِبِ)

“Faluni para namazit të akshamit, faluni para namazit të akshamit!” Herën e tretë ka thënë: (لِمَنْ شَاءَ كَرَاهَةً أَنْ يَتَخَذَهَا النَّاسُ سُنَّةً) “Kush frikohet që njerëzit të mos e merrnin atë si sunnet, të mos e falë atë.”

⁵¹⁹ E transmeton Ahmedi në *Musned* (2/117), Tirmidhiu (430), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi katër rekate sunnet para namazit të ikindisë; Ebu Davudi (1271), *Namazi*, kaptina: Namazi para ikindisë. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, e Ibn Hibban atë e ka vlerësuar si të dobët (616).

Kjo është e drejtë te këto dy rekate, domethënë, ato janë të pëlqyera, por nuk i përkasin sunneteve të përditshme.

Shumicën e sunneteve dhe namazeve vullnetare, për të cilat nuk ekziston ndonjë arsye, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte në shtëpi, e veçanërisht sunnetin e akshamit. Nuk është transmetuar se ndonjëherë e ka falur në xhami.

Në një transmetim Ahmedi thekson: “Sunnet është që njeriu t’i falë dy rekate pas farzit të akshamit, në shtëpi. Kështu është transmetuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe as’habët e tij.” Said ibn Jezidi thotë: “Kam parë se të gjithë njerëzit gjatë kohës së Umerit (رضي الله عنه) pas farzit të akshamit shkonin në shtëpi ashtu që askush nuk mbetej në mesxhid, sikur nuk ishin duke u falur pas namazit të akshamit gjithnjë derisa nuk shkonin te familjet e veta.”

Nëse dikush t’i falë dy rekate në mesxhid, a është duke i plotësuar ato dy rekate që duhej të faleshin në shtëpi dhe a llogariten ato në vend të tyre?

Eksitojnë më tepër transmetime përveç tij. Djali i tij Abdullahu transmeton se ka thënë: “Sikur dikush t’i falte dy rekate sunnet pas farzit të akshamit në xhami, nuk do të mjaftonin.” Bukur ka thënë dhe përfunduar ky njeri. Ebu Hafsi thotë: “Në këtë rast, mendimi i tij mbështetet mbi urdhrin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), që ky namaz të falet në shtëpi.” Mervezi thotë: “Kush i falë dy rekate sunnet në mesxhid pas namazit të akshamit, gabon.” Ka thënë se edhe nuk është i sigurt për atë, e unë i thash: “Flitet që Ebu Sevriu ka thënë: “Ai është mëkatar!” Ai atëherë ka thënë: “Me siguri atë e ka thënë në bazë të fjalëve të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)”

(جَعَلُوهَا فِي بُيُوتِكُمْ) “Falni ato në shtëpi.”⁵²⁰

Ebu Hafsi thotë: “Ai konsideron se njeri do t’i kishte të rregullta farzet e akshamit nëse ato (sunnetet) do t’i falte në shtëpi, e jo në xhami. Ashtu është edhe me sunnetin, nëse atë do ta falte në xhami.” Ndërkaq, ky argumentim nuk është i Ahmedit, ai konsideron se falja e sunneteve nuk është e kushtëzuar me vend të caktuar, as me xhemat, ashtu që është e lejuar që ato të kryhen edhe në shtëpi edhe në mesxhid, e Allahu më së miri e di.

⁵²⁰ E transmeton imam Ahmedi në *Musned* (25/428), një pjesë e hadithit nga Muhammed ibn Lebidi i cili ka thënë: “Erdhi i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), Benu Abdul-Eskeli me ta e fali namazin e akshamit e pas namazit tha: “Falini këto dy rekate në shtëpitë tuaja.” El-Merveziu pas kësaj i përmendi fjalët e Abdullahut dhe përgjigjen e babait të tij. Senedi i këtij hadithi është i fuqishëm. Ibn Maxhe e transmeton një version tjetër duke e cekur komplet zinxhirin e transmetuesve deri tek i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) (1165) nga Mahmud ibn Lebidi, i cili hadithin e transmeton nga Rafi ibn Hadixhi. El-Hejthemi atë e shënon në *El-Mexhmeu* (2/203, 229), pjesa e hadithit të cilin e transmeton Mahmud ibn Lebidi. Ai thotë: “E transmeton Ahmedi me zinxhirin e besueshëm të transmetuesve”.

Te sunneti i namazit të akshamit ekzistojnë dy rekate sunnet. Njëri është që në mes farzit të akshamit dhe Sunnetit nuk ka bisedë. Ahmed i në rivajetin e Mejmunit dhe Mervezit thotë: “Është e pëlqyer, heshtja pas farzit të akshamit dhe para Sunnetit, derisa të kryhen ato.” Hasan Ibn Muhammedi thotë: “E kam parë Ahmedin që menjëherë pas farzit të akshamit është ngritur, nuk ka folur dhe sunnetin e ka falur në shtëpi.” Ebu Hafsi thotë se qëndrimi i tij mbështetet mbi fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ، رُفِعَتْ صَلَاتُهُ فِي عِلِّيَّيْنِ)

“Kush i fal dy rekate sunnet të akshamit para se të flas, namazi i tij do të jetë i ngritur deri te Illijinë.”⁵²¹ Shkak për këtë është bashkimi i nafileve me farzin.

Sunneti tjetër është që këto dy rekate të falen në shtëpi. Nesa’iu, Ebu Davudi dhe Tirmidhiu e transmetojnë një pjesë të hadithit nga Ka’b ibn Uxhre në të cilin cekte se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka ardhur në mesxhid te Benu Abdil Es’heli dhe aty e ka falur namazin e akshamit, e kur e kreu namazin, i pa njerëzit duke u falur dhe u tha:

(هَذِهِ صَلَاةُ النَّبِيِّ) “Ky namaz falet në shtëpi.”⁵²²

E transmeton Ibn Maxhe nga Rafi ibn Hudejxhiu, e aty ceken fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(رُكْعَا هَاتَيْنِ الرَّكَعَتَيْنِ فِي بُيُوتِكُمْ) “Këto dy rekate falni në shtëpi.”

Ajo që dëshirohet të vihet në dukje është që shumicën e sunneteve dhe namazeve vullnetare, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i kryente në shtëpi, siç shihet nga hadithi të cilin e transmeton Ibn Umeri, e në të cilin thuhet: “Nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

⁵²¹ E cekë El-Mundhiri, *Et-tergib ve terhib* (1/205), *Namazi*, kaptina: Nxitja e njerëzve për bërjen e namazit në mes akshamit dhe jacisë nga Mekkuli deri te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i cili ka thënë: “Kush pas namazit të akshamit i fal dy rekate para se të flasë,” e në transmetimin tjetër cekë: “katër rekate” namazi i tij do të ngrihet deri te “illijuni”, El-Mundhiri thotë: “E cekë Ruzejni.” Zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është me ndërprerje.

⁵²² Nesaiu (3/198), *Namazi i natës*, kaptina: Nxitja për kryerjen e namazit në shtëpi; Trimidhiu (604), *Namazi*, kaptina: Transmetimi mbi atë, që kryerja e sunnetit të akshamit në shtëpi është më e mirë, Ebu Davudi (1300), *Namazi*, kaptina: Ku falen dy rekate të sunnetit të akshamit. Në zinxhirin e transmetuesve të tij gjendet Is’hak ibn Ka’be, e mbi të nuk dihet asgjë, derisa transmetuesit tjerë të hadithit janë të besueshëm, por ky hadith e vërteton dhe e fuqizon transmetimin e cekur më parë, nga Mahmud ibn Lebid. Ndërsa sa i përket transmetimit nga Rafi’ ibn Hudejxi te Ibn Maxhe (1165), në të gjendet Abdul Vehab ibnul Dahhak El-Urdi nga i cili hadithi nuk pranohet dhe të cilin Ibn Hatimi e konsideron si gënjeshtar.

i kam mbajtur në mend dhjetë rekate: dy rekate para farzit të drekës dhe dy rekate pas farzit të drekës, dy rekate pas farzit të akshamit të cilat i falte në shtëpi dhe dy rekate pas farzit të jacisë të cilat gjithashtu i falte në shtëpi dhe dy rekate para farzit të sabahut.”⁵²³

Në *Sahihun* e Muslimit ceket hadithi që transmetohet nga Aishja (رضي الله عنها): “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në shtëpinë time para namazit të drekës i falte katër rekate, pastaj shkonte dhe falej me xhemat, kur e përfundonte farzin, kthehej në shtëpi dhe pastaj i falte dy rekate. Gjithashtu me njerëzit e falte namazin e jacisë, pastaj kthehej në shtëpinë time dhe i falte dy rekate.”⁵²⁴

Ngjashëm është transmetuar edhe për sunnetin e sabahut, i cili sipas fjalëve të Hafses i ka falur në shtëpi.⁵²⁵ Në *Sahihun* e Buhariut dhe Muslimit gjendet hadithi i cili transmetohet nga Ibn Umeri (رضي الله عنه), në të cilin thuhet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte dy rekate pas namazit të xhumasë në shtëpinë e vet.⁵²⁶ Mbi faljen e sunneteve të xhumasë para dhe pas farzit të xhumasë do të ketë fjalë më vonë gjatë trajtimit të mënyrës në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin e xhumasë. Hadithi i mëparshëm përputhet me hadithin në të cilin i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thotë:

“O njerëz, faluni në shtëpitë tuaja, sepse namazi më i mirë i njeriut pas namazit farz është ai të cilin e fal në shtëpinë e vet.”⁵²⁷

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ka qenë, që sunetet dhe namazet vullnetare t’i falte në shtëpi, përveç nëse diç do ta kishte penguar, siç e ka pasur praktikë që

⁵²³ Buhariu atë e ka radhitur në përmbledhjen e vet të hadithit nën numrin (3/41). *Namazi Vullnetar*; kaptina: Namazi vullnetar pas namazeve të obliguara, e gjithashtu edhe Muslimi (729), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Vlera e sunneteve të rregullta; Maliku (1/166), *Shkurtimi i namazit*, kaptina: Si bashkohet namazi; Ebu Davudi (1252), Nesaiu (119/2), Trimidhiu (433 dhe 434).

⁵²⁴ Muslimi atë e ka radhitur në përmbledhjen e vet të hadithit (730), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Është e lejuar falja e nafileve duke qëndruar në këmbë dhe ulur.

⁵²⁵ E transmetojnë Buhariu (2/83, 84), Muslimi (723) nga Hafsa, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pasi që përfundonte myezini, i falte dy rekate të shkurtra para thirrjes së ikametit për namaz.

⁵²⁶ Buhariu atë e ka radhitur në përmbledhjen e vet të hadithit (2/154), Muslimi (882), *Xhuma*, kaptina: Namazi pas farzit të xhumasë; sipas hadithit të Ibn Umerit.

⁵²⁷ E shënon Buhariu (13/227), *Fortësia*, kaptina: Qortueshmëria e të pyeturit të tepruar; *Xhemati*, kapitulli: Nëse në mes imamit dhe musal-live ka mur ose sutër; *Natyreshmëria*, kapitulli: Çka është e lejuar nga zemërimi dhe hidhërimi për shkak të fesë; Muslimi (781), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Lavdërueshmëria e faljes së nafileve në shtëpi dhe lejueshmëria e faljes së të njëjtave në mesxhid; Transmetohet nga Zejd ibn Thabiti.

namazet e obliguara t'i falte në mesxhid, përveç nëse diç, siç është udhëtimi, sëmundja apo diç tjetër, do ta kishin penguar shkuarjen e tij në mesxhid.

Sunneti i sabahut është nafilë të cilën e falte në vazhdimësi dhe të cilës i përmbahej. As atë, as vitrin nuk i linte pa i falur, as gjatë udhëtimit, as kur ishte në shtëpi. Gjatë udhëtimit vazhdimisht e falte sunnetin e sabahut e nuk na është transmetuar se gjatë udhëtimit ka falur ndonjë sunnet tjetër të përditshëm përveç këtyre dy rekateve sunnet të sabahut. Për atë shkak Ibn Umeri gjatë udhëtimit nuk i falte më tepër se dy rekate dhe thoshte:

“Udhëtoja me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), Ebu Bekrin dhe Umerin, e ata gjatë udhëtimit nuk i falnin më tepër se dy rekate.” Ndërkaq, është e mundur që nën këtë të nënkuptohet se nuk i kanë falur nga katër rekate edhe pse, në të vërtetë, nuk i falnin sunnetet. Ndërkaq, transmetohet nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) se ka qenë i pyetur mbi sunnetet e pasdrekes gjatë udhëtimit, e ai kishte thënë: “Kur falesha, i plotësoja edhe ato.” Ky, ndërkaq është të kuptuarit e tij. Allahu i Lartësuar ia ka lehtësuar udhëtarit dhe e ka obliguar atë që në vend të katër rekateve t'i fal dy rekate, po sikur t'ia kishte urdhëruar dy rekate para dhe dy rekate pas, do të ishte më me rëndësi që t'i falte dy farzet në tërësi.

Fakihët kanë marr dy qëndrime rreth saj, se cili namaz është më i vërtetuar, sunneti i sabahut apo vitri. Nuk është e mundur të sillet mendim i preferuar, sepse dijetarët janë ndarë rreth obligueshmërisë së vitrit, gjithashtu janë ndarë edhe rreth obligueshmërisë së Sunnetit të sabahut. E kam dëgjuar shejhul islam, Ibn Tejmijjen duke thënë: “Sunneti i sabahut është sikur fillimi i punës, e vitri është fundi, prandaj i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) sunnetin e sabahut dhe namazin e vitrit i falte duke i kënduar dy sure, suren Ihlas dhe suren Kafirun, sepse në vete e përmbajnë tevhidin e diturisë dhe tevhidin e veprave, tevhidin e njohjes dhe vullnetit, tevhidin e bindjes dhe tevhidin e qëllimit.”

Surja Ihlas në vete përmban tevhidin e bindjes dhe të njohjes dhe atë çka është e nevojshme që t'i pranohet Zotit të Lartësuar në pikëpamje të Njeshmërisë, e cila e mohon çfarëdo forme të rivalitetit, në pikëpamje të ekzistimit, i cili i vërteton të gjitha veçoritë e përsosmërisë, të cilat nuk e njohin kurrfarë forme të mangësisë, mandej mohimin e fëmijës dhe të prindit që në esencë, është përcjellësi i ekzistimit. Surja Ihlas flet edhe mbi pavarësinë e Tij, Njeshmërinë dhe mohimin e ekzistimit të barabartit me Të dhe të ngjashmit me Të. Prandaj, mund të themi që kjo sure në vete përmban vërtetimin e çdo përsosmërie dhe mohimin e çdo të mete, mohimin e të ekzistuarit të të ngjashmit me Të dhe përsosmërinë e njëjtë me Të dhe mohimin e tërësishëm të rivalitetit. Këto principe janë një grumbull tevhidesh të njohjes dhe të bindjes, i cili e dallon atë që i përqafton dhe i pranon ato nga të gjitha grupacionet e humbura, prandaj është e barabartë me një të tretën e Kur'anit. Kur'ani shprehet përmes “insha” dhe “haber”. “Insha” i nënkupton tri gjëra: urdhrin, ndalesën dhe lejimin derisa “haber” – i nënkupton dy gjëra: sqarimin mbi Krijuesin e Lartësuar,

mbi Emrat e Tij, atributet e Tij, dispozitat e Tij dhe informimin mbi krijesat e Tij. Surja Ihlas shkurtimisht na flet mbi Të, mbi emrat e Tij dhe veçoritë, prandaj është e barabartë me një të tretën e Kur'anit dhe e liron atë që e mëson atë dhe beson në përmbajtjen e tij nga shirku i diturisë, sikur që surja Kafirun atë e liron nga shirku i veprës, dëshirës dhe qëllimit. Sikur që dituria është para veprës dhe siç ajo është drejtues i tij, udhërrëfyes dhe gjykatës, duke e pasur parasysh ajo i jep vlerë atij, ashtu edhe surja Ihlas është e barabartë me një të tretën e Kur'anit. Hadithet që tregojnë mbi atë gati arrijnë shkallën e tevaturit. Surja Kafirunë është e barabartë me një të katërtën e Kur'anit. Mbi atë flet hadithi *merfu'* dhe hadithi të cilin e transmeton Tirmidhiu nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), i cili thotë se e ka dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke thënë:

إِذَا زُلْزِلَتْ تَعْدِلُ نَصِيفَ الْقُرْآنِ، وَقُلُّهُ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، تَعْدِلُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ، وَقُلُّهُ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، تَعْدِلُ رُبُعَ الْقُرْآنِ "Zilzal ka vlerë sa gjysma e Kur'anit, Ihlas ka vlerë sa një e treta e Kur'anit, Kafirun sa një e katërta e Kur'anit."⁵²⁸

E transmeton Hakimi në *Mustedrek* dhe thotë që senedi i tij është i besueshëm. Duke e pasur parasysh që shirku i veprës dhe i qëllimit është i shpeshtë sepse një numër i madh i shpirttrave i pasojnë pasionet dhe e bëjnë atë, duke e ditur që ai (shirku) është i dëmshëm dhe i shëmtuar sepse në të e shohin realizimin e qëllimeve të tyre, mënjanimi dhe nxjerrja nga kthetrat e tij është më i rëndë dhe më i ashpër se nxjerrja nga kthetrat e shirkut të diturisë, sepse i fundit asgjësohet me dituri dhe argumente dhe njeriu mund ta dijë vetëm atë gjë që e di, derisa te shirku i vetëdijshëm dhe i qëllimshëm, bërësi i tij, për atë shkak që pasioni i tij dhe zemërimi janë më të fuqishëm se ai, bënë shirk edhe pse dituria e tij e paralajmëron që veprimi i tij është i gabuar dhe i padrejtë. Për atë shkak në suren Kafirun, e cila përmban mënjanimin e shirkut të veprës, arrin vërtetimi dhe theksimi që nuk ka ardhur në Suren Ihlas. Duke e pasur parasysh që Kur'ani përbëhet nga dy gjysma, njëra që fletë mbi këtë botë dhe dispozitat e lidhura për te dhe mbi atë që bëjnë ata që janë të ngarkuar në këtë botë, si edhe mbi shumë gjëra tjera, dhe gjysma tjetër e cila flet mbi jetën e kësaj bote dhe ngjarjet e lidhura për të. Duke qenë se surja

⁵²⁸ E transmeton Trimidhiu në numrin (2896), *Shpërblimi për të mësuarit e Kur'anit*, kaptina: Mësimet mbi suren Zilzal; Hakimi në *El-Mustedrek* në numrin (1/522), e në zinxhirin e transmetuesve të tij gjendet Jeman ibnul-Mugire El-Anezi, e ai është i dobët. Ndërsa hadithi në të cilin thuhet: "Sura Ihlas është e barabartë me të tretën e Kur'anit" gjendet në të dy *Sahihët*, e fjalët: "Sura Kafirun është e barabartë me të katërtën e Kur'anit" e shënon Hakimi në *El-Mustedrekun* e vet në numrin (1/522), ndërsa Teberaniu në *Mu'xhemul-kebiru* në numrin (3/203) nga Ibn Umeri. Në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është mungesa, por ekziston hadithi tjetër te Ahmedi (3/146, 147), Trimidhiu (2896) i cili transmetohet nga Enesi (رضي الله عنه) i cili është hasen, edhe pse në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi gjendet Seleme ibn Verdani, i cili ka qenë me të mbajturit të dobët në mend dhe tjetri te Teberaniu në *Es-Sagiru* (faqe 32), prandaj është i besueshëm.

Zilzal, e tëra që nga fillimi e deri në fund i është përkushtuar kësaj gjysme dhe që në të nuk është përmendur asgjë tjetër përveç Ahiretit dhe gjendjes së tokës dhe banorëve të saj mbi të, ajo sipas vlerës është e barabartë me gjysmën e Kur'anit. Për shkak të të gjitha këtyre, ky hadith është, e Allahu më së miri e di, *Sahih*. Për atë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka kënduar këto dy sure (Ihlas dhe Kafirun), në dy rekate, pas tavafit të kryer dhe me faktin se ato janë suret e ihlasit dhe tevhidit me to e fillonte dhe e mbaronte ditën, siç i ka kënduar ato edhe gjatë haxhxit, i cili e paraqet parullën dhe simbolin e tevhidit.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me shtrirjen në shtrat pas Sunnetit të sabahut

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pasi e falte sunnetin e sabahut, shtrihej në anën e djathtë. Kjo sipas hadithit të Aishes (رضي الله عنها)⁵²⁹ është shënuar në të dy *Sahihët*. Tirmidhiu e cekë hadithin të cilin e transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه) nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e në të cilin qëndron se:

﴿ذَكَرَ صَلَّى أَحَدُكُمْ الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ، فَلْيَصْطَلِعْ عَلَى جَنْبِهِ الْأَيْمَنِ﴾ Kur dikush nga ju i fal dy rekate të farzit të sabahut, le të shtrihet në shtrat në anën e vet të djathtë.⁵³⁰

Për këtë hadith, Tirmidhiu thotë se është *hasen Sahih garib*. E kam dëgjuar Ibn Temijjen duke thënë: “Kjo është e pasaktë dhe jo e përpiktë. Është e saktë se atë e ka bërë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) por nuk është e saktë se atë e ka urdhëruar. Vetëm Ibn Zijad Abdulvahidi thotë se ky është urdhër dhe në atë gabon, Ibn Hazmi dhe pasuesit e tij konsiderojnë se shtrirja në anën e djathtë pas Sunnetit të sabahut është vaxhib, e në bazë të hadithit të përmendur konsiderojnë se namazi i atij që nuk vepron ashtu është jo i rregullt dhe sipas kësaj ndahet nga pjesa tjetër e

⁵²⁹ Shënon Buhariu (3/35); *Nafilet*, kaptina: Të shtrirët në anën e djathtë pas sunneteve të sabahut; Muslimi (736), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve të namazit të natës te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم); Ebu Davudi (1262), *Namazi*: Të shtrirët në anën e djathtë pas namazit; Ahmedi në *Musnedin* (6/121, 133); Ibn Maxhe (1198), *Kryerja e namazit*: Të shtrirët në anën e djathtë pas vitrit dhe pas sunnetit të sabahut.

⁵³⁰ E paraqet Tirmidhiu (420), *Namazi*: Të mbështeturit në krah pas sunnetit të sabahut, Ahmedi në *Musned* (2/415); Ebu Davudi (1261), *Namazi*: Të mbështeturit në krah pas sunnetit të sabahut; Ibn Maxhe (1199), *Kryerja e namazit*: Të mbështeturit në anën e djathtë pas vitrit dhe pas sunnetit të sabahut. Zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është i mirë, ndërsa të besueshëm atë e konsiderojnë Ibn Huzejme (1120) dhe Ibn Hibbani (612).

ummetit. I kam parë edhe disa libra, në të cilët pasuesit e tij e mbështesin këtë drejtim.” Abdurrezaku në *Musannef*⁵³¹ cekë hadithin të cilin e transmeton nga Ma’meri, e ai nga Ejjubi, e ai nga Ibn Sirini që Musai, Rafi’ ibn Hudejxhi dhe Enes ibn Maliku (رضي الله عنه) pas kryerjes të rekateve të sabahut shtriheshin në anën e djathtë dhe kanë urdhëruar që të veprohej ashtu. Ai gjithashtu, e paraqet transmetimin nga M’ameri, e ai nga Ejjubi, i cili transmeton se Kafi’ ka thënë se Ibn Umeri atë nuk e bënte dhe që thoshte se selami është i mjaftueshëm. Gjithashtu, cekë se Ibn Xhurejxhi ka thënë: “Jam i informuar që Aishja të ketë thënë se: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk shtrihej mbi anën e djathtë pse është sunnet, por për atë pse lodhej natën, e në atë mënyrë pushonte.” Ka shtuar edhe këtë: “Ibn Umeri i qortonte kur i shihte të shtrirë në krahun e djathtë.” Ibn Ebi Shejbe cekë nga Ebu Siddik en-Naxhiu, i cili thotë se Ibn Umeri i ka parë ca njerëz se si pas Sunnetit të sabahut janë shtrirë mbi krahun e djathtë dhe e kishte dërguar dikë që t’ua ndalonte atë. Ata atij i kishin dërguar porosinë se me atë ata dëshironin që ta pasonin sunnetin, e Ibn Umeri përsëri kishte dërguar dikë që t’u tregonte atyre se ajo çfarë janë duke bërë ata është novacion.

Ebu Mixhlezi thotë: “E kam pyetur Umerin mbi këtë, e ai më është përgjigjur: ‘Shejtani është duke lozur me ju.’ Ibn Umeri thotë: “Çfarë njeriu mund të jetë ai që pasi i fal dy rekate të sabahut bënë atë çfarë bënë gomari kur rrokulliset nëpër pluhur.”

Dy grupe kanë ekzagjeruar në këtë, derisa një grup tjetër e ka marr qëndrimin mesatar. Zahirite atë e konsiderojnë vaxhib dhe namazi i atij që nuk e bën atë nuk konsiderohet i pëlqyer, siç është Ibn Hazmi dhe ata që e mbështesin në të, derisa një grup i dijetarëve të fikhut atë e konsiderojnë të qortuar dhe novacion. Maliku dhe disa dijetarë të tjerë mbi këtë çështje kanë marr qëndrim mesatar dhe nuk konsiderojnë që në atë ka ndonjë të keqe, për atë nëse atë e bënë për shkak të pushimit, derisa atë e konsiderojnë të qortuar në rast se bëhet si sunnet. Një grup atë e konsideron të pëlqyer, pa e pasur parasysh a ka të bëjë me pushimin apo jo, duke e marr për argument hadithin e Ebu Hurejres. Disa që atë e konsiderojnë të qortuar dhe si argument e kanë cekur transmetimin nga as’habi siç është Ibn Umeri dhe të tjerët, duke e pasur parasysh që i qortonte ata që e bënin atë, derisa të tjerët e mohonin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në ndonjë mënyrë e bënte atë. Ata thanë: “Është e saktë që shtrihej në krah pas vitrit dhe para dy rekateve farz të sabahut, siç shihet kjo qartë nga hadithi i Ibn Abbasit.”⁵³² Rreth hadithit të Aishes (رضي الله عنها) ekziston divergjenca në transmetimin e Ibn Shihabit. Kështu Maliku duke transmetuar hadithin nga ai, thotë: “E kur mbaronte me namazin e natës, shtrihej mbi krahun e djathtë derisa nuk arrinte myezini, pastaj i falte dy rekate të

⁵³¹ Shiko *Musannef* (3/42, 44).

⁵³² Hadithi tani më është i përmendur.

shkurtëra.”⁵³³ Nga hadithi arrihet përfundim i qartë se shtrirja mbi krahun e djathtë ka qenë para Sunnetit të sabahut. Të tjerët duke e transmetuar hadithin nga Ibn Shihabi thonë: “Pasi që myezini e përfundonte edhanin, ngrihej dhe i falte dy rekate të shkurtëra, e pastaj shtrihej mbi krahun e djathtë.” Ata të cilët konsiderojnë se është e qortuar shtrirja pas faljes së Sunnetit të sabahut thonë: “Nëse kanë divergjenca ata të cilët e transmetojnë hadithin nga Ibn Shuajbi, atëherë duhet vepruar sipas asaj çka nga ai transmeton Ibn Maliku, sepse ai është më i besueshëm dhe mbanë në mend më mirë sesa të tjerët.”

Të tjerët, ndërkaq, thonë: “E vërteta qëndron te ata që kanë pasur divergjenca me Malikun”, e Ebu Bekër el-Hatibi thotë: “Maliku transmeton nga Ez-Zuhri, ai nga Urve, e ai nga Aishja (رضي الله عنه) që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i falte njëmbëdhjetë rekate, nga të cilët njëri ishte tek, e kur i përfundonte ato njëmbëdhjetë rekate, shtrihej mbi krahun e djathtë derisa nuk vinte myezini, atëherë ngrihej dhe i falte dy rekate të shkurtëra.”⁵³⁴ Me Malikun kishin divergjenca Akili, Junusi, Shuajbi, Ibn Ebi Zi’bi, El-Evzaiu dhe të tjerët. Ata transmetojnë nga Ez-Zuhriu që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka falur dy rekate sunnet të sabahut, e pastaj është shtrirë në krahun e djathtë derisa nuk i vinte myezini, pastaj ngrihej dhe dilte me të. Maliku transmeton se kjo shtrirje ishte para sunnetit të sabahut derisa në hadithin, të cilin e transmetojnë një grup transmetuesish qëndron se ajo ka qenë pas Sunnetit të sabahut. Për këtë shkak dijetarët konsiderojnë që Maliku ka gabuar, e që të tjerët kanë pasur të drejtë.”⁵³⁵

Ebu Talibi thotë: “I kam thënë Ahmedit: Ebu Salt na ka transmetuar nga Ebu Kudejme, e ai nga Suhejl ibn Ebi Salihu, e ky nga babai i vet, i cili thotë se Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) binte në anën e djathtë pas dy rekateve namaz të sunnetit të sabahut.” Ai më ka thënë që Shu’be atë nuk e transmeton me sened deri te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Unë e pyeta: “Çfarë nëse njeriu nuk shtrihet, a bartë pasoja?” Ai u përgjigj: “Jo, sepse Aishja (رضي الله عنها)

⁵³³ E transmeton Maliku në *Muvetta*; (1/120), *Namazi i natës*, kaptina: Namazi vitër i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), ndërsa versioni i Malikut i cili transmetohet përmes Ibn Shihabit thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë natës, i falte njëmbëdhjetë rekate, duke e falur një rekat të namazit vitër. Kur mbaronte së faluri, mbështetej në anën e djathtë”; Muslimi (736), te ai gjendet edhe një transmetim nën numrin (122).

⁵³⁴ E transmeton Maliku në *Muvetta* (1/120), *Namazi i natës*, Vitri i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم); Muslimi (736), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës.

⁵³⁵ Hafidhi në veprën e vet *El-Fet’h* (3/36) thotë: “Me hadithin e Muslimit të cilin ai e shënon nga Maliku, i cili hadithin e transmeton nga Ez-Zuhriu, e ai nga Urve, e ai nga Aishja (رضي الله عنه), e në të cilin ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) mbështetej mbi anën e djathtë pas vitrit, nuk pajtohen transmetuesit e hadithit nga Ez-Zuhriu, i cili transmeton nga Urve. Ata në të vërtetë, përmendin dhe e kanë mbajtur në mend që ai pas sunnetit të sabahut mbështetej në anën e djathtë. Nuk janë në të drejtën ata të cilët këtë e kanë shfrytëzuar si argument që të mbështeturit në anën e djathtë pas namazit nuk është i pëlqyer.”

transmeton se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) atë e bënte, e Ibn Umeri atë nuk e bënte.” Hilali thotë: “El-Mirveziu na ka informuar se Abdullahu ka thënë: “Hadithi i Ebu Hurejres nuk është i tillë.” Unë thash: “El-A’mesh atë e rrëfen ashtu, duke e transmetuar nga Ebu Salihu i cili atë e transmeton nga Ebu Hurejre.” Ai në atë tha: “Atë e transmeton vetëm Abdulvahidi.” Ibrahim ibn el-Harithi, thotë: “E kanë pyetur Ebu Abdullahun mbi shtrirjen në krahun e djathtë pas Sunnetit të sabahut, e ai ka thënë: “Unë atë nuk e praktikoj, e nuk pengon nëse dikush e praktikon atë.” Sikur të ishte hadithi të cilin e transmeton Abdulvahid ibn Zijad nga El-A’meshi, e ai nga Ebu Salihu i besueshëm, atëherë sipas mendimit të tij të praktikuarit e veprimt të tillë do të ishte më së paku i pëlqyer.” Mund të thuhet, gjithashtu, se Aishja e ka transmetuar edhe njërin edhe tjetrin, çka do të thotë se ka vepruar njëherë kështu, njëherë ashtu, e në këtë nuk ka kontradikta, sepse mund të radhitet në veprat mubah (të lejuara), e Allahu më së miri e di.

Në të shtrirët në krahun e djathtë ekziston urtësi, e kjo është që zemra gjendet në anën e majtë, ashtu që nëse njeriu bie në anën e majtë, e zë gjumi i thellë, sepse gjumi i bërë në këtë pozitë është i qetë dhe i këndshëm. Nëse e zë gjumi në anën e djathtë ai është i shqetësuar dhe për shkak të shqetësimit të zemrës dhe dëshirës për qetësi nuk mund të flejë me gjumë të thellë. Prandaj, mjekët i japin përparësi anës së majtë, sepse atëherë njeriu është më i qetë dhe fle mirë, derisa Sheriati i jep përparësi gjumit në anën e djathtë, ashtu që njeriu të mos flejë me gjumë të thellë dhe t’i ikën namazi i natës. Gjumi i bërë në anën e djathtë është më i dobishëm për zemër, derisa gjumi i bërë në anën e majtë është më i dobishëm për trup, e Allahu më së miri e di.

مَنْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në të cilën i bënte namazin e natës

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في قيام الليل

Edhe dijetaret e mëhershëm, por edhe dijetarët bashkëkohorë kanë divergjenca rreth asaj se a ka qenë namazi i natës farz për të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم). Të dy grupet si argument i kanë marr fjalët e të Lartësuarit, i Cili thotë:

{وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ} [الإسراء: 79]

“Dhe në një kohë nate (para agimit) gjithashtu falu me të (duke lexuar Kur'an), falje shtesë kjo për ty (O Muhammed, falje e lirë e pëlqyer me shumë vlera të larta).” [El Isra': 79]⁵³⁶

Një grup thotë se është e qartë se nuk ka të bëjë me detyrimin, derisa tjerët thonë që në këtë sure i është urdhëruar vigjilimi gjatë një pjese të natës, sikur që kjo, gjithashtu, është urdhëruar në një vend tjetër, ku Allahu i Lartësuar thotë:

يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ ﴿١﴾ قُمْ أَلَيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ [المزمل: 1-2]

“O ti (Muhammed) i mbuluar me rroba! Ngrihu për falje natën, përveç një pjese të vogël të saj.” [El Muzzemil: 1-2]

Asgjë nuk ka ardhur pas kësaj, që do ta derogonte këtë. Sa i përket fjalës “nafiletën leke”, sikur këtu nën nafile të nënkuptohej namazi vullnetar, kjo nuk i ishte urdhëruar vetëm atij.

Nën nafile këtu nënkuptohet shtojca, e vet shtojca nuk udhëzon në namaz vullnetar. I Lartësuari thotë:

وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَهْدُونَ ﴿٧٢﴾ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ
وَكَانُوا لَنَا عَبِيدِينَ ﴿٧٣﴾ [الأنبياء: 72]

“Dhe Ne i dhuruam atij Is'hakun (të birin) dhe Ja'kubin (nipin). Secilin prej tyre Ne e bëmë të drejtë.” [El-Enbija': 72]

do të thotë, shtojca mbi pasardhësit. Gjithashtu, shtimi i vigjilimit të natës e nënkupton edhe shtimin e shkallës dhe shpërblimit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), prandaj, kjo i është urdhëruar veçanërisht atij. Namazi i natës është i lejuar edhe për të tjerët dhe i fshin veprat e këqija, e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), Allahu (subhanehu ve te'ala) ia ka falur të gjitha mëkatet, ashtu që, ai çfarë bënë, bënë për ngritjen e shkallës dhe pozitës së lartë, derisa njerëzit e tjerë atë e bëjnë që të falen nga Allahu. Muxhahidi thotë: “Kjo është shtesë për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), sepse atij të gjitha i janë falur, ashtu që, ibadeti i tij është shtesë, domethënë, shpërblim shtesë, derisa për tjerët është falje e mëkateve të bëra.” Ibn Mundhiri në tefsirin e vet thotë: “Na tregonte Ja'la ibn Ebi Ubejdi, e atij Haxhaxhi, i cili atë e

⁵³⁶ Besim Kurkuti në përkthimin e vet të Kur'anit, duke e preferuar mendimin, që namazi i natës i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) është obligim, fjalën “nafile”, e cila është përdorur në këtë ajet Kur'anor, e përkthen si obligim (“Dhe një pjesë të natës kolje duke u falur, ai është obligimi vetëm i yti).

transmeton nga Ibn Xhurejxhi, e ai nga Abdullah ibn Kethiri, i cili thotë se Muxhahidi ka thënë: “Përveç namazeve të obliguara, të gjitha janë shtesë, sepse ai nuk e falë namazin që të ishte i falur. Për njerëzit, nuk ka tepricë. Teprica është për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم). Të gjitha që i bëjnë njerëzit, përveç obligimeve të caktuara, janë kompensim për mëkatet e bëra.”⁵³⁷

Na tregonte Muhammed ibn Nasiriu, se atij i ka treguar Abdullahu, të cilit i ka treguar Amri, i cili transmeton nga Seidi dhe Kubejse, e ata nga Sufjani, e ai nga Ebu Uthmani, i cili thotë se Hasani mbi fjalët e të Lartësuarit

{وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ} [الإسراء: 79]

“Dhe në një kohë nate (para agimit) gjithashtu falu me të (duke lexuar Kur’an), falje shtesë kjo për ty (O Muhammed, falje e lirë e pëlqyer me shumë vlera të larta)...” [El-Isra’: 79]

ka thënë: Kjo është shtesë vetëm për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).⁵³⁸ Ai e cekë edhe këtë nga Ed-Dahhaku, se ka thënë: “Shtesë e veçantë për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).”

Sulejm ibn Hajjani thotë: “Transmetohet nga Ebu Galibi se Ebu Umame ka thënë: “Nëse pastrimin e bënë si duhet, do të jesh i falur, nëse ngrihesh dhe falesh, do të kesh vlerë dhe shpërblim për atë.” Një njeri tha: “O Ebu Ummame, çfarë mendon nëse dikush do të ngrihej dhe do të falej, a do të ishte kjo nafile (shtesë).” Ai u përgjigj: “Jo. Shtesë është vetëm për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), e si do të ishte tepricë për njeriun kur ai vazhdimisht gabon. Për atë do të ketë vlerë dhe shpërblim.”⁵³⁹ Unë konsideroj se nën nafile në ajetin kur’anor nuk nënkuptohet veprimi i lejuar apo veprimi të cilin duhet lënë, siç është mustehab dhe mendub, por nën këtë, nënkuptohet shtimi i deregjeve (gradëve), e kjo është e përbashkët edhe për farz edhe për mustehab, ashtu që, fjalët e të Lartësuarit “{نافلة لك} **shtesë për ty**” nuk e mohojnë urdhrin e obligimit, por mbi këtë çështje, nëse Allahu do, do të ketë më tepër fjalë, kur të bëhet fjalë mbi veçoritë e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), nuk e linte namazin e natës, as gjatë udhëtimit, e as në shtëpi. Nëse ndodhte, që e zinte gjumi ose ishte i sëmurë, gjatë

⁵³⁷ E transmeton Sujuti, *Darul-mensur* (4/196) me shtojcë nga Ibn Xheriri (143) edhe Muhammed ibn Nasri dhe Bejhekiu, *Ed-delail*.

⁵³⁸ Sujuti, *Ed-delail* (196/4) transmeton nga Muhammed ibn Nasri.

⁵³⁹ Transmeton Ahmedi në *Musned* (5/255) me sened të mirë. E përmend Sujuti, *Darul-Mensur* (4/196, 198) duke shtuar që është nga Tajalisi, Ibn Nasri, Teberaniu, Ibn Merdevejhi dhe Bejhekiu në veprën *Shuabul-iman*, Hatibi në *Historia*, me ekzistimin e gabimeve të shtypit, ku qëndron “Sulejman ibn Hibbani” (në vend të Sulejman ibn Hajjanit).

ditës i falte dymbëdhjetë rekate. E kam dëgjuar shejhul-islam Ibn Tejmijjen, duke thënë: Ky është argument që vitri nuk mund të falet nëse na ka kaluar, “Ai është si tehiyyetul-mesxhid, namazi për shkak të eklipsit të diellit, namazi për shiun dhe namazet e ngjashme me to, sepse qëllimi dhe synimi është që namazi i fundit i natës të jetë vitër (tek), siç është akshami namazi i fundit i ditës. Prandaj, kur kalon nata dhe falet namazi i sabahut, me vitër më nuk arrihet qëllimi. Ky është kuptimi i ligjëritimit të tij.” Ebu Davudi dhe Ibn Maxhe e transmetojnë hadithin e Ebu Seid el-Hudriut, të cilin e transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), në të cilin qëndron se: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ نَامَ عَنِ الْوُثْرِ أَوْ نَسِيَهُ، فَلْيُصَلِّهِ إِذَا أَصْبَحَ أَوْ ذَكَرَ) “Kë e zë gjumi dhe mbetet pa e falur namazin e vitrit apo harron që ta falë atë, le ta fal kur agon ose kur i bie ndërmend.”⁵⁴⁰

Ndërkaq, ky hadith ka disa mangësi.

Njëri prej tyre është ajo që ky hadith është njëri nga transmetimet e Abdurrahman ibn Zejd el-Eslemes, i cili nuk është i besueshëm.⁵⁴¹

Mangësia e dytë është se ky hadith është mursal, nga babai i tij e deri te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Tirmidhiu thotë që mendimi më i drejtë është se është mursal.⁵⁴²

Mangësia e tretë është kjo, se Ibn Maxhe transmeton që Muhammed ibn Jahja, pasi që e ka transmetuar hadithin e Ebu Seidit, ka thënë: Është, me të vërtetë e saktë, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

“Faleni vitrin para se të agojë.”⁵⁴³

⁵⁴⁰ E transmetojnë Ebu Davudi, hadithi numër (1431), *Namazi*, kaptina: Vitri para gjumit, me zinxhir të drejtë të transmetuesve; Ibn Maxhe (1188), *Kryerja e namazit*, kaptina: Kush bie të fle para se ta fal namazin e vitrit ose e harron ta falë atë; Trimidhiu (465), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi njeriun i cili fle pa e falë vitrin ose harron ta falë atë; Ahmed (3/41, 44), El-Bejhekiu (2/48). Hakimi atë e konsideron shih, e në atë e mbështetë Edh-Dhehebiu.

⁵⁴¹ Ndërkaq, kjo mangësi është prezentë vetëm në zinxhirin e transmetuesve të hadithit, të cilin e shënojnë Trimidhiu dhe Ibn Maxhe, derisa zinxhiri i transmetuesve të hadithit, që e shënojnë Ebu Davudi, Hakimi dhe Bejhekiu, është i besueshëm. Ata këtë hadith e transmetojnë nga Ebu Gassani, i cili atë e transmeton nga Muhammed ibn Mutarif El-Medeni, ai nga Zejd ibn Esleme, e ai nga Ata' ibn Jessar Ebu Seid el-Hudriu.

⁵⁴² El-Trimidhiu (466).

⁵⁴³ E transmetojnë Ibn Maxhe (11189), *Kryerja e namazit*, kaptina: Kë e zë gjumi pa e falur namazin vitër ose e harron atë; Muslimi (754), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve të cilat i falte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë natës.

Pas kësaj, Ibn Maxhe thotë: “Kjo është dëshmi se hadithi të cilin e transmeton Abdurrahmani është i dobët.”

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i falte njëmbëdhjetë ose trembëdhjetë rekate sikur që Ibn Abbasi dhe Aishja (رضي الله عنه) thonë: “Vepronte edhe kështu edhe ashtu.” Në të dy *Sahihët* theksohet transmetimi nga Aishja (رضي الله عنه), në të cilin thuhet: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) as gjatë ramazanit e as në ndonjë periudhë tjetër nuk i falte më tepër se njëmbëdhjetë rekate.”⁵⁴⁴ Gjithashtu, në të dy *Sahihët* transmetohet se ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i falte trembëdhjetë rekate të namazit të natës, nga të cilat pesë kanë qenë vitër, duke u ulur vetëm në rekatën e fundit.”⁵⁴⁵ Hadithi i parë i Aishes, është *sahih*. Dy rekate pas njëmbëdhjetë rekateve janë dy rekate të namazit të sabahut. Kjo është sqaruar pikërisht në hadithin vijues, në të cilin thuhet: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) me dy rekate të namazit sunnet të sabahut, gjatë natës i falte trembëdhjetë rekate.” Muslimi atë e cekë në *Sahihun* e vet.⁵⁴⁶ Mbi këtë hadith Buhariu thotë: “I Dërguari i Allahut, gjatë natës i falte trembëdhjetë rekate, e pastaj pasi e dëgjonte thirrjen për namazin e sabahut, i falte dy rekate të shkurtër.”⁵⁴⁷ Në të dy *Sahihët* transmetohet nga Kasim ibn Muhammedi se ka thënë: “E kam dëgjuar Aishen (رضي الله عنها) që thotë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) gjatë natës i falte dhjetë rekate, një rekat vitër-namaz, pastaj i falte edhe dy rekate sunnet të sabahut dhe këto janë gjithsejtë trembëdhjetë rekate.”⁵⁴⁸ Ky hadith është i komentuar dhe i sqaruar.

⁵⁴⁴ Shënon Buhariu (3/28), *Namazi i natës*, Namazi i natës i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë ramazanit dhe gjatë periudhave të tjera, *Namazi – teravi*, kaptina: Vlera e atij i cili fal namaz të natës gjatë ramazanit; *Lajmëtarët e fesë*, kaptina: Sytë e të Dërguarit të Allahut flinin derisa zemra e tij ishte e zgjuar; Muslimi (738), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i udhëtarit, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve të cilët i falte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe një rekat vitër; Et-Trimidhiu (439), *Namazi*, Namazi i natës i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم); Nesaiu (3/234), *Namazi i natës*, kaptina: Si duhet kryer vitrin me tre rekate.

⁵⁴⁵ Muslimi (838), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe numri i rekateve të namazit të natës; Buhariu (3/12), *Et-tehexhuxhud*, kaptina: Si dhe sa rekate i falte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë natës. Buhariu transmeton nga Aishja (رضي الله عنها) të ketë thënë se: I Dërguari (صلى الله عليه وسلم), gjatë natës i falte trembëdhjetë rekate, në çka numërohet vitri dhe dy rekate të namazit të sabahut.”

⁵⁴⁶ Muslimi (737), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve të cilat i falte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë natës. Buhariu atë e transmeton në këtë kuptim, sikur që qëndron kjo në hadithin para tij.

⁵⁴⁷ Buhariu (3/38), *Et-tehexhuxhud*, kaptina: Çfarë lexonte në sabah.

⁵⁴⁸ Në këtë version e transmeton Muslimi nën numrin (838 dhe 128). *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve që i bënte gjatë natës.

Ulemaja ka divergjenca rreth rolit të Ibn Abbasit. Në të dy *Sahihët* Ebu Xhemre transmeton nga ai se ka thënë: “I Dërguari i Allahut i falte trembëdhjetë rekate, domethënë gjatë natës.”⁵⁴⁹ Ndërkaq, nga ai ceket sqarimi që aty numërohen edhe dy rekate të sunnetit të sabahut. Esh-Shabi thotë: “E kam pyetur Abdullah ibn Abbasin dhe Abdullah ibn Umerin (رضي الله عنه) mbi namazin e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) gjatë natës, e ata u përgjigjën: “Trembëdhjetë rekate, nga ato janë tetë sunnete dhe tre rekate të namazit vitër, e i falte edhe dy rekate sunnet të sabahut.” Në të dy *Sahihët* ceket transmetimi nga Kurejbi në rrëfimin e njohur mbi konakun e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) te tezja Mejmune bint Harithi, ku përmendet se i Dërguari i Allahut i ka falur trembëdhjetë rekate, e pastaj ka fjetur deri në agim dhe kur ka aguar, i kishte falur dy rekate të shkurtër, derisa në versionin tjetër ky hadith qëndron: “I ka falur dy rekate, pastaj edhe dy, pastaj edhe dy, pastaj edhe dy dhe edhe dy, pastaj edhe dy dhe në fund e fali vitrin, pas së cilit ra mbi krahun e djathtë dhe mbeti ashtu derisa erdhi muezini. Kur erdhi muezini, u ngrit dhe i fali dy rekate të shkurtër, pastaj doli dhe e fali namazin e sabahut.”⁵⁵⁰ Do të thotë, janë pajtuar rreth trembëdhjetë rekateve, derisa divergjenca ka rreth dy rekateve të fundit.

Shtrohet pyetja, se a janë këto dy rekate të sunnetit të sabahut apo jo? Nëse kjo mblidhet me numrin e farzeve dhe sunneteve që i bënte do ta fitonim numrin përfundimtar dyzet rekate të cilat përherë i ka praktikuar gjatë një dite dhe një nate shtatëmbëdhjetë rekate të namazit farz, dhjetë ose dymbëdhjetë rekate sunnete të rregullta dhe njëmbëdhjetë, përkatësisht trembëdhjetë rekate të namazit të natës (kijamu lejli), të gjitha së bashku dyzet rekate. Nuk ka falur më tepër se kaq. Natyrisht nga këto veçohen sunnetet e jashtëzakonshme siç janë salat-ul-fet’h, tetë

⁵⁴⁹ Buhariu (3/57, 58), *Et-Tehexxhud*, kaptina: Si dhe sa rekate i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte gjatë natës; Muslimi (764), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Lutja gjatë namazit të natës dhe vigjilimi, Tirimidhiu (442), *Namazi*, kaptina: Përshkrimi i namazit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

⁵⁵⁰ E transmeton Buhariu (3/57, 58), *Veprimi në namaz*, kaptina: Të mbështeturit e dorës gjatë namazit nëse është për shkak të namazit; Shkenca dhe pagjumësia për shkak të shkencës (diturisë), *Abdesti*, kaptina: Lehtësimi i abdesit dhe kaptina mbi të mësuarit e Kur’anit, pas të folurit apo pas diçkaje tjetër. *Xhennetit*, kaptina: Muktediu do të dal pas imamit nga ana e tij e djathtë përkrah tij madje qofshin vetëm dy vetë, kaptina: Kur imami nuk e bën nijet që ta udhëheqë xhematin e më vonë mukteditë vendosen pas tij dhe ai tani duhet ta udhëheq xhematin; kaptina: Nëse njeriu vendoset pas imamit në anën e tij të majtë pastaj imami atë e vendos në anën e djathtë-namazi i tij do të jetë i drejtë; kaptina: Krah i djathtë i mesxhidit dhe i imamit. *Përshkrimi i namazit*, kaptina: Abdesi i fëmijëve; *Vitri*, kaptina: Vitri; *Tefsiri i sures Ali Imran*, kaptina: Fjalët e Allahut të Lartësuar: “Me të vërtetë në krijimin e qiejve dhe të Tokës” dhe kaptina: Fjalët e të Lartësuarit: “Dhe i cili Allahun e përmend në këmbë ...”, kaptina: “O Zot e kemi dëgjuar të Dërguarin se si thërret në besim”... *Veshmbathja*, kaptina: Kaçurrelat; *Sjellja*, kaptina: Ngritja e shikimit kah qielli; *Lutjet*, kaptina: Krijimi i qiejve dhe i tokës dhe i krijesave të tjera; Atë e ka zgjedhur Muslimi në *Sahihun* e vet nën numrin (763), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Lutja gjatë namazit të natës, e gjithashtu edhe Maliku në *El-Mustedrek* nën numrin (1/121 dhe 122), *Namazi i natës*, kaptina: Si e bënte i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) namazin vitër.

rekate,⁵⁵¹ namazi duha, kur kthehej nga udhëtimi, namazi te ai të cilin e viziton, te hijetul-mesxhid dhe namaze të ngjashme me këto. Robi i Allahut duhet t'i kryej vazhdimisht këto dyzet rekate deri në vdekje. Ai i cili troket në derë dyzet herë çdo natë dhe çdo ditë, së pari atij do t'i hapen dyert, e Allahu më së miri e di.

(صلى الله عليه وسلم) Mënyra se si i Dërguari e falte namazin gjatë natës, namazin vitër dhe namazin në pjesën e parë të natës فصل في سياق صلاته صلى الله عليه وسلم بالليل ووتره وذكر صلاة أول الليل

Aishja (رضي الله عنها) thotë: “Kur vinte tek unë, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur nuk e ka falur namazin e jacisë e të mos i falte katër rekate ose gjashtë rekate,⁵⁵² pastaj binte në shtrat.” Ibn Abbasi thotë që: kur ka bujtur tek ai, pasi që e ka falur namazin e jacisë, ka ardhur, është falur, pastaj ka rënë për të fjetur.”⁵⁵³ Këto dy hadithe i cekë Ebu Davudi. Kur zgjohej i pastronte dhëmbët me misvak, pastaj bënte dhikër, e tani më kemi folur mbi atë se çfarë thoshte gjatë zgjimit. Pastaj, merrte abdes dhe i falte dy rekate të shkurta, siç qëndron kjo në *Sahihun* e Muslimit. Nga Aishja (رضي الله عنها) transmetohet të ketë thënë se: “Pasi që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) zgjohej, e fillonte namazin me dy rekate të shkurtra.”⁵⁵⁴ Në hadithin të cilin e transmeton Ebu Hurejre, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka urdhëruar veprimin e tillë me fjalët: “Kur dikush nga ju ngrihet gjatë natës, le ta fillojë namazin e vet me dy rekate të shkurtra.” E transmeton

⁵⁵¹ E transmeton Buhariu (3/43), Muslimi (1/497) duke e transmetuar nga Abdurrahman ibn Ebi Lejli, i cili ka thënë: “Vetëm Ummu Hani na ka transmetuar që e ka parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke e falur namazin duha.” Ajo tregonte: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) hyri në shtëpinë time ditën e çlirimit të Mekës, u la dhe i fali tetë rekate. Deri atëherë nuk kam parë që ka falur namaz më të shpejt, duke i plotësuar rukut dhe sexhdet.”

⁵⁵² E transmeton Ebu Davudi (1303). *Namazi*, kaptina: Namazi pas jacisë, e në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është Mukatil ibn Bekir El-Axhili të cilin vetëm Ibn Hibbani e ka konsideruar të besueshëm, derisa transmetuesit tjerë janë të besueshëm.

⁵⁵³ E transmeton Ebu Davudi (1357), *Namazi*, kaptina: Ngritja e zërit gjatë bërjes së namazit të natës, zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm ndërsa baza e këtij hadithi gjendet te Buhariu dhe Muslimi në hadithin që flet mbi gjumin e natës, e ky hadith tani më është përmendur.

⁵⁵⁴ E transmetojnë Muslimi (767), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Lutja gjatë namazit të natës dhe kryerja e tij; Ahmed i në *Musned* (6/30).

Muslimi.⁵⁵⁵ Ndonjëherë ngrihej në gjysmën e natës, pak më herët ose pak më vonë, e ndonjëherë ngrihej në gjysmën e dytë të natës, kur e dëgjonte këndimin e gjelit. Ndonjëherë bënte pauzë, e ndonjëherë jo. Ndërkaq, shpesh nuk bënte pauzë. Bënte pauzë, siç e tregon atë Ibn Abbasi në hadithin që flet mbi natën që e ka kaluar te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم): “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) u zgjua, i pastroi dhëmbët me misvak dhe mori abdes duke thënë:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾

“Vërtet në krijimin e qiejve dhe të tokës dhe në këmbimin e ndërsjellë të ditës dhe të natës, ka padyshim tregues për ata që kanë mend.” [Ali Imran: 190]

I lexoi këto ajete deri në fund të sures, pastaj u ngrit, i fali dy rekate me ç’rast e zgjati kijamin, rukunë dhe sexhden. Kur e përfundoi namazin, ra për të fjetur dhe fjeti derisa nuk u shfaq agimi, pastaj atë e përsëriti tre herë, çdoherë duke e pastruar gojën me misvak, duke marr abdes dhe duke i lexuar ajetet e përmendura, pastaj i fali tre rekate të namazit vitër. Në atë moment kur muezini e thirri edhanin, ai doli për ta falur namazin e sabahut duke thënë:

اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي لِسَانِي. وَاجْعَلْ فِي سَمْعِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي بَصَرِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ خَلْفِي نُورًا، وَمِنْ أَمَامِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ فَوْقِي نُورًا، وَمِنْ تَحْتِي نُورًا، اللَّهُمَّ أَغْنِنِي نُورًا

“O Allahu im, bëre në zemrën time dritë, edhe në gjuhën time dritë dhe bëre në të dëgjuarit tim dritë dhe në të parët tim dritë edhe pas meje edhe para meje edhe mbi mua edhe nën mua. O Allahu im, më mbulo me dritë.”

E transmeton Muslimi.⁵⁵⁶ Ibn Abbasi (رضي الله عنه) nuk ka përmendur që namazin e ka filluar me dy rekate më të shkurtra, siç atë e cek Aishja (رضي الله عنها). Është e mundur që nganjëherë ka vepruar ashtu, e nganjëherë kështu, ose Aishja (رضي الله عنها) ka mbajtur mend nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) atë çka nuk e ka mbajtur në mend Ibn Abbasi, e kjo është më e mundshme, duke e pasur parasysh se ajo i është mbajtur asaj praktike përherë, si edhe faktin se ajo më së miri e ka ditur se si e ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) namazin e natës, derisa Ibn Abbasi atë e ka parë gjatë natës kur e ka kaluar te tezja e vet. Konsideroj se në rast të divergjencës në mes Ibn Abbasit dhe Aishes, rreth çështjes të lidhur me kijamu-lejl, duhet vepruar sipas mendimit të Aishes (رضي الله عنها).

Ekzistojnë disa mënyra se si e ka falur namazin kijamu-lejl.

⁵⁵⁵ E transmetojnë Muslimi (768) dhe Ahmedi në *Musned* (2/399).

⁵⁵⁶ Muslimi, *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Lutja gjatë namazit të natës dhe kryerja e tij.

Njëra prej mënyrave është ajo të cilën e cek Ibn Abbasi.

Mënyra e dytë është mënyra të cilën e përshkruan Aishja (رضي الله عنها), gjegjësisht, që kijamu-lejl e ka filluar me dy rekate më të shkurtra, pas të cilave e plotësonte praktikën e vet të përhershme, faljen e njëmbëdhjetë rekateve, duke dhënë selam pas çdo dy rekati dhe duke e falur vitrin një rekat.

Mënyra e tretë është falja e trembëdhjetë rekateve.

Mënyra e katërt është se i ka falur tetë rekate duke dhënë selam në çdo dy rekat, dhe pastaj njërin pas tjetrit i falte pesë rekate të vitër-namazit duke bërë teshehud vetëm në rekatën e fundit.⁵⁵⁷

Mënyra e pestë është se i ka falur nëntë rekate, tetë pandërprerë, duke bërë teshehud në rekatën e tetë, duke bërë dhikër, duke e Lavdëruar dhe duke e lutur Allahun e Lartësuar, pastaj ngrihej pa dhënë selam dhe e falte edhe rekatën e nëntë pas të cilit bënte teshehud. Në fund jepte selam dhe pas të gjithave duke qëndruar ulur, i falte edhe dy rekate.⁵⁵⁸

Mënyra e gjashtë: I falte shtatë rekate si nëntë të përmendur, pas të cilëve ulur i falte edhe dy rekate.

Mënyra e shtatë: I falte nga dy rekate, e pastaj sëbashku i falte tre rekate të vitër-namazit, duke mos bërë pauzë në mes tyre. Këtë mënyrë e transmeton Ahmedi (رضي الله عنه) nga Aishja (رضي الله عنها) e cila cekë se i ka falë tre rekate të vitër-namazit, duke mos bërë pauzë në mes tyre.⁵⁵⁹ Nesa'iu gjithashtu transmeton se ka thënë: "Nuk jepte selam pas dy rekateve të vitër-namazit."⁵⁶⁰ Kjo mënyrë mund të kundërshtohet sepse Ebu Hatim ibn Hibbani në *Sahihun* e vet transmeton nga Ebu Hurejre se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

⁵⁵⁷ Transmetojnë Muslimi (737) dhe Trimidhiu (495).

⁵⁵⁸ Shënon Muslimi (546).

⁵⁵⁹ Shënon Ahmedi në *Musned* (6/155, 156) e versioni i tij është: "Transmetohet nga Aishja (رضي الله عنها) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pasi që e kryente namazin e jacisë, hynte në shtëpi, e pastaj i falte dy rekate. Pas kësaj i falte edhe dy rekate të cilat ishin edhe më të gjata se dy të mëparshmit, e pastaj duke mos u ndalur për asnjë moment i falte tre rekate namaz vitër. Pas kësaj i falte dy rekate ulur, duke bërë edhe rukunë edhe sexhden ulur." Në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është Jezid ibn Xha'feri për të cilin Edh-Dhehebiu në *Mizan* thotë që nuk merret si valid. Darekutni thotë që hadithet të cilat ai i transmeton mund të shërbejnë si fuqizim i haditheve të tjerë.

⁵⁶⁰ E shënon Nesaiu (3/734), *Namazi i natës*, kaptina: Vitri prej tre rekate: Hakimi (1/304), Darekutni (faqe 175), Et-Tahaviu (1/280), Bejhekiu (3/31), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. En-Neveviu në veprën *Sherhul-muhezeb* (4/5) thotë që e transmeton Nesaiu me zinxhir të mirë të transmetuesve, e Bejhekiu në *Sunenul-Kebirun* me zinxhir të besueshëm të transmetuesve.

(لَا تُؤْتِرُوا بِثَلَاثٍ، أَوْ تِرُوا بِخَمْسٍ أَوْ سَبْعٍ، وَلَا تَشَبَّهُوا بِصَلَاةِ الْمَغْرِبِ) “Mos e falni vitrin tre rekate. Faleni vitrin pesë ose shtatë rekate dhe mos bëni që ai t'i ngjajë namazit të akshamit.”⁵⁶¹

Darekutni thotë: “Të gjithë transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm.” Mehnaï thotë: “E kam pyetur Ebu Abdullahun: “Si vepron gjatë faljes së vitër-namazit? A jep selam pas dy rekateve?” Ai mu përgjigj duke pohuar, e unë pastaj e pyeta përse vepron ashtu, e ai më tha: “Sepse hadithet që flasin se i Dërguari ka dhënë selam pas dy rekateve janë më të shumtë dhe më të fuqishëm.”⁵⁶² Harbiu thotë: “Ahmedi është pyetur mbi vitër-namazin, e ai ka thënë: “Selami jepet pas dy rekateve, e nëse nuk jepet, mendoj që në atë nuk ka kurrfarë dëmi, përveç që qëndrimi mbi dhënien e selamit pas dy rekateve është më i fuqishëm.”

Ebu Talibi thotë: “E kam pyetur Ebu Abdullahun: “Mbi cilin hadith mbështetesh kur e fal vitër-namazin?” Ai më tha: “Unë mbështetem mbi të gjithë hadithet. Ai që i fal pesë rekate vitër-namaz, ulet vetëm në rekatin e fundit! Ai i cili i fal shtatë rekate, gjithashtu do të ulet vetëm në rekatin e fundit, ndërsa në hadithin të cilin e transmeton Zirare nga Aishja (رضي الله عنه), qëndron: “I falte nëntë rekate të namazit vitër, duke u ulur në rekatin e tetë.”⁵⁶³

Ndërkaq, hadithet më të shumta dhe më të besueshme janë hadithet të cilët flasin që e ka falur një rekat namaz vitër, e unë veproj sipas tyre! Unë në atë thash: “Ibn Mes’udi thotë tre rekate’, e Ebu Abdullahu tha: ‘Ke të drejtë, madje e ka qortuar Sa’din që e falte një rekat, por Sa’di i ishte përgjigjur me një argument.”

Mënyrën e tretë e transmeton Nesa’iu nga Hudhejfe, i cili rrëfen se është falur me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) gjatë ramazanit. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ra në ruku’ dhe tha: *Subhane Rabbijel Adhim* duke qëndruar aq sa qëndronte në kijam, pastaj ulej duke thënë: *Rabbigfirlijj, Rabigfirlijj*, qëndronte aq sa në kijam, dhe binte në sexhde, e thoshte: *Subhane Rabbijel ‘ala*, duke qëndruar në sexhde aq sa

⁵⁶¹ Shënon Ibn Hibbani (680), Darekutni (2/24), Et-Tahaviu (faqe 172), Hakimi (1/304) i cili e konsideron të besueshëm, e me të pajtohen Edh-Dhehebiu dhe Bejhekiu (3/31), Darekutni thotë që transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm, çfarë mendon edhe Hafidhi. Atë e cek edhe Muhammed ibn Nasri në *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rakateve të cilët i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i bënte gjatë natës; Ebu Davudi (1336); *Namazi*, kaptina: Namazi i natës.

⁵⁶² Shënojnë Ahmedi në *Musned* (84) dhe (6/143), Muslimi (536), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve të cilët mungojnë.

⁵⁶³ Shënon Muslimi (546), *Namazi i udhëtarit*.

qëndronte në kijam. I fali vetëm katër rekate, derisa arriti Bilali, i cili e thirri për namazin e sabahut.”⁵⁶⁴

Vitrin e falte në fillim të natës, në mes të natës dhe në fund të natës, e njëherë ndenji tërë natën duke e kënduar dhe duke e përsëritur vetëm një ajet deri në mëngjes, e ai ajet është:

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ [المائدة: 118]

“Në qoftë se Ti i ndëshkon ata, ata janë robët e Tu, dhe nëse Ti i fal, vërtet që Ti, Vetëm Ti je i Gjithëfuqishmi, më i Urti Gjithëgjykues.” [El-Ma’ide: 118]⁵⁶⁵

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) namazin e natës e falte në tri mënyra.

Njëra prej atyre mënyrave dhe mënyra në të cilën më së shpeshti e falte atë, është duke qëndruar në këmbë. Mënyra e dytë është, që është falur ulur dhe rukunë e bënte ulur, e mënyra e tretë është që ka lexuar (kënduar) ulur dhe kur mbetej edhe një pjesë të cilën dëshironte ta lexonte, ngrihej në këmbë dhe shkonte në ruku’ duke qëndruar në këmbë. Të tre mënyrat transmetohen me transmetime të drejta.

Sa i përket mënyrës në të cilën ulej në vendin ku bëhej kijami, në *Sunenin* e Nesa’iut transmetohet nga Abdullah ibn Shakiku, i cili transmeton se Aishja (رضي الله عنه) ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që falej këmbëkryq.”⁵⁶⁶ Nesa’iu thotë: “Nuk e di se a e ka transmetuar dikush këtë hadith

⁵⁶⁴ Shënon Nesaiu (3/226), *Namazi i natës*, kapitulli: Barazimi i qëndrimit në këmbë pas rukusë dhe sexhdes me transmetues të besueshëm, por Nesaiu pas këtij hadithi ka thënë: “Konsideroj që ky hadith është mursal, e Talha ibn Jezidi, me sa e kam të njohur, nuk ka dëgjuar asgjë nga Huedhejfe, përveç kësaj El-Ala’ ibn Musejjibi në këtë hadith thotë: “Nga Talha, i cili atë e transmeton nga një njeri, e ai nga Ebu Hurejre.”

⁵⁶⁵ Shënon Ahmedi (3/156), Nesaiu (2/177), *Fillimi i namazit*, kaptina: Përsëritja e ajeteve, Hakimi (1/231), Ibn Huzejme (1/70) i cili transmeton nga Xhesreti, e ai nga Ebu Dherra: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin duke kënduar “Ajet Kur’anor” me zinxhir të drejtë të transmetuesve.

⁵⁶⁶ E transmeton Nesaiu (3/224), *Namazi i natës*, kaptina: Namazi i natës i atij i cili falet ulur, e transmeton Ebu Davudi nga El-Hafsia, ai nga Hafs ibn Gajjasi, i cili e transmeton nga Hamid Et-Tavili, e ai nga Abdullah ibn Shehiku, e ai nga Aishja (رضي الله عنها) me zinxhir të besueshëm të transmetuesve. Maliku në *Muveta* (1/89) transmeton me sened të besueshëm nga Abdullah ibn Umeri, i cili në uljen e dytë rinte me këmbë të kryqëzuara dhe të lakuara, në çka njeriu i ka thënë: “A ti e bënë këtë?” - “Por unë jam i sëmure”, i tha Abdullah ibn Umeri.” Ai dhe Buhariu e transmetojnë hadithin nga Abdullah ibn Umer ibn Abdillahi ibn Umeri, në të cilin thuhet që e ka parë Abdullah ibn Umerin që kur ulej në namaz ulej me këmbë të kryqëzuara, pastaj edhe ai kishte filluar ta praktikonte atë, e atëherë ka qenë i ri, e Abdullah ibn Umeri ia kishte ndaluar atë duke thënë: “Sunnet është që këmbën e djathtë ta përvdesh, ndërsa të majtën ta shtrish.” “Unë i thash të bënte edhe ai ashtu, në çka më tha që këmbët e tij nuk mund ta përballojnë atë.”

përveç Ebu Davudit, duke menduar mbi Haferiun, kurse Ebu Davudi është i besueshëm. Ndërkaq, konsideroj se ky hadith është i padrejtë, e Allahu më së miri e di.”

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur për faljen e dy rekateve pas vitër-namazit

Është i besueshëm transmetimi që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pas vitër-namazit i ka falur dy rekate, nganjëherë ulur, e nganjëherë vetëm lexonte ulur, pastaj, kur dëshironte të bënte ruku', ngrihej dhe bënte në ruku'. Në *Sahihun* e Muslimit qëndron transmetimi i Ebu Selemes, i cili thotë: “E kam pyetur Aishen (رضي الله عنها) mbi namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ajo më tha: “I falte trembëdhjetë rekate: së pari i falte tetë rekate, e pastaj e falte vitrin dhe në fund i falte edhe dy rekate ulur, e kur donte të shkonte në ruku', ngrihej dhe lexonte në ruku', e pastaj në mes edhanit të sabahut dhe ikametit i falte dy rekate.”⁵⁶⁷ Në *Musnedin* e Ahmedit ceket transmetimi nga Ummu Seleme në të cilin thuhet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), pas vitër-namazit, i ka falur ulur dy rekate të shkurta.⁵⁶⁸

Tirmidhiu thotë: “Hadith i ngjashëm me këtë është transmetuar nga Aishja, Ebu Uname dhe të tjerët.”

Në *Musned* gjithashtu gjendet transmetimi nga Ebu Uname, ku qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pas vitër-namazit, duke qëndruar ulur, i ka falur dy rekate duke i lexuar suret Zilzal dhe Kafirun.”

Darekutni e transmeton hadithin e ngjashëm nga Enesi (رضي الله عنه).⁵⁶⁹ Ky transmetim shumicën e dijetarëve i hutoi, prandaj kanë marr qëndrim që është kontradiktor me fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).” Namazi i juaj i fundit le të jetë vitri (tek).” Prandaj Maliku ka refuzuar këto dy rekate. Ahmedi mbi atë thotë: “Unë nuk i fali ato, por nuk e pengoj askënd që ta bëjë atë” dhe ka shtuar: “Maliku ato i refuzon, derisa një grup dijetarësh konsiderojnë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

⁵⁶⁷ Shënon Muslimi, *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës dhe numri i rekateve të cilët i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte natën.

⁵⁶⁸ E transmeton Ahmedi në *Musned*, nën numrin (298) dhe (6/299). Transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm dhe ai është në kuptimin e hadithit pas tij.

⁵⁶⁹ Shënon Ahmedi në *Musned* (2/135 dhe 1433, 150) dhe Buhariu (2/406). Vitri, kaptinën: Pjesa e fundit e namazit të tij le të jetë vitri. Muslimi (751), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i natës është dy nga dy rekate dhe një rekat vitër në fund të natës.

këto dy rekate i ka falur për t'ju treguar që është e lejuar falja pas namazit të vitrit dhe që të falurit e këtyre dy rekateve nuk i çrregullon nafilet. Fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(جَعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وَتَرَأَ) “Bëni që namazi i juaj i fundit të jetë namazi i vitrit.”

E kanë komentuar në atë mënyrë, duke thënë se veprimi sipas këtij hadithi, është i pëlqyer, por edhe se është e lejuar falja e këtyre dy rekateve.”

Është i drejtë qëndrimi se këto dy rekate janë si sunnet dhe se janë plotësim i vitër-namazit, sepse vitri është mënyrë e veçantë e ibadetit, sidomos nëse e pranojnë qëndrimin se është vaxhib, me ç'rast këto dy rekate, pas vitër-namazit, bëhen sikur sunnetet të cilat falen pas namazit të akshamit, që është vitër i ditës, e dy rekate pas tij janë plotësim i tij. Kështu, mund të themi edhe për dy rekatet, të cilat i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte pas vitër-namazit, e Allahu më së miri e di.

Transmetimet mbi atë se çfarë lexonte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në disa namaze dhe mënyra në të cilën lexonte

Nuk është shënuar se ka lexuar duanë e kunutit gjatë faljes së namazit të vitrit, përveç në hadithin, të cilin e transmeton Ibn Maxhe nga Ali ibn Mejmun er-Rakui i cili thotë: “Na tregonte Muhal-led ibn Jezidi duke transmetuar nga Sufjani, e ai nga Zubejd el-Jamiu, ai nga Seid ibn Abdurrahman ibn Ebzzai, e ai nga babai i vet, se Ubej ibn Ka’bi ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin e vitrit dhe pas rukusë e lexonte duanë e kunutit.”⁵⁷⁰ Ahmedi në transmetimin, të cilin e transmeton djali i tij Abdullahu thotë: “Unë e lexoj duanë e kunutit pas rukusë.” Ajo që transmetohet besueshëm nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) lidhur me këndimin e duasë së kunutit është, që ai e ka lexuar atë me një rast në namazin e sabahut, kur është ngritur nga rukuja. Unë, sa i përket leximit të duasë së kunutit në namazin e vitrit, e kam zgjedhur mendimin se ajo lexohet pas rukusë, ndërkaq, nuk është transmetuar asnjë hadith *Sahih*, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar duanë e kunutit.” Halali thotë: “Më ka treguar Muhammed ibn Jahja el-Kuhali që e

⁵⁷⁰ Shënojnë Nesai (2/235), Ibn Maxhe (1182), Muhammed ibn Nasr, Namazi i natës (faqe, 131), zinxhiri i transmetuesve është i mirë, transmetohet në kaptinën nga Abdullah ibn Mesudi et El-Hatibi në kaptinën: El-kunut dhe nga Ibn Abbasi te Ebu Nesimi në Hilje, nga Ibn Umeri te Teberaniu në El-Evset, dhe këto hadithe pa e pasur parasysh dobësinë e tyre, e fuqizojnë hadithin e Ubej ibn Ka’bit.

ka pyetur Ebu Abdullahun mbi kunutin dhe se ky i ka thënë se nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) mbi këtë nuk transmetohet asgjë, por se Umeri ndonjëherë e lexonte duanë e kunutit.”

Ahmedi dhe hartuesit e *Sunenit* transmetojnë hadithin nga Hasan ibn Aliu (رضي الله عنه), në të cilin ai thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më ka mësuar fjalët që i shqiptoj kur jam duke e falur namazin e vitrit:

(اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ)

*“Allahu im, më udhëzo sëbashku me ata që i ke udhëzuar, më bëjë të shëndoshë sëbashku me ata që i ke bërë të shëndetshëm, dhe më ço në grupin e miqve të Tu. Më jep bereqet në atë që më ke dhënë. Më mbrojë nga e keqja të cilën Ti e sundon, sepse Ti e komandon atë, e Ty nuk të urdhërohet. Nuk do të jetë i përulur, ai miku i të cilit je Ti. Qofsh i lavdëruar dhe i madhëruar, o Zoti ynë.”*⁵⁷¹

Bejhekiu dhe Nsaiu në këtë i shtojnë fjalët: (وَلَا يَعْزُ مِنْ عَادِيَّتِ) “Dhe nuk ka për të fituar ai, armiku i të cilit je Ti.”⁵⁷²

Nesa’iu në transmetimin e vet e shton edhe këtë: (وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ) “Salavatet qofshin mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).”⁵⁷³ Hakimi në *Mustedrek* e shton edhe këtë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ma ka mësuar kunutin, pasi që ngrihem nga rukuja,

⁵⁷¹ E transmetojnë Ahmedi në Musned (1718), Trimidhiu (464), Namazi, kapitulli: Duaja e kunutit në vitër namazin; Ebu Davudi (1425). Namazi, kaptina: Duaja e kunutit në vitër namazin; Nesai (3/248). Namazi i natës, kaptina: Duaja në vitë; Ibn Maxhe (1178). Kryerja e namazit, kaptina: Transmetimi mbi duanë e kunutit në namazin e vitrit; Ed-Darimi (1/373, 374), Bejhekiu (4/209), me zinxhir të besueshëm të transmetuesve. Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm (512, 513), si edhe Hakimi në *El-Mustedrek*.

⁵⁷² Kjo shtojcë është e drejtë.

⁵⁷³ Ka të bëjë me shtojcën të cilën Hafidh ibn Haxheri e ka konsideruar të dobët në atë çfarë nga ai transmeton Ibn Al-lani në veprën *El-futuhat er-rebbaniye* (2/292), ku ka thënë: “Kjo shtojcë në këtë zinxhirë të transmetuesve është e çuditshme dhe e pa bazë”, pastaj ka shtuar që në çdo sened ekziston transmetuesi i panjohur ose senedi është i ndërprerë, e pas këtij sqarimi ka thënë: “Nga kjo, qartë (përfundojmë) arrijmë në konkluzion që ky zinxhir i transmetuesve, qoftë për shkak të transmetuesit të panjohur, qoftë për shkak të ndërprerjes, nuk i plotëson kushtet e El-Hasanit, e nuk ka ardhur në ndonjë formë tjetër.” Ndërprerjen e tij e mbështet edhe fakti që Ibn Hibbani e ka përmendur këtë transmetues në mesin e atyre që kanë ardhur pas tabiinëve, po sikur rastësisht ta kishte dëgjuar këtë hadith nga El-Hasani, Ibn Hibbani atë do ta kishte përmendur në mesin e tabiinëve. Shejh Neveviu në *Sherhul-Muhezzeb* dhe El-Halasi, ka tepruar mbi çështjen e senedit të këtij hadithi, duke e numëruar atë në mesin e haditheve të besueshëm ose të mirë. Ky hadith, sipas sqarimit që e kemi cekur është shaz.

para sexhdes.” Ibn Hibbani atë e transmeton në *Sahihun* e vet, e versioni i tij është: “E kam dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që lexonte lutje.”

Mbi këtë Tirmidhiu thotë: “Mbi këtë çështje, ekziston transmetimi të cilin Aliu e transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Ky është hadithi hasen të cilin e dimë vetëm në versionin të cilin e transmeton Ebul-Havra es-Sa’diu, i cili saktësisht quhet Rebia ibn Shejban. Asgjë mbi kunutin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk dimë më mirë se këtë.”

Shënohet se Ibn Umeri dhe Ibn Mes’udi kanë lexuar duanë e kunutit gjatë namazit të vitrit. Ky transmetim është më i besueshëm dhe më i sigurt se transmetimi në të cilin flitet mbi kunutin gjatë kohës së namazit të sabahut, por transmetimi që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lexuar duanë e kunutit gjatë namazit të sabahut është më i besueshëm dhe më i sigurt se transmetimi që duanë e kunutit e ka lexuar gjatë namazit të vitrit, e Allahu më së miri e di.

Ebu Davudi, Tirmidhiu dhe Nesa’iu e transmetojnë hadithin e Aliut (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në fund të namazit të vitrit thoshte:

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أَخْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ)

*“Allahu im, kërkoj mbrojtjen tënde me mëshirën Tënde nga urrejtja Jote, me faljen tënde nga dënimi Yt dhe mbështetem tek Ti nga Ti, e i falënderuar qofsh, ashtu që edhe sikur të rraskapitem nuk do të mund të të tregoj. Ti je ashtu, aq sa Vetveten e Falënderon.”*⁵⁷⁴

Është e mundur se atë e ka lexuar para se ta përfundonte namazin e vitrit, por është e mundur që atë e ka lexuar pas namazit të vitrit. Në një transmetim nga Nesa’iu: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pasi që e përfundonte namazin dhe shkonte në shtrat, thoshte: ‘Sado që do të përpiqesha nuk do të mundja të Ta shprehja Falënderimin.’” Është i besueshëm transmetimi që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në sexhde e ka lexuar atë, edhe pse është e mundur që atë e ka lexuar edhe gjatë namazit edhe pas namazit. Hakimi në *Mustedrek* e cekë hadithin e Ibn Abbasit, i cili flet mbi namazin e vitrit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe mënyrën se si e bënte atë: “E falte vitrin, e pastaj, pasi që e përfundonte namazin e kam dëgjuar duke thënë:

⁵⁷⁴ Shënojnë Trimidhiu (3561), *Lutjet*, kaptina: Lutja në namazin e vitrit; Ebu Davudi (1428), *Namazi*, kaptina: Dua e kunutit në vitër; Nesai (3/248, 249), *Namazi i natës*, kaptina: Dua e kunutit në vitër; Ibn Maxhe (1179), *Kryerja e namzait*, kaptina: Dua e kunutit në vitër; Hakimi në *Mustedrek*, (1/306) duke e konsideruar të besueshëm, e me të pajtohet Edh-Dhehebiu, e ai është i besueshëm.

(اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ شِمَالِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي يَوْمَ لِقَائِكَ نُورًا)

“O Allahu im, më mbush zemrën time, shikimin dhe dëgjimin tim me dritë dhe më bëj dritë në anën time të djathtë dhe nga ana ime e majtë, përmbi mua dhe nën mua, para meje dhe pas meje dhe në Ditën e Gjykimit më dhuro dritë.”⁵⁷⁵

Kurejbi thotë: “Në kunut janë të përmendura shtatë gjëra. E kam takuar njeriun i cili ishte njëri nga bijtë e Ibn Abdullahut dhe ai më numëroi ato shtatë gjëra: mishin, gjakun, nervat, lëkurën edhe tri gjëra të tjera. Në transmetimin e Nesa’iut të këtij hadithi qëndron se këtë e thoshte gjatë qëndrimit në sexhde.⁵⁷⁶ Në versionin e Muslimit në këtë hadith qëndron: “Doli ta falte namazin e sabahut duke lexuar”, dhe e ceki këtë lutje. Në një version tjetër thuhet: “Bëre dritë në gjuhën time dhe në shpirtin tim dhe shtojë dritën time.” Në një tjetër transmetim të tij qëndron: “dhe më bëjë dritë.”⁵⁷⁷

Ebu Davudi dhe Nesa’iu e cekin hadithin e Ubej ibn Ka’bit, i cili thotë:

(كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ في الوتر، {سبح اسم ربك الأعلى} و {قل يا أيها الكافرون} و {قل هو الله أحد}، فإذا سلم قال: ((سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، يَمْدُ بِهَا صَوْتُهُ فِي الثَّالِثَةِ وَيَرْفَعُ))

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në vitër-namaz i lexonte suret El-A’la, Kafirun dhe Ihlas, e kur jepte selam thoshte tre herë: “I Lartësuar qoftë Sunduesi i Gjithfuqishëm, duke e ngritur zërin herën e tretë.” Ky është versioni i Nesa’iut.⁵⁷⁸ Ed-Darekutni në atë i shton fjalët: “Sunduesi i i melekëve dhe i Xhibrilit.”⁵⁷⁹

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) bënte ndalesa gjatë leximit, duke u ndaluar në fund të çdo ajeti, duke thënë: “Lavdërimi i takon Allahut, Zotit të botëve”, dhe

⁵⁷⁵ E transmeton Hakimi në *Mustedrek* (3/536). Ai e konsideron të besueshëm, e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

⁵⁷⁶ E shënon Nesai (2/218), *Fillimi i namazit*. Duaja lexohet në sexhde; hadithin e transmeton Ibn Abbasi mbi konakun e tij te tezja Mejmunë, me zinxhir të drejtë të transmetuesve.

⁵⁷⁷ E shënon Muslimi (563), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Duaja gjatë namazit të natës dhe kryerja e tij, hadithin, sikurse edhe të mëparshmin, e transmeton ibn Abbasi mbi konakun e tij.

⁵⁷⁸ E shënojnë Ebu Davudi (1423), *Namazi*, kaptina: Çfarë lexohet në namazin e vitrit; Nesai (3/244, 245), *Namazi i natës, mënyra tjetër e të lexuarit në vitër*; Ibn Maxhe (1171). Kryerja e namazit, kaptina: Ajo çka lexohet në namazin e vitrit, me zinxhir të drejtë të transmetuesve.

⁵⁷⁹ E shënon Darekutni (faqe 175), *Vitri*, kaptina: Çfarë lexohet në rekatet e vitër-namazit dhe në duanë e kunutit, Zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm.

merrte frymë, “Mëshiruesit, të Gjithmëshirshmit”, pastaj përsëri ndalej, “Sunduesit të Ditës së Gjykimit”, pas së cilave përsëri ndalej.⁵⁸⁰

Ez-Zuhriu cekë, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ajetet i lexonte një nga një dhe konsideron se mënyra më e mirë është që njeriu të ndalet në fund të çdo ajeti, madje edhe nëse ai ajete është i lidhur me ajetet që pasojnë, edhe pse disa nga dijetarët mbështesin mendimin se gjatë leximit të ajetit, duhet ta pasojë kuptimin dhe qëllimin e ajetit dhe që duhet ndalur vetëm ku ndalet një mendim. Ndërkaq, Bejhekiu, i cili atë e cekë në veprën *Shuabul-iman* përparësi i jep të ndalurit në fund të çdo ajeti, madje edhe nëse është i lidhur me ajetin që pason.

Ndonjëherë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e lexonte suren ngadalë sipas tertilit, ashtu që dukej më e gjatë nga ndonjëra e cila në esencë është më e gjatë se ajo, e ndonjëherë e lexonte vetëm një ajete, duke e përsëritur atë deri në mëngjes.⁵⁸¹

Dijetarët janë ndarë rreth asaj se a është më mirë të lexohet pak e ngadalë sipas tertilit, apo shpejtë e më tepër ajete. Mbi këtë çështje, ekzistojnë dy mendime”:

Ibn Mes’udi, Ibn Abbasi dhe disa të tjerë, konsiderojnë se tertili është edhe të menduarit e thellë mbi atë që lexohet, më mirë është pak e ngadalë, se njeriu të lexojë shpejt e shumë. Pasuesit e këtij mendimi për argument marrin, se qëllimi i kiraetit (këndimit) të Kur’anit është të kuptuarit e Kur’anit me të menduarit e thellë dhe të depërtuarit në thelbin e domethënies së ajeteve kuranore dhe, të vepruarit sipas përmbajtjes së këtyre ajeteve, ndërsa kiraeti dhe të mësuarit përmendësh janë mjete nëpërmjet të cilëve njeriu arrin deri te domethënia e tyre, siç disa paraardhës të ummetit thonë: “Kur’ani është shpallur që të veprohet sipas tij, prandaj veproni sipas asaj që lexoni. Për atë, pasuesit e Kur’anit e dinin se çfarë gjendet në të dhe vepronin sipas asaj, madje edhe nëse nuk e kanë ditur përmendësh. Sa i përket atij që atë e di përmendësh, por nuk e kupton domethënien e tij dhe nuk vepron sipas asaj që është në te, ai nuk është pasues i Kur’anit, madje edhe nëse atë e lexon drejtë.

E kanë thënë edhe këtë: “Ky mendim preferohet sepse të besuarit është vepër më e mirë, e të besuarit pikërisht është produkt i të kuptuarit dhe të të menduarit mbi Kur’anin, derisa të lexuarit pa të kuptuar dhe pa të menduar atë mund ta praktikojë edhe bamirësi, mëkatari, munafiku dhe besimtari, siç thotë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

⁵⁸⁰ E shënojnë Ahmed i në Musned (6/302), Trimidhiu (2928). Të mësuarit, kaptina: Fatiha, Ebu Davudi (4001). Shkronjat dhe kiraetet; Hakimi në Mustedrek (2/232), Tefsir. Ai konsideron që ky hadith është i besueshëm, e me te pajtohet Ez-Zehebi, çka është e drejtë. Ky hadith është i përmendur më parë.

⁵⁸¹ Hadithi është i besueshëm, e shënon Ahmed i (5/149). Hadithi tani është përmendur më herët, e ajeti i cili është përsëritur janë fjalët e të Lartësuarit: “**Nëse i dënon, robërit janë Tutë, e nëse i falë, i Fuqishë dhe i Urtë je Ti.**”

(وَمَثَلُ الْفَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، كَمَثَلِ الرَّيْحَانَةِ، رِيحُهَا طَيِّبٌ، وَطَعْمُهَا مُرٌّ)

“Shembulli i munafikut i cili lexon Kur'an është si shembulli i bimës e cila ka aromë të këndshme, ndërsa shija e saj është e hidhët.”⁵⁸²

Njerëzit sipas qëndrimit ndaj Kur'anit ndahen në katër grupe: ata të cilët besojnë dhe veprojnë sipas Kur'anit dhe ata janë grupi më i mirë; ata të cilët nuk veprojnë sipas Kur'anit, e me atë janë edhe mosbesimtarë; ata të cilët veprojnë sipas Kur'anit por nuk besojnë dhe grupi i katërt, ata të cilët besojnë por nuk veprojnë sipas Kur'anit.

Ata në favor të qëndrimit të vet e shtojnë edhe këtë: Sikur që ata të cilët besojnë, e nuk veprojnë sipas Kur'anit janë më të mirë se ata që veprojnë sipas Kur'anit, e nuk besojnë, ashtu që edhe ata që Kur'anin e lexojnë me të menduarit dhe me të kuptuarit janë më të mirë se ata që lexojnë shumë dhe shpejtë, por pa të menduarit dhe pa të kuptuarit. E kanë thënë edhe këtë, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ashtu ka vepruar dhe se kjo është mënyra e tij dhe rruga e tij, duke e pasur parasysh që është e shënuar se e ka lexuar suren e cila dukej më e gjatë se ndonjë sure që në esencë ishte më e gjatë se kjo, e ndonjëherë e përsëriste vetëm një ajet deri në mëngjes.

Pasuesit e Shafiut konsiderojnë se sa më tepër që lexohet është më mirë, e si argument për këtë e marrin hadithin e Ibn Mes'udit (رضي الله عنه) i cili ka thënë:

(مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلَا م حَرْفٌ، وَمِيمٌ حَرْفٌ)

“I Dërguari i Allahut ka thënë: “Ai që e lexon një shkronjë nga Kur'ani, për atë i shënohet një vepër e mirë e cila do t'i dhjetëfishohet. Nuk them që Elif, lam, mim është një shkronjë, por them që elifi është një shkronjë, lami është një shkronjë dhe mimi është një shkronjë.”⁵⁸³

⁵⁸² E transmeton Ahmedi në *Musned* (4/397), Buhariu (13/448). Tehvidi, kaptina: Leximi i hipokritit mëkatar; Vlera e Kur'anit, kaptina: Përparësia e Kur'anit në krahasim me të folurit e rëndomtë dhe kaptina: Mëkati i atij i cili shtiret gjatë leximit të Kur'anit ose ushqehet nga ai. *Ushqimi*, kaptina: Ushqimi: Muslimi (797), *Namazi i udhëtarit*, kapitina: Vlera e atij i cili e mëson Kur'anin përmendësh: Ebu Davudi (4829), *Edukimi*, Me kë është urdhëruar të ndenjurit; Tirmidhiu (2869). *Shembujt*, kaptina: Shembulli i besimtarit i cili mëson Kur'an dhe i munafikut i cili mëson Kur'an dhe i atij që nuk mëson Kur'an; Ibn Maxhe (214), *Hyrja*, kaptina: Ai i cili mëson Kur'an dhe atë ua mëson të tjerëve.

⁵⁸³ E transmeton Tirmidhiu (2912), *Shpërblimi për mësimin e Kur'anit*, kaptina: Transmetimet mbi shpërblimin e atij i cili e lexon një lutje nga Kur'ani; ai atë e konsideron hadith të mirë ndërsa

Ata në favor të mendimit të vet e cekin edhe atë që Uthman Ibn Afvani e ka lexuar Kur'anin gjatë një rekati, dhe që shumica nga gjenerata pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), shumë kanë lexuar Kur'an.

Mbi këtë është e drejtë të themi se të lexuarit e Kur'anit me tertil dhe me të menduar është më me vlerë, derisa shpërblimi për lexim të gjatë dhe të shpejtë të Kur'anit është i shumëfishtë. Ai që lexon Kur'an duke menduar mbi domethënien e tij është sikur ai që për sadaka e ndanë ndonjë margaritarë me vlerë ose e liron një rob vlëra e të cilit është e madhe, derisa ai që Kur'an lexon shpejt, pa menduar, është sikur ai që ndanë shumë para të imta, ose e liron një numër të caktuar të robërve, vlëra e të cilëve është e vogël. Në *Sahihun* e Buhariut nga Katade transmetohet se ka thënë: “E kam pyetur Enesin mbi leximin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), e ai më tha: “Gjatë, shumë gjatë e zgjaste.”⁵⁸⁴

Shu'be thotë: “Na tregonte Ibn Xhemriu se Ibn Abbasit i ka thënë: “Unë Kur'anin e lexoj shpejt, e ndonjëherë ndodh që brenda një nate Kur'anin e lexoj një ose dy herë, në çka Ibn Abbasi i ka thënë: ”Më tepër kam dëshirë që ta lexoj një sure se të bëjë ashtu siç bënë ti, por nëse ti ashtu vepron dhe ashtu dëshiron, atëherë lexoje Kur'anin ashtu që ta ndjesh atë që e lexon dhe që zemra jote të jetë e vetëdijshme për atë që e lexon.”

Ibrahimi thotë: “Alkame i cili kishte zë të bukur, lexonte para Mes'udit, e Ibn Mes'udi ka thënë: “Lexo ngadalë, të lutem. Me të vërtetë Kur'anin duhet lexuar bukur.”

Ibn Mes'udi ka thënë: “Mos e lexoni Kur'anin shpejt siç e recitoni poezinë dhe mos e bëni që ajetet të bien sikur hurmat e prishura nga kalaveshi kur shkundet, ndaluni te mësimet e tij dhe stimuloni me to zemrat e dëgjuesve dhe mos të jetë brenga juaj që sa më parë ta përfundoni suren.”

Abdullahu, gjithashtu, thotë: “Kur dëgjoni që Allahu thotë: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} **“O ju të cilët keni besuar”**, lexo që të dëgjojnë të tjerët, të dëgjoftë Allahu insha-Allah, sepse ajo është e mira e cila të urdhërohet, ose e keqja nga e cila duhet zmbarsur.”

Abdurrahman ibn Lejli thotë: “Me një rast, derisa isha duke lexuar suren Hud, te unë hyri një grua, ajo më tha: ‘O Abdurrahman, vallë, a ashtu je duke lexuar suren Hud? Unë, po pasha Allahun, gati gjashtë muaj jam duke e lexuar dhe ende nuk e kam përfunduar.’”

Hakimi atë e konsideron të besueshëm. Me të pajtohet Edh-Dhehebiu, e ai sipas mendimit tonë është i besueshëm.

⁵⁸⁴ Shënon Ahmedi në *Musned* (3/197, 198) Buhariu (9/89), *Vlera e të kënduarit të Kur'anit*, kaptina: Këndimi; Nesai (2/179), *Fillimi i namazit*, kapitulli: Zëri gjatë këndimit të Kur'anit; Ibn Maxhe (1353), *Kryerja e namazit*, kaptina: Transmetimet mbi këndimin e Kur'anit gjatë namazit të natës.

Ndonjëherë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duke e falur vitrin lexonte në heshtje, e ndonjëherë me zë, ndonjëherë qëndronte në këmbë gjatë, e ndonjëherë më shkurtë, ndonjëherë vitrin e falte në pjesën e fundit të natës, çka edhe e bënte më shpesh, e ndonjëherë falej në fillim të natës, e ndonjëherë në gjysmë të natës.

Namazin vullnetar e falte edhe natën edhe ditën, mbi të shaluarën gjatë udhëtimit, në anën në të cilën kthehej ajo (kafsha të cilën e kalëronte), duke i bërë rukutë dhe sexhdet me isharet (shenja), ku sexhden e kishte më ulët se rukunë. Ahmed i dhe Ebu Davudi transmetojnë se Enes ibn Maliku ka thënë: “Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dëshironte që ta falte namazin vullnetar mbi të shaluarën, drejtohej kah Kibla dhe bënte iftitahi tekbir (tekbirin fillestar), pastaj e lëshonte kafshën dhe falej kah ajo anë kah drejtohej ajo.”⁵⁸⁵

Në lidhje me çështjen e obligueshmërisë të të drejtuarit kah kibla ekzistojnë transmetime të ndryshme nga Ahmed i. Se a duhet, në rast se është në bartëse, mbi të shaluarën ose mbi diç të ngjashme, tërë kohën të jetë i drejtuar kah kibla, ose e ka të lejuar të falet në atë anë kah është drejtuar e shaluar? Muhammed ibn Hakemi transmeton se Ahmed i konsideron që falësi i cili namazin e fal në bartëse duhet të jetë i kthyer në drejtim të kibles sepse ka mundësi të kthehet, derisa kalorësi atë nuk është në gjendje ta bëjë. Ndërkaq, Ebu Talibi nga ai e transmeton një mendim tjetër: “Është vështirë në bartëse të kthehet kah kibla, prandaj le të falet i kthyer përpara.” Sa i përket bërjes së sexhdes në bartëse, nga ai transmetohen disa transmetime. Djali i tij Abdullahu transmeton se ka thënë: “Kush ka për t’u falur në bartëse dhe ka për të qenë në gjendje ta bëjë atë, ka për ta bërë.” Ndërkaq, El-Mejmuni, transmeton se ka thënë: “Shumë kam dëshirë që ai i cili falet në bartëse ta bëjë sexhden sepse është në gjendje ta bëjë atë.” Xha’fer ibn Muhammed tregon që me një rast tjetër ka thënë: “Ai i cili ka për t’u falur në bartëse, sexhden ka për ta bërë mbi bërryla, por mund të mbështetet edhe mbi devenë, ndërkaq, atë duhet gjestikuluar dhe sexhden ta bëjë më ulët se rukunë.” Këtë transmetim e cek Ebu Davudi.⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ E shënojnë Ahmed i në *Musned* (3/126 dhe 203). Ebu Davudi (1225), *Namazi*, kaptina: Namazi vullnetar dhe vitri mbi kafshën kalëruese. Zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është i fuqishëm.

⁵⁸⁶ Shënojnë; Ebu Davudi (1227), *Namazi*, kaptina: Namazi vullnetar dhe namazi vitër mbi kafshën kalëruese, Et-Tirmidhiu (351), *Namazi*, kaptina: Mbi atë që është transmetuar për namazin, mbi kafshën kalëruese kahdo që ajo drejtohet; Bejhekiu (5/2), Ibn Huzejme (1270) transmetojnë nga Xhabiri që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më dërgoi për shkak të një nevojë, e kur jam kthyer, atë e takova duke u falur mbi kafshën kalëruese, derisa ajo ishte e drejtuar kah lindja. Pas kësaj, sexhden e kishte më të ultë se rukunë.” Zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është i besueshëm.

Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin Duha

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في صلاة الضحى

Buhariu në *Sahihun* e vet transmeton se Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Nuk e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që e falte namazin duha, e unë atë e fali.”⁵⁸⁷ Gjithashtu, Buhariu transmeton hadithin e Muverik el-Ixhliut, i cili thotë: “E kam pyetur Umerin (رضي الله عنه) se a e fal ai duha namazin, ai më tha se nuk e fal, unë e pyeta se a e fal Umeri, e ai më tha se nuk e fal, por që as Ebu Bekri e as i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e falnin atë.”⁵⁸⁸

Ceket që Ibn Ebu Lejl ka thënë: “Nga askush nuk na është transmetuar hadithi në të cilin transmetohet se e ka parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke falur duha namazin, përveç Ummu Hani’ e cila ka thënë se në ditën e pushtimit të Mekës, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka hyrë në shtëpinë e saj dhe i ka falur tetë rekate. Ajo cekë se nuk ka parë namaz më të shpejtë se ai, përveç se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka plotësuar sexhdet dhe rukutë.”⁵⁸⁹

Në *Sahihun* e Muslimit ceket që Abdullah Ibn Shehiku ka thënë: “E kam pyetur Aishen (رضي الله عنها) se a e ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duha namazin, ajo tha se ai atë e ka bërë vetëm kur kthehej nga udhëtimi. E kam pyetur se a i bashkonte suret, e ajo më tha se i ka bashkuar suret e shkurtra.”⁵⁹⁰

⁵⁸⁷ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (6/86, 177, 215, 223, 238), Buhariu (3/46) *Namazi i natës*, kaptina: Ai i cili nuk e falë namazin-duha; Muslimi (718), *Namazi i udhëtarit*, kapitina: Të lavdëruarit e bërjes së namazit duha dhe që ai më së paku është dy rekate; Ebu Davudi (1293), *Namazi*, kaptina: Namazi duha; ndërsa pjesa plotësuese e këtij hadithi është: “...edhe pse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i linte disa punë, edhe pse dëshironte t’i bënte ato, duke u frikësuar që edhe të tjerët të mos fillojnë ta bëjnë të njëjtën, e që ajo t’u bëhej si obligim.”

⁵⁸⁸ Shënon Buhariu (3/42), *Namazi i natës*, kapitina: Namazi duha në udhëtim.

⁵⁸⁹ Shënojnë Buhariu (3/43), *Namazi vullnetar*, kaptina: Duha namazi në rrugë. *Shkurtimi i namazit*, kaptina: Kush falet vullnetarisht në ndonjë kohë e cila nuk është pas namazit ose para tij; *Ekspeditat*, kaptina: Vendosja e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në ditën e pushtimit të Mekës; Muslimi (336), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Të lavdëruarit e namazit duha; Tirmidhiu (474), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi namazin duha; Ebu Davudi (1291), *Namazi*, kaptina: Namazi duha.

⁵⁹⁰ Shënojnë Muslimi (717), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Dy rekate të namazit duha janë të lëvduara; Ebu Davudi (1292), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi duha; Nesaiu (4/152), Agjërimi; Ahmedi në *Musned* (4/171, 204, 218).

Në *Sahihun* e Muslimit ceket se Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i falte katër rekate të namazit duha, e ndonjëherë edhe më tepër.”⁵⁹¹ Në të dy *Sahihët* nga Ummu Hani’ transmetohet se i Dërguari i Allahut në ditën e pushtimit të Mekës i ka falur tetë rekate, gjegjësisht – namazin duha.”⁵⁹²

Hakimi në *Mustedrekun* e vet cek se Enesi (رضي الله عنه) ka thënë: “E kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që gjatë udhëtimit e falte namazin duha. I falte tetë rekate, e kur i përfundonte ato thoshte:

(إِنِّي صَلَّيْتُ صَلَاةَ رَغَبَةٍ وَرَهْبَةٍ، فَسَأَلْتُ رَبِّي ثَلَاثًا، فَأَعْطَانِي اثْنَتَيْنِ، وَمَنْعَنِي وَاحِدَةً، سَأَلْتُهُ أَلَا يَقْتُلُ أُمَّتِي بِالسَّيِّئِ فَفَعَلَ، وَسَأَلْتُهُ أَلَا يُظْهِرَ عَلَيْهِمْ عُدُوًّا، فَفَعَلَ، وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يَلْبِسَهُمْ شَيْعًا فَأَبَى عَلَيَّ)

“E fala namazin me dëshirë dhe me frikë dhe nga Zoti im kërkoja tre gjëra. Ai më dha dy e një nuk ma dha. Kërkoja që ummetin tim të mos e shkatërroj me uri dhe këtë ma përmbushi. Kërkoja që armiku të mos fitoj edhe atë ma përmbushi dhe kërkoja që ummetin tim të mos e ndaj në fraksione, e këtë nuk ma përmbushi.” Këtë hadith Hakimi e konsideron të besueshëm.”⁵⁹³

Hakimi në veprën *Vlera e namazit duha* thotë: Hadithin na ka treguar Ebu Bekër el-Fakihu, të cilit ia ka treguar Bishr ibn Jahja, e atij Muhammed ibn Salih el-Dulabi, e atij Halid ibn Abdullah ibn El-Husejn, duke transmetuar nga Hilal ibn Jessaf, ai nga Zatani e ai nga Aishja (رضي الله عنها) e cila ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin-duha pastaj thoshte:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ الْعَمُورُ)

“Allahu im, më fal, më mëshiro dhe pranoje pendimin tim sepse Ti je ai i Cili e pranon pendimin, i Mëshirshmi, Mëkatfalësi.” Duke e përsëritur këtë njëqind herë.”⁵⁹⁴

⁵⁹¹ E transmeton Muslimi (719), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Të lëvduarit e namazit duha; Ibn Maxhe (1381), *Kryerja e namazit*, kaptina: Transmetimet mbi namazin duha.

⁵⁹² Hadithi është i përmendur më herët.

⁵⁹³ Shënojnë Hakimi (1/314), Ibn Huzejme (1228), Ahmedi në *Musned* (3/146), dhe të gjithë transmetuesit, përveç Ed-Dahhak ibn Abdullahu, i cili është i panjohur, janë të besueshëm, por Hakimi pa e pasur parasysh atë hadith, e ka konsideruar të besueshëm, e me të është pajtuar edhe Edh-Dhehebiu.

⁵⁹⁴ Në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi gjendet raviu i panjohur.

Na tregonte Abbas El-Esamm duke transmetuar nga Esed ibn Asimi, ai nga Husejn ibn Hafs, e ai nga Umer ibn Dherra, ai nga Muxhahidi që i Dërguari (صلى الله عليه) e ka falur namazin duha nga dy, katër, gjashtë dhe tetë rekate.⁵⁹⁵

Imam Ahmedi thotë: “Na tregonte Ebu Seid Melva ibn Hashim, që atij i ka treguar Usman ibn Abd el-Melik el-Umeri, se Aishja bin Sa’d duke transmetuar nga Ummu Dherre ka thënë: “E kam parë Aishen (رضي الله عنها) që fal namaz duha dhe e kam dëgjuar që thotë: “Nuk e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që ka falur më tepër se katër rekate.”⁵⁹⁶

Hakimi gjithashtu thotë: “Na ka informuar Ebu Ahmed Bekër ibn Muhammed el-Mervezi duke transmetuar nga Ebu Kilab, e ai nga Ebul Velidi, ai nga Ebu Avan, ai nga Husejn ibn Abdurrahman, ai nga Amr ibn Murr, ai nga Umar ibn Umejri, e ai nga Ibn Xhubejri ibn Mutimi i cili cekë që babai i ka treguar se e kishte parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që e falte namazin duha.”⁵⁹⁷

Hakimi thotë: Na tregonte Ismail ibn Muhammedi që atij i ka treguar Muhammed in Adijj ibn Kamili, e atij Vehb ibn Bekije el-Vasiti, e atij Halid ibn Abdullahu duke transmetuar nga Muhammed ibn Kajsi, se Xhabir ibn Abdullahu ka thënë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i falte nga gjashtë rekate Duha-namaz.”⁵⁹⁸

Transmeton Hakimi nga Is’hak ibn Beshir el-Muhamili, e ai nga Isa ibn Musai, ai nga Xhabiri, ai nga Umer ibn Suhbi, ai nga Mukatili që Aishja dhe Ummu Suleme kanë thënë: I Dërguari i Allahut namazin-duha e falte nga dymbëdhjetë rekate” dhe e cek hadithin tjetër.”⁵⁹⁹

Hakimi thotë: Na ka informuar Ebu Ahmed ibn Muhammed es-Sajrefi se atij i ka treguar Ebu Kilabe el-Rekashi, e atij Ebu Velidi, e atij Shu’be, se Ebu Is’haku i ka

⁵⁹⁵ Ky hadith është mursal dhe në të transmetuesi është i panjohur.

⁵⁹⁶ Shënon Ahmedi në *Musned* (6/106), e emri i Uthman Ibn Abdulmelikut i tillë është cekur në *Musned*, El-Mizzi atë e ka shënuar në mesin e atyre të cilët e kanë transmetuar hadithin nga Aishja bin Sa’di dhe ka thënë: “Uthman ibn Muhammed ibn Ubejdullah ibn Abdullah ibn Umer el-Umeri, e biografia e tij është e përmendur në *El-Xherb vet-ta’dil* (6/165)”. Është shënuar që hadithet nga ai i kanë transmetuar Halid ibn el-Muhal-led El-Katvani dhe Ismail ibn Ebi Evsi, Hisham ibn Ubejdullah Er-Razi, e transmetuesit e tjerë janë të besueshëm.

⁵⁹⁷ Transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm, e hadithin e paraqet El-Hejthemi në *Muxhmeun* (2/238) dhe atë ia përshkruan Teberaniut në *El-Kebir*, dhe konsideron që zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm.

⁵⁹⁸ Muhammed ibn Kajsin vetëm Ibn Hibbani e ka konsideruar të besueshëm.

⁵⁹⁹ Umer ibn Subhi nuk pranohet, ndërsa Ibn Rekevejhi dhe të tjerët atë e konsiderojnë gënjeshtar, ndërsa autori i librit më vonë cekë që ky transmetim është i trilluar.

treguar, e atij Asim ibn Dumre, se Aliu (رضي الله عنه) i ka thënë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka falur namazin-duha.”⁶⁰⁰

Hakimi gjithashtu thotë: “Na tregonte Ebu Avani duke transmetuar nga Husejn ibn Abdurrahmani, ai nga Amr ibn Murre, ai nga Imare ibn Umejr el-Abdi, e ai nga Ibn Xhubejr ibn Mutimi, që babai i tij i ka treguar, se e ka parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që e ka falur namazin-duha.”⁶⁰¹

Hakimi thotë se mbi të njëjtën temë ekzistojnë transmetime nga Ebu Seid el-Hudriu Ebu Dherre El-Gifari, Zejd ibn Erkami, Ebu Hurejre, Burejd el-Eslemi, Ebu Derda, Abdullah ibn Ebu Evf, Itban ibn Maliku, Enes ibn Maliku, Utbe ibn Abdullah es-Selemiu, Nuajm ibn Hemmar el-Gatfani, Ebu Uname el-Bahili (رضي الله عنه) e nga gratë: Aishja bint Ebi Bekër Ummu Hani, Ummu Seleme (رضي الله عنه), se të gjithë e kanë parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që ka falur namaz duha.

Taberaniu e cek hadithin nga Aliu, Enesi, Aishja dhe Xhabiri (رضي الله عنهما) ku ceket, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka falur gjashtë rekate të namazit duha.”⁶⁰²

Dijetarët kanë divergjenca rreth këtij hadithi. Disa prej tyre i japin përparësi faljes së namazit mbi lënien e tij, sepse këto hadithe janë të vërtetuar dhe përmbajnë diturinë, të cilën nuk e posedon ai që e mohon këtë. Ata, thonë se është e mundur që disa njerëz nuk e dinë gjënë e caktuar, e që atë e di një numër i vogël i njerëzve. Ata gjithashtu thanë: “Aishja, Enesi, Xhabiri, Ummu Hani’ dhe Ali ibn Ebi Talibi, na kanë transmetuar që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e ka falur namazin duha (këtë namaz). Ata gjithashtu thanë që këtë e vërtetojnë hadithet që përmbajnë mesazhin që ky namaz të falet dhe të ruhet dhe që ta lavdërojnë atë që e falë atë. Kështu, në të dy *Sahihët* gjejmë hadithin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) i cili thotë: “Miku im, Muhammedi (صلى الله عليه وسلم) më ka porositur që t’i agjëroj nga tre ditë të çdo muaji, që ta fali duha namazin dhe që para gjumit ta fali vitër namazin.”⁶⁰³

⁶⁰⁰ Transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm.

⁶⁰¹ Transmetuesit e këtij hadithi janë të besueshëm ndërsa, hadithi është i përmendur.

⁶⁰² Hadithin e Enesit e përmend El-Hejthemi në *Mexhmeuz-zevaid* (2/238) dhe thotë: “E transmeton Teberaniu në *El-Evsat*, e në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është Seid ibn Muslimi, El-Emeviu, Buhari ibn Meini dhe grupi i muhadithëve atë e konsiderojnë të dobët. Ibn Hibbani atë e përmend ndër transmetuesit e besueshëm. Sa i përket hadithit të Aishes (رضي الله عنها) atë e përmend El-Hejthemi në *Muxhmeu* (2/235) në versionin: “Aishja (رضي الله عنها) thotë: I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) namazin duha e ka falur vetëm në ditën e pushtimit të Mekës.” Shton edhe që e transmeton El-Bezzari, me zinxhir e besueshëm të transmetuesve për të cilin ekzistojnë disa kritika të pa rrezikshme. Për hadithin e Aliut (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nganjëherë e ka falur namazin duha, thotë se atë e transmetojnë Ahmedi dhe Ebu Ja’la, në versionin: “E falte duhan.”

⁶⁰³ Shënojnë, Buhariu (3/47), *Namazi vullnetar*, kaptina: Namazi; *Agjërimi*, kaptina: Agjërimi i ditëve të bardha; Muslimi (721), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Dy rekate të namazit duha janë të

Në *Sahihun* e Muslimit ekziston hadith i ngjashëm nga Ebu Derda.⁶⁰⁴

Në *Sahihun* e Muslimit ceket hadithi nga Ebu Dherra i cili atë ia përshkruan të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

(يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَىٍّ مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ، فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ، وَتَجَرُّؤٌ مِنْ ذَلِكَ رُكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى)

*“Për çdo nyje çdo ditë duhet të jepet sadaka dhe çdo të shqiptuar “subhanallah” për ju është sadaka dhe çdo të shqiptuar “el-hamdu-lil-lah” është sadaka, çdo “la ilahe il-lallah” është sadaka, çdo tekbir “Allahu Ekber” është sadaka, çdo të urdhëruar për të mirë është sadaka dhe çdo ndalim nga e keqja është sadaka, e të gjitha këto i kompensojnë dy rekate të namazit duha.”*⁶⁰⁵

Në *“Musnedin”* e Imam Ahmedit ceket nga Mu’adh ibn Enes El-Xhuhemi, i cili transmeton se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ قَعَدَ فِي مُصَلَّاهُ حِينَ يَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى يُسَبِّحَ رُكْعَتَيِ الضُّحَى لَا يَقُولُ إِلَّا خَيْرًا، غُفِرَ اللَّهُ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَيْدِ الْبَحْرِ)

*“Kush mbetet ulur në vendin ku e ka falur namazin e sabahut dhe i fal dy rekate namaz duha, duke folur vetëm mirë, atij do t’i falen mëkatet, madje nëse janë sa shkuma e detit.”*⁶⁰⁶

Te Tirmidhiu dhe në *“Sunenin”* e Ibn Maxhes qëndron hadithi i cili transmetohet nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ku thotë se:

(مَنْ حَافَظَ عَلَى سُبْحَةِ الضُّحَى، غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَيْدِ الْبَحْرِ)

lëvduara, Ebu Davudi (1432), *Namazi*, kaptina: Namazi i vitrit para gjumit; Nesaiu (3/229), *Namazi i natës*, kaptina: Nxitja për faljen e namazit vitër para gjumit.

⁶⁰⁴ Shënojnë Muslimi (722), Ebu Davudi (1433).

⁶⁰⁵ Shënojnë Muslimi (720), Ebu Davudi (1285).

⁶⁰⁶ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (3/439), Bejhekiu (3/49), e në zinxhirin e transmetuesve janë Ibn Luheji, i cili është senil (me të mbajturit të dobët në mend), pastaj Zuban ibn Faidi, i cili është i dobët, Suhejl ibn Muadhi, i cili është i mirë, përveç në rast se nga ai transmeton Zubani, çka edhe ka ndodhur në këtë hadith.

*"Ai i cili vazhdimisht e fal namazin duha, kanë për t'iu falur mëkatet madje ato qofshin edhe sa shkuma e detit."*⁶⁰⁷

Në *"Musned"* dhe në *"Sunen"* ekziston transmetimi nga Nuajm ibn Hemmari të ketë thënë se: "E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke thënë:

(قال الله عز وجل: يا ابن آدم لا تَعْجَزَنَّ عَنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ أَكْفَكَ آخِرَهُ)

*"Allahu i Lartësuar thotë: "O i biri i Ademit, mos të të vjen vështirë që t'i falësh katër rekate në fillim të ditës, të cilat do të të mjaftojnë edhe për fund të ditës."*⁶⁰⁸

E transmeton Tirmidhiu nga Ebu Derda dhe Ebu Dherri.⁶⁰⁹

Në *"Xhamiun"* e Tirmidhiut dhe në *"Sunenin"* e Ibn Maxhes ceket hadithi nga Enesi (رضي الله عنه), se i Dërguari ka thënë:

(مَنْ صَلَّى الصُّحَى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً، بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْرًا مِنْ دَهَبٍ فِي الْجَنَّةِ)

*"Ai që i fal dymbëdhjetë rekate duha namaz, Allahu do t'ia ndërtojë atij një shtëpi nga ari në Xhenet."*⁶¹⁰

Në *Sahihun* e Muslimit nga Zejd ibn Erkami transmetohet që i ka parë disa njerëz duke e falur namazin duha në mesxhidin Kuba, dhe ka thënë:

أما لقد عَلِمُوا أن الصلاة في غير هذه الساعة أَفْضَلُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ حِينَ تَرْمَضُ الْفِصَالُ)

*"A nuk e dinë vallë që namazi është më i mirë në një kohë tjetër se në këtë kohë. I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Namazi i të penduarit është kur përvëlon dielli."*⁶¹¹

⁶⁰⁷ Shënojnë Tirmidhiu (476), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi namazin duha, (2/443, 498, 499), e në zinxhirin e transmetuesve të tij është En-Nuhas ibn Kuhumi, e ai është i dobët, siç e përmend këtë Hafisi në Takrib.

⁶⁰⁸ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (2/286) dhe (287) Ebu Davudi (1289), *Namazi*, kaptina: Namazi duha, me zinxhir të drejtë të transmetuesve.

⁶⁰⁹ Shënon Tirmidhiu (475), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi namazin duha, me zinxhir të fuqishëm të transmetuesve. Ky hadith e vërteton hadithin përpara tij.

⁶¹⁰ Shënojnë Tirmidhiu (483), Ibn Maxhe (1380), *Kryerja e namazit*, kaptina: Transmetimet mbi namazin duha, në zinxhirin e transmetuesve të tij është Musa ibn Enesi, i cili është i panjohur.

Në “*Sahih*” transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka falur namaz duha në shtëpinë e Malikut.⁶¹²

Në “*Mustedrek*” të Hakimit shënohet hadithi i Halid ibn Abdullah el-Vasitit, të cilin e transmeton nga Ibn Amri, e ai nga Ebu Seleme, ai nga Ebu Hurejre, i cili thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(لَا يُحَافِظُ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى إِلَّا أَوَابُ)

“Vetëm të penduarit (të devotshmit) vazhdimisht e falin namazin duha.”⁶¹³

Ai thotë, me zinxhir të ngjashëm të transmetuesve, që si argument është përdorur Muslimi, si dhe atë që ky hadith është i shejhëve të tij të cilët atë e transmetojnë nga Muhammed ibn Amri, ai nga Ebu Seleme, ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), i cili thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Allahu ka dëshirë të madhe ta dëgjoj të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), i cili e lexon Kur’anin me melodiozitet.”⁶¹⁴ Ai e shton edhe këtë: “Ndoshta dikush mund të thotë se ky hadith është mursel i Hammad ibn Seleme dhe Abdulaziz ibn Muhammed ed-Dervedint nga Muhammed ibn Amr dhe atij mund t’i përgjigjet që Halid ibn Abdullah është i besueshëm, e shtojca nga njeriu i besueshëm pranohet.”

Hakimi transmeton: “Na rrëfente Abdan ibn Jezidi që kishte dëgjuar nga Muhammed ibn El-Mugire es-Sukeri, ai nga Kasim ibn el-Hakim el-Uremi, ai nga Sulejman ibn Davud el-Jemami, ai nga Jahja ibn Ebi Kethiri, ai nga Ebu Seleme, se Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(إِنَّ لِلْحَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ بَابُ الضُّحَى، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ: أَيُّ الَّذِينَ كَانُوا يُدَاوِمُونَ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى، هَذَا بَابُكُمْ، فَادْخُلُوهُ بِرَحْمَةِ اللَّهِ)

⁶¹¹ Shënojnë, Muslimi (848), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Namazi i pendestarit kur skuqet dielli. Shënojnë Ed-Darimi (1/340), *Namazi*, kaptina: Namazi i pendestarit; Ahmedi në *Musned* (366, 367, 372, 375).

⁶¹² Mbi këtë do të ketë fjalë në vazhdim.

⁶¹³ Shënojnë Hakimi në *Mustedrek* (1/314), Ibn Huzejme (1224) me zinxhir të mirë të transmetuesve derisa Hakimi atë e konsideron të besueshëm, sipas kushteve të Muslimit. Me të është i pajtimit Edh-Dhehebiu edhe pse Muslimi, Muhammed ibn Amrin e ka përdorur aty këtu.

⁶¹⁴ Buhariu atë e transmeton në version të ndryshëm nga versioni të cilin e paraqet autori (13/385). *Tehvidi*, kaptina: Shefa’at do të ketë vetëm ai të cilit Ai ia lejon, si dhe kaptina: Fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “Ai i cili e këndon Kur’anin me shkathtësi është me të ndershmit, me të dinjitetshmit.” Ai i cili nuk e këndon Kur’anin me melodiozitet; Muslimi (792), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Të zbuluarit e zërit gjatë këndimit të Kur’anit është i lavdëruar; Ebu Davudi (1473), *Namazi*, kaptina: Këndimit i Kur’anit sipas tertilit është i lavdëruar; Nesai (2/180). Parathënie: Të zbuluarit e Kur’anit me zë: Ahmedi në *Musned* (2/271, 285, 450).

“Në Xhennet ekzistojnë porta që quhen Portat Duha dhe kur vjen Dita e Gjykimit kanë për të thirrur: Ku janë ata që vazhdimisht e kanë falur namazin duha. Ja, kjo është porta juaj, prandaj hyni në të me mëshirën e Allahut.”⁶¹⁵

Tirmidhiu në “Xhamiun” e tij thotë: “Na tregonte Ebu Kurejb Muhammed ibn Ala duke transmetuar nga Junus ibn Buhejri, ai nga Muhammed ibn Is’haku, ai nga Musa ibn Fulani, ai nga xhaxhai i vet Sumame ibn Enes ibn Maliku që Enes ibn Maliku ka thënë: “I Dërguari i Allahut ka thënë:

(مَنْ صَلَّى الصَّحَى ثِنْتِي عَشْرَةَ رَكْعَةً، بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْرًا مِنْ دَهَبٍ فِي الْجَنَّةِ)

“Ai që i fal dymbëdhjetë rekate të namazit duha, Allahu në Xhennet ka për t’ia ndërtuar atij një pallat nga ari.”

Tirmidhiu thotë se ky hadith është garib, të cilin e dimë vetëm në këtë version.⁶¹⁶ Ahmedi konsideron që gjëja më e drejtë mbi këtë çështje është hadithi i Ummu Hani’t. Musa ibn Fulani, i cili përmedet në senedin e këtij hadithi, është Musa ibn Abdullah ibn el-Musenna ibn Enes ibn Maliku.

Gjithashtu në “Xhamiun” e tij ceket hadithi të cilin e transmeton Atije el-Avfi nga Ebu Seid el-Hudriu, i cili tregon: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin duha në atë masë sa që thonim se nuk do ta lë më, pastaj bëhej një periudhë kur nuk e falte atë, e mendonim se nuk do ta falte më.”⁶¹⁷ Tirmidhiu konsideron se ky hadith është hasen garib.

Imam Ahmedi në “Musnedin” e vet thotë: Na tregonte Ebu El-Jemani, që atij i ka treguar Ismail ibn Ajjash duke e transmetuar hadithin nga Jahja ibn Harith ez-Zimari, e ai nga Kasimi, i cili atë e transmeton nga Ebu Umame e i cili cekë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

⁶¹⁵ E shënojnë Taberaniu në *El-Evsat* (1/59) dhe Sulejman ibn Davud El-Jemami. Ibn Me’ini thotë që është i pavlefshëm, ndërsa Buhariu konsideron që i transmeton hadithet e dobëta, por kur në terminologjinë e Buhariut për dikë thuhet që është transmetues i dobët i hadithit, atëherë domethënë se nuk është e lejuar transmetimi prej tij. Ibn Hibbani konsideron se hadithi është i dobët, të tjerët që hadithet e tyre nuk i pranojnë, e Jahja ibn Kethiri është mashtrues. Ibn Haibbani konsideron që hadithi është i dobët, të tjerët konsiderojnë që hadithet e tij nuk janë të pranueshëm, e Jahja ibn Kethiri është mashtrues. I transmetonte gjithashtu edhe hadithet muanan, prandaj, sipas kësaj ky transmetim nuk është i saktë.

⁶¹⁶ Shënojnë Tirmidhiu (477), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi namazin duha; Ahmedi në *Musned* (3/21, 35). Atije ibn Sa’d El-Avfi është me të mbajtur të dobët në mend, prandaj senedi është i dobët.

⁶¹⁷ Shënojnë Tirmidhiu (477), *Namazi*, kaptina; Transmetimi mbi namazin duha; Ahmedi në *Musned* (3/21, 35). Atije ibn Sa’d El-Avfi është me të mbajturit të dobët në mend prandaj sipas kësaj senedi është i dobët.

(مَنْ مَشَى إِلَى صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ وَهُوَ مُتَطَهِّرٌ، كَانَ لَهُ كَأَجْرِ الْحَاجِّ الْمَحْرَمِ، وَمَنْ مَشَى إِلَى سُبْحَةِ الضُّحَى كَانَ لَهُ كَأَجْرِ الْمُعْتَمِرِ، وَصَلَاةٌ عَلَى إِثْرِ صَلَاةٍ لَا لَعْوَ بَيْنَهُمَا كِتَابٌ فِي عِلِّيِّينَ) قال أبو أمامة: الغدو والروح إلى هذه المساجد من الجهاد في سبيل الله عز وجل.

“Kush në namazin e obliguar shkon i pastër, do të ketë shpërblimin si haxhiu muhrim, e nëse shkon ta fal namazin duha, do ta ketë shpërblimin sikur ta kishte kryer umren, namazi pas namazit, pa fjalë boshe në mes tyre e mundëson të shënuarit në librin Iljijun.” Ebu Umame thotë: “Shkuarja dhe ardhja nga këto mesxhide numërohet si luftë në rrugë të Allahut të Lartësuar dhe të Lavdëruar.”⁶¹⁸

Hakimi thotë: “Na tregonte Ebu Abbasi, se atij i ka treguar Muhammed Ibn Is'hak Segani, të cilit i ka treguar Ebu Muverri' Muhadir ibn el-Muverri', atij Ahves ibn Hakimi, që atij i ka treguar Abdullah ibn Amir el-Elhami, i cili e transmeton hadithin nga Munib ibn Ujejne ibn Abdullah Sulemi, i cili hadithin e transmeton nga Munibi Ujejne ibn Abdullah Sulemi i cili transmeton nga Ebu Umame që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ صَلَّى الصَّبْحَ فِي مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ، ثُمَّ ثَبَّتَ فِيهِ حَتَّى الضُّحَى، ثُمَّ يُصَلِّي سُبْحَةَ الضُّحَى، كَانَ لَهُ كَأَجْرِ حَاجٍّ أَوْ مُعْتَمِرٍ تَامَ لَهُ حَجَّتُهُ وَعُمْرَتُهُ)

“Kush e fal namazin e sabahut në mesxhid, pastaj aty qëndron deri të vjen koha e namazit duha, e pastaj e fal namazin duha, do ta ketë shpërblimin e tërësishëm për të sikur ta kishte kryer haxhin dhe umren.”⁶¹⁹

Ibn Ebi Shejbe thotë: “Më tregonte Hatim ibn Ismail duke e transmetuar hadithin nga Humejd ibn Sahra, i cili transmeton nga Mukberi, e ai nga E'rexhi që Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e dërgoi një ushtri të madhe e cila u kthye shumë shpejt me pre shumë të madhe, e një njeri tha: “O i Dërguar i Allahut, kurrë më parë nuk kemi parë kthim më të shpejtë me pre më të madhe sesa kjo.” Në atë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha:

(أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَسْرَعِ كَرَّةٍ، وَأَعْظَمِ غَنِيمَةٍ: رَجُلٌ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ فَأَحْسَنَ وُضُوئَهُ، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةَ الْعَدَاةِ، ثُمَّ أَعْقَبَ بِصَلَاةِ الضُّحَى، فَقَدْ أَرَعَ الْكَرَّةَ وَأَعْظَمَ الْغَنِيمَةَ)

⁶¹⁸ Shënon Ahmedi në *Musned* (5/268). Emri i Jahja ibn El-Harith Ez-Zemari është i shtrembëruar në Jahja ibn Halid Ez-Zihari. Zinxhiri i këtij hadithi është i mirë. E transmeton edhe Ebu Davudi (1288) në version të shkurtuar: “Namazi pas namazit në mes të cilëve nuk ka fjalë të këqija është i shënuar në *Ililijin*.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁶¹⁹ Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

*"A dëshironi t'ju informoj për kthim edhe më të shpejtë dhe prenë më të madhe se kjo. Ky është, njeriu i cili në shtëpinë e vet merr bukur abdes, pastaj nisat në mesxhid dhe aty e fal namazin e sabahut, e pas tij e fal namazin duha, ai shpejtë është kthyer me pre të madhe."*⁶²⁰

Mbi këtë ekzistojnë edhe hadithe të tjera, por këto janë shembujt më të mirë. Hakimi thotë: "Isha në shoqërinë e imamëve të besueshëm, hafidh të hadithit dhe pash se e zgjedhin këtë numër, domethënë katër rekate, do të thotë se e falnin namazin duha prej katër rekateve, për shkak të tevaturit të haditheve *Sahih* të cilët flasin mbi të, ashtu që edhe unë, duke i pasuar dijetarët e hadithit dhe për shkak të haditheve të besueshëm veproj ashtu dhe thërras në të."

Ibn Xherir Taberiu duke i cekur transmetimet mbi namazin duha dhe mbi diversitetin rreth numrit të rekateve thotë:

"Në mesin e këtyre haditheve nuk ka hadith që është në kundërshtim me tjetrin, sepse është e mundur, se ai i cili rrëfen që e ka parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që i ka falur katër rekate të namazit duha, e ka parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që ka bërë ashtu, e që tjetri herën e dytë e ka parë kur i ka falur dy rekate, ose atëherë kur i ka falur tetë rekate. Gjithashtu, është e mundur që njëri e ka dëgjuar duke i nxitur njerëzit që t'i falnin gjashtë rekate, të tjerët se i ka nxitur njerëzit që t'i falnin dy rekate, e të tjerët, që t'i falin dhjetë, të tretët që t'i falin njëmbëdhjetë, ashtu që secili ka informuar mbi atë se çfarë ka parë dhe çfarë ka dëgjuar." Ai e shton edhe këtë: "E argumentoni që kjo është e saktë, është ajo që transmetohet nga Zejd ibn Esleme, i cili thotë: "E kam dëgjuar Abdullah ibn Umerin duke i thënë Ebu Dherres: Xhaxha më mëso?!" Ky i tha: "Kam kërkuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të njëjtën që e ke kërkuar edhe ti nga unë, e ai më tha:

(مَنْ صَلَّى الضَّحَى رُكْعَتَيْنِ، لَمْ يَكُتِبْ مِنَ الْعَافِلِينَ، وَمَنْ صَلَّى أَرْبَعًا، كُتِبَ مِنَ الْعَابِدِينَ، وَمَنْ صَلَّى سِتًّا، لَمْ يَلْحَقْهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ ذَنْبٌ، وَمَنْ صَلَّى ثَمَانِيًا، كُتِبَ مِنَ الْقَانِتِينَ، وَمَنْ صَلَّى عَشْرًا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ)

"Kush i fal dy rekate namaz duha, nuk do të jetë i shënuar si i pakujdesshëm, kush i fal katër rekate do të jetë i shënuar ndër robërit e Allahut, kush i fal gjashtë rekate atë ditë nuk do t'i shënohen mëkatet, kush i fal tetë rekate, do të jetë i shënuar në

⁶²⁰ Senedi mund të konsiderohet i mirë. E shënon Ibn Hibbani (629) përmes Ebu Shejbes, ndërsa El-Mundhiri atë e ka klasifikuar në *Et-Tergib vet-terhibu* (1/427, 428) dhe thotë: "E transmeton Ebu Ja'lai me zinxhir të besueshëm të transmetuesve si dhe El-Bezzari, i cili në transmetimin e vet ka sqaruar që ai njeri është Ebu Bekri (رضي الله عنه). Ky hadith gjithashtu gjendet te Ahmed, në kaptinën nga Abdullah ibn Amri, të transmetuar nga Ibn Luheji; Taberianu atë e shënon me zinxhir të besueshëm të transmetuesve.

mesin e besimtarëve këmbëngulës në lutje, e kush i falë dhjetë rekate, atij Allahu do t'ia ndërtojë një shtëpi në Xhennet."⁶²¹

Muxhahidi thotë: “Një ditë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e fali namazin duha dy rekate, një ditë katër rekate, një ditë gjashtë rekate, një ditë tetë rekate, e pastaj u ndal së faluri.” Këto fjalë janë argument që atë që e kemi cekur është e saktë, domethënë, është e mundur që ai i cili e ka transmetuar hadithin mbi këtë çështje e ka treguar atë që e ka parë.

Është i drejtë mendimi që ai i cili dëshiron të fal namaz duha, atë mund ta fal aq rekate sa dëshiron. Na tregon Ibn Humejdi se Xheriri i ka treguar, e atij Ibrahim, se një njeri e kishte pyetur Esvedin: “Sa rekate të namazit duha kam për t’i falur?” Esvedi i ishte përgjigjur që le të fal aq sa dëshiron.

Grupi i dytë, i cili vepron sipas haditheve të cilët rekomandojnë që duha namazin duhet lënë, mbështetet mi hadithe me sened të drejtë dhe mbi veprimet e as’habëve në pajtim me hadithet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Buhariu cek se, as Ibn Umeri, as Ebu Bekri, as Umeri, as i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e kanë falur atë.⁶²² El-Vakiu thotë: “Na tregonte Sufjan eth-Thevriu duke transmetuar nga Asim ibn Kulejbi, i cili transmeton nga babai i vet se Ebu Hurejre ka thënë: “Vetëm një herë e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke e falur namazin duha.”⁶²³

Alijj ibn el-Medini thotë që i ka treguar Mu’adh ibn Mu’adhi, e atij Shu’be, e atij Fudajl ibn Fedali, që Abdurrahman ibn Bekri ka thënë: “Ebu Bekri i pa ca njerëz që e falnin namazin duha dhe u tha: Jemi duke e falur namazin të cilin nuk e ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e as shumica e as’habëve.”⁶²⁴ Maliku në *Muveta* transmeton nga Ibn Shihabi, e ai nga Urve, që Aishja ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka falur kurrë namazin duha, e unë e fali atë edhe pse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e linte punën që kishte dëshirë ta bënte duke u frikësuar

⁶²¹ E transmeton El-Bezzari; e në zinxhirin e transmetuesve është El-Husejn ibn Ata’ ibn Jessar El-Medeni. Ebu Hatimi e konsideron që është gënjeshtar, ndërsa Ibn Hibbani thotë që nuk është e lejuar të shërbehet si argument nëse vetëm ai e transmeton hadithin. E shënon *El-Mundhiri* në *Et-Tergib vet-terhibu* (1/430) nga hadithi i Ebu-Derdasë dhe thotë që e transmeton Taberaniu në *El-Kebirun*, e transmetuesit janë të besueshëm, ndërsa, deri te mendimi i përbashkët rreth Musa ibn Jakub Ez-Zemiut nuk është arritur, e është transmetuar nga grupi i as’habëve në version të ndryshëm dhe në mënyra të ndryshme, ashtu që ky sened është më i besueshëm. Shiko Mexhmeuz-zevaid (2/237) dhe *Fet’hul-bari* (3/44).

⁶²² Hadithi është i përmendur më herët.

⁶²³ Zinxhiri i transmetuesve të këtij hadithi është i besueshëm.

⁶²⁴ Zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm.

që të mos fillojnë ta bëjnë atë edhe njerëzit e tjerë dhe që kjo t'ju përshkruhet si farz.”⁶²⁵

Ebu Hasan Alij Ibn Bettali thotë: “Disa nga paraardhësit e këtij ummeti për argument e kanë marr hadithin e Aishes (رضي الله عنها) dhe kanë konsideruar se duha namazi nuk duhet falur, derisa të tjerët konsiderojnë se kjo është novacion.” Esh-Sha’bi transmeton që Kajs ibn Ubejde ka thënë: “Tërë vitin kam shkuar pas Mes’udit (رضي الله عنه) dhe nuk e kam parë që ka falur namaz duha.” Shu’be transmeton nga Seid ibn Ibrahim, e ai nga babai i vet, që Abdurrahman ibn Avfi nuk ka falur namaz duha dhe që Muxhahidi ka thënë: “Unë dhe Urve ibn Zubejri hymë në mesxhid dhe te dhoma e Aishes (رضي الله عنها) e takuam Ibn Umerin (رضي الله عنه) duke ndenjur, derisa njerëzit në mesxhid e falnin namazin duha, ne e pyetëm për namazin e tyre, e ai tha që është novacion, e herën e dytë tha: “Ai është novacion i mrekullueshëm.”⁶²⁶

Esh Sha’bi transmeton që Ibn Umeri ka thënë: “Novacioni më i mirë që e kanë aplikuar muslimanët është namazi duha.” Enes ibn Maliku ka qenë i pyetur mbi namazin duha, e ai ka thënë: “Janë pesë namaze.”

Grupi i tretë konsideron se falja e këtij namazi kohë pas kohe është e pëlqyer, ashtu që gjatë ca ditëve falet e gjatë ca ditëve jo, e ky është njëri nga transmetimet që transmetohen nga Ahmedi. Atë e rrëfen Taberiu nga një grup alimësh (dijetarësh) duke thënë: “Si argument e kanë marr atë që e transmeton El-Xhurejri nga Abdullah ibn Shehiku, i cili e ka pyetur Aishen (رضي الله عنها) se: “A e ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) namazin duha?” Ajo është përgjigjur që e ka falur atë vetëm kur kthehej nga udhëtimi.”⁶²⁷

Ai e cek hadithin e Ebu Seidit, i cili thotë: “I Dërguari i Allahut e falte namazin duha aq shpesh sa që mendonim se nuk ka për ta lënë, e pastaj vinte një periudhë që nuk e falte assesi atë dhe mendonim që më nuk ka për ta falur atë.” Këtë si argument e cekin ata dijetarë të cilët kanë vepruar ashtu., e Shu’be ka transmetuar nga Abdullah ibn Dinari, ai nga Ibn Umeri që nuk ka falur duha namaz derisa nuk vinte në mesxhidin Kuba, e mesxhidin Kuba e vizitonte çdo të shtunë.

⁶²⁵ E transmeton Maliku në *El-Muvetta* (1/152, 153). *Shkurtimi i namazit*, kaptina: Namazi Duha; Buahriu dhe Muslimi.

⁶²⁶ E transmeton Ibn Ebi Shejbe me zinxhir të besueshëm të transmetuesve, sipas asaj që e kanë cekur Hafidhi në *El-Fet’he* (2/43), Abdurrezaku në *El-Musannef* (4868) nga Selimi i cili e transmeton nga babai i vet Abdullah ibn Umeri, i cili thotë: “Umeri ishte vrarë e ende asnjëri nuk e kishte falur (duke menduar në namazin duha) dhe njerëzit nuk kishin futur kurrfarë novacioni, ajo çka më së tepërmi më pëlqeu nga ky namaz.” Zinxhiri i besueshëm i transmetuesve.

⁶²⁷ Hadithi tani më është përmendur, e ka të bëjë me hadith të besueshëm.

Sufjani transmeton që Mensuri ka thënë: “Nuk dëshironin që këtë namaz ta falnin si pesë namazet e tjera të obliguara, prandaj, ndonjëherë e falnin e ndonjëherë jo.” Nga Seid ibn Xhubejri transmetohet që ka thënë: “Po e lë namazin duha, duke u frikësuar që të mos filloj ta konsideroj atë si obligim, por do të dëshiroja që ta falja atë.” Mesruku thotë: “Qëndronim në mesxhid pas namazit dhe kur Ibn Mes’udi shkante, ne ngriheshim për ta falur namazin duha. Këtë e kishte kuptuar Ibn Mes’udi dhe kishte thënë: Përse robërit e Allahut i obligoni me atë me çka Allahu nuk i ka obliguar? Nëse duhet ta falni atë, atëherë faleni atë në shtëpitë tuaja.”

Ky grup thotë: “Më mirë është që të veprohet kështu, që dikush të mos mendonte se ky është obligim i përhershëm, ose që është në nivelin e suneteve të përditshme.” Për këtë shkak, Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Sikur të më ringjallehin prindërit, atë nuk do ta kisha lënë.”⁶²⁸ E atë e falte në shtëpi që njerëzit të mos e shihnin.

Një grup konsideron që ky namaz falet për shkak të caktuar dhe që edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte për ndonjë shkak të caktuar. Ata thonë se tetë rekate të duha namazit që i ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në ditën e pushtimit të Mekës i ka falur pikërisht për shkak të pushtimit të Mekës, e është sunnet falja e tetë rekateve gjatë çlirimit të ndonjë vendi. Prijësit këtë namaz e quanin namazi i çlirimit. Taberiu në *Tarihun* e vet cekë që Sha’bi ka thënë: “Kur Halid ibn Velidi e ka çliruar Hiranë, i ka falur tetë rekate, duke mos dhënë selam, pas së cilit ka shkuar.” Përkatesit e këtij grupi e cekin që nën fjalët: “E kjo është duha” Ummu Hani ka nënkuptuar që veprimi i tij është duha e jo që ai namaz quhet namazi duha.

Ata, gjithashtu, cekin që namazi të cilin e ka falur në shtëpinë e Itban ibn Malikut ka qenë për shkak të caktuar. Në të vërtetë Itbani i ka thënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “E humba të parët dhe valët u bënë pengesë në mes meje dhe mesxhidit të popullit tim, prandaj do të dëshiroja të vije në shtëpinë time dhe të faleshe në vendin të cilin do ta merrje për mesxhid tëndin.” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka thënë: “Nëse do Allahu, do ta bëjë atë.” Itbani thotë: “Një mëngjes, pasi që hyri dita, erdhi i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) me Ebu Bekrin dhe kërkoi leje për të hyrë dhe unë e lejova. Nuk u ul derisa nuk tha: “*Ku kishe dëshiruar të falem?*” Unë ia tregova vendin ku dëshiroja të faleshim e ai u ngrit, e ne pas tij u rreshtuam në safe. Ai u fal dhe dha selam e ne pas tij dhamë selam.” (Mutefekun Alejhi)⁶²⁹

⁶²⁸ Shënon Maliku në *El-Muvetta* (1/153). *Shkurtimi i namazit*, kaptina: Namazi duha, me zinxhir të drejtë të transmetuesve.

⁶²⁹ Shënon Buhariu (3/50), *Namazi vullnetar*, kaptina: Namazi vullnetar me xhemaat; *Mesxhidi*, kaptina: Kur hyn në shtëpi, falet ku dëshiron ose aty ku i është urdhëruar, dhe kaptina: Mesxhidet në shtëpi; *Xhemaati*, kaptina: Lehtësimi për faljen e namazit mbi shalë në rast të shiut ose sëmundjes, kaptina: Kur imami e viziton një grup njerëzish dhe i udhëheqë në xhemat; *Përshkrimi i namazit*, kaptina: Dhënia e selamit pasi që imami jep selam, kaptina: Ai i cili nuk e kthen selamin kur imami jep selam; *Ekspeditat*, kaptina: Prezenca e melaikeve në Luftën e Bedrit; *Ushqimi*, kaptina: Qulli; *Rikak*, kaptina: Vepra me të cilën dëshirohet fytyra e Allahut: Të kërkuarit e teubes (pendimit) nga

Kjo, me të vërtetë, është esenca e këtij namazi dhe tregimit mbi të. Versioni i Buhariut mbi këtë rast, të cilin disa transmetues e kanë shkurtuar është: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur namazin duha në shtëpinë time dhe ne u rreshtuam dhe u falëm pas tij.”

Argumenti më i qartë dhe më i besueshëm që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur këtë namaz për shkak të ndonjë arsyeje, janë fjalët e Aishes (رضي الله عنها) e cila thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin duha vetëm kur kthehej nga rruga. Fillonte nga mesxhidi ku i falte dy rekate.”⁶³⁰

Ky ishte udhëzimi i tij, e Aishja ka informuar edhe mbi njëren mënyrë edhe mbi tjetrën mënyrë, e ajo gjithashtu ka thënë edhe këtë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka falur kurrë duha namazin.”

Atë që ka deklaruar se është falur me ndonjë rast siç është kthimi nga udhëtimi ose në rast të çlirimit, vizitës së ndonjë populli dhe të ngjashme, ose siç është ardhja në mesxhidin Kubba për kryerjen e namazit, apo siç e transmeton Jusuf ibn Ja’kubi, i cili thotë se i ka treguar Muhammed ibn Ebu Bekri, e atij Seleme ibn Rexha’, e atij Sha’sa, e cila thotë: “E kam parë Ibn Ebu Evfen duke i falur dy rekate, ditën kur ishte gëzuar me lajmin për vrasjen e Ebu Xhehlit. Nëse ky transmetim është i besueshëm, atëherë ky namaz është namaz i falënderimit, i cili falet gjatë kohës së mëngjesit, e i ngjashëm me këtë është edhe namazi i cili falet për shkak të pushtimit të ndonjë vendi. Ajo që mohon Aishja (رضي الله عنها) është ajo që njerëzit e kanë bërë në kohën e saj, domethënë që namazin duha e kanë falur pa ndonjë arsye. Ndërkaq, ajo nuk ka thënë se kjo është e qortuar dhe që është në kundërshtim me sunnetin, por ka thënë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) atë nuk e bënte shprehi që ta falte pa ndonjë arsye, por i porosiste, i nxiste dhe i udhëzonte njerëzit që ta falnin atë. Në zëvendësim për duha namazin, ai e falte kijamu-lejl dhe kjo bëhej një lloj i zëvendësimit dhe i kompenzimit për namazin duha. Allahu i Lartësuar thotë:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا [الفرقان: 62]

murtedi (dezertorit nga feja) dhe nga i padëgjueshmi, kaptina: Argument që Allahu është Një, *Mesxhidi*, kaptina: Lehtësimi për mos prezencën e xhemaatit në rast të mos prezencës së justifikuar (263), Nesaiu (2/105), *Ikameti*, kaptina: Nafilet në xhemat; Ibn Maxhe (754), *Mesxhidi* nëpër shtëpitë dhe Ahmedi në *El-Musned* (5/449, 450).

⁶³⁰ Shënojnë Buhariu (1/447), *Namazi*, kaptina: Namazi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) pas kthimit nga udhëtimi, ka të bëjë me pjesën e hadithit të gjatë të cilin e transmeton Ka’b ibn Maliku me rastin e mos prezencës së tij në Tebuk; Muslimi (716), *Namazi i udhëtarit*, kaptina: Falja e dy rekateve në mesxhid pas kthimit nga udhëtimi është i lëvdëruar; Ebu Davudi (2781), *Xhihadi*, kaptina: Namazi pas kthimit nga udhëtimi; Nesaiu (2/54), *Mesxhidi*, kaptina: Lehtësimi për qëndrimin në mesxhid dhe dalja nga ai pa u falur; Ahmedi në *El-Musned* (6/31) duke transmetuar nga Aishja r.a..

“Dhe Ai është i Cili ka vënë natën dhe ditën në vazhdimësi për atë i cili dëshiron të përkujtojë ose dëshiron që të tregojë mirënjohje.” [El-Furkan: 62]

Ibn Abbasi, Hasani dhe Katade, duke e komentuar këtë ajet thonë: “Domethënë, si zëvendësim njëren për tjetrën dhe njërin për tjetrin, e kush e le diç pa e bërë gjatë ditës, le ta kompensojë atë gjatë natës dhe anasjelltas.”

Katade thotë: “Prandaj edhe natën edhe ditën bëni mirë sepse dita dhe nata janë kalëruese të cilat njerëzve ia afrojnë momentit e tyre të vdekjes dhe ia afrojnë çdo gjë që është larg, duke iu përgjigjur çdo novacioni dhe njerëzve të cilët vijnë me të gjitha ato që u është premtuar deri në Ditën e Gjykimit.”

Shekiku thotë: “Erdhi një njeri te Umer ibn El-Hattabi dhe i tha: “Më ka ikur namazi i natës, e Umeri i tha: “Ajo që të ka ikur gjatë natës kompensoje gjatë ditës, sepse Allahu i Lartësuar thotë, se ditën dhe natën i ka bërë zëvendësim njërin për tjetrin për atë i cili mendon ose që dëshiron të jetë i bekuar”.

Gjithashtu, ata thonë që veprimi i as’habëve (رضي الله عنهم) udhëzon mbi të. Ibn Abbasi praktikonte që këtë namaz ta falte një ditë e që pastaj të mos e falte atë dhjetë ditë. Ibn Umeri nuk e falte, e kur vinte në mesxhidin e Kubasë, atëherë e falte, e atje shkonte çdo të shtunë.

Sufjani thotë: “Nuk dëshironim që ta falnim vazhdimisht, si të ishte namaz i obliguar, prandaj ndonjëherë e falnim, e ndonjëherë nuk e falnim.” Ata thanë që në këtë i udhëzon hadithi *sahih* që transmetohet nga Enesi (رضي الله عنه), e në të cilin ceket që një ensar trupmadh i ka thënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) që nuk mund të falet me të, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka përgatitur ushqim dhe e ka ftuar në shtëpinë e vet. Një skaj të hasurës e kishte lagur me ujë, pastaj i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) mbi të i ka falur dy rekate. Enesi thotë: “Vetëm atëherë e kam parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që e ka falur namazin duha.” E transmeton Buhariu.⁶³¹

Ai që i merr parasysh hadithet dhe transmetimet e as’habëve, ka për të përfunduar që ato udhëzojnë vetëm mbi këtë mendim. Sa i përket haditheve që cekin dhe porosisin faljen e namazit duha, hadithet e besueshme në mesin tyre, siç janë hadithet e Ebu Hurejres dhe Ebu Dherres nuk udhëzojnë në atë, që ky namaz është namaz ditor për secilin individ; fakti që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka porositur Ebu Hurejren për ta falur atë është vetëm për atë se është transmetuar që Ebu Hurejre i ka dhënë përparësi të mësuarit të haditheve gjatë natës në krahasim me namazin e natës, andaj i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka porositur të falte namazin duha në vend të namazit të natës, e për atë shkak e ka urdhëruar që të mos bie në

⁶³¹ Shënon Buhariu (2/133), *Namazi me xhemat*, kaptina: A do të falet imami me ata të cilët kanë ardhur në hutbe, në rast se bie shi; *Namazi vullnetar*, kaptina: Namazi duha kur njeriu nuk është në udhëtim; *Edukimi*, kaptina: Vizita dhe ai i cili e viziton dikë dhe ha tek ai. E transmeton gjithashtu Ahmedi në *El-Musned* (3/130, 184, 291).

gjumë pa e falur vitrin, me çka nuk e ka urdhëruar as Ebu Bekrin, as Umerin e as as'habët e tjerë.

Rreth senedit të haditheve të shumtë replikohet se disa janë të ndërprerë, disa të rrejtshëm, ashtu që nuk merren si argument, siç është hadithi të cilin e transmeton Enesi:

(مَنْ دَاوَمَ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى وَلَمْ يَقْطَعْهَا إِلَّا عَنْ عِلَّةٍ، كُنْتُ أَنَا وَهُوَ فِي زَوْقِي مَنْ نُورٍ فِي بَحْرِ مَنْ نُورٍ)

“Ai që në vazhdimësi e fal namazin dhe nuk e ndërprente atë përveç me ndonjë arsye, ai edhe unë do të jemi në anijen nga drita në detin e dritës.”

Atë e ka imagjinuar Zekerija ibn Duvejd⁶³² el-Kendi duke e transmetuar nga Hamidi.

Sa i përket hadithit të Ja'la ibn Eshdekut, të cilin ai e transmeton nga Abdullah ibn Xherradi, i cili transmeton se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ صَلَّى مِنْكُمْ صَلَاةَ الضُّحَى، فَلْيَصِلْهَا مُتَعَبِّدًا، فَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُصَلِّيُهَا سَنَةً ٍ مِنْ الدَّهْرِ ثُمَّ يَنْسَاهَا وَيَدْعُهَا، فَتُحْنُ إِلَيْهِ كَمَا تُحْنُ النَّاقَةُ إِلَى وَلَدِهَا إِذَا فَقَدَتْهُ)

“Ai që e fal namazin duha, le ta falë atë me përkushtim, sepse njeriu atë e fal një vit, e pastaj e harron atë, e pastaj atë e dëshiron dhe vuan për të sikur që deveja vuan për devenë e vet të vogël kur e humb atë”,

Me të vërtetë është për t'u habitur që Hakimi mbështetet mbi hadithe të këtillë apo të ngjashëm me hadithet e tillë. Ai këtë hadith apokrif, të cilin e transmeton Ja'la, e paraqet në kaptinën të cilën ia ka kushtuar namazit duha. Ibn Adiji thotë: “Ja'la ibn Eshdeku, i cili e transmeton nga xhaxhai i vet Abdullah ibn Xherradi, e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), transmeton hadithe të shumtë apokrif, e ai dhe xhaxhai i tij janë të panjohur. Deri te unë kanë depërtuar fjalët e Ebu Mushirit, i cili thotë: “E pyeta Ja'la ibn Eshdekun se çfarë ka dëgjuar xhaxhai i tij nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e ai më tha: “*Xhamiu*’ i Sufjanit, *Muvettau* i Malikut edhe disa libra hadithesh të tjerë.” Ebu Hatim Ibn Hibbani thotë: “Ja'la e ka takuar Abdullah ibn Xherradin, e kur ishte plakur, disa njerëz mosbesimtarë i kishin trilluar rreth dyqind hadithe të cilët ai i rrëfente pa vetëdije. Disa shejhë e kishin pyetur atë, se cilët hadithe i ka dëgjuar nga Abdullah ibn Xherradi, e ai kishte thënë: “Ky ekzemplar,

⁶³² Në origjinalin ceket Durejdi, çka është version i shtrembëruar. Edh-Dhehebiu në *El-Mizan* cekë: “Gënjeshtari ka gënjer kur ka thënë që hadithet i ka dëgjuar nga Malik Thevriu dhe nga kolosët, si dhe e ka konsideruar gabimisht që i ka pasur 130 vjet.” Ibn Hibbani thotë: “I imagjinonte hadithet mbi Hamid Et-Tavilin...” pastaj e cek këtë hadith.

Xhami'u i Sufjanit, ashtu që me transmetimet e tij, në asnjë mënyrë, nuk është e lejuar të shërbehet.”

Gjithashtu, hadithi i Umer ibn Subhit, të cilin ai e transmeton nga Mukatil Ibn Hajjani, e ai nga Aishja (رضي الله عنها), e të cilin tani më e kemi përmendur: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i ka falur dymbëdhjetë rekate namaz duha”, e ka të bëjë me një hadith tjetër, të cilin Hakimi e përmend në Kreun mbi namazin duha, ai është hadith apokrif, për trillimin e të cilit është përgjegjës Umer ibn Subhi. Buhariu thotë: “Më ka informuar Jahjai nga Ali ibn Xheriri që ka thënë se si e ka dëgjuar Umer ibn Subhin duke thënë: “E kam trilluar hutben e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)”. Ibn Adiji thotë që hadithet e tij nuk pranohen. Ibn Hibbani mbi këtë thotë: “Ai i trillonte hadithet mbi transmetuesit e besueshëm dhe nuk është e lejuar mbështetja e hadithit të transmetuar nga ai, përveç në raste të marrjes së mësimit.” Darekutni thotë: Hadithet e tij nuk pranohen.” Ezdi për të thotë që është gënjeshtar.

I papranueshëm është edhe hadithi të cilin e transmeton Abdulaziz ibn Ebu Thevriu e ai nga Ibn Haxhaxhi, e ai nga Furafisi ai nga Mekhuli, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), i cili thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ حَافَظَ عَلَى سَبْحَةِ الضُّحَى، غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَدَدِ الْجَرَادِ، وَأَكْثَرَ مِنْ زَيْدِ الْبَحْرِ)

“Ai që në vazhdimësi fal namazin duha, atij do t’ falen mëkatet, madje qofshin ato edhe sa mushkonja ose qofshin edhe më tepër se shkuma e detit.”

Hakimi cekë edhe këtë hadith. Ibn Numejri për Abdulazizin thotë që është gënjeshtar, e Jahjai thotë që është i papërgjegjshëm, që është gënjeshtar i prishur, i cili i trillon hadithet, derisa Buhariu, Nesa’iu dhe Tirmidhiu thonë që hadithet e tij nuk pranohen.

I papranueshëm është edhe hadithi të cilin e transmeton Nuh as ibn Kuhum nga Sheddadi, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), i cili atë e transmeton nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم):

(مَنْ حَافَظَ عَلَى شُعْعَةِ الضُّحَى، غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ زَيْدِ الْبَحْرِ)

“Ai që në vazhdimësi i fal dy rekate të namazit duha, atij do t’i falen mëkatet madje qofshin ato edhe sa shkuma e detit.”⁶³³

⁶³³ Shënojnë Tirmidhiu (486), Ibn Maxhe (1382) nga En-Nuh as ibn Kihami, i cili e transmeton nga Sheddadi e ai nga Ebu Hurejre.

Jahjai për të thotë se është transmetues i dobët dhe që nga Ata ibn Kethiri ka transmetuar shumë hadithe apokrif. Nesa'iu thotë që është i dobët, Ibn Adiji thotë që nuk ka kurrfarë vlere, Ibn Hibbani thotë që nga transmetues e njohur ka transmetuar hadithe të panjohur dhe që kishte divergjenca me transmetuesit e njohur dhe që nuk lejohet mbështetja mbi hadithet e tij, e Darekutni konsideron që hadithet e tij janë të dobët, me transmetues jo të besueshëm dhe që Jahja el-Kattani nuk e ka pranuar atë.

Sa i përket hadithit, të cilin e transmeton Humejd ibn Sahr nga Makberi, e ai nga Ebu Hurejre: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka dërguar hadithin....”, i cili tani është përmendur, Nesa'iu dhe Jahja ibn Mein Humejde atë e konsiderojnë të dobët, derisa të tjerët atë e konsiderojnë të besueshëm. Disa hadithe të tij janë të shënuar si të dobët. Ai numërohet në ata transmetues, hadithet e të cilëve nuk pranohen, nëse gjatë një gjeneratë ato i transmeton vetëm ai, e Allahu më së miri e di.

Sa i përket hadithit të cilin e transmeton Muhammed ibn Is'haku nga Musai, nga Abdullah ibn El-Musenne i cili atë e transmeton nga Enesi, ai nga xhaxhai i vet Sumame e i cili atë e transmeton nga Enesi, i cili thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(مَنْ صَلَّى الضُّحَى، بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْرًا فِي الْجَنَّةِ مِنْ ذَهَبٍ)

“Ai që fal namaz duha, Allahu atij në Xhennet do t’ia ndërtojë një pallat nga ari.”

Ka të bëjë me hadithin garib, ndërsa Tirmidhiu për të thotë se hadithi është garib dhe që është i njohur vetëm në këtë formë.

Sa i përket hadithit të Neim ibn Hemmarit:

(ابن آدمَ لَا تَعْجِزْ لِي عَنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ، أَكْفَلَكَ آخِرُهُ)

“O biri i Ademit, fali katër rekate në fillim të ditës, kjo do të të mjaftojë për fundin e saj.”

Si edhe hadithin, të cilin e transmeton Ebu Derda, mandej hadithin të cilin e transmeton Ebu Dherra, e kam dëgjuar shejhul-Islam Ibn Tejmijje duke thënë: “Muslimi thotë që ato katër rekate kanë të bëjnë me katër rekatet e namazit të sabahut, farzit dhe sunnetit.”

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në bërjen e sexhdes si falënderim ndaj Allahut të Lartësuar

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) por edhe as'habët e tij, kishin shprehur që kur ju ndodhte ndonjë e mirë që i gëzonte, ose kur u kalonte ndonjë fatkeqësi, ta falënderonin Allahun e Lartësuar duke e bërë sexhden e falënderimit, siç ceket kjo në hadithin që gjendet në *Musnedin* e Ahmedit, të cilin e transmeton Ebu Bekri, ku qëndron, se kur të Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ndodhte diç që e gëzonte, si falënderim ndaj Allahut të Lartësuar binte përmbys në sexhde.⁶³⁴

Ibn Maxhe cekë hadithin që transmetohet nga Enesi (رضي الله عنه), e në të cilin thuhet që me një rast i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte gëzuar me diç pas së cilës i ra në sexhde Allahut të Lartësuar.⁶³⁵

Bejhëkiu sipas kushteve të Buhariut cekë nga Aliu (رضي الله عنه) se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pasi që ishte informuar që Hamedani e kishte pranuar Islamin, kishte rënë në sexhde, pastaj e kishte ngritur kokën dhe kishte thënë: “Selam Hamedanit”. Fillimi i hadithit gjendet te Buhariu,⁶³⁶ e kjo është te Buhariu versioni i tij i tërësishëm.⁶³⁷

⁶³⁴ Shënon Ahmed i në *Musned* (5/45), hadithin e Ebu Bekrit ku ceket që e ka parë lajmëtarin i cili me një rast kishte ardhur tek i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe e kishte lajmëruar mbi fitoren e ushtrisë së tij mbi armikun e tij, e koka e të Dërguarit ka qenë në prehërin e Aishes (رضي الله عنها), ai u ngrit dhe ra në sexhde. Pastaj e pyeti lajmëtarin, i cili në mes tjerash e ka informuar edhe mbi atë që udhëheqësi i tyre ka qenë grua, në çka i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Janë shkatërruar meshkujt të cilët i nënshtrohen grave, janë të shkatërruar meshkujt të cilët i nënshtrohen grave.” Këtë e përsëriti tre herë. Shënon Tirmidhiu (1578), *Biografite*, Kaptina: Mbi sexhden nga falenderimi; Ebu Davudi (2774), *Xhihadi*, kaptina: Mbi atë që është transmetuar për namazin dhe sexhden nga falenderimi. Në versionin e këtij hadithi të Ebu Davudit qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur i ndodhte diç që e gëzonte, binte në sexhde duke iu falënderuar Allahut (xh.sh.). Sëndi i këtij hadithi është i besueshëm. Ebu Davudi këtë hadith e transmeton edhe në kaptinë: Hadithi i Ka'b ibn Malikut mbi veprimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) kur është gëzuar me lajmin që Allahu (xh.sh.) e ka pranuar pendimin e tij.

⁶³⁵ Shënon Ibn Maxhe (1392), *Të lidhurit në namaz*. Transmetimet mbi namazin dhe sexhden nga falenderimi, e në zinxhirin e transmetuesve është Ibn Luheji, i cili është me kujtesë të dobët, derisa transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Atë e vërtetojnë hadithet përpara tij, prandaj është hadith hasen.

⁶³⁶ Shënon Buhariu (8/25), *Ekspeditat*, kaptina: Dërgimi i Ali ibn Ebi Talibit dhe Halid ibn Velidit në Jemen.

⁶³⁷ Shënon Bejhëkiu në *Sunen* (2/369)

Në *Musned*, në hadithet që i transmeton Abdurrahman ibn Avfi, ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka bërë sexhde si falënderim ndaj Allahut, kur nga Allahu i ka ardhur lajmi i gëzuar që Allahu i Lartësuar e fal atë i cili dërgon salavate mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe që Allahu dërgon selam mbi atë, që dërgon selam mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).⁶³⁸

Në *Sunenin* e Ebu Davudit, në mesin e haditheve që i transmeton Sa'd ibn Ebi Vekkasi, ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ngritur duart dhe i është lutur Allahut të Lartësuar një kohë, e pastaj ka rënë tre herë në sexhde dhe ka thënë:

(إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي وَشَفَعْتُ لَأُمَّتِي، فَأَعْطَانِي ثَلَاثَ أُمَّتِي، فَخَرَزْتُ سَاجِدًا شُكْرًا لِرَبِّي، ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي، فَسَأَلْتُ رَبِّي لَأُمَّتِي، فَأَعْطَانِي الثَّلَاثَ الثَّانِي، فَخَرَزْتُ سَاجِدًا شُكْرًا لِرَبِّي ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي، فَسَأَلْتُ رَبِّي لَأُمَّتِي، فَأَعْطَانِي الثَّلَاثَ الْآخَرَ، فَخَرَزْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي)

*"I lutesha Zotit tim dhe ndërmjetësoja për ummetin tim, e Ai ma dha një të tretën e ummetit tim, e pastaj nga falënderimi ndaj Zotit rashë në sexhde, pastaj e ngrita kokën dhe i lutesha Zotit për ummetin tim pastaj Ai ma dhuroi të tretën e dytë të ummetit tim, pastaj nga falënderimi ndaj Zotit rashë në sexhde, e pastaj e ngrita kokën dhe përsëri i lutesha Zotit për ummetin tim e Ai ma dha edhe të tretën e tretë të ummetit tim, e pastaj përsëri nga falënderimi i rashë në sexhde."*⁶³⁹

Buhariu cekë që Ka'b ibn Maliku i ka bërë sexhde Allahut të Lartësuar, kur ishte gëzuar me lajmin që Allahu e ka pranuar pendimin e tij.⁶⁴⁰

⁶³⁸ Shënon Ahmedi (1/191), e në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi është Abdulvahid ibn Muahmmmed ibn Abdurrahman ibn Avfi, të cilin të besueshëm e ka konsideruar vetëm Ibn Hibbani, derisa transmetuesit e tjerë janë të besueshëm, andaj nëse merren parasysh edhe transmetimet e tjera ky hadith është hasen.

⁶³⁹ Shënon Ebu Davudi (2775), *Xhihadi*, kaptina mbi sexhden e falënderimit, e në zinxhirin e transmetuesve është Musa ibn Ja'kub Ez-Zemi, i cili është me kujtesë të dobët, si dhe dy të panjohur.

⁶⁴⁰ Shënon Buhariu (5/289), *Mesazhet*, kaptina: Kur ndan sadaka dhe lë pak para; *Xhihadi*, kaptina: Kush dëshiron të shkoj në luftë; *Të Dërguarit*, kaptina: Veçoritë e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم); *Virtytet e as'habëve të të Dërguarit* (صلى الله عليه وسلم), kaptina: Lufta e Tebukut; *Tefsir*, kaptina: Ber'a (Allahu e ka falur të Dërguarin), kaptina: (E mbi tre vetë që kanë munguar...), kaptina: ("O ju që besuat, keni frikë Allahun dhe bëhuni nga të sinqertit"); *Të kërkuarit e lejes*, kaptina: Kush nuk i jep selam atij i cili bënë mëkat; *Betimi dhe zotimi*, kaptina: Nëse pasurinë e vet e ndan nga zotimi dhe si shpërblim; *Parimet*, kaptina: A i lejohet imamit që t'i ndaloj ligj-shkelësit dhe mëkatarët që të flasin me të dhe ta vizitojnë atë? E shënon gjithashtu, Muslimi (2769), *Pendimi*, kaptina: Hadithi mbi pendimin e Ka'b ibn Malikut; Tirmidhiu (3101), *Tefsir*, Kaptina mbi suren Berae; Ebu Davudi (2202), *Divorci*, kaptina; Mendimi mbi divorcin; *Xhihadi*, kaptina: Shpërblimi për atë i cili vjen me lajm të gëzuar; *Zotimet*, Kush zotohet që ka për të ndarë sadaka. Atë e cekin edhe Ahmedi në

Ahmedi transmeton nga Aliu (رضي الله عنه) se i ka bërë sexhde Allahut të Lartësuar, kur në mesin e Harixhijve të vdekur e ka gjetur Zas-Sudejjen.⁶⁴¹

Seid ibn Mensuri përmend që Ebu Bekri (رضي الله عنه) ka bërë sexhde kur e ka marr lajmin për ekzekutimin e Musejlmes.⁶⁴²

Mënyra me të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte sexhde te sexhdet kuranore

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في سجود القرآن

Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) arrinte te ajeti ku përmendej sexhdja, bënte tekbir dhe bënte sexhde, e ndonjëherë në sexhde thoshte:

(سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ)

*“Fytyra ime i bëri sexhde Atij i që me Forcën dhe Fuqinë e Vet e krijoi dhe e formësoi dhe i dhuroi të parit dhe shqisat.”*⁶⁴³

Ndonjëherë thoshte:

(اللَّهُمَّ احْطُطْ عَنِّي بِهَا وَزَرًا، وَاكْتُبْ لِي بِهَا أَجْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ دُخْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ)

Musned (3/459, 460) dhe Et-Taberiu (17447), e në hadith janë mësimet e shumta, të cilat Hafidh ibn Haxheri i ka përmbledhur në *Fet’h* (8/93, 95).

⁶⁴¹ Hadith hasen, e transmeton Ahmedi në *Musned* (844) dhe (1253).

⁶⁴² Transmeton Bejheki (2/371), e Begaviu në *Shehrus-sunne* (3/316) thotë që sexhdja e falënderimit është sunnet për atë që i ndodh ndonjë begati, e ai ka qenë duke e pritur atë, ose nga ai hiqet ndonjë vështirësi, e ai ka qenë duke e pritur atë, ose e ka parë njeriun i cili është sprovuar me ndonjë sëmundje ose mëkatim gjatë së cilës duhet fshehur bërjen e sexhdes që kjo të mos e sillte atë në mosbesim, derisa në rastin e mëkatarit, duhet publikuar sexhden e vet, se mos ndoshta kjo do ta nxiste atë në pendim.

⁶⁴³ Shënonë Ahmedi në *Musned* nga Aishja (رضي الله عنها) (6/31, 317). Tirmidhiu (580), Çfarë thuhet kur duke e lexuar Kur’anin arrin në vendin ku përmendet sexhdja. Ebu Davudi (1414), *Namazi*, Çfarë duhet thënë kur bëhet sexhdja: Nesaiu (2/222), *Fillimi*, kaptina: Duaja në sexhde; Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, e Tirmidhiu konsideron që ka të bëjë me hadithin hasen sahih, derisa Hakimi këtë hadith e konsideron sahih, (1/22) e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

*"Allahu im, me këtë sexhde largoje një mëkat nga unë, më shëno shpërblim për këtë, ma bëjë furnizim dhe pranoje atë, sikur që e ke pranuar atë nga rob i Davudi."*⁶⁴⁴

Nuk është transmetuar se ka bërë tekbir kur është ngritur nga ato sexhde, ashtu që atë nuk e përmend as Hireki as ulemaja më e hershme, as nuk është transmetuar që ka qëndruar ulur dhe që ka dhënë salam. Ahmedi dhe Shafiu nuk e kanë lejuar selamin gjatë këtyre sexhdeve, e nga Shafiu është shënuar se te këto sexhde nuk ka teshehud dhe salam, e Ahmedi ka thënë që sa i përket selamit ai nuk ka mbështetje, e ky është mendimi i vetëm i drejtë.

Në transmetimet e besueshëm është transmetuar që sexhden e ka bërë në suret: Elif lam mim tenzil... madje në suren Sad, Nexhm, Idhaas-sema-unshekkat, në El-Alek.

Ebu Davudi transmeton nga Amër ibn El-Asi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) atij ia ka mësuar pesëmbëdhjetë sexhde nga të cilat dy në suret më të shkurtra dhe dy në suren El-Haxh.

Sa i përket hadithit të Ebu Derdas, ku qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka bërë njëmbëdhjetë sexhde, asnjë në suret e shkurtra: (El-A'raf, Er-Ra'd, En-Nahël, Beni Isra'il, Merjem, El-Haxh dy sexhde në Furkan, Nemël, Sexhde, Sad, sexhdeja në suret të cilat fillojnë me Ha-mim), për të Ebu Davudi thotë: "Ebu Derda nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka transmetuar njëmbëdhjetë sexhde, e zinxhiri i transmetuesve është i dobët."⁶⁴⁵

Ngjashëm është edhe me hadithin të cilin e transmeton Ibn Abbasi, e atë e shënon Ebu Davudi, në të cilin ceket, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ka bërë sexhde në Mufesal prej kur është vendosur në Medine. Ky hadith është i dobët në zinxhirin e transmetuesve në të cilët gjendet Ebu Kudame dhe Harith ibn Ubejde, hadithet e të cilit nuk pranohen si argument. Imam Ahmedi thotë që hadithet e Ebu Kudames janë kontradiktore. Jahja ibn Meini atë e konsideron të dobët. Nesa'iu thotë se është i besueshëm por që i transmeton ca hadithe të dobëta. Ebu Hatimi thotë për të që ka qenë i pastër dhe i përlur. Ibn El-Kattani atë e konsideron të dobët dhe thotë që me

⁶⁴⁴ Shënojnë Tirmidhiu nga Ibn Abbasi (579), Ibn Maxhe (1503), *Kryerja e namazit*, kaptina: Sexhdet kuranore, e në zinxhirin e transmetuesve të tij është Hasan ibn Muhammed ibn Abdullahu të cilin të besueshëm e ka konsideruar vetëm Ibn Hibbani, por Ibn Huzejme megjithatë e ka konsideruar të besueshëm 562, Ibn Hibbani (691) dhe Hakimi (1/219, 290), me të është pajtuar edhe Edh-Dhehebiu.

⁶⁴⁵ Shënon Tirmidhiu (568, 569), *Namazi*, kaptina: Transmetimet mbi sexhdet kuranore; Ibn Maxhe (1056), në zinxhirin e transmetuesve të tij është Umer ibn Hajjan ed-Dimeshki, e ai sipas mendimit të Hafidhit, të cilin e cek në *Takrib*, është i panjohur. Gjithashtu e transmeton Ebu Davudi (1403), *Namazi*, kaptina: Kush konsideron që sexhdja nuk gjendet në suret e shkurtra.

të mbajturit e dobët në mend i ngjasonte Muhammed ibn Abdurrahman ibn Ebi Lejlit, e që e metë e Muslimit është që i ka shënuar hadithet e tij.

Ndërkaq, nuk është e vërtetë që është gabimi i Muslimit që i ka shënuar hadithet e tij, sepse nga hadithet e tilla gjedhen ato hadithe për të cilët dihet që i ka mbajtur në mend, siç nga transmetuesit e besueshëm përjashtohen hadithet për të cilët vërtetohet se gabimisht janë mbajtur në mend. Më së miri është të veprohet ashtu siç ka vepruar Hakimi dhe të ngjashmit me të, ose, bile, ashtu siç ka vepruar Ebu Muhammed ibn Hazmi, e Muslimi vepronte ashtu siç veprojnë kolosët e kësaj shkence, e ndihma është vetëm nga Allahu.

Nga Ebu Hurejre është shënuar transmetimi i besueshëm, që me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) ka bërë sexhde në suren Alek dhe në Suren Inshikak,⁶⁴⁶ e Ibn Abbasi cekë që ai Islamit e ka pranuar gjashtë apo shtatë vite pas shpërnguljes së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në Medine.

Në rast të kontradiktës së këtyre dy haditheve, përparësi i jepet hadithit të Ebu Hurejres, sepse është i vërtetuar dhe përmban dituri e cila nuk ka depërtuar deri te Ibn Abbasi. Përveç kësaj, hadithi i Ebu Hurejres në tërësi është i besueshëm dhe të gjithë pajtohen me besueshmërinë e tij, e në hadithin e Ibn Abbasit e kemi të njohur dobësinë. E Allahu më së miri e di.

Kreu mbi udhëzimet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ditën e xhumasë dhe mbi disa veçoritë e xhumasë

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في الجمعة وذكر خصائص يومها

Në të dy *Sahihët* transmetohet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(نَحْنُ الْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بَيَدَ أَهْمٍ أَوْثُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، ثُمَّ هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، فَاخْتَلَفُوا فِيهِ، فَهَدَانَا اللَّهُ لَهُ، وَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبِعَ، الْيَهُودُ غَدًا، وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ) -

“Ne të fundit jemi shfaqur në këtë botë, e të parët kemi për të qenë në ahiret edhe pse atyre u është dhënë libri para nesh. Kjo është ditë të cilën Allahu ua ka përcaktuar për bekim, por ata u ndanë rreth tij pastaj Allahu neve na udhëzoi në

⁶⁴⁶ Shënojnë Muslimi (578), *Mesxhidi*, kaptina: Sexhdet-tilaveh; Tirmidhiu (573, 574), *Namazi*, kaptina: Sexhdja në suren Ikre dhe Inshikak; Nesaiu (2/162), *Fillimi*, kaptina: Në suren Alek; Ibn Maxhe (1058), *Kryerja e namazit*, kaptina: Numri i sexhdeve kuranore.

atë. Për shkak të premtes të gjithë popujt pasojnë pos nesh; dita e jehudëve është të nesërmen, e dita e të krishterëve një ditë pas saj.”⁶⁴⁷

Në *Sahihun* e Muslimit, në transmetimin nga Hudhejfe (رضي الله عنه), Ebu Hurejre cek që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

(أَصَلَّ اللَّهُ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا، فَكَانَ لِلْيَهُودِ السَّبْتُ، وَكَانَ لِلنَّصَارَى يَوْمُ الْأَحَدِ، فَجَاءَ اللَّهُ بِنَا، فَهَذَا نَا لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ فَجَعَلَ الْجُمُعَةَ وَالسَّبْتَ وَالْأَحَدَ، وَكَذَلِكَ هُمْ تَبِعَ لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، نحن الآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَالْأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الْمُقْضِيُّ لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ)

“Allahu e ka bërë që popujt tjerë përpara nesh ta harrojnë të premten, pastaj jehudët e morën të shtunën, ndërsa të krishterët të dielën. Pastaj Allahu na nxori neve dhe na udhëzoi mbi xhumanë duke e bërë që renditja të jetë: e premte, e shtunë, pastaj e diele. Gjithashtu, ata kanë për të na pasuar në ahiret. Ne jemi ummeti i fundit i cili është shfaqur në dynja, por kemi për të qenë të parët në ahiret. Ne kemi për të qenë të gjykuar përpara të gjithë të tjerëve.”⁶⁴⁸

Në *Musned* dhe në *Sunenet*, në transmetimin nga Evi ibn Evi (رضي الله عنه) ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

أَفْضَلُ أَيَّامِكُمْ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ، وَفِيهِ قُبُضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، الصَّعْقَةُ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ

“Ditë më e mirë është e premija; të premten është krijuar Ademi dhe të premten ka vdekur. Të premten do t’i fryhet surit, dhe ditën e premte do të bëhet vdekja e të gjitha krijesave, prandaj bëni sa më tepër salavate mbi mua, se salavatet tuaja do të më ekspozohen. Dikush tha: (يعني: قَدْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تُعَرِّضُ صَلَاتَنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتُ؟) (يعني: قَدْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تُعَرِّضُ صَلَاتَنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتُ؟) (O i Dërguari i Allahut, a do të të ekspozohen salavatet tona edhe kur ke për të qenë i bashkuar me tokën?! I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ishte përgjigjur: “Me të vërtetë Allahu ia ka ndaluar tokës që t’i shpërbëjë trupat e të Dërguarve!”⁶⁴⁹

⁶⁴⁷ Shënonë Buhariu (2/293 dhe 294) Muslimi (855), Nesaiu (3/85) dhe Ibn Maxhe (1083).

⁶⁴⁸ Shënojnë Muslimi (856), Nesaiu (3/87) dhe Ibn Maxhe (1083).

⁶⁴⁹ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (4/8), Ebu Davudi (1047), Nesaiu (3/85) dhe Ibn Maxhe (1085), senedi i hadithit është i drejtë. Ibn Huzejme, gjithashtu, atë e vlerëson si sahih (1733); pastaj Ibn Hibbani (550) dhe Hakimim (1/278) ndërsa vlerësimin e tij e ka vërtetuar edhe Edh-Dhehebiu. Mundhiri dhe Ibn Haxheri atë e vlerësojnë si hasen-të mirë, derisa En-Neveviu në veprën *El-Ez’har* për hadithin thotë që është i drejtë.

Transmetimin e njtjt e kan shnuar Hakimi n veprn *Mustedrek* dhe Ibn Hibbani n *Sahihun* e vet.

N pmbledhjen e Tirmidhiut, n transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ceket q i Derguari (صلى الله عليه وسلم) ka thn:

(حَيْرَ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ، وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ)

“Dit m e mir n t ciln est shfaqur dielli est e premteja, t premten est krijuar Ademi, n at dit est shper n Xhennet dhe est nxjerr nga ai. Edhe Dita e Gjykimit do t bhet t premten.”⁶⁵⁰

Tirmidhiu thot se hadithi est hasen *Sahih*, e Hakimi e vlereson si t drejt.

Maliku n veprn e vet *Muvetta'*, n transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ka shnuar q i Derguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thn:

(حَيْرَ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ أُهْبِطَ، وَفِيهِ تَبَّ عَلَيْهِ، وَفِيهِ مَاتَ، وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ، وَمَا مِنْ دَائَةٍ إِلَّا وَهِيَ مُصِخَّةٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ حِينَ تَصْبِحُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ شَفَقًا مِنْ السَّاعَةِ إِلَّا الْجَنَّ وَالْإِنْسَ، وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّيُ يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ)). قال كعب: ذلك في كلِّ سَنَةٍ يَوْمَ، فقلت: بَلْ في كُلِّ جُمُعَةٍ، فَقَرَأَ كَعْبُ التَّوْرَةَ، فَقَالَ: صدق رسولُ الله صلى الله عليه وسلم. قال أبو هريرة، ثُمَّ لَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَامٍ، فَحَدَّثَنِي بِمَجْلِسِي مَعَ كَعْبٍ، قَالَ: قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ سَاعَةَ هِي، قُلْتُ: فَأَخْبِرْنِي بِهَا، قال: هِيَ آخِرُ سَاعَةٍ في يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فقلت: كيفَ وَقَدْ قَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم لَا يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّيُ وَتِلْكَ السَّاعَةُ لَا يُصَلِّيُ فِيهَا؟ فَقَالَ ابنُ سلام: أَلَمْ يَقُلْ رسولُ الله ((مَنْ جَلَسَ بِمَجْلِسٍ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ، فَهُوَ في صَلَاةٍ حَتَّى يُصَلِّيَ))؟

“Dita m e mir n t ciln ka lindur dielli est e premte. N at dit est krijuar Ademi dhe n at dit est lshuar n Tok. N ditn e t premtes i est falur mkati (n Xhennet) dhe n at dit ka vdekur. Edhe Dita e Katastrof s Prgjithshme do t jet n ditn e xhumas. Nuk ka asnj krijes n tok, pveq njerzve dhe xhinve, e q ditn e premte, nga agimi e deri n perndim t diellit nuk prgjojn duke pasur frik nga Dita e Gjykimit. Gjat dit s premte ekziston

⁶⁵⁰ Shnojn Tirmidhiu (488), Nesaiu (3.89), Hakimi n veprn *El-Mustedrek* (1/278) e Edh-Dhehebiu e ka vrtetuar vleresimin dhe rregullsin t tij. Autorit i ka rrshqitur q kt transmetim e ka shnuar edhe Imam Muslimi (854).

një moment dhe nëse gjatë atij momenti besimtari kërkon diç nga Allahu, Allahu do t'ia plotësojë atë dëshirë. Ka'bi pyeti: "A është kjo vetëm një ditë në vit?!" Unë iu përgjigja: "Jo, por çdo të premte." Pastaj Ka'bi e lexoi Tevratin dhe tha: "Të vërtetën e ka thënë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم)." Ebu Hurejre (رضي الله عنه) vazhdoi të tregonte: "E takova Abdullah ibn Selamin dhe ia tregova rastin tim me Ka'bin, e ai më pyeti: "E a e di se cili është ai moment?!" Unë i thash: "Më informo mbi atë!" Në atë Abdullah ibn Seleme tha: "Ai është në orën e fundit të së premtes." Unë e pyeta: "A nuk është thënë: "...nëse gjatë tij besimtari gjatë namazit kërkon...", e atëherë nuk falen nafilet?!" Abdullah ibn Selami u përgjigj: "A nuk ka thënë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم): "Kush ulet duke e pritur namazin, ai është në namaz gjithnjë derisa nuk e kryen atë." – "Po, ashtu është", u përgjigja. E Abdullah ibn Selami tha: "Edhe kjo është ashtu."⁶⁵¹

Në *Sahihun* e Ibn Hibbanit ceket transmetimi në të cilin thuhet:

((لا تطلع الشمس على يوم خير من يوم الجمعة)) "Në asnjë ditë më të mirë nuk lind Dielli sesa në ditën e premte."⁶⁵²

Në *Musnedin* e imam Shafiut, në transmetimin nga Enes ibn Maliku qëndron:

أتى جبريل عليه السلام رسول الله صلى الله عليه وسلم بمزاة بيضاء، فيها نكتة، فقال النبي صلى الله عليه وسلم ما هذه؟ فقال: ((هذه يوم الجمعة، فضلت بها أنت وأمتك، والناس لكم فيها تبع، اليهود والنصارى، ولكم فيها خير، وفيها ساعة لا يوافقها عبد مؤمن يدعو الله بخير إلا استجيب له وهو عندنا يوم المزد، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: يا جبريل! ما يوم المزد؟ قال: إن ربك اتخذ في الفردوس وادياً أفيح فيه كُتُبٌ من مسك، فإذا كان يوم الجمعة أنزل الله سبحانه ما شاء من ملائكته، وحوله منابر من نور عليها مقاعد النبئين، وحف تلك المنابر بمنابر من ذهب مكللة بالياقوت والزبرجد، عليها الشهداء والصديقون، فجلسوا من ورائهم على تلك الكتب))، فيقول الله عز وجل: ((أنا ربكم قد صدقتكم وعدي، فسلوني أعطكم، فيقولون: ربنا نسألك رضوانك، فيقول: قد رضى عنكم ولكم ما

⁶⁵¹ Këtë transmetim e ka shënuar edhe imam Maliku në *El-Muvetan* (1/108 dhe 110), Ebu Davudi (1046), Tirmidhiu (491), Nesaiu (3/113 dhe 115), Ahmedi në *Musned* (2/486). Senedi i hadithit është i drejtë. Hakimi gjithashtu atë e vlerëson si të drejtë (1/278 dhe 279), e Tirmidhiu thotë që është hasen-sahih.

⁶⁵² Ibn Hibbani (551), ndërsa versionin e tërësishëm të hadithit është: "Dielli nuk lind e as nuk perëndon në ditë më të mirë se të premten. Nuk ka asnjë krijesë që nuk ia ka frikën të premtes, përveç xhinnëve dhe njerëzve." Senedi i hadithit është i fuqishëm.

تَمَنِّيْتُمْ وَلَدَيَّ مَزِيدَ، فَهُمْ يُحْيُونَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ لِمَا يُعْطِيهِمْ فِيهِ رِهْطٌ مِّنَ الْحَيْرِ، وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي اسْتَوَى فِيهِ رُؤُوكُمْ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى الْعَرْشِ، وَفِيهِ خَلَقَ آدَمَ، وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ))

“Erdhi Xhibrili (صلى الله عليه وسلم) te i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke e mbajtur me vete pasqyrën e shkëlqyer në të cilin ishte një pikë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e pyeti: “E çka është kjo?! Ai iu përgjigj: “Kjo është e premtja! Për shkak të saj ti dhe ummeti yt jeni të dalluar mbi popujt tjerë dhe ata do të jenë pas jush (jehudët dhe të krishterët). Në të keni shumë të mira. Në të është një moment, e nëse besimtari gjatë atij momenti kërkon diç nga Allahu, Ai do t’ia plotësojë lutjen. Atë ditë ne e quajmë el-mezid,’ (ditë e ngritjes-kompensimit).” Në atë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: “O Xhibril, e çfarë dite është ajo el-mezid?!” “Zoti yt në Xhennet e ka zgjedhur një luginë të gjerë, në të cilën kolltukët janë nga misku. Kur vjen e premtja, me lejen e Allahut lëshohen melaiket, në atë numër sa Ai dëshiron. Rreth asaj fushe janë divanet nga drita ku do të ulen të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Pas tyre do të vendosen mbështetëse të arta të zbukuruara me gurë të çmuar ku do të ulen shehidët dhe vërtetëdashësit, e pas tyre nëpër kolltukë do të ulen banorët e tjerë të Xhennetit. Atëherë Allahu i Lartësuar do t’u drejtohet: “Unë jam Zoti juaj! Unë e përmbusha premtimin Tim ndaj jush, prandaj tani kërkon nga Unë çfarë të doni, Unë do t’ju jap atë!” Të gjithë do të thërrasin: “Zoti ynë, ne e kërkojmë kënaqësinë Tënde!” Ai do të thotë: “Unë tani më ua kam dhënë kënaqësinë Time. Dëshironi nga Unë çfarë të doni, e tek Unë është mezidi’ - ngritja.” Ata do ta duan të premtën për shkak të asaj që Zoti i tyre do t’u jap nga të mirat. Kjo është ditë në të cilën Zoti yt është ngritur mbi Arsh. Në atë ditë është i krijuar Ademi dhe në atë ditë do të bëhet Dita e Gjykimit.”⁶⁵³

Hadithin e transmeton Shafi u nga mësuesi i vet Ibrahim ibn Muhammedi. “Ai ka pasur mendim jashtëzakonisht të mirë për mësuesin e vet Ibrahimin, por Imam Ahmedi dhe Imam Hanbeli për të thonë: Ai u takon mu’tezilëve, xhehmijve dhe kaderijve. Çdo e keqe është përmbledhur tek ai.”

Këtë hadith e ka transmetuar edhe Ebu Jemman el-Hakim ibn Nafi’u, i cili thotë: “Na tregonte Safvani që e ka dëgjuar Enes ibn Malikun (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Më erdhi Xhibrili”, e pastaj e ka përmendur tërë hadithin.

Në *Musnedin* e Imam Ahmedit, në transmetimin nga Ali ibn Ebu Talha, të cilin e transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه), qëndron se dikush e kishte pyetur të

⁶⁵³ Shënon Shafi u (1/148). Në senedin e hadithit përmendet Ibrahim ibn Muhammedi, njëri nga mësuesit e imam Shafiut, e nga ai nuk merren hadithet siç cek Hafidh ibn Haxheri në veprën Et-Tekribu. Pastaj aty është edhe Musa ibn Ubejde, i cili është vlerësuar si i dobët.

Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم): “Përse e premtja quhet jevmul-xhuma (ditë e tubimit)?!” Ai ishte përgjigjur:

((لَأَنَّ فِيهِ طُبِعَتْ طِينَةُ أَبِيكَ آدَمَ، وَفِيهِ الصَّعَقَةُ، وَالبُعْثَةُ، وَفِيهِ الْبُطْشَةُ، وَفِي آخِرِهِ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ، مِنْهَا سَاعَةٌ مَنْ دَعَا اللَّهَ فِيهَا اسْتُجِيبَ لَهُ))

“Në atë ditë është tubuar dheu, nga i cili është i krijuar babai ynë Ademi. Në atë ditë do të ndodh Dita e Gjykimit, dita e ringjalljes dhe dita e llahtarisë (frikës më të madhe). Dhe në fund të së premtes janë tri orë, e në njërën prej tyre, ai i cili e lut Allahun për diç, Ai do t’ia plotësojë (përmbush) atë.”⁶⁵⁴

Hasan ibn Sufjan en-Nesvi⁶⁵⁵ në *Musnedin* e vet ka thënë: “Na tregonte Ebu Mervan Hisham ibn Halid el-Ezreku, atij Hasan ibn Jahja el-Hashemi, e atij Umer ibn Abdullahu, robi i liruar Gufre, e ai thotë: “Më tregonte Enes ibn Maliku (رضي الله عنه) që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke thënë:

((أَتَانِي جَبْرِيلُ وَفِي يَدِهِ كَهَيْئَةِ الْمَرْأَةِ الْبِيضَاءِ، فِيهَا نَكْتَةٌ سَوْدَاءٌ، فَقُلْتُ: مَا هَذِهِ يَا جَبْرِيلُ؟ فَقَالَ: هَذِهِ الْجُمُعَةُ يُعْشَى بِهَا إِلَيْكَ تَكُونُ عِيداً لَكَ وَالْأُمِّيَّةُ مِنْ بَعْدِكَ. فَقُلْتُ: وَمَا لَنَا فِيهَا يَا جَبْرِيلُ؟ قَالَ: لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ كَثِيرٌ، أَنْتُمْ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَفِيهَا سَاعَةٌ لَا يُوفَّقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يَصْلِي يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ. قُلْتُ: فَمَا هَذِهِ النَّكْتَةُ السَّوْدَاءُ يَا جَبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذِهِ السَّاعَةُ تَكُونُ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَهُوَ سَيِّدُ الْأَيَّامِ، وَنَحْنُ نَسْمِيهِ عِنْدَنَا يَوْمَ الْمَزِيدِ. قُلْتُ: وَمَا يَوْمُ الْمَزِيدِ يَا جَبْرِيلُ؟ قَالَ: ذَلِكَ بِأَنَّ رَبَّكَ اتَّخَذَ فِي الْجَنَّةِ وَادِياً أَفِيحاً مِنْ مِسْكِ أَبْيَضٍ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ مِنْ أَيَّامِ الْآخِرَةِ، هَبَطَ الرَّبُّ عَرَّ وَجَلَّ مِنْ عَرْشِهِ إِلَى كُرْسِيِّهِ، وَنُحِفُ الْكُرْسِيِّ بِمَنَابِرَ مِنَ الثُّورِ فَيَجْلِسُ عَلَيْهَا النَّبِيُّونَ وَتُحْفُ الْمَنَابِرُ بِكَرَاسِيٍّ مِنْ ذَهَبٍ، فَيَجْلِسُ عَلَيْهَا الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ، وَيَهْبِطُ أَهْلُ الْعُرْفِ مِنْ عُرْفِهِمْ، فَيَجْلِسُونَ عَلَى كُتُبَانِ الْمِسْكِ لَا يَرُونَ لِأَهْلِ الْمَنَابِرِ وَالْكَرَاسِيٍّ فَضْلاً فِي الْجَلِيسِ، ثُمَّ يَتَبَدَّى لَهُمْ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى، فَيَقُولُ: سَلُونِي، فَيَقُولُونَ بِأَجْمَعِهِمْ: نَسْأَلُكَ الرَّضَى يَا رَبُّ، فَيَشْهَدُ لَهُمْ عَلَى الرَّضَى، ثُمَّ يَقُولُ: سَلُونِي، فَيَسْأَلُونَهُ حَتَّى تَنْتَهِيَ نَهْمُهُ كُلُّ عَبْدٍ مِنْهُمْ، قَالَ: ثُمَّ يُسْأَلُ عَلَيْهِمْ بِمَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبٍ بَشَرٍ، ثُمَّ يَرْتَفِعُ الْجَبَّارُ مِنْ كُرْسِيِّهِ إِلَى عَرْشِهِ، وَيَرْتَفِعُ أَهْلُ الْعُرْفِ إِلَى عُرْفِهِمْ، وَهِيَ عُرْفَةٌ مِنْ لَوْلُؤَةٍ بَيْضَاءٍ، أَوْ يَأْقُوْتَةٍ حَمْرَاءٍ، أَوْ زُمُرُودَةٍ خَضْرَاءٍ، لَيْسَ فِيهَا فَصْمٌ وَلَا وَصْمٌ مُتَوَرَّةٌ، فِيهَا أَحَاظِرُهَا، أَوْ قَالَ: مُطَرِدَةٌ مُتَدَلِّيَةٌ فِيهَا

⁶⁵⁴ Shënon Ahmedi në *Musned* (2/311). Në senedin e hadithit përmendet El-Ferexh ibn Fudali, e ai është i vlerësuar si transmetues i dobët. Pastaj, në sened ka edhe ndërprerje, sepse Ali ibn Ebi Talha nuk i ka dëgjuar hadithet nga Ebu Hurejres (رضي الله عنه).

⁶⁵⁵ Quhet Ebu Abbas Esh-Shejbani, autori i veprës *El-musnedul-kebir*, ka vdekur në vitin 303 sipas hixhrit.

ثَمَائِهَا، فِيهَا أَنْوَاجُهَا وَخَدْمُهَا وَمَسَاكِينُهَا قَالَ: فَأَهْلُ الْجَنَّةِ يَتَبَاشَرُونَ فِي الْجَنَّةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، كَمَا يَتَبَاشَرُ أَهْلُ الدُّنْيَا فِي الدُّنْيَا بِالْمَطَرِ))

"Më erdhi Xhibrili e në dorë mbante diç si pasqyrë të ndritshme. Në të ishte një pikë e zezë e unë e pyeta: "Çka është kjo, o Xhibril?!", e ai tha: Kjo është e premtja, erdha te ti me të, që ajo të bëhet kremte për ty dhe për ummetin tënd pas teje." Unë i thash: "E çfarë kemi të premteve?! Ai u përgjigj: Në të keni shumë të mira. Ju jeni populli i fundit që jeni shfaqur në këtë botë, por jeni të parët në Ahiret. Të premteve është një orë (moment) në të cilin robi besimtar nuk do ti lutet për diç Allahut gjatë namazit e që Allahu të mos ia (përmbush lutjen) jep." Unë thash: "E çfarë domethënë kjo pikë e zezë?!" Ai tha: "Kjo është Ditë e Gjykimit që do të bëhet të premtën. Ne e quajmë jev-mul-mezid (ditë e ngritjes)." Unë e pyeta: "E çka është ajo jev-mul-mezid?!" Ai tha: "Zoti yt e ka zgjedhur një fushë të gjerë në Xhennet nga miski i bardhë. Dhe kur në ditët e Ahiretit vjen e premtja, Zoti do të zbret nga Arshi mbi Kursij, e atë kanë për ta rrethuar me divane nga drita, që mbi të të ulen të dërguarit. Pastaj Divanet do të rrethohen me mbështetëse nga ari që mbi to të ulen shehidët dhe vërtetëdashësit."

Pastaj, do të vijnë banorët e tjerë të Xhennetit dhe do të ulen mbi kolltukët nga miski, duke mos konsideruar që pronarët e divanit dhe mbështetësve kanë ndonjë përparësi mbi ata. Pastaj do t'u shfaqet Sunduesi me Fytyrës Fisnike dhe do t'u thotë: "Kërkoni nga Unë!" Pastaj të gjithë së bashku do të thërrasin: "Ne e kërkojmë kënaqësinë Tënde, o Sunduesi ynë." Ai pastaj do t'u dëshmoj që ua ka dhënë kënaqësinë e Tij, e pastaj do të thotë: "Kërkoni nga unë çka të doni, pastaj ata do të kërkojnë gjithnjë derisa secilit prej tyre u përfundojnë dëshirat. Pas kësaj Allahu do t'u jap atë që syri nuk ka parë, as veshi nuk ka dëgjuar dhe as imagjinata e njeriut nuk ka mundur ta paramendoj. Pastaj Zoti i Madhërishëm do të ngrihet nga Kursij mbi Arsh (fron). Të gjithë banorët e Xhennetit do të kthehen në pallatet dhe dhomat e tyre, e ato janë pallatet dhe dhomat nga inxhitë e bardha, ose rubini i kuq, ose nga smaragdi i gjelbër, as të qarë e as të ngjitur. Në to i kanë lumenjtë e vet, ose ka thënë, në mes të të cilave rrjedhin lumenjtë, e mbi ta pemët plot me fruta. Aty janë edhe gratë e tyre edhe shërbyesit dhe ata që jetojnë aty. Pastaj tha: "Prandaj, banorët e Xhennetit gëzohen dhe njëri-tjetrin e informojnë mbi ardhjen e së premtes, sikur që banorët e kësaj bote i gëzohen shiut të mirë."⁶⁵⁶

⁶⁵⁶ Në senedin e hadithit ceket Umer ibn Abdullahu, robi i liruar i Gafres, e ai është vlerësuar si transmetues i dobët. El-Hasan ibn Jahja El-Husheni gabonte shumë gjatë transmetimit të hadithit. Darekutni thotë: "Ai nuk merret si transmetues."

Ibn Ebu Dunja në librin *Sifatul-Xhenne* (Përshkrimi i Xhennetit) thotë: Më tregonte Ez'her ibn Mervani, me zinxhir deri te El-Ameshi, e ai ka dëgjuar na Ebu Vaili, e ai nga Hudhejfe (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

“Më erdhi Xhibrili (صلى الله عليه وسلم) e në shuplakë të dorës e kishte pasqyrën nga pasqyrat më të mira dhe më të pastra, e në mes të saj ishte një njollë e zezë. Unë pyeta: “Çfarë njolle është kjo që jam duke e parë mbi të?!” Ai tha: “Kjo është e premtja!”, e unë thash: “E çka është e premtja?!”⁶⁵⁷ Ai tha: “Kjo është njëra nga ditët e mëdha të Zotit tënd!” Unë do të të tregoj mbi madhësinë dhe rëndësinë e saj në dynjallëk dhe çka do të marrin ata të cilët do ta pranojnë atë. Dhe do të të informoj mbi emrin e saj në Ahiret. Sa i përket rëndësisë së saj dhe madhësisë në dynjallëk, me të vërtetë Allahu e ka përfunduar krijimin në të. Mundësinë që e ofron e premtja është që në të ka një moment, në të cilin asnjë rob muslimanë ose muslimane nuk do të kërkojë diç nga Allahu e që Ai atë të mos ia jap.”

Sa i përket rëndësisë dhe pozitës së saj në Ahiret si dhe emrit me të cilin quhet atje, kur Allahu i Lartësuar i fut xhennetlinjtë në Xhennet, e banorët e zjarrit në Xhehennem, do të kalojnë ditët por edhe netët edhe pse në Ahiret nuk ka natë e as ditë, por Allahu e di periudhën se sa zgjasin ato. Dhe kur vjen koha që banorët e Tokës të dalin për namazin e xhumasë, lajmëtari do të thërret: “O banorë të Xhennetit, dilni në luginën El-Mezid (lugina e ngritjes).” Gjerësia dhe hapësira e saj nuk i janë të njohura askujt tjetër përveç Allahut të Lartësuar. Aty janë kolltukët nga misku majat e të cilëve janë të ngritur lartë. Atëherë shërbyesit e të Dërguarve do të vendosin divanet nga drita, ndërsa shërbyesit e besimtarëve do të vendosin mbështetëset nga gurë të çmuar, e kur të gjithë vendosen dhe kur të gjithë ulen nëpër vendet e veta, Allahu kah ata do ta drejtoj një puhi të butë e cila quhet El-Musire (ai që rrjedh, ngritë), pastaj ai do ta nxjerr aromën e miskut dhe do ta përhap atë nëpër rrobat e tyre, duke e tërhequr nëpër fytyrat dhe flokët e tyre. Kjo puhi fare mirë e di se si do ta përhapë aromën e miskut nëpër trupin e ndonjërit prej jush më mirë se që e dinë ose e bëjnë atë bashkëshortet e juaja, madje edhe nëse do t'i jepej edhe tërë miski i dynjasë. Pastaj Allahu do t'i njoftoj bartësit e Arshit: “Lëshojeni atë deri te krahët e juaj!”

E para që xhennetlinjtë kanë për të dëgjuar nga Allahu i Lartësuar janë fjalët: “Ejani tek Unë, o robërit e Mi, të cilët Më jeni nënshtuar, edhe pse nga ju Isha i fshehur dhe nuk Më keni parë dhe i besuat të Dërguarve të Mi dhe e pasuat atë që ju kam urdhëruar. Kërkoni nga Unë çfarë të dëshironi, kjo është ditë e ngritjes!” në atë kanë për t'u pajtuar rreth një fjale të vetme: “Jemi të kënaqur me Ty, andaj Ti bëhu i kënaqur me ne!” Allahu do t'u përgjigjet: “O banorët e Xhennetit, sikur të

⁶⁵⁷ Në gjuhën arabe është përdorur termi “xhuma” (tubimi), derisa Arabët para islamit të premten e quanin “jevmul uruba”.

mos isha i kënaqur me ju, nuk do t'ju kisha vendosur në shtëpinë Time. Kërkoni nga Unë, kjo është ditë e ngritjes!” Përsëri kanë për t'u pajtuar rreth një kërkesë: Zoti ynë, na e trego fytyrën Tënde që të shikojmë në Të!” Atëherë kanë për t'u ngritur perdet dhe ka për t'u shfaqur Ai. Ka për t'i mbuluar një pjesë e dritës së Tij, sikur Ai të mos e caktonte që ajo të mos i digjte ata, ata të gjithë do të digjeshin nga fuqia e dritës së Tij.

Pas kësaj, ka për t'ju thënë: “Kthehuni në vendqëndrimet tuaja.” Këta kanë për t'u kthyer dhe kanë për të hasur në begatitë e dyfishuara në krahasim me atë që kanë pasur më herët. Kanë për t'u kthyer te gratë e veta, e ato kanë për t'ju afruar me gëzim, e edhe ata atyre për shkak të dritës së Allahut e Cila i ka ndriçuar. Drita ka për t'i tërhequr ashtu që kanë për t'u kthyer në gjendje të mëparshme. Gratë e tyre kanë për të thënë: Shkuat nga ne, në një pamje, e u kthyet në një pamje tjetër. Ata kanë për t'u përgjigjur: Kjo është për atë pse Allahu i Lartësuar na është shfaqur dhe vetëm pak e kemi parë Atë!” Kjo është për atë pse krijesat nuk munden ta përfshijnë Allahun (me shikim). Ai nga Madhësia e Tij tregoi aq sa ka dëshiruar që ta shohin atë. Dhe ky është kuptimi i fjalëve të tyre: “Dhe atë e pamë vetëm pak.” Më tutje tha: Ata do të kënaqen me begatitë (dhuntitë e Xhenetit) dhe miskun, çdo javë kanë për të pasur dyfish më tepër se javën paraprake.” I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) tha: “Ky është kuptimi i fjalëve të të Lartësuarit:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءِ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ [السجدة: 17]

“Askush nuk e di se çfarë është ruajtur për ta nga kënaqësitë e syrit si shpërblim për çfarë ata punuan.” [Es-Sexhde: 17]⁶⁵⁸

Ebu Nuajmi në veprën *Sifatul-xhenne*, në transmetimin e Ismet ibn Muhammedit, të cilin e transmeton nga Musa ibn Ukbe, ai nga Salihu, e ai nga Enesi (رضي الله عنه) cekë hadithin e ngjashëm me këtë.⁶⁵⁹

Ebu Nuajmi në veprën *Sifatul-xhenne*, në transmetimin nga El-Mesudi, të cilin e transmeton nga Ebu Ubejde, e ai nga Abdullahu, thekson të ketë thënë: “Nxitoni në xhuma derisa jeni në këtë botë (dunja) sepse me të vërtetë, Allahu i Lartësuar ka për t'ju shfaqur banorëve të Xhenetit çdo të premte. Ata do të jenë në kolltukë nga

⁶⁵⁸ Abdullah ibn Urare, njëri nga transmetuesit e hadithit është vlerësuar si i dobët. Buhariu për të thotë që i transmeton hadithet e panjohura. Pastaj në sened është edhe El-Kasim ibn Mutajjibi për të cilin Ibn Hibbani thotë: “Gabon në përshkrimin e hadithit nga ai i cili e ka dëgjuar atë, edhe pse nuk transmeton shumë hadithe.” Për atë arsye hadithet e tij edhe lihen duke pasur parasysh gabimet e shpeshta të tij.

⁶⁵⁹ Ismet ibn Muhammedi është vlerësuar si transmetues i dobët. Ebu Hatemi thotë që nuk është i fuqishëm. Jahja ibn Meini thotë: “Gënjeshtari, i trillon hadithet.” Darekutni u ka thënë: “Ky lihet.” Në bazë të të gjitha këtyre, hadithi është i dobët.

kamfuri. Kanë për të qenë afër Tij aq sa kanë nxituar në namazin e xhumasë në dunja. Atëherë do t'ju shpreh nderimet, çfarë deri atëherë nuk kanë parë. Kanë për t'u kthyer te gratë e veta, e mbi ta kanë për t'u parë begatitë e reja.⁶⁶⁰

Transmetimet mbi atë kur ka filluar falja e xhumasë

فصل في مبدأ الجمعة

Ibn Is'haku cekë: “Na tregonte Muhammed ibn Ebu Uname ibn Sehl ibn Hanife, duke transmetuar nga babai i vet, e ai nga Abdurrahman ibn Ka'b ibn Maliku, që ka thënë: “E ndihmoja babanë tim pasi që e kishte humbur të parit, e kur dilnim për xhuma dhe e dëgjonte edhanin, kërkonte nga Allahu falje për Ebu Umamame Esad ibn Zurain. Këtë e dëgjoja disa herë, e pastaj thash: “Ai është plakur, më duhet të pyes mbi atë.” Kështu, përsëri, dolëm me të si zakonisht dhe kur e dëgjoji edhanin e xhumasë, kërkoi falje për Ibn Zurain, e unë e pyeta: “Babai im, a duhet përherë të kërkosh falje për Esad ibn Zurain kur e dëgjon edhanin për namazin e xhumasë?!” Ai mu përgjigj: Es'adi ishte i pari i cili na ka tubuar për namazin e xhumasë para se të vinte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në Medine. Faleshim te vendbanimi Benu Bejade rrëzë malit të quajtur El-Hadamat.” Unë e pyeta: “Sa vetë ishit atëherë?!” Ai tha: “Dyzet vetë!”⁶⁶¹

Për këtë transmetim Bejhekiu thotë: Kur Muhammed ibn Is'haku tregonte që ka dëgjuar nga dikush ndonjë transmetim të caktuar, atëherë ai transmetues është i besueshëm, e senedi i mirë.” Ky hadith është hasen, me sened të drejtë.

Mendimi im është se kështu ka filluar falja a namazit të xhumasë. Pastaj i Dërguari i Allahut erdhi në Medine dhe u vendos në Kuba, në fisin Benu Amr ibn Avf, të martën, të mërkurën dhe të enjtën, siç cekë Ibn Is'haku. Atëherë na ndërtoi xhaminë, e të premtën u nis më tutje dhe për namazin xhuma kishte arritur te fisi Benu Salim ibn Avf. Xhumanë e fali aty në xhami rrëzë luginës. Kjo ishte xhumaja e parë të cilën i Dërguari i Allahut e kishte falur në Medine dhe kjo ishte para se i Dërguari i Allahut ta ndërtonte xhaminë medinase.⁶⁶²

⁶⁶⁰ El-Mesudi quhet Abdur-Rahman ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesudi. Në fund të jetës së tij filloi t'i ngatërronte hadithet. Ebu Ubejde në këtë transmetim, transmeton nga babai i vet, por ai nuk i ka dëgjuar hadithet prej tij, ashtu që në sened ekziston ndërprerja.

⁶⁶¹ Shënojnë Ibn Hishami në veprën *Es-Siretun-nebevije* (1/435), Ebu Davudi (1069), Ibn Maxhe (1072), Hakimi (1/281) dhe Bejhekiu (3/176). Senedi i hadithit është i fortë.

⁶⁶² Shënon Ibn Hisham në *Es-Siretun-nebevije* (1/494).

Ebu Is'haku cekë se si i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka mbajtur xhumanë e parë, sipas asaj që i ka transmetuar Ebu Seleme ibn Abdurrahman.” Kjo ishte kështu. I Dërguari i Allahut u ngrit ta mbante hutben: E falënderoi Allahun dhe e lavdëroi Atë, ashtu siç i takon Atij. Pastaj tha:

((أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ، فَقَدْ مَوَّأْنَا أَنْفُسَكُمْ تَعْلَمُونَ وَاللَّهِ لَيُصْعَقَنَّ أَحَدُكُمْ، ثُمَّ لَيَدَعَنَّ عَمَتَهُ لَيْسَ لَهَا رَاعٌ، ثُمَّ لَيَقُولَنَّ لَهُ رَبُّهُ وَلَيْسَ لَهُ تَرْجُمَانٌ، وَلَا حَاجِبٌ يَحْجُبُهُ دُونَهُ أَلَمْ يَأْتِكَ رَسُولِي، فَبَلَّغَكَ، وَأَتَيْتَكَ مَالًا، وَأَفْضَلْتُ عَلَيْكَ، فَمَا قَدَّمْتَ لِنَفْسِكَ، فَلَيَنْظُرَنَّ يَمِينًا وَشِمَالًا، فَلَا يَرَى شَيْئًا، ثُمَّ لَيَنْظُرَنَّ قَدَامَهُ فَلَا يَرَى غَيْرَ جَهَنَّمَ، فَمَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَقِيَ وَجْهَهُ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ مِنْ تَمْرَةٍ، فَلَيَفْعَلْ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ، فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ، فَإِنَّهَا تُجْزَى الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ))

“O njerëz, ndani diç për shkak të vetës suaj sepse atë keni për ta gjetur. Pasha Allahun, dikush prej jush ka për ta dëgjuar një zë të llahtarshëm dhe ka për t'u rrëzuar. Kopeja e tij më nuk ka për ta pasur bariun. E atëherë, Zoti i tij ka për të thënë, e në mes tyre nuk ka për të pasur kurrfarë perde e as përkthyes: “A nuk të erdhi i Dërguari Im dhe a nuk ta sjelli Shpalljen?! A nuk të dhashë pasuri dhe shumë begati të tjera dhe çfarë ke përgatitur për vete?!” Njeriu ka për të shikuar djathtas dhe majtas, por asgjë të mirë nuk ka për të parë. Pastaj ka për të shikuar përpara vetes dhe ka për ta parë vetëm Xhehennemin. Prandaj, cili nga ju do të mund ta mbronte fytirën e vet nga zjarri, madje edhe me gjysmë hurme, le ta bëjë atë. E ai që nuk do të mund të gjejë asgjë për ta ndarë, le të mbrohet me fjalë të bukura, sepse për vepër të mirë shpërblehet dhjetë herë më shumë, deri shtatëqind herë. Dhe paqja dhe shpëtimi i Allahut qofshin mbi ju!”⁶⁶³

Ibn Is'haku thotë: “Pastaj i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e mbajti hutben e dytë gjatë së cilës tha:

((إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ أَحْمَدُهُ وَأَسْتَعِينُهُ، نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ، فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضِلُّ، فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، إِنَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَيَّنَّهُ اللَّهُ فِي قَلْبِهِ، وَأَدْخَلَهُ فِي الْإِسْلَامِ بَعْدَ الْكُفْرِ، فَاخْتَارَهُ عَلَى مَا سِوَاهُ مِنْ أَحَادِيثِ النَّاسِ، إِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ وَأَبْلَغُهُ، أَحَبُّوْا مَا أَحَبَّ اللَّهُ، أَحِبُّوْا اللَّهَ مِنْ كُلِّ قُلُوبِكُمْ، وَلَا تَمْلُؤُوا كَلَامَ اللَّهِ وَذِكْرَهُ، وَلَا تَقْسُوا قُلُوبَكُمْ، فَإِنَّهُ مِنْ كُلِّ مَا يَخْلُقُ اللَّهُ يَخْتَارُ وَيَصْطَفِي، قَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ خَيْرَتَهُ مِنَ الْأَعْمَالِ، وَمُصْطَفَاهُ مِنَ الْعِبَادِ وَالصَّالِحِ مِنَ الْحَدِيثِ، وَمِنْ كُلِّ مَا أُوتِيَ النَّاسُ مِنَ الْحَالِلِ وَالْحَرَامِ، فَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا

⁶⁶³ Shënon Ibn Hisham në *Es-Siretun-nebevijje* (1/500, 501). Ibn Ihsaku e ka parë Ebu Selemen, por nuk ka transmetuar prej tij, ndërsa Ebu Seleme transmeton nga disa as'habë, por nuk e ka mbajtur mend të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) gjatë jetës së vet, sepse ka vdekur në vitin 94 hixhri.

تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَاتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ، وَاصْدُقُوا اللَّهَ صَاحِحَ مَا تَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ، وَتَحَابُّوا بِرُوحِ اللَّهِ بَيْنَكُمْ، إِنَّ اللَّهَ يَغْضِبُ أَنْ يُنْكثَ عَهْدُهُ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ))

"Falënderimi i takon Allahut, Atij i falënderohemi dhe nga Ai mbështetje kërkojmë. Strehohemi tek Allahu nga e keqja e shpirtrave tanë dhe e keqja e veprave tona. Atë që Allahu e udhëzon, askush nuk mund ta shpie në humbje, e atë që Allahu e lë në humbje, askush nuk mund ta udhëzojë në rrugë të drejtë. Dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai është i Vetmi dhe nuk ka shok. Ligjërimi më i mirë është ligjërimi i Allahut. Me të vërtetë ka pasur sukses ai të cilit Allahu ia ka zbkuruar zemrën dhe nga mosbesimi e udhëzoi në Islam, e ai e zgjedh ligjërimin e Allahut përkrah shumë ligjëtimeve të tjera njerëzore. Me të vërtetë ky është ligjërimi më i mirë dhe më konciz. Duaje atë që Allahu e do. Duaje Allahun nga thellësia e zemrës tënde. Mos t'ju bezdisin fjalët e Allahut dhe Madhërimi i Tij. Dhe zemrat tuaja të mos jenë të pikëlluara nga fjalët e Allahut. Çdo gjë që ka krijuar Allahu, Ai nga ato zgjedh dhe përzgjedh. Përsëritjen e fjalëve të Allahut, Allahu i ka radhitur ndër veprat më të mira. Adhuroni Allahun dhe mos i përshkruani shok Atij. Keni frikë Allahun, ashtu siç duhet t'i frikoheni Atij dhe bëhuni të singertë në veprën që e premtoni që keni për ta bërë për hir të Allahut. Duajeni njëri-tjetrin me dashuri vëllazërore për hir të Allahut. Nëse betimi i dhënë Allahut thyhet nxitet hidhërimi i Tij. Dhe mëshira e shpëtimi i Allahut qofshin mbi ju!"⁶⁶⁴

Kreu mbi veçoritë e ditës së premtë

Në praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) numërohet edhe madhërimi dhe respektimi i të premtës, si dhe bërja e ibadeteve me të cilat ai e ka veçuar të premtën mbi ditët e tjera.

Dijetarët nuk janë të pajtimit se a është e premtja më e rëndësishme nga dita e Arafatit. Kanë paraqitur dy mendime mbi këtë pyetje, e nxënësit e Imam Shafiut në shkollën juridike shafite i transmetojnë dy versione.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit të xhumasë i lexonte suret Sexhde dhe El-Insan.⁶⁶⁵ Shumica të cilëve u është ndaluar dituria konsiderojnë që sabahu me

⁶⁶⁴ Shënon Ibn Hishami në *Es-Siretun-nebevijje* (2/500) dhe nuk e ka cekur senedin e transmetuesve.

⁶⁶⁵ Muslimi (879) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) cek që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) cek që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ditëve të xhumasë në namazin e sabahut e ka kënduar suren Sexhde dhe Ed-Deher dhe që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e xhumasë e ka kënduar suren El-Xhuma dhe El-Munafikun. Këtë

sexhde shtesë është dalluar mbi namazet tjera. Prandaj, namazin e sabahu të premtëve e quajnë “sexhdja e xhumasë”. Për këtë arsye, nëse ndokush prej rekomanduesve të këtij pohimi nuk do ta lexonte këtë sure gjatë namazit të sabahut, atëherë e rekomandojnë leximin e ndonjë sure tjetër ku është ajeti i sexhdes. Shumica e dijetarëve duke e kundërshtuar mendimin e mëparshëm, e konsiderojnë të qortuar leximin e vazhdueshëm të sures Sexhde gjatë namazit të sabahut, që të pa udhëzuarit të mos mendonin që namazi i sabahut të premtëve dallohet me sexhden shtesë.

“Kam dëgjuar nga mësuesi im Ibn Tejmijje, se në lidhje me këtë, ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të premtëve i lexonte këto dy sure gjatë namazit të sabahut për shkak se ato flasin mbi atë se çfarë ka ndodhur dhe çfarë ka për të ndodhur në atë ditë. Ato tregojnë mbi krijimin e Ademit (صلى الله عليه وسلم) mbi Ditën e Gjykimit, mbi ringjalljen e njerëzve, e të gjitha këto do të ndodhin në ditën e premtëve. Leximi i këtyre sureve të premtëve, e përkujtojnë ummetin mbi ndodhitë e kaluara dhe mbi atë që ka për të ndodhur në të ardhmen. Megjithatë, sexhdja nga kjo sure nuk bëhej gjatë namazit me qëllim që falësi ta kërkonte edhe në suret e tjera gjatë namazit të ditës së premtëve, por ajo vjen duke lexuar.”

Kjo është njëra nga veçoritë e ditës së premtëve.

Veçoria e dytë, se është e pëlqyer sjellja e salavate mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) sa më tepër në ditën e premtëve, për shkak të fjalëve të tij:

((أَكثَرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلَيْلَةِ الْجُمُعَةِ))

“Ditën e premtëve dhe gjatë natës së saj dërgoni salavate mbi mua sa më tepër!”⁶⁶⁶

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është më i miri prej të gjitha krijesave, ndërsa e premtja është më e mira prej të gjitha ditëve. Ashtu që dërgimi i salavateve mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) gjatë kësaj dite është nderë i veçantë për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) çka nuk i takon askujt tjetër. Në këtë fshihet edhe një urtësi që çdo e mirë e kësaj bote apo e ahiretit të këtij ummeti, pikërisht është dhënë për shkak të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe sebeb tij. Me atë Allahu ummetit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ia ka bashkuar të gjitha të mirat e kësaj bote dhe të ahiretit. Nderimet më të mëdha umeti do t’i ketë në ditën e premtëve. Në atë ditë Allahu ata do t’i udhëzojë kah vendbanimet dhe pallatet e tyre në Xhennet. E premtja në Xhennet për ta ka për të qenë ditë e ngritjes (jevmul-mezid). E premtja

hadith gjithashtu e shënojnë Tirmidhiu (520), Ebu Davudi (1074), Ahmedi në *Musned* (1/225, 334, 340). Pastaj, Muslimi (880) dhe Nesaiu (2/159) në kaptinën: Çfarë këndohet në namazin e sabahut dhe në namazin e xhumasë, në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁶⁶⁶ Bejhekiu e transmeton transmetimin nga Enesi (رضي الله عنه). Hadithi është vlerësuar si hasen.

për ta në dynja është festë për ta dhe në atë ditë Allahu ka për t'i përmbushur të gjitha kërkesat dhe lutjet e tyre dhe asnjë prej tyre nuk ka për ta refuzuar. Të gjitha të cekurat më lart i kemi mësuar dhe i kemi njohur përmes të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe me përpjekjet e tij. Prandaj është e nevojshme, sikur bile pak t'ia kthenim të mirën të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe ta falënderonim atë duke dërguar salavate mbi të, natën dhe ditën e së premtes.

Veçoria e tretë e ditës së premte është që në atë ditë falet namazi i xhumasë i cili është i radhatur ndër obligimet më të vërtetuara (të konfirmuara) në Islam dhe tubimet më masovike të muslimanëve. Është më i rëndësishëm nga çdo tubim tjetër i muslimanëve, përveç tubimeve të haxhit në Arafat. Kush nga pakujdesia e lë namazin e xhumasë, Allahu do ta vulos zemrën e tij. Afërsia e banorëve të Xhenetit në Ditën e Gjykimit gjatë vizitave të Allahut në ditën el-mezid do të jetë e barabartë me të nxituarit e tyre në namazin e xhumasë dhe afërsisë së tyre me imamin.

Veçoria e katërt e xhumasë është mesazhi për larjen e trupit në ditën e premte dhe ky mesazh në tekstet Sheriatikë jashtëzakonisht është i vërtetuar. Në qoftë se flasim mbi shkallën e obligueshmërisë së larjes, ajo është më e lartë sesa obligueshmëria gjatë namazit, ose nga përsëritja e abdesit për shkak të prekjes së gruas, ose për shkak të prekjes së organit seksual ose për shkak të qeshjes së zëshme gjatë namazit. Gjithashtu obligueshmëria është më e madhe edhe se përsëritja e abdesit pas gjakderdhjes nga hunda, ose gjakderdhjes (hixhamit), pas të vjellit, e është më e madhe edhe sesa obligueshmëria e bërjes së salavateve mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) në uljen e fundit në namaz dhe sesa obligueshmëria e leximit të Fatihasë dhe sures nga ana e muhtediut, pas imamit në namazet ditore.

Sa i përket mendimit të dijetarëve në lidhje me obligueshmërinë e larjes të premteve, i kemi tre grupe:

Të parët vërtetojnë obligimin, të dytët e mohojnë atë, e të tretët bëjnë ndarje dhe thonë: kush duhet ta mënjanoj ndonjë pakënaqësi nga vetja, ai e ka të obliguar larjen, e nëse nuk e ka atë, larja e tij është në shkallën e aktit të lavdëruar. Tri mendimet e përmendura transmetohen nga nxënësit e Imam Ahmedit.

Veçoria e pestë e ditës së premte është përdorimi i parfumit, çka është më e vlefshme të premteve se ditëve tjera të javës.

Veçoria e gjashtë e të premtes është përdorimi i misvakut, çka gjithashtu ka përparësi sesa përdorimi i misvakut gjatë ditëve të tjera.

Veçoria e shtatë e së premtes është të nxituarit dhe shkuarja e hershme në namazin e xhumasë.

Veçoria e tetë është falja e nafileve, bërja e dhikrit dhe të lexuarit e Kur'anit derisa imami nuk ngjitet në minber.

Veçoria e nëntë është dëgjimi i hutbes, çka është njëri nga dy mendimet, obligim për atë që e dëgjon imamin. Dhe, nëse personi i tillë nuk do ta dëgjonte hutben, do të numërohet ndër ata të cilët e qojnë kohën kotë gjatë kohës së hutbes, e ai që e qon kohën kotë e ka humbur xhumanë. Në *Musnedin* e Imam Ahmedit ceket transmetimi nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

((والذي يقول لصاحبه أنصت، فلا جمعة له))

*"Kush i thotë mikut të vet (që e ka afër gjatë kohës së hutbes) 'hesht' e ka humbur xhumanë."*⁶⁶⁷

Veçoria e dhjetë: Leximi i sures El-Kehf. Nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) transmetohet që ka thënë:

((مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْكَهْفِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، سَطَعَ لَهُ نُورٌ مِنْ تَحْتِ قَدَمِهِ إِلَى عَنَانِ السَّمَاءِ يُضِيءُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،
وَعُفِّرَ لَهُ مَا بَيْنَ الْجُمُعَتَيْنِ))

*"Kush e lexon suren Kehf në ditën e xhuma, nën thembrat e tij e deri në qiell do të shpërthejë drita e cila do t'ia ndriçojë rrugën në Ditën e Gjykimit dhe do t'i falen mëkatet që i ka bërë ndërmjet dy xhumave."*⁶⁶⁸

Ndërkaq, Seid ibn Mensuri këtë transmetim e cekë si fjalë të urtë nga Ebu Seid el-Hudriu (رضي الله عنه) çka edhe përafërsisht është.

Veçoria e njëmbëdhjetë e së premtes është se në atë ditë nuk është e qortuar falja e nafileve në kohën kur dielli gjendet në gjysmën e qiellit, në zenit. Ky mendim është i Imam Shafiut dhe disa dijetarëve, por atë e mbështet edhe mësuesi ynë Ebu Abbas Ibn Tejmijje. Mbështetjen për këtë mendim nuk e ka marr nga transmetimi i

⁶⁶⁷ Në version diç më të gjatë e shënon Ahmedi (1/93), Ebu Davudi (1051) në transmetimin nga Aliu (رضي الله عنه) ku qëndron: "Kush në namazin xhuma i thotë mikut të vet "Hesht..."".

⁶⁶⁸ Hadithi është sahih atë e shënojnë Hakimi (2/368), pastaj Bejhekiu në transmetimin nga Nujam ibn Hammadi si transmetim merfu', me gjithë se Nuajmi është vlerësuar si raviu i cili gabonte shumë në transmetimet e veta. Gjithashtu atë e shënon Ed-Darimiu në *Musnedin* e vet (2/454) si transmetim mevkuf nga Ebu Seidi, prandaj trajtohet si merfu', sepse as'habi mbi këto gjëra nuk do të fliste sipas mendimit personal. Transmetime të ngjashme cekin Ebu Bekër ibn Mirdevejhu nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) në *Et-Tegribu vet-terhib* (2/33). El-Mundhiri në transmetimin e dhënë thotë që është i pranueshëm. Transmetim i ngjashëm paraqitet nga Aishja (رضي الله عنها) ku qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Kush e këndon suren El-Kehf ditën e xhumasë do të jetë i mbrojtur nga çdo çrregullim gjatë tetë ditëve të ardhshme, madje edhe Dexhal-li nëse do të paraqitej, edhe nga ai do të ishte i mbrojtur." Ky transmetim është i shënuar nga Ed-Dija El-Makdisi në *El-Ahadisul-muhtare*, me zinxhirin e transmetuesve nga Abdullah ibn Musabi, të cilin Ibn Meini e ka vlerësuar si ravi të dobët.

Lejthit, me zinxhirin nga Muxhahidi përmes Ebu Halilit deri te Ebu Katade (رضي الله عنه) sipas të cilit i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka qortuar faljen e nafileve – namazit vullnetar, në kohën kur dielli arrin gjysmën e qiellit, përveç të premtëve,⁶⁶⁹ por është mbështetur mbi transmetimin sipas të cilit është e lavdëruar falja e nafileve derisa imami nuk ngjitet në minber. Në transmetimin *Sahih* qëndron:

((لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدَّهْنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ، ثُمَّ يَخْرُجُ، فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يَنْصَبُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى))

“Çdo njeri që lahet në ditën e xhuma dhe pastrohet aq sa ka mundësi, i lyen flokët me vaj të flokëve ose parfumohet me parfum të cilin e ka në shtëpi, e pastaj shkon në xhuma dhe nuk i ndan dy vetë në saf dhe falet sa më tepër që mundet dhe e dëgjon imamin kur fillon me hutbe, atij do t’i falen mëkatet në mes dy xhumave.”

Hadithin e ka shënuar Buhariu.⁶⁷⁰

Kështu i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) porositi faljen e nafileve sa më tepër ditëve të xhumasë dhe nuk e ndalon atë, derisa të ngjitet imami në minber. Për atë shumica e përfaqësuesve të selefit, në mesin e tyre edhe Umer ibn El-Hattabi (رضي الله عنه) e në atë e pason edhe Imam Ahmed ibn Hanbeli kanë thënë: “Kur imami ngjitet në minber, është e ndaluar falja e nafileve, e kur fillon me ligjërimin e hutbes është i ndaluar bisedimi!”

Kështu ngjitjen e imamit në minber e kanë pranuar si shkak i ndalesës së faljes së nafileve e jo pozitën e diellit në zenit.

T’ia shtojmë kësaj që njerëzit gjenden në xhami të mbuluar dhe janë të penguar ta shohin pozitën e diellit në zenit, e falësi është i kapluar me namazin dhe nuk vëren se kur është dielli në zenit, e nuk ka mundësi për të kaluar nëpër krahët e njerëzve për të dalë nga xhamia dhe për ta parë diellin. Atë nuk ia urdhëron as feja.

Sa i përket transmetimit nga Ebu Katade, Ebu Davudi për të thotë që është mursel, sepse Ebu Halili nuk i ka dëgjuar hadithet nga Ebu Katade.

Transmetimi mursel pranohet nëse është i lidhur (mu’tesil) ose atë e vërteton kijasi ose qëndrimi i ndonjë as’habi, ose është nga radhët e transmetimeve të njohura mursel, të cilët janë të pranuar te dijetarët e hadithit, transmetuesi i të cilit është i

⁶⁶⁹ Shënon Ebu Davudi (1083), Lejth ibn Ebu Selimi është i vlerësuar si ravi i dobët, e në zinxhirin e transmetuesve shfaqet edhe ndërprerja.

⁶⁷⁰ Shënon Buhariu (2/308 dhe 309).

njohur sipas asaj që nuk i merr transmetimet e ravijëve (transmetuesve) të refuzuar dhe të dobët, por ka diç të ngjashëm që e fuqizon atë dhe bëhet i pranishëm.

Gjithashtu, kemi transmetime të tjera, të cilat e fuqizojnë mendimin, se nuk është e ndaluar falja e nafileve të premtën kur dielli është në gjysmën e qiellit, nga të cilët e veçojmë transmetimin të cilin e ka shënuar Shafiu në librin e vet. Ai thotë: “Transmetohet nga Is’hak ibn Abdullahu, e ai nga Ebu Seidi, ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar faljen e namazit nafile saktë në drekë (kur dielli është në gjysmën e qiellit), dielli nuk anon kah perëndimi, përveç të premtëve.”⁶⁷¹

Shafiu, në këtë mënyrë hadithin e përmendur e ka shënuar në *Kitabul Ihltifail-hadith*, e në veprën *Kitabul-xhumua*, ai thotë: “Na tregonte Ibrahim ibn Muhammedi⁶⁷² nga Is’haku...” Hadithin e njëjtë e transmeton Ebu Halid El-Ahmedi përmes zinxhirit nga një shejh Medinas i quajtur Abdullah ibn Seid el-Makberi, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه). Atë e ka shënuar edhe Bejhekiu në *El-Ma’rife* përmes zinxhirit nga Ata ibn Axhlani, i cili transmeton nga Ebu Nadiri, e ai nga Ebu Seidi dhe Ebu Hurejre (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar faljen e nafileve saktë në drekë, kur dielli gjendet në gjysmën e qiellit, përveç të premtëve.”

Ndërkaq, në zinxhirin e transmetuesve të këtij hadithi gjendet raviu, transmetimi i të cilit nuk pranohet. Me këtë rast Bejhekiu ka thënë: “Sikur këto hadithe t’i shtoheshin hadithit të Ebu Katades (رضي الله عنه), pjesërisht do ta fuqizonin shkallën e tij.”

Shafiu ka thënë: Njerëzit e kanë bërë shprehi që të shkojnë herët në xhuma dhe që të falen derisa imami nuk ngjitet mbi minber.”

Bejhekiu ka thënë: “Kjo mbi çfarë flet Shafiu, ceket në hadithe të drejtë.” Pra, bëhet fjalë mbi atë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nxiste mbi shkuarjen sa më të hershme në namazin e xhumasë dhe për faljen e nafileve derisa imami nuk ngjitet në minber, pa kurrfarë kufizimi. E kjo pikërisht përputhet në kontekstin e haditheve të cilët lejojnë bërjen e namazit nafile ditëve të premtë, kur dielli gjendet në zenit. I kemi shënuar transmetimet nga Atai, Tavusi, Hasan el-Basriu dhe Mekhuli ku edhe ata e lejojnë këtë lehtësim.

Dijetarët janë ndarë në tri grupe rreth bërjes së nafileve gjatë kohës kur dielli gjendet në mes të qiellit në zenit.

Qëndrimi i grupit të parë është që namazet nafile në këtë kohë assesi nuk janë të qortuara dhe ky është qëndrimi i Malikut.

⁶⁷¹ Shënon Shafiu (1/52). Is’hak ibn Abdullahu është metruk - raviu i rrefuzuar.

⁶⁷² Ibrahim ibn Muhammedi është njëri nga shejhët e Shafisë, por transmetimet e tij nuk pranohen.

Grupi i dytë pohon se kjo kohë për faljen e nafileve është e qortuar, si të premteve ashtu edhe ditëve të tjera dhe ky është qëndrimi i Imam Ebu Hanifes dhe praktikë e pranueshme në methhebin e Imam Ahmedit.

Grupi i tretë e mbështetë qëndrimin se kjo kohë për faljen e nafileve është e qortuar, përveç të premteve, e këtë mendim e mbështetë Imam Shafiu.

Veçoria e dymbëdhjetë e të premtes: Të lexuarit e sures El-Xhuma dhe El-Munafikun, apo të sures El-A'la dhe El-Gashije gjatë farzit të namazit të xhumasë, sepse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) siç cekë Muslimi në *Sahihun* e vet i ka lexuar këto sure gjatë xhumasë.⁶⁷³

Gjithashtu, Muslimi thekson se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të xhumave ka lexuar suret El-Xhuma dhe El-Gashije⁶⁷⁴. Të gjitha të përmendurat transmetohen nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

Nuk është i lavdëruar leximi i një pjese nga çdo sure, ose leximi vetëm i një sureje të përmendur në të dy rekatet e namazit të xhumasë. Kjo është në kundërshtim me sunnetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) edhe pse disa nga imamët e paditur e praktikojnë këtë.

Veçoria e trembëdhjetë e së premtes: E premtja është festë e përhershme e javës. Ebu Abdullah ibn Maxhe në *Sunenin* e vet e ka shënuar hadithin e transmetuar nga Ebu Lubabe ibn Abdul-Mundhiri, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ، وَأَعْظَمُهَا عِنْدَ اللَّهِ، وَهُوَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ الْأَضْحَى، وَيَوْمِ الْفِطْرِ، فِيهِ تَحْمَسُ خِلَالَهُ: خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ، وَأَهْبَطَ فِيهِ آدَمَ إِلَى الْأَرْضِ، وَفِيهِ تَوَقَّى اللَّهُ آدَمَ، وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَسْأَلُ اللَّهُ الْعَبْدُ فِيهَا شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ، مَا لَمْ يَسْأَلْ حَرَاماً، وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ، مَا مِنْ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ، وَلَا سَمَاءٍ، وَلَا أَرْضٍ، وَلَا رِيَّاحٍ، وَلَا جِبَالٍ، وَلَا شَجَرٍ إِلَّا وَهَنَ يُشْفِقْنَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ))

“Tek Allahu, e premtja është dita më e zgjedhur dhe më e shenjtë. Tek Allahu e premtja është më e shenjtë sesa dita e bajramit të Ramazanit dhe e Kurban Bajramit. E premtja i ka pesë veçori: të premten Allahu e ka krijuar Ademin, të premten Allahu e ka zbritur në Tokë dhe në atë ditë e ka bërë të vdes. Të premteve është një moment gjatë të cilit Allahu ia përmbush lutjen robit të Vet kur i lutet Atij, nëse nuk kërkon diç të ndaluar. Dhe ditën e premtje do të ndodhë Dita e Gjykimit.

⁶⁷³ E shënojnë Muslimi në *Sahihun* e vet, në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) (877), Ebu Davudi (1124), Tirmidhiu (519) dhe Ibn Maxhe (1118).

⁶⁷⁴ E shënon Muslimi në transmetimin nga En-Nu'man ibn Beshiri (878).

Dhe nuk ekziston asnjë melek fisnik, as qiell, as tokë, as erë, as kodër, as dru e që të mos ia ketë frikën ditës së premte."⁶⁷⁵

Veçoria e katërmbëdhjetë e së premtes: Të premteve është e lavdëruar veshja e rrobave më të bukura që mund t'i ketë njeriu. Në lidhje me këtë, Imam Ahmedi në *Musnedin* e tij e ka shënuar transmetimin nga Ebu Ejubi (رضي الله عنه) i cili thotë se e ka dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) që ka thënë:

((مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَمَسَّ مِنْ طَيِّبٍ إِنْ كَانَ لَهُ، وَلَبَسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، ثُمَّ خَرَجَ وَعَلَيْهِ السَّكِينَةُ حَتَّى يَأْتِيَ الْمَسْجِدَ، ثُمَّ يَرْكَعِ إِنْ بَدَأَ لَهُ، وَلَمْ يُؤْذَ أَحَدًا ثُمَّ أَنْصَتَ إِذَا خَرَجَ إِمَامُهُ حَتَّى صَلَّيَ، كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهُمَا.))

"Kush lahet të premteve dhe e përdor miskun nëse e ka, e i vesh rrobat më të bukura që i ka, pastaj i përlur vjen në xhami dhe falet aq sa mundet dhe nuk e pengon askënd dhe e dëgjon imamin kur hip në minber derisa nuk e kryen namazin, kjo për të do të bëhet shpagim për mëkatet në mes dy xhumave."⁶⁷⁶

Në *Sunenin* e Ebu Davudit, në transmetimin nga Abdullah ibn Selami (رضي الله عنه) ceket që e ka dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) kur nga minberi të premten ka thënë:

((مَا عَلَى أَحَدِكُمْ لَوْ اشْتَرَى ثَوْبَيْنِ لَيَوْمِ الْجُمُعَةِ سِوَى ثَوْبَيْنِ مِهْنَتِهِ))

*"A është shpenzim për dikë prej jush që të blej dy palë rroba përveç atyre me të cilat punon për çdo ditë?"*⁶⁷⁷

Në *Sunenin* e Ibn Maxhes në transmetimin nga Aishja (رضي الله عنها) theksohet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duke ligjëruar gjatë xhumasë, i kishte vërejtur disa njerëz me rroba të vjetruara, pastaj kishte thënë:

((مَا عَلَى أَحَدِكُمْ إِنْ وَجَدَ سَعَةً أَنْ يَتَّخِذَ ثَوْبَيْنِ لِحُجَّتِهِ سِوَى ثَوْبَيْنِ مِهْنَتِهِ))

⁶⁷⁵ E shënon Ibn Maxhe (1084), Ahmedi në *Musned* (3/430), e El-Buhariu në *Ez-Zevaid* për senedin e këtij hadithi thotë që është hasen.

⁶⁷⁶ E shënon Ahmedi në *Musned* (5/420), e zinxhiri i transmetuesve është hasen. Gjithashtu atë e ka shënuar edhe Ibn Huzejme (1775) dhe e ka vlerësuar si sahih.

⁶⁷⁷ E shënojnë Ebu Davudi (1078) dhe Ibn Maxhe (1095) dhe ky është versioni i tij. Senedi i hadithit është shih, siç e paraqet El-Buhariu në *Ez-Zevaid*.

“Vallë, a është vështirë për dikë prej jush që ka pasuri, që për vete të marr dy palë roba për xhuma përveç atyre me të cilat punon.”⁶⁷⁸

Veçoria e pesëmbëdhjetë e të premtes: Është e lavdëruar parfumimi i xhamive të premten. Seid ibn Mensuri nga Neim ibn Abdullah el-Muxhmiri thekson që Umer Ibn El-Hattabi (رضي الله عنه) ka urdhëruar që çdo të premte para xhumasë të parfumohet xhamia medinase (të kadiset).

Konsideroj që për shkak të kësaj Neimi e mori pseudonimin (kunjën) El-Muxhmir ai që parfumon – ai që kadis.

Veçoria e gjashtëmbëdhjetë e të premtes: Ai për të cilin xhumaja është e obliguar, nuk e ka të lejuar të niset për udhëtim pasi që hynë koha e namazit të xhumasë, para se ta falë atë. Ndërkaq, sa i përket nisjes para se të hyj koha e xhumasë, dijetarët mbi këtë paraqesin tre mendime: njëra palë atë e ndalon, tjetra palë atë e lejon, e të tretët udhëtimin e tillë e lejojnë vetëm për shkak të luftës në rrugë të Allahut (subhanehu ve te'ala).

Sipas mendimit të shkollës juridike Shafite është i ndaluar udhëtimi pasi që dielli të arrij në zenit.⁶⁷⁹ Në rast se ka të bëjë me udhëtimin për shkak të ibadetit, ata paraqesin dy qëndrime: Njërën e përfaqëson Imam En-Neveviu i cili atë e konsideron të ndaluar, mendimin e tretë e përfaqëson Imam Er-Rafiu i cili udhëtimin e tillë e lejon.

Sa i përket nisjes për në udhëtim gjatë të premteve para namazit të drekës, gjegjësisht para kohës së xhumasë, vet imam Shafiu i paraqet dy mendime: (të cilët i ka paraqitur gjatë qëndrimit të tij në Irak) ku e lejon udhëtimin e tillë, derisa sipas mendimit të ri (pas kalimit të tij në Egjipt) udhëtimin e tillë e identifikon me udhëtimin pas namazit të xhumasë (pas kohës së xhumasë) domethënë, që nuk është i lejuar.

Sipas mendimit të shkollës juridike malikase autori⁶⁸⁰ i *Et-Tefrisit* thotë: “Pasi që dielli arrin në zenit, askujt nuk i lejohet udhëtimi para se ta fal namazin e xhumasë. Nuk ka pengesë që të udhëtoj para se të hyjë koha e xhumasë, por për atë që është

⁶⁷⁸ E shënon Ibn Maxhe (1096) dhe Ibn Huzejme (1765), ndërkaq, në senedin e hadithit është Zuheja ibn Muhammed Et-Temimi, nga ai hadithin e transmeton Amr ibn Ebu Seleme Ed-Dimashki, ndërsa transmetimet e ravijëve të Shamit, të cilët i merrnin nga Zubejri nuk janë valide, prandaj ky transmetim është në shkallën e haditheve daif. Ndërkaq hadithi i mëparshëm e vërteton këtë transmetim dhe atë e ngrit në shkallën e sahihut.

⁶⁷⁹ Sepse me atë hynë koha në të cilën mund të falet namazi i xhumasë (sh.p.).

⁶⁸⁰ Abdullah ibn El-Hasan ibn El-Xhelab El-Basriu, jurist shariatik dhe metodolog, ka vdekur në vitin 378 të hixhrit pas kthimit nga haxhxi, shiko *Ed-Dihaxhul-medhheb* (146).

në shtëpi, më mirë është që pas faljes së namazit të sabahut të premtën të mos shkoj askund derisa nuk e fal namazin e xhumasë.”

Imam Ebu Hanifja në përgjithësi e lejon qarkullimin në udhëtim të premtën. Darekutni në përmbledhjen *El-Efrad*, në transmetimin nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) thekson që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

“Kush të premtëve niset në udhëtim nga vendqëndrimi i vet, melaiket bëjnë dua që të mos e gjej bashkudhëtarin gjatë udhëtimit të vet!” Ky është njëri nga transmetimet e Ibn Luhejit.

Në *Musnedin* e imam Ahmedit gjendet transmetimi nga El-Hikami i cili transmeton nga Miksemi, ai nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه), i cili ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e dërgoi Abdullah ibn Er-Revahun në njërën nga ekspeditat. Dita kur duheshin për t’u nisur ishte e premtë dhe të gjithë që ishin caktuar për ekspeditë u nisën, e Ibn Er-Revahi tha: “Nuk do të nisem tani por do ta fal namazin e xhumasë me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم)” Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e përfundoi namazin, e vërejti Ibn Er-Revahun dhe e pyeti: “Çfarë të pengoi që me agim nuk u nise me shokët e ty në ekspeditë?!” Ai u përgjigj: “Dëshirova që të falem me ty, pastaj do t’i zë!” Në atë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tha: “Sikur të kishe dhënë atë çka ka në tokë për sadaka, nuk do ta kishe arritur vlerën e daljes së tyre që nga agimi në ekspeditë.”⁶⁸¹

Ndërkaq, ky hadith ka mangësi sepse El-Hakimi nuk i ka dëgjuar hadithet nga Miskemi.⁶⁸²

Kështu do të veprojë udhëtari nëse nuk frikësohet që do ta humbë bashkudhëtarin. Por, nëse frikësohet se do t’i humbë bashkudhëtarët në udhëtim dhe frikësohet që nuk do të mund t’i zë ata, atëherë udhëtimin e ka të lejuar pa kurrfarë kushtëzimi, sepse ky justifikim është i mjaftueshëm që njeriu të lirohet nga obligimi i xhumasë dhe namazi me xhemat.

Është më e besueshme që edhe fjalët e imam El-Evzaiut kanë të bëjnë me këtë situatë, kur është pyetur mbi njeriun që e kishte shaluar kafshën e vet për udhëtim në momentin kur e ka dëgjuar edhanin për namazin e xhumasë dhe ka thënë: “Le të niset për udhëtim!” Si deklarata e Abdullah ibn Umerit (رضي الله عنه): “Xhumaja nuk është pengesë për udhëtim!”

⁶⁸¹ Shënojnë Ahmedit në *Musned* (1/224), Tirmidhiu (527).

⁶⁸² Në zinxhirin e transmetuesve të hadithit gjendet edhe El-Haxhxhaxh ibn Ertai të cilin e kanë vlerësuar si transmetues të sigurtë me shumë gabime dhe me zhvendosjen e hadithit. Tirmidhiu për hadith thotë që është garib dhe që nuk e njohim atë përveç përmes këtij zinxhiri të transmetuesve. Jahja ibn Seidi thotë: “Shu’be ka thënë: “El-Hikemi nuk ka dëgjuar nga Miksemi përveç pesë haditheve, pastaj i ka numëruar ata, e ky hadith nuk është në mesin e tyre.”

Fakti që ata dy e lejojnë nisjen për udhëtim, në përgjithësi paraqet pyetjen rreth së cilës dijetarët nuk janë të pajtimit, por argumentet edhe këtu do të vendosin. Abdur-Rezaku në *Musanefin* e vet shënon, mbi transmetimin nga Muameri, përmes Halid el-Hazit, ai nga Ibn Sirini, që Umer el-Hattabi (رضي الله عنه) pasi që e ka falur namazin e xhumasë e ka parë një njeri me një çantë udhëtimi dhe e ka pyetur: “Çfarë është me ty?!” E ky iu përgjigj: “Dëshirova të nisem për udhëtim; por më erdhi keq për t’u nisur pa e falur namazin e xhumasë!” Në atë Umeri (رضي الله عنه) tha: “Namazi i xhumasë nuk të pengon për udhëtim derisa nuk është koha për të.”⁶⁸³ Ky është argument i atyre që e ndalojnë udhëtimin pasi që hynë koha e namazit, përkatësisht e namazit të xhumasë, e e lejojnë atë para namazit të xhumasë.

Transmetimin e njëjtë e cekë Abdur-Rezaku nga Eth-Thevriu, ai nga El-Esved ibn Kajsi, e ai nga babai i vet, i cili ka thënë: “Umer ibn El-Hattabi (رضي الله عنه) e kishte vërejtur një njeri të përgatitur për udhëtim duke thënë: “Sot është dita e namazit të xhumasë, sikur të mos ishte kështu, tani më do të nisesha për rrugë!” Në atë Umeri i tha: “Namazi i xhumasë nuk e pengon njeriun për udhëtim, prandaj nisu për rrugë para se të vijë dreka.”⁶⁸⁴

Gjithashtu, e paraqet transmetimin nga Eth-Thevriu, ai nga Ibn Ebi Zi’bai, ai nga Salih ibn Kethiri, e ai nga Ez-Zuhriu i cili thotë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) është nisur në udhëtim të premtën në mëngjes duke mos e pritur namazin e xhumasë.”⁶⁸⁵

Në *El-Musanef* gjithashtu ceket transmetimi nga Muammeri i cili thotë: “E pyeta Jahja ibn Ebi Kethirin “A mund të niset njeriu në udhëtim të premtëve?”, e ai mu përgjigj se ajo është e qortuar. Prandaj, fillova të flisja mbi lehtësimin sheriatik në lidhje me atë, e ai më tha: “Rrallë mund të ndodh që njeriu të niset për udhëtim të premtëve, e që gjatë atij udhëtimi të mos e përjetoj atë që nuk dëshiron. Nëse këtë e shqyrton më mirë, ka për të parë se ashtu është!”⁶⁸⁶

Ibn El-Mubareku nga El-Evzaiu i cekë fjalët e Hasan ibn Ebu Atiut: “Kur njeriu niset në udhëtim të premtëve, atë e mallkon dita që të mos jetë i ndihmuar në atë që dëshiron ta arrijë dhe që të mos e gjej bashkudhëtarin gjatë atij udhëtimi.”⁶⁸⁷

⁶⁸³ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musanef* (5536), e zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

⁶⁸⁴ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musanef* (5537).

⁶⁸⁵ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musanef* (5540), ky transmetim është mursel, ndërsa Salih ibn Kethiri është i panjohur si ravi.

⁶⁸⁶ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musanef* (5541).

⁶⁸⁷ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musanef* (5542).

El-Evzaiu transmeton që Ibn El Musejjibi ka thënë: “Të premtëve udhëtohet pas namazit të xhumasë!” Ibn Xhurejxhi thotë: E pyeta Attanë: “A ka depërtuar deri te ti transmetimi në të cilin thuhet: “Atë që e zë nata, natën e së premtes në ndonjë vendbanim ku falet xhumaja, mos ta lëshoj vendbanimin ku falet xhumaja, mos ta lëshoj atë derisa nuk e falë namazin e xhumasë!” Ai mu përgjigj: “Vetëm është e qortuar.” Thash: “Mendoj që të udhëtoj derisa është e enjte?” Tha: “Jo, atë ditë nuk ka pengesë për udhëtim.”⁶⁸⁸

Veçoria e shtatëmbëdhjetë e xhumasë: Ai që niset për namazin e xhumasë, për secilin hap ka shpërblimin e të gjitha namazeve vjetore dhe të agjërimin që ka agjëruar gjatë atij viti. Abdur-Rezzaku në transmetimin nga Muammeri, të cilin ai e transmeton nga Jahja ibn Ebi Kethiri, përmes Kilabes dhe Ebu el-Eshaz es-Sananiut nga Evi ibn Evi (رضي الله عنه) cekë që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((من غَسَلَ وَاغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَبَكَرَ وَابْتَكَرَ، وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ، فَأَنْصَتَ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ يَخْطُوهَا صِيَامُ سَنَةٍ وَقيامها، وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ))

“Ai që pastrohet dhe lahet të premtëve, niset herët duke nxituar (për në xhami) dhe ulet afër imamet dhe e dëgjon hutben me vëmendje, për secilin hap që e ka bërë (deri në xhami) ka për të pasur shpërblim sa vlera e të gjithë namazeve dhe agjërimin të një viti, e kjo për Allahun është e lehtë.”⁶⁸⁹

Këtë transmetim e cek edhe Imam Ahmedi në *Musnedin* e vet.

Imam Ahmedi fjalën “pastrohet” (gasele) të përmendur në hadith e komenton si pastrim pas marrëdhënieve seksuale me gruan e vet. Në mënyrë të njëjtë atë e komenton edhe imam Veki’u.

Veçoria e tetëmbëdhjetë e të premtes: Kjo është ditë në të cilën falen mëkatet. Imam Ahmedi në *Musnedin* e vet e cekë transmetimin nga Selmani (رضي الله عنه) i cili thotë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) më pyeti:

((أَتَدْرِي مَا يَوْمُ الْجُمُعَةِ؟)) قلت: هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي جَمَعَ اللَّهُ فِيهِ أَبَاكَمِ آدَمَ قَالَ: ((وَلَكِنِّي أَذْرِي مَا يَوْمُ الْجُمُعَةِ، لَا يَتَطَهَّرُ الرَّجُلُ فَيَحْسِنُ طَهْرَهُ، ثُمَّ يَأْتِي الْجُمُعَةَ، فَيُنْصِتُ حَتَّى يَقْضِيَ الْإِمَامُ صَلَاتَهُ إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْمَقْبَلَةِ مَا اجْتَنَبَتِ الْمَقْتَلَةَ)).

⁶⁸⁸ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musannef* (5543).

⁶⁸⁹ Shënon Abdur-Rezzaku në *El-Musannef* (5570), Ahmedi në *Musned* (4/8), Tirmidhiu (496), Ebu Davudi (345), Nesaiu (3/95), Ibn Maxhe (1087). Senedi i hadithit është i drejtë edhe Ibn Huzejme, gjithashtu atë e ka vlerësuar si sahih (1758 dhe 1767).

*"A e di se cila ditë është e premtja?! Unë u përgjigja: "Ajo është ditë në të cilën Allahu e krijoi babain tonë Ademin!" I Dërguari i Allahut në atë tha: "Unë e di se cila ditë është e premtja! Asnjë njeri nuk do të pastrohet mirë, e pastaj të vijë në namazin e xhumasë, e pastaj të dëgjoj dhe të heshtë derisa imami nuk e përfundon namazin, e që kjo të mos bëhet për të shpagim për mëkatet që do t'i bëjë deri në xhumanë e ardhshme, nëse përjashtohen mëkatet e mëdha."*⁶⁹⁰

Në *Musnedin* e Ahmedit, gjithashtu ceket transmetimi i Ata el-Harasanit nga Nubejsh el-Huzeli, i cili i tregonte hadithet e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم):

((إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُؤْذِي أَحَدًا، فَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْإِمَامَ خَرَجَ، صَلَّى مَا بَدَأَ لَهُ، وَإِنْ وَجَدَ الْإِمَامَ قَدْ خَرَجَ، جَلَسَ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ حَتَّى يَقْضِيَ الْإِمَامُ جُمُعَتَهُ وَكَلَامَهُ، إِنْ لَمْ يُعْقَرْ لَهُ فِي جُمُعَتِهِ تِلْكَ ذُنُوبُهُ كُلُّهَا، أَنْ تَكُونَ كَفَّارَةً لِلْجُمُعَةِ الَّتِي تَلِيهَا))

*"Kur muslimani lahet të premtën, pastaj niset në xhami duke mos e fyer askënd dhe vjen para se të ngjitet imami në minber, e falet sa mundet, por nëse imami tani më gjendet në minber, atëherë ulet, heshtë dhe dëgjon derisa imami nuk e përfundon ligjërimin dhe namazin – xhuma, por nëse me këtë veprim nuk i falen mëkatet, atëherë kjo do të jetë shpagim për mëkatet të cilat do t'i bëjë deri në xhumanë e ardhshme."*⁶⁹¹

Në *Sahihun* e Buhariut, në transmetimin nga Selmani (رضي الله عنه) ceket që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدَّهْنُ مِنْ دُهْنِهِ أَوْ يَصَرُّ مِنْ طِبِّ بَيْتِهِ، ثُمَّ يَخْرُجُ، فَلَا يَفْرُقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غَفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخَرِ))

"Çdo njeri i cili lahet dhe pastrohet aq sa ka mundësi, i lyen flokët me vaj aromatik, ose parfumohet me aromën të cilën e ka në shtëpi, pastaj del në xhami dhe nuk i

⁶⁹⁰ Shënon Ahmedi në *Musned* (5/439). Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm, me atë që në sened ceket saktësia nga *Hejthemi* dhe El-Mugire ibn Miksemi. El-Hethemi e përmend transmetimin në *Mexhmeuz-zevaïd* (2/174) duke e cekur: "E ka shënuar Et-Teberaniu në veprën *El-Kebiri* e zinxhiri i transmetuesve është hasen."

⁶⁹¹ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (5/75), e El-Mundhiri në *El-Tegribu* (2/6-7), për këtë transmetim thotë: "E shënon Ahmedi, edhe pse Ata'i, sipas asaj që e di, nuk i ka dëgjuar hadithet nga Nubejshi. El-Hejthemi në *Mexhmeuz-zevaïd* (2/171) thotë: "Hadithin e shënon Ahmedi dhe transmetuesit të cilët e cekin atë janë transmetuesit e Sahihut, përveç shejhut Ahmed, e ai te ne është i besueshëm."

ndan dy vetë në saff (rresht) dhe falet sa më shumë që mundet, e dëgjon imamin duke ligjëruar, atij do t'i falen mëkatet në mes dy xhumave."⁶⁹²

Në *Musnedin* e Ahmedit, në transmetimin e Ebu Derdait (رضي الله عنه) theksohet se i Dërguari i Allahut ka thënë:

((مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، ثُمَّ لَبَسَ ثِيَابَهُ، وَمَسَّ طَبِيباً إِنْ كَانَ عِنْدَهُ، ثُمَّ مَشَى إِلَى الْجُمُعَةِ وَعَلَيْهِ السَّكِينَةُ، وَلَمْ يَتَخَطَّ أَحَدًا، وَلَمْ يُؤْذِهِ، وَرَكَعَ مَا قُضِيَ لَهُ، ثُمَّ انتَظَرَ حَتَّى يَنْصَرِفَ الْإِمَامُ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَ الْجُمُعَتَيْنِ))

"Kush lahet të premtën, pastaj i vesh rrobat e veta më të bukura, parfumohet me parfum nëse e posedon atë, pastaj qetësisht niset në xhami për namazin e xhumasë, nuk kalon nëpër krahët e asnjërit dhe nuk e shqetëson askënd, fal nafile aq sa Allahu e lejon dhe pret që imami të kthehet (pas farzit), atij do t'i falen mëkatet në mes dy xhumave."⁶⁹³

Veçoria e nëntëmbëdhjetë e së premtes: Xhehennemi për çdo ditë ndizet flakë me lëndë djegëse shtesë përveç të premtëve, e më herët e kemi cekur transmetimin nga Ebu Katade (رضي الله عنه) në lidhje me atë. Sekreti i veprimt të tillë, e Allahu më së miri e di, fshihet në ibadetet, duatë (lutjet) me pendim dhe me lutje të përlura, të drejtuara në atë ditë Allahut të Lartësuar, çka së bashku kontribuojnë që në atë ditë Xhehennemi të mos ndizet flakë dhe të mos zemërohet – ndizet nga hidhërimi. Nga kjo edhe mëkatet e besimtarëve janë më të vogla të premtëve në krahasim me mëkatet e tyre ditëve të tjera, sikur që edhe të shfrenuarit edhe mëkatarët e mëdhenj ngurojnë nga bërja e disa mëkateve të premtëve, derisa të shtunën dhe ditëve të tjera nuk veprojnë ashtu.

Në bazë të tekstit të hadithit të përmendur mund të përfundohet që ndezja flakë e Xhehennemit ka të bëjë me periudhën e jetës së dynjasë ekzistuese, çka domethënë që Xhehennemi për çdo ditë ndizet flakë përveç të premtëve. Vuajtjet dhe dhembjet e Xhehennemit pas Ditës së Gjykimit nuk do të qetësohen dhe as dënimi i atyre që do të qëndrojnë në të nuk do të zbutet. Nga ky shkak, xhehennemlinjtë do t'i thërrasin ruajtësit e Xhehennemit që ta lusin Zotin e tyre që bile për një ditë, t'ua zbus vuajtjet, por ruajtësit nuk do t'u përgjigjen atyre.

Veçoria e njëzet e së premtes: Gjatë kësaj dite është i fshehur momenti i përmbushjes së lutjes gjatë të cilit Allahu i Lartësuar nuk e refuzon lutjen e robit të

⁶⁹² Shënon Buhariu (2/308 dhe 309).

⁶⁹³ Shënon Ahmedi në *Musned* (5/198) në transmetimin nga Harb ibn Kajs i ai nga Ebu Derdai, edhe pse Harbi nuk i ka dëgjuar hadithet nga Ed-Derda, por në favor të tij shkojnë transmetimet nga Ebu Seidi dhe Ebu Hurejre (رضي الله عنه), të cilët i ka shënuar Ahmedi si edhe transmetimet e Ebu Dherras, të cilët gjithashtu gjenden te Ahmedi dhe në bazë të asaj është sahih bigajrihi.

vet musliman që kërkon diçka. Në të dy *Sahihët* ceket transmetimi i Ebu Hurejres (رضي الله عنه) i cili thotë:

((إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَقَالَ: بِيَدِهِ يَقْلِلُهَا))

"I Dërguari i Allahut ka thënë: "Të premteve ekziston një moment gjatë të cilit nëse rob musliman nga Allahu kërkon diçka duke u falur, Allahu do t'ia jap atë dhe ka treguar me dorë se ai është moment i shkurtër."694

Në *Musned* në transmetimin nga Ebu Lubabe ibn Abdul-Mundhiri (رضي الله عنه) ceket se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((سَيُذُّ الْأَيَّامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَأَعْظَمُهَا عِنْدَ اللَّهِ، وَأَعْظَمُ غَدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ الْفِطْرِ، وَيَوْمِ الْأَضْحَى، وَفِيهِ خَمْسُ حِصَالٍ: خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ، وَأَهَبَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ إِلَى الْأَرْضِ، وَفِيهِ تَوَقَّى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ، وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَسْأَلُ اللَّهُ الْعَبْدَ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ مَا لَمْ يَسْأَلْ حَرَامًا، وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ، مَا مِنْ مَلِكٍ مُقَرَّبٍ، وَلَا أَرْضٍ، وَلَا رِيَّاحٍ، وَلَا بَحْرٍ، وَلَا جِبَالٍ، وَلَا شَجَرٍ، إِلَّا وَهَنَ يُشْفِقَنَّ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ))

"Dita më e zgjedhur është e premija dhe ajo është dita më e shenjtë te Allahu. Është më e shenjtë tek Allahu sesa dita e bajramit të Ramazanit dhe bajramit të kurbanit. E premija i ka pesë veçori. Në të Allahu i Lartësuar e ka krijuar Ademin (عليه السلام), të premten e ka zbritur atë në Tokë dhe të premten Allahu i Lartësuar ka bërë që Ademi të vdesë. Të premten ekziston një moment gjatë të cilit Allahu nuk i refuzon lutjet e robit, nëse nuk kërkon diçka të ndaluar. Në Ditën e të premtes do të bëhet Dita e Gjykimit. Nuk ekziston as melaike fisnike, as tokë, as erë, as det, as kodër, as dru e që të mos ia kanë frikën të premtes."695

Dijetarët kanë divergjenca rreth momentit të përmbushjes së lutjeve, se a ekziston ai moment ende dhe se a është i abroguar me vdekjen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Në lidhje me ekzistimin e momentit, siç thekson Ibn Abdul Berri dhe dijetarët e tjerë, ekzistojnë dy mendime. Ata të cilët konsiderojnë se ai moment ekziston, ende nuk janë të pajtimit se a është ai moment përherë i caktuar në një pjesë të ditës apo nuk është dhe në lidhje me këtë i kemi dy mendime. Grupi i cili thotë që ky moment është i lidhur me pjesën konkrete të ditës, është ndarë në njëmbëdhjetë mendime.

⁶⁹⁴ Shënojnë Buhariu (2/344), Muslimi (853), Nesaiu (3/115) dhe Ibn Maxhe (1137).

⁶⁹⁵ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (3/43) dhe Ibn Maxhe (1084). Hadithin e kemi cekur më herët, e është vlerësuar si hasen.

Mendimi i parë: Ibn El-Mundhiri thotë: “E kemi shënuar transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “Ky moment hynë nga agimi deri në lindje të diellit, pas ikindisë e deri te perëndimi i diellit!”

Mendimi i dytë: Momenti i përmbushjes së lutjes hynë me fillimin e zevalit-(koha që nga ora 11 deri në ora 14). Këtë e cekë Ibn El-Mundhiri si qëndrim i Hasan El-Basriut dhe i Ebu Alisë.

Mendimi i tretë: Është momenti kur myezini e thërret edhanin për namazin xhuma. Ibn El-Mundhiri tregon: “Këtë e kemi shënuar në transmetimin nga Jahjai (رضي الله عنه).

Mendimi i katërt: Ky është momenti kur imami ulet në minber dhe derisa nuk përfundon. Ibn El-Mundhiri thotë: “Këtë e kemi transmetuar nga Hasan El-Basriu.

Mendimi i pestë: “Ky është momenti të cilin i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka zgjedhur që gjatë tij të falet namazi i xhumasë. Këtë mendim e mbështetë Ebu Burde.

Mendimi i gjashtë: “Atë e cekë Es-Sivar el-Adevi, e ai thotë: “Konsideronim që lutja plotësohet gjatë kohës së drekës deri te namazi i xhumasë.”

Mendimi i shtatë: Ebu Dherre (رضي الله عنه) konsideron se ky është momenti kur dielli gjatë lindjes kërcen nga horizonti për një pëllëmbë dhe zgjatë derisa dielli nuk ngrihet sa lartësia e një arshini.

Mendimi i tetë: Ky është momenti kur hynë koha e ikindisë deri te perëndimi i diellit. Këtë mendim e mbështetin Ebu Hurejre (رضي الله عنه). Atai, Abdullah ibn Selami dhe Tabusi, e të gjitha këto i cekë Ibn El-Mundhiri.

Mendimi i nëntë: Ky është momenti i fundit i kohës së ikindisë. Ky është mendimi i Imam Ahmedit dhe i shumicës së as’habëve dhe tabiinëve.

Mendimi i dhjetë: Ky është momenti kur imami gjendet në minber për shkak të ligjërimit dhe zgjatë deri te përfundimi i namazit. Këtë e cekë En-Neveviu dhe të tjerët.

Mendimi i njëmbëdhjetë: Ky moment hynë të premtëve në të tretën e fundit të ditës. Këtë mendim e cek autori i *El-Mugnit*. Ka’bi (رضي الله عنه) ka thënë: “Sikur njeriu ta ndante ditën e të premtes në pjesët e njëjta dhe sikur çdo të premtë të lutej në tjetrën pjesë, për disa të premtë do ta kishte gjetur atë moment.” Umeri (رضي الله عنه) ka thënë: “Me të vërtetë gjatë një dite është shumë lehtë të kërkohet diç.”

Mendimet më të drejta nga të gjitha mendimet e përmendur janë dy të cilët i fuqizojnë transmetimet e tjera, por njëri nga ato dy mendime përsëri është më i fortë sesa ky i dyti:

Mendimi i parë është që ky moment është që nga momenti kur imami ulet në minber deri te përfundimi i namazit të xhumasë, e argumenti që e vërteton këtë është hadithi të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet dhe në transmetimin nga Ebu Burda ibn Ebi Musai i cili cek që Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) i ka thënë: “A e ke dëgjuar babain tënd që flet diç mbi momentin e përmbushjes së lutjes të premtëve?” “Po e kam dëgjuar që thotë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke thënë se:

((هِيَ مَا بَيَّنَّ أَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ))

“Ai është ndërmjet uljes së imamit në minber deri te përfundimi i namazit.”⁶⁹⁶

Ibn Maxhe dhe Tirmidhiu në transmetimin nga Amr ibn Avf el-Muzemili shënojnë hadithin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ku qëndron:

((إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً لَا يَسْأَلُ اللَّهُ الْعَبْدَ فِيهَا شَيْئاً إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ)) قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيُّهُ سَاعَةٌ هِيَ؟ قال: ((حِينَ تُقَامُ الصَّلَاةُ إِلَى الْانْصِرَافِ مِنْهَا))

“Me të vërtetë, të premtëve ekziston një moment gjatë të cilit asnjë rob nuk do të kërkojë diç nga Allahu, e që Ai të mos i japë atë.” Pyetën: “O i Dërguar i Allahut, cili është ai moment?!” Ai u përgjigj: “Nga fillimi i namazit e deri te largimi prej tij.”⁶⁹⁷

Mendimi i dytë, i cili thotë që momenti i përmbushjes së lutjes hynë pas namazit të ikindisë është mendimi më i vërtetuar sesa mendimi i mëparshëm. Këtë mendim e mbështet Abdullah ibn Selami (رضي الله عنه), Ebu Hurejre (رضي الله عنه), Imam Ahmedi dhe shumë të tjerë. Argumentin për këtë mendim e gjejmë në *Musnedin* e Imam Ahmedit në transmetimin nga Ebu Seidi dhe Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً لَا يُؤَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا خَيْرًا إِلَّا أُعْطَاهُ إِيَّاهُ وَهِيَ بَعْدَ الْعَصْرِ))

⁶⁹⁶ Shënon Muslimi (853).

⁶⁹⁷ Shënojnë Ibn Maxhe (1138), Tirmidhiu (490). Në senedin e hadithit është Kethir ibn Abdullah ibn Amër ibn Avf El-Muzeni, e ai është vlerësuar si ravi i dobët - daif, meqenëse Tirmidhiu transmetimin e tij e vlerëson si garib hasen. Mundhiri në *Et-Tegrib* cekë: “Kethir ibn Abdullahu vlerësohet si vahim bi merre” (i vlerësuar si ravi i dobët), edhe pse Tirmidhiu transmetimet e tij i konsideron të mirë - hasen. Në kaptinën mbi sulhin (marrëveshjen-pajtimi) një transmetim i tij është i vlerësuar si shih - i drejtë. Hafidhi i ka kundërshtuar të dy vlerësimet e Tirmidhiut në lidhje me Kethir ibn Abdullah El-Muzenin, e Allahu më së miri e di.

“Me të vërtetë të premtëve ekziston një moment gjatë të cilit asnjë rob nuk do të kërkojë diçka nga Allahu e që Ai të mos ia jep atë. E Ai është pas ikindisë!”⁶⁹⁸

Ebu Davudi dhe Nesa’iu e shënojnë transmetimin nga Xhabiri (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((يوم الجمعة اثنا عشر ساعة، فيها ساعة لا يوجد مسلم يسأل الله فيها شيئاً إلا أعطاه، فالتمسوها آخر ساعة بعد العصر))

“E premtja i ka dymbëdhjetë orë, e në njërin prej tyre është momenti gjatë të cilit nëse muslimani kërkon diç nga Allahu, Ai edhe do t’ia jap atë. Kërkoni atë moment në orën e fundit pas ikindisë.”⁶⁹⁹

Seid ibn Mensuri ka shënuar në *Sunenin* e vet, në transmetimin nga Ebu Selem ibn Abdur-Rahmani (رضي الله عنه) që një grup shokësh të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) janë mbledhur dhe kanë biseduar mbi momentin kur përmbushet lutja të premtëve, ishin ndarë nga takimi e nuk kanë pasur divergjenca në mendimin që ai moment është në orën e fundit të ditës së premtë.

Në *Sunenin* e Ibn Maxhes ceket transmetimi nga Abdullah ibn Selami (رضي الله عنه): “Në shoqërinë e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) kam thënë:

إِنَّا لَنَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ (يعني التوراة) فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ سَاعَةً لَا يُؤَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ شَيْئاً إِلَّا قَضَى اللَّهُ لَهُ حَاجَتَهُ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَأَشَارَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ بَعْضَ سَاعَةٍ. قُلْتُ: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْ بَعْضَ سَاعَةٍ. قُلْتُ: أَيُّ سَاعَةٍ هِيَ؟ قَالَ: ((هي آخر ساعة من ساعات النهار)). قُلْتُ: إِنَّمَا لَيْسَتْ سَاعَةً صَلَاةً، قَالَ: بَلَى إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ إِذَا صَلَّى، ثُمَّ جَلَسَ لَا يَجْلِسُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ، فَهُوَ فِي صَلَاةٍ))

“Në Librin e Allahut (duke menduar mbi Tevratin) është një moment në të cilin asnjë rob-musliman gjatë namazit nuk do të kërkojë diçka nga Allahu e që Allahu të mos ia përmbush lutjen.” Abdullahu vazhdon: “E në atë, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

⁶⁹⁸ Shënon Ahmedi në *Musned* (2/282). Në senedin e hadithit shfaqet Muhammed ibn Seleme el Ensari, e ai është i panjohur. Ndërkaq, transmetimin e vërteton hadithi që në vijim pason.

⁶⁹⁹ Transmeton Ebu Davudi (1048), Nesaiu (3/99) dhe (100). Senedi i hadithit është i mirë, e Hakimi e vlerëson si sahih (1/279), çka e ka vërtetuar edhe Edh-Dhehebiu. Imam Neveviu gjithashtu, e vlerëson si sahih, derisa Hafidh Ibn Haxheri për këtë transmetim thotë që është hasen. Tirmidhiu cekë: “Ahmedi mendon (mbi Ibn Hambelin) thotë: “Shumë hadithe, që flasin mbi momentin e pranimit të lutjes gjatë ditës së xhumasë, tregojnë se ai moment është pas namazit të ikindisë, por atë (momentin) duhet kërkuar edhe pas hyrjes së namazit të drekës.” Shiko Fet’hul-Bari (2/351).

m'u drejtua duke më bërë me shenjë: "Ose një pjesë të orës." Unë thash: "Të vërtetën e ke thënë o i Dërguar i Allahut, ose një pjesë të orës." Pastaj pyeta: "Cili është ai moment." Ai u përgjigj: "Ai moment është në orët e fundit të ditës!" Unë shtova: "Ky nuk është ndonjë moment gjatë namazit?" e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ma ktheu: "Po, është, sepse robi besimtar kur e kryen namazin dhe vazhdon të qëndroj për shkak të namazit, ai edhe më tutje është në namaz!"⁷⁰⁰

((لَاَنَّ فِيهَا طُبِعَتْ طِينَةُ أَبِيكَ آدَمَ، وَفِيهَا الصَّعَقَةُ وَالْبَغْتَةُ، وَفِيهَا الْبُطْشَةُ، وَفِي آخِرِ ثَلَاثِ سَاعَاتٍ مِنْهَا سَاعَةٌ مَنْ دَعَا اللَّهَ فِيهَا اسْتُجِيبَ لَهُ))

"Në atë ditë është i tubuar (dheu i rëndomtë) deltina e babait tënd Ademit, në atë ditë do të bëhet vdekja e të gjitha krijesave, e pastaj ringjallja. Në atë ditë do të shfaqet frika e llahtarshme, gjatë tri orëve të fundit të së premtes është një moment, dhe kush gjatë atij momenti e lut Allahun, atij do t'i përmbushet lutja."⁷⁰¹

Në përmbledhjen e Ebu Davudit, Tirmidhiut dhe Nesa'iut ceket hadithi i transmetuar nga Ebu Seleme ibn Abdur-Rahmani, i cili transmeton nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((حَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ أَهِيَطُ، وَفِيهِ تَيْبٌ عَلَيْهِ، وَفِيهِ مَاتَ، وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ، وَمَا مِنْ دَائِبَةٍ إِلَّا وَهِيَ مُصِخَّةٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، مِنْ حِينَ تُصْبِحُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ شَقَقًا مِنْ السَّاعَةِ، إِلَّا الْجَنِّ وَالْإِنْسَ، وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَاجَةً إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهَا))

"Dita më e mirë në të cilën ka lindë dielli është dita e premte. Në atë ditë Ademi është zbritur në Tokë. Në atë ditë i janë falur mëkatet (e Xhennetit) dhe në atë ditë ka vdekur. Edhe Dita e Gjykimit do të jetë të premten. Nuk ka asnjë krijesë në Tokë, përveç njerëzve dhe xhindëve e që të premteve qysh nga agimi e deri te lindja e diellit të mos përgjoj duke u frikësuar nga Dita e Gjykimit. Të premteve është një moment, e nëse gjatë atij momenti robi besimtar gjatë namazit kërkon diçka nga Allahu, Allahu do t'ia përmbushë lutjen." Ka'bi pyeti: "A është kjo vetëm një ditë gjatë vitit?", ai iu përgjigj: "Jo, por çdo të premte." Pastaj, Ka'bi e lexonte Tevratin dhe tha: "Të vërtetën e ka thënë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم)." Ebu Hurejre vazhdon së treguari: "E takova Abdullah ibn Selamin, ia tregova rastin tim me

⁷⁰⁰ Shënon Ibn Maxhe (1139).

⁷⁰¹ Shënon Ahmedi në *Musned* (2/311). Në senedin e hadithit është El-Ferexh ibn Fudala, i cili është vlerësuar si ravi i dobët, ashtu si edhe Ali ibn Ebu Talha, i cili nuk ka dëgjuar hadithe nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

Ka'bin, e ai më pyeti: "A e din se cili është ai moment?!" Unë i thash: "Më informo mbi atë!" Në atë Abdullah Ibn Selami tha: "Ai është në orën e fundit të ditës së premte." Unë e pyeta: "A nuk është thënë: nëse në atë moment robi besimtar gjatë namazit kërkon diçka...", e atëherë nuk falen nafilet?" Abdullah ibn Selami u përgjigj: "A nuk ka thënë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم): "Kush ri duke e pritur namazin ai është në namaz derisa nuk e kryen atë." – "Po, ashtu është, u përgjigja, e Abdullah ibn Selami tha: "Edhe kjo është ashtu."702

Këtë transmetim Tirmidhiu e vlerëson si hasen *sahih*, e në përmbledhjet e Buhariut dhe Muslimit, ceket një pjesë e këtij transmetimi.

Ata të cilët thonë që momenti i përmbushjes së lutjes fillon nga fillimi i hutbes deri te përfundimi i namazit të xhumasë, për argument e marrin transmetimin të cilin e ka shënuar Imam Muslimi në *Sahih* nga Ebu Burde ibn Ebu Musa el-Esh'ariu, i cili thotë: "E pyeta Abdullah ibn Umerin: "A e ke dëgjuar babain tënd duke folur diç mbi momentin e pranimit të lutjes të premtëve?" – "Po e kam dëgjuar duke thënë: "E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut të ketë thënë se:

((هِيَ مَا بَيْنَ أَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ يَقْضِيَ الْإِمَامَ الصَّلَاةَ))

"Ai është ndërmjet uljes së imamet në minber deri në përfundim të namazit."703

Ata që konsiderojnë se momenti i përmbushjes së lutjes është që nga momenti i hutbes e deri te përfundimi i namazit të xhumasë, ata këtë e argumentojnë me hadithin të cilin e ka shënuar Tirmidhiu dhe Ibn Maxhe në transmetimin nga Amr ibn Avf el Muzemiu (رضي الله عنه) i cili thotë:

"E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) të ketë thënë se:

((إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يَسْأَلُ اللَّهُ الْعَبْدَ فِيهَا شَيْئاً إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ))

"Me të vërtetë të premtëve është një moment gjatë të cilit asnjë rob nuk do të kërkojë diç nga Allahu e që Ai të mos ia jap atë." Pyetën: "O i Dërguar i Allahut, cili është ai moment?!" Ai u përgjigj:

((حِينَ تُقَامُ الصَّلَاةُ إِلَى الْانْصِرَافِ مِنْهَا))

"Nga fillimi i namazit deri te largimi prej tij."704

⁷⁰² Shënon Ebu Davudi (1046), Tirmidhiu (491) dhe Nesaiu (114). Këtë transmetim e ka shënuar edhe Imam Maliku në *El-Muvetta* (1/182 dhe 183). Senedi i hadithit është i drejtë.

⁷⁰³ Hadithi ka të meta, e burimin e tij e kemi përmendur më herët.

Ndërkaq, ky hadith është i dobët. Ebu Umer ibn Abdul-Berri në lidhje me hadithin thotë: “Sipas asaj që e di, këtë hadith e transmeton vetë Kethir ibn Abdullah ibn Amr ibn Avfi përmes babait të vet nga gjyshi, e hadithet e tij nuk merren si argument.”

Ruh ibn Ubade transmeton nga Avfi, ai nga Muavij ibn Kurre, e ai nga Ebu Musai (رضي الله عنه), që Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) ka thënë: “Ky është momenti kur imami ngjitet në minber deri te përfundim i namazit.” Në atë, Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) tha: “Me ty Allahu na ka udhëzuar në të mirën.”

Abdur-Rahman ibn Huxhejri transmeton nga Ebu Dherra (رضي الله عنه) se si gruaja e tij kishte pyetur mbi momentin kur dua e robit besimtar plotësohet të premteve, e ai ishte përgjigjur: “Ky është momenti i ngritjes së Diellit në zenit. E nëse më pyet diç më tepër mbi këtë, ti je e lëshuar nga unë!”

Mbështetësit e këtij mendimi për argument i paraqesin edhe fjalët e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) të përmendura në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه): “... nëse robi besimtar në atë moment kërkon...”, e pas namazit të ikindisë nuk falet asgjë, prandaj më mirë është që hadithi të pranohet ashtu siç është.

Ebu Umeri thotë: “Për ta vërtetuar këtë mendimi ata e marrin edhe transmetimin nga Aliu (رضي الله عنه), ku qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ، وَفَاءَتِ الْأَفْيَاءُ، وَرَأَتْ الْأَرْوَاحُ، فَاطْلُبُوا إِلَى اللَّهِ حَوَائِجَكُمْ، فَإِنَّهَا سَاعَةُ الْأَوَابِينَ، ثُمَّ تَلَا: {فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَابِينَ غُفُورًا} [الإسراء: 25]))

“Kur dielli arrin në zenit, zhduket hija dhe krijesat nxitojnë për të pushuar, kërkonin nga Allahu atë që ju duhet, sepse ai është momenti i atyre që pendohen tek Allahu.”⁷⁰⁵ Pastaj lexoi:

“...atëherë Ai (Allahu) është padyshim gjithnjë Falës i Madh ndaj atyre që i kthehen Atij gjithnjë me bindje e pendim.” [El-Isra': 25]

Seid ibn Xhubejri transmeton nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه) se ka thënë: “Momenti që përmendet lidhur me të premtën është në mes namazit të ikindisë deri te perëndimi i Diellit.” Ceket që Seid ibn Xhubejri nuk fliste me askënd pasi që falej namazi i ikindisë derisa perëndonte dielli. Ky është qëndrimi i shumicës së

⁷⁰⁴ Hadithi është i dobët, burimin e tij e kemi përmendur më herët.

⁷⁰⁵ Hafidh Ibn Haxheri në veprën e tij Fet'hul-Bari (2/347) thotë: “Hadithin e rrëfen Ibn El-Mundhiri nga Ebu Aliu.” Diçka ngjashëm theksohet edhe në transmetimin nga Aliu (رضي الله عنه). Hafidh Ibn Haxheri vazhdon: “Ibn Asakiri përmes Seid ibn Urves nga Katade transmeton që ka thënë: “Kanë konsideruar që momenti në të cilin pranohet lutja fillon kur dielli nga zeniti kthehet kah perëndimi.” Sikur që gjenin mbështetje në faktin, atë, se kjo kohë është koha kur mblidhen melaiket, fillon koha e namazit xhuma, këndohet ezani dhe të tjera.

përfaqësuesve të selefëve dhe atë e vërteton një numër i madh i haditheve. Mendimi vijues sipas fuqisë është që momenti i plotësimit të lutjes bëhet gjatë kohës së namazit të xhumasë, derisa mendimet tjerë nuk mund të argumentohen.

Konsideroj, se pikërisht koha e namazit të xhumasë është momenti gjatë të cilit përmbushet lutja, por, të dy këto momente mund t'i konsiderojmë momente të përmbushjes së lutjes. Nëse themi që momenti i përmbushjes së lutjes ka të bëjë vetëm dhe veçanërisht me kohën pas namazit të ikindisë, atëherë kjo është periudha kohore e caktuar me precizitet gjatë ditës që nuk lëvizë. Ndërkaq, koha e namazit të xhumasë deri diku lëvizë sepse namazi mund të falet në fillim të kohës ose më vonë. Tubimi i muslimanëve, namazi i tyre i përbashkët, lutja e përlur dhe përkushtimi i përlur ndaj Allahut ka ndikim në përmbushjen e lutjes. Për atë shkak momenti i tubimit të tyre, shpresojmë është i përshtatshëm për përmbushjen e lutjes. Në këtë mënyrë mund të përshtaten versionet e ndryshme të të gjitha haditheve të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) mbi këtë rast, i nxitë pasuesit e ummetit të vet t'i dorëzohen Allahut dhe t'i luten me përlurje gjatë këtyre dy orëve.

Në këtë mund t'i krahasojmë fjalët e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur e kanë pyetur mbi xhaminë e cila është ndërtuar nga frikërespekti ndaj Allahut⁷⁰⁶, e ai është përgjigjur: “Ja, kjo është xhamia juaj, duke treguar mbi xhaminë Medinase.”⁷⁰⁷ Kështu, ky transmetim nuk e përjashton faktin që edhe xhamia në vendin Kuba është ndërtuar nga frikërespekti ndaj Allahut, për Allahun, e të dyja janë të ndërtuara për Allahun.

Deklarata e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) në lidhje me momentin e përmbushjes së lutjes të premtëve:

“Ky moment është, që nga momenti i ngjitjes së imamit në minber dhe deri te përfundimi i namazit”, në asnjë mënyrë nuk i përjashton fjalët e tij në hadithin tjetër:

((فَالْتَمَسُوها آخِرَ سَاعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ))

“Kërkoni atë gjatë orëve të fundit pas ikindisë.”

Ngjashëm është edhe me përdorimin e disa emërtimeve në hadithet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

((مَا تَعْدُونَ الرَّقُوبَ فِيكُمْ))؟ قالوا: مَنْ لَمْ يُؤَلِّدْ لَهُ، قال: ((الرَّقُوبُ مَنْ لَمْ يَحْدَمْ مِنْ وَلَدِهِ شَيْئاً))

⁷⁰⁶ Autori aludon mbi ajetin 109, nga surja Et-Teube (sh. p.).

⁷⁰⁷ Shënon Muslimi (1398) në transmetimin nga Ebu Seid El-Hudriu, e Imam Ahmedi, e ka shënuar hadithin mbi atë në transmetimin nga Ubej ibn Ka'bi (5/116).

"Kë e konsideroni ju baba fatkeq – rekub?"⁷⁰⁸ As'habët (رضي الله عنه) u përgjigjën: "Atij të cilit Allahu ia ka ndaluar fëmijën!" E i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) tha: "Baba fatkeq është ai të cilit vdekja e fëmijës së tij nuk i bëhet shkak që ta meritoj shpërblimin!"⁷⁰⁹

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) na informon që baba fatkeq është ai të cilit vdekja e djalit të tij nuk bëhet shkak për ta arritur shpërblimin sikur që këtë e meriton babai të cilit i vdes fëmija para tij. Ndërkaq, kjo nuk përjashton atë që edhe ai të cilit fëmija nuk i është dhënë të quhet baba fatkeq-rekub.

Në kontekstin e njëjtë janë fjalët e tij:

((ما تُعْدُونَ الْمُفْلِسَ فِيكُمْ؟)) قالوا: من لا دِرْهَمَ له ولا مَتَاع. قال: ((المُفْلِسُ من يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِحَسَنَاتٍ أَثْمَالِ الْجِبَالِ، وَيَأْتِي وقد لَطَمَ هذا، وَضَرَبَ هذا، وَسَقَكَ دَمَ هذا، فَيَأْخُذُ هذا من حَسَنَاتِهِ، وَهذا من حَسَنَاتِهِ))

"Për kë thonit që është bankrot?!" Ata thanë: "Ai që nuk ka të holla e as pasuri!" I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në atë tha: "Bankrot është ai i cili do të shfaqet në Ditën e Gjykimit me vepra të mira sa kodra, por njërin e ka qëlluar, të dytin e ka fyer, të tretin e ka përgjakur; pastaj ai i pari do të merr nga veprat e tij të mira, pastaj i dyti...."⁷¹⁰

Në atë kuptim është hadithi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم):

((ليس المسكينُ بهذا الطَّوْفِ الَّذِي تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ، وَالثَّمَرَةُ وَالثَّمَرَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمُسْكِينَ الَّذِي لَا يَسْأَلُ النَّاسَ، وَلَا يُتَقَطَّنُ لَهُ فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ))

⁷⁰⁸ "Rekub" nga folja "jerkubu" (të pritët, të shikohet) ndërsa, vet fjala përdoret për babanë i cili frikohet që fëmija i tij i porsalindur do të vdes (sh. p.).

⁷⁰⁹ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (1/382 dhe 384) te Muslimi (2608), e transmetimet janë nga Abdullah Ibn Mesudi (رضي الله عنه).

⁷¹⁰ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (2/303, 334 dhe 372), Muslimi (2581) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) në të cilin qëndron: "Bankrot në ummetin tim është ai i cili në Ditën e Gjykimit do të shfaqet me namazin, me agjërimin dhe zekatin, por e ka lënduar dikë, për dikë ka shpif për prostitucion, e ka ngrënë pasurinë e dikujt, e ka derdh gjakun e dikujt, e ka qëlluar dikë, pastaj secilit i jepet nga veprat e tij të mira dhe nëse ato zhduken para se të përfundoj gjykimi, atëherë atij do t'i ngarkohen veprat e tyre të këqija, e pastaj do të hidhet në zjarr."

“Nuk është i varfër ai që shkon nga dera në derë dhe kënaqet me një apo dy kafshatë me një apo dy hurme. I varfër i vërtetë është ai që nuk kërkon nga njerëzit dhe nuk tregon që i duhet dhe që për atë t’i ndahet.”⁷¹¹

Momenti i përmbushjes së lutjes është në orët e fundit të ikindisë dhe pasuesit e të gjitha ummeteve atë e madhërojnë. Te pasuesit e Librit ai moment gjithashtu është momenti i përmbushjes së lutjes. Ata nuk kanë kurrfarë shkakut e as qëllimi për ta ndërruar atë, e sidomos pse atë e vërtetojnë besimtarët e tyre.

Sa i përket mendimit që momenti i përmbushjes së lutjes të premtëve zhvendoset, me këtë përfaqësuesit e tij sipas shembullit të komentimit të hadithit në lidhje me natën e Kadrit, kanë dashur t’i përshtatin transmetimet e ndryshme në lidhje me këtë moment. Ndërkaq, komentimi i tillë nuk ka ndonjë forcë, sepse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) për natën e Kadrit ka thënë:

((فَالْتَمِسُوهَا فِي خَامِسَةِ تَبْقَى، فِي سَابِعَةِ تَبْقَى، فِي تَاسِعَةِ تَبْقَى))

“Kërkoni atë, gjatë natës së pestë, shtatë dhe gjatë natës së nëntë në dhjetë ditët e fundit të ramazanit!”⁷¹²

E diç të tillë nuk ka thënë për momentin e plotësimit të lutjes të premtëve.

T’ia shtojmë kësaj që asnjë hadith i cili flet mbi natën e Kadrit nuk tregon me precizitet se kjo është ndonjë natë e caktuar për dallim nga hadithet të cilat e trajtojnë momentin e përmbushjes së lutjes të premtëve. Aty e shohim dallimin në mes njerit dhe transmetimit tjetër.

Mendimi që ky moment nuk ekziston është sikur qëndrimi që edhe nata e Kadrit nuk ekziston. Nëse rekomanduesit e kësaj thonë se me këtë mendojnë që ekzistimi i momentit të përmbushjes së lutjes dikur ka qenë i njohur, e pastaj i harruar, i përgjigjemi që njohuria mbi momentin e përmbushjes së lutjes nuk është i panjohur për tërë ummetin Islam edhe pse shumica prej tyre nuk e posedojnë atë. Ndërkaq, nëse mendojmë që momenti i përmbushjes së lutjes me të vërtetë është zhdukur, atëherë ky mendim është i përjashtuar dhe i shtrembëruar, që bie ndesh me hadithe të qarta dhe të drejta, prandaj mendimi i tillë injorohet. E Allahu më së miri e di!.

Veçoria e njëzet e një e ditës së premtë: Në atë ditë është urdhëruar namazi i xhumasë, i cili sipas shumë gjërave dallohet nga namazet tjera obliguese, siç është

⁷¹¹ Shënojnë Maliku në veprën *El-Muvetta* (2/923), Buhariu (3/269), Muslimi (1039) dhe Nesaiu (5/85).

⁷¹² Shënojnë Buhariu (1/104 dhe 105) dhe Ebu Davudi (1381) në transmetimin nga Abdullah ibn Abasi (رضي الله عنه).

tubimi i muslimanëve dhe kushtëzimi i numrit të caktuar të të pranishmëve, të qëndruarit në vendin ku është falur xhumaja, leximi me zë gjatë namazit, në lidhje me lënien e namazit të xhumasë përmenden kërcënimet të cilat nuk përmenden në lidhje me namazet e tjera përveç ikindisë. Në katër *Sunenet*, në transmetimin nga Ebu Xha'd ed-Damriu, e ai numërohet ndër as'habët (رضي الله عنه) dhe ceket që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمُعَ مَآوُنَا، طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ))

“Kush nga mospërfillja i lë tri xhuma, Allahu do ta vulos zemrën e tij!”⁷¹³

Tirmidhiu për transmetimin thotë: “Hadith hasen.” Ai gjithashtu thotë: “E pyeta Muhammed ibn Ismailin (Buhari) mbi emrin e Ebu Xha'dit, e ai më tha: “Emri i tij është i panjohur! Nuk e kam të njohur që nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) transmeton ndonjë hadith tjetër përveç këtij.”

Në *Sunene* përmendet transmetimi nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që e ka urdhëruar atë që e lë namazin e xhumasë ta ndaj një monedhë të artë si sadaka. E nëse aq nuk ka, atëherë gjysmën e monedhës. Këtë e kanë shënuar Ebu Davudi dhe Nesa'iu në transmetimin nga Kudame ibn Vebriu, e ai atë e transmeton nga Semure ibn Xhundubi.⁷¹⁴ Ndërkaq, Ahmedi thotë: “Kudame ibn Vebriu është i panjohur, ndërsa Jahja ibn Meini për të thotë që është i besueshëm. Nga Buhariu rrëfëhet që për këtë transmetues të hadithit kanë thënë: “Është pohim i pasaktë që e ka dëgjuar transmetime nga Semure.”

Muslimanët, pa divergjenca, janë të pajtimit që namazi i xhumasë është obligim i rreptë për secilin individ – fard ajn, edhe pse ceket edhe mendimi që është obligim kolektiv – fard kifaje, i cili i përshkruhet Imam Shafiut. Ndërkaq, ky transmetim është i pasaktë, e baza sipas së cilës e paraqesin këtë është deklarata e Shafiut: “Sa i përket namazit të bajramit, ai është i obliguar për ata për të cilët është namazi i xhumasë i obliguar. Për shkak të kësaj, disa kanë menduar që edhe xhumaja është

⁷¹³ Shënojnë Tirmidhiu (500), Ebu Davudi (1/52), Nesaiu (3/88); Ibn Maxhe (1125); Ahmedi në *Musned* (3/424 dhe 425). Senedi i hadithit është i mirë. Ibn Hibbani atë e ka vlerësuar si sahih (1126) e vlerësimin e njëjtë ia ka dhënë edhe Hakimi (1/280), çka e ka vërtetuar Edh-Dhehebiu. Transmetimin e ka vërtetuar Ibn Maxhe (1126) në transmetimin nga Xhabiri (رضي الله عنه) të cilin Hafidhi e ka vlerësuar si të mirë, e El-Busejri atë e vlerëson si të rregullt si edhe pjesën e fundit të transmetimit nga Ebu Katade, të cilin e paraqet Ahmedi (5/300). Senedi i transmetimit të dytë që e fuqizon atë, është i mirë, e Hakimi thotë që është sahih.

⁷¹⁴ Shënojnë Ebu Davudi (1053), Nesaiu (3/89) dhe Ahmedi (5/8 dhe 14). Në senedin e haditheve është Kudame ibn Vebre, e ai është ravi i panjohur. Por edhe përkrah kësaj, Ibn Hibbani transmetimin e ka vlerësuar si të rregullt, e ashtu ka vepruar edhe Hakimi (1/280), çka e ka vërtetuar Edh-Dhehebiu. Hadithin e ka shënuar edhe Ibn Maxhe (1128) në transmetimin nga El-Hasani prej Semures.

obligim kolektiv-fard kifaje sikur që është rasti me namazin e bajramit. Komentimi i këtillë absolutisht është i pasaktë, sepse Imam Shafiu pohon që namazi i bajramit është i obliguar për të gjithë. Kjo deklaratë mund të kuptohet në dy mënyra: që bajrami është i obliguar për secilin individ-fard ajn, sikur që është namazi i xhumasë, ose që namazi i bajramit është obligim kolektiv-fard kifaje; sepse edhe obligimi kolektiv-fardi kifaje është gjithashtu obligim për të gjithë individët si edhe fardi ajn, me atë duke u dalluar vetëm sipas asaj, që në rast të fard kifajes, pasi që një grup e kryen obligimin e dhënë, ai obligim bie nga muslimanët e tjerë.

Veçoria e njëzet e dytë e së premtes: Në atë ditë mbahet ligjërata-hutbja, e cila për qëllim e ka lavdërimin, madhërimin dhe lartësimin e Allahut (subhanehu ve te'ala), që në atë ditë të dëshmohet Njëshmëria e Allahut, pranohet dërgimi (misioni) i halifes në tokë dhe përkujtohet rob i mbi pushtetin e Allahut, paralajmërohen mbi hidhërimin e Allahut dhe ndëshkimin prej Tij, dhënien e mesazheve mbi atë që do t'i afrojte ata tek Allahu dhe tek Xhenneti i Tij. Pastaj paralajmërimin mbi atë që do ta nxiste hidhërimin e Allahut dhe do t'i afroje ata te zjarri i Tij.

Këto janë synimet dhe qëllimet e hutbes dhe i tubimit për shkak të saj.

Veçoria njëzet e tretë e së premtes: Kjo është ditë e cila është e pëlqyer për ta rezervuar vetëm për ibadet ndaj Allahut, ndërsa e premtja pikërisht dallohet nga ditët e tjera. Allahu i Lartësuar secilit ummet ia ka caktuar ditën gjatë së cilës do t'i dorëzohet vetëm ibadeti, duke i lënë punët e kësaj bote. E premtja është ditë e ibadetit në mesin e ditëve të tjera ajo është sikur muaji i Ramazanit në mesin e muajve të tjerë, ndërsa pozita e momentit të plotësimit të lutjes gjatë kësaj dite është sikurse nata e Kadrit gjatë ramazanit. Për atë shkak, ai që e kalon ditën e të premtes dhe nuk bënë mëkate gjatë saj, do të veproj drejtë dhe do të jetë i ruajtur deri të premten që vjen, mu sikur ai që ramazanin e agjëron drejtë dhe nuk bënë mëkate gjatë tij, do t'i kaloj drejtë dhe pa mëkate edhe muajt e mbetur të vitit deri në ramazanin e ardhshëm, ose ai që e kryen haxhin drejtë dhe nuk bënë mëkate gjatë tij, ai kohën e mbetur të jetës do ta kaloj drejtë dhe pa mëkate. E premtja është mizani i sjelljes së njeriut gjatë javës që vjen, ramazani është mizani për vitin që vjen, e haxhi është mizani për jetën e mbetur. E Allahu më së miri e di.

Veçoria e njëzet e katërt e të premtes: Duke qenë se e premtja e ka pozitën e bajramit gjatë javës, e bajrami përbëhet nga namazi dhe prerja e kurbanit për hir të Allahut, derisa e premtja e ka vetëm namazin, Allahu i Lartësuar nxitimin për namazin e xhumasë në xhami e ka bërë zëvendësimin për kurban. Prandaj, ai që shkon në xhami, e merr shpërblimin e namazit dhe të kurbanit siç qëndron në të dy *Sahihët* në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që ka thënë:

((مَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَعْرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ))

"Kush në xhuma shkon në orën e parë, sikur ta sakrifikonte një deve. Kush shkon në orën e dytë, sikur ta sakrifikonte një lopë. Kush shkon në orën e tretë, sikur ta sakrifikonte një dash brinaç!"⁷¹⁵

Dijetarët janë ndarë në dy grupe rreth asaj se kur fillon numërimi i orës së parë:

Mendimi i parë: (Ajo fillon) që nga fillimi i ditës, e ky është mendimi zyrtar i methhebit të Imam Shafiut dhe Imam Ahmedit si dhe të tjerëve.

Mendimi i dytë: Ato janë pjesët e orës së gjashtë, e cila fillon në mesditë (pas drekës) dhe ky është qëndrimi zyrtar i methhebit të Imam Malikut, e atë e mbështesin edhe disa nga juristët e shkollës shafiite. Mendimin e vet e bazojnë mbi dy argumente:

Argumenti i parë: Fjala "revah" e cila është përdorur në hadith, shërben si shprehje për dalje pas mesditës dhe ajo është e kundërt me shprehjen "guduvv" e cila përdoret për dalje në mëngjes, para dite. I Lartësuar ka thënë:

وَلَسَلِمَنَّ الرِّيحُ غُدُوَهَا سَهْرٌ وَرَوَاحُهَا سَهْرٌ ... [سبأ: 12]

"Edhe Sulejmanit (Ne ia nënshtruam atij) erën, (fluturimi) i paradites ishte sa (udhëtimi) një muaj, dhe (fluturimi) i pasdites ishte sa (udhëtimi) një muaj...." [Es-Sebe': 12]

El-Xhevheri thotë: "Fjala "revah" nuk ka tjetër domethënie përveç daljes ndokund pas dite."

Argumenti i dytë: Të parët tanë të mirë (selefus-salihinët) ishin më të kujdesshëm ndaj të mirës, por, herët në mëngjes, pas lindjes së diellit, nuk shkonin në namazin e xhumasë. Imam Maliku e moho mbështetjen e të nxituarit në namazin e xhumasë në dy ditët e para duke thënë: "Nuk e kemi mbajtur në mend që Medinasit veprojnë ashtu."

⁷¹⁵ Shënojnë Buhariu (2/304 dhe 305), Muslimi 9850), Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/101), Tirmidhiu (499), Ebu Davudi (350), Nesaiu (3/99) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e fundi i hadithit është: "... Kush del në orën e katërt, sikur ta kishte sakrifikuar pulën. Kush del në orën e pestë, sikur ta kishte sakrifikuar një ve. E kur imami ngjitet në minber, melaiket tubohen për ta dëgjuar mësimin."

Rekomanduesit e mendimit të parë qëndrimin e vet e argumentojnë me transmetimin e Xhabirit (رضي الله عنه), i cili transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه) “E premtja është e ndarë në dymbëdhjetë orë.”⁷¹⁶ Orët e përmendura në hadith, në të vërtetë janë dymbëdhjetë orë të zakonshme, të cilat i ndajmë në gjashtë orë para dite dhe gjashtë orë pas dite. Ata më tutje thonë: “E mbi këtë udhëzojnë fjalët e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur i ka përmendur vetëm gjashtë orë. Sikur në hadith të mendohej mbi orën në të cilën mund të falet xhumaja, atëherë ajo orë do të ishte e përkufizuar vetëm në gjashtë pjesë.

Për dallim nga kjo, nëse nën orët e përmendura mendohet mbi orët e ditës të njohura për ne, atëherë si mbaron ora e gjashtë e fillon e shtata, imami shfaqet për të filluar me namazin e xhumasë, mbështillen shënimet e melaikeve dhe askujt pas kësaj nuk i përshkruhet sakrifikimi i kurbanit, çka është cekur qartë në *Sunenin* e Ebu Davudit në transmetimin nga Aliu (رضي الله عنه), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، غَدَتِ الشَّيَاطِينُ بِرَأْيَاتِهَا إِلَى الْأَسْوَاقِ، فَيَرْمُونَ النَّاسَ بِالرَّايِثِ أَوْ الرَّبَائِثِ وَيُتَّبِعُونَهُمْ عَنِ الْجُمُعَةِ، وَتَعْدُو الْمَلَائِكَةُ، تَجْلِسُ عَلَى أَبْوَابِ الْمَسَاجِدِ، فَيَكْتُبُونَ الرَّجُلَ مِنْ سَاعَةٍ، وَالرَّجُلَ مِنْ سَاعَتَيْنِ حَتَّى يَخْرُجَ الْإِمَامُ))

“Kur agon e premtja, shejtanët nisen herët me flamujt e vet nëpër sheshet e qytetit, e pastaj me mashtrime i përkujtojnë njerëzit mbi nevojat e tyre dhe punët për t’ua larguar vëmendjen nga namazi i xhumasë. Melaiket gjithashtu nisen herët, ulen te dyert e xhamisë dhe i shënojnë njerëzit që vijnë në orët e para, pastaj ata që vijnë në orët e dyta dhe ashtu me radhë derisa nuk shfaqet imami.”⁷¹⁷

Ebu Umer ibn Abdullah Berri ka thënë: Dijetarët kanë divergjenca rreth atyre orëve, njëra palë thotë se ka menduar mbi orët që nga lindja e diellit. Mbështetësit e këtij mendimi konsiderojnë se më e mirë është nisja e hershme për xhuma menjëherë në atë kohë, e në mesin e tyre është: Eth-Thevriu, Ebu Hanife, Shafiu dhe shumë të tjerë. Pikërisht, të gjithë dijetarët nisen e hershme për në xhuma e konsiderojnë të pëlqyer.

Imam Shafiu, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: “Sikur dikush të nisej në xhuma menjëherë pas namazit të sabahut, por pa lindur dielli, kjo me të vërtetë do të ishte më e mirë për të.” El-Esremiu cekë: “I është thënë Ahmed ibn Hanbelit: “Tregonte

⁷¹⁶ Shënojnë Ebu Davudi (1048), Nesaiu (3/99). Senedi i këtij hadithi është i fuqishëm.

⁷¹⁷ Hadithi është i dobët, e më herët e kemi përmendur edhe burimin e tij. El-Hattabi për këtë transmetim thotë që nuk radhitet në asnjë kategori.

Maliku: “Nuk duhet nxituar në namaz që nga mëngjesi!” Në atë Ahmedi tha: Kjo është në kundërshtim me sunnetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Subhanallah, në çfarë bazohej gjatë kësaj, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thotë: “... sikur ta sakrifikonte një deve?!”

El-Esremiu shton: “Sa i përket mendimit të Malikut, Jahja ibn Umeri transmeton nga Hermeli që ky e ka pyetur Ibn Vehbiun mbi komentimin e orëve të përmendura në hadith; se a janë ato orët e para të fillimit të ditës apo nën ato orë ka menduar mbi kohën e pas ditës, në çka Ibn Vehbiu ishte përgjigjur: “E kam pyetur Malikun mbi këtë, e ai më tha: “Ajo, kah shkon zemra ime është që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka menduar mbi një orë në të cilën janë të përmbajtura këto orë të përmendura. Dhe kur është thënë, ai që shkon në xhuma në fillim të kësaj ore, ose në momentin e dytë të kësaj ore, ose në momentin e tretë, katërt, pestë dhe pastaj të gjashtë. E sikur të mos ishte kështu, unë nuk do të kisha filluar me faljen e namazait të xhumasë derisa nuk do të kishte filluar ora e nëntë në kindi ose rreth ikindisë.” Ibn Habibi e mohonte këtë mendim të Malikut, duke anuar kah mendimi i parë. Ai ka thënë: “Ky mendim i Malikut është të kthyerit e hadithit sipas komentimit të tij dhe për shkak të shumë arsyeve ai nuk ka kurrfarë mbështetjeje: është fakt që të gjitha këto orë nuk mund të përmblihen në një orë sepse dielli gjatë orës së gjashtë të ditës arrin në zenit me çka fillon koha e edhanit, daljes së imamit për xhuma, ngjitja e imamit në minber dhe të gjitha këto udhëzojnë që orët e përmendura në hadith kanë të bëjnë me këto orë të njohura të ditës. Prandaj, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka filluar me orën e parë të ditës duke thënë: “Kush shkon gjatë orës së parë sikur ta kishte sakrifikuar një deve...”, e pastaj thotë: “... Kush shkon gjatë orës së pestë, sikur ta kishte sakrifikuar një ve”, dhe atëherë ndërpritet të nxituarit në xhuma sepse ka hyrë koha për edhan. Fjalët e hadithit janë të qarta për komentim, por e kanë humbur qëllimin e vet dhe janë komentuar ndryshe. Komentuesi i hadithit i zbraps njerëzit nga sakrificat e hershme në xhuma, e në atë i thërret i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe konsideron se ato orë janë të përmbledhura në një orë të mesditës. Ekzistojnë shumë transmetime që tregojnë për të nxituarit në namazin e xhumasë, ende nga orët e hershme të mëngjesit. Mbi atë tanimë i kemi cekur hadithet çka mjafton si sqarim dhe argument.”

Të tëra të mëparshmet janë fjalët e Abdul Melik ibn Habibit, e atyre u përgjigjet Ebu Umeri dhe thotë: “Ky është sulm dhe padrejtësi ndaj Malikut, Allahu e mëshiroftë. Atë që e ka paraqitur (Abdul Melik ibn Habibi mbi Malikun) dhe e ka mohuar dhe ka konstatuar që ky komentim është i shtrembëruar, ato pikërisht janë fjalët e tij. Atë që e ka thënë Maliku e vërtetojnë transmetimet e shumta të cilat i kanë shënuar dijetarët, si edhe praktika e Medinasve e cila ishte e njohur për Malikun, e praktika e tyre në këtë rast mund të shërbej si argument, sepse kjo është diç që përsëritet çdo të premte dhe nuk mund të jetë e panjohur për dijetarët. Në mesin e transmetuesve me të cilët Maliku e argumenton mendimin e vet është edhe

transmetimi i Ez-Zuhriut nga Seid ibn el-Musejjibi të cilin e transmeton nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، قَامَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِكَةٌ، يَكْتُبُونَ النَّاسَ، الْأَوَّلَ فَلَاوُلَ، فَالْمَهْجُرَ إِلَى الْجُمُعَةِ كَالْمَهْدِيِّ بَدَنَةً، ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ كَالْمَهْدِيِّ بَقَرَةً، ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ كَالْمَهْدِيِّ كَبْشًا، حَتَّى ذَكَرَ الدَّجَاجَةَ وَالْبَيْضَةَ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ، طُوِيَتِ الصُّحُفُ، وَاسْتَمْعُوا الْخُطْبَةَ))

“Kur agon e premija, në të gjitha dyert e xhamisë radhiten melaiket dhe i shënojnë njerëzit me radhë; të parin, pastaj të dytin. Ai që vjen menjëherë në mesditë, sikur ta kishte sakrifikuar devenë, pastaj ai pas tij sikur ta kishte sakrifikuar një lopë, pastaj ai pas tij sikur ta kishte sakrifikuar një ve. Dhe kur imami ulet (në minber), fletët palosen dhe melaiket e dëgjojnë hutben.”⁷¹⁸

Ebu Umeri vazhdon: “A nuk je duke e parë se çfarë ceket në këtë hadith? I Dërguari ka thënë: “... dhe i shënojnë njerëzit me radhë: të parin, tani të dytin. Kush vjen menjëherë në mesditë sikur ta kishte sakrifikuar një deve mandej ai pas tij...”. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për të parin i cili vjen në xhami thotë: “El-Muhaxhixin, përkatësisht ai që vjen menjëherë në mesditë, nga fjala “haxhere” dhe “tehahir” – dalja në mesditë, e kjo është periudha kur fillon koha për shkuarje në namazin e xhumasë, e assesi nuk mund të komentohet si koha e lindjes së diellit, sepse kjo është koha e paradites.

Në hadith thuhet: “... mandej ai pas tij..., mandej ai pas tij...” dhe askund nuk i përmend orët e shkuarjes. Versioni i këtillë i hadithit përmendet në transmetimet e shumta, e të gjitha janë të përmendur në veprën *Et-Temhid*, e në disa prej atyre versioneve në vend të fjalës: “el-muhaxhixhir” ceket fjala “el-muteaxhixhil” – ai që nxiton – në xhuma sikur ta kishte sakrifikuar devenë, por në shumicën e transmetimeve është përdorur fjala “el-muhaxhixhir”.

Në disa transmetime kemi tregues, që ai i cili shkon në namazin e xhumasë në fillim të orës së parë, por edhe në fund të saj, ka shpërblimin sikur ta kishte sakrifikuar një deve, ashtu edhe ai i cili shkon në fillim, por edhe në fund të orës së dytë ka për shpërblim sikur ta kishte sakrifikuar një lopë.

Disa juristë të shkollës shafiite pohojnë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në hadithin: “Kush niset herët në xhuma në orën e parë, sikur ta kishte sakrifikuar një deve...”, nën termin “el-muhaxhixhir” nuk ka menduar mbi atë që del në mesditë në xhuma, por kjo fjalë është nxjerr nga folja “haxhere”, çka do të thotë ta lësh. Prandaj, kuptimi i hadithit: “Kush duke nxituar në xhuma i lë punët e kësaj bote, sikur ta kishte sakrifikuar një deve.” Nga rrënja e njëjtë është edhe fjala e nxjerr “hixhra” e cila domethënë braktisja e mëmëdheut, prandaj të shpërngulurit nga qyteti i vet

⁷¹⁸ Shënojnë Buhariu (2/336), Muslimi (850) dhe Ibn Maxhe (1092).

quhet muhaxhxhir. Imam Shafiu, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: “Unë kam dëshirë të nisem herët në xhuma dhe në xhuma shkohet në këmbë.” Të tëra këto janë citat i Ebu Umerit.

Mendimi im është, se baza sipas së cilës mohohet nxitimi i hershëm në namazin e xhumasë lidhet për tre gjërave:

E para: Për fjalën “revah” e cila nuk ka dyshim se përdoret ndryshe përveç si dalja në pasdite.

E dyta: Për fjalën “tehxxhir” e cila nënkupton kohën e nxehtë dhe përvëluese.

E treta: Për praktikën e banorëve të Medines, të cilët nuk nxitonin herët në xhuma që nga orët e mëngjesit.

Por, sa i përket fjalët “revah” nuk ka dyshim që ajo përdoret për dalje në pasdite, por më shpesh përdoret si nocion i kundërt me fjalën “guduvv (dalja e mëngjesit)”, sikur që është në fjalët e të Lartësuarit:

... غُدُوْهَا سَهْرٌ وَرَوَّاحُهَا سَهْرٌ ... [سبأ: 12]

“... (fluturimi) i paradites ishte sa (udhëtimi) një muaj, dhe (fluturimi) i pasdites ishte sa (udhëtimi) një muaj...” [Es-Sebe': 12]

Ose në fjalët e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم):

((مَنْ عَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نُزُلًا فِي الْجَنَّةِ كُلَّمَا عَدَا أَوْ رَاحَ))

“Kush në mëngjes shkon (gada) në xhami ose pasdite (raha), Allahu atij ia përgatit vendin në xhennet me çdo shkuarje të tij në mëngjes ose në mbrëmje.”⁷¹⁹ Ose në fjalët e poetit:

Ti në mëngjes dhe në drekë shkon, Për shkak të nevojave tona

*Ndërsa nevojat sa të jemi gjallë, Kurrë nuk ndalen!*⁷²⁰

Ndonjëherë fjala “revah” përdoret në kuptimin e shkuarjes dhe ardhjes, por përdoret edhe në rastin kur nuk vjen së bashku me fjalën “guduvv”.

El-Ez’heri në veprën e vet Et-Tesbih cekë: I kam dëgjuar disa arab duke e përdorur fjalën “revah” në përgjithësi për çdo shkuarje, pa e pasur parasysh kohën. Në atë

⁷¹⁹ Shënojnë Ahmed i në *Musned* (2/509), Buhariu (2/124), Muslimi (669) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁷²⁰ Vargu nga kënga e Sulltan Es-Sadiut, të cilin El-Xhabiri e ka përmendur në veprën e vet *El-Hajvan* (3/477).

kuptim, kjo fjalë përdoret në disa transmetime të drejta dhe të vërtetuara. Domethënë, mendohet në përgjithësi mbi shkuarjen dhe nxitimin në namazin e xhumasë, e jo mbi daljen e pasdites.”⁷²¹

Sa i përket fjalës “tehxxhir” dhe “muhaxhxxhir” me kuptimin e tyre janë të lidhura me fjalën “hexhir” dhe “haxhire”, ndërsa El-Xhevheri thotë: “Kjo është gjysma e ditës, kur nxehtësia bëhet më e fortë.” Umul-Kajsi në këngë thotë:

*Lëre atë dhe mendo mbi të, mbi devenë e shpejtë,
kur dita gjysmohet, dhe nxehet fortë!*⁷²²

Edhe kjo mënyrë e përdorimit të fjalëve e vërteton qëndrimin e banorëve të Medines.

Të tjerët thonë që fjala “tehxxhir” përdoret në dy kuptime ashtu si edhe fjala “revah”, e në këtë rast me të mendohet në mëngim (ngritja herët në mëngjes).

El-Ez’heri në veprën Et-Tehdhib thotë: “Maliku transmeton nga Sumejji, ai nga Salihu, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), i cili thotë se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لو يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي التَّهَجِيرِ، لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ))

*“Vallë, a e njohin njerëzit rëndësinë e tehxxhirit (mëngimit) ngritjes herët në mëngjes, shkuarjes në mesditë në namaz, me të vërtetë do të kishin garuar në atë.”*⁷²³

Në hadithin tjetër, që i përshkruhet të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) qëndron:

((الْمَهْجَرُ إِلَى الْجُمُعَةِ كَالْمُهْدِي بَدَنَةً)) “Kush shkon herët në namazin e xhumasë, sikur ta sakrifikonte një deve.”⁷²⁴

El-Ez’heri vazhdon: Shumica mendojnë që fjala “tehxxhir” e përmendur në hadith është formë e përforcuar e infinitivit nga fjala “haxhire” në kuptimin e shkuarjes pasdite, çka, absolutisht është e gabuar. Në këtë rast transmetimi i drejtë është ai të cilin e ka shënuar Ebu Davudi El-Musahifi nga En-Nadr ibn Shummejl i cili ka thënë: “Tehxxhir në kontekstin e xhumasë do të thotë të nxituarit dhe mënjimi. E

⁷²¹ Et-Tezbih (5/221, 222).

⁷²² Është përdorur shprehja: “ve hexhxhere”, e vargu i përmendur është nga kënga e Imrul-Kajsit, Shikoje Divanin e tij (faqe 62).

⁷²³ Shënojnë Maliku në veprën El-Muvetta (1/68) dhe Buhariu (2/78).

⁷²⁴ Më herët e kemi cekur burimin e hadithit.

kam dëgjuar El-Halilin kur fliste mbi këtë kështu dhe kjo është përmendur gjatë komentimit të këtij hadithi.”

El-Ezheri ka thënë: “Kjo është e saktë. Kështu flasin banorët e Hixhazit dhe ata në afërsi të tyre nga fisi Kajs.”

Fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “Sikur njerëzit ta njihnin rëndësinë e të nxituarit (tehxhir) në namaz, me të vërtetë do të garonin në atë.” Udhëzojnë mbi shkuarjen e hershme në të gjitha namazet, domethënë, shkuarja gjatë fillimit të namazit. El-Ez’heri thotë: “Arabët tjerë fjalën “tehxhir” e përdorin në kuptimin e shkuarjes pasdite.” Ebu Ubejdi transmeton nga Ebu Zejdi që ka thënë:

“Koha “tehxhir” fillon nga gjysma e ditës.”

Fakti që banorët e Medines nuk shkonin herët dhe nuk nxitonin në xhuma, që nga dita e parë, nuk paraqet asgjë më tepër vetëm se praktikën e tyre të cilën e ka takuar imam Maliku, Allahu e mëshiroftë. Veprimi i tyre nuk mund të merret si argument sheriatik, madje as te ata që konsiderojnë që konsensusi (ixhmaja) është argument valid sheriatik. Veprimi i tyre vetëm tregon mbi lënien e shkuarjes së hershme në namazin e xhumasë, e kjo në rast nevojë është e lejuar. Nganjëherë preokupimi i njeriut me kërkesat e familjes, pastaj preokupimi me interesat e kësaj bote dhe të Ahiretit është më e vlefshme sesa shkuarja e hershme në namazin e xhumasë. Edhe pse nuk ka dyshim, që pritja e namazit pas namazit dhe të qëndruarit në vendin e faljes derisa fillon namazi vijues, pastaj edhe falja e tij është më e vlefshme se shkuarja nga namazi i parë dhe ardhja e tij e serishme në namazin tjetër mbi çka i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thotë:

((وَالَّذِي يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ، ثُمَّ يُصَلِّيْهَا مَعَ الْإِمَامِ أَفْضَلُ مِنَ الَّذِي يُصَلِّي، ثُمَّ يَرْوِحُ إِلَى أَهْلِهِ))

“Ai që e pret namazin dhe atë e fal me imam, është më i mirë se ai që e fal namazin dhe shkon te familja e vet.”⁷²⁵

Në versionin tjetër hadithi qëndron: ((أَنَّ الْمَلَائِكَةَ لَمْ تَزَلْ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ)) “...edhe melaiket bëjnë salavate mbi të derisa është në namaz.”⁷²⁶ I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) na informon që pritja e namazit pas namazit është njëri

⁷²⁵ Shënojnë Buhariu (2/116), Muslimi (662) në transmetimin nga Ebu Musa El-Eshariu (رضي الله عنه) në versionin: “Më tepër sevape për namaz ka ai i cili është më larg xhamisë, pastaj ata që janë më afër. E ai i cili pret për ta falur namazin me imam ka shpërblim më të madh se ai i cili e fal namazin dhe bie me fjetë.”

⁷²⁶ Shënojnë Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/160), Buhariu (2/119) dhe Muslimi (649) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

nga shkaktarët me të cilët Allahu i fshin mëkatet, e ngritë shkallën e njeriut dhe këtë e llogarit si vigjilim ushtarak nëpër kufij.⁷²⁷

Në hadithin tjetër thuhet: ((أَنَّ اللَّهَ يُبَاهِي مَلَائِكَتَهُ بِمَنْ قَضَىٰ فَرِيضَتَهُ وَجَلَسَ يَنْتَظِرُ أُخْرَىٰ)) “Allahu krenohet para melaikeve me atë i cili e kryen namazin farz (në xhami) dhe mbetet qëndruar ulur duke e pritur namazin vijues.”⁷²⁸ Ky hadith tregon mbi atë që ai i cili e fal namazin e sabahut të premtëve, pastaj mbetet në xhami duke e pritur namazin e xhumasë është më i mirë se ai që shkon pas namazit të sabahut dhe përsëri vjen për namazin e xhumasë. Fakti që banorët e Medinës dhe disa të tjerë nuk e kanë praktikuar këtë, nuk tregon mbi atë që e përmendëm se është e qortuar. Kjo numërohet si të nxituarit dhe ardhja e hershme në xhuma, e Allahu më së miri e di!

Veçoria e njëzet e psetë e së premtes: Sadakaja të premtëve ka veçori të dalluar në krahasim me sadakanë gjatë ditëve të tjera, është si sadakaja gjatë muajt të ramazanit në krahasim me atë gjatë muajve të tjerë. E kam parë mësuesin tim Ibn Tejmijjen, Allahu e mëshiroftë, duke bartur bukë të premtëve ose diç tjetër që kishte në shtëpi dhe atë e ndante fshehurazi derisa vinte në xhami. E kam dëgjuar duke thënë: “Nëse Allahu i Lartësuar na ka urdhëruar të ndajmë sadaka duke u thirrur në të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), atëherë sadakaja e dhënë duke u thirrur në Allahun e Lartësuar është më e rëndësishme dhe më obliguese.” Ahmed ibn Zuhejr ibn Harbi thotë: “Më tregonte babai im, e atij i ka treguar Xheriri në transmetimin e Mensurit përmes Muxhahidit, i cili ka dëgjuar nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) që ka thënë: “Ishin takuar Ebu Hurejre dhe Ka’bi, e Ebu Hurejre kishte thënë: “Të premtëve është një moment, nëse gjatë namazit të vet muslimani kërkon diç nga Allahu, Allahu atë edhe do t’ia japë.” Pastaj Ka’bi tha: “Unë do t’ju tregoj diç për të premtën. Kur agon e premtja, frika i kaplon edhe qiejt edhe Tokën edhe detet edhe kodrat edhe drunjtë dhe të gjitha krijesat e tjera, përveç njerëzve dhe xhinëve. MelaiKET tubohen rreth hyrjeve të xhamive dhe i shënojnë ata që vijnë, të parin, të dytin dhe kështu me radhë, derisa imami nuk ngjitet në minber. E kur ngjitet në minber, ato i palosin fletët e tyre dhe kush vjen pas kësaj, ka ardhur për shkak të së drejtës së Allahut me të cilën e ka obliguar. E obligimi i çdo të rrituri është larja e trupit të premtëve sikur që lahet kur është xhunub. Sadakaja ditën e së premtes është më e vlefshme se sadakaja gjatë ndonjë dite tjetër. As dielli nuk ka ndriçuar në ndonjë ditë e as nuk ka perënduar në ndonjë ditë tjetër më të mirë se dita premtë.” Ibn Abbasi (رضي الله عنه) shton: “Ky transmetim është i Ebu Hurejres

⁷²⁷ Shënojnë Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/161) dhe Muslimi (251) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁷²⁸ Shënon Ibn Maxhe (801) në transmetimin nga Abdullah ibn Amri (رضي الله عنه). Senedi i hadithit është i rregullt, e të tillë e ka vlerësuar edhe Ebu Busri në veprën *Ez-Zevaid*.

dhe i Ka'bit, e unë shtoj: “Nëse njeriu në shtëpi ka ndonjë parfum, le të parfumohet me të.”⁷²⁹

Veçoria e njëzet e gjashtë e së premtes: Kjo është ditë në të cilën Allahu i Lartësuar do t'i shfaqet besimtarëve të Vet të zgjedhur në Xhennet dhe kur ata do ta vizitojnë Atë. Më të afërt tek Allahu do të jenë ata të cilët kanë qenë më afër imamit në namazin e xhumasë, e në vizitë të parët do të vijnë ata të cilët kanë shkuar më herët në namazin e xhumasë. Jahja ibn El-Jemani transmeton nga Sheriku, ai nga Ebu Jakzani, ai nga Enes ibn Maliku (رضي الله عنه) që në përkthimin e fjalëve të të Lartësuarit [35:ق: 35] {وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ} **“Ata aty kanë çka të dëshirojnë, e te Ne ka edhe më shumë.”** [Kaf: 35] ka thënë: “Ai do të ju shfaqet çdo të premte.”⁷³⁰

Taberaniu në veprën e vet *El-Mu'xhem* në transmetimin nga Ebu Neim el-Mes'udi i cili transmeton nga El-Minhal ibn Amri, e ai nga Ebu Ubejde, i cili cekë që Abdullahu ka thënë: “Nxitoni në namazin e xhumasë, sepse Allahu i Lartësuar do t'u shfaqet çdo të premte banorëve të Xhennetit mbi fronin e Vet nga kamfuri, e ata do të jenë në afërsi të Tij, proporcionalisht më të nxituarit e tyre në namazin e xhumasë. Atëherë, Allahu do t'ju shpreh nderime çfarë deri atëherë nuk i kanë ndjerë, e pastaj do t' kthehen familjeve të veta duke u treguar mbi atë çfarë Allahu i Lartësuar ka shfaqur ndaj tyre.” “Pastaj Abdullahu hyri në xhami dhe i takoi vetëm dy vetë, e pastaj ka thënë: “Unë jam i treti, nëse Allahu do t'ia shpreh bekimin e Vet të tretit.”⁷³¹

Bejhekiu në veprën *Shuabul-iman* duke transmetuar nga Alkame ibn Kajsi thekson që ka thënë: “Shkova me Abdullah ibn Mes'udin (رضي الله عنه) në namazin e xhumasë dhe i takuam tre vetë të cilët na kishin tejkaluar dhe Abdullahu në atë tha: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që thotë:

((إِنَّ النَّاسَ يَجْلِسُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ اللَّهِ عَلَى قَدَرِ رَوَاجِهِمْ إِلَى الْجُمُعَةِ، الْأَوَّلُ، ثُمَّ الثَّانِي، ثُمَّ الثَّالِثُ، ثُمَّ الرَّابِعُ))

⁷²⁹ Transmetuesit e hadithit janë të besueshëm, e senedi është i drejtë. Hadithi është shënuar në veprën *El-Musannef* (5558).

⁷³⁰ Jahja ibn El-Jemani, Shurejk El-Kadi dhe mësuesi i tij, të gjithë janë vlerësuar si ravijë të dobët. Transmetimin e paraqet edhe Ibn Kethiri në tefsirin e vet (4/228), në transmetimin nga El-Bezzari dhe Ibn Ebi Hatemi.

⁷³¹ Transmetimin e paraqet El-Hejthemi në veprën *Mexhmeuz-zevaïd* (2/178) dhe thotë: “Teberaniu në veprën e vet *El-kebir* ka shënuar. Ebu Ubejde nuk i ka dëgjuar hadithet nga babai i vet, prandaj në zinxhirin e transmetuesve shfaqet ndërprerja-inkita.”

"Me të vërtetë në Ditën e Gjykimit njerëzit do të jenë afër Allahut proporcionalisht me të nxituarit e tyre në namazin e xhumasë, i pari, i dyti, i treti dhe i katërti." Pastaj tha: ((وَمَا رَابِعٌ أَرْبَعَةً بَعِيدٍ)) E asnjëri nga të katërtit nuk është larg!"⁷³²

Darekutni në veprën *Er-Ru'je* thotë: "Na tregonte Ahmed ibn Sulejme ibn El-Hasani duke transmetuar nga Muhammed ibn Uthman ibn Muhammedi, ai nga Mervan ibn Xha'feri, ai nga Nafi Ebu el-Hasani, ai nga Ata ibn Ebu Mejmune, e ai nga Enes ibn Maliku (رضي الله عنه), i cili thotë që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، رَأَى الْمُؤْمِنُونَ رَبَّهُمْ، فَأُخِذَتْهُمْ عَهْدًا بِالنَّظَرِ إِلَيْهِ مَنْ بَكَرَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ، وَتَرَاهُ الْمُؤْمِنَاتُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ النَّحْرِ))

*"Kur bëhet Dita e Gjykimit, besimtarët kanë për ta parë Zotin e tyre, e Atë të parët kanë për ta parë ata që kanë shkuar herët në çdo xhuma, ndërsa besimtarët Atë kanë për ta parë çdo bajram të Ramazanit dhe të Kur'banit."*⁷³³

Na tregonte ibn Nuhi, atij Muhammed ibn Musa ibn Sufjan Eth-Thevriu, atij Abdullah ibn El-Xhehm er-Razi, atij Amr ibn Ebu Kajsi, nga Ebu Tajjibi, nga Asimi, nga Uthman ibn Umejr Ebu-l-Jakzani, e ai nga Enes ibn Maliku (رضي الله عنه) i cili cekë që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((أَتَانِي جَبْرِيلُ وَفِي يَدِهِ كَالْمِرْآةِ الْبَيْضَاءِ فِيهَا كَالنَّكْتَةِ السَّوْدَاءِ، فُكِّلْتُ: مَا هَذَا يَا جَبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذِهِ الْجُمُعَةُ يَغْرُسُهَا اللَّهُ عَلَيْكَ لِتَكُونَ لَكَ عِيدًا وَلِقَوْمِكَ مِنْ بَعْدِكَ، فُكِّلْتُ: وَمَا لَنَا فِيهَا؟ قَالَ: لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ، أَنْتَ فِيهَا الْأَوَّلُ، وَالْيَهُودُ وَالنَّصَارَى مِنْ بَعْدِكَ، وَلَكَ فِيهَا سَاعَةٌ لَا يَسْأَلُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَبْدٌ فِيهَا شَيْئًا هُوَ لَهُ فَسَمَّ إِلَّا أَعْطَاهُ، أَوْ لَيْسَ لَهُ فَسَمَّ إِلَّا أَعْطَاهُ أَفْضَلَ مِنْهُ، وَأَعَادَهُ اللَّهُ مِنْ شَرِّ مَا هُوَ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ، وَإِلَّا دَفَعَ عَنْهُ مَا هُوَ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: فُكِّلْتُ: وَمَا هَذِهِ النَّكْتَةُ السَّوْدَاءُ؟ قَالَ: هِيَ السَّاعَةُ تَقُومُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَهُوَ عِنْدَنَا سَيِّدُ الْأَيَّامِ، وَيَدْعُوهُ أَهْلُ الْآخِرَةِ يَوْمَ الْمَرْيَدِ. قَالَ: فُكِّلْتُ: يَا جَبْرِيلُ! وَمَا يَوْمُ الْمَرْيَدِ؟ قَالَ: ذَلِكَ أَنَّ رَبَّكَ عَزَّ وَجَلَّ اتَّخَذَ فِي الْجَنَّةِ وَادِيًا أَفْصَحَ مِنْ مِسْكِ أَبْيَضَ، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، نَزَلَ عَلَى كُرْسِيِّهِ، ثُمَّ خَفَّ الْكُرْسِيُّ بِمَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، فَيَجِيءُ النَّبِيُّونَ حَتَّى يَجْلِسُوا عَلَيْهَا، ثُمَّ خَفَّ الْمَنَابِرَ بِمَنَابِرَ مِنْ ذَهَبٍ، فَيَجِيءُ الصَّادِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ حَتَّى يَجْلِسُوا عَلَيْهَا، وَيَجِيءُ أَهْلُ الْغُرَبِ حَتَّى يَجْلِسُوا عَلَى الْكُثْبِ، قَالَ: ثُمَّ يَنْحَلِّي لَهُمْ رُثْمَهُمْ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: فَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَيَقُولُ: أَنَا الَّذِي صَدَقْتُمْ وَعَدِي، وَأَتَمَمْتُ

⁷³² Shënon Ibn Maxhe (1094): Senedi i hadithit është i mirë, të tillë e kanë vlerësuar El-Mundhiri në veprën *Et-Tergibu vet-terhib* dhe El-Busajri në veprën *Ez-Zevaid*.

⁷³³ Në senedin e këtij hadithi ka transmetues të panjohur.

عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي، وَهَذَا مَحَلُّ كَرَامَتِي فَسَلُونِي، فَيَسْأَلُونَهُ الرَّضَى. قَالَ: رِضَايَ أَنْزِلْكُمْ دَارِي، وَأَنَا لَكُمْ كَرَامَتِي، فَسَلُونِي، فَيَسْأَلُونَهُ الرَّضَى. قَالَ: فَشَهِدْ لَهُمْ بِالرِّضَى، ثُمَّ يَسْأَلُونَهُ، حَتَّى تَنْتَهِيَ رَغْبَتُهُمْ، ثُمَّ يُفْتَحُ لَهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبٍ بَشَرٍ. قَالَ: لَمْ يَرْتَفِعْ رَبُّ الْعِزَّةِ، وَيَرْتَفِعْ مَعَهُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ، وَيَجِيءُ أَهْلُ الْعُرْفِ إِلَى عُزْفِهِمْ. قَالَ: كُلُّ عُزْفَةٍ مِنْ لَوْلُؤَةٍ لَا وَصَلَ فِيهَا وَلَا فَصَمَ، يَأْتُونَتهَا حَمَرَاءُ، وَعُزْفَةٌ مِنْ زَيْزَجْدَةٍ خَضَرَاءُ، أَبْوَابُهَا وَعَلَالِيهَا وَسَقَائِفُهَا وَأَغْلَافُهَا مِنْهَا أَثْمَارُهَا مُطَرَّدَةٌ مُتَدَلِّيةٌ فِيهَا أَثْمَارُهَا، فِيهَا أَزْوَاجُهَا وَخَدَمُهَا. قَالَ: فَلْيَسْأَلُوا إِلَى شَيْءٍ أَحْوَجَ مِنْهُمْ إِلَى يَوْمِ الْجُمُعَةِ لِيُزَادُوا مِنْ كَرَامَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالنَّظَرِ إِلَى وَجْهِهِ الْكَرِيمِ، فَذَلِكَ يَوْمُ الْمُرِيدِ))

“Erdhi Xhibrili, e në dorë mbante diç sikur pasqyrë e pastër mbi të cilën ishte një pikë e zezë. Unë e pyeta: “Çfarë është kjo, o Xhibril?” Ai u përgjigj: “Kjo është e premtja, e Allahu ta jep atë që për ty dhe ummetin tënd të bëhet ditë feste? Unë e pyeta: “E çfarë kemi në të?” Ai tha: “Në të keni çdo të mirë! Ti në të do të jesh i pari. Jehudët dhe të krishterët janë pas teje. Në të ke një orë në të cilën asnjë rob nuk do të kërkojë diç nga Allahu, e që Ai, nëse nga ajo diç ka të shkruar, e të mos ia jap atë, e nëse nuk ka të shënuar asgjë, Allahu do t’i jap edhe më të mirë se ajo dhe do ta mbroj atë nga e keqja që e ka të caktuar, ose nga ai do ta largoj atë që është më e dëmshme? Unë e pyeta: “Çka është jevmul-mezid, o Xhibril?” Ai tha: “Ajo është fushë e gjerë nga misku i bardhë, të cilin e ka zgjedhur Zoti yt i Lartësuar në Xhennet. Dhe kur bëhet e premtja, Ai do të zbres mbi Fronin e Vet, e pastaj rreth Fronit të Tij do të jenë të renditur divanet nga drita ku do të ulen të Dërguarit.”

Pastaj do të vendosen divanet nga ari dhe do të vijnë vërtetëdashësit dhe shehidët dhe do të ulen mbi ta. Pastaj do të vijnë banorët e odave të Xhennetit dhe do të ulen mbi kolltukët e parfumuar.

Pastaj do të shfaqet Allahu i Lartësuar. Ata do të shikojnë mbi Të e Ai do t’u thotë: “Unë premtimin Tim ndaj jush e përmbusha dhe dhuntinë Time ndaj jush e përmbusha. Ky është vend në të cilin Unë e ndaj fisnikërinë Time, prandaj kërkon nga Unë çfarë të doni!” Ata do të kërkojnë kënaqësinë e Tij! E Ai do t’u thotë: “Kënaqësia lme ndaj jush ju ka sjell në fushë. Unë ua afroj fisnikërinë Time dhe kërkon nga Unë çfarë dëshironi! Ata përsëri do të kërkojnë kënaqësinë e Tij dhe Ai do t’ua dëshmoj që ua ka dhënë kënaqësinë e Tij. Pastaj do të kërkojnë nga Ai derisa u mbarojnë dëshirat. Ai do t’ua jap atë çfarë syri nuk ka parë dhe veshët nuk kanë dëgjuar, e as mendja nuk do të mund të imagjinonte. Pastaj Zoti i Plotfuqishëm do të ngrihet e me Të edhe të dërguarit dhe shehidët.”

Banorët e odave të Xhennetit do të kthehen nëpër odat e veta. Secila odë do të jetë prej perlave të pastra të pa çara dhe të pabashkuara, ose prej rubini të pastër, të

kuq ose zymrydi të gjelbër, prej druri të njëjtë do të jenë edhe dyert edhe muret, edhe kulmet edhe dyert e mbyllura. Në mes tyre do të rrjedhin lumenjtë, do të jenë nën drunjat pa thera, me fruta palë-palë të Xhennetit. Nëpër odat do të jenë edhe gratë e tyre edhe shërbëtorët. Për asgjë nuk kanë për të pasur nevojë sikur për të premtën që vjen që të zmadhohet (shtohet) fisnikëria e Allahut ndaj tyre dhe që të kënaqen duke e shikuar Fytyrën e Tij Fisnike. Kjo është Jevmul-Mezid!”⁷³⁴

Veçoria e njëzet e shtatë e së premtes: Shahid – dëshmitar,⁷³⁵ të cilin Allahu i Lartësuar e përmend në Librin e Vet, komentohet që është e premtja. Humejd ibn Zenxhevejiu thotë: “Na tregonte Abdullah ibn Musai, duke transmetuar nga Ubejde, ai nga Ejjub ibn Halidi, ai nga Abdullah ibn Rahi, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((الْيَوْمَ الْمُوعُودُ: يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَالْيَوْمَ الْمَشْهُودِ: هُوَ يَوْمُ عَرَفَةَ، وَالشَّاهِدُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ، وَلَا غَرَبَتْ عَلَى أَفْضَلٍ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللَّهَ فِيهَا بَخِيرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ لَهُ، أَوْ يَسْتَعِيدُهُ مِنْ شَرٍّ إِلَّا أَعَادَ مِنْهُ))

“Dita e caktuar (el-jevmul-mev’ud) është Dita e Gjykimit, ditë e cila dëshmohet është el-jevmul-meshhud – dita e Arafatit, derisa dëshmitarë-shahid është e premtja. Me të vërtetë dielli as nuk ka aguar e as nuk ka perënduar në ditë më të bukur se të premtën. Gjatë asaj dite rob besimtar nuk do të kërkojë diç nga Allahu, e që Ai të mos ia jap atë. Ose të kërkojë nga diç strehim e ai Ai të mos e mbrojë atë.”⁷³⁶

⁷³⁴ Senedi i hadithit është i dobët, për shkak të transmetuesit Uthman ibn Umerji. Në *Musnedin* e imam Shafiut përmendet transmetimi i ngjashëm (1/148). Gjithashtu, transmetimin e paraqet Es-Sujuti në veprën e vet *Ed-Durul-mensur* (6/108) duke ia përshkruar atë Ibn Ebi Shejbes, i cili ka transmetuar nga El-Bezari, ai nga Ebu Ja’la dhe Ibn Ebi Dunja. Gjithashtu atë e paraqesin Ibn Xheriri, Ibn El-Mundhiri, Teberani në veprën *El-Mu’xhemul-evsat*, Ibn Mirdevejh, El-Axhiri në veprën *Esh-Sheria*, Bejhekiu në veprën *Er-Ru’je* dhe Ebu Nasar Es-Sexhzi në veprën *El-Ibane*.

⁷³⁵ Shahid-dëshmitar, të cilin e përmend Allahu i Lartësuar në ajetin e Sures El-Buruxh, në përkthimin e Kur’anit nga Kërkuti:

“Pasha qiellin me plot yje, Pasha ditën e premtuar, Pasha atë që dëshmon dhe atë që dëshmohet! Mallkuar qofshin ata të zotët e hendeqeve, Të zjarrit me plot lëndë djegëse..”

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۝ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ۝ قِيلَ أَصْحَابُ الْأَحْدُودِ ۝ أَلَّنَارِ ذَاتِ

الْوُقُودِ [1-5 El-Buruxh].

⁷³⁶ Shënon Tirmidhiu (3336) dhe për të thotë: “Nuk jemi duke e njohur këtë transmetim përveç përmes Ebu Musa ibn Ubejdes (رضي الله عنه), e ai është vlerësuar si i dobët në të mbajturit në mend”. Transmetimin e paraqet Ibn Kethiri në tefsirin e vet (4/491). Ai thotë: “Kështu hadithin e

Këtë transmetim e ka shënuar El-Harith ibn Ebu Usame në *Musnedin* e vet në transmetimin nga Ruhi, i cili e ka dëgjuar nga Musa ibn Ubejde.

Në *Mu'xhemeun* e Taberaniut ceket transmetimi nga Muhammed ibn Ismail ibn Ajjashi i cili thotë: Më tregonte babai, e atij Dammdam ibn Dhera nga Shurejh ibn Ubejde e ai nga Ebu Malik ibn el-Esh'ariu (رضي الله عنه) i cili tregonte që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((الْيَوْمَ الْمُؤَعَّدُ: يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَالشَّاهِدُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَالْمَشْهُودُ: يَوْمُ عَرَفَةَ، وَيَوْمَ الْجُمُعَةِ دَخَرَهُ اللَّهُ لَنَا، وَصَلَاةُ الْوُسْطَى صَلَاةُ الْعَصْرِ))

*"Dita e caktuar (el-jevmul-mev'ud) është Dita e Gjykimit, dëshmitar (shahid) është e premtja, e dita që dëshmohet (el-jevmul-mesh'hud) është dita e Arafatit. Dhuntitë e së premtes Allahu na i ka lënë për Ahiret, e namazi i mesëm është (salatul-vusta) ikindia."*⁷³⁷ *Hadithi është i shënuar në transmetimin nga ibn Xhubejr ibn Mutimi.*⁷³⁸

Konsideroj se ky komentim është komentimi më i besueshëm i Ebu Hurejres (رضي الله عنه), e Allahu më së miri e di, sepse imam Ahmedi thotë: "Na tregonte Muhammed ibn Xha'feri duke transmetuar nga Shu'be, ai nga Ali ibn Zejdi, e ai nga Junus ibn Ubejde, ai nga Ammari i mbrojturi i Benu Hashimit, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), me atë që Ali ibn Zejdi transmetimin ia përshkruan të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) derisa Junusi në zinxhirin e transmetimit nuk shkon më tutje se nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) me rastin e ajetit (El-Buruxh, ajeti i tretë) ka thënë: "Dita dëshmitare – shahid është e premtja, dita që dëshmohet (el-jevmul-meshhud) është dita e Arafatit, e dita e caktuar është (el-jevmul-mev'ud) Dita e Gjykimit."⁷³⁹

transmeton Ibn Huzejme përmes transmetuesve nga Musa Ubejde Ez-Zehdiu, e transmetimet e tija janë të dobëta. Transmetimi theksohet si mevkuf nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e çka është më e saktë. Atë e paraqet edhe Es-Sujuti në *Ed-Durul-Mensur* (6/331), pastaj Ibn Xheriri (30/129), Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* dhe të tjerët.

⁷³⁷ Për Muhammed ibn Ismail ibn Ajjashi thotë se nuk i ka dëgjuar hadithet nga babai i vet. El-Hejthemi atë e përmend në veprën *Mexhmeuz-zivaid* (7/135) në komentimin e sures El-Buruxh, dhe për të thotë: "Në zinxhirin e hadithit është Muhammed ibn Ismail ibn Ajjashi, e ai është transmetues i dobët." Transmetimin e përmend edhe Es-Sujuti në *Ed-Durul-mensur* (6/331), pastaj Ibn Xheriri (30/129) dhe Teberaniu.

⁷³⁸ Këtë e paraqet Es-Sujuti (6/332) dhe atë ia përshkruan Ibn Mirdevejhut dhe Ibn Asakirit.

⁷³⁹ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (2/298), Hakimi (2/519) si transmetim mevkuf dhe merfu'. Sa i përket transmetimit merfu', ai është i dobët për shkak të dobësisë së Ali ibn Zejdit, derisa transmetimi mevkuf është me sened të fuqishëm.

Veçoria e njëzet e tetë e së premtes: Kjo është ditë nga e cila tmerrohen qiejt dhe toka, kodrat dhe detet dhe të gjitha krijesat përveç njerëzve dhe xhinnëve. Ebul-Xhevabi transmeton nga Ammar ibn Ruzejku, ai nga Mensuri, ai nga Muxhahidi, e ai nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه) i cili thotë: “Janë takuar Ebu Hurejre dhe Ka’bi, Ebu Hurejre ka thënë: “Të premtëve është një moment gjatë të cilit nëse muslimani kërkon diç nga Allahu, Allahu do t’ia jap atë.” Pastaj Ka’bi tha: “Unë kam për t’u treguar diç mbi të premtën. Kur agon e premtja, frika e përfshinë edhe qiejt edhe Tokën edhe drunjtë edhe kodrat edhe të gjitha krijesat e tjera, përveç njerëzve dhe xhinnëve. Melaiket tubohen rreth dyerve të hyrjes së xhamive dhe i shënojnë ata që vijnë, të parin, të dytin, të tretin dhe ashtu me radhë derisa imami nuk ngjitet në minber. E kur ai ngjitet në minber ato i palosin fletët e veta dhe kush vjen pas kësaj, ka ardhur për shkak të së drejtës së Allahut me të cilën e ka obliguar. E obligimi i çdo të rrituri është larja e trupit të premtëve sikur që lahet kur është xhunub. Sadakaja gjatë të premtes është më e vlefshme se gjatë ditëve tjera. Edhe Dielli nuk lind e as nuk perëndon në ndonjë ditë më të mirë se ditën e premtë.” Ibn Abbasi (رضي الله عنه) thotë: “Ky transmetim është i Ebu Hurejres dhe i Ka’bit, e unë shtoj: “Nëse njeriu në shtëpi ka ndonjë parfum le të parfumohet me të.”⁷⁴⁰

Në transmetimin tjetër nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Dielli as nuk lindë e as nuk perëndon në ndonjë ditë që është më e vlefshme sesa e premtja. Dhe nuk ka asnjë krijesë në Tokë e që nuk ia kanë frikën të premtes, përveç njerëzve dhe xhinnëve.” Ky hadith është i drejtë.⁷⁴¹ Ata e përrjetojnë ashtu sepse në këtë ditë do të bëhet Dita e Gjykimit, do të mbështillet kozmosi, do të shkatërrohet dynjaja dhe njerëzit do të klasifikohen nëpër vendet e veta në Xhennet ose në Zjarr.

Veçoria e njëzet e nëntë e së premtes: Kjo është dita të cilën Allahu i Lartësuar e ka ruajtur për ummetin e Vet, e para nesh pasuesit e Librit ua ka larguar vëmendjen nga e premtja, siç ceket në *Sahih* në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ، وَلَا غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ خَيْرٍ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، هَدَانَا اللَّهُ لَهُ، وَضَلَّ النَّاسُ عَنْهُ، فَالْنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ، هُوَ لَنَا، وَلِلْيَهُودِ يَوْمُ السَّبْتِ، وَلِلنَّصَارَى يَوْمُ الْأَحَدِ))

“Dielli as nuk ka lindur, as nuk ka perënduar në ndonjë ditë më të mirë se të premtën. Allahu na udhëzoi mbi atë, e popujt e tjerë janë larguar prej saj. Për shkak

⁷⁴⁰ Më parë e kemi përmendur burimin e këtij hadithi, dhe hadithi është i besueshëm.

⁷⁴¹ Më herët e kemi përmendur burimin e tij.

të premtes të gjithë njerëzit pasojnë pas nesh. E premtja është e jona, jehudët e kanë të shtunën kurse të krishterët të dielën."⁷⁴²

Në një transmetim tjetër qëndron: "Allahu atë e ka lënë për ne."

Imam Ahmedi thotë: "Na tregonte Ali ibn Asimi, që nga Husejn ibn Abdur-Rahmani ka dëgjuar, e ai nga Umer ibn Kajsi, ai nga Muhammed ibn El-Esh'ariu i cili ka dëgjuar nga Aishja (رضي الله عنها) që ka thënë:

((بينما أنا عند النبي صلى الله عليه وسلم إذ استأذن رجلٌ من اليهود، فأذن له، فقال: السَّامُ عَلَيْكَ، قال النبي صلى الله عليه وسلم: وَعَلَيْكَ. قالت: فَهَمِمْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ، قالت: ثم دخل الثانية، فقال مثلاً ذلك، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: وَعَلَيْكَ، قالت: فهَمِمْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ، ثم دخل الثالثة، فقال: السَّامُ عَلَيْكُمْ، قالت، فقلتُ: بل السَّامُ عَلَيْكُمْ، وَغَضِبَ اللَّهُ، إِنْخَوَانَ الْقُرْدَةَ وَالْخَنَازِيرَ، أُتْحَيُّونَ رَسُولَ اللَّهِ بِمَا لَمْ يُحْيِهِ بِهِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. قالت: فنظر إليّ فقال: مَهْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَلَا التَّفَحُّشَ، قَالُوا قَوْلًا فَرَدَّدَاهُ عَلَيْهِمْ، فَلَمْ يَضَرَّنَا شَيْئًا، وَلَزِمَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، إِنَّهُمْ لَا يَحْسُدُونَا عَلَى شَيْءٍ كَمَا يَحْسُدُونَا عَلَى الْجُمُعَةِ الَّتِي هَدَانَا اللَّهُ لَهَا، وَضَلُّوا عَنْهَا، وَعَلَى الْقَبِيلَةِ الَّتِي هَدَانَا اللَّهُ لَهَا، وَضَلُّوا عَنْهَا، وَعَلَى قَوْلِنَا خَلَفَ الْإِمَامُ: ((آمين))

"Isha me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) kur disa jehud kërkuar leje nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për të hyrë, e ai i lejoi. Ky (jehudiu) i tha: "Es-Samu alejke (vdekja qoftë mbi ty)!" E i Dërguari vetëm i tha: "Edhe mbi ty!" Desha të flas! Pastaj hyri i dyti dhe tha njëjtë si ai i pari. Përsëri dëshirova të flas! Pastaj hyri edhe i treti dhe e tha të njëjtën. Atëherë ua ktheva: "Vdekja dhe mallkimi i Allahut qofshin mbi ju, vëllezër të majmunëve dhe të derrave." Si jeni duke e përshëndetur të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), siç nuk e përshëndet atë Allahu i Lartësuar?!" I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më shikoi dhe tha: "Ngadalë, sepse Allahu nuk e do shfrenimin dhe paturpësinë! E thonë një fjalë e ne ua kthyen atë. E thanë një fjalë e ne ua kthyem atë. Ajo asgjë nuk na dëmtoi e ata do t'i përcjell për tërë jetën. Ata në asgjë nuk na kanë lakmi siç na kanë lakmi të premtën mbi të cilën na ka udhëzuar Allahu i Lartësuar, e ata nuk kanë ditur për atë. Edhe mbi kiblën mbi të cilën na ka udhëzuar Allahu, e ata nuk kanë ditur për atë. Si edhe mbi fjalët Amin (Zot dëgjoje lutjen time) gjatë namazit pas imamit."

⁷⁴³

⁷⁴² Më herët e kemi cekur burimin e hadithit.

⁷⁴³ Shënon Ahmedi (6/134 dhe 135), e senedi i hadithit është hasen. Në Sahihun e Buhariut ka dëshmi në disa transmetime të tjera.

Në të dy *Sahihët* ceket transmetimi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بَيَّدَ أَنَّهُمْ أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا، وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ، فَهَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي قَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، فَاخْتَلَفُوا فِيهِ، فَهَدَانَا اللَّهُ لَهُ، فَالْآنَ لَنَا فِيهِ تَبِعٌ، الْيَهُودُ غَدًا، وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ))

“Ne të fundit jemi shfaqur në këtë botë, por jemi të parët në Ahiret, përveç se atyre u është dhënë Libri përpara nesh, e neve na është dhënë pas tyre. Kjo është ditë (mendohet mbi të premtën) të cilën Allahu ua ka urdhëruar si ditë feste, por ata janë ndarë sipas mendimit, pastaj Allahu na udhëzoi mbi të. Të gjithë njerëzit për shkak të së premtës pasojnë pas nesh. Dita e jehudëve është të nesërmen, e dita e të krishterëve një ditë pas ditës së tyre.”

Veçoria e tridhjetë e së premtës: Kjo është dita më e mirë gjatë javës, sikur që Ramazani është muaji më i mirë i vitit, ose siç është nata e Kadrit nata më e mirë nga të gjitha netët e tjera, ose siç është Meka vendi më i mirë mbi Tokë, ose siç është Muhammedi robi më i mirë i Allahut.

Adem ibn Ebu Ijjasi ka thënë: “Na tregonte Shejban ibn Ebu Muaviu, që ka dëgjuar nga Asim ibn Ebu Nuxhudi, e ai nga Ebu Salihi i cili transmeton nga Ka’b el-Ebu Nuxhdiu, e ai nga Ebu Salihi, i cili transmeton që Ka’b el-Ahbari ka thënë: “Me të vërtetë Allahu i Lartësuar i ka caktuar muajt, e në mesin e tyre e ka zgjedhur Ramazanin. I ka caktuar ditët e në mesin e ditëve e ka zgjedhur të premtën. I ka caktuar netët dhe në mesin e tyre e ka zgjedhur natën e Kadrit. I ka caktuar orët dhe në mesin e tyre i ka caktuar kohët kur është duke u falur namazi. Xhumaja i fshinë mëkatet deri në xhumanë e ardhme dhe edhe tre ditë përmes kësaj. Ramazani i fshinë mëkatet deri në Ramazanin që vjen. Haxhxi i fshinë mëkatet deri në haxhin e ardhshëm, e umra i fshinë mëkatet deri në umrën e ardhshme. “Kështu njeriu edhe vdes në mes dy të mirave; të mirën që e ka kryer dhe të mirën që është duke e pritur, domethënë, në mes dy namazeve. Shejtanët gjatë muajit të ramazanit janë të prangosur. Gjatë ramazanit mbyllen dyert e Xhehennemit, e hapen dyert e Xhennetit. Dhe lajmëtari thërret: “O ti, i cili vrapon pas të mirës, eja! Mblidhi të mirat e Ramazanit, nga të mirat të bëra gjatë dhjetë netëve⁷⁴⁴ (dhul-hixhe)!”

Veçoria e tridhjetë e një e së premtës: Të premtëve shpirtat e të vdekurve lëshohen te varret e tyre dhe aty tubohen. Atëherë i njohin ata që i vizitojnë, kalojnë afër tyre dhe i përshëndesin nga të gjallët. Të premtëve i njohin më mirë edhe më shumë se ditëve tjera. E premtja është ditë gjatë së cilës takohen të vdekurit me të gjallët, e

⁷⁴⁴ Flet mbi dhjetë netët me të cilat Allahu i Lartësuar betohet në suren El-Fexher.

kur bëhet Dita e Gjykimit, atëherë do të takohen njerëzit e parë të gjinisë njerëzore me të fundit, banorët e qiejve me banorët e tokës. Do të takohet rob i me Zotin e vet, punëtori me mundin e vet, i shtypuri me atë që e ka shtypur, Dielli me Hënën edhe pse përpara kësaj kurrë nuk janë takuar më parë. E premtja është ditë e tubimit dhe e takimeve prandaj edhe në këtë botë njerëzit të premtëve më tepër takohen se ditëve të tjera. Kjo është ditë në të cilën Allahu në Kur'an e quan "jeumul-telak" (ditë e takimit të përgjithshëm). Ebut-Tijah Jezid ibn Humejdi ka thënë: "Mutarrif ibn Abdullahu vinte çdo të premtë dhe ashtu, me një rast, një mbrëmje kalonte afër varrezave dhe sipas rrëfimit të tij i kishte ndodhur kjo: "... Kur ja të gjithë të vdekurit qëndronin nëpër varret e veta dhe thirrën: "Ku është Mutarrifi i cili vjen të premtëve!" Unë u thash: "A edhe ju keni të premtën?! E ata ma kthyen: "Gjithsesi! Dhe e kemi të njohur se çfarë flasin edhe zogjtë të premtëve!" Unë i pyeta: "E çfarë flasin zogjtë të premtëve?! Ata thanë: "O Zot, na shpëto, na shpëto! Le të jetë kjo ditë e mirë!"⁷⁴⁵

Ibn Ebi Dunja në veprën e vet *El-Menamat* cekë, por edhe disa transmetues të tjerë, në transmetimin nga disa pasardhës të Asim el-Xhehderit siç vijon: "E pash Asim el-Xhehderin dy vite pas vdekjes së tij dhe e pyeta: "Vallë, a nuk ke vdekur?!" Ai tha: "Po, kam vdekur." Unë e pyeta: "Ku je tani?!" Ai mu përgjigj: "Pasha Allahun, tani jam me një grup shokësh, në njërin nga kopshtet e Xhenetit. Tubohemi çdo natë të premtën dhe në mëngjes të së premtës për shkak të vizitës të Bekër ibn Abdullah el-Muzemiut dhe nga ai dëgjojmë informata mbi ju. Unë pyeta "A janë duke u tubuar trupat e juaj apo shpirtrat?" "Eh, sikur të ishte ashtu, por trupat tanë moti janë kalbur." Tubohen shpirtrat tanë." Thash: "E a e dini ju kur dikush nga ne të gjallëve ju viziton?" – "Po, këtë e kemi të njohur që nga nata e të premtës dhe tërë ditën e së premtës dhe natën e të shtunës gjithnjë derisa nuk lind dielli të shtunën në mëngjes." Unë e pyeta: "Si ashtu, që nuk i njihni vizitorët ditëve të tjera, përveç të premtëve?" Ai në këtë ma ktheu: "Kjo është për shkak të madhësisë dhe vlerës të ditës së premtë!"

Ibn Ebi Dunja, në transmetimin nga Muhammed ibn Vasiu, gjithashtu, cekë që çdo të shtunë në mëngjes shkonte te vendi El-Xhehbane. Ashtu qëndronte te varrezat, u jepte selam atyre që ishin varrosur aty dhe lutej për ta, e pastaj kthehej. Dikush i ka thënë: "Çfarë do të bëhej sikur atë ditë ta kishe zëvendësuar me të hënën?!" Ai iu përgjigj: "Deri te unë ka depërtuar lajmi që të vdekurit vizitorët e vet i njohin të premtëve dhe ditën para dhe pas saj."⁷⁴⁶

⁷⁴⁵ Këtë transmetim autori e përmend në veprën e vet *Er-Ruh* (faqe 5-6), e atë e ka marr nga libri *Kitabul-kubur* nga Ibn Ebi Dunja, atë e paraqet në transmetimin nga Halid ibn Haddashi, i cili thotë: "Na tregonte Xha'fer ibn Sulejmani nga Ebu Tejjahu."

⁷⁴⁶ Këto transmetime autori i ka përmendur në veprën e vet *Er-Ruh* (faqe 5).

Veçoria e tridhjetë e dytë e së premtes: Është e qortuar të veçohet e premtja për agjërim. Ahmed ibn Hanbeli e vërteton këtë qëndrim. El-Esreme cekë që Ebu Abdullahu⁷⁴⁷ ishte pyetur mbi agjërimin ditën e premte, ai gjatë të përgjigjurit e ka përmendur hadithin që e ndalon të veçuarit e së premtes për agjërim, pastaj ka thënë: “Përveç nëse ndodh gjatë agjërimit të zakonshëm të njeriut. Ndërkaq, të agjëroj vetëm të premten, nuk bënë.” – Unë pyeta: “Nëse njeriu agjëron një ditë po e një ditë jo, e dita kur nuk agjëron ndodhë e enjte, dita kur agjëron ndodh premtje, pastaj të shtunën nuk agjëron, ashtu që përsëri e premtja veçohet me agjërim”, ai tha: “Ashtu bënë, përveç nëse dëshiron qëllimisht të agjëroj të premten, sepse, agjërimi të premteve është i qortuar.”

Imam Maliku dhe imam Ebu Hanifja e lejojnë agjërimin të premteve si gjatë ditëve të tjera. Imam Maliku thotë: “Nuk e kam dëgjuar asnjë dijetar apo ndonjë jurist shariatik që e ndalon agjërimin të premteve. Agjërimi të premteve është i lavdëruar. Kam parë që disa nga dijetarët agjërojnë të premteve. Çka më tepër, disa njerëz edhe e planifikojnë agjërimin të premten. Ibn Abdul Berri ka thënë: “Ekzistojnë transmetime të ndryshme nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) në lidhje me të premten. Abdullah ibn Mes’udi transmeton: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i agjëronte tre ditë për çdo muaj, e shumë pak herë e kam parë që nuk agjëronte të premten...”⁷⁴⁸

Ky hadith është i besueshëm. Transmetohet nga Abdullah ibn Umeri të ketë thënë se: “Nuk e kam parë kurrë të Dërguarin e Allahut që nuk agjëron të premten.” Këtë transmetim e ka shënuar Ebu Shejbe nga Hafs ibn Gajjasi, ai nga Lejth ibn Ebu Sulejmani, ai nga Umejri ibn Ebu Umejri, ai nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه).⁷⁴⁹

Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه) transmeton që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka agjëruar të premteve dhe ashtu vepronte rregullisht. Sa i përket dijetarit të cilin imam Maliku e ka përmendur si shembull, disa thonë se ai është Muhamed ibn El-Munkediri, derisa të tjerët thonë se ai është Safvan ibn Sulejmi.

⁷⁴⁷ Pseudonimi-kunja i imam Ahmed ibn Hanbelit.

⁷⁴⁸ Shënojnë Ahmedin në *Musned* (3/406), Tirmidhiu (742), Nesaiu (4/204), Ebu Davudi (2450), e senedi i transmetimit është i mirë. Ky transmetim bie ndesh me transmetimet të cilat flasin mbi agjërimin të premteve, sepse transmetimet që flasin mbi qortueshmërinë e agjërimit të premteve kanë të bëjnë me veçimin e të premtes, derisa ky hadith ka të bëjë me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk e ndërpriste agjërimin të premteve, nëse ai do të ishte gjendur në ndonjë agjërim konstant të rëndomtë.

⁷⁴⁹ Lejth ibn Ebu Sulejmi është vlerësuar si transmetues i dobët, ndërsa Umejri bin Ebu Umejri është i panjohur. Në këtë kontekst këtë e cekë El-Hejthemi në veprën *Mexhmeuz-zevaïd* (3/200). Ai thotë: “Hadithin e kanë shënuar Ebu Ja’la dhe El-Bezzari, por në senedin e tij gjendet El-Hasen ibn Ebu Xha’feri, i cili vlerësohet si transmetues i dobët.”

Ed-Deraerdi e ka shënuar transmetimin nga Safvan ibn Sulejmi, e ai nga një njeri nga fisi Benu Xhushem i cili e ka dëgjuar Ebu Hurejren (رضي الله عنه) duke thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((مَنْ صَامَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، كَتَبَ لَهُ عَشْرَةُ أَيَّامٍ غُرَّرَ زُهْرٌ مِنْ أَيَّامِ الْآخِرَةِ لَا يُشَاكِلُهُنَّ أَيَّامُ الدُّنْيَا))

“Kush agjëron të premteve, për çdo ditë do t’i shënohen dhjetë ditë të këndshme të stolisura të ahiretit me të cilat ditët e kësaj bote assesi nuk ngjajnë.”⁷⁵⁰

Në lidhje me agjërimin të premteve, mund të themi se ai është vepër e mirë të cilën nuk mund ta kundërshtojmë përveç me argumente të qarta dhe të pakontestueshme.

Konsideroj se ekziston dëshmi e drejtë, në rregullsinë e të cilit nuk ka aspak dyshimi, i cili e kundërshton veçimin e të premtes për agjërim. Në të dy *Sahihët* ceket transmetimi nga Muhammed ibn Ubade që e ka pyetur Xhabirin (رضي الله عنه): A e ka ndaluar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) agjërimin të premteve?, e ai ju ka përgjigjur: Po, e ka ndaluar!⁷⁵¹

Në Sahiun e Muslimit ceket transmetimi i Muhammed ibn Ubades, se e ka pyetur Xhabir ibn Abdullahun, derisa ai bënte tavaf rreth Kabes: “A e ka ndaluar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) agjërimin të premteve?!” Ai tha: “Po, pasha Sunduesin e kësaj Shtëpie!”⁷⁵²

Në të dy *Sahihët* ceket transmetimi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që e ka dëgjuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke thënë se:

((لَا يَصُومُونَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا أَنْ يَصُومَ يَوْمًا قَبْلَهُ، أَوْ يَوْمًا بَعْدَهُ))

“Asnjëri nga ju të mos agjërojë të premteve, përveç se të agjëroj një ditë përpara të premtes apo një ditë pas saj. Ky është versioni të cilin e ka shënuar Buhariu.”⁷⁵³

Në *Sahihun* e Muslimi ceket transmetimi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), i cili transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të ketë thënë se:

⁷⁵⁰ Ed-Deraerdi quhet Abdul-Aziz, ai i tregonte shënimet e ravijëve të tjerë dhe shpesh gabonte, ndërsa njeriu nga fisi Xhushem është i panjohur.

⁷⁵¹ Shënojnë Buhariu (4/203) dhe Muslimi (1143).

⁷⁵² Shënon Muslimi (1143).

⁷⁵³ Shënojnë Buhariu (4/203) dhe Muslimi (1144).

((لا تَخْصُوا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي، وَلَا تَخْصُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ سَائِرِ الْأَيَّامِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ))

“Mos e veçoni namazin e natës natën e së premtes në mes netëve të tjera, e as mos e veçoni të premten me agjërim në mes ditëve tjera, përveç nëse të premten ndodh agjërimi i vazhdueshëm i ndonjërit prej jush.”⁷⁵⁴

Në *Sahihun* e Buhariut gjendet transmetimi nga Xhujejria bin el-Harithi që i Dërguari ka ardhur tek ajo ditën e së premtes, ajo kishte qenë duke agjëruar, e ai e pyeti: “A ke agjëruar dje?” “Nuk kam agjëruar”, u përgjigj ajo. Në atë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) përsëri e pyeti: “A ke për të agjëruar nesër” – “Jo”, përsëri tha ajo. Atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: “Atëherë, ndërprite agjërimin!”⁷⁵⁵

Në *Musnedin* e imam Ahmedit ceket transmetimi nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لا تَصُومُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَحْدَهُ))

“Mos agjëroni vetëm të premten!”⁷⁵⁶

Në *Musnedin* e tij, gjithashtu, ceket transmetimi nga Xhunad el-Ezdi, (رضي الله عنه) i cili thotë:

دخلت على رسول الله صلى الله عليه وسلم، يومَ جمعة في سبعة من الأزد، أنا ثامنهم وهو يتغذى، فقال: ((هلموا إلى الغداء)) فقلنا: يا رسول الله ! إنا صيام. فقال: أصُمتُم أمس؟ قلنا: لا. قال: فتصومون غداً؟ قلنا: لا. قال: فأفطروا. قال: فأكلنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم قال:.. فلما خرج وجلس على المنبر، دعا بإناء ماء، فشرب وهو على المنبر، والناس ينظرون إليه، يُريهم أنه لا يصوم يومَ الجمعة))

“Erdha te i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) të premten me shtatë vetë nga fisi El-Ezd. Unë isha i teti. E takuam duke ngrënë dhe ai na tha: “Afrohuni! Ne u përgjigjëm: “Ne jemi duke agjëruar”, e ai na pyeti: “A keni agjëruar dje?” Ne thamë: “Jo, nuk kemi agjëruar!” Përsëri i pyeti: “A keni për të agjëruar nesër?” – “Jo, nuk do të agjërojmë”, u përgjigjën. Në atë ai na tha: “Atëherë ndërpriteni agjërimin tuaj.” Pastaj hëngrëm me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) e kur u ngjit në minber kërkoi

⁷⁵⁴ Shënon Muslimi (1144).

⁷⁵⁵ Shënojë Buhariu (4/203) dhe Ebu Davudi (2422).

⁷⁵⁶ Shënon Ahmedi në *Musned* (1/2288). Në senedin e hadithit gjendet El-Husejn ibn Abdullah ibn Ubejdullah ibn Abbasi, e ai është vlerësuar si transmetues i dobët.

që t'ia sillnin enën me ujë. Ai piu nga ajo mbi minber, derisa njerëzit e shikonin atë, duke dëshiruar t'u tregonte atyre që ai nuk agjëron të premtëve.”⁷⁵⁷

Në *Musnedin* e Ahmedit ceket transmetimi nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((يَوْمَ الْجُمُعَةِ يَوْمٌ عِيدٌ، فَلَا تَجْعَلُوا يَوْمَ عِيدِكُمْ يَوْمَ صِيَامِكُمْ إِلَّا أَنْ تَصُومُوا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ))

“E premtja është ditë feste, prandaj mos agjëroni ditëve të festes suaj, përveç nëse agjëroni një ditë përpara saj apo një ditë pas saj.”⁷⁵⁸

Ibn Ebu Shejbe cekë nga Sufjan ibn Ujejne, ai nga Imran ibn Zabjani, ai nga Hukejm ibn Sa'di, ai nga Ali ibn Ebu Talibi (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: *“Kush prej jush dëshiron të agjëroj agjërim vullnetar gjatë muajit, gjatë ditëve që agjëron le të gjendet e enjtja e mos agjëroni të premtëve, sepse e premtja është ditë e ushqimit, e pijes dhe e madhërimit të Allahut. Kush vepron kështu, Allahu do t'ia bashkojë dy ditë të bukura: ditën kur agjëron dhe ditën kur gëzohet me muslimanët”.*⁷⁵⁹

Ibn Xheriri cekë në transmetimin nga Mugire e ai nga Ibrahim i që agjërimi i të premtëve është i qortuar për shkak të kryerjes së namazit të xhumasë me lehtësi.

Të qortuarit e agjërimin të premtëve bazohet mbi tre argumente:

I pari: Argumenti të cilin e cekë Ibn Xheriri edhe pse ky argument është i kundërshtueshëm, për shkak të asaj pse të qortuarit ndërpritet nëse agjërohet një ditë para të premtës ose pas të premtës.

I dyti: Sepse e premtja është ditë feste mbi çka na ka treguar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Ndërkaq, edhe mbi këtë sqarim, ekziston vërejtje. Vërejtja e parë është që të premtëve nuk është i ndaluar agjërimi, e është e njohur që gjatë festave është i ndaluar agjërimi. Vërejtja e dytë është që të qortuarit e agjërimin të premtëve mbaron nëse i shoqërohet agjërimi një ditë para të premtës ose një ditë pas saj. Përgjigja mbi këto vërejtje do të ishte që e premtja nuk është festë e përgjithshme, por javore, e ndalesa për agjërim ditën e festës lidhet vetëm me festat e vitit. E në

⁷⁵⁷ Shënojnë Ahmedi dhe Hakimi (3/608). Në senedin e hadithit ceket Hudhejfe El-Bariki ose El-Ezdi, e ai është i panjohur si transmetues. Hafidhi në veprën e vet *El-Isaba* (1198) hadithin ia përshkruan Nesaiut.

⁷⁵⁸ Shënon Ahmedi në *Musned* (2/303 dhe 532), Hakimi në veprën *El-Mustedrek* (1/437). Në senedin e hadithit ceket Ebu Bishri, myezini i xhamisë në Damask edhe Abbas ibn El-Eshari, ndaj atyre dyve askush nuk ka treguar besueshmëri si ndaj transmetuesve përveç për El-Axhliun. Më herët e kemi përmendur hadithin e besueshëm të transmetuar nga Ebu Hurejre, i cili është në kuptimin e këtij hadithi.

⁷⁵⁹ Imran ibn Zabjani është i vlerësuar si transmetues i dobët.

rast se agjërohet një ditë përpara ose një ditë pas të premtes, kjo do të thotë që agjëruesi nuk ka agjëruar të premten për shkak të premtes dhe për shkak të asaj që premtja është festë e muslimanëve, ashtu që nuk ekziston pengesë e cila shfaqet vetëm kur agjërohet dita e së premtes, sepse e premtja në mënyrë indirekte hynë në ditët e agjërimit. Në këtë kontekst edhe e kuptojmë transmetimin të cilin e ka shënuar imam Ahmedi, Allahu e mëshiroftë, në *Musnedin* e vet, si edhe transmetimin që e kanë shënuar Nesa'iu dhe Tirmidhiu nga Abdullah ibn Mes'udi i cili thotë: “Rrallë e shihja të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që nuk agjëronte të premten...”⁷⁶⁰

Nëse kjo është e saktë, atëherë agjërimin të premtëve duhet ta kuptojmë si agjërim në vargun e shumë ditëve, e jo si ditë e veçuar e agjërimit të premtëve, sepse është i vërtetuar transmetimi mbi qortueshmërinë e tij. Mandej, sa shumë hadithe ka në të dy *Sahihët*, të cilët flasin mbi qortueshmërinë e të agjëruarit të premtëve, kundruall haditheve të cilët flasin mbi arsyeshmërinë e agjërimit në këtë ditë, e të cilat nuk i ka shënuar asnjëri nga përmbledhësit në përmbledhjet e haditheve të besueshëm! Transmetimin mbi arsyeshmërinë e agjërimit Tirmidhiu e ka shënuar si garib, e si atëherë me transmetim të tillë mund t'i kundërshtojmë transmetimet e qarta dhe të drejta, e pastaj t'i jepet edhe prioritet mbi hadithet e drejta?!

I treti: Për shkak të mbrojtjes preventive të fesë nga ajo që nuk i takon. Në të vërtetë, sikur të agjëronim vetëm të premtëve, i kishim ngjasuar pasuesve të Librit të cilët në ditët e caktuara i lënë të gjitha punët e kësaj bote. Kësaj mund t'i shtohet edhe fakti që për shkak të asaj që e premtja ka përparësi mbi ditët tjera ekziston shkak i mirë dhe rast i fortë që njerëzit të agjërojnë mu në këtë ditë dhe që t'i gëzohen agjërimit në atë ditë më tepër se për shkak të agjërimit në ndonjë ditë tjetër, e kjo atëherë është përshkruaja fesë atë që nuk i takon. Për shkak të arsyes së njëjtë, e Allahu më së miri e di, është i ndaluar veçimi i natës të së premtes me namaze të veçanta të natës, sepse kjo është njëra nga netët më të rëndësishme. Ekziston mendimi, që është më e rëndësishme edhe se nata e Kadrit, e disa këtë mendim ia përshkruajnë imam Ahmedit. Për shkak të mundësisë që njerëzit këtë ditë ta veçojnë me ibadet të veçantë, Ligdhënësi e ka ndaluar në mënyrë preventive të shënuarit e veçantë të kësaj nate me ibadet. E Allahu më së miri e di.

Në rast se do të kishte mendime që ndonjë ditë tjetër duhet veçuar për shkak të agjërimit, përgjigjja do të ishte, që ekzistojnë ditët të cilat i ka veçuar Sheriati dhe e ka lavdëruar agjërimin gjatë ditëve, siç janë: e hënë, dita e Arafatit, dita e Ashures, e agjërimi gjatë këtyre ditëve është sunnet. Ndërkaq, veçimi i disa ditëve të tjera, për shembull të shtunës, të martës, të dielës, të mërkurës është i qortuar, sepse, veçimi i tillë është më afër imitimit të pasuesve të Librit dhe për atë, qortimi është shumë më i madh dhe më afër ndalesës.

⁷⁶⁰ Më herët e kemi përmendur burimin e hadithit, e është i vlerësuar si i mirë-hasen.

Veçoria e tridhjetë e tretë e së premtes: E premtja është ditë në të cilën tubohen njerëzit dhe ia përkujtojnë njëri-tjetrit fillimin e krijimit dhe kthimin e njerëzve tek Allahu. Allahu i Lartësuar secilit popull ia ka caktuar një ditë në javë gjatë së cilës secilit prej popujve do t'i dorëzohen më tepër ibadetit dhe të përkujtuarit mbi fillimin e krijimit dhe kthimin tek Allahu dhe që gjatë kësaj dite t'u kujtohen shpërblimi ose dënimi për veprat e bëra dhe që përmes tubimit në ditën e caktuar t'u kujtohet tubimi i madh kur të gjithë do të qëndrojnë në këmbë përpara Sunduesit të botëve. Ky qëllim i vendosur, më së miri do ta përmbushë pikërisht atë ditë gjatë së cilës Allahu do t'i tuboj të gjitha krijesat e kjo është e premtja. Për këtë shkak, Allahu i Gjithëhlartësuar e ka ruajtur të premtën për këtë ummet dhe për shkak të rëndësisë dhe pozitës së saj, Ai ua ka urdhëruar tubimin në këtë ditë për t'i bërë ibadet Atij. Ka caktuar që në këtë ditë ummeti i fundit të tubohet me të gjitha ummetet e mëparshme, që t'ua tregonte nderimet e Veta. E premtja për këtë ummet është caktuar me Sheriat që të jetë ditë e tubimit në këtë botë, e në kader është caktuar që kjo të jetë edhe ditë e tubimit në ahiret. Kur koha prej agimit deri në mbrëmje ditën e së premtes përgjysmohet, gjatë kohës së namazit të xhumasë dhe hutbes, të përgëzuarit me Xhennet tani më do të jenë nëpër vendqëndrimet e veta, por edhe të dënuarit me Xhehennem në atë kohë do të jenë në vendet e veta në zjarr, siç ceket në transmetimin nga Abdullah ibn Mes'udi (رضي الله عنه) i cili është shënuar në shumë zinxhir transmetuesish, e në të cilin ai thotë: “Nuk do të paraqitet mesdita Ditën e dhënies së llogarisë, e që të përgëzuarit me Xhennet nuk do të jenë duke u kënaqur gjatë pushimit të pasdites nëpër vendqëndrimet e veta në Xhennet, e që të dënuarit me Xhehennem duke vuajtur nëpër vendet e veta në zjarr. Pastaj e lexoi

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ [الفرقان: 24]

“Banorët e Xhennetit atë Ditë do të kenë banesën më të mirë dhe do të kenë vendet më të këndshme për prehje.” [El-Furkan: 24]

Pas kësaj lexoi:

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

“Mandej kthimi i tyre është në xhehennem..”⁷⁶¹ [Es-Saffat: 68]

⁷⁶¹ Ky është kiraeti i Abdullah ibn Mesudit, e ai e komenton ajetin 68 nga surja Es-Saffat, i cili në përkthim thotë: “Mandej kthimi i tyre është në xhehennem.”. Këtë transmetim e cekë Ibn Kethiri në tefsirin e vet (3/315). Në senedin e transmetimit ekziston ndërprerje.

Prandaj është e caktuar që numri i ditëve të jetë shtatë. Këtë e kanë të njohur ummetet që u është zbritur Shpallja Qiellore, e ummetet tjera të cilëve nuk i është zbritur shpallja, nuk janë të njohur me këtë fakt, përveç nëse atë e marrin nga ata të cilëve u është zbritur shpallja. Sepse, në kozmos nuk është lënë shenjë e dukshme materiale sipas së cilës do të vërtetohej numri i ditëve të javës, për dallim nga muajt dhe vitet dhe ndërrimi kohor gjatë tyre. Kur Allahu i Lartësuar i krijoi qiejt dhe Tokën, në gjashtë periudha kohore – të ditëve, atë e ka lënë si shenjë e cila me ndërmjetësimin e të Dërguarve dhe lajmëtarëve të fesë i udhëzon njerëzit mbi Atë. Pastaj, ua ka lënë një ditë në javë që ta përkujtojnë atë. Të përkujtohen me urtësinë e krijimit dhe mbi rolin për shkak të të cilit janë krijuar, që të mos harrojnë që bota do të ekzistojë deri në momentin e caktuar që qiejt së bashku me Tokën do të palosen dhe që çdo gjë do të kthehet mu ashtu siç ka filluar – ky është premtim i vërtetë i Allahut. Nga ky shkak, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) të premteve gjatë namazit të sabahut i lexonte suret Es-Sexhde dhe El-Insan sepse flasin mbi fillimin e krijimit dhe mbi kthimin tek Allahu, mbi tubimin e njerëzve dhe të drejtuarit e tyre kah Xhenneti ose kah zjarri, e jo për shkak të ajetit të sexhdes siç mendojnë ata që e kanë të kufizuar diturinë dhe njohjen, pastaj edhe nga suret e tjera i lexojmë ajetet e sexhdes duke menduar që namazi i sabahut të premteve dallohet me sexhden shtesë dhe i ofendojnë ata që nuk veprojnë ashtu.

Në atë mënyrë, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i lexonte suret në tubimet e mëdha të muslimanëve dhe gjatë bajrameve. I lexonte suret në të cilat përmendet Njëshmëria e Allahut, fillimi i krijimit dhe kthimi tek Allahu si edhe suret që flasin mbi lajmëtarët e fesë dhe qëndrimin të tyre ndaj popujve të cilëve u janë dërguar dhe mbi atë se si Allahu i Lartësuar i ka shkatërruar dhe i ka bërë fatkeq ata të cilët mohonin dhe tregonin mosbesim, ndërsa i ka shpërblyer me shpëtim ata që i besuan lajmëtarëve të fesë dhe i pranuan ata.

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) gjatë bajrameve i lexonte ndonjëherë suret Kaf dhe El-Kamer⁷⁶², e ndonjëherë suret El-A'la dhe El-Gashije.⁷⁶³ Të premteve, ndonjëherë në rekatën e parë të namazit të xhumasë, e lexonte suren El-Xhuma, për atë se në të përmendet urdhri për bërjen e namazit të xhumasë, madje thirret edhe në ndërprerjen e të kërkuarit të diturisë, e cila do të mund ta pengonte nga bërja e namazit të xhumasë, kërkohet që në këtë ditë sa më tepër të lavdërohet dhe të lartësohet Allahu, me çka do të meritohej sukcesi në të dy botët, sepse lënia pas dore e lartësimit dhe e madhërimit të Allahut, është pengesë e madhe për të mirën dhe për suksesin në të dy botët. Në rekatën e dytë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e lexonte suren El-Munafikun duke e paralajmëruar tërë ummetin mbi rrezikun nga

⁷⁶² Shënojnë Ahmedi në *Musned* (5/217 dhe 218), Muslimi (891), Tirmidhiu (534), Ebu Davudi (1154) dhe Nesaiu (3/183 dhe 184) në transmetimin nga Ebu Vahidi El-Lejthi (رضي الله عنه).

⁷⁶³ Shënojnë Muslimi (878), Tirmidhiu (533), Nesaiu dhe Ibn Maxhe (1281).

hipokrizia dhe mbi dëmin nga preokupimi me pasurinë dhe pasardhësit e vet nga falja e namazit të xhumasë, ose nga madhërimi i Allahut. Prandaj, nëse veprojnë kështu, ata me siguri do të jenë të shkatërruar. Surja i nxitë besimtarët në ndarjen e sadakasë, e cila do të jetë shkaku më i madh i suksesit të lumturisë duke paralajmëruar mbi vdekjen e papritur, që në atë moment të mos kërkojnë zgjatjen e jetës ose kthimin e serishëm në këtë botë, për shkak të bërjes së veprave të mira, sepse lutjet e tilla nuk pranohen. Kështu vepronte i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur i vinte ndonjë delegacion sepse dëshironte që të dëgjonin diç nga Kur'ani. Për këtë arsye, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) lexonte më gjatë Kur'an gjatë namazeve të natës kur lexoheshin me zë. Është shënuar që ndonjëherë, në namazin e akshamit i lexonte suret El-A'raf, Et-Tur dhe Kaf, e në namazin e sabahut i lexonte rreth njëqind ajete.

Hutbja e tij me tematikë, gjithashtu ishte sipas këtyre sureve. Me hutbe i vërtetonte themelet e akides – të besuarit: të besuarit në Allahun, në melaiket e Tij, në shpalljet e Allahut, në të Dërguarit e Tij (صلى الله عليه وسلم) dhe të besuarit në takimin me Të. Gjatë ligjërimit e përmendte Xhennetin, Xhehennemin, pastaj atë që Allahu ua ka përgatitur besimtarëve dhe mbrojtësve të Vet si edhe atë që u ka përgatitur armiqve të Vet dhe mëkatarëve. Hutbja e tij përmbushte zemrën me iman dhe tevhid të fuqishëm dhe nuk i ngjante hutbes së njerëzve të tjerë të cilët flasin mbi gjërat e rëndomta, e të gjitha reduktoheshin mbi të qortuarit e jetës dhe kërcënimin me ardhjen e vdekjes. Gjërat e tilla, me të vërtetë nuk e nxisin imanin në zemër, nuk e fuqizojnë bindjen në Njeshmërinë e Allahut, nuk e zgjerojnë njohurinë mbi Allahun dhe mbi atë që Ai e ka caktuar, nuk e zgjojnë në zemër dashurinë ndaj Tij dhe dëshirën për t'u takuar me Të. Dëgjuesit e hutbes së tillë shpërndahen e që me vete nuk marrin kurrfarë fitimi, përveç asaj që kanë për të vdekur, që pasuria e tyre do të shkapërderdhet. Sikur të kisha mundur ta dija si mund të zgjohet feja në këtë mënyrë, njohja apo ndonjë dituri e dobishme?

Kush më mirë e shikon hutben e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe hutbet e as'habëve të tij (Allahu qoftë i kënaqur me ta) do të gjejë sqarimin e mjaftueshëm të udhëzimit mbi Njeshmërinë e Allahut. Do të has në të përmendurit e mjaftueshëm të veçorive të Allahut, pastaj mbi çështjet themelore të akides (të besimit), thirrjen e qartë në fenë e Allahut, si edhe të përmendurit e dhuntive të Allahut, me të cilat Ai u afrohet robërve të Vet dhe, në pasqyrimin e ditëve të vështira me të cilat Allahu i frikëson robërit e Vet. Në to shihet qartë thirrja në adhurimin e Allahut si edhe për falënderimin me të cilin i afrohen Atij të Lartësuarit. Dëgjuesit me të vërtetë kanë për të dëgjuar mbi madhësinë e Allahut, çka ka për të qenë shkak i dashurisë së Tij ndaj tyre. Tani dëgjuesit kanë për t'u shpërndarë duke e dashur Allahun e edhe Ai duke i dashur ata. Pastaj, me kalimin e kohës drita e dërgimit filloi të zbehej në sytë e njerëzve. Dispozitat sheriatike mbetën vetëm si formë e cila zbatohet pa pasur parasysh esencën dhe qëllimin. Njerëzit i kanë vënë në këllëf ceremonitë fetare dhe i kanë zbukuruar ashtu siç i

kanë zbukuruar, e forma është bërë produkt i cili nuk duhet lënë. Ata i kanë lënë prapa qëllimet e dispozitave fetare të cilat në asnjë mënyrë nuk do të duhej lënë, e hutbet i kanë bërë në formë të vargjeve poetike, e me atë, zemrat humbën atë që u takonte atyre gjatë hutbes dhe hutbet e humbën kuptimin e vet të vërtetë.

Njëra prej hutbeve të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) është hutbja e tij gjatë së cilës e ka përdorur suren Kaf. Ummu Hixham bin el-Harith en-Nu'mani ka thënë: "Suren Kaf e kam mësuar nga goja e të Dërguarit të Allahut gjatë hutbeve të tij në minber."⁷⁶⁴

Në transmetimin nga Ali ibn Zejd ibn Xhedani, në të cilin ekziston dobësia, ceket njëra nga hutbet e mbajtura në mend nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

Në të qëndron:

((يا أَيُّهَا النَّاسُ تَوَبُوا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا، وَبَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ أَنْ تُشْغَلُوا، وَصِلُوا الَّذِي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةِ ذِكْرِكُمْ لَهُ، وَكَثْرَةِ الصَّدَقَةِ فِي السَّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ تُؤْجِرُوا، وَتَحْمَدُوا، وَتُرْزَقُوا. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، قَدْ فَرَضَ عَلَيْكُمْ الْجُمُعَةَ فَرِيضَةً مَكْتُوبَةً فِي مَقَامِي هَذَا، فِي شَهْرِي هَذَا، فِي عَامِي هَذَا، إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، مَنْ وَجَدَ إِلَيْهَا سَبِيلًا، فَمَنْ تَرَكَهَا فِي حَيَاتِي، أَوْ بَعْدَ مَمَاتِي جُحُودًا بَهَا، أَوْ اسْتِخْفَافًا بَهَا، وَلَهُ إِمَامٌ جَائِرٌ أَوْ عَادِلٌ، فَلَا جَمْعَ لِلَّهِ شَمْلَهُ، وَلَا بَارَكَ لَهُ فِي أَمْرِهِ، أَلَا وَلَا صَلَاةَ لَهُ، أَلَا وَلَا وَضُوءَ لَهُ، أَلَا وَلَا صَوْمَ لَهُ، أَلَا وَلَا زَكَاةَ لَهُ، أَلَا وَلَا حَجَّ لَهُ، أَلَا وَلَا بَرَكَةَ لَهُ حَتَّى يَتُوبَ، فَإِنْ تَابَ، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ، أَلَا وَلَا تَوَكُّفَ امْرَأَةً رَجُلًا، أَلَا وَلَا يُؤْمَنُ أَعْرَابِي مُهَاجِرًا، أَلَا وَلَا يُؤْمَنُ فَاجِرٌ مُؤْمِنًا، إِلَّا أَنْ يَقْهَرَهُ سُلْطَانٌ فَيَخَافَ سَيْفَهُ وَسَوْطَهُ))

"O njerëz, pendohuni tek Allahu i Lartësuar para se t'u vijë vdekja. Nxitoni me bërjen e veprave të mira para se të bëheni të zënë. Përforconi lidhjen në mes jush dhe Zotit tuaj me shumë dhikër dhe me madhërimin e Allahut si dhe me dhënien e shpeshtë të sadakasë haptazi dhe fshehurazi, për atë keni për t'u shpërblyer, të lavdëruar dhe të furnizuar. Dhe dijeni mirë që Allahu i Lartësuar namazin e xhumasë ua ka bërë obligim, në këtë vend ku jam duke qëndruar, në këtë muaj dhe në këtë vit dhe deri në Ditën e Gjykimit, për atë që do të mund të vijë në atë ditë (në xhuma). Ai i cili e lë këtë ditë duke mos e përfillur dhe duke e mohuar, e atë mund ta falë me imam të drejtë ose të padrejtë, Allahu nuk ka për t'i tubuar të mirat e tij e as bekimin e Tij në punët e tij. E a e dini që as namazet e tjera të tij nuk do të jenë të pranuar, as abdesi, as agjërimi, as zekati, as haxhi? Do ta ketë të ndaluar bekimin e Allahut derisa nuk pendohet. Dhe nëse pendohet Allahu ka për ta falur atë. Dijeni që gruaja nuk mund ta udhëheq mashkullin, as beduini muhaxhirin, as mëkatari

⁷⁶⁴ Shënojnë Muslimi (872), Ebu Davudi (1102) dhe Nesaiu (2/157).

*besimtarin, përveç nëse atë ia imponon sunduesi nga shpata ose kamxhiku i të cilit frikohet për jetën e vet.*⁷⁶⁵

Gjithashtu është e mbajtur në mend edhe kjo hutbe e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)

((الْحَمْدُ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، مَنْ يَهْدِ اللَّهُ، فَلَا مَضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَلَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا بَيِّنَ يَدَيِ السَّاعَةِ، مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَقَدْ رَشَدَ وَمَنْ يَعَصِهِمَا، فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهُ، وَلَا يَضُرُّ اللَّهَ شَيْئًا))

*"I falënderohemi Allahut, nga Ai ndihmë dhe falje kërkojmë. Strehohemi tek Allahu nga e keqja e vetes sonë. Atë që e udhëzon Allahu askush nuk mund ta humbë, e atë që Ai e lë në humbje askush nuk mund t'ia tregojë rrugën e Drejtë. Dëshmoj që nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Ai është Një dhe nuk ka shok. Dëshmoj se Muhammedi është rob dhe i Dërguar i Tij, të cilin Ai e ka dërguar me të vërtetën, t'i gëzoj dhe t'i paralajmërojë njerëzit para se të vijë Dita e Gjykimit. Kush i nënshtrohet Allahut dhe të Dërguarit të Tij, me të vërtetë do të jetë prej të udhëzuarve, e nëse bënë gabime ndaj Tyre ai me të vërtetë vetëm vetvetes i bënë dëm, e Allahut ai asgjë nuk mund t'i bëjë dëm." Këtë transmetim e ka shënuar Ebu Davudi.*⁷⁶⁶

Në vazhdim, pak më vonë, nëse Allahu do, kemi për të folur për hudben e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në haxh.

⁷⁶⁵ Shënon Ibn Maxhe (1081) duke transmetuar nga Abdullah ibn Muhammed El-Adeviu, e ai nga Ali ibn Zejd ibn Xhedani, ai nga Seid ibn eEl-Musejjebi, e ai nga Xhabir ibn Abdullahi (رضي الله عنه) Abdullah ibn Muhammed El-Adeviu si transmetues është metrik (i refuzuar), e Zejd ibn Xhedani është i dobët. Këtë transmetim e ka cekë edhe Ibn El-Mundhiri në veprën *Et-Tergibu vet-terhib* (1/260) dhe thotë: "E ka shënuar Taberaniu në veprën *El-Evsat*, në transmetimin nga Seid ibn El-Hudriu."

⁷⁶⁶ Shënon Ebu Davudi (1097) në transmetimin nga Abdullah ibn Mesudi (رضي الله عنه). Në senedin e hadithit përmendet Ebu Ijad El-Medeni, e ai është i vlerësuar si transmetues i panjohur. Pastaj në këtë transmetim e gjejmë gabimin mbi të cilin i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ia ka tërhequr vërejtjen njeriut i cili ligjëronte dhe i ka thënë: "Ai i cili i nënshtrohet Allahut dhe të Dërguarit të Tij ai është i udhëzuar, e kush bënë mëkate ndaj tyre ai është i humbur." Në këtë i Dërguari i Allahut ka thënë: "Sa ligjërues i keq je ti. Mos e thuaj: "ai i cili gabon ndaj Allahut dhe të Dërguarit të Tij." Dijetarët thonë që i Dërguari i Allahut ia ka ndalur këtë mënyrë të të shprehurit sepse e ka përdorur mbiemrin i cili nënkupton barazimin e atyre me të cilët ka të bëjë, prandaj atë e udhëzoi në një mënyrë tjetër të të shprehurit me të cilin Allahu vihet në vendin e parë me qëllim të respektimit dhe të lartësuarit, e pastaj vjen emri i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Shënojnë Muslimi (870), Ebu Davudi (1099), Nesaiu (6/90), Ahmedi (4/256 dhe 379) në transmetimin nga Adijj ibn Ebu Hatemi (رضي الله عنه).

Kreu mbi udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe mbi hutben

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في خطبه

Kur mbante hutbe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) sytë i skuqeshin, e ngritke zërin, e në fytyrë i shiheshin gjurmët e zemërimit, sikur të ishte duke folur përpara ushtrisë e cila duhej të nisej në luftë. Thoshte:

((صَبَحَكُمْ وَمَسَاكُمْ)) ويقول: ((بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ، وَيَقْرُنُ بَيْنَ أَصْبُعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى)). ويقول: ((أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ)). ثم يقول: ((أَنَا أَوَّلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ، مَنْ تَرَكَ مَالًا، فَلَاهِلِهِ، وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيَاعًا، فَإِلَيَّ وَعَلَيَّ))

“Zoti ju dhëntë të mira mëngjes e mbrëmje.” “Afërsia në mes ardhjes time dhe Ditës së Gjykimit është sikur afërsia e këtyre dy gishtërinjve të mi, duke treguar në gishtin e mesëm dhe gishtin tregues, pastaj me të vërtetë ligjërimi më i mirë është Fjala e Allahut – Libri i Tij, e udhëzimi më i mirë është udhëzimi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Gjërat më të shëmtuara janë novacionet, e çdo novacion është mashtrim.” Thoshte: “Unë jam më i domosdoshëm për çdo musliman sesa vetvetja e tij. Kush e lë pas vete pasurinë, ajo i takon familjes së tij, por kush e lë ndonjë borxh ose ndonjë lëshim, kjo më takon mua dhe unë do ta kompensojë atë.” Këtë e ka shënuar Muslimi.⁷⁶⁷

Në versionin tjetër të haditheve ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të premteve hutben e fillonte me falënderimin dhe lavdërimin e Allahut të Lartësuar, e pastaj zëri i bëhej më i fuqishëm duke i cituar fjalët e përmendura në hadithin e mëparshëm.

Në versionin tjetër qëndron, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e falënderonte Allahun dhe e lavdëronte Atë siç e meriton Ai këtë, e pastaj ka thënë:

((مَنْ يَهْدِ اللَّهُ، فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ، فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَخَيْرُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ))

⁷⁶⁷ Hadithin e shënojnë Muslimi (867) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه) dhe Nesaiu (3/188), e senedi i hadhit është i drejtë.

“Atë që Allahu e udhëzon, askush nuk mund ta shpie në humbje, e atë që Ai e lë në humbje, askush nuk mund ta drejtojë atë në rrugë të Drejtë.”

Në versionin të cilin e ka shënuar Nesa’iu qëndron edhe kjo shtesë:

((وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ، وَكُلُّ ضَالَّةٍ فِي النَّارِ))

“... dhe çdo novacion është mashtrim, e çdo mashtrim çon në zjarr.”

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë hutbes, pas falënderimit të Allahut, lavdërimit të Tij dhe shqiptimit të shehadetit thoshte:

((أَمَّا بَعْدُ)) “E pastaj..!”⁷⁶⁸

Hutbja e të Dërguarit ishte e shkurtër, e namazi i gjatë. Gjatë kësaj, shumë e madhëronte Allahun, duke i zgjedhur fjalët gjithëpërfshirëse. Thoshte:

((إِنَّ طَوْلَ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَقَصَرَ خُطْبَتِهِ، مِئْتَةٌ مِنْ فِقْهِهِ))

*“Me të vërtetë namazi i gjatë dhe hutbja e shkurtër janë nga shenjat e të kuptuarit të fesë nga njeriu.”*⁷⁶⁹

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nëpër hutbe ua mësonte as’habëve bazat e islamit dhe dispozitat e tij. Ndonjëherë, nëse shprehej nevoja, dikë gjatë hutbes e urdhëronte ose i ndalonte diç, sikur që e ka urdhëruar njeriun kur kishte hyrë në xhami për t’i falur dy rekate nafile.⁷⁷⁰ Me një rast tjetër, e ka ndaluar njeriun që të kalojë nëpër krahët e njerëzve duke e urdhëruar që të ulet.⁷⁷¹ Dinte ta ndërpriste hutben për shkak të nevojës ose pyetjes së ndonjërit prej as’habëve (Allahu qoftë i kënaqur me ta). Përgjigjej në pyetje, pastaj kthehej dhe e përfundonte hutben.

⁷⁶⁸ Shënon Buhariu (2/334 dhe 335) duke transmetuar nga Ikrimë, e ai nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه). Gjithashtu atë e ka shënuar në transmetimin nga El-Musevvir ibn Mahremi, e ai nga Aisha (رضي الله عنها).

⁷⁶⁹ Shënojnë Ahmed i në *Musned* (4/263) dhe Muslimi (869).

⁷⁷⁰ Shënon Buhariu (2/342) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه) në të cilin thuhet: “Një të premte një njeri hyri në xhami, derisa i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tha: “Fali dy rekate.”” Këtë e ka shënuar edhe Muslimi (875), Ebu Davudi (1115), Nesaiu (3/103) dhe Ibn Maxhe (1162).

⁷⁷¹ Shënojnë Ebu Davudi (1118), Nesaiu (3/103) në transmetimin nga Abdullah ibn Jesiri (رضي الله عنه) i cili thotë: “Erdhi një njeri të premten dhe filloi të kapërcente mbi supet e njerëzve. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke mbajtur hutbe, kur e pa këtë i tha: “Ulu, me të vërtetë shumë prej tyre i ke lënduar.” Senedi i hadithit është hasen-i mirë.

Ndonjëherë zbriste nga minberi për shkak të ndonjë nevojë, e pastaj kthehej dhe e përfundonte humben, sikur që zbriste ta merrte Hasanin dhe Husejin (Allahu qoftë i kënaqur me ta). I ngritke, e pastaj kthehej në minber dhe e mbaronte hutben.⁷⁷² I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duke ligjëruar ndonjëherë e thërriste njeriun: “Eja!”, duke iu drejtuar me emër, “Ulu”, duke e thirrur njeriun me emër, “Falu”, duke e thirru dikë me emër.

I Urdhëronte as’habët sipas asaj që kërkonte situata. Kur e kishte ndonjë të varfër në mesin e tyre, urdhëronte ti jepnin sadaka dhe i nxiste në atë.⁷⁷³

Gjatë hutbes, duke e përmendur emrin e Allahut, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ngritke gishtin tregues, e ashtu vepronte edhe gjatë lutjes.⁷⁷⁴

Ndonjëherë në hutbe, kur ishte vit i thatë, e lexonte lutjen për shiun.⁷⁷⁵ Nuk nxitonte me faljen e namazit të xhumasë, që njerëzit të tuboheshin. Kur tuboheshin, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dilte vet në mesin e tyre. Përpara tij nuk ecte lajmëtari i cili do ta lajmëronte ardhjen e tij. Me këtë rast nuk e vishte xhyben e vet të gjelbër ose të zezë. Kur hynte në xhami u jepte selam, pastaj ngjitej në minber dhe kthehej kah njerëzit, e atëherë përsëri u jepte selam. Gjatë lutjes nuk kthehej kah kibla por ulej. Atëherë Bilali e thërriste edhanin, e kur mbaronte ai, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ngrihej dhe fillonte me ligjërimin, duke mos bërë pauzë në mes edhanit dhe hutbes.

Gjatë ligjërimimit i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk mbante as shpatë në dorë e as diç tjetër, por mbështetej mbi shkop ose mbi harkun e vet para se t’ia binin minberin.

⁷⁷² Shënojnë Tirmidhiu (3776), Ebu Davudi (1109), Nesaiu (3/108) dhe Ibn Maxhe (3600), senedi i hadithit është hasen.

⁷⁷³ Shënon Muslimi (1017).

⁷⁷⁴ Shënojnë Muslimi (874), Ebu Davudi 91104) dhe Nesaiu (3/108).

⁷⁷⁵ Shënon Buhariu (2/342) në transmetimin nga Enes ibn Maliku (رضي الله عنه), në të cilin cekë: “Në njërën prej viteve gjatë kohës së të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) njerëzit i goditi thatësira. Dhe derisa i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte duke e mbajtur hutben, u ngrit një beduin dhe tha: “O, I Dërguari i Allahut, bagëtitë na ngordhën e fëmijët i kemi të uritur, prandaj lutu për ne! Atëherë i Dërguari i Allahut, i ngriti duart dhe e drejtoi lutjen. Mbi qiej nuk panë asnjë re të vetme, po i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) as nuk i lëshoi duart nga lutja, kur retë mu si kodrat filluan të grumbulloheshin mbi qiell. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ende nuk kishte zbritur nga minberi e nga mjekrra e tij rrëshqitën pikat e shiut. Shiu ra atë ditë, edhe të nesërmen, edhe një ditë pas saj, dhe gjithnjë deri të premten që vinte. Të premten u ngrit ai beduini i njëjtë ose ndonjë tjetër dhe tha: “O, i Dërguari i Allahut, shtëpitë janë duke na u rrënuar, ndërsa pasuria na u fundos nga uji. Lute Allahun për ne!” Atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ngriti duart dhe tha: “O, Zot, rreth nesh e jo mbi ne, e nuk tregoj mbi asnjë anë me duar e që retë të mos shpërndareshin. Medina ishte si ndonjë humnerë, ndërsa uji edhe një muaj rrjedhke nëpër lugina. Secili që vinte në Medine, nga cila do anë, fliste mbi të mirat e atij shiu.” Transmetimin e ka shënuar Muslimi (897).

Kur mbante ligjëratë (hutbe) para ndonjë beteje ose lufte, mbështetej mbi hark, e gjatë xhumasë mbështetej mbi shkop.⁷⁷⁶ Nuk mbahet në mend që ndonjëherë është mbështetur mbi shpatë, siç pohojnë disa të paditur se ka vepruar ashtu, duke e përhapur mendimin që feja është përhapur me shpatë. Sa e madhe është padituria e tyre flet edhe fakti që nga burimet e besueshme dihet se prej kur është ndërtuar minberi asnjëherë nuk është ngjitur mbi të me shpatë, shigjetë apo me diç tjetër. As përpara kësaj, kurrë nuk ka mbajtur shpatë në dorë gjatë hutbes, por mbështetej ose mbi shkop ose mbi hark.

Minberi i të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) kishte tre shkallë, e përpara kësaj hutben e mbante afër palmës mbi të cilën mbështetej. Kur filloi të mbante hutbe nga minberi, nga palma dëgjohej rënkimi të cilin e dëgjuan të gjithë të pranishmit në xhami, pastaj i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) iu afrua dhe e përqafoi atë.⁷⁷⁷ Enesi (رضي الله عنه) thotë që palma rënkonte pse më nuk mund t'i dëgjonte Shpalljet dhe pse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) më nuk e prekte atë.

Minberi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk ishte i vendosur në mes të xhamisë por atë e kanë vendosur në pjesën perëndimore, afër murit, e në mes minberit dhe murrin kishte aq hapësirë sa të mund të kalonte një dele.⁷⁷⁸

Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë ndonjë dite, përveç të premtes, ulej në minder, apo qëndronte në këmbë, as'habët me fytyrat e veta ktheheshin kah ai, por edhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë ligjërimit kthehej me fytyrë prej tyre.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) hutben e mbante duke qëndruar në këmbë, e pastaj ulej për një kohë të shkurtër dhe përsëri ngrihej në këmbë për ta mbajtur edhe pjesën tjetër të hutbes. Kur përfundonte me hutben, Bilali fillonte me këndimin e ikametit. Gjatë hutbes i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i urdhëronte njerëzit që t'i afroheshin dhe që ta dëgjonin me vëmendje duke u thënë që në rast se njeriu ia tërheq vëmendjen ndonjërit që të heshtë ai do të ishte prej të atillëve të cilët flasin pamenduar.⁷⁷⁹ I

⁷⁷⁶ Shënon Ebu Davudi (1096) duke transmetuar nga El-Hakimi ibn Hazna El-Kelefi: "Një kohë e kemi kaluar në Medine dhe e falnim namazin e Xhumasë me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) Gjatë ligjërimit-hutbes mbështetej mbi shkop ose shigjetë." Senedi i hadithit është i mirë, siç e cekë Hafidhi në veprën *Telhisul-habir* (2/65). Ibn Huzejme transmetimin e ka vlerësuar si sahih.

⁷⁷⁷ Shënojnë Buhariu (6/444) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه); Trimidhiu (505) në transmetimin nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه); Nesaiu (3/102); Ibn Maxhe (1416) në transmetimin nga Xhabiri (رضي الله عنه).

⁷⁷⁸ Shënojnë Buhariu (1/475), Muslimi (509), Ebu Davudi (1082) në transmetimin nga Seleme ibn El-Ekve (رضي الله عنه).

⁷⁷⁹ Shënojnë Buhariu (2/343), Muslimi 9851), Ebu Davudi (1113), Nesaiu (3/104) dhe Ibn Maxhe (1110).

Dërguari (Vli Allah elih وسلم) në hadith ka thënë: “Kush g jatë hutbes flet pa menduar, ai edhe nuk ka xhuma.”⁷⁸⁰

I Dërguari (Vli Allah elih وسلم) thoshte:

((مَنْ تَكَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَهُوَ كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا، وَالَّذِي يَقُولُ لَهُ: أَنْتَ لَيْسَتْ لَهُ جُمُعَةٌ))

*“Kush flet g jatë mbajtjes së hutbes në xhuma, ai është sikurse gomari që bartë libra, e kush i thotë ndokujt që të heshtë, edhe ai nuk ka xhuma.” Hadithin e transmeton imam Ahmedi.*⁷⁸¹

Ubejj ibn Ka’bi ka thënë: “I Dërguari (Vli Allah elih وسلم) derisa ishte duke qëndruar në këmbë, g jatë xhumasë, e lexonte suren Tebarek dhe i përkujtuam ditët e Allahut që do të pasojnë.” Më tutje thekson: “Ebu ed-Derda ose Ebu Dherre atëherë më pickoi dhe më tha: “Kur është shpallur kjo sure? Unë deri më tani nuk e kam dëgjuar! Ky i dha shenjë që të heshte, e ai kur u shpërndanë nga xhumaja, pyeti: “Unë të pyeta kur është shpallur kjo sure, e ti nuk mu përgjigje?” Atëherë Ubejj i tha: “Ti nga namazi yt sot nuk ke asgjë përveç dëfrimit” dhe shkoi te i Dërguari i Allahut (Vli Allah elih وسلم) dhe e informoi mbi këtë: “I Dërguari (Vli Allah elih وسلم) i tha: “Të drejtën ta ka thënë Ubejje.”⁷⁸² Këtë transmetim e cekin Ibn Maxhe dhe Seid ibn Mensuri, e baza e tij është në *Musnedin* e Imam Ahmedit.

I Dërguari (Vli Allah elih وسلم) ka thënë:

((يَخْضُرُ الْجُمُعَةُ ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ: رَجُلٌ خَضَرَهَا يَلْعُوْهُ وَهُوَ خَطُّهُ مِنْهَا، وَرَجُلٌ خَضَرَهَا يَدْعُو، فَهُوَ رَجُلٌ دَعَا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِنْ شَاءَ أَعْطَاهُ، وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُ، وَرَجُلٌ خَضَرَهَا بِإِنْصَاتٍ وَسُكُوتٍ، وَلَمْ يَتَخَطَّ رَقَبَةً مُسْلِمًا، وَلَمْ

⁷⁸⁰ Kjo është pjesë e hadithit tjetër, të cilin e ka shënuar imam Ahmedi në *Musnedin* e vet, e në fund të hadithit qëndron: “... Kush thotë: “Hesht, numërohet me të tillët që flasin, e kush flet g jatë xhumasë, ai nuk ka xhuma!” Senedi i këtij hadithi është i dobët, por atë e vërteton transmetimi të cilin e ka shënuar Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet (1810) në transmetimin nga Abdullah ibn Amri (رضي الله عنه) si transmetim merfu’, i cili thotë: “Kush do të tallej ose do të kapërcej përmes supeve të njerëzve, xhumaja e tij ka për t’u llogaritur si namazi i drekës.” Senedi i këtij hadithi është hasen.

⁷⁸¹ Shënon Ahmedi në *Musned* (2032) në transmetimin nga Abdullah ibn Abbasi (رضي الله عنه). Në senedin e hadithit është Muxhalid ibn Seid, e ai është vlerësuar si transmetues i dobët. El-Hejthemi atë e cekë në *Mexhmeuz-zevid* (2/184) duke ia përshkruar transmetimin edhe El-Bezarit dhe Teberaniut dhe hadithin e konsideron si të dobët për shkak të Muxhahidit.

⁷⁸² Shënon Ahmedi në *Musned* (5/143), Ibn Maxhe (111) dhe Ibn Hibbani (577). Në senedin e hadithit është Isa ibn Xharije, e ai nga ana e kritikëve të hadithit është i radhitur në kategorinë “lejjin” (jostabil, i cili nuk është i fuqishëm). Shiko *Mexhmeuz-zevid* (2/184).

يُؤْذِ أَحَدًا، فَهِيَ كَفَّارَةٌ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْجُمُعَةِ الَّتِي تَلِيهَا، وَزِيَادَةٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: {مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا} [الأنعام: 160]

"Në xhuma vijnë tre lloje njerëzish: njeriu që ka ardhur në xhuma dhe tallet dhe ajo është e tëra që ka nga namazi i tij i xhumasë. Njeriu i dytë i cili ka ardhur në xhuma dhe i lutet Allahut, e Allahu nëse do, do t'ia përmbush lutjen ose nëse do, do ta refuzojë atë. Njeriu i tretë që ka ardhur në xhuma, heshtë dhe me vëmendje të madhe dëgjon, nuk kalon nëpër krahët (supet) e muslimanëve dhe askënd nuk e fyen: xhumaja për të është larja e mëkateve deri në xhumanë që pason edhe tri ditë pas saj. Kjo është ashtu pse Allahu i Lartësuar thotë: "Kush e bënë një vepër të mirë do të jetë i shpërblyer dhjetëfish."

Hadithin e cekin Imam Ahmedi dhe Ebu Davudi.⁷⁸³

Kur Bilali (رضي الله عنه) e përfundonte edhanin, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e fillonte hutben. Askush nuk i falte dy rekate sunnet përpara kësaj dhe edhani thirrej vetëm një herë. Kjo na udhëzon mbi atë që xhumaja është si edhe bajrami, do të thotë, nuk ekziston namaz sunnet para farzit të xhumasë. Ky mendim është më i drejtë se dy mendimet e tjera që i paraqesin dijetarët. Mendimin e tillë e vërteton edhe praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ai me të vërtetë dilte nga shtëpia e vet dhe menjëherë ngjitej mbi minber. Atëherë Bilali (رضي الله عنه) e thërriste edhanin për xhuma. Pas përfundimit të edhanit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) pa kurrfarë ndalimi e fillonte hutben. Këtë e kanë parë të gjithë me sytë e vet, atëherë kur e kanë falur ata sunnetin e xhumasë?! Ai i cili mendon që i kanë falur dy rekate pas përfundimit të edhanit, me të vërtetë nuk e njeh sunnetin e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Mendimin që nuk ekziston namaz sunnet para farzit të xhumasë e mbështet Imam Maliku, Ahmedi në transmetimin e njohur nga ai dhe ky është njëri prej dy mendimeve të nxënësve të imam Shafiut.

Ata të cilët konsiderojnë se ekziston namazi sunnet, përpara xhumasë thonë se kjo është drekë e shkurtuar dhe të gjitha rregullat të lidhura për namazin e drekës i lidhin me këtë namaz. Ky argument është tejet i dobët, sepse xhumaja është namaz i veçantë që dallohet nga namazi i drekës, sipas këndimit me zë gjatë namazit, numrit të rekateve, hutbes dhe kushteve të cilat duhet përmbushur për rregullsinë e xhumasë. Namazi i xhumasë dhe i drekës e kanë vetëm kohën e përbashkët gjatë së cilës namazi falet. Prandaj, është më me rëndësi që të shikojmë mbi dallimet në mes këtyre dy namuzeve, sepse dallimet janë më të mëdha se ngjashmëria e tyre.

⁷⁸³ Shënojnë Ahmedi në *Musned* (2/214) dhe Ebu Davudi (1113) në transmetimin nga Amër ibn Shuajbi, të cilin ai e transmeton nga babai i vet, e ai nga gjyshi. Senedi i hadithit është i mirë.

Disa, namazit të xhumasë ia kanë shtuar sunnetin analogjikë me namazin e drekës, çka është analogji e padrejtë, sepse sunneti është diç që është vërtetuar gjatë jetës së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) me fjalë apo me vepra, ose ajo çka është vërtetuar në praktikën e halifëve të parë dhe të drejtë. Ndërkaq, mbi këtë asgjë nuk jemi duke gjetur në praktikën e tyre, as në praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Pra, nuk është e lejuar që të pohohet se diç është sunnet në bazë të analogjisë së këtillë.

Gjatë jetës së të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) ekzistonte motivi për faljen e sunnetit përpara xhumasë, e duke e pasur parasysh, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka falur atë e as nuk e ka urdhëruar, atëherë lënia e këtij namazi është pikërisht sunnet.

Njëjtë do të ishte që me analogji ta vërtetojmë faljen e sunnetit para ose pas bajramit. Në kontekst të njëjtë është edhe ajo, që larja që nuk është sunnet gjatë qëndrimit në Muzdelife, e as nuk është sunnet larja para hedhjes së guralecëve para tavafit, e as gjatë kohës së namazit për shkak të eklipsit të diellit ose të hënës, sepse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe as'habët e tij nuk laheshin për t'i kryer këto ibadete.

Disa prej tyre, si argument për bërjen e namazit sunnet para namazit të xhumasë e marrin citatin e Buhariut në *Sahih*, në kaptinën mbi namazin para ose pas namazit të xhumasë, ku thotë: “Na tregonte ibn Jusufi, i cili transmeton nga Maliku, e ai nga Nafiu, ai nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) edhe para namazit të drekës edhe pas namazit të drekës i ka falur dy rekate. Pas akshamit i ka falur dy rekate në shtëpinë e vet, e para jacisë gjithashtu i ka falur dy rekate. Pas namazit të xhumasë nuk falej derisa nuk dilte nga xhamia, e atëherë i falte dy rekate.”⁷⁸⁴

Ndërkaq, nga kjo nuk mund të nxirret kurrfarë argumenti. Buhariu nuk e vërteton ekzistimin e namazit sunnet para namazit të xhumasë, por përmes titullit dëshiron të tregoj mbi dilemën rreth ekzistimit të transmetimit që e vërteton namazin para xhumasë. Pastaj, ai e cekë këtë hadith që flet vetëm mbi namazin sunnet pas namazit farz të xhumasë, derisa mbi namazin para xhumasë nuk transmeton asgjë.

Ngjashëm është edhe me titullin e Buhariut në kaptinën mbi namazin e bajramit, ku qëndron: *Kreu mbi namazin para dhe pas namazit të bajramit*. Ebu El-Mual-la⁷⁸⁵ thotë: “E kam dëgjuar Seidin, e ai transmeton nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), që ai e

⁷⁸⁴ Shënon Buhariu (2/354). Hafidhi thotë: “Dëshmia më e fuqishme për ata të cilët konsiderojnë që para namazit të xhumasë duhet falur dy rekate sunnet është transmetimi nga Abdullah ibn Ez-Zubejri, të cilin Ibn Hibbani e ka vlerësuar si të drejtë, e në të cilin qëndron: “Nuk ka namaz të obliguar, e që para tij të mos falen dy rekate!” Ose transmetimi i Abdullah ibn El-Mugaffelit: Ndërmjet çdo ezani dhe ikameti është i urdhëruar (sunneti) namazi.”

⁷⁸⁵ Emri i tij është Jahja ibn Mejmun El-Attar El-Kufi. Në përmbledhjen e Buhariut gjendet vetëm në këtë kaptinë.

ka urryer faljen e namazit sunnet para bajramit.” E pastaj e citoi transmetimin e Seid ibn Xhubejrit nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka dal në bajramin e Ramazanit, i fali dy rekate të bajramit duke mos falur asgjë më tepër as para kësaj e as pas kësaj. Me të ishte edhe Bilali.⁷⁸⁶

Buhariu e ka titulluar *Kapitullin mbi Xhumanë* si edhe *Kapitullin mbi Bajramet* dhe e ka cekur hadithin që tregon se nuk ka namaz sunnet para e as pas namazit të bajramit, çka na udhëzon mbi atë, që me këtë ka dashur ta tregojë ngjashmërinë e namazit të bajramit me namazin e xhumasë.

Disa mendojnë, duke u bazuar në faktin që namazi i xhumasë është zëvendësim për namazin e drekës, që në rast se në hadithet mbi namazin e drekës Buhariu e ka përmendur namazin para dhe pas namazit farz të drekës, atëherë edhe xhumaja gjithashtu ka namaz para dhe pas farzit. Ndërkaq, ai ka thënë: “E pas namazit të xhumasë nuk e falte sunnetin derisa nuk dilte nga xhamia!”, duke sqaruar që ekziston vetëm sunneti i xhumasë, i cili falet pas farzit dhe atë pas daljes nga xhamia. Do të thotë, ky mendim është i pasaktë sepse Buhariu në kaptinën mbi namazet (sunnet) vullnetare, në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) e ka cekë hadithin: “Jam falur me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dy rekate para dreke dhe dy rekate pas dreke, dy rekate pas akshamit, dy rekate pas jacisë dhe dy rekate pas namazit të xhumasë.”⁷⁸⁷ Ky është argument i qartë që namazi i xhumasë te as’habët ka qenë namaz i veçantë, i ndarë nga namazi i drekës. Në të kundërtën nuk do të ishte e nevojshme as të përmendet si shtesë sepse do të nënkuptohej nën emrin namaz i drekës. Dhe, duke e pasur parasysh që është i përmendur si namaz sunnet pas farzit të xhumasë, kjo na argumenton që nuk ekziston namaz sunnet para xhumasë.

Disa dijetarë si argument për faljen e namazit sunnet para farzit të xhumasë e kanë marr transmetimin të cilin e ka shënuar Ibn Maxhe në Sunnein e vet, në transmetimin nga Ebu Hurejre dhe Xhabiri (رضي الله عنه) ku qëndron: “Erdhi Sulejh el-Gatafani, derisa i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) mbante hutben dhe i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e pyeti: “A i ke falur dy rekate para se të vijë?!” Ai u përgjigj: “Jo, nuk i kam falur”, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i tha: “Fali dy rekate dhe mos i zgjat ato.” Transmetuesit e hadithit janë të besueshëm.”⁷⁸⁸

Ebul-Berekat ibn Tejmijje thotë: “Fjalët e të Dërguarit: “... para se të vijë”, tregojnë mbi atë që këto dy rekate janë sunnet i namazit të xhumasë, e jo te hijjetul-mesxhid”, e mësuesi ynë, Ebul-Abbasi, nipi i Ebul-Berekatit thotë: “Kjo është e

⁷⁸⁶ Shënojnë Buhariu (2/396), Muslimi (884), Nesaiu (3/193), Ebu Davudi (1159) dhe Ibn Maxhe (1291).

⁷⁸⁷ Shënonë Buhariu (3/411).

⁷⁸⁸ Shënojnë Ibn Maxhe (1114) dhe Ebu Davudi (1116).

pasaktë sepse hadithi i përendur në të dy *Sahihët* është i përmendur në këtë version: “Të premtën hyri në xhami një njeri, derisa i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) mbante hutben dhe pyeti: “A i fale dy rekate?!” Ai tha: “Jo, nuk i fala”. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ktheu: “Fali dy rekate!”⁷⁸⁹ e tha edhe këtë:

((إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةَ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ، وَلْيَتَحَوَّزْ فِيهِمَا))

“Kur dikush prej jush vjen në xhuma, e imami është duke mbajtur hutbe, le t’i falë dy rekate duke mos i zgjatur ato.”⁷⁹⁰

Hadithi është mbajtur në mend kështu, derisa shitesat e Ibn Maxhes në transmetimet, në të shumtën e rasteve, janë të pasakta.

Mësuesi ynë Ebul-Haxhaxh Hafidh el-Muzeni ka thënë: “Ky është gabimi i transmetuesve, sepse versioni i saktë është: “A je falur para se të uleshe?”, çka domethënë se ai që e ka shënuar këtë hadith ka gabuar. Librin e Ibn Maxhes e kanë marr dijetarët të cilët nuk i jepnin rëndësi të madhe, për dallim nga *Sahihul Buhariu* dhe *Sahihul Muslimi*. Atë e morën hafidhët e fortë të hadithit, të cilët i vlerësojnë shumë ato përmbledhje, u jepnin rëndësi të madhe përmirësimit dhe rregullimit të tyre. Nga kjo arsye në përmbledhjen e Ibn Maxhes ndodhin gabime dhe përzjerja e transmetimeve.

Konsideroj që, saktësia e këtij mendimi e vërteton edhe atë që ata të cilët janë përpjekur t’i rregullojnë dhe t’i precizojnë sunnetet e namazit, ata para dhe pas farzit kanë shkruar shumë gjëra rreth asaj, por asnjëri prej tyre nuk e ka përmendur këtë hadith në lidhje me sunnetet e namazit të xhumasë, por vetëm e kanë përmendur në kaptinën mbi pëlqyeshmërinë e faljes së namazit te hijjetul-mesxhid derisa imami është duke e mbajtur hutben. Dhe atë hadith e kanë përdorur si argument kundër atyre të cilët e kundërshtojnë faljen e namazit te hijjetul-mesxhid gjatë kohës kur imami është duke e mbajtur hutben. Sikur ai namaz të ishte sunneti i namazit të xhumasë, do të ishte më me rëndësi që ta përmendin me sunnetet, t’i japin titull tjetër, sepse do të ishte më me rëndësi, që ai të mbahet në mend dhe të ruhet sesa namazi te hijjetul-mesxhid dhe ai do të duhej të ishte më i njohur. Ajo që e vërteton se ky namaz pikërisht është te hijjetul-mesxhid, është se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka urdhëruar që atë ta falnin vetëm ata që sapo hynin në xhami, për atë shkak se ai është namazi për ta përsëndetur xhaminë, e sikur të ishte sunnet i xhumasë, atëherë atë do t’ia kishte urdhëruar të gjithë të pranishmëve në xhami, e nuk do t’i kishte ndarë vetëm ata që sapo hynin në xhami.

⁷⁸⁹ Shënojnë Buhariu (3/342) dhe Muslimi (875).

⁷⁹⁰ Shënojnë Muslimi (875) dhe Ebu Davudi (1117).

Disa, për argument të namazit sunnet të xhumasë e kanë marr transmetimin që e ka shënuar Ebu Davudi në *Sunenin* e vet: “Na tregonte Museddadi e atij Ismaili, atij Ejjobi duke transmetuar nga Nafiu, i cili ka thënë: “Ibn Umeri (رضي الله عنه) kishte shprehur ta zgjaste namazin e para xhumasë, pas xhumasë i falte dy rekate në shtëpi. Ai thoshte që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) vepronte ashtu.”⁷⁹¹

Ndërkaq edhe ky nuk është kurrfarë argumenti, që ekziston namaz sunnet para farzit të xhumasë, por Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) me fjalët: “Kështu vepronte i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم)” ka dashur të thoshte se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i falte dy rekate sunnet pas xhumasë në shtëpi, e ato nuk i falte në xhami. Më mirë është që të falen në shtëpi sesa në xhami, siç edhe është vërtetuar në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) në të dy *Sahihët*, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pas namazit të xhumasë i falte dy rekate në shtëpi. Në *Sunen* nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) ceket që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur e falte xhumanë në Mekë, pas namazit farz dilte përpara dhe i falte dy rekate, pastaj ecte edhe më përpara, e i falte katër rekate, e kur ndodhej në Medine, e falte namazin e xhumasë, pastaj kthehej në shtëpi dhe i falte dy rekate, kurse në xhami nuk falte asgjë. Kështu dikush e ka pyetur Ibn Umerin (رضي الله عنه) se çfarë është duke u falur, e ai është përgjigjur: “Kështu vepronte edhe i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم).”⁷⁹²

Sa i përket namazit, që Ibn Umeri (رضي الله عنه) e zgjaste, kjo ishte nafile e rëndomtë. Domethënë, për njeriun është më së miri kur vjen në namazin e xhumasë të falet derisa nuk shfaqet imami, siç edhe rekomandohet në hadithin të cilin e transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه) dhe Nubejshe el-Hazeli nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم).

Ebu Hurejre (رضي الله عنه) transmeton nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) të ketë thënë se:

((من اغتسل يوم الجمعة، ثم أتى المسجدَ، فصلَّى ما قُدِّرَ له، ثم أنصتَ حتى يفرغَ الإمامُ من خطبته، ثم يُصلي معه، غُفِرَ له ما بينه وبين الجمعة الأخرى، وفضل ثلاثة أيام))

“Kush lahet të premtën dhe vjen në xhami, e falet aq sa Allahu ia ka caktuar të falet, pastaj me vëmendje të madhe dëgjon derisa imami nuk e përfundon hutben, e pastaj me imamin e fal xhumanë, atij do t’i falen mëkatet në mes dy xhumave dhe tre ditë pas saj.”⁷⁹³

⁷⁹¹ Shënojnë Ebu Davudi (1128) dhe Nesaiu (3/113). Senedi është i drejtë.

⁷⁹² Shënon Ebu Davudi (1130). Senedi i hadithit është i mirë.

⁷⁹³ Shënon Muslimi (857).

Në transmetimin nga Nubejshe el-Hazeli qëndron se i Dërguari i Allahut (صلى الله) ka thënë:

((إن المسلم إذا اغتسل يوم الجمعة، ثم أقبل إلى المسجد لا يؤذي أحداً، فإن لم يجد الإمام خرج، صلى ما بدا له، وإن وجد الإمام خرج، جلس، فاستمع وأنصت حتى يقضي الإمام جمعته وكلامه، إن لم يُغفر له في جمعته تلك ذنوبه كلها أن تكون كفارة للجمعة التي تليها))

“Kur muslimani lahet të premtëve, e pastaj drejtohet për në xhami duke mos e ofenduar askënd dhe vjen para se imami të ngjitet në minber, e falet aq sa mundet, e nëse imami tani është në minber ulet hesht dhe dëgjon derisa imami përfundon ligjërimin dhe namazin e xhumasë, nëse me këtë nuk i falen të gjitha mëkatet, atëherë kjo do të jetë shpagim për mëkatet të cilat do t'i bëjë deri në xhumanë e ardhshme.”⁷⁹⁴

Ibn El-Mundhiri thotë: “Në transmetim e kemi shënuar që Ibn Umeri (رضي الله عنه) i ka falur dymbëdhjetë rekate para xhumasë.”⁷⁹⁵

Në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) qëndron se i Dërguari i Allahut (صلى الله) ka falur tetë rekate para xhumasë.⁷⁹⁶ Kjo mund të na shërbej si argument që në këtë rast kishte të bënte me nafile të përgjithshme vullnetare. Prandaj, për këtë arsye hasim në divergjenca rreth numrit të rekateve që i ka falur atëherë. Në përmbledhjen e Tirmidhiut, në transmetimin nga Abdullah ibn Mes’udi (رضي الله عنه) qëndron, se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) para xhumasë i falte katër rekate dhe pas xhumasë edhe katër.⁷⁹⁷ Veprimin e këtillë e mbështesin Ibnul-Mubareku dhe Eth-Thevriu.

Is’hak ibn Ibrahim ibn Hani en-Nejsaburi ka thënë: “E kam parë Ebu Abdullahun (Ahmed ibn Hanbelin) që xhumanë e falte derisa nuk e vërente se dielli ka arritur gati në zenit dhe kur afrohej kjo periudhë, ai e ndërpriste namazin. Kur myezini fillonte me thirrjen e edhanit, ai ngrihej dhe i falte edhe dy ose katër rekate; duke i

⁷⁹⁴ Më herët e kemi përmendur burimin e hadithit, e atë e cekë edhe imam Ahmedi në *Musned* (5/75).

⁷⁹⁵ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij transmetimi, shikoni në kaptinën mbi namazin vullnetar.

⁷⁹⁶ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij transmetimi, shikoni në kaptinën mbi namazin vullnetar.

⁷⁹⁷ Shënon Tirmidhiu, pas hadithit me numrin (523), Abdur-Rezzaku (5524). Abdur-Rezaku, gjithashtu në transmetimin nga Ebu Abdur-Rahmani cekë këtë: “Abdullahu na ka urdhëruar që para namazit të xhumasë t’i falim katër rekate dhe pas xhumasë t’i falim katër rekate.” Senedi i këtij transmetimi tjetër është i drejtë.

ndarë ato me selam. Pasi që falte farzin e xhumasë, qëndronte në xhami një kohë, pastaj dilte. Shkonte në ndonjë mesxhid të afërt dhe atje i falte dy rekate pas të cilave pushonte pak. Ndonjëherë, menjëherë i falte katër rekate dhe pas tyre ulej, e pastaj përsëri ngihej dhe i falte edhe dy rekate. Këto janë gjithsejtë gjashtë rekate si në hadithin që transmetohet nga Aliu. Ndonjëherë pas gjashtë rekateve i falte edhe gjashtë, ose më pak ose më shumë sesa kaq. Për shkak të kësaj, nxënësit e tij kanë thënë se xhumaja para farzit ka katër ose dy rekate të namazit sunnet. Ndërkaq, kjo nuk është e saktë. Kjo madje as nuk mund të paramendohet në transmetim, sepse imam Ahmedi e ndërpriste namazin gjatë kohës së ndaluar për nafile, e pastaj vazhdonte me faljen e nafileve pas skadimit të ndalesës, derisa imami nuk shfaqej. Ashtu që ndonjëherë mund t'i falte katër e ndonjëherë vetëm dy rekate nafile.

Disa, për ta vërtetuar namazin sunnet para farzit të xhumasë, e marrin transmetimin që e ka shënuar Ibn Maxhen në Sunnenin e vet në kaptinën *Namazi para xhumasë*, ku qëndron: “Na tregonte Muhammed ibn Jahjai, e atij Zejd ibn Abdu Rabbihi, me zinxhirin e transmetuesve që shtrihet deri te Ibn Abbasi (رضي الله عنه), i cili thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) para namazit të xhumasë i ka falur katër rekate, të cilët me asgjë nuk i ndante.”⁷⁹⁸

Në senedin e këtij hadithi ka shumë mangësi:

Mangësia e parë është se Bekije ibn Velidi, është i vlerësuar si imamul-mudel-lisin (prijës i haditheve të shtrembëruara) dhe ai hadithin e transmeton me fjalët “transmetohet nga” duke mos e cekur që e ka dëgjuar atë.

Mangësia e dytë është që Mubeshir ibn Ubejdi është i vlerësuar si “munberel-hadith” (është me zë të keq si transmetues i hadithit). Darekutni për të thotë: “Hadithet e Mubeshir ibn Ubejdes janë të refuzuara dhe transmetimet e tij nuk pasohen.”

Mangësia e tretë është pse El-Haxhaxh ibn Erta është mashtrules i dobët.

Mangësia e katërt: Atijje el-Aufi, e mbi të Buhariu thotë: “Hushejme atë e nënvlerëson si transmetues, ndërsa imam Ahmedi dhe të tjerët e konsiderojnë të dobët.”

Bejhëkiu ka thënë: “Atijje el-Aufi nuk merret si autoritet në hadith. Mubeshir ibn Ubejd el-Himsi i trillonte hadithet si edhe El-Haxhaxh ibn Erta gjithashtu nuk merren si autoritet.” Disa dijetarë pohojnë se është më se e sigurt se njëri prej këtyre tre transmetuesve të dobët e ka zhvendosur hadithin për shkak të mosprecizitetit dhe pakujdesisë së tyre dhe ka thënë: “Para xhumasë i ka falur katër rekate”, në vend se të thotë: “...pas xhumasë”. Me këtë rast transmetimi i tyre do të

⁷⁹⁸ Shënon Ibn Maxhe (1129). Senedi i hadithit është i dobët. El-Busajri në veprën e vet *Ez-Zevaid* për këtë transmetim thotë: “Senedi i hadithit është gërshetuar nga transmetues të dobët.”

përputhej me atë që është transmetuar në Sahi. E ngjashme është edhe deklarata e Shafiut në transmetimin nga Abdullah ibn Umer el-Amri, në të cilin ai thotë: “Kalorësit i takojnë dy pjesë nga preja e luftës, derisa këmbësorit një.” Shafiut thotë: “Sikur e kam dëgjuar Nafiun duke thënë: “Kalit i takojnë dy pjesë, e këmbësorit një.”, por ai, megjithatë thotë: “Kalorësit i takojnë dy pjesë e këmbësorit një, që transmetimi i tij të ishte në përputhshmëri me transmetimin e vëllait të transmetuesit Abdullahut, e thotë: “Askush nga dijetarët nuk dyshon që Ubejdullah ibn Umeri në të mbajturit mend të haditheve është përpara vëllait të tij Abdullahut.

Konsideroj që me këtë mund të krahasohen edhe fjalët e shejhul-islam Ibn Tejmijjes në lidhje me hadithin të cilin e transmeton Ebu Hurejre (رضي الله عنه):

((لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ يُلْقَى فِيهَا، وَهِيَ تَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ؟ حَتَّى يَضَعَ رَبُّ الْعِزَّةِ فِيهَا قَدَمَهُ، فَيَرْوِي بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، وَتَقُولُ: قَطُّ، قَطُّ. وَأَمَّا الْجَنَّةُ: فَيُنشِئُ اللَّهُ لَهَا خَلْقًا))

“Në Xhehennem do të jenë të hedhur njerëzit, e ai do të thotë: A ka më? - Gjithnjë derisa Zoti i Gjithëfuqishëm nuk e vë Thembrën e Vet në zjarrë, e ai frenohet dhe tërhiqet duke thënë: “Mjaft është, mjaft është!” E sa i përket Xhenetit, Allahu ka për të krijuar krijesa të reja për ta përmbushur atë.”⁷⁹⁹

Disa transmetues e kanë ndryshuar transmetimin dhe kanë thënë: “E sa i përket Xhehennemit, për të Allahu do të krijojë krijesa të reja dhe do ta plotësojë atë.”

Identik është edhe me hadithin të cilin e transmeton Aishja (رضي الله عنها):

((إِنْ بَلَائًا يُؤَدِّنُ بَلِيلٌ، فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ))

“Bilali e thërret edhanin natën, prandaj hani e pini derisa edhanin nuk e thërret Ibn Ummu Mektumi.”

Ky transmetim është i cekur në dy *Sahihët*.⁸⁰⁰

Disa nga transmetuesit e kanë ndryshuar transmetimin dhe kanë thënë: “Ibn Ummu Mektumi e thërret edhanin natën, prandaj hani e pini derisa Bilali nuk e thërret edhanin.”

Në këtë kontekst mund ta përmendim edhe transmetimin e Adijjit nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه):

⁷⁹⁹ Shënojnë Buhariu (8/458), Muslimi (2846) dhe Tirmidhiu (2560).

⁸⁰⁰ Shënojnë Buhariu (2/87) dhe Muslimi (1092).

((إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلَا يَبْرُكُ كَمَا يَبْرُكُ الْبَعِيرُ وَلِيَضَعَ يَدَهُ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ))

“Kur dikush nga ju falet, le të mos bie në sexhde siç bie deveja; së pari le t'i lëshoj duart e pastaj gjunjët.”⁸⁰¹

Allahu më së miri e di, por unë mendoj që transmetuesi ka gabuar, në lidhje me atë që ka transmetuar nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم). Është dashur të thotë: “... dhe le t'i lëshoj së pari gjunjët e pastaj duart”, siç ceket në transmetimin nga Valid ibn Xuhri (رضي الله عنه):

((إِذَا سَجَدَ، وَضَعَ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ))

“I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) gjatë lëshimit në sexhde së pari i lëshonte gjunjët pastaj duart.”⁸⁰²

El-Hattabi dhe të tjerët në lidhje me këtë thonë: “Hadithi i Vail ibn Xuhrit është më i drejtë se hadithi i Ebu Hurejres (رضي الله عنه).” Falënderimi i takon Allahut, kjo çështje është trajtuar gjerësisht në këtë libër.

Pasi që e falte namazin e xhumasë, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) hynte në shtëpi dhe aty i falte edhe dy rekate sunnet. Urdhëronte që pas namazit të xhumasë t'i falin edhe nga katër rekate sunnet. Mësuesi ynë, shejhul-islam Ibn Tejmijje thotë: “Nëse njeriu pas namazit të xhumasë e falë sunnetin në xhami, duhet t'i falë katër rekate e nëse e fal në shtëpi, atëherë vetëm dy rekate.”

Në ndarje të këtillë udhëzojnë edhe tekstet e hadithit. Ebu Davudi ka përmendur në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) që ai, nëse e ka falur sunnetin pas namazit të xhumasë në xhami, i ka falur katër rekate, e nëse e ka falur në shtëpi, atëherë i ka falur vetëm dy rekate.⁸⁰³

Në të dy *Sahihët* ceket në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i ka falur dy rekate pas namazit të xhumasë në shtëpinë e vet.⁸⁰⁴

⁸⁰¹ Shënojnë Ebu Davudi (840 dhe 841), Nesaiu (2/207), Tirmidhiu (269) dhe Ahmedi në *Musned* (2/381) hadithi është i drejtë.

⁸⁰² Shënojnë Tirmidhiu (268), Ebu Davudi (838), Nesaiu (2/207). Në senedin e hadithit gjendet Sherik El-Kadi i cili është me kujtesë të dobët.

⁸⁰³ Shënon Ebu Davudi (1130), senedi i këtij hadithi është i fuqishëm.

⁸⁰⁴ Shënojnë Buhariu (2/354); Muslimi (882); Tirmidhiu (521); Ebu Davudi (1132) dhe Nesaiu (3/113).

Në *Sahihët*, në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةَ، فَلْيَصَلِّ بَعْدَهَا أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ))

“Kur dikush prej jush e fal namazin e xhumasë, pas tij le t’i fal edhe katër rekate.”
Allahu më së miri e di.⁸⁰⁵

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit të bajramit

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم، في العيدين

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) namazin e bajramit e falte në vend të hapur (musal-la). Kjo musal-la gjendet në hyrjen lindore të Medinës. Bajramet nuk i falte në xhami përveç një bajrami për shkak të shiut, siç ceket në hadith, nëse është i besueshëm. Hadithin e cekin Ibn Maxhe dhe Ebu Davudi.⁸⁰⁶ Praktika e të Dërguarit ishte që të dy bajramet t’i falte në musal-la.

Kur shkonte në Bajram, i vishte rrobat më të bukura. E kishte pelerinën të cilën e vishte në bajram dhe xhuma. Me një rast e kishte veshur pelerinën e gjelbër, e herën e dytë të kuqërremtë. Kjo nuk ishte tërësisht ngjyrë e kuqe, sikur të ishte ashtu, nuk do të quhej pelerinë e qëndisur. Disa e konsideronin të kuqe për shkak të fijeve të kuqe të cilat në formë të vijave janë qëndisur në të. Janë të drejta transmetimet të cilat nuk mund të injorohen, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ua ka ndaluar meshkujve bartjen e rrobave të kuqe dhe të verdha. Kur mbi Abdullah ibn Amrin i kishte parë dy pjesë të rrobave të kuqe, e ka urdhëruar që t’i digjte ato.⁸⁰⁷ Prandaj, është e paimagjinueshme që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të vesh rroba të tilla nëse aq i ka urryer. Ajo që i mbështet argumentet e lidhura për rrobat e kuqe është, që ndalesa e bartjes së rrobave të kuqe është e padiskutueshme, përkatësisht që kjo është rreptësisht e ndaluar.

⁸⁰⁵ Shënon Muslimi (881).

⁸⁰⁶ Shënojnë Ebu Davudi 91160) dhe Ibn Maxhe (91313). Në senedin e hadithit ceket Isa Ibn Abdul-A’la ibn Ebu Ferve, e ai si transmetues është i panjohur, si edhe mësuesi i tij Ebu Jahja Abdullah Et-Tejmi.

⁸⁰⁷ Shënojnë Muslimi (2077) dhe Nesaiu (8/203).

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) para se të shkonte në bajram të Ramazanit i merrte disa hurme dhe i hante ato, e gjatë Kurban Bajramit nuk hante asgjë derisa nuk kthehej nga namazi i Bajramit, pastaj hante nga kurbanit i vetë.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) lahej natën e Bajramit. Në lidhje me këtë e kemi një hadith të drejtë dhe dy hadithe të dobëta: hadithin e Ibn Abbasit (رضي الله عنه) të cilin e transmeton Xhubejr ibn Mugasseli⁸⁰⁸ dhe hadithin e El-Fakih ibn Sa'di të cilin e transmeton Jusuf ibn Halid Es-Semti.⁸⁰⁹ Ndërkaq, është vërtetuar nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) i cili ishte jashtëzakonisht konsekuent në pasimin e praktikës së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) që ai është larë ditën e Bajramit para se të shkonte në namazin e Bajramit.⁸¹⁰

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e bajramit shkonte në këmbë, e përpara tij e bartnin shkopin të cilin e ngulnin në tokë, që të falej kah ai, sepse vendi ku e falnin bajramin ishte vend i hapur. Aty nuk kishte mure, shtëpi apo rrethoja, prandaj harku ishte sutra⁸¹¹ e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم).⁸¹²

Nxitonte me faljen e namazit të Kurban bajramit derisa namazin e bajramit të Ramazanit e kishte dëshirë ta falte sa më vonë: Ibn Umeri (رضي الله عنه) me pasimin e vet konsekuent të Sunnetit të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk dilte për bajram para se të lindte dielli dhe bënte tekbir që nga shtëpia e vet e deri te vendi ku falej namazi.

Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) vinte te vendi ku do të falej namazi i bajramit, e fillonte namazin pa e thirrur edhanin dhe ikametin.⁸¹³ Asnjëri nuk thoshte: “Mblijdhuni për namaz!” dhe është sunnet që asgjë nga kjo të mos praktikohet.

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe as’habët e tij (Allahu qoftë i kënaqur me ta) nuk falnin asgjë pas ardhjes në musal-la, e as pastaj.⁸¹⁴

⁸⁰⁸ Shënon Ibn Maxhe (1315). Xhebbari është transmetues i dobët ashtu si edhe mësuesi i tij Haxhxhaxh ibn Temimi.

⁸⁰⁹ Shënon Ibn Maxhe (1315). Jusuf Es-Semti në të shumtën e rasteve i imagjinonte transmetimet. Ibn Hibbani thotë: “Ai paraqiste hadithe të rrejshme.”

⁸¹⁰ Shënon Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/177). Senedi i hadithit është i drejtë, e hadithi është në *El-Musannef* nën numrin (5754).

⁸¹¹ Pjesa që e ndanë falësin dhe kalimtarët që mund t’ia prishin namazin njeriut ose mund ta zvogëlojnë vlerën e tij.

⁸¹² Shënojnë Buhariu (2/386) dhe Ibn Maxhe 91304) në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه).

⁸¹³ Shënojnë Buhariu (2/375 dhe 377), Muslimi (886 dhe 887), Ebu Davudi (1148), Tirmidhiu (532) në transmetimin nga Xhabir ibn Semure, i cili thotë: “E kam falur shumë herë namazin e bajramit me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), e asnjëherë nuk është ndier ezani e as ikameti.”

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) së pari e falte namazin e bajramit e pastaj mbante hutbe. I falte dy rekate. Në rekatin e parë i bënte shtatë tekbire të njëpasnjëshme, duke e llogaritur edhe tekbirin fillestare. Në mes dy tekbireve bënte një pushim të shkurtër. Në mes tekbireve, nga ai nuk transmetohet ndonjë dhikër i caktuar apo i veçantë. Nga Ibn Mes'udi (رضي الله عنه) ceket të ketë thënë se: “Le t’i falënderohet Allahut, le ta lavdëron Atë, le të bëjë salavatë mbi të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).” Këtë e cekë El-Halali. Ibn Umeri (رضي الله عنه) nga pasimi konsekuent i Sunnetit i ngritke duart gjatë shqiptimit të çdo tekbiri.

Kur përfundonte me tekbire, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) fillonte me leximin e Kur'anit. E lexonte Fatihanë, e pastaj suren Kaf gjatë një rekati, e në rekatin e dytë e lexonte suren *Ikterebetis-sa'tu venshekkal-kamer*.⁸¹⁵

Nganjëherë, në namazin e bajramit e lexonte suren El-A'la dhe suren El-Gashije. Me transmetimet e drejta është vërtetuar edhe njëri edhe tjetri, ndërsa të gjitha transmetimet tjera nuk janë të drejta.

Kur në kijam mbaronte me leximin, bënte ruku', e pas përfundimit të sexhdes ngrihej në rekatin e dytë. Në fillim të rekatit të dytë i shqiptonte pesë tekbire të njëpasnjëshme, e pastaj fillonte me leximin. Në transmetimet e tjera transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e lidhte leximin e rekatit të parë me leximin në rekatin e dytë. Në rekatin e parë shqiptonte tekbire pastaj lexonte, pastaj binte në ruku'. Kur ngrihej në rekatin e dytë, menjëherë lexonte, e tekbire shqiptonte pas leximit. Por, kjo nuk është vërtetuar me transmetimet autentike, sepse këtë e transmeton Muhammed ibn Muavij en-Nejsaburi, e el-Bejhekiu për të thotë: Shumica i përshkruajnë gënjeshtër në transmetime.”

Tirmidhiu transmeton në hadithin nga Kethir ibn Abdullah ibn Amr ibn Auf, i cili transmeton nga gjyshi i tij, e ai nga babai, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) në rekatin e parë të namazit të bajramit i shqiptonte shtatë tekbire para leximit, e në rekatin e dytë pesë tekbire para leximit.⁸¹⁶

⁸¹⁴ Shënojnë Buhariu (2/396), Tirmidhiu (537), Nesaiu (3/193) dhe Ibn Maxhe (1291). Të gjithë transmetojnë nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), e mbi të njëjtën e kemi edhe transmetimin nga Seid El-Hudriu, i cili transmeton nga Amr ibn Shuajbi, e ai nga babai i tij, e ai nga gjyshi.

⁸¹⁵ Shënojnë Muslimi (891) në transmetimin nga Vahid El-Sejthi, Nesaiu (3/183), Tirmidhiu (534) dhe Ibn Maxhe (1282).

⁸¹⁶ Shënojnë Tirmidhiu (536), Ibn Maxhe (1279), Darekutni (1/181), Et-Tahaviu (2/399) dhe Bajhekiu (3/286), por senedi i përmendur i hadithit është i dobët. Tirmidhiu transmetimin e ka vlerësuar si hasen për shkak të dëshmimeve të shumta që flasin mbi temë të njëjtë, siç është transmetimi nga Aisha (رضي الله عنه) te Ebu Davudi (91149), Ibn Maxhe (1280) dhe të tjerët, meqenëse edhe ky transmetim nuk është i drejtë për shkak të Ibn Lukelit, i cili është i dobët. Ndërkaq, te Imam Ahmedi në *Musned* (2/180), Ebu Davudi (1151) dhe Ibn Maxhe (1278). Qëndron transmetimi nga Amr ibn Shuajbi dhe ai është i vlerësuar si i mirë. Shiko *Nasbur-raje* (2/216-219).

Tirmidhiu ka thënë: “E pyeta Muhammedin, domethënë Buhariun, mbi këtë hadith, e ai më tha: “Nga ky transmetim nuk ka transmetim më të drejtë se ky dhe unë veproj sipas tij.” E ka thënë edhe: “Hadithi i Abdullah ibn Abdur-Rahman el-Taifit nga Amr ibn Shuajbi mbi këtë, gjithashtu është i drejtë.”

Nën këtë hadith mendohet mbi hadithin ku ceket se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në bajram i ka shqiptuar dymbëdhjetë tekbiere; shtatë në rekatin e parë dhe pesë në rekatin e dytë dhe që asgjë nga nafilet nuk falte para namazit të bajramit, e as pas tij. Ahmed i ka thënë: “Unë e mbështes këtë qëndrim.”

Sa i përket Kethir ibn Abdullah ibn Amrit, transmetimet e tij Ahmed i ka futur në *Musned* dhe ka thënë: “Hadithet e tij nuk vlejnë për asgjë.” Tirmidhiu ndonjëherë transmetimet e tij i vlerëson si *sahih*, e ndonjëherë si hasen. Buhariu ka deklaruar se transmetimi i tij në lidhje me bajramin është më i saktë prej transmetimeve ekzistuese edhe pse transmetimin e Amr ibn Shaujbit e ka vlerësuar si *sahih*, duke shtuar se vepron sipas transmetimit të Kethirit. E Allahu më së miri e di.

Kur i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e përfundonte namazin e bajramit, kthehej dhe ndalej përballë njerëzve, të cilët ende qëndronin nëpër safe. U jepte këshilla dhe mesazhe. I urdhëronte dhe ua ndalonte. Nëse dëshironte për ta dërguar ndonjë kalorës apo vëzhgues, i dërgonte, ose nëse e ka pasur ndonjë detyrim, i detyronte ata.⁸¹⁷

Në vendin ku e falnin namazin e bajramit nuk kishte minber e as minberin nga xhamia e të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk e sillnin, por i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e mbante hutben duke qëndruar në këmbë. Xhabiri thotë: Isha prezent me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) në namazin e bajramit dhe së pari u fal pa edhan dhe pa ikamet, pastaj mbajti hutbe. U ngrit duke u mbështetur në Bilalin dhe na porosi për përlulje dhe nënshtrim ndaj Allahut. Ua tërhoqi vërejtjen njerëzve dhe ua përkujtoi Allahun. Pastaj shkoi te gratë dhe iu drejtua edhe atyre. Ua tërhoqi vërejtjen dhe ua kujtoi Allahun.⁸¹⁸

Ebu Seid El-Hudriu ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dilte për bajramin e Ramazanit dhe të Kurbanit deri në musal-la dhe menjëherë fillonte me namazin e bajramit, pastaj kthehej dhe qëndronte i kthyer kah njerëzit, e njerëzit edhe më tej qëndronin në safe...” Hadithin e shënon Muslimi.⁸¹⁹

Ebu Seid el-Hudriu, gjithashtu cekë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dilte në ditën e Bajramit dhe i falte dy rekate namaz me xhemat dhe jepte selam. Pastaj ngjitej mbi

⁸¹⁷ Shënon Buhariu (2-374) në transmetimin nga Ebu-Seid El-Hudriu (رضي الله عنه).

⁸¹⁸ Shënon Buhariu (2/377) dhe Muslimi (885).

⁸¹⁹ Shënon Muslimi (899).

të shaluarën e vet duke u kthyer kah njerëzit që qëndronin në safe. Ai thoshte: “Ndani sadaka!”, e më tepër sadaka ndanin gratë, duke dhënë vathë, burma dhe të tjera. Dhe nëse kishte për qëllim për ta dërguar kalorësinë ushtarake, e përmendte atë, e nëse jo, shkonte.⁸²⁰

Më duket që transmetuesi ka gabuar me këtë hadith, sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për namazin e bajramit dilte në këmbë, derisa përpara tij e bartnin shkopin për sutër, ndërsa njerëzve u mbante vajzë nga e shaluara e vet në Mina, ditën e kurban Bajramit. I mbahesha kësaj gjithnjë derisa Beki ibn Muhal-led Hafidhi nuk e përmendi këtë transmetim në *Musnedin* e vet duke transmetuar nga Ebu Bekër ibn Ebu Shejbe, ai nga Abdullah ibn Numejri, ai nga Davud ibn Kajsi, ai nga Ijad ibn Abdullahu, e ai nga Seid el-Hudriu, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka dal ditën e Bajramit i ka falur dy rekate me njerëzit dhe ka dhënë selam. Pastaj ngjitej mbi të shaluarën e vet duke u kthyer kah njerëzit të cilët qëndronin në safe. Ai thoshte: “Jepni sadaka!”, e më së tepërmi ndanin gratë, pastaj e përmendi këtë hadith.

Pastaj tha: “Na tregonte Ebu Bekër ibn Hal-ladi, e atij Ebu Amiri, e atij Ijadi, e ai ka dëgjuar nga Ebu Seidi, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka dalë ditën e Bajramit të Ramazanit dhe e falte namazin e Bajramit me ta. Fillonte me faljen e dy rekateve, e pastaj kthehej kah njerëzit që qëndronin ulur. Ai u thoshte: “Ndani sadaka!” dhe e përmendi hadithin e ngjashëm me të mëparshmin.

Ky transmetim është nga Ibn Maxhe, duke qenë se ai atë e shënon nga Ebu Kurejbi, i cili transmeton nga Ebu Usame, e ai nga Davudi.⁸²¹ Me siguri përmendet edhe në këtë transmetim: “Pastaj u ngjit mbi të shaluarën e vet!”, siç qëndron te Xhabiri: “Mbështetej në Bilalin!” Kjo me siguri i ka ikur përshkruesit, e Allahu më së miri e di.

Në rast të kundërshtimit, por duke e pasur parasysh atë çka është e shënuar në të dy *Sahihët* në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), i cili thotë: “Isha prezent në Bajramin e ramazanit me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe me Ebu Bekrin, me Umerin dhe me Uthmanin (رضي الله عنه). Të gjithë, namazin e Bajramit e falën para hutbes, e pas namazit e mbajtën hutben.” Më tutje tha: “Zbriti i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe ja, sikur jam duke e parë atë tani, se si u bënte me dorë (u jepte shenjë) njerëzve që të qëndronin ulur, e pastaj përmes burrave kaloi deri te gratë, e me të ishte edhe Bilali. Atëherë tha: “O i Dërguar i Allahut, kur vijnë te ti besimtarët për të ta dhënë betimin:

يَأْتِيَا النَّبِيَّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَ بِِ اللَّهِ شَيْئًا ... ﴿١٢﴾ [الممتحنة: 12]

⁸²⁰ Senedi i hadithit është i drejtë, ndërsa transmetuesit, autori do t’i përmend më vonë.

⁸²¹ Shënon Ibn Maxhe (1288) dhe senedi i hadithit është i drejtë. Hadithi është i përmendur në *Musned* (3/36, 42 dhe 54), pastaj në *El-Musannef* (5634) dhe në veprën *Sunenul-Bejheki* (3/297).

“O ti Pejgamber! Kur të vijë tek ti besimtare për të të dhënë besën e besimit: se ato nuk do të bashkojnë gjë në adhurim me Allahun,...” [El-Mumtahineh: 12]

E lexoi ajetin deri në fund.⁸²²

Gjithashtu në të dy *Sahihët*, në transmetimet nga Xhabiri (رضي الله عنه) qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është ngritur, e ka falur namazin e bajramit, e pastaj u ka mbajtur hutbe meshkujve. Kur e ka përfunduar atë, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka zbritur dhe ka shkuar te gratë dhe ua ka përkujtuar Allahun.⁸²³

Kjo udhëzon mbi atë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka mbajtur hutbe nga minberi ose nga e shaluara e tij, por ndoshta minberin ia kanë ndërtuar nga argjili i pjekur ose nga qerpiçi, nga ku ka mbajtur hutben?!

Nuk ka dyshim se këto dy hadithe janë të sakta, e është e saktë edhe që nuk e kanë bartur minberin nga xhamia e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) deri te vendi ku e kanë falur namazin e Bajramit. I pari që e ka nxjerr minberin nga xhamia në musal-lan e bajramit ishte Mervan ibn el-Hakemi dhe të gjithë e kanë dënuar veprimin e tij. Sa i përket ndërtimit të minberit nga argjili apo nga diç tjetër, minberin e parë nga argjili i pjekur e ka ndërtuar Kethir ibn es-Salti, gjatë kohës kur Mervani ishte prefekt i Medines, çka edhe është e shënuar në *Sahihët*.⁸²⁴ Është më se e sigurt se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në musal-la ka qenë në ndonjë vend më të lartë, pastaj nga ai vend ka zbritur në vendin ku janë falur gratë dhe ua ka tërhequr vërejtjen dhe ua ka përkujtuar Allahun. E Allahu më së miri e di.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) hutben e bajramit e fillonte me falënderimin ndaj Allahut. Nuk është mbajtur në mend asnjë transmetim autentik ku qëndron se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka filluar hutben me tekbire. Ibn Maxhe ka shënuar në transmetimin nga Sa'd el-Kurzi, myezinit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka shqiptuar shumë tekbire në mes pjesëve të hutbes e gjithashtu shpesh shqiptonte tekbire gjatë dy hutbeve të bajramit.⁸²⁵

Ndërkaq ky transmetim nuk tregon mbi atë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e fillonte hutben me tekbire. Dijetarët kanë divergjenca rreth mendimit se a mund të fillohet hutbja me tekbire në njërin prej këtyre dy namazeve të bajramit ose gjatë lutjes së

⁸²² Shënojnë Buhariu (2/388, 389), Muslimi (884), Ebu Davudi (1143 dhe 1144), Nesaiu (3/184), Ibn Maxhe (1273) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه).

⁸²³ Shënojnë Buhariu (2/388), Muslimi (885), Ebu Davudi (1141).

⁸²⁴ Shënojnë Buhariu (2/374), Muslimi (889), Ebu Davudi (1140), Ibn Maxhe (1275) në transmetimin e Seid El-Hudriut (رضي الله عنه). Kethir ibn Es-Salt El-Kindi ishte shkruar i letrave të Abdul-Melik ibn Nervanit.

⁸²⁵ Shënojnë Ibn Maxhe (1287), por në senedin e këtij transmetimi gjendet Abdur-Rahman ibn Sa'd ibn Ammar, e ai është i vlerësuar si transmetues i panjohur.

shiut. Paraqiten mendime që mund të fillohet me tekbiere e që hutbja gjatë lutjes së shiut mund të fillojë me istigfar (kërkim falje). Në të dy rastet, hutben duhet filluar me falënderimin ndaj Allahut. Shejhul-islam Ibn Tejmijje thotë se, mendimi i fundit është më i drejtë sepse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِحَمْدِ اللَّهِ، فَهُوَ أَجْدَمُ))

*“Çdo vepër e mirë, nëse nuk fillon me falënderimin ndaj Allahut, ajo vepër është e mangët.”*⁸²⁶

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) të gjitha hutbet e veta i fillonte me falënderimin ndaj Allahut. Për atë që ishte prezent në namazin e Bajramit, bënte lehtësime që të mbetej për ta dëgjuar hutben ose që të shkoj. Gjithashtu, bënte lehtësime që nëse bajrami përputhej me të premtën, ata që ishin në namazin e bajramit nuk ishin të obliguar të vinin në namazin e xhumasë.⁸²⁷

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për namaz të bajramit shkonte në një rrugë ndërsa kthehej në një rrugë tjetër.⁸²⁸ Theksohet që ashtu ka vepruar për t’ju dhënë selam të gjithë njerëzve të cilët i takonte në njërin apo në rrugën tjetër, gjegjësisht, ata që e përdorin atë, t’ju ndihmojë atyre që u është e nevojshme ndihma në të dy rrugët, që t’i përhapte shenjat dhe simbolet islame nëpër të gjitha rrugët dhe nëpër të gjitha shtigjet, për t’ua nxitur zemërimin dhe mllëfin hipokritëve kur e shohin madhësinë e Islamit dhe pasuesve të tij si edhe madhësinë e dispozitave të tij që ishin duke u zbatuar, gjithashtu theksohet, si edhe për shkak të asaj, për të pasur sa më tepër dëshmitarë tokësor në Ditën e Gjykimit, të cilët kanë për të dëshmuar në favor të njeriut, sepse ai që shkon në xhami, ose deri te musal-la e bajramit, për një hap ngrihet shkalla e tij te Allahu, e për një hap i fshihen mëkatet derisa nuk kthehet në shtëpinë e vet. Dijetarët thonë se mendimi i fundit është më i pranueshëm, edhe pse mund të thuhet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka ndërruar rrugët e shkuarjes dhe

⁸²⁶ Shënojnë Ahmed i në *Musned* (8697), Ebu Davudi (4840), Ibn Maxhe (1894) dhe Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet (1/135) me vlerësimet e hadithit nga Ahmed Shahiri. Ndërkaq, në senedin e hadithit gjendet edhe Kurre ibn Abdur-Rahman El-Mearifi. Për të Ahmed Shahiri thotë: “Hadithet e tij, me të vërtetë janë të çuditshëm” e Ibn Mumini thotë që është i dobët.

⁸²⁷ Shënojnë Ebu Davudi (1073), Ibn Maxhe (1311) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Sot në këtë ditë u janë bashkuar festa dhe kush dëshiron, atij do t’i mjaftonte namazi i bajramit që të mos e falë namazin e xhumasë, por ne përsëri kemi për t’u tubuar (që ta falim namazin e xhumasë).” Senedi i hadithit është i mirë.

⁸²⁸ Shënon Buhariu (2/392) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه), hadithi është: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë bajramit e ndërronte rrugën.” Hadithin e ka shënuar edhe Tirmidhiu (541), Ibn Maxhe (1301) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), pastaj Ebu Davudi (1156) dhe Ibn Maxhe (1299) në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) edhe një herë Ibn Maxhe (1300) në transmetimin nga Ebu Rafiu.

të kthimit për shkak të të gjitha këtyre të përmendurave dhe për shkak të urtësive të tjera të cilat duhen të jenë në veprat e tij.

Transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që pas farzeve të namazeve ditore ka bërë tekbiere duke filluar që nga mëngjesi ditën e Arafatit e deri në ikindi ditën e katërt të Bajramit. Tekbiri ishte:

اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

*"Allahu Ekber! La ilahe il-lallah. Allahu Ekber! Allahu Ekber ve lil-lahil-hamd."*⁸²⁹

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur për namazin e eklipsit të Hënës ose të Diellit

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في صلاة الكسوف

Kur ndodh eklipsi i Diellit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) duke nxituar i frikësuar doli deri në xhami duke e tërhequr pelerinën e vete pas. Eklipsi i Diellit ndodhi në mëngjes pasi që Dielli u zhvendos nga horizonti për gjatësi dy apo tri shtizëmbajtës. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) doli përpara njerëzve dhe i fali dy rekate. Në rekatën e parë e lexoi Fatihanë dhe një sure të gjatë. I lexonte me zë. Pastaj e bëri rukunë dhe mbeti gjatë në kijam, diç më pak se në të parin. Kur u ngrit nga rukuja shqiptoi:

((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ))

"SemiAllahu limen hamideh, Rabbena Lekel Hamd!"

Pastaj, përsëri filloi të lexoj. Pas leximit bëri ruku', ku mbeti gjatë por diç më pak se në të parën. Pastaj u ngrit nga ruku'ja dhe bëri sexhde. Në sexhde mbeti gjatë. Pastaj në rekatën e dytë bëri atë çka bëri në rekatën e parë. Në çdo rekatë i bënte dy ruku dhe dy sexhde. Në dy rekate bëri katër ruku dhe katër sexhde. Gjatë këtij namazi, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e pa Xhennetin dhe Xhehennemin. Deshi të merrte një kalavesh (rrushi) nga Xhenneti për t'ua treguar atë njerëzve. I ka parë banorët e Xhehennemit dhe si dënoheshin ata. E ka parë gruan të cilës macja, që e

⁸²⁹ Shënon Ibn Ebu Shejbe, transmetuesit e hadithit janë të besueshëm.

ka mbyllur pa ngrënë e pa pirë, ia ndukte mishin. E ka parë Amr ibn Malikun⁸³⁰, i cili e kishte ndërruar fenë e Ibrahimit (صلى الله عليه وسلم), duke e tërhequr lukthin e vet nëpër zjarr. E ka parë gjithashtu, vjedhësin që e ka vjedhur haxhiun se si dënohej. E pastaj, pas kryerjes së namazit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i është drejtuar njerëzve dhe u ka mbajtur një hutbe shumë prekëse dhe shumë mbresëlënëse. Nga ajo hutbe disa e kanë mbajtur mend këtë:

((إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَخْسِفَانِ بَمَوْتِ أَحَدٍ، وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ ذَلِكَ، فَادْعُوا اللَّهَ وَكَبِّرُوا، وَصَلُّوا، وَتَصَدَّقُوا يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ مَا أَحَدٌ أَعْيَرَ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَزِيَّ عَبْدُهُ، أَوْ تَزِيَّ أَمَّتُهُ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهُ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمَ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا))

"Me të vërtetë Dielli dhe Hëna janë dy shenja të Allahut dhe ato nuk errësohen për shkak të vdekjes ose të lindjes së ndonjë njeriu. Kur e shihni eklipsin drejtoni lutje Allahut, shqiptoni tekbinin, falni namaz dhe ndani diç për sadaka, o Ummeti i Muhammedit! Betohe në Allahun, që askush nuk është më xheloz se Allahu, që robi i tij të bëjë prostitucion, ose që robëresha e tij të bëjë prostitucion. O ummeti i Muhammedit, pasha Allahun sikur ta dinit atë çfarë di unë, me të vërtetë më pak do të qeshnit e më shumë do të qanit!"

Në atë hutbe, gjithashtu ka thënë:

((لَقَدْ رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَذَا كُلَّ شَيْءٍ وَعِدْتُمْ بِهِ، حَتَّى لَقَدْ رَأَيْتُنِي أُرِيدُ أَنْ آخِذَ قِطْفًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي أَتَقَدَّمُ، وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ))

"Me të vërtetë nga ky vendi im i kam parë të gjitha vendet që u janë premtuar. Saqë kam dëshiruar të shkëpus rrush nga Xhenneti, kur më keni parë duke u zgjatur përpara. E kur jam kthyer prapa, me të vërtetë e kam parë Xhehennemin se si prej ngrohtësisë së madhe vetveten e shkatërronte!"

Në verzionin tjetër qëndron:

وَرَأَيْتُ النَّارَ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مُنْظَرًا قَطَّ أَفْطَعَ مِنْهَا، وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ النَّسَاءَ. قَالُوا: وَمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: بِكُفْرِهِنَّ. قِيلَ: أَيْكُفَرْنَ بِاللَّهِ؟ قَالَ: يَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ، وَيَكْفُرْنَ الْإِحْسَانَ، لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِخْدَاهُنَّ الدَّهْرَ سَكَلَهُ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا، قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ.

⁸³⁰ I pari në gadishullin Arabik dhe në Mekë i cili ka sjellë statujat nga Persia dhe Bisantnia dhe pastaj ua ka ofruar popullit të vet që t'i kishte si ndërmjetësues te Allahu (xh.sh.) (sh. p.).

"E kam parë zjarrin. Dhe nuk kam parë pamje më të llahtarshme dhe më të trishtueshme. Kam parë që shumica e banorëve të Xhehennemit janë gra. Dikush pyeti: "E për çfarë vepra, o i Dërguar i Allahut?!" Ai tha: "Për shkak të mohimit të tyre!" Ata thanë: "A për shkak të mohimit të Allahut?!" E i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u përgjigj: "Për shkak të mohimit të mirave të burrit të saj! Për shkak të mohimit të bamirësisë! Sikur ndonjëres prej tyre t'i bëje mirë tërë jetën, e pastaj nuk i pëlqen te burri i vet diç, do të thotë: "Nga ti kurrë ndonjë të mirë nuk kam parë!"

Gjatë kësaj hutbeje i ka shqiptuar edhe këto fjalë:

((وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنْكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ مِثْلَ، أَوْ قَرِيبًا مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ، يُؤْتَى أَحَدُكُمْ فَيُقَالُ لَهُ: مَا عَلِمْتَ بِحَذَا الرَّجُلِ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ قَالَ: الْمُؤْمِنُ، فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى، فَأَحْبَبْنَا، وَأَمَنَّا، وَاتَّبَعْنَا، فَيُقَالُ لَهُ: نَمِ صَلَاحًا فَقَدْ عَلِمْنَا إِنْ كُنْتَ لِمُؤْمِنًا، وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ قَالَ: الْمُرْتَابُ، فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا، فَقُلْتُهُ))

"Më është shpallur se do të jeni të sprovuar nëpër varret tuaja me turbullira sikur ajo e Dexhallit apo diç si ajo. Secilit nga ju do t'i thuhet: "Çfarë di për këtë njeri?!" E ai do të thotë: "Ai është Muhammedi, i Dërguari i Allahut! Na ka ardhur me udhëzimin dhe me argumentet e qarta, prandaj i besuam dhe e pasuam atë." Atëherë do t'i thuhet: "Fli mirë se e kemi kuptuar që ke qenë besimtar i drejtë!" E kur vijnë te munafiku (ose ka thënë te i pavendosuri), ai do të thotë: "Nuk e di, i kam dëgjuar njerëzit që flisnin diç, prandaj edhe unë flisja."⁸³¹

Te imam Ahmedi në *Musned*, por vetëm me një zinxhir tjetër të transmetueseve ceket: "Kur i Dërguari dha salam, e falënderoi Allahun dhe e lavdëroi Atë, ashtu siç e meriton Ai. Dëshmoi që nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut dhe se ai është robi dhe i Dërguari i Tij. Pastaj tha:

((أَيُّهَا النَّاسُ، أُنْشِدُكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ أَيَّ فَصْرَتْ فِي شَيْءٍ مِنْ تَبْلِيغِ رِسَالَاتِ رَبِّي لِمَا أَخْبَرْتُمُونِي بِذَلِكَ؟ فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ رِسَالَاتِ رَبِّكَ، وَنَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ، وَقَضَيْتَ الَّذِي عَلَيْكَ)). ثُمَّ قَالَ: ((أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ رِجَالًا يَزْعُمُونَ أَنَّ كُصُوفَ هَذِهِ الشَّمْسِ، وَكُصُوفَ هَذَا الْقَمَرِ، وَزَوَالَ هَذِهِ النُّجُومِ عَنْ مَطَالِعِهَا لِمَوْتِ رِجَالٍ عَظَمَاءَ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَإِنَّهُمْ قَدْ كَذَبُوا، وَلَكِنَّهَا آيَاتٌ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَعْتَبِرُ بِهَا عِبَادُهُ، فَيَنْظُرُ مَنْ يُخْدِثُ مِنْهُمْ تَوْبَةً، وَإِنَّمَا اللَّهُ لَقَدْ رَأَيْتُ مِنْذُ قُتِمْتُ أُصْلِي مَا أَنْتُمْ لَأَوْهٍ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاكُمْ وَآخِرَتِكُمْ، وَإِنَّهُ - وَاللَّهِ أَعْلَمُ - لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ ثَلَاثُونَ كَذَّابًا آخِرُهُمُ الْأَعْوَرُ

⁸³¹ Shënojnë Buhariu (2/438), Muslimi (901), Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/186-187) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها). Pastaj Buhariu (1/251), Muslimi (905) dhe Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/188-189) në transmetimin nga Esmā (رضي الله عنه).

الدَّجَالُ، مَسْحُوحَ الْعَيْنِ الْبُشْرَى، كَأَنَّهَا عَيْنُ أَبِي تَحْيَى لِشَيْخٍ حِينَئِذٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ حَجَرَةٍ عَائِشَةٍ،
وَأَنَّهُ مَتَى يُخْرِجُ، فَسَوْفَ يَزْعُمُ أَنَّهُ اللَّهُ، فَمَنْ آمَنَ بِهِ وَصَدَّقَهُ وَاتَّبَعَهُ، لَمْ يَنْفَعِهِ صَالِحٌ مِنْ عَمَلِهِ سَلَفَ، وَمَنْ
كَفَرَ بِهِ وَكَذَّبَهُ، لَمْ يُعَاقَبْ بِشَيْءٍ مِنْ عَمَلِهِ سَلَفًا، وَأَنَّهُ سَيَظْهَرُ عَلَى الْأَرْضِ كُلِّهَا إِلَّا الْحَرَمَ وَبَيْتَ الْمَقْدِسِ،
وَأَنَّهُ يَخْصُرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَيُزَلْزَلُونَ زَلْزَالًا شَدِيدًا، ثُمَّ يُهْلِكُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَجُنُودَهُ، حَتَّى إِنَّ
جَذْمَ الْحَائِطِ أَوْ قَالَ: أَصْلَ الْحَائِطِ، وَأَصْلَ الشَّجَرَةِ لَيُنَادِي: يَا مُسْلِمُ، يَا مُؤْمِنُ، هَذَا يَهُودِيٌّ، أَوْ قَالَ:
هَذَا كَافِرٌ، فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ قَالَ: وَلَنْ يَكُونَ ذَلِكَ حَتَّى تَرَوْا أُمُورًا يَتَغَاقَمُ بَيْنَكُمْ شَأْنُهَا فِي أَنْفُسِكُمْ،
وَتَسْأَلُونَ بَيْنَكُمْ: هَلْ كَانَ نَبِيِّكُمْ ذَكَرَ لَكُمْ مِنْهَا ذِكْرًا. وَحَتَّى تَزُولَ جِبَالٌ عَنْ مَرَاتِبِهَا، ثُمَّ عَلَى أَثَرِ ذَلِكَ
(الْقَبْضُ))

"O njerëz, pash Allahun, a e dini vallë se a kam gabuar në ndonjë gjë dhe a kam nënvlerësuar bartjen e mesazhit të Allahut. Më informoni mbi atë!" Atëherë u ngrit një njeri dhe tha: "Dëshmoj se e ke bartur mesazhin e Allahut! Ummetin përherë e ke këshilluar dhe e ke përmbushur atë me çka ke qenë i obliguar." Pas kësaj, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha: "E pastaj. Ka njerëz që mendojnë se eklipsi i Diellit ose i Hënës dhe humbja e yjeve nga pozita e tyre e daljes bëhet për shkak të vdekjes së njerëzve të mëdhenj në Tokë. Ata me të vërtetë paraqesin gënjeshtër! Ato janë shenja të Allahut të cilat Ai i jep që njerëzit të pranojnë mësimin. Ai shikon se cili prej tyre do të pendohet. Pasha Allahun, që nga momenti kur kam filluar të falem i kam parë të tërat që keni për t'i përjetuar në këtë botë dhe në ahiret. Me të vërtetë, Allahu më së miri e di, nuk do të paraqitet Dita e Gjykimit derisa te ummeti im nuk do të shfaqen tridhjetë mashtroles. I fundit prej tyre është Dexhalli i verbër, me sy të majtë të shlyer. Sikur të ishte ai sy i Ebu Tuhejjes (në atë kohë njëri prej pleqve të Medines). Kur do të shfaqet, do të gënjej se është zot. Kush ka për t'i besuar atij dhe fillon ta pasoj atë, nuk do t'i bëjë dobi asnjë e mirë që e ka bërë më herët. E ai që e refuzon thirrjen e tij dhe nuk i beson atij, ai nuk do të pyetet asgjë për veprat e bëra më herët. Ai ka për t'i zotëruar të gjitha vendet përveç dy Haremeve dhe Bejtul-Makdisit dhe aty kanë për t'u dridhur me dridhje të forta. Pastaj Allahu do ta shkatërrojë atë së bashku me ushtrinë e tij. Me të vërtetë edhe themelet e mureve edhe rrënjët e drunjëve do të thërrasin: "O musliman, o besimtarë ja ku është Jehudiu", ose do të thotë: "Ja mosbesimtari, eja dhe mbyte atë!" Kjo nuk do të ndodh, derisa nuk ndodhin disa gjëra të cilat edhe për ju do të jenë të ngatërruara dhe do ta pyetni veten: "Vallë, a na ka treguar diç për këtë i

Dërguari (صلى الله عليه وسلم)?” Nuk do të ndodhë derisa kodrat nuk lëvizin nga vendi i vet, e atëherë shumë afër do të bëhet edhe kabd-vdekja kolektive.”⁸³²

Këto transmetime janë të drejta nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), mbi mënyrën e faljes së namazit gjatë eklipsit të Diellit dhe të Hënës. Transmetohet që këtë namaz e ka falur edhe në mënyra të tjera.

- Që në çdo rekat i ka bërë nga tre ruku.⁸³³
- Që në çdo rekat ka bërë nga katër ruku.⁸³⁴
- Që këtë namaz e ka falur si namazet e zakonshme, duke e bërë në çdo rekat nga një ruku.”

Ndërkaq, kolosët e islamit nga radhët e dijetarëve këtë transmetim nuk e konsiderojnë të drejtë, e në mesin e tyre është imam Ahmedi, Buhariu dhe Shafiu. Këtë transmetim ata e konsiderojnë të gabuar. Dikush i ka thënë Shafiut: “Transmetohet që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë eklipsit të Diellit ka falur namaz nga tre ruku në secilin rekatë?!” Shafiu ka pyetur: A je duke iu mbajtur atij transmetimi?! Ai iu përgjigj: “Jo, por përse ti nuk e pranon atë, sepse ky është transmetim në të cilin ka më tepër ruku se transmetimi i juaj?!”, duke menduar mbi transmetimin në të cilin i përmend dy ruku në çdo rekat. Në atë Imam Shafiu tha: “Ne nuk e pranojmë transmetimin zinxhiri i të cilit është ndërprerë dhe konsiderojmë që është i gabuar, e Allahu më së miri e di!”

Bejhekiu ka thënë: “Zinxhiri i të cilit është i ndërprerë”, duke menduar mbi fjalët e Ubejd ibn Umejrit, i cili thotë: “Më tregonte ai, fjalëve të cilit i besoj!” Ata kanë thënë: “Mendova që ka menduar mbi Aishen (رضي الله عنها)?! Në atë hadith thuhet: “Në çdo rekat bënte nga tre ruku dhe katër sexhde.”⁸³⁵ Katade ka thënë: “Kam dëgjuar nga Ata’, në transmetimin nga Ubejd ibn Umejri, e ai transmeton nga Aishja (رضي الله عنها), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka falur namaz me gjashtë ruku dhe katër sexhde.”⁸³⁶ Ata’ e transmeton këtë hadith nga Aishja (رضي الله عنها) duke menduar se ajo ka thënë ashtu, por në këtë nuk është i sigurt.

⁸³² Shënon Ahmedi (5/16), edhe pse në senedin e këtij hadithi gjendet Tha’lebe ibn Ibad El-Abdi, e atë askush nuk e konsideron të besueshëm, përveç Ibn Hibbanit. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Në version më të shkurtër, atë e cekë Ebu Davudi (1184) dhe Nesaiu (3/140).

⁸³³ Shënon Muslimi (901), Ebu Davudi (1177), Nesaiu (3/129 dhe 130) në transmetimin e Ubejd ibn Umejrit nga Aisha (رضي الله عنها).

⁸³⁴ Shënojnë Muslimi (908 dhe 909) dhe Ebu Davudi (1183).

⁸³⁵ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij hadithi.

⁸³⁶ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij hadithi.

Shtrohet pyetja, se si diç të tillë do të mund të mbahej në mend nga Aishja (رضي الله عنها) kur në transmetimin nga Urve, të cilin e ka dëgjuar nga Amri cekë që Aishja (رضي الله عنها) ka deklaruar të kundërtën e transmetimit të më hershëm.⁸³⁷ E Urve dhe Amri kanë qenë më të afërt me Aishen se Ubejd ibn Umejri. Pastaj, ata janë dy vetë dhe kjo e fuqizon transmetimin e tyre që është mbajtur në mend më mirë. E atë që Imam Shafiu e konsideron të gabuar, mendoj që ka të bëjë me transmetimin e Ata's nga Xhabiri (رضي الله عنه) ku thuhet: “Ndodhi eklipsi i Diellit në kohën e të Dërguarit të Allahut ditën kur vdiq djali i tij Ibrahim. Njerëzit thërritën: “U errësua Dielli për shkak të vdekjes së Ibrahimit!” Atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u ngrit dhe e fali namazin me njerëzit (dy rekate), me ç'rast i bëri gjashtë ruku dhe katër sexhde.”⁸³⁸

Bejheku ka thënë: “Kush e shqyrton më mirë këtë ndodhi mbi të cilën flet ky hadith dhe hadithi i Ebu Zubejrit, do të arrij në përfundim se që të dy hadithet flasin mbi një ndodhi. Mandej, që namazi mbi të cilin flasin, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur vetëm një herë, ditën kur ka vdekur Ibrahim.

Ai më tutje vazhdon: “Pastaj erdhi deri te divergjenca në mes Abdul Malikut, do të thotë, Ibn Ebu Sulejmanit i cili transmeton nga Ata'i, e ai nga Xhabiri (رضي الله عنه) dhe Hisham Ed-Destaviu, i cili e transmeton hadithin nga Ebu Zubejri apo Xhabiri (رضي الله عنه), lidhur për numrin e rukuve që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka bërë në çdo rekat. Erdhëm në përfundim se transmetimi i Hishamit është më me rëndësi të pranohet, respektivisht, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në çdo rekat i ka bërë nga dy ruku. Transmetimin e tij e kanë pranuar për atë shkak se transmetimi i tij përputhet me transmetimin e Urves dhe Amrit nga Aishja (رضي الله عنها) rreth numrit të rukusë në çdo rekat. Transmetimi i tij është në përputhshmëri edhe me transmetimin nga Kethir ibn Abbasi dhe Ata' ibn Jesarit, të cilin e transmeton nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), si edhe me transmetimin e Ebu Selemes nga Abdullah ibn Selimi dhe të tjerët. Ndërkaq, me transmetimin e Abdul Malikut nga Ata'i, e ai nga Ubejd ibn Umejri, në të cilin ceket: “Gjashtë ruku me katër sexhde.” Kështu transmetimi i Hishamit nga Ebu Zubejri nga Xhabiri, e rreth të cilit nuk ekziston ndarje dhe të cilin shumica e vërtetojnë, është më me rëndësi të pranohet nga të dy transmetimet e Ata'së ku në senedin e njërit prej tyre ka ardhur deri te habia, atë në një shkallë transmetuese e cekë vetëm Abdul-Malik ibn Sulejmani për të cilin dihet besueshëm, që ka gabuar në transmetimin e shumë haditheve.

Ai thotë: “Në hadithin e Hubejb ibn Ebu Sabitit, të cilin e transmeton nga Tavusi, e ai nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), ceket se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë eklipsit të Diellit ka falur namaz. Ka filluar të lexojë në kijam, pastaj ka bërë ruku'. Pastaj është ngritur dhe ka lexuar dhe përsëri ka bërë ruku'. Pas kësaj ka lexuar dhe pastaj

⁸³⁷ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij hadithi.

⁸³⁸ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij hadithi.

ka bërë ruku'. Përsëri ka lexuar dhe ka bërë ruku', e pastaj ka ra në sexhde. Në rekatin e dytë ka vepruar si në të parin.” Këtë transmetim e ka shënuar Muslimi në *Sahihun* e vet⁸³⁹ dhe atë e cekë vetëm Hubejb ibn Thabiti, e ai, edhe pse ishte transmetues i besueshëm, nganjëherë dinte ta hidhte ndonjë transmetim tjetër. Mandej, ai në këtë transmetim nuk sqaron që hadithin e ka dëgjuar nga Tavusi, çka do të mund të kuptohej se transmetimin e ka marr nga ndonjë transmetues jo i besueshëm. Mandej, me të, në këtë transmetim rreth tekstit të hadithit dhe përkthimit të hadithit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk pajtohet Sulejman el-Mekki el-Ahveli, sepse ai, transmetimin e njëjtë e cekë nga Tavusi, e ai nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) të ketë thënë se: “Në praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) numërohet edhe ajo që gjatë një rekati ka bërë tre ruku.” Ndërkaq, edhe me Sulejmanin nuk pajtohen rreth çështjes së numrit të rukuve gjatë një rekati. Shumë transmetues transmetojnë nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) që gjatë faljes së namazit, për shkak të eklipsit të Diellit, ka vepruar ashtu siç ka transmetuar Ata' ibn Jasiri dhe të tjerët nga Abbasi (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka vepruar kështu dhe kështu, domethënë, në çdo rekat ka bërë nga dy ruku!

Muhammed ibn Ismail Buhariu i ka lënë të tre transmetimet dhe asnjërin nuk e ka shënuar në *Sahihun* e vet, sepse ato bien ndesh me ata që janë me send më të mirë dhe më të drejtë, të cilët i transmetojnë transmetuesit e besueshëm dhe që janë më të numërt se ata. Buhariu ka thënë, siç e cekë këtë nga ai Ebu Isa Tirmidhiu. Konsideroj që transmetimi më i drejtë është ai që thotë, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë eklipsit të Diellit i ka falur dy rekate me katër ruku dhe katër sexhde.

Bejheki ka thënë: “Nga Hudhejfe transmetohet transmetimi që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka bërë nga katër ruku në çdo rekat.” Por, senedi i këtij transmetimi është i dobët.”⁸⁴⁰

Nga Ka'b ibn Ubejji ceket që ka bërë nga pesë ruku në çdo rekat.⁸⁴¹ Buhariu dhe Muslimi transmetimet e tij nuk e marrin si argument.

Ai thotë: Disa dijetarë të hadithit i vërtetojnë dhe i pranojnë të gjitha transmetimet e cekura rreth numrit të rukuve, të cilat i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka bërë në një rekat gjatë namazit për shkak të eklipsit të Diellit. Ata thonë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në të shumtën e rasteve e ka falur këtë namaz dhe që të gjitha mënyrat e të falurit janë të lejuara.” Këtë mendim e mbështet Is'hak ibn Rahivejhu, Muhammed

⁸³⁹ Shënon Muslimi (909). Më herët e kemi përmendur burimin e këtij hadithi.

⁸⁴⁰ Shënojnë Bejheki në veprën *Es-Sunmerul-kubra* (3/359) dhe El-Hejthemi në veprën *Mexhmeuz-zeva'id* (2/208) thotë: “E transmeton El-Bezzari, e në sened ceket Muhamed ibn Ebu Lejla, e mbi të janë paraqitur kritikët. Hafidhi në veprën *Et-Takrib* thotë: “Vërtetëdashës, por me kujtesë shumë të dobët.”

⁸⁴¹ Shënon Ebu Davudi (1182), por në transmetimin e senedit ceket Ebu Xhafer Er-Razi, e ai është vlerësuar si transmetues jo i mirë.

ibn Is'hak ibn Huzejme, Ebu Bekër ibn Is'hak ed-Dabbi dhe Ebu Sulejman el-Hatibi, e Ibnul- Mundhiri atë e konsideron të mirë.

Ajo çka imam Buhariu dhe Shafiu e kanë pranuar si transmetim i drejtë nga të gjitha transmetimet e përmendura të tjerë, është më me rëndësi të pasohet sepse aty bëhet fjalë, siç tani më e kemi cekur, vetëm mbi një ngjarje, sipas së cilës i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur namazin për shkak të eklipsit të Diellit, e kjo ishte në ditën kur vdiq djali i tij Ibrahim.

Nga Ahmedi, gjithashtu transmetohet se e ka pranuar vetëm hadithin nga Aishja (رضي الله عنها), përkatësisht, që në çdo rekat bëhen dy ruku dhe dy sexhde. Në transmetimin nga El-Muzeni, ceket se ka thënë: “Unë e mbështes mendimin që gjatë namazit për shkak të eklipsit të Diellit bëhen katër ruku dhe katër sexhde. Në çdo rekat nga dy ruku dhe dy sexhde. Në transmetimin nga El-Muzeni, ceket që ka thënë: “Unë e mbështes mendimin që gjatë namazit për shkak të eklipsit të Diellit bëhen katër ruku dhe katër sexhde. Në çdo rekat nga dy ruku dhe nga dy sexhde. E pranoj hadithin e Aishes (رضي الله عنها) sepse shumica e transmetimeve flasin në atë kontekst.”

Kjo është zgjedhja e Ebu Bekrit dhe e nxënësve të parë të Imam Ahmedit. Ai të gjitha hadithët e tjerë i ka konsideruar të dobët, duke thënë: “Kjo është e gabuar, sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) njëherë e ka falur namazin për shkak të eklipsit të Diellit, ditën kur i vdiq djali tij Ibrahim.” E Allahu më së miri e di.

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka porositur që gjatë eklipsit të Diellit ose të Hënës duhet madhëruar Allahu, duhet falur, duhet drejtuar lutje Allahut duke bërë istigfar dhe duhet liruar robër. E Allahu më së miri e di.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë të drejtuarit lutjes së shiut

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم الاستسقاء

Është vërtetuar se i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) lutjen për shi e ka drejtuar në disa mënyra:

Mënyra e parë: Të premtëve nga minberi e ka drejtuar këtë lutje:

((اللَّهُمَّ أَغْنِنَا، اللَّهُمَّ أَغْنِنَا، اللَّهُمَّ أَغْنِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا))

“Zoti ynë, na lësho shi me bollëk! Zoti ynë, na lësho shi me bollëk! Zoti ynë na lësho shi me bollëk! Zoti ynë na ngop me ujë! Zoti ynë na ngop me ujë! Zoti ynë na ngop me ujë!”⁸⁴²

Mënyra e dytë: I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka paralajmëruar njerëzit, se në ditën e caktuar do të dal në musal-la.⁸⁴³ Pas lindjes së diellit ai doli deri te ai vend duke ecur i përulur, i nënshtuar duke e shprehur frikën nga Allahu, i qetë duke iu dorëzuar Allahut dhe duke e treguar varësinë e vet nga Allahu i Lartësuar.⁸⁴⁴ Kur arriti deri në musal-la, ishte ngjitur në minber (nëse kjo është e saktë, në të kundërtën ka ardhur deri te zëvendësimi i hadithit), e falënderoi Allahun, e lavdëroi Atë dhe e shqiptoi tekbinin. Është mbajtur në mend që atë ditë e ka drejtuar këtë lutje:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ، مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ، اللَّهُمَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ الْغَنِيُّ وَنَحْنُ الْفُقَرَاءُ، أَنْزِلْ عَلَيْنَا الْغَيْثَ، وَاجْعَلْ مَا أُنْزِلَتْهُ عَلَيْنَا قُوَّةً لَنَا، وَبَلَاغًا إِلَى حِينٍ))

“Falënderimi i takon Allahut, Zotit të botëve! Mëshiruesit, të Gjithmëshirshmit. Sundiesit të Ditës së Gjykimit. Nuk ka Zot përveç Allahut. Ai bënë çka donë. Zoti im, Ti je Allahu dhe nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje. Ti bënë çka donë. Zoti im, ti je Allahu, nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje. Ti posedon çdo gjë, e ne jemi të varfër. Lëshoje mbi ne ujin e frytshëm. Dhe bëje që ai të jetë fuqia dhe furnizimi ynë deri në momentin e caktuar.”⁸⁴⁵ Pastaj i ngriti duart dhe me

⁸⁴² Shënojnë Buhariu (2/417, 421, 423), Muslimi (897) dhe Nesaiu (3/160, 161) në transmetimin nga Enes Ibn Maliku (رضي الله عنه).

⁸⁴³ Hapësirë në shkretëtirë, në periferi të Medinës ku i falnin bajramet. (sh. p.).

⁸⁴⁴ Shënojnë Ebu Davudi (1165), Ibn Maxhe (1266), Et-Tahaviu (1/191-192), Nesaiu (3/156), Tirmidhiu (558) dhe thotë që hadithi është i mirë-hasen. Ndërsa Ibn Huzejme (1405) dhe Ibn Hibbani (603) për hadith thonë se është i besueshëm-sahih, në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه).

⁸⁴⁵ Shënon Ebu Davudi (1173) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنه). Në senedin e këtij hadithi përmendet Junus ibn Jezid El-Ejli. Në veprën *Et-Takrib* qëndron se ai është transmetues i besueshëm në të gjitha transmetimet përveç atyre që i transmeton nga Ez-Zuhriu, ata janë të gabuar, e ky është njëri prej atyre transmetimeve. Edhe përveç atyre që i transmeton nga Ez-Zuhriu, ata janë të gabuar, e ky është njëri prej atyre transmetimeve. Edhe përveç kësaj, Ibn Hibbani (604) për transmetimin thotë që është i drejtë, e ashtu ka thënë edhe Hakimi (1/328), e vlerësimin e tij e ka vërtetuar edhe Edh-Dhehebiu. Ebu Davudi thotë: “Ky hadith është garbi, e senedi i tij është i mirë.” Një pjesë të këtij hadithi e transmeton Hakimi (1/326) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه). Ndërkaq, në senedin e atij transmetimi përmendet Muhammed ibn Abdul-Azizi, e për të Buhariu ka cekë që hadithet e tij janë të refuzuara. Nesaiu thotë: “Hadithet që i transmeton ai, nuk merren.” Ebu Hatemi për të thotë: “Ai transmeton hadithe të dobëta.” Pastaj, Ebu Abdul-Aziz është i panjohur.

përulje, duke e treguar varësinë e vetë nga Allahu, i është dorëzuar lutjes. Aq lartë i ngriti duart kah qielli sa që iu shfaq bardhësia e nënsqetullave. Pastaj shpinën ua ktheu njerëzve, e fytyrën e drejtoi kah kibla. Atëherë e ktheu pelerinën e vet; pjesën e djathtë e hodhi mbi krahun e majtë, e pjesën e majtë mbi krahun e djathtë. Pjesën e jashtme e ktheu përbrenda, e pjesën e brendshme në vend të pjesës së jashtme. Atë ditë e bartte pelerinën e zezë të leshtë me vija. Shumë gjatë qëndroi duke u lutur i kthyer kah kibla, por edhe të pranishmit vepronin ashtu. Pastaj zbriti dhe së bashku me njerëzit i fali dy rekate, si gjatë namazit të bajramit pa edhan, pa ikamet apo ndonjë thirrje tjetër. Gjatë namazit këndonte me zë. Në rekatin e parë e lexoi Fatihanë dhe suren El-A'la, e në rekatin e dytë e lexoi suren El-Gashije.

Mënyra e tretë: E drejtoi lutjen e shiut nga minberi në Medine, e jo në ditën e xhumasë, por në një ditë tjetër. Nuk është transmetuar që gjatë lutjes së shiut ka falur edhe namaz.⁸⁴⁶

Mënyra e katërt: E drejtoi lutjen e shiut derisa ishte duke qëndruar në xhaminë e vet në Medine. I ngriti duart dhe e luti Allahun e Lartësuar. Nga ajo lutje është mbajtur në mend që ka thënë:

((اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيحًا طَبَقًا عَاجِلًا غَيْرَ رَائِثٍ، نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ))

*“Allahu im, na ngop me ujë të mirë, me të cilin do të rriteshin frutat. Më shumë shi që së shpejti do të bie, e jo me atë që vetëm do të kaloj. Me shi të dobishëm e jo të dëmshëm.”*⁸⁴⁷

Mënyra e pestë: E drejtoi lutjen te gurët vajor afër Ez-Zevras, në hyrje të Mesxhidul-haramit, e sot ato janë dyert e Mesxhidul-Haramit, të quajtura Babus-salam (dyert e paqes).⁸⁴⁸

Mënyra e gjashtë: E drejtoi lutjen në njërën nga ekspeditat luftarake, kur mushrikët kishin ardhur deri te burimi i ujit para muslimanëve dhe për shkak të kësaj ata i

Buhariu në *Sahihun* e vet, në transmetimin nga Abdullah ibn Zejdi ka shënuar (2/415) që i Dërguari, (صلى الله عليه وسلم) ka dalë nga musal-la dhe e ka drejtuar lutjen për shi. Është kthyer kah Kibla, e ka hequr pelerinën e vet dhe i ka falur dy rekate.

⁸⁴⁶ Shënon në *Sunnen* Ibn Maxhe (1270).

⁸⁴⁷ Shënon Ebu Davudi (1169), Bejhekiu (3/355) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu (رضي الله عنه). Senedi i hadithit është i drejtë. Hakimi për transmetim thotë që është i besueshëm (1/327), atë e ka vërtetuar edhe Edh-Dhehebiu.

⁸⁴⁸ Shënojnë Ebu Davudi (1168), Ahmedi (5/223) në transmetimin nga Umejri, robi i liruar i Abil-Lahmit të cilin e transmeton nga Abil Lahmi, ndërkaq, ky është një gabim i njërit prej transmetuesve.

kishte kapluar etja. Besimtarët ishin ankuar për etje, e disa hipokrit kishin thënë: Nëse ai është i Dërguar, ai do ta luste Allahun për shi, sikur që është lutur Musai për shi për popullin e vet.” Kjo arriti deri tek i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe ai pyeti:

((أَوَقَدْ قَالُوا؟ عَسَىٰ رَبَّكُمْ أَن يُسْقِيَكُمْ، ثُمَّ بَسَطَ يَدَيْهِ، ودعا، فما ردَّ يديه من دعائه، حتى أظلم لهم السحاب، وأمطروا، فأفعم السيل الوادي، فشرب الناس، فارتووا))

“A e paskan thënë këtë tani?! Me siguri që Zoti juaj ka për t’i ngopur me ujë.” Atëherë, i shtriu duart dhe filloi ta lexoj lutjen dhe para se t’i lëshonte duart, retë u dendësuan mbi ta dhe Allahu e lëshoi shiun, rrebeshi i shiut e mbuloi luginën, njerëzit pinë ujë dhe të gjithë ishin të kënaqur.

Gjithashtu janë mbajtur në mend edhe disa lutje që i lexonte për shiun:

((اللَّهُم اسقِ عِبَادَكَ وَبَهَائِمَكَ، وَاَنْشُرْ رَحْمَتَكَ، وَأَخِي بَلَدَكَ الْمَيِّتَ)), ((اللَّهُم اسقِنَا عَيْنًا مُّغِيثًا مَرِيئًا، مَرِيْعًا، نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ، عَاجِلًا غَيْرَ أَجَلٍ))

“Allahu im, ngopi me ujë robërit e Tu dhe bagëtitë e Tua. Përhape Mëshirën Tënde dhe ringjalle tokën Tënde të vdekur.”⁸⁴⁹ Pastaj: “Allahu im, na ngop me ujë të mirë. Të këndshëm dhe me atë me të cilin frutat mbijnë. Të dobishëm, e jo të dëmshëm. Së shpejti e jo me atë që do të vonohet.”⁸⁵⁰

Me një rast i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ia ka drejtuar lutjen Allahut të Lartësuar për shi, e Ebu Lubabe ishte ngritur dhe kishte thënë: “O i Dërguar i Allahut, hurmet më janë vendtharëset! Në atë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) tha:

((اللَّهُم اسقِنَا حَتَّى يَقُومَ أَبُو لُبَابَةَ عُرْيَانًا، فَيَسِدَّ ثَعْلَبَ مِرْيَدَةَ بِإِزَارِهِ)), فأمطرت، فاجتمعوا إلى أبي لُبَابَةَ، فقالوا: إنما لن نُقْلَعَ حتى تقوم عُرْيَانًا، فتسدَّ ثعلب مريدك بإزارك كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم، ففعل، فاستهلَّت السماء.

“Allahu im, lëshoje shiun mbi ne, derisa Ebu Lubabe nuk mbetet lakuriq dhe me pelerinën e vet nuk i mbyll vrimat në vendtharësen e vet.” Në atë moment shiu filloi të bie, e njerëzit shkuan te Ebu Lubabe dhe i thanë: “Shiu nuk do të ndalet derisa

⁸⁴⁹ Shënon Ebu Davudi (1176) në transmetimin nga Amr ibn Shuajbi, të cilin e transmeton nga babai i vet, e ai nga gjyshi. Senedi i hadithit është i mirë. E ka shënuar edhe imam Ibn Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/190, 191), por si transmetim mursal.

⁸⁵⁰ Më herët e kemi përmendur burimin e këtij hadithi. Senedi i hadithit është i drejtë.

*nuk shkon lakuriq dhe me pelerinën tënde nuk i mbyll vrimat në vendtharrëse, siç ka thënë i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم)! Dhe ai atë e bërë dhe shiu u ndal.*⁸⁵¹

Në situata kur shiu binte shumë dhe fillonte të vërshoj, nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kërkohet që t'i lutej Allahut për ndërprerjen e tij, e atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) drejtohet me lutjen:

((اللهم حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْآكَامِ وَالْجِبَالِ، وَالظُّرَابِ، وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ))

*“Allahu ynë, afër nesh, e jo mbi ne! O Zot, mbi kodra dhe fusha, mbi bregore dhe lugina! O Zot aty ku rriten bimët (grunajat).”*⁸⁵²

“Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shihte që do të bie shi, thoshte: “Allahu im, le të jetë i bollshëm dhe i dobishëm.”⁸⁵³

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i zgjeronte rrobat e veta për t'ia lagur shiu, e kur e kanë pyetur për se e bënë atë, ai ka thënë: “... sepse shiu më parë ishte te Zoti i vet!”⁸⁵⁴

Imam Shafiu, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: “Më ka informuar ai në singëritetin e të cilit nuk dyshoj, nga Jezid ibn El-Hadi se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur binte rrebeshi i shiut, thoshte:

((اخرجُوا بَنَاءَ إِلَى هَذَا الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ طَهُورًا، فَتَطَهَّرَ مِنْهُ، وَتَحَمَّدَ اللَّهَ عَلَيْهِ))

*“Të dalim deri tek ai që Allahu e ka bërë mjet për pastrim, që me te të pastrohemi dhe t'i falënderohemi Allahut!”*⁸⁵⁵

Më ka informuar ai, në fjalët e të cilit nuk dyshoj në transmetimin nga Is'hak ibn Abdullahu se Umeri (رضي الله عنه) kur binte rrebesh i shiut, shkonte andej kah binte ai dhe thoshte: “Asnjë rrebesh nuk ka ra e që me të të mos jemi larë.”

⁸⁵¹ El-Hejthemi këtë trasmetim e cekë në veprën *Mexhmeuz-zevaid* (2/215) dhe shton: “E ka shënuar Teberaniu në veprën *El-Mu'xhemus-sagir*, por në senedin e hadithit ka transmetues të panjohur.”

⁸⁵² Më herët e kemi cekur burimin e këtij transmetimi të cilin e transmeton Enes ibn Malik (رضي الله عنه) dhe e kanë shënuar Buhariu, Muslimi, Nesaiu dhe imam Maliku në veprën *El-muvetta*.

⁸⁵³ Shënojnë Buhariu (2/430) dhe Nesaiu (3/164) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها).

⁸⁵⁴ Shënojnë Muslimi (898) dhe Ebu Davudi (5100).

⁸⁵⁵ Shënon Shafiu në veprën e vet *El-Umm* (1/252 dhe 253); Bejhekiu në veprën *Es-Sunenul-kubra* (3/359). Për këtë transmetim Bejhekiu thotë: “Senedi i këtij hadithi është i ndërprerë. Ky transmetim transmetohet nga Umeri (رضي الله عنه), e Zejd ibn Abdullahu nuk i ka dëgjuar hadithet nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s.”

Kur i Dërguari i Allahut i shihte retë ose e ndjente erën, kjo vërehej në fytyrën e tij. Frikohej që me të të mos vijë dënimi i Allahut. Kur fillonte të binte shi, kjo e gëzonte dhe nga fytyra e tij zhdukej pikëllimi. Shafiu ka thënë:

“Transmetohet nga Salim ibn Abdullahu, i cili transmeton nga babai i vet (رضي الله عنه) transmetimin që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë lutjes së shiut lexonte:

((اللَّهُمَّ اسْقِنَا غِيثًا مُغِيثًا مُرِيئًا عَذَقًا مُجَلِّلاً عَامًّا طَبَقًا سَحًّا دَائِمًا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا الْغَيْثَ، وَلَا تَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ، اللَّهُمَّ إِنَّا بِالْعَبَادِ وَالْبِلَادِ وَالْبَهَائِمِ وَالْخَلْقِ مِنَ الْأَوَاءِ وَالْجَهْدِ وَالضَّنَكِ مَا لَا نَشْكُوهُ إِلَّا إِلَيْكَ، اللَّهُمَّ أَنْثَبْ لَنَا الزَّرْعَ، وَأَدِّرْ لَنَا الضَّرْعَ، وَاسْقِنَا مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ، وَأَنْثِبْ لَنَا مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ، اللَّهُمَّ ارْفَعْ عَنَّا الْجُحْدَ وَالْجُوعَ وَالْعُرَى، وَاكْشِفْ عَنَّا مِنَ الْبَلَاءِ مَا لَا يَكْشِفُهُ غَيْرُكَ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَغْفِرُكَ، إِنَّكَ كُنْتَ غَفَّارًا، فَأَرْسَلِ السَّمَاءَ عَلَيْنَا مِدْرَارًا))

“Allahu ynë na ngop me shiun e bekuar, të butë dhe të këndshëm. Me shi të bollshëm, që tokën do ta ngopë me ujë. Me shiun e gjithmbarshëm që tokën e tharë do ta ngopte me ujë! O Zot, gjithnjë të mjaftueshëm! Allahu ynë, na ngop me shiun dhe mos na bëjë prej atyre që e humbin shpresën te Ti! Allahu ynë, me të vërtetë, robërit e Tu edhe tokën edhe bagëtinë edhe krijesat e tjera i ka goditur etja, vuajtja për çka vetëm Ty të ankohemi. Allahu ynë, bëje që të mbjellat të mbijnë dhe që sisët e bagëtisë të mbushen me qumësht. Na ngop me bekimin nga qielli. Allahu ynë, na shpëto nga skamja, thatësira dhe të uriturit. Largoje nga ne fatkeqësinë të cilën askush nuk mund ta largojë përveç Teje. Allahu ynë, ne nga Ti kërkojmë falje, sepse Ti je Ai që i falë mëkatet. Dhe retë me shi na i dërgo përherë neve.”⁸⁵⁶

Shafiu, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: “Kam dëshirë që imami gjatë lutjes së shiut ta lexojë këtë lutje”. E ka shtuar edhe këtë: “E kam dëgjuar transmetimin se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë lutjes për shi i ngritke duart.⁸⁵⁷ Gjithashtu kam dëgjuar që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dilte në shi gjatë pikave të para që binin duke qëndruar nën shi derisa ai nuk ia lagte tërë trupin.” E cekë edhe këtë: “Kam dëgjuar se disa nga as’habët e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur

⁸⁵⁶ Shënon Shafiu në veprën El-Umm (1/251). Në transmetim egziston ndërprerja ndërmjet Shafiut dhe Salim ibn Abullahut.

⁸⁵⁷ Shënon Maliku në El-Muvetta (1/192). Imam Buhariu e ka shënuar hadithin (4/429) dhe Muslimi (859) në transmetimin nga Enes ibn Maliku (رضي الله عنه), që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i ngritke duart gjatë lutjes, përveç gjatë lutjes së shiut. I ngriti duart aq lartë sa që i dukej bardhësia e nënsqetullave. Ebu Davudi e ka shënuar transmetimin (1171) të cilin e rrëfen Enes ibn Maliku (رضي الله عنه), ku qëndron: “Ja, kështu i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte gjatë lutjes së shiut” i ngriti duart duke i kthyer llërat ka toka, e i ngriti aq lartë sa iu shfaq bardhësia e nënsqetullave. Senedi i këtij transmetimi është i drejtë.

zgjoheshin dhe kur shihnin që binte shi, thoshin: “Shiun na e solli ylli El-Fet’h (Dhuruesja), e pastaj e këndonin ajetin [فاطر: 2] {لَمَّا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا} **“Atë që Allahu ua dhuron njerëzve nga mëshira e Tij, nuk ka kush që mund ta pengojë, e atë që Ai e ndal, nuk ka kush që mund ta lirojë pos Tij; Ai është ngadhënjyesi, i gjithëdijshmi.”** [Fatir: 2].⁸⁵⁸

Ai thotë: “Më ka informuar ai në të cilin nuk dysjoj nga Abdul Aziz ibn Umeri, e ai ka dëgjuar nga Mekhuli, i cili transmeton nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që ka thënë:

((اطلبوا استحابة الدعاء عند التقاء الجيوش وإقامة الصلاة، ونزول الغيث))

*“Lutuni që t’u përmbushet lutja gjatë përleshjes së ushtrive, gjatë ikametit për namaz dhe kur lëshohet shiu.”*⁸⁵⁹

Nga shumë njerëz e kam mbajtur në mend se lutja gjatë rënies së shiut dhe thirrjes së ikametit për namaz pranohet. Bejhekiu ka thënë: “E kemi transmetuar hadithin me sened të lidhur nga Sehl ibn Sa’di, i cili transmeton që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((الدعاء لا يُرَدُّ عِنْدَ النداء، وَعِنْدَ البأس، وَتَحْتَ المَطَرِ))

*“Duaja nuk do të jetë e refuzuar gjatë thirrjes për namaz, në luftë dhe gjatë rënies së shiut.”*⁸⁶⁰

E nga Ebu Uname transmetohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((تُفْتَحُ أبوابُ السماء، ويُستجابُ الدعاءُ في أربعة مواطن: عند التقاء الصُّفوف، وَعِنْدَ نُزُولِ الغَيْثِ، وَعِنْدَ إقامَةِ الصَّلَاةِ، وَعِنْدَ رُؤْيَا الكَعْبَةِ))

*“Në katër raste çelen portat e qiellit dhe përmbushet lutja: Gjatë takimit me ushtrinë në radhët luftarake, gjatë lëshimit të shiut, gjatë thirrjes së ikametit për namaz dhe gjatë shikimit në Ka’be!”*⁸⁶¹

⁸⁵⁸ Transmetimin e ka shënuar Maliku në *El-Muvetta* (1/192). Hadithi është i shënuar si mu’dal.

⁸⁵⁹ Shënon Shafiu në veprën e vet *El-Umm* (1/223). Hadithi është mursel, sepse Mekhuli nuk e ka mbajtur në mend të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم).

⁸⁶⁰ Shënojnë Ebu Davudi (2540), Bejhekiu (3/360), e senedi i hadithit është i mirë. Ibn Hibbani transmetimin e vlerëson si të drejtë (297/298), e sa i përket fjalëve “me shiun”, te Ebu Davudi dhe Bejhekiu ato ceken në transmetimin ku gjendet transmetuesi i panjohur.

Kreu mbi udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë udhëtimit dhe mbi ibadetet gjatë udhëtimit

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في سفره وعبادته فيه

Udhëtimet e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) bëheshin për shkak të katër shkaqeve: për shkak të hixhretit, për shkak të xhihadit, e xhihadi kishte më së tepërmi, për shkak të kryerjes së umres dhe për shkak të haxhit.

Para udhëtimit, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte short se cila prej grave të tij do të niset me të në udhëtim dhe urdhëronte me atë së cilës i binte shorti. Kur shkonte në haxh udhëtonte me të gjitha gratë e veta.

Në udhëtim nisej në mëngjes, në fillim të ditës. Kishte dëshirë që në udhëtim të nisej të enjteve.⁸⁶² E nga Allahu kërkonte bekimin për ummetin e tij në orët e para të mëngjesit.⁸⁶³

Gjithashtu, në mëngjes e dërgonte ushtrinë ose vëzhguesit. Udhëtarët i porosiste që kur tre vetë nisen për udhëtim, në mes vete ta zgjidhnin njërin për udhëheqës.⁸⁶⁴ Ka ndaluar që njeriu në udhëtim të niset i vetëm.⁸⁶⁵

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) sqaron që një kalorës - është udhëtar shejtan, dy janë dy shejtanë, e kur janë tre vetë, atëherë janë udhëtarë të vërtetë.⁸⁶⁶

⁸⁶¹ Shënon Bejhekiu (3/360). Në senednin e hadithit përmendet Ufejr ibn Ma'don, e ai është vlerësuar si transmetues i dobët.

⁸⁶² Shënon Buhariu (6/80) në transmetimin nga ka'b ibn Maliku (رضي الله عنه).

⁸⁶³ Hadithi është i drejtë, e e kanë shënuar Ed-Darimi (2/214), Ebu Davudi (2606), Tirmidhiu (91212), Ibn Maxhe (2236), Ahmedi (3/416, 417, 431, 432) në transmetimin nga Ja'la ibn Ata'. Hadithi i ka edhe shevahidet te Abdullah ibn Ahmedi, në transmetimin nga Aliu (رضي الله عنه), pastaj te Ibn Maxhe në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) dhe të tjerët. Të gjitha transmetimet janë të dobëta por fuqizohen mes vete dhe ngrihen deri te shkalla e vërtetësisë.

⁸⁶⁴ Shënon Ebu Davudi (2608 dhe 2609) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), e senedi i hadithit është i mirë.

⁸⁶⁵ Shënojnë Buhariu (6/92) dhe Tirmidhiu (1673) transmetimin nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) ku qëndron: "Sikur ta dinin njerëzit se çfarë fshihet në vetmi gjatë udhëtimit ata çfarë unë nuk e di, me të vërtetë asnjëri nuk do të kishte udhëtuar natën."

⁸⁶⁶ Shënojnë Maliku në veprën *El-Muvetta* (2/978), Tirmidhiu (1674) dhe Ebu Davudi (2607). Senedi i hadithit është i mirë, e Ibn Huzejme dhe Hakimi atë e vlerësojnë si të drejtë.

Transmetohet se kur i Dërguari (sly Allh elieh وسلم) nisej në udhëtim, e shqiptonte këtë lutje:

((اللَّهُمَّ إِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ، وَبِكَ اعْتَصَمْتُ، اللَّهُمَّ اكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي وَمَا لَا أَهْتَمُّ بِهِ، اللَّهُمَّ زَوِّدْنِي التَّقْوَى،
وَاعْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَوَجِّهْنِي لِلْخَيْرِ أَيْنَمَا تَوَجَّهْتُ))

“Allahu im, jam drejtuar te Ti! Në Ty mbështetem. Allahu im, Ti zgjedhe atë që më brengosë mua dhe atë që unë as nuk e mendoj. Allahu im, shtojë frikërespektit tim ndaj Teje dhe m’i fal mëkatet! Dhe më udhëzo në të mirën çdo herë kur e ngatërroj rrugën!”⁸⁶⁷

Kur ia sillnin kafshën kalëruese, gjatë hipjes në të shaluarën, gjatë vendosjes së këmbëve në yzenxhi shqiptonte: “Bismi-lah – Me emrin e Allahut!” e kur drejtohej në shalë për të kalëruar, shqiptonte:

الحمد لله الذي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ بِمُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ، ثُمَّ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ،
الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، ثُمَّ يَقُولُ: سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي، فَاعْفِرْ لِي
إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ

*“Falënderimi i takon Allahut, i Cili na i nënshtroi kafshët për të na shërbyer, ne nuk do të kishim mundësi ta arrinim këtë vetë. Ne me të vërtetë kthehemi te Zoti ynë!”
Pastaj shqiptonte: “Falënderimi i takon Allahut! Falënderimi i takon Allahut! Falënderimi i takon Allahut! Allahu është më i madhi! Allahu është më i madhi! Allahu është më i madhi! I Lartësuar qofsh Ti, unë me të vërtetë kam bërë dhunë ndaj vetvetes, prandaj më fal, sepse mëkatet askush nuk i fal përveç Teje!”⁸⁶⁸*

E këndonte edhe këtë lutje:

((اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنَا عَلَىٰ سَفَرِنَا هَذَا، وَاطْوِ
عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ،
وَكَاثِبَةِ الْمَنْظَلِ، وَسَوْءِ الْمُنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ))

⁸⁶⁷ Transmetimin e ka shënuar Ibnus-Senni në veprën *Amelul-jevmi vel-lejle* (faqe 185). Në senedin e transmetimit ceket Amr ibn Musavviri, e ai është vlerësuar si transmetues i dobët. Hafidhi në veprën *Tahrixhul-ez’har* ka thënë: “Ky hadith është garib.”

⁸⁶⁸ Shënojnë Tirmidhiu (3443), Ebu Davudi 92602). Senedi i hadithit është i mirë. Ibn Hibbani për transmetimin thotë që është i drejtë (2380 dhe 2381), e ashtu e ka vlerësuar edhe Hakimi (2/98).

"Allahu ynë, nga Ti kërkojmë që ky udhëtim të jetë në bamirësi dhe frikësrespekt, dhe në bërjen e atyre veprave, me të cilat Ti je i kënaqur. Allahu ynë, na lehtëso udhëtimin, zvogëloje largësinë. Allahu ynë, Ti je Shoqëruesi ynë gjatë udhëtimit dhe Ty në besim t'i dorëzojmë familjet tona. Allahu ynë, në Ty mbështetemi nga vështirësitë e këtij udhëtimi, nga ndërrimi i keq dhe ndodhitë e këqija në familjen dhe në pasurinë time."

Kur kthehej nga udhëtimi e shtonte edhe këtë:

((آيُونَ تَائِيُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ))

"Kthehemi dhe pendohemi tek Allahu! I robërohem vetëm Atij, falënderimi i takon Zotit tonë!"⁸⁶⁹

Në praktikën e të Dërguarit të Allahut dhe të as'habëve të tij, ishte që gjatë ngjitjes në ndonjë lartësi të këndonin tekbiere: Allahu Ekber! (Allahu është më i madhi), e kur ishin duke u lëshuar nga kodrina në luginë, shqiptonin tesbih: Subhanallah! (I Lartësuar qoftë Allahu).⁸⁷⁰

Kur i afrohej ndonjë vendbanimi ku dëshironte të hyjë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e shqiptonte këtë lutje:

((اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَظْلَلْنَ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ وَمَا أَقْلَلْنَ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَّلْنَ، وَرَبَّ الرِّيَّاحِ وَمَا دَرَبْنَ، أَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ أَهْلِهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا، وَشَرِّ أَهْلِهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا))

"Allahu im, Zoti i shtatë qiejve dhe i asaj që ata e mbulojnë dhe Zoti i shtatë tokave dhe i asaj që ato e bartin, Zot i shejtanëve dhe i atyre që ata i kanë mashtruar, Zot i erës dhe i asaj që ajo bartë, nga Ti e kërkoj të mirën e këtij vendbanimi dhe të mirën e banorëve të tij. Te ti mbështetem nga e keqja e këtij vendbanimi, e keqja e banorëve të tij dhe nga e keqja që është në të!"⁸⁷¹

⁸⁶⁹ Shënojnë Muslimi (1342), Tirmidhiu (3444) dhe Ebu Davudi (2599) në transmetimin nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه).

⁸⁷⁰ Ebu Davudi (2599) atë e ka shënuar pas hadithit të cituar më parë nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه) Muslimi me hadithin e mëparshëm nuk e cekë këtë shtesë. Ajo nuk është shënuar me sened të njëjtë si hadithi. Këtë shtesë e ka shënuar Avdur-Rezzaku në veprën *El-Musanne* (5/160) në transmetimin nga Ibn Xhurejxhi. Hadithi është mu'dal.

⁸⁷¹ Shënojnë Ibnus-Senniu në veprën *Amelul-jevmi vel-lejle* (faqe 197), Ibn Hibbani (2377) dhe Hakimi (2/100) në transmetimin nga Suhejbi. Senedi i hadithit është i mirë, Hakimi thotë që është i

Transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që gjatë kësaj e shqiptonte edhe këtë lutje:

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هَذِهِ الْفَرِيَةِ وَخَيْرِ مَا جَمَعْتَ فِيهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جَمَعْتَ فِيهَا،
اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا جَنَاهَا، وَأَعِزَّنَا مِنْ وَبَائِهَا، وَحَبِّبْنَا إِلَى أَهْلِهَا، وَحَبِّبْ صَالِحِي أَهْلِهَا إِلَيْنَا))

“Allahu im, nga Ti e kërkoj të mirën e këtij vendbanimi dhe të mirën që e ke tubuar në të. Tek Ti mbështetem nga e keqja e këtij vendbanimi dhe nga e keqja që e ke tubuar në të. Allahu ynë, na furnizo me frytet e këtij vendbanimi, na mbroj nga sëmundjet që janë në të. Allahu ynë, bëre që banorët e tij të na duan dhe që ne t'i duam bamirësit e tij.”⁸⁷²

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë udhëtimit i shkurtonte namazet katër trekatëshe. Nga çdo namaz i tillë i falte vetëm nga dy rekate dhe ashtu vepronte që nga fillimi i nisjes së tij në udhëtim e deri te kthimi i tij në Medine. Nuk është vërtetuar që ndonjëherë gjatë udhëtimit e ka falur namazin e plotë katër rekatësh. Sa i përket transmetimit nga Aishja (رضي الله عنها) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte namazet gjatë udhëtimit dhe i falte të plotësuar dhe që nganjëherë agjëronte e nganjëherë jo, ky transmetim nuk është i besueshëm.⁸⁷³ E kam dëgjuar Shejhul-islam Ibn Tejmijjen, se si në lidhje me këtë transmetim thotë: “Kjo është gënjeshtër mbi Allahun dhe të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم)!” Në disa nga transmetimet thuhet: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte farzet (gjatë udhëtimit) e ajo ato i falte në tërësi. Ai nuk agjëronte, e ajo agjëronte. Domethënë, nëna e besimtarëve (رضي الله

drejtë, çka e ka vërtetuar edhe Edh-Dhehebiu. Hafidhi në veprën e vet *Emalil-edhkar* e ka vlerësuar si hadith të mirë.

⁸⁷² Transmetimin e ka shënuar Ibnus-Senni në veprën *Amelul-jevmi vel-lejle* (faqe 196) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها). Hafidhi ka thënë: “Në senedin e këtij transmetimi hasim në dobësi, me atë që është duke fuqizuar transmetimi nga Abdullah ibn Umeri (رضي الله عنه)”, e pastaj e ka cekur atë sened. Më tutje vazhdon: “Edhe pse edhe në këtë sened shfaqet dobësia, hadithin e njëjtë e ka transmetuar Mubarek Ibn Hasani në transmetimin nga Nafiu, nga Ibn Umeri (رضي الله عنه), ku qëndron: “Udhëtonim me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe kur e shihte ndonjë banim ku dëshironte të hynte, thoshte: “Allahu ynë, na dhuro bekimin në të, këtë e përsëriste tri herë. Pastaj shtonte: “Allahu ynë, na furnizo me frutat e tij, na mbroj nga sëmundjet që janë në të.” Pastaj, e cekë pjesën e mbetur të hadithit siç ceket në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها). Rreth Mubarekut gjithashtu, nuk janë të pajtimit lidhur me besueshmërinë e tij, por transmetimet e përmendura fuqizohen mes vete.

⁸⁷³ Shënon El-Hejthemi në veprën *Mexhmeuz-zevaïd* (2/157) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها). Ai thotë: “Hadithin e ka transmetuar El-Bezzari, por në senedin e hadithit përmendet El-Mugire ibn Zijadi, por dijetarët kanë divergjenca rreth marrjes së transmetimeve të tij si argument.” Për këtë Ahmed ka thënë: “Hadithet e tij janë të dobëta”, e Nesaiu madje thotë: “Nuk është transmetues i fuqishëm.” Paraqiten transmetime të ngjashme nga Aisha (رضي الله عنها) me zinxhir tjetër të transmetuesve, por secili prej tyre ka ndonjë dobësi.

عنه) në tërësi i kryente farzet në të dy rastet, duke mos e marr parasysh lehtësimin. Mbi këtë mësuesi ynë Ibn Tejmijje thotë: “Kjo absolutisht është e pasaktë. Nëna e besimtarëve Aishja, nuk do t’ia lejonte vetes që të vepronte në kundërshtim me praktikën e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe në kundërshtim me praktikën e as’habëve të tij, e që ajo të bënte namaz ndryshe nga ata! Si të jetë kjo e saktë, e ajo thoshte: “Allahu i Lartësuar në fillim i urdhëroi namazet të gjitha nga dy rekate, e kur i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) bëri hixhret në Medine, u shtua numri i rekateve për namazet që falen në vendqëndrim, ndërsa gjatë udhëtimit mbeti numri i njëjtë i rekateve!”⁸⁷⁴ Si edhe mund të mendohet që ajo vepron në kundërshtim me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe me myslimanët e tjerë gjatë kryerjes së namazit gjatë udhëtimit?!

Konsideroj se Aishja (رضي الله عنها) me të vërtetë pas vdekjes së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), namazet farz gjatë udhëtimit i falte edhe në tërësi. Ibn Abbasi (رضي الله عنه) në lidhje me këtë ka thënë: “Ajo i është mbajtur komentimit të transmetimit sikur që ka vepruar edhe Umeri (رضي الله عنه)!”⁸⁷⁵ Me të vërtetë, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte namazet farz gjatë udhëtimit, por disa nga transmetuesit nga dy hadithe e kanë bërë një hadith. Transmetimi thotë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka shkurtuar namazet farz e që Aishja (رضي الله عنها) ato i ka falur në tërësi, prandaj nga kjo disa transmetues kanë thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) edhe e ka shkurtuar namazin edhe e ka falur në tërësi!”

Por, sa i përket komentimit për shkak të të cilit Aishja (رضي الله عنها) nuk i ka shkurtuar namazet gjatë udhëtimit, dijetarët kanë divergjenca rreth tij. Njëra palë thotë se ajo ka menduar që shkurtimi i namazit është i lidhur me ekzistimin e frikës gjatë udhëtimit dhe kështu, në rast se nuk ekziston frika, atëherë edhe namazet nuk shkurtohen. Ndërkaq ky mendim është tërësisht i pasaktë, sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ndonjëherë udhëtonte tërësisht i siguar nga armiqët, por përsëri i

⁸⁷⁴ Shënojnë Buhariu (2/470) dhe Muslimi (685).

⁸⁷⁵ Shënojnë Buhariu (2/470) dhe Muslimi (685) në transmetimin nga Ez-Zuhrii përmes Urves nga Aisha (رضي الله عنها) që namazi së pari ishte i urdhëruar nga dy rekate. Pastaj namazi gjatë udhëtimit mbeti i njëjtë, ndërsa namazi në vendin e qëndrimit ishte plotësuar. Urve thotë: “E kam pyetur Ez-Zuhriun: “Përse atëherë Aisha nuk i shkurtonte namazet gjatë udhëtimit?!” E ai më tha: “Edhe ajo e ka komentuar transmetimin si Umeri (رضي الله عنه), i cili shkurtimin e namazit e konsideronte vetëm për atë i cili është duke udhëtuar, e jo për atë i cili gjatë udhëtimit vendoset në ndonjë vend. Udhëtari i tillë e ka statusin e atij i cili vendoset në shtëpi.”” Argument për veprim të këtillë është transmetimi të cilin e ka shënuar Ahmedi (4/94), e të cilin e transmetojnë Ubad ibn Abdullah ibn Ez-Zubejri, transmetimi është i mirë. Ai thotë: “Kur Muaviu erdhi në Haxh, e udhëhiqte namazin, e drekën e fali vetëm dy rekate dhe pastaj shkoi në Darun-nedve. Te ai hynë Mervani dhe Amr ibn Uthmani, dhe i thanë: “Me të vërtetë e ke njollësë veprimin e kushëririt tënd, sepse ai nuk e shkurtonte namazin!” Ai vazhdon: “Uthmani (رضي الله عنه) nuk e shkurtonte namazin kur vinte në Mekë. Drekën, ikindinë dhe jacinë, i falte nga katër rekate, por tek atëherë kur dilte në Mina dhe Arafat, atëherë e shkurtonte namazin. E kur i kryente ceremonitë e haxhxit dhe vendosej në Mina (edhe tre ditë për shkak të guajtjes së gurëve), përsëri namazin e falte të plotë.”

shkurtonte namazet. Ajeti që flet mbi shkurtimin e namazit për Umerin dhe as'habët e tjerë ishte i paqartë dhe ai mbi këtë e pyeti të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ai, ia sqaroi ajetin dhe tha se ajo është dhuratë e Allahu për robërit e vet,⁸⁷⁶ i cili si normë vlen për tërë ummetin. Fjalët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) tregojnë mbi atë, që ajeti nuk paraqet normën e cila na imponohet nga konteksti i ajetit, por na tregon mbi atë që nuk ekziston pengesë për shkurtimin e namazit në të dy rastet: gjatë ekzistimit të frikës dhe kur është udhëtari tërësisht i siguruar gjatë udhëtimit. Kuptimi i ajetit është përkufizim i kontekstit ose anulim i tij. Disa thonë se ajeti tregon në shkurtimin e përgjithshëm të namazit: shkurtimin e rukneve të namazit është i përfshirë me lehtësime, ndërsa shkurtimi i namazit të rekateve është i përfshirë me zvogëlimin e rekateve të obliguara. Të dyjat janë të kushtëzuara me dy gjëra, me udhëtimin dhe ekzistimin e frikës ose rrezikshmërisë. Kështu, në situatën kur gjenden të dy shkaqet, lejohet shkurtimi i rukneve të namazit dhe i numrit të rekateve. Në frikë, namazi do të falet me ruknet e namazit të shkurtuar dhe me rekate të shkurtuar.

Namazi në frikë do të falet me ruknet dhe rekate të shkurtuara të namazit. Në rast se nuk ekziston asnjë nga dy shkaqet e përmendura për shkurtim, do të thotë se kur nuk janë në udhëtim dhe kur nuk ekziston frika dhe rreziku, atëherë namazi do të falet në tërësi. Por, nëse është prezent vetëm njëri nga shkaqet e përmendura për shkurtimin e namazit, e numri i rekateve nuk do të zvogëlohet. Ky është njëri nga disa llojet e namazit të shkurtuar, e jo shkurtimi i përgjithshëm dhe i tërësishëm i namazit. Ndërkaq nëse ekziston shkaku i udhëtimit, e jo edhe shkaku i frikës, atëherë ruknet e namazit do të respektohen, e numri i rekateve do të shkurtohet. Ky namaz quhet namazi në siguri.

Ky është një lloj tjetër i namazit të shkurtuar, e nuk është shkurtim total i përmendur në ajet. Ky namaz mund të quhet i shkurtuar, sepse në të shkurtohet numri i rekateve, por quhet edhe namaz i plotë për atë që të gjitha ruknet e namazit janë të respektuara. Termi i parë është ngulitur në përdorimin e juristëve të hershëm shariatik derisa termin tjetër e përdorin as'habët, sikur që mund të shihet në fjalët e Aishes (رضي الله عنها), Ibn Abbasit dhe të tjerëve. Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Namazi është urdhëruar nga dy rekate dhe kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bëri hixhret në Medinë, është shtuar numri i rekateve në namaz, i cili falej në vendin e qëndrimit, ndërsa numri i rekateve në namaz gjatë udhëtimit vetëm se është vërtetuar!”

⁸⁷⁶ Shënon Muslimi (686), Ebu Davudi (1199), Tirmidhiu (3037) dhe Ibn Maxhe (1065) në transmetimin nga Ja'la ibn Umejje, ku qëndron: “E kam pyetur Umer ibn El-Hattabin (رضي الله عنه) mbi ajetin: “Kur të jeni në udhëtim e sipër, nuk është mëkat për ju të shkurtoni namazin, nëse frigoheni se jobesimtarët do të ju sjellin ndonjë të keqe. Jobesimtarët janë armiq tuaj të hapët.” [En-Nisa: 101] Vallë, a nuk janë njerëzit sot tërësisht të sigurt?! Umeri (رضي الله عنه) u përgjigj: Isha i habitur me atë me çka je duke u habitur tani ti dhe mbi këtë e pata pyetur të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), e ai më tha: “Kjo është dhuratë nga Allahu, prandaj pranojeni atë!”

Kjo tregon mbi atë që numri i rekateve në namaz gjatë udhëtimit, sipas qëndrimit që e përfaqëson Aishja (رضي الله عنها) nuk është shkurtuar prej katër rekateve në dy, por ky parim ashtu edhe është urdhëruar. Domethënë udhëtari e ka të urdhëruar që t'i fal vetëm dy rekate farz. Ibn Abbasi (رضي الله عنه) ka thënë: "Allahu përmes të Dërguarit tuaj (صلى الله عليه وسلم) ka urdhëruar që namazi në vendin e qëndrimit të falet katër rekatesh, e në udhëtim dy, e për namazin në frikë është urdhëruar vetëm një rekat!"

Transmetimin nga Aishja (رضي الله عنها) e kanë shënuar edhe Buhariu dhe Muslimi, derisa transmetimin nga Ibn Abbasi e ka shënuar vetëm Muslimi.⁸⁷⁷

Umeri (رضي الله عنه) ka thënë: "Namazi gjatë udhëtimit përbëhet nga dy rekate, xhumaja nga dy dhe namazi i bajramit nga dy rekate të plota, pa i shkurtuar sikur që edhe janë të urdhëruar nga gjuha e Muhammedit (صلى الله عليه وسلم). E është i shkatërruar ai që shpif gënjeshtër!"⁸⁷⁸

Ky është transmetimi i vërtetuar nga Umeri (رضي الله عنه), e ai e ka pyetur të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم): "Përse i shkurtuamë kur janë zhdukur frika dhe rreziku!?" Në atë i Dërguari i Allahut ishte përgjigjur:

((صَدَقَ تَصَدَّقَ بِمَا اللَّهُ عَلَيْكُمْ، فَأَقْبَلُوا صَدَقَتَهُ))

"Kjo është dhuratë të cilën Allahu ua ka dhuruar prandaj pranoni dhuratën e Tij!"

Nuk ka kurrfarë kontradikte në mes dy haditheve të të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم), sepse kur ai i ishte përgjigjur Umerit (رضي الله عنه), se kjo është dhuratë të cilën Allahu ua ka dhuruar dhe që feja e Allahut është e lehtë dhe e butë, Umeri (رضي الله عنه) kishte kuptuar që ajeti nuk ka të bëjë me shkurtimin e numrit të rekateve, siç e kanë kuptuar këtë shumica. Prandaj edhe ka thënë: "Namazi gjatë udhëtimit përbëhet prej dy rekateve. Ato janë namaze të plota, pa shkurtime!" Nga kjo, në ajet nuk gjejmë mbështetje që është i lejuar shkurtimi i numrit të rekateve në namaz gjatë udhëtimit, prandaj nëse falësi do, mund ta shkurtojë numrin e rekateve në namaz por nëse do mund ta falë namazin në tërësi.

I Dërguari i Allahut përherë e praktikonte që gjatë udhëtimit t'i falte vetëm nga dy rekate farz. Kur nuk i ka falur katër rekate, përveç me një rast kur e ka falur namazin e frikës, por mbi atë, nëse Allahu do, do të flasim më vonë dhe do t'i sqarojmë shkaqet e lidhura me të.

⁸⁷⁷ Shënojnë Muslimi (687), Ebu Avani (2/335), Ahmedi (92124, 2177 dhe 2293), Ebu Davudi (1247) dhe Nesaiu (3169).

⁸⁷⁸ Shënojnë Nesaiu (3/118), Ibn Maxhe (1064), Ahmedi (1/37) dhe Et-Tajalisi (1/124) por pa fjalë: "Por i shkatërruar është ai i cili flet gënjeshtër!" Senedi i hadithit është i drejtë, e Ibn Hibbani hadithin e ka vlerësuar si të drejtë (544).

Enesi (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (رضي الله عنه) nga Medina në Mekë. Me këtë rast farzet i falte nga dy rekate, derisa nuk jemi kthyer në Medine.”⁸⁷⁹

Kur deri te Abdullah ibn Mes’udi (رضي الله عنه) depërtoi lajmi se Uthman Ibn Afvani (رضي الله عنه) gjatë qëndrimit në Mina i ka falur katër rekate farz, ai ka thënë: “Ne jemi të Allahut dhe tek Ai do të kthehemi!”⁸⁸⁰ Me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) në Mina i kam falur gjithashtu dy rekate, pastaj me Umerin gjithashtu dy rekate! Dhashtë Zoti që prej katër rekateve të jenë të pranuar dy rekate.”⁸⁸¹ Abdullah ibn Mes’udi nuk do të ishte habitur dhe nuk do ta kishte shqiptuar fjalën “terxhi”⁸⁸² për shkak të veprimit të Uthmanit (رضي الله عنه) sikur t’i ishte lënë falësit që të zgjedh apo ta shkurtojë apo jo namazin gjatë udhëtimit. Ai shqiptoi fjalën “terxhi” për shkak të njohjes së praktikës së të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe dy halifeve të parë, të cilët namazin gjatë udhëtimit e falnin nga dy rekate.

Në *Sahihun* e Buhariut, në transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) qëndron: “Isha në shoqërinë e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe gjatë udhëtimit kurrë nuk i ka falur më tepër se dy rekate farz. Ashtu vepronin Ebu Bekri, Umeri edhe Uthmani!”⁸⁸³ duke menduar mbi fillimin e sundimit të tij. Pra, kjo është praktikuar në periudhën e parë të hilafetit të Uthmanit, sepse Uthmani (رضي الله عنه) kah fundi i hilafetit gjatë udhëtimit i ka falur katër rekate farz. Prandaj, disa e kundërshtonin atë e disa veprimin e tij e komentonin në mënyra të ndryshme:

Komentimi i parë: Atë vit në haxh erdhën shumë beduin, e ai dëshironte t’i mësonte ata që namazi farz përbëhet prej katër rekateve, që të mos mendonin se namazi edhe në vendin e qëndrimit si edhe gjatë udhëtimit falet nga dy rekate. Ky komentim është refuzuar për atë shkak që ishte më me rëndësi që gjatë kohës së haxhit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) namazi të falej nga katër rekate, por i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) farzet i falte vetëm nga dy rekate edhe pse shumica sapo e kishin pranuar islamin dhe namazi për ta ishte risi.

Komentimi i dytë: Uthmani (رضي الله عنه) gjithashtu ishte sundues, e sunduesi kudo që do të kishte qëndruar, ai është pjesë e qeverisjes së tij dhe vendqëndrim i tij. Edhe këtë komentim e refuzojmë sepse i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ishte

⁸⁷⁹ Shënojnë Buhariu (2/463), Muslimi (693), Tirmidhiu (548), Nesaiu (3/121) dhe Ibn Maxhe (1077).

⁸⁸⁰ Shënojnë Buhariu (2/456), Muslimi (695) dhe Nesaiu (3/120).

⁸⁸¹ Shënojnë Buhariu (2/456), Muslimi (695) dhe Nesaiu (3/120).

⁸⁸² Fjalët të cilat shqiptohen si shenjë e ngushëllimit familjes së të vdekurit. (sh. p.).

⁸⁸³ Shënon Buhariu (2/476).

sunduesi absolut dhe prijës i të gjitha krijesave prandaj ishte më me rëndësi që farzet t'i falte nga katër rekate, por ai këtë nuk e bëri.

Komentimi i tretë: Gjatë kohës së Uthmanit (رضي الله عنه), Mina ishte e ndërtuar dhe e banuar, prandaj e kishte statusin e vendbanimit por ashtu nuk ishte gjatë kohës së të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Ceket që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qenë i pyetur: “Vallë, a nuk do të ndërtojmë për ty një shtëpi që të të mbrojë nga të nxehtit përvëlues?” Ai ka thënë: “Mina është vendbanim për ata që arrijnë më shpejt deri tek ajo.”⁸⁸⁴ Uthmani (رضي الله عنه) edhe këtë komentim e refuzon, sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhjetë ditët i kaloi në Mekë dhe gjatë dhjetë ditëve e ka shkurtuar namazin.

Komentimi i katërt: Uthmani në Mekë qëndroi tre ditë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Muhaxhiri pas kryerjes së ceremonive të haxhit në Mekë do të qëndrojë edhe tre ditë!” Në hadith është i përmendur qëndrimi çka është antonimi i udhëtimit. Edhe ky komentim është refuzuar, sepse në hadith qëndrimi është i kufizuar gjatë udhëtimit, e nuk ka të bëjë me qëndrimin i cili në praktikën juridiko-sheriatike qëndron në kundërshtim me udhëtimin. Mandej i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në Mekë ka qëndruar dhjetë ditë duke e shkurtuar namazin, si edhe në Mina tre ditë, gjatë periudhës së gjuajtjes së guralecëve, kur gjithashtu, i shkurtonte namazet.

Komentimi i pestë: Uthmani (رضي الله عنه) kishte vendosur që të qëndronte dhe të vendosej në Mina dhe që aty ta vendoste administrimin e hilafetit dhe për atë shkak nuk e shkurtonte namazin. Ndërkaq, më vonë e ka parë që është më mirë të kthehej në Medine. Edhe këtë komentim nuk mund ta pranojmë sepse Uthmani (رضي الله عنه) është njëri nga muhaxhirët e parë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ua ka ndaluar muhaxhirëve që pas kryerjes së ceremonive të haxhit të qëndronin në Mekë më tepër se tre ditë, pra, është e pa imagjinuar që Uthmani (رضي الله عنه) do të kishte qëndruar në Mekë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ua ka ndaluar atë! Ai ua ka lejuar të mbeten vetëm tre ditë pas kryerjes së haxhit, sepse muhaxhirët Mekën e kanë braktisur për shkak të Allahut të Lartësuar, e asaj që është braktisur për shkak të Allahut, ajo më nuk kthehet, e as nuk kërkohet. Për këtë arsye, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka ndaluar blerjen e ndonjë sendi që e ka dhënë si sadaka. Umeri (رضي الله عنه) njeriut që ka dashur ta riblejë atë që e ka dhënë si sadaka i ka

⁸⁸⁴ Shënon Tirmidhiu (881), Ebu Davudi (2019), Ibn Maxhe (3006), Hakimi (1/466 dhe 467), Ed-Darimi (2/73) dhe Ahmedi (6/187 dhe 207). Të gjithë e kanë shënuar hadithin në transmetimin nga Ibrahim ibn El-Muhaxhiri, e ai e ka dëgjuar nga Jusuf ibn Mahiku, e ai nga nëna e vet Mesiha e ajo nga Aisha (رضي الله عنها). Ibrahim ibn El-Muhaxhiri është jostabil në të mbajturit mend të hadithit, ndërsa nëna e Jusufit si transmetuese e hadithit është e panjohur. Edhe përkrah kësaj Hakimi hadithin e ka vlerësuar si të drejtë, e këtë e ka vërtetuar Edh-Dhehebiu. Tirmidhiu për hadith thotë se është i mirë.

thënë: “Mos e blej atë dhe mos e kthe atë që e ke ndarë!”⁸⁸⁵ Domethënë, që Umeri (رضي الله عنه) konsideron që në këtë rast është duke e kthyer atë që e ka ndarë, madje edhe nëse e blen atë.

Komentimi i gjashtë: Uthmani (رضي الله عنه) ishte martuar në Mina, e udhëtari nëse vendoset në ndonjë vend dhe aty martohet ose në atë vend e ka bashkëshorten, atëherë nuk i shkurton namazet. Në lidhje me këtë ceket transmetimi të cilin e transmeton Ikrime ibn Ibrahim el-Ezdi nga Ibn Ebi Zubabi, e ai nga babai i vet, i cili ka thënë: “Uthmani (رضي الله عنه) i ka udhëhequr njerëzit në namazin në Mina, ku i ka falur katër rekate farz, e pastaj ka thënë: “O njerëz, kur erdha në Mina, unë u martova. E unë e kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut duke thënë: “Kur njeriu martohet në ndonjë vend, ai do ta fal namazin në atë vend sikur të kishte qëndruar aty përherë.” Këtë transmetim e ka shënuar Imam Ahmedi në *Musnedin* e vet⁸⁸⁶ si edhe Abdullah Ez-Zubejr el-Humejdi në *Musnedin* e vet. Për këtë transmetim, Bejhekiu ka thënë që është i ndërprerë dhe i dobët për shkak të Ikrime ibn Ibrahimit. Ebu Berekat ibn Tejmijje thotë: “Mund të kërkojmë që të argumentohet dobësia e këtij transmetimi sepse Buhariu atë e ka përmendur në *Tarihun* e vet, e nuk ka treguar mbi dobësinë e tij edhe pse ai zakonisht e përmend dobësinë e transmetimit dhe transmetuesit e dobët.” Imam Ahmedi cekë, e ashtu ka deklaruar edhe Ibn Abbasi (رضي الله عنه) që nëse njeriu martohet në ndonjë vend, atëherë aty nuk e shkurton namazin. Mendimi i tillë mbështetet edhe nga Imam Ebu Hanifja dhe Maliku si dhe nxënësit e tij. Dhe kjo është mënyra më e mirë e komentimit të veprimit të Uthmanit (رضي الله عنه).

Shkakun për veprimin e Aishes (رضي الله عنها) e kemi gjetur në atë pse ajo është nëna e besimtarëve, prandaj kudo që vjen, ajo është në vendqëndrimin e vet. Ndërkaq, kjo është arsye e dobët, sepse i Dërguari i Allahut, babai i besimtarëve, gjithashtu, amësia e grave të tij rrjedh nga atësia e tij mbi to. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) këtë nuk e merrte si arsye që të mos i shkurtonte namazet gjatë udhëtimit. Hisham Ibn Urve transmeton nga babai i vet: “Aishja (رضي الله عنها) gjatë udhëtimit i falte katër rekate farz, e unë i thash: “Sikur t’i kishte falur vetëm dy rekate?!” E ajo mu përgjigj: “O djali i motrës time, kjo për mua nuk është e vështirë!”⁸⁸⁷

Imam Shafiu, Allahu e mëshiroftë ka thënë: “Sikur namazi farz i udhëtarit të përbëhej vetëm nga dy rekate, Uthmani (رضي الله عنه) atë nuk e do ta kishte plotësuar edhe me dy rekate, e atë nuk do ta kishte bërë as Aishja (رضي الله عنها) si dhe as Ibn Mes’udi (رضي الله عنه). Gjithashtu, udhëtari, nuk do të guxonte ta

⁸⁸⁵ Shënojnë Buhariu (3/279), Muslimi (1621), Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/282) dhe Nesaiu (5/159) në transmetimin nga Umer ibn El-Hattabi (رضي الله عنه).

⁸⁸⁶ Shënon Ahmedi (1/62), por senedi i transmetimit është i dobët.

⁸⁸⁷ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunenul-kubra* (3/143). Senedi i hadithit është i drejtë. Ez-Zejlei dhe Ibn Haxheri hadithin e kanë vlerësuar si të drejtë.

plotësonte namazin e vet, kur falet pas atij që gjendet në vendqëndrimin e vet. E është vërtetuar që Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Të gjitha këto i bënte i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم), i shkurtonte dhe e plotësonte namazin.” Mandej Shafiu e cekë transmetimin nga Ibrahim ibn Muhammedi, i cili ka dëgjuar nga Talha ibn Amri, e ai nga Ata’ ibn Ebu Rebbahu, që Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “Të gjitha këto i bënte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e shkurtonte namazin gjatë udhëtimit, e ndonjëherë e falte në tërësi.”⁸⁸⁸

Bejhekiu ka thënë: “Këtë transmetim e transmeton El-Mugire ibn Zijadi nga Ata’i. Senedi më i drejtë i këtij transmetimi është ai në të cilin na informon Ebu Bekër ibn Muhammed ibn Sevabi, ai nga Asimi, ai nga Umer ibn Seidi, e ai nga Ata’i, i cili transmeton nga Aishja (رضي الله عنها), se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte namazet gjatë udhëtimit, e ndonjëherë ato i falte në tërësi. Gjatë udhëtimit ndonjëherë agjëronte e ndonjëherë jo.

Darekutni ka thënë: “Ky sened është i drejtë.”⁸⁸⁹ Mandej ai cekë në transmetimin nga Ebu Bekër en-Nejsaburi, ai nga Abbas ed-Duri, i cili thotë: “Na ka informuar Ebu Neimi duke transmetuar nga El-Ala ibn Zubejri, e ai nga Abdur-Rahman ibn El-Esvedi, i cili tregon që Aishja (رضي الله عنها) ishte nisur nga Medina në Mekë, me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم), që ta kryente Umrën, e kur kishin qenë në afërsi të Mekës, Aishja (رضي الله عنها) ka thënë: “O i Dërguar i Allahut, për mua je më i rëndësishëm se babai dhe nëna ime, ti i shkurtoje namazet, e unë nuk i shkurtoja?! Ti agjëroje, e unë nuk agjëroja!” E ai në fjalët e saj ia ktheu: “Ke vepruar mirë, o Aishe!”⁸⁹⁰

E kamë dëgjuar shejhul-islam Ibn Tejmijjen që ka thënë: Ky hadith i përshkruhet rrejtshëm Aishes (رضي الله عنها), sepse ajo nuk do të falej në kundërshtim me namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe as’habëve të tij, e sidomos kur i ka parë se e shkurtonin namazin. Është e pakuptimtë që ajo vet, afër tyre pa kurrfarë arsye, nuk e ka shkurtuar namazin?!” Si ta pranojmë atë, e ajo ka deklaruar: “Namazi në fillim të kohës ka qenë i urdhëruar nga dy rekate e pastaj është shtuar numri i rekateve në namazin që falet në vendqëndrim, derisa namazi i udhëtarit vetëm është vërtetuar ashtu siç ka qenë!” Si mund të mendojmë që ajo do të shtonte diç në atë që Allahu i Lartësuar e ka urdhëruar dhe e ka përkufizuar, duke e kundërshtuar praktikën e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe as’habëve të tij?!”

⁸⁸⁸ Shënojnë Shafiu në veprën El-Umm (1/159), në *Musned* (1/114), Darekutni (1/242) dhe Bejhekiu (3/142). E Talha ibn Amr ibn Uthman El-Hadremi është i refuzuar si transmetues i hadithit.

⁸⁸⁹ Shënojnë Bejhekiu (3/141), Darekutni (2/189) dhe ai senedin e hadithit e ka vlerësuar si të drejtë, ashtu siç e ka cekur edhe autori.

⁸⁹⁰ Shënojnë Bejhekiu (3/142) dhe Darekutni (2/188). Senedi i hadithit është i drejtë, shiko veprën *Nasbur-raje* (2/191).

Ez-Zubejri e ka pyetur Urven, pasi që ai ia ka transmetuar transmetimin nga Aishja (رضي الله عنها): “E përse atëherë e ka falur namazin në tërësi?” Urve u përgjigj: “E ka komentuar atë si Uthmani (رضي الله عنه).”⁸⁹¹

Nëse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka lavdëruar veprimin e saj dhe e ka vërtetuar atë, atëherë komentimi sipas të cilit ajo e ka falur namazin në tërësi nuk ka kurrfarë kuptimi. Në këtë rast, fakti që namazin e ka falur në tërësi gjatë udhëtimit nuk mund t'i përshkruhet komentimit të dhënë, e sidomos kur e marrim parasysh transmetimin nga Ibn Umeri (رضي الله عنه), i cili thotë se i Dërguari i Allahut gjatë udhëtimit kurrë nuk i ka falur më tepër se dy rekate, si as Ebu Bekri, as Umeri (Allahu qoftë i kënaqur me ta)⁸⁹². Vallë, a do të mund të imagjinonim që Aishja, nëna e besimtarëve, do të kishte vepruar në kundërshtim me praktikën e tyre, e ajo i ka shikuar se si i shkurtonin namazet gjatë udhëtimit?! E sa i përket veprimit pas vdekjes së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) edhe ajo edhe Uthmani namazin e kanë falur në tërësi, në bazë të komentimit personal të argumenteve, por argumenti është në atë çka transmetojnë ata, e jo në veprimet e tyre, sepse as'habët e tjerë nuk janë të pajtimit me komentimin e tyre. E Allahu më së miri e di!

Umejje ibn Halidi, e ka pyetur Abdullah ibn Umerin (رضي الله عنه): Në Kur'an përmendet namazi në vendqëndrim dhe namazi gjatë frikës dhe rrezikut, por askund nuk e gjejmë të përmendur namazin e udhëtimit.” Abdullah ibn Umeri i tha: “Vëllai im, kur Allahu e dërgoi Muhammedin (صلى الله عليه وسلم) me të vërtetën, atëherë nuk dinim asgjë. Prandaj, tani jemi duke vepruar ashtu siç e kemi parë Muhammedin (صلى الله عليه وسلم) duke vepruar!”⁸⁹³

Enesi (رضي الله عنه) ka thënë: “Udhëtuam me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) në Mekë dhe ai tërë kohën i falte vetëm nga dy rekate farz, derisa nuk u kthyem në Medinë.”⁸⁹⁴

Ibn Umeri (رضي الله عنه) ka thënë: “Isha në shoqëri me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe kurrë gjatë udhëtimit nuk ka falur më tepër se dy rekate farz. Ashtu vepronte edhe Ebu Bekri, Umeri dhe Uthmani (رضي الله عنه) e të gjitha këto janë transmetime të drejta.”

⁸⁹¹ Më herët e kemi cekur burimin e hadithit në përmbledhjet e Buhariut dhe Muslimit.

⁸⁹² Më herët e kemi cekur burimin e këtij transmetimi.

⁸⁹³ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (3/136). Senedi i transmetimit është i mirë.

⁸⁹⁴ Më herët e kemi cekur burimin e këtij transmetimi.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë udhëtimit i falte vetëm namazet farz, vitrin dhe sunnetin e sabahut

فصل

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte shprehur që gjatë udhëtimit të kufizohej vetëm në farze. Nuk është shënuar që ka falur namaze sunnet, para ose pas farzit, përveç vitrit dhe namazit të sabahut. Këto dyja nuk i linte as në vendqëndrimin e përhershëm e as gjatë udhëtimit. Ibn Umeri (رضي الله عنه) mbi këtë thotë: “Shoqërohesha me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe udhëtoja me të, por kurrë nuk e kam parë që i ka falur sunnetet e namazit gjatë udhëtimit. Allahu i Lartësuar thotë:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ... ﴿[الأحزاب: 21]

“Tashmë padyshim që tek i Dërguari i Allahut (Muhammedi a.s.) ju keni një shembull mjaft të mirë për ta ndjekur...” [El-Ahzab: 21]⁸⁹⁵

Ndërkaq, ekziston edhe transmetimi, që sunnetet i ka falur mbi shpinën e kafshës kalëruese dhe në drejtimin në të cilin ajo kalëronte. Në të dy *Sahihët* gjendet transmetimi nga Ibn Umeri (رضي الله عنه) se ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) falej mbi shpinën e kafshës kalëruese në drejtimin kah shkonte kafsha. E falte namazin e natës, me gjeste, derisa namazin farz nuk e falte ashtu, e vitrin e falte mbi shpinën e kafshës kalëruese.”⁸⁹⁶

Shafi'u tregon: “Është vërtetuar se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka falur nafile natën dhe e ka shkurtuar namazin. Në të dy *Sahihët* është shënuar nga Amir ibn Rebi'u, që e ka parë të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke i falur nafilet e natës mbi shpinën e kafshës që e kalëronte.”⁸⁹⁷ Ka të bëjë me namazin e natës.

Imam Ahmedi ka qenë i pyetur mbi namazin vullnetar gjatë udhëtimit, e ai ka thënë: “Shpresoj që gjatë udhëtimit nuk ka kurrfarë pengese në kryerjen e namazeve vullnetare.” Transmetohet nga Hasani që ka thënë: “As'habët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) udhëtonin dhe i falnin namazet vullnetare para

⁸⁹⁵ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/476) dhe Muslimi (689).

⁸⁹⁶ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/407, 474) dhe Muslimi (701).

⁸⁹⁷ Hadithin e shënojnë Buhariu (2/474) dhe Muslimi (701).

namazeve të obliguara po edhe pas tyre.”⁸⁹⁸ Poashtu, kjo transmetohet edhe nga Umeri, Aliu, Ibn Mes’udi, Xhabiri, Enesi, Ibn Abbasi dhe Ebu Dherre.

Sa i përket Ibn Umerit (رضي الله عنه), ai nuk falte namaz vullnetar as para, e as pas farzit, përveç gjatë natës kur e falte së bashku me vitrin. Kjo është e dukshme edhe nga praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Ai nuk falej as para as pas farzit të shkurtuar asgjë nga namazet vullnetare. Ndërkaq, nuk e ndalonte faljen e tyre, por ato i konsideronte si çdo nafile tjetër, e jo si sunnet i vërtetuar për namazin e caktuar, siç është rasti me sunnetet në venqëndrimin e përhershme dhe kur njeriu nuk është duke udhëtuar. Këtë e vërteton edhe fakti që farzet katër rekatëshe janë shkurtuar në dy rekate, që të jetë lehtësim për udhëtarin, e si atëherë të falen sunnetet kur farzet janë shkurtuar në dy rekate?! Sikur të mos ishte lehtësim për udhëtarët, do të ishte më e rëndësishme që farzet të falen në tërësi. Për shkak të kësaj, Abdullah Ibn Umeri ka thënë: “Sikur t’i falja sunnetet para dhe pas farzeve, atëherë edhe farzet do t’i falja në tërësi dhe nuk do t’i kisha shkurtuar.” Ndërkaq, është vërtetuar që në Ditën e Çlirimit të Mekës, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka falur tetë rekate namaz duha, e dihet që ka qenë udhëtar.

Sa i përket transmetimit të cilin e shënon Ebu Davudi dhe Tirmidhiu nga Lejthi, e ai nga Safvan ibn Sulejmani, e ai nga Ebu Busra Gifari, e ai nga Berra ibn Azibi, që ka thënë: “Kam udhëtuar me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) në tetëmbëdhjetë udhëtime. Kurrë nuk kam parë që i ka lënë dy rekate pa i falur, kur dielli arrinte në gjysmën e qiellit, para farzit të drekës.”⁸⁹⁹ Tirmidhiu thotë se ky hadith është garib. E thotë edhe këtë: “E kam pyetur Muhammedin mbi këtë hadith e ai nuk e kishte të njohur atë përveç si transmetim nga Lejth ibn Sa’di. Ai nuk e dinte emrin e Ebu Busrait, por hadithin e ka konsideruar të mirë.”

Sa i përket hadithit që e transmeton Aishja (رضي الله عنها), e në të cilin flitet mbi atë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kurrë nuk e ka lënë pa i falur katër rekate para farzit të drekës dhe dy rekate pas farzit të drekës, atë hadith e shënon Buhariu në *Sahihun* e vet, por hadithi nuk është i qartë mbi atë se a e ka bërë atë edhe gjatë udhëtimit apo jo. Me siguri fjala është mbi praktikën e tij të përhershme e cila ka të bëjë me vendqëndrimin e tij të përhershëm. Megjithatë, meshkujt e kanë ditur më mirë se si ka vepruar ai gjatë udhëtimit, sesa bashkëshortet e tij. Ibn Umeri tregon se ai nuk ka falur më tepër se dy rekate, e as ai vet nuk i ka falur, as para, e as pas farzit asgjë nga rekatet vullnetare. E Allahu më së miri e di.

⁸⁹⁸ Hadithi është mursal, sepse Hasani nuk e ka parë të Dërguarin s.a.v.s.

⁸⁹⁹ Hadithin e shënon Ebu Davudi (1222), Tirmidhiu (550). Në Zinxhirin e transmetuesve është Ebu Busre Gifari, të cilin Axhli e konsideron të besueshëm. Ibn Hibbani atë e cekë në Sikat. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Në kaptinën e njëjtë Tirmidhiu e shënon hadithin nga Ibn Umeri dhe thotë që është i mirë (numër 552).

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur me kryerjen e namazit mbi kafshën kalëruese

فصل

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kishte praktik që namazet vullnetare dhe sunnetet t'i falte mbi kafshën kalëruese në atë drejtim në të cilin shkonte kafsha. Me lëkundjen e lehtë të kokës e shënonte rukunë dhe sexhden, duke e lëshuar kokën më ulët kur ishte në ruku. Ebu Davudi dhe Ahmedi shënojnë nga Enesi (رضي الله عنه) se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) devenë e vet e kthente kah Kibla kur e shqiptonte tekbinin fillestar, e pastaj pjesën e mbetur të namazit e falte në drejtim kah ecte kafsha.⁹⁰⁰ Mbi këtë hadith është dashur të flitet, sepse hadithet tjera, që flasin mbi namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) mbi kafshën kalëruese, tregojnë se është falur në drejtimin në të cilin lëvizte kafsha duke mos e veçuar as tekbinin fillestar e as cilindro tjetër. Transmetuesit e hadithit janë: Amir ibn Rebiu, Abdullah ibn Umeri, Xhabir ibn Abdullahu, e hadithet janë të besueshëm sipas hadithit të përmendur të Enesit (رضي الله عنه). Allahu më së miri e di.

Falej mbi deve, por edhe mbi gomar, nëse transmetimi që flet mbi këtë është i besueshëm. Atë hadith e shënon Muslimi në *Sahih* nga Ibn Umeri.⁹⁰¹

I udhëhiqte namazet farz mbi kafshën kalëruese, nëse binte shi, ose nëse toka ka qenë e përbaltur, nëse hadithet që flasin mbi atë janë të drejtë. Këto hadithe i shënon Ahmedi, Tirmidhiu dhe Nesa'iu: "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) me as'habët e vet ka ardhur deri te një ngushticë. Ai kalëronte, e shiu rigonte dhe toka ishte e lagur. Kur hyri koha e namazit, e urdhëroi muezinin që ta thërret edhanin dhe ikametin. Pastaj i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) doli mbi kafshën e vet kalëruese, përpara as'habëve dhe u fal duke mos zbritur nga kafsha e vet kalëruese, por me lëkundje të lehtë e shënonte rukunë, e me lëkundje pak më të theksuar e shënonte sexhden."⁹⁰² Tirmidhiu thotë: "Hadithi është garib" dhe transmetohet vetëm nga

⁹⁰⁰ Hadithin e shënojnë Ahmedi në *Musned* (3/203), Ebu Davudi (1225), zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Mundhiri e konsideron si hadith të mirë, e shumica prej tyre e konsiderojnë të besueshëm.

⁹⁰¹ Hadithin e shënon Muslimi (700) dhe (35) nga Maliku, e ai nga Ibn Umeri, që ka thënë: "E kemi parë të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) duke kaluar mbi gomar, kur ishte duke shkuar në Hajber" Dareku dhe të tjerët thonë se ky është gabimi i Umer ibn Ja'la Mazinit dhe thonë: "Është e njohur që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) falej mbi deve ose mbi dromedar." Mendimi që Enesi është falur mbi gomar është i drejtë, siç e shënon këtë Muslimi (702).

⁹⁰² Hadithin e shënojnë Ahmedi (4/174), Tirmidhiu (411). Në zinxhirin e transmetuesve të Tirmidhiut është Amr ibn Uthman ibn Ja'la ibn Murre, i cili është mesatar (transmetues jo shumë i njohur). Babai i tij është Uthman ibn Ja'la, e ai është i panjohur; siç e thotë këtë Hafidhi në *Takrib*.

Umer Ibn Rimahu, e është e njohur që Enesi e ka praktikuar mënyrën e tillë të faljes.

* * *

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte, që nëse për udhëtim nisej para se të lakohej dielli kah perëndimi, atëherë zbriste nga kafsha e vet e kalërimit dhe i bashkonte drekën dhe ikindinë. Nëse dielli e kapërcente gjysmën e qiellit para se të nisej, atëherë e falte drekën dhe nisej për në udhëtim.

Nëse nxitonte ndokund, atëherë namazin e akshamit e linte deri në kohën e namazit të jasisë dhe i bashkonte akshamin dhe jacinë. Transmetohet që në luftën e Tebukut, kur dielli lakohej kah perëndimi para se të nisej, e bashkonte drekën dhe ikindinë, e nëse nisej para se të lakohej dielli kah perëndimi, atëherë e linte namazin e drekës deri në kohën e ikindisë dhe i bashkonte ato. Ashtu bënte edhe me akshamin edhe me jacinë. Ndërkaq, ekzistojnë divergjenca rreth këtij hadithi. Ka të atillë që atë e konsiderojnë të besueshëm, të atillë që atë e konsiderojnë të mirë, të atillë që atë e konsiderojnë të dobët, por edhe të atillë që këtë hadith e konsiderojnë të trilluar, siç është Hakimi. Zinxhiri i transmetuesve i plotëson kushtet e besueshmërisë, por Hakimi është duke i bërë vërejtje të çuditshme. Ai thotë: “Na tregonte Ebu Bekër ibn Muhammed ibn Ahmed ibn Belivejh që atyre u ka treguar Musa ibn Haruni duke transmetuar nga Kutejbe ibn Seidi, ai nga Lejth ibn Sa’di, ai nga Jezid ibn Ebu Hubejbe, ai nga Ebu Tufejli, ai nga Mu’adh ibn Xhebeli, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë kohës së ekspeditës në Tebuk, kur nisej para lëvizjes së diellit kah perëndimi, ai namazin e drekës e falte në kohën e ikindisë dhe atë e falte së bashku, e kur nisej pasi që dielli lëvizte kah perëndimi e falte namazin e drekës dhe të ikindisë së bashku dhe pastaj nisej. Kur nisej para akshamit, atëherë akshamin e falte në kohën e jasisë dhe i falte së bashku, kur nisej para jasisë, atëherë jacinë e falte në kohën e akshamit duke e bashkuar me akshamin.”⁹⁰³

Tirmidhiu thotë që hadithi është garib dhe që është i njohur vetëm përmes Umer ibn Bimah Belhiut. Shumë dijetarë kanë transmetuar hadithin nga ai. Transmetohet që Enes ibn Maliku është falur mbi të shaluarën kur ishte duke riguar ose kur ishte toka e përloçur. Veprimin e këtillë e kanë praktikuar dijetarët dhe këtë e konsiderojnë të drejtë Ahmedi dhe Is’haku. Ebu Bekër ibn Arabi ka thënë: “Hadithin që e transmeton Ja’la është me zinxhir të dobët të transmetuesve por është me domethënie të drejtë.” Ka thënë këtë: “Namazi mbi të shaluarën është i drejtë, me lëvizje nëse njeriu frikohet që mos po i ikën koha e namazit, e nuk është në gjendje të zbres për shkak të vendit të ngushtë ose nëse mbi tokë ka ujë ose baltë.”

⁹⁰³ Këtë hadith Hakimi e cekë në veprën *Ulumul-hadith*, e hadithin e shënojnë Ebu Davudi (91220), Tirmidhiu (553), Hafidhi në Fet’he (2/480) dhe thotë: “Disa e konsiderojnë këtë hadith të dobët për

Hakimi thotë: Këtë hadith e transmetojnë transmetuesit e besueshëm por është shaz (kur një i besueshëm transmeton nga dikush që është edhe më i besueshëm se ai) si në pikëpamje të zinxhirit të transmetuesve ashtu edhe në pikëpamje të tekstit të hadithit. Nuk e kemi të njohur ndonjë shkak të veçantë për shkak të të cilit do ta kishim konsideruar të dobët. Sikur hadithi të ishte i transmetuar përmes Jezid ibn Ebu Hubejbes, e ai nga Ebu Tufejli, atëherë do të kishim arsye që hadithin ta konsideronim të dobët. Sikur hadithi të transmetohej përmes Lejthit nga Ebu Zubejri, e ai nga Ebu Tufejli, atëherë do të kishim arsye që hadithin ta konsideronim të dobët. Pasi nuk e kemi gjetur asnjë të metë tjetër, hadithi rrjedh nga korniza e haditheve të dobët. Pastaj kemi hulumtuar dhe nuk e kemi gjetur që Jezid ibn Ebu Hubejbe ka transmetuar diç nga Ebu Tufejli, e as hadithin me përmbajtje të kështillë nuk e kemi gjetur nga cilido prej nxënësve të Ebu Tufejlit dhe hadithin e kemi vlerësuar si shaz.”

Nga Ebu Abbas Sekafi transmetohet që ka thënë: “Kutejbe ibn Seidi na tregonte: “Këtë hadith si argument e kanë marr Ahmed ibn Hanbeli, Ali ibn Medeni, Jahja ibn Meini, Ebu Bekër ibn Ebu Shejbe, Ebu Hejthemi, Kutejbe na i numëroi shtatë dijetarë të hadithit, të cilët hadithin e kanë shënuar nga Kutejbe dhe habiteshin edhe me zinxhirin e transmetuesve edhe me përmbajtjen e hadithit. Nuk e di se a ka pasur ndonjëri prej tyre ndonjë vërejtje për këtë hadith. Pastaj ka thënë: Ende hulumtuam dhe vërejtëm se hadithi është i trilluar. Kutejbe është transmetues i besueshëm, prandaj e ka cekur zinxhirin e transmetuesve të tij deri te Buhariu.”

Ai thotë: “E kam pyetur Kutejben: Me kënd e shkruaje dhe e shënoje hadithin nga Lejth ibn Sa’di, të cilin ai e transmeton nga Jezid ibn Ebu Hubejbe, e ai nga Ebu Tufejli?” Ai tha: “Atë e kam shënuar me Halid ibn Kasim Ebu Hejthem Medanin.” Buhariu ka thënë: “Halid Medani ua përshkruante rrejshëm hadithet mësuesve.”

Konsideroj se vlerësimi i hadithit nga ai si i trilluar, është i papranueshëm. Ebu Davudi këtë hadith e shënon nga Jezid ibn Halidi, e ai nga Abdullah ibn Mehvib Rumeliu, që Mufeddal ibn Fudale u ka treguar, duke trasmetuar nga Lejth ibn Sa’di, e ai nga Hisham ibn Sa’di, e ai nga Ebu Zubejri, e ai nga Ebu Tufejli, e ai na Mu’adhi dhe e cekë hadithin.⁹⁰⁴ Ky Mufeddali e pason Kutejben edhe pse Kutejbe

shkak të ndarjes së Kutjebes nga Lejthi.” Buhariu tregon mbi atë që disa transmetues të dobët këtë ia kanë përshkruar Kutejbes. Kështu tregon Hakimi në veprën *Ulumul-hadith*.

⁹⁰⁴ Hadithin e shënon Ebu Davudi (1208). Hisham ibn Sa’di nuk është vlerësuar unitarisht. Me të nuk pajtohen hafidhët nga Ebu Zubejre, Maliku, Thevriu, Kure ibn Halidi dhe të tjerët. Asnjëri nga ata nuk përmend që mund të falet ndonjë namaz para se të hyjë koha e tij. Mbi të njëjtën temë Shafiu shënon nga Ibn Abbasi (1/116, 117), Ahmedi (1/367). Në zinxhirin e transmetuesve është Husejn ibn Abdullah ibn Ubejdullahu, e ai është transmetues i dobët. Ndërkaq, ekziston transmetim tjetër i cili e vërteton atë përmes Hammad ibn Zejdit, e ai transmeton nga Ejub, e ai nga Ebu Kilabi, e ai nga Ibn Abbasi. Atë e shënojnë Ahmedi (2191), Bejhekiu (3/164). Të gjithë transmetuesit janë të besueshëm, por siç thotë Hafidhi: “... është e dyshimtë rreth asaj që rrjedh nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)” Është e njohur që zinxhiri i transmetuesve ngelet mbi as’habin.

është më i çmuar se Mufeddali dhe dinë më tepër hadithe, ndërkaq, këtë e shtynë veçantia e Kutejbes mbi çështjen e transmetimit. Vetëm Kutejbe pohon që e ka dëgjuar hadithin dhe thotë: “Na tregonte”, e nuk e transmetoi hadithin me fjalët: “transmetohet nga...”. Si mund të dyshohet në atë se ai e ka dëgjuar hadithin, edhe pse ai e zë vendin të cilin Allahu ia ka dhënë si besnikut dhe të besueshmit, me dhuntitë e të mbajturit në mend dhe të drejtësisë?! Is’hak ibn Rahivejhu transmeton dhe tregon se Shebabe u tregonte duke transmetuar nga Lejthi, ai nga Ukajli, e ai nga Shihabi, e ai nga Enesi, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë udhëtimit, kur dielli shkante në gjysmën e qiellit, e falte drekën dhe ikindinë, e pastaj e vazhdonte udhëtimin.⁹⁰⁵

Shebabe është ibn Suvari, ai është i besueshëm dhe të gjithë janë të mendimit se hadithet që ai i transmeton janë të mirë dhe të besueshëm. Muslimi në *Sahihun* e vet shënon hadithin nga Lejth ibn Sa’di me këtë zinxhir të transmetuesve, i cili i përgjigjet kushteve edhe të Buhariut edhe të Muslimit. Shkalla më e ulët e hadithit është të thuhet se ai është mbështetje për hadithin e Mu’adhit. Esenca e hadithit është e shënuar në të dy *Sahihët*, por aty nuk është e përmendur që namazi mund të falet para kohës së vet së bashku me namazin në kohën përkatëse.

Ebu Davudi thotë: “Hishami transmeton nga Urve, e ai nga Husejn ibn Abdullahu, e ai nga Kutejbe, e ai nga Ibn Abbasi, e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) hadithin e ngjashëm me atë të cilin e transmeton Mufeddali, mendoj mbi hadithin që e transmeton Mu’adhi, e i cili flet mbi bashkimin e namazeve edhe para se të paraqitet koha e namazit tjetër. Te ai qëndron: Transmetohet nga Husejn ibn Abdullah ibn Ubejdullah ibn Abbasi, e ai nga Kutejbe, e ai nga Ibn Abbasi, që ka thënë: “A dëshironi t’ju tregoj se si i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) falej gjatë udhëtimit? – Kur dielli shkante në gjysmën e qiellit, e ai gjendej në kamp, e bashkonte drekën me ikindinë në kohën e drekës. Nëse në udhëtim nisej para se dielli të shkante në gjysmën e qiellit, drekën e falte në kohën e ikindisë, që ta falte atë me ikindinë.” Dhe shton: “Mendoj, për akshamin dhe për jacinë të njëjtën gjë.” Shafiu këtë hadith e shënon nga Ibn Ebi Jahja, e ai nga Husejmi dhe nga Ibn Axhlani që e ka dëgjuar nga Husejmi.

Bejhekiu thotë: “Kështu atë e transmetojnë dhe e shënojnë dijetarët e shquar, Hisham ibn Urve dhe të tjerët, nga Husejn ibn Abdullahu.” Hadithin e shënon edhe Abdurrezaku nga Ibn Xhurejxhi, e ai nga Husejmi, e ai nga Ikrimë, e ai nga Kutejbe dhe të dytë nga Ibn Abbasi. Ejub i këtë e transmeton nga Ebu Kilabi, e ai nga Ibn Abbasi dhe thotë: Unë nuk di për transmetim tjetër të këtij hadithi, përveç që lidhet me të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) si merfu’.”

Bejhekiu e shënon edhe me zinxhir tjetër të transmetuesve, duke pohuar që është i ndalur te Ibn Abbasi dhe që nuk arrin deri te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).

⁹⁰⁵ Hadithin e shënon Bejhekiu (3/162) dhe zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

Ismail ibn Is'haku ka thënë: “Na tregonte Ismail ibn Ebu Idrizi dhe tha: “Na tregonte vëllai im duke transmetuar nga Sulejman ibn Maliku, e ai nga Hisham ibn Urve, e ai nga Kutejbe, e ai nga Ibn Abbasi që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kur e lodhte rruga, e dëshironte për të pushuar para se dielli të shkonte kah perëndimi, kalëronte një kohë, e pastaj zbriste nga kafsha kalëruese dhe i falte së bashku drekën dhe ikindinë. Nëse nuk pushonte para se dielli të shkonte kah perëndimi, i falte sëbashku drekën dhe ikindinë (në kohën e drekës, sh.p.) e pastaj vazhdonte me udhëtimin. Kur dëshironte të nisej në udhëtim e hynte koha e namazit të akshamit, i falte sëbashku akshamin dhe jacinë, e pastaj vazhdonte me udhëtimin.

Ebu Abbas ibn Surejxhi ka thënë: “Jahja ibn Abdulhamidi transmetonte nga Ebu Halid Ahmeri e ai nga Haxhxhaxhi, e ai nga Hakemi, e ai nga Muksemi, e ai nga Ibn Abbasi, që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nëse në udhëtim nuk nisej para se dielli të shkonte kah perëndimi, e falte drekën dhe ikindinë sëbashku, e nëse dielli nuk ka shkuar kah perëndimi, atëherë namazin e drekës e linte për ta falur në kohën e ikindisë, e pastaj i falte sëbashku.”

Ibn Tejmijje ka thënë: “Mbi faktin që namazi mund të falet para kohës së vet, i bashkuar me namazin paraprak, tregon bashkimi i namazit të drekës dhe të ikindisë në Arafat për shkak të vet qëndrimit në Arafat nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), që duaia të mos ndërpritej për shkak të ikindisë edhe pse këtë do të mund ta bënte pa kurrfarë vështirësie.

Prej kësaj nxirret përfundimi, se bashkimi i namazeve kur shprehet nevoja dhe ndonjë vështirësi është më se i nevojshëm.”

Shafiu thotë: “Konsideroj se, më mirë është që, në ditën e Arafatit, të bashkohen ikindia me namazin e drekës, në kohën e drekës, ashtu që duaia të mos ndërpritej, e gjithashtu, konsideroj që në Muzdelife do të ishte më mirë të bashkohen akshami me jacinë gjatë kohës së jacinë, që lutja të mos ndërpritej për shkak të akshamit, sepse kjo do të ishte e rëndë për njerëzit e tjerë.” Allahu më së miri e di.

Praktika e bashkimit të namazeve nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

فصل

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka pasur praktikë t'i bashkonte namazet gjatë udhëtimit, e gjatë kalërimit, siç këtë e bëjnë shumë të tjerë, e as nuk i bashkonte namazet kur zbriste nga kafsha kalëruese. Ai namazet i bashkonte kur ishte i rraskapitur nga udhëtimi edhe pse nisej në udhëtim menjëherë pas hyrjes së kohës së namazit, siç është thënë në rrëfimin mbi ekspeditën në Tebuk. Sa i përket bashkimit të namazit në vendin e pushimit, mbi atë nuk ekziston transmetim përveç atij në arafat, për shkak të bashkimit të lutjes dhe qëndrimit në këmbë. Ashtu thotë Shafiu dhe mësuesi ynë. Për shkak të kësaj, Ebu Hanifja konsideron që bashkimi i namazeve ka të bëjë vetëm me Arafatin dhe bashkimi i namazeve e bënë plotësimin e ceremonisë. Ai nuk i jep rëndësi udhëtimit. Ahmed, Maliku dhe Shafiu e lejojnë bashkimin e namazeve dhe shkakun për bashkimin e namazeve e shohin në udhëtim. Pastaj ndahen, e Shafiu dhe Ahmed, në njërin prej transmetimeve të tyre, thonë se udhëtimi duhet të jetë i gjatë dhe se bashkimi i namazeve nuk është i lejuar për banorët e Mekës. Maliku dhe Ahmed në një rivajet tjerë konsiderojnë që është e lejuar edhe për mekasit që t'i bashkojnë namazet dhe ta shkurtojnë namazin në Arafat.

Këtë qëndrim e ka marrë edhe Ibn Tejmijje edhe Ebu Hattabi gjatë ibadeteve të veta. Pastaj, Ibn Tejmijje e ka refuzuar këtë qëndrim dhe shkurtimin dhe bashkimin e namazeve e ka bërë të lejuar edhe gjatë udhëtimit të gjatë edhe gjatë udhëtimit të shkurtë. Ashtu konsideronin shumica nga gjeneratat e mëhershme. Maliku dhe Ebu Hattabi konsideronin që kjo posaçërisht ka të bëjë me mekasit.

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e ka caktuar kufirin, të cilin duhet kaluar për ta shkurtuar namazin dhe për të mos agjëruar, por këtë në përgjithësi e ka lënë të lidhur me udhëtimin dhe tejemumin gjatë çdo udhëtimi. Asnjë transmetim që flet mbi udhëtimin e kufizuar për një, dy apo tre ditë, nuk është i besueshëm. Allahu më së miri e di.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë leximit të Kur'anit, gjatë dëgjimit të leximit të Kur'anit, pendimit, vajit gjatë leximit, zbukurimit të zërit dhe të tjerave lidhur me leximin

فصل

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka pasur zakon të lexonte një të katërtën e xhuzit dhe nuk e linte pas dore. Mënyra e tij e leximit ishte e tillë që nuk lexonte as shumë ngadalë as shumë shpejtë, por qartë, shkronjë me shkronjë. Në çdo ajet bënte pushim. I zgjaste shkronjat aty ku duhej të zgjateshin dhe zgjaste duke i lexuar Er-Rahman dhe Er-Rahim.

Leximin e Kur'anit e lexonte duke filluar me Eudhubin dhe thoshte:

((أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)) "Eudhubul-lahi mineshe-shejtanir-Raxhim."

E ndonjëherë thoshte edhe:

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ، وَنَفْثِهِ)) "Allahume inni eudhu bike mineshe-shejtanir-raxhim min hemzihi ve nefhihi ve nefthihi." "Allahu im, mbështetem tek Ti nga shejtani i mallkuar, pëshpëritjet e tij, mashtrimi i tij dhe cytjet e tij."⁹⁰⁶

Kërkonte mbrojtje para leximit të Kur'anit. Kishte dëshirë të dëgjonte Kur'an prej ndokujt tjetër. I thoshte Abdullah ibn Mes'udit të lexonte, e ai e dëgjonte. Aq i dorëzohej leximit të Kur'anit saqë sytë i mbusheshin me lot.⁹⁰⁷

Kur'an lexonte duke qëndruar në këmbë, duke ndenjur ulur, i shtrirë, me abdes dhe pa abdes. Nga leximi i Kur'anit pengohet vetëm nëse ishte i papastër (xhunub).

⁹⁰⁶ Hadithin e shënojnë Ahmedi 94/80, 85), Ebu Davudi (764), Ibn Maxhe (807) nga Xhubejr ibn Mut'imi. Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm (443) ashtu si edhe Hakimi (1/235). Me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu. Ahmedi (3/50), Ebu Davudi (775) dhe Tirmidhiu (242) me sened të mirë të transmetuesve shënojnë nga Ebu Seid El-Hudriu hadithin në vijim: "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur ngrihej në namaz të natës thoshte: "Subhaneke Allahumme ve bihamdike... e pastaj thoshte: "Eudhu bil-lahi semul-alimi mineshe-shejtanir-rahxhimi min hemezihi ve nefhihi ve nefthihi, e pastaj fillonte këndimin e Kur'anit."

⁹⁰⁷ Hadithin e shënon Buhariu (9/81) nga Abdullah ibn Mesudi: "I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Më këndo Kur'an!" Unë thash: "Vallë a të këndo ty, por ai ty të është shpallur?!" Ai tha: "Kam dëshirë ta dëgjoj nga tjetri."

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) Kur'anin e lexonte me zë melodik, e ndonjëherë i përsëriste ajetet siç e përsëriste leximin e ajetit

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾

“Ne ty të dhamë (vendosëm për) një fitore të sigurt.” [El-Fet'h: 1]

në ditën e pushtimit të Mekës. Abdullah ibn Mugaffeli thotë se e përsëriste ajetin tre herë. Këtë e shënon Buhariu.⁹⁰⁸

Nëse këto hadithe lidhen me fjalët e tij:

((يَتْلُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوِدٍ وَإِتْكَم)) *“Zbukuroni zërat e juaj gjatë leximit të Kur'anit.”*⁹⁰⁹

((لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ)) *“Neve nuk na takon ai që nuk e zbukuron zërin gjatë leximit të Kur'anit.”*⁹¹⁰

Si edhe me fjalët:

((مَا أَذِنَ اللَّهُ لَشَيْءٍ، كَأَذْنِهِ لِنَبِيِّ حَسَنِ الصَّوْتِ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ))

*“Allahu asgjëje nuk i ka lejuar diç siç ia ka lejuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), zë të bukur me të cilin me melodiozitet do ta lexoj Kur'anin.”*⁹¹¹

Është e qartë se kjo përsëritje e Kur'anit ka qenë vullnetare nga vet i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e jo për shkak të lëvizjes dhe lëkundjes së devesë. Sikur të ishte për shkak të lëvizjes dhe lëkundjes së devesë, atëherë ai lexim nuk do të ishte vullnetarë dhe atë nuk do ta bënte Abdullah ibn Mugaffel nga vetvetja që ta merrte atë si shembull. Ai ka parë se si për shkak të lëkundjes së devesë zëri i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ndërpritej, e pastaj ka thënë: “E përsëriste leximin e vet.” Ai përsëritjen ia ka përshkruar zgjedhjes së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Sikur të

⁹⁰⁸ Hadithin e shënon Buhariu (9/80).

⁹⁰⁹ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (1468), Nesaiu (2/179, 180) me zinxhir të mirë të transmetuesve, Darimi (2/474), Ahmedi (4/283, 285, 296, 304), Ibn Maxhe (1342) nga Berra ibn Azibi. Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm (66) e me atë pajtohet edhe Hakimi dhe Edh-Dhehebiu.

⁹¹⁰ Hadithin e shënon Ebu Davudi (1471) me zinxhir të fortë të transmetuesve nga Ebu Lubaba (1469, 1470) nga Sa'd ibn Ebi Vekkasi, Ahmedi (1476) me zinxhir të besueshëm të transmetuesve. Buhariu (13/418) shënon nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

⁹¹¹ Hadithin e shënojnë Buhariu (9/60, 61), Muslimi (792), Ebu Davudi (1473), Nesaiu (2/180).

ishte kjo për shkak të lëkundjes së devesë, nuk do të ishte veprim vullnetar dhe nuk do të quhej përsëritje.

Një natë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e dëgjonte Ebu Musa Esh'ariun duke lexuar Kur'an. Kur i ka thënë që e ka dëgjuar, Ebu Musai ka thënë: “Sikur ta dija që je duke më dëgjuar, do të isha përpjekur që ta lexoja atë në mënyrën më të bukur të mundshme.”⁹¹² Ebu Davudi shënon nga Abdulxhebbar ibn Verdi që ka thënë: “E kam dëgjuar Ibn Ebu Mulejku që thotë: “Abdullah ibn Ebu Jezidi ka thënë: “Afër nesh kalonte Ebu Lubabe. Ne e pasuam deri në shtëpi të tij. Aty ishte një njeri me pamje të pakëndshme i cili tha: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) që thotë:

((الَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ)) “*Neve nuk na takon ai që nuk e zbukuron zërin gjatë leximit të Kur'anit.*”

Unë e pyeta Ibn Ebu Mulejen: “O babai i Muhammedit, e çfarë nëse njeriu nuk ka zë të bukur?” Ai tha: “E zbukuron atë aq sa mundet.”⁹¹³

Konsideroj se është e domosdoshme të sqarohet kjo çështje dhe për të cekur divergjencat e dijetarëve mbi këtë, si edhe argumentet e secilit grup, çka është në favor të tyre edhe ajo çka është kundër tyre dhe që me ndihmën e Allahut të tregohet mbi atë që është më e drejtë.

Një grup thotë: Është i qortuar leximi i Kur'anit me zë melodik. Në mesin e mbështetësve të këtij qëndrimi është Maliku, Ahmed i dhe të tjerët.

Ahmedi në transmetimin, të cilin e transmeton nga Ali ibn Seidi mbi leximin me zë melodik të Kur'anit thotë: “Kjo më pëlqen, por është novacion.” Në transmetimin nga Mervezi thotë: “Këndimi melodik i Kur'anit është novacion të cilin nuk duhet

⁹¹² Hadithin me këtë përmbajtje e shënon Hejthemi në *Mexhmeuz* (7/170) nga Ebu Musa dhe thotë: “E transmeton Ebu Ja'la. Në zinxhirin e transmetuesve është Halid ibn Nafi Esh'ari i cili është i dobët.” Hafidhi në *Fet'he* (9/81) thotë: “Ibn Sa'di shënon nga Enesi, me zinxhirin e transmetuesve që i plotësojnë kushtet e Muslimit, që Ebu Musa e falte namazin e natës. Bashkëshortet e të Dërguarit e kishin dëgjuar zërin e tij që ishte melodioz dhe ishin ngritur për ta dëgjuar. Kur kishte aguar, kjo ishte transmetuar dhe ai kishte thënë: “Sikur të kisha ditur se janë duke më dëgjuar, do të isha përpjekur ta këndoja më bukur.” Rujani shënon përmes Malik ibn Mogulit, e ai nga Abdullah ibn Burejde, e ai nga babai i vet, përmbajtjen e ngjashme me atë të djalit të Musait. Aty qëndron që Ebu Musai ka thënë: “Sikur ta dija se është duke më dëgjuar i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) do të kisha kënduar edhe më bukur.” Shënojnë Buhariu (9/81) dhe Muslimi (793) nga Ebu Musai, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Sikur të më shihje duke dëgjuar mbrëmë këndimin tënd. Ty të është dhënë njëri nga fyejt e familjes së Davudit. Nën fjalën fyell nënkuptohet zëri i bukur. Në veprën *Nihaje* qëndron: “E ka krahasuar zërin e tij të bukur, të këndshëm me zërin e melodisë së fyellit.”

⁹¹³ Hadithi është i cekur në faqen e mëparshme dhe është i besueshëm.

dëgjuar.” Në transmetimin nga Abdurrahman Ibn Mutabbibi qëndron që ka thënë: “Të vajtuarit gjatë leximit të Kur’anit është novacion.”

Në transmetimin e djalit të vet Abdullahut, Jusuf ibn Musait, Ja’kub ibn Buhariut, Ikrimes dhe Ibrahim ibn Harithit qëndron se ka thënë: “Leximi melodik i Kur’anit nuk më pëlqen, përveç nëse është i pikëllueshëm, apo nëse dikush e lexon atë me melankoli sikur që e lexonte atë Ebu Musai.” Transmetimin nga Salihu: “Zbukuroni Kur’anin me zërat e juaj” e ka komentuar me fjalët: “Përmirësone.” Në transmetimin e Merveziut: “Allahu asgjëje nuk i ka lejuar diç siç i ka lejuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), zë të bukur me të cilin me melodiozitet do ta lexojë Kur’anin”, dhe: “Nuk na takon neve ai që nuk e zbukuron zërin gjatë leximit të Kur’anit”, ka transmetuar që Ibn Ujejne ka thënë: “Kjo domethënë, të jetë i pavarur në saxe të Kur’anit.”

Shafiu ka thënë: “Kjo domethënë: Kush nuk e ngritë zërin”, ia kanë cekur hadithin e Muavi ibn Kures mbi rastin e leximit të sures Fet’h dhe përsëritjes së ajetit, e Ebu Abdullahu e ka mohuar atë që është në kuptim të zbukurimit të leximit dhe i mohon të gjitha hadithet mbi lejen e leximit melodik të Kur’anit.

Ibn Kasimi transmeton nga Maliku që ishte i pyetur mbi zbukurimin e zërit gjatë namazit, e ai ka thënë: “Nuk më pëlqen.” Ka thënë edhe këtë: “Ky është zbukurim të cilin e zbatojnë për ta shpërblyer zërin e vet.”

Në mesin e atyre që zbukurimin e zërit e konsiderojnë të qortuar është edhe Enes ibn Maliku, Seid ibn Musejjebi, Seid ibn Xhubejri, Kasim ibn Muhammedi, Hasani, Ibn Sirini dhe Ibrahim Nehaiu. Abadullah ibn Jezid Akberi ka thënë: E kam dëgjuar një njeri duke e pyetur Ahmedin: “Çfarë thua mbi zbukurimin e zërit gjatë leximit të Kur’anit?” Ai i tha: “Si quhesh ti?” Njeriu tha: “Muhammed.” Ai e pyeti: “A kishe dëshiruar që dikush të të thërras: “Muameed.” Kadi Ebu Ja’la tha: “Ky është tregues i qartë se sa e kanë konsideruar atë të qortuar.” Hasan ibn Abdulaziz Xhereviu ka thënë: Një njeri me testament ma ka lënë një shërbëtore e cila e zbukuronte zërin gjatë leximit dhe ajo ishte pjesë e rëndësishme e trashëgimisë. E pyeta Ahmed ibn Hanbelin, Harith ibn Miskinin dhe Ebu Ubejden se si ta shes atë. Ata më thanë që ta shes atë si çdo tjetër. Unë thash që ashtu mund të humb në çmimin e saj, e ata më thanë që ta shes atë si të rëndomtë.” Atë e kanë thënë sepse dëgjimi i të lexuarit të saj ishte i qortuar dhe nuk është e lejuar që të llogaritet si të ishte këngëtare.

Ibn Bettali ka thënë: “Një grup konsideron se Kur’anin duhet lexuar me melodiozitet dhe që ky zbukurim i zërit njëkohësisht është edhe përsëritje gjatë leximit.” Ata që konsiderojnë se disa shkronja duhet të zgjaten gjatë leximit dhe me melodiozitet janë Ibn Mubareku, Nadr ibn Shumejli, e prej atyre që konsiderojnë të lejuar leximin me melodiozitet të Kur’anit është Taberiu. Umer el-Hattabi i ka thënë Ebu Musasë: “Na përkujto Zotin tonë.” Ebu Musai lexonte dhe e zbukuronte

zërin. Atëherë Umeri tha: “Kush mund ta zbukurojë zërin dhe të lexojë si Ebu Musai, le të bëjë ashtu.” Ukbe ibn Amiri ishte njëri nga lexuesit të cilët e bënë atë me zërin më të bukur dhe me ekzekutimin më të mirë. Umeri i ka thënë t’ia lexonte një sure dhe ai e lexonte atë. Umeri qante dhe thoshte: “Kur nuk do të kisha thënë që edhe ajo sure është shpallur.” Leximin melodik e kanë lejuar edhe Ibn Abbasi dhe Ibn Mes’udi. Transmetohet nga Ata’ ibn Ebu Rebbahu që ka thënë: “Abdurrahman ibn Esved ibn Jezidi e zbukuronte zërin e vet në xhamia gjatë ramazanit.” Tahaviu transmeton nga Ebu Hanife dhe nxënësit e tij që kanë dëgjuar leximin e Kur’anit me melodiozitet. Muhammed ibn Abdulhakemi ka thënë: “E kam parë babanë tim, Shafiun dhe Jusuf ibn Umerin duke dëgjuar ekzekutimin melodik të Kur’anit.” Këtë e ka pranuar edhe Ibn Xherir Taberiu.

Ata që lejojnë, e citojnë Taberianin si argument: “Kuptimi i hadithit është zbukurimi i zërit.” Melodioziteti i pranueshëm është që lexuesi i Kur’anit ta mallëngjejë dhe ta pikëllojë dëgjuesin, mu sikurse që është qëllimi i këngës zgjimi i kureshtjes së dëgjuesit. Sufjani transmeton nga Zuhriu e ai nga Ebu Seleme, e ai nga Ebu Hurejre, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Allahu asgjëje nuk i ka lejuar diç siç i ka lejuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), zë të bukur me të cilin do ta lexojë Kur’anin me melodiozitet.” Ata të cilët këtë e marrin si argument konsiderojnë se kjo është logjike, që leximi melodik i Kur’anit mund të ekzekutohet vetëm me zë të bukur, me të cilin do të zgjohej kureshtja. Ky hadith ka edhe transmetimin:

((مَا أَدْنَى اللَّهِ لَشَيْءٍ مَا أَدْنَى لِنَبِيِّ حَسَنِ الرَّثْمِ بِالْقُرْآنِ))

“Allahu askujt nuk i ka lejuar diç siç i ka lejuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), zë të bukur me të cilin do ta lexojë Kur’anin me melodiozitet dhe atë do ta bëjë me zë.”

Ata të cilët këtë e marrin për argument, konsiderojnë që është logjike se leximi melodik mund të ekzekutohet vetëm me zë të bukur, me të cilin do të tërhiqej vëmendja. Ky hadith ka edhe komentimin: ((مَا أَدْنَى اللَّهِ لَشَيْءٍ مَا أَدْنَى لِنَبِيِّ حَسَنِ الصَّوْتِ يَتَعَنَّى بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ)) “Allahu askujt nuk i ka lejuar diçka siç i ka lejuar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) zë të bukur, me të cilin do ta lexojë në mënyrë melodike dhe atë me zë të lartë.”

Taberiu thotë: “Ky hadith është argumenti më i qartë për qëndrimin tonë. Sikur të ishte ashtu, siç thotë Ibn Ujejne, e kjo është, që ajo ta tërheqë atë nga diç tjetër, atëherë theksimi i zërit të bukur dhe leximi me zë i tij nuk do të kishte kurrfarë kuptimi.” Është e njohur që arabët nën kuptimin këndim (teganni) mendojnë mbi këndimin e Kur’anit i cili ekzekutohet me zë melodik dhe të zëshëm. Poeti ka thënë:

I ka kënduar vargjet të cilat ti i ke thënë

*Vetëm kënga këto vargje mund t'i zbukurojë.*⁹¹⁴

Pohimi që këndimi është në kuptimin e preokupimit nga ndonjë gjë, është i papranueshëm dhe nuk e dimë nëse ndonjë njohës i gjuhës arabe e ka thënë atë.

Sa i përket argumentimit të tij përmes përmirësimit dhe komentimit të A'ashit i cili ka thënë:

"Isha njeriu i cili kohën e kaloi në Irak

*Me eshtra të dobët dhe me qëndrim të gjatë,"*⁹¹⁵

ai pohon se me këtë nënkuptohet që njeriu kohë të gjatë ka qenë i pavarur, por kjo është gabim. A'ashi në këto vargje ka menduar mbi qëndrimin e gjatë. Në atë kuptim janë edhe fjalët e Allahut: [الأعراف: 92] {كَأَنَّ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا} [...] **...sikur nuk ekzistuan fare aty...**] [El-A'raf: 92] Ngjashëm është edhe me argumentimin e tij me vargje.

Të dyve nuk na nevojitet jeta për atë vëlla,

*E kur të vdesim edhe më pak do t'i duhemi ndokujt.*⁹¹⁶

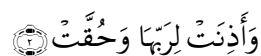
Nëse dikush dëshiron që këndimin dhe leximin e Kur'anit me melodiozitet ta lidh me këtë dhe në këtë mënyrë, atëherë kjo është larg nga të kuptuarit e Arabëve prandaj pasojat e gabimit të tij janë më të mëdha. Atëherë, kjo do të nënkuptohej se Allahu nuk e ka lejuar të Dërguarin e vet që Kur'anin ta lexoj me melodiozitet por e ka lejuar dhe e ka porositur që të tregohej ndryshe çfarë në të vërtetë është. Kjo është dukshëm e papranueshme.

Mbi papranueshmërinë e komentimit të Ibn Ujeines tregon edhe fakti që është e pamundur që njerëzit të ndihen të pavarur nga Kur'ani, ose që dikush të përshkruhet, që e ka apo nuk e ka të lejuar, përveç nëse lejimi te Ibn Unejne nuk do të thotë udhëzim apo lejueshmëri. Nëse është ashtu, atëherë ky është gabim i dyfishtë, i pari që është gabim nga ana gjuhësore, e i dyti pse paraqitet kuptim i pamundur. Sa i përket gjuhës, esenca është: dikush e ka dëgjuar bisedën e ndokujt. Ai e dëgjon atë dhe heshtë siç thotë i Lartësuar:

⁹¹⁴ Vargjet i ka treguar Hasani dhe ai është në *Divanin* e tij (faqe 420).

⁹¹⁵ Në *Divanin* e tij (faqe 25) ku e lavdëron Kajs ibn Ma'diekrib Kindiun. Ka të bëjë me komentimin, ku disa e mbështesin mendimin që fjala e cekur në hadith "teganna" do të thotë melodike, këndimi i Kur'anit me zë melodik, derisa të tjerët mendojnë se ka të bëjë me "istagana" (të jesh i pavarur në saje të Kur'anit).

⁹¹⁶ Këto vargje gjenden në veprat: *Hamase basrije* (2/55), *Egani* (13/127) dhe në *Zejul-l-emali* (faqe 73).

“Dhe dëgjon dhe i bindet Zotit të tij, - dhe duhet të bëjë kështu.” [El-Inshikak: 2]

Në kuptimin që e ka dëgjuar Zotin e vet dhe është i obliguar mbi atë, ose siç thotë Adijj ibn Zejd:

E tërë brenga ime është në shqisa dhe në të dëgjuarit.⁹¹⁷

Kuptimi i fjalëve: “Allahu nuk ia ka lejuar asgjëje”, është që Allahu nuk ka dëgjuar asgjë e as nuk e dëgjon bisedën e njerëzve, siç e dëgjon leximin e Kur’anit nga i Dërguari i Vet (صلى الله عليه وسلم). Me këtë ka përfunduar ligjërimi i Taberit.

Ebu Hasan ibn Bettali ka thënë: “Edhe në këtë mund të ketë probleme, bile në bazë të transmetimit të Ibn Habbabit, që atij i ka treguar Musa ibn Ali ibn Rebbahu, duke transmetuar nga babai i vet, e ai nga Ukbe ibn Amiri, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

Mëshohuni me Kur’anin dhe lexoni atë me (zë të ëmbël) melodiozitet. Mësoni (shënoni) atë, pasha Atë që udhëheq me jetën time, ai më shpejt ikën se deveja që shkeputet nga kapistra e vet.”⁹¹⁸ Umer ibn Shejbe ka thënë:

Ebu Asim Nebilit ia kanë përmendur komentimin e Ibn Ujejnes mbi fjalët: “Zbukuroni zërin gjatë leximit të Kur’anit”, thua se ajo është pavarësi, në çka ai ka thënë: “Ebu Unejne nuk ia ka qëlluar aspak. Neve na tregonte Ibn Xhurejxhi, nga Ata’i, e ai nga Ubejd ibn Umejri, që ka thënë: “Davudi, i dëguari i Allahut, kishte një instrument muzikor me të cilin ekzekutonte melodi me të cilat i bënte dëgjuesit të qanin, e edhe edhe ai, vet instrumenti, sikur qante.”

Ibn Abbasi ka thënë: “E lexonte Zeburin në shtatëdhjetë mënyra dhe melodi dhe në atë mënyrë me të cilën i mallëngjente ata që e dëgjonin.” Shafi u ishte pyetur mbi komentimin e Ibn Ujejnes, e ai kishte thënë: “E dimë për këtë, por sikur të kishte dashur të tregonte mbi pavarësinë, atëherë do të kishte thënë: “Kush nuk pavarësohet me Kur’an, ndërkaq, pasi që ka thënë: “Këndoni dhe lexoni me melodiozitet Kur’anin”, e dimë që ka dashur të thotë mbi melodiozitetin dhe këndimin e rrjedhshëm të Kur’anit.”

⁹¹⁷ Në veprën *Emali Ibn Shexheri* (2/36) në veprën *Divan Ibn Adijj* (faqe, 172).

⁹¹⁸ Zinxhiri i fortë i transmetuesve. Shënon Ahmedi (4/146) përmes Ali ibn Is’hakut nga Ibn Mubareku, e ai nga Musa ibn Aliu, e ai nga babai i vet, e ai nga Ukbe: “Mëshohuni me Librin e Allahut, dhe përsëriteni atë. Mësojeni atë me zë të ëmbël, melodik. Pasha Atë i Cili udhëheq me jetën time, ai humbet më lehtë se deveja që shkeputet nga kapistra.”

Disa dijetarët kanë thënë se melodioziteti dhe zbukurimi i zërit gjatë leximit ka ndikim më të madh te dëgjuesi dhe psikika e tyre dhe është më tërheqës për dëgjim dhe të menduar. Në atë mënyrë fjala e tij më mirë dëgjohej, ndërsa kuptimi ka ndikim më të madh në zemrën e njeriut. Kjo është ndihmë për realizimin e qëllimit dhe është si ëmbëlsirë që vihet në ilaç (bar) që më lehtë të kapërdihet dhe të lirohet nga sëmundja. Ose si mëlmesa dhe erëzat që vihen në ushqim që ushqimi të bëhet më i këndshëm dhe i shijshëm. Ose sikur stolitë dhe parfumi i gruas e cila i përdor ato që të bëhet më tërheqëse për bashkëshortin e vet.

Të tjerët, thonë se nefsi-epshi është i nënshtruar ndaj kënaqësisë së melodiozitetit të muzikës dhe kështu melodioziteti i Kur'anit është zëvendësim i melodiozitetit të këngës, sikur që ekziston zëvendësim për çdo lloj të haramit me diç që është më e mirë se ai. Për shembull, dhënia pas profecisë dhe parashikimit të së ardhmes-fallit është zëvendësuar me istiharin i cili është shenjë e të besuarit në Një Zot dhe në nënshtrimin ndaj Tij. Amoraliteti është zëvendësuar me martesën, bixhozi është zëvendësuar me gara me kuaj dhe shpërblimin për atë. Dëgjimi i melodive të shejtanit është zëvendësuar me dëgjimin e melodive të Kur'anit të cilat janë meloditë e Mëshiruesit. Shembuj të këtillë ka shumë.

Disa dijetarë thonë se ajo që është e ndaluar duhet të ketë diç negative në të, që të mbizotërojë ose të jetë negative në tërësi, e leximi melodik i Kur'anit nuk përmban asgjë nga kjo. Leximi melodik nuk e ndryshon kuptimin dhe as nuk është pengesë në mes dëgjuesit dhe të kuptuarit të asaj që lexohet. Sikur t'i shtoheshin shkronjat, siç e thonë këtë, ata të cilët e ndalojnë këndimin melodik të Kur'anit, atëherë fjala do ta humbiste kuptimin e vet dhe do ta pengonte dëgjuesin në të kuptuarit të asaj që lexohet dhe ai nuk do ta dinte kuptimin e vërtetë, e fakti është që nuk është ashtu.

Gjithashtu, ekziston mendimi, që melodioziteti dhe këndimi melankolik është diç që ka të bëjë me ekzekutimin. Ndonjëherë kjo është e natyrshme dhe e lindur, e ndonjëherë është çështje e përpjekjeve (të mëdha). Mënyra e ekzekutimit nuk e ndërron kuptimin e fjalëve që mësohen. Ato varësisht nga cilësia e zërit të atij që lexon, shqiptohen thellësisht më lartë dhe të ngjashme. Ndërkaq, këto mënyra janë të lidhura me të shqiptuarit e harfeve-shkronjave, e melodioziteti dhe ekzekutimi janë të lidhura me zërin. Të gjithë transmetimet mbi këtë është vështirë të numërohen, për dallim nga transmetimet që flasin mbi shqiptimin e harfeve – shkronjave. Prandaj, këto transmetime janë transmetuar ashtu siç janë thënë, e transmetimet mbi melodiozitetin është e pamundur të transmetohen në mënyrë të tillë, por është transmetuar ajo që ka mundur të transmetohet, siç është përsëritja nga surja Fet'h nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), si "a" ja e zgjatur trefish. Disa thonë që melodioziteti është i kushtëzuar me dy gjëra: me zgjatjen dhe me melodiozitetin e këndimit. Dihet besueshëm që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e

zgjaste zërin gjatë leximit si për shembull, kur e zgjaste zërin gjatë këndimit Er-Rahman dhe Er-Rahim dhe që e përsëriste zgjatjen.

Kundërshtarët e këtij qëndrimi thonë se argumentet janë në anën e tyre nga shumë arsye. Njëra prej tyre është transmetimi nga Hudhejfe ibn Jemani që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِقْرُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا، وَإِيَّاكُمْ وَلُحُونِ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْفُسْقِ، فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ فِي مِنْ بَعْدِي أَقْوَامٌ يُرْجَعُونَ بِالْقُرْآنِ تَرْجِيعَ الْغَنَاءِ وَالنَّوْحِ، لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، مَفْتُونَةٌ قُلُوبُهُمْ، وَقُلُوبُ الَّذِينَ يُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ))

“Këndoni Kur’anin me melodiozitetin dhe zërin e Arabëve, e kujdesuni mirë që të mos e lexoni me melodiozitetin e ehlul-kitabijëve dhe mëkatarëve. Pas meje do të vijin njerëz të cilët Kur’anin kanë për ta kënduar duke ulëritur. A këndimi nuk do ta kaloj shërfyellin (pjesën e sipërme të laringut) e tyre. Do të jenë me zemra të mashtruara edhe ata edhe ata të cilëve do t’u pëlqejë këndimi i tyre i Kur’anit.”⁹¹⁹

Këtë hadith e shënon Ebu Hasan Reziu në *Texhridussiha*, Ebu Abdullah Hakim Tirmidhiu në *Nevadirul-usul*. Kadi Ebu Ja’la në *Xhamiun*, si argument e merr këtë hadith në të cilin përmenden parashenjat e Ditës së Kijametit, e përmendet edhe siç vijon:

((أَنْ يَتَّخِذَ الْقُرْآنُ مَرَامِيرَ، يَقْدَرُ مَوْنٌ أَحَدَهُمْ لَيْسَ بِأَفْرَئِهِمْ وَلَا أَفْضَلِهِمْ مَا يَقْدَرُ مَوْنُهُ إِلَّا لِيُعْجِبَهُمْ غِنَاءٌ))

“Kur’anin kanë për ta marrë si këngën. Do t’i jepet përparësi atij që nuk është njohës më i mirë i Kur’anit, e nuk është më i mirë as në mesin e tyre. Do t’i jepet përparësi vetëm për shkak të asaj që t’ua këndonte Kur’anin.”⁹²⁰

⁹¹⁹ Hadithin e shënon Taveraniu në *Evsat* dhe Bejhekiu në *Shuab* përmes Bekiut, e ai nga Husejn Fizariu, e ai nga Ebu Muhammedi, e ai nga Hudhejfe. Hadithi nuk është i besueshëm. Bakiu bënë tedlis nga transmetuesit e dobët por ka edhe shumë anane. Ebu Muhamedi është i panjohur.

⁹²⁰ Ky hadith është i besueshëm dhe e shënon Ahmedi (3/494) nga Shurejku, e ai nga Ebu Jakzani Uthman ibn Umejri, e ai nga Zazani e ai nga Ulejme, e ai nga Abbasi që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke thënë: “Më mirë për ju është të vdisni se të përjetoni gjashtë gjëra: përfaqësuesin e shfrenuar (amoral), vrasje të lehta, shkëputja e lidhjeve fafefsionore dhe gjeneratën e cila Kur’anin ka për ta marrë si këngë. Ka për t’u dhënë përparësi atyre me zë të bukur, madje nëse ata do të ishin njohës shumë të pakët të fesë dhe parimeve.” Zinxhiri i transmetuesve është i dobët për shkak të dobësisë së Shurejkut dhe Ebu Jakzanit, por hadithi është i besueshëm. Atë e shënojnë Taveraniu dhe Ibn Shahini nga Musa Xhuheriu, e ai nga Zazani që ka thënë: “Ekziston transmetim, që e vërteton këtë transmetim, i shënuar te Ahmedi (6/22, 23) nga Avf ibn Malik dhe tjetri nga Hakem ibn Amr Gifari te Hakimi (3/443). Të gjitha këto transmetime i japin besueshmëri transmetimit dhe e fuqizojnë transmetimin e parë. Në veprën Isabe qëndron, në

Gjithashtu ceket që Zijad Nehdi ka ardhur te Enesi me nxënësit e tjerë dhe i është thënë: “Lexo!”, e ai e ngriti zërin dhe me zë e zbukuronte leximin. Kishte zë kumbues. Enesi e zbuloi fytyrën të cilën e kishte të mbuluar me një pjesë të pëlhurës së zezë dhe tha: “Hej ti! Nuk kanë bërë ashtu.” Enesi kishte shprehur që, kur shihte diç që nuk i pëlqente ta zbulonte fytyrën.

Disa dijetarë theksojnë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), ia ka ndaluar zbukurimin e zërit gjatë thirrjes së edhanit myezinit të vet. Ibn Xhurejxhi shënon nga Ata’, e ai nga Ibn Abbasi që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka pasur muezinin që edhanin e këndonte me melodiozitet, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((إِنَّ الْأَذَانَ سَهْلٌ سَمِعَ، فَإِنْ كَانَ أَذَانُكَ سَهْلًا سَمِعًا، وَإِلَّا فَلَا تُؤَدِّنْ))

“Edhani është i lehtë dhe i këndshëm, prandaj nëse edhanin e ke të tillë, atëherë këndoje atë, e nëse nuk e ke të tillë hiq dorë prej tij.” Hadithin e shënon Darekutni.⁹²¹

Abdul Gani Seid Hafidhi shënon transmetimin nga Katade, e ai nga Abdurrahman Ibn Ebu Bekri, e ai nga babai i tij se ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) këndonte duke e zgjatur zërin por pa melankoli.”

Një grup dijetarësh konsideron që melankolizmi dhe zgjatja e kërkon shqiptimin e hemzes në fjalët që nuk e kanë atë, që të zgjaten ato fjalë që nuk duhet zgjatur dhe zgjatjen e një elifi sikur të ishin më tepër, vavët sikur të ishin më tepër, jait sikur të ishin më tepër. Mënyra e tillë sjellë deri te zgjerimi i Kur’anit, e kjo nuk është e lejuar.

Të tjerët thonë, që në këtë, në mes të lejuarës dhe të asaj që nuk është e lejuar, nuk ka kufi. Sikur të vendosej kufi i caktuar, kjo do të ishte përcaktim në Librin e Allahut dhe në fenë e Tij. Sikur të mos vendoseshin kufijtë, atëherë bërësit do t’i lejohej që zërat e caktuar t’i përsëris sa dëshiron, që të ulërij dhe që të përsëris sa të dëshirojë, që të prodhojë melodi të ndryshme, që do të ishin të ngjashme me këngën, sikur që këngëtarët dhe kompozitorët atë e bëjnë me vargjet dhe shumë lexues të Kur’anit kur e përcjellin xhenazen. Këtë e bëjnë shumë lexues të tjerë, çka nënkupton ndryshimin e Librit të Allahut dhe këndimin siç e bëjnë atë me poezitë dhe këngën. Ata kompozojnë dhe bëjnë melodi me paturpësi ndaj Allahut dhe ndaj Librit të Tij dhe tallen me Kur’anin, duke iu dorëzuar zbukurimit dhe stolisjes së

biografinë mbi Abbasin: “Ibn Shahini përmes Kasimit, e ai përmes Ebu Umames, e ai nga Abbas Gifariu, as’habit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) shënon....” e pastaj i cekë kualitetet e tij.

⁹²¹ Hadithin e shënon Darekutni (1/239). Në zinxhirin e transmetuesve është Is’hak ibn Ebu Jahja Kabi, Edh-Dhehebiu në *Mizan* thotë se ai nuk është kurrfarë transmetuesi sepse i transmeton transmetimet e papranueshme. Hadithi është shumë i dobët.

shejtanit, e këtë nuk e lejon asnjëri nga dijetarët Islam. Është e njohur që melodioziteti dhe këndimi melankolik është gjë e cila shumë shpejt sjellë deri te të lartpërmendurat. Pengimi i mënyrës së tillë është sikur pengimi i mjeteve që qojnë në të ndaluarat. Ky është rezultati i fundit i argumentimit edhe për të parët edhe për të dytët.

Melodioziteti dhe zbulurimi i zërit mund të jetë dy llojesh: Njëri është dhuntia natyrore kur këndohet pa përpjekje, ushtrime ose mësim dhe kur njeriut i lihet të mësojë sipas dëshirës, në mënyrë të caktuar dhe me melodi të caktuar. Kjo është e lejuar. Në rast se do ta kishte ndihmuar talentin e vet duke e zbuluar dhe rregulluar këndimin e vet, sikur që Ebu Musa Esh'ariu i ka thënë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم): “Sikur të dija që je duke më dëgjuar, do të isha munduar që edhe më mirë të këndoja” dhe sikur ta këndonte atë me pikëllim, dhe ta kaplonte dashuria, dëshira e madhe, nuk do të mund të përmbahej nga ajo që dëgjuesin ta pikëllojë dhe ta mallëngjëjë me këndim, e sikur dëgjuesit ta pranonin atë në mënyrë të bukur sepse kjo ju pëlqen, edhe pa përpjekje shtesë nga ana e lexuesit, kjo do të ishte e natyrshme e jo artificiale, e thjeshtë e jo me përpjekje. Kështu bënë selefitë dhe lexuesit e tillë të Kur'anit i dëgjonin. Ky lloj i melodiozitetit dhe i melankolizmit është i lejuar. Këndimi i tillë ka ndikim te dëgjuesi, edhe te lexuesi. Rreth kësaj mënyre nuk janë në kundërshtim dhe paraqesin argumente edhe grupi i parë edhe grupi i dytë.

Mënyra e dytë është që kjo të mësohet. Nuk ekziston talent natyrorë por kjo realizohet me përpjekje dhe me ushtrime, sikur që mësohen meloditë e ndryshme për këngën, të realizuara me nota të ndryshme, që mund të realizohen vetëm me përpjekje, ushtrime dhe me mësim. Këtë mënyrë gjeneratat e vjetra e kanë urreyer, qortuar, kritikuar dhe mësimin e tillë e kanë penguar. Ata i kanë qortuar të gjithë ata që kanë mësuar ashtu. Ata që e kritikojnë mësimin e tillë flasin mbi këtë mënyrë të mësimin.

Me këtë sqarim zhduken mosmarrëveshjet rreth mësimin dhe shihet çka është e drejtë. Çdonjëri që e njeh mënyrën e jetës së gjeneratave të para, me siguri e dinë që ata nuk kanë pasur asgjë me leximin e Kur'anit siç e bëjnë atë këngëtarët, duke i mësuar meloditë e caktuara. Ata janë më të ndershëm nga ajo që të mësonin në mënyrë të tillë dhe që ta praktikonin atë. Dihet besueshëm se ata kanë lexuar mallëngjyeshëm dhe me melodiozitet, që i kanë zbuluar zërat e vet gjatë leximit, e ndonjëherë lexonin me melodiozitet e ndonjëherë me butësi. Kjo është gjë e lindur dhe këtë Ligjdhënësi nuk e ka ndaluar për shkak të vet natyrës së njerëzve, por mbi këtë nxitë dhe tregon që edhe Allahu e dëgjon lexuesin e tillë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) thotë: “Neve nuk na takon ai që nuk e lexon Kur'anin rrjedhshëm me melankoli.” Në këtë hadith janë dy gjëra: njëra prej tyre është që të gjithë ta praktikojmë atë, e e dyta, që t'i refuzojmë të gjithë ata që nuk e pasojnë praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

Kreu mbi praktikën e të Dërguarit (ﷺ) gjatë vizitës së të sëmurit

فصل في هديه صلى الله عليه وسلم في عيادة المرضى

I Dërguari (ﷺ) i vizitonte as'habët e vet të sëmurë. Theksohet se e ka vizituar edhe të riun e ehlul-kitabiut, i cili e ka shërbyer, kur djaloshi ishte i sëmurë,⁹²² si edhe xhaxhain e vet, i cili ishte mushrik (politesit).⁹²³ Edhe njërit edhe tjetrit ia ka ofruar që ta pranojnë Islamin, e xhaxhai i tij nuk e pranoi.

Kishte shprehur që t'i afrohej të sëmurit, të ulej te koka e tij dhe ta pyeste për gjendjen e tij me fjalët "Si ndihesh?"

Theksohet që, mandej e ka pyetur të sëmurin: "A kishe dëshiruar diç?"

Nëse i sëmuri ka deklaruar që dëshironte diç, e i Dërguari (ﷺ) e dinte që ajo nuk do t'i bëjë dëm, urdhëronte që t'i sillej ajo.

Me dorën e djathtë e përshkonte të sëmurin duke thënë:

⁹²² Këtë hadith e shënon Buhariu (3/176) nga Enes Ibn Maliku që ka thënë: "Një i ri jehud i ka shërbyer të Dërguarit dhe ishte sëmurë. I Dërguari (ﷺ) kishte shkuar për ta vizituar. Ishte ulur te koka e tij dhe i kishte thënë: "Pranoje Islamin! Djaloshi e kishte shikuar babain e vet i cili i kishte thënë: "Dëgjoje babain e Kasimit (do të thotë të Dërguarin (ﷺ)). Djaloshi e kishte pranuar islamin. I Dërguari (ﷺ) kishte dalë nga shtëpia e djaloshit dhe kishte thënë: "Falënderimi i takon Allahut, i cili e shpëtoi atë nga zjarri i Xhehennemit." Këtë hadith e shënon Ebu Davudi (3095).

⁹²³ Këtë rast e shënon Buhariu (3/176) nga Seid ibn Musejjibi, e ai nga babai i vet, që i ka thënë: "Kur Ebu Talibi ishte duke vdekur, erdhi te ai i Dërguari (ﷺ) dhe aty e kishte takuar Ebu Xhehl ibn Mugiren. I Dërguari (ﷺ) ka thënë: "O xhaxha, thuaj: "Nuk ka të adhruar tjetër përveç Allahut, deklaraten të cilën do ta vërtetoj te Allahu për ty. Ebu Xhehli dhe Abdullah ibn Umejje thanë: "O Ebu Talib, vallë a do ta braktisësh fenë e Abdul-Mutalibit? I Dërguari (ﷺ) kërkonte nga xhaxhai që ta pranonte islamin, derisa ata dy e përsëritnin të njëjtën pyetje gjithnjë derisa Ebu Talibi nuk i shqiptoi fjalët e fundit që është duke mbetur në fenë e Abdul-Mutalibit. Refuzoi që ta shqiptonte shahadetin. I Dërguari (ﷺ) kishte thënë: "Pasha Allahun kam për të kërkuar falje për ty gjithnjë derisa nuk më ndalohet." Pastaj Allahu shpalli: "Nuk është e drejtë për Pejgamberin e as për besimtarët të kërkojnë falje për idhujtarët, edhe nëse janë të afërt të tyre, pasi që ta kenë të qartë se me të vërtetë ata (idhujtarët) janë banues të xhehennemit." [Et-Tevbe: 113]. Allahu në lidhje me Ebu Talibin i ka shpallur të Dërguarit (ﷺ): "Është e vërtetë se ti nuk mund ta udhëzosh atë që do ti, por Allahu udhëzon kë të dojë dhe Ai është që di më së miri për të udhëzuarit." [El-Kasas: 56]. Hadithin e shënon Muslimi (24).

((اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ، أَذْهِبِ الْبَأْسَ، وَاشْفِهِ أَنْتَ الشَّافِي، لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا))

*"Allahu im, Sunduesi i njerëzve, largoje sëmundjen. Shëroje atë, sepse Ti je Shërues, nuk ka shërim përveç shërimit tënd, shërim që sëmundja të mos i mbetet."*⁹²⁴

Thoshte:

((امْسَحِ الْبَأْسَ رَبَّ النَّاسِ، بِيَدِكَ الشِّفَاءُ، لَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا أَنْتَ))

"Zhduke sëmundjen Sunduesi i njerëzve. Në fuqinë Tënde është shërimi dhe atë mund ta japësh vetëm Ti."

Për të sëmurin lutej deri tri herë, sikur që lutej për Sa'din:

((اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا))

*"Allahu im, shëroje Sa'din! Allahu im shëroje Sa'din! Allahu im shëroje Sa'din!"*⁹²⁵

Kur vinte te i sëmuri i thoshte: ((لَا بَأْسَ طَهْرٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ)) *"Mos u brengos, pastrim nëse Allahu do."*⁹²⁶

Ndonjëherë thoshte:

((كَفَّارَةٌ وَطَهْرٌ)) *"Ky është shpagim dhe pastrim."*

Nëse ndokush kishte ithatin, ose ndonjë plagë, ose ndonjë dhembje, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e vinte gishtin tregues mbi tokë, pastaj e ngritte atë dhe shqiptonte: "Bismil-lahi, me pluhurin e tokës tonë, të përzier me pështymën e ndonjërit prej nesh, shërohet i sëmuri ynë, me lejen e Sunduesit tonë."

((بِسْمِ اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا، بِرِيقَةٍ بَعْضِنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا، بِإِذْنِ رَبِّنَا))

"Bismi-lahi turbetu erdina bi rikati ba'dina jushfa sekimuna bi idhni Rabbina."

Kjo është shënuar në të dy *Sahihët*.⁹²⁷

⁹²⁴ Hadithin e shënon Buhariu (1/176), Muslimi (2191) nga Aisha, e edhe transmetimin tjetër e shënon Buhariu.

⁹²⁵ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/103), Muslimi (3/1253) dhe (8) nga Sa'di.

⁹²⁶ Hadithin e shënon Buhariu (10/103) nga Ibn Abbasi, e transmetimi tjetër është te Ibn Sunniu.

Ky hadith e përgënjeshtrojnë hadithin mbi shtatëdhjetë mijë vetë që do të hyjnë në Xhennet pa dhënë llogari, ku qëndron se ata asnjërit nuk ia shqiptojnë lutjen për shërim dhe nuk duan që asnjëri t'ua lexoj (rukjen).⁹²⁸ Fjalët: nuk lexojnë rukjen është gabim i transmetuesit. E kam dëgjuar Ibn Tejmijjen që thotë: “Hadithi është: “Ata janë ata që nuk kërkojnë t'u bëhet rukja.” Konsideroj se kjo është për shkak të faktit që ata do të hyjnë në Xhennet pa dhënë llogari edhe për shkak të tevhidit të vet. Për atë shkak mohohet që kanë kërkuar të shërohen me rukje. Për atë shkak edhe e përfundon hadithin me fjalët: “Ata mbështeten në Zotin e vet.” Për shkak të mbështetjes së tyre në Zotin e vet, në fenë e vet, në përkushtimin ndaj Allahut, në kënaqësinë e Tij me ta dhe të kërkuarit vetëm nga Ai, ata nuk kërkojnë çfarëdo qoftë nga njerëzit. Nuk kërkojnë as rukje, asgjë tjetër dhe askush nuk mund t'ua pengojë atyre synimin. Parashenjë e keqe dhe imitimi i tyre e dobëson dhe e zvogëlon tevhidin. Ai thotë: “Ai që e lexon rukjen është bamirës, derisa ai që kërkon t'i bëhet rukja është nevojtar. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte rukje, por nuk ka kërkuar që ajo t'i bëhet atij. Ai ka thënë: “Ai që prej jush mund t'i ndihmojë vëllait të vet, le t'i ndihmojë atij.”⁹²⁹

Në hadithin që është i shënuar në dy *Sahihët*, nga Aishja (رضي الله عنها) theksohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur binte në shtrat, i bashkonte dy duart dhe frynte në to, pastaj i këndonte suret Ihlas, Felek dhe Nas. Pas kësaj me dy duart e përshkonte tërë trupin sa mundte ta bënte atë. Fillonte nga koka dhe fytyra, e këtë e bënte tre herë. Aishja (رضي الله عنها) thotë: “Kur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u sëmur, kërkonte që unë t'ia bëja atë.”⁹³⁰

Ky hadith shënohet në tri mënyra. Transmetimi i parë është i përmendur, i dyti është që i ka fryrë vetvetes, i treti që ajo ka thënë: “Fryja në duart e tij dhe me to ia përshkoja trupin, për shkak të bekimit të duarve të tij.” Në transmetimin e katërt qëndron se, kur sëmurej, ia lexonte vetvetes suret e përmendura dhe frynte. Të gjitha këto transmetime e komentojnë njëri-tjetrin. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i frynte vetvetes, por dobësimi dhe dhembja e pengonin që ta përshkonte trupin e vet, e i thoshte Aishes që ajo t'ia përshkonte duart nëpër trupin e tij, pasi që ai frynte në to. Kjo nuk ka kurrfarë lidhje me të kërkuarit që t'i bëhej rukja, po ka thënë se ia përshkonte trupin me duart e tij, pasi që ai frynte në to. Pastaj ka thënë: “Më thoshte që ta bëja unë atë në vend të tij”, në kuptimin që ajo t'ia përshkonte trupin me duart e tij ashtu siç bënte ai.

⁹²⁷ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/176, 177), Muslimi (2194) dhe Ebu Davudi (3855).

⁹²⁸ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/179), Muslimi (220) nga Ibn Abbasi.

⁹²⁹ Hadithin e shënon Muslimi (2199) nga Xhabiri (رضي الله عنه).

⁹³⁰ Hadithin e shënojnë Buhariu (10/178), Muslimi (2192) dhe Ebu Davudi (5056).

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) nuk e kishte praktikë që ta caktonte ditën e vizitës te i sëmuri, e atë nuk e bënte në kohën e caktuar por ummetit të vet ia ka lënë praktikë vizitën e të sëmurit ditën dhe natën dhe në çdo kohë. Në *Musned* është shënuar:

((إِذَا عَادَ الرَّجُلُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ مَشَى فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَجْلِسَ، فَإِذَا جَلَسَ، غَمَرَتْهُ الرَّحْمَةُ، فَإِنْ كَانَ عُذُوًّا، صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ كَانَ مَسَاءً، صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ))

*“Kur njeriu e viziton vëllain e vet musliman, ecën nëpër freskinë e Xhenetit derisa nuk ulet. Kur ulet atë e mbulon mëshira. Nëse këtë e bënë në mëngjes, për të luten shtatëdhjetë mijë melaïke derisa nuk errësohet, e nëse këtë e bënë në mbrëmje, për të luten shtatëdhjetë mijë melaïke derisa nuk agon.”*⁹³¹

Në transmetimin tjetër qëndron:

((مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُعُودُ مُسْلِمًا إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ لَهُ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يَصَلُّونَ عَلَيْهِ أَيَّ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ كَانَتْ حَتَّى يُمْسِيَ، وَأَيَّ سَاعَةٍ مِنَ اللَّيْلِ كَانَتْ حَتَّى يُصْبِحَ))

*“Nuk ka asnjë musliman që e viziton vëllain e vet musliman, e që Allahu të mos i dërgojë shtatëdhjetë mijë melaïke që luten për të, në cilën do kohë të ditës, derisa nuk errësohet, dhe në cilëndo kohë të natës derisa nuk agon.”*⁹³²

I vizitonte të sëmurët edhe për shkak të sëmurjes më të vogël, për shembull, nëse ndokujt i bëheshin sytë me glepë, ose për shkak të sëmundjeve të tjera. Nganjëherë, të sëmurit ia vinte dorën mbi ballë, ia përshkonte kraharorin dhe stomakun edhe thoshte: “Allahu im, shëroje atë.” E nganjëherë ia përshkonte edhe fytyrën.

Kur e shihte që për të sëmurin nuk ka ilaç, thoshte: ((إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ)) – *Ina lil-lahi ve inna ilejhi raxhiun* - “Të gjithë jemi të Allahut dhe tek Ai do të kthehemi.”⁹³³

⁹³¹ Hadithin e shënojnë Ahmedi (612), Ibn Maxhe (1442) dhe zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

⁹³² Hadithin e shënon Ahmedi (754), Tirmidhiu (969), Ebu Davudi (3098). Ebu Davudi thotë: “Ky është i përshkruar si transmetim i Aliut nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) por jo në mënyrë të besueshme.” Hakimi njërën nga zinxhirët i konsideron të besueshëm (3/341), e me të pajtohet edhe Edh-Dhehebiu.

⁹³³ Nuk kemi gjetur hadithe me përmbajtje të tillë. Hejthemi atë e shënon në *Mexhmeun* (2/331) me domethënie të ngjashme nga Ibn Abbasi, që ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Vdekja i ka llahtarit e veta, prandaj kur deri te ju arrin lajmi mbi vdekjen e vëllait musliman, le të thotë: “Të Allahut jemi dhe tek Ai do të kthehemi.” Këtë e shënon Teberaniu në *Kebir*, e në

Kreu mbi praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me prezencën e tij te xhenazja

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka pasur praktikën më të mirë lidhur me xhenazen, më e mirë nga praktika e të gjithë popujve të tjerë. Praktika e tij e përfshinte bamirësinë për të vdekurin dhe qëndrimin që do t'i shërbej atij në varr por edhe në ahiret. E përfshinte bamirësinë edhe për familjen e tij dhe farefisin, por edhe përkushtimin e të gjallëve ndaj nënshtimit ndaj Allahut në mënyrën më të tërësishme, bamirësinë ndaj të vdekurit dhe përgatitjen e tij për te Allahu në mënyrën më të bukur. Qëndronte me as'habët e vet në safe, duke e lavdëruar Allahun, duke e lutur Atë për faljen e të vdekurit, për mëshirën dhe për kalimin nëpër veprat e këqija të të vdekurit. Ecnin përpara tij, derisa e vendosnin në varr. Atëherë ai dhe as'habët e tij qëndronin pranë varrit të të vdekurit duke e lexuar lutjen për ekzistimin e të vdekurit e cila për të ishte më e nevojshme. Pastaj e vizitonin varrin e tij, i jepnin selam dhe luteshin për të sikur që të gjallët e vizitojnë vëllain e vet në këtë botë.

E para që bënte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ishte vizita tek i sëmuri, e përkujtonte atë në ahiret, ia rekomandonte mesazhin, pendimin, i urdhëronte ata që ishin afër tij t'ia përkujtonin shqiptimin e fjalëve "La ilahe il-lallah", që kjo të ishte e fundit që do ta shqiptonte në këtë botë.⁹³⁴

Pastaj, vjen ndalesa për zbatimin e zakoneve të atyre popujve që nuk besojnë në ringjallje: goditja e fytyrës, shqyerja e rrobave, qethja e kokës, vajtimi, mallkimi dhe gjërat e ngjashme.

E ka vendosur edhe praktikën e nënshtimit dhe besimit, të qarit pa ngritjen e zërit, vuajtjen shpirtërore. Atë e bënte dhe thoshte:

zinxhirin e transmetuesve është Kajs ibn Rebi' Esdi mbi të cilin ekzistojnë divergjenca se a është i besueshëm a jo.

⁹³⁴ Hadithin e shënojnë Muslimi (916), Tirmidhiu (976), Ebu Davudi (3117), Nesaiu (4/5) nga Ebu Seid El-Hudriu, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Të vdekurit e juaj përkujtoni me La ilahe il-lallah." Shënojnë Ebu Davudi (3116), Hakimi (1/351), Ahmedi (5/233) me zinxhir të mirë të transmetuesve nga Muadh ibn Xhebeli, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Fjalët e fundit të cilit do të jenë "la ilahe il-lallah" ka për të hyrë në Xhennet." Këtë e vërteton edhe transmetimi i Ebu Hurejres te Ibn Hibbani (719): "Përkujtoni ata që janë duke vdekur me la ilahe il-lallah." Ai i cili gjatë vdekjes fjalët e fundit do t'i ketë "la ilahe il-lallah ka për të hyrë në Xhennet një ditë pa e pasur parasysh se çfarë ka bërë para kësaj.

((تَذْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ وَلَا تَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي الرَّبَّ))

“Syri loton, zemra vuan, por e themi atë me çka është i kënaqur Zoti ynë.”⁹³⁵

E ka bërë që praktika e ummetit të tij të jetë falënderimi ndaj Allahut dhe që çdo gjë që e godet është nga Allahu dhe te Ai do të kthehemi, dhe që të jetë i kënaqur me Allahun. Të gjitha këto nuk i mohonin lotët e syve dhe pikëllimi e zemrës. Për këtë ishte më i kënaqur me caktimin e Allahut. Edhe përkundër të gjitha këtyre, qante për birin e vet Ibrahimin, duke vuajtur për të dhe nga mëshira atërore. Zemrën e kishte të mbushur me kënaqësinë e Allahut dhe falënderimin ndaj Tij, e gjuha e tij përherë e përmendte dhe e lavdëronte Atë.

Pasi që ishte vështirë që këto dy gjëra të pajoheshin, një njeri besimtar, ditën kur i vdiq djali, ai qeshte, e njerëzit e pyesnin: “Si mund të qeshësh në këtë vështirësi?”, e ai tha: “Allahu e ka përcaktuar caktimin e unë dëshiroj të jem i kënaqur me dispozitën e Tij.”

Kjo paraqiste problem për disa dijetarë dhe kanë thënë: “Si ka qarë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kur i vdiq djali Ibrahim, e ai ishte njeriu më i kënaqur me caktimin e Allahut, e kënaqësia e këtij besimtari e ka arritur shkallën për të qeshur?” E kam dëgjuar Ibn Tejmijjen që thoshte: “Praktika e të Dërguarit ka qenë më e tërësishme dhe më e mirë se e këtij njeriu. Ai nënshtrimit ia ka dhënë vendin e vet dhe zemra e tij ishte e mbushur me kënaqësi ndaj Allahut, por mëshira ndaj djalit të vet dhe butësia e kërkon vendin e vet. Ai e falënderoi Allahun dhe është i kënaqur me caktimin e Tij, por ka qarë nga mëshira dhe dashuria ndaj djalit të vet. Atësia e ka detyruar në vaj, e robërimi i tij në kënaqësi dhe falënderim. Ky njeri nuk ishte në gjendje t’i pajtoj dy gjërat dhe brendësia e tij nuk ka mundur t’i përballonte të dyja, prandaj, robërimi përmes kënaqësisë e ka mbizotëruar robërimin përmes atësisë.”

⁹³⁵ Hadithin e shënojnë Buhariu (3/139, 140), Muslimi (2315), Ebu Davudi (3126) nga Enes ibn Maliku (رضي الله عنه).

Kreu mbi namazin e xhenazes në xhami

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte shprehur të nxitonte me përgatitjen e kufomës, dhe përgatitjen e tij për tek Allahu, duke e pastruar atë, duke e parfumuar dhe duke e mbështjellë me qefinë të bardhë. Pastaj të vdekurin e sillnin deri tek ai dhe ai ia falte xhenazen. Përpara kësaj të vdekurit në agoninë e vdekjes i këndoheshin duatë. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte shprehur që të qëndronte tek i sëmuri, derisa ai jepte shpirt. Ai ishte i pranishëm edhe gjatë përgatitjes së tij, ia falte xhenazen dhe e përcillte atë deri te varri. As'habët në të panë gjurmë të vështirësisë pastaj pas kësaj të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) e thërrisnin kur ishte duke dhënë shpirt i sëmuri dhe ai merrte pjesë gjatë përgatitjes së tij, larjes dhe të mbështjellit me qefin. Pasi që kanë parë që edhe kjo është e rëndë për të, i përgatitnin të vdekurit dhe i bartnin në tabute deri tek i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) dhe ai ua falte xhenazen jashtë xhamisë.

Nuk e kishte praktikë të përhershme që t'ia falte xhenazen të vdekurit në xhami, por xhenazen e të vdekurit e falte jashtë xhamisë. Ndonjëherë e falte xhenazen edhe në xhami, siç ishin xhenazja e Suhejl ibn Bejdrit dhe i të vëllait të tij.⁹³⁶ Kjo ndonjëherë ndodhte, por kjo nuk ishte praktika e tij e përhershme. Ebu Davudi shënon nga Salihu, shërbëtori i Tevemes, e ai nga Ebu Hurejre, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: ((مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَلَا شَيْءَ لَهُ)) *"Kush e fal xhenazen në xhami, nuk ka kurrfarë shpërblimi."*⁹³⁷ Ekziston mospajtueshmëri rreth kësaj përmbajtjeje të këtij hadithi. Hatibi në transmetimin e vet në *Sunen* thotë: "Në këtë hadith thuhet: "Nuk ka kurrfarë dëmi, derisa të tjerët thonë: "Nuk ka kurrfarë dobie." Ibn Maxhe shënon: "Nuk ka kurrfarë shpërblimi." Ndërkaq, Ahmedi dhe të tjerët këtë hadith e konsiderojnë të dobët. Imam Ahmedi thotë: "Ky hadith është prej atyre të cilët i transmeton vetëm Salihu, shërbëtori Teveme." Bejhekiu thotë: "Ky hadith konsiderohet prej atyre me të cilin dallohet Salihu." Hadithin që e transmeton Aishja është më i besueshëm se i tij. Mbi drejtësinë e Salihut ekzistojnë qëndrime të ndryshme. Maliku e ka konsideruar si transmetues të dobët", e pastaj e cekë transmetimin që Ebu Bekri dhe Uthmani xhenazen e kanë falur në xhami.

Konsideroj që Salihu është i besueshëm, siç e thotë këtë edhe Abbas Duri duke transmetuar nga Ibn Meini. "Ai është i besueshëm për vetvete." Ibn Ebu Merjemi

⁹³⁶ Hadithin e shënojnë Muslimi (973), Ebu Davudi (3189, 3190), Ibn Maxhe (1518) nga Aisha (رضي الله عنها).

⁹³⁷ Hadithin e shënojnë Ebu Davudi (3191), Ibn Maxhe (1517), Ahmedi (2/444, 455), Tahaviu në (faqen 284), Bejhekiu (4/51), zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm, sepse Ibn Ebi Zibi e ka dëgjuar nga Salihu, shërbëtori Tevme para se të plakej, sikurse që ka për ta sqaruar këtë Ibn Kajjimi.

dhe Jahjai thotë: “Është i besueshëm dhe i pranueshëm” Unë e pyeta: “Maliku e refuzon atë” e ai më tha: “Maliku e ka njohur atë pasi që e ka humbur kujtesën. Thevriu e ka njohur atë pasi që e ka humbur kujtesën dhe e ka dëgjuar nga ai hadithin, por Ibn Ebi Zibi nga ai e ka dëgjuar hadithin para se ta humbte kujtesën.”

Ali ibn Bedeni ka thënë: “Ai është i besueshëm vetëm se është bërë harrestar dhe është plakur, e edhe Thevriu e ka dëgjuar hadithin pas humbjes së kujtesës, e Ibn Ebi Zibi para se ta humbiste kujtesën.” Ibn Hibbani thotë: “Ai është bërë harrestar i cili në vitin 125 tregonte transmetime që i ngjanin haditheve të trilluara dhe ato ua përshkruante transmetuesve të besueshëm. I ngatërronte hadithet e fundit me ato të mëhershme dhe nuk ishte në gjendje që t’i zbërthej ato, prandaj meriton që të përjashtohet.”

Ky hadith është i mirë sepse atë e transmeton Ibn Ebu Zibi nga ai, e ai hadithin e ka dëgjuar nga Salihu para se të bëhej harrestar (senil - njeri i vjetër me kujtesë të humbur). Seniliteti nuk është kusht që hadithi që është thënë para senilitetit të refuzohet. Tahaviu është bazuar në këtë kur e ka transmetuar hadithin e Ebu Hurejres, por e ka vërejtur edhe një metodë tjetër në transmetimin e hadithit nga Aishja (رضي الله عنها). Ai thotë: “Namazi i xhenazes së Suhejl ibn Bejdit në xhami është i deroguar dhe i vënë jashtë vlefshmërisë.” Këtë e ka vendosur në bazë të veprimit suplementar të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). Aty është edhe argumenti i cili pasqyrohet në faktin që shumica e as’habëve e kanë përgënjeshtuar pohimin e Aishes (رضي الله عنها). Ata nuk do ta kishin bërë atë sikur të mos e dinin për veprimin tjetër të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), nga ai të cilin e transmeton Aishja (رضي الله عنها).

Këtë qëndrim të Tahaviut e përgënjeshtrojnë një grup dijetarësh, në mesin e të cilëve janë Bejhekiu dhe të tjerët. Bejhekiu ka thënë: “Sikur Ebu Hurejre të kishte argument, i cili e kundërshton transmetimin e Aishes (رضي الله عنها) ai do ta kishte paraqitur atë ditën kur është falur xhenazja e Ebu Bekrit dhe e Umerit në xhami. Ebu Hurejre do ta kishte përmendur atë edhe atëherë kur Aishja e tregonte hadithin. Hadithin e mohojnë ata që nuk e kanë ditur për lejen e faljes së namazit në xhami. Pasi që ua transmetoi hadithin, ata heshtën dhe nuk e kundërshtuan atë, e as nuk paraqitën kundër argumente.

Hittabi thotë: “Besueshëm dihet që xhenazja e Ebu Bekrit dhe e Umerit është falur në xhami dhe dihet që shumë muhaxhir dhe ensarë kanë qenë të pranishëm në xhenazen e tyre. Pasi që askush prej tyre nuk kundërshtoi, ky është argument që është e lejuar falja e xhenazes në xhami.” Gjithashtu, ka thënë: “Është e mundur që kuptimi i hadithit nga Ebu Hurejre, nëse vërtetohet rregullsisht e tij, të jetë në kuptimin e pakësimit të shpërblimit për atë që falet në xhami. Është e logjikshme që pas kësaj njerëzit do të shkojnë nëpër shtëpitë e veta dhe nuk do të jenë të pranishëm në tubimet e tilla. Ai i cili shkon në përpykjen e xhenazes dhe e fal atë në varreza, ai do të jetë i pranishëm edhe në tubimin e të vdekurit, ai ka për t’i

fituar dy shpërblime, domethënë, do të jetë i shpërblyer për hapërimin për të vdekurin. Ai i cili falet në xhami, atij do t'i pakësohet shpërblimi në krahasim me atë që falet jashtë xhamisë.

Një grup i komenton fjalët: “Nuk ka kurrfarë shpërblimi në kuptimin që nuk ka kurrfarë ngarkese dhe dënimi për atë, që të bashkohen të dy transmetimet dhe që të mos ketë paqartësi, sikur që thotë i Lartësuar:

... وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ... ﴿٧﴾ [الإسراء: 7]

“...Nëse bëni mirë, ju do të bëni mirë për veten tuaj dhe nëse bëni poshtërsi, bëni kundër vetes suaj...” [El-Isra': 7]

Kështu, dijetarët i komentojnë këto dy hadithe.

Është e drejtë ajo që kemi thënë në fillim, që praktika e përhershme ka qenë falja e xhenazes jashtë xhamisë, përveç nëse ekziston ndonjë arsye për ta falur atë në xhami. Edhe njëra edhe tjera janë të lejuara. Më mirë është falja e xhenazes jashtë xhamisë.

Mënyra me të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i jepte gusël dhe e mbështillte në qefin të vdekurin

فصل

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte shprehur ta mbulonte të vdekurin, t'ia mbyllte sytë, ta mbulonte fytyrën dhe trupin e tij. Ndonjëherë e puthte atë, siç e ka puthur Uthman ibn Mezunin, e pastaj ka qarë.⁹³⁸ Ashtu ka vepruar edhe Ebu Bekr Es-Siddik kur vdiq i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), do të thotë i ishte afruar dhe e kishte puthur atë.⁹³⁹

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) urdhëronte që i vdekuri të lahet, duke e shpërlarë atë tri ose pesë herë, ose më tepër se kaq, nëse ai që e lanë e konsideron se duhet bërë atë. Në shpërlarjen e fundit të të vdekurit urdhëronte që të përdoret misku kafur.

⁹³⁸ Hadithi është i mirë, shënojnë Ebu Davudi (3163), Tirmidhiu (989), Ibn Maxhe (456) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها).

⁹³⁹ Shënon Buhariu (3/91) në transmetimin nga Aisha (رضي الله عنها) dhe Ibn Abbasi (رضي الله عنها).

Shehidët – dëshmorët nuk i lante,⁹⁴⁰ e imam Ahmedi (رضي الله عنه) thekson që e ka ndaluar larjen e tyre. Nga shehidët, i hiqte mjetet e tyre të lëkurës dhe pancirët, e pastaj ata i varroste me rrobat e tyre⁹⁴¹ dhe xhenazen nuk ua falte.

Kur vdiste ndokush gjatë haxhit, me ihram, urdhëronte që ta lanin atë me ujë dhe lotus-sidra, e mbështillte atë në dy qefinë, e qefinët e tij bëheshin dy ihramët e tij. Nuk është e lejuar që t'i mbulohet koka⁹⁴² dhe të parfumohet. Nga ai, që e merrte përgjegjësin për përcjelljen e xhenazes kërkonte që për të vdekurin të zgjidhte qefinët e bukur dhe të bardhë: nuk i lejonte qefinët e shtrenjtë, e në rast se qefinët nuk e mbulonin tërë trupin e të vdekurit, me qefinët ia mbulonte sytë derisa këmbët ia mbulonte me bari.

Kreu mbi atë se çfarë ka pyetur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) mbi të vdekurin, para se t'ia falte namazin e xhenazes

Kur e sillnin te i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të vdekurin për t'ia falur xhenazen, pyeste se a i ka pasur i vdekuri borxh ndokujt apo jo, e nëse nuk i kishte borxh askujt, ia falte xhenazen, e në rast se i ka mbetur ndokujt borxh, atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ia falte xhenazen, ndërsa as'habëve ua lejonte faljen e namazit të të vdekurit, sepse në namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) është ndërmjetësimi, i cili nuk do të refuzohet, e njeriu është i lidhur për borxhin e tij, dhe nuk do të hyjë në Xhennet derisa nuk e lanë atë.

⁹⁴⁰ Shënon Buhariu (7/288) në transmetimin nga Xhabiri (رضي الله عنه) që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) i ka mbështjellë dy vetë të vrarë në Uhud me rrobat e njerit prej tyre, pastaj ka pyetur se cili prej tyre dinte më tepër Kur'an, dhe kur treguan mbi njërin prej tyre, atë të parin e lëshoi në varr dhe tha: "Unë do të jem dëshmitar i tyre në Ditën e Gjykimit, dhe ka urdhëruar që të varrosen e as nuk ua fali xhenazen dhe as nuk i lau.

⁹⁴¹ Shënojnë Ebu Davudi (3134), Ibn Maxhe (1515), Abdur-Rezaku në veprën *El-Musanef* (6579), Et-Tahaviu (1/284), Bejhekiu (4/15) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه): "I Dërguari i Allahut ka urdhëruar që nga shehidët (dëshmorët) të zënë në Uhud të hiqen të gjitha mjetet e hekurta dhe mburojat dhe t'i varrosin të përgjakur në rrobat e tyre." Në këtë hadith është Ata' ibn Es-Saibi, e ai i ngatërronte hadithet.

⁹⁴² Shënojnë Buhariu (4/55), Muslimi (1206) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه) që me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) kishte qenë njeriu të cilin e kishte qëlluar deveja e vet dhe kishte vdekur, e kishte qenë nën ihram, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) kishte thënë: "Lajeni me lotos-sidra, mbështilleni atë në dy ihramët e vet dhe mos e parfumoni, sepse ai do të ringjallet në Ditën e Gjykimit duke e kënduar telbijen."

Kur Allahu atë e furnizonte me prenë e luftës, ua falte namazin dhe borxhlinjve ua lante borxhet e tyre, ndërsa pasuritë e tyre ua linte trashëgimtarëve të tyre.⁹⁴³

Gjatë faljes së xhenazes fillonte me tekbirin e parë, e pastaj e falënderonte Allahun dhe ia drejtonte fjalët falënderuese. Ibn Abbasi e falte xhenazen, e pastaj pas tekbirit të parë e lexonte Fatihanë me zë dhe thoshte: “Ta dini se kjo është sunnet.”⁹⁴⁴ Ebu Umame ibn Sehli ka thënë që leximi i Fatihasë në rekatën e parë të namazit të xhenazes është sunnet.”⁹⁴⁵ Nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) përmendet se në namazin e xhenazes e ka lexuar Fatihanë, por senedi i hadithit nuk është i drejtë. Ibn Tejmijje thotë: “Leximi i Fatihasë në namazin e xhenazes nuk është i obliguar, ai është sunnet.” Ebu Umame ibn Sehli thekson nga një grup as’habësh se duhet bërë salavate mbi të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) në namazin e xhenazes.”⁹⁴⁶

Jahja ibn Seid El-Ensari transmeton nga Seid El-Makburi, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), se e ka pyetur Ubade ibn Samitin mbi leximin e salavateve në xhenaze dhe ka thënë: “Unë, pasha Allahun, kam për të të informuar mbi atë. Fillon me tekbir, e pastaj dërgon salavate mbi të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe e lexon duanë:

اللَّهُمَّ إِنَّ عَبْدَكَ فَلَانًا كَانَ لَا يُشْرِكُ بِكَ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ، إِنَّ كَانَ مُحْسِنًا، فَزِدْ فِي إِحْسَانِهِ، وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا، فَتَحَاوَزْ عَنْهُ، اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ، وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ

“Allahu im, me të vërtetë robi Yt, ai dhe ai, Ty nuk të ka përshkruar shok, e Ti atë më së miri e di, nëse ka qenë i mirë zmadhoje bamirësinë e tij, e nëse ka qenë i keq, kalo mbi mëkatet e tij. Allahu im, mos na ndalo shpërblimin për këtë vepër dhe mos lejo që të humbim pas tij.”⁹⁴⁷

⁹⁴³ Shënojnë Buhariu (9/451), Muslimi (1619), Tirmidhiu (1080) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që e kishin sjellë një njeri te i Dërguari i Allahut, por kishte pasur borxhe, i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) kishte pyetur se a ka lënë mjete për ta kthyer borxhin e tij, e nëse ka lënë, atëherë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) do t’ia falte xhenazen, e nëse nuk ka lënë, ai thoshte: “Faljani xhenazen vëllait tuaj!” Kur Allahu e furnizonte me prenë e luftës, thoshte: ‘Unë jam më i rëndësishëm për muslimanët sesa vet ata, prandaj kush ka vdekur dhe ka lënë borxhe, unë do t’ia kthej borxhin, e kush ka lënë pasuri pas vetes ajo është për pasardhësit e tij.”

⁹⁴⁴ Shënojnë Buhariu 3/164, Tirmidhiu (1027), Ebu Davudi (3198) dhe Nesaiu (4/75).

⁹⁴⁵ Shënon Abdr-Rezaku në veprën *El-Musenef* (6428) në transmetimin nga Ebu Umame ibn Sehl ibn Hunejfiu.

⁹⁴⁶ Shënojnë Shafiun në vepërën *El-Umm* (1/270), Bejhekiun (4/39) në transmetimin nga Ebu Umame ibn Sehl ibn Hunejfiu.

⁹⁴⁷ Shënon Bejhekiun (4/40).

Duaja e cila lexohet gjatë faljes së namazit të xhenazes për të vdekurit

Qëllimi i namazit të xhenazes është të drejtuarit e lutjes Allahut për të vdekurin. Janë mbajtur në mend shumë lutje (dua) të cilat i Dërguari i Zotit (صلى الله عليه وسلم) i lexonte përveç Fatihasë dhe salavateve. Disa prej tyre janë:

((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، وَارْحَمْهُ، وَعَافِهِ، وَأَعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ، وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ))

“Sunduesi im, fale atë, mëshiroje atë, pastroje dhe kalo mbi veprat e tij të këqija, bëja varrin e tij të shquar dhe dyert nëpër të cilat ai kalon të gjera, laje atë me ujë, borë dhe breshër, pastroje atë nga mëkatet sikur që rroba e pastër pastrohet nga papastërtia. Jepja shtëpinë më të mirë nga ajo që e ka lënë dhe bashkëshorte më të mirë nga bashkëshortja e tij, fute në Xhennet dhe mbroje atë nga dënimi i varrit dhe dënimi i zjarrit.”⁹⁴⁸

((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا، وَمَيِّتِنَا، وَصَغِيرِنَا، وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرِنَا، وَأُنثَانَا، وَشَاهِدِنَا وَعَائِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا، فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا، فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ، اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ، وَلَا تَفْتِنَا بَعْدَهُ))

Sunduesi ynë, fali të gjallët dhe të vdekurit tanë, të pranishmit dhe jo të pranishmit, të voglin dhe të madhin, meshkujt dhe femrat. Sunduesi ynë, atij të cilit prej nesh i jep jetë, bëje mysliman, e atij të cilin prej nesh e bënë të vdesë, bëre të vdes si besimtarë. Allahu ynë, mos na ndal shpërblimin për këtë vepër dhe mos lejo që të humbim pas saj.”⁹⁴⁹

Shënohen edhe këto lutje:

⁹⁴⁸ Shënojnë Muslimi (963), Tirmidhiu (1025), Nesaiu (4/73), Ibn Maxhe (1500), Ahmedî (6/23) në transmetimin nga Avf ibn Maliku.

⁹⁴⁹ Shënojnë Tirmidhiu (1024), Ebu Davudi (3201), Nesaiu (4/73), Ibn Maxhe (1498) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه).

((اللَّهُمَّ إِنَّ فُلَانًا بَنَ فُلَانًا فِي ذِمَّتِكَ وَحَبْلٍ جَوَارِكَ، فَقِهِ مَنْ فِثْنَةِ الْقَبْرِ، وَمَنْ عَذَابِ النَّارِ، فَأَنْتَ أَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَقِّ، فَاعْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ))

*O Zot im, me të vërtetë robi Yt, ky dhe ky, janë nënë Sundimin Tënd dhe afërsinë Tënde, ruaje atë nga mundimet e varrit dhe vuajtjet e zjarrit. Ti me të vërtetë e mbanë premtimin Tënd dhe qëndron pranë të vërtetës, fale atë, dhe mëshiroje, sepse Ti je Mëshiruesi dhe Ai që falë.*⁹⁵⁰

((اللَّهُمَّ أَنْتَ رَحْمَا، وَأَنْتَ خَلَقْتَهَا، وَأَنْتَ رَزَقْتَهَا، وَأَنْتَ هَدَيْتَهَا لِلْإِسْلَامِ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا، وَتَعَلَّمُ سِرَّهَا وَعَلَانِيَتَهَا، جُنَّا شَفَعَاءَ فَاعْفِرْ لَهَا))

*"O Zot im, Ti je Sunduesi i tij, Ti e krijove atë, e furnizove dhe në Islam e udhëzove, Ti shpirtin ia more dhe i njeh sekretet dhe realitetin e tij. Ne kemi ardhur të ndërmjetësojmë për të, prandaj fale atë."*⁹⁵¹

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) urdhëronte që duaaja për të vdekurin të jetë e sinqertë. Gjatë namazit të xhenazes i bënte katër tekbire, e është e saktë edhe ajo që ka bërë edhe pesë tekbire. Pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) as'habët bënë katër, pesë edhe gjashtë herë. Zejd ibn Erkami i bënte pesë tekbire dhe ka thënë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte aq tekbire, këtë e transmeton Muslimi.⁹⁵² Ali ibn Ebu Talibi (رضي الله عنه)⁹⁵³ në namazin e xhenazes të Sehl ibn Hunejjes ka bërë gjashtë tekbire. Darekutni transmeton që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) shehidëve në Bedër u ka bërë nga gjashtë tekbire, as'habëve të tjerë nga pesë tekbire, ndërsa njerëzve të rëndomtë nga katër tekbire.⁹⁵⁴

Ceket nga Sejjid el-Mensuri, e ai nga Hikem ibn Utejbë që ka thënë se shehidëve në Bedër ua kanë bërë nga pesë, gjashtë dhe shtatë tekbire, e këto janë transmetime të sakta dhe nuk ka asgjë që do të mund t'i kundërshtonte ato. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم)

⁹⁵⁰ Shënojnë Ebu Davudi (3202), Ibn Maxhe (1499), Ahmedi (3/491) në transmetimin nga Vasil Ibn El-Eshai. Senedi i hadithit është i mirë.

⁹⁵¹ Shënon Ebu Davudi (3200) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه). Ky hadith është i mirë, atë e shënon edhe Nesaiu në veprën *Es-Sunen el-Kebir*.

⁹⁵² Shënojnë Muslimi (957), Tirmidhiu (1023), Ebu Davudi (3157), Nesaiu (4/72) dhe Ibn Maxhe (1505).

⁹⁵³ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/36). Senedet e këtij hadithi janë të mirë. Në transmetimin nga Muhamed ibn Ubade nga Ujejne.

⁹⁵⁴ Shënojnë Darekutni (2/73), Et-Tahaviu (1/278) dhe Bejhekiu (4/37), senedi është i drejtë.

(عليه وسلم) nuk pengonte që gjatë namazit të xhenazes të bëhen më tepër se katër tekbire, madje atë e kanë praktikuar edhe as'habët e tij pas tij.

Ata të cilët e kundërshtojnë bërjen e më tepër se katër tekbireve, këtë e argumentojnë me hadithin e Ibn Abbasit, në të cilin theksohet që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) në namazin e fundit të xhenazes ka bërë vetëm katër tekbire.⁹⁵⁵ Ata konsiderojnë që ai ka qenë udhëzimi i fundit i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) mbi faljen e namazit të xhenazes, e merret ajo që është e fundit. Për këtë hadith El-Halali në veprën e tij *El-Ilel* thotë: “Më tregonte Harbi që imam Ahmedi ka qenë i pyetur mbi hadithin e Ibn Melikut të cilin e transmeton nga Mejmuni, e ai nga Ibn Abbasi dhe e ka përmendur atë hadith, e imam Ahmedi ka thënë: “Kjo është gënjeshtër dhe nuk ka bazë, por atë e ka transmetuar Muhammed ibn Zijad et-Tahani, e ai i trillonte hadithet.” Merrnin për argument edhe atë që Mejmuni ibn Mehrani e ka transmetuar hadithin nga Ibn Abbasi, në të cilin theksohet që melaiket, kur ia kanë falur namazin e xhenazes Adem (عليه وسلم) ato i kanë shqiptuar katër tekbire dhe kanë thënë: “Këtë e keni sunnet, o pasardhësit e Adem.” Ky hadith i përshkruhet edhe El-Esremes. Kur është përmendur Muhammed ibn Muavi en-Nisaburi, i cili ishte në Mekë, e kanë dëgjuar Ebu Abdullahun duke thënë se i ka parë hadithet apokrife të tij, e pastaj e ka përmendur këtë hadith, i cili transmetohet nga Ebu Melihu, e ai nga Mejmuni ibn Mehrani, e ai nga Ibn Abbasi, që melaiket kur e kanë falur xhenazen e Adem (عليه وسلم) i kanë bërë katër tekbire. Ishte habitur me të Ebu Abdullahu dhe ka thënë: “Ebu el-Meliku ka qenë transmetues i saktë i hadithit dhe besimtar që të transmetonte diç të tillë.” Për argument, gjithashtu e kanë marrë edhe atë që transmeton Bejhekiu, e ai është hadithi i cili transmetohet nga Jahjai e ai nga Ubejje, e ai nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم): “Kur melaiket ia kanë falë namazin e xhenazes Adem (عليه وسلم) kanë bërë katër tekbire dhe kanë thënë: “Kështu veproni o bijtë e Adem”, por kjo është e pasaktë⁹⁵⁶ sepse hadithi transmetohet si merfu' dhe mevku'f.

Shokët e Mu'adhut i bënin nga katër tekbire. Ceket që Alkami i ka thënë Abdullahut: “Disa nga miqtë e Mu'adhut kanë ardhur nga Shami dhe i bëjnë nga pesë tekbire për të vdekurit e tyre, Abdullahu pastaj ka thënë: “Nuk ekziston koha e bërjes së tekbireve mbi të vdekurin, bënë aq tekbire sa bënë imami dhe kur imami shkon, shko edhe ti.”⁹⁵⁷

⁹⁵⁵ Shënon Bejhekiu (4/37), në senedin e tij është En-Nadr ibn Abu Rahman Ebu Umer El-Hazaz, e ai është metruk.

⁹⁵⁶ Shënon Bejheki (4/36). Në senedin e këtij hadithi është Uthman ibn Sa'di, e ai është i dobët.

⁹⁵⁷ Shënojnë Abdur-Rezaku në veprën *El-Musannef* (6403), Bejhekiu (4/37) dhe Ibn Hazmi në veprën *El-Muhal-la* (5/126), Senedi është i drejtë.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me dhënien e selamit pas namazit të xhenazes

Sa i përket praktikës së të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur për dhënien e selamit pas namazit të xhenazes, transmetohet që ka dhënë selam vetëm në njërën anë, por që ka dhënë selam edhe në të dyja anët.

Bejhekiu transmeton edhe një hadith tjetër nga El-Makburi, e ai nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka udhëhequr namazin e xhenazes dhe i ka shqiptuar katër tekbire dhe ka dhënë selam në njërën anë.⁹⁵⁸ Ndërkaq, imam Ahmedi thotë që në atë transmetim gjendet El-Esrem dhe që për atë shkak ky hadith konsiderohet apokrif. E shënon El-Halali në veprën *El-Ilel*.

Ibrahim el-Haxheri ka thënë: “Na tregonte Abdullah ibn Ebu Evfai, që e ka udhëhequr xhenazen e vajzës së vet dhe që ka bërë katër tekbire dhe ishte ndalur një moment saqë menduam se do ta bëjë edhe tekbirin e pestë, e ai dha selam në anën e djathtë, e edhe në të majtën: “Nuk do të bëjë më tepër tekbire sesa që kam parë të bënte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم).”⁹⁵⁹ Ibn Mes’udi ka thënë: “Tre gjëra janë që i ka bërë i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), e njerëzit i kanë lënë ato: Njëra prej atyre gjërave është edhe dhënia e selamit në namazin e xhenazes sikur që bëhet kjo në namazet tjera.”⁹⁶⁰ Këtë transmetim e shënon Bejhekiu, por Ibrahim ibn Muslim el-Abed el-Hixhri, Jahja ibn Muini, Nesa’iu dhe Ebu Hatimi, thonë se ai transmetim është me besueshmëri të dobët. Këtë e transmeton edhe Shafiu nga Sufjani: “I shqiptoi katër tekbire, e pastaj qëndroi një kohë derisa nuk ia tërhoqën vërejtjen, pastaj dha selam dhe tha: “Kam menduar që do t’i bëjë më tepër se katër tekbire dhe jo më pak se aq, e pastaj dha selam në anën e djathtë dhe të majtë.”⁹⁶¹ Që selami jepej në anën e djathtë dhe në anën e majtë thekson vetëm Sheriku nga El-

⁹⁵⁸ Shënojnë Darekutni (2/72), Hakimi (1/360) dhe Bejhekiu (4/43) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) e ka falë xhenazen, ka bërë katër tekbire dhe ka dhënë një selam të lehtë vetëm në njërën anë. Senedi është i drejtë.

⁹⁵⁹ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/43), në sened është Ibrahim ibn Muslimi dhe Is’hak El-Haxheri, e ata në hadith janë të dobët.

⁹⁶⁰ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/43), senedi është i drejtë, El-Hejtheni në veprën *El-Mexhmeu* (3/34), Teberaniu në veprën *El-Kebir* dhe En-Neveviu në veprën *El-Mexhmeu* (5/239); Senedi është i mirë.

⁹⁶¹ Shënon Ibn Maxhe (1503), në senedin e këtij hadithi është Ibrahim ibn Muslimi, e ai është i dobët, siç është përmendur kjo më herët.

Hixhri. Bejhekiu ka thënë: “Ai transmetimin e lidh vetëm në numrin e tekbireve për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), ose në tekbire, e edhe të tjera.

Konsideroj se ajo që është e njohur nga Ibn Ebu Evfi është në kundërshtim me këtë, domethënë, që ka dhënë vetëm një selam, çka cekë imam Ahmedi prej tij. Ahmed ibn El-Kasim ka thënë: E kanë pyetur Ebu Abdullahun: “A e di se ndokush prej as’habëve në namazin e xhenazes ka dhënë dy selame?”, e ai ka thënë: “Jo, por e di që gjashtë as’habë e bënë një selam të lehtë, në anën e djathtë. Pastaj e përmendi Ibn Umerin, Ibn Abbasin, Ebu Hurejren, Vasil ibn El-Eska, Ibn Ebu Evfen dhe Zejd ibn Thabitin.” Bejhekiu e shton edhe këtë: “Ali ibn Ebu Talibi, Xhebir ibn Abdullahu, Enes ibn Maliku, Ebu Umame ibn Sehal; atëherë ata janë dhjetë as’hab.” Ebu Umame e ka përjetuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) dhe ai atë e quajti me emrin e gjyshit nga nëna, Esad ibn Zurare; ai numërohet ndër as’habët dhe kolosët e tabiinëve. Sa i përket ngritjes së duarve në namazin e xhenazes, Shafiu thotë: “Duart ngrihen për shkak të transmetimit mbi atë dhe me analogjinë e namazeve të sunnetit, sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ngritke duart gjatë çdo tekbiri në namaz.” Nën transmetimin e përmendur ai mendon mbi atë që e transmetojnë Ibn Umeri dhe Enes ibn Maliku, domethënë që ata dy i kanë ngritur duart gjatë çdo tekbiri në namazin e xhenazes.⁹⁶² Bejhekiu në veprën e vet *Es-Sunen* nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) cekë që ai i ngritke duart në tekbirin e parë dhe e vende dorën e djathtë përmbi të majtën. Tirmidhiu në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه) cekë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në namazin e xhenazes e vende dorën e djathtë përmbi të majtën por ky transmetim është i dobët për shkak të Jezid ibn Senan er-Rehaviut.⁹⁶³

⁹⁶² Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/44).

⁹⁶³ Shënojnë Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/37), Tirmidhiu (1077) në senedin e këtij hadithi është Jahja ibn Ja’la El-Eslemi dhe Ebu Ferva Jezid ibn Senani, e ata janë të dobët. Ibn Hazmi në veprën *El-Muhal-la* (5/128): “Sa i përket ngritjes së duarve gjatë namazit të xhenazes, nuk shënohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) se e bënte atë, përveç gjatë tekbirit fillestar, prandaj nuk është e lejuar ngritja e duarve, sepse nuk ekziston transmetim për atë.”

Kreu mbi faljen e namazit plotësues të xhenazes

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kishte praktikë që në rast se ka munguar në namazin e xhenazes, që atë ta kompensonte duke u falur te varri,⁹⁶⁴ ashtu që me një rast te varri është falur pas një dite, herën e dytë pas tre ditëve,⁹⁶⁵ e me një rast pas një muaji⁹⁶⁶, çka tregon se për këtë nuk ekziston kohë e caktuar.

Ahmedi ka thënë: “Kush dyshon në namazin e xhenazes te vari, e nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) transmetohet që në rast se mungonte në namazin e xhenazes atë e falte më vonë te vari.”

Imam Ahmedi e ka përkufizuar faljen e namazit me vonesë te varri për një muaj, sepse kjo është periudha më e gjatë, e cila transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që e ka falur namazin e xhenazes.

Shafiu këtë e ka përkufizuar në periudhën derisa i vdekuri nuk tretet, derisa Maliku dhe Ebu Hanifja këtë e kanë ndaluar, përveç për sunduesin edhe atë në rast se ka munguar.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), gjatë faljes së namazit të xhenazes ishte që të qëndrojnë pranë kokës së mashkullit dhe pranë mesit të personave femra.⁹⁶⁷

⁹⁶⁴ Shënojnë Buhariu (3/152), Muslimi (954) në transmetimin nga Ibn Abbasi, e në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه), shënojnë Buhariu (1/460), Muslimi (956) dhe Bejhekiu (4/48).

⁹⁶⁵ Shënon Bejhekiu (4/47).

⁹⁶⁶ Shënon Bejhekiu (4/48) dhe ka thënë që hadithi është mursal sahih.

⁹⁶⁷ Ekzistojnë dy hadithe të besueshme. Hadithin e parë e shënojnë Ebu Davudi (3194), Tirmidhiu (1034), Et-Tahaviu (1/283), Et-Tajasi (2149) dhe Ahmedi (3/118, 204) në transmetimin nga Malik ibn Enesi (رضي الله عنه). Hadithin e dytë e shënojnë Buhariu (3/162), Muslimi (864), Ebu Davudi (3195), Nesaiu (4/70,71), Tirmidhiu (1035), Ahmedi (4/14, 19) dhe Et-Tajasi (902) në transmetimin nga Semr ibn Xhundubi: “Jam falur pas të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në xhenazen e gruas, e cila kishte vdekur lehonë, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) u fal duke qëndruar te mesi i trupit të të vdekurës.”

Kreu mbi faljen e namazit të xhenazes fëmijës

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ka falur namazin e xhenazes edhe fëmijës. Transmetohet saktë nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që ka thënë:

((الطِّفْلُ يُصَلِّي عَلَيْهِ)) *“Fëmijës i falet namazi i xhenazes.”*⁹⁶⁸

Në *Sunneinin* e Ibn Maxhes transmetohet hadithi në të cilin thuhet:

((صَلُّوا عَلَى أَطْفَالِكُمْ، فَإِنَّهُمْ مِنْ أَفْرَاطِكُمْ)) *“Faljani namazin e xhenazes fëmijës tuaj, me të vërtetë ata janë ndërmjetësuesit e juaji në ahiret.”*⁹⁶⁹

Ahmed ibn Ebu Ubade ka thënë: “E kam pyetur Ahmedin, kur është e obliguar të falurit e namazit të xhenazes për fëmijën e abortuar. Ai ka thënë: “Nëse ka pasur më tepër se katër muaj në mitrën e nënës, sepse, atëherë atij i është dhënë shpirti, e unë i thash: “E çfarë të bëjmë me hadithin të cilin e transmeton El-Mugire ibn Shu’be: “Fëmijës së vdekur i falet xhenazja?” Ai u përgjigj: Ai është hadith i besueshëm por është merfu’, e unë thash: “Në atë hadith nuk përmenden katër muaj ose çfarëdo tjetër.” Ai ka thënë: “Ashtu ka thënë Sejjid ibn el-Musejjebi.”

Dijetarët kanë divergjenca rreth asaj se a e ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) xhenazen e të birit të vet Ibrahimit. Ebu Davudi në veprën *Es-Sunen* transmeton nga Aishja (رضي الله عنها) që ka thënë: “Vdiq Ibrahimit, i biri i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), kur i ka pasur tetëmbëdhjetë muaj, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ia ka falur xhenazen.”⁹⁷⁰ Imam Ahmedi ka thënë: “Na tregonte Ja’kub ibn Ibrahimit, duke transmetuar nga Ubejji e ai nga Ibn Is’haku, ai nga Abdullah ibn Ebu Bekër ibn Muhammed ibn Amr ibn Hazmi, e ai nga Amra e cila ka dëgjuar nga Aishja (رضي الله عنها) dhe e ka cituar këtë hadith.” Në transmetimin tjetër ka thënë: “Ky transmetim është i përjashtuar, e Ibn Is’haku ka gabuar.” El-Hilali thotë: “Lexonin hadithin përpara Abdullahut: “Më tregonte Ubejje duke transmetuar nga Esved ibn Amiri, ai nga Israili, ai nga Xhabir El-Xhafi, ai nga Amri, ai nga El-Berra ibn Azibi, i cili ka thënë: “E fali i Dërguari i Allahut namazin e xhenazes së djalit të

⁹⁶⁸ Shënon Ahmedi (4/247, 248, 252), Ebu Davudi (3180), Nesaiu (4/55, 56), Tirmidhiu (1031) dhe Ibn Maxhe (148 dhe 1507) në transmetimin nga El-Mugire ibn Shu’be nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم): “Ai i cili kalëron shkon pas saj, e ai i cili ecën në këmbë shkon pas saj edhe nga ana e djathtë edhe nga ana e majtë, fëmijut të abortuar i falet xhenazja, e për fëmijët e tij lutet për falje-mëshirë.”

⁹⁶⁹ Shënon Ibn Maxhe (1509).

⁹⁷⁰ Shënojnë Ebu Davudi (3187) dhe Ahmedi ((1/267).

vet, i cili vdiq në të gjashtëmbëdhjetin muaj të jetës.”⁹⁷¹ Ebu Davudi në transmetimin e El-Behiut ka thënë: “Kur vdiq Ibrahim, i biri i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) menjëherë ia ka falur xhenazen.”⁹⁷² Ky hadith është mursal. Emri i plotë i El-Behiut është Abdullah ibn Jesar el-Kufi.

Ata’ ibn Ebi Rebahu, ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur xhenazen e djalit të vet Ibrahimit, i cili kishte shtatëdhjetë ditë.”⁹⁷³ Edhe ky transmetim është mursal. Ata’i ka gabuar, se Ibrahim i ka pasur më tepër se një vit.

Dijetarët kanë divergjenca rreth këtyre transmetimeve. Njëra palë pohon se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur xhenazen e Ibrahimit duke e kundërshtuar rregullsinë e hadithit, të cilin e transmeton Aishja (رضي الله عنها). Në mesin e atyre dijetarëve është Imam Ahmedi dhe të tjerët. Ata thonë që, edhe pse këto hadithe janë transmetime mursal, me hadithin e El-Berras ata e fuqizojnë njëri-tjetrin. Grupi i dytë hadithin e El-Berras e konsiderojnë të dobët sepse në sened përmendet Xhabir ibn El-Xhafi’, por i kundërshtojnë edhe të gjitha transmetimet e tjera dhe thonë që hadithi i Ibn Is’hakut është më i mirë se ata.

Ata që thonë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) Ibrahimit nuk ia ka falur namazin e xhenazes, kanë divergjenca rreth shkakut. Njëra palë thotë që xhenazja nuk i është falur sepse nuk ka qenë e nevojshme, sepse ai ishte djali i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) çka për të ishte më e vlefshme sesa namazi i xhenazes, qëllimi i të cilit është shefa’ati. Kjo gjithashtu është e njëjtë me shehidin, se xhenazja e tij nuk falet sepse i mjafton shehadeti, prandaj nuk i duhet namazi i xhenazes. Grupi i dytë thonë se kjo është për shkak të asaj sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qenë i zënë me namazin për shkak të eklipsit të Diellit. Grupi i tretë thotë që këto dy transmetimet nuk bien ndesh sepse i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka urdhëruar që të falet namazi i xhenazes për fëmijën, e ai nuk e ka falur namazin e xhenazes për Ibrahimin sepse ka qenë duke e falur namazin me rastin e eklipsit të Diellit. Grupi në vijim thotë që namazi i xhenazes assesi nuk është falur. Disa thonë që fëmijës nuk i falet xhenazja. Mendimi që e mbështesin të tretë është: transmetimi që me të vërtetohet dhe ka prioritet sepse me të shtohet dituria. Nëse ballafaqohen pohimi dhe mohimi, përparësi i jepet pohimit.

⁹⁷¹ Shënon Ahmedi në *Musned* (4/283), në sened është Xhabir ibn El-Xhabir ibn El-Xhefi, e ai është vlerësuar si i dobët.

⁹⁷² Shënon Ebu Davudi (3188).

⁹⁷³ Shënojnë Ebu Davudi (3188) dhe Bejhekiu (4/9).

Kreu mbi faljen e namazit të xhenazes vetëvrasësit, atij që e vjedh prenë e luftës dhe atij që mbytet me dënim sheriatik

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ia falte xhenazen vetëvrasësit dhe atij që e ka vjedhur prenë e luftës.⁹⁷⁴ E kanë divergjenca rreth asaj se a ia ka falur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) xhenazen atij që është mbytur me dënim sheriatik (hadin), siç është prostituta e cila gurëzohet. Është e saktë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ka falur xhenazen gruas nga fisi El-Xhuhejne, të cilën e ka gurëzuar, e Umeri (رضي الله عنه) ka thënë: “O i Dërguar i Allahut! Je duke ia falur xhenazen asaj që ka bërë zina”, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë:

((لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُضِمَتْ بَيْنَ سَبْعَيْنِ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ، وَهَلْ وَجَدَتْ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ
جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ تَعَالَى))

“Me të vërtetë, ajo është penduar me pendim të tillë, që sikur (ai pendim) të shpërndahej mbi shtatëdhjetë vetë të banorëve të Medinës, kjo do t’u mjaftonte. A mund të ketë pendim më të mirë se ai që e ka sakrifikuar jetën e vet për Allahun.”

Shënon Muslimi.⁹⁷⁵

Buhariu në *Sahihun* e vet e ka shënuar tregimin për Maiz ibn Malikun, në të cilin tregohet se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) për të ka folur mirë dhe që ia ka falur xhenazen.⁹⁷⁶

Transmetuesit nga Ez-Zuhriu, kanë divergjenca rreth kësaj xhenazeje, se a e ka falur apo jo xhenazen e tij. Mahmud ibn Gejlani e ka vërtetuar transmetimin e Abdur-Rezakut nga Ez-Zuhriu, por tetë transmetues të tjerë nga Abdur-Rezaku nuk e vërtetojnë atë, e ata janë: Is’hak ibn Rahivejhu, Muhammed ibn Jahja ez-Zuhliu, Nuh ibn Habibi, Hasan ibn Aliu, Muhammed ibn Mutevekkili, Hamed ibn Zenxhevejhu dhe Ahmed er-Remadiu. El-Bejhekiu ka thënë: Vërtetimi i

⁹⁷⁴ Shënojnë Muslimi (978), Tirmidhiu (1068), Ibn Maxhe, Nesaiu (4/66), Hakimi (1/364), Ebu Davudi, Et-Tajasi (779) dhe Ahmedi (5/87, 91, 92, 94, 96, 97, 102, 107) në transmetimin nga Xhabir ibn Semure (رضي الله عنه).

⁹⁷⁵ Shënojnë Muslimi (1696), Tirmidhiu (1435), Ebu Davudi (440), Nesaiu (4/51) dhe Ahmedi në veprën *El-Musned* (4/43, 435, 437, 440) në transmetimin nga Umran ibn Hasini (رضي الله عنه).

⁹⁷⁶ Shënojnë Buhariu (12/115).

transmetimit nga Muhammed ibn Gejlani, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur xhenazen është e pasaktë për atë shkak, sepse të gjithë transmetuesit nga Abdur-Rezaku nuk pajtohen me atë e as transmetuesit nga Ebu-Zuhriu. Gjithashtu kanë divergjenca rreth Maiz ibn Malikut. Ebu Sejid el-Hudriu thotë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ka kërkuar falje për të, e as nuk ka folur keq për të.” Burejde ibn Husejbi thotë, se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: “Kërkoni falje për Maiz ibn Malikun, e ata thanë: “Allahu e faltë Maizin.” Këtë transmetim e përmend Muslimi.⁹⁷⁷ Xhabiri ka thënë: “I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e ka falur xhenazen e tij”, e atë e përmend edhe Buhariu, e ai është hadithi, të cilin e transmeton Abdur-Rezaku, mbi të cilin kemi folur më herët.⁹⁷⁸ Ebu Berze el-Eslemiu ka thënë se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ia ka falur xhenazen, por nuk i ka ndaluar që t’ia falnin, çka edhe e përmend Ebu Davudi.⁹⁷⁹

Sa i përket El-Gamidiut, nuk ka divergjenca që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ka falur xhenazen,⁹⁸⁰ e sa i përket Maizit, mund të thuhet që nuk ekziston përplasja në mesin e transmetimeve të ndryshme në lidhje me faljen e xhenazes së Mu’adhit, sepse “salat” mund të kuptohet lutja që Allahu ta falë atë, e që mos falja e namazit është vetëm për shkak të vërejtjes për të tjerët. Duke qenë që transmetimet kanë divergjenca, do t’i lëmë ato dhe do t’i marrim transmetimet mbi El-Gamidin si argument për faljen e namazit të xhenazes për prostitutën.

Kreu mbi përcjelljen e kufomës deri te varri

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) pasi që e falte namazin e xhenazes për të vdekurin, atë e përcillte deri te varri, duke ecur përpara tij. Ky ishte sunnet edhe i halifëve të tij besimtarë pas tij dhe atë e ka lënë sunnet për ata që e përcjellin xhenazen. Ai i cili kalëron, duhet të ecë pas saj, e ai i cili ecë në këmbë, të jetë afër saj, para ose pas saj, nga ana e djathtë ose nga ana e majtë. Urdhëronte që të nxitohet me xhenazen, saqë dukej sikur vraponin ngadalë gjatë bartjes së xhenazes. Sa i përket zakoneve të sotme që njerëzit të ecin hap pas hapi duke i tërhequr këmbët, ky është novacion i qortuar, i cili është në kundërshtim me sunnetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم), i cili me siguri tërësisht i përgjigjet veprimit të

⁹⁷⁷ Shënon Buhariu (1694).

⁹⁷⁸ Më herët e kemi cekur burimin e këtij hadithi në versionin e Buhariut.

⁹⁷⁹ Shënon Ebu Davudi (3186).

⁹⁸⁰ Shënojnë Muslimi (1695, 23) dhe Ebu Davudi (4442).

pasuesve të Librit – jehudëve. Ebu Bekri (رضي الله عنه) ua ngritke shkopin e vet atyre që bënëin ashtu dhe u thoshte: “Me të vërtetë, me të Dërguarin e Allahut ecnim me hapa të shpejtuar gjatë përcjelljes së xhenazes.”⁹⁸¹

Ibn Mes'udi (رضي الله عنه) ka thënë: “E kemi pyetur të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) mbi përcjelljen e xhenazes, e ai na tha: “Vetëm mos të jetë vrapim.” Kur e përcillte xhenazen thoshte:

((لَمْ أَكُنْ لَأَرْكَبَ وَالْمَلَائِكَةُ يَمْشُونَ)) “Përse do të kisha kalëruar kur melaiket ecin?!”⁹⁸²

Nga xhenazja, ndonjëherë kthehej duke kalëruar, e ndonjëherë në këmbë.

Kur e përcillte xhenazen, nuk ulej derisa i vdekuri nuk lëshohej në varr,⁹⁸³ e thoshte:

((إِذَا تَبِعْتُمُ الْجَنَازَةَ، فَلَا،: تَجْلِسُوا حَتَّى تَوَضَّعَ))

“Nëse e përcillni xhenazen, mos u ulni derisa nuk lëshohet.”⁹⁸⁴

Shejhul-islam Ibn Tejmijje, Allahu e mëshiroftë ka thënë: “Nën fjalët derisa nuk lëshohet – mendohet mbi lëshimin në tokë.” Ebu Davudi ka thënë: “Këtë hadith e transmeton Eth-Thevriu me zinxhir deri tek Ebu Hurejre (رضي الله عنه) dhe aty qëndron: “Gjithnjë derisa nuk lëshohet në varr.” Ebu Muaviu nga Sehali transmeton: “Gjithnjë derisa nuk lëshohet në varr”, dhe shton: “Sufjani më mirë i mbanë në mend hadithet sesa Muaviu.” Ebu Davudi dhe Tirmidhiu transmetojnë nga Ubade ibn Es-Samiti, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka qëndruar pranë xhenazes derisa nuk lëshohej në varr,”⁹⁸⁵ por në senedin e këtij hadithi gjendet Bishr ibn er-Rafiiu, e Tirmidhiu për të thotë që nuk ka qenë i fortë në transmetimin e haditheve, e Buhariu ka thënë se hadithet e tij nuk pasohen, Ahmedi ka thënë që është i dobët, Ibn Muini ka thënë se ka paraqitur transmetime të çuditshme. Nesa'iu thotë se nuk është i fortë. Ibn Hibbani thotë se transmeton gjëra apokrife, sikur është duke i bërë ato qëllimisht.

⁹⁸¹ Shënojnë Ebu Davudi (3182), Nesaiu (4/43), Et-Tajasi (883), Ahmedi (5/36, 38) dhe Et-Tahaviu (1/276). Senedi është i drejtë.

⁹⁸² Shënojnë Ahmedi në veprën *El-Musned* (1/394, 415, 419, 491), Tirmidhiu (1011) dhe Ebu Davudi (3184).

⁹⁸³ Shënon Ebu Davudi (3177) në transmetimin nga Su'bani (رضي الله عنه).

⁹⁸⁴ Shënojnë Buhariu (3/143), Muslimi (959) dhe Ebu Davudi (3173) në transmetimin nga Ebu Seid El-Hudriu.

⁹⁸⁵ Shënojnë Ebu Davudi (3176) dhe Tirmidhiu (1020).

Kreu mbi faljen e namazit të xhenazes në mungesë të xhenazes

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk e kishte praktikë që ta falte namazin e xhenazes në mungesë të të vdekurit. Shumë muslimanë kanë vdekur që nuk kanë qenë të pranishëm, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk ua ka falur xhenazen.

Është e saktë që Nexhashiut,⁹⁸⁶ ia ka falur xhenazen në mungesë të tij dhe mbi këtë dijetarët kanë divergjenca në tri drejtime. Njëri prej tyre është se kjo i është urdhëruar të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe praktika i është lënë si trashëgim ummetit që ta falë namazin e xhenazes në mungesë të të vdekurit dhe ky është mendimi i Shafiut dhe Ahmedit në njërin nga transmetimet e tij, e Ebu Hanifja dhe Maliku kanë thënë: “Kjo është dispozitë e veçantë për të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) e jo për të tjerët.” Nxënësit e tyre kanë thënë: “Është e mundur që tabuti i tij ka qenë i ngritur kah ai andaj ia ka falur xhenazen në prezencë, duke e shikuar atë, edhe pse ka qenë larg, e as’habët nuk mund ta shihnin atë, por e kanë pasuar të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم),” e e shtojnë edhe këtë: “Ky mendim vërtetohet edhe pse nuk transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم), që ia ka falur xhenazen çdo personi në mos prezencë, andaj sikur që falja në mungesë të xhenazes është sunnet, ashtu është sunnet edhe lënia e faljes së xhenazes në mungesë dhe nuk ekziston mundësia që dikush tjetër përveç të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ta shoh tabutin e ngritur në largësi, për t’ia falur xhenazen. Dihet se kjo ka të bëjë ekskluzivisht vetëm me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم)” Transmetohet nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) që e ka falur xhenazen e Muavi el-Lejthit, e ai nuk ka qenë prezent,⁹⁸⁷ por kjo nuk është e saktë sepse në senedin Al-la ibn Zejdi ose Ibn Zejdel Ali ibn el-Medini ka thënë se ai i ka trilluar hadithet, e atë e transmeton edhe Mahbub ibn Halali nga Ata’ ibn Ebi Mejmoni, e ai nga Enesi.⁹⁸⁸ Buhariu ka thënë që hadithet e tij nuk pasohen.

Shejhul-Islam Ibn Tejmijje ka thënë: “Është e drejtë që njeriut i cili ka vdekur në vendin ku nuk ia kanë falur xhenazen, të falet xhenazja në mungesë të tij, sikur që i

⁹⁸⁶ Një grup as’habësh (رضي الله عنه) transmetojnë që i Dërguari i Allahut edhe pse nuk ka qenë prezent ia ka falë xhenazen Nexhashiut. Hadithin e shënojnë Buahriu (3/163), Muslimi (951), Ebu Davudi (3204), Et-Tajasi (2300), Ibn Maxhe (1534), Nesaiu (4/70) dhe Tirmidhiu (1022), në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه). Gjithashtu e shënojnë Buhariu (3/163), Muslimi (952), Nesaiu (4/69), Et-Tajasi (1681) dhe Ahmedi (3/295) dhe (319) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu.

⁹⁸⁷ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/50) dhe *Ala’ ibn Zejd*.

⁹⁸⁸ Shënon Bejhekiu në veprën *Es-Sunen* (4/51)

Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ia ka falur xhenazen Nexhashiut, sepse ai ka vdekur në mesin e mosbesimtarëve dhe nuk ia kanë falur xhenazen. Nëse xhenazja i falet aty ku ka vdekur, në këtë rast nuk do t'i falet xhenazja në mos prezencë, sepse atëherë farzi – detyrimi i obliguar do të ndërpritej për shkak të muslimanëve që tani më ia kanë falur xhenazen.” I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ndonjëherë e falte xhenazen në mos prezencë, e ndonjëherë e linte atë, ashtu që edhe njëra edhe tjetra janë sunnet, çdo gjë e ka qëllimin e vet, e Allahu më së miri e di. Tre mendime në methhebin e Imam Ahmedit janë më të drejta, e ato janë mendimet të cilat tani më i kemi përmendur. Nxënësit e tij e mbështesin mendimin, që në përgjithësi është e lejuar falja e xhenazes në mungesë.

Kreu mbi ngritjen në këmbë kur xhenazja kalon

Është i drejtë transmetimi në të cilin thuhet, që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ngrihej në këmbë kur xhenazja kalonte afër tij, e ka urdhëruar që të ngrihet në këmbë, ashtu siç është i drejtë transmetimi që ka qëndruar ulur, ashtu që kanë divergjenca mbi këtë dhe komentohet që ngritja në këmbë është e deroguar, e të qëndruarit ulur është udhëzimi i fundit i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).⁹⁸⁹ Disa thonë se edhe njëra edhe tjetra janë të lejuara. I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) është ngritur në këmbë për të treguar se kjo është e pëlqyer, e është ulur për të treguar se është e lejuar. Ky komentim është më i mirë sesa thirrja për derogim.

Rregullat mbi varrimin e të vdekurve

I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i varroste të vdekurit gjatë perëndimit të Diellit dhe kur dielli gjendej në gjysmën e qiellit,⁹⁹⁰ e udhëzonte që të çelet varri, që të thellohet dhe që të zgjerohet te koka dhe te këmbët. Shënohet se, kur i Dërguari i Allahut e lëshonte të vdekurin në varr, thoshte: “Në emër të Allahut dhe afër

⁹⁸⁹ Shënojnë Muslimi (962), Ibn Maxhe (1544), Et-Tahaviu (150) në transmetimin nga Ali ibn Ebi Talibi, që ka thënë: “I Dërguari i Allahut ishte ngritur për xhenazen, prandaj edhe ne u ngritëm, pastaj u ul, prandaj edhe ne u ulëm.” Maliku (1/232), Ebu Davudi (3175), Ahmedi (267), Et-Tahaviu (1/272) dhe Bejhekiu (4/27).

⁹⁹⁰ Shënojnë Muslimi (831), Ebu Davudi (3192), Nesaiu (4/82), Tirmidhiu (1030), Ibn Maxhe (1519), Et-Tajasi (1001) dhe Ahmedi (4/152) në transmetimin nga Ukbe ibn Amri: “Janë tri kohë në të cilat i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ua ka ndaluar që të falemi në atë kohë dhe që t'i varrosim të vdekurit tanë: Gjatë lindjes së diellit, derisa nuk lind tërësisht, kur është dielli në mes të qiellit dhe kur fillon të perëndoj përderisa nuk perëndon tërësisht.”

Allahut dhe sipas praktikës së të Dërguarit të Tij”, e në transmetimin tjetër qëndron se ka thënë: “Në emër të Allahut, në rrugë të Allahut dhe sipas praktikës së të Dërguarit të Tij.”⁹⁹¹

Shënohet se tre herë ka hedhur dhé te koka e të vdekurit.⁹⁹²

Kur mbaronte me hedhjen e dhéut, me as’habët ngrihej në këmbë te varri dhe i lutej Allahut që të vdekurit t’i japë forcë, siguri në varr, e ua rekomandonte edhe as’habëve që ashtu të luteshin.⁹⁹³

Nuk ulej te varri dhe nuk lexonte Kur’an, e nuk e thërriste tallkinin siç bëhet sot kjo dhe e kemi hadithin të cilin e transmeton Taberaniu në transmetimin e Ebu Umames nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم):

((إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَسَوِّتُمْ التُّرَابَ عَلَى قَبْرِهِ، فَلْيَقِمَ أَحَدُكُمْ عَلَى رَأْسِ قَبْرِهِ ثُمَّ لِيُثَلِّ: يَا فُلَانُ، فَإِنَّهُ يَسْمَعُهُ وَلَا يَجِيبُ، ثُمَّ يَقُولُ: يَا فُلَانُ بَنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَسْتَوِي قَاعِدًا، ثُمَّ يَقُولُ: يَا فُلَانُ بَنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَقُولُ: أُرْشِدْنَا يَرْحَمَكَ اللَّهُ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ، ثُمَّ يَقُولُ: اذْكُرْ مَا خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا: شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا، فَإِنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا يَأْخُذُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِيَدِ صَاحِبِهِ وَيَقُولُ: انْطَلِقْ بِنَا مَا نَقْعُدُ عِنْدَ مَنْ لَقِّنَ حُجَّتَهُ، فَيَكُونُ اللَّهُ حَاجِبَهُ دُونَهُمَا. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَإِنْ لَمْ يَعْرِفْ أُمَّهُ؟ قَالَ: فَيُنْسِبُهُ إِلَى حَوَاءَ: يَا فُلَانُ بَنَ حَوَاءَ))

“Kur vdes ndokush prej jush dhe e mbuloni me dhé varrin e tij, le të ngrihet ndonjëri prej jush dhe le ta thërret atë tri herë me emër. Ai atë e dëgjon, por nuk mund t’i përgjigjet. E pastaj, le ta thërret atë me emrin e tij dhe me emrin e nënës së tij, ai atëherë do të drejtohet në varr, e pastaj, le ta thërret atë përsëri me emrin e tij dhe emrin e nënës së tij, e ai atëherë ka për të thënë: “Më udhëzo, Allahu të mëshiroftë”, por ju këtë nuk e ndjeni, e pastaj le t’i thotë: “Kujtoje atë mbi çka je shpërngulur nga kjo botë: Dëshmimit që nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut dhe që Muhammedi është robi dhe i Dërguari i Tij dhe që ke qenë i kënaqur që Allahu të jetë Sunduesi i yt, e Islami feja e jote, Muhammedi i Dërguari i Tij dhe Kur’ani udhërrëfytyesi i yt. Atëherë Munkiri dhe Nekiri kapen për dore dhe thonë: “Çfarë të bëjmë me njeriun për të cilin na janë dhënë argumentet?”, pastaj Allahu bëhet mbrojtësi i tij nga ata dy.”

⁹⁹¹ Shënojnë Tirmidhiu (1046), Ibn Maxhe (1550), Ebu Davudi (3213), Ahmedi (4990, 5233, 5370, 6111) dhe Bejhekiu (4/55) në transmetimin nga Ibn Umeri.

⁹⁹² Shënon Ibn Maxhe (1565) në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه). En-Neveviu ka thënë që senedi i hadithit është i mirë.

⁹⁹³ Shënojnë Ebu Davudi (3221) dhe Bejhekiu (4/56).

Një njeri kishte thënë: “O i Dërguar i Allahut, por nëse nuk dihet emri i nënës së tij?” Ai ka thënë:

“Atëherë le ta thërret atë në emër të stërnënës së tij Havës: O ti dhe ti, i biri i Havës.”⁹⁹⁴

Këtë hadith nuk mund t’ia përshkruajmë të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) por El-Esreme ka thënë: “E kam pyetur Ebu Abdullahun: “A kanë vepruar kështu kur vdiste ndokush dhe a kanë thënë që të thërritet me emrin e tij dhe emrin e nënës së tij dhe t’i thuhet që t’i kujtohet ajo mbi çka është shpërngulur nga kjo botë, dëshmimit që nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut”, e ai ka thënë: “Nuk kam parë që ndokush ka vepruar ashtu përveç banorëve të Shamit kur vdiq Ebu El-Mugire.”

Sejid ibn Mensuri në veprën e vet *Sunen* tregon nga Rashid ibn Sa’di, Damr ibn Habibi dhe Hakim ibn Umejri, që kanë thënë: “Kur varroset i vdekuri dhe të gjithë shpërndahen, e kanë konsideruar të pëlqyer që te varri i tij të thuhet: “O ti dhe ti! Thuaj: Nuk ka Zot përveç Allahut, dëshmoj që nuk ka Zot përveç Allahut, tre herë. O ti dhe ti! Thuaj: “Zoti im është Allahu, feja ime është Islami dhe i Dërguari im është Muhammedi (صلى الله عليه وسلم), e pastaj le të shkojë.”

Kreu mbi dukjen e varrit

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) nuk ka qenë që ta ngre varrin ose të ndërtojë diç mbi varr, qoftë me argjilë, gurë ose diç tjetër. Varret nuk i lyente me argjilë, e as mbi to nuk bënte kube, të gjitha këto janë novacione të qortuara, të cilat bien ndesh me udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم). I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e dërgoi në Jemen Ali ibn Ebu Talibin, që aty të mos e linte asnjë statujë pa e shkatërruar, e as varr të ngritur, e që të mos e rrafshonte atë.⁹⁹⁵

⁹⁹⁴ Shënon El-Hejthemi në veprën *El-Mexhlemauz-zevaïd* (3/45).

⁹⁹⁵ Shënojnë Muslimi (970), Tirmidhiu (1049), Ebu Davudi (3218), Nesaiu (4/88), Hakimi (1/369), Et-Tajesi (155) dhe Ahmedi (741, 1064) në transmetimin nga Ebu El-Hajaxh El-Esedi, i cili ka thënë: “Ali ibn Ebi Talibi më ka thënë: “A dëshiron që të dërgoj për atë që edhe mua i Dërguari i Allahut më ka dërguar, që të mos e lësh asnjë statujë pa e shkatërruar dhe as varrin e ngritur pa e rrafshuar?!”

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte që varri të rrafshohet me tokën, ndërsa e ka ndaluar gëlqerosjen e varrit dhe ndërtimet ose mbishkrimet në të.⁹⁹⁶

Sa i përket varreve të as'habëve të tij, nuk kanë qenë të ngritur, e as të mysët, i tillë ka qenë edhe varri i tij dhe varri i dy shokëve të tij.

Varri i tij është i rrafshët dhe pakëz i ngurtë, nuk është i rrethuar, e mbi të është druri i rëndomtë i kuqërremtë, e të tillë janë edhe varret e dy halifeve të tij.⁹⁹⁷

Varrin e shënonte vetëm me një gurë.⁹⁹⁸

Kreu mbi ndalesën e marrjes së varrit për vendprerje të kafshëve

I Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) ka ndaluar ndërtimin e xhamive mbi varreza dhe ndezjen e qirinjve mbi to.⁹⁹⁹

Kjo është rreptësishtë e ndaluar, madje i ka mallkuar edhe ata që e bëjnë një gjë të tillë. E ka ndaluar edhe faljen e namazit te varrezat. Edhe ummetit të vet ia ka ndaluar që varrin e tij ta merr si vend të cilin veçanërisht do ta vizitojë dhe i ka mallkuar gratë të cilat i vizitojnë shpesh varrezat.

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ka qenë që të mos nënçmohen varret dhe që të mos ecet mbi to, të mos shkelen apo të mos mbështetet mbi to.¹⁰⁰⁰ Ka ndaluar që varrezave t'u jepet rëndësi, që njerëzit të mos i merrnin ato si vende të shenjta.

⁹⁹⁶ Shënojnë Muslimi (970) në transmetimin nga Xhabiri (رضي الله عنه), Ebu Davudi (3226), Nesaiu (4/86) dhe Ibn Maxhe (1563).

⁹⁹⁷ Shënon Buhariu në veprën e vet Sahih (3/203).

⁹⁹⁸ Shënon Ebu Davudi (3206) përmes Bejhekiut (3/312), senedi është i mirë, në transmetimin nga El-Metlebe ibn El-Vedai.

⁹⁹⁹ Shënojnë Ahmedi (1/229, 287, 321 dhe 337), Ebu Davudi (3236), Tirmidhiu (320), Nesaiu (4/94, 95), Ibn Maxhe (1575) dhe Ibn Hibbani (788), në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه): "I Dërguari i Allahut i ka mallkuar ata që i vizitojnë shpesh varrezat, i marrin ato për xhami dhe mbi to ndezin qirinj."

¹⁰⁰⁰ Shënojnë Muslimi (971), Ebu Davudi (3228), Nesaiu (4/95) dhe Ibn Maxhe (1566), në transmetimin nga Ebu Hurejre (رضي الله عنه): "Më mirë është për ju të uleni mbi zjarr dhe t'u digjen rrobat dhe të digjeni deri në lëkurë se të uleni mbi varr."

Kreu mbi udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë vizitës së varreve

I vizitonte varrezat e as'habëve të vet për shkak të lutjes dhe që t'i lutej Allahut për mëshirën dhe faljen e tyre, e kështu e ka urdhëruar edhe ummetin e vet dhe u thoshte që ta thonë atë gjatë vizitës.

((السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، نَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ))

“Paqja dhe shpëtimi i Allahut qoftë mbi ju, o besimtarë dhe muslimanë, banorë të këtyre shtëpive, ne kemi për t’ju shoqëruar, Allahu ju faltë juve e edhe neve.”¹⁰⁰¹

Gjatë vizitës në varreza fliste dhe e bënte atë ngjashëm çfarë bënte gjatë namazit të xhenazes, siç është duaja, të kërkuarit e mëshirës dhe faljes nga Allahu. Ata që i bëjnë shirk Allahut, e refuzojnë këtë dhe kërkojnë, e i drejtojnë lutje të vdekurit, i betohen Allahut me të vdekurit, nga të vdekurit kërkojnë ndihmë dhe gjatë vështirësisë u drejtohen atyre, e të gjitha këto janë në kundërshtim me udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم).

Udhëzimi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) është të besuarit e drejtë në Allahun dhe bërja e bamirësisë ndaj të vdekurit, e praktika e mushrikut është bërja shirk Allahut, padrejtësia ndaj vetës dhe ndaj të vdekurit. Ata mund t’i ndajmë në tri grupe, ata që lutjet ia drejtojnë të vdekurit, ose ata që i luten Allahut, por me ndërmjetësimin e të vdekurit, pse ata që i luten Allahut por, te varri i të vdekurit, madje edhe mendojnë që lutja te varri është më e vlefshme dhe më e domosdoshme për Allahun se të luturit në xhami. Ai i cili më mirë e shikon udhëzimin e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) dhe shokëve të tij me të vërtetë do ta ketë të qartë dallimin në mes këtyre dyjave. E Allahu e mbështetë të mirën.

¹⁰⁰¹ Shënojnë Muslimi (975), Nesaiu (4/94) dhe Ahmedi (5/353, 359, 360) në transmetimin nga Beride që i Dërguari i Allahut, i ka mësuar çfarë të thonë kur shkojnë në vizitë të varrezat, e njëri prej tyre thoshte: “Paqja dhe shpëtimi i Allahut qofshin mbi ju, o besimtarë muslimanë, banorë të këtyre shtëpive. Ju jeni ndërmjetësuesit tonë e ne ju takojmë juve. Allahu ua faltë edhe neve edhe juve.”

Kreu mbi shprehjen e ngushëllimit

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte që familjes së të vdekurit t'i shprehte ngushëllime, e nuk e ka pasur praktikë që të tubohej gjatë pikëllimit dhe të lexonte Kur'an për të vdekurin, këtë nuk e bënte te varri, e as kudo qoftë, të gjitha këto janë të padëshiruara dhe novacione.

Praktika e tij ishte, që të jetë i qetë dhe të pajtohet me caktimin e Allahut, që t'i falënderohet Allahut dhe që ta shqiptojë ajetin Kur'anor El-Bekare 155-157 (istirxha').¹⁰⁰²

Hiqte dorë prej atij që i digjte rrobat e veta për shkak të ndonjë fatkeqësie që e ka goditur, si dhe prej atij që vajtonte nga pikëllimi me zë të lartë, ose nga ai që e rruante kokën për shkak të pikëllimit që e ka goditur.¹⁰⁰³

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ishte, që familja e të vdekurit të mos bënte ushqim. Urdhëronte që të tjerët ta bënë ushqimin dhe t'ua sillnin.¹⁰⁰⁴

Kjo është edukatë më fisnike dhe virtyti më fisnik i cili pasqyrohet në ndihmesën e familjes së të vdekurit sepse ata janë të preokupuar me atë që i ka goditur.

Praktika e të Dërguarit ishte, që të shmangen vajtimit pas të vdekurit, çka më tepër, atë e ndalonte dhe thoshte se ai është zakon i xhahilijetit. Hudhejfe nuk dëshironte

¹⁰⁰² "Ne do t'ju sprovovjmë me ndonjë frikë, me uri, me ndonjë humbje nga pasuria e nga jeta e edhe nga frytet, po ti jepju myzhde durimtarëve. Të cilët, kur i godet ndonjë e pakëndshme thonë: "Ne jemi të Allahut dhe ne vetëm tek Ai kthehemi"! Të tillët janë që te Zoti i tyre kanë bekime e mëshirë dhe të tillët janë ata të udhëzuarit në rrugën e drejtë." [El-Bekare: 155-157]. Muslimi shënon në veprën *Sahih* (918) dhe Ibn Maxhe (1598) në transmetimin nga Umu Seleme (رضي الله عنه): "E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (صلى الله عليه وسلم) duke thënë: "Nuk ka asnjë myslimanë të cilin e godet ndonjë fatkeqësi dhe ai thotë: "Ne jemi të Allahut dhe tek Ai do të kthehemi. O, Zot më shpërble për këtë fatkeqësi dhe pas saj më jep të mira", e që Allahu të mos i jap të mira pas asaj që e ka goditur, dhe që të mos e shpërblejë për atë."

¹⁰⁰³ Shënon Buhariu (3/132, 133) në transmetimin nga Ebu Musa el-Eshariu, që i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) që ai heq dorë nga ai që vajtojnë, i shqyejnë rrobat ose i rruajnë flokët për shkak të fatkeqësisë që e ka goditur.

¹⁰⁰⁴ Shënojnë Shafiu (1/208), Ahmedi (1/205), Ebu Davudi (3132), Tirmidhiu (998), Ibn Maxhe (1610), Darekutni (194 dhe 197) dhe Bejhekiu (4/61), në transmetimin nga Abdullah ibn Xhaferi. Kur vdiq Xhaferi, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka thënë: "Bëni ushqim për familjen e Xhaferit sepse atyre u ka ndodhur diç me çka janë të okupuar." Senedi i këtij hadithi është i mirë.

që lajmi për vdekjen e tij të përhapet dhe i thoshte familjes së vet: “Frikësohem që do të ketë të tillë që vajtojnë.”¹⁰⁰⁵

Kreu mbi namazin e frikës

Allahu i Lartësuar, ka lejuar që gjatë udhëtimit të lihen pjesët përbërëse të namazit dhe numri i rekateve në rast të udhëtimit dhe ekzistimit të frikës dhe pasigurisë, shkurtimin e numrit të rekateve gjatë udhëtimit, nëse nuk ekziston as frika as pasiguria, e që gjatë ekzistimit të frikës edhe pa udhëtuar, shkurtohen vetëm ruknet e namazit, e jo edhe numri i rekateve. Kjo ishte praktika e të Dërguarit (ﷺ) dhe në të pasqyrohet urtësia në lejimin e shkurtimeve të namazeve gjatë udhëtimit dhe frikës.

I Dërguari (ﷺ) në situatën kur e falte namazin e frikës, e falte ashtu që, nëse armiku ishte në mes tyre dhe kiblës, të gjithë vendoseshin në dy safe, pas të Dërguarit dhe fillonin të gjithë së bashku tekbinin fillestar, pastaj binin në ruku’ të gjithë së bashku dhe ktheheshin nga rukuja. Pastaj safi i parë binte në sexhde e të tjerët e vështronin armikun, e kur safi i parë kthehej nga sexhdja në kijam, safi i dytë binte në sexhde. Kur edhe këta e kryenin sexhden dhe ngriheshin në rekatin e dytë, dilyn përpara në safin e parë, e ata që tani qëndronin në safin e parë ktheheshin prapa dhe e formonin safin e dytë, ashtu që të gjithë falësit ta kishin shpërblimin e safit të parë dhe që ata nga safi i dytë ta bënë sexhden me të Dërguarin (ﷺ) në rekatin e dytë sikur që ata nga safi i parë e bënë këtë më herët. Të dy safet do të jenë të barabartë në atë që janë falur me të Dërguarin (ﷺ) dhe në atë çka bënë për vetveten, sepse i vetmi qëllim është drejtësia. Pasi që të dy safet e bënë rukunë, sikur që e bënë këtë në rekatin e parë dhe kur njëra palë ulej në teshehud, safi i dytë shkonte në sexhde dhe i arrinte ata në teshehud, ashtu që sëbashku jepnin selam.¹⁰⁰⁶

Në rast se armiku gjendej në anën tjetër, e jo kah kibla, i Dërguari (ﷺ) i ndante në dy grupe, njëri e mbikëqyrte armikun, e tjetri falej me të Dërguarin (ﷺ). E falte me të një rekat, e pastaj shkonte në vend të atij grupi që e mbikëqyrnin armikun, e ai që e mbikëqyrte armikun vinte ta falte rekatin e dytë me

¹⁰⁰⁵ Shënojnë Ahmedi (5/406), Tirmidhiu (986), Ibn Maxhe (1476), Bejhekiu (4/74) në transmetimin nga Hudhejfe (رضي الله عنه), që e ndalonte vajtimin dhe rënkimin dhe thoshte: “Jam duke u frikësuar që do të ketë të tillë që rënkojnë, e unë e kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (ﷺ) që e ndalonte rënkimin.” Senedi i këtij hadithi është i drejtë.

¹⁰⁰⁶ Shënojnë Ebu Davudi (1236), Nesaiu (3/177, 178) në transmetimin nga Ebi Ajash Er-Rezaku.

të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم), pastaj ai jepte salam e pastaj secili grup e falte edhe një rekat.¹⁰⁰⁷

Me një rast, e fali një rekat me njërin nga dy grupet e pastaj grupi i parë u ngritën edhe në rekatën e dytë dhe dha salam para se i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) të binte në ruku, e pastaj erdhi edhe grupi i dytë dhe me të Dërguarin (صلى الله عليه وسلم) e falën rekatën e dytë, e kur ai mbeti në teshehud, ata u ngritën dhe e falën edhe nga një rekat dhe e zunë në teshehud, bënë teshehud dhe dhanë salam.”¹⁰⁰⁸

Me një rast tjetër, i fali dy rekate me një grup dhe ata dhanë salam më herët se ai, e pastaj erdhi grupi i dytë e pastaj edhe ata i falën dy rekate dhe dhanë salam, ashtu që, i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i fali katër rekate, e dy grupet nga dy rekate.¹⁰⁰⁹

Në rastin e tretë, me një grup i fali dy rekate, e pastaj sëbashku dhanë salam, e pastaj erdhi edhe grupi i dytë, e edhe ai grup me të i fali dy rekate dhe dhanë salam, ashtu që çdo grup në mënyrë të veçantë e kreu namazin.¹⁰¹⁰

Gjithashtu, është shënuar që një grup e ka falur një rekat, e pastaj ai grup ka shkuar dhe ka ardhur grupi i dytë, e pastaj edhe ata e falën një rekat, pastaj shkuan, ashtu që të dy grupet i falën nga dy rekate dhe nuk e kompensuan asnjë rekat, e i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i fali dy.¹⁰¹¹ Të gjitha këto janë mënyra të lejuara të faljes së namazit të frikës.

Imam Ahmedi ka thënë: “Secili hadith, i cili transmetohet mbi faljen e namazit të frikës, është i drejtë dhe është i lejuar veprimi sipas cilitdo prej tyre, ekzistojnë gjashtë apo shtatë mënyra për namazin e frikës dhe secili prej tyre është i drejtë.”

El-Esremi ka thënë: “E kam pyetur Ebu Abdullahun: “A i pranon të gjithë hadithet mbi namazin e frikës?” A është secili hadith në vendin e vet, apo e ka veçuar

¹⁰⁰⁷ Shënojnë Buhariu (7/329), Muslimi (839), Ebu Davudi (1243), Tirmidhiu (564) dhe Nesaiu (3/171) në transmetimin nga Abdullah ibn Umeri.

¹⁰⁰⁸ Shënojnë Maliku në veprën *El-Muvetta* (1/183), Buhariu (7/325, 326), Muslimi (842) dhe Ebu Davudi (1238), në transmetimin nga Salih ibn Havati.

¹⁰⁰⁹ Shënojnë Buhariu (7/331) dhe Muslimi (843) në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullah.

¹⁰¹⁰ Shënojnë Nesaiu (2/178), Darekutni (1/186), Bejhekiu (3/295), në transmetimin nga Xhabir ibn Abdullahu.

¹⁰¹¹ Shënojnë Nesaiu (2/129) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه), Ahmedi në veprën *El-Musned* (2063 dhe 3364), Et-Tahaviu (1/182) dhe Hakimi (1/335) në transmetimin nga Ibn Abbasi (رضي الله عنه).

ndonjërin prej tyre? Ai më tha: “Unë them që, ai i cili vepron sipas këtyre haditheve është duke vepruar drejtë.”

Pra, është më e besueshme që ai e ka lejuar, që imami me çdo grup ta fal nga një rekat, e muktefijët pas kësaj nuk do të falin asgjë më tepër. Ky qëndrim është i Ibn Abbasit, i Xhabir Ibn Abdullahut (رضي الله عنه), i Tavusit, i Muxhahidit, i Hasan el-Basriut, i Katades, i El-Hikemit dhe i Is’hak ibn Ravejhut.

Autori i veprës *El-Mugni* thotë: “Përgjithshmëria e deklaratës së Ahmedit udhëzon mbi atë që është e lejuar falja në mënyrë të tillë në frikë edhe pse këtë dijetarët e methhebit tonë atë e mohojnë.”

Nga i Dërguari i Allahut (صلى الله عليه وسلم) transmetohen edhe disa versione mbi faljen e namazit të frikës, e të gjitha ato lidhen me mënyrat e përmendura më herët dhe dallohen vetëm në disa fjalë. Disa, lidhur me atë transmetim, i paraqesin dhjetë mënyra të faljes së namazit të frikës, e Muhammed ibn Hazmi i paraqet rreth pesëmbëdhjetë mënyra. Më e drejtë është ajo që e kemi menduar më herët. Çdoherë kur e paraqesim ndonjërin prej atyre mënyrave të faljes së namazit të frikës, me të e paraqesim edhe ngjarjen, gjatë së cilës është falur ai namaz, duke ia përshkruar atë mënyrë praktikës së të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم). Ndërkaq, ky është vetëm një ndarje e transmetimeve nga transmetuesit e dhënë. Allahu më së miri e di.

Përmbajtja _____

Parathënia e autorit _____	9
Kreu mbi nderimet dhe cilësitë dalluese të Allahut _____	22
Kreu mbi dy llojet e krijesave të Allahut _____	44
Kreu mbi domosdoshmërinë e pasimit të asaj me çka janë dërguar të dërguarit (alejhimus-selam) _____	48
Kreu mbi prejardhjen e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم) _____	49
Kreu mbi synetimin (cirkumcisionin) e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	59
Kreu mbi nënat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) që ishin mëndeshat e tij _____	61
Kreu mbi dadot e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	62
Kreu mbi dërgimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe Shpalljen e parë _____	62
Kreu mbi fazat e thirrjes të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	64
Kreu mbi emrat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	65
Kreu mbi komentimet e domethënies së emrave të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	67
Kreu mbi hixhretin e parë dhe të dytë _____	71
Kreu mbi fëmijët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	77
Kreu mbi xhaxhallarët dhe tezët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	78
Kreu mbi bashkëshortet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	78
Kreu mbi gratë pa kurorë të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	87
Kreu mbi të mbrojturit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	87
Kreu mbi shërbëtorët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	89
Kreu mbi shkruesit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	89
Kreu mbi letrat të cilat i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ua dërgonte muslimanëve duke ua sqaruar dispozitat sheriatike _____	90
Kreu mbi korrespondencën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) me Mbretërit _____	91
Kreu mbi mu'edhinët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) _____	95

Kreu mbi përfaqësuesit e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	96
Kreu mbi rojet personale të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	98
Kreu mbi ekzekutuesit e dënimit të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	98
Kreu mbi ata që kujdeseshin për shpenzimet dhe gjërat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	99
Kreu mbi poetët dhe zëdhënësit e të Dërguarit të Allahut (صلى الله عليه وسلم)	99
Kreu mbi përcjellësit e deveve me të cilat udhëtonte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)	99
Kreu mbi betejat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ekspeditat ushtarake dhe aradhat e tij	100
Kreu mbi armatimin dhe veglat e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	101
Kreu mbi kafshët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	103
Kreu mbi rrobat e të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	104
Kreu mbi ushqimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe mënyrën e të ngrënit	116
Kreu mbi martesën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe qëndrimin e tij ndaj bashkëshorteve të veta	119
Kreu mbi gjumin dhe zgjimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	123
Kreu mbi kalërimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	127
Qëndrimet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) të lidhura për tregtinë, dhurimin dhe marrëdhëniet tjera ndërnjerëzore	129
Kreu mbi qëndrimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ndaj të tjerëve	134
Kreu mbi atë se si i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) ka ecur vet dhe në shoqëri të as'habëve	137
Kreu mbi atë se si ulej dhe si mbështetej i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)	139
Kreu mbi sjelljen e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë kryerjes së nevojave natyrore	139
Kreu mbi pastrimin (me mjetet natyrore)	143
Kreu mbi atë se si i Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) i shkurtonte mustaqet	147
Kreu mbi të folurit, heshtjen, të qeshurit dhe të qarët e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	150
Kreu mbi ligjërimet publike të të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	153

Kreu mbi ibadetin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	159
Kreu mbi abdesin e tij (صلى الله عليه وسلم)	159
Kreu mbi mes'hin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	166
Kreu mbi tejemumin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	167
Kreu mbi namazin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	168
Leximi i sureve të shkurta dhe të gjata në namazet e caktuara nga i Dërguarit (صلى الله عليه وسلم)	178
Zgjatja e këndimit gjatë rekatit të parë në namazin e sabahut nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)	182
Mënyra me të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte rukunë	182
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte sexhden	188
Krahasimi i vlerës së kijamit dhe vlerës së sexhdes	199
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e kryente uljen në mes dy sexhdeve	202
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte rekatën e dytë dhe pjesën e mbetur të namazit	204
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte uljen e fundit gjatë namazit (në teshehud)	214
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) jepte selam	219
Duatë që i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i lexonte gjatë namazit	222
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur për leximin e duasë së kunutit në namaz	225
Veprimi i të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në sehvi-sexhde.	242
Kreu mbi harresën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit	245
Argumentet që gjatë namazit i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) nuk i ka mbajtur sytë mbyllur apo gjysmë të mbyllur	249
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me namazin dhe dhikrin	251
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me përdorimin e sutrës gjatë namazit	263
Mënyra se si i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i ka kryer sunnetet e përditshme	265

Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me shtrirjen në shtrat pas Sunnetit të sabahut	275
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e bënte namazin e natës	278
Mënyra se si i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin gjatë natës, namazin vitër dhe namazin në pjesën e parë të natës	284
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur për faljen e dy rekateve pas vitër-namazit	289
Transmetimet mbi atë se çfarë lexonte i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) në disa namaze dhe mënyra në të cilën lexonte	290
Mënyra në të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) e falte namazin Duha	298
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) në bërjen e sexhdes si falënderim ndaj Allahut të Lartësuar	316
Mënyra me të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) bënte sexhde te sexhdet kuranore	318
Kreu mbi udhëzimet e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) ditën e xhumasë dhe mbi disa veçoritë e xhumasë	320
Transmetimet mbi atë kur ka filluar falja e xhumasë	329
Kreu mbi veçoritë e ditës së premte	331
Kreu mbi udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) dhe mbi hutben	384
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë namazit të bajramit	398
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur për namazin e eklipsit të Hënës ose të Diellit	405
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë të drejtuarit lutjes së shiut	412
Kreu mbi udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë udhëtimit dhe mbi ibadetet gjatë udhëtimit	419
I Dërguari (صلى الله عليه وسلم) gjatë udhëtimit i falte vetëm namazet farz, vitrin dhe sunnetin e sabahut	431
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) e lidhur me kryerjen e namazit mbi kafshën kalëruese	433
Praktika e bashkimit të namazeve nga i Dërguari (صلى الله عليه وسلم)	438
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë leximit të Kur'anit, gjatë dëgjimit të leximit të Kur'anit, pendimit, vajit gjatë leximit, zbukurimit të zërit dhe të tjerave lidhur me leximin	439

Kreu mbi praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë vizitës së të sëmurit	450
Kreu mbi praktikën e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me prezencën e tij te xhenazja	454
Kreu mbi namazin e xhenazes në xhami	456
Mënyra me të cilën i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) i jepte gusël dhe e mbështillte në qefin të vdekurin	458
Kreu mbi atë se çfarë ka pyetur i Dërguari (صلى الله عليه وسلم) mbi të vdekurin, para se t'ia falte namazin e xhenazes	459
Duaja e cila lexohet gjatë faljes së namazit të xhenazes për të vdekurit	461
Praktika e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) lidhur me dhënien e selamit pas namazit të xhenazes	464
Kreu mbi faljen e namazit plotësues të xhenazes	466
Kreu mbi faljen e namazit të xhenazes fëmijës	467
Kreu mbi faljen e namazit të xhenazes vetëvrasësit, atij që e vjedh prenë e luftës dhe atij që mbytet me dënim sheriatik	469
Kreu mbi përcjelljen e kufomës deri te varri	470
Kreu mbi faljen e namazit të xhenazes në mungesë të xhenazes	472
Kreu mbi ngritjen në këmbë kur xhenazja kalon	473
Rregullat mbi varrimin e të vdekurve	473
Kreu mbi dukjen e varrit	475
Kreu mbi ndalesën e marrjes së varrit për vendprerje të kafshëve	476
Kreu mbi udhëzimin e të Dërguarit (صلى الله عليه وسلم) gjatë vizitës së varreve	477
Kreu mbi shprehjen e ngushëllimit	478
Kreu mbi namazin e frikës	479

زاد المعاد

في هدي خير العباد

للإمام العلامة شيخ الإسلام

محمد بن أبي بكر الزرعي

ابن قيم الجوزية

II

الجزء الثاني

FURNIZIMI PËR BOTËN TJETËR

**Marrë nga Udhëzimi i Adhuresit
më të Mirë të Allahut**

Nga:

Shejhul Islam

Ibn Kajjim El-Xhevzie

Përkthyer nga:

Nig'jar Bajrami-Hoti

II

Vëllimi i Dytë

SHKUP - 2011

Titulli i librit:

Furnizimi Për Botën Tjetër

*Marrë nga Udhëzimi i Adhuresit më të Mirë
të Allahut*

Autor:

Shejhul Islam – Ibn Kajjim El-Xhevzie

**Përktheu dhe përshtati nga
boshnjakishtja:**

Nig'jar Bajrami-Hoti

Recensent shariatik:

Mr. Prof. Sabri Bajgora

Kryeredaktor:

Ilir Hoti

Redaktor gjuhësor:

Ilir Hoti

Përgatitja kompjuterike:

Ilir Hoti

Ballina:

Ilir Hoti

*Të gjitha të drejtat për botimin e librit i
takojnë përkthyesit. Ndalohet botimi dhe
ribotimi i librit në çfarëdo forme qofë, pa
lejen dhe pëlqimin me shkrim të përkthyesit.*

Parathënie

Dijetari i mirënjohur islam Shemsuddin Ebu Abdullah, Muhammed ibn Ebi Bekr ibn Ejub ibn Sa'd ibn Hariz ez-Zer'i ed-Dimeshki, i njohur më shumë si Ibn Kajjim el-Xhevziije, u lind në Damask në vitin 691 h. ndërsa vdiq po ashtu në Damask në vitin 751.

U bë i njohur me emrin Ibn Kajjim el-Xhevziije, sipas Medresesë “El-Xhevziije” të cilën e kishte ndërtuar Muhjiddin ibn Hafidh el-Xhevziije, mbikëqyrës i së cilës ishte babai i tij. Ibn Kajjimi ishte nxënës i shejhul Islam Ibn Tejmijje, të cilin e kishte shoqëruar për një kohë shumë të gjatë, madje edhe në burg. Këta dy dijetarë qenë burgosur për shkak të shfaqjes haptazi të pakënaqësisë ndaj veprimeve të pushtetarëve të atëhershëm, meqë me ngul mbronin pozicionet dhe qëndrimet e Akides së Ehli Sunnetit, kundruall, devijimeve që po i bënin akides së shëndoshë, disa nga sektet dhe grupacionet filozofike.

Pas vdekjes në burg të Ibn Tejmijjes, Ibn Kajjimi vazhdoi ta trasonte rrugën e mësuesit të vet, me zell e përkushtim.

Ibn Rexheb El-Hanbeliu për Ibn Kajjimin kishte thënë: *“Nuk kam parë kurrë njeri si ky, nuk kam takuar njeri më të dijshtëm se ky në të kuptuarit e kuptimeve kuranore, të sqarimit të Sunnetit dhe të dispozitave të besimit.”*

Ky dijetar i nderuar, la pas vetes 98 vepra madhështore, të cilat i ka cekur dijetari Bekër Ebu Zejd në veprën e tij: *“Ibn Kajjim el-Xhevziije – jeta, gjurmët dhe veprat e tij”*.

Fatkeqësisht, nga ky thesar i Ibn Kajjimit, sot në duart tona gjenden vetëm 32 vepra, ndër të cilat spikasin:

“Zadul Me'ad fi hedji hajrul ibad”

“El-Vabil es-Sajjib fil Kelimi et-tajjib”

“El-Dau ve-d-devau”

“Redvatul muhibbin ve muz'hetul mushtakun”

“Xhelau-l efram”

“Hadil ervah ila biladil efram”

“I'lamul muvekki'ine an rabbil alemin”

“Igathetul lehfan min mesaidi-sh-shejtan”

“Bedaiul fevaid”

“Es-Salatu ve ahkamuha ve hukmu tarikiha”

“Xhevab fi Sijegi-l hamd”

“El-menarul munif fil hadithi-d-daif”

“Ixhtimau-l xhujush el-islamijje li gavzi-l muattaleti vel xhehmijje”

“El-Fevaid”

“El-Furusijjeh”

“Uddetu-s-sabirin ve dhehiretu-s-shakirin”

“Er-Ruh” etj.

* * *

Botimi në shqip i këtij libri kaq të vlefshëm, është një sihariq i madh për të gjithë islamdashësit, sepse Libri *“Zadul Me’ad”* është një libër i rrallë i llojit të vet. Ai në të ka përmbledhur çdo gjë që ka të bëjë me të Dërguarin e Allahut, nga fjalët, veprat, pëlqimet, si dhe jetën e tij. Ajo çka e karakterizon këtë vepër, është fakti se në të, mund të gjesh edhe çështje të trajtuara nga lëmi i fikut, duke sjellë argumente nga dijetarët më eminentë dhe duke përzgjedhur gjithnjë argumentin më të fortë e më të pranueshëm.

Ky libër në përmbajtjen e tij ka trajtuar tematika nga biografia e pastër e të Dërguarit të Allahut – Muhammedi a.s., që duke filluar nga lindja, prejardhja, prindërit, mëndesha që e ka ushqyer me gji, udhëtimet e tij para dhe pas Shpalljes, fillimin e zbritjes së Vahjit, mënyrat e Vahjit me të cilat inspirohej, luftërat e tij dhe gjithçka ndërlidhet me jetën e përditshme të tij, të bekuar. Prej këtyre gjërave, përmenden; mënyra e veshjes së tij, e të ushqyerit, e adhurimit, e faljes së namazit, e leximit të Kur’anit, e vizitës në varreza. Pastaj udhëzimet e tij të bekuara rreth zekatit, zekatul fitrit, sadakasë vullnetare, agjërimit, I’tikafit, kurbanit, etj.

Libri është i shkruar në një metodë që shumë lehtë kuptohet dhe që pëlqehet nga çdo lexues, sepse pos tjerash ka trajtuar në mënyrë dinjitoze edhe veprimet e të Dërguarit të Allahut në luftëra, në paqe, në raportet ndërnjerëzore, apo familjare, pastaj aspektet nga jeta e tij personale, raportet e tij me as’habët, me armiqtë, etj.

Ibn Kajjimi kishte vendosur të tubonte, madje edhe deri në imtësi, çdo gjë që ndërlidhet me Pejgamberin a.s. nga jeta e tij dhe kësaj ia kishte arritur, prandaj, me plot të drejtë meriton të quhet “Enciklopedi më e rëndësishme” në këtë sferë.

Ibn Kajjimi, këtë vepër e ka shkruar, gjatë rrugëtimit të tij në vendet e shenjta – Haxh dhe pranë vetes nuk kishte asnjë burim tjetër librash që të orientohej f.v. rreth saktësisë së haditheve etj... Megjithatë, libri i tij shquhet për saktësinë e këtyre haditheve të përdorura nga Sahihët dhe Musnedët e Hadithit.

Meqenëse përmban pothuajse tërë arsenalin e nevojshëm furnizues për një besimtar, lirisht mund të themi se ky libër është si një fanar ndriçues për ata që dëshirojnë të përdihen në të vërtetën. Është udhërrëfyes për ata që dëshirojnë të ndjekin gjurmët e të dashurit të tyre – Muhammedit a.s..

Një thënie mjaft domethënëse rreth këtij libri është përmbledhur në fjalinë e shumë dijetarëve: *“Asnjë shtëpi nuk bën të mbetet pa librin “Zadul Me’ad”, sepse ajo shtëpi që nuk e ka në bibliotekën e saj këtë libër, është shtëpi e varfër.”*

Një nder i veçantë për ne shqiptarët, është fakti se këtë vepër madhështore, në gjuhën arabe e kanë redaktuar dy eminencat e Islamit në lëminë e hadithit: Abdulkadër Arnauti dhe Shuajb Arnauti.

Allahu e shpërbleftë Ibn Kajjim el-Xhevzijjen me Xhennetin Firdevs, që na e ka lënë në duar këtë dhuratë kaq të çmueshme, pastaj redaktuesit shqiptarë të botimit në arabisht të cilët kanë bërë një punë madhështore si dhe përkthyesen e këtij libri në gjuhën shqipe.

Sabri Bajgora

Kryeimam i Bashkësisë Islame të Republikës së Kosovës

بسم الله الرحمن الرحيم

Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshiruesit

حسي الله ونعم الوكيل

Më mjafton Allahu, Ai është Mbrojtësi më i mrekullueshëm

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) në dhënien e sadakasë dhe zekatit

فصل - في هديه صلى الله عليه وسلم في الصدقة والزكاة

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.), e cila ka të bëjë me zekatin sipas kohës së dhënies së tij, sasisë, përqindjes, obliguesve dhe anët përmes të cilave jepet, është praktikë më e përsosur. Në këtë praktikë është marrë në konsiderim interesi i të pasurit dhe i të varfrit. Me dhënien e zekatit Allahu e pastron pronarin dhe pasurinë e tij. Me te (zekatin) Allahu ua ka kushtëzuar të pasurve dhuntinë e pasurisë. Dhuntia e pasurisë i është garantuar secilit derisa ai ka për të dhënë zekat. Dhe jo vetëm kaq, por për shkak të tij i premtohet madje edhe mbrojtja edhe shtimi i pasurisë, mënjanimi i të gjitha llojeve të fatkeqësisë dhe Allahu atë zekat ia shndërron në mur mbrojtës, fortifikatë dhe ruajtës të pasurisë së tij.

Mandej, zekati është urdhëruar në katër lloje të pasurisë. Këto lloje të pasurisë janë më të përhapurat në mesin e njerëzve dhe ato për njerëzit janë të domosdoshme.

Ato lloje janë:

I pari: prodhimet bujqësore dhe frutat;

I dyti: bagëtia: devet, lopët dhe delet;

I treti: dy margaritarë të cilët konsiderohen peshoret e kësaj bote, e ato janë ari dhe argjendi;

I katërti: lloje të ndryshme të mallrave tregtare.

Zekati është urdhëruar një herë për çdo vit. Afati për dhënien e zekatit për prodhimet bujqësore dhe pemët caktohet kur ato rriten dhe piquen. Pa dyshim se kjo është drejtësia më e madhe, sepse sikur ky obligim të ishte për shembull çdo muaj ose çdo javë, atëherë do t'i shkaktonte dëme bujqve. Gjithashtu, sikur zekati të

ishte vetëm njëherë në jetë, atëherë kjo do të shkonte në dëm të varfërve. Prandaj, sipas kësaj, dhënia e zekatit një herë në vit është më e drejtë.

Mandej, përqindjet e obliguara të dhënies së zekatit janë të ndryshme. Aty është marrë në konsiderim mundi dhe të ardhurat e obliguesve të tij, si edhe lehtësimi dhe vështirësia e arritjes së pasurisë së caktuar. Kështu për shembull, është caktuar që një e pesta e asaj pasurie që njeriu e ka grumbulluar në një vend të jepet për zekat. Kjo pasuri në të drejtën (sheriatin) islame quhet *rikaz*¹. Për llojin e tillë të pasurisë nuk kushtëzohet që të jetë në pronësi një vit, do të thotë nuk kushtëzohet *havl*, por është obligim dhënia e përqindjes së zekatit të caktuar menjëherë pas gjetjes së pasurisë së tillë.

Gjysmën e përqindjes së përmendur, do të thotë një të dhjetën e zekatit duhet dhënë për llojin e tillë të pasurisë, e cila arrihet me më vështirësi dhe e cila arrihet me më tepër mund dhe përpjekje se në të përmendurën. Kjo pasuri janë prodhimet bujqësore: pemët dhe perimet, për prodhimin e të cilave nevojitet lëvrimi dhe ujitja e tokës, blerja e farës dhe e fidanëve. Ndërkaq, në këtë rast Allahu e ka marr mbi Vete ujitjen e tokës së tillë, e jo njeriu, prandaj nuk duhet ndarë mjete shtesë për blerjen e ujit, hapjen e puseve e as për mekanizmat e ujitjes, e të tjera.

Allahu e ka urdhëruar ndarjen e gjysmës së një të dhjetës në emër të zekatit, për ato prodhime bujqësore, për ujitjen e të cilave njeriu duhet të ndaj shpenzime të veçanta; blerjen e mekanizmave për ujitje, devetë për ujitje, e të tjera.

Një të katërtën e një të dhjetës, Allahu e ka caktuar në emër të zekatit, në atë pasuri kultivimi i së cilës varet nga puna kontinueale nga ana e investitorit, nganjëherë kjo varet nga udhëtimi nëpër Botë, nga shkathtësia e të udhëhequrit, e ndonjëherë nga pritja dhe të priturit.

¹ Shënon Maliku (2/868-869), Buhariu (3/269), Muslimi (1710), Tirmidhiu (642), (1377), Ebu Davudi (3085) dhe Nesaiu (5/45) nga Ebu Hurejre që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Për atë që kafshët e ndokujt e shkatërrojnë, kur asnjëri nuk është me to dhe kur i ikën pronarit, përkrah të gjitha masave të marra, nuk ka përgjegjësi. Për bunarin të cilin njeriu e gropon në tokën e vet, e ndokush bie në të nuk paguhet dëmshpërblim. Nëse njeriu e gropon ndonjë gropë në të cilën kërkon xehe në tokën e vet, e ndokush bie në te, ai kurrfarë përgjegjësie nuk mban për atë. Për thesarin e gjetur paguhet një e pesta.” Ebu Ubejd në veprën e vet *El-Emval* (fq. 393) dhe thotë që shkaku është thesari që është gropuar në tokë gjatë xahilijetit, i cili merret pa e kërkuar asnjëri atë dhe pa u përpjekur shumë dhe pa mjete. Bejhekiu në veprën *El-Ma’rife* përmes Rebiut transmeton që Shafiu ka thënë: “Thesari për të cilin duhet paguar një e pesta është ai i cili është gjetur në tokën e asnjërit.” Ebu Davudi nga Hasan el-Basriu transmeton që ka thënë: “Rikas janë thesaret e Adit (thesaret e vjetra).” Sikur atë ia përshkruan popujve të lashtë të Adit për shkak të vjetërsisë së tij. Arabët për të gjitha që janë të vjetra thonë që është e kohës së Adit.

Padyshim që shpenzimet e kultivimit të pasurisë së tillë janë më të mëdha sesa shpenzimet që bëhen për prodhimin e pemëve dhe perimeve. Prandaj, fitimi nga prodhimi i pemëve dhe i perimeve është më i dukshëm dhe më i madh prej fitimit të fituar nga tregtia dhe për atë përqindja e zekatit për prodhimet bujqësore është më e madhe sesa përqindja për mallin tregtar. Ndërsa, fitimi prej atyre prodhimeve bujqësore që ujitën me shi dhe ujitën nga lumenj është më i madh se fitimi që merret nga prodhimet që ujitën me sistemet e ujitjes dhe me devetë. Derisa profiti nga pasuria e cila gjendet grumbull në një vend, sikur që janë thesaret e grupuara, është më i madh dhe më i dukshëm nga të gjitha të përmendurat.

Pasi që ndarja nga çdo pasuri është e rëndë, sado e parëndësishme qoftë, për atë shkak janë caktuar kuotat fikse që janë të përbalueshme dhe të ngushëllueshme, që të mos i bëhej e padrejta të pasurve dhe në të njëjtën kohë të kënaqeshin të varfrit. Kështu *nisabi* për argjend është dyqind dërhem², për ari njëzet *miskal*³, e për pemë dhe perime pesë *evsuk*⁴ d.m.th. pesë ngarkesa të deveve arabe. Për bagëtitë e imta *nisabi* është dyzet, lopë tridhjetë, e për devetë pesë deve. Në rast se dhembja e *nisabit* të pasurisë së caktuar nuk mund të përballohet, nëse ndahet nga lloji i tillë, atëherë është e caktuar që të jepet një dele. Dhe nëse një e pesta përsëritet pesë herë dhe arrihet numri njëzet e pesë, atëherë është e mundur që *nisabi* të jetë një njësi e atij lloji, të cilin duhet dhënë domosdoshmërisht.

Pasi që vitet e atij vaxhibi (i deveve) oscilojnë, me vjetërsimin dhe me rininë, përputhshmërisht me shtimin ose pakësimin e deveve, duke filluar që nga deveja

² Shënojnë Tirmidhiu (620), Ebu Davudi (1574) dhe Ibn Maxhe (1796) nga Aliu (r.a.), në të cilin thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “E kam falur dhënien e zekatit për kuaj dhe robër, por jepeni atë për argjend, në çdo dyzet dërhem. Për njëqin e njëzet dërhemë nuk duhet të ipet asgjë, por kur arrin deri dyqind, atëherë për të duhet dhënë pesë dërhemë.” Në hadithin të cilin e transmeton Ebu Bekri (r.a.), i cili flet mbi obligueshmërinë e dhënies së zekatit, e atë e shënon Buhariu (3/254), qëndron: “Për argjend jepet një e katërta e një të dhjetë (dy e gjysmë për qind). Nëse ndokush do të kishte njëqind e nëntëdhjetë dërhem, nuk duhet t’i jepet asgjë, përveç nëse vet pronari dëshiron të jep.” Qëndrimi i shumicës së dijetarëve është që nuk ka zekat për kuaj dhe robër. Ndërkaq, nëse tregtohet me ta, atëherë duhet të jepet zekat me aq vlerë sa jepet zekat me aq vlerë sa jepet për mallra tregtare. Kjo transmetohet na Umeri, Seid b. Musejjib. Umer b. Abdulazizi, Maliku, Shafiu, Ahmedi, Ebu Jusufi dhe Muhammedi nga nxënësi i Ebu Hanifes.

³ Dijetarët islam janë të pajtimit që nuk është obligim të jepet zekati për ari derisa ai ta arrin njëzet *miskal*.

⁴ E shënon Maliku në (1/244), Buhariu (3/255), Muslimi (979) nga Ebu Seid el-Hudriu që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Në më pak se pesë ngarkesa hurmesh nuk jepet zekati, në më pak se pesë okë argjend nuk jepet zekati dhe në më pak se pesë deve nuk jepet zekati.” Vesben ka gjashtëdhjetë sa’ e një sa’ i ka pesë ratle dhe një të tretën e ratleve nga ratlet e Bagdatit, e vlera e tij është njëqind e njëzet e tetë dërhem.

mashkull dhe deveja njëvjeçare femër (*ibn mehada dhe bint mehada*) të deveisë mashkull dhe femër dy vjeçare (*ibn lebune dhe bint lebune*) të deveisë mashkull dhe femër, tre vjeçare (*el-hikka dhe el-hikke*), e deri te deveja femër dhe mashkull katër vjeçare (*el-xhez'a dhe el-xhez'e*) dhe sa herë që shtohet numri i deveive shtohet edhe koha e vjetërsisë së tyre dhe ashtu gjithnjë deri në fund, e me shtimin e tyre shtohet edhe numri i krerëve që duhen të jepen për zekat.

Urtësia e Tij, gjithashtu, ka dashur që në pasuri ka caktuar aq pjesë të zekatit, sa mund të përballohet pa dhembshuri. Me marrjen e tij nuk i shkaktohet padrejtësia të pasurve, e në të njëjtën kohë kënaqen nevojat e të varfërve, ashtu që pas marrjes së pjesës së tyre, nuk u nevojitet ndihmë tjetër. Prandaj në pasurinë e të pasurve është fiksuar saktë aq sa i duhet të varfërve. Ndërkaq, edhe përkundër të gjitha këtyre, dhuna përsëri ndodhë dhe atë nga dy palë njerëzish: nga të pasurit, të cilët nuk e japin aq sa e kanë të obliguar, e edhe nga ata të cilët e marrin zekatin, të cilëve nuk ju takon. Kjo ka shkakuar padrejtësi shumë të madhe ndaj të varfërve dhe të krijohet varfëri shumë e madhe, prandaj të varfërit u detyruan që të shërbeheshin me dredhi të ndryshme dhe të bëheshin agresiv gjatë të kërkuarit të lëmshës. Sunduesi i Lartësuar e mori mbi Vete, që Ai personalisht të caktoj se kujt i duhet zekati. Caktoi që të ndahet në tetë pjesë, por në esencë zekati i takon dy kategorive njerëzish:

Kategoria e parë janë ata që marrin zekat nga nevoja, në pajtim me intensitetin, dobësinë, llojllojshmërinë dhe njëllojshmërinë e atyre nevojave. Aty marrin pjesë të mjerët, të varfërit, robërit dhe udhëtarët e rastit;

Kategoria e dytë janë ata të cilët marrin zekat për përfitimet e veta. Aty marrin pjesë mbledhësit e zekatit, ata, zemrat e të cilëve duhet përfituar, borxhlinjtë, të cilët janë futur në borxh për t'i pajtuar njerëzit dhe muxhahidët në rrugë të Allahut. Nëse ai, të cilit i takon zekati nuk i nevojitet ai dhe as nga marrja e zekatit nga ai nuk kanë dobi muslimanët, atëherë i tilli nuk ka pjesë në zekat.

I Dërguari (s.a.v.s.), kur kuptonte për ndonjë njeri që i takonte kategorisë së atyre që u takon zekati, ai ia jepte atë, e nëse ndokush kërkonte që ti jepej diç nga zekati, duke mos e ditur se a e meriton zekatin, i Dërguari (s.a.v.s.) i jepte zekat pasi që e paralajmëronte atë që zekati nuk i takon të pasurit, e as atij që është i aftë për punë dhe për tregti.⁵

⁵ Shënon Ebu Davudi (1633) në Librin mbi zekatin, kapitulli: Kujt i jepet zekati; Nesaiu (5/99-100) në Librin mbi zekatin, kapitulli: Mbi kërkimin e zekatit nga ana e atij i cili është i shëndoshë dhe i aftë që t'i fitojë nga Ubejdullah b. Adij b. El-Hijari në të cilin thuhet që dy njerëz e kanë informuar që kanë ardhur te i Dërguari i Allahut në Haxhin Lamtumirës derisa ka qenë duke e ndarë zekatin dhe kanë kërkuar që edhe atyre t'ua ndante prej tij. Ai ua shikoi, dhe e uli shikimin dhe e pa që

Gjithashtu, Dërguari (s.a.v.s.) merrte zekat prej atyre që ishin të obliguar ta japin atë dhe ua jepte atyre që u takonte. Ai e kishte praktikë, që zekatin t'ua ndante atyre të varfërve, nga vendi në të cilin edhe është grumbulluar dhe nëse mbetej diç e sillnin tek ai dhe ai personalisht e ndante atë. Për atë shkak, ai grumbulluesit e zekatit i dërgonte në shkretëtirë, e nuk i dërgonte në vende të banuara (qytete dhe fshatra). Madje, Muadh ibn Xhebelin e ka urdhëruar që ta merrte zekatin nga pasanikët jemenas dhe t'ua ndante atë të varfërve jemenas, e nuk ka urdhëruar që atë t'ia sillnin atij.

Poashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) grumbulluesit e zekatit i dërgonte vetëm tek ata të pasur që posedonin pasuri të qartë dhe të dukshme, siç janë: bagëtitë, të korrat dhe frutat. I dërgonte vlerësuesit eminent të hurmeve te prodhuesit e hurmave, që të vlerësonin se sa hurma të thara do të japin pemishtet dhe atë e caktonin sipas *vusukëve* dhe në bazë të asaj e caktonin sasinë e dhënies së zekatit.⁶

ishim të fuqishëm, dhe tha: “Nëse dëshironi unë do t’ua jap, por në zekat nuk ka qasje as i pasuri e as ai që janë në gjendje për të fituar.” Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (1044) në Librin mbi zekatin, në kapitullin “Kush e ka të lejuar të kërkojë sadaka” nga Kabis b. Muharik el-Hilali që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: Për të kërkuar sadaka e kanë të lejuar vetëm tre vetë: njeriu i cili e ka marr *hamalin*. Të tillit i lejohet sadakaja derisa nuk e lanë shumën që e ka paguar. Njeriu të cilin e godet xhamia dhe ia shkatërron tërë pasurinë. I tilli ka të drejtë të merr sadaka derisa nuk i arrin kushtet optimale për jetë, apo ka thënë derisa nuk i arrin nevojat elementare për jetë. Edhe njeriu të cilin e godet varfëria edhe këtë e ndëshkojnë tre vetë të respektuar nga populli i tij dhe thonë që atë e ka goditur varfëria. Çdo të kërkuar tjetër i sadakasë, mbi Kabise, është *suht*.” *Tahmele hamale* domethënë: e ka siguruar mbulesën për diç. Këtu mendohet mbi situatën kur në mes popujve bëhet ndonjë kundërshtim rreth pasurisë apo dhunës dhe dikush nga njerëzit përpiqet që t’i pajtojë dhe e siguron pasurinë të cilën e paguan për qetësimin apo çrrënjosjen e armiqësisë dhe urrejtjes. Në këtë rast, njeriut të tillë i është lejuar që të kërkojë sadaka, domethënë zekatin. Dhe atij, do t’i jepet aq sa ka paguar për qetësimin e mosmarrëveshjeve të përmendura, madje edhe nëse është i pasur. El-Xhahiu është një tifo natyrore e cila tërësisht apo me shumicë i shkatërron frutat dhe të lashtat. *Suht* domethënë haram.

⁶ Shënon Shafi'u në (1/231/232) nga Ibn Shihab Zuhri nga Sa'd b. Musejjib nga Itab b. Usejdi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: Zekati për vreshta vlerësohet siç vlerësohet edhe për palmat me hurmet e thara.” Shënon edhe Ebu Davudi (1603) dhe Bejhekiu (4/122). Seid b. Musejjibi nuk ka përjetuar Itabin. Ebu Davudi thotë: “Nuk e ka përjetuar atë.” Mundhiri ka thënë: “Ndërprershmëria e tij është e dukshme, sepse Seidi ka lindur gjatë hilafetit të Umerit, e Itabi ka vdekur mu atë ditë kur ka vdekur Ebu Bekri. Ngjashëm transmetohet edhe nga Ibn Abdulberri. Ndërkaq, disa kanë thënë: “Pohimi që transmetimi i përmendur është mursel, në kuptimin që zinxhirin e ka të ndërprerë, bazohet mbi deklarin e Vakidit që Itabi ka vdekur ditën kur ka vdekur Ebu Bekri. Ndërkaq, Ibn Xherri Taberiu cekë që Itabi ka qenë zëvendës i Umerit në Mekke në vitin njëzet e një pas Hixhrit. Sendi ka lindur vitin e tretë të hilafetit të Umerit. Sipas kësaj, të dëgjuarit e tij nga Itabi është i mundur, atëherë nuk ka ndërprershmëri në zinxhirin e transmetuesve.” Neveviu,

Vlerësuesit e zekatit i urdhëronte, që nga vlera ta lënë mënjanë një të tretën ose një të katërtën e frutave dhe të korrave, për shkak të epidemive që i godasin pallmat. Ky vlerësim është për shkak të caktimit të përqindjes së zekatit para ngrënies dhe vjeljes së frutave, që pronarët e tyre të dispononin lirshëm me to, sepse e dinin se sa prodhim duhet të japin. Për atë shkak, i dërgonte vlerësuesit e zekatit te bujqit e Hajberit, që t’ua vlerësonin frutat dhe të korrat, për t’i obliguar ata me gjysmën e frutave dhe të korrave. Ai ua dërgonte Abdullah b. Revvahun. Ata kanë tentuar që ta korruptonin atë, e ai u ka thënë:

تُطْعَمُونِي السُّحْتِ؟، وَاللَّهِ لَقَدْ جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ، وَلَأَنْتُمْ أَبْغَضُ إِلَيَّ مِنْ عِدَّتِكُمْ مِنَ الْقُرْدَةِ وَالْخَنَازِيرِ، وَلَا يَحْمِلُنِي بُغْضِي لَكُمْ وَحُبِّي إِيَّاهُ، أَنْ لَا أَعْدِلَ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: بِهَذَا قَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ.

“Vallë a dëshironi të më ushqeni me haram?! Pasha Allahun, unë tek ju kam ardhur nga njeriu më i dashur për mua, e ju për mua jeni më të urryer se paraardhësit e juaj, majmunët dhe derrat. Por, sidoqoftë, urretja ime ndaj jush dhe dashuria ndaj tij nuk do të më nxisin të mos jem i drejtë ndaj jush.” “Mbi atë qëndrojnë qiejt dhe Toka”, thanë ata.⁷

Allahu e mëshiroftë thotë: “Edhe pse ky hadith është mursel, është i fuqizuar me deklaratimet e imamëve. E transmeton Shafi'u me zinxhirin e vet të transmetuesve që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka dërguar te njerëzit vlerësuesit të cilët ua vlerësonin vreshtat dhe pemishtet.” E shënon Buhariu (3/272) nga Ebu Humejd Saidi që ka thënë: “Ishim me të Dërguarin (s.a.v.s.) në Betejën e Tebukut. Kur arriti deri te lugina Vadul-Kura kishte hasur në një grua me pemishten e saj. I Dërguari atëherë u kishte thënë as’habëve të vet: “Caktojeni vlerën!”, dhe i Dërguari (s.a.v.s.) e vlerësoi dhjetë *evsuk* dhe ka thënë: “Mblidhi sa fruta, duhet të jepen për zekat.” *Hirs* është vlerësimi se sa hurme të thara kanë për t’u bërë nga të freskëtat. Shënon Tirmidhiu nga disa dijetarë të komentimit të hirsit dhe thotë që konsiderojnë se kjo është dhënia e zekatit për frutat e freskëta nga hardhia e rrushit, sunduesi atëherë i dërgon vlerësuesit që t’i vlerësojnë ato. Ai pas kësaj duhet të thotë: “Nga hardhia e rrushit duhet të japësh kaq dhe kaq rrush të terur, e nga frutat e palmës kaq dhe kaq hurme.” Të gjitha këto i mbledh, i llogarit, të dhjetat dhe i ngarkon me atë. Pastaj, shkon dhe frutat ua lë në diskonim. Kur vjen koha e vjeljes nga ato merret një e dhjeta. Fitimi nga procesi i përmendur i vlerësimit pasqyrohet në atë që t’i jepet mundësia pronarëve të frutave që të përfitojnë nga to, që t’i shesin dhe t’i qerosin familjet, fqinjët dhe të varfrit, sepse sikur t’u ndalohej kjo, kjo për ta do ta paraqiste vështirësi të dukshme.

⁷ Shënojnë Ebu Davudi (1605), Tirmidhiu (642), Nesaiu (5/42) dhe Ibn Hibbani (798) nga Sehl b. Ebu Hasmi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kur e caktoni (vlerësoni) zekat për pemët dhe për të lashtat) bëhuni preciz dhe lëne pas dore një të tretën, atëherë lene pas dore një të katërtën.” Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Abdurrahman b. Mes’udi b. Nijari. Përveç Ibn Hibbanit, asnjëri tjetër nuk e konsideron të besueshëm (sik). Transmetuesit e tjerë të tij janë të besueshëm. Hafidh Ibn Haxher në Fet’h (3/274) nuk është përcaktuar sipas tij. Më përpikëri hadithin e kanë transmetuar Lejth b. Sa’di, Ahmed, Is’haku dhe të tjerët.

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk merrte zekat për: kuajt, robërit, mushkat, gomarët, perimet, shalqinjët, për perimet nëntokësore dhe pemët që nuk maten, e as nuk mund të deponohen, përveç rrushit dhe hurmave. Për to zekatin e merrte ashtu përafërsisht, duke shikuar se cilat nga ato janë ende të freskëta, e cilat janë të thara.⁸

Transmetimet, që transmetohen nga i Dërguari (s.a.v.s.) në lidhje me zekatin për mjaltin, janë të ndryshme. Shënon Ebu Davudi nga Amr b. Shuajbi, nga babai i vet, nga gjyshi i vet, që ka thënë:

جاء هلالٌ أحد بني مُثَعانٍ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم بعشور نحل له، وكان سألُه أن يَحْمِيَ وادِيَّ يُقَالُ له ((سَلْبَةٌ))، فحَمَى له رسول الله صلى الله عليه وسلم ذلك الوادي، فلما وَلِيَ عُمَرُ ابْنُ الخطاب رَضِيَ الله عنه، كتب إليه سفيانُ ابن وهب يسأله عن ذلك، فكتب عمر: إن أَدَى إِلَيْكَ ما كان يُؤَدَّى إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم مِنْ عَشور نَحله، فاحم له ((سَلْبَةً))، وإلا فإنما هو دُبَابٌ غِيثٌ يَأْكُلُه مَنْ يَشَاءُ.

“Hilali, njeriu nga fisi Mut'an, solli te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) një të dhjetën e mjaltës nga bletët e veta për zekat dhe kërkoi që nga toka shtetërore t'ia ndante një fushë të quajtur Selebe, e i Dërguari (s.a.v.s.) edhe ia dha atë. Pasi që Umer ibn Hattabi e mori hilafetin, Sufjan b. Vehbi ia shkroi një letër, në të cilën e pyeti mbi atë, do të thotë mbi tokën e ndarë shtetërore njeriut të përmendur. Umeri (r.a.) iu përgjigj me këtë: “Nëse do të të jep ty atë çfarë i jepte të Dërguarit të Allahut, (s.a.v.s.), do të thotë një të dhjetën e mjaltit nga bletët e veta për zekat, lërja në shfrytëzim Selebes, e nëse jo atëherë ajo le të jetë fushë e lirë dhe le ta përdor atë cilido.”⁹

Në transmetimin tjetër të hadithit të përmendur qëndron:

((مِنْ كُلِّ عَشْرِ قَرَبٍ قَرَبَةً)).

“Nga çdo dhjetë kirab (meshinare) jepet një kirab.”¹⁰

Në transmetimin të cilin e shënon Ibn Maxhe në *Sunenin* e vet nga Amr b. Shuajbi, nga babai dhe gjyshi i tij, thotë që për mjaltë i Dërguari (s.a.v.s.) e merrte një të dhjetën.¹¹

⁸ Shënon Maliku (2/703-704) në librin Musakat (dhënia e pemëve me qira) në kapitullin: Çfarë transmetohet mbi musakatin në hadithin nga Ibn Shihabi nga Sulejman b. Jesari që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka dërguar me Abdullah b. Revvahun në Hajber... Transmetuesit e tij janë të besueshëm, por hadithi është mursal. Shënon Ebu Davudi (3410) dhe Ibn Maxhe (1820) në formë të ngjashme nga Ibn Abbasi, e zinxhiri i tij i transmetuesve është hasen.

⁹ “E shënojnë Ebu Davudi (1600) dhe (1602) në Zekatin, kapitulli: Mbi zekatin për mjaltën, dhe Nesaiu (54/46) në Zekatin për bletët. Zinxhiri i transmetuesve është hasen.

¹⁰ Shënojnë Ebu Davudi (1602) dhe Ebu Ubejd Kasim b. Slami në *El-Emval* (fq. 598) Zinxhiri i transmetuesve është hasen.

Në *Musnedin* e Ahmed b. Hanbelit nga Ebu Sejjare Mutij transmetohet se ka thënë:

قلت: يا رسول الله ؛ إن لي نحلاً . قال: ((أَدَّ الْعُشْرَ)). قلت: يا رسول الله ؛ أحملها لي، فحماها لي .

“I thash: O i Dërguar i Allahut, unë kam bletë!” “*Jepe një të dhjetën!*” Ai tha: “I Dërguari i Allahut, ma jep në shfrytëzim (fushën)!” dhe ai ia dha atë.¹²

Abdurrezaku shënon nga Abdullah b. Muharrere, nga Zuhriu, nga Ebu Seleme, nga Ebu Hurejre se ka thënë:

كتب رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى أهل اليمن، أن يُؤَخَّذَ مِنَ الْعَسَلِ الْعُشْرُ .

“I Dërguari i Allahut i shkroi jemenasve që ta japin një të dhjetën nga mjalti për zekat.”¹³

Shafi u thotë: “Më informoi Enes b. Ijadi nga Harith b. Abdurrahman b. Ebu Dhubabe, nga babai i vet, nga Sa’d b. Ebu Dhubabe, që ka thënë:

قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْلَمْتُ ثُمَّ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ اجْعَلْ لِقَوْمِي مِنْ أَمْوَالِهِمْ مَا أَسْلَمُوا عَلَيْهِ، ففعل رسول الله صلى الله عليه وسلم، واستعملني عليهم، ثم استعملني أبو بكر، ثم عُمرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قال: وكان سعد من أهل السَّراةِ، قال: فكلمتُ قَوْمِي فِي الْعَسَلِ . فقلتُ لهم: فِيهِ زَكَاةٌ، فَإِنَّهُ لَا خَيْرَ فِي ثَمَرَةٍ لَا تَزْكَى . فقالوا: كم ترى؟ قلتُ: الْعُشْرَ، فأخذتُ مِنْهُمْ الْعُشْرَ، فلقيتُ عمر بن الخطاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فأخبرته بما كان . قال: فقبضتهُ عمر، ثم جعل ثمنه في صدقات المسلمين . ورواه الإمام أحمد، ولفظه للشافعي .

“Erdha te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e pranova islamin dhe thash: “Lërja popullit tim pasurinë të cilën e kanë pasur kur e kanë pranuar islamin.” I Dërguari (s.a.v.s.) më dëgjoi dhe më vendosi për përfaqësues të vetin tek ata. Pastaj të njëjtën e bënë edhe Ebu Bekri dhe Umeri. Sa’di ishte njeri i respektuar. Ai tha: “Bisedova me popullin tim mbi mjaltin dhe u thash: “Për mjaltin jepet zekati, sepse nuk ka hair në asnjë fryt për të cilin nuk jepet zekati.” Ata thanë: “Sa konsideron që duhet dhënë?” “Një të dhjetën”, thash - dhe e mora prej tyre një të dhjetën. Pastaj e takova Umer b. Hattabin (r.a.) dhe e informova mbi atë. Umeri e

¹¹ Shënon Ibn Maxhe (1824). Zinxhiri është hasen në bazë të transmetimeve tjera që e fuqizojnë atë.

¹² E shënojnë Ahmedi (4/236), Ibn Maxhe (1823) në Zekat, kapitulli: Zekati për mjaltin, Tajalisi (1/174-175), Bejhekiu (4/126) dhe Abdurrezaku (6973) nga Sulejman b. Musa nga Ebu Sejjar Mutij, por zinxhiri i transmetuesve të tij është i ndërprerë, sepse Sulejman b. Musa nuk e ka përjetuar asnjërin prej as’habëve.

¹³ Shënon Abdurrezaku në Musannef (6972). Transmetuesit e tij janë të besueshëm përveç Abdurrahmanit, sepse vetëm Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm.

*mori atë dhe vlerën që e mori nga ai ua ndau atyre që e meritonin zekatin e dhënë nga ana e muslimanëve.*¹⁴ Shënon Imam Ahmedi, e forma është e Shafiut.

Dijetarët nuk kanë qëndrim unik mbi çështjen e haditheve të përmendur dhe dispozitave që i përmbajnë ato. Buhariu thotë:

ليس في زكاة العسل شيء يصح، وقال الترمذی: لا يصح عن النبي صلى الله عليه وسلم في هذا الباب كثير شيء.

“Mbi zekatin për mjaltin nuk ka asnjë transmetim të besueshëm.” Trimidhiu thotë: Nga i Dërguari (s.a.v.s.) shumica e transmetimeve në këtë kapitull nuk janë të besueshëm.” Ibn Mundhiri thotë: “Mbi obligueshmërinë e zekatit për mjaltin nuk është vërtetuar as një transmetim nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e as nga konsensusi. Prandaj nuk jepet zekati për mjaltin.” Shafiut thotë: “Hadithi i cili flet mbi dhënien e një të dhjetës së mjaltit për zekat, është i dobët. Gjithashtu edhe hadithi i cili flet, që nuk duhet dhënë një të dhjetën e mjaltit për zekat është i dobët. Përveç transmetimit nga Umer b. Abdul Azizi.”

Dijetarët e përmendur thonë, që në të gjitha hadithet që e përmbajnë obligimin e dhënies së zekatit për mjaltin gjenden dobësitë (*el-ilel*). Hadithin që e transmeton Ibn Umeri transmetohet nga Sadaka b. Abdullah b. Musa b. Jasir nga Nafiu nga Ibn Umeri. Ahmed b. Hanbeli, Jahja b. Meini dhe të tjerët, Sadakanë e kanë vlerësuar si transmetues të dobët (daif) e Buhariu ka thënë: “Hadithi i përmendur nga Nafiu, nga i Dërguari (s.a.v.s.) është mursal.” Nesai thotë: “Sadakaja nuk vlen asgjë, e ai hadith është i përjashtuar.”

Hadithi i cili transmetohet nga Ebu Sejjare Mutij, e nga ai Sulejman b. Musa, Buhariu për të ka thënë: “Sulejman b. Musa nuk e ka përjetuar asnjërin prej as’habëve të të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.).”

Hadithi tjetër nga Amr b. Shuajbi, në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka marr një të dhjetën e mjaltit për zekat, në zinxhirin e tij të transmetuesve është Usama b. Zejd b. Eslemi, i cili e transmeton atë hadith nga Amri, e ai te muhadithët është transmetues i dobët. Ibn Meini thotë: “Të tre djemtë e Zejdit nuk vlejné asgjë (si transmetues).” Trimidhiu thotë: “Në mesin e djemve të Zejdit nuk ka transmetues të besueshëm.”

¹⁴ Shënon Shafiut (1/240-241) dhe El (2/33). Transmetuesit e tij janë të besueshëm përveç Abdurrahmanit, sepse Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm. Shënon Ahmedi (4/79), Bejhekiu (4/127), Ibn Ebi Shejbe (3/20) Ebu Ubejd në *El-Emval* (496, 497). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Munir b. Abdullahu, të cilin shumica e konsiderojnë si transmetues të dobët.

Hadithin që e transmeton Zuhriu nga Ebu Seleme, nga Ebu Hurejre është me domethënie më të qartë sikur atë të mos e transmetonte Abdullah b. Muherere nga Zuhriu. Buhariu mbi hadithin e tij ka thënë: “Hadithet e Abdullah b. Muharremi nuk pranohen, e mbi zekatin për mjaltin nuk ka asgjë të besueshëm.”

Hadithin që e transmeton Shafiu, Allahu e mëshiroftë, Bejhekiu mbi të ka thënë: “Atë e transmeton Salt b. Muhammedi nga Enes b. Ijadi, nga Harith b. Abdurrahmani, (e ky është Ibn Ebi Dhubab) nga Munir b. Abdullahu, nga babai i vet, nga Sa’d b. Ebi Dhubabi. Gjithashtu atë e transmeton Safvan b. Isa nga Harith b. Ebi Dhubabi.” Buhariu thotë: “Abdullahu, babai i Munirit, nga Ibn Ebi Dhubabi, hadithi i tij nuk është i besueshëm.” Ali b. Medini thotë: “Mbi këtë Munir kemi dëgjuar vetëm në këtë hadith. Ashtu mua më ka thënë. Shafiu thotë: “Sa’d b. Dhubabi transmeton atë çfarë tregon që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nuk e ka urdhëruar që të merrte mjaltë për zekat, por tregon që ai vet ka marr vendim dhe njerëzit vullnetarisht ia jepnin zekatin për mjaltë.” Shafiu më tutje thotë: “Unë konsideroj që zekati nuk merret për mjaltë, sepse transmetimet nga i Dërguari dhe as’habët janë të vërtetuara dhe të besueshme dhe saktë i caktojnë gjërat për të cilat jepet zekati, çka nuk është rasti me transmetimet që flasin mbi zekatin për mjaltin, andaj sikur është falur ai.”

Jahja b. Ademi transmeton nga Husejn b. Zejdi, nga Xhafer b. Muhammedi, nga babai i vet, nga Aliu (r.a.) që ka thënë: “Nuk ka zekat për mjaltin.”¹⁵

Jahja thotë: “Hasan b. Salihu ka qenë i pyetur mbi mjaltin, e ai ka thënë që zekati nuk jepet për mjaltin.” Nga Muadhi transmetohet, që ai nuk ka marr asgjë për mjaltin.” Humejde thotë: “Na tregonte Suffjani, na tregonte Ibrahim b. Mejseri nga Tavusi, nga Muadh b. Xhebeli, që kishte ardhur me më pak se tridhjetë lopë (*el-vekas*) dhe me mjaltin dhe Muadhi ka thënë: “Për të dy gjërat i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nuk më ka urdhëruar që të marr çfarëdo.”¹⁶

Shafiu thotë: “Na ka informuar Maliku, nga Abdullah b. Ebu Bekri, që ka thënë: “Na erdhi letra, e cila i ishte drejtuar babait tim nga Umer b. Abdulazizi, Allahu e mëshiroftë, derisa ishte në Mina. Aty shkruante që të mos merrte zekat as për kuaj, e as për mjaltë.”¹⁷ Mendimin e përmendur e mbështesin Maliku dhe Shafiu.

¹⁵ Transmetuesit e tij janë të besueshëm por është mursal.

¹⁶ Shënon Abdurrezaku në *Musanef* (6964) dhe Bejhekiu (4/127). Transmetuesit e tij janë të besueshëm, por është mursal. El-Vekas është sasia më e vogël nga nisabi. Në *Musanef* qëndron: “E kanë pyetur për zekatin nën tridhjetë lopë.”

¹⁷ E shënon Maliku (1/277-278) në kapitullin: Çka transmetohet mbi zekatin për robër, kuaj dhe mjaltë. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Ahmedi, Ebu Hanifja dhe të tjerët konsiderojnë që zekati jepet për mjaltë. Pohojmë që transmetimet e përmendura reciprokisht fuqizohen. Burimet e tyre janë të ndryshme. Transmetimet të cilat janë mursel fuqizohen me ato, zinxhiri i transmetuesve i të cilëve është i lidhur. Ebu Hatim er-Razi ishte i pyetur mbi transmetimin të cilin e transmeton Abdullahu, babai i Munirit, nga Sa'd Ebi Dhubabe, a është i besueshëm? Ai ka thënë: “Është i besueshëm.”

Dijetarët e përmendur e justifikojnë qëndrimin e vet duke thënë që mjalti krijohet nga drunjtë dhe lulet, që matet dhe deponohet, prandaj është obligim të jepet zekati për të si për pemët dhe frutat. Shpenzimet për prodhimin e saj janë më të vogla se shpenzimet e të mbjellave dhe frutave. Pastaj Ebu Hanifja ka thënë që për mjaltë jepet një e dhjeta për zekat, nëse prodhohet në tokën e *ushurit*¹⁸. Por nëse ajo prodhohet në tokat *haraxhe*¹⁹, atëherë sipas mendimit të Ebu Hanifes për të nuk jepet asgjë. Këtë qëndrim e justifikon me atë pse në tokën *haraxhe* pronari i saj është i obliguar ta paguaj tatimin (*haraxh*) për frutat dhe të mbjellat e saj. Prandaj, për tokë të tillë nuk është obligim të paguhet asgjë tjetër. Derisa rasti i tillë nuk është me tokat e *ushurit*, sepse pronari i tokës së tillë nuk është i obliguar të paguaj tatim për atë që prodhohet në të.

Imam Ahmedi nuk bënë dallim në mes tokave të përmendura, prandaj ka obliguar që zekati të jepet për çdo mjaltë, pa e pasur parasysh se në cilën tokë është prodhuar, pa dallim se a është prodhuar në tokën private, të vdekur, të *ushurit* ose tokën *haraxhe*.

Pastaj ata që e obligojnë dhënien e zekatit për mjaltin janë ndarë rreth nisabit të mjaltit: se a ka apo nuk ka. Në lidhje me këtë kanë marr dy qëndrime. Mbështetësit e qëndrimit të parë konsiderojnë që zekati duhet të jepet në çdo sasi të mjaltit, qe ajo e vogël apo e madhe. Këtë qëndrim e mbështetë Ebu Hanifja, Allahu e mëshiroftë.

Mbështetësit e qëndrimit të dytë thonë se edhe mjalti ka nisab të caktuar, mandej janë ndarë rreth sasisë së tij. Ebu Jusufi thotë që nisabi për mjaltin është dhjetë *ratle* (hoje të bletëve). Muhammed b. Hasan thotë që nisabi për mjaltin është pesë *ferek*. Një *ferek* ka tridhjetë e gjashtë *ratle* irakiane. Ahmedi ka thënë që nisabi për mjaltin është dhjetë *efrak*. Pastaj nxënësit e tij janë ndarë në lidhje me vlerën e ferekut në tre mendime. Mendimi i parë, që ai përmban gjashtëdhjetë *ratle*?, i dyti

¹⁸ Toka *ushurase* është toka e cila është në pronën e muslimanëve dhe për prodhimet e të cilit ai jep zekat.

¹⁹ Toka e *Harixhive* është toka e cila është në duart e muslimanëve dhe është pushtuar me dhunë apo me marrëveshje nën kusht që pronarit të saj t'i paguajnë tatimin dhe i cili quhet haraq.

tridhjetë e gjashtë e i treti gjashtëmbëdhjetë *ratle*. Si duket mendimi i fundit është i imam Ahmedit. E Allahu më së miri e di.

Kur ndonjë njeri ia sillte të Dërguarit (s.a.v.s.) zekatin, ai lutej për të. Ndonjëherë thoshte:

((اللهم بارك فيه وفي أبله)) . وتارة يقول ((اللهم صل عليه))

“O Zot, jepi bereqet dhe jepi bereqet në devetë e tij.”²⁰ E ndonjëherë thoshte: “O Zot, fale dhe bekoje atë.”²¹

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk e kishte zakon të merrte pasurinë më të mirë për zekat. E merrte të mesmen. Për atë shkak ia ka ndaluar Muadhit marrjen e pasurisë më të mirë për zekat.²²

I Dërguari (s.a.v.s.) ia ka ndaluar të pasurit blerjen e asaj që e ka dhënë për zekat²³, ndërsa e ka lejuar që të ha diç nga sadakaja e vet nëse nga ajo i ka dhuruar diç i varfëri. I Dërguari (s.a.v.s.) e hante mishin që i është dhënë Berires si zekat. Mbi atë ka thënë:

((هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا مِنْهَا هَدِيَّةٌ))

²⁰ E shënon Nesaiu në *Zekat*, kapitulli: Mbi bashkimin e të ndarëve dhe ndarjen e të bashkuarve nga Vail b. Hixhri. Zinxhri i transmetuesve të tij është i besueshëm.

²¹ Shënon Buhariu (3/286) në *Zekat*, në kapitullin: Bekimi dhe lutja e imamit për dhënësin e zekatit. Muslimi në *Zekat*, kapitulli: Lutja për atë i cili e bien zekatin e vet, Ebu Davudi (1590) në *Zekati*, kapitulli: Lutja për atë që e pranon zekatin për ata të cilët e japin atë, dhe Nesaiu (5/31) në *Zekati*, kapitulli: Mbi lutjen e imamit për atë që jep zekat nga Abdullah b. Ebi Evf, ku ai thotë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur ndonjë popull e sillte zekatin, thoshte: ‘O Zot, bekoi dhe fali ata.’ Dhe kur babai im Ebu Evja e solli zekatin, i Dërguari (s.a.v.s.) tha: ‘O Zot, bekoje dhe fale familjen e Ebu Efas’. E familja e Ebu Efas është personalisht Ebu Evfa.”

²² Shënon Buhariu (3/255) dhe Muslimi (19) nga Ibn Abbasi, e ku qëndron se Muadhi ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më dërgoi dhe më tha: ‘Ke për t’u takuar me ehli-kitabët (jehudët dhe të krishterët) andaj ti thirri që të besojnë në një Zot dhe në mua si i Dërguar i Tij. Andaj nëse të përgjigjen në atë, informoi që Allahu ua ka urdhëruar pesë namaze për çdo ditë, e nëse e pranojnë atë, thuaju që Allahu ua ka urdhëruar zekatin i cili merret nga pasuria e tyre dhe u jepet të varfërve të tyre. E nëse edhe atë e pranojnë, ke kujdes që të mos e marrësh pasurinë më të mirë dhe ruaju nga lutja e atij të cilit i është bërë e padrejta, sepse në mes saj dhe Allahut nuk ka pengesë.”

²³ Shënon Maliku (1/182), Buhariu (5/304) dhe Muslimi (1621) nga Ibn Umeri, e në të cilin qëndron që ka thënë se Umer b. Hattabi (r.a.) e ka dhuruar kalin për xhihad. Pastaj ka parë që ishte duke e shitur. Ka dashur ta blinte dhe ka pyetur të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) mbi atë. Ai i ka thënë: “Mos e blej atë dhe mos ia kthe vetes sadakanë tënde të dhënë.”

“Për te zekati është sadaka, e për ne është dhuratë.”²⁴

Ndonjëherë, për interesin e përgjithshëm të muslimanëve huazonte nga pasuria e zekatit. Kështu me një rast kur ishte duke e përgatitur ushtrinë, i ishin pakësuar devetë dhe e kishte urdhëruar Abdullah b. Amrin që t'i merrte nga devetë këmbëgjata të zekatit.²⁵

Deveve të zekatit ua shënonte një shenjë personalisht me dorën e vet.²⁶ Shenjat ua shënonte nëpër veshë...

Kur i ndodhte diç dhe i nevojiteshin të hollat, zekatin e merrte para kohe të të pasurit. Kështu zekatin për dy vite para kohe e mori nga Abbasi (r.a.).²⁷

²⁴ Shënon Ahmedi (6/123 dhe 179) në *Ushqimi*, kapitulli: Mbi qumështin pluhur, Muslimi (1504) *Çlirimi* në kapitullin: Përkatësia i takon atij i cili çliron, Maliku (2/562) në *Divorci*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi zgjedhjen nga Aishja (r.a.) hadithi është vetëm një fjali e një hadithi tjetër.

²⁵ Shënojnë Ebu Davudi (3357) *Tregtia*, kapitulli: Lehtësimi i shitjes së kafshëve për kafshë me shtyrje, Ahmedi (7025) dhe Hakimi (3/56-57) nga Abdullah b. Amri. Në zinxhirin e tij të transmetuesve janë transmetues të panjohur dhe kundërthëniet. Ndërkaq, atë e transmeton Darekutni (318) nga Ibn Vehbi dhe thotë se e a informuar Ibn Xhurejxh, që Amr b. Shuajbi e ka informuar, nga babai dhe gjyshi i tij... zinxhiri i transmetuesve është hasen. Shënon Bejhekiu (5/287-288) përmes Darekutnit dhe thotë se është i besueshëm, e mbi atë ka treguar edhe Hafidhi në Fet'hul-Bari (4/347).

²⁶ Shënon Buhariu (3/290) në *Zekati*, kapitulli: Të shënuarit e deveve të zekatit, nga ana e imamit, nga Enes b. Maliku (r.a.) i cili ka thënë: “Erdha deri te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me Abdullah Ebu Talibin që ta kërkonte (tahnik) e ai e mbante një mjet me të cilin i shënonte devetë e zekatit.” Në transmetimin nga ai në Kurbanët (5/580) qëndron që i ka shijuar delet, dhe cekë se i ka shënuar nëpër vesh. Në transmetimin e Buhariut (10/237) dhe Muslimit (2119) qëndron se e ka shënuar të shaluarën të cilën e ka shaluar Ditën e pushtimit të Mekës.

²⁷ Shënon Ebu Davudi (1624), Ahmedi (1/104), Tirmidhiu (679), Ibn Maxhe (1795), Darekutni (2/123) dhe Bejhekiu (4/111) nga Asha b. Dinari nga Hakem b. Utejbë nga Huxhejjet b. Adij nga Aliu (r.a.), që Ibn Abbasi (r.a.) ka kërkuar nga i Dërguari që ta lejojë që ta jep zekatin para afatit edhe ai e lejoi. Ebu Davudi thotë: “Këtë hadith e transmeton Hushejme, nga Mensur b. Zazani, nga hakemi, nga Hasan b. Muslimi nga i Dërguari (s.a.v.s.), e hadithi i Hushejmit është më i besueshëm, duke aluduar mbi atë që transmetimi mursel është më i besueshëm se transmetimi i bashkuar. Darekutni thotë: Janë ndarë rreth klasifikimit të senedit të ij, është e vërtetë se ai është nga Hasan b. Muslimi mursel.” Te Darekutni gjendet transmetimi i tij nga Musa b. Talha në të cilin qëndron se i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kishim nevojë andaj nga Abbasi e morëm zekatin për dy vite më herët.” Ky transmetim është mursel. Atë e transmeton gjithashtu edhe në formën e ngjitur, duke e përmendur në zinxhirin e tij Talhanë. Ndërkaq, zinxhiri i tij mursel është më i drejtë. Darekutni gjithashtu, shënon transmetimin e tij nga Ibn Abbasi në të cilin thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka dërguar Umerin si mbledhësin e zekatit. Ka ardhur tek Abasi dhe është sjellur ashpër ndaj tij. Abasi ka ardhur te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe e ka informuar mbi atë, e i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Abasi

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) MBI DHËNIEN E FITRIT

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى زكاة الفطر

I Dërguari (s.a.v.s.) dhënie e sadakatul fitrit e ka bërë të obliguar për muslimanin, për vete edhe për ata që është duke i mbajtur, qofshin ata të vegjël ose të mëdhenj, meshkuj ose femra, të lirë ose robër. Ka caktuar që për secilin person të përmendur të jepet domosdoshmërisht një *sa'a* hurme, ose elb, ose qumësht pluhur, ose rrush i terur.²⁸

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet edhe transmetimi që për fitra kanë dhënë edhe një *sa'a* miell ose gjysmë *sa'a* grurë.²⁹

Është e njohur që Umer b. Hattabi ka vënë gjysmë *sa'a* grurë në vend të gjërave të përmendura ushqimore. Këtë e cekë Davudi.³⁰

Në *Sahihun* e Buhariut dhe Muslimit qëndron se Muaviu e ka bërë atë.³¹

na ka dhënë zekatin para kohe për dy vjet, zekatin për pasurinë e vet.” Senedi i tij është i dobët. Gjithashtu, Darekutni dhe Taberaniu transmetojnë versionin e hadithit të ngjashëm me të përmendurin, nga Ebu Rafiu. Ndërkaq, edhe senedi i atij transmetimi është i dobët. Në hadithin të cilin e transmeton Ibn Mes’udi qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka marr zekatin nga Ibn Abbasi para kohe për dy vjet. Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Muhammed b. Zekvan, e ai është transmetues i dobët. Hafidhi në Fet’hul-Bari (3/264) pasi që e ka cekur atë që tani më është përmendur, ka thënë: “Kur shikohen të gjitha transmetimet e tij, rrëfimet mbi dhënie e zekatit mund të pranohen para kohe si autentike.”

²⁸ Shënon Maliku në (1/284), Buhariu (3/292) dhe Muslimi (984) nga Ibn Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka urdhëruar njerëzit që të japin vitret gjatë ramazanit dhe atë për secilin rob, mashkull, femër të lirë muslimane nga një *sa'a* hurme apo elb. E shënojnë gjithashtu Maliku (1/284), Buhariu (3/294) dhe Muslimi (985) nga Ebu Seid el-Hudriu në të cilin ka thënë: “Kemi dhënë vitër një *sa'a* ushqim, apo elb, apo hurme apo qumësht pluhur, apo rrush të thatë.”

²⁹ Ky ishte hadithi të cilin e shënon Ebu Davudi (1618) dhe Nesaiu (5/52). Fjalja: “Ose një *sa'a* miell është lapsus nga Sufjan b. Ujejne, siç e konsideron atë Ebu Davudi. Nesaiu thotë: “Sufjani nuk ka qenë i sigurtë, e ka thënë: ‘Miell apo një *sa'a* miell.’ Ne jemi duke thënë që askush nuk e ka përmendur miellin përveç Sufjanit. E shënon edhe Darekutni përmes Sulejman b. Erkamit, nga Zuhriu nga Kabis b. Zuejb, nga Zejd b. Thabiti dhe thotë: “Me zinxhir të këtillë të transmetuesve atë nuk e transmeton askush përveç Sulejman b. Erkamit, e hadithet e tij janë të refuzuar.”

³⁰ Shënon Ebu Davudi (1614). Zinxhiri i transmetuesve është hasen.

Mbi atë, nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohen transmetime të shumta me zinxhirë të ndërprerë të transmetuesve (*mursel*) dhe me zinxhir të lidhur të transmetuesve (*musned*), ashtu që mes vete fuqizohen.

Nga ato transmetime është edhe transmetimi të cilin e transmeton Abdullah b. Tha'lebe ose Tha'lebe b. Abdullah b. Ebi Suajr, nga babai i vet, ku qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((صَاعٌ مِنْ بُرٍّ أَوْ قَمَحٍ عَلَى كُلِّ اثْنَيْنِ))

“Një sa’a grurë ose miell le të jepet për çdo dy vetë.” Shënon imam Ahmedi dhe Ebu Davudi.³²

Amr b. Shuaib transmeton nga babai dhe gjyshi i vet, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka dërguar lajmëtarin (*telallin*) në tregjet mekase që t’i lajmëronte se sadakatul fitri është i obliguar për çdo muslimanë mashkull dhe femër, të lirin dhe robin, të voglin dhe të madhin dhe atë dy *mudd* (grusht) gruri ose një sa’a nga gjërat e tjera ushqimore.³³ Trimidhiu thotë: “Ky hadith është hasen *garib*.”

Derekutni e transmeton hadithin nga Ibn Umeri (r.a.), në të cilin thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka urdhëruar Amr b. Hazmin që të jap gjysëm sa’a miell në emër të fitrit.³⁴ Në zinxhirin e tij është Sulejman b. Musa, të cilin disa vetë e konsiderojnë të besueshëm, e disa kanë vërejtje të caktuara.

Hasan El-Basriu thotë: “Ibn Abbasi në fund të një ramazani kishte mbajtur hudbe në Basra dhe në mes tjerash kishte thënë: “Jepni sadaka për agjërimin tuaj!” Thua se njerëzit nuk dinin për te. Pastaj ka thënë: “Cili është këtu nga Medina? Afrohuni te vëllezërit tuaj dhe mësoni ata sepse ata nuk e dinë. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka urdhëruar sadakanë dhe atë një sa’a hurme ose elb, ose gjysmë sa’a grurë për secilin njeri të lirë, rob, mashkull femër, të vogël dhe të rritur. Pasi që erdhi Aliu

³¹ Shënojnë Buhariu (3/294 dhe 295) në *Zekat*, kapitulli: Sa’a nga rrushi i terror. Muslimi (985) në *Zekat*, kapitulli: Zekatul fitri është obligim i muslimanëve në hurme edhe elb, Ebu Davudi (1616) dhe Nesaiu (553) në *Zekat*, kapitulli: Mbi elbin nga Ebu Seid el-Hudriu.

³² Shënon Ahmedi (5/431-432), Ebu Davudi (1619, 1620). Zejlei në *Nasbur-rajeti* (2/408) thotë: “D gjëra e bëjnë këtë hadith të dobët: e para, për shkak dilemës rreth emrit Ebu Su’ajrit, e dilema e dytë rreth vet formës së hadithit.” Pastaj thotë (2/423) që Bejhekiu ka thënë: “Transmetimet e besueshme udhëzojnë në atë që zëvendësimi me dy sa’a miell ka ndodhur pas vdekjes së të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.).

³³ Shënon Tirmidhiu (674) në *Zekat* kapitulli: Çfarë transmetohet mbi sadakatul-fitrin. Ka thënë që është hasen.

³⁴ Shënon Tirmidhiu (2/145). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është gjithashtu Muhammed b. Sherhabil es-Senani, të cilin Darekutni e konsideron transmetues të dobët.

(r.a.) dhe pa që çmimet kishin zbritur tha: “Allahu ua ka shtuar nafakën, po sikur të jepnit nga një *sa’a* nga çdo gjë ushqimore?!” Atë e shënon Ebu Davudi, në këtë formë e shënon edhe Nesaiu. Në formën e tij qëndron se Aliu ka thënë: “Pasi që Allahu ua ka shtuar nafakën, shtojeni edhe ju. Jepni nga një *sa’a* grurë ose nga gjërat tjera ushqimore.”³⁵ Ibn Tejmijje, Allahu e mëshiroftë, e preferonte atë methheb duke thënë: “Kjo është analogjia e mendimit të Ahmedit gjatë riblerjes (kefaretit), që për to duhet të jepet për gjysmë më pak nga gruri nga të obliguarit në gjërat e tjera ushqimore.”

I Dërguari (s.a.v.s.) sadakanë e përmendur e kishte shprehur ta jepte para namazit të bajramit. Në *Sunene* nga ai transmetohet që ka thënë:

((مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ، وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ))

*“Ai i cili atë e jep para faljes së namazit të bajramit do të jetë e pranuar si sadakatul fitër, e ai i cili e jep pas faljes së namazit të bajramit do të konsiderohet si një sadaka e zakonshme.”*³⁶

Në *Sahihun* e Buharitu dhe Muslimit, nga Ibn Umeri, qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që fitri të jepet para faljes së namazit të bajramit.³⁷

Dy hadithet e përmendura tregojnë që nuk duhet të pezullohet dhënia e zekatit pas faljes së namazit të bajramit dhe që koha e caktuar për dhënien e tij përfundon me faljen e namazit të bajramit. Kjo është e saktë dhe nuk ka transmetim që është në kundërshtim me këto hadithe dhe as të tillë që i derogojnë ata, e as nuk ekziston konsensusi i cili do të kishte penguar të vepruarit sipas tyre. Ibn Tejmijje e rekomandonte dhe e mbështeste atë mendim. E ngjashëm me këtë është kushtëzimi

³⁵ Shënojnë Ebu Davudi (1622) në *Zekat*, kapitulli: Kush e transmeton gjysmë *sa’a* nga mielli, Nesaiu (5/52) në *Zekat*, kapitulli: Mbi grurin. Transmetuesit janë të besueshëm përveç hasanit sepse nuk është deklaruar qartë që ka dëgjuar nga Ibn Abasi.

³⁶ Shënon Ebu Davudi (1609), Ibn Maxhe (1827) nga ata të dytë shënojnë në *Zekat* në kapitullin mbi Sadakatul fitrin, Darekutni (219) dhe Hakimi (1/409) nga Ebu Jezid Havlani, e Hakimi atë e quajti Jezid b. Musliu dhe ka gabuar nga Jesar b. Abdurrahmani, nga Ikrimë, nga Ibn Abbasi në të cilin qëndron që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka urdhëruar sadakatul-fitrin si shpagim për agjëruesin nga të folurit e tepruar dhe të keq dhe si ushqim për të varfrit. Andaj, kush e jep atë para namazit do t’i pranohet si i tillë, e kush e jep pas namazit kjo ka për të qenë njëra nga sadakatë e rëndomta.” Zinxhiri i transmetuesve të tij është i fortë.

³⁷ Shënojnë Buhariu (3/291) në *Zekat* në kapitullin: Mbi Sadakatul-fitrin, Muslimi (986) në *Zekat* në kapitullin: Urdhër që vitri të jepet para namazit. Tirmidhiu (677), Ebu Davudi (1610) dhe Nesaiu (5/54). Urdhri i përmendur udhëzon në dëshirueshmëri (istihbab) të shumica e dijetarëve islam, derisa Ibn Hazmi ka mendim të kundërt dhe thotë që udhëzon në obligueshmëri (vaxhib), andaj sipas mendimit të tij, dhënia e vitrit pas kohës së përmendur është haram.

i validitetit të kurbanit me namazin e imamit, e jo me kohën e namazit të Bajramit. Sipas kësaj, ai i cili e prenë kurbanin para se imami ta fal namazin e bajramit nuk do të jetë valid, por ai kurban do të jetë mish i zakonshëm. Rasti është i njëjtë me pyetjen e parë. E tillë ka qenë praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.), praktika në të dy rastet: te dhënia e fitrit dhe te prerja e kurbanit.

* * *

Praktika e të Dërguarit ishte që fitrin t'ua ndante vetëm të varfërve. Ato nuk i ndante në tetë kategori, duke i ndarë fitret në të gjitha kategoritë, e atë as nuk e kërkonte, e atë as nuk e ka bërë asnjëri prej as'habëve dhe askush pas tyre. Edhe te ne, njëri dhe i vetmi mendim është që fitri është i lejuar t'i ndahet vetëm të varfërve dhe ai preferohet mbi mendimin i cili obligon që fitri të ndahet në tetë kategori.

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT NË NDARJEN E SADAKASË VULLNETARE

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى صدقة التطوع

I Dërguari (s.a.v.s.) ishte njeriu më dorëdhënës në atë që posedonte. Nga ajo çka Allahu i ka dhënë, asgjë nuk e konsideronte si të rëndësishme, e as si të parëndësishme. Secilit që kërkonte diç nga ajo që ai posedonte, ai ia jepte atë, pa e pasur parasysh se a është ajo e rëndësishme apo e pa rëndësishme. Në atë sillej sikurse ai që nuk i frikohej varfërisë. Ndarja dhe sadakaja për të ishin më të dashura. Gëzimi dhe lumturia e tij për atë që jepte ishin më të mëdha se gëzimi i atij që merrte diç. Ishte njeriu më dorëdhënës në të mirë. Dora e djethtë e tij ishte sikurse era që e sjellë shiun frytdhënës.

Kur tek ai vinte ai të cilit i nevojitej diç, i jepte përparësi atij mbi veten, ndonjëherë në ushqim, e ndonjëherë në veshmbathje. Dhuronte dhe ndante në mënyra të ndryshme. Ndonjëherë, ajo ishte dhuratë, ndonjëherë sadaka, ndonjëherë ajo ishte dhurim, ndonjëherë blinte diç, dhe pastaj ia jepte atij prej të cilit e ka blerë edhe atë edhe çmimin që e ka paguar për atë sikur që e ka bërë atë me devenë e Xhabirit³⁸, ndonjëherë merrte kredi dhe e kthente më tepër se që merrte, në mënyrë më kualitative dhe më tepër.³⁹

Ndonjëherë blinte diç dhe paguante më tepër se që vlente. Ndonjëherë merrte dhuratë dhe atë e kthente më tepër ose dyfish dhe atë në mënyrën më të bukur dhe më të sjellshme, përmes formave të ndryshme të sadakasë dhe bamirësisë, aq sa kjo ishte e mundur. Sadakaja dhe bamirësia e tij rridhnin nga ajo që ai posedonte, me shembullin e vet dhe me fjalët. E jepte atë që kishte, urdhëronte që sadakaja të jepet

³⁸ Shënojnë Buhariu (4/395) dhe Muslimi (3/1221, 1222) numri i hadithit (110) nga Xhabir b. Abdullahu në të cilin qëndron: “Pasi që i Dërguari i Allahut arriti në Medinë, shkova te ai herët me devenë dhe ma pagoi çmimin për të dhe ma ktheu atë.”

³⁹ Shënon Buhariu (5/42) në *Marrja e kredisë (istihrad)* në kapitullin: Mbi marrjen e deveve me kredi nga Ebu Hurejre që një njeri ka kërkuar kthimin e kredisë nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), në një mënyrë tejet të ashpër dhe të pa sjellshme. As’habët dëshiruan që ta pengonin me atë, e i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Lëreni atë, sepse ai i cili posedon të drejtë ka të drejtë për të folur. Blijeni një deve dhe jepjani atë!” Ata thanë! Mundemi ta blejmë vetëm më të mirë se kjo (më të vjetër).” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Blijeni dhe jepjani! Më i miri prej jush është ai i cili në mënyrë më të bukur e kthen borxhin.”

dhe nxiste në atë. Thërriste në dhënien e sadakasë me shembullin e vet dhe me fjalët. Kur atë e shihte ndonjë koprrac i madh, shembulli i tij atë e shtynte në altruizëm dhe dhënie. Cilido që vinte në kontakt me të, shoqërohej dhe e shihte sjelljen e tij, nuk mund të përmbahej nga dorëdhënia dhe fisnikëria.

Sjellja e të Dërguarit (s.a.v.s.) nxiste në bamireshi, sadaka dhe mirësi. Prandaj ishte më zemërgjeri, më shpirtmiri dhe më zemërbujari. Ky disponim i zemrës i është shtuar asaj me çka Allahu e ka dalluar, e gëzoi zemrën e tij me lajmërimin e fesë dhe dërgimin dhe me të gjitha veçoritë e tij dhe me ato që e përcjellin atë, por edhe materialisht ka intervenuar në zemrën e tij dhe nga ajo e ka larguar pjesën e shejtanit.

KAPITULLI MBI SHKAKTARËT E LUMTURISË SË ZEMRËS DHE MBI ATË QË ATO JANË KOMPLETUAR TEK I DËRGUARI (S.A.V.S.)

فى أسباب شرح الصدور وحصولها على الكمال له صلى الله عليه وسلم

Shkaktari më madhështor i lumturisë së zemrës është monoteizmi në përshtatshmëri me përsosmërinë, fuqinë dhe rritjen e tij bëhet lumturia e zemrës së atij i cili e mbanë atë. I Lartësuar ka thënë:

{ أَقَمَنَّ شَرَحَ اللَّهِ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ } [الزمر: 22]

“Atij që Allahu ia ka zgjeruar kraharorin për besimin islam, ai është në një dritë të sigurt prej Zotit të vet...” [El-Zumer: 22]

{ فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ، وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ } [الأنعام: 125]

“Atë që Allahu dëshiron ta udhëzojë, ia zgjeron zemrën për (të pranuar) Islamin. Atë që dëshiron ta lërë të humbur, zemrën e tij ia bën shumë të ngushtë sikur të ngjitej në qiell...” [El-En’am: 125]

Udhëzimi dhe monoteizmi janë shkaktarët e disponimit të zemrës, e politeizmi dhe humbja janë shkaktarët më të mëdhenj të ngushtësisë së zemrës dhe mosdisponimit të saj. Njëri nga shkaktarët e disponimit të zemrës është edhe drita të cilën Allahu e vendos në zemrën e njeriut. Kjo është dritë e imanit, sepse imani është ai i cili e disponon zemrën, e zgjeron atë dhe e bën të lumtur. Kur ajo dritë zhduket nga zemra e njeriut, atëherë ai ndjenë ankth dhe vështirësi, sikur të ishte në burgun më të ngushtë dhe më të llahtarshëm.

Tirmidhiu në *Xhamiun* e vet shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا دَخَلَ النُّورَ الْقَلْبَ، انْفَسَحَ وَانْشَرَحَ)). قالوا: وما علامة ذلك يا رسول الله؟ قال: ((الْإِنَابَةُ إِلَى دَارِ الْخُلُودِ، وَالتَّجَافَى عَنِ دَارِ الْغُرُورِ، وَالِاسْتِعْدَادُ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نَزْوِلِهِ))

“Kur drita hyn në zemrën e njeriut, ajo zgjerohet dhe disponohet.” Kanë pyetur: **“Cila është shenja e asaj, o i Dërguari i Allahut?”** Ai ka thënë: **“Vuajtja për të**

përjetshmen, mospërfillja e qëndrimit mashtrues dhe përgatitja për vdekjen para se ajo të vijë."⁴⁰

Njeriu e ndjenë gjerësinë e zemrës së vet përshtatshmërisht me vëllimin e asaj drite që e posedon, e situata e njëjtë është edhe me dritën ndijore dhe errësirën. Kjo dritë e zgjeron zemrën ndërsa errësira atë e shtrëngon.

Njëri nga shkaktarët që zemrës ia sjellë lumturinë është dituria. Ajo aq e zgjeron atë, saqë bëhet më e gjerë se kjo botë. Padituria asaj i sjellë vështirësi, përulje dhe përkufizim. Sa herë që te njeriu shtohet dituria, zemra e njeriut bëhet e gëzuar dhe e zgjeruar. Ndërkaq, pasoja të tilla nuk prodhon çdo dituri. Ato i prodhon dituria e trashëguar nga i Dërguari (s.a.v.s.). Kjo është shkencë e dobishme, e ata që e posedojnë atë, janë me kraharorë më të zgjeruar, me zemra më të hapura, me moral më të bukur dhe me jetë më të lumtur.

Nënshtimi ndaj Allahut, ndjenja e dashurisë me zemër ndaj të Lartësuarit, përkushtimi i tërësishëm dhe kënaqësia gjatë ritualeve fetare, për të janë gjërat të cilat më së tepërmi e zgjerojnë kraharorin e njeriut. Ato të bëjnë aq të lumtur, saqë ndonjëherë thotë: "Nëse në Xhennet do të jem në këtë gjendje, do të thotë se unë kam për të jetuar bukur." Dashuria ka ndikim të çuditshëm mbi ngazëllimin e zemrës, në kënaqësinë e shpirtit, të cilën mund ta ndjen vetëm njeriu i dashuruar. Sa herë që dashuria bëhet më e fuqishme dhe më e zjarrtë, zemra është më e gjerë dhe më e gëzuar. Ajo ngushtohet vetëm atëherë kur i sheh të papunët dhe të padashuruarit në gjënë e përmendur, sepse të shikuarit në ta, e zemëron syrin e tij, e të shoqëruarit me të tillët, e shqetëson shpirtin e tij.

Njëri nga shkaktarët më të mëdhenj të ngushtimit të zemrës është largimi nga Allahu i Lartësuar, e të lidhurit me të tjerët. Ai i cili ka për të dashuruar diç tjetër përveç Allahut, me atë do të jetë i dënuar. I tilli zemrën e vet e vë në prangat e dashurisë ndaj atij tjetri. Mbi Tokë nuk ka për të pasur më të pafat sesa ai, e as me mendje më të padisponuar, as me jetë më të vështirësuar, as me zemër më të lodhur sesa ai. Ekzistojnë dy lloje të dashurisë. E para është ajo dashuri, e cila është Xhenneti i kësaj bote, lumturia e shpirtit, kënaqësia e zemrës, begatia e shpirtit, ushqimi dhe ilaçi i saj, madje mund të thuhet, jeta dhe gëzimi i saj. Kjo është dashuri ekskluzive ndaj Allahut dhe atë me tërë zemrën, të drejtuarit e fuqisë së përkushtimit dhe vullnetit dhe tërë dashurisë ndaj Tij.

⁴⁰ Tirmidhiu atë nuk e shënon siç e pohon këtë autori. E shënon Taberi (8/27) nga Ibn Mes'udi dhe Sujuti në Durrul-mensur (3/44) dhe thonë që atë e shënojnë edhe Ibn Ebu Shejbe, Ibn Ebu Dunja, Ebu Shejh, Ibn Merdevejh. Hakimi dhe Bejhekiu në *Shuab* me transmetime të ndryshme. Hafidh Ibn Kethiri (2/174-175) pasi që e ka cekur nga Abdurrezaku, Ibn Hatimi dhe Ibn Xherriri kanë thënë: "Këto janë zinxhirët e atij hadithi mursel dhe të ngjitur, dhe e mbështetin njëri-tjetrin."

Dashuria e dytë është ajo e cila është dënim dhe pikëllim për shpirtin, burg për zemrën dhe ngushtim për kraharorin. Ajo është shkaktar i dhembjes, vështirësisë dhe i vuajtjes. Kjo është dashuri ndaj ndokujt tjetër përveç Allahut.

Njëri nga shkaktarët e zgjerimit të kraharorit është të përmendurit e Allahut në mënyrë kontinuale, në çdo gjendje dhe në çdo vend.

Dhikri ka ndikim të hatashëm në zgjerimin e kraharorit dhe kënaqësinë e zemrës, e moskujdesi ka ndikim qenësor në ngushtimin e saj, burgosjen dhe vuajtjen e saj.

Shkaktari i zemërgjerësisë është edhe bërja e të mirës ndaj krijesave dhe të ofruarit ndihmë materiale, autoritative, personale dhe në forma të tjera. Sepse besimtari është fisnik dhe dorëdhënës, me kraharor më të gjerë, me shpirt më të këndshëm dhe me zemër më të lumtur, derisa koprraci i cili nuk bënë bamirësi është me kraharor më të ngushtuar, me jetë më të vështirë dhe me brenga dhe pikëllim më të madh. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka cekur shembullin në *Sahihun* për koprracin dhe dorëdhënësin me ndihmën e dy njerëzve të cilët dëshirojnë që mbi vete t'i vënë mburojat e hekurta. Dhe çdoherë kur dorëdhënësi vendos që të japë sadaka, mburoja e tij zgjerohet duke u lëshuar ashtu, gjithnjë derisa nuk ia mbulon trupin tërësisht, e sa herë që koprraci vendosë të jap sadaka, çdo pjesë e mburojës së tij mbetet në vendin e vet dhe nuk zgjerohet, ashtu që, nuk mund ta veshë atë.⁴¹ Ky është shembulli për zgjerimin e zemrës së besimtarit, kur jep sadaka dhe gëzimi i zemrës së tij, shembulli për zemërngushtësinë e kraharorit të koprracit dhe zemërvogëlsinë e tij.

⁴¹ Shënojnë Buhariu (3/241-242) dhe Muslimi (1021), nga Ebu Hurejre në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Shembulli i koprracit dhe shembulli i dorëlirit është shembulli i dy njerëzve mbi të cilët janë dy mburoja të hekurta të cilat e mbulojnë që nga kraharori i tyre deri te urrëza. Ai dorëliri çdoherë kur diç nganë mburoja i zgjerohet dhe e mbulon lëkurën e tij, madje edhe deri te maja e gishtërinjve derisa nuk e mbulon tërë trupin e tij. Koprraci çdoherë kur dëshiron të ndaj diç asnjë pjesë e mburojës së tij nuk lëviz nga vendi i vet, ai dëshiron që ta zgjerojë atë, por ai nuk zgjerohet.” Hattabi thotë: “Këtë shembull i Dërguari e ka cekur për dorëdhënësin dhe koprracin. I ka krahasuar dy njerëz të cilët dëshirojnë ta veshin mburojën që të mbroheshin nga armët e armikut. I kanë veshur ato për ta mbuluar kokën dhe kraharorin, sepse mburoja kryesisht e mbulon kokën dhe kraharorin. Mburoja vishet ashtu gjithnjë derisa duart e tij nuk vihen në mangët e tij. Dorëliri në shembullin e përmendur është krahasuar me njeriun i cili vesh mburojën komode e cila ia mbulon tërë trupin. Koprraci është krahasuar me njeriun duart e të cilit janë të lidhura, përqafe dhe sado ai që do të dëshironte dhe do të përpiqej që ta veshë atë mburoja përherë komentohet rreth qafës së tij, nuk e kalon atë dhe puthitet fuqishëm për rrëzës së tij. Me atë aludohet që kur dorëliri vendos të jap sadaka, kraharori i tij zgjerohet, shpirti i tij disponohet dhe ai e shton ndarjen, derisa koprraci kur fillon të flas shpirtit për sadaka ajo atë e refuzon dhe zemra i ngushtohet dhe duart i shtrëngohen.”

Shkaktar i zgjerimit të zemrës është guximi. Njeriu i guximshëm është me kraharor të gjerë, me brendi të gjerë dhe me zemër të madhe. Qyqari është njeriu me kraharor më të ngushtë dhe me zemër më të kufizuar. Ai nuk e ndjen gëzimin, lumturinë, ëmbëlsinë, kënaqësinë, përveç kënaqësisë që ndjenë kafsha. Lumturia shpirtërore, kënaqësia dhe gëzimi i janë të ndaluara çdo qyqari. Ato gjithashtu i janë të ndaluara çdo koprraci dhe atij që ia ka kthyer shpinën Allahut, që e lë anash të përkujtuarit e Tij, atij që nuk i njeh emrat e Tij, veçoritë dhe fenë e Tij dhe i cili zemrën e vet e ka lidhur për dikë tjetër përkrah Allahut. Kjo lumturi dhe kënaqësi në varr bëhen njëra nga kopshtet e Xhennetit, ndërsa ngushtësia e përmendur dhe shtrëngimi, në varr transformohen në dënim dhe burg.

Gjendja e njeriut në varr është sikurse gjendja e zemrës së tij në kraharorë nga pikëpamja e kënaqësisë, dënimit, pengueshmërisë ose lirisë. Aty nuk merret parasysh gëzimi ose ngushtësia e zemrës për shkak të ndonjë befasie, sepse befasitë zhduken me zhdukjen e shkaktarëve të tyre, por ajo matet me veçorinë ekzistuese me të cilën dallohet zemra dhe e cila domosdoshmërisht e bënë atë të gjerë ose të ngushtë. Ajo është peshorja. E ne kërkojmë ndihmë nga Allahu.

Njëri nga shkaktarët më të mëdhenj të lumturisë së zemrës është lirimi i saj nga veçoritë qortuese e cila padyshim atë e sjellin në vuajtje dhe ankth, e pengojnë atë që ta përjetojë ndershmërinë dhe besimin e vet. Kur njeriu bënë vepra që i sjellin lumturinë dhe ia zgjerojnë kraharorin, e nuk i pastron vetitë e qortuara nga zemra e vet, nuk ka për ta ndërje në të lumturinë e pritur.

Më e madhja që atëherë mund të ndodhë, është që të vij deri te konflikti i pandërprerë në mes dy anëve të kundërshtueshme për shkak të mbizotërimit me zemrën e tij, të cilën në fund ka për ta marr ajo anë e cila do të jetë dominuese mbi të.

Shkaktarët që zemrës i sjellin lumturi janë edhe braktisja e shikimit dhe dëgjimit të panevojshëm, të shoqëruarit, të ngrënit dhe të fjeturit e tepruar. Të gjitha këto gjëra të panevojshme dhe të tepruara zemrës i sjellin dhembje, vuajtje dhe brengë. E shtrëngojnë atë, e mbyllin, e përkufizojnë dhe i sjellin vuajtje. Madje, gjërat e përmendur janë shkaktarë të dënimit dhe vuajtjeve në këtë dhe në atë botë.

O, Allah Një dhe i Vetëm, se sa e ngushtë është kjo zemër, jetë dhe gjendje e vështirë tek ai i cili është pjesëmarrës në të gjitha sëmundjet e përmendura. E sa jetë e bukur është ajo e atij njeriu i cili është pjesëmarrës në të gjitha veçoritë lavdëruese, brenga e vetme e të cilit është zbatimi dhe stolisja me to.

Mbi të tillin edhe janë fjalët e Allahut:

{ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ } [الانفطار: 13]

“E s'ka dyshim se të mirët janë në kënaqësinë e përjetimeve (në xhennet).” [El-Infitar: 13] e me të mëparshmit kanë të bëjnë fjalët e Allahut.

{ وَإِنَّ الْفَجَارَ لَفِي جَحِيمٍ } [الانفطار: 14]

“Dhe se mëkatarët janë në xhehennem.” [El-Infitar: 14]

Në mes këtyre dy kategorive të përmendura, ekzistojnë shkallë të ndryshme të cilat i di vetëm Allahu i Lartësuar.

Në bazë të të përmendurave, mund të thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka qenë njeriu më i përsosur në të gjitha veçoritë e zgjeruara të kraharorit, që zemrën e bëjnë të gjerë, shpirtit i sjellin lumturi dhe jetë. Ai ka qenë njeriu më i përsosur në madhësinë e shpirtit dhe të zemrës, e përveç kësaj ai dallohej me sjelljen më të përsosur, me të cilën është i dalluar, sepse morali i përsosur është pasojë e pashmangshme e tij. Ai i cili është me sjellje më të mirë, ai është me disponim më të mirë, me gëzim dhe lumturi më të mirë. Përshtatshmërisht me madhësinë e aplikimit të saj nga ana e njeriut, te ai arrihet edhe aq gjerësia e kraharorit, lumturia dhe kënaqësia shpirtërore. I Dërguari (s.a.v.s.) e ka arritur kulminacionin e përsosmërisë në zemërgjerësi, në ngritjen e përkujtimit dhe në heqjen e barrës. Pasuesit e tij nga ato do të arrijnë aq sa kanë për ta pasuar në atë. E Allahun e lusim për ndihmë.

Në atë masë pasuesit e tij tek Allahu, kanë për të pasur mbrojtje, ruajtje, afërsi dhe ndihmë. Nëse kanë për ta pasuar tërësisht, kanë për ta pasur përkrahjen e plotë tek Allahu dhe anasjelltas. Ai i cili gjen të mira, le t'i falënderohet Allahut, por nëse gjen diç tjetër, atëherë le ta qortoj vetveten.⁴²

⁴² Ky është citati i marrë nga një hadith më i gjatë, të cilin e shënon Muslimi (2577), nga Ebu Dherre (r.a.) në të qëndron: “O robërit e mi, me rëndësi janë vetëm veprat e juaja të cilat ua shënojnë dhe në bazë të cilave kam për t’ju shërbyer. Kush gjen të mirën le ta falënderojë Allahun, e ai që gjen diç tjetër, le ta qortojë vetveten.” Nga specifikat e këtij hadithi është edhe ai se këtë hadith e shënon imam Neveviu, Allahu e mëshiroftë, atë e shënon në fund të veprës së vet *El-Ez’har* me zinxhirin e transmetuesve deri te Ebu Dherre (r.a.), e pastaj thotë: “Ky hadith është sahih. Shënon Muslimi dhe të tjerët. Të gjithë transmetuesit që nga unë e deri te Ebu Dherre nga Damasku.” Imam Ahmed b. Hanbeli thotë: “Njerëzit e Shamit nuk kanë hadithë më të mirë sesa ky. Ebu Idriz Havlani, njëri prej transmetuesve të tij nga Ebu Dherre, kur e citonte atë binte në gjunjë.”

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT GJATË AGJËRIMIT

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى الصيام

Qëllimi i agjërimit është të penguarit e shpirtit nga epshet dhe nga ajo që e ka bërë shprehi për ta zvogëluar fuqinë e tij pasionante dhe përgatitjen e tij për atë, në çka është kulminacioni i lumturisë dhe kënaqësisë së tij, për ta pranuar atë që e fisnikëron dhe në çka është përjetësia e shpirtit, që uria dhe etja ta topisnin afshin dhe fuqinë e tij dhe t'ia përkujtonin stomakët e të uriturve, që të ngushtoheshin rrugët djallëzore të njeriu me zvogëlimin e konsumimit të ushqimit dhe pijes dhe që gjymtyrët të viheshin nën kontroll, që të mos shkonin deri te veprimet e pakontrolluara që do t'i sillnin dëm edhe në këtë, e edhe në botën tjetër, që çdo organ dhe fuqia e tij të frenoheshin nga epshet e pafrenuara dhe që të frenoheshin me frerët e agjërimit. Agjërimi është freri i besimtarëve, mburojë e (luftëtarëve) atyre që luftojnë, kopsht i bamirësve dhe të afërmeve.

Për agjërimin Allahu ka thënë që përkrah veprave të mira, agjërimi i takon Atij. Agjëruesi nuk bënë asgjë përveç që përmban epshet e veta, e lë ushqimin dhe pijen për shkak të Atij që e adhuron. Në të përmbajturit e tillë, nga ajo çka shpirti do dhe me çka kënaqet, rrjedh edhe preferimi i dashurisë ndaj Allahut dhe të kërkuarit e kënaqësisë së Tij, mbi gjërat e përmendura. Agjërimi është sekreti në mes njeriut dhe Zotit të tij, sepse njerëzit mund të shohin dhe të vërejnë që njeriu ka hequr dorë nga disa gjëra të dukshme, që e prishin agjërimin. Ndërkaq, lënia e ushqimit, pijes dhe pasionit për shkak të Atij që adhurohet është gjë të cilën nuk mund ta shohin njerëzit. Dhe pikërisht kjo është esenca dhe thelbi i agjërimit.

Agjërimi ka ndikim fantastik në kontrollimin e gjymtyrëve të jashtme dhe energjisë së brendshme. Ai e ruan shpirtin nga koktelli i cili i sjell gjëra të rrezikshme, të cilat nëse arrin që ta okupojnë, e prishin atë. Agjërimi gjithashtu i rafinon gjërat e rrezikshme, të cilat ndikojnë në shëndetin e tij. Ai e ruan shëndetin e zemrës dhe të gjymtyrëve të tij dhe ia kthen atë çfarë ia kanë marrë pasionet. Ai (agjërimi) më së tepërmi ndihmon që të arrihet deri te besimi dhe ndershmëria, sikur që këtë e vërteton edhe vetë Kur'ani:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} [البقرة: 183]

“O ju që besuat, agjërimi u është bërë obligim sikurse që ishte obligim edhe i atyre që ishin para jush, kështu që të bëheni të devotshëm.” [El-Bekare: 183]

I Dërguari i Allahut thotë: ((الصَّوْمُ جُنَّةٌ)) “*Agjërimi është mburojë.*”⁴³ I Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar, që ai të cilin e mbisundojnë shtytjet seksuale, e nuk është në gjendje që të martohet, le të agjërojë dhe ka thënë që agjërimi është ilaç për pasionet e përmendura.⁴⁴

Sipas kësaj, pasi që dobitë e agjëritit i pranojnë arsyet e shëndosha me natyrë të pastër njerëzore. Allahu atë ua ka urdhëruar njerëzve nga mëshira e Vet dhe nga bamirësia ndaj tyre dhe atë ua ka bërë mburojë dhe mbrojtje.

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), në agjërimin ua ka ofruar shembullin më të përsosur, praktikën përmes së cilës më së miri arrihen të gjitha qëllimet e agjëritit dhe e cila në të njëjtën kohë është më e lehtë për njerëzit. Pasi që të çmësuarit e shpirtrave nga zakonet dhe pasionet e tyre është diç më e vështirë dhe më e padurueshme, dispozita e agjëritit është pezulluar deri në mesin e islamit, do të thotë, dispozitat islame që janë urdhëruar pas Hixhretit, pasi që shpirtrat janë mësuar me monoteizmin, namazin dhe dispozitat Kur’anore, të cilat kanë qenë suksesivisht të urdhëruara.

Agjërimi është caktuar në vitin e dytë të Hixhrit. I Dërguari i Allahut ka vdekur pasi që i ka agjëruar nëntë ramazane. Së pari ka qenë i urdhëruar me zgjedhje, do të thotë ka qenë i lejuar agjërimi i ramazanit si dhe mos agjërimi i tij me kusht që në vend të agjëritit të përditshëm të ushqehet një i varfër. Pastaj kjo zgjedhje është deroguar dhe agjërimi është bërë obligim (vaxhib), e të ushqyerit e të varfrit vlente vetëm për njeriun e mplakur dhe gruan e cila nuk ka mundur ta përballonte

⁴³ Shënon Buhariu (4/87, 94) në *Agjërimi* në kapitullin: Mbi vlerat e agjëritit. Muslimi (1151) (163), nga Ebu Hurejre në të cilin qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Allahu i Lartësuar thotë: ‘Çdo vepër i takon njeriut, përveç agjëritit. Ai është i Imi dhe unë kam për të shpërblyer për të.’ Agjërimi është mburojë, andaj, kur ndokush nga ju do të agjërojë, atëherë le të kujdeset nga paturpësia dhe zhurma. Nëse ndokush e shan apo e sulmon, le të thotë: ‘Unë jam njeriu që agjëroj. Pasha Atë në dorën e të Cilit është jeta e Muhammedit, ndërsa era e gojës së agjëruarit tek Allahu është më e këndshme sesa aroma e miskut. Agjëruesi i ka d gëzime. Kur bënë iftar, kur gëzohet për iftarin dhe gëzimi kur takohet me Sunduesin e vet, kur do t’i gëzohet agjëritit të vet.” Shënon Maliku në (1/310), Ebu Davudi (2363) dhe Nesaiu (4/164).

⁴⁴ Shënon Buhariu (4/101, (9/92-93), Muslimi (1400), Ebu Davudi (2046), Tirmidhiu (1081), Nesaiu (4/169) dhe (6/56 dhe 57) nga Abdullah b. Mes’udi (r.a.) në të cilin qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “O djelmosha, kush prej jush është i gatshëm të martohet le të martohet, sepse kjo është më e mirë për shikim dhe pasion seksual. Por, nëse nuk është i gatshëm, sepse edhe në atë e ka shpëtimin.”

agjërimin. Atyre u është lejuar mosagjërimi me atë që për çdo ditë të pa agjëruar të ramazanit ta ushqejnë nga një të varfër.⁴⁵

Të sëmurit dhe udhëtarit i është lejuar të mos agjërojnë në atë gjendje duke qenë të obliguar ta kompensojnë numrin e caktuar të ditëve, duke i agjëruar ato.

Kjo dispozitë vlen edhe për shtatzënë edhe për gjdhënësen, nëse frikohen për vetveten. Ndërkaq nëse do të frikësoheshin për fëmijën e vet janë të obliguara përkrah agjërimin për çdo ditë të paagjëruar ta ushqejnë edhe nga një të varfër.⁴⁶

⁴⁵ Shënon Buhariu (8/135) nga Ibn Abbasi te komentimi i fjalëve të Allahut: ‘Ata që nuk mund ta përballojnë agjërimin, shpagim për atë është të ushqyerit e një të varfëri...’ ka thënë: “Kjo dispozitë nuk është përjashtuar. Kjo ka të bëjë me plakun e raskapitur dhe plakën të cilët nuk mund të agjërojnë. Ata e kanë obligim që për çdo ditë ta ushqejnë nga një të varfër.” Fjalët e të Lartësuarit “jutavvakunehu”, me Fet’h në tan dhe me teshdid në hinehu”. Te Nesaiu transmetohet: - jutavihune domethënë e përballojnë me vështirësi. Hafidhi thotë: “Ky është komentim i mirë.” Shëno Ebu Davudi (2318) dhe Taberi (3/428) nga Ibn Abbasi te komentimi i fjalëve të Lartësuarit: “ata që mezi e përballojnë: shpagim është që ta ushqejnë një të varfër”, që ka thënë: “ky ka qenë lehtësim për plakun dhe plakën shumë të vjetër, të cilët nuk mund të agjërojnë. Edhe përkundër asaj, e kanë të lejuar që për secilën ditë që nuk mund ta agjërojnë ta ushqejnë nga një të varfër. Kjo e njëjta vlen edhe për shtatzënë edhe për gjdhënësen nëse frikohen.” Ebu Davudi thotë: “Domethënë, për fëmijët e vet, atëherë e kanë të lejuar që të mos agjërojnë dhe që të hanë.” Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Ndërkaq, shumica e dijetarëve islam konsideron që ajeti i përmendur është i drogë, sepse ai i cili ka pasur mundësinë e zgjedhjes të agjërojë apo të mos agjërojë dhe që të shpaguehet dhe ajo dispozitë është drogë me ajetin në vijim: “Kush prej jush gjatë atij muaji gjendet në shtëpi le ta kalojë atë duke agjëruar...” Kjo transmetohet nga Ibn Umeri dhe Seleme b. El-Ekva siç qëndron në *Sahihun* e Buhariut (4/164) dhe Muslimit (1145).

⁴⁶ Shënon Ahmed (4/347) dhe (5/29), Tirmidhiu (715), Ebu Davudi (2408), Nesaiu (4/180-181). Ibn Maxhe (1667), Tahaviu (1/246) dhe Taberiu (2792) nga Enes b. Malik el-Kabi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Allahu i Lartësuar e ka liruar udhëtarin për gjysmë namazi, e shtatzënë dhe gjdhënësen nga agjërimi.” Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Tirmidhiu thotë: “Hadithi është hasen”, e nga Enes ibn Maliku nuk dimë se a transmetohet ndonjë hadith tjetër nga i Dërguari (s.a.v.s.) përveç këtij rreth kësaj. Dijetarët veprojnë sipas këtij hadithi dhe e lejojnë shtatzënë dhe gjdhënësen nëse frikohen për fëmijët e vet që të mos agjërojnë, por që më vonë t’i kompensojnë ditët e pa agjëruara. Ndërkaq, dijetarët islam nuk janë të pajtimit se a janë shtatzënia dhe gjdhënia të obliguara edhe pas kompensimit të agjërimin që edhe ta ushqejnë nga një të varfër. Njëra palë konsideron që janë të obliguara edhe që ta kompensojnë agjërimin edhe ta ushqejnë nga një të varfër për çdo ditë. Kjo transmetohet nga Ibn Umer, Ibn Abbasi, Muxhahidi dhe Ahmed. Të tjerët mendojnë që janë të obliguara që vetëm t’i kompensojnë ditët e paagjëruara, e që nuk janë të obliguara që ta ushqejnë nga një të varfër për çdo ditë, si edhe i sëmurit. Ky është mendimi i Hasanit, Ata’s, Nehaiut, Zuhriut, Evzaiut, Thevrit dhe i racionalistëve. Maliku thotë: “Shtatzënia i kompenzon ditët e paagjëruara, e nuk e paguan shpagimin, sepse pasojat e agjërimin kthehen mbi të

Shpagimi i tyre nuk është për shkak të frikës nga sëmundja, sepse ai paguhej në gjendje të shëndosh. Sipas kësaj, pagimi i shpagimit për mos agjërim të ramazanit në fillim të islamit ishte në të njëjtin status sikur mos agjërimi i ramazanit nga ana e të shëndoshit.

Pra, agjërimi ka pasur tri kategori:

E para, i obliguar sipas zgjedhjes;

E dyta, i obliguar, me atë nëse agjëruesi do të binte për të fjetur para se të hante iftar, atëherë do të ishte e ndaluar të hajë dhe të pijë deri në natën që pason dhe ajo dispozitë është abroguar me kategorinë e tretë⁴⁷;

Kategoria e tretë është kjo dispozitë përfundimtare e agjëritit e cila aplikohet dhe e cila do të aplikohet deri në ditën e Gjykimit.

I Dërguari (s.a.v.s.), gjatë muajit të ramazanit me intensitet i bënte llojet e ndryshme të ibadetit. Gjatë atij muaji Xhibrili (a.s.), ia mësonte Kur'anin. Kur takohej me të ishte njeriu më zemërgjerë sesa era që e sjell shiun. Zakonisht, i Dërguari (s.a.v.s.), ishte njeriu më zemërgjerë, e gjatë ramazanit ishte edhe më zemërgjerë.⁴⁸ Gjatë ramazanit intensivisht nxiste në sadaka dhe bamirësi, në mësimin e Kur'anit, nxiste në namaz, dhikër dhe 'itikaf.

I Dërguari (s.a.v.s.) e specifikonte muajin e ramazanit me ibadete të veçanta, të cilat nuk i bënte gjatë muajve të tjerë. Madje, ndonjëherë, agjëronte pandërprerë, që sa më tepër kohë të kalonte në ibadet, derisa në të njëjtën kohë, ua ndalonte shokëve të vet që ta pasonin në atë, do të thotë, që të agjëronin pa ndërprerë. E

sikurse në rastin e të sëmurit, derisa gjidhënësja është e obliguar edhe t'i kompensojë ditët e paagjëruara edhe ta paguajë shpagimin”.

⁴⁷ Shënon Buhariu (4/111) në kapitullin: Mbi agjërimin nga Bera' b. Azibi (r.a.) që ka thënë: “Kur ndonjëri prej as'habëve të Muhammedit (s.a.v.s.) agjëronte dhe e ka zënë iftari, e ai ka qenë duke fjetur para se të vinte iftari atë natë dhe atë ditë nuk hante gjithnjë derisa përsëri nuk ngrysej. Kajs b. Sirmme el-Ensari, njëherë derisa ka qenë duke agjëruar, kur kishte ardhur koha e iftarit kishte ardhur te gruaja e vet dhe e kishte pyetur se a kishte diç për të ngrënë tek ajo. Ajo ka thënë që nuk ka por që do të shkoj dhe do të përpiqet që t'i sjell diç. Atë ditë, kishte punuar dhe e kishte kapluar gjumi. Kur gruaja ishte kthyer, e kishte parë që ishte duke fjetur dhe ka thënë: “Vaj për ty?” Kur të nesërmen erdhi dreka, ai ishte alivanosur. Ky rast i është transmetuar të Dërguarit dhe është shpallur ajeti: “*Ju lejohet që gjatë netëve derisa zgjatë agjërimi të takoheni me gratë e juaja...*” Ishin gëzuar shumë për këtë ajet. Pastaj është shpallur ajeti: “*Hani dhe pini derisa nuk mund ta ndani fijen e bardhë nga fija e zezë e agimit.*” Rreth emrit Kajs b. Sim ekzistojnë dilema. Shiko verifikimin në El-Fet'h.

⁴⁸ Shënojnë Buhariu (4/99) dhe Muslimi (2307) nga Abdullah b. Abbasi.

pyesnin për atë: “Vallë, ti je duke agjëruar pandërprerë?” e ai u përgjigjej: “*Unë mbetem te Sunduesi im. Ai më ushqen dhe ma shuan etjen.*”⁴⁹

Dijetarët islam nuk janë të pajtimit mbi ngrënien dhe pirjen e përmendur në hadith. Në lidhje me atë kanë dy qëndrime:

Qëndrimi i parë është se, ushqimi dhe pija janë ato që e ndjejnë buzët. Atë e argumentojnë me atë, pse vet forma tregon mbi atë që nuk ekziston argument tjetër, i cili do të na kishte urdhëruar të mos përfillet ky kuptim.

Mendimi i dytë është se, me atë aludohet mbi njohuritë me të cilat Allahu e pajiste atë, mbi ëndjet që është duke i dhënë zemrës së tij, që të ndjejë kur i drejtohet atij, mbi gëzimin që e ndjenë nga afërsia e Tij, mbi kënaqësitë që ia jep për shkak të dashurisë që e ndjenë ndaj Tij, për dashurinë e zjarrtë ndaj Tij dhe mbi të gjitha të tjerat që është e lidhur ngushtë me të përmendurat. Të gjitha këto gjendje janë ushqimi i zemrës, kënaqësi e shpirtit, gëzimi i syve si dhe frymëzimi i shpirtit e i zemrës. Kjo për ta është ushqimi më madhështor, më i mirë dhe më i dobishëm.

Ky ushqim mund ta ketë efikasitetin e tillë, që mund ta zëvendësoj ushqimin trupor një kohë të caktuar. Për atë shkak është thënë:

Kujtimi mbi Ty, njeriun e largon nga pija dhe ushqimi, me dritën e fytyrës Tënde ndriçohet, me ligjërimin Tënd e ndjek fundin e saj. Kur ankohet për peshën e udhëtimit, morali i jep shpresë mbi shpëtimin dhe fitimin gjatë takimit.

Kush posedon dozën minimale të eksperiencës shpirtërore dhe dashurisë, e din që trupi kënaqet me ushqimin e zemrës dhe shpirtit dhe që ai ushqim zëvendëson ushqime të ndryshme organike. Veçanërisht, kjo ka të bëjë me fatbardhin, gëzimplotin, i cili ka arritur atë çfarë ka dëshiruar, i cili është i lumtur për shkak të Dashurit të vet, mbi atë i cili kënaqet në afërsinë e Tij, i cili është i kënaqur me Te dhe me të gjitha dhuntitë dhe udhëzimet që ia ofron i Dashuri, si dhe me dhuratat e Tij, që i arrijnë vazhdimisht. I Dashuri i tij, vazhdimisht e rrethon atë, kujdeset për te dhe i ofron dashuri të tërësishme fisnike. Vallë, në të gjitha këto, a nuk është ushqimi më i mirë për të dashuruarin e tillë!

Atëherë, si është me të Dashurin nga i cili nuk ka asgjë më madhështore, më të lartësuar, më të bukur, më të përsosur dhe nuk ka bamirësi më të madhe nga ajo kur zemra e të dashuruarit mbushet me dashuri ndaj të Dashurit dhe kur dashuria e kaplon tërë qenien e të dashuruarit dhe kur e përfshinë tërësisht atë. E tillë është

⁴⁹ Shënon Maliku (1/301) në *Agjërimi* kapitulli: Mbi ndalesën e agjërimin të pandërprerë. Buhariu (4/179) në *Agjërimi*, kapitulli: Mbi dënimin e atij i cili agjëron pandërprerë, Muslimi (1103) dhe (58) në *Agjërimi*, kapitulli: Mbi agjërimin e vazhdueshëm nga Ebu Hurejre.

gjendja e tij ndaj të Dashurit. Atëherë, vallë si të dashuruarin e tillë të mos e ushqej dhe që të mos i jep të pijë i Dashuri? Për atë shkak i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِنِّي أَظَلُّ عِنْدَ رَبِّي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي))

“Unë mbes te Sunduesi im, Ai më ushqen dhe me jep të pijë.”

Sikur të ishte ky ushqim dhe kjo pije që konsumohen përmes gojës, atëherë ai nuk do të konsiderohej as agjërues, e lere më ai i cili agjëron pandërprerë. Gjithashtu, sikur kjo të ndodhte vetëm natën, përsëri nuk do të konsiderohej i atillë, që agjëron pandërprerë dhe me këtë rast u thoshte as’habëve të vet, kur i kanë thënë që edhe ai është duke agjëruar pandërprerë, se ai nuk e bënte atë. Gjithashtu, nuk u ka thënë: *“Unë nuk jam sikurse ju.”* Përkundrazi, ai është pajtuar me konstatimin e tyre dhe me këtë e ka përjashtuar barazimin e vet me ata. Muslimi në *Sahihun* e vet shënon hadithin nga Abdullah b. Umeri, ku qëndron se si i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) gjatë ramazanit ka agjëruar pandërprerë dhe njerëzit në atë e pasonin atë. Ai atë ua ndaloj, e ata i thanë: “Edhe ti e bënë atë.” Ai u përgjigj:

*“Unë nuk jam sikurse ju, sepse unë bëhem i ngopur nga ushqimi dhe pija.”*⁵⁰

Në transmetimin e Buhariut në hadithin e përmendur qëndron: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë, e ata i kanë thënë: أَنْتَ تُؤَاصِلُ “E ti pandërprerë agjëron.”

Ai ka thënë: ((إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ إِنِّي أَطْعَمُ وَأَسْقِي))

*“Unë nuk jam sikurse ju, sepse unë bëhem i ngopur nga ushqimi dhe pija.”*⁵¹

Buhariu dhe Muslimi shënojnë transmetimin nga Ebu Hurejre, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë. Një njeri i kishte thënë: “O i Dërguari i Allahut, po edhe ti je duke agjëruar pandërprerë?!” I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((وَأَيْتُكُمْ مِثْلِي، إِنِّي أَبَيْتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي))

*“Cili nga ju është sikurse unë? Unë kur ngrysem Sunduesi im më ushqen dhe më jep të pijë.”*⁵²

Gjithashtu i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), pasi që ua ndaloj agjërimin e pandërprerë dhe pasi që kanë refuzuar që ta ndërpresin agjërimin, agjëroi me ta dy ditë dhe pasi që e kanë parë hënën e re ka thënë:

⁵⁰ Shënon Muslimi (1102).

⁵¹ Shënon Buhariu në *Agjërimi* (4/177), kapitulli: Mbi agjërimin e vazhdueshëm.

⁵² Verifikimi tani është përmendur.

((لو تَأَخَّرَ الْهَلَالُ، لَزِدْتُمْ))

“Sikur hëna e re të mos kishte dalë, do t’ua shtoja ende.” Me këtë ka dashur t’i dënonte, sepse kanë refuzuar që ta ndërpresin agjërimin.⁵³

Në transmetimin tjetër qëndron:

((لَوْ مَدَّ لَنَا الشَّهْرُ لَوَاصِلُنَا وَصَالًا يَدْعُ الْمُتَعَمِّقُونَ تَعَمُّقَهُمْ، إِنِّي لَسْتُ مُثَلِّكُمُ أَوْ قَالَ: إِنَّكُمْ لَسْتُمْ مِثْلِي فَإِنِّي أَظَلُّ بِطَعْمِنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي))

“Sikur muaji të zgjaste, do të agjëronit pandërprerë duke hequr dorë me këmbëngulësi, sepse me të vërtetë unë nuk jam sikurse ju.” Ose ka thënë: *“Ju nuk jeni sikurse unë, sepse mua më ushqen dhe më jep të pijë Sunduesi im.”*⁵⁴

Këtu ai informon që është i ngopur nga ushqimi dhe pija edhe përkrah agjërit të tij të pandërprerë. Dhe me ta agjëroi pandërprerë që t’i dënonte ata dhe që t’i bindte që nuk ishin në gjendje ta bënë atë. Prandaj, sikur të kishte ngrënë dhe të kishte pirë, kjo nuk do të ishte dënim dhe kjo as nuk do të konsiderohej agjërim i pandërprerë. Kjo është e qartë, lavdi i qoftë Allahut.

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë nga mëshira ndaj muslimanëve dhe ka lejuar që të agjërohet deri në syfy.

”Në përmbledhjen e haditheve të Buhariut, Ebu Seidi transmeton që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke thënë:

((لَا تُوَاصِلُوا فَأَيُّكُمْ أَرَادَ أَنْ يُوَاصِلَ فَلْيُوَاصِلْ إِلَى السَّحَرِ))

*“Mos agjëroni pandërprerë, e kush prej jush dëshiron që të bëjë diç të tillë, atëherë le të agjërojë deri në syfy.”*⁵⁵

Nëse shtrohet pyetja se çfarë statusi ka kjo çështje në islam, do të thotë, se a është i lejuar, i ndaluar apo i qortuar agjërimi pandërprerë, ka për t’u thënë se mbi këtë çështje dijetarët islam kanë tre qëndrime të ndryshme.

Qëndrimi i parë, që lloji i agjërit të tillë është i lejuar nëse njeriu është në gjendje ta agjëroj atë. Ai qëndrim transmetohet nga Abdullah b. Zubeiri dhe paraardhësit e tjerë. Vet Ibn Zubeiri, me ditë të tëra ka agjëruar pandërprerë. Njëri nga argumentet

⁵³ Shënon Buhariu (4/179) dhe Muslimi (1103).

⁵⁴ Shënon Muslimi (1104), (60) në *Agjërimi*, kapitulli: Mbi ndalesën e agjërit të vazhdueshëm nga Enes b. Maliku.

⁵⁵ Shënon Buhariu (4/181) në *Agjërimi*, kapitulli: Mbi agjërimin e vazhdueshëm deri në syfy. Me këtë hadith, Ahmed, Is’haku, Ibn Mundhiri, Ibn Huzejme dhe disa juristë maliki argumentojnë që është i lejuar agjërimi kontinual deri në syfy.

me të cilin pasuesit e tij e argumentojnë atë, është rasti kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) së bashku me as'habët ka agjëruar pandërprerë disa ditë edhe përkundër asaj që ua ka ndaluar llojin e tillë të agjërit. Shënohet në dy transmetime nga Ebu Hurejre, në të cilët thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë dhe ka thënë: ((إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ)) “Unë nuk jam sikurse ju” dhe pasi që refuzuan ta ndërpresin agjërimin, agjëroi me ta së bashku dy ditë.⁵⁶

Agjërimi i tij me as'habët, pasi që e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë, nuk tregon që lloji i tillë i agjërit është i ndaluar, sepse, sikur kjo ndalesë të qonte në haram, as'habët nuk do ta kishin refuzuar ndërprerjen e agjërit dhe i Dërguari pas kësaj nuk do t'ua lejonte atë. Mandej kanë thënë: Pasi që edhe më tej vazhduan të agjëronin edhe përkundër asaj që na ka ndaluar atë dhe pasi që e ka kuptuar për atë, por edhe përkundër asaj, ai ua ka lejuar atë, arrihet në përfundim që i Dërguari (s.a.v.s.) ua ka ndaluar atë vetëm nga mëshira ndaj tyre dhe për t'ua lehtësuar. Aishja thotë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë vetëm nga mëshira ndaj as'habëve.” Mutefekun alejhi.

Qëndrimi i dytë, që agjërimi i pandërprerë nuk është i lejuar. Atë e mbështesin, Maliku, Ebu Hanife, Shafiu dhe Thevriu, Allahu i mëshiroftë ata. Ibn Abdul-Berr transmeton që dijetarët e përmendur, agjërimin e pandërprerë nuk ia lejojnë asnjërit. Unë them se Shafiu, Allahu e mëshiroftë, është caktuar qartë se lloji i përmendur i agjërit është i qortuar (*mekruh*). Nxënësit e tij nuk kanë qëndrim unik, se a është përmendur lloji i agjërit *mekruh*, *tahrim* apo *tenzih*? Të atillë që konsiderojnë se është *mekruh*, *tahrim* e argumentojnë këtë me ndalesën e llojit të tillë të agjërit nga i Dërguari (s.a.v.s.), duke thënë që ndalesa qon në haram.

Sa i përket fjalëve të cituara të Aishes ((رحمة لهم)) “nga mëshira ndaj tyre” konsiderojnë që ato nuk mund të jenë pengesë për ndalesën e agjërit të llojit të përmendur.

Rasti i njëjtë është edhe me llojet e tjera të ndalesave. Të gjitha ato janë mëshirë, mbrojtje dhe kujdes ndaj umetit islam. E vazhdimi i agjërit të pandërprerë i të Dërguarit (s.a.v.s.) së bashku me as'habët (r.a.) edhe pasi që e ndaloi atë, nuk do të thotë se ua ka lejuar atë, e si t'ua lejonte atë, kur tani më ua ka ndaluar. Kjo duhet kuptuar si sanksionim dhe qortim. Gjithashtu është e mundur se ai atë gjest e ka ndërmarrë pasi që e ka ndaluar atë, për shkak të vet interesit të ndalesës që t'ua vërtetonte atë dhe që t'i zmbapste ata nga lloji i tillë i agjërit. Ua sqaroi urtësinë e ndalesës së tij duke e fokusuar dëmin e tij për shkak të së cilës edhe ua ndaloi atë, sepse kur u tregohet dëmi nga agjërimi i pandërprerë dhe urtësia për shkak të së

⁵⁶ Shëno Buhariu (4/179) dhe Muslimi (1103).

cilës është i ndaluar, do ta kenë më të lehtë për ta pranuar dhe për të hequr dorë prej tij.

Kur ju zbulohet e tëra që fshihet në agjërimin e pandërprerë dhe kur e ndjejnë bezdinë gjatë kryerjes së ritualeve dhe lënien prapa të asaj që është më e rëndësishme dhe më me prioritet se ceremonitë fetare, siç janë urdhrat, janë më tepër të pozicionuara, përulja gjatë kryerjes së urdhrave të obliguar të Allahut, të detyrimeve të fshehta dhe të dukshme fetare dhe kur e ndjejnë që uria e madhe të gjitha ato i pengon dhe e pengon vendosjen e lidhjes së vërtetë në mes njeriut dhe Allahut, atëherë do ta kenë të qartë urtësinë e ndalesës së agjërimin të pandërprerë dhe dëmit që fshihet në të për ta, e jo edhe për të Dërguarin (s.a.v.s.). Gjithashtu thonë, që lejimi i agjërimin të pandërprerë as'habëve për shkak të përfitimit të urtësisë së përmendur, as pak nuk dallon nga lejimi i bedunit, për shkak të përfitimit të dashamirësisë së tij, që të mos ndjente neveri ndaj islamit, për ta kryer nevojen në xhami.

Agjërimi i tij me ata, pasi që e ka ndaluar agjërimin e pandërprerë, nuk tregon që lloji i tillë i agjërimin është i ndaluar, sepse sikur kjo ndalesë të udhëzonte në haram, as'habët nuk do të kishin refuzuar agjërimin e ndërprerë dhe i Dërguari (s.a.v.s.) pas kësaj nuk do t'ua lejonte atë. Pastaj kanë thënë: “Pasi që kanë vazhduar edhe më tutje me agjërimin edhe përkundër asaj që e ka ndaluar atë, arrihet në përfundim se i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), vetëm nga mëshira ndaj tyre dhe që t'ua lehtësonte, ua ka ndaluar atë.” Aishja thotë: “I Dërguari i Allahut, (s.a.v.s.) e ka ndaluar agjërimin e përmendur, vetëm nga mëshira ndaj as'habëve.” Muttefekun aljehi.⁵⁷

Qëndrimi i dytë është që agjërimi i pandërprerë nuk është i lejuar. Atë e mbështesin: Maliku, Ebu Hanifja, Shafi'u dhe Thevriu, Allahu i mëshiroftë. Ibn Abdul-Berr transmeton që dijetarët e përmendur agjërimin e pandërprerë nuk ia lejojnë askujt. Them që Shafi'u, Allahu e mëshiroftë, e ka caktuar qartë, se lloji i përmendur i agjërimin është i qortuar (*mekruh*). Nxënësit e tij nuk kanë qëndrim unik, se a është lloji i përmendur i agjërimin *mekruh*, *tahrim* apo *tenzih*? Ata të cilët konsiderojnë se është *mekruh*, *tahrim*, e argumentojnë atë me ndalesën e agjërimin të tillë dhe thonë se ndalesa udhëzon në haram. Sa i përket fjalëve të cituara nga Aishja (r.a.) “nga mëshira ndaj tyre” konsiderojnë se ato nuk mund të jenë pengesë për llojin e tillë të agjërimin.

Rasti i njëjtë është edhe me llojet e tjera të ndalesave të Tij. Të gjitha ato janë mëshirë, mbrojtje dhe kujdes për umetin islam. E vazhdimi i agjërimin të

⁵⁷ Shënon Buhariu (4/177) në *Agjërimi*, kapitulli: Mbi agjërimin e vazhdueshëm dhe kush konsideron që nuk ka agjërim gjatë natës dhe Muslimi (1105) në *Agjërimi*, kapitulli: Mbi ndalesën e agjërimin të vazhdueshëm.

pandërprerë i të Dërguarit (s.a.v.s.), së bashku me as'habët edhe pasi që e ndaloj atë, nuk do të thotë që ua ka lejuar atë, sepse si t'ua lejoj atë, kur tani më ua ka ndaluar atë. Kjo duhet kuptuar si qortim dhe sanksionim. Gjithashtu, është e mundur që ai atë gjest e ka ndërmarr pasi që e ka ndaluar atë, për shkak të vet interesit të asaj ndalese që ta vërtetonte atë dhe që t'i zmbrapste ata nga lloji i agjërit të tillë. Ua ka sqaruar urtësinë e ndalesës së tij, duke e fokusuar dëmin e tij për shkak të së cilit ua ka ndaluar atë, sepse kur u tregohet dëmi i agjërit të pandërprerë dhe urtësia për shkak të së cilës është i ndaluar, do ta kenë më të lehtë ta pranojnë atë dhe të heqin dorë prej tij.

Kur ju zbulohet e tëra që fshihet në agjërimin e pandërprerë dhe kur e ndjejnë bezdinë gjatë kryerjes së ritualeve dhe lënien prapa të asaj që është më e rëndësishme dhe më me prioritet sesa obligimet fetare që janë më tepër të pozicionuara, përlulen dhe në kryerjen e urdhreve të Allahut të obliguar, të detyrimeve të fshehta dhe të dukshme fetare dhe kur e ndjejnë se uria aspak nuk dallon nga lejimi i bedunit, për shkak të përfitimit të dashamirësisë së tij, që të mos ndjente neveri ndaj islamit, për ta kryer nevojën në xhami.⁵⁸ As ai qëndrim i të Dërguarit nuk dallohet nga pranimit i namazit nga ai, i cili atë e ka falur gabimisht edhe për kundër asaj që e ka informuar që namazi i tillë nuk është i drejtë dhe që ai i cili atë e fal në mënyrë të tillë, nuk ka namaz, sepse namazi i tillë në islam nuk është i drejtë. Përkrah të gjitha këtyre, ai ia ka pranuar namazin dhe e ka miratuar atë pasi që e ka kryer atë për shkak të mësimit, sepse kjo metodë është metoda më konstruktive në arsimim dhe edukim. Këtë e fuqizon me hadithin në të cilin qëndron se i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ، فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ))

⁵⁸ Shënon Buhariu (1/278) në *Pastërtia*, kapitulli: Lënia nga ana e të Dërguarit dhe as'habëve të tij që beduini ta kryejë nevojën në xhami (10/375) kapitulli: Butësia në çdo situatë, Muslimi (284) në *Pastërtia*: Është obligim larja e urinës dhe e papastërtive të tjera... nga Enes b. Maliku në të cilin qëndron që një beduin e ka kryer nevojën fiziologjike në xhami, dhe disa nga të pranishmit kanë dashur që ta pengonin, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atëherë ka thënë: "Lëreni dhe mos e pengoni në kryerjen e nevojës." Kur e ka kryer ka kërkuar një kovë me ujë dhe e ka derdhur në vendin ku e ka kryer nevojën. Në transmetimin tjetër Muslimi ka shkruar: "Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka thirrur dhe i ka thënë: Xhamive nuk u përshtatet kryerja e nevojës e as çfarëdo papastërtie tjetër. Ato janë ndërtuar për të përmendurit e Allahut, namazin dhe leximin e Kur'anit." Në transmetimin e tretë qëndron: 'Lëreni atë, e në vendin e urinimit derdheni një kovë me ujë, sepse ju jeni të dërguar që të lehtësoni e nuk jeni dërguar që të vështirësoni."

“Kur ju urdhëroj diç, bëni nga ajo aq sa mundeni, e kur u ndaloj diç hiqni dorë prej saj!”⁵⁹

Gjithashtu, thonë se në hadith përmendet që agjërimi i pandërprerë është njëra nga specifikat e të Dërguarit (s.a.v.s.), sepse thuhet: ((إِنِّي لَسْتُ كَهَيِّتِكُمْ)) *“Unë nuk jam sikurse ju.”* Sipas kësaj, sikur ky lloj i agjërimit t’u ishte lejuar as’habëve, atëherë ai nuk do të ishte specifik vetëm për të Dërguarin (s.a.v.s.). Në dy *Sahihët* nga Umer ibn Hattabi (r.a.), transmetohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَهُنَا، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ))

“Kur vjen nata nga kjo anë, e dita shkon nga ajo anë dhe dielli perëndon, agjëruesi do ta prish agjërimin.”⁶⁰

Ngjashëm shënohet në dy (*Sahihët*) nga Abdullah b. Ubejj Evfi. Pas kësaj, thonë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që agjëruesi lirshëm ta prish agjërimin me vet ardhjen e iftarit, madje edhe nëse realisht nuk bënë iftar. Në këtë mënyrë me shariat ndërpritet agjërimi i pandërprerë. Mandej thonë, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَزَالُ أُمَّتِي عَلَى الْفِطْرَةِ أَوْ لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ))

“Ummeti im është në fenë e natyrshme”, ose “Ummeti im është në mirëqenie, gjithnjë derisa ka për të nxituar me iftarin.”⁶¹

Në *Sunen* nga Ebu Hurejre transmetohet, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا يَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَا عَجَلَ النَّاسُ الْفِطْرَ، إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُونَ))

“Feja do të jetë dominuese, gjithnjë derisa njerëzit kanë për të nxituar me iftar.”⁶²

⁵⁹ Shënon Buhariu (13/220) në *I’tsam* kapitulli: Pasimi i sunnetit të Resulullahut (s.a.v.s.), Muslimi (1337) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi është i obliguar një herë në jetë në Fadailët, kapitulli: Respektimi i të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe të përmbajturit nga pyetjet e shumta mbi atë që nuk është e domosdoshme nga Ebu Hurejre (r.a.).

⁶⁰ Shënojnë Buhariu (4/171) në *Agjërimi*, kapitulli: Kur është e lejuar që agjërimi ta prish agjërimin; dhe Muslimi (1100) në *Agjërimi*, kapitulli: Sqarimi i kohës së përfundimit të agjërimit dhe lindjes së diellit. Hadithi të cilin e transmeton Abdullah b. Ebu Evfa shënojnë Buhariu (4/172) dhe Muslimi (1101).

⁶¹ Shënon Buhariu (4/173), Muslimi (1098) nga Sehl b. Sa’di në versionin vijues: “Njerëzit kanë me qenë në mirëqenie derisa kanë për të nxituar në iftar.” Shënon edhe Ibn Huzejme (2061) dhe Ibn Hibbani (891) në versionin vijues: “Ummeti im do ta pasojë sunnetin tim gjithnjë derisa në iftarë uk do ta pret shfaqjen e yjeve.” Zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm.

Gjithashtu, nga Ebu Hurejre në *Sunen* shënohet transmetimi nga i Dërguari (s.a.v.s.), që Allahu (xh.sh.) ka thënë:

((أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا))

“Robërit më të dashur për Mua janë ata të cilët më së tepërmi nxitojnë me iftar.”⁶³

Transmetimet e përmendura udhëzojnë mbi atë, që vetëm pezullimi i iftarit është i qortuar (*mekruh*), e si mund të jetë atëherë pezullimi i tërësishëm i tij?! Nëse pezullimi është *mekruh*, atëherë ai nuk konsiderohet ritual, sepse shkalla më e ulët e ritualit është *mustehab*.

Qëndrimi i tretë është më i drejtë dhe më i pranueshëm. Sipas tij agjërimi i pandërprerë është i lejuar, por vetëm nga agimi deri në agim. Kjo transmetohet nga Ahmed-i dhe Is’haku në bazë të hadithit i cili transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) prej Ebu Seid el-Hudriut, e në të cilin thuhet:

((لَا تُؤَاصِلُوا فَأَيُّكُمْ أَرَادَ أَنْ يُوَاصِلَ فَلْيُوَاصِلْ إِلَى السَّحَرِ))

“Mos agjëroni pa ndërprerë, por nëse dëshironi të agjëroni pa ndërprerë, agjëroni deri në agim!”⁶⁴

Ky është agjërimi i pandërprerë, më i drejtë dhe më i lehtë për agjëruesin. Kjo, në të vërtetë, është si darka e pezulluar e agjëruesit, sepse agjëruesi gjatë një dite dhe një nate ka të drejtën për ngrënie dhe nëse ha në agim, do të thotë që të ngrënit e ka pezulluar nga fillimi i natës deri në fund. Allahu më së miri e di.

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk fillonte me agjërimin e muajit të ramazanit derisa nuk ishte i sigurt në shfaqjen e hënës së re ose derisa mbi shfaqjen e saj nuk e informonte një dëshmitar. Kështu, njëherë kishte filluar ta agjëronte ramazanin kur mbi hënën e re e kishte informuar Ibn Umeri⁶⁵, e herën e dytë kur mbi të e kishte informuar një

⁶² Shënon Ebu Davudi (2353) në *Agjërimi* kapitulli: Është e dëshirueshme të nxituarit me iftarin. Ahmed-i (2/450), Ibn Maxhe (1698). Zinxhirin e ka të mirë. Ibn Huzejme (2060) dhe Ibn Hibbani (889) konsiderojnë që është i besueshëm.

⁶³ Shënojnë Tirmidhiu (700), Ahmed-i (2/329), Ibn Huzejme (2062) dhe Ibn Hibbani (886) nga Ebu Hurejre. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Kure b. Abdurrahman b. Hajvil, i cili konsiderohet si transmetues i dobët për shkak të memories së dobët.

⁶⁴ Shënon Buhariu (4/181).

⁶⁵ Shënon Ebu Davudi (2342) në *Agjërimi* kapitulli: Dëshmimi i një dëshmitari dhe Darekutni (227) nga Ibn Umeri në të cilin thuhet: “Njerëzit e përcillnin shfaqjen e hënës së re, dhe e informova të Dërguarin e Allahut që e kam parë dhe ai filloi të agjërojë dhe i urdhëroi edhe të tjerët të agjërojnë.” Zinxhirin e ka të fuqishëm, e Ibn Hibbani (871) dhe Hakimi (1/423) e konsiderojnë të besueshëm. Me atë është pajtuar edhe Dhehebi.

beduin.⁶⁶ Ai i pranoi informimet e tyre dhe prej tyre nuk ka kërkuar që ta vërtetonin atë në formë të dëshimit, por është kënaqur me informimin mbi hënën e re, me një lajm që është parë ose jo. Por, nëse konstatohej me dëshmimin, atëherë nuk kërkonte nga dëshmitari që ta vërtetonte atë në formë të dëshimit. Por, nëse hëna e re nuk vërtetohej as me shfaqjen e saj, e as me dëshmimin, priste të përfundonin tridhjetë ditë të muajit shaban.

Nëse në natën e tridhjetë shfaqja e hënës së re pengohej me retë, atëherë e plotësonte muajin shaban me tridhjetë ditë, e pastaj fillonte me agjërimin.

Nuk e agjëronte ditën e tridhjetë të muajit shaban kur nata e parë e muajit shaban ishte vrenjtur dhe as nuk ia urdhëronte atë ndokujt, por urdhëronte që muaji shaban të plotësohej me tridhjetë ditë nëse ishte vrenjtur dhe kështu vepronte përherë. Kjo është praktika dhe urdhri i tij. Të gjitha këto nuk janë në kundërshtim me deklarin e tij:

((فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدُرُوا لَهُ))

*“Nëse retë ju pengojnë që ta shihni hënën e re, atëherë llogaritni!”*⁶⁷ Fjala kader, e cila është e përmendur në hadithin e mëparshëm, pikërisht do të thotë llogaritje e caktuar. Me atë aludohet mbi plotësimin, sikur që thuhet: ((فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ)) *“Plotësoni numrin e caktuar të ditëve.”*

Nën fjalën plotësoni, mendohet mbi plotësimin e muajit, nata e të cilit ka qenë e vrenjtur dhe nuk kishte mundësi që gjatë saj të shihej hëna e re. Kjo vërtetohet në hadithin e besueshëm të cilin e transmeton Buhariu: *“Plotësojeni numrin e nevojshëm të ditëve të muajit Shaban!”*⁶⁸ Gjithashtu i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ، وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ))

“Dhe mos bëni iftar, e as mos agjëroni derisa nuk e shihni hënën e re, por nëse vranësira nuk ju lejon që ta shihni atë, atëherë plotësoni ditët e muajit (shaban ose

⁶⁶ Shënon Tirmidhiu (691), Ebu Davudi (2340), Nesaiu (4/131, 132), Ibn Maxhe (1652), Ibn Hibbani (870), Hakimi (1/424) dhe Ibn Huzejme (1923) nga Simahu, nga krime nga Ibn Abbasi se ka thënë që ka ardhur një beduin te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe i ka thënë: “E kam parë hënën e re.” I Dërguari (s.a.v.s.) e ka pyetur: “A beson që nuk ka Zot përveç Allahut?” “Po, është përgjigjur ai. I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “O Bilal, informoji njerëzit që të agjërojnë nesër?” Në transmetimin e Simakut nga Ikrime ka kontradikta por megjithatë atë e vërteton hadithi i cituar të cilin e transmeton Ibn Umeri, ai e forcon dhe e fuqizon atë.

⁶⁷ Shënon Buhariu (4/102, 104) në *Agjërimi*, kapitulli: Kur e shihni hënën e re agjëroni, Muslimi (1080) në *Agjërimi* kapitulli: Është i obliguar agjërimi i ramazanit kur e shihni hënën e re. Autorët e Sunnetit nga Abdullah b. Kmeri.

⁶⁸ Shënon Buhariu (4/106) nga Ebu Hurejre.

ramazan)!”⁶⁹ Muaji të cilin na është urdhëruar për ta plotësuar është muaji i cili ka vranësira, do të thotë, në fillim të agjërimit dhe në mbarim të tij.

Edhe më i qartë se hadithi i përmendur, është ai në të cilin qëndron:

((الشَّهْرُ تِسْعَةُ وَعِشْرُونَ، فَلَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ))

“Muaji ka njëzet e nëntë ditë. Mos agjëroni derisa nuk e shihni hënën e re. Nëse vranësira ju pengon që ta shihni atë, atëherë përmbusheni atë!”⁷⁰ Sipas formës së hadithit, ka të bëjë me fillimin e muajit, e sipas kuptimit të vet ka të bëjë me përfundimin. Prandaj nuk është e lejuar të mos përfillet ajo, në çfarë udhëzon forma e tij, e të vlerësohet kuptimi i tij.

Gjithashtu i Dërguari (s.a.v.s.) thotë:

((الشَّهْرُ ثَلَاثُونَ، وَالشَّهْرُ تِسْعَةُ وَعِشْرُونَ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ))

“Muaji mund t’i ketë tridhjetë ose njëzet e nëntë ditë, prandaj nëse vranësira pengon që ta shihni hënën e re, atëherë përmbushni tridhjetë ditë.”⁷¹

Dhe ka thënë:

((لَا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ، صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ حَالَتْ دُونَهُ عَمَامَةٌ فَأَكْمِلُوا ثَلَاثِينَ))

“Mos filloni agjërimin para se të filloj muaji i ramazanit. Agjëroni kur e shihni hënën e re dhe hani kur e shihni atë. Nëse ju pengon vranësira që ta shihni atë, atëherë plotësoni tridhjetë ditë.”⁷²

Po ashtu ka thënë:

((لَا تَقْدَمُوا الشَّهْرَ حَتَّى تَرَوْا الْهَالَ، أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ، ثُمَّ صُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهَالَ، أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ))

⁶⁹ Shënon Maliku (1/287) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi shikimin e hënës së re nga Ibn Abbasi. Në zinxhirin e transmetuesve të tij ekziston një ndërprerje. Ndërkaq, Ebu Davudi (2327) dhe Tirmidhiu (688) atë e kanë synuar në transmetimin të cilin e transmeton Simak b. Harb nga Ikrimë nga Ibn Abbasi. Tirmidhiu ka thënë se ky hadith është hasen-sahih. Muslimi e transmeton versionin e ngjashëm (1081) nga Ebu Hurejre.

⁷⁰ Shënon Buhariu (4/104, 105) nag Ibn Umeri.

⁷¹ Shënon Muslimi në *Sahihun* (1080, 15) nga Ibn Umeri në formën merfu’ në versionin vijues: “Muaji është kaq, kaq dhe kaq duke e lakuar gishtin e madh të tretën herë, e muaji është edhe kaq e kaq dhe kaq, domethënë tridhjetë ditë.”

⁷² Shënon Tirmidhiu (688), Ebu Davudi (2327) dhe Nesaiu (4/136), nga Simaku nga Ikrimë nga Ibn Abbasi.

“Mos nxitoni me muajin e ramazanit, gjithnjë derisa nuk e shihni hënën e re ose derisa nuk i plotësoni ditët (e muajit shaban). Pastaj agjëroni derisa nuk e shihni përsëri hënën e re ose derisa nuk i plotësoni ditët (e muajit ramazan).”⁷³

Aishja ka thënë se:

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَفَّظُ مِنْ هِلَالِ شَعْبَانَ مَا لَا يَتَحَفَّظُ مِنْ غَيْرِهِ، ثُمَّ يَصُومُ لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْهِ، عَدَّ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ يَوْمًا، ثُمَّ صَامَ))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), ka qenë më i kujdesshëm ndaj hënës së re të muajit shaban, se ndaj hënave të reja të muajve të tjerë. Mandej, si e shihte atë, ai agjëronte. Por nëse shfaqjen e saj e mbulonin retë, e plotësonte muajin shaban në tridhjetë ditë dhe pas kësaj fillonte agjërimin. Darekutni dhe Hibbani këtë transmetim e konsiderojnë të besueshëm.”⁷⁴

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ، وَأَفْطَرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ، فَافْطَرُوا ثَلَاثِينَ))

“Agjëroni kur e shihni hënën e re dhe bëni iftar kur e shihni atë. Nëse retë ju pengojnë që ta shihni atë, llogaritni tridhjetë ditë.”⁷⁵

((لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْهُ، وَلَا تُفْطَرُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ أَعْمَى عَلَيْكُمْ، فَافْطَرُوا لَهُ))

“Mos agjëroni derisa nuk e shihni hënën e re, por, as mos hani iftar derisa nuk e shihni hënën e re dhe nëse retë ju pengojnë që ta shihni atë, atëherë llogaritni!”⁷⁶

((لَا تَقْدَمُوا رَمَضَانَ))

“Mos e nxitoni ramazanin!”, e në versionin tjetër qëndron:

((لَا تَقْدَمُوا بَيْنَ يَدَيِ رَمَضَانَ بَيَّومٍ، أَوْ يَوْمَيْنِ، إِلَّا رَجُلًا كَانَ يَصُومُ صَيَّامًا فَلْيَصُمْهُ))

“Mos nxitoni me ramazan, e të agjëroni para tij një apo dy ditë, përveç nëse ndokush e ka bërë shprehë që të agjëroj ndonjë agjërim, atëherë le ta agjëroj atë (edhe atëherë).”⁷⁷

⁷³ Shënon Ebu Davudi (2326), Nesaiu (4/135 dhe 136) nga Hudhejfe b. Jemani r.a.. Zinxhiri i tij është i drejtë, e Ibn Huzejme (1911) dhe Ibn Hibbani (875) konsiderojnë se është i besueshëm.

⁷⁴ Shënon Ahmedi (6/149), Ebu Davudi (2326), Ibn Huzejme (1910), Hakimi (1/423), Ibn Hibbani (869), Bejhekiu (4/206) dhe Darekutni (2/156-157). Zinxhirin e ka të drejtë. Hakimi konsideron që është i dobët, e me të në atë vlerësim është pajtuar edhe Dhehebi. Darekutni thotë: “Ky zinxhir i transmetuseve është hasen-sahih.”

⁷⁵ Shënojnë Buhariu (4/106), Muslimi (1081, 19) nga Ebu Hurejre.

⁷⁶ Shënon Maliku (1/286), Buhariu (4/102, 104) dhe Muslimi (1080) nga Ibn Umeri.

Argumenti që ndalesa e përmendur ka të bëjë edhe me ditën kur nuk shihet hëna e re për shkak të vranësirës, është hadithi të cilin e transmeton Ibn Abbasi në formën *merfu*, në të cilin thuhet:

((لَا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ، صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ حَالَتْ دُونَهُ غَمَامَةٌ، فَأَكْمِلُوا ثَلَاثِينَ))

“Mos agjëroni në vigjilje të ramazanit. Agjëroni kur e shini hënën e re, por edhe bëni iftar kur e shihni atë dhe nëse retë ju pengojnë që ta shihni, atëherë plotësoni tridhjetë ditë.” Shënon Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet.⁷⁸

Hadithi është i qartë dhe i padyshimtë, që agjërimi, kur shfaqjen e hënës e pengojnë vranësirat dhe ditën e cila nuk është e tridhjetë konsiderohet agjërim para ramazanit.

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu ka thënë:

((لَا تَقْدَمُوا الشَّهْرَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا الْهَيْلَالَ، أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ، وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْا الْهَيْلَالَ، أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ))

*“Mos agjëroni para ramazanit, para se ta shihni hënën e re, ose para se t’i plotësoni tridhjetë ditë, por edhe mos u ndalni së agjëruari para se ta shihni hënën e re, ose derisa t’i plotësoni tridhjetë ditë!”*⁷⁹

((صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سَحَابٌ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ، وَلَا تَسْتَقْبِلُوا الشَّهْرَ اسْتِقْبَالًا))

*“Agjëroni kur e shihni hënën e re, por edhe ndaluni së agjëruar kur e shihni atë. Nëse shfaqjen e tij e pengojnë retë, atëherë plotësoni tridhjetë ditë dhe mos e shpejtoni muajin.”*⁸⁰ Tirmidhiu ka thënë që hadithi është hasen-sahih.

Nesaiu e transmeton hadithin nga Junusi, nga Simaku, nga Ikrimë, nga Ibn Abbasi në formën në të cilin qëndron:

((صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ، فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا، ثُمَّ صُومُوا، وَلَا تَصُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا، فَإِنْ حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سَحَابٌ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ عِدَّةَ شَعْبَانَ))

⁷⁷ Shënojnë Buhariu (4/109) në *Agjërimi*, kapitulli: “Mos e nxitoni ramazanin duke agjëruar para tij një ditë apo dy, dhe Muslimi (1082) nga Ebu Hurejre.

⁷⁸ Shënon Ibn Hibbani (873) nga Ebu Avesi nga Simaku nga krimë nga Ibn Abbasi. Zinxhirin e ka të mirë. Ai gjithashtu shënon (874) si edhe Ibn Huzejme (1912) nga Simaku në versionin në vijim: “Erdha te Ikrimë ditën e cila dyshohet që nuk është nga ditët e ramazanit dhe e takova duke ngrënë. Ai më tha: “Afrohu dhe ha!” Unë thash: “Unë jam duke agjëruar.” Ai tha: “Pasha Allahun, ke për të ngrënë!” Unë thash: “Më afro argument!” Ai tha: “Transmeton Ibn Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Mos e nxitoni ramazanin. Agjëroni kur e shihni hënën e re, por edhe prisheni agjërimin kur e shihni atë, dhe nëse shfaqjen e saj e pengojnë retë, apo shiu, atëherë plotësoni tridhjetë ditë.”

⁷⁹ Verifikimi i tij tani është i përmendur. Transmetohet nga Hudhejfe dhe është i besueshëm.

⁸⁰ Verifikimi i tij tani është përmendur. Shënon Bejhekiu (4/207) dhe Tirmidhiu (688).

“Agjëroni kur e shihni hënën e re, por edhe ndaluni së agjëruari kur e shihni hënën e re, e nëse vranësira nuk e lejon shfaqjen e saj, atëherë njehsoni tridhjetë ditë. Pas kësaj filloni me agjërimin. Mos agjëroni një ditë para ramazanit. Dhe nëse retë e pengojnë shfaqjen e hënës së re, atëherë plotësoni tridhjetë ditë të muajit shaban.”⁸¹

Transmeton Simaku nga Ikrimë, ai nga Ibn Abbasi, që njerëzit janë grindur rreth hënës së re të muajit ramazan. Disa thoshin se ajo do të shfaqet sot, e disa nesër. Një ditë, te i Dërguari (s.a.v.s.) erdhi një beduin dhe i tha që e kishte parë hënën e re. I Dërguari (s.a.v.s.) e kishte pyetur:

((أَتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؟))

“A je duke besuar që nuk ka Zot tjetër përveç Allahut dhe që Muhammedi është i Dërguari i Allahut?” “Po”, ishte përgjigjur. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) e urdhëroi Bilalin që ta informonte popullin që të fillonte me agjërimin. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((صُومُوا لِرُؤُوسَيْهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسَيْهِ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا، ثُمَّ صُومُوا، وَلَا تَصُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا))

“Agjëroni kur e shihni hënën e re, e ndërpreni agjërimin kur e shihni atë. Nëse vranësira ju pengon që ta shihni atë, atëherë njehsoni tridhjetë ditë, pastaj filloni agjërimin. Mos agjëroni një ditë para ramazanit!”⁸²

Të gjitha hadithet e përmendura janë të besueshme. Disa prej tyre gjenden në të dy *Sahihët*, e disa në *Sahihët* e Ibn Hibanit, Hakimit dhe të tjerët. Edhe përkundër asaj, që disa konsiderohen të dobët, kjo nuk pengon që me te të argumentohet në mënyrë integrale, që të komentohen dhe të vlerësohen reciprokisht, sepse parasysh merret ajo sipas së cilës janë të pajtimit dhe rreth së cilës pajtohen.

Ka mundësi që ndokush të thotë: nëse praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) ka qenë e tillë, përse atëherë atë nuk e kanë përfillur Umer b. Hattabi, Ali b. Ebu Talibi, Abdullah b. Umeri, Enes b. Maliku, Ebu Hurejre, Muaviu, Amr b. Asi, Hakim b. Ejub El-Gifarij, dy vajzat e Ebu Bekrit: Aishja dhe Esmâ, Salim b. Abdullahu, Muxhahidi, Tavusi, Ebu Uthman en-Nihadi, Mutarrif b. Esh-Shihhiri, Mejmun b. Mihrani, Bekër b. Abdullah el-Muzeni? Në kundërshtim me te vepronte gjithashtu imami i hadithit dhe i sunnetit Ahmed b. Hanbeli. Ne me zinxhirë të transmetuesve kemi për t'i cekur mendimet e autoriteteve të përmendur. Sa i përket mendimit të

⁸¹ Shënon Nesaiu (4/153-154) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi i ditës së dyshimtë. Zinxhiri i tij është hasen.

⁸² Shënon Darekutni në Sunnenin e vet (2/157-158). Tani më ka qenë i cituar por pa shtesë: “Pastaj ka thënë:.....?”

Umer b. Hattabit (r.a.), Velid b. Muslimi ka thënë, që atë e ka informuar Thevbani nga babai i vet, nga Mekhuli se Umer b. Hattabi fillonte me agjërimin kur gjatë asaj nate qielli ishte i vranët duke thënë: “Kjo nuk është të shpejtuarit (e ramazanit), por kujdesi.”⁸³

Sa i përket transmetimit, që transmetohet nga Aliu (r.a.), Shafiu thotë: “Na ka informuar Abdulaziz b. Muhammed ed-Deraverdi, nga Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Uthmani, nga nëna e tij Fatimja vajza e Husejnit, që Aliu (r.a.) ka thënë: “Që ta agjëroj një ditë të muajit shaban, për mua është më e dashur se iftari i një dite të ramazanit.”⁸⁴

Sa i përket transmetimit, nga Ibn Umeri, në veprën e Abdurrezakut qëndron: “Na ka informuar Ma’meri, nga Ejubi, nga Ibn Umeri dhe thotë që Ibn Umeri, kur ishte vranët (në vigjilje të ramazanit), e agjëronte atë ditë, e kur nuk ishte vranët, ai nuk e agjëronte atë ditë.”⁸⁵

Në dy Sahihët nga Ibn Umeri transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا رَأَيْتُمُوهُ، فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، وَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدُرُوا لَهُ))

“Kur e shihni hënën e re agjëroni, e kur e shihni përsëri ndërpriteni agjërimin. Kur vranësira ju pengon që ta shihni atë, atëherë llogaritni ditët e tij.”⁸⁶ Imam Ahmedi, Allahu e mëshiroftë atë, me transmetimin e besueshëm nga Nafiu, e shton edhe këtë: “Kur kalonin njëzet e nëntë ditë të muajit shaban, Abdullahu e dërgonte dikë që ta përcillte shfaqjen e hënës së re. Dhe nëse e shihte atë, ai agjëronte. E nëse nuk e shihte atë, jo për shkak të reve, e as për shkak të shiut, atëherë atë ditë nuk e agjëronte; por nëse shfaqjen e tij e pengonin retë, ose shiu, atë ditë e agjëronte.”⁸⁷

Sa i përket transmetimit nga Enesi (r.a.), Imam Ahmedi thotë: “Na tregonte Ismail b. Ibrahim, nga Jahja b. Ebi Is’haku, që ka thënë: “E kam parë hënën e re në drekë apo rreth drekës, dhe disa njerëz e ndërprejnë agjërimin. Erdhën te Enes b. Maliku dhe e informuan mbi shfaqjen e hënës së re dhe mbi ata që e ndërprejnë agjërimin. Ai tha: “Kjo është ditë me të cilën i plotësoj tridhjetë e një ditë. Kjo është për atë shkak pse Hakem b. Ejubi ka informuar para se njerëzit ta fillonin agjërimin, se ai ka për të agjëruar nesër dhe nuk desha të veproj në kundërshtim me të. Prandaj

⁸³ Ndërkaq, Mekhuli nuk e ka përjetuar Umer b. Hattabin, andaj sipas kësaj, transmetimi është me zinxhirë të ndërprerë të transmetuesve.

⁸⁴ Shënon Shafiu (1/251). Zinxhiri i transmetuesve është i ndërprerë.

⁸⁵ Transmetimi shënohet në *Musannef* (7323), zinxhiri është i besueshëm.

⁸⁶ Verifikimi i tij tani është përmendur.

⁸⁷ Shënon Ahmedi (2/5) dhe Ebu Davudi (2320).

edhe unë fillova me agjërimin dhe nuk kam për ta ndërprerë agjërimin e kësaj dite, por kam për ta agjëruar deri në mbrëmje.”

Sa i përket transmetimit nga Muaviu, Ahmedi ka thënë: “Na tregonte Mugire, na informoi Seid b. Abdulaziz dhe tha: “Më tregonte Mekhuli dhe Junus b. Mejsere b. Halbes, që Muavi b. Ebi Sufjani thoshte: “Që të agjëroj një ditë të muajit shaban për mua është më e dashur se një ditë e ngrënies së iftarit gjatë ramazanit.”⁸⁸

Sa i përket transmetimit nga Amr b. Asi, Ahmedi ka thënë: “Na tregonte Zejd b. el-Hubbani, na ka informuar Lejthi nga Abdullah b. Hubejre, nga Amr b. Asi, që ai e ka agjëruar ditën për të cilën dyshohej se a është ditë e ramazanit.”

Transmetimi, i cili transmetohet nga Ebu Hurejre është siç vijon: “Na tregonte Abdurrahman b. Mehdiu, na informoi Muavi b. Salihu nga Ebu Merjemi, nga robi i liruar i Ebu Hurejres, që ka thënë: “E kam dëgjuar Ebu Hurejren duke thënë: “Që ta shpejtoj ramazanin për një ditë, për mua është më e dashur se që ta vonoj atë, sepse nëse ngutem nuk do të më kaloj dita e ramazanit, e nëse e pezulloj atë do të më ikën.”

Sa i përket transmetimit nga Aishja (r.a.), Seid b. Mensuri thotë: “Na tregonte Ebu Avvani nga Jezid b. Humjeri, nga përfaqësuesi i cili kishte shkuar te Aishja, ditën për të cilën dyshohej se a është nga ditët e ramazanit, që Aishja ka thënë: “Të agjëroj një ditë të muajit shaban, për mua është më e dashur se ngrënia gjatë iftarit të ditës së ramazanit.”

Sa i përket transmetimit, i cili transmetohet nga Esma, vajza e Ebu Bekrit, Seidi ka thënë: “Na tregonte Jakub b. Abdurrahmani nga Hisham b. Urve, nga Fatimja, vajza e Mundhirit, se ka thënë: “Çdo herë kur hënën e re e mbulonin retë, Esma agjëronte një ditë para ramazanit dhe atë edhe e urdhëronte.”

Ahmedi thotë: “Na tregonte: “Revah b. Ubbade nga Hammad b. Seleme, nga Hisham b. Urve, nga Fatimja, nga Esma, që ajo ka agjëruar ditën për të cilët dyshohej se a është e ramazanit.”

Çdo gjë që kemi për të cekur nga Ahmedi, janë pyetjet nga Fadla b. Zijadi, e cila transmeton nga ai.

Në transmetimin të cilën e transmeton nga Esremi qëndron: “Nëse mbi qiell gjenden retë ose diç tjetër që e pengon shfaqjen e hënës së re, Ahmedi agjëronte, e nëse kjo nuk gjendej, atëherë ai nuk e agjëronte atë ditë.” Gjithashtu atë nga ai e

⁸⁸ Zinxhirin e ka të ndërprerë. Transmetimi nga Amr b. Asi gjithashtu është i ndërprerë. Në zinxhir është edhe Ibn Leh. Transmetimi i cili shënohet nga Ebu Hurejre nuk udhëzon në obligacion por në syçelëti dhe dëshirueshmëri.

transmetojnë edhe dy bijtë e tij Salihu dhe Abdullahu, Mervezi, Fadl b. Zijadi dhe të tjerët.”

Në të gjitha këto mund të përgjigjemi në këtë mënyrë:

E para: Të thuhet që asnjë transmetim, të cilin e kemi cekur nga as’habët nuk është i besueshëm dhe nuk është i qartë mbi çështjen e obligueshmërisë së agjërimit të asaj dite, e që në bazë të saj të mund të konstatohet që praktika e tyre ka qenë në kundërshtim me praktikën e të Dërguarit (s.a.v.s.). Më së tepërmi që mund të themi mbi ato transmetime është që ata kanë agjëruar nga kujdesi (vigjilenca). Enesi ka deklaruar qartë, që ai atë ditë e ka agjëruar për atë shkak që të mos vepronte në kundërshtim me të urdhëruarën. Për këtë shkak, Imam Ahmedi në një transmetim ka thënë: “Njerëzit gjatë agjërimit dhe gjatë ngrënies së iftarit duhet ta pasojnë imamin.” Tekstet të cilat i kemi transmetuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) praktikisht dhe verbalisht na udhëzojnë që nuk është vaxhib agjërimi i asaj dite kur hëna e re nuk ka mundur të shfaqet për shkak të vranësirës, e as nuk udhëzon në atë që është i ndaluar agjërimi i saj. Sipas kësaj, ai që nuk e agjëron atë ka bërë diç që është e lejuar, e ai i cili e agjëron atë e ka bërë nga kujdesi;

E dyta: Nga transmetimet e përmendura shihet që disa as’habë e kanë agjëruar atë ditë, e disa nuk e kanë agjëruar atë. Transmetimet më të besueshme dhe më të qarta transmetojnë që Abdullah Ibn Umeri e ka agjëruar atë ditë. Ibn Abdul-Berr ka thënë: “Mendimin e tij e mbështesin Tavusi, Jemani dhe Ahmed b. Hanbeli. E ngjashëm me këtë transmetohet edhe nga vajzat e Ebu Bekrit, Aishja dhe Esma (r.a.), nuk e dimë se a e ka pranuar edhe ndokush tjetër meth’hebin e Ibn Umerit.

Nga Umer b. Hattabi, Ali b. Ebu Talibi, Ibn Mes’udi, Hudhejfe, Ibn Abbasi, Ebu Hurejre dhe Enes b. Maliku (r.a.) transmetohet që agjërimi ditën e përmendur është i qortuar.

Nga Aliu, Umeri, Ammari, Hudhejfe dhe Ibn Mes’udi transmetohet që është i ndaluar agjërimi me vetëdëshirë ditën e fundit të shabanit. Mbi atë Ammari ka thënë: Ai që e agjëron ditën për të cilën dyshohet se a është e ramazanit ka bërë mëkat sipas mendimit të Ebu Kasimit.”⁸⁹

Sa i përket agjërimit në atë ditë, kur është e pamundur shfaqja e hënës së re për shkak të vranësirës, agjërimi i asaj dite nga kujdesi, nëse do të ishte ditë e ramazanit, atëherë do të konsiderohej farz, e nëse nuk është ditë e ramazanit do të konsiderohej nafile. Nga as’habët transmetohet që kjo është e lejuar. Ashtu kanë

⁸⁹ Shënon Ebu Davudi (2334), Tirmidhiu (686), Nesaiu (4/153), Ibn Maxhe (1645), Darimi (2/2) dhe Buhariu si mu’allek me formë kategorike (4/102), e Ibn Huzejme (1914), Ibn Hibbani (878) dhe Hakimi (1/423-424) konsiderojnë që është i besueshëm.

vepruar edhe Ibn Umeri edhe Aishja. Kjo transmetohet nga ajo, përkundër transmetimit tjetër të saj, e në të cilin thuhet se i Dërguari (s.a.v.s.) kur ishte e pamundur shfaqja e hënës së re, i plotësonte tridhjetë ditë dhe atëherë fillonte me agjërimin.

Ndërkaq, transmetimi i saj refuzohet dhe nuk pranohet, sepse sikur të ishte i besueshëm, nuk do të vepronte në kundërshtim me të. Sipas kësaj, agjërimi i saj në atë ditë, besueshmërinë e transmetimit të përmendur e vënë në pikëpyetje. Por kjo nuk është ashtu, sepse ajo nuk ka agjëruar se ka konsideruar që ai agjërim është detyrë obligative, por ajo ka agjëruar nga kujdesi. Praktikën dhe urdhrin e të Dërguarit (s.a.v.s.) e kanë kuptuar, që agjërimi nuk është i obliguar gjithnjë derisa nuk mbushen tridhjetë ditë, gjithashtu, ajo dhe Ibn Umeri nga të përmendurat, nuk kanë kuptuar që agjërimi në atë ditë nuk është i lejuar.

Ky mendim mbi atë pyetje është më i drejtë. Ai i lidhë të gjitha transmetimet dhe hadithet, sepse udhëzojnë mbi atë dhe atë e vërtetojnë. Atë që e transmeton Ma'meri nga Ejub, nga Nafiu nga Ibn Umeri, që i Dërguari (s.a.v.s.) për hënën e re të ramazanit ka thënë:

((إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطَرُوا، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ، فَأَقْدُرُوا لَهُ ثَلَاثِينَ يَوْمًا))

“Kur e shihni atë, filloni me agjërimin dhe kur e shihni atë, përsëri ndërpriteni agjërimin, e nëse do të jeni të penguar, atëherë njehsoni tridhjetë ditë.” E shënon Ibn Ebi Ruvvani nga Nafiu nga Ibn Umeri në versionin vijues:

((فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ))

“... e nëse do të jeni të penguar, plotësoni tridhjetë ditë.”

Në transmetimin e Malikut dhe të Ubejdullahut nga Nafiu qëndron: “Caktojani atij!” Të gjitha këto udhëzojnë që Ibn Umeri, nga hadithi, nuk e ka kuptuar obligueshmërinë e përmbushjes së tridhjetë ditëve, por vetëm lejueshmërinë. Domethënë, nëse ndokush agjëron ditën e tridhjetë të muajit shaban, ai me atë bënë diç të lejuar nga kujdesi. Në atë tregon ajo që Ibn Umeri (r.a.) nga fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.):

((أَقْدُرُوا لَهُ تِسْعًا وَعَشْرِينَ، ثُمَّ صُومُوا))

“Njehsoni njëzet e nëntë ditë dhe pastaj filloni me agjërimin!” atë që e kanë kuptuar ata të cilët e konsiderojnë të obliguar agjërimin e asaj dite, do t’ia urdhëronte familjes së vet edhe të tjerëve që ta agjëronin atë, e ai vet nuk do ta kishte agjëruar atë dhe do ta kishte publikuar se ai agjërim është vaxhib për të gjithë muslimanët.

Ibn Abbasi atë ditë nuk e ka agjëruar dhe veprimin e tij e arsyetonte me fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.):

((لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهَالَ، وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ))

“Mos agjëroni derisa nuk e shihni hënën e re dhe as mos e ndërprisni agjërimin derisa nuk e shihni përsëri. Nëse shfaqja e saj ju pamundësohet, atëherë duhet plotësuar tridhjetë ditë.”

Transmetimin e përmendur, Maliku e ka cekur pas hadithit të Ibn Umerit, sikur me të ka dëshiruar ta sqaronte hadithin e Ibn Umerit dhe fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) ((فَاقْذَرُوا لَهُ)) *“Numëroni ditët e tij!”*.

Ibn Abbasi thotë: “Jam duke u habitur me ata të cilët e shpejtojnë ramazanin duke agjëruar një apo dy ditë para ardhjes së tij!”

E i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَقْدَمُوا رَمَضَانَ بِيَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ))

“Mos e nxitoni ramazanin duke agjëruar një apo dy ditë para ardhjes së tij!” Sikur Ibn Abbasi me deklarin e tij i ishte zemëruar Ibn Umerit.

Janë përmendur dy as’hab dhe imam dhe mbi çështjet e tjera kishin qëndrime të kundërta. Njëri anonte kah qëndrimet më të rënda, e tjetri kah më të lehtat. Abdullah Ibn Umeri i pasonte qëndrimet ekstreme mbi çështjet e ndryshme, në të cilat as’habët e tjerë nuk e mbështetnin. Kështu për shembull, gjatë avdesit e lante brendësinë e syrit prej nga çka edhe është verbuar. Kur e fërkonte kokën, për fërkimin e veshëve merrte ujë të pastër. E ndalonte hyrjen në tualetet publike. Kur hynte në to, për shkak të asaj lahej.

Përballë tij, Ibn Abbasi shkonte në tualetet publike. Ibn Umeri merrte tejemum me dy të prekurit e dheut. Një here për fytyrë, e herën e dytë për fërkimin e duarve deri te bërrylat. Domethënë, nuk kënaqej vetëm me një të prekur, e as me fërkimin e duarve deri te nyjet. Në të gjitha këto Ibn Abbasi vepronte të kundërtën. A thoshte: “Për tejemum mjafton një të prekur të dheut edhe për fytyrë edhe për duar.” Ibn Umeri për shkak të puthjes së gruas e ndërronte avdesin, e këtë fetva të tillë ua jepte edhe të tjerëve. Kur i puthte fëmijët e vet, e shpërlante gojën e pastaj falej. Ibn Abbasi mbi atë thoshte: “Për mua është e njëjtë e puthura e gruas apo marrja erë borzilokut.”

E urdhëronte atë që i kujtohej namazi i ikur derisa e falte namazin tjetër që ta përmbushte atë, pastaj ta falte atë që i është kujtuar, e pastaj ta falte atë që e ka plotësuar. Mbi atë, Ebu Ja’la el-Mevsili e transmeton hadithin *merfu’* në *Musnedin*

e vet, e saktë është që është *mevkuf*, nga Ibn Umeri. Bejhekiu ka thënë: Transmetohet nga Ibn Umeri në formën *merfu'*, por nuk është i besueshëm. Në këtë formë transmetohet edhe nga Ibn Abbasi, por as ai nuk është i besueshëm. Nga e tërë kjo, qëllimi është që të konstatohet se Abdullah b. Umeri e ka pasuar rrugën më ekstreme dhe më të peshuar.”

Transmeton Ma'meri nga Ejjub, ai nga Nafiu, i cili ka thënë se kur Ibn Umeri arrinte rekatin e parë pas imamet, atij ia shtonte edhe një rekat dhe kur e përfundonte namazin, bënte *sehvi sexhde*. Zuhriu thotë: “Nuk e di se a e ka bërë këtë kush tjetër përveç tij.” Sikur këtë *sehvi sexhde* e bënte për shkak të uljes pas një rekati, sepse vendi i uljes në namaz është pas dy rekateve.

Që as'habët nuk e kanë agjëruar ditën e përmendur si detyrim obligativ, fletë edhe fakti çfarë flisin ata: “Që të agjërojmë një ditë të shabanit për ne është më e dashur se të mos agjërojmë një ditë të ramazanit.” E sikur ajo ditë sipas mendimit të tyre të ishte e ramazanit, me siguri do të thoshin: “Kjo është ditë e ramazanit dhe nuk e kemi të lejuar të hamë.” E Allahu më së miri e di.

Që ata e agjëronin atë ditë si diç të dëshiruar dhe nga kujdesi, tregon ajo çfarë transmetohet nga ata, që ata gjatë asaj dite edhe hanin, për ta bërë të njohur se është i lejuar agjërimi i saj, e jo i obliguar. Na tregonte Ahmed b. Hanbeli, na informoi Vekiu nga Suffjani, nga Abdulaziz b. Hakim el-Hadremi që ka thënë: “E kam dëgjuar Ibn Umerin duke thënë: “Sikur ta agjëroja tërë vitin do të kisha ngrënë ditën për të cilën dyshohet se a është ditë e ramazanit!”⁹⁰

Hanbeli thotë: Na tregonte Ahmed b. Hanbeli, ndërsa atij Ubejde b. Humejdi dhe ka thënë: “Na ka informuar Abdulaziz b. Hakimi që e kanë pyetur Ibn Umerin dhe kanë thënë: “Agjërojmë para ramazanit që nga ai të mos na kalonte asgjë?!”

Ai ka thënë: “Ah, ah, agjëroni me xhematin.”

Transmetohet me transmetim të besueshëm që Ibn Umeri ka thënë: “Askush të mos e ngut ramazanin.” Nga i Dërguari (s.a.v.s.) me transmetim të besueshëm transmetohet që ka thënë:

((صُومُوا لِرُؤْيَا الْهَلَالِ، وَأَفْطَرُوا لِرُؤْيَيْهِ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ، فَعُدُّوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا)).

“Agjëroni kur shfaqet hëna e re dhe filloni të hani kur e shihni atë. Por nëse vranësirat nuk ju lejojnë ta shihni atë, numëroni tridhjetë ditë!”

⁹⁰ Zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm, si edhe i atij që do të vijë pas tij.

Gjithashtu, Ali b. Talibi (r.a.) ka thënë: “Kur e shihni hënë e re, filloni agjërimin me shfaqjen e saj, e kur përsëri e shini atë, ndërpriteni agjërimin, por nëse vranësira ju pengon në atë, përmbushni (tridhjetë ditë).”

Ibn Mes’udi (r.a.) thotë: “Nëse vranësia e pengon shfaqjen e saj, atëherë numëroni tridhjetë ditë.”

Këto transmetime, nëse pranohen që janë në kundërshtim me transmetimet që transmetohen prej tyre mbi agjërimin e asaj dite, është më e domosdoshme të pranohen, sepse janë në përputhshmëri sipas formës dhe kuptimit me tekstet që i përshkruhen të Dërguarit (s.a.v.s.). E nëse pranohet që nuk kanë kundërshti në mes tyre, atëherë ekzistojnë dy mënyra për t’i bërë të përputhshme.

Mënyra e parë, duhet thënë që transmetimet e lartë përmendura kanë të bëjnë me situatën kur nuk ka vranësira atë natë ose kur ka, ose në fund të muajit siç e bëjnë ata të cilët konsiderojnë që atë ditë agjërimi është i obliguar.

Mënyra e dytë, që transmetimet e përmendura, të cilat flasin mbi agjërimin e asaj dite të kuptohen, që ata atë ditë e kanë agjëruar nga kujdesi dhe vigjilenca vullnetarisht, e jo domosdoshmërisht, sepse transmetimet e përmendura e mohojnë çartë domosdoshmërinë e tij. Kjo mënyrë është më afër teksteve dhe rregullave Sheriatike. Me aplikimin e saj do të shmangej diferencimi në mes dy ditëve të njëjta për të cilat dyshohet se janë të ramazanit. Kështu, njëra prej tyre ishte marr si e dyshimtë, e për tjetrën me siguri do të dihej se është e ramazanit. Të detyruarit e ndokujt që të jetë i sigurt, se ajo ditë padyshim është ditë e ramazanit edhe përkundër ekzistimit të dyshimit se a është ajo ditë e ramazanit apo jo, do të ishte, të detyruarit që njerëzit të besojnë se me siguri është ditë e ramazanit me diç që është e pamundur dhe e padurueshme, sepse nga ai do të kërkohej që të bënte dallimin në mes diçkaje që është identike. E Allahu më së miri e di.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu i urdhëronte njerëzit që ta agjëronin ramazanin kur një musliman vërtetonte se e ka parë hënë e re, ndërsa e ndërpriste atë kur dy vetë dëshmonin që e kanë parë atë.

Nëse dy njerëz, pasi që kalonte koha e namazit të bajramit e informonin që e kanë parë hënën e re, atëherë hante dhe i urdhëronte edhe të tjerët që të hanë, e të nesërmen e falte namazin e bajramit në kohën e vet.⁹¹

I Dërguari (s.a.v.s.) nxitonte me iftarin dhe i nxiste edhe të tjerët në atë. Ngrihej në syfyr, atë e zgjaste deri në momentet e fundit, e atë ua porosiste edhe të tjerëve.⁹²

Porosiste që iftari të niset me hurma, e me ujë. Në këtë shihet dashuria dhe kujdesi i pakufishëm ndaj ummetit të vet. Është e njohur që ëmbëlsira nëse konsumohet në lukth të zbrazët më së shpejti absorbohet, gjë që e forcon trupin e sidomos të pamurit, sepse ai me të vërtetë forcohet me të. Ëmbëlsirat e Medinës janë hurmet. Me to janë rritur dhe ato janë ushqim i përditshëm i tyre dhe ëmbëlsirat, e me hurmet e freskëta veçanërisht qerasen dhe ëmbëlsohen.

Mëlqia gjatë agjërimin i humb lëngjet, prandaj nëse freskohet me ujë atëherë tërësisht e shfrytëzon ushqimin që konsumohet pas ujit. Prandaj, më së miri është për atë që është i uritur dhe i etur, që para marrjes së ushqimit të pijë pak ujë, e pastaj të hajë. Krahas të gjitha këtyre, hurmat dhe uji përbëjnë edhe specifitete të tjera, të cilat ndikojnë me të madhe në shërimin e zemrës, e atë e njohin vetëm kardiologët.

⁹¹ Shënon Ebu Davudi (2339) në *Agjërimi*, kapitulli: Dëshmimi i dy vetëve që e kanë parë hënën e re të shevalit, Ahmedi (4/14, 5/362-363) dhe Darekutni (2/169) nga Rubi b. Harash nga një as'hab i të Dërguarit (s.a.v.s.) që ka thënë: "Njerëzit janë ndarë rreth ditës së fundit të ramazanit. Pastaj erdhën dy beduinë dhe u betuan në Allahun që hëna e re ishte shfaqur mbrëmë. I Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëroi njerëzit që ta prishnin agjërimin dhe që në mëngjes të dilnin në musal-la." Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm (sahih). Mosnjohja e emrit të as'habëve në zinxhirin e hadithit nuk është i dëmshëm, sepse të gjithë as'habët janë të besueshëm. Me këtë hadith argumentohet që përfundimi i ramazanit duhet të vërtetohet nga ana e dy dëshmitarëve. Ndërkaq, vetëm pranimi i dëshmimit të dy dëshmitarëve sipas pyetjes së caktuar nuk do të thotë që dëshmimi i një dëshmitari nuk pranohet.

⁹² Shënojnë Buhariu (4/173) dhe Muslimi (1098) nga Sehl b. Sa'idi (r.a.), që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: "Njerëzit përherë kanë për të qenë në mirëqenie gjithnjë derisa kanë për të nxituar me iftar." Shënojnë Buhariu (4/120) dhe Muslimi (1093) nga Enesi në formën merfu' në versionin vijues: "Ngrihuni në syfyr, sepse në të është bereqeti!" Shënojnë Muslimi (1096), Tirmidhiu (708), Ebu Davudi (2343) dhe Nesaiu (4/146) nga Amr b. Asi në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: "Dallimi në mes agjërimin tonë dhe agjërimin të pasuesve të Librit është syfyri." Shënon Buhariu (4/118-119) dhe Muslimi (1097) nga Zejd b. Thabiti që ka thënë: "Hanim syfyr së bashku me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe pastaj u ngrit të falej. Unë pyeta: "Sa ka qenë distanca në mes ezanit dhe syfyrit?" Ai tha: "Aq sa mund të lexohen pesëdhjetë ajete." Shiko: *Mexhmuz-zevaid* (3/154-155), kapitulli: Nxitimi i iftarit, e vonimi i syfyrit.

I Dërguari (s.a.v.s.) bënte iftar para se të falej. Bënte iftar me hurma të freskëta nëse i kishte ato, por nëse nuk i kishte, atëherë me të thara. Por, nëse nuk kishte as hurma të thara, atëherë bënte iftar me disa gllënjka ujë.⁹³

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që gjatë iftarit lexonte (këndonte):

((اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُقَبْلَ مَنْ أُنْكَ أَنْتَ السَّمْعَ الْعَلِيمَ))

*“O Zot, për shkak Tëndin kam agjëruar me furnizimin Tënd kam bërë iftar, prandaj pranoje nga unë (agjërimin). Ti je Ai i Cili çdo që dëgjon dhe çdo gjë din.”*⁹⁴ Megjithatë, transmetimi i përmendur nuk është vërtetuar.

Gjithashtu, transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë iftarit lexonte:

((اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ))

“O Zot, për Ty kam agjëruar dhe mbi e me nafakën Tënde jam duke bërë iftar.” Shënon Ebu Davudi nga Muadh b. Zuhriu që deri tek ai ka depërtuar se i Dërguari (s.a.v.s.) e ka lexuar lutjen e përmendur.⁹⁵

((ذَهَبَ الظَّمَأُ، وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ، وَتَبَّتِ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى))

“Vajti etja, venat janë mbushur dhe shpërblimi ja, nëse do Zoti është arritur.” E shënon Ebu Davudi nga Husejn b. Vakidi, nga Mervan b. Salim el-Makaffe, nga Ibn Umeri.⁹⁶

⁹³ Shënon Ahmedi (3/164), Tirmidhiu (696) dhe Ebu Davudi (2356) nga Enes b. Maliku. Zinxhiri i transmetuesve është i fortë. E shënon Ibn Huzejme (2066) me zinxhirin e vet të transmetuesve në formën vijuese: “Kush ka hurme le të bëjë iftar me to, e kush nuk ka le të bëjë iftar me ujë, sepse është i pastër.” Zinxhiri i transmetuesve të tij është sahih. E shënon edhe Abdurrezaku (7586), Ahmedi (4/17, 18, 213-124), Ebu Davudi (2355), Tirmidhiu (694) dhe Ibn Maxhe (1699) nga Selman b. Amir ed-Dabbi që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ai tek i cili gjenden hurmet le të bëjë iftar me to, e kush nuk ka le të bëjë iftar me ujë, sepse uji është i pastër.” Ibn Huzejme (2067), Ibn Hibbani (893) dhe Hakimi (1/431-432) konsiderojnë që është i besueshëm me çka pajtohet edhe Dhehebe. Urdhëri në hadith udhëzon në dëshirueshmëri (istihbab) e jo në obligueshmëri (vuxhub). Ibn Hazmi ka marr qëndrimin unik dhe thotë që është obligim që iftari të bëhet me hurme, por nëse nuk ka hurme me ujë.

⁹⁴ Shënon Ibn Es-Sunni në veprën Amelul-jevmi vel-lejleti (481). Në Zinxhirin e transmetuesve të tij është edhe Abdul-Melik b. Harun b. Anter të cilin Ahmedi dhe Darekutni e konsiderojnë transmetues të dobët. Jahja ka thënë se është gënjeshtar. Ibn Hatimi thotë që është i përjashtuar dhe që hadithet e tij nuk pranohen. Ibn Hibbani konsideron që i ka trilluar hadithet.

⁹⁵ Shënon Ebu Davudi (2358) dhe Ibn es-Suni (273). Muadh b. Zuhre është tabiin. Të besueshëm e konsideron vetëm Ibn Hibbani. Sipas kësaj, hadithi është mursal.

Shënohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) se ka thënë:

((إِنَّ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ دَعْوَةً مَا تُرَدُّ))

“Agjëruesi gjatë iftarit ka të drejtën mbi lutjen e cila nuk refuzohet.” Shënon Ibn Maxhe.⁹⁷

((إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَاهُنَا، وَأَذْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَهُنَا، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ))

“Kur nata vjen nga këtu, e dita shkon nga aty, agjëruesi atëherë bënë iftar.”⁹⁸

Këtu hadithi sqaron, që agjëruesi juridikisht konsiderohet se ka bërë iftar, madje edhe nëse vetëm e ka bërë njet, sepse atëherë fillon koha e iftarit, çka është sikurse krijimi i natës dhe i ditës.⁹⁹ Agjëruesi nuk i ka të lejuara marrëdhëniet seksuale, ngritjen e zërit, sharjet dhe kthimin e sharjeve. I Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar agjëruesin që atij i cili e shanë t’i thotë këto: ((إِنِّي صَائِمٌ)) “Unë jam duke agjëruar!” Disa konsiderojnë se atë duhet shqiptuar me gjuhë nëse agjërimi është i obliguar çka është e dukshme, derisa të tjerët mendojnë se atë duhet bërë me zemër (në vete), që t’ia përkujtonte shpirtit të vet agjërimin. Derisa të tretët konsiderojnë se atë duhet bërë me gjuhë nëse agjërimi është i obliguar, e në vete nëse është vullnetar (*nafile*), sepse kjo është më afër sinqeritetit e më larg *rijasë* (syfaqësisë).

I Dërguari (s.a.v.s.) udhëtonte gjatë ramazanit. Nganjëherë, gjatë udhëtimit agjëronte, e nganjëherë nuk agjëronte. As’habëve u jepte të drejtën e zgjedhjes në

⁹⁶ Shënon Ebu Davudi (2357), Darekutni (2/185), Hakimi (1/422) dhe Ibn Es-Sunni (479). Meruan b. Salim el-Mukaffe’n Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm, e hadithet e tij i konsideron të mirë Ibn Haxheri dhe Darekutni. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Konstatimin e Hakimit që Buhariu argumenton me hadithet e Mervanit është lapsus sepse Mervani me të cilin argumenton Buhariu është një tjetër.

⁹⁷ Shënon Ibn Maxhe (1753) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjëruesit nuk i kthehet lutja nga Abdullah b. Amri b. El-Asi. Në Zinxhirin e transmetuesve të tij është Is’hak b. Ubejdullahu të cilin Ibn Hibbani e radhit në transmetues të besueshëm. Transmetuesit e tjerë të tij janë në shkallën e transmetuesve të Buhariut. Atë e vërteton hadithi të cilin e transmeton Enesi, e gjenden te Ed-Dija el-Makdis në El-Muhtari në të cilin thuhet: “Tri lutje nuk refuzohen: duaaja të cilën e bënë prindi për fëmijën e vet, duaaja e agjëruesit dhe duaaja e mysafirrit.” Atë e vërteton hadithi të cilin e transmeton Ebu Hurejre, ndërsa e shënon Tirmidhiu (3595) dhe Ibn Maxhe (1752) në versionin vijues: “Tre vetëve duaaja nuk u kthehet: agjëruesit kur bënë iftar, sunduesit të drejtë dhe atij të cilit i është bërë e padrejta.” Ibn Hibbani (2408) thotë që është sahih, e hafidh Ibn Haxheri konsideron që është hasen.

⁹⁸ Shënon Buhariu (4/171) në *Agjërimi*, kapitulli: Kur është e lejuar që agjëruesi ta prish agjërimin dhe Muslimi (1100) në *Agjërimi*, kapitulli: Sqarimi mbi përfundimin e agjëritit dhe lindjes së ditës, nga Umeri (r.a.).

⁹⁹ Kur fillon dita e ramazanit muslimani konsiderohet agjërues. Në bazë të kësaj, kur fillon koha e iftarit agjëruesi më nuk konstatohet agjërues.

mes dy mundësive. Kur i afroheshin armikut, i urdhëronte që ta prishnin agjërimin, që të rforcoheshin dhe të ishin më të përgatitur për t'iu kundërvënë armikut.

Nëse do të ndodhte ngjashëm me atë kur janë në shtëpitë e veta dhe nëse mosagjërimi i ramazanit do t'i fuqizonte ata dhe do t'i bënte ata më të përgatitur për përlëshje me armikun, në këtë rast, a do ta kishin të lejuar që ta prishnin agjërimin?

Mbi këtë çështje kemi mendime të ndryshme. Ibn Tejmije konsideron se do ta kishin të lejuar që ta prishnin agjërimin, në bazë të kësaj u ka dhënë fetva ushtrisë muslimane kur përleshje me armikun në periferi të Damaskut.¹⁰⁰ Padyshim se të ngrënit për shkak të kësaj është më me rendësi se udhëtimi i thjeshtë. Madje, mund të thuhet që të ngrënit është i lejuar edhe në këtë rast. Madje, mund të thuhet që lejueshmëria e musafirrit për ta prishur agjërimin, është të tërhequrit e vëmendjes se kjo është e lejuar edhe në rastin e përmendur. Lejueshmëria e prishjes së agjëritimit në rastin e përmendur është më e madhe, sepse fuqia të cilën udhëtari e merr me mosagjërimin e ramazanit i përket vetëm atij, e në rastin e përmendur kjo fuqi i përket të gjithë muslimanëve. Gjithashtu, vështirësia e xhihadit është më e madhe se vështirësia e udhëtitimit. Fitimin që e arrin muxhahidi me mosagjërimin e ramazanit është më i madh sesa fitimi të cilin e arrin udhëtari nga kjo. Përkrah të gjitha këtyre, i Lartësuar ka thënë:

{وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ} [الأنفال: 60]

“E ju përgatituni sa të keni mundësi force, (mjete luftarake)...” [El-Enfal: 60]

¹⁰⁰ Kjo ka ndodhur në vitin 702 sipas Hixhrit në vendin e quajtur Merexhu Sufr në afërsi të Damaskut. Kjo betejë quhet Shekhab. Gjatë saj, kanë vdekur dhe janë robëruar shumë Tatar. Allahu në atë botë u dha fitore muslimanëve, e tatim atyre që bënë çrregullim dhe dhunë. I Lavdëruar qoftë Allahu, Sunduesi i të gjithë botëve. Në betejën e përmendur ka marr pjesë personalisht dhe moralisht shejhul Islam Ibn Tejmije, Allahu e mëshiroftë. I Inkurajonte njerëzit për durim dhe u premtojte fitore. I paralajmëronte për njërin nga dy shpërblimet gjithnjë derisa Allahu nuk e përmbush premtimin e Vet, e ka ndihmuar ushtrinë e vet, i ka mposhtur Tatarët dhe u dha fitore besimtarëve. Njëri nga udhëheqësit e ushtrisë i cili ka qenë pjesëmarrës i asaj beteje, rrëfen që Shejhu, Allahu e mëshiroftë ka thënë ditën e betejës kur ishin në Merxhu Sufr, mu para përleshjes së dy grupeve që ta vendos atë në vendin më të rrezikshëm (vendin e vdekjes) dhe e vendosi mu përballë armikut ku ishin si rrebesh. Pastaj, udhëheqësi i tha: “Ky është vendi më i rrezikshëm, e ai është armiku”. Shejhu i ngriti duart kah qielli dhe këndoi gjatë, pastaj kërcëu dhe u nis kah armiku. Lufta dhe përleshjet na ndanë ashtu që nuk e kam parë gjatë gjithnjë derisa Allahu nuk ua dha fitoren dhe triumfin. Shikoi detajet e ngjarjes së përmendur në: *El-Uhdu ed-darijjetu* (fq. 175, 194) nga Ibn Abdulhadi.

Mosagjërimi para përleshjes me armikun është njëri nga shkaktarët më të mëdhenj të forcës.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka sqaruar, që fuqia është gjuajtja,¹⁰¹ qëllimi i të cilit nuk mund të arrihet e as të plotësohet pa ushqim dhe konsumimin e tij, sepse ai e fuqizon dhe e forcon atë që gjuan. Gjithashtu, kur ju kanë afruar armikut, i Dërguari (s.a.v.s.) u ka thënë as'habëve:

((إِنَّكُمْ قَدْ دَنَوْتُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ، وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ)) “I jeni afruar armikut tuaj, mosagjërimi për ju është më i dobishëm.” Atëherë, për ta mosagjërimi ishte lehtësi (*ruhsa*). Pastaj, ishin ndalur në një vend tjetër, dhe u ka thënë: ((إِنَّكُمْ مُصَبِّحُو عَدُوِّكُمْ، وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ، فَأَفْطِرُوا)) “*Nesër në mëngjes me të vërtetë keni për t’u përleshur me armikun tuaj. Mosagjërimi për ju është më i dobishëm, prandaj mos agjëroni!*” Në këtë rast, mosagjërimi për ta ishte i obliguar (*azime*) “...dhe ne e prishëm agjërimin...”¹⁰² Mosagjërimin e tyre i Dërguari (s.a.v.s.) e arsyetoi me të afruarit e tyre armikut dhe nevojën e tyre për fuqinë gjatë përleshjes me armikun. Ky është shkaku i dytë përveç udhëtimit, i cili është vetvetiu i pavarur nga ai, i cili nuk është përmendur te arsyetimi, e as nuk është treguar mbi të. Arsyetimi i mosagjërimit gjatë udhëtimit, për shkak se Ligjdhënësi nuk i ka përfillur tjerat, veçanërisht tek agjërimi i përmendur si dhe mospërfillja e forcës me të cilën i kundërvihet armikut dhe dhënia e rëndësisë vetëm udhëtimit, në të vërtetë, është mospërfillje e asaj të cilës Ligjdhënësi i ka dhënë rëndësi dhe me të cilën atë e ka justifikuar.

Të gjitha që janë thënë deri më tani, mund të rezymohen dhe të thuhet që nga udhëzimet e Ligjdhënësit dhe Urtësia e Tij, mund të konkludohet që mosagjërimi për shkak të xhihadit është më i domosdoshëm sesa mosagjërimi për shkak të vetëm udhëtimit.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka treguar mbi shkakun efektiv të dispozitës, ka paralajmëruar mbi atë, është deklaruar në mënyrë eksplicite mbi urtësinë e saj dhe i ka urdhëruar që të mos agjërojnë.

Konstatimin e përmendur e vërteton transmetimi, të cilin e transmeton Isa b. Junusi nga Shu’be, nga Amr b. Dinari, nga Ibn Umeri, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ditën e pushtimit të Mekkes as'habëve të vet u ka thënë: ((إِنَّهُ يَوْمٌ قِتَالٍ فَأَفْطِرُوا)) “*Kjo*

¹⁰¹ Shënon Muslimi nga Ukbe b. Amir el-Xhuheni që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që me një rast, në minber ka thënë: “Përgatitni kundër tyre sa të mundeni fuqi e fuqia është gjuajtja, fuqia është gjuajtja, fuqia është gjuajtja.”

¹⁰² Shënon Muslimi (1120) në *Agjërimi*, kapitulli: Shpërblimi për atë që nuk agjëron në udhëtim kur e merr ndonjë detyrim, dhe Ebu Davudi (2406) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi gjatë udhëtimit nga Ebu Seid el-Hudriu.

është ditë lufte, prandaj prisheni agjërimin.”¹⁰³ Transmetimin e ngjashëm e transmeton Seid b. Er-Rebiu nga Shu’be. Mosagjërimi në to është arsyetuar me luftën nga e cila ka rrjedhur urdhri i mosagjërimit me konsonantën fa (prandaj). Nga konteksti i tillë secili mund ta kuptojë që mosagjërimi është i lejuar për shkak të luftës. Ndërkaq, kur udhëtimi bëhej pa luftë, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) fliste mbi mosagjërimin:

هِيَ رُحْصَةٌ مِنَ اللَّهِ، فَمَنْ أَخَذَ بِهَا، فَحَسَنَ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَصُومَ، فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ

“Ky është lehtësim nga Allahu, prandaj, kush e pranon atë ka vepruar mire, e ai që dëshiron të agjërojë nuk do të bëjë mëkat.”

* * *

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) udhëtonte gjatë ramazanit për shkak të betejave më të rëndësishme, sikurse Beteja e Bedrit dhe Beteja për çlirimin e Mekkes. Umer b. Hattabi thotë:

((غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ غَزَوَتَيْنِ: يَوْمَ بَدْرٍ، وَالْفَتْحِ، فَأَفْطَرْنَا فِيهِمَا))

*“Gjatë ramazanit luftonim me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në dy beteja: Betejën e Bedrit dhe betejën për Çlirimin e Mekkes dhe nuk agjëronim.”*¹⁰⁴

Transmetimin, të cilin e transmeton Darekutni dhe të tjerët, nga Aishja, në të cilin qëndron se ka thënë: *“Gjatë ramazanit u nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në Umre. Ai nuk agjëronte, e unë agjëroja, ai e shkurtonte namazin, e unë nuk e shkurtoja...”*¹⁰⁵, nuk është i besueshëm. Më e besueshme është që i është përshkruar gabimisht, ose është lapsus nga vet ajo. Asaj i ka ndodhur ajo çfarë i ka ndodhur edhe Ibn Umerit kur ka thënë: *“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë umren në muajin rexheb, e Aishja në atë ka thënë: “Allahu e mëshiroftë Ebu Abdurrahmanin, sepse i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nuk ka kryer umre pa të, por*

¹⁰³ Transmetuesit janë të besueshëm.

¹⁰⁴ Shënon Tirmidhiu (714) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi lehtësimin për luftëtarin mbi pyetjen e mosagjërimit të ramazanit dhe Ahmed (140). Në Zinxhirin e tij është Ibn Lehi i cili është me memorie të dobët. Ndërkaq, hadithin e mëparshëm të cilin e transmeton Ebu Seid el-Hudriu e vërteton atë. Tirmidhiu thotë: *“E transmeton ngjashëm nga Umer b. Hattabi që mosagjërimi është lehtësim gjatë ndeshjes me armikun.”* Qëndrimin e tillë e mbështesin edhe disa dijetarë islam.

¹⁰⁵ Shënon Darekutni (2/188), zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

atë kurrë nuk e ka kryer në muajin rexheb.¹⁰⁶ Të gjitha umret që i ka kryer i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), i ka kryer në muajin dhul-ka'de, e kurrë asnjë nuk e ka kryer gjatë ramazanit.

* * *

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) nuk ishte caktimi i gjatësisë së udhëtimit, gjatë të cilit udhëtari e ka të lejuar të mosagjërojë. Gjithashtu, nga ai nuk transmetohet asgjë më besueshëm mbi atë. Dihje b. Halife el-Kelbi nuk agjëronte gjatë udhëtimit të gjatësisë tre milje. E për ata që agjëronin thoshin që nuk e kanë përfillur sunnetin e Muhammedit (s.a.v.s.).¹⁰⁷

As'habët nuk agjëronin kur niseshin për në udhëtim, duke mos pritur për ta lëshuar vendin nga ku niseshin. Thoshin, se kjo ishte praktika dhe sunneti i të Dërguarit (s.a.v.s.). Mbi atë Ubejd b. Xhebiri ka thënë:

رَكِبْتُ مَعَ أَبِي بَصْرَةَ الْغَفَارِيِّ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفِينَةٍ مِنَ الْفُسْطَاطِ فِي رَمَضَانَ، فَلَمْ يُجَاوِزِ النَّيُّوتَ حَتَّى دَعَا بِالسُّفْرَةِ . قَالَ: اقْتَرِبْ، قُلْتُ: أَلَسْتُ تَرَى النَّيُّوتَ؟ قَالَ أَبُو بَصْرَةَ: أُرْغَبُ عَنْ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ.

“Hipja me Ebu Basran el-Gifarin, as'habin e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.), në barkën nga Fustati, e ishte ramazan. Ende nuk e kishte braktisur Fustatin e kërkoi që t'i shërbehej sofrë dhe tha: 'Afrohu!' Unë thash: 'A nuk je duke i parë shtëpitë?' Ebu Basra tha: 'Vallë a nuk do ta përfillësh sunnetin e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.)?' ” E shënon Ebu Davudi dhe Ahmedit.¹⁰⁸ Në versionin e Ahmedit qëndron.

رَكِبْتُ مَعَ أَبِي بَصْرَةَ مِنَ الْفُسْطَاطِ إِلَى الْإِسْكَانِيَّةِ فِي سَفِينَةٍ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَرَسَاها، أَمَرَ بِسُفْرَتِهِ، فَقُرِّبْتُ، ثُمَّ دَعَانِي إِلَى الْغِذَاءِ وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ . فَقُلْتُ: يَا أبا بَصْرَةَ، وَاللَّهِ مَا تَغَيَّبْتَ عَنَّا مَنَازِلُنَا بَعْدُ؟ قَالَ: أُرْغَبُ عَنْ

¹⁰⁶ Shënon Muslimi (1255, 220) në *Agjërimi*, kapitulli: Numri dhe koha e umreve që i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.).

¹⁰⁷ Shënon Ebu Davudi (2413) në *Agjërimi*, kapitulli: Gjatësia e udhëtimit gjatë të cilit është i lejuar mosagjërimi. Në zinxhirin e tij është Mensur b. Seid el-Kelbi, të cilin e transmeton nga Dihjet, i cili është i panjohur.

¹⁰⁸ Shënon Ebu Davudi (2413) në *Agjërimi*, kapitulli: Kur duhet ta prish agjërimin udhëtari kur niset për udhë, Ahmedit (6/398) dhe Bejhekiu (4/246). Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Kulejb b. Zuhl el-Hadremi, i cili është i panjohur. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Atë e vërteton dhe e fuqizon hadithi vijues të cilin e transmeton Enesi.

سُنَّة رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ فقلتُ: لا . قال: فكل . قال: فلم نزل مُفْطِرَيْنَ حتى بلغنا . وقال محمد بن كعب : أتيتُ أنسَ بنَ مالك في رمضان وهو يُريدُ سفرًا، وقد رُحِلَتْ له راحِلَتُهُ، وقد لَبِسَ ثِيَابَ السفر، فدعا بطعام فأكل، فقلتُ له: سُنَّة؟ قال: سُنَّة، ثم رَكِبَ.

“Hipa në barkë me Ebu Basren nga Fustati deri në Aleksandri. Kur iu afruam portës së saj, urdhëroi që t’i shërbehej sofrë. U afrua dhe më ftoi për ushqim, e kjo ishte gjatë ramazanit. Unë thash: “Pasha Allahun, ende shtëpitë e saj nuk kanë humbur nga horizonti ynë?! Ai tha: “Vallë a do t’ia kthesh shpinën sunnetit të Resulullahut (s.a.v.s.)?” Unë thash: “Jo, nuk ia kthej.” Atëherë ai tha, ha. Kemi ngrënë derisa nuk arritëm deri te vendi i caktuar.”

Muhammed b. Kabi thotë: “Erdha te Enes b. Maliku kur desha të shkoja në rrugë. Kafshën kalëruese e kishte të përgatitur e mbi të kishte përgatitje për udhëtim. Pastaj kërkoi ushqim dhe hëngër. Unë i thash: “A është kjo sunnet?” “Po, sunnet është”, ishte përgjigjur. Pastaj hipi mbi të shaluarën e vet dhe u nis.”¹⁰⁹

Tirmidhiu thotë që është hasen: Në versionin e Darekutni thuhet se ka ngrënë para perëndimit të afërt të diellit.

Të gjitha këto transmetime vërtetojnë që ai, i cili niset për udhëtim gjatë ditës së ramazanit, e ka të lejuar (të ngrënit) mos agjërimin.¹¹⁰

* * *

¹⁰⁹ Shënon Tirmidhiu (799, 800) në *Agjërimi*, kapitulli: Kush ha e pastaj niset duke e pasur për qëllim të udhëtojë, Darekutni (2/187-188) dhe Bejhekiu (4/246). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i fortë. Të mirë e konsiderojnë Tirmidhiu dhe të tjerët. Atë e vërteton edhe hadithi i mëparshëm të cilin e transmeton Ebu Basra si edhe hadithi të cilin e transmeton Dihje b. Halife. E shënon Ebu Davudi dhe Ahmedi, i cili është tani i cituar. Hadithi në saje të tjerëve është i mirë.

¹¹⁰ Vepra *Mesail* nga Is’hak b. Mensur el-Minveri (36/2) qëndron: “E pyeta imam Ahmedin: ‘Kur udhëtari niset në rrugë, kur do ta prish agjërimin?’ Ai ka thënë: ‘Kur e braktis vendin.’ Is’haku, domethënë Ibn Rehavejh (Rahaja) thotë: “Kur e bënë hapin e parë, ka të drejtë ta prish agjërimin si Enes b. Maliku, e atë edhe vet i Dërguari (s.a.v.s.) e ka rekomanduar.” Në komentimin e sunnetit nga Begaviu me verifikimin tonë (6/312) qëndron: “Disa dijetarë islam e konsiderojnë që njeriu i cili fillon të agjërojë në shtëpi, e pastaj niset në rrugë, e ka të lejuar ta prish agjërimin.” Ky është mendimi i Shabit dhe i Ahmedit.

Praktika e të Dërguarit ishte edhe ajo që atë e zinte agimi në gjendje të palarë (*xhunub*), për shkak të marrëdhënieve seksuale me gratë e veta, lahej pas agimit dhe fillonte me agjërimin.¹¹¹ Ai e puthte ndonjëren prej grave të veta derisa ishte duke agjëruar¹¹² dhe puthjen e tillë e krahasonte me shpëlarjen e gojës me ujë nga ana e agjëruesit.¹¹³

Sa i përket hadithit të cilin e shënon Ebu Davudi nga Misde b. Jahja, nga Aishja, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka puthur atë derisa ishte agjërueshëm dhe ia ka thithur gjuhën¹¹⁴, hadithi është diskutabil. Disa dijetarë e konsiderojnë si hadith të dobët për shkak të përmendjes së Misdeit i cili është diskutabil. Sa'di thotë: "Ka devijuar dhe e ka humbur rrugën." Të tjerët e konsiderojnë të mirë dhe thonë që është i padyshtimtë dhe i besueshëm. Muslimi në *Sahihun* e vet shënon hadithë nga ai. Në zinxhirin e hadithit të përmendur është edhe Muhammed b. Dinar et-Tahi, el-Basri, i cili gjithashtu është diskutabil. Jahja thotë se është i dobët, ndërsa në deklarinimin tjetër, i cili transmetohet nga ai, ka thënë se nuk është i keq. Të tjerët thonë se është

¹¹¹ Shënon Maliku (1/291), Buhariu (4/123) dhe Muslimi (1109, 78) nga Aishja dhe nga Seleme (r.a.).

¹¹² Shënon Maliku në (1/291), Buhariu (4/130-131) dhe Muslimi (1106) në *Agjërimi*, kapitulli: Sqarimi që puthja gjatë agjërimin nuk është i ndaluar për atë të cilit nuk ia zgjon epshet, nga Aishja në të cilin qëndron: "Ai më tepër se të gjithë ju i kontrollonte epshet e veta." Tirmidhiu thotë: "Disa dijetarë konsiderojnë që agjëruesi i cili mund të kontrollojë epshet e veta, e ka të lejuar puthjen, e në të kundërtën, nuk e ka të lejuar të puth që ta ruajë agjërimin e vet." Ky është qëndrimi i Sufjanit, Ahmedit dhe Is'hakut. Hafidhi në Fet'h (4/131) thotë: Dijetarët islam nuk kanë qëndrim unik mbi pyetjen e agjëruesit i cili e prek, e puth apo e shikon gruan dhe e përjeton kulminacionin apo nga organi i tij seksual rrjedh sekrecioni. Juristët e Kufës dhe Shafiu konsiderojnë që nëse agjëruesi e përjeton kulminacionin për shkak të gjërave të përmendura, përveç shikimit duhet të agjërojë atë ditë, ndërsa, për shkak të rrjedhjes së sekrecionit nuk ka agjërim të asaj dite. Maliku dhe Is'haku konsiderojnë që për shkak të gjitha gjërave të përmendura duhet të agjërohet dhe të paguhet shpagimi, ndërsa për rrjedhjen e sekrecionit nga organi seksual duhet vetëm të agjërohet ajo ditë. Ibn Kudame thotë: "Nëse agjëruesi e puth gruan, dhe arrin kulminacionin, ai e ka prishur agjërimin pa kurrfarë dileme të të gjithë dijetarët."

¹¹³ Shënon Ebu Davudi (2385) nga Umeri që ka thënë: "Isha i gëzuar dhe e putha gruan time e isha agjërueshëm. Erdha te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe i thash: O i Dërguar i Allahut, sot e kam bërë një gjë shumë të tmerrshme. E kam puthur gruan time?!" Ai më tha: "Çfarë mendon sikur ta kisha shpërlarë gojën me ujë e ndërkohë je agjërueshëm?!" Unë thash: "Nuk ka asgjë të keqe në atë." I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: "Ja kjo është kjo." Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Të besueshëm e konsideron Ibn Huzejme (1999), Ibn Hibbani (905) dhe Hakimi (1/431) në çka me të është pajtuar edhe Dhehebi.

¹¹⁴ Shënon Ebu Davudi (2386) dhe Ibn Huzejme (2003). Zinxhiri është i dobët për shkak të Muhammed b. Dinari dhe Sa'd b. Evsi të cilët janë problematikë. Hadithin e konsiderojnë të dobët, Ebu Davudi, Ibn Haxheri dhe të tjerët.

i besueshëm. Ibn Adij thotë: Sintagmën e tij: ((ويمص لسانها)) "... dhe ia ka thithur gjuhën...", nuk e transmeton askush tjetër përveç Muhammed b. Dinarit." Në zinxhirin e hadithit përkatës është edhe Sa'd b. Evs, gjithashtu transmetues diskutabil." Të tjerët konsiderojnë që është i besueshëm."

Hadithin të cilin e shënojnë Ahmedi dhe Ibn Maxhe nga Mejmunja, nga shërbëtorja e të Dërguarit (s.a.v.s.), që ka thënë: I Dërguari (s.a.v.s.) ka qenë i pyetur mbi një njeri i cili e kishte puthur gruan e vet derisa ka qenë agjërueshëm dhe ka thënë që e ka prishur agjërimin për shkak të asaj."¹¹⁵ Ai hadith nuk është vërtetuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ebu Jezid ed-Dinni, i cili atë e transmeton nga Mejmunja, vajza e Sa'dit, Darekutni thotë: "Ai nuk është i njohur, e as ai transmetim nuk është vërtetuar." Buhariu thotë: "Unë nga ai nuk i shënoj hadithet." Ai hadith është i refuzuar, e Ebu Jezidi është njeriu i panjohur."

Nuk ka transmetim të besueshëm nga i Dërguari (s.a.v.s.), i cili mbi çështjen e përmendur bën dallime në mes të riut dhe plakut. Diç më e mirë, që transmetohet mbi atë është transmetimi të cilin e shënon Ebu Davudi nga Nasr b. Aliu, nga Ebu Ahmed Ez-Zubejri, që atij i ka treguar Israili nga Ebu El-Anbesi, nga El-Agarri, nga Ebu Hurejre, që një njeri e ka pyetur të Dërguarin (s.a.v.s.) mbi puthjen e agjëruesit dhe atë ia ka lejuar. Pas kësaj erdhi një njeri tjetër dhe e pyeti mbi atë dhe ai atë ia ka ndaluar. Është konstatuar që ai të cilit ia ka lejuar atë, ka qenë i vjetër, ndërsa atij që ia ka ndaluar atë, ka qenë i ri.¹¹⁶

Edhe pse Buhariu, Muslimi dhe autorët e tjerë të Sunnetit i argumentojnë transmetimet të cilat i transmeton Israili, mangësia e këtij hadithi është ajo që në

¹¹⁵ Shënon Ahmedi (6/463) dhe Ibn Maxhe (1686). Zinxhiri i transmetuesve është i dobët në bazë të asaj çfarë ka thënë autori.

¹¹⁶ Shënon Ebu Davudi (2387) në *Agjërimi*, kapitulli: Qortueshmëria e puthjes së djaloshit. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Shënon Maliku në (1/293) nga Ibn Abbasi që ka qenë i pyetur mbi puthjen e agjëruesit, dhe atë ia ka lejuar plakut, e ia ka ndaluar të riut. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Shënon Abdurrezak (8418) përmes Ma'merit, nga Asim b. Sulejmani gna Ebu Mixhlez që një njeri (plak) ka ardhur te Ibn Abbasi dhe e ka pyetur mbi të puthurit derisa është njeriu i agjërueshëm, dhe ai ia ka lejuar atë. Pas kësaj, te ai ka ardhur një i ri dhe ai atë ia ka ndaluar. Transmetuesit e tij janë të besueshëm shënon Tahaviu (1/346) përmes Hurejre b. Amr esh-Sha'bit nga Mesruku nga Aishja që ka thënë: "Është e mundur që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më ka puthur dhe më ka prekur sa ishte i agjërueshëm. Sa ju përket juve, atë mund ta bëjë vetëm plaku i pafuqishëm."

mes të Israilit dhe El-Egarrit është Ebul-Anbes el-Adevi el-Kufi, e emri i tij është Harith b. Ubejdi, të cilin e kanë heshtur.¹¹⁷

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.), nuk e urdhëronte atë i cili hante dhe pinte nga harresa që ta agjëronte atë ditë, sepse Allahu atë e ka ushqyer dhe i ka dhënë të pijë. Ashtu ka vepruar për atë shkak, sepse të ngrënit dhe të pirët e tillë nuk mund t'i shtohet vetëm bërësit dhe të thuhet që për atë shkak e ka prishur agjërimin. Njeriu e prish agjërimin kur me vetëdije e bënë ndonjë gjë e cila e prish agjërimin. Ngrënia dhe pirja nga harresa është sikurse ngrënia dhe pirja në ëndërr, sepse nuk ka përgjegjësi për veprën e cila bëhet në ëndërr apo nga harresa.

* * *

Nga transmetimet e besueshme, të cilat transmetohen nga i Dërguari (s.a.v.s.) vërehet se gjërat në vijim e prishin agjërimin: ngrënia, pirja, lëshuarja e gjakut (hixhami)¹¹⁸ dhe të vjellit.¹¹⁹

¹¹⁷ Ky mendim i autorit është diskutabil sepse nuk e dimë se a ka ndonjë nga kolosët e xerh ve tadilit të cilët e konsiderojnë transmetues të papranueshëm. Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm, e nga ai transmetojnë Shu'be, Missar, Israil, Ebu Avan dhe të tjerët, andaj, hadithet që i transmeton ai janë të mirë (hasen).

¹¹⁸ Shënojnë Shafiu (1/257), Ebu Davudi (2369) dhe Bejhekiu (4/265) nga Sheddad b. Evsi që ka thënë: "Ishim me të Dërguarin (s.a.v.s.) gjatë pushtimit të Mekës. Atëherë, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka parë një njeri që ditën e shtatëmbëdhjetë të ramazanit e lëshonte gjakun (bënte hixhamin). E ka marr për dore dhe i ka thënë: "E ka prishur agjërimin edhe ai i cili e lëshon gjakun edhe ai të cilit i lëshohet gjaku." Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Shumë ekspertë të hadithit kanë thënë që hadithi i përmendur është i besueshëm. Mbi të njëjtën temë shënohet nga Rafi b. Haxhixhi te Abdurrezaku (7523), Tirmidhiu (774) dhe Bejheki (4/665). Tirmidhiu thotë që hadithi i përmendur është hasenun-sahih. Të besueshëm e konsideron Ibn Hibbani (902) dhe Hakimi (1/428). Shënohet nga Thevbani te Ebu Davudi (2367), Ibn Maxhe (1680), Darimi (2/14-15), Tahaviu (1/349), Ibn el-Xharudi (198), Bejhekiu (4/265) dhe Abdurrezaku (7523). Të besueshëm e konsiderojnë Ibn Hibbani (899), Hakimi (1/427), Buhariu, Ali b. El-Medini dhe Neveviu. Ndërkaq, me transmetimin e besueshëm nga i Dërguari (s.a.v.s.) përmendet derogimi i dispozitës së përmendur. Ibn Hazmi ka thënë: "Në bazë të asaj që shënon Hafidhi në El-Fet'h (4/155): Pa dyshim se hadithi i përmendur

Nga Kur'ani shihet qartë, që marrëdhënia seksuale e prish agjërimin mu ashtu sikurse ngrënia dhe pirja. Në lidhje me këtë nuk ekziston çfarëdo dileme. Mbi surmen, në lidhje me këtë nuk transmetohet asnjë transmetim i besueshëm. Është vërtetuar me transmetim të besueshëm që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka përdorur misvakun derisa ishte duke agjëruar.¹²⁰

është ky: “E ka prishur agjërimin edhe ai i cili e lëshon edhe ai të cilit i lëshohet gjaku.” Ndëkaq, Ebu Seid el-Hudriu transmeton hadithin në të cilin qëndron se i Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar lëshuarjen e gjakut agjëruetit. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë andaj është vaxhib edhe të pranohet, sepse lehtësimet vinë pas dispozitës bazë (azime). Ky është argument që dispozita e prishjes së agjërimin për shkak të lëshuarjes së gjakut (hixhamit) edhe ai i cili e lëshon atë edhe ai të cilit i lëshohet ai është drogim. Hadithin e përmendur e shënojnë: Nesaiu, Ibn Huzejme (1967, 1979) dhe Darekutni (239), e versioni i të cilit është: “Ndësa për lëshuarjen e gjakut ka filluar kur Xhafer b. Ebu Talibi ka lëshuar gjak derisa ka qenë i agjërueshëm. Afër tij, ka kaluar i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe ka thënë: “Këta dy e kanë prishur agjërimin.” Pas kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ka lejuar që agjërueti të lëshojë gjak (të bëjë hixham). Enesi ka bërë hixham derisa ka qenë agjërueshëm. Të gjithë transmetuesit e tij janë të besueshëm, transmetuesit e Buhariut, por në tekstet e tij ka diç që nuk mund të pranohet, sepse rasti i përmendur ka ndodhur në Ditën e pushtimit të Mekës, e Xhaferi ka rënë si shehid para kësaj ngjarjeje. Nga transmetimet më të mira të cilat transmetohen mbi këtë çështje është transmetimi të cilin e shënon Abdurrezaki (7535) dhe Ebu Davudi (2374) përmes Abdurrahman b. Abisi nga Abdurrahman b. Ebu Lejl nga një as’hab i të Dërguarit (s.a.v.s.) që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) ia ka ndaluar agjëruetit lëshimin e gjakut dhe agjërimin e vazhdueshëm, por atë nuk e ka bërë ndalesë të përhershme për as’habët e vet.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Panjohuria e as’habit nuk i bënë dëm besueshmërisë. Kjo ka të bëjë me të vjellit qëllimshëm. Ndërkaq, nëse ndokush mbizotëron të vjellurit, nuk do të llogaritet që e ka prish agjërimin. Shënon Tirmidhiu (720), Ebu Davudi (238), Ibn Maxhe (2380) dhe Darekutni (240) nga Ebu Hurejre që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ai që e mbizotëron të vjellit, nuk duhet të agjërojë atë ditë, e ai që atë e nxit me qëllim le ta agjërojë atë ditë.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Të besueshëm atë e konsiderojnë Ibn Huzejme (1960, 1961), Ibn Hibbani (907) dhe Hakimi (1/427).

¹¹⁹ Shënon Ahmedi (6/463) dhe Ibn Maxhe (1686). Zinxhiri i transmetuesve i tij është i dobët në bazë të asaj që ka thënë autori.

¹²⁰ Shënojnë Tirmidhiu (725), Ahmedi (3/445), Ebu Davudi (2364) dhe Ibn Huzejme (2007) nga Amr b. Rebiu që ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut shumë herë duke e përdorur misvakun derisa ishte agjërueshëm.” Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Asim b. Ubejdullahu të cilin e konsiderojnë transmetues të dobët: Buhariu, Ibn Mein, Zuheli dhe të tjerët. Ndërkaq, shumica e dijetarëve islam e pranon hadithin e përmendur dhe nuk shohin asgjë të keqe në të që agjërueti ta përdor misvakun në fillim dhe në fund të ditës. Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet (3/247) thotë: “Sikur të mos frikohesha që ia vështirësoja ummetit do të kisha urdhëruar që ta përdorin misvakun para çdo namazi, është i përgjithshëm, dhe nuk e ka dalluar ndokënd nga kjo, as agjëruetin e as mosagjëruetin.” Në këtë qëndron argumenti që agjëruetit i është rekomanduar përdorimi i misvakut para çdo namazi ashtu si edhe mosagjëruetit.

Imam Ahmedi cekë nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka derdhur ujë mbi kokë derisa ishte duke agjëruar.¹²¹ Gjithashtu, e shpërlante gojën dhe hundën derisa ka qenë duke agjëruar, ndërsa agjëruesve ua ndalonte ekzagjerimin në këtë.¹²² Nga i Dërguari (s.a.v.s.) nuk është vërtetuar që ka bërë hixham (lëshuar gjak) derisa ka qenë duke agjëruar. Këtë e pohon Ahmedi, e Buhariu e transmeton në *Sahihun* e vet. Ahmedi thotë: “Më tregonte Jahja b. Seid dhe më tha: “Hakimi nuk e ka dëgjuar hadithin e Miksemit mbi lëshuarjen e gjakut nga agjëruesit.” Do të thotë, hadithi i Seidit nga Hakemi, nga Miksimi dhe nga Ibn Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë hixhamin derisa ka qenë duke agjëruar dhe derisa ka qenë në ihram.¹²³

Muhenni thotë: “E kam pyetur Ahmedin mbi hadithin të cilin e transmeton Habib b. Shehidi nga Mejmuna b. Mihrani, nga Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë hixham derisa ka qenë agjërueshëm dhe muhrim dhe ka thënë: Nuk është i besueshëm.” Atë e ka refuzuar Jahja b. Seid el-Ensari. Janë vetëm rreth pesëmbëdhjetë hadithe të cilat i transmeton Mejmune b. Mehran nga Ibn Abbasi.

Ethremi thotë: “E kam dëgjuar Ebu Abdullahun që e përmend atë hadith dhe thotë që është i dobët.” Muhenni thotë: “E kam pyetur Ahmedin mbi hadithin të cilin e transmeton Kubejse nga Sufjani nga Hammad nga Seid b. Xhubejri nga Ibn Abbasi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë hixhamin derisa ka qenë agjërueshëm dhe ka qenë muhrim, dhe ka thënë: “Ky është gabimi nga ana e Kabisit.” E kam pyetur Jahjanë mbi Kabis b. Ukben, e ai tha: “Njeriu është duke e thënë të vërtetën. Ndërsa hadithin që e transmeton nga Sufjani nga Seid b. Xhubejri

¹²¹ Shënojnë Ahmedi (5/376, 380, 408, 430) dhe Ebu Davudi (2365) nga një as'hab që e ka parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), duke derdhur ujë mbi kokën e vet derisa ishte agjërueshëm, për shkak të etjes apo për shkak të vapës. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

¹²² Shënon Shafiu (1/30-31), Ebu Davudi (142, 143), Ahmedi (4/33), Ibn Maxhe (407) dhe Nesaiu (1/66) nga Leh Sabiri që i ka thënë të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.): “O i Dërguar i Allahut, më mëso për avdesin?!” ai ka thënë: “Plotësoje avdesin dhe fërkoj ndërmjet gishtërinjve, sa më mirë laje hundën përveç nëse je duke agjëruar.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Të besueshëm e konsideron Ibn Huzejme (150), Ibn Hibbani (159), Hakimi (1/147 dhe 148), Dhehebi, Ibn El-Kattan, Neveviu dhe Ibn Haxheri.

¹²³ Shënon Buhariu (4/155) në *Agjërimi*, kapitulli: Hixhami (lëshuara e gjakut) dhe të vjellit. Nga Vehebij nga Ejubbi nga Ikrimi nga Ibn Abbasi. Hafidhi ka thënë: “Atë e ka pasuar Abdulvarisi nga Ejubbi në formën mevsul siç do të ceket në *Mjekësi*, kapitulli: Në cilën kohë lëshohet gjaku?” E shënon Ibn Uljje dhe Ma'meri nga Ejubbi nga Ikrimi në formën mursel. Ekziston dilema se a e transmeton atë Hammad b. Zejdi në formën mevsul apo merfu'? Atë e ka sqaruar Nesaiu. Muthenna thotë: “E kam pyetur Ahmedin mbi këtë hadith, e ai tha: “Në të nuk ekziston... sa ishte duke agjëruar... por... që ka qenë Ikrimi.”” Pastaj, përmes rrugëve të ndryshme atë e ka caktuar nga Ibn Abbasi. Ndërkaq, aty nuk përmendet përmes rrugës së përmendur nga Ejubbi. Padyshim hadithi është i besueshëm.

është gabimi i tij.” Ahmedi ka thënë: “Në veprën e *El-Eshxhit* nga Seid b. Xhubejri në formën *mursel* qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë hixhamin derisa ishte në ihrame, e nuk përmendet që ka qenë duke agjëruar.”

Muhenne thotë: “E kam pyetur Ahmedin mbi hadithin të cilin e transmeton Ibn Abbasi, në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë hixham derisa ka qenë duke agjëruar dhe ka qenë muhrim, e ai tha: Në të nuk qëndron që ka agjëruar por që ka qenë muhrim. Atë e cekë Sufjani nga Amr b. Dinari, nga Tavusi, nga Ibn Abbasi, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë hixham në kokë derisa ka qenë muhrim. Atë e shënon Abdurrezaku nga Ma’meri, nga Ibn Husejme nga Seid b. Xhubejri nga Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë hixham derisa ka qenë në ihrame, e nuk përmend që ka agjëruar. Transmeton Revh nga Zekerija b. Is’haku, nga Amr b. Dinari, nga Ata’ dhe Tavusi nga Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë hixham derisa ka qenë në ihrame. Të gjithë të përmendurit janë shokët e Ibn Abbasit, e nuk përmendin që i Dërguari (s.a.v.s.) atëherë ka qenë duke agjëruar.

Hanbeli thotë: “Më tregonte Ebu Abdullahu nga Vekiu, nga Jasin ez-Zejjati, nga një njeri, nga Enesi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka lëshuar gjak gjatë ramazanit pasi që ka thënë: “E ka prishur agjërimin edhe ai që e lëshon gjakun edhe ai të cilit i lëshohet gjaku.” Ebu Abdullahu ka thënë: “Mendoj që njeriu i përmendur është Eban b. Ebi Ajjash, ai me të cilin nuk mund të argumentohet.”¹²⁴

Ethremi thotë: “I kam thënë Ebu Abdullahut: ‘Transmeton Muhammed b. Muavi en-Nejsaburi nga Ibn Avani, nga Sudiu, nga Enesi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë hixhamin derisa ka qenë agjërueshëm, e mohoi atë dhe pastaj tha: “Suddi nga Enesi?!” Unë thash: “Po!”, në çka ai u habit.”” Ahmedi thotë: “Citati në të cilin qëndron: ‘E ka prishur agjërimin edhe ai i cili e lëshon gjakun edhe ai të cilit i lëshohet gjaku’, nuk ekziston hadithi i vërtetuar. Is’haku thotë: Kjo nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar nëpërmjet pesë rrugëve. Me këtë aludohet që nuk është vërtetuar me transmetim të besueshëm, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka lëshuar gjak sa ka qenë agjërueshëm dhe as që ia ka ndaluar agjëruesit që ta përdor misvakun në fillim dhe në fund të ditës, por nga ai transmetohet e kundërta e të përmendurës.

¹²⁴ Në *Takrib*, qëndron: “Eban b. Ebu Ajjash Fejruz el-Basri është transmetues i përjashtuar. Buhariu ka thënë për Jasin ez-Zejjatin i cili transmeton nga Eban që transmeton hadithet të panjohura. Nesaiu thotë: “Transmetues i përjashtuar.” Ibn Hibbani thotë: “Transmeton hadithe të trilluara.”

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që vetia më e mirë e agjëruesit është përdorimi i misvakut. Shënon Ibn Maxhe nga Muxhahidi. Ndërkaq, në të ekziston dobësia.¹²⁵

* * *

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që ka i ka lyer sytë me surme gjatë agjërimit dhe që ka ardhur te as'habët, gjatë ramazanit, me sy përplot me surme (antimon). Ndërkaq, hadithi nuk është i besueshëm. Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që mbi surmen ka thënë: “Le të ketë kujdes agjëruesi!”¹²⁶ Gjithashtu edhe ky hadith nuk është i besueshëm.

Ebu Davudi thotë: “Jahja b. Meini më ka thënë se ky hadith është i refuzuar.”

¹²⁵ Shënon Ibn Maxhe (1677) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi përdorimin e misvakut dhe surmes nga ana e Aishes.

¹²⁶ Shënon Ebu Davudi (2377) në *Agjërimi*, kapitulli: Të tërhequrit e surmes para gjumit nga ana e agjëruesit nga Hevzi. Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Abdurrahman b. Numan b. Ma'bed b. Hevze, i cili është diskutabil, e babai i tij është transmetues i panjohur. Hadithin në të cilin thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka tërhequr hurmën rreth syrit derisa ishte agjërueshëm e shënon Ibn Maxhe (1678) nga Aishja. Zinxhiri i transmetuesve nuk është i drejtë.

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË AGJËRIMIT VULLNETAR

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى صيام التطوع

I Dërguari (s.a.v.s.) aq shumë agjëronte sa që flitej që nuk ka për ta lënë agjërimin, e ndonjëherë nuk agjëronte aq sa që flitej se më kurrë nuk ka për të filluar së agjëruari. Asnjë muaj deri në ramazan nuk e agjëronte në tërësi, e më së tepërmi agjëronte gjatë muajit shaban.¹²⁷

Nga çdo muaj agjëronte nga disa ditë. Nuk i agjëronte tre muaj rresht, siç e bëjnë atë disa njerëz, kurrë nuk e agjëronte muajin rexheb, e as nuk kishte dëshirë të agjëronte gjatë tij. Madje, nga ai transmetohet që e ka ndaluar agjërimin në muajin rexheb, siç e transmeton këtë Ibn Maxhe¹²⁸. Përpiqej të agjëronte të hënave dhe të enjteve.¹²⁹

Ibn Abbasi (r.a.) thotë:

((لَا يُفْطِرُ أَيَّامَ الْبَيْضِ فِي سَفَرٍ وَلَا حَضَرٍ)) “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nuk e prishte agjërimin e netëve të bardha as gjatë udhëtimit e as në shtëpi.”¹³⁰ Shënon Nesaiu. Gjithashtu, ai nxiste në agjërimin e tyre.¹³¹

¹²⁷ Shënon Maliku në (1/309), Buhariu (4/186) dhe Muslimi (1156, 175) nga Aishja (r.a.). Në versionin e Muslimit (1156, 176) qëndron: “E kam parë që prej të gjithë muajve më së tepërmi ka agjëruar në muajin shaban. Atë e agjëronte gati të tërin, gjegjësisht, ai edhe ka agjëruar të tërin.”

¹²⁸ Shënon Ebu Davudi dhe Nesaiu (1743) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi i muajve të shenjtë. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Davud b. Ata’ rreth dobësisë të së cilit nuk ka dilemë të të gjithë dijetarët islam.

¹²⁹ Shënojnë Tirmidhiu (745), Nesaiu (4/202) dhe Ibn Maxhe (1739) nga Aishja (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë. Mbi kapitullin e njëjtë shënon hadithin edhe Tirmidhiu nga Ebu Hurejre (747). Hadithi gjithashtu ka edhe transmetimin tjetër, i cili atë e bënë të besueshëm, transmetohet nga Usama b. Zejdi, ndërsa e shënon Nesaiu (4/201) dhe Ibn Huzejme (2119).

¹³⁰ Shënon Nesaiu (4/498) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi i të Dërguarit (s.a.v.s.). Në zinxhirin e tij është Jakub b. Abdullah el-Ki, transmetues i dobët. Gjithashtu, është transmetues i dobët ai që transmeton nga ai me emrin Xhafer b. Ebu Mugire el-Ki.

¹³¹ Shënon Ahmedi (5/252) dhe Nesaiu (4/222) nga Ebu Dherre (r.a.) që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush nga ju ka për të agjëruar tre ditë në muaj, le të jenë ato tre ditët e bardha.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë dhe atë të besueshëm e konsideron edhe Ibn Hibbani (943). Shënon

Ibn Mes'udi (r.a.) thotë:

كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ((يَصُومُ مِنْ غُرَّةِ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ)). ذكره أبو داود والنسائي

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në fillim të çdo muaji agjëronte nga tre ditë.”¹³²

Aishja thotë: ((لم يكن يُبالي من أي الشهر صامها)) “Nuk e interesonte se në cilën pjesë të muajit do të agjëronte.”¹³³ Nuk ka kundërthënie në mes haditheve të përmendur.

Mbi çështjen e agjërimin të dhjetë ditëve të dhul-hixhes ekzistojnë dilema. Aishja thotë: ((ما رأيته صائماً في العشر قط)). “Kurrë nuk e kam parë duke i agjëruar dhjetë ditët e dhul-hixhes.”¹³⁴

Hafsa thotë:

((أربع لم يكن يدعهن رسول الله صلى الله عليه وسلم: صيام يوم عاشوراء، والعشر، وثلاثة أيام من كل شهر، وركعتا الفجر))

“Katër gjëra i Dërguari i Allahut nuk i linte: agjërimin e dhjetë ditëve të dhul-hixhes, agjërimin e ashures, tre ditë nga çdo muaj dhe dy rekate sunnet të sabahut.”¹³⁵ Shënon Imam Ahmedi, Allahu e mëshiroftë.

Shënon Imam Ahmedi nga disa gra të të Dërguarit (s.a.v.s.) që:

((كان يصوم تسع ذي الحجة، ويصوم عاشوراء، وثلاثة أيام من الشهر، أو الاثنين من الشهر، والخميس))

Ahmedi (5/150) dhe Nesaiu (4/223) përmes Sufjanit që ka thënë: “Na tregonin dy njerëz; Muhammedi dhe Hakimi nga Musa b. Talha nga Huvtekiyyu nga Ebu Dherre, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar një njeri që të agjërojë ditën e trembëdhjetë, katërmëdhjetë dhe pesëmbëdhjetë të muajit.” Shënon Ibn Huzejme (2128) me një rrugë tjetër me zinxhir të mirë transmetuesish. Shënon Tirmidhiu (762) me zinxhirë të fortë të transmetuesve nga Ebu Dherre, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush për çdo muaj i agjëron nga tre ditë, pra ai është agjërim i përgjeshëm.” Për atë, Allahu e ka shpallë vërtetimin në Librin e Vet dhe ka thënë: [El-En’am: 160], domethënë një ditë prej dhjetë ditëve. Mbi kapitullin e njëjtë shënohet transmetimi nga Ebu Hurejre në (4/197) dhe Muslimi (722) që ka thënë: “Më ka rekomanduar miku im, i Dërguari (s.a.v.s.) që të agjëroj për çdo muaj nga tre ditë.” Muslimi në *Sahihun* e vet atë e shënon nga Ebu Derda.

¹³² Shënon Ebu Davudi (2450), Nesaiu (4/204) dhe Tirmidhiu (742). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

¹³³ Shënon Muslimi (1160) në *Agjërimi*, kapitulli: Është e dëshirueshme që për çdo muaj të agjërohet nga tre ditë. Shënon Ibn Huzejme (2130).

¹³⁴ Shënon Muslimi (1176) në *‘Itikafi*, kapitulli: Dhjetë ditët e dhul-hixhes.

¹³⁵ Shënon Ahmedi (6/287) nga Ebu Is’hak el-Eshxhel el-Kufi nga Amr b. Kajs el-Melali, nga el-Hurra b. Es-Sijjah, nga humejde b. Halid el-Huzaiu nga Hafidhi Ebu Is’hak el-Kufi el-Eshxhaj është i panjohur, transmetuesit tjerë janë të besueshëm.

I Dërguari i agjëronte nëntë ditë të dhul-hixhes, ashuret, tre ditë nga çdo muaj, ose të hënën dhe të enjten për çdo muaj, në transmetimin tjetër qëndron që i ka agjëruar dy të enjte.¹³⁶ Ndërkaq, përparësi i jepet transmetimit afirmues e jo mohues, nëse të dy transmetimet janë të besueshëm.

Mbi çështjen e agjërit të gjashtë ditëve të shevalit, në transmetimin e besueshëm transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((صِيَامُهَا مَعَ رَمَضَانَ يَغْدِلُ صِيَامَ الدَّهْرِ))

*“Agjërimi i tyre me ramazanin, e kanë vlerën e agjërit të tërë vitit.”*¹³⁷

Agjërimin ditës së ashures i jepet më tepër rendësi se ditëve të tjera të agjërit. Pasi që ka ardhur në Medinë, ka parë që jehudët e agjëronin atë ditë dhe e madhëronin atë, ka thënë: ((لَحْنُ أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ)) *“Ne kemi më tepër të drejtë mbi Musain sesa ju”* dhe filloi ta agjëronte atë, e urdhëroi që të agjërohet. Kjo ishte para urdhërësës së ramazanit. Kur është caktuar agjërimi i muajit të ramazanit ka thënë: ((مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهْ)) *“Kush dëshiron le ta agjërojë ashurën, e kush nuk dëshiron të mos e agjërojë atë.”*¹³⁸

Për dikë kjo ishte e paqartë, prandaj kanë thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) ka ardhur në Medinë në muajin rebiul-evvel, e si atëherë është e mundur që Ibn Abbasi thotë se ai ka qenë aty gjatë kohës kur jehudët i agjëronin ashuret?!”

Ekziston edhe dilema e dytë, e cila pasqyrohet në hadithin e besueshëm, i cili nga Aishja (r.a.) shënohet në të dy *Sahihët*, ku qëndron se ka thënë:

¹³⁶ Shënojnë Ahmedi (6/288), Ebu Davudi (2437) dhe Nesaiu (4/205), nga el-Hurra b. Es-Sijjah, nga Humejd b. Halid, nga gruaja e tij që ka thënë: “Më tregonin disa nga gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.).”

¹³⁷ Shënojnë Muslimi (1164) në *Agjërimi*, kapitulli: Rekomandimi i agjërit të gjashtë ditëve të shevvalit pas ramazanit. Ahmedi (5/417, 419), Ebu Davudi (2433), Tirmidhiu (759) dhe Ibn Maxhe (1716) nga Sa’d b. Seidi nga Umer b. Thabit el-Ensari nga Ejub dhe Sa’d b. Seidi, vëllait të Jahja b. Seidit, i cili konsiderohet transmetues i dobët për shkak të memories së dobët. Ndërkaq, hadithi transmetohet edhe nga Safvan b. Sulejmi, e shënon Ebu Davudi dhe Darimi (2/21). Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. E transmeton edhe Jahja b. Seid, e e shënon Nesaiu në El-Kubra, në bazë të asaj që transmeton autori, Allahu e mëshiroftë, në *Tehdhibus-sunneni* (3/308). Mbi kapitullin e njëjtë transmetohet nga Thevbani, ndërsa e shënojnë Darimi (2/21) dhe Ibn Maxhe (1715). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Të besueshëm e konsideron edhe Ibn Hibbani (928). Te Ahmedi shënohet nga Xhabiri (3/308, 224 dhe 334), e te Bezari nga Ebu Hurejre në zevaidët e tij.

¹³⁸ Shënon Buhariu (4/213) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi ditën e ‘ashurës; Muslimi (1125, 115) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi ditën e ashurës nga Aishja (r.a.).

كانت قُرَيْشٌ تصومُ يومَ عاشوراءَ في الجاهلية، وكان عليه الصلاة والسلامُ يصومه، فلما هاجر إلى المدينة، صامه، وأمرَ بصيامه، فلما فُرِضَ شهرُ رمضانَ قال: ((مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ)).

“Kurejshët në xhahilijjet e agjëronin ditën e ashures dhe i Dërguari (s.a.v.s.) e agjëronte atë. Pasi që bëri hixhret në Medine e agjëronte edhe atë dhe atje urdhëroi që të agjërohet. Pasi që ishte urdhëruar agjërimi i muajit të ramazanit, ka thënë: Kush dëshiron le ta agjëroj, domethënë ditën e ashures, e kush nuk dëshiron nuk është i obliguar.”¹³⁹

Dilema e tretë është ajo që në dy *Sahihët* është shënuar që kur El-Eshas b. Kajsi ka ardhur te Abdullah b. Mes'udi atë e kishte gjetur duke ngrënë dhe i ka thënë: “O babai i Muhammedit, afrohu në sofër!” Ai pyeti: “Vallë, a nuk është sot dita e ashures?” Ai u përgjigj: “A e di se çka është ashura?” “Çfarë është”, e pyeti atë? Ai tha: “Kjo është ditë të cilën i Dërguari i Allahut e agjëronte para se të urdhërohej agjërimi i muajit të ramazanit dhe pasi që është urdhëruar, atë nuk e ka agjëruar më.”¹⁴⁰

Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Ibn Abbasi që kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kishte filluar ta agjëronte ashurën dhe kur kishte urdhëruar që të agjërohet i kishin thënë: “O i Dërguar i Allahut, ajo është ditë të cilën e festojnë jehudët dhe të krishterët”, e ai ka thënë: ((إِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ صُمْنَا الْيَوْمَ النَّاسِعَ)) “Kur vjen viti i ardhshëm, nëse Allahu do, do ta agjërojmë ditën e nëntë.” Ndërkaq, i Dërguari i Allahut vdiq para kësaj.¹⁴¹

Nga transmetimi i përmendur shihet, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka agjëruar ditën e ashures dhe ka urdhëruar që ajo të agjërohet një vit para vdekjes së tij. Nga transmetimi i mëparshëm, vërehet që kjo ka ndodhur kur ka arritur në Medine. Pastaj, Ibn Mes'udi informon që ashura është ndaluar të agjërohet pasi që është urdhëruar agjërimi i muajit ramazan, çka bie ndesh me atë që e transmeton Ibn Abbasi në transmetimin e përmendur. Gjithashtu, nuk është e pamundur të thuhet që nuk është duke u përfillur agjërimi i asaj dite, kur ai as nuk është i urdhëruar, sepse shënohet në dy *Sahihët* nga Muavi b. Ebi Sufjani, që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut kur ka thënë: ((هَذَا يَوْمُ عَاشُورَاءَ، وَلَمْ يَكُنْبِ اللَّهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ، وَأَنَا صَائِمٌ،)) “Kjo është ditë e ashures, agjërimin e së cilës Allahu nuk ua ka urdhëruar, por unë e agjëroj atë. Kush dëshiron ta agjërojë atë le ta

¹³⁹ Ky është hadithi i mëparshëm, verifikimi i të cilit është i cekur.

¹⁴⁰ Shënojnë Buhariu (8/134) në *Tefsir*, kapitulli: O besimtar, u është urdhëruar agjërimi sikur që u është urdhëruar atyre përpara jush; Muslimi (1128).

¹⁴¹ Shënon Muslimi (1134).

agjërojë, e cili nuk dëshiron nuk është i obliguar ta agjëroj atë.”¹⁴² Pa dyshim që Muaviu e ka dëgjuar këtë hadith pas pushtimit të Mekës.

Dilema vijuese është transmetimi të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Abdullah b. Abbasi, në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) pasi që i është thënë që atë ditë e festojnë jehudët dhe të krishterët ka thënë:

((إِنْ بَقِيََتْ إِلَى قَابِلٍ، لِأَصُومَنَّ النَّاسِيعَ))

“Nëse do të jem gjallë deri në vitin e ardhshëm, me siguri kemi për ta agjëruar ditën e nëntë.” Por i Dërguari (s.a.v.s.) atë nuk e përjetoi. Pastaj, Muslimi në *Sahihun* e vet shënon transmetimin nga Hakem b. El-Ferexhi, në të cilin qëndron se ka thënë: “Erdha te Ibn Abbasi derisa ishte duke qëndruar i shtrirë te Zemzemi, e nën kokë e kishte vënë pelerinën e vet dhe i thash: “Më informo mbi agjërimin e ashures.” Ai tha: ((إِذَا رَأَيْتَ هِلَالَ الْمُحَرَّمِ، فَاعْدُدْ، وَأَصْبِحْ يَوْمَ النَّاسِيعِ صَائِمًا قُلْتُ: هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُهُ؟ قَالَ: نَعَمْ)) “Kur e sheh hënën e re të muajit muharem, numëro, e ditën e nëntë agjëroje.” Unë thash: “A ka agjëruar ashtu i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.)?” Ai tha: “Po”. ”¹⁴³

Dilema në vijim nëse agjërimi i asaj dite ka qenë i obliguar në fillim të islamit, por i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i urdhëronte as’habët që nuk e agjëronin atë ditë për ta agjëruar atë. E nëse agjërimi i asaj dite nuk ka qenë i obliguar, përse i Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëronte ata që nuk e agjëronin atë që të ndalen së ngrëni pjesën e mbetur të ditës, kur nuk e kanë bërë nijet agjërimin para agimit? Kjo është shënuar

¹⁴² Shënon Maliku në (1/209), Buhariu (4/213-214). Hafidhi thotë: “Në të nuk ka argument që agjërimi i ditës së ashures nuk ka qenë i urdhëruar për shkak të ekzistimit të mundësisë që me të është dëshiruar të thuhet që atë Allahu nuk ua ka urdhëruar juve përjetësisht, sikur që është rasti me agjërimin e ramazanit. Më së shumti që mund të themi mbi atë, është që hadithi është i përgjithshëm dhe që është i specifikuar me argumente të tjera të cilat tregojnë që agjërimi i ashures në fillim ka qenë i urdhëruar. Apo me hadith aludohet që agjërimi i ditës së ashures nuk është përfshirë në fjalët e të Lartësuarit: “U është urdhëruar agjërimi sikur që u është urdhëruar edhe atyre përpara jush”, e pastaj i Lartësuarit e ka sqaruar se ky është agjërimi i ramazanit. Kjo nuk është në kundërtënie me urdhrin e Tij të mëparshëm që ajo ditë të agjërohet, e i cili është bërë i deroguar. Këtë e vërteton edhe fakti që Muaviu është bërë as’hab që nga viti kur është pushtuar Meka. Ata që kanë qenë të pranishëm kur është urdhëruar agjërimi i ashures dhe kur ky urdhër pas kësaj edhe është proklamuar publikisht. Dhe në fund, atyre që kanë qenë duke ngrënë u është urdhëruar që atë ditë të ndalen së ngrëni, e nënave gjidhënese të mos i ushqejnë fëmijët atë ditë. Ibn mes’udi në transmetimin që shënohet te Muslimi, ka thënë: “Pasi që është urdhëruar agjërimi i ramazanit, agjërimi i ashures është lënë pas dore, me atë që duhet ditur që është bukur të agjërohet ajo ditë, dhe që ai mustehab është i përjetshëm.” Ky deklaram i tij urdhëron qartë mbi atë që është lënë pas dore vetëm obligueshmëria e agjëritit të ashures.

¹⁴³ E shënon Muslimi (1133).

në *Musnedin* dhe në *Sunenet* me rrugë të ndryshme, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar atë i cili hante atë ditë që pjesën e mbetur të ditës ta agjëronte.¹⁴⁴

Të gjitha këto gjëra kanë të bëjnë me agjërimin e obliguar, e si atëherë është e mundur që Ibn Abbasi të thotë: “Pasi që është caktuar agjërimi i ramazanit, është lënë anash agjërimi i ashures, por dëshirueshmëria e tij nuk është lënë?!”

Dilema vijuese është në atë pse Ibn Abbasi konsideron se dita e ashures është dita e nëntë dhe thotë se ashtu e ka agjëruar atë edhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). Ai gjithashtu, e transmeton transmetimin në të cilin thuhet:

((صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ، وَخَالِفُوا الْيَهُودَ، صُومُوا يَوْمًا قَبْلَهُ أَوْ يَوْمًا بَعْدَهُ))

“Agjëroni ditën e ashures, e mos u identifikoni me jehudët. Prandaj, agjëroni një ditë përpara ose pas saj.”¹⁴⁵ Shënon Ahmedi. Ai e transmeton transmetimin në të cilin qëndron:

((أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بصَوْمِ عَاشُورَاءَ يَوْمِ الْعَاشِرِ))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na ka urdhëruar ta agjërojmë ashuren ditën e dhjetë të ashures.” Shënon Tirmidhiu.¹⁴⁶

Me ndihmën e Allahut, përkrahjen e Tij dhe me mbështetjen e Tij, në dilemat e përmendura mund të përgjigjemi në këtë mënyrë: sa i përket dilemës së parë, e cila pasqyrohet në atë që i Dërguari (s.a.v.s.) pasi që ka ardhur në Medine ka hasur në banorët e saj, që e agjëronin ditën e ashures, kjo domethënë, se ata ditën e ardhjes së tij e agjëronin ditën e ashures. Ai në Medine erdhi të hënën me dymbëdhjetë rebiul-evvel. Hera e parë që kishte kuptuar mbi atë ka ndodhur vitin e dytë pas ardhjes së tij në Medine.

Kjo nuk ka mundur të ndodhte as kur ka qenë në Mekke nëse pasuesit e Librit e llogarisin kohën e agjërimin të vet sipas muajve hënor. Por nëse e llogarisnin sipas

¹⁴⁴ Shënon Ahmedi (4/388), Nesaiu (4/192) dhe Ibn Maxhe (1735) nga Muhammed b. Sajifi (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Buhariu shënon (4/216) dhe Muslimi (1135) nga Seleme b. El-Ekve që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar një njeri nga fisi Eslem që t’ua publikojë njerëzve që ai i cili ka ngrënë le ta agjërojë pjesën e mbetur të ditës, e kush nuk ka ngrënë, le të agjërojë, sepse sot është dita e ashurës.”

¹⁴⁵ Shënon Ahmedi (1/241) dhe Ibn Huzejme (2095). Në zinxhirin e transmetuesve është Ibn Ebi Lejl i cili ka memorien e dobët. Shënon edhe Abdurrezaku (7339), e përmes tij edhe Bejhekiu (4/287) në formën mevkuf deri te Ibn Abbasi në versionin që vijon: “Agjëroni ditën e nëntë dhe të dhjetën dhe dallohuni prej jehudëve.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

¹⁴⁶ Shënon Tirmidhiu (755) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi ashuren, dhe cila është ajo ditë? Transmetuesit janë të besueshëm, përveç që në zinxhir ekziston gjyshja e Hasanit.

kalendarit Gregorian, atëherë ekzistojnë dilemat e përmendura. Në këtë rast, dita në të cilën Allahu e ka shpëtuar Musain (a.s.) do të thotë ditën e ashures, do të jetë në fillim të muajit Muharem. Ashtu atë e kanë caktuar pasuesit e Librit sipas kalendarit Gregorian, prandaj është përrputhur me ardhjen e të Dërguarit (s.a.v.s.) në Medine në muajin rebiul-evvel. Pasuesit e Librit agjërimin e vet e llogarisin sipas lëvizjes së diellit, ndërsa muslimanët të vetin sipas muajve hënor, si edhe haxhin ashtu edhe të gjitha ceremonitë fetare të cilat llogariten sipas muajve, njësoj, qenë ato vaxhib apo mustehab.

I Dërguari (s.a.v.s.) thotë: “Ne kemi më tepër të drejta mbi Musain sesa ju.” Kjo e drejtë më e madhe pasqyrohet pikërisht në madhërimin e asaj dite dhe në përcaktimin e saj. Jehudët kanë gabuar në përcaktimin e saj për atë shkak se ajo lëviz gjatë tërë vitit diellor. Të krishterët, gjithashtu kanë gabuar gjatë caktimit të agjërimin të vet, sepse atë e kanë vendosur në njërën nga stinët e caktuara të vitit, e ai lëviz gjatë tërë muajve.

Dilema tjetër ka të bëjë me atë që Kurejshitët e kanë agjëruar ditën e ashures në xhahilijet dhe që edhe i Dërguari (s.a.v.s.) e ka agjëruar atë. Nuk ka dilemë në lidhje me atë që Kurejshitët e madhëronin atë ditë. Gjatë asaj dite Ka’ben e mbulonin me mbulesë të re, ndërsa agjërimi i tyre atë ditë pikërisht është kulminacioni i madhërimit të saj. Ndërkaq, ata e llogarisnin kohën sipas kalendarit hënor. Te ata, dita e ashures binte ditën e dhjetë të muharremit. Kur i Dërguari (s.a.v.s.) erdhi në Medine, i takoi banorët e saj duke e festuar atë ditë dhe duke e agjëruar dhe i pyeti mbi atë. Ata i thanë: “Kjo është ditë në të cilën Allahu e shpëtoi Musanë (a.s.) dhe popullin e tij nga faraoni.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ne kemi më tepër të drejtë mbi Musain sesa jehudët.” Prandaj, nëse atë e ka agjëruar Musai (a.s.) nga falënderimi ndaj Allahut xh.sh., atëherë për ne është më i rëndësishëm agjërimi i asaj dite, sidomos nëse themi që Sheriati i atyre para nesh është edhe Sheriati ynë, nëse nuk bie ndesh me Sheriatin tonë.

Nëse ndokush thotë: “Nga e keni atë që Musai e ka agjëruar atë ditë? Do të themi që në të dy *Sahihët* është vërtetuar që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) pasi që i ka pyetur ata mbi atë ditë dhe pasi që ata i thanë se kjo është ditë madhështore në të cilën Allahu e ka shpëtuar Musain (a.s.) dhe popullin e tij nga faraoni dhe ai atë e ka agjëruar nga falënderimi ndaj Allahut andaj edhe ata e agjërojnë atë, ka thënë: ((فَنَحْنُ أَحَقُّ وَأَوْلَىٰ بِمُوسَىٰ مِنْكُمْ)) “Ne kemi të drejtën më të madhe dhe jemi më të rëndësishëm për Musain sesa ju.”¹⁴⁷ Andaj e ka agjëruar atë dhe ka urdhëruar të agjërohet. Pasi atë konstatim ua ka lejuar dhe nuk e ka përgënjeshtuar, është kuptuar që Musai (a.s.) ka agjëruar atë ditë nga falënderimi ndaj Allahut. Të tëra këto i janë shtuar festës atë ditë e cila është festuar para Hixhrit, me çfarë ajo edhe

¹⁴⁷ Verifikimi i tij është përmendur më herët.

më tepër është vërtetuar, ashtu që i Dërguari (s.a.v.s.) madje e dërgoi lajmëtarin për ta lajmëruar publikisht popullin, që ta agjëroj atë, e që të ndërpres me ushqimin ai i cili nuk ka qenë duke agjëruar. Nga kjo jemi duke e parë qartë që i ka urdhëruar dhe i ka obliguar me agjërimin e kësaj dite, çka edhe kemi për ta vërtetuar më vonë.

Dilema e tretë ka të bëjë me atë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka agjëruar ditën e ashures para se të urdhërohej agjërimi i ramazanit. Pasi që agjërimi i ramazanit është bërë i obliguar, agjërimi i ditës së ashures është lënë anash. Mund të arrihet në përfundim që agjërimi i ashures ka qenë i obliguar para urdhrit për agjërimin e ramazanit. Në bazë të kësaj, është lënë anash agjërimi i ashures, e jo statusi i saj *mustehab*. Kjo domosdoshmërisht imponohet dhe përfundohet, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) një vit para vdekjes së tij, kur i është thënë që jehudët e agjërojnë atë ditë, ka thënë: ((لَنْ عِشْتُ إِلَى قَابِلٍ لِأَصُومَنَّ التَّاسِعَ)) “Nëse kam për të jetuar deri në vitin e ardhshëm, me siguri se kam për ta agjëruar ditën e nëntë.” Domethënë, kam për ta agjëruar ditën e nëntë të muharremit me të dhjetën. Kjo padyshim ka qenë në fund të jetës së tij, derisa në fillim të Islamit kishte dëshirë që të identifikohet me pasuesit e Librit, në ato gjëra për të cilat nuk i ishte shpallur asgjë. Kështu, kuptohet që agjërimi i rekomanduar i ditës së ashures nuk është lënë anash.

Ai i cili pohon që agjërimi i asaj dite nuk ka qenë i obliguar është e domosdoshme që t’i pranoj dy gjëra: të thotë që mustehabiteti i tij është lënë anash, domethënë që nuk është mustehab agjërimi i ashures, ose të thotë se Abdullah b. Mes’udi e ka thënë atë sipas mendimit të vet dhe që nuk e ka ditë që agjërimi i asaj dite është mustehab. Por, kjo është e pamundur të pranohet, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) i nxiste as’habët ta agjëronin atë ditë dhe i informoi se agjërimi i asaj dite i fshinë mëkatet e vitit të kaluar.¹⁴⁸ As’habët vazhdimisht e agjëronin atë ditë, deri në vdekjen e të Dërguarit (s.a.v.s.). Nga i Dërguari (s.a.v.s.) nuk transmetohet madje as edhe një shkronjë që është ndaluar agjërimi i saj, ose që e ka konsideruar, që agjërimi i asaj dite është i qortuar. Nga e tëra mund të përfundohet se është lënë anash agjërimi i saj e jo edhe mustehabiteti i saj.

Nëse thuhet që hadithi, të cilin e transmeton Muaviu, rreth besueshmërisë së të cilit nuk ka dilemë, është e qartë edhe që agjërimi i ashures nuk ka qenë i obliguar dhe që kurrë nuk ka qenë i urdhëruar, në këtë kundërshtim mund të përgjigjemi: Hadithi i Muaiut e mohon qartë kontinuitetin e obligueshmërisë së agjërimin të ashures dhe që ai tani nuk është i obliguar, por edhe që nuk e mohon obligueshmërinë e tij të mëparshme, e cila është deroguar. Nuk është e ndaluar të thuhet për diç që ka qenë vaxhib, e obligueshmëria e të cilit është deroguar, që Allahu atë nuk na e ka urdhëruar.

¹⁴⁸ Shënon Muslimi (1160) nga Ebu Katade në *Agjërimi*, kapitulli: Është mustehab agjërimi i tre ditëve për çdo muaj, ditën e ‘Arafatit dhe ashurën.

Përgjigja e dytë në atë është që mohimi i tij është i përgjithshëm edhe në të kaluarën edhe në të sotmen dhe argumentet e tij atë e specifikuan në të kaluarën, e është lënë anash obligueshmëria e tij kontinueale.

Përgjigja e tretë do të ishte kjo, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka mohuar që obligueshmëria e tij dhe detyrimi konceptohen nga Kur'ani. Në atë udhëzojnë fjalët e tij: “*Allahu atë nuk na e ka urdhëruar.*” Por këto fjalë nuk e përjashtojnë mundësinë, që ai të jetë i urdhëruar me diç tjetër. Vaxhib është çdo gjë që Allahu ua ka urdhëruar robërve të Vet dhe mbi çfarë i ka informuar që e kanë të urdhëruar, sikurse fjalët e të Lartësuarit:

{كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ} [البقرة: 183]

“... agjërimi u është bërë obligim ...” [El-Bekare: 183]

Prandaj i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë që agjërimi i ashures nuk hyn në agjërimin të cilin Allahu na e urdhëron në ajetin, që t'i zmbapste dilemat e atyre që mendojnë se kjo ka të bëjë me agjërimin e ashures. Në mes këtij urdhri dhe urdhrit të mëparshëm mbi agjërimin e saj, i cili është deroguar me këtë agjërim të ramazanit nuk ka kontradikta. Në favor të saj shkon edhe ajo çfarë Muviu ka dëgjuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) pas pushtimit të Mekkes si edhe urdhrin definitivë për agjërimin e ramazanit dhe derogimin e urdhëresës së agjërimin të ashures.

Ata të cilët ishin prezent kur ishte urdhëruar agjërimi i ashures, kur kjo është shpallur haptazi dhe kur i është urdhëruar atyre që nuk agjëronin që të përmbaheshin nga ushqimi, atë e kuptuan para urdhëresës së agjërimin të ramazanit gjatë ardhjes së tij në Medine. Urdhëresa e agjërimin të ramazanit është urdhëruar vitin e dytë të Hixhrit, e i Dërguari (s.a.v.s.) vdiq pasi që i agjëroi nëntë ramazane. Sipas kësaj, ai që ka qenë prezent kur është urdhëruar agjërimi i ashures, ka kuptuar për atë para urdhëresës së ramazanit, e kush e ka kuptuar se agjërimi i ashures është mustehab, atë e ka kuptuar në fund pasi që është urdhëruar agjërimi i ramazanit. Nëse nuk do të pasuhej kjo mënyrë e konceptimit të kësaj pyetjeje, hadithi i kësaj kaptine do të sillej në kontradiktë dhe në paqartësi.

Nëse thuhet: Si mund të jetë agjërimi i ashures farz nëse nijeti nuk bëhet para agimit, sepse në hadith thuhet:

((لا صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ مِنَ اللَّيْلِ))؟

“*Nuk ka agjërim për atë që nuk e bënë nijet para agimit.*”¹⁴⁹ Do të përgjigjemi që hadithi i përmendur është diskutabil në lidhje me atë se a janë këto fjalë të të

¹⁴⁹ Shënojnë Ebu Davudi (2454), Nesaiu (4/196), Tirmidhiu (730), Ibn Maxhe (1700), Darimiu (2/6 dhe 7) dhe Bejhekiu (4/202) nga Aishja. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, përveç pse

Dërguarit (s.a.v.s.), të Hafsës apo të Aishes (r.a.)? Hafsës atë ia kanë përshkruar Ma'meri, Zuhriu, Sufjan b. Ujejne, Junus b. Jezid el-Ejli, të cilët atë e transmetojnë nga Zuhriu, derisa disa atë ia përshkruajnë të Dërguarit (s.a.v.s.). Shumica konsiderojnë që ky hadith është mevkuf.

Tirmidhiu thotë: “E transmeton Nafiu nga Ibn Umeri se ai është ligjërimi i tij dhe kjo është më e drejtë.” Disa thonë që edhe në formën *merfu* është i besueshëm për shkak të besueshmërisë dhe besimit të atij që atë ia përshkruan të Dërguarit (s.a.v.s.). Rasti i njëjtë është edhe me formën që i përshkruhet Aishes. Disa ia përshkruajnë asaj, e disa të Dërguarit (s.a.v.s.). Megjithatë, rreth përshkrimit të të Dërguarit (s.a.v.s.) nuk janë të pajtimit. Dhe nëse përshkrimi i tij, i të Dërguarit (s.a.v.s.) nuk është autentik, atëherë nuk ka çfarë të flitet. E nëse pranohet autenticiteti, atëherë mund të thuhet, që është e njohur që i Dërguari (s.a.v.s.) atë e ka thënë pasi që është urdhëruar agjërimi i ramazanit. Domethënë, kjo ka ardhur pas urdhrit mbi agjërimin e ashures. Sipas kësaj, ky është urdhri i dispozitës së re mbi obligueshmërinë e bërjes së nijetit para agimit. Kjo nuk është derogim i dispozitës së vërtetuar që është urdhëruar më herët, sepse validiteti i agjëritit të ashures me nijetin e bërë gjatë ditës, është urdhëruar para urdhëresës së agjëritit të ramazanit dhe para urdhëresës së bërjes së nijetit para agimit.

Pastaj, është deroguar obligueshmëria e agjëritit të ashures me agjërimin e ramazanit dhe është përtërirë obligueshmëria e bërjes së nijetit për agjërim gjatë natës. Ky është një konceptim. Konceptimin e dytë e mbështetë Ebu Hanifja dhe thotë që obligueshmëria e agjëritit të ashures i përfshinë dy gjëra: që ai agjërim të ketë qenë i obliguar dhe që gjatë tij të ketë qenë e lejuar bërja e nijetit për agjërimin e tij gjatë asaj ditën, mandej obligueshmëria e tij është deroguar, ndërsa leja e nijetit ditor për agjërimin e saj ka mbetur në fuqi.

Nocioni i tretë është që obligueshmërinë (*vaxhibin*) e pason dituria. Obligueshmëria e agjëritit të ashures, është kuptuar gjatë ditës, prandaj nuk ka qenë e mundur që të bëhet nijeti natën para agimit. Pra, obligueshmëria e nijetit u krijuar prej se ajo është ripërtërirë dhe është kuptuar. Në të kundërtën, do të ishin obliguar me atë që është e pamundur, e kjo nuk është e lejuar. Kanë thënë që e njëjta gjë është edhe kur konstatohet që gjatë ditës është shfaqur hëna e re e

autoritetet nuk janë të pajtimit se a është *merfu* apo *mevkuf*. Buhariu në Et-Taribus-sagir – in e vet (68), pasi që i ka caktuar dilemat e atyre të cilët e transmetojnë atë, ka thënë që forma e cila nuk është merru është më e drejtë. Tahaviu thotë: “Këtë hadith, hafidhët të cilët e transmetojnë atë nga Ibn Shihabi nuk ia përshkruajnë atë të Dërguarit (s.a.v.s.).” Sipas mendimit të tij, hadithet mi atë aq dallohen, sa që është dashur të konsiderohen të çrregulluar, që ka të bëjë me hadithin tjetër. Hadithin nga Aishja e shënojnë Darekutni (2/172) dhe Bejhekiu (4/203). Në senedin e tij është Abdullah b. Ubbad i cili është i panjohur dhe Jahja b. Ejubi i cili nuk është transmetues i fortë.

ramazanit. Agjërimi i asaj dite do të vlente me nijetin, i cili është bërë në përputhshmëri me konceptin e obligueshmërisë së agjëritimit. Në bazë të këtij konceptimi, bazohet edhe agjërimi i ashures. Ky është mendimi i shejhut tonë. Ky mendim është më i drejtë dhe më afër themeleve dhe rregullave Sheriatike. Atë e vërtetojnë edhe hadithet. Ai i bashkon argumentet në kundërshtim me atë i cili pohon se janë kundërthënëse. Ai liron edhe nga derogimi në të cilin thirren panevojshëm. Çdo konceptim tjetër, nëse pranohet, domosdoshmërisht i kundërvihet ndonjë rregulli Sheriatik, apo ndonjë transmetimi. Nëse i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i ka urdhëruar banorët e Kubas, që përsëri t'i falin disa nga namazet të cilat i kanë falur kah kibla e deroguar, sepse deri tek ata nuk ka arritur urdhri mbi ndërrimin e kibles, gjithashtu, deri te i cili nuk depërton obligueshmëria e agjëritimit ose nuk është në gjendje ta kuptojë kushtin e obligueshmërisë së tij, nuk do të urdhërohet që ta agjërojë atë. E as nuk mund të thuhet se i tilli nuk e ka përfillë obligimin e bërjes së nijetit para agimit, sepse obligueshmëria e tij e pason diturinë e obligueshmërisë së egzistimit të agimit. Kjo është e qartë dhe e dukshme skajshmërisht.

Padyshim që mënyra e konceptimit të përmendur është më e drejtë nga ai i cili pohon që agjërimi i ashures ka qenë farz dhe që ka qenë i lejuar agjërimi i tij me nijetin e bërë gjatë ditës, e që pastaj është deroguar obligueshmëria e tij dhe të gjitha ato që kishin të bënin me të, siç është lejimi i agjëritimit me nijetin ditor. Thjesht për shkak të asaj pse çdo gjë që ka të bëjë me diç, e pason atë diç. Andaj, nëse zhduket ajo që pasohet, ka për t'u zhdukur edhe ajo ditë që pason. Lejimi i agjëritimit të obliguar (*vaxhib*) me nijetin ditor nuk ishte specifiteti i agjëritimit të asaj dite, por obligueshmëri (*vaxhib*) e agjëritimit. Agjërimi i obliguar nuk ka humbur (deroguar) por është ndaluar të vlejë për ditën e caktuar (të ashures), tani është bartur nga një lokacion në tjetrin. Sipas kësaj, lejueshmëria apo moslejueshmëria e agjëritimit me nijetin ditor e pason në thelb vet bazën e agjëritimit, e jo ndonjë agjërim të caktuar.

Nocioni i përmendur është më i drejtë edhe nga mendimi i cili konsideron që agjërimi i ashures kurrë nuk ka qenë i obliguar (*vaxhib*). Këtë e pohojmë për atë sepse është konstatuar urdhëresa e tij, e vërtetuar me proklamacionin e përgjithshëm dhe e nënvizuar me urdhëresën atyre që hanin për të ndaluar së ngrëni. Të gjitha këto janë gjëra dhe argumente të qarta të cilat vërtetojnë dhe fuqizojnë obligueshmërinë e tij. Ibn Mes'udi thotë: "Pasi që është urdhëruar agjërimi i ramazanit, është lënë anash agjërimi i ashures." Është e njohur që rekomandimi i tij nuk është lënë anash në bazë të fakteve të cituara dhe jo të cituara. Nga e tëra kuptohet që vetëm obligueshmëria e tij është braktisur dhe është lënë anash, e Allahu më së miri e di.

Dilema e katërt është ajo që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Nëse kam për të jetuar vitin që pason, kam për ta agjëruar ditën e nëntë.” Ndërkaq, ai nuk e përjetoi vitin që pasoi, gjithashtu, Ibn Abbasi ka thënë, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka agjëruar ditën e nëntë. Të dy transmetimet i transmeton Ibn Abbasi dhe të dy transmetimet janë të besueshme.

Sidoqoftë, nuk ka kundërthënie në mes tyre, sepse është e mundur që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka agjëruar ditën e nëntë dhe që ka paralajmëruar që nëse do të jetë gjallë në vitin që pason, se ka për ta agjëruar atë. Ose është e mundur që Ibn Abbasi bazohej në atë që i Dërguari (s.a.v.s.) kishte vendosur ta bënte atë çka edhe ka premtuar, sepse është e lejuar të bazuarit e rezervuar mbi atë, d.m.th. i Dërguari do ta kishte bërë atë sikur ta kishte përjetuar vitin që pason. E gjithashtu, kjo është e lejuar edhe e përgjithësuar, nëse kjo dihet. Pa e pasur në konsiderim se për cilën mundësi është përcaktuar, nuk do të ketë përjashtime në mes këtyre dy transmetimeve.

Në dilemën e pestë tani më herët është përgjigjur në masë të mjaftueshme dhe nuk nevojitet përsëritja e tij.

Dilema e gjashtë janë fjalët e Ibn Abbasit: “...numëron, ndërsa ditën e nëntë agjëroi.” Kush me kujdes i vështron të gjitha transmetimet e Ibn Abbasit, ka për t’i larguar paqartësitë nga vetja dhe ka për ta parë gjerësinë e diturisë së Ibn Abbasit. Ai nuk ka konsideruar që dita e nëntë e muharremit është dita e ashures, por i ka thënë atij që e ka pyetur që ta agjërojë ditën e nëntë. Nuk i sqaronte më tutje, sepse pyetësi e dinte që dita e ashures ishte dita e dhjetë, ditë të cilën të gjithë njerëzit e konsiderojnë ditë e ashures. Me atë, Ibn Abbasi vetëm e ka porositur pyetësin që ta agjërojë edhe ditën e nëntë me ditën e ashures dhe ka thënë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) gjithashtu e ka agjëruar atë. Është e mundur që agjërimi i tillë i ashures është më i mirë, e është e mundur që është edhe i urdhëruar, e që i Dërguari (s.a.v.s.) ka vendosur që në të ardhmen ta agjëronte në atë mënyrë atë. Këtë e vërteton transmetimi të cilin e transmeton Ibn Abbasi, në të cilin qëndron: “Agjëronte një ditë përpara dhe një ditë pas ditës së ashures.”¹⁵⁰ Gjithashtu, Ibn Abbasi transmeton edhe transmetimin vijues: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na ka urdhëruar që ta agjërojmë ditën e ashures, ditën e dhjetë të (muharremit).” Të gjitha transmetimet që transmetohen nga ai mes vete plotësohen dhe vërtetohen.

Sipas kësaj, ashura mund të agjërohet në tre mënyra. Më së miri është që të agjërohet një ditë përpara dhe një ditë pas ditës së ashures.¹⁵¹ Agjërimi i ashures

¹⁵⁰ Shënon Bejhekiu (4/286), por zinxhiri i transmetuesve të tij është i dobët, siç është thënë më herët.

¹⁵¹ Nga Ibn Abbasi është vërtetuar transmetimi: “Agjëroni ditën e nëntë dhe të dhjetë!”

ditën e nëntë dhe ditën e dhjetë të muharremit është në shkallën e dytë të cilën e vërtetojnë numri më i madh i haditheve dhe në vendin e tretë është agjërimi vetëm i ditës së dhjetë. Agjërimi i vetëm ditës së dhjetë mund ta praktikojë vetëm ai i cili i kupton dobët transmetimet e përmendura dhe ai që nuk i përcjellë me kujdes shprehjet dhe rrugët e tyre. Konceptimi i tillë është larg nga gjuha dhe Sheriati. E Allahu udhëzon kah e drejta.

Disa dijetarë kanë pasuar metoda tjera dhe kanë thënë se qëllimi për realizimin e atij rituali është i qartë, por në mënyrën e kundërt në të cilën e kanë realizuar pasuesit e Librit. Kjo mund të arrihet në njërin nga dy mënyrat: të agjërohet dita e nëntë në vend të ditës së dhjetë, ose të agjërohen të dy ditët së bashku, sepse fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): “Nëse e përjetojë vitin e ardhshëm, do ta agjëroj ditën e nëntë”, i mbështesin mundësitë e përmendura. Ndërkaq, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) vdiq para se të na e sqaronte qëllimin e vet. Prandaj, nga kujdesi është më mirë të agjërohen dy ditët së bashku.

Ndërkaq, mendimi që e kemi cekur, nëse Allahu do, është më i drejtë sepse të gjitha transmetimet nga Ibn Abbasi tregojnë mbi atë sipas transmetimit që e shënon Ahmedi: “Dallohuni nga jehudët, prandaj agjëroni një ditë përpara apo një ditë pas ditës së ashures.”¹⁵² Dhe Tirmidhiu: “Na është urdhëruar që ta agjërojmë ashurën ditën e dhjetë.” Të gjitha ato e vërtetojnë rregullsinë e metodave që i kemi zbatuar, e Allahu më së miri e di.

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e kishte shprehi që të mos agjëronte ditën e ‘Arafatit në ‘Arafat. Kjo është vërtetuar nga ai në të dy *Sahihët*.¹⁵³

Transmetohet nga ai, që e ka ndaluar agjërimin e ditës së ‘Arafatit në ‘Arafat. Këtë e shënojnë nga ai autorët e *Sunenit*.¹⁵⁴

Në transmetimin e besueshëm nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që agjërimi i ditës së ‘Arafatit i fshinë mëkatet e vitit të kaluar dhe vitit të ardhshëm. Hadithin e shënon Muslimi.¹⁵⁵

¹⁵² Ndërkaq, hadithi është i dobët, siç kemi thënë më herët.

¹⁵³ Shënon Buhariu (4/206-207) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi i ditës së Arafatit dhe Muslimi (1123) në *Agjërimi*, kapitulli; Është e dëshirueshme që haxhiu të mos e agjërojë ditën e Arafatit nga Fadli, vajza e Harithit që disa njerëz tek ajo kanë replikuar rreth agjërimin të Resulullahut (s.a.v.s.) në Arafat. Njëra palë ka thënë që ka agjëruar, e tjetra që nuk ka agjëruar dhe unë ia dërgova një enë me qumësht derisa ai qëndronte mbi devenë dhe ai e piu atë.

¹⁵⁴ Shënon Ahmedi (2/304 dhe 446), Ebu Davudi (2440) dhe Ibn Maxhe (1732) nga Ebu Hurejre. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Mehdi el-Abdi el-Hixhri i cili është i panjohur.

Mos agjërimi i ditës së ‘Arafatit në ‘Arafat nga i Dërguari (s.a.v.s.) justifikohet me disa urtësi nga të cilat janë:

- që të jetë më i përgatitur dhe më i forte për të bërë dua;
- ngrënia gjatë udhëtimit është më mirë se agjërimi i agjërimin obligativ, e çfarë mund të themi tani për agjërimin e nafileve?;
- që ajo ditë ka qenë e premtë, e tani më e kishte ndaluar agjërimin vetëm të premtëve dhe dëshironte që njerëzit ta shihnin se ai nuk është duke agjëruar që në këtë mënyrë t’ua vërtetonte njerëzve ndalimin e të veçuarit të asaj dite me agjërim. E edhe nëse e ka agjëruar atë, e ka agjëruar për atë shkak që ka qenë ‘Arafat e jo e premtë.

Ibn Tejmijje, Allahu e mëshiroftë, ka pasur mendim të ndryshëm. Në të vërtetë, konsideronte që dita e ‘Arafatit është festë (Bajram) për ata që janë në ‘Arafat, sepse në ditë tubohen sikur që tubohen njerëzit në ditën e Bajramit. Ky tubim u përket vetëm atyre që janë në ‘Arafat. Qëndrimin e vet e vërteton me hadithin të cilin e shënon autori i *Sunenit*, e në të cilin thuhet: “Dita e ‘Arafatit, dita e parë e Bajramit dhe ditët që kalohen në Mina, janë festat tona, festat e pasuesve të Islamit.”¹⁵⁶

Është e njohur që dita e ‘Arafatit është festë për atë tubim, për shkak se tubohen dhe takohen në të. Allahu më së miri e di.

* * *

Transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka agjëruar shpesh të shtunën dhe të dielën. Në këtë mënyrë dëshironte të dallohej nga jehudët dhe të krishterët. Është shënuar në *Musned* dhe në *Sunenin e Nesaiut* nga Kurejbbe, shërbëroti i Ibn Abbasit, të ketë thënë se: “Ibn Abbasi dhe disa shokë të Resulullahut (s.a.v.s.) më dërguan te

¹⁵⁵ Shënon Muslimi (1162) në *Agjërimi*, kapitulli: Mustehab është të agjëruarit nga tre ditë për çdo muaj dhe ditën e Arafatit, nga Ebu Katade (r.a.).

¹⁵⁶ Shënon Tirmidhiu (773) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi qortueshmërinë e agjërimin gjatë ditëve të teshrikut. Ebu Davudi (2419) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi i ditëve të teshrikut, Nesaiu (5/252) në *Haxhi*, kapitulli: Ndalesa e agjërimin të ditës së Arafatit, nga Ukbe b. Amiri. Në tërësi hadithi është: “... sepse ato ditë janë ditët e ngrënies dhe pirjes.” Zixhiri i tij është i drejtë, e të besueshëm atë e konsiderojnë: Tirmidhiu, Ibn Hibbani (958) dhe Hakimi (1/434), e Dhehebi është i pajtimit me të.

Ummu Seleme, për ta pyetur se cilët ditë i Dërguari i Allahut sa.v.s. i ka agjëruar më së tepërmi. Ajo tha: “Të shtunën dhe të dielën. Thoshte se ato ditë janë festat e idhujtarëve, prandaj kam dëshirë që të mos identifikohem me ta.”¹⁵⁷ Rreth besueshmërisë së këtij hadithi ekzistojnë dilemma, sepse transmetohet nga Muhammed b. Umer b. Aliu, b. Ebu Talibi, hadithet e të cilëve disa nga kritikët e hadithit i refuzojnë. Abdulhakku në *El-Ahkamet* e veta thotë që hadithi nga Ibn Xhurejxhit, Abbas b. Abdullah b. Abbasi nga xhaxhai i tij Fadl, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka vizituar Abbasin në pronën e tij; e pastaj ka thënë që zinxhiri i tij është i dobët. Ibnul-Kattani thotë: “Me të vërtetë, hadithi është i dobët si edhe ka thënë, sepse nuk dihet gjendja e Muhammed b. Umerit.” Pastaj, e ka cekur hadithin e tij nga Ummu Seleme mbi agjërimin e të shtunës dhe të dieles dhe ka thënë: Abdulhakku mbi vlefshmërinë e tij nuk është deklaruar, ndërsa Muhammed b. Umeri i përmendur është i panjohur. Nga ai, atë e transmeton djali i tij Abdullah b. Muhammed b. Umeri, i cili gjithashtu është i panjohur. Përkrah të gjitha këtyre konsideroj se hadithi është hasen (i mirë), e Allahu më së miri e di.”

Shënojnë imam Ahmedi dhe Ebu Davudi nga Abdullah b. Busra es-Sulemi, nga motra e tij Es-Semame, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Mos e agjëroni të shtunën përveç nëse kjo është e obliguar. Dhe nëse ndokush nga ju nuk do të ketë asgjë përveç lëvores së rrushit, ose një rem druri, le ta përtyp atë.*”¹⁵⁸

Rreth dy haditheve të përmendura te dijetarët islam ekzistojnë dilema. Maliku Allahu e mëshiroftë thotë: “Kjo është gënjeshtër”, duke menduar mbi hadithin, të cilin e transmeton Abdullah b. Busr. Këtë nga ai e cek Ebu Davudi. Tirmidhiu thotë: “Ky është hadith i mirë.” Ebu Davudi thotë: “Ky është hadith i deroguar.” Nesaiu thotë: “Ky hadith është i ngatërruar.” Disa dijetarë thonë: Nuk ka përjashtueshmëri

¹⁵⁷ Shënojnë Ahmedi (6/323-324), Ibn Huzejme (2167), Ibn Hibbani (941), Hakimi (1/436) dhe Bejhekiu (4/313); nga Ibn Mubareku, nga Abdullah b. Muhammed b. Umeri, nga babai i tij, nga Kurejbe, nga Seleme. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë, sepse Abdullah Ibn Umerin dhe babain e tij të besueshëm e konsideron Ibn Hibbani dhe shumë transmetues transmetojnë prej tyre. Hafidhi në Fet’h ka thënë: “I Dërguari me fjalët në hadithin e përmendur: “... ato dy ditë janë festë”, aludon në të shtunën e cila është festë e jehudëve dhe të dielën si festë krishtere. Është e njohur që gjatë festave nuk agjërohet prandaj, ai i cili agjëronte që të mos identifikohet me të tjerë.” Nga të përmendurat mund të përfundohet që mendimi i disa juristëve shafii që është e qortuar ndarja e të shtunës dhe të dielës me agjërim, nuk është mirë. Është më me rëndësi që kjo të thuhet për të premtën, sepse mbi atë transmetohet hadithi i besueshëm. Sa i përket agjërimin të së shtunës dhe të dielës, më mirë është që të agjërohen sëbashku, e me të agjëruarit veç e veç, zbatohet urdhri i përgjithshëm në mos identifikimin me pasuesit e Librit.

¹⁵⁸ Shënon Ahmedi (6/368), Tirmidhiu (744), Ebu Davudi (2421), Ibn Huzejme (2164) dhe Bejhekiu (4/302). Zinxhiri i transmetuesve është i fortë. Ka vërejtje për shkak të çrregullimit i cili e zvogëlon vlerën e tij për atë pse transmetohet me rrugë të tjera, të cilat janë të drejta.

në mes këtij hadithi dhe hadithit të cilin e transmeton Ummu Seleme.” Ndalesa mbi agjërimin të shtunën ka të bëjë me veçimin e saj. Për atë shkak Ebu Davudi kaptinën në *Sunenin* e vet e ka titulluar dhe ka thënë: KAPITULLI mbi ndalesën e agjërimin vetëm të shtunave. Hadithi i cili flet mbi agjërimin asaj dite nga i Dërguari (s.a.v.s.) ka të bëjë me agjërimin e të shtunës dhe të dielës së bashku.” Më tutje kanë thënë: “Ndalesa e ngjashme është edhe agjërimi vetëm të premteve nëse me të nuk agjërohet edhe një ditë para apo pas të premtes.”¹⁵⁹ Në këtë mënyrë do të mënjanohet dilema tek ai që konsideron që agjërimi në atë ditë është një lloj i madhërimit të saj dhe në atë mënyrë do të identifikohet me pasuesit e Librit në lavdërimin e saj edhe përkundër asaj që veprimi i tij e përfshinë mosidentitetin e tij me ata në agjërimin e asaj dite. Kjo do të mund të pranohej nëse e shtuna do të agjërohej vetëm.

Ndërkaq, me këtë hadith pa kurrfarë dyshim kjo nuk synohet. Për këtë shkak, nëse e shtuna do të agjërohej me një ditë tjetër, atëherë në agjërimin e tij nuk do të ketë madhërim. Allahu më së miri e di.

* * *

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) nuk ishte agjërimi i vazhdueshëm dhe i pandërprerë. Mbi këtë madje ka thënë: “*Kush agjëron pandërprerë, i tilli as nuk ka agjëruar e as nuk ka ngrënë.*”¹⁶⁰ Me këtë nuk mendohet mbi atë i cili agjëron ditët që janë të ndaluara për të agjëruar. I Dërguari (s.a.v.s.) këtë e ka thënë si përgjigje ndaj atij që e ka pyetur: “Çfarë thua për atë që vazhdimisht agjëron?” Në përgjigjen atij që bënë haram nuk thotë që nuk ka agjëruar as që nuk ka ngrënë, sepse nga ai kuptohet që edhe agjërimi edhe ngrënia për të janë të njëjtë, domethënë, që as nuk dënohet e as nuk shpërblehet. Rasti i tillë nuk është me ata që agjërojnë agjërimin e ndaluar. Përgjigja e përmendur nuk përputhet me pyetjen mbi agjërimin e ndaluar. Gjithashtu, kjo pranohet edhe te ata që mendojnë se agjërimi i vazhdueshëm është mustehab, sepse kush agjëron vazhdimisht, ai bënë edhe mustehab edhe haram. Sipas mendimit të tyre, i tilli bënë mustehab kur i agjëron ditët të cilat është mustehab të agjërohen, ndërsa haram kur i agjëron ditët që janë të ndaluara të

¹⁵⁹ Shënon Buhariu (4/203) dhe Muslimi (1144) nga Ebu Hurejra (r.a.).

¹⁶⁰ Shënojnë Ahmedi (4/24) dhe Nesaiu në *Agjërimi*, kapitulli: Është i ndaluar agjërimi i vazhdueshëm, Ibn Maxhe (1705) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi agjërimin e vazhdueshëm nga Abdullah b. Esh-Shihhir. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, e të atillë atë e konsiderojnë edhe Ibn Huzejme (2150) edhe Hakimi (1/435) me të cilin është pajtuar edhe Dhehebiu.

agjërohen. Në secilën nga situatat e përmendura thuhet: “I tilli as nuk ka agjëruar, e as nuk ka ngrënë.” Sipas kësaj, është e dukshme që të kuptuarit e hadithit në mënyrën të përmendur është i gabuar.

Gjithashtu, ditët të cilat është e ndaluar të agjërohen Sheriati i ka përjashtuar dhe sipas Sheriatit nuk është i lejuar agjërimi i tyre. Ata ndaj Sheriatit janë si netët dhe si ditët e ciklit mujor. Prandaj, as’habët nuk kanë pyetur mbi agjërimin e tyre, sepse e dinin që ato nuk agjërohen, por edhe i Dërguari (s.a.v.s.) nuk do t’u ishte përgjigjur sikur të mos e dinin që është i ndaluar agjërimi i tyre me përgjigjen në vijim “i tilli as nuk ka agjëruar e as nuk ka ngrënë.” Në atë përgjigje nuk kemi sqarim mbi ndalesën.

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) rreth së cilës nuk ka dilemë, ka qenë se një ditë agjërim, një ditë ngrënie është më mirë se agjërimi i vazhdueshëm. Kjo është më e dashur për Allahun.

Ndërsa, agjërimi i përhershëm dhe kontinual është i qortuar (*mekruh*). Madje edhe nëse ai agjërim nuk do të ishte i qortuar (*mekruh*), do të duheshin tre supozime të papranueshme.

Njëri prej këtyre supozimeve është që ky agjërim është më i dashur tek Allahu, sesa agjërimi i cili agjërohet një ditë po, e një ditë jo, sepse agjërimi i tillë kërkon më tepër mund dhe përpjekje. Ndërkaq, ky konstatim është përjashtuar për shkak të hadithit të besueshëm, në të cilin thuhet: “Agjërimi më i dashur tek Allahu është agjërimi i Davudit (a.s.)”¹⁶¹ Domethënë, nuk ka agjërim më të mirë se agjërimi i Davudit (a.s.). Ose që agjërimi i pandërprerë të jetë në të njëjtën shkallë të shpërblimit me agjërimin e Davudit, çka gjithashtu është e papranueshme. Apo agjërimi i tillë të jetë mubah, ku qëndrimi ndaj tij është neutral, domethënë nuk është i rekomanduar e as i qortuar. Ndërkaq, edhe kjo është e pamundur, sepse kjo në librin e ceremonive nuk ekziston, për atë shkak pse njëra nga dispozitat juridike duhet të jetë e preferuar, e tjetra jo. Allahu më së miri e di.

Nëse thuhet: I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: Kush e agjëron ramazanin dhe atë e përcjellë duke i agjëruar edhe gjashtë ditë të muajit shevval do të konsiderohet që ka agjëruar tërë kohën (vitin).¹⁶²

¹⁶¹ Shënojnë Buhariu (3/14) në *Tehexhxhud*, kapitulli: Kush fle para syfyrit, dhe Muslimi (1159, 189) në *Agjërimi*, kapitulli: Është e ndaluar të agjërohet vazhdimisht, nga Abdullah b. Amr b. El-Asi.

¹⁶² Shënon Muslimi (1164) në *Agjërimi*, kapitulli: Është mustehab agjërimi i gjashtë ditëve të shevvalit pas ramazanit. Ebu Davudi (2433), Tirmidhiu (759) dhe Ibn Maxhe (1716) nga Ebu Ejjub el-Ensari (r.a.).

Për atë që agjëron nga tri ditë për çdo muaj, ka thënë që kjo i përgjigjet agjërimin të tërë jetës.¹⁶³ Të gjitha këto tregojnë që agjërimi i ndërprerë është më i mirë sesa ai që barazohet me të dhe që kjo është ajo që kërkohet, sepse shpërblimi për të është më i madh se shpërblimi të cilin agjëruesi e fiton për agjërimin të llojeve të tjera, ashtu që madje shpërblimet që fitohen për llojet e tjera të agjërimin krahasohen me shpërblimin e tij.

Është thënë: “Ky krahasim është i njëjtë edhe mbi çështjen e predestinimit. Kjo atë nuk e lejon në asnjë mënyrë, e lëre më që t’ia rekomandojë atë. Ky krahasim me të ka të bëjë vetëm me shpërblimin sikur ai të ishte mustehab. Argument për këtë gjendet në vet hadithin. Hadithi i përmendur cakton që agjërimi i tre ditëve për çdo muaj është në shkallën e agjërimin të tërë jetës. Domethënë, një vepër e mirë shpërblehet dhjetëfish. Agjëruesi i përmendur domethënë, do ta marr shpërblimin e atij i cili ka agjëruar treqind e gjashtëdhjetë ditë. Është e njohur se kjo është absolutisht e ndaluar, nga çka kuptohet që me këtë aludohet në arritjen e shpërblimit të tillë nëse do të supozohej që me sheriat është i lejuar agjërimi i njëpasnjëshëm, treqind e gjashtëdhjetë ditë. Rregulli i njëjtë vlen edhe për agjërimin e gjashtë ditëve të shevvalit, ku thuhet që agjërimi i tyre me agjërimin e ramazanit i përgjigjet agjërimin prej një viti. Pastaj, i ka cituar fjalët e ajetit në vijim:

{مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَثْمَالِهَا} [الأنعام: 160]

“Kush vjen me një (punë) të mirë, ai (në ditën e gjykimit) shpërblehet dhjetëfish...” [El-En’am: 160]

Domethënë, agjërimi i përmendur prej tridhjetë e gjashtë ditëve, i përgjigjet agjërimin prej treqind e gjashtëdhjetë ditëve, i cili pa kurrfarë dileme është i ndaluar. Nganjëherë, ndodh krahasimi i ngjashëm ku zakonisht është e pamundur të bësh atë me çka krahasohet, madje absolutisht e pamundur. Ky krahasim ceket vetëm nën supozimin se ai mund të zbatohet. Si shembull, mund të ceket rasti i njeriut i cili ka pyetur mbi veprën e cila i përgjigjet xhihadit, në çka i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë:

((هل تستطيع إذا خرج المجاهد أن تقوم ولا تقتر، وأن تصوم ولا تفطر؟))

“A mundesh, që kur muxhahidi niset në xhihad që të falesh pa ndërprerje dhe që të mos molisesh dhe të agjërosh e të mos hash?!”¹⁶⁴

¹⁶³ Shënon Buhariu (4/192) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi i tërë jetës dhe Muslimi (1159) nga Abdullah b. Amr el-Asi, e gjithashtu atë e transmeton edhe nga Ebu Katade nën numrin rendor (1162).

¹⁶⁴ Shënon Buhariu (6/3) në fillim të kapitullit: Mbi Xhihadin dhe Nesaiu (6719) nga Ebu Hurejre në të cilin qëndron: “Një njeri erdhi te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe tha: ‘Më trego për veprën e cila vlenë sa edhe xhihadi?’ Ai tha: ‘Nuk e njoh atë vepër. A mundesh që kur muxhahidi (luftëtari në rrugë të

Është e njohur që kjo zakonisht është e pamundur, sikurse në bazë Sheriatike që është i pamundur agjërimi i treqind e gjashtëdhjetë ditëve. Gjithashtu, ibadeti fisnik krahasohet me dy vepra të mira që të shprehej sa më mirë. Është thënë që namazi më i mirë është namazi i Davudit (a.s.). Ai është më i miri sesa falja tërë natën, në hadithin e qartë dhe të besueshëm thuhet: Ai i cili e fal sabahun dhe jacinë me xhemat krahasohet me atë i cili është falur tërë natën.¹⁶⁵

Nëse thuhet: E çfarë thoni për hadithin të cilin e transmeton Ebu Musa El-Eshariu, në të cilin qëndron: “Kush agjëron tërë jetën, Xhehennemi mbi të kështu ka për t’u shtrënguar dhe e shtrëngo i grushtin e vet.”¹⁶⁶ Hadithi është i shënuar në *Musnedin* e Ahmedit.

Është thënë që ekzistojnë dilema rreth kuptimit të hadithit. Disa thonë që Xhehennemi ka për t’iu ngushtuar aq që t’i bëhej sa më ngushtë në të, për shkak të asaj pse ia ka vështirësuar vetvetes dhe pse nuk e ka pasuar praktikën e të Dërguarit (s.a.v.s.), duke besuar se diç tjetër është më e mirë se ajo (praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.)). Ata e preferojnë këtë komentim për shkak të asaj, pse agjëruetit agjërimi ia ngushton rrugët e epshit, prandaj Allahu ka për t’ia ngushtuar Xhehennemin që për të të mos ketë vend në të. Të parët komentimin e vet e preferojnë për atë shkak, sepse komentimi i dytë nuk i përgjigjet konstruksionit gjuhësor, se, sikur të dëshirohej të vihej në pah kuptimi të cilin e përfaqëson grupi i dytë, do të ishte thënë: *dujjikat ‘anhu*. Ndërkaq, në hadith qëndron: *dujjikat ‘alejhi*, çka na udhëzon mbi atë se të përmendurit kanë për të qenë në Xhehennem dhe që ai atëherë ka për të qenë i ngushtuar. Pastaj qëndrimin e vet e vërtetojnë edhe me atë që komentimi i tyre tërësisht i përgjigjet haditheve që e gjykojnë agjërimin e pandërprerë dhe që ai agjëruetit që ka agjëruar llojin e tillë të agjërimit, në të vërtetë është joagjëruetit. Allahu më së miri e di.¹⁶⁷

Allahut) niset në luftë të shkosh në xhami dhe që të falesh pandërprerë dhe që të mos rraskapitesh dhe të agjërosh vazhdimisht?’ Njeriu tha: ‘Kush mund ta bëjë atë?!’ Shënon Muslimi (1878) në *Imar*, kapitulli: Vlera e shehadetit në rrugë të Allahut në versionin vijues: “Shembulli i muxhahidit në rrugë të Allahut është shembulli i agjëruetit i cili i lexon ajetet e Allahut duke mos u dobësuar, duke agjëruar dhe duke u falur gjithnjë derisa muxhahidi nuk kthehet nga rruga e Allahut.”

¹⁶⁵ Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (656) në librin *Mbi xhamitë*: Mbi shpërblimin mbi faljen e jacies dhe sabahut me xhemat nga Uthman b. Avfi (r.a.).

¹⁶⁶ Shënojnë Ahmedi në (4/414) dhe Bejhekiu (4/300), e zinxhiri i tij është i drejtë. Ibn Huzejme (2154, 2155) e konsideron të besueshëm.

¹⁶⁷ Pasi që e ka cekur hadithin e përmendur, Hafidhi në *Fet’h* (4/193) thotë: “Hadithi është i qartë që të përmendurit – Xhehennemi ka për t’iu ngushtuar, dhe që në të ka për ta pasur ngushtë për shkak se ka qenë i pamëshirshëm ndaj vetes dhe pse nuk e ka pasuar praktikën e të Dërguarit (s.a.v.s.), si dhe që ka besuar që diç tjetër është më e mirë se ajo. Ky është kërcënim i rrept, çka domethënë, që vepra e përmendur është e ndaluar.” Transmeton Abdurrezaku në *Musannef* (7871) nga Ibn Ujejne

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) vinte të gratë e veta dhe pyeste se a ka diç për të ngrënë. Nëse përgjigjeshin negativisht atëherë thoshte: “Domethënë, unë jam duke agjëruar.” Prandaj, nijetin për agjërimin e nafileve e bënte gjatë ditës. Ndonjëherë bënte nijet për agjërimin e nafiles, por pastaj e prishte agjërimin. Mbi të dy situatat na ka informuar Aishja (r.a.).

Hadithin mbi situatën e parë e shënon Muslimi, e mbi situatën e dytë Nesaiu.¹⁶⁸

Hadithi i cili në *Sunenet* është shënuar nga Aishja (r.a.) është: “Unë dhe Hafsa ishim duke agjëruar, por na është ofruar ushqimi ynë i preferuar dhe ne e prishëm agjërimin. Pastaj erdhi i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe Hafsa para meje e pyeti të Dërguarin mbi atë, e ajo ishte benjaminja e babait të vet. Ajo tha: “I Dërguari i Allahut, ne ishim duke agjëruar, neve na u ofrua ushqimi ynë i preferuar dhe ne e prishëm agjërimin?!” Ai tha: “Agjëroni atë ditë një ditë tjetër.””¹⁶⁹ Ky hadith nuk është i besueshëm.

Tirmidhiu thotë: “Atë e shënon Malik b. Enesi dhe Ma’meri nga Abdullah b. Umeri dhe Zijad b. Sa’di dhe nga hafidh të tjerë nga Zuhriu nga Aishja në versionin *mursel* duke mos e përmendur në të nga Urve. Kjo është më e drejtë. E shënojnë Ebu Davudi dhe Nesaiu nga Hajvel b. Shurejh, nga Ibn El-Hadi, nga Zumejli, shërbëtori i Urves, nga Urve, nga Aishja në versionin e bashkuar.” Nesaiu thotë: “Zumejli nuk është i njohur.” Buhariu thotë: Nuk dihet që Zumejli ka dëgjuar nga Urve, e as Jezid b. El-Hadi nga Zumejli, e as nuk mund të argumentohet me të.”

nga Harun b. Sa’di nga Ebu Amr es-sejbani (e transmetohet edhe nga Esh-Shejbani, çka është e shpifur) që ka thënë: “Ishim te Umer b. El-Hattabi, dhe i është shërbyer ushqimi. Një njeri u largua, e Umeri pyeti: ‘Çfarë ka?’ Ata thanë që është duke agjëruar. Umeri pyeti: ‘Çfarë agjërimi?’ Ata thanë: ‘Të vazhdueshëm.’ Umeri filloi ta qëllonte kokën me shkop duke i thënë: ‘Ha i pa fe (dehri).’ Shënon Hafidhi në *Fet’h* (4/193) nga Amr esh-Shejbani (emër i shpikur) që ka thënë: “Deri te Umeri depërtoi që njeriu është duke agjëruar vazhdueshëm. Shkoi te ai dhe filloi ta qëllonte me kamxhik duke i thënë: ‘Ha, o i pafe.’” Ia përshkruan Ibn Ebu Shejbe me zinxhir të mirë të transmetuesve.

¹⁶⁸ Hadithin e parë e shënon Muslimi (1451) në *Agjërimi*, kapitulli: Është i lejuar agjërimi ditor nafile me nijetin para dite, e tjetrin e shënon Nesaiu (4/194). Atë, gjithashtu e shënon Muslimi si plotësim për hadithin e parë.

¹⁶⁹ Shënon Tirmidhiu (735) në *Agjërimi*, kapitulli: Kush e ka të lejuar të agjërojë ditën e parë agjëruar. Ahmedi (6/263) nga Kethir b. Hishami nga Xhafer b. Burkan nga Zuhriu nga Urve, nga Aishja. Atë e shënon edhe Ibn Hazmi në *Muhal* (6/270) edhe e ka fuqizuar atë. Shënon edhe Tahaviu (2/109), Ibn Hibbani (951) nga Xherrir b. Hazimi nga Jahja b. Seidi nga Amri nga Aishja. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Shënon Ebu Davudi (2457) nga Hajv shërbëtori i Urves, nga Urve b. Zubejri nga Aishja. Shënon edhe Maliku (1/306) nga Ibn Shihab ez-Zuhriu në versionin *mursel*. Shiko Nasbur-raje (2/264-267).

I Dërguari (s.a.v.s.) kur agjëronte dhe vinte te ndokush, nuk e prishte agjërimin, por vazhdonte të agjëronte.

Kështu, transmetohet që ka ardhur te Ummu Sulejme, ajo i kishte ofruar hurme dhe tëlyen, në çka ai ka thënë: “I ktheni tëlyenin dhe hurmat e juaja në vendin e vet, sepse unë jam duke agjëruar.”¹⁷⁰

Ummu Sulejme për të Dërguarin (s.a.v.s.) ishte si ndokush nga familja e tij. Me transmetim të besueshëm në *Sahihun* nga Ebu Hurejre (r.a.) transmetohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ))

“Kur ndokush nga ju ftohet për të ngrënë, derisa është duke agjëruar, le të thotë: “Unë jam duke agjëruar.””¹⁷¹

Sa i përket hadithit të cilin e shënon Ibn Maxhe, Tirmidhiu dhe Bejhekiu nga Aishja (r.a.), të cilin ia përshekruan të Dërguarit (s.a.v.s.), e në të cilin thuhet: “Kush shkon te ndokush, të mos agjërojë pa lejen e tij.”¹⁷² Për të Tirmidhiu thotë: “Ai hadith është i refuzuar, sepse nuk e di që ndonjëri nga transmetuesit e besueshëm transmeton nga Hisham b. Urve.”

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) e konsideronte të qortuar agjërimin vetëm të premtëve. Këtë e vërtetonte edhe verbalisht edhe praktikisht. Me transmetim të besueshëm është vërtetuar ndalesa e agjërimit vetëm të premtëve. Xhabir b. Abdullahu¹⁷³, Ebu Hurejre, Xhuvrejrija, vajza e Harithit, Abdullah b. Amri, Xhunade el-Ezdi dhe të

¹⁷⁰ Shënon Ahmedi (3/108, 188, 248) dhe buhariu (4/198) në *Agjërimi*, kapitulli: Kush e viziton ndokënd, e nuk e prish agjërimin tek ai, nga Enesi (r.a.).

¹⁷¹ Shënon Muslimi (1159) në *Agjërimi*, kapitulli: Kur agjëruesi ftohet që të hajë, le të thotë: “Unë agjëroj.”

¹⁷² Shënon Tirmidhiu (789). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ejjub b. Vahid el-Kufi i cili është transmetues i refuzuar. Shënon Ibn Maxhe (1763). Në zinxhirin e tij është Ebu Bekër el-Medeni, i cili gjithashtu është transmetues i dobët.

¹⁷³ Këtë transmetim të Xhabirit e shënon Buhariu (4/203), Muslimi (1144), Ebu Davudi (2420) dhe Tirmidhiu (743). Transmetimin e Xhuvrejrijës e shënojnë Buhariu (4/203) dhe Ebu Davudi (2422). Transmetimin e Abdullah b. Amrit e shënojnë Ibn Huzejme (2164) dhe Ibn Hibbani (957), e transmetimin e Xhumadit e shënojnë Ahmedi dhe Nesaiu.

tjerët, transmetojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) derisa ishte mbi minber, ka pirë për t'ju treguar në këtë mënyrë që nuk agjëronte të premteve. Këtë e shënon Ahmedi duke e arsyetuar ndalesën e tij për agjërimin e të premteve, me atë sepse e premtja është festë. Imam Ahmedi shënon hadithin nga Ebu hurejre (r.a.) që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((يَوْمُ الْجُمُعَةِ يَوْمٌ عِيدٌ، فَلَا تَجْعَلُوا يَوْمَ عِيدِكُمْ يَوْمَ صِيَامِكُمْ إِلَّا أَنْ تَصُومُوا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ))

*“E premtja me të vërtetë është festë. Prandaj mos bëni që festa e juaj të bëhet ditë e agjërimit, nëse nuk e agjëroni një ditë përpara ose pas saj.”*¹⁷⁴

Nëse vërehet dhe thuhet që me festë nuk festohet një ditë përpara dhe një ditë pas saj, do të thuhet që e premtja i ngjanë festës. Për shkak të ngjashmërisë së saj me festën, ka ardhur ndalesa e agjërimit të qëllimshëm. Prandaj, nëse agjërohet një ditë përpara ose pas saj, nuk do të konsiderohet që qëllimisht e ka veçuar me agjërimin. Atëherë, statusi i agjërimit të tij do ta ketë statusin e agjërimit të një muaji, apo dhjetë ditëve të agjëruara të muajit, apo të statusit të agjërimit të Davudit, apo agjërimit të ditës së ‘Arafatit dhe të ashures, nëse qëllojnë të premteve. Agjërimi i tij nuk është i ndaluar gjatë atyre ditëve.

Nëse ndokush kundërshton dhe thotë, çfarë do të bëni me transmetimin i cili transmetohet nga Abdullah b. Mes’udi, që ka thënë: “Nuk e kam parë kurrë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke agjëruar të premteve.” E shënojnë autorët e *Suneneve*.¹⁷⁵ Do të thuhet: “Ne atë e pranojmë nëse konstatohet që është i besueshëm, duke qenë se duhet të kuptohet me hadithet e tjera, domethënë që e ka agjëruar të premtën duke agjëruar një ditë përpara dhe një ditë pas saj. Ndërkaq, kemi për ta refuzuar nëse nuk është i besueshëm. Ky hadith është garbi (*raretet*). Tirmidhiu ka thënë: “Ky hadith është hasen-garib.”

¹⁷⁴ Shënon Ahmedi (2/303, 532). Ibn Huzejme (2161) dhe Hakimi (1/431) nga Amr b. Ludejn el-Eshari nga Ebu Hurejre. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ebu Bishr esh-Shami, transmetues i panjohur. Atë e ka cekur edhe Hejthemi në *El-Mexhmeun* (3/199) nga Amir b. Ludejni el-Eshari dhe ka thënë që atë e shënon Bezzari dhe që zinxhiri i transmetuesve është i mirë (hasen).

¹⁷⁵ Shënon Tirmidhiu (742) në *Agjërimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi agjërimin të premteve. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) NË I'TIKAF

في هديه صلى الله عليه وسلم في الاعتكاف

Pasi që rregullsia e zemrës dhe qëndrueshmëria e tij deri tek Allahu varet nga madhësia e të drejtuarit të tij kah Allahu dhe përmirësimi i gjendjes së tij, që t'i dorëzohej tërësisht Atij, këndellja e zemrës arrihet vetëm me të drejtuarit e saj kah Allahu. Konsumimi i tepruar i ushqimit, të shoqëruarit e tepruar me njerëz, të folurit e tepruar dhe gjumi i tepruar, janë gjërat që e përkeqësojnë gjendjen e tij, i shpërndajnë mendimet e tij në çdo anë dhe e zbrapsin atë nga rruga e tij kah Allahu i Lartësuar, ose e ngadalësojnë ose e ndalojnë tërësisht atë. Prandaj, i Gjithëfuqishmi dhe i Gjithëmëshirshmi, nga mëshira ndaj robërve të Vet, u ka urdhëruar agjërimin, diç nga çka do të lirohen nga ushqimi dhe lëngu i tepruar dhe to t'i zbrazë nga zemra e tij koktejet e ndryshme të epshit dhe pasionit, të cilët e pengojnë zemrën në rrugën e tij kah Allahu i Lartësuar. Ka urdhëruar që të agjërohet, aq sa nevojitet që njeriu të ketë dobi nga ai edhe në këtë edhe në botën tjetër, që ai të mos i shkaktonte dëm dhe që ai të mos e ndante atë nga interesat e kësaj dhe botës tjetër.

Ua ka urdhëruar gjithashtu edhe 'itikafin, me qëllim që zemra t'i dorëzohej tërësisht Allahut, që t'i përkushtohej tërësisht, që të mbetet vetëm me Të, që të kthehet tërësisht nga krijesat dhe që t'i kthehet vetëm Atij, të Lartësuarit.

Që përkujtimi ndaj Tij, dashuria ndaj Tij dhe kthimi i tërësishëm tek Ai, ta zënin vendin e brengave dhe mendimeve të tij. Që ato të fillonin të dominonin në zemrën e tij. Që mendimet e tij të jenë të zëna vetëm me Te dhe që të mendoj vetëm mbi atë, se si ka për ta arritur kënaqësinë e Tij dhe si ka për t'iu afruar Atij. Në atë mënyrë, miqësinë e njerëzve ta zëvendësojë me miqësinë e Allahut dhe që në këtë mënyrë të përgatitet që kjo miqësi t'i bëjë dobi ditën e vetmisë në varr, kur nuk do ketë kurrfarë miku, e as asgjë që do ta gëzonte atë përveç Tij. Kjo pikërisht është intencioni më i madh i 'itikafit.

Pasi që ky qëllim plotësohet vetëm me agjërim, 'itikafi është i caktuar në ditët më të zgjedhura të agjërit d.m.th. dhjetë ditët e fundit. Nga i Dërguari (s.a.v.s.) nuk

transmetohet që ndonjëherë ka qenë në 'itikaf, e që nuk ka agjëruar. Madje edhe Aishja ka thënë: لا اعتكاف إلا بصوم "Nuk ka 'itikaf pa agjërim."¹⁷⁶

Allahu askund nuk e ka përmendur 'itikafin pa agjërim, e edhe i Dërguari atë e bënte vetëm me agjërim. Preferohet mendimi i shumicës së të parëve tanë të mirë (selefëve) për shkak të fuqisë së argumentit, që agjërimi është kusht për rregullsinë e 'itikafit. Këtë mendim e ka preferuar edhe shejhul-islam Ibn Tejmije.

Sa i përket të folurit të pa nevojshëm, si ilaç për atë, ummetit i është caktuar të përmbajturit e gjuhës nga të gjitha, nga çfarë nuk ka dobi në atë botë.

Për gjumin e tepruar, muslimanëve u është caktuar namazi i natës në të cilën më i mirë është vigjilimi, pasojat e të cilit janë më falënderuese.

Të qëndruarit e këtyllë zgjuar, nga i cili ka dobi zemra dhe trupi dhe nuk bien ndesh me interesin e njeriut, është i arsyeshëm. Themelet e ushtrimeve shpirtërore të sufetit dhe të asketët themelohen pikërisht mbi katër shtyllat e përmendura. Më i lumturi prej tyre ka për të qenë ai i cili ka për ta pasuar drejtimin muhamedan dhe nuk devijon si ata që kanë devijuar dhe as nuk e lë pas dore sikur që e kanë lënë ata. Pasi që tani më e kemi cekur se si ka qenë praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) në të agjëruarit, namazi dhe të folurit, në radhët në vijim do ta cekim praktikën e tij të 'itikafit'.

"I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) deri në vdekje i kalonte dhjetë ditët e fundit të ramazanit në 'itikaf'."¹⁷⁷ "Një herë, atë nuk e ka bërë dhe i ka kompensuar në muajin shevval."¹⁷⁸

¹⁷⁶ Shënon Abdurrezaku (8037) në *Itikaf* në versionin vijues: "Kush shkon në itikaf është i obliguar të agjërojë." Nga Thevriu nga Habib b. Ebu Thabiti nga Ata' nga Aishja. Shënon Ebu Davudi (2473) në *Agjërimi*, kapitulli: Ai i cili është në itikaf e viziton të sëmurin, Bejhekiu (4/315) dhe Darekutni (247) që Aishja ka thënë: "Është sunnet që ai i cili është në itikaf të mos e vizitojë të sëmurin, që të mos merr pjesë në xhenaze, që të mos e prek gruan dhe as të mos ketë marrëdhënie me të, të mos dalë vetëm për ndonjë domosdoshmëri, që nuk ka itikaf pa agjërim dhe që itikafi mund të mbahet vetëm në xhaminë qendrore." Zinxhiri i transmetuesve është i fortë. Itikafin gjatë kohës së agjërit e kushtëzojnë edhe Ibn Umeri edhe Ibn Abbasi. Atë transmetim e shënon Abdurrezaku në *Musannef* (8033) nga Ibn Umeri dhe Ibn Abbasi. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, e këtë e mendim e mbështet edhe Maliku, Evzaiu dhe juristët hanefitë. Mbi këtë çështje, nuk kemi qëndrim unik të Ahmedit dhe Is'haku, *Tehdhibus-suneni* (3/344, 349) nga autori.

¹⁷⁷ Shënojnë Buhariu (4/235-236) në *Itikaf*, kapitulli: Itikafi në dhjetë ditët e fundit të ramazanit dhe Muslimi (1172) në *Itikaf*, kapitulli: Itikafi në dhjetë ditët e fundit të ramazanit nga Aishja (r.a.).

¹⁷⁸ Shënojnë Buhariu (4/244-245) në *Itikaf*, kapitulli: Itikafi në shevval dhe Muslimi (1173) gjithashtu nga Aishja.

Njëherë në ‘itikaf i ka kaluar dhjetë ditë e para të ramazanit, pastaj të tretën e dytë të ramazanit, pastaj dhjetë ditë e fundit të ramazanit duke e pritur Lejletul-kadrin. Pastaj i është thënë, që ajo natë është në të tretën e fundit¹⁷⁹ të ramazanit mandej tërë jetën e vet deri në vdekje ato ditë i kalonte në ‘itikaf.

Urdhëronte që në xhami të përgatitej vendi për ‘itikaf, që të mund të vetmohej me Zotin e vet. Kur dëshironte të hynte në ‘itikaf, e falte namazin e sabahut pastaj hynte në ‘itikaf. Me një rast, kishte urdhëruar që t’i përgatitej vendi për ‘itikaf dhe ai ishte përgatitur. Pastaj, atë e urdhëruan edhe gratë e tij dhe edhe atyre u ishte përgatitur. Pasi që e fali sabahun shikoi dhe i pa tendat, andaj kishte urdhëruar që tenda e tij të hiqet dhe gjatë atij ramazani nuk ka qenë në ‘itikaf por atë e kreu në të tretën e parë të muajit shevval.¹⁸⁰

Për çdo vit i kalonte nga dhjetë ditë në ‘itikaf. Ndërkaq, në vitin kur është shpërngulur, ai i kaloi njëzet ditë në ‘itikaf. Xhibrili (a.s.) për çdo vit ia lexonte Kur’anin nga një herë, derisa atë vit ia lexoi dy herë. Ai gjithashtu për çdo vit para Xhibrilit e lexonte Kur’anin nga një herë, derisa atë ditë përpara tij e lexoi dy herë.¹⁸¹

Kur vendoste të hynte në ‘itikaf, hynte vet. Derisa ishte në ‘itikaf në shtëpinë e vet hynte vetëm për shkak të nevojave fiziologjike. Nga xhamia e fuste kokën e vet në dhomën e Aishes, e ajo ia lante kokën dhe ia krihte flokët, ai atëherë ishte në xhami, e ajo ishte me ciklin mujor.¹⁸² Derisa ishte në ‘itikaf, atë e vizitonin ndonjëra nga gratë e tij. Kur ktheheshin në shtëpi, ai i përcillte ato. Kjo ndodhte natën.¹⁸³ Nuk

¹⁷⁹ Shënon Muslimi (1167, 215) në *Agjërimi*, kapitulli: Vlera – rëndësia e Lejletul-kadrit, sqarimi i vendit të tij dhe i kohës nga Ebu Se’id el-Hudriu.

¹⁸⁰ Shënon Buhariu (4/238-239) në *Itikaf*, kapitulli: Itikafi femërorë dhe Muslimi (1173) në *Itikafi*, kapitulli: Kur mutekifi hynë në itikaf.

¹⁸¹ Shënojnë Buhariu (9/42) në *Vlera e Kur’anit*, kapitulli: Xhibrili i lexonte Kur’an të Dërguarit (s.a.v.s.) (4/245) në *Itikaf*, kapitulli: Itikafi në të tretën e tretë të ramazanit, Darimi (2/27), Ahmedi (2/336, 335) dhe Ibn Maxhe (1769) nga Ebu Hurejre.

¹⁸² Shënojnë Maliku (1/312), Buhariu (4/236) dhe Muslimi (297) në *Hajd*, kapitulli: Gruaja e kaa të lejuar që t’ia laj kokën burrit të vet gjatë menstruacioneve.

¹⁸³ Shënon Buhariu (4/240, 242) në *Itikaf*, kapitulli: A guxon mutekifi të dalë për shkak të nevojave të veta deri te dyert e xhamisë, dhe në kapitullin: Vizita e gruas të bashkëshorti i vet, derisa është në itikaf; dhe Muslimi (2175) në *Selam*, kapitulli: Sqarimi që është mustehab për atë i cili e sheh dikë vet me ndonjë grua që të thotë: “Kjo është vajza e këtij dhe e këtij”; nga Safijja që ka thënë: “I Dërguari ishte në itikaf, dhe shkova natën që ta vizitoja. Kur u nisa, u ngrit që të më përcillte. Ajo ishte duke banuar në shtëpinë e Usama b. Zejdit. Në atë moment qëlluan dy njerëz nga ensarët. Kur e pamë të Dërguarin, ata nxituan, e i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Ngadalë. Kjo është Safijja, vajza e Hujjes.” Ata thanë: “SubhanAllah, i Dërguari i Allahut!” Ai tha: “Me të vërtetë shejtani qarkullon

kishte marrëdhënie me gratë, as nuk i puthte ato, as nuk bënte çfarëdo qoftë derisa ishte në 'itikaf. Kur hynte në 'itikaf, ia shtronin shtratin në vendin ku e kalonte 'itikafin. Kur dilte për shkak të nevojës së vet kalimthi kalonte afër të sëmurit por nuk kthehej tek ai e as nuk pyeste për të.¹⁸⁴ Me një rast 'itikafin e kalonte në kubënë Turke dhe në dyert e tij e vendoste një hasur.¹⁸⁵ Të tëra këto i bënte i Dërguari (s.a.v.s.) që ta arrinte esencën dhe thelbin e 'itikafit, të kundërtën e asaj që e bëjnë të paditurit, të cilët nga 'itikafi bëjnë vend shoqërimi dhe vizita, ku bisedohet dhe kalohet koha. Ndërkaq, këto janë dy lloje të ndryshme të 'itikafit. Allahu na ndihmoftë.

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË KRYERJES SË HAXHIT DHE UMRES

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّهِ وَعُمْرِهِ

Umra - العمرة

I Dërguari (s.a.v.s.) pas Hixhrit i ka kryer katër umre dhe të gjitha këto në muajin dhul-ka'de. Umra e parë është umra Hudejbijase, të cilën e ka kryer vitin e gjashtë të Hixhrit. Ndërkaq, mushrikët atë nuk e lënë t'i afrohej Ka'bes dhe ai i theri devetë në vendin nga i cili është kthyer në Hudejbije. Ai dhe as'habët e tij i rrojtën kokat dhe u liruan nga Ihramet. Pastaj atë vit u kthyen në Medine.¹⁸⁶

Umra e dytë është umra el-kadijje, të cilën e kreu vitin pas kthimit nga Hudejbije. Atëherë, ka hyrë në Mekke dhe aty ka qëndruar tre ditë, e pasi që i ka kryer ritualet e umres, ka dalur prej saj. Rreth pyetjes së kësaj umre, ekzistojnë dilemat. Se a ka qenë ajo kompensim për umren gjatë të cilës janë kthyer vitin e kaluar, apo ajo ka qenë umra tërësisht e re? Mbi këtë pyetje dijetarët Islam kanë dy mendime. Nga Imam Ahmedi transmetohen dy transmetime. Në njërin qëndron se ajo ka qenë kompensim, e ky është methhebi edhe i Ebu Hanifes, Allahu e mëshiroftë. Në transmetimin tjetër, qëndron që kjo umre nuk ka qenë kompensim, ky është mendimi i Malikut, Allahu e mëshiroftë.

në gjakun e njeriut. Unë frikohem që në zemrat e tuaja të mos e futë ndonjë të keqe.”” Apo ka thënë: “...diç!”

¹⁸⁴ Shënon Ebu Davudi në (2472) në *Agjërimi*, kapitulli: Mutefik u viziton të sëmurin nga Aishja. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Lejth b. Ebu Sulejmi, transmetues i dobët.

¹⁸⁵ Shënon Muslimi (1167, 215) nga Seidi. Kubbja turke është kube e vogël e punuar nga leshi i presuar.

¹⁸⁶ Shënon Buhariu (7/385) nga Bera' dhe (391) nga Ibn Umeri.

Ata që konsiderojnë se kjo umre ka qenë kompensim, mendimin e vet e fuqizojnë me atë sepse ajo edhe quhet *umretul-kada* (umra plotësuese). Dhe thonë se vet emri flet për statusin juridik.

Të tjerët thonë se fjala *el-kada* (marrëveshja) e prejardhur nga *el-mukadah* (të gjykuarit), sepse i Dërguari është marrë vesh me Mekkasit që ta kryej atë, e jo që ta kompensojë nga fjala *kada-kadaen*. Prandaj, për atë shkak, siç thonë, është quajtur *umretul-kadijjeti* (umra me marrëveshje). Numri i atyre që u ishte ndaluar qasja në Ka'be ishte njëmijë e katërqind. Ndërkaq, të gjithë ata nuk kanë qenë në umren me marrëveshjen (*umretul-kadijjeti*) nga mund të përfundohet se ajo nuk ka qenë umra plotësuese, sepse asnjëri prej tyre nuk do ta kishte lënë. Dhe ky mendim është më i drejtë, sepse i Dërguari i Allahut asnjërit që ka qenë me të nuk i ka urdhëruar që ta bënte umren e pakryer.¹⁸⁷

Umra e tretë e të Dërguarit (s.a.v.s.) është ajo të cilën e ka kryer së bashku me haxhin. Kjo është vërtetuar me më tepër se dhjetë argumente, të cilët nëse Zoti do, kemi për t'i cituar shumë shpejt.

Umra e katërt e tij është umra e Xhiranës të cilën e ka kryer kur ka shkuar në Hunejn. Duke u kthyer nga Xhirani, e kishte bërë nijet ta kryej umren dhe nga ajo anë ka hyrë në Mekke.¹⁸⁸

Në të dy *Sahihët* shënohet nga Enes b. Maliku të ketë thënë se:

((اعتمر رسول الله صلى الله عليه وسلم أربعَ عُمَرٍ، كُلُّهُنَّ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، إِلَّا الَّتِي كَانَتْ مَعَ حَجَّتِهِ: عُمْرَةٌ مِنَ الْحُدَيْبِيَّةِ أَوْ رَمَنْ الْحُدَيْبِيَّةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمْرَةٌ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمْرَةٌ مِنَ الْجِعْرَانَةِ حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمْرَةٌ مَعَ حَجَّتِهِ))

¹⁸⁷ Suhejli thotë: “Ajo umre është quajtur umretul kade për atë pse për te është marrë vesh me Kurejshitët, e jo për atë që të kompensohej për urren për të cilën janë penguar që të vinë në Meke, sepse ajo umre nuk është prishur që do të duhej të kompensohej. Ajo ishte umre valide. Për atë shkak, ia përshkruajnë të Dërguarit që i ka bërë katër umre.” Ky mendim preferohet edhe për atë pse ajo umre është quajtur kisas (masë ndëshkuese). I Lartësuarit ka thënë: [El-Bekare: 194] Ky ajet është shpallur me rastin e saj në bazë të asaj që transmetojnë Ibn Xherriiri dhe Abd b. Humejd me zinxhir të besueshëm transmetuesish nga Muxhahidi çka kategorikisht e vërteton edhe Sulejman et-Tejmi në veprën e vet El-Megazi.

¹⁸⁸ Shënon Tirmidhiu (935) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi urren xhiranase, Ebu Davudi (1996) në *Ritualet*, kapitulli: Ajo e cila e bënë nijet urren bëhet me menstruacione dhe e zë haxhi. Nesaiu (5/199-200) në *Haxhi*, kapitulli: Hyrja në Meke natën nga Mikresh el-Ka'bi (r.a.). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Seid b. Muzahim të cilin Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm. Transmetuesit tjerë të tij janë të besueshëm. Tirmidhiu për këtë hadith të tij thotë që është hasen.

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre. Të gjitha në dhul-ka'de përveç asaj që e ka kryer me haxhin. Ato umre janë: umra të cilën e ka kryer nga Hudejbijje apo gjatë kohës së Hudejbijjes në muajin dhul-ka'de, umra të cilën e ka kryer vitin vijues, në muajin dhul-ka'de. Umra e Xhiranës kur e ka ndarë prenë që e kanë konfiskuar në Betejën e Hunejnës në muajin dhul-ka'de dhe umra të cilën e ka kryer së bashku me haxhin.”¹⁸⁹

Hadithi i përmendur nuk është në kontradiktë me atë që është shënuar në të dy *Sahihët* nga Bera' b. Azibi, që ka thënë:

((اعتمر رسول الله صلى الله عليه وسلم في ذي القعدة قبل أن يحجَّ مرتين))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), para se ta kryente haxhin, i ka kryer dy umre në muajin dhul-ka'de”¹⁹⁰, sepse ai aludon mbi umret e pavarura (të veçanta) që i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.). Ato kanë qenë pa kurrfarë dileme dy umre, sepse umra e haxhit kiran nuk ka qenë e pavarur ndërsa umra e Hudejbies nuk i është lejuar, prandaj nuk e ka plotësuar atë. Për atë, Ibn Abbasi ka thënë:

((اعتمر رسول الله صلى الله عليه وسلم أربع عُمرَ: عُمرَ الحُدَيْبِيَّةِ، وعُمرَ القضاءِ مِنْ قَابِلٍ، والثالثة من الجِعْرَانَةِ، والرابعة مع حَجَّتِهِ))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre: hujdejbijase, kadaijase, xhiranijase dhe të haxhit.”¹⁹¹ Shënon Imam Ahmedi.

Gjithashtu, nuk ka kundërthënie në mes fjalëve të Enesit, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer të gjitha umret në (muajin) dhul-ka'de përveç asaj që e ka kryer me haxhin dhe fjalëve të Aishes dhe të Ibn Abbasit se i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer umret në muajin dhul-ka'de, për atë pse koha e fillimit të kryerjes së umres kiran ka qenë në dhul-ka'de, ndërsa koha e përfundimit të saj në dhul-hixhxhe, me përfundimin e

¹⁸⁹ Shënon Buhariu (3/478) në *Haxhi*, kapitulli: Sa umre i ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.), në *Xhihadi*, kapitulli: Kush e ndante prenë në betejat e të Dërguarit s.a.v.s dhe në udhëtimet, në fushatat luftarake, kapitulli: Beteja e Hudejbijes, Muslimi (1253) në *Haxhi*, kapitulli: Numri i umreve të Resulullahut (s.a.v.s.) dhe koha e kryerjes së tyre, Tirmidhiu (815) dhe Ebu Davudi (1994).

¹⁹⁰ Shënon Buhariu (3/479) në *Umre*, kapitulli: Sa umre i ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.), kapitulli: Bartja e armëve nga ana e ati që është në ihrame, në *Suhl*, kapitulli: Siç shkruhet: kjo është ajo sipas së cilës e ka nënshkruar armëpushimin ky dhe ky, në *Xhihad*, kapitulli: Armëpushimi për tre ditë në *Fushatat luftarake*, kapitulli: Umretul-kada, e në përmbledhjen e Muslimit nuk e kemi gjetur atë.

¹⁹¹ Shënon Ahmedi në (2211), Tirmidhiu (816) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi numrin e umreve të cilat i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.), Ibn Maxhe (3003) në *Ritualet*, kapitulli: Sa umre i ka kryer i Dërguari s.a.v.s dhe Ebu Davudi (1993) në *Haxhi*, kapitulli: Umra. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

haxhit. Sipas kësaj, Aishja dhe Ibn Abbasi kanë informuar mbi fillimin e kohës së kryerjes së tyre, ndërsa Enesi mbi përfundimin e saj.

Sa i përket fjalëve të Ibn Umerit që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre, e njëjërën prej tyre në muajin rexheb, mund të thuhet se ka qenë lapsus i tij. Pasi që ka kuptuar këtë, Aishja ka thënë: “Allahu e mëshiroftë Abdurrahmanin. I Dërguari i Allahu (s.a.v.s.) kurrë nuk i ka kryer umret, e që ai të mos ketë qenë me të dhe kurrë nuk e ka kryer atë në muajin rexheb.”¹⁹²

Sa i përket transmetimit të cilin e shënon Darekutni nga Aishja që ka thënë: “Jam nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në umre gjatë ramazanit. Gjatë udhëtimit nuk agjëronte, e unë agjëroja, ai i shkurtonte namazet e unë nuk i shkurtoja, prandaj thash: “Unë të jap përparësi ty mbi prindërit e mi, ti nuk agjëroje e unë agjëroja, ti i shkurtoje namazet ndërsa unë nuk i shkurtoja?!” Ai tha: “Bukur ke vepruar.”¹⁹³ Ky hadith është i gabuar, sepse i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kurrë nuk e ka kryer umren në ramazan. Numri i umreve që i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.) dhe koha e tyre është e njohur dhe saktë e precizuar. Ne themi, Allahu e mëshiroftë nënën e besimtarëve. Ajo vet ka thënë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kurrë nuk i ka kryer umret në dhul-kade.¹⁹⁴ E shënon Ibn Maxhe dhe të tjerët.

Përgjithësisht është pranuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre. Sikur të pranohej që umren e ka kryer edhe në muajin rexheb, atëherë do të bëheshin pesë umre. Por, sikur të pranohej që edhe gjatë ramazanit e ka bërë umren, atëherë do të bëheshin gjashtë umre.

Mund të thuhet vetëm që ndonjëherë e ka kryer në muajin rexheb, ndonjëherë në ramazan, e ndonjëherë në muajin dhul-ka'de. Ndërkaq, kjo nuk ka ndodhur. Ka

¹⁹² Shënojnë Buhariu (3/478), Muslimi (1255) dhe Tirmidhiu (936). Muslimi shton edhe këtë: “... e Ibn Umeri atë e dëgjonte dhe as nuk e ka pohuar e as mohuar atë.” Fjalët e Aishes: “Ishte prezent”, me atë ka dashur ta tregonte harresën e tij. Neveviu ka thënë: “Heshtja e Ibn Umerit ndaj akuzës së Aishes tregon qartë mbi pasigurinë, harresën e tij apo dyshimin. Kurtubiu ka thënë: “Mos kundërshtimin e Aishes nga ana e tij tregon mbi pasigurinë e tij dhe të pranuarit e pohimit të Aishes.”

¹⁹³ Shënon Darekutni (2/188) nga El-Ala b. Zubejr, nga Abdurrahman b. El-Esved, nga babai i vet nga Aishja. Atë e ka shqyrtuar hafidh b. Haxheri në *El-Fet'h* (3/480) që fjalët e mundura të Aishes: “... në ramazan...” kanë të bëjnë me fillimin e ligjërimit të saj: “... jam nisur...” atëherë udhëtimi do të përkonte me udhëtimin për shkak të çlirimit të Mekës, sepse kjo pikërisht ka ndodhur në ramazan. Në atë vit, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer urren nga Xhirani por në muajin dhul-ka'de.” Atë e shënon Darekutni me një zinxhir tjetër të transmetuesve deri te El-Aka b. Zuhejr. Ndërkaq, në atë zinxhir të transmetuesve nuk ka thënë nga babai i tij, e as që ajo ka qenë në ramazan.

¹⁹⁴ Shënon Ibn Maxhe (2997). Transmetuesit e tij janë të besueshëm.

ndodhur që i ka kryer në dhul-ka'de siç transmetohet nga Enesi, Ibn Abbasi dhe Aishja (r.a.).

Ebu Davudi shënon në *Sunenin* e vet nga Aishja (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren në shevval.¹⁹⁵ Nëse kjo pranohet, është e mundur që ka të bëjë me umren xhiranijase, të cilën e ka kryer kur është nisur në udhëtim në muajin shevval.

Për atë umre, ihramet i ka vesh në muajin dhul-ka'de.

* * *

Në asnjërën nga këto umre, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk dilte nga Mekka për ta kryer atë, sikur që sot atë e bëjnë shumica. Të gjitha umret i ka bërë duke ardhur në Mekke. Pasi që filloi t'i vinte shpallja në Mekke, qëndroi trembëdhjetë vite, por absolutisht nuk transmetohet që në atë kohë ka dalë nga Mekka për shkak të kryerjes së umres.

Umra të cilën i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer dhe e ka urdhëruar është umra të cilën e kryen ai i cili vjen në Mekke për atë i cili vjen në Mekke, e jo umra e atij i cili është në Mekke dhe del nga ajo deri te mikati për ta kryer atë. Atë askush gjatë kohës së të Dërguarit nuk e ka bërë përveç Aishes. Vetëm ajo nga të gjithë të tjerët që ishin me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në mënyrën e përmendur e ka kryer umren, sepse e kishte bërë nijet umren dhe ishte bërë me menstruacione. Për atë shkak i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar që të veprojë ashtu dhe ta kryejë haxhin përpara umres. Dhe në këtë mënyrë, e ka kryer haxhin-kiran. Pastaj i ka thënë që tavafin rreth Ka'bes dhe sa'ji në mes Saffës dhe Merves që i ka kryer në emër të haxhit vlejné edhe për umren. Por, ajo në vete ndjente shqetësime që shoqet e saja të ktheheshin me umren dhe haxhin e veçantë, sepse e kanë kryer haxhin temettu, pasi që nuk i kanë pasur menstruacionet dhe nuk e kanë kryer haxhin kiran, e që ajo të kthehet me umren të përfshirë në haxh. Andaj, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar vëllanë e saj që ta dërgonte atë deri te Ten'imi për të bërë nijet kryerjen e umres, për ta disponuar zemrën e saj. Ndërkaq, në atë vit, i Dërguari nuk bëri nijet në Tenim e as cilido tjetër që ishte me të. Mbi këtë, do të ketë fjalë më gjerësisht dhe më detalisht, nëse Allahu do.

¹⁹⁵ Shënon Ebu Davudi (1991) në *Ritualet*, kapitulli: Umra. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë.

* * *

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) pas Hixhrit në Mekke ka ardhur pesë herë pas ardhjes së parë. Ka ardhur deri në Hudejbijje, por nuk i ishte lejuar të hynte në Mekke. Në këto katër ardhje, ihramet i vishte nga mikati, e jo më herët. Në vitin në të cilin ka ardhur deri te Hudejbijje, ihramet i ka veshur në Dhul-Hulejfe. Vitin tjetër ka hyrë në Mekke, e ka kryer umren dhe ka mbetur aty tre ditë, e pastaj e ka braktisur. Herën e tretë ka ardhur në Mekke, vitin kur është pushtuar. Kjo ishte gjatë Ramazanit. Në të ka hyrë pa ihrame. Pastaj e ka braktisur duke u nisur në Hunejn. Pastaj, përsëri erdhi në Mekke duke i veshur ihramet nga Xhirani. Atëherë, në Mekke ka hyrë dhe ka dalë natën. Sipas kësaj, ai nuk ka dalur nga Mekka në Xhirane për shkak të kryerjes së umres, sikur që atë e bëjnë sot Mekkasit. I Dërguari (s.a.v.s.) i ka veshur ihramet në Xhirane kur ka kaluar nëpër të kah Mekka. Kur i ka kryer ritualet e umres, menjëherë është kthyer në Xhirane, duke e kaluar natën aty. Kur agoi dhe kur Dielli u duk në zenit, është nisur kah lugina e serifit, gjithnjë derisa nuk arriti deri te rruga e luginës serefijase. Prandaj, kjo umre ka mbetur e panjohur për shumë njerëz.¹⁹⁶

Qëllimi është të vënit në pah që të gjitha umret e të Dërguarit (s.a.v.s.) janë kryer në muajt e haxhit, që të veprohej në kundërshtim me praktikën e mushrikëve. Ata e urrenin kryerjen e umres gjatë muajve të haxhit dhe thoshin se kjo është diç më e keqe (neveritshme). Ky është argument që kryerja e umres gjatë muajve të haxhit, padyshim, është më e mirë se kryerja e saj në muajin rexheb.

Ndërkaq, a është më mirë kryerja e umres gjatë muajve të haxhit apo gjatë ramazanit, kjo tani më është pyetje diskutabile. Me transmetim të besueshëm është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar ummu Makilen, pasi që nuk e ka kryer haxhin me të, ta kryej atë gjatë ramazanit dhe i ka thënë që umra e kryer gjatë ramazanit është e barabartë me haxhin.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Shënon Tirmidhiu (935) nga Mikresh el-Ka'bi. Është cekur më herët.

¹⁹⁷ Shënon Ebu Davudi (1988, 1989) në *Ritualet*, kapitulli: Umra. Tirmidhiu (939) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi urren gjatë ramazanit, Ibn Maxhe (2993) në *Ritualet*, kapitulli: Umra, gjatë ramazanit, Darimi (2/51), zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Shënojnë Buhariu (3/480-481) dhe Muslimi (1256) nga Ata' nga Ibn Abbasi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka thënë një ensareje të cilën e ka emëruar Ibn Abbasi por e kam harruar emrin e saj, në versionin e Muslimit quhet ummu Sinan: “Çfarë të pengoi e nuk e kreve haxhin me ne?” Ajo ka thënë: “I kemi pasur dy deve për ujitje. Mbi njëren e kanë kryer haxhin babai i atij dhe i atij, babai i djalit tim dhe djali im, e tjetra ka mbetur me të për kryerjen e ujitjes.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kur vjen ramazani, kryeje urren gjatë tij, sepse umra e kryer gjatë ramazanit vlen sa edhe haxhi.” Apo ka thënë diç

Umra e ramazanit, në vete gjithashtu përmban kohën dhe vendin më të mirë. Ndërkaq, edhe përkrah kësaj, Allahu të Dërguarit të Vet për umret e tij ia ka zgjedhur vendin më të domosdoshëm dhe më të përshtatshëm për te. Sipas kësaj, umra e kryer gjatë muajve të haxhit është sikurse haxhi i kryer në kohën e tij. Allahu i Lartësuar i ka dalluar ata muaj me ato ibadete dhe i ka bërë të jenë koha e tij. Umra është haxhi i vogël, prandaj koha më e mirë për kryerjen e saj janë muajt e haxhit, e dhul-ka'de është muaji i tyre i mesëm. Për këtë konstatim kam falur namaz istihare, e ai që ka më tepër dituri mbi atë, le të tregojë atë.

Është e mundur që ndokush të thotë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) gjatë ramazanit është marr me ritualet më të rëndësishme nga umra. Me ritualet, kryerjen e të cilave nuk ka mundur t'i përshtatë së bashku me umren, prandaj e pezullonte umren deri te muajt e haxhit. Pas kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë ramazanit iu përkushtonte tërësisht atyre ritualeve, e mos kryerja e umres nga ai, gjatë ramazanit, ishte edhe si një lloj i mëshirës dhe i dhembshurisë ndaj muslimanëve. Sikur i Dërguari (s.a.v.s.) ta kryente umren gjatë ramazanit, muslimanët do të kishin nxituar ta pasonin në atë. Kryerja e umres gjatë ramazanit dhe agjërimi në këtë mënyrë do të paraqiste vështirësi, sepse shumica prej tyre me siguri nuk do t'ia lejonin vetes që të mos i agjëronin ditët e ramazanit nga dëshira për ta arritur shpërblimin e umres së ramazanit dhe agjërimin. Në këtë mënyrë krijohej vështirësia. Prandaj, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e pezullonte umren deri në muajin e haxhit. Ai gjithashtu i pezullonte shumë punë të tjera që kishte dëshirë t'i bënte, duke u frikësuar që mos t'ua vështirësonte pasuesve të vet.

Kur ka hyrë në Ka'be, nga ajo doli i pikëlluar. Aishja e ka pyetur mbi shkakun e pikëllimit të tij, e ai ka thënë: "Frikohem që mos ua kam vështirësuar ummetit

ngjashëm me atë. Në versionin e Muslimit qëndron: "...Umra gjatë ramazanit e kompenson haxhin apo haxhin të kryer me mua." Mbi atë, transmetohet edhe nga Xhabiri. Shënon Buhariu në versionin çallek (4/67), e Ahmedi (3/353, 361, 397) dhe Ibn Maxhe (2995) mbi versionin e bashkuar. Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Transmetohet edhe nga Vehb b. Hanlesh, ndërsa e shënojnë Ahmedi (4/177) dhe Ibn Maxhe (2991). Transmetohet gjithashtu edhe nga Zubejri në *El-Kebiru* të Taberaniut. Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Në versionin nga Aishja te Bezzari në zinxhirin e transmetuesve të tij është një transmetues i panjohur. Në transmetimin nga Ensi të cilin e shënon Taberaniu në *El-Kebiru* në zinxhirin e transmetuesve është Helali, shërbëtori i Enesit, ai konsiderohet si transmetues i dobët. Hadithi tregon që umra e kryer gjatë ramazanit sipas shpërblimit është e barabartë me haxhin, e jo që ajo e zëvendëson obligueshmërinë e haxhit. Është vërtetuar me konsensus që umra e kryer nuk e zëvendëson haxhin e obliguar. Hadithi gjithashtu tregon që shpërblimi për ndonjë vepër shtohet në përputhshmëri me dallimin e kohës, prezencën e shpirtit dhe sinqeritetit të njetit.

tim.”¹⁹⁸ Dëshironte të vinte deri te Zemzemi dhe t’u jepte ujë hanxhinjve së bashku me ata që u jepnin ujë të zemzemit. Ndërkaq, atë nuk e bëri për shkak të frikës që atë veprim të mos e marrin ata pas tij.¹⁹⁹ Allahu më së miri e di.

* * *

Nuk transmetohet nga i Dërguari, që ka bërë më tepër se një umre gjatë një viti. Pra, gjatë një viti nuk i ka bërë dy umre. Qëndrimin e vet e mbështet mbi transmetimin të cilin e shënon Ebu Davudi në *Sunenin* e vet nga Aishja që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka bërë dy umre, njërën në dhul-ka’de, e të dytën në shevval.²⁰⁰

Pastaj kanë thënë, që ajo me atë nuk dëshiron ta tregojë numrin e tërësishëm të umreve që i ka bërë, sepse Enesi, Aishja, Ibn Abbasi dhe të tjerët kanë thënë që i ka bërë katër umre, nga çka arrihet përfundimi që dëshiron të theksoj që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) gjatë një viti i ka kryer dy umre: njërën në dhul-ka’de, e të dytën në muajin shevval. Ndërkaq, ky transmetim është iluzion i kotë. Edhe përkundër asaj që kjo mbahet në mend nga ajo, megjithatë kjo nuk ka ndodhur kurrë.

Pa dyshim që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer vetëm katër umre. Të parën në dhul-ka’de, kjo është umra hudejbijase. Pastaj, nuk shkonte në umre deri vitin që pasonte, mandej e kreu umren në dhul-ka’de, kjo është umretul-kadijje. Pastaj është kthyer në Medine, ndërsa në Mekke nuk është kthyer derisa nuk e pushtoi atë në vitin e tretë gjatë ramazanit. Atë vit, nuk e ka kryer umren. Pastaj, me gjashtë shevval shkoi në Hunejn dhe Allahu i mposhti armiqtë e tij dhe ai u kthye në Mekke, ku duke u kthyer ka bërë nijet dhe e ka kryer umren. Kjo ishte në dhul-ka’de sipas mendimit të Enesit dhe të Ibn Abbasit. Pas kësaj, shtrohet pyetja:

¹⁹⁸ Shënon Ebu Davudi (2029), Tirmidhiu (873) dhe Ibn Maxhe (3064) nga Aishja që i Dërguari (s.a.v.s.) nga ajo ka shkuar i gëzuar, e i është kthyer asaj i padisponuar. Ai tha: “Hyra në Ka’be. Ndërkaq, sikur të më ishte ofruar ai rast, përsëri nuk do të isha hy në të. Frikohem të mos ia kam vështirësuar ummetit tim.” Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ismail b. Abdullah b. Ebu es-Sufejt, transmetues i dobët. Transmetuesit e tij të tjerë janë të besueshëm, por edhe përkundër kësaj Tirmidhiu ka thënë që ai hadith është hasenun-sahih.

¹⁹⁹ Shënon Muslimi (1218) nga Xhabir b. Abdullahu et-Tavil në të cilin e ka përshkruar haxhin e të Dërguarit dhe në mes tjerash ka thënë: “Erdhi te djemtë e Abdullahut, derisa ishin duke u dhënë ujë të zemzemit hanxhinjve dhe u tha: ‘Jepni ujë o bijtë e Abdullahut, sikur të mos frikohesha që njerëzit do të u mbizotërojnë në atë edhe unë së bashku me ju do t’u jepja ujë hanxhinjve. Pas kësaj, ia ofruan enën nga e cila piu.’”

²⁰⁰ Shënon Ebu Davudi (1991). Është cituar më herët.

atëherë, kur e ka kryer umren në muajin shevval? Është e vërtetë që në muajin shevval është përlëshur me armikun, ka dalë nga Mekka gjatë atij muaji dhe pasi që i ka qëruar hesapet me armikun, e ka kryer umren natën por në muajin dhul-ka'de. Atë vit nuk i ka kryer dy umre, as para tij e as pas tij. I cili e njeh historinë e tij, biografinë dhe jetëpërshekrimin e tij nuk mund të dyshojë e as të ketë dilemë rreth asaj.

Nëse thuhet: Ku bazohen njerëzit që kanë dëshirë të kryejnë sa më tepër umre gjatë vitit, kur kjo nuk është vërtetuar kurrë nga i Dërguari s.a.v.s? Domethënë që mbi atë pyetje nuk ekziston qëndrim unik. Maliku ka thënë: “Nuk kam dëshirë që gjatë vitit të bëjë më tepër se një umre.” Nxënësi i tij Mutarrifi dhe Ibn el-Mervezi nuk pajtohen me qëndrimin e tij. Mutarrifi ka thënë: “Është e lejuar që gjatë vitit të bëhen disa umre.” El-Mervezi ka thënë: “E di që në këtë nuk ka asgjë të keqe.” Aishja gjatë një muaji i ka bërë dy umre. Mendoj, që askujt nuk mund t'i ndalohej që me çfarëdo ibadeti, apo me bërjen e çfarëdo hajri me intensitet të shtuar t'i afrohet Allahut. Ndalesa të tilla nuk ka në tekste dhe ky është mendimi i shumë dijetarëve islamik. Duke veçuar që Ebu Hanifja, Allahu e mëshiroftë, i dallon pesë ditë gjatë të cilave nuk është e lejuar kryerja e umres. Ato janë: dita e 'Arafatit, dita e parë e Kurban Bajramit dhe ditët e tjera të atij bajrami (ejjamu-t-teshrik). Ebu Jusufi e dallon ditën e parë të Kurban Bajramit dhe vetëm ejjamut-teshrik. Derisa Shafi'u i veçon ditët e Kurban Bajramit që kalohen në Mina, për shkak të gjuajtjes së guralecëve. Aishja, gjithashtu, gjatë një viti i ka kryer dy umre. Kasimi ka qenë i pyetur: “Vallë, a askush nuk (ia pa për të madhe) kundërshtoi?!” “Vallë, a nënës së besimtarëve?”, u përgjigj ai. Enesi gjithashtu pasi që e lante kokën²⁰¹, shkonte dhe e kryente umren.

Nga Aliu (r.a.) transmetohet që gjatë vitit i kryente disa umre, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Umra afër umres i fshin mëkatet e bëra në mes tyre.”²⁰² Mjafton që mbi këtë pyetje të ceket që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka lejuar Aishen, që ta bëjë nijet umren nga Ten'imi përkras umres që e kishte bërë nijet, sepse kjo ishte gjatë një viti. Nuk mund të thuhet që Aishja ka hequr dorë nga umra e parë dhe që umra të cilën e ka kryer nga Ten'imi është kompensim për atë, sepse nuk është e lejuar heqja dorë nga umra pasi që është bërë nijet. E që kjo është ashtu e vërteton

²⁰¹ Domethënë, pasi që e rruante kokën. Ibn Esiri ka thënë: “Kjo nuk do të thotë që ai e ka shtyer urren deri pas heqjes së ihrameve, por që shkonte në mikat dhe e kryente urren në muajin dhul-hixhe.” Transmetimin e shënon Shafi'u (1/292-293) dhe Bejhekiu (4/344).

²⁰² Shënojnë (3/476) në *Umre*, kapitulli: Obligueshmëria dhe vlera e umres. Muslimi (1349) në *Haxhi*, kapitulli: Vlera e haxhit dhe e umres. Tirmidhiu (933) dhe Maliku në (1/346) nga Ebu Hurejre (r.a.).

vet fakti që këtë i Dërguari (s.a.v.s.) ia ka vërtetuar dhe ka thënë: “*Të mjafton tavafi yt për haxhin tënd dhe umren tënde.*”²⁰³

Në versionin tjetër të hadithit të njëjtë qëndron:

“*Je liruar nga të tëra*”,²⁰⁴ domethënë, nga ihrami i haxhit dhe umres.

Nëse ndokush thotë që në *Sahihun* e Buhariut është shënuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë asaj: ((ارْفُضِيْ عُمرَتَكَ وَاَنْقُضِيْ رَأْسَكَ وَاَمْتَشِطِيْ)) “*Hiq dorë nga umra jote, shprishi flokët dhe krihu.*” E në versionin tjetër qëndron: ((انْقُضِيْ رَأْسَكَ وَاَمْتَشِطِيْ)) “*Shprishi flokët dhe krihu!*” E në versionin e tretë qëndron: ((أَهْلِيْ بِالْحَجِّ، وَذَعَى)) “*Bëre nijet haxhin, e hiq dorë nga umra!*”²⁰⁵ Në transmetimet e përmendura janë dy argumente të qarta, që ajo ka hequr dorë nga umra e vet. I pari pasqyrohet në atë që i ka thënë të heq dorë nga ajo dhe që të tërhiqet, e i dyti që i ka thënë të krihet, domethënë të lirohet nga ihramet.

Është thënë që fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) “...heq dorë nga ajo...” domethënë lëri ritualet e umres dhe mos u përkufizo në to, por kryeji ato në haxh. Atëherë është e domosdoshme që qëllimi i tij të gjendet edhe në fjalët e tij vijuese, pasi që edhe i ka kryer ritualet e haxhit: ((حَلَلْتُ مِنْهُمَا جَمِيعاً)) “...je liruar nga të gjitha ato!” Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): ((يَسْعُكَ طَوَافُكَ لِحْجَكَ وَعُمْرَتُكَ)) “*Mjafton tavafi yt për haxhin tënd dhe umren*”, vërtetojnë qartë që ihramet e umres nuk janë lënë pas dore, por që janë lënë pas dore vetëm ritualet e saj dhe përkufizimi mbi to, sepse me përfundimin e haxhit të saj konsiderohet që e ka kryer edhe haxhin edhe umren. Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar që ta kryej umren nga Ten’imi, që zemra e saj t’i qetësohej dhe që të barazohej me bashkudhëtarët e veta dhe që të kthehej me umren e veçantë të kryer si ato. Kjo sqaron qartë dhe pa dyshim transmetimin të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Zuhriu, nga Urve që Aishja (r.a.) ka thënë:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع، فحُضْتُ، فلم أزل حائضاً حتى كان يوم عرفة، ولم أهلاً إلا بعُمرة، فأمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم أن أنْقُضَ رَأْسِيْ وَاَمْتَشِطَ، وَأَهْلَ بِالْحَجِّ، وَأَتَرَكَ الْعُمْرَةَ، قَالَتْ: ففعلت ذلك، حتى إذا قضيتُ حَجِّي، بعث معي رسول الله صلى الله عليه وسلم عبد الرحمن بن أبي بكر، وأمرني أن أعتَمِرَ من التنعيم مكانَ عُمُرَتِي التي أدركني الحج ولم أهلاً منها .

²⁰³ Shënon Muslimi (1211, 1329) dhe Ahmedi (6/124) nga Aishja.

²⁰⁴ Shënon Muslimi (1213)

²⁰⁵ Shënon Maliku (1/410-411) në *Haxhi*, kapitulli: Hyrja në Meke e gruas gjatë ciklit menstrual. Buhari (1/354) në *Haxhi*, kapitulli: Të krehurit e gruas gjatë larjes (3/330) në *Haxhi*, kapitulli: Si bëjnë nijet gratë gjatë hajzit dhe nifasit, (3/482) në *Umre*, kapitulli: Umra gjatë natës së Hasbes dhe Muslimi (1211) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi i llojeve të ihramit.

“Me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) u nisëm për në Haxhin Lamtumirës dhe u bëra me menstruacione. Në atë gjendje mbeta deri në ‘Arafat. E kisha bërë nijet vetëm umren, dhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më urdhëroi t’i shprishi gërshetat dhe të krihem, ta bëjë nijet haxhin dhe ta lë pas dore umren. Ashtu edhe veprova. Kur përfundova me haxhin tim, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me mua e dërgoi Abdurrahman b. Ebu Bekrin dhe më tha që ta bëjë nijet umren nga Ten’imi në vend të umres në të cilën më tejkaloi haxhi, e nga e cila nuk hoqa dorë.”²⁰⁶

Transmetimi i përmendur është skajshmërisht i besueshëm dhe i qartë, që Aishja (r.a.) nuk ka hequr dorë nga umra e vet dhe që ka mbetur në ihrame gjithnjë derisa nuk ia shtoi ritualet e haxhit. Ajo këtë e ka thënë për vetveten, e ato janë edhe fjalët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) drejtuar asaj dhe të dy ligjërimet janë në përputhshmëri. Allahu na ndihmoftë.

Në fjalët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.):

((الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ))

“Nga umra në umre fshihen mëkatet të cilat janë bërë në mes tyre. Për haxhin e pranuar nuk ka tjetër shpërblim pos Xhenetit”, ky është argument që ekziston dallimi në mes kryerjes së umres dhe haxhit. Kjo njëkohësisht është edhe paralajmërim, sepse, sikur të ishte umra sikurse haxhi, do të thoshte që të bëhej vetëm një herë në vit, atëherë do të ishin barazuar në shpërblim dhe nuk do të bëhej diferenca në mes tyre.

Transmeton Shafi'u, Allahu e mëshiroftë, nga Aliu (r.a.), të ketë thënë se: “Unë e kryej umren për çdo muaj.”²⁰⁷

Transmeton Vekiu nga Israili, nga Suvejd b. Ebi Naxhiu, nga Ebu Xha'feri, që Aliu (r.a.) ka thënë: “Nëse ke mundësi bëri disa umre gjatë muajit.” Transmeton Seid b. Mensuri nga Sufjan b. Ebi Husejni, nga ndonjëri prej fëmijëve të Enesit (r.a.), që Enesi, kur ishte në Mekke dhe e lante kokën, shkonte deri në Tenim dhe e bënte nijet umren.²⁰⁸

²⁰⁶ Shënon Muslimi (1211).

²⁰⁷ Shënon Shafi'u (1/292) dhe Bejhekiu (4/344). Transmetuesit janë të besueshëm.

²⁰⁸ Shënon Shafi'u (1/292) dhe Bejhekiu (4/344). Në zinxhirin e transmetuesve është një transmetues i panjohur.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E KRYERJES SË HAXHIT NGJA I DËRGUARI (S.A.V.S.)

في سياق هديه صلى الله عليه وسلم في حجته

Pa dyshim që i Dërguari (s.a.v.s.) pas Hixhretit në Medine, haxhin e ka kryer vetëm një herë. Ky në të vërtetë është Haxhi Lamtumirës. Nuk ekziston dilema rreth asaj që atë e ka kryer vitin e dhjetë sipas Hixhrit.

Ndërkaq, ekziston dilema rreth asaj se a e ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.) haxhin para Hixhrit. Transmeton Tirmidhiu nga Xhabir b. Abdullahu (r.a.) që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) ka qenë tre herë në haxh. Dy herë para Hixhrit dhe një herë pas Hixhrit së bashku me umren.”²⁰⁹ Tirmidhiu ka thënë: “Ky hadith është garib nga Sufjani.” E kanë pyetur Muhammedin (s.a.v.s.) d.m.th. mbi të, e ai nuk e njihte nga Thevriu.” E në transmetimin tjetër thotë: Ai nuk numërohet në hadithet që janë mbajtur në mend.”

Pasi që është urdhëruar haxhi, i Dërguari i Allahut ka nxituar që menjëherë ta kryejë, duke mos e pezulluar zbatimin e tij. Urdhëresa mbi haxhin është pezulluar deri në vitin e nëntë apo të dhjetë të Hixhrit. Fjalët e të Lartësuarit: {وَأْتُمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ} [البقرة: 196] *“E kryeni haxhin dhe umren për hir të Allahut...”* [El-Bekare: 196]

edhe përkundër asaj që është shpallur vitin e gjashtë në vitin në të cilin ka qenë Hudejbija, megjithatë në të nuk e kemi të urdhëruar haxhin. Në ta, urdhërohet vetëm që të përmbushet haxhi dhe umra pasi që fillohet me kryerjen e tyre, e kjo nuk e kërkon urdhrin e tij definitiv. Nëse dikush thotë: atëherë, nga e kemi, që urdhëresa mbi të është pezulluar deri në vitin e nëntë ose të dhjetë? Do të thuhet se fillimi i sures Ali Imran është shpallur në vitin e delegimit (vufud). Në atë vit, të Dërguarit të Allahut i erdhi delegacioni nga Nexhrani dhe i Dërguari (s.a.v.s.) lidhi marrëveshje paqësore me të, me kusht që ta paguanin tatimin (xhizjen), e xhizja ishte urdhëruar vitin e nëntë të Hixhrit, vitin kur ishte beteja në Tebuk. Gjatë atij viti është shpallur edhe fillimi i sures Ali Imran, atë vit diskutonte me pasuesit e Librit dhe i thërriste ata në monoteizëm dhe në nxitjen e hidhërimit të Allahut mbi

²⁰⁹ Shënon Tirmidhiu (815) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi numrin e harxheve të Resulullahut (s.a.v.s.). Ibn Maxhe (3076) në *Ritualet*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe Darekutni (2/278). Transmetuesit janë të besueshëm.

ata që nuk e flasin të vërtetën (*el-mubahele*). Mbi atë tregon edhe ajo që edhe mekkasit ndienin pakënaqësi për shkak të zvogëlimit të tregtisë me idhujtarët pasi që janë shpallur fjalët e Allahut të Lartësuar:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا} [التوبة: 28]

“O ju që besuat, vërtet idhujtarët janë të ndyrë, andaj pas këtij viti të mos i afrohen më xhamisë së shenjtë...” [Et-Tevbe: 28] Pastaj i Lartësuari atë dëm ua kompensoi duke ua urdhëruar xhizjen. Shpallja e ajeteve të përmendura dhe publikimi i tyre i hapët ishte në vitin e nëntë. Atë vit, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka dërguar Ebu Bekrin që ajetin e përmendur ta shpall publikisht në Mekke gjatë kohës së haxhit.²¹⁰ Pas tij e ka dërguar Aliun (r.a.). Këtë që e kemi përmendur e mbështesin shumica e të parëve tanë të mirë. Allahu më së miri e di.

* * *

Kur i Dërguari i Allahut vendosi të shkonte në haxh, këtë ua proklamoi njerëzve që të përgatiteshin dhe të shkonin me të. Për këtë lajm kishin dëgjuar edhe ata që jetonin në rrethinën e Medines, prandaj edhe ata kishin ardhur me qëllim të kryerjes së haxhin me të. Rrugës iu bashkëngjiteshin shumë njerëz. Shkonin përpara tij, pas tij, nga ana e tij e djathtë dhe nga ana e tij e majtë, aq shumë kolona sa shtrihej shikimi i syrit. Nga Medina doli ditën, pas dite, gjashtë ditë para se të përfundonte muaji dhul-kade, pasi që i ka falur katër rekate të namazit të drekës. Para kësaj, u mbajti hudbe në të cilën ua mësoi rregullat e ihramit, vaxhibet dhe sunnetet e tij.

Ibn Hazmi ka thënë, që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur të enjten. Unë them se është e qartë që është nisur të shtunën. Ibn Hazmi mendimin e vet e argumenton me tre premisa:

1. që nisja e tij ka qenë pasi që kanë mbetur gjashtë ditë nga dhul-ka'de;
2. që dita e parë e dhul-hixhrit ka qenë e enjte;
3. që 'Arafati ka qenë të premtën. Këtë e argumenton me transmetimin të cilin e shënon Buhariu nga ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga

²¹⁰ I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka shtyrë kryerjen e haxhit deri në vitin e nëntë për atë se nuk dëshironte që gjatë haxhit të përzihej me idhujtarët, sepse ata haxhin e kryenin lakuriq dhe bënin tavaf rreth Ka'bes. Pasi që Kabja është pastruar prej tyre i Dërguari i Allahut e kreu haxhin.

Medina pasi që është krehur dhe parfumuar..., pastaj e ka cekur hadithin²¹¹ dhe ka thënë që kjo ka qenë pesë ditë para përfundimit të muajit dhul-ka'de, atëherë, ajo ditë ka qenë në vigjilje të së enjtes, domethënë, dita e fundit, të mërkurën. Prandaj, nëse është nisur gjashtë ditë para përfundimit të muajit dhul-ka'de, atëherë ajo ditë ka qenë e enjte, domethënë që përveç saj kanë mbetur edhe gjashtë net.”

Ne qëndrimin tonë e bazojmë mbi atë që transmetimi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) është nisur, pas dite para përfundimit të muajit dhul-ka'de është i qartë. Ato ditë janë: e shtunë, e diele, e hënë, e martë dhe e mërkurë. Ato janë pesë ditë. Në bazë të mendimit të tij, i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur shtatë ditë para përfundimit të muajit dhul-ka'de dhe nëse nuk e numëroj ditën e nisjes, atëherë ato janë gjashtë ditë, atëherë cila nga ato dy ditë ka qenë?! Ky mendim është në kundërshtim me hadithin. Nëse i numëron netët, atëherë i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur gjashtë, e jo pesë net para përfundimit të dhul-ka'des. Sipas kësaj, assesi nuk mund të harmonizohet që shkuarja e tij ka qenë të enjten dhe që ka qenë pesë ditë para përfundimit të atij muaji. Çka nuk është rasti nëse thuhet që është nisur nga Medina të shtunën, sepse pa atë ditë, kur është nisur nga dhul-ka'de, pa kurrfarë dileme, mbetin pesë ditë. Atë e vërteton edhe hudbeja të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) ua mbajti mbi minberin e vet në Medine, rreth çështjes së ihramit dhe çfarë guxojnë të veshin muhrimët. Atëherë, është e qartë, që ajo ditë ka qenë e premtë, sepse nuk transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka tubuar as'habët dhe që i ka thirrur për t'u mbajtur hudbe përveç të premtëve. Ibn Umeri (r.a.) ka qenë prezent në hutben, të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) e ka mbajtur në minberin e vet në Medine.

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) është të ushtruarit e as'habëve, në çdo rast, mbi atë që kishin nevojë dhe kur për atë shprehej nevoja. Koha më e mirë për atë ishte pikërisht të premtëve para nisjes së tij për në Mekke. Atëherë, është e qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk do të lejonte që pa nevojë ta linte të premtën me qëllim të tillë, për shkak të disa orëve që e ndanin nga nisja.

Veçanërisht, kur dihet që njerëzit tani më ishin tubuar dhe që ai është mu ai i cili më së tepërmi është përpjekur që t'ua mësonte fenë. Sipas kësaj, është e mundur lidhja në mes asaj dhe haxhit pa kurrfarë kokëçarje. E Allahu më së miri e di.

Ebu Muhammed Ibn Hazmi, pasi që ka kuptuar për transmetimin e Ibn Abbasit dhe Aishes (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga Medina për në Mekke kur kishin mbetur pesë ditë nga dhul-ka'de dhe që kjo nuk përputhet me mendimin e parë të tij, ka thënë që kjo do të thotë, që ai është nisur nga Dhul-Hulejfe kur kanë

²¹¹ Shënon Buhariu (3/323) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë vesh muhrimi nga rrobat, pelerinat dhe këmishat?

mbetur pesë ditë nga dhul-ka'de. Më tutje thotë, që në mes Dhul-Hulejjes dhe Medinës janë vetëm katër milje dhe që kjo nuk konsiderohet udhëtim i shkurtër për shkak të distancës së vogël. Në këtë mënyrë do të kompozohen të gjitha hadithet. Vazhdon dhe thotë: “Sikur shkuarja e tij nga Medina të ishte kur kanë mbetur pesë ditë nga dhul-ka'de, kjo pa dyshim do të ishte e premtja. Ndërkaq, kjo nuk është e saktë, sepse xhumaja nuk falet katër rekate, e Enesi e ka cekur që ata i kanë falur katër rekate në Medine me të Dërguarin (s.a.v.s.)”.²¹² Kjo vetëm edhe më tepër ia shton ekspllicitetin, e pastaj e ka cekur transmetimin të cilin e shënon Buhariu nga Ka'b b. Maliku, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) rrallë nisej në rrugë përveç të enjteve. Në versionin tjetër qëndron që i Dërguari i Allahut kishte dëshirë që në rrugë të nisej të enjteve.²¹³ Domethënë, është e pamundur të thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur të premtën, për shkak të transmetimit që e kemi cekur nga Enesi, por as të shtunave, sepse në këtë rast nga Medina do të ishte nisur kur kanë mbetur katër ditë nga dhul-ka'de. Këtë ende askush nuk e ka thënë. Gjithashtu, është vërtetuar që natën e ka kaluar në Dhul-Hulejfe pas shkuarjes së tij nga Medina. Domethënë, se nga Dhul-Hulejfe është nisur të dielën. Sipas kësaj, nëse është e saktë që është nisur nga Medina të shtunën dhe nëse është e saktë që ka bujtur në Zi-Tuva' para se të hynte në Mekke, e është vërtetuar që në të ka hyrë në mëngjes ditën e katërt të dhul-hixhes. Në bazë të kësaj udhëtimi i tij nga Medina deri në Mekke ka zgjatur shtatë ditë, sepse është nisur nga Medina kur kanë mbetur katër ditë nga dhul-ka'de, e deri në Mekke ka ardhur kur kanë mbetur tre ditë të dhul-hixhes, në vigjilje të natës të ditës së katërt. Këto janë as më pak as më shumë por shtatë net. Ky vendim me konsensus është marr gabimisht dhe është diç që asnjëri nuk e ka thënë. Sipas kësaj, mbetet që nga Medina është nisur kur kanë mbetur gjashtë ditë nga dhul-ka'de. Në këtë mënyrë, të gjitha transmetimet janë në përputhshmëri dhe falënderimi i qoftë Allahut, është larguar kundërthënia në mes tyre.

Transmetimet janë në përputhshmëri dhe në pajtueshmëri dhe nuk ka kundërshti në mes tyre, edhe nëse pranohet që është nisur të shtunën. Në të njëjtën kohë prej tyre do të mënjanohet komentimi i tyre i detyruar që e kemi cekur. Pohimi i Ebu Muhammed b. Hazmit që, nëse pranohet se i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga Medina kur kanë mbetur pesë ditë nga dhul-ka'de, do të kuptohej që është nisur të premtën dhe të tjera, e nuk do të thotë që domosdoshmërisht është e saktë. Është e drejtë, madje nëse është nisur kur kanë mbetur pesë ditë prej atij muaji që kjo të jetë të shtunën. Ajo që e ka mashtruar Ebu Muhammedin (domethënë Ibn Hazmin)

²¹² Shënon Buhariu (3/324) në *Haxhi*, kapitulli: Kush e kalon natën në Dhul-Hulejfe deri në mëngjes.

²¹³ Shënon Buhariu (6/80) në *Xhihadi*, kapitulli: Kush dëshiron të niset në betejë, dhe atë e mbulon me betejën tjetër, dhe kush dëshiron të niset për rrugë të enjteve dhe Ebu Davudi (2605) në *Xhihadi*, kapitulli: Cila ditë është mustehab për nisjen në rrugë.

është ajo që ka menduar se transmetuesi e ka eliduar harfin *ta* nga numri. Ai elidohet vetëm në gjininë femërore, prandaj ka kuptuar që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur kur kanë mbetur pesë net të atij muaji. Kjo mund të pranohet nëse nisja ka qenë të premtën, por nëse ka qenë të shtunën, atëherë nga muaji do të mbeteshin katër net. Ky konstatim në esencë është kundër tij, sepse nëse i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur të enjten, atëherë nga muaji nuk kanë mbetur pesë net, por gjashtë. Për atë shkak ka qenë i detyruar që nisjen e përmendur, e cila është caktuar saktë me datë, ta komentoj me nisjen nga Dhul-Hulejfe, por atë nuk e ka patur të domosdoshme, sepse është e mundur që muaji dhul-ka'de t'i ketë pasur njëzet e nëntë ditë. Prandaj, është e cekur që data e nisjes së tij ka qenë kur kanë mbetur pesë net nga dhul-ka'de në bazë të numrit të zakonshëm të ditëve që i kanë muajt. Kjo ishte traditë e arabëve dhe popujve të tjerë të llogaritja e kohës, d.m.th., që ta caktojnë ndonjë datë duke i cekur ditët që kanë mbetur nga muaji në bazë të ditëve që kanë shumica e muajve. Dhe kur përfundon muaji, ajo datë mbetet madje edhe kur muaji i ka njëzet e nëntë ditë që të mos u ngatërroheshin datat. Ashtu është e drejtë që dikush të thotë: ditën e njëzet e pestë, do të shkruhet që kanë mbetur pesë ditë nga muaji, edhe përkundër asaj që muaji i ka njëzet e nëntë ditë. Padyshim që në rastin e përmendur është zbatuar rregulli i njëjtë dhe me ditën e nisjes kanë mbetur pesë ditë nga muaji dhul-ka'de. Kur në datë takohen nata dhe dita, arabët i preferojnë netët, sepse me ta fillon muaji dhe për shkak të asaj pse nata vjen më parë se dita. Për atë, përmenden netët, e aludohet në ditët. Prandaj, është e saktë të thuhet: *li hemsî bekine* (kanë mbetur pesë) duke menduar në pesë ditë. Numri vihet në gjininë mashkullore në bazë të natës, e pastaj do të jetë e saktë që nisja e tij ka qenë kur kanë mbetur pesë ditë, ku nuk bie e premtja.

Sa i përket transmetimit të cilin e transmeton Ka'bi, nga ai nuk mund të kuptohet që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur në udhëtim vetëm të enjteve, por vetëm që kjo ka qenë në shumicën e rasteve, sepse me siguri që shkuarja e tij në luftëra nuk kufizohej me të enjten.

Vërejtja e tij, nëse pranohet që është nisur të shtunën, obligon që të pranohet se nisja e tij ka qenë kur kanë mbetur katër ditë nga muaji. Ndërkaq, është sqaruar qartë që kjo nuk është e domosdoshme të ndodh as atëherë kur parasysht merren netët, e as ditët.

Sa i përket pohimit të tij, që i Dërguari (s.a.v.s.) pas nisjes nga Medina e ka kaluar një natë në Dhul-Hulejfe dhe të tjera... kjo do ta nënkuptonte që është nisur të shtunën, atëherë udhëtimi i tij do të zgjaste shtatë ditë. Më habit, që ai e ka thënë atë, sepse nëse është nisur të shtunën, atëherë nga muaji kanë mbetur pesë ditë dhe nëse ka ardhur në Mekke kur kanë kaluar katër ditë nga dhul-hixhe, atëherë është e qartë se në mes nisjes së tij nga Medina dhe ardhjes së tij në Mekke janë nëntë ditë. Mbi këtë nuk ka kurrfarë paqartësie, sepse rruga me të cilën është nisur nga Medina

për në Mekke, kalohet për aq kohë. Gjithashtu, është e njohur që beduinët ecin shumë më shpejtë se qytetarët, sidomos nëse me vete nuk bartnin ndonjë bartëse, mjete të rënda apo gjëra të nevojshme. Allahu më së miri e di.

T'i kthehemi haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.). Kemi thënë që në xhaminë në Medinë i ka falur katër rekate të namazit të drekës, është krehur dhe është parfumuar, e ka veshur kamisën e vet, pelerinën dhe është nisur në kohën në mes drekës dhe ikindisë. Është ndalur në Dhul-Hulejfe dhe i ka falur dy rekate të ikindisë dhe natën e ka kaluar aty.²¹⁴ Aty e ka falur: akshamin, jacinë, sabahun dhe drekën.²¹⁵ Në Dhul-Hulejfe i ka falur pesë namaze. Të gjitha bashkëshortet e tij ishin me të. Atë natë i kishte vizituar të gjitha.²¹⁶

Kur kishte vendosur t'i vishte ihramet ishte larë për të dytën herë, sepse herën e parë ishte larë për shkak të marrëdhënieve seksuale me gratë e veta. Ndërkaq, Ibn Hazmi cekë që është larë vetëm një herë për shkak të xhunubllëkut. Disa njerëz atë nuk e cekin, ndoshta qëllimisht për atë, pse ajo nuk është vërtetuar tek ai ose për shkak të harresës.

Zejd b. Thabiti ka thënë që e ka parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që i ka hequr rrobat dhe është larë për shkak të ihrameve.²¹⁷ Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasenun garib.

Darekutni shënon nga Aishja (r.a.) që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur ka dashur t'i vishte ihramet e ka larë kokën me mëllagë të bardhë dhe patas,²¹⁸ * e pastaj Aishja me dorën e vet e ka parfumuar tërë trupin e tij dhe kokën me këlkazë (arum maculatum) dhe me parfum të përzier me misk, saqë shkëlqimi i miskut shihej mbi trupin dhe mjekrën e tij.²¹⁹ Atë erë e ka lënë dhe nuk e ka larë. Pastaj e ka veshur kamisën dhe pelerinën dhe i ka falë dy rekate të namazit të drekës. Pas faljes, në vendin ku është falur e bëri nijet haxhin dhe umren. Nga i Dërguari (s.a.v.s.) nuk

²¹⁴ Shënon Buhariu (3/324) nga Enesi.

²¹⁵ Shënon Nesaiu (5/127) nga Enesi, Transmetuesit janë të besueshëm.

²¹⁶ Shënon Buhariu (1/327) dhe Muslimi (1192 dhe 48) nga Aishja.

²¹⁷ Shënon Tirmidhiu (830), Darimi (2/31) dhe Bejhekiu (5/32-33). Tirmidhiu për të ka thënë që është hasen, çka edhe në të vërtetë është.

²¹⁸ Shënon Darekutni (2/226). Transmetuesit janë të besueshëm.

* Patas - apo karbonati i kaliumit i cili më herët është përfitur nga hiri i bimëve, e sidomos nga hiri i drurit, e më vonë nga melasa dhe të tjera: përdoret për prodhimin e qelqit, sapunit dhe në përgjithësi bashkëdyzimeve të kaliumit.

²¹⁹ Shënon Buhariu (10/305, 313) dhe Muslimi (1189, 35, 1190) nga Aishja.

transmetohet që i ka falur posaçërisht dy rekate për shkak të veshjes së ihramit. Atëherë i ka falur vetëm dy rekate të namazit të drekës.²²⁰

Para veshjes së ihramit devesë së vet ia lidhi dy gjerdane, atë e shënoi në anën e djathtë të saj, e bëri një prerje të vogël në gungën e saj me ç'gjë i rrodhi pak gjak.²²¹

Kemi thënë që e ka bërë nijet haxhin kiran për shkak të ekzistimit të më se njëzet haditheve të besueshëm të cilët e vërtetojnë atë, prej të cilëve janë:

I pari: shënohet në dy *Sahihët* nga Ibn Umeri që ka thënë:

((تمنّع رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع بالعمرة إلى الحج، وأهدى، فساق معه الهدى من ذى الخليفة، وبدأ رسول الله صلى الله عليه وسلم فأهّل بالعمرة، ثم أهّل بالحج...))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në haxhin Lamtumirës e ka kryer umren para haxhit dhe e ka prerë hedjin-kurbanin të cilin e ka marrë me vete nga Dhul-Hulejfe. Së pari e ka bërë nijet umren, e pastaj haxhin.” Ibn Umeri pastaj e ka cekur hadithin.²²²

I dyti: Gjithashtu, në dy *Sahihët* është shënuar nga Urve, nga Aishja, që e ka informuar atë nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me hadithin tërësisht të njëjtë, të cilin e transmeton Ibn Umeri.²²³

I treti: Transmeton Muslimi në *Sahihun* e vet nga Kutejbe, nga Lejthi, nga Nafiu, nga Ibn Umeri, që ai e ka bashkuar haxhin me umren dhe që për dy ritualet ka bërë një tavaf e pastaj ka thënë: “Kështu bënte i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).”²²⁴

I katërti: Shënon Ebu Davudi nga Nufejli, nga Zuhejri, i biri i Muaviut, nga Is’haku, nga Muxhahidi, që e ka pyetur Umerin se sa umre i ka kryer i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.)? Ibn Umeri i ka thënë: “I ka kryer dy.” Aishja ka thënë: “Ibn Umeri ka

²²⁰ Në hadithin të cilin e shënon Muslimi (1184) dhe (21) nga Abdullah b. Umeri thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Dhul-Hulejfe i ka falur dy rekate, mendohet mbi namazin e drekës e jo në dy rekate sunnet të ihramit.

²²¹ Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (1243), kapitulli: Të lidhurit dhe të shijuarit e haxhit gjatë veshjes së ihrameve nga Ibn Abbasi.

²²² Shënon Buhariu (3/431) në *Haxhi*, kapitulli: Të lidhurit dhe të shijuarit e kurbanit gjatë veshjes së ihramve nga Ibn Abbasi.

²²³ Shënon Buhariu (3/432) dhe Muslimi (1228).

²²⁴ Shënon Muslimi (1230, 182), kapitulli: Sqarimi që është i lejuar lirimi nga ihramet nëse do të jetë i penguar do të vjen deri te Tempulli dhe që është e lejuar kryerja e haxhit kiran.

ditur që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer tri umre, krahas asaj që e ka kryer me haxhin.²²⁵

Konstatimi i përmendur i Ibn Umerit nuk bie ndesh me pohimin e tij që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren, sepse ai me këtë konstatim ka menduar mbi kryerjen e umres në mënyrë të pavarur. Në atë mënyrë, i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer vetëm dy umre: Umretul-kada dhe Umretul-Xhirane, derisa Aishja mendon në ato dy umre, umren që e ka kryer dhe umren të cilën nuk e kanë lejuar ta kryej. Ato, do të thotë, janë katër umre.

I pesti: Transmeton Sufjan Thevriu nga Xhafer b. Muhammedi, nga babai i tij, nga Xhabir b. Abdullahu, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka qenë në haxh tre here: dy herë para Hixhretit dhe një herë pas Hixhretit, të cilin e ka kryer së bashku me umren. Shënon Tirmidhiu dhe të tjerët.²²⁶

I gjashti: Shënon Ebu Davudi nga Nufejli dhe Kutejbe që kanë thënë se Davud b. Abdurrahman el-Attari nga Amr b. Dinari, nga Ikrimë, nga Ibn Abbasi ka thënë:

((اعتمر رسولُ الله صلى الله عليه وسلم أربعَ عُمَرٍ: عُمرةَ الحُدَيْبِيَّةِ، والثانية: حين تَوَاطَوْا على عُمرةٍ مِنْ قَابِلٍ، والثالثة من الجِعْرَانَةِ، والرابعة التي قَرَنَ مَعَ حَجَّتِهِ))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre: Umra e parë është hudejbijase, e dytë është pas marrëveshjes që në vitin e ardhshëm të lejohet që ta kryej umren, e treta është umra xhiranijase dhe e katërta është ajo të cilën e ka kryer së bashku me haxhin.”²²⁷

I shtati: Shënon Buhariu në *Sahihun* e vet nga Umer b. El-Hattibi (r.a.), që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), kur në Va’dul Akkik ka thënë:

((أَتَانِي اللَّيْلَةُ أَتٍ مِنْ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ، فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذِهِ الْوَادِي الْمُبَارَكِ، وَقُلْ: عُمَرَةٌ فِي حَجَّةٍ))

“Këtë natë më erdhi përfaqësuesi nga Sunduesi im dhe më tha: ‘Falu në atë fushë të bekuar dhe thuaj: Umra së bashku me haxhin!’”²²⁸

I teti: Shënon Ibn Davudi nga Bera’ b. Azibi të ketë thënë:

²²⁵ Shënon Ebu Davudi (1992) në *Ritualet*, kapitulli: Umra. Transmetuesit janë të besueshëm.

²²⁶ Verifikimi i tij tani është i cekur.

²²⁷ Shënon Ebu Davudi (1993) në *Ritualet*, kapitulli: Umra, Tirmidhiu (816) në *Haxhi*, kapitulli: Sa umre i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.)? dhe Ibn Maxhe (3003) në *Ritualet*, kapitulli: Sa umre i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.)? Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

²²⁸ Shënon Buhariu (3/310) në *Haxhi*, kapitulli: Ligjërimi i të Dërguarit (s.a.v.s.): El-akik është lugina e bekuar.

((كنت مع علي رضي الله عنه حين أمره رسول الله صلى الله عليه وسلم علي اليمن، فأصبحت معه أواقى من ذهب، فلما قدم علي من اليمن على رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: وجدت فاطمة رضي الله عنها قد لبست ثياباً صبيغات، وقد نضحت البيت بنضوح، فقالت: مالك؟ فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم قد أمر أصحابه فأحلوا، قال: فقلت لها: إني أهلت بإهلل النبي صلى الله عليه وسلم قال: فأتيت النبي صلى الله عليه وسلم، فقال لي: ((كيف صنعت؟))

Isha me Aliun (r.a.) kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e vendosi atë për përfaqësues të Jemenit. Me të kam marrë ari me okë. Kur Aliu u kthye nga Jemeni dhe kur erdhi te i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “e takova Fatimen (r.a.) të veshur me rroba të ngjyrosura dhe të parfumuara. Gjithashtu edhe shtëpinë e kishte parfumuar. Ajo pyeti: “Çfarë ke ti?! I Dërguari i Allahut i urdhëroi as’habët e vet që të lirohen nga ihramet.” Aliu i ka thënë: “Unë i kam bërë nijet ihramet me nijetin e të Dërguarit (s.a.v.s.)” Pastaj ka shkuar te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe i Dërguari (s.a.v.s.) e pyeti: “Si ke vepruar?” Ai ka thënë: “Unë thash që kam bërë nijet me nijetin e të Dërguarit (s.a.v.s.)” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((فإني قد سئفُ الهدى، وقرئت...)) “Unë me vete e mora kurbanin dhe e kam bërë nijet umren dhe haxhin”, pastaj e ka cekur hadithin.”²²⁹

I nënti: Shënon Nesaiu nga Imran b. Jezid Dimeshki, nga Isa b. Jonuzi, nga Ameshi, nga Muslim el-Butajni, nga Ali b. Husejni, nga Mervan b. El-Hakemi, që ka thënë:

((كنتُ جالساً عند عثمان، فسمع علياً رضي الله عنه يُلبّي بعُمرة وحجّة، فقال: ألم تكن تُنهي عن هذا؟ قال: بلى لكنني سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يُلبّي بهما جميعاً، فلم أدع قول رسول الله صلى الله عليه وسلم ((لَقَوْلِكَ))

Isha duke ndenjtur te Uthmani kur e dëgjova Aliun (r.a.), duke e bërë nijet haxhin dhe umren dhe e pyeta: “Vallë, a nuk e ke të ndaluar atë?!” Ai tha: “Po, por e kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke i bërë nijet së bashku dhe unë nuk do t’i lë anash fjalët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) për shkak të fjalëve tuaja.”²³⁰

I dhjeti: Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Shu’be, nga Humejd b. Hilali, që ka thënë:

سمعتُ مطرفاً قال: قال عمران بن حصين: أحدثك حديثاً عسى الله أن ينفعك به: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم ((جمع بين حجّة وعُمرة، ثم لم يئنه عنه حتى مات، ولم ينزل قرآن يحرم)).

E kam dëgjuar Mutarrifin që e ka dëgjuar Imran b. Husejnin kur ka thënë: “Kam për ta treguar hadithin, e ndoshta donë Allahu, të përfitosh nga ai. I Dërguari i

²²⁹ Shënon Ebu Davudi (1797) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi haxhin kiran. Transmetuesit e tij janë të besueshëm.

²³⁰ Shënon Nesaiu (5/148). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Ka ndodhur gabim shtypi në *Sunnenin* e Nesaiut dhe është bënë El-Eshas në vend të El-Amesh, çka është gabim i dukshëm.

Allahut (s.a.v.s.) i ka bashkuar haxhin edhe umren dhe këtë nuk e ka ndaluar deri në vdekje, e as në Kur'an nuk është shpallur ndalesë për ta ndaluar atë.”²³¹

I njëmbëdhjeti: Transmeton Jahja b. Seid el-Kattani dhe Sufjan b. Ujejne nga Ismail b. Ebu Halidi, nga Abdullah b. Ebi Katade, nga babai i tij, që ka thënë:

((إِنَّمَا جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، لَأَنَّهُ عِلْمٌ أَنَّهُ لَا يَحُجُّ بَعْدَهَا)). وَلَهُ طَرَقُ صَحِيحَةٍ إِلَيْهِمَا .

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren për atë shkak që ka ditur se pas kësaj më nuk ka për të shkuar në haxh.” Transmetimi transmetohet edhe me zinxhir të tjerë të transmetuesve prej tyre.²³²

I dymbëdhjeti: Shënon imam Ahmedi nga Suraka b. Maliku që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kur ka thënë:

((دَخَلْتُ الْعُمْرَةَ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ))

“Umra ka hyrë në haxh deri në Ditën e Gjykimit”, prandaj, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i bashkoi umren dhe haxhin në Haxhin Lamtumirës.²³³ Në zinxhirë janë transmetuesit e besueshëm.

I trembëdhjeti: Shënojnë Ahmedi dhe Ibn Maxhe nga Ebu Talha el-Ensariu që: ((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ)) I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren.²³⁴ Atë e shënon edhe Darekutni, por në zinxhirin e transmetuesve të tij është edhe Haxhxhaxh b. Ertah.

²³¹ Shënon Muslimi (1226-167) në *Haxhin*, Kapitulli: Mbi lejen e Haxhit Temettu.

²³² Transmetuesit e tij janë të besueshëm.

²³³ Shënon Ahmedi (4/175) nga Meki b. Ibrahim nga Davud b. Jezid el-Evdi nga Abdulmeilk b. Mejser ez-Zerrad nga En-Nezzal b. Jezid b. Sebre nga Suraka. Davud b. Jezidin shumica e konsiderojnë si transmetues të dobët i hadithit. Ndërkaq, Ibn Adijj thotë: “Nuk kam parë që ndonjë prej haditheve të tij është përfshirë dhe që e ka kaluar kufirin e të palejuarës nëse nga ai atë e transmeton transmetuesi i besueshëm. Edhe përkundër asaj, pse ai nuk është i fortë në hadith, megjithatë, hadithi i tij shënohet dhe pranohet.” Transmetuesit e tjerë të hadithit janë të besueshëm. Me transmetimet e tjera që e vërtetojnë atë mund të thuhet që ai hadith është hasen.

²³⁴ Shënon Ahmedi (4/28), Ibn Maxhe (2971) dhe Darekutni. Axx b. Ertah është diskutabil.

I katërbëdhjeti: Shënon Ahmedi nga Hermas b. Zijad el-Bahili që: ((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَنَ فِي حَجَّةِ الْوَادِعِ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ)) I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumurës i ka bashkuar haxhin edhe umren.²³⁵

I pesëmbëdhjeti: Shënon Bezzari, me zinxhir të drejtë të transmetuesve, nga Ibn Ebi Evfe, që: ((إِنَّمَا جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، لِأَنَّهُ عَلِمَ أَنَّهُ لَا يُحُجُّ بَعْدَ عَامِهِ)) I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka bashkuar haxhin dhe umren, sepse e ka ditur që pas atij viti më nuk do të shkojë në haxh.²³⁶ Është thënë që Jezid b. Ata' ka gabuar në zinxhirin e tij të transmetuesve, ndërsa të tjerët konsiderojnë që kjo nuk mund të pranohet pa argumente.

I gjashtëmbëdhjeti: Shënon Imam Ahmedi nga Xhabir b. Abdullahu, që: ((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا)) I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren dhe që për të dy ritualet e ka kryer një tavaf.²³⁷ E shënon Tirmidhiu. Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Haxhxhaxh b. Ertahu. Hadithet e tij nuk bien nën hadithet hasen (të mirë), me kusht që ai vet nuk i transmeton dhe që të mos jenë në kolizion me transmetimet që i transmetojnë transmetuesit e besueshëm.

I shtatëmbëdhjeti: Shënon Imam Ahmedi nga ummu Seleme, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: ((أَهْلُوا يَا أَلْ مُحَمَّدٍ بِعُمْرَةٍ فِي حَجٍّ)) “O familja e Muhammedit, bëni nijet umren dhe haxhin!”²³⁸

I tetëmbëdhjeti: Shënohet në dy *Sahihët*, në versionin e Muslimit, nga Hafsa, që e ka pyetur të Dërguarin (s.a.v.s.):

مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا وَلَمْ يَحِلَّ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ؟ قَالَ: ((إِنِّي قَلَدْتُ هَدْيِي، وَلَبَدْتُ رَأْسِي، فَلَا أَجَلَ حَتَّى أَجَلَ مِنَ الْحَجِّ))، وهذا يدل على أنه كان في عُمْرَةٍ مَعَهَا حَجٌّ، فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ مِنَ الْعُمْرَةِ حَتَّى يَحِلَّ مِنَ الْحَجِّ، وَهَذَا عَلَى

²³⁵ Shënon Ahmedi (3/485). Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah b. Vakid el-Harrami, i cili konsiderohet si transmetues i përjashtuar, por Ahmedi përkundër asaj e lavdëron atë dhe thotë ndoshta është plakur dhe nuk mban në mend.

²³⁶ E cekë Hejthemi në *El-Mexhmeu* (3/236) dhe thotë që atë e transmeton Taberaniu në *Kebir* dhe *El-Evsat*. Nga transmetuesit e tij është Jezid b. Ata. Ahmedi dhe të tjerët atë e konsiderojnë të besueshëm edhe përkundër asaj që transmetuesi është diskutabil. Në *Takrib* qëndron që hadithet e tij janë mosekzistues (lejjin).

²³⁷ Shënon Tirmidhiu (947) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë që ai i cili e kryen Haxhin Kiran e kryen vetëm një tavaf. Forma është e njëjtë me atë të cilën e ka cekur autori. Në versionin e Ahmedit (3/388) qëndron: “arritëm me të Dërguarin e Allahut (deri te Kabja) dhe e kryem tavafin rreth saj dhe sa’jin në mes Safës dhe Merves. Kur agoi dita e parë e Bajramit, nuk i është afruar Safës dhe Merves.”

²³⁸ Shënon Ahmedi (6/297-298). Transmetuesit e tij janë të besueshëm.

أصل مالك والشافعي ألزم، لأن المعتمر عُمرة مفردة، لا يمنعه عندهما الهدى من التحلل، وإنما يمنعه عُمرة القرآن

“Çfarë kanë njerëzit, janë liruar nga ihramet, e ti ende nuk je liruar as nga ihramet e umres?! Ai tha: “Unë e kam shënuar hedjin tim, i kam shprishur flokët e mia prandaj nuk i heq ihramet, gjithnjë derisa nuk e kryej haxhin.”²³⁹

Ky është argument që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer umren së bashku me haxhin dhe që nuk është liruar nga ihramet e umres, gjithnjë derisa nuk e ka kryer haxhin. Kjo është vërtetuar edhe më tepër duke shikuar mbi bazat te Maliku dhe Shafiu, sepse ai i cili umren e kryen i pavarur, sipas tyre hedji nuk e ndalon që të lirohet nga ihramet, por umra kiranase. Sipas kësaj, hadithi i përmendur sipas bazave të tyre është argument i qartë dhe i pa kontestueshëm.

I Nëntëmbëdhjeti: Shënojnë Nesaiu dhe Tirmidhiu nga Muhammed b. Abdullah b. El-Harith b. Abdul-Mutallib që e ka dëgjuar Sa'd b. Ebi Vekasin dhe Dahak b. Kajsini në vitin kur Muavi b. Ebi Sufjani e ka kryer haxhin duke polemizuar rreth kryerjes së umres para haxhit. Dahaku ka thënë: “Atë mund ta bëjë vetëm ai i cili nuk e njeh urdhrin e Allahut.” Sa'di ka thënë: “Shumë keq e ke thënë atë, vëlla i dashur.” Dahaku ishte përgjigjur: “Umer b. El-Hattabi atë e ka ndaluar?!” Sa'di tha: “Por, atë e bënte i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e edhe ne bënim ashtu me të.”²⁴⁰ Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasenun-sahih.

Këtu nën temettun e umres deri te haxhi mendohet në një rën prej dy gjërave: temettu kiranase, të cilit i përgjigjet kuptimi gjuhësor, e edhe as'habët që kanë qenë prezent gjatë shpalljes dhe komentimit të saj, e kanë vërtetuar atë. Prandaj, Ibn Umeri ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer (temettun) umren para Haxhit. Së pari e ka bërë nijet umren, e pastaj haxhin.” Të njëjtën e vërteton edhe Aishja: “Kjo që e ka bërë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) padyshim është temettu kiranase.” Këtë e vërteton edhe thënia e Imran b. Husejnit, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer umren (temettu), andaj edhe ata e kanë kryer me të (muteffikun alejhi).²⁴¹ Ai është, që i ka thënë Mutarrifit: “Kam për ta treguar një hadith nga i cili, nëse do Allahu ke për të përfutur. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bashkuar

²³⁹ Shënon Buhariu (4/342) në *Haxhi*, kapitulli: Temettu, kiran dhe ifrad dhe Muslimi (1229) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi që ai i cili e kryen kiranin, ihramet i heq në kohën kur i heq edhe ai i cili e kryen haxhin mufred.

²⁴⁰ Shënojnë Tirmidhiu (823) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi bashkimin e haxhit me umren, Nesaiu (5/152-153) dhe Maliku në (1/344). Zinxhiri është i mirë.

²⁴¹ Shënojnë Buhariu (3/433) dhe Muslimi (1226, 171).

haxhin dhe umren. Pastaj këtë nuk e ka ndaluar deri në vdekje.” Hadithi gjendet në *Sahihun* e Muslimit.²⁴²

Kirani i të Dërguarit (s.a.v.s.) është përmendur me shprehjet: *temettea* dhe *xhemea* bëjnë haxhin dhe umren.

Gjithashtu, atë e vërteton transmetimi i cili është vërtetuar në dy *Sahihët* nga Seid b. El-Musejjibi, që ka thënë: “Janë takuar në Usfan Aliu dhe Uthmani. Uthmani e ndalonte temettun (umren). Aliu ka thënë: “Si mund të ndalosh diç që e ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.)?!” Uthmani tha: “Më lerë rehat.” Aliu tha: “Nuk mund të të lë.” Kur Aliu pa që nga diskutimi i tillë nuk ka dobi, e bëri nijet umren së bashku me haxhin.”²⁴³ Ky është versioni i Muslimit. Në versionin e Buhariut qëndron:

((اجتمع عليّ وعثمانُ بعُسفان، فقال: كان عثمانُ ينهي عن المُتعة أو العُمرة، فقال عليّ: ما تُريد إلى أمر فعله رسولُ الله صلى الله عليه وسلم تنهى عنه؟ قال عثمانُ: دعنا منك، فقال: إني لا أستطيع أن أدعك، فلما أن رأى عليّ ذلك، أהלَّ بهما جميعاً))

“Në Usfan Aliu dhe Uthmani kishin divergjenca rreth çështjes së umres dhe Aliu tha: “Dëshiron që ta ndalosh një gjë të cilën e bënte i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.)?!” Kur e kuptoi këtë Uthmani, e bëri nijet umren së bashku me haxhin.”

Vet Buhariu e shënon transmetimin nga Mervan b. Hakemi që ka thënë:

((شهدتُ عثمانَ وعلياً، وعثمانُ ينهى عن المُتعة، وأن يُجمَعَ بينهما، فلما رأى عليّ ذلك، أהלَّ بهما: لَبَيْكُ بُعْمَرَةَ وَحَاجَةَ، وقال: ما كنتُ لأدعُ سُنَّةَ رسولِ الله صلى الله عليه وسلم لِقول أحدٍ))

“E kam parë Uthmanin dhe Aliun. Uthmani e ndalonte kryerjen e umres së bashku me haxhin. Kur e ka parë këtë Aliu, i bëri nijet të dy ritualet dhe tha: “Të përgjigjem Ty o Zot, për umre dhe për haxh.” Pastaj ka thënë: “Unë nuk kam për ta lënë sunnetin e të Dërguarit të Allahut për fjalët e askujt.”²⁴⁴

Të tëra këto vërtetojnë, që ata të cilët e bashkonin umren dhe haxhin, e konsideronin mutemeti. Atë e bënte vet i Dërguari (s.a.v.s.). Vet Uthmani është pajtuar me Aliun që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë atë, sepse kur Aliu i ka thënë Uthmanit se dëshiron të ndaloj diç që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë, nuk i ka thënë që ai (i Dërguari (s.a.v.s.)) nuk e ka bërë atë. Sipas kësaj, sikur të mos ishte pajtuar mbi atë, do ta kishte refuzuar konstatimin e tij.

Pastaj Aliu vendosi që të bëjë ashtu siç ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.), që ta pasoj në atë dhe që të sqaroj se praktika e tij nuk është e deroguar. Pastaj, e bëri nijet umren

²⁴² Gati është cekur verifikimi i tij.

²⁴³ Shënon Buhariu (3/344) dhe Muslimi (1223, 159).

²⁴⁴ Shënon Buhariu (3/336-337)

së bashku me haxhin për ta vërtetuar pasimin dhe përkushtimin ndaj të Dërguarit në atë kiran dhe për ta treguar sunnetin, të cilin Uthmani e ka ndaluar për shkak të të kuptuarit të tij personal (te'vilit). Domethënë, ky është argumenti i njëzetë i pavarur dhe i tërësishëm.

I njëzet e një: Shënon Maliku nga Ibn Shihabi, nga Urve, nga Aishja, që ka thënë:

((خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عامَ حَجَّةِ الوداع، فأهللنا بعُمْرة، ثم قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: ((مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ، فَلْيَهْلِلْ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعاً))

“U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) gjatë vitit në të cilin ishte Haxhi Lamtumirës, e bëmë nijet umren, e i Dërguari (s.a.v.s.) tha: *“Kush me vete bartë hedj (kurban) le ta bëjë nijet haxhin me umren dhe të mos lirohet nga ihrami, gjithnjë derisa nuk i kryen dy ritualet.*”²⁴⁵

Është e njohur, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me vete ka marr hedj (kurban) dhe për të ishte më e nevojshme që i pari ta bëjë atë që i është urdhëruar. Mbi të gjitha këto udhëzojnë hadithet e tjera, që i kemi cekur dhe që kemi për t'i cekur.

Disa nga ulemaja e mëparshme dhe e pastajme konsiderojnë që është vaxhib bërja e haxhit kiran për atë i cili me vete e bart hedjin (kurbanin), e vetëm umren për atë i cili nuk ka me vete hedj. Nga ata që e mbështesin mendimin e përmendur janë Abdullah b. Abbasi dhe të tjerët. Te ata është e ndaluar të shmangurit nga ajo që ka bërë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), gjatë kryerjes së haxhit dhe nga ajo që ua ka urdhëruar as'habëve të vet. Ata konsiderojnë që ai e ka bërë haxhin kiran, ka bartur me vete hedj dhe e ka urdhëruar secilin që nuk ka pasur hedj me vete, që ta ndërpresë nijetin e haxhit dhe ta bëjë nijet vetëm umren.

Prandaj, është vaxhib të vepruarit ashtu siç ka vepruar ai dhe siç ka urdhëruar të veprohet. Ky mendim është më i drejtë se ai, i cili ndalon ndërprerjen e nijetit të haxhit dhe transformimin e tij në nijet të umres. Kjo mund të argumentohet nga shumë aspekte që kemi për t'i cekur, nëse Allahu do.

I njëzet e dyti: Shënohet në dy *Sahihët* nga Ebu Kilabe, nga Enes b. Maliku, që ka thënë:

((صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ الظَّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بَذَى الْخُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ، فَبَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ، حَمَدَ اللَّهُ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ ثُمَّ أَهَلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَأَهَلَ النَّاسُ بِهِمَا، فَلَمَّا قَدَمْنَا، أَمَرَ النَّاسَ، فَحَلُّوا، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ)). وفي الصحيحين

²⁴⁵ Shënon Maliku në (1/410-411), në *Haxhi*, kapitulli: Hyrja e gruas me menstruacione në Meke. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

أَيْضاً: عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمَزْنِيِّ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ جَمِيعاً

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na i fali katër rekate, derisa ishim me të në Medine. Në Dhul-Hulejfe na i fali dy rekate të namazit të ikindisë. Aty edhe e kaloj natën, derisa nuk agoi. Pastaj, hipi mbi kafshën kalëruese dhe kalëroi derisa e shaluara e tij nuk u ndal në Bejd. E falënderoi Allahun, e Lavdëroi Atë dhe bëri tekbir, e pastaj e bëri nijet haxhin dhe umren. Pas tij shkuan njerëzit e tjerë dhe e bënë nijet haxhin dhe umren. Kur arritëm, i urdhëroi njerëzit që të lirohen nga ihramet. Kur erdhi dita e tetë e dhul-hixhes (jevmut-tervije) e bënë nijet haxhin.”²⁴⁶

Gjithashtu, në dy *Sahihët* shënohet, nga Bekër b. Abdullah el-Muzenij nga Enesi që ka thënë:

لَبَّى بِالْحَجِّ وَحْدَهُ، فَلَقِيتُ أَنَسًا، فَحَدَّثَنِي بِقَوْلِ ابْنِ عَمْرٍ، فَقَالَ أَنَسٌ: مَا تَعُدُّونَنَا إِلَّا صَيِّبَانًا، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ((لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا)). وَبَيْنَ أَنَسٍ وَابْنِ عُمَرَ فِي السَّنِّ سَنَةٌ، أَوْ سَنَتَانِ وَشَيْءٌ.

“E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke e bërë telbijen për haxh dhe për umren së bashku.” Ebu Bekri ka thënë: “Atë ia shpjegova Ibn Umerit, e ai tha: ‘Ka bërë telbije (nijet) vetëm për haxh’. Pastaj e takova Enesin dhe ia transmetova fjalët e Ibn Umerit, ndërsa ai tha: “Vallë, a jeni duke na konsideruar fëmijë?! E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kur ka thënë: “Të përgjigjem Ty për umre dhe për haxh.”²⁴⁷

Dallimi në vitet, në mes Enesit dhe Ibn Umerit, është një vit ose një vit dhe diç më tepër.”

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet nga Jahja b. Ebu Is’haku, Abdulaziz b. Suhejbi dhe Humejdi, që e kanë dëgjuar Enesin kur ka thënë:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْلًا بِهِمَا: ((لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا)).

“Kam dëgjuar kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë nijet për dy ritualet dhe ka thënë: ‘Të përgjigjem Ty o Zot për haxh dhe për umre’.”²⁴⁸

²⁴⁶ Shënon Buhariu (3/327-328) në *Haxhi*, kapitulli: Ngritja e zërit në telbije dhe Muslimi në versionin e përmbledhur (690) në *Namazi i mysafirit*, kapitulli: Namazi i udhëtarit dhe shkurtimi i tij në versionin vijues: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Medine i ka falur katër rekate namazin e drekës, e në Dhul-Hixhe dy rekate të namazit të ikindisë.”

²⁴⁷ Shënon Muslimi (1232) në *Haxhi*, kapitulli: Mbi haxhin ifrad, kiran dhe urren. Atë nuk e kemi gjetur në përmbledhjen e Buhariut. Shënon Nesai (5/150).

²⁴⁸ Shënojnë Muslimi (1251) në *Haxhi*, kapitulli: Telbija e të Dërguarit s.a.v.s dhe haxhi.

Transmeton kadiu, Ebu Jusufi, nga Jahja b. Seid el-Ensari, nga Enesi që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kur ka thënë: ‘Të përgjigjem Ty o Zot, për haxhin dhe umren së bashku.’”

Shënon Nesaiu nga Ebu Esma, nga Enesi, që ka thënë: ‘E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke bërë nijet për haxh dhe umre.’²⁴⁹

Hadithin gjithashtu e transmeton edhe Hasan el-Basriu nga Enesi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë nijet haxhin dhe umren, kur e ka falur namazin e drekës.²⁵⁰

Shënon Bezzari nga Zejd b. Esleme, shërbëtori i Umer b. El-Hattabit, nga Enesi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë telbije për haxh dhe për umre, nga Sulejman et-Tejmije gjithashtu nga Enesi, nga Ebu Kudame, gjithashtu nga Enesi. Vekiu thotë: “Na tregonte Mus’ab b. Sulejmi dhe ka thënë që të njëjtën e ka dëgjuar nga Enesi.” Gjithashtu thotë: Na tregonte të njëjtën Ibn Ebu Lejla nga Thabit el-Bunani, nga Enesi.” El-Husheni thotë: “Na tregonte Muhammed b. Beshshar, na tregonte të njëjtën Muhammed b. Xhafer, na tregonte Shu’be nga Ebu Kaza, nga Enesi.”

Në përmbledhjen e Buhariut shënohet nga Katade, nga Enesi, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre, i përmendi ato dhe tha: “Edhe umren të cilën e ka kryer me haxhin e vet.” Tani më është përmendur.

Abrurrezaku thotë: “Na tregonte të njëjtën Ma’meri nga Ejub, nga Ebu Kilabe dhe Humejd b. Hilali, nga Enesi.”

Ata janë gjashtëmbëdhjetë personalitete të besueshëm. Të gjithë janë të pajtimit me Enesin, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bërë nijet së bashku haxhin dhe umren. Ata persona janë: Hasan El-Basriu, Ebu Kilabe, Humejd b. Hilali, Humejd b. Abdurrahman et-Tavili, Katade, Jahja b. Seid el-Ensari, Thabit el-Bunane, Bekër b. Abdullah el-Muzeni, Abdullaziz b. Suhejbi, Sulejman et-Tejmiu, Jahja b. Ebu Is’haku, Zejd b. Esleme, Musa b. Sulejme, Ebu Esma, Ebu Kudame, Asim b. Husejni dhe Ebu Kaza, domethënë Suvejd b. Huxhejr el-Bahili.

Këto janë transmetimet e Enesit mbi nijetin e haxhit dhe të umres së Resulullahut (s.a.v.s.), që i ka dëgjuar nga ai. Aliu dhe Bera’ (r.a.), transmetojnë transmetime në të cilët i Dërguari (s.a.v.s.) tregon mbi vetveten, që e ka kryer haxhin kiran. Gjithashtu, Aliu informon që llojin e tillë të haxhit e ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.). Umer b. El-Hattabi (r.a.) transmeton transmetimin, në të cilin qëndron që të Dërguarin (s.a.v.s.) e ka urdhëruar Sunduesi i tij, që ta kryej haxhin kiran dhe që ia

²⁴⁹ Shënon Nesaiu (5/150) në *Haxhi*, kapitulli: Kiran, Ebu Esma është Es-Sajkal, transmetues i panjohur.

²⁵⁰ Shënon Nesaiu (5/127) në *Haxhi*, kapitulli: El-Bejde. Transmetuesit janë të besueshëm.

ka mësuar atij formën e shqiptimit të fjalëve, që duhet shqiptuar gjatë veshjes së ihrameve. Gjithashtu Aliu transmeton që e ka dëgjuar të Dërguarin (s.a.v.s.) duke e shqiptuar telbijen së bashku për të dy ritualet. Të tjerët që i kemi përmendur më lartë, gjithashtu transmetojnë nga i Dërguari (s.a.v.s.), që e ka kryer haxhin kiran dhe që atë ua ka urdhëruar atyre të cilët me vete kanë marr hedj (kurban).

Transmetuesit në vijim transmetojnë transmetime tërësisht të qarta, në të cilat vërtetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran, e ata janë: Aishja, nëna e besimtarëve, Abdullah b. Umeri, Xhabir b. Abdullahu, Abdullah b. Abbasi, Umer b. El-Hattabi, Ali b. Ebu Talibi, Uthman b. Affvani, sepse është pajtuar me Aliun edhe Aliu me të, Imam b. Husejni, Bera b. Azibi, Hafsa, nëna e besimtarëve, Ebu Katade, Ibn Ebu Evfa Ebu Talha, Hirmas b. Zijadi, Ummu Seleme, Enes b. Maliku, Sa'd b. Ebi Vekkasi. Këta janë shtatëmbëdhjetë as'habë (r.a.). Disa prej tyre e transmetojnë mënyrën, ndërsa disa formën e telbijes dhe të veshurit e ihramit nga i Dërguari (s.a.v.s.). Disa e transmetojnë vetëm pohimin, derisa të tretët e transmetojnë urdhrin e kiranit nga ai.

Nëse kundërshtohet dhe thuhet: si kemi për t'i numëruar në mesin e tyre Ibn Umerin, Xhabirin, Aishen dhe Ibn Abbasin? Aishja ka thënë qartë, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin, e në tjetrin thotë, që e ka kryer vetëm haxhin. Transmetimi i parë shënohet në dy *Sahihët*,²⁵¹ e i dyti në përmbledhjen e hadithit të Muslimit, i cili i shënon në dy versione. Është cituar njëri, e në tjetrin thuhet që e ka bërë nijet vetëm haxhin.” Shënon Buhariu.²⁵² Ibn Gjithashtu, Abbasi ka thënë: “...ka bërë telbije vetëm për haxh.” Shënon Buhariu.²⁵³ Gjithashtu Ibn Abbasi ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin.” Shënon Muslimi.²⁵⁴ Gjithashtu, Xhabiri ka thënë: “E ka kryer vetëm haxhin.” Shënon Ibn Maxhe.²⁵⁵

Gjithashtu, është thënë: Nëse hadithet që i transmetojnë as'habët e përmendur janë kundërthënëse dhe për atë shkak të papranueshme, hadithet që i transmetojnë as'habët tjerë nuk janë në kundërshtim. Nëse e pranojmë faktin që në hadithet e cekura nuk ka fakte që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran e as ifradin për shkak të asaj që janë në kundërshtim, atëherë, cila është arsyeja që të hiqet dorë nga hadithet që i transmetojnë as'habët e tjerë përkundër asaj që janë të qartë dhe të besueshëm?! Hadithet e përmendura vërtetohen mes vete dhe nuk refuzohen mes vete. Ata të cilëve u duken kundërthënëse, ashtu mendojnë për shkak të asaj pse

²⁵¹ Shënon Buhariu (3/336) dhe Muslimi (1211 dhe 114).

²⁵² Shënon Muslimi (1211, 122).

²⁵³ Shënon Muslimi (1232) dhe nuk e kemi gjetur në përmbledhjen e hadithit të Buhariut.

²⁵⁴ Shënon Muslimi (1240, 199).

²⁵⁵ Shënon Ibn Maxhe (1240). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

nuk e kuptojnë intencën e as'habëve nga format të cilat i kanë përdorur në to dhe për shkak të asaj ato i kanë kuptuar nën dritën e termeve të reja të cilat i kanë shpikur pas tyre.

Te Shejhul-islami e kam parë një kapitull të bukur ku i ka përshtatur hadithet e tyre, prandaj atë kemi për ta transmetuar tekstualisht. Ka thënë: “Është e drejtë që hadithet mbi atë çështje janë në pajtueshmëri dhe që nuk janë në kundërshtim përveç ndonjë kundërshtie të pa njohur, e cila ekziston edhe te çështjet e tjera.” Është vërtetuar nga as'habët, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer temettun (umren) e temetu tek ata e përfshinë kiranin (haxhin), sepse nga as'habët prej të cilëve transmetohet që e ka kryer umren, transmetohet që e ka kryer edhe haxhin. Argument për konstatimin e parë është transmetimi i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Seid b. El-Musejjibi që ka thënë: “Janë takuar Aliu dhe Uthmani në Usfan. Uthmani e ndalonte temettun (umren) dhe Aliu ka thënë: “Vallë, a dëshiron ta ndalosh atë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë?” Uthmani ka thënë: “Na lërë rehat!” Unë nuk mundem të ju lë rehat, tha Aliu. Dhe kur Aliu e pa këmbëngulësinë e tij, i bëri nijet të dy ritualet.” Ky është argument i qartë, që ata të cilët e kanë parë duke i bashkuar dy ritualet, kanë konsideruar që është duke e bërë temettun. E përpara kësaj edhe i Dërguari (s.a.v.s.) ka vepruar ashtu. Uthmani ishte pajtuar me Aliun që edhe i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë ashtu, por nuk ishin pajtuar se a është ajo më e mirë për ne ose jo? A na është urdhëruar edhe neve që të mos e bëjmë nijet haxhin, derisa nuk e kryejmë umren rreth së cilës dijetarët islamik kanë kundërshtime. Temettu tek ata e nënkuptonte kiranin. Në dy *Sahihët* nga Mutarrifi transmetohet që Imran b. Husejni ka thënë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren, e që pas kësaj, atë nuk e ka ndaluar deri në vdekjen e tij dhe që mbi këtë nuk është shpallur kurrfarë ndalese në Kur'an. Në transmetimin që e transmeton ai thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ka kryer umren, prandaj edhe ne e bëjmë atë. Imrani është njëri nga më të ndershmit prej paraardhësve. Ai pikërisht pohon që e ka kryer temettun (umren) dhe që e ka bashkuar haxhin dhe umren. Do të thotë, kirani te as'habët do të thotë mutemeti. Prandaj, e kanë obliguar me hedj dhe është përfshirë me dispozitën e këtij ajeti:

{فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ} [البقرة: 196]

“E kryeni haxhin dhe umren për hir të Allahut, po në qoftë se pengoheni, atëherë (therrni për kurban) çka t’ju vijë më lehtë prej kurbanëve...” [El-Bekare: 196]. Umeri e transmeton hadithin vijues nga i Dërguari (s.a.v.s.):

((أَتَانِي مِنْ رَبِّي فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ: عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ)).

“Më erdhi përfaqësuesi nga Sunduesi im dhe më tha: “Falu në këtë fushë të nderuar dhe thuaj: Umren në haxhin, do të thotë jam duke e kryer umren me haxhin.”

Nga halifët e drejtë: Umeri, Uthmani, Aliu, pastaj Imran b. Husejni, me zinxhir më të drejtë të transmetuesve, transmetohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ka bashkuar umren dhe haxhin dhe që atë e quanin temettu. Enesi cekë që e ka dëgjuar të Dërguarin (s.a.v.s.) kur e ka bërë telbijen për haxhin dhe umren.

Transmetimi të cilin e cekë Bekër b. Abdullah el-Muzeni nga Ibn Umeri, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë telbijen vetëm për haxh, mund të replikohet që ka transmetues të besueshëm të Ibn Umerit nga Bekri sikurse Salimi, djalit të tij dhe Nafiut. Ata transmetojnë nga Ibn Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer umren me haxhin. Ata janë transmetuesit e besueshëm të Umerit nga Bekri. Sipas kësaj, atëherë, është më e domosdoshme të thuhet që Bekri ka gabuar se që kanë gabuar Salimi dhe Nafiu, ose që ka gabuar Ibn Umeri nga i Dërguari (s.a.v.s.) Është më e besueshme që Ibn Umeri ka thënë që i Dërguari e ka kryer haxhin në formën ifrad, dhe Bekri ka menduar që ka thënë që telbijen e ka bërë vetëm për haxh. As'habët e përdornin termin "*ifradul-haxh*", nën të cilin nënkuptoheshin ritualet e haxhit. Në këtë është përgjigja e atij, i cili pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë gjatë tij kiranin, dy tavafë dhe dy sa'je dhe përgjigjen për atë, i cili pohon që është liruar nga ihramet.

Transmetimet e as'habëve, të cilët transmetojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin, është përgjigje për ata që e pohojnë të kundërtën. Prej atyre transmetimeve është edhe ai të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Nafiu, nga Ibn Umeri, që ka thënë: "E kemi bërë nijet me të Dërguarin (s.a.v.s.), vetëm haxhin."²⁵⁶ Në transmetimin tjetër qëndron: "E ka bërë nijet vetëm haxhin."

Nëse për transmetimin e përmendur thuhet se qëllimi i tij është të vërtetoj që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin, atëherë mund të replikohet dhe të thuhet që ekzistojnë transmetime të besueshme nga Ibn Umeri, ku qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren dhe haxhin. Që së pari ka filluar me umren e pastaj me haxhin. Ky transmetim transmetohet nga Zuhriu, nga Salimi, nga Ibn Umeri. Transmetimi i cili transmetohet nga Ibn Umeri është në kundërshtim me këtë, ose i është përshkruar gabimisht, ose në esencë është në pajtueshmëri me të, ose Ibn Umeri nuk ka ditur që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka hequr ihramin pas umres së kryer, prandaj ka menduar që e ka kryer vetëm haxhin. Gjithashtu, ka gabuar kur ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer umren në muajin rexheb. Atë e kishte harruar. Sipas kësaj, pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i hiqte ihramet siç e bënë atë ai i cili e kryen vetëm haxhin. Ibn Umeri besonte, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin.

²⁵⁶ Shënon Muslimi (1231).

Pastaj, është cekur transmetimi i Zuhriut nga Salimi, nga babai i tij, në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren. Zuhriu ka thënë: “Më tregonte Urve nga Aishja ngjashëm me atë që më ka treguar Salimi nga babai i vet.” Ai është hadithi më i besueshëm në Tokë, sepse transmetohet nga Zuhriu, e ai në sunnet është njeriu më i ditur i kohës së vet, nga Salimi nga babai i tij. Ky është zinxhiri më i mirë për hadithe, që transmetohen nga Ibn Umeri dhe Aishja.

Në dy *Sahihët* nga Aishja transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre, e që të katërtën e ka kryer së bashku me haxhin. Dijetarët janë të pajtimit që i Dërguari (s.a.v.s.) pas haxhit nuk ka kryer asnjë umre. Nga të tëra këto përfundohet, që e ka kryer umren dhe haxhin ose umren të pavarur nga haxhi.

Nga Ibn Umeri, me transmetim të besueshëm transmetohet që e ka bashkuar haxhin dhe umren dhe pastaj ka thënë: “Kështu bënte edhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).” Shënon Buhariu në *Sahihun* e vet.²⁵⁷

Transmetohet nga tre as'habë, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad. Ata janë: Aishja, Ibn Umeri dhe Xhabiri, nga tre vetë të njëjtë transmetohet që e ka kryer temettuin. Transmetimi, i cili transmetohet nga Aishja dhe Ibn Umeri, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren pranë haxhit, është më i besueshëm sesa transmetimi i tyre, në të cilin thuhet që e ka kryer vetëm haxhin. Transmetimet e besueshme që transmetohen nga ata, e në të cilat thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin, në to aludohet mbi ndarjen e ritualeve të haxhit, ose duhet të thuhet që kanë gabuar në to ashtu si edhe në disa të tjerë, sepse transmetimet në të cilat qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu janë mutevatir dhe ato i transmetojnë as'habët e mëdhenj siç janë: Umeri, Uthmani, Aliu, Imran b. Husejni, e transmetohen gjithashtu nga Aishja, Ibn Umeri dhe Xhabiri. Madje nga i Dërguari (s.a.v.s.) ato i transmetojnë më se dhjetë as'habë.

Enesi, Aishja, Ibn Umeri dhe Ibn Abbasi janë të pajtimit që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre. Ibn Umeri ka gabuar kur ka thënë që njërën prej tyre e ka kryer në muajin rexheb. Të gjithë kanë thënë që njërën prej tyre e ka kryer me haxhin. Gjithashtu, të gjithë përveç Enesit kanë thënë që e ka kryer haxhin temettu. Pra, e kanë thënë edhe njërën, edhe të dytën, edhe të tretën. Ndërkaq, nuk ekziston kundërshtim në mes pohimeve të tyre, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu, do të thotë umren pranë haxhit, i ka ndarë ritualet e haxhit, do të thotë e ka kryer haxhin ifrad dhe i ka bashkuar dy ritualet, do të thotë e ka kryer haxhin kiran, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran në kuptimin, që i ka bashkuar dy ritualet. E ka kryer haxhin ifrad në kuptimin, që është kënaqur me njërin nga dy

²⁵⁷ Shënon Buhariu (3/399) në *Haxhi*, kapitulli: Tavafi i kiranit.

tavafet ose sa'jet dhe e ka kryer haxhin temettu në kuptimin, që vetvetes ia ka lejuar kënaqësinë duke e lënë një udhëtim.

Ai i cili me kujdes i vështron termet që i përdornin as'habët dhe ai që i mbledh të gjitha transmetimet njërin me tjetrin, i vlerëson dhe e kupton gjuhën e as'habëve, ka për t'iu shfaqur e vërtetë e qartë dhe nga ai kanë për t'u larguar errësira e ndarjes dhe ngatërresës. Allahu (xh.sh.) udhëzon në rrugë të drejtë dhe ndihmon që të niset me shtegun e drejtë.

Të konsiderohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin dhe që kur e ka kryer e ka kryer umren nga Ten'imi ose nga ndonjë vend tjetër, siç e pohojnë atë shumë njerëz, është mashtrim i qartë. Atë, asnjëri nga as'habët, tabi'inët, katër imamët apo ndokush nga autoritetet e hadithit, nuk e ka thënë. Gjithashtu, mendimi që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad dhe që me të nuk e ka kryer umren, siç mendojnë disa nga të mëparshmit dhe të pastajmit, është i papranueshëm, sepse pohimin e tillë e përjashtojnë hadithet e qarta dhe të besueshme, siç e kemi sqaruar atë tani. Ndërkaq, pohimi që i Dërguari (s.a.v.s.) është përkufizuar vetëm në ritualet e haxhit dhe që nuk ka kryer rituale të veçanta për umren, është i vërtetë, sepse të kuptuarit e tillë e vërtetojnë të gjitha hadithet.

Kush pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) ka kryer haxhin kiran dhe nën këtë mendon që edhe për haxh, edhe për umre ka bërë tavaf dhe sa'j të veçantë, kjo nuk mund të pranohet, sepse atë e refuzon hadithi i besueshëm. Nëse nën këtë mendon që i ka bashkuar dy ritualet, do të thotë, që për dy ritualet e ka bërë nga një tavaf dhe nga një sa'j, mendimin e tij e vërtetojnë hadithet e besueshme dhe kjo është e drejtë.

Kush pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temetu, duke menduar nën këtë mbi temetun gjatë të cilit hiqen ihramet pas kryerjes së umres dhe pastaj përsëri vishen për haxh, hadithet e përjashtojnë pohimin e tij, sepse është i gabuar. Nëse nën temettu mendohet mbi haxhin gjatë të cilit nuk hiqen ihramet dhe ku për shkak të asaj që e ka marrë kurbanin me vete mbetet në ihram, shumë hadithe e përjashtojnë të kuptuarit e tij. Nëse nën temettu mendohet mbi kiran, atëherë mendimi i tillë është i drejtë sepse atë e vërtetojnë të gjithë hadithet e besueshme. Me të bashkohen mendimet dhe me të zhduken dyshimet dhe divergjencat.

Mbi umren e të Dërguarit (s.a.v.s.) kanë gabuar pesë grupe.

Grupi i parë është ai, i cili konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren në muajin rexheb. Kjo është e gabuar, sepse umret e tij janë të precizuara dhe të mbajtura në mend dhe asnjërin absolutisht nuk e ka kryer gjatë atij muaji.

Grupi i dytë është ai, i cili konsideron që umren e ka kryer në muajin Sheval. Kjo gjithashtu është iluzion. Duket, e Allahu më së miri e di, që disa nga transmetuesit

kanë gabuar në atë, sepse i Dërguari (s.a.v.s.), në muajin sheval ka qenë në 'itikaf dhe në vend të asaj, kanë thënë që në muajin sheval e ka kryer umren. Konteksti i hadithit: "I Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer tri umre: një në sheval dhe dy në dhul-ka'de", udhëzon që Aishja apo ndokush tjetër aludojnë mbi umren.

Grupi i tretë, i cili konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka bërë umren nga Ten'imi, pasi që e ka kryer haxhin. Ndërkaq, këtë askush prej dijetarëve nuk e ka thënë, por këtë e pohojnë një grup njerëzish dhe ata që nuk kanë fare dituri mbi sunnetin.

Grupi i katërt është ai, i cili konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.), assesi nuk e ka bërë umren me haxhin. Ndërkaq, hadithet e shumta të besueshme, e përjashtojnë këtë mendim.

Grupi i pestë është ai, i cili pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) pasi që e ka kryer umren i ka hequr ihramet, e pastaj përsëri në Mekke i ka veshur për haxh. Ndërkaq, hadithet e besueshme e anulojnë dhe e përjashtojnë këtë mendim.

Gjithashtu mbi çështjen e haxhit të të Dërguarit (s.a.v.s.) kanë gabuar pesë grupe.

Grupi i parë është ai, i cili thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin pa umren.

Grupi i dytë është ai, i cili konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren, pas së cilës i ka hequr ihramet, e pastaj përsëri i ka veshur ato për haxh. Këtë mendim e mbështet Kadi Ebu Ja'la dhe të tjerët.

Grupi i tretë është ai, i cili konsideron që e ka kryer umren, pas së cilës nuk i ka hequr ihramet për shkak të hedjit që e ka marr me vete, ose nuk e ka kryer haxhin kiran. Këtë e konsideron Ebu Muhammed b. Kudame, autori i *El-Mugnit* dhe të tjerë.

Grupi i katërt është ai, i cili konsideron që e ka kryer haxhin kiran gjatë të cilit i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je.

Grupi i pestë është ai, i cili konsideron që e ka kryer haxhin ifrad dhe që pas kryerjes së tij e ka kryer umren nga Ten'imi.

* * *

Mbi nijetin e ihramit nga i Dërguari (s.a.v.s.), kanë gabuar gjithashtu pesë grupe.

Grupi i parë është ai, i cili konsideron që gjatë veshjes së ihrameve e ka bërë nijet vetëm umren dhe ka mbetur me atë nijet.

Grupi i dytë është ai, i cili konsideron që e ka bërë nijet vetëm haxhin dhe ka mbetur me atë nijet.

Grupi i tretë është ai, i cili pohon që e ka bërë nijet vetëm haxhin, e pastaj e ka shtuar edhe umren. Mbështetësit e këtij mendimi konsiderojnë, që kjo ka qenë e lejuar vetëm për të Dërguarin (s.a.v.s.).

Grupi i katërt është ai, i cili konsideron që e ka bërë nijet vetëm umren, e pastaj e ka shtuar edhe haxhin.

Grupi i pestë është ai, i cili pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) përgjithësisht i ka bërë nijet ihramet, duke mos e definuar asnjë ritual, e pas veshjes së tyre është përcaktuar.

Megjithatë, e vërtetë është që i Dërguari (s.a.v.s.), që në fillim i ka bërë nijet haxhin dhe umren dhe që nuk është liruar nga ihramet pas asnjë rituali, gjithë derisa nuk i ka kryer ato. Për të dy ritualët e ka bërë nga një tavaf dhe nga një sa'j. Këtë e vërtetojnë transmetimet e shumta të besueshme, të cilat e kanë arritur shkallën e tevaturit. Kjo është e njohur për ekspertët e hadithit. Allahu më së miri e di.

KAPITULLI MBI MBËSHTETËSIT E MENDIMEVE TË PËRMENDURA DHE SQARIMI I SHKAKUT TË ATYRE ILUZIONALEVE DHE I GABIMEVE

Argumenti i atyre që konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren në muajin rexheb, është transmetimi të cilin e transmeton Abdullah b. Umeri (r.a.), në të cilin thuhet, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren në muajin rexheb. Transmetimi është mufefikun alejhi. Ndërkaq, Aishja dhe të tjerët kanë thënë që Ibn Umeri (r.a.) ka gabuar. Transmetimi shënohet në dy *Sahihët* nga Muxhahidi që ka thënë: “Hymë në xhami unë dhe Urve b. Zubejri. E takuam Ibn Umerin duke qëndruar para dyerve të dhomës së Aishes. Në atë kohë njerëzit në xhami e falnin namazin duha. Ne pyetëm për namazin e tyre, e ai tha se ai është novacion. Pastaj e pyetëm, sa umre i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.)? Ai tha që i ka kryer katër, e njëjën në muajin rexheb. Nuk dëshiroam të replikonim me të. Pastaj i dëgjuaam hapat e

nënës së besimtarëve, Aishes, në dhomën e saj. Urve tha: “O nënë, ose o nënë e besimtarëve, a nuk ke dëgjuar ç’farë tha Abdurrahmani?” Ajo pyeti: “Çfarë tha?” “Ai tha që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre, e njëren në muajin rexheb!” Ajo tha: “Allahu e mëshiroftë Ebu Abdurrahmanin. I Dërguari (s.a.v.s.) kurrë asnjë umre nuk e ka kryer pa të. Por kurrë nuk e ka kryer në muajin rexheb.”²⁵⁸

Gjithashtu, Enesi dhe Ibn Abbasi kanë thënë, që të gjitha umret e të Dërguarit, (s.a.v.s.) kanë qenë në muajin dhul ka’de - dhe ky është fakti.

Argumenti i atyre të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer umren në muajin sheval, është transmetimi të cilin e shënon Maliku nga Hisham b. Urve, nga babai i vet, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer vetëm tri umre; njëren në sheval e dy në dhul-ka’de.²⁵⁹ Ndërkaq, ky hadith është *mursel* dhe gabim ose nga ana e Hishamit ose nga ana e Urves. Në atë transmetim u ka ndodhur ajo çfarë i ka ndodhur Ibn Umerit në transmetimin e mëparshëm. Këtë transmetim e shënon Ebu Davudi në versionin *merfu’* nga Aishja. Ndërkaq, kjo gjithashtu është e gabuar, sepse transmetimi në atë version nuk është i besueshëm. Ibn Abdul-Berr thotë: “Transmetimet e tij të lidhura, të cilat i cekë Maliku, nuk janë të besueshme.” Unë them: Në paqëndrueshmërinë e tij nga Aishja tregon: Aishja, Ibn Abbasi, Enes b. Maliku. Të gjithë ata thonë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka kryer umret vetëm në dhul-ka’de. Dhe kjo është e vërtetë, sepse umra e hudejbijes dhe e kadijase janë kryer në dhul-ka’de, ndërsa umra kiran nuk ka mundur të kryhet gjatë asnjë muaji tjetër vetëm se në dhul-ka’de.

Umren Xhiranase i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer gjithashtu në fillim të dhul-ka’des. Dilema është krijuar për shkak të asaj që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga Mekka në muajin sheval, për t’u përleshur me armikun. Pasi që e përfundoi me ta, e ndau prenë e zënë, e në Mekke hyri natën, duke e bërë nijet umren nga Xhirani. Gjithashtu, pas asaj umre, ka dalë natën, prandaj ajo umre ka mbetur për shumë njerëz e panjohur. Të njëjtën e thotë edhe Muharish el Kabi. E Allahu më së miri e di.

Ata, të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.), pas haxhit e ka kryer umren nga Ten’imi, unë nuk e di se mbi cilin argument mbështeten, sepse pohimi i tyre është në kundërshtim me atë që është e njohur dhe e përhapur mbi haxhin e tij. Atë kurrë dhe asnjëri nuk e ka transmetuar, as nuk e ka thënë atë cilido nga imamët. Është e

²⁵⁸ Verifikimi i tij tani është i përmendur.

²⁵⁹ Shënon Maliku në (1/342) kapitulli: Umra në muajt e haxhit nga Urve b. Zubejri në versionin *mursel*. Ebu Davudi nga Ed-Derauerdi, e të dytë e transmetojnë nga Hisham b. Urve nga babai i ti nga Aishja.

mundur që ai, i cili e pohon atë, ka dëgjuar që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer haxhin ifrad. Ndërkaq, konsiderohet, që çdokush që e kryen haxhin ifrad, prej atyre që nuk jetojnë në Mekke, duhet të dal, pas kryerjes së haxhit, deri te Ten'imi. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) këtë rregull e ka aplikuar edhe në haxh. Ndërkaq, ky është gabim i dukshëm.

Ai, i cili konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e ka kryer umren me haxhin, kur ka dëgjuar që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer haxhin ifrad dhe kur ka qenë absolutisht i bindur që nuk ka kryer umre pas haxhit, ka thënë që ai atij viti as nuk e ka kryer umren duke u kënaqur me umren e mëparshme.

Ndërkaq, hadithet e shumta të besueshme këtë e përjashtojnë, sikur që e kemi cekur këtë në më se njëzet transmetime, i Dërguari (s.a.v.s.) për umren, të cilën e ka kryer, ka thënë që ajo ka qenë umra gjatë të cilës jemi kënaqur. Hafsa e ka pyetur të Dërguarin (s.a.v.s.): “Çfarë kanë njerëzit, janë liruar nga ihramet, e ti ende nuk i ke hequr ihramet e umres?!” Sureka b. Maliku ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer umren.” Ibn Umeri, Aishja, Imran b. Husejni dhe Ibn Abbasi gjithashtu atë e kanë thënë: Enesi, Ibn Abbasi dhe Aishja kanë thënë qartë, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren me haxhin dhe që kjo me të vërtetë është njëra nga katër umret që i ka kryer.

Kush konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer umren dhe që pas saj i ka hequr ihramet, si kadiu Ebu Ja'la dhe ata që e kanë pasuar në atë, argument për ta është transmetimi i besueshëm nga Ibn Umeri, Aishja, Imran b. Husejni dhe të tjerët, në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu. Ky konstatim i mbështet dy mundësi: që i Dërguari (s.a.v.s.) pas umres së kryer i ka hequr ihramet dhe që nuk i ka hequr ato.

Ndërkaq, pasi që Muaviu ka thënë që në Merve i Dërguari (s.a.v.s.) i ka shkurtuar flokët me tehun e shigjetës, transmetimi shënohet në dy *Sahihët*²⁶⁰. Do të thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka hequr ihramet dhe që kjo ka qenë në Haxhin e lamtumirës, sepse Muaviu e ka pranuar islamin pas çlirimit të Mekkes.

Gjithashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë kohës së çlirimit të Mekkes nuk ka qenë në ihrame. Është e pamundur që kjo ka qenë edhe gjatë umres Xhiranase nga dy arsye:

1. Nga arsyeja që në disa forma të hadithit thuhet që kjo ka qenë gjatë kohës së haxhit të tij;

²⁶⁰ Shënon Buhariu (3/450-452), Muslimi (1246) dhe Ahmedi (4/97-98).

2. Nga arsyeja, që në transmetimin të cilin e shënon Nesaiu me zinxhir të drejtë të transmetuesve, thuhet që kjo ka qenë gjatë kohës së dhjetë ditëve (të dhul-hixhes)²⁶¹.

Pra, kjo ka qenë gjatë kohës së haxhit të të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Transmetimi, në të cilin thuhet që forma temettu ka qenë specifiteti i të Dërguarit (s.a.v.s.), mbështetësit e mendimit të përmendur me këtë thonë që edhe një grup i as'habëve, që me vete kanë pasur kurbane, u është lejuar që të lirohen nga ihramet, derisa të tjerëve nuk u është lejuar. Ndërkaq, të kuptuarit e tillë të tyre e kanë akuzuar dijetarët e tjerë, sikur që është shejhu Ebu-l-Abbasi. Ata thonë: “Kush i studion me kujdes hadithet e shumta të besueshme dhe të njohura, do ta ketë të qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i ka hequr ihramet, as ai, as cilido qoftë prej atyre që kanë bartur kurbane me vete.”

²⁶¹ Shënon Nesaiu (5/153, 154, 245) në *Haxhi*, kapitulli: Si shkurtohen flakët.

KAPITULLI MBI ARGUMENTET E ATYRE TË CILËT KANË GABUAR NË PËRSHKRIMIN E HAXHIT TË TË DËRGUARIT (S.A.V.S)

فى خطأ من ظن أنه صلى الله عليه وسلم اعتمر من التعميم بعد الحج

Ata të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad, mbështeten mbi transmetimin i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Aishja, që ka thënë:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عام حجة الوداع ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ ، وَأَهْلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ .

“U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), në vitin kur e ka kryer Haxhin lamtumirës. Disa nga ne e bënë nijet vetëm umren, të dytët e bënë nijet haxhin dhe umren, e të tretët vetëm haxhin. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e bëri nijet vetëm haxhin.”²⁶² Mbështetësit e mendimit të përmendur pastaj thanë: “Ndarja e përmendur dhe llojllojshmëria në transmetime tregon qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin.”

Muslimi transmeton nga Aishja, që ka thënë se i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm haxhin ifrad.²⁶³ Në *Sahihun* e Buhariut, nga Ibn Umeri shënon që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë nijet telbijen vetëm për haxh.²⁶⁴

Në përmbledhjen e Muslimit nga Ibn Abbasi shënohet, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin.²⁶⁵

Në *Sunenin* e Ibn Maxhes nga Xhabiri shënohet, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ka kryer haxhin ifrad.²⁶⁶

Në përmbledhjen e Muslimit nga Xhabiri shënohet që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin (s.a.v.s.) vetëm me nijetin²⁶⁷ e haxhit, sepse nuk e njihnim umren.” Shënon Buhariu në *Sahihun* e vet që Urve b. Zubejri ka thënë:

²⁶² Verifikimi i tij tani është përmendur.

²⁶³ Shënon Muslimi (1211, 114, 142) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi i llojeve të ihramit.

²⁶⁴ Verifikimi i tij tani është i cekur.

²⁶⁵ Verifikimi është i cekur.

²⁶⁶ Verifikimi tani është i cekur.

²⁶⁷ Shënon Muslimi (1218) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.).

((حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ ، أَنَّهُ تَوَضَّأَ ، ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ ، [ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً] ، ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ ، الطَّوْفُ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ذَلِكَ ، ثُمَّ حَجَّ عُثْمَانُ ، فَرَأَيْتُهُ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوْفُ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ مُعَاوِيَةُ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ، ثُمَّ حَجَبْتُ مَعَ أَبِي : الزَّبِيرِ بْنِ الْعَوَّامِ ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوْفُ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ لَمْ تَكُنْ عُمْرَةً ، ثُمَّ رَأَيْتُ فَعَلَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ ، ثُمَّ لَمْ يَنْقُضْهَا عُمْرَةً ، وَهَذَا ابْنُ عُمَرَ عِنْدَهُمْ ، فَلَا يَسْأَلُونَهُ وَلَا أَحَدٌ مِمَّنْ مَضَى مَا كَانُوا يَبْدُوْنَ بِشَيْءٍ حِينَ يَصْعُقُونَ أَقْدَامَهُمْ أَوَّلَ مِنَ الطَّوْفِ بِالْبَيْتِ ، ثُمَّ لَا يَحِلُّونَ ، وَقَدْ رَأَيْتُ أُمِّي وَخَالَتِي حِينَ تَقْدَمَانِ ، لَا تَبْدَأَانِ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنَ الْبَيْتِ تَطُوفَانِ بِهِ ، ثُمَّ إِنَّهُمَا لَا تَحْلَانِ ، وَقَدْ أَخْبَرْتَنِي أُمِّي أَنَّهَا أَهَلَّتْ هِيَ وَأَخْتُهَا وَالزَّبِيرُ ، وَفَلَانٌ ، وَفَلَانٌ بِعُمْرَةٍ ، فَلَمَّا مَسَحُوا الرُّكْنَ حَلُّوا.))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin. Aishja më ka thënë, që e para që ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.) kur ka ardhur në Mekke, ka marr avdes, pastaj ka bërë tavaf rreth Ka’bes dhe që atëherë nuk e ka bërë umren. Pastaj Ebu Bekri (r.a.) e kreu haxhin dhe e para që ka bërë ka qenë tavafi rreth Ka’bes dhe nuk e ka bërë umren. Pastaj Umeri (r.a.) e ka kryer haxhin dhe ka vepruar njëjtë si edhe Ebu Bekri. Pastaj, Uthmani (r.a.) e ka kryer haxhin dhe e pashë që së pari e bëri tavafin rreth Ka’bes dhe mandej nuk e bëri umren. Pastaj haxhin e kryen: Muaviu dhe Abdullah b. Umeri. Pastaj, unë e kryva haxhin me Ebu Zubejr b. El-Avvamin. E para që ka bërë ishte tavafi rreth Ka’bes dhe nuk e ka bërë umren. Pastaj kam parë që ashtu ka vepruar edhe Ibn Umeri dhe nuk e bëri umren. Ja, Ibn Umeri është në mesin e tyre, e përse nuk e pyesni atë?! Secili prej të mëparshmëve, e para që bënë kur vinin në Mekke ishte kryerja e tavafit rreth Ka’bes dhe pas kësaj nuk i hiqnin ihramet. E kam parë nënën time dhe tezën kur erdhën në Mekke, që së pari e bënë tavafin rreth Ka’bes dhe nuk i hoqën ihramet. Nëna më informoi që ajo, motra e saj, Zubejri dhe dy vetë të tjerë, e kanë bërë nijet umren dhe kur e kanë prekur ruknin janë liruar nga ihramet.”²⁶⁸

Në Sunenin e Ebu Davudit shënohet transmetimi në vijim: “Na tregonte Musa b. Ismaili, na transmetoi Hammad b. Seleme dhe Vuhejb b. Halidi, të dytë nga Hisham b. Urve, nga babai i tij, nga Aishja, që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), kur ishte shfaqur hëna e re e dhul-hixhhes. Kur arriti në Dhul-Hulejfe tha: “*Kush dëshiron ta bëjë nijet haxhin le ta bëjë nijet, e nëse dëshiron ta bëjë nijet umren le ta bëjë nijet.*” Pastaj Vuhejbi e transmeton një pjesë të hadithit të cilin askush tjetër nuk e transmeton dhe thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Unë sikur të mos e kisha marr hedjin me vete do ta kisha bërë nijet umren.*” Në versionin tjetër ka thënë: “*Sa më përket mua, unë do ta bëjë nijet haxhin.*”²⁶⁹ Në të dy transmetimet vërtetohet, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad.

²⁶⁸ Shënon Buhariu (3/382-383) në *Haxhi*, kapitulli: Kush e bënë tavafin rreth Ka’bes kur vjen në Meke para se të kthehet në shtëpinë e vet dhe (397) kapitulli: Tavafi dhe avdesi.

²⁶⁹ Shënon Ebu Davudi (1778) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi haxhin ifrad. Zinxhiri i tij është i drejtë.

Është i qartë argumenti i mbështetësve të atij mendimi. Ndërkaq, çfarë mund të thonë mbi mendimin dhe transmetimin, në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) vet ka vendosur dhe ka thënë që e ka marr kurbanin (hedjin) dhe e ka kryer haxhin kiran. Çfarë mund të thonë mbi pohimin e atij, i cili ka qenë nën barkun e devesë së të Dërguarit (s.a.v.s.), i cili ka qenë më afër të Dërguarit (s.a.v.s.) se të tjerët, e mbi të gjitha këto edhe njeriu më i vërtetë. Ai pohon, që kur e kanë dëgjuar të Dërguarin (s.a.v.s.), të gjithë njerëzit, që ka thënë: *“Të përgjigjem Ty o Zot me haxhin dhe me umren.”* Çfarë mund të them mbi pohimin e njeriut i cili më së miri e njeh të Dërguarin (s.a.v.s.). Ali b. Ebi Talibin (r.a.), i cili pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bërë nijet të dy ritualet. Çfarë mund të themi mbi bashkëshorten e të Dërguarit (s.a.v.s.), Hafsën, e cila ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar veprimin e saj, atëherë kur ai nuk i ka hequr ihramet, pasi që e ka kryer umren. I Dërguari (s.a.v.s.), nuk e ka gjykuar veprimin e saj dhe e ka legalizuar atë, e pastaj i ishte përgjigjur, që ai edhe përkundër asaj dëshiron ta kryej haxhin. Është e njohur, që i Dërguari (s.a.v.s.), absolutisht nuk e legalizon diç që është e gabuar pasi që e dëgjon atë, por ai atë e dënon dhe e refuzon.

Çfarë mund të themi mbi konstatimin e të Dërguarit (s.a.v.s.), të cilin e transmeton ai vet, i cili i ka ardhur përmes Shpalljes nga Sunduesi i tij, në të cilin urdhërohet që ta bëjë nijet haxhin pas umres?!

Çfarë mund të themi për transmetimin të cilin e transmeton një as’hab, në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran sepse e ka ditur që pas këtij viti nuk ka për të kryer më asnjë haxh. Çfarë mund të themi për transmetimin ku qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren me haxhin.

Ai i cili pohon që i Dërguari (s.a.v.s.), e ka kryer haxhin ifrad, absolutisht nuk ka kurrfarë argumenti. Asnjëri prej as’habëve nuk ka transmetuar transmetimin, në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë që e ka kryer haxhin ifrad, apo që ka thënë: *“Më erdhi Xhibrili nga Sunduesi im dhe më urdhëroi që ta bëjë haxhin ifrad.”* Dhe askush nuk ka thënë: *“Çfarë kanë njerëzit që janë liruar nga ihramet, e ti ende nuk je liruar nga ihramet e haxhit tënd, siç janë liruar ata nga ihramet e umres.”* E askush, asnjëherë, nuk ka thënë *“Të përgjigjem Ty vetëm për haxh apo vetëm për umre.”* E askush, kurrë nuk ka thënë, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre dhe që e katërta ka qenë pas haxhit të tij. Katër as’habë dëshmojnë që e kanë dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kur ka thënë për vete që e ka kryer haxhin kiran. Të tëra këto nuk mund të refuzohen përveç nëse thuhet që ata atë nuk e kanë dëgjuar. Përgjithësisht është e njohur, që nëse vjen deri te gabimi apo deri te dilema te transmetuesit mbi atë që e ka kuptuar nga praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.), duke konsideruar që është ashtu siç ka kuptuar, që kjo është e keqja më e vogël se gënjeshtria nga ana e atij që thotë: *“E kam dëgjuar kur e ka thënë këtë dhe këtë”,* madje edhe nëse nuk e ka dëgjuar. Kjo mund të jetë vetëm gënjeshtër e kundërt me

lajmin të cilin e transmeton ndokush mbi diç që ka menduar se i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë dhe që ka gabuar. I tilli nuk mund të quhet gënjeshtar. Allahu e ka ruajtur, Aliun, Enesin, Ber'anë dhe Hafsën nga gjërat e tilla që të thoshin: E kemi dëgjuar që e ka thënë atë dhe atë”, e nuk e kanë dëgjuar. Allahu e ka ngritur edhe të Dërguarin (s.a.v.s.) nga ajo që të vijë Xhibrili ta urdhërojë atë dhe atë, e ai të mos e bëjë atë. Kjo do të ishte pamundësia dhe gënjeshtria më e madhe. E si atëherë, që ata që transmetojnë nga i Dërguari (s.a.v.s.), se e ka kryer ifradin nuk kanë vepruar në kundërshtim me qëllimet dhe nuk i kanë oponuar ata që e pohonin të kundërtën? Ata me atë i kanë synuar veprat ifrad, domethënë që i Dërguari (s.a.v.s.) edhe për umren edhe për haxhin e ka bërë nga një ritual sipas kësaj, edhe pse e ka kryer edhe haxhin edhe umren, ritualet e tij kanë qenë të njëjtë sikur ta kishte kryer vetëm një ritual.

Kush prej tyre transmeton veprimin e kundërt me atë, ai flet mbi bazë të asaj që e ka kuptuar. Kështu, Bekër b. Abdullah b. Umeri ka dëgjuar se i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad dhe ka thënë që telbijen e ka bërë vetëm për haxh. Prandaj, hadithin e ka pranuar sipas kuptimit bukfal të tij. Salami, djali i tij dhe Nafiu, shërbëtori i tij, transmetojnë nga ai, se si thonë që e ka kryer temettun. Së pari e ka bërë nijet umren, e pastaj haxhin. Ai, Salimi informon të kundërtën e asaj që e ka thënë Bekri.

Nuk do të ishte e drejtë as që komentimi i tij të komentohet që të Dërguarit i është urdhëruar sepse ai atë vet e ka shpjeguar kur ka thënë: “Ka filluar së pari me umren, e pastaj me haxhin.” Njëjtë është edhe me ata të cilët transmetojnë nga Aishja (r.a.) që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad. Ata janë: Urve dhe Kasimi. Nga ajo transmeton Urve, Muxhahidi dhe Ebu-Esvedi, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran. Nga Urve transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad derisa nga Zuhriu transmetohet që e ka kryer haxhin kiran.

Nëse e pranojmë që një transmetim duhet të përjashtohet, atëherë do të mbetet transmetimi i Muxhahidit. Nëse pranohet që transmetimet të cilët flasin mbi atë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad, aludojnë mbi përkufizimin vetëm mbi ritualet e haxhit, atëherë transmetimet do të mbështeteshin dhe do të vërtetoheshin mes vete.

Pohimin e Aishes dhe të Ibn Umerit që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad pa dyshim i mbështesin tri mundësi:

1. që haxhin e ka bërë nijet i pavarur;
2. që është përkufizuar vetëm mbi ritualet e haxhit;

3. që e ka kryer vetëm një haxh dhe që me të nuk ka kryer asnjë haxh tjetër, çka nuk ishte rasti me umret të cilat i ka kryer katër.

Sa i përket pohimit të atyre dyve që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren para haxhit dhe që së pari e ka bërë nijet umren, pastaj haxhin, ata në të vërtetë e transmetojnë praktikën e tij. Kjo është e qartë dhe nuk e mbështetë më tepër se një kuptim. Prandaj, nuk është i lejuar refuzimi i tij për shkak të asaj që është parimor. Në transmetimin e Esved b. Jezidit dhe të Umretit, që e ka bërë nijet haxhin, nuk ka asgjë në kundërshtim me transmetimin e Muxhahidit dhe të Urves, nga ajo që nuk e ka kryer haxhin kiran. Ai i cili e bënë haxhin kiran në mënyrë të pashmangshme është i obliguar ta bëjë nijet haxhin, e umra është pjesë e haxhit të tij. Sipas kësaj, ai i cili ka informuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet haxhin, nuk e flet të vërtetën. Nëse transmetimi i Muxhahidit i shtohet transmetimit të Umretit dhe Esvedit, e pastaj të Urves, ka për t'u parë që të gjitha ato transmetimet vërtetojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran dhe që ato në mes vete vërtetohen.

Madje, edhe nëse do të pranohej që transmetimin i Aishes dhe i Ibn Umerit e mbështesin vetëm një kuptim, domethënë, që e ka kryer vetëm haxhin, domosdoshmërishtë do të duhej t'i drejtohej shtegut në të cilin ka shkuar edhe transmetimi i Ibn Umerit, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren në muajin rexheb dhe i Aishes, e i Urves që e ka kryer në muajin shevval. Megjithatë, hadithet e përmendura janë të qartë dhe të besueshëm dhe për shkak të asaj, absolutisht është e pamundur të thuhet që transmetuesit e tyre janë gënjeshtar, e as nuk është e mundur që të komentohen ndryshe, përveç në bazë të asaj me çfarë kanë të bëjnë. Gjithashtu, është e pamundur të preferohen transmetimet koncize, kuptimi i të cilave ndoshta është i pakuptueshëm për transmetuesit e tyre, sepse sipas kuptimeve të tyre, nuk kanë qëndrim unik dhe janë në kundërshti me transmetimet që i transmetojnë transmetuesit, që janë më të besueshëm se ata apo janë të denjë në besueshmërinë e tyre.

Sa i përket transmetimit të Xhabirit, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad, shihet qartë që në të nuk ka asgjë që do të tregonte mbi atë. Në të vetëm informohet nga vet ata që e kanë bërë nijet vetëm haxhin. Pra, atëherë, ku është aty argumenti që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë telbijen vetëm për haxh.

Sa i përket hadithit të dytë, të cilin e shënon Ibn Maxhe, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad, ai transmetohet përmes tre zinxhirëve. Më i miri prej tyre është ai i cili transmetohet përmes Ed-Duraverdit nga Xha'fer b. Muhammedi, nga babai i tij. Kjo me siguri është rezymeja e hadithit të dytë, mbi Haxhin Lamtumirës, i cili transmetohet sipas kuptimit. Ndërkaq, njerëzit nuk pajtohen me Ed-Duraverdin në atë dhe thonë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet haxhin.

Në transmetimin tjetër është Mutarrif b. Mus'abi, e transmetohet nga Abdulaziz b. Ebu Hazimi nga Xha'feri dhe Mutarrifi. Ibn Hazmi thotë që Mutarrifi është i panjohur. Unë them, që nuk është sepse ai është i biri i motrës së Malikut nga i cili transmeton Buhariu, Bishr b. Musai dhe të tjerët. Ebu Hatimi thotë: “Është i besueshëm por hadithet i ka të ngatërruar. Për mua është më i dashur se Ismail b. Uvejsi.” Ibn Adijj ka thënë: “I transmeton hadithet e panjohura.” Ebu Muhammed Ibn Hazmi atë e ka parë në një ekzemplarë të Mutarrif Ebu Mus'abit dhe ka thënë që është i panjohur. Ndërkaq, ai është Mutarrif Ebu Mus'ab, d.m.th. Mutarif b. Abdullah b. Mutarrif b. Sulejman b. Jesar. Në atë ka gabuar edhe Muhammed b. Uthman edh-Dhehebiu në veprën e vet *Ed-Duafa*. Ai ka thënë: “Mutarrif el-Medeni kur transmeton nga Ibn Ebi Zibi i ka hadithet e refuzuara.” Unë them: Transmetuesi nga Ibn Ebi Zibi, ed-Duraverdi dhe Maliku është Mutarrif Ebu Mus'ab el-Medeni e ai nuk i ka hadithet e refuzuara. Atë e ka mashtruar konstatimi i Ibn Adijjit që i transmeton hadithet e refuzuara. Pastaj, Ibn Adijji, i transmetoi një sërë hadithe nga ai. Ndërkaq, ato janë transmetime nga Ahmed b. Davud b. Salihu, të cilët i transmeton nga ai. Për të Darekutni thotë që është gënjeshtar. Dhe të gjitha problemet në ato transmetime pikërisht rrjedhin nga ai.

Zinxhiri i tretë është ai në të cilin është Muhammed b. Abdulvehab. Duhet shikuar se kush është ai dhe si e ka gjendjen nga Muhammed b. Muslimi. Dhe nëse është et-Taifij, është i besueshëm te Ibn Muini, e i dobët te imam Ahmedi. Ibn Hazmi thotë: “Me siguri është i refuzuar.” Unë them që nuk është. Askush tjetër nuk ka thënë diç të këfillë. Ndonjëherë atë e citon Muslimi. Ibn Hazmi shënon: “Nëse nuk është ai, nuk e di se cili do të mund të ishte?!”

Unë them: Ky me siguri është et-Taifij. Sido që të jetë, nëse ai transmetim nga Xhabiri është i besueshëm, ka për të pasur status të njëjtë si edhe transmetimi i cili transmetohet nga Aishja, Ibn Umeri dhe transmetuesit e tjerë të besueshëm.

Ata vetëm kanë thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet haxhin dhe me siguri atë e kanë kuptuar bukalisht dhe kanë thënë që e ka kryer haxhin ifrad. Ndërkaq, kur ndokush thotë për atë që e ka kryer umren para haxhit që ai e ka bërë nijet vetëm haxhin, ky konstatim i tij nuk do të jetë në kundërshtim me transmetimin që thotë që i ka bërë nijet të dy ritualet. I dyti atë e ka sqaruar, e i pari atë e ka përmbledhur. Ai që thotë se e ka kryer haxhin ifrad, kjo i mbështetë tri mundësitë që i kemi përmendur. Ndërkaq, a ka thënë ndonjëherë ndokush që e ka dëgjuar që thotë: “Të përgjigjem Ty me haxhin ifrad?!” Kjo është e pamundur! Madje, sikur kjo edhe të pranohej me hipotetikë, nuk do të mund të preferohej mbi transmetimet të cilat i kemi cekur dhe të cilat është e pamundur të refuzohen. Kjo ose është e gabuar ose ka të bëjë me fillimin e ihramit dhe që pas kësaj ka qenë e domosdoshme të bëhej nijet haxhi kiran. Ndërkaq, si të pranohet kjo, kur nuk është e vërtetuar?! Tani më e kemi cekur transmetimin nga Sufjan Thevriu, nga Xha'fer

b. Muhammedi, nga babai i tij, nga Xhabiri (r.a.), që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës e ka bërë haxhin kiran. Atë e transmeton Zekerija es-Saxhi, nga Abdullah b. Ebu Zijad-el-Katevani, nga Zejd b. El-Hubbabi, nga Suffjani. Sidoqoftë, nuk ka kundërthënie në mes asaj dhe pohimeve të tij, që e ka bërë nijet haxhin, që e ka bërë haxhin ifrad dhe që ka bërë telbijen për haxh, siç e kemi sqaruar këtë tani.

* * *

Transmetimi në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran, preferohet për dhjetë gjëra:

1. Atë e transmetojnë shumë as'habë, siç e kemi parë atë tani.
2. Zinxhiri i transmetuesve të tyre është i ndryshëm, siç e kemi sqaruar atë tani.
3. Pse ka transmetime në të cilat transmetuesit qartë thonë që e kanë dëgjuar të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe tekstualisht e kanë transmetuar ligjërimin e tij, por ka edhe të tillë që kanë informuar që ai atë e ka kryer, e ka edhe të tillë të cilët kanë informuar që atë e ka urdhëruar Sunduesi i tij. Asgjë nga ajo nuk transmetohet mbi haxhin ifrad.
4. Atë e vërtetojnë transmetimet e atyre të cilët transmetojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer katër umre.
5. Transmetimet janë të qarta dhe nuk e mbështesin kurrfarë komentimi tjetër, në kundërshtim me transmetimet të cilat flasin mbi haxhin ifrad.
6. E përmbajnë shtojcën të cilën e kanë heshtur transmetuesit e haxhit ifrad apo e mohojnë atë. Ndërkaq, është e njohur që preferohet ai i cili e ka mbajtur në mend mbi atë i cili ka harruar dhe ai që pohon diç mbi atë që e mohon atë.
7. Transmetuesit, të cilët e transmetojnë haxhin ifrad janë: Aishja, Ibn Umeri, Xhabiri dhe Ibn Abbasi. Ata gjithashtu, transmetojnë që e ka kryer edhe haxhin kiran. Dhe nëse do t'i qasemi selektimit të transmetimeve të tyre, do të pranohet ai transmetim të cilin e transmetojnë ata dhe të tjerët, që e ka kryer haxhin kiran, për shkak të mosekzistimit të kundërshtisë në mes tyre, e nëse i qasemi preferimit, atëherë është e domosdoshme të merret në

konsiderim transmetimi i atij, i cili nuk ka huti në mendime dhe kundërshti në transmetimet e tij sikur që është Berra, Enesi, Umer b. Hattabi, Imran b. Husejini, Hafsa dhe të tjerët, të cilët i kemi përmendur me ata më herët.

8. Për atë, pse ai është ritual i cili i është urdhëruar nga Sunduesi i tij, prandaj nuk ka guxuar të mos e përfillte atë.
9. Për atë, pse ai është ritual i cili i është urdhëruar secilit që me vete kishte marr hedj – kurban. Prandaj, është e pamundur që t'ua urdhëronte atë kur me vete kanë marr hedj, e që ai ta merr hedjin dhe të veprojë në kundërshtim me atë.
10. Për atë pse ky është ritual, të cilin e ka urdhëruar dhe e ka zgjedhur për familjen e vet dhe për gratë e veta, e ua ka zgjedhur atë që e ka zgjedhur edhe për vete.
11. Që umra ka involvuar në haxh deri në Ditën e Gjykimit. Kjo domethënë se edhe ajo është pjesë e haxhit apo një pjesë përbërëse e tij, e cila nuk mund të ndahet prej tij, sepse ajo në krahasim me haxhin është sikur çdo pjesë tjetër përbërëse e diçkaje.
12. Janë fjalët e Umer b. Hattabit (r.a.) të drejtuara Subejj b. Ma'bedit kur e ka bërë nijet haxhin dhe umren, andaj për atë shkak atë e ka gjykuar Zejd b. Suhan apo Selman b. Rebi', në çka Umeri (r.a.) ka thënë: "Ke vepruar sipas sunnetit të Dërguarit tënd (s.a.v.s.)."²⁷⁰

Transmetimi i përmendur i Umerit është në përputhshmëri me transmetimin e Umerit të cilin e transmeton nga i Dërguari (s.a.v.s.), që i ka ardhur shpallja nga Allahu për ta bërë nijetin së bashku për haxhin me umren. Të gjitha këto tregojnë se haxhi kiran është sunneti i të Dërguarit (s.a.v.s.), të cilin e kreu dhe në këtë mënyrë e zbatoi urdhrin e Allahut, i cili i ishte urdhëruar.

13. Ai që e kryen haxhin kiran, ritualet e tij vlejné për të dy ritualet, andaj kur e bënë një tavaf dhe një saj, kjo i mjafton për dy ritualet. Kjo pa dyshim është më e tërësishme se që ata të vlejné vetëm për një ritual dhe të jetë i detyruar që për secilin veç e veç t'i bëjë ruknet e njëjta.
14. Pasqyrohet në atë pse rituali i cili në vete e involvon marrjen e hedjit (kurbanin) me vete pa dyshim është më i mirë sesa ai i cili atë nuk e përmban. Sipas kësaj, kush e bën haxhin kiran, kurbanin i tij do të vlejë për të dy ritualet, çka nënkupton që asnjëri prej ritualeve nuk është pa hedj

²⁷⁰ Shënojnë: Nesaiu (5/148), Ibn Maxhe (2970) dhe Ahmed (1/14, 25, 34, 53). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

(kurban). Për shkak të asaj, e Allahu më së miri e di, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka urdhëruar ata që me vete kishin marr hedjin ta bëjnë nijet së bashku me haxhin edhe umren. Në atë aludon hadithi i cili është muteffikun alejhi, atë e transmeton Bera', në të cilin qëndron se i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِنِّي سَقْتُ الْهَدْيَ وَقَرَنْتُ))

“Unë me vete kam marr hedj dhe e kam bërë nijet haxhin kiran.”

Argumente të shumta vërtetojnë që haxhi temettu është më i mirë se haxhi ifrad. Nga ato argumente janë: për atë pse i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar as'habët që ishin me të që ta ndërpresin haxhin ifrad, për shkak të temettus. Sipas kësaj, është e pamundur që t'i urdhërojë ata ta ndërpresin diç që është më e vlefshme për shkak të asaj që është më pak e vlefshme. Për atë, që të Dërguarit (s.a.v.s.) i dhimbsej pse nuk e ka kryer haxhin temettu dhe ka thënë:

((لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمَا سَقْتُ الْهَدْيَ وَلَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً))

“Sikur ta ktheja atë që ka kaluar, nuk do të kisha marr më me vete kurbanin dhe atë e kisha bërë me umren.” Sepse e ka urdhëruar secilin që nuk ka pasur hedj me vete që ta bëjë haxhin temettu. Çka është përgjithësisht e pranueshme që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë ashtu si edhe as'habët pas tij, që ai i cili e merrte hedjin me vete e kryente haxhin kiran, e ai që nuk kishte hedj me vete, ai e kryente haxhin temettu, dhe për shkak të shumë argumenteve të tjera.

Temettu kur merret hedji me vete është më i mirë, se ai temettu hedji i të cilit blihet në Mekke. Madje, në njërin prej dy mendimeve thuhet: “Nuk ka hedj gjatë të cilit nuk bashkohet në mes hil-lit (vend jashtë kufijve të haremit) dhe haremit. Nëse konstatohet që ai transmetim është autentik, atëherë, ai i cili e kryen haxhin kiran, gjatë të cilit me vete ka marr hedjin, është më i mirë sesa ai që e kryen haxhin temettu, në të cilin nuk ka marr hedj me vete. Sikur që është më i mirë edhe nga ai i cili e kryen haxhin temettu, gjatë të cilit ka marr hedj me vete, sepse atë e ka marr nga vendi në të cilin i ka vesh ihramet. Ai i cili e kryen haxhin temettu, e merr me vete hedjin nga vendi më i afërt me kufijtë e haremit, e si atëherë që ai i cili e kryen haxhin ifrad gjatë të cilit nuk ka marr hedj me vete, të jetë më i mirë sesa ai që e kryen haxhin temettu dhe merr hedj me vete nga vendi më i afërt me kufijtë e haremit?! Atëherë, si të thuhet që është më i mirë se ai i cili e kryen haxhin kiran dhe e merr me vete kurbanin nga mikati?! Kjo, falënderimi i qoftë Allahut, është tërësisht e qartë.

* * *

Sa i përket pohimit, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu, gjatë të cilit i ka hequr ihrmaet, e pastaj ditën e tervijes përsëri i ka veshur ato për haxh dhe që me vete ka marr hedjin, argument i këtij pohimi gjendet në transmetimin, të cilin e transmeton Muaviu ku thuhet, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka rrojtur kokën me tehun e shigjetës, gjatë dhjetë ditëve të dhul-hixhes. Në formë tjetër thuhet: “Kjo ka qenë pas haxhit të tij.” Ndërkaq, atë transmetim njerëzit e Muaviut e kanë mohuar dhe kanë thënë që ka gabuar në të. I ka ndodhur ajo çfarë i ka ndodhur Ibn Umerit kur ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer umren në muajin rexheb. Shumë hadithe të tjerë të besueshëm, të cilët transmetohen me rrugë të ndryshme, vërtetojnë se i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i ka hequr ihramet më herët se ditën e parë të Bajramit. Për atë shkak, ai për vetveten ka thënë: “Unë me vete e kam marr hedjin dhe e kam bërë nijet haxhin kiran, prandaj nuk kam për t’i hequr ihramet gjithnjë derisa nuk kam për ta ther atë.

Ky është lajmi, në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) flet për vetveten dhe ku nuk ka vend për dyshime dhe gabime, çka nuk është rasti me transmetimet e tjera, të cilat mbi atë transmetojnë nga të tjerët, e veçanërisht me ato transmetime që janë në kundërshtim me transmetimin në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) flet mbi vetveten dhe me atë të cilën e transmetojnë transmetuesit e shumtë, që ai nuk i ka prekur flokët e veta, domethënë as nuk i ka shkurtuar e as nuk i ka rrojtur dhe që ka mbetur në ihrame deri në ditën e Bajramit.

Është e mundur që Muaviu ia ka rrojtur flokët të Dërguarit (s.a.v.s.) pas umres së Xhiranit. Ai atëherë e ka pranuar Islamin dhe ai atë e ka harruar duke menduar se ajo ka ndodhur gjatë dhjetë ditëve të dhul-hixhes, sikur që Ibn Umeri ka harruar që të gjitha umret që i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer në muajin dhul-ka’de dhe ka thënë që njëra prej tyre është kryer në muajin rexheb edhe përkundër asaj që atëherë ka qenë me të Dërguarin (s.a.v.s.). Harresa mund t’i ndodhë secilit përveç të Dërguarit (s.a.v.s.). Sipas kësaj, nëse konstatohet që nuk i ka hequr ihramet, atëherë është vaxhib që ato të mos hiqen.

Pohimi që Muaviu ndoshta i ka hequr qimet e mbetura nga koka e të Dërguarit (s.a.v.s.), të cilat berberi i ka lënë kur e ka rrojtur, ditën e parë të Bajramit dhe që këtë e ka bërë në Merve, të cilin e cekë Ebu Muhammed b. Hazmi, gjithashtu nuk mund të pranohet. Ky është lapsus i tij, sepse berberi nuk i lë flokët të cilat i ka harrur t’i rruaj tërë ditën e Bajramit. Flokët e rruara të Resulit (s.a.v.s.) janë ndarë në mes as’habëve. Ebu Talha i ka marr flokët e gjysmës së kokës së Resulullahut (s.a.v.s.), ndërsa gjysmën tjetër të flokëve të Resulullahut (s.a.v.s.) as’habët i kanë

ndarë në mes vete. Dikush e ka marr një qime, dikush dy, e dikush më tepër.²⁷¹ Gjithashtu, dihet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm një sa’j në mes Saffës dhe Merves dhe atë të parin. Domethënë, që nuk e ka bërë atë pas tavafit irade, e as kurrë nuk e ka kryer umren pas haxhit. Ky është fiksime i pastër. Gjithashtu, është thënë që zinxhiri i transmetuesve deri te Muaviu është i gabuar dhe diskutabil.

Hasan b. Aliu ka gabuar në të dhe ka thënë se është nga Ma’meri, nga Ibn Tavusi²⁷², e ai transmetohet nga Hisham b. Huxhejri, nga Ibn Tavusi. Por, përkundër asaj, Hishami është transmetues i dobët.

Hadithin të cilin e shënon Buhariu nga Muaviu, e ka këtë formë:

“E rrova kokën e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) me maje të shtizës dhe asgjë më tepër nuk përmendet. Te Muslimi, forma e tij është kjo: “E rrova kokën e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) në Merve me majën e shtizës.” Në të dy *Sahihët* hadithi i përmendur nuk ka formë tjetër.

Sa i përket transmetimit të atyre në të cilin shtohet “... gjatë dhjetë ditëve të dhul-hixhes”, ajo shtojcë nuk shënohet në *Sahihun*. Ajo është e dobët (malul) apo është lapsusi i Muaviut. Kajs b. Sa’di transmetuesi i asaj shtojcë nga Ata’, nga Ibn Abbasi thotë: “Njerëzit atë nuk ia pranojnë Mu’aviut.”²⁷³

Kajsi e ka thënë të vërtetën, e ne betohemi me Allahun që kjo assesi nuk ka qenë gjatë dhjetë ditëve të dhul-hixhes.

Ky fiksime i Muaviut është i ngjashëm me transmetimin që e shënon Ebu Davudi nga Katade, nga Ebu-Shejh el-Hunai, që Muaviu u ka thënë as’habëve të të Dërguarit (s.a.v.s.): “A e dini që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndaluar atë si edhe shfrytëzimin e lëkurës së tigrin?” “E dimë”, kanë thënë. “A e dini që e ka ndaluar që të bashkohen haxhi dhe umra?” “E atë nuk e dimë”, janë përgjigjur. Ai ka thënë: “Ju, e keni ditur atë, por e keni harruar.”²⁷⁴ Ne e marrim Allahun për dëshmitarë që ky është paragjykimi i Muaviut apo ka gënjyer mbi atë, sepse atë i Dërguari i

²⁷¹ Shënon Muslimi (1305, 325, 326) në *Haxhi*, kapitulli: Ditën e parë të Bajramit është sunnet, së pari gjuajtja e guralecëve, pastaj prerja e kurbanit, pastaj rrojtja nga Enes b. Maliku që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka gjuajtur guralecët në Akaba, e pastaj është drejtuar kah deveja dhe e ka thënë atë. Berberi gjatë asaj kohe ishte duke qëndruar ulur, dhe me dorë i tregoi mbi kokën e tij. Erdhi dhe ai ia rrojti gjysmën e anës së djathtë të kohës. Atë pjesë të kokës ua ndan atyre që ishin prezent. Pastaj, i tha berberit që t’ia ruante edhe gjysmën tjetër të kokës. Pastaj pyeti: “Ku është Ebu Talha”, dhe ia dha atë pjesë të flokëve.

²⁷² Shënon Ebu Davudi (1808).

²⁷³ Shënon Nesaiu (5/245) dhe Ahmedi (4/92).

²⁷⁴ Shënon Ebu Davudi (1794) dhe Ahmedi (4/95, 99).

Allahut (s.a.v.s.) kurrë nuk e ka ndaluar. Ndërsa, Ebu Shejhu është Shejh me transmetimet e të cilit nuk argumentohet, e si atëherë të preferohet mbi hafidhet dhe autoritetet e besueshme edhe përkundër asaj që Katade dhe Jahja b. Ebu Kethiri transmetojnë prej tij. Emri i tij është Hajvan b. Halde, i cili konsiderohet si transmetues i panjohur.²⁷⁵

* * *

Sa i përket pohimit, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temmetu dhe që nuk i ka hequr ihramet për shkak të asaj që me vete e kishte marr hedjin, siç e cekë këtë autori i El-Mugnit dhe të tjerët, mbështeten mbi deklaratat e Aishes dhe Ibn Umerit, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temmetu dhe deklaratat e Hafses kur ka thënë:

ما شأن الناس حلُّوا ولم تحلَّ من عمرتك؟ وقول سعد في المتعة: قد صنعها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وصنعناها معه، وقول ابن عمر لمن سألَه عن متعة الحجِّ: هي حلال؟ فقال له السائلُ: إن أباك قد نهى عنها، فقال: أرايتَ إن كان أبي نهى عنها، وصنعها رسولُ الله صلى الله عليه وآله وسلم، أأمر أبي تنبُّع، أم أمر رسولِ الله صلى الله عليه وآله وسلم؟ فقال الرجل: بل أمر رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم. فقال: لقد صنعها رسولُ الله صلى الله عليه وآله وسلم

“Çfarë kanë njerëzit që i kanë hequr ihramet, e ti nuk je liruar nga ihramet e umres?”, mbi deklaratën e Sa’dit kur ka thënë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer umren, që ata e kanë kryer me të, deklaratën e Ibn Umerit kur ka thënë ndokujt i cili e ka pyetur se a është haxhi temmetu i lejuar dhe pyetësi i ka thënë: “Por babai yt atë e ndalon?” Ibn Umeri atëherë i ka thënë: “Të themi që babai im atë e ka ndaluar, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atë e ka bërë, prandaj, a do ta pasosh babanë tim apo të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.).” Ibn Umeri ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temmetu.”²⁷⁶

Mbështetësit e mendimit të përmendur pohojnë që sikur i Dërguari (s.a.v.s.) të mos e kishte marr hedjin me vete do t’i kishte hequr ihramet sikurse ai që e kryen haxhin temmetu dhe nuk ka hedj me vete. Konsiderojnë që për atë shkak edhe ka thënë: “Të mos ishte hedji me mua do t’i kisha hequr ihramet.” Me këtë ua ka bërë

²⁷⁵ Ndërkaq, në *Et-Tehdhibu* transmetohet që është i besueshëm dhe atë nga Ibn Sa’di, Ibn Hibbani dhe El-Ixhi. Ceket gjithashtu që ai transmeton nga Ibn Umeri dhe Muaviu, e nga ai transmetojnë, shërbëtori i tij Ubejde, Bejhes, Katade, Jahja b. Ebu Kethiri dhe Metar el-Verrak.

²⁷⁶ Shënon Tirmidhiu (824) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi temmetu. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

me dije që nga lirimi prej ihrameve atë e ka penguar hedji të cilin e ka marr me vete. Atë, i cili kryen haxhin kiran nga lirimi prej ihrameve atë e pengon bashkimi i umres me haxhin e jo hedji.

Mbështetësit e mendimit të përmendur haxhin temettu e quajnë haxh kiran për atë shkak se i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet haxhin para se të lirohej nga ihramet e umres. Ndërkaq, është e njohur që haxhi kiran është kur së bashku bëhen nijet edhe umra edhe haxhi, apo kur së pari bëhet nijet umra, e pastaj i shtohet haxhi, nijeti bëhet para tavafit.

Ekzistojnë dy dallime në mes haxhit kiran dhe temettu, në të cilët merret hedji me vete.

E para në vet ihramin, sepse ai i cili e bën haxhin kiran e bënë nijet haxhin para tavafit; para apo gjatë veshjes së ihrameve. Dallimi i dytë është në atë pse ai i cili e kryen haxhin është i obliguar që ta bëjë vetëm një sa'j, e nëse atë nuk e bënë në fillim, atëherë atë do ta bëjë pas tavafit ifade, derisa ai i cili e kryen temettun sipas shumicës së dijetarëve islam është i obliguar t'i kryej dy tavafe.²⁷⁷

Nga Ahmedi transmetohet një transmetim tjetër që ai i cili kryen haxhin temettu i mjafton një sa'j, sikur që edhe për atë i cili kryen haxhin kiran. Sipas kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e ka bërë sa'jin e dytë pas tavafit ifade, e si do të konsiderohet, në bazë të atij mendimi, që e ka kryer haxhin temettu.

Nëse thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) në bazë të transmetimit tjetër e ka kryer haxhin temettu, por që kjo nuk ka qenë obligative. Ky mendim ka mbështetje të fortë në hadithin e besueshëm, të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Xhabiri, i cili ka thënë:

لم يطفِ النبي صلى الله عليه وسلم ، ولا أصحابه بين الصفا والمروة إلا طوافاً واحداً . طوافه الأول هذا ، مع أن أكثرهم كانوا متمتعين .

“I Dërguari (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij e kanë bërë vetëm një tavaf dhe një sa'j. Tavafi i tij i parë është ai²⁷⁸ edhe përkundër asaj që shumica e as'habëve e ka kryer haxhin temettu.”

Sufjan eth-Thevriu transmeton nga Saleme b. Kuhejli që ka thënë: “Tavusi është betuar që asnjëri prej as'habëve të Resulullahut (s.a.v.s.) për haxh dhe umre nuk ka bërë më tepër se një tavaf.”

²⁷⁷ Në transmetimin që transmetohet nga Aishja (r.a.) e që shënohet në dy *Sahihët* qëndron: Ata që e kanë bërë nijet urren e kryen edhe tavafin edhe sa'jin dhe i kanë hequr ihramet dhe kur u kthyen nga Mina e kryen edhe tavafin e dytë, e ata që e kanë bashkuar haxhin dhe urren e kanë kryer në tavaf.”

²⁷⁸ Shënon Muslimi (1279) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi që sa'ji nuk përsëritet.

Është thënë që ata të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka kryer temettun të veçantë nuk e pranojnë këtë mendim dhe thonë që ai ka qenë i obliguar t'i kryej dy sa'je. Ndërkaq, nga sunneti i tij është e njohur që ai e ka bërë vetëm një sa'j. Kjo është vërtetuar në *Sahihun* nga Ibn Umeri, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë haxhin kiran dhe kur ka arritur në Mekke e ka bërë sa'jin dhe asgjë tjetër. Nuk rruhej, e as nuk i shkurtonte flokët, e as nuk është liruar nga çfarëdo shtrëngimi i ihramit deri në ditën e Bajramit. Ditën e parë të Bajramit e ka therur kurbanin dhe e ka rruar kokën. Konsideronte që e ka kryer tavafin e haxhit dhe të umres me tavafin e vet të parë. Pastaj ka thënë: “Kështu, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin.”²⁷⁹ Nën tavafin e parë, me të cilin e ka kryer haxhin e vet dhe umren pa dyshim mendohet mbi sa'jin në mes Safës dhe Merves.

Darekutni cekë nga Ata' dhe Nafiu, nga Ibn Umeri dhe Xhabiri, që i Dërguari (s.a.v.s.) për haxhin e vet dhe umren e ka bërë vetëm një tavaf dhe një sa'j dhe kur është kthyer nga Mekka nuk ka bërë përsëri sa'jin pas tavafit lamtumirës, d.m.th. *sadra*. Transmetimi i përmendur tregon mbi dy gjëra: që i Dërguari (s.a.v.s.) padyshim e ka kryer haxhin kiran, sepse ai i cili e ka obliguar atë i cili e kryen haxhin temettu, që është i detyruar t'i bëjë dy sa'je, nuk mund të thotë diç tjetër, apo atij i cili e kryen haxhin temettu i mjafton që të bëjë një sa'j. Ndërkaq, hadithet të cilët i kemi cekur më herët flasin qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran, prandaj ato nuk mund të mos përfillen.

Nëse kontestohet që Shu'be transmeton nga Humejd b. Hilali, nga Mutarrifi, nga Imran b. Husejni, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je. Transmetimin e shënon Darekutni²⁸⁰ nga Ibn Seidi. Seidi ka thënë: “Na tregonte Muhammed b. Jahja el-Ezdi, na tregonte Abdullah b. Davudi nga Shu'be. Ndërkaq, është thënë që ai transmetim është i dobët, çka nuk është e saktë.” Darekutni thotë: Konsiderohet që Muhammed b. Jahja atë e ka thënë sipas të mbajturit në mend dhe që ka gabuar në tekstin e tij.” Me zinxhirin e përmendur të transmetuesve ky version është i saktë, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren, e Allahu më së miri e di. Më vonë, nëse Allahu do, kemi për të parë që ai transmetim është i gabuar.

Mendoj, që shejh Ebu Muhammed b. Kudame konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu sepse kishte vërejtur që Imam Ahmedi kishte përcaktuar qartë që temettu është më i mirë se haxhi kiran dhe për shkak të kësaj ka ardhur në

²⁷⁹ Shënon Buhariu (3/396) në *Haxhi*, kapitulli: Tavafi i atij që e kryen haxhin kiran, dhe Muslimi (1230, 182) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi që është i lejuar lirimi prej ihramve për shkak të pamundësisë së kryerjes së ritualit dhe që është i lejuar haxhi kiran.

²⁸⁰ Shënon Darekutni (2/261). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Sulejman b. Ebi Davud el-Harrani, transmetues i panjohur. Te Darekutni ceket: “Ata b. Nafiu”, e ky është gabim.

përfundim që Allahu e ka zgjedhur për të Dërguarin e Vet (s.a.v.s.), ajo që është më e mirë për të. Gjithashtu, ka parë që hadithet që tregojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu dhe që nuk i ka hequr ihramet janë të qartë. Në bazë të këtyre katër premisave ka ardhur në përfundim që i Dërguari (s.a.v.s.) ka kryer temettun të veçantë, gjatë të cilit nuk i ka hequr ihramet. Ndërkaq, Ahmedit nuk ka preferuar temettun për atë shkak që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer temettun. Kjo shihet qartë nga thënia e tij: “Nuk ka dyshim që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka kryer kiranin.” E ka preferuar temettun për shkak të dy gjërave të cilat së fundi shënohen nga i Dërguari (s.a.v.s.), e ato janë: që i ka urdhëruar as’habët që ta transformojnë haxhin e vet në haxh temettu dhe që vuan për shkak të asaj që nuk e ka kryer temettun.

Ndërkaq, Mervezi transmeton nga Ahmedit, që ai i cili merr hedj me vete për të është më e mirë që ta kryej haxhin kiran. Disa nxënës të tij konsiderojnë që ky është një transmetim tjetër, ndërsa të tjerët konsiderojnë se kjo është një pyetje tjetër me një transmetim, domethënë, ai i cili e merr me vete hedjin, për të haxhi kiran është më i mirë, e nëse nuk e merr me vete, për të temettu është më i mirë. Kjo është metodë e Ibn Tejmijjes, sepse ai pa dyshim i përgjigjet metodologjisë së Ahmedit. I Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka dëshiruar që ta kryej temettun sepse me vete kishte marr hedj, por ka dëshiruar që ta kryejë temettun, e që të mos e merrte hedjin me vete.

Ka mbetur ende për të thënë: cila nga këto dy gjëra është më e mirë; që të merret hedji me vete dhe të kryhet haxhi kiran apo të mos merret hedji me vete dhe të kryhet haxhi temettu, siç e dëshironte këtë i Dërguari (s.a.v.s.)?!

Është thënë që mbi këtë çështje janë dy gjëra të kundërta:

E para është ajo që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran dhe me vete ka marr hedj, e është e njohur që Allahu të Dërguarit të Vet ia zgjedh atë që është më e mira, e veçanërisht kur dihet që i ka ardhur Shpallja nga Sunduesi i tij dhe që praktika e të Dërguarit është më e mira.

E dyta është deklarata e të Dërguarit (s.a.v.s.): “*Sikur të kthehej ajo që ka kaluar nuk do ta kisha marr hedjin me vete dhe e kisha kryer temettun.*” Nga kjo rrjedh që ajo kohë, kur e ka thënë deklaratën e përmendur ka qenë koha kur i ka veshur ihramet, do ta bënte nijet temettun dhe nuk do ta merrte hedjin me vete, sepse ajo që i ka kaluar është ajo që tani më e ka bërë, ajo që është kryer dhe që ka mbetur prapa tij, e ajo që është duke e pritur është ajo që ende nuk e ka bërë dhe që është përpara tij. Atëherë, është e dukshme që ajo që duhet të kthehet, e që ka kaluar është ihrami për temettun pa hedj. Gjithashtu është e njohur që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk kalon nga më e mira në më të dobëtën, por që përherë e zgjedh atë që është më e mirë. Të tëra këto tregojnë që e fundit që ka ardhur nga ai është ajo që e ka preferuar temettun.

Ai i cili e ka preferuar haxhin kiran me hedj, ka të drejtë të konstatoj dhe të thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) atë nuk e ka thënë, për atë shkak që atë që e ka kryer është më pak e vlefshme. Ai e ka bërë atë sepse as'habëve u vinte vështirë që të liroheshin nga ihramet, e që ai të mbetej edhe më tutje me ato. Prandaj, ai e ka zgjedhur që të identifikohet me ata për ta realizuar atë që u urdhërohet me kënaqësi, vetëdëshirë dhe me dashuri. E është e mundur, që ndonjëherë i Dërguari (s.a.v.s.) e linte më të mirën dhe e bënte atë që është më pak e vlefshme kur kishte të bënte me bashkimin dhe përfitimin e zemrës. Kështu, transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë Aishes (r.a.):

((لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُوا عَهْدَ بَجَاهِلِيَّةٍ لَنَقَضْتُ الْكُعْبَةَ وَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ))

“Po të mos ishte populli yt, që ende e ka të freskët kohën e injorancës, do ta kisha rënuar Ka'ben dhe do t'ia kisha bërë dy dyer.”²⁸¹

Këtu hiqet dorë nga ajo që është më e rëndësishme për shkak të bashkimit dhe përfitimit të zemrave, prandaj veprimi i përmendur është bërë më i domosdoshëm në rrethanat e dhëna. Rasti i njëjtë është edhe me zgjedhjen e temettus nga ai, pa hedj.

Në këtë është bashkimi në mes asaj që ka bërë dhe asaj që ka dashur dhe dëshiruar ta bënte. Në atë mënyrë, Allahu ia bashkoi dy gjëra: atë që e ka bërë dhe atë që e ka dashur dhe dëshiruar ta bënte dhe ia ka dhënë shpërblimin për atë që e ka bërë dhe për atë që ka synuar dhe ka dëshiruar, domethënë bashkimin. E si atëherë, që rituali gjatë të cilit hiqen ihramet dhe me vete nuk bartet hedji, të jetë më i mirë se rituali gjatë të cilit nuk hiqen ihramet dhe gjatë të cilit me vete merren njëqind deve?! Si mund të jetë për të Dërguarin ndonjë ritual më i mirë se ai të cilin Allahu ia ka zgjedhur dhe për të cilin i ka ardhur Shpallja nga Sunduesi i tij?!

Nëse thuhet që edhe përkundër asaj, që gjatë temettus hiqen ihramet, megjithatë përsëri gjatë tij përsëritet veshja e ihramit, e çdo e veshur e ihramit është ibadet i veçantë, të cilin Allahu e do, derisa te kirani kjo nuk përsëritet. Domethënë që Madhërimi i ritualeve të Allahut me marrjen e hedjit me vete dhe të afruarit Allahut në atë mënyrë është gjë e madhe, e cila nuk ekziston në të veshurit e përsëritur të kotë të ihramit. Pastaj, kontinuiteti i tyre është në vendin e veshjes së tyre, derisa për marrjen e hedjit me vete nuk ka kundërthënie.

Nëse thuhet se çka është më e mirë, ifradi pas së cilit bëhet umra apo temettu, ku hiqen ihramet, e pastaj përsëri vishen për shkak të haxhit?

²⁸¹ Shënon Buhariu (1/351 dhe 352) në *Haxhi*, kapitulli: Rëndësia e Mekës dhe ndërtimeve të saja, Muslimi (1333) në *Haxhi*, kapitulli: Rrënimi dhe ndërtimi i Ka'bes, dhe Nesaiu (5/216) në *Haxhi*, kapitulli: Ndërtimi i Ka'bes.

Do të thuhet: Mbështetem tek Allahu që të konsiderojmë që cilido ritual është më i mirë se ai²⁸², të cilin Allahu e ka zgjedhur për krijesën e Vet më të mirë dhe prijësin e Ummetit dhe që të themi që rituali të cilin nuk e ka bërë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e as cilido prej as'habëve të cilët e kanë bërë haxhin me të sipas urdhrorit të tij, e as më i mirë nga të tjerët se ai të cilin e kanë kryer sipas urdhrorit të tij. Si mund të jetë ndonjë haxh tjetër mbi rruzullin tokësor më i mirë se haxhi të cilin e ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.) dhe i cili i është urdhëruar krijesës më të mirë, të cilin ua ka zgjedhur as'habëve dhe i ka urdhëruar që t'i ndërpresin ritualet e tjera për shkak të tij dhe për të cilin ka vuajtur që nuk e ka kryer. Absolutisht nuk ekziston haxhi më i tërësishëm se ai. Por, nëse transmetimi nga ai do të ishte i besueshëm, që i ka urdhëruar ata që kanë marrë hedj, që të kryejnë kiranin, e atyre të cilët nuk kanë pasur hedj me vete, ta kryejnë temettun dhe që nuk është i lejuar të vepruarit në kundërshtim me diç që është diskutabile, mos të pikëllon numri i vogël i atyre të cilët atë e konsiderojnë vaxhib-obligim sepse në mesin e tyre është deti i pashterur, Abdullah Ibn Abbasi dhe disa zahirij, e sunneti është arbitër në mes njerëzve. Allahu na ndihmoftë.

* * *

Pohimi i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer kiranin dhe i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je, siç e pohojnë këtë shumë juristë të Kufes, mbështetet në transmetimin të cilin e shënon Darekutni nga Muxhahidi nga Ibn Umeri, që ai i ka bashkuar haxhin dhe umren dhe ka thënë që edhe ata ta kryejnë të njëjtën, i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je dhe ka thënë: "Kështu e kam parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që i bënte siç i bëra unë."

Nga Ali b. Ebi Talibi transmetohet që i ka bashkuar haxhin dhe umren, i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je dhe ka thënë: "Kështu e kam parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), që i benë siç i bëra unë."²⁸³

Nga Aliu (r.a.) gjithashtu transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin kiran dhe i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je.²⁸⁴

²⁸² Shënon Darekutni (2/258).

²⁸³ Shënon Darekutni (2/263).

²⁸⁴ Shënon Darekutni (2/263).

Nga Alkame nga Abdullah b. Mes'udi transmetohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) për haxhin e vet dhe umren i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je, e ashtu kanë vepruar edhe Ebu Bekri, Umeri, Aliu dhe Ibn Mes'udi.²⁸⁵

Nga Imran b. Husejni transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bërë dy tavafe dhe dy sa'je.²⁸⁶

Se sa argument i bukur është ky, sikur hadithet e cituara të ishin të besueshëm.

Ndërkaq, prej tyre asnjë harf nuk është i besueshëm.

Sa i përket hadithit të cilin e transmeton Ibn Umeri në zinxhirin e tij të transmetuesve është Hasan b. Umare. Darekutni për të thotë: Nga Hakemi atë askush nuk e transmeton përveç Hasan b. Umares, e hadithet e tij nuk pranohen.

Hadithi i parë që transmetohet nga Aliu (r.a.) është nga Hafsa b. Ebu Davudi. Ahmedi dhe Muslimi thonë: "Hadithet e Hafses nuk pranohen." Ibn Harash thotë: "Ai është gënjeshtar dhe i trillon hadithet." Në zinxhirin e tij të transmetuesve gjithashtu është edhe Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Lejla, transmetues i dobët.

Hadithi tjetër që transmetohet nga Aliu, e transmeton Isa b. Abdullah b. Muhammed b. Umer b. Aliu që babai i tij tregonte nga babai i vet, e ai nga gjyshi. Darekutni ka thënë: "Isa b. Abdullahu të cilin e quajnë Mubarek është transmetues, hadithet e të cilit nuk pranohen."

Transmetimin e Alkames nga Abdullahu e transmeton Ebu Burde, Amër b. Jezidi nga Hammadi nga Ibrahim, nga Alkame. Darekutni ka thënë: "Ebu Burde është transmetues i dobët, e në zinxhirin e tij edhe përmes tij ka ende transmetues të dobët." Në zinxhirin e tij është Abdulaziz b. Eban. Jahja ka thënë: "Ai është gënjeshtar dhe i keq." Razi dhe Nesaiu kanë thënë: "Hadithi nga ai nuk pranohet."

Transmetimi i cili transmetohet nga Imran b. Husejni është transmetimi në të cilin Muhammed b. Jahja el-Ezdi ka gabuar. Ai atë e ka thënë sipas kujtesës së vet dhe ka gabuar, pas së cilit shumë herë e ka cituar transmetimin e drejtë, e është thënë që më nuk e ka përmendur tavafin e sa'jin.

Shënojnë Imam Ahmedi, Tirmidhiu dhe Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet nga El-Deraverdi, nga Ubejdullah b. Umeri, nga Nafiu, nga Ibn Umeri, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

²⁸⁵ Shënon Darekutni (2/264).

²⁸⁶ Shënon Darekutni (2/264).

((مَن قَرَنَ بَيْنَ حَجَّتَيْهِ وَعُمْرَتَيْهِ ، أَجَزَّأَهُ لِهَٰمَا طَوَافٌ وَاحِدٌ)) . ولفظ الترمذى : ((مَن أَحْرَمَ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ أَجَزَّأَهُ طَوَافٌ وَسَعَىٰ وَاحِدٌ عَنْهُمَا ، حَتَّىٰ يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا)) .

“Kush e bashkon haxhin dhe umren, i mjafton ta bëjë vetëm një tavaf”, e në versionin e Tirmidhiut qëndron: “Kush e bënë nijet haxhin dhe umren, mjafton ta bëjë një tavaf dhe një sa’j derisa nuk lirohet nga dy ihramet.”²⁸⁷

Në dy Sahihët nga Aishja (r.a.) transmetohet që ka thënë:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ ، ثُمَّ قَالَ : مَنْ كَانَ مَعَهُ هَذِي فَلْيُهَلِّ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّىٰ يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا ، فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ ، ثُمَّ حَلُّوا ، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنَى ، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ، فَأَيَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا

“Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin lamtumirës dhe e bëmë nijet umren. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) tha: Kush me vete ka hedjin le ta bëjë nijet haxhin edhe umren dhe të mos lirohet nga ihrami derisa nuk i kryen të gjitha ritualët. Pas kësaj janë ata të cilët e kanë bërë nijet vetëm umren, kanë bërë tavaf dhe i kanë hequr ihramet. E pastaj përsëri e bënëin pasi që ktheheshin nga Mina. E ata të cilët e kanë bashkuar haxhin dhe umren kanë bërë vetëm një tavaf.”²⁸⁸

Është vërtetuar që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) Aishes i ka thënë:

((إِنَّ طَوَافَكَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، يَكْفِيكَ لِحَجَّكَ وَعُمْرَتِكَ))

“Tavafi yt rreth Ka’bes dhe sa’ji në mes Saffës dhe Merves mjaftojnë për haxhin tënd.”²⁸⁹

Abdumelik b. Ebu Sulejman transmeton nga Ata’ nga Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë një tavaf për haxhin dhe umren.²⁹⁰

Abdumeliku është njëri nga transmetuesit e njohur dhe të besueshëm. Nga ai transmeton Muslimi dhe autorët e tjerë të *Sunenit*. Është quajtur Mizan, peshore. Askush nuk merrej me besueshmërinë e tij. Nga ai refuzohet hadithi i cili ka të bëjë me *shufa*. Ndërkaq, ato dyshime nuk kanë kurrfarë lidhje me të.

²⁸⁷ Shënon Ahmedi (5350) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë që ai i cili e kryen haxhin kiran bënë një tavaf, Tirmidhiu (938) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet për karinin që e bënë vetëm një tavaf, dhe Ibn Hibbani (993). Tirmidhiu ka thënë që hadithi i përmendur është hasenun-sahih garib.

²⁸⁸ Verifikimi i tij është përmendur më herët.

²⁸⁹ Verifikimi i tij është përmendur më herët.

²⁹⁰ Shënon Darekutni (2/262). Zinxhiri i tij është i fortë, e në *Tenkihi* thuhet që zinxhiri i tij është i drejtë.

Shënon Tirmidhiu gna Xhabiri (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bashkuar haxhin dhe umren dhe që për to ka bërë vetëm një tavaf.²⁹¹ Në zinxhirin e tij është Haxhxhaxh b. Erta', nga i cili transmeton Sufjani, Shu'be, Ibn Numejri, Abdurrezaku dhe Halku. Për të Thevriu ka thënë: "Askush nuk ka mbetur me memorie më të fortë se ai. Zemërohem në tedlisin e tij, por janë të pakët ata që kanë mbetur imun ndaj tij." Ahmedi thotë: "Ishte njëri nga hafidhët." Ibn Mu'ini ka thënë: "Nuk është i fuqishëm, është i besueshëm por bënë tedlis (vegim)." Ebu Hatimi thotë: "Kur thotë: 'Na tregonte...' atëherë është i sinqertë dhe nuk dyshojmë në sinqeritetin e tij dhe (memorien) të mbajturit në mend. Transmeton Darekutni nga Lejth b. Ebu Sulejme që ka thënë: "Na tregonte Ata', Tavusi dhe Muxhahidi nga Xhabiri, Ibn Umeri dhe Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij kanë bërë vetëm një tavaf dhe një sa'j për haxhin dhe umren e vet."²⁹² Lejth b. Sulejm është autoritativ te autorët e katër *Suneneve* dhe te Muslimi. Ibn Mu'ini thotë: "Nuk është i keq." Darekutni thotë: "E njihte sunnetin." Vetëm ia kanë parë për të madhe pse e ka lidhur mes Ata's, Tavusit dhe Muxhahidit." Abdulvarithi thotë: "Ka qenë më inteligjenti në dituri." Ahmedi thotë: "Hadithi i tij është i ngatërruar, por njerëzit transmetojnë nga ai." Të dobët e konsiderojnë: Nesaiu dhe Jahja në një transmetim. Hadithet e tij sikurse ky janë hasen²⁹³ (të mirë) edhe pse nuk e arrijnë shkallën e besueshmërisë.

Në dy *Sahihët* nga Xhabiri transmetohet që ka thënë:

دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم على عائشة ، ثم وجدها تبكي فقال : ((ما يبكيك)) ؟ فقالت : قد حضت وقد حل الناس ولم أجل ولم أطف بالبيت ، فقال : ((اغتسلي ثم أهلي)) ففعلت ، ثم وقفت المواقف حتى إذا طهرت ، طافت بالكعبة وبالصفا والمروة ، ثم قال : ((قد حللت من حجك وعمرتك جميعاً))

"I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) erdhi te Aishja dhe e pa duke qarë. Ai e pyeti: "Çfarë të bëri të qash?" Ajo tha: "Jam bërë me menstruacione, e njerëzit tani më janë liruar nga ihramet, e unë as nuk jam liruar e as nuk kam bërë tavaf rreth Ka'bes." I Dërguari (s.a.v.s.) tha: "*Pastrohu, pastaj bëre nijet.*" Atë e bëri dhe morri pjesë në vende të caktuara, e kur menstruacionet iu ndalën, ajo bëri tavaf dhe sa'j. Atëherë, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: "Tani je liruar nga ihramet e haxhit dhe të umres."²⁹⁴

Transmetimi tregon mbi tre gjëra:

²⁹¹ Shënon Tirmidhiu (947).

²⁹² Shënon Darekutni (2/258).

²⁹³ Jo, por janë të dobët, nëse i transmeton vetë. Megjithatë, hadithi i përmendur është hasen për shkak të transmetimeve tjera që e ngrisin në atë shkallë.

²⁹⁴ Shënojnë Buhariu (3/402-403) në *Haxhi*, kapitulli: Gruaja me menstruacione i kryen të gjitha ritualet e tjera përveç tavafit, dhe Muslimi (1213) në *Haxhi*, kapitulli: Lloji i ihrameve.

E para; që ajo e ka kryer haxhin kiran.

E dyta; që ai i cili e kryen llojin e tillë të haxhit mjafton ta bëjë një tavaf dhe një sa'j.

E treta; që nuk e kishte obligim (vaxhib) që ta kompensojë umren gjatë së cilës është bërë me menstruacione, sepse pas kësaj menjëherë hyri në ihramet e haxhit dhe nuk i la pas dore ihramet e umres për shkak të menstruacioneve. Pas dore i ka lënë vetëm ritualet e umres dhe të përkufizuarit mbi to. Aishja, nuk ka bërë tavafin kudum, por tavafin dhe sa'jin i ka bërë tek pas qëndrimit të saj në 'Arafat. Atëherë nëse tavafi ifade dhe sa'ji pas tij i mjaftojnë atij që e bënë haxhin kiran, atëherë më e domosdoshme është që t'i mjaftojë tavafi kudum me tavafin ifade dhe një sa'j me njërin prej tyre. Ndërkaq, Aishja ka qenë e penguar për ta kryer tavafin e parë, prandaj rasti i saj është bërë argument për gruan e cila nuk mund ta bëjë tavafin e parë që të veprojë sikur që ka vepruar Aishja (r.a.), domethënë, të hyjë, ta bëjë nijet haxhin pas umres dhe në këtë mënyrë të bëhet haxhi kiran dhe kjo do të mjaftonte ta bëjë tavafin ifade dhe pas tij sa'jin për dy ritualet.

Shejhul Islam Ibn Tejmije thotë: “Nga argumentet që vërtetojnë se i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i ka bërë dy tavafe, e as dy sa'je, janë këto në vijim: Fjalët e Aishes (r.a.): “... ata të cilët e kanë bashkuar haxhin dhe umren e kanë bërë një tavaf...” Mutefikun alejhi. Fjalët e Xhabirit: “I Dërguari (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij kanë bërë vetëm një sa'j në mes Safës dhe Merves. Atë sa'jin e parë e shënon Muslimi. Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) drejtuar Aishes (r.a.): “*Të mjafton sa'ji në mes Safës dhe Merves për haxhin tënd dhe umren.*” E shënon Muslimi. Sikurse edhe fjalët e tij të drejtuara asaj të cilat i shënon Ebu Davudi. “*Tavafi yt rreth Ka'bes dhe sa'ji në mes Safës dhe Merves të mjaftojnë për haxhin dhe umren tënde.*” Si edhe fjalët e tij të drejtuara asaj, të cilat janë mutefikun alejhi, pasi që e ka kryer tavafin dhe sa'jin: “*Je e liruar nga ihramet edhe të haxhit edhe të umres.*”

As'habët, të cilët i transmetojnë transmetimet mbi haxhin e të Dërguarit (s.a.v.s.), janë të pajtimit që pasi që e kanë kryer tavafin dhe sa'jin, i ka urdhëruar që t'i heqin ihramet, përveç atyre që me vete kishin hedj dhe që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk lirohej nga ihramet deri në ditën e parë të Bajramit. Asnjëri prej tyre nuk ka transmetuar që ndonjëri prej tyre ka bërë tavaf dhe sa'j dy herë. E është e njohur që ato gjëra janë të rëndësishme dhe qenësore për t'u transmetuar. Pasi që atë asnjëri prej as'habëve nuk e ka transmetuar, arrihet përfundimi që ajo as nuk ka ndodhur.

Mbështetësi kryesor i atyre që pohojnë se kanë qenë dy tavafe dhe dy sa'je është transmetimi të cilin e shënojnë Kufjanët, njërin nga Aliu e tjetrin nga Ibn Mes'udi (r.a.).

Transmeton Xhafer b. Muhammedi nga babai i vet, nga Aliu (r.a.), se për atë i cili e kryen haxhin kiran mjafton një tavaf dhe një sa'j, e kundërta e transmetimit të cilin e transmetojnë Kufjanët. Atë që e transmetojnë Irakienët nga Aliu (r.a.) është me zinxhir të ndërprerë apo në mesin e transmetuesve ka të panjohur apo diskutabil. Prandaj, dijetarët i kanë gjykuar ato transmetime, e Ibn Hazmi thotë: “Të tërat që nga as’habët transmetohen mbi atë, asnjë fjalë prej tyre nuk është e besueshme. Nga i Dërguari (s.a.v.s.) mbi atë transmetohet ajo që padyshim është e imagjinuar.” Tavusi është betuar që asnjëri prej as’habëve të Resulullahut (s.a.v.s.) nuk e ka bërë as umren gjatë së cilës e kanë bërë më tepër se një tavaf. Njëjtë transmetohet edhe nga Ibn Umeri, Ibn Abbasi, Xhabiri dhe të tjerët (r.a.). Ata padyshim janë më të diturit mbi të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), prandaj, nuk kanë vepruar të kundërtën. Përkundër asaj, të gjitha këto transmetime janë të qarta, që ata, sa’jin e kanë bërë vetëm një herë.

Njerëzit nuk janë në pajtueshmëri mbi çështjen e kiranit dhe temettus, se a duhet ata t’i bëjnë dy sa’je apo një? Në methhebin e Ahmedit dhe në methhebe të tjerë ekzistojnë tre mendime. I pari mendon që ata e kanë vetëm një sa’j. Mbi atë Ahmedi është përcaktuar qartë në transmetimin, të cilin nga ai e transmeton djali i tij Abdullahu. Abdullahu ka thënë: “E pyeta babanë tim: Sa sa’je duhet t’i bëjë ai i cili e bënë temettun? Ai tha: “Më mirë është t’i bëjë dy sa’je, por nëse e bënë edhe vetëm një, nuk ka asgjë të keqe në atë.” Shejhu ynë thotë: “Kjo transmetohet nga shumë të mëparshëm.”

Mendimi i dytë konsideron që temettu i ka dy sa’je, ndërsa kirani një. Ky është mendimi i dytë në methhebin e tij²⁹⁵ dhe mendimi i disa juristëve maliki dhe shafi’, Allahu i mëshiroftë ata.

Mendimi i tretë është, që secili prej tyre i kanë nga dy sa’je. Ky është mendimi i shkollës juridike hanefite, e ceket që ky është edhe një mendim në methhebin Ahmedi. Allahu më së miri e di. Kjo që e kemi cekur, ky është mendimi detal dhe komentimi i tij nga Ibn Tejmijje.

* * *

²⁹⁵ Ky është mendimi më i drejtë, sepse Aishja (r.a.) ka thënë në bazë të asaj që shënohet në *Sahihët* e Muslimit, që ata të cilët e kanë bërë nijet vetëm urren kanë bërë tavaf rreth Ka’bes, e pastaj sa’ji në mes Safës dhe Merves, e pastaj i kanë hequr ihramet. Pas kësaj, e kanë kryer edhe tavafin e dytë pasi që janë kthyer nga Mina, derisa ata që e kanë bërë nijet haxhin dhe urren e kanë bërë vetëm një tavaf.

Ata të cilët mendojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad dhe që pas tij e ka kryer umren nga Ten'imi është absolutisht e pa saktë. Nuk i di argumentet e tyre për atë, përveç asaj që tani më e kemi cekur që kanë dëgjuar se e ka kryer vetëm haxhin dhe shprehia e atyre që e kryejnë vetëm haxhin është që ta kryejnë edhe umren nga Ten'imi prandaj atyre u është dukur që edhe i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë atë.

* * *

Sa i përket atyre që kanë gabuar mbi çështjen e nijetit të Resulullahut (s.a.v.s.), mandej ata të cilët konsiderojnë që e ka bërë nijet vetëm umren dhe që ka mbetur me atë nijet, mbështeten mbi atë që e kanë dëgjuar të Dërguarin (s.a.v.s.) duke bërë nijet vetëm për temettu. Temettu tek ai është ai, i cili e bënë nijet umren me të gjitha kushtet e saja. Hafsa (r.a.) ka thënë: “Çfarë kanë njerëzit që janë liruar nga ihramet, e ti ende nuk je liruar nga umra jote?!” Të tëra këto nuk argumentojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Të përgjigjem Ty vetëm me umre.” Diç të tillë nga ai askush absolutisht nuk ka transmetuar. Ky është trillim i pastër. Hadithet e qarta, të besueshme dhe të shumta mbi formën e nijetit të tij, atë e anulojnë.

* * *

Argument i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin dhe që ka mbetur në atë vend, është transmetimi të cilin e kemi cekur më herët, në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin. Mbi këtë kemi pasur fjalë më herët. Absolutisht, kurrë, asnjëri nuk ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “E bëje nijet vetëm haxhin.” Ata të cilët e transmetojnë formën e nijetit të haxhit, e kanë thënë qartë të kundërtën e asaj.

* * *

Ata të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) së pari e ka bërë nijet vetëm haxhin, e pas asaj e ka bërë nijet edhe umren, duke menduar që në këtë mënyrë kam për t'i përfshirë të gjitha hadithet, mbështeten mbi hadithet e besueshme të cilat tregojnë

që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin ifrad. Ata konsiderojnë që ato hadithe kanë të bëjnë me veshjen fillestare të ihramit nga i Dërguari (s.a.v.s.), pas së cilës i ka ardhur përfaqësuesi nga Sunduesi i Lartësuar dhe i ka thënë: “Shtoja umren haxhit” dhe atëherë, ai edhe e shtoi atë. Dhe në atë mënyrë u bë kiran. Për atë shkak, i ka thënë Bera’ b. Azibit: “Unë kam marr hedj me vete dhe e kam kryer haxhin kiran.” Pra, kur ka qenë duke i veshur ihramet, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet haxhin ifrad dhe gjatë këtij nijeti ai u bë kiran. Gjithashtu, asnjëri nuk pohon që ai e ka bërë nijet umren, e as që ka bërë telbijen për te, e as që e ka pasur për qëllim ta kryej vetëm umren.” Ndërsa asnjëri nuk ka thënë: “Jemi nisur me qëllim ta kryejmë vetëm umren.” Por kanë thënë: “E kishte qëllim haxhin, e bëri telbijen për haxh, ka vendosur ta kryej vetëm haxhin dhe janë nisur duke e synuar vetëm haxhin. Të tëra këto tregojnë që veshja e ihrameve, në rend të parë, ka qenë për shkak të haxhit dhe që pastaj i ka ardhur Shpallja nga Sunduesi i Lartësuar që ta kryej haxhin kiran. Pastaj e bëri telbijen për haxh dhe për umre, Enesi e ka dëgjuar duke e shqiptuar atë dhe të vërtetën e ka thënë.

Aishja, Ibn Umeri dhe Xhabiri e kanë dëgjuar atë duke e bërë telbijen së pari vetëm për haxh, andaj edhe ata janë në të drejtën.

Kanë thënë se në këtë mënyrë të gjitha hadithet përputhen dhe që është shmangur kundërshtia dhe kontradikta e tyre. Ndërkaq mbështetësit e këtij mendimi nuk lejojnë që umra të shtohet dhe konsiderojnë se ky është absurditet, sepse ajo ka qenë njëra nga specifitetet e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Këtë e argumentojnë me transmetimet e: Ibn Umerit, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë telbiye vetëm për haxh; Enesit ku ai pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë nijet edhe për haxh edhe për umre. Të dytë janë në të drejtën, për atë shkak se është e pamundur që së pari të ketë bërë nijet për haxhin kiran e pastaj për haxhin ifrad, sepse kur e bënë nijet për haxhin kiran është e pamundur që pas tij ta bëjë nijet vetëm haxhin dhe që ta transferoj nijetin e mëhershëm në haxhin ifrad. Të tëra këto vërtetojnë që së pari ka qenë i obliguar të bëjë nijet haxhin ifrad dhe që atëherë e kishin dëgjuar Ibn Umeri, Aishja dhe Xhabiri dhe pastaj e kanë transmetuar atë që kanë dëgjuar. Pastaj nijetit të haxhit ia ka shtuar edhe umren dhe ka bërë telbijen për dy ritualet pasi që i ka ardhur shpallja nga Sunduesi i tij, atëherë e kishte dëgjuar Enesi duke e shqiptuar telbijen për të dy ritualet dhe e ka transmetuar atë që e ka dëgjuar. Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) për vete ka thënë që e ka kryer haxhin kiran dhe në atë mënyrë është bërë kompromisi në mes haditheve dhe është mënjeluar kundërthënia dhe kontradikta në mes tyre. Këtë sqarim e vërtetojnë me transmetimin e Aishes në të cilin thuhet:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم . فقال : ((من أراد منكم أن يُهَلَّ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ فَلْيُهَلِّ ، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُهَلَّ بِحَجٍّ فَلْيُهَلِّ ، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُهَلَّ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهَلِّ)) . قالت عائشة : فأهل رسول الله صلى الله عليه وسلم بحج ، وأهل به ناس معه ،

“Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) e ai tha: *“Kush nga ju dëshiron ta bëjë nijet haxhin dhe umren le ta bëjë atë, e kush dëshiron ta bëjë nijet vetëm haxhin, atëherë le ta bëjë nijet e kush dëshiron ta bëjë nijet vetëm umren, le ta bëjë nijet.”*”

Aishja ka thënë: “Pastaj, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e bëri nijet vetëm haxhin dhe njerëzit e pasuan në atë.” Kjo vërteton që i Dërguari (s.a.v.s.) në fillim e ka bërë nijet haxhin ifrad dhe njëkohësisht e zbuloi që kirani ka ndodhur pas kësaj.

Padyshim, është cekur mendimi në kundërshtim me hadithet të cilat i kemi cekur më parë.

Pohimi që ky ka qenë specifiteti i të Dërguarit (s.a.v.s.), gjithashtu nga ana e ummetit nuk mund të pranohet, sepse argumentet e përjashtojnë atë. Nga ato argumente është ai në të cilin Enesi thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur drekën në Bejde, pastaj ka hipur mbi të shaluarën e vet dhe kur është ngjitur mbi kodrën El-Bejd, ka bërë nijet haxhin dhe umren së bashku, pas namazit të drekës.²⁹⁶

Në transmetimin të cilin e shënon Ibn Umeri thuhet që nga Sunduesi i tij i ka urdhëruar përfaqësuesi dhe ka thënë: “Falu në këtë luginë të bekuar dhe thuaj: ‘Ja shto umren haxhit.’” Kështu, i Dërguari (s.a.v.s.) edhe ka vepruar. Në transmetimin të cilin e transmeton Ibn Umeri, thuhet që ajo i është urdhëruar, e në atë të cilin e transmeton Enesi, qëndron që ai nga vetvetja i ka bërë së bashku, domethënë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur drekën në Dhul-Hulejfe, e pastaj ka thënë: “Të përgjigjem për haxh dhe umre.”

Mbi çështjen e bashkimit të umres me haxhin, shkencëtarët islam kanë dy mendime. Ato njëkohësisht janë dy transmetime nga Ahmedi. Transmetimi më i njohur është ai në të cilin thuhet që kjo nuk është e saktë. Ata të cilët këtë e konsiderojnë se kjo është e saktë, sikurse Ebu Hanifja dhe nxënësit e tij, Allahu i mëshiroftë, atë e mbështesin mbi postulatet e veta, që ai i cili e kryen haxhin kiran, i bënë dy tavafe dhe dy sa’je. Dhe nëse haxhit ia shton edhe umren, obligohet të bëjë më tepër rituale se sa që e kërkojnë këtë vetëm ihramet e haxhit.

Ata që konsiderojnë që i mjafton një tavaf dhe një sa’j, thonë që nga ky bashkim i haxhit me umren ka përfituar vetëm që e ka kursyer një udhëtim, e jo edhe bërjen e më tepër ritualeve por më pak dhe për atë shkak kjo nuk është e lejuar. Ky është mendimi i shumicës së dijetarëve islam.

²⁹⁶ Shënon Nesaiu (5/127) në *Haxhi*, kapitulli: El-Bejda (5/162), kapitulli: Veprimet gjatë bërjes së nijetit. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç që në zinxhirin e tij ekziston an’ana e Hasanit.

* * *

Ata të cilët konsiderojnë që së pari e ka bërë nijet umren e pastaj ia ka shtuar haxhin, mbështeten mbi transmetimin e Ibn Umerit, në të cilin thuhet që i Dërguari i Allahut në Haxhin Lamtumirës e ka kryer së pari umren, e pastaj haxhin dhe që e ka therur kurbanin të cilin e ka marr me vete nga Dhul-Hulejfe. Së pari e ka bërë nijet umren, e pastaj e ka bërë nijet haxhin. Mutefikun alejhi.

Transmetimi në mënyrë eksplicite udhëzon që së pari e ka bërë nijet umren dhe që pastaj ia ka shtuar haxhin. Këtë e vërteton edhe ajo që Ibn Umeri kur e ka bërë haxhin, gjatë kohës së Ibn Zubejrit, së pari e ka bërë nijet umren dhe ka thënë: “Ju marr për dëshmitarë që jam obliguar ta kryej haxhin me umren time.” Pastaj e ka therur kurbanin – hedjin të cilin e ka blerë në Kudejd. Pastaj, është nisur duke e bërë telbijen për dy ritualet, derisa nuk arriti në Mekke. Kur arriti, e bëri tavafin dhe sa’jin. Asgjë tjetër nuk bëri, nuk e theri hedjin, as nuk është rrojtur, as nuk i shkurtoi flokët, e as nuk ia lejoi vetes asgjë që ihramet e ndalonin deri në ditën e parë të Bajramit. Pastaj e theri hedjin, u qeth dhe nuk bëri tavaf për haxh, e as për umre, duke konsideruar që tavafi i parë është i mjaftueshëm. Pastaj tha: “Kështu bënte i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).”²⁹⁷

Përkrahësit e këtij mendimi konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) në fillim e ka bërë nijet haxhin temettu dhe që gjatë këtij nijeti është bërë kiran. Mendimi i tyre është më i pranueshëm nga i mëparshmi, sepse bashkimi i umres me haxhin është i lejuar dhe nuk e di se këtë e ndalon ndokush: I Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar Aishen (r.a.) që ta bashkojë haxhin me umren dhe ashtu e ka bërë kiran. Ndërkaq, vet konteksti i haditheve të besueshme nuk lejon që mendimi i tyre të pranohet. Enesi ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) kur e ka falur drekën ka bërë nijet për dy ritualet. Në *Sahihun* nga Aishja shënohet që ka thënë:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في حَجَّةِ الْوَدَاعِ مُوَافِينَ لِهَلَالِ ذِي الْحِجَّةِ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((مَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يُهَلَّ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهَلِّ ، فَلَوْلَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لَأَهْلُلْتُ بِعُمْرَةٍ))

“Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës gjatë shfaqjes së hënës së re në muajin dhul-hixhe. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: *‘Kush prej jush dëshiron që ta bëjë nijet umren, le ta bëjë nijet. Unë, sikur të mos e merrja hedjin me vete unë do ta bëja nijet umren.’*

Në mesin e njerëzve kishte të atillë që e bënë nijet umren, por kishte edhe të atillë që e bënë nijet edhe haxhin. Unë isha prej atyre që e kishin bërë nijet umren.”

²⁹⁷ Mutefekun alejhi. Tani është i përmendur.

Pastaj e ceki hadithin:²⁹⁸ Transmetimet e vërtetojnë qartë, se i Dërguari në atë kohë nuk e ka bërë nijet umren. Por nëse i lidh këto fjalë të Aishes me ato në *Sahihun* që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës e ka kryer haxhin temettu dhe fjalët që i i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë nijet haxhin, e të tëra shënohen në *Sahih*, ke për të kuptuar që ajo e mohon ekzistimin e umres së pavarur, ndërsa nuk e mohon umren me haxhin të cilin, siç kemi thënë që tani, në atë kohë e kanë quajtur temettu. Të gjitha këto nuk janë në kundërshtim me atë që ai e ka bërë nijet haxhin, sepse umra ka involvuar në të dhe është pjesë përbërëse e tij. E kjo, as nuk bie ndesh me fjalët e saj, që e ka kryer vetëm haxhin, sepse kur ritualet e umres involvohen në ritualet e haxhit dhe bëhen të haxhit, atëherë në të vërtetë është haxh ifrad.

Bërja e telbijes vetëm për haxh, në të vërtetë është vetëm ndarja verbale e haxhit. Është thënë, që transmetimi i Ibn Umerit, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë haxhin temettu në Haxhin Lamtumirës, duke e bërë umren para haxhit, d.m.th. së pari ka bërë nijet për umre, e pastaj për haxhin, e transmeton sipas kuptimit nga transmetimi tjetër i tij dhe që ai vet ashtu ka vepruar kur e ka kryer haxhin gjatë kohës kur kishte ndodhur ngatërresa me Ibn Zubejrin. Atëherë, së pari e ka bërë nijet umren, e pastaj ka thënë:

“Kryerja e tyre është identike. Ju marr për dëshmitarë që jam obliguar për ta kryer haxhin së bashku me umren time.” Pastaj, ka bërë nijet për dy ritualet së bashku. Pastaj në fund të transmetimit ka thënë: “Kështu bënte edhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). Ai me atë ka dashur që të kufizohej në një tavaf dhe një sa’j. Në atë është kënaqur vetëm me kuptimin, e transmetohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka filluar me nijetin e umres, e pastaj me haxhin. Ashtu bënte edhe Ibn Umeri. Kjo nuk është e pakonceptueshme, por është e domosdoshme që ashtutë bëhet, sepse Aishja ka transmetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë: “*Sikur të mos ishte hedji me mua, do ta bëja nijet umren*”. Enesi gjithashtu nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmeton: “Kur e fali drekën e bëri nijet haxhin dhe umren.” Umeri (r.a.) thotë që të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) i ka ardhur Shpallja nga Sunduesi i tij dhe që kjo kështu i është urdhëruar.

Por, nëse kundërshtohet dhe thuhet: e çfarë do të bëni me transmetimin të cilin e transmeton Zuhriu, që atë e ka informuar Urve nga Aishja, siç qëndron në transmetimin nga Salimi nga Ibn Umeri?!

Do të thuhet, që ajo mbi çka flet Aishja është që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë një tavaf edhe për haxhin dhe për umren e vet. Kjo përputhet me transmetimin të cilin e transmeton Urve nga ajo, e i cili shënohet në dy *Sahihët*, që ata të cilët e kanë bërë

²⁹⁸ Shënon Muslimi (1211, 115) në *Haxhi*, kapitulli: Llojet e ihramit.

nijet umren e kanë bërë tavafin e dytë për haxhin e vet pasi që janë kthyer nga Mina, derisa ata që e kanë bashkuar haxhin dhe umren e kanë bërë vetëm një tavaf. Kjo është identike me atë që e transmeton Salimi nga babai i vet, që atë e kanë bërë së bashku, sepse si do t'i thoshte Aishja që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) së pari ka bërë nijet umren, e pastaj haxhin, kur tani më ka thënë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “*Sikur të mos ishte me mua hedji-kurabani do ta kisha bërë nijet umren.*” Gjithashtu, ka thënë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë nijet haxhin. Të tëra këto vërtetojnë, që i Dërguari (s.a.v.s.) që nga fillimi nuk ka bërë nijet të veçantë vetëm për umren. Allahu më së miri e di.

* * *

Ata të cilët pohojnë, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë nijet të përgjithshëm duke mos e përcaktuar se cilin ritual ka për ta bërë, është përcaktuar pasi që i ka ardhur Shpallja, derisa ishte në mes Safës dhe Merves. Ky është një mendim, Allahu e mëshiroftë, mbi të cilin është deklaruar qartë në veprën *Ihtilaful-hadithe*. Ka thënë: “Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka dalë duke e pritur urdhrin i cili i ishte shpallur, derisa ishte në mes Safës dhe Merves. Pastaj, i ka urdhëruar as’habët e vet të cilët e kanë bërë nijet, e nuk kanë marr me vete hedj që nijetin e vet ta bëjnë për umre.” Pastaj thotë: “Kush e ka përshkruar të Dërguarin (s.a.v.s.) duke e pritur urdhrin, cekë që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e ka bërë nijet haxhin nga Medina, pasi që është shpallur urdhri i tij për shkak që e dëshironte zgjedhjen në mes haxhit dhe umres dhe për atë se kjo dukej më e rëndësishme, sepse atëherë te ai kishin ardhur dy persona që e kanë bërë mallkimin e dyanshëm (li’an) dhe për atë e priste urdhrin dhe sqarimin. Dhe kështu, nga ai është mbajtur në mend që në të gjitha e ka pritë urdhrin definitiv.

Argumenti i pasuesve të mendimit të përmendur, është transmetimi, i cili transmetohet nga Aishja (r.a.), e shënohet në dy *Sahihët*, në të cilin ajo ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke mos e përmendur as haxhin e as umren”, e në të tretën thuhet: “Ka bërë telbije duke mos e përmendur as haxhin e as umren”, e në versionin tjetër thuhet: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke pasur për qëllim vetëm haxhin dhe kur iu afruam Mekkes, i Dërguari i Allahut i urdhëroi ata që nuk kishin kurban me vete që të bëjnë tavaf dhe që t’i heqin ihramet.”²⁹⁹

²⁹⁹ Verifikimi i tij është përmendur më herët.

Tavusi thotë: “I Dërguari i Allahut është nisur nga Medina duke mos e emëruar as haxhin e as umren, duke e pritur urdhrin i cili i është shpallur derisa ishte në mes Safës dhe Merves. Pastaj, i urdhëroi as’habët e vet të cilët nuk kishin me vete kurban, e që kanë bërë nijet ta transformonin atë në umre...”

Xhabiri në transmetimin tjetër të vetin, në të cilin flet për të Dërguarin (s.a.v.s.), e thotë këtë: “...dhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) u falë në xhami, hipi mbi Kesvanë dhe kur arriti në Bejde shikova para vetes, aq sa më depërtonte shikimi, pash njerëz: disa kalëronin, disa shkonin në këmbë. Ashtu ishte gjendja nga ana e tij e djathtë dhe e majtë, e edhe pas tij. I Dërguari i Allahut ishte në mesin tonë. I zbriste Kur’ani dhe ai e konceptonte kuptimin e tij. Çdo gjë që bënte ai, atë e bënim edhe ne. I përsëriste fjalët e monoteizmit:

((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ ، لَا شَرِيكَ لَكَ))

“Lebejke Allahumme lebejk, lebejke la sherike leke lebejk, innel-hamde ve ni’mete leke vel-mulk, la sherike lek”

Dhe njerëzit atë e përsërisnin. I Dërguari (s.a.v.s.) pa ndërprerë bënte telbije.”³⁰⁰

Xhabiri na informon që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka shtuar asgjë tjetër në telbijen e përmendur, duke mos përmendur që asaj ia ka shtuar haxhin apo umren. Në të gjitha këto, nuk ka kurrfarë argumenti që do të binte ndesh me definicionin e ritualeve të caktuara të tij, që i ka bërë nijet duke i veshur ihramet sikurse gjatë kiranit.

Sa i përket transmetimit të Tavusit, ai është mursel dhe nuk është në kundërshtim me transmetimet të cilat i transmetojnë kolosët dhe të cilat janë në formë të lidhur. Për të nuk dihet se a e ka pasur çfarëdo forme të lidhur e cila është e besueshme apo e mirë. Sikur të pranohej dhe të ishte i besueshëm, pritja e urdhrin ishte në mes tij dhe mikatit dhe i erdhi urdhri derisa ishte në atë luginë. I erdhi përfaqësuesi nga Sunduesi i tij i Lartësuar dhe i tha: “Falu në atë luginë të nderuar dhe thuaj: “Umren me haxhin.”” Ai urdhër të cilin e priste, i erdhi para ihramit dhe ia definoi që ta bënte nijet kiranin.

Fjalët e Tavusit: “Që i ka ardhur derisa ishte në mes Safës dhe Merves është urdhri i dytë, e jo kjo që i ka ardhur para ihramit. Urdhri i parë i është shpallur në luginën e quajtur El-Akik, e ajo e cila i është shpallur në mes Safës dhe Merves ka të bëjë me ndërprerjen e haxhit, pas së cilës i ka urdhëruar as’habët e vet, që ta transformojnë nijetin e vet për haxhin në umre. Dhe atëherë, e ka urdhëruar secilin prej tyre, i cili me vete nuk kishte hedj, ta transformojë nijetin e vet për haxh në

³⁰⁰ Shënon Muslimi (1218) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.).

nijet për umre dhe ka thënë: *“Sikur të kthehej ajo që ka kaluar, unë nuk e kisha marr hedjin me vete dhe do ta kisha bërë nijet umren.”*

Ai urdhër ka përfunduar me Shpalljen, sepse kur ata u ndalën së aplikuari atë, ka thënë: *“Dëgjoni atë që ju urdhëroj dhe atë zbatoni!”*

Sa i përket transmetimit të Aishes, në të cilin thotë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), duke mos e përmendur as haxhin e as umren”, nëse është mbajtur në mend nga ajo, jemi të obliguar të kuptojmë se është thënë para veshjes së ihramit, sepse në të kundërtën do të bie ndesh me transmetimet e tjera të besueshme të cilat transmetohen nga ajo, në të cilat thuhet, që disa prej tyre menjëherë pas mikatit e kanë bërë nijet haxhin, e të tjerët umren dhe që ajo ka qenë njëra prej atyre që e ka bërë nijet umren.

Sa i përket deklaramit të saj, që kanë bërë telbijen duke mos e përmendur as haxhin e as umren, kjo ka qenë gjatë veshjes së ihrameve, sepse nuk ka thënë që kanë mbetur mbi atë, derisa nuk kanë arritur në Mekke. Kjo padyshim është e papranueshme, sepse ata që e kanë dëgjuar nijetin e të Dërguarit (s.a.v.s.) kur i ka veshur ihramet dhe mënyrën në të cilën e ka bërë atë, konstatimin e përmendur e transmetojnë dhe e vërtetojnë. E nuk ka arsye që transmetimet e tyre të refuzohen. Por, nëse do të pranohej që transmetimi i Aishes është i besueshëm, më tepër që do të mund të thuhet është që ajo nuk e ka mbajtur në mend nijetin e tyre në mikat dhe për shkak të asaj e mohon atë, por, të tjerët atë e kanë mbajtur në mend dhe e kanë vërtetuar, sepse meshkujt janë më të ditur se femrat.

Sa i përket deklaratës së Xhabirit, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijetin individual, çka nënkupton që me atë e ka sqaruar mënyrën e telbijes së tyre, as ai në asnjë mënyrë nuk përmban kurrfarë negacioni në precizimin e ritualit me të cilin i ka veshur ihramet. Në çdo rast, sikur këto hadithe të ishin decitive, sipas pyetjes së negacionit të precizimit të nijetit, atëherë, hadithet e atyre të cilët e vërtetojnë atë, do të ishin më të domosdoshme për t'i pranuar për shkak të numrit të madh të tyre, besueshmërisë, lidhshmërisë, tani, për shkak të faktit që ato hadithe vërtetojnë, japin sqarim shtesë dhe e përmbajnë shtojcën e cila u ka ikur mohuesve. Falënderimi i takon Allahut, kjo është e qartë. Ndihma është vetëm e Allahut.

PËRSHKRIMI I KRYERJES SË HAXHIT TË TË DËRGUARIT (S.A.V.S.)

ولنرجع إلى سياق حَجَّته صلى الله عليه وسلم

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i krehu³⁰¹ flokët e veta dhe bëri telbije në vendin ku është falur. Pastaj hipi mbi të shaluarën e vet dhe përsëri bëri telbije. Gjithashtu, bëri telbije kur erdhi në Bejde.

Ibn Abbasi thotë: “Pasha Allahut, bëri telbije në vendin ku është falur, pastaj kur hipi mbi të shaluarën e vet dhe kur erdhi në maje të Bejdes.”³⁰²

Ndonjëherë e bënte telbijen për haxh dhe për umre, e ndonjëherë vetëm për haxh, sepse umra është pjesë e haxhit. Prandaj, është thënë që ka bërë kiran, temettu dhe ifrad.

Ibn Hazmi thotë: “Kjo ka ndodhur para dreke.” Ky është gabimi i tij, sepse është mbajtur në mend që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë telbije pas namazit të drekës. Absolutisht asnjëri nuk pohon që ka bërë nijet për ihrame para namazit të drekës. Prandaj, nuk e di se nga e ka atë?!

Ibn Umeri thotë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë telbije nga druri kur është ngritur e shaluara e tij.”³⁰³

Enesi thotë: “I Dërguari (s.a.v.s.) e fali drekën pastaj hipi mbi të shaluarën.”³⁰⁴ Të dy hadithet shënohen në *Sahih*.

³⁰¹ Shënon Ebu Davudi (1748) nga Ibn Umeri. Transmetuesit janë të besueshëm.

³⁰² Shënojnë Ahmedi në (2/260), Ebu Davudi (1770) në Ritualet, kapitulli: Koha e veshjes së ihrameve, Hakimi (1/451) thotë që është i besueshëm. Me vlerësimin e tij pajtohet edhe Dhehebi edhe përkundër asaj që në zinxhirin e tij gjendet Husajf b. Abdurrahman el-Xhezeri, të cilin, Ahmedi, Ebu Hatimi, Nesaiu dhe të tjerët atë e konsiderojnë si transmetues i dobët. Në *Takrib* për të thuhet: “Është me memorie të dobët dhe në fund i ka ngatërruar gjërat.” Hadithin në tërësi e cekë dhe me të argumenton Ibn Haxheri në Fet’h (3/318) nga Ebu Davudi dhe Hakimi dhe thotë që Hakimi atë e shënon me zinxhir tjetër përmes Ata’ nga Ibn Abbasi, duke mos e cekur ngjarjen.

³⁰³ Shënon Muslimi (1186) në *Haxhi*, kapitulli: Medinasve i është urdhëruar që t’i veshin ihramet te xhamia në Dhul-Hulejfe.

³⁰⁴ Hadithin e kemi gjetur në *Sahihun*. E shënojnë Ebu Davudi (1774) dhe Nesaiu (5/162). Versioni i tërësishëm i tij është: “I Dërguari (s.a.v.s.) e fali drekën. Pastaj hipi mbi të shaluarën e vet. Dhe kur

Nëse i krahasojmë dy hadithet e përmendura, kemi për të vërejtur që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë nijet pas namazit të drekës, e pastaj e ka bërë telbijen dhe ka thënë: *“Të përgjigjem Ty o Zot, të përgjigjem. Ty i Cili nuk ka shok, të përgjigjem. I gjithë Lavdi të takon Ty, çdo dhunti dhe pushtet. Ti nuk ke shok.”* Telbijen e përmendur e shqiptonte aq zëshëm saqë atë e kanë dëgjuar as’habët. Ua ka urdhëruar atë çka Allahu atë e ka urdhëruar, që ta ngrenë zërin gjatë shqiptimit të telbijes.³⁰⁵

I Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin mbi të shaluarën, e jo mbi bartësen, e as në bartëse, as mbi barrën e të shaluarës së vet. Dijetarët islamë nuk kanë qëndrim unik mbi çështjen e lejueshmërisë së kryerjes së haxhit në gjendjet e përmendura dhe të ngjashme. Mbi atë çështje kanë dy mendime, të cilat në të njëjtën kohë janë dy transmetime nga Ahmedi. Në njërin thuhet që kjo është e lejuar, e ky është edhe mendimi i juristëve shafi dhe hanefi, e në tjetrin qëndron që kjo nuk është e lejuar dhe ky është mendimi i Malikut.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) gjatë veshjes së ihrameve u dha të drejtën e zgjedhjes në mes tri ritualeve dhe kur i ishin afruar Mekkes, i porositi ata të cilët nuk kishin marr kurban me vete, që ta ndërpresin nijetin e haxhit dhe kiranin dhe ta transformojnë atë në umre, e kur ishin në Merve edhe këtë ua urdhëroi defenitivisht.

Esma, vajza e Umejses dhe gruaja e Ebu Bekrit, e ka lindur në Dhul-Hulejfe Muhammed b. Ebu Bekrin. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atë e urdhëroi që të lahet,

u ngjit në kodrën Bejdu bëri telbijen.” Transmetuesit janë të besueshëm, por në zinxhirin e tij është e meta e Hasanit. Hadithin të cilin e shënon Buhariu në *Sahihun* e vet (3/324) nga Enesi thotë: “I Dërguari (s.a.v.s.) e fali namazin e drekës katër rekate në Medine, e kindinë e fali në Dhul-Hulejfe. I kam dëgjuar se si me zë të lartë bënë telbije edhe për haxh edhe për umre.”

³⁰⁵ Shënojnë Maliku (1/134). Shafi u në të vetin (2/11), Ebu Davudi (1814), Tirmidhiu (5/162) dhe Ibn Maxhe (2922) nga Saib b. Jezidi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Më erdhi Xhibrili dhe më tha që t’i urdhëroj as’habët e mi apo ata që ishin me mua që ta ngrisin zërin gjatë këndimit të telbijes apo kur ndonjëri prej tyre dëshiron që të bëjë tekbir për umre apo për haxh.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Hakimi (1/450) dhe Ibn Hibbani (974) konsiderojnë që është i besueshëm. Ibn Hibbani e shton edhe këtë: “Sepse ai është njëri nga simbolet e Mekës.” Te Ahmedi (2953) nga Ibn Abbasi ka dëshmi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Më erdhi Xhibrili dhe më urdhëroi që ta këndoje telbijen me zë.” Zinxhiri i transmetuesve të tij, në bazë të transmetimeve të tjera, nuk është i keq.

t'i vesh ihramet dhe të bëjë tekbir.³⁰⁶ Në lidhje me atë, ekzistojnë tri dispozita. E para, që muhrimi e ka të lejuar të lahet. E dyta, që gruaja e cila është me menstruacione duhet të lahet për shkak të veshjes së ihrameve. E treta, që gruaja e cila është me menstruacione është e lejuar të vishet me ihrame për haxh. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) u nis duke e kënduar telbijen e përmendur, e njerëzit përsëritnin pas tij, disa i shtonin diç e të tjerët lënin diç, ai të tëra ato ua lejoi dhe nuk i qortoi për atë.³⁰⁷

Vazhdimisht e këndonte telbijen. Kur erdhi deri në Revha, e pa një gomar të egër, të plagosur dhe tha: “Lërmani atë, vetëm sa s’ka arritur pronari i tij.” Pastaj, pronari i tij erdhi te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe i tha: “O i Dërguar i Allahut, bëj çfarë të duash me atë gomar.” I Dërguari (s.a.v.s.) e urdhëroi Ebu Bekrin që t’ua ndajë atë bashkudhëtarëve.³⁰⁸

Ky është argument, që muhrimi e ka të lejuar ngrënien e mishit të gjahut, i cili është hallall dhe i cili nuk është gjuajtur për shkak të tij. E për shkak të asaj, ai i cili e ka gjuajtur atë nuk ka qenë në ihrame, ndoshta për atë pse nuk ka kaluar nëpër Dhul-Hulejfe. Ai është sikurse Ebu Katade në rastin e tij. Rasti i përmendur gjithashtu është argument që dhurata nuk kërkon formë të veçantë, siç është: ta dhuroj ty, por është legale në çfarëdo mënyre, e cila tregon për dhurimin e saj. Gjithashtu, në të është argumenti që Ebu Bekri e ndante mishin me eshtra, sipas zgjedhjes, që gjahu posedohet me argumentimin dhe me mënjanimin e fakteve që do ta kishin përgënjeshtuar atë, që ai i takon atij që e argumenton që është i tij, e jo i atij që e merr atë, që është e lejuar ngrënia e mishit të gomarit të egër, që është i lejuar autorizimi i ndokujt për ta ndarë atë dhe që është e lejuar të ndajë vetëm njëri.

* * *

³⁰⁶ Shënon Muslimi (1218) në *Haxhi*, kapitulli: “Përshkrimi i haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.).” Ebu Davudi (1905) dhe Ibn Maxhe (2913).

³⁰⁷ Shënon Maliku në (1/331-332), Buhariu (3/324-325) dhe Muslimi (1184) nga Abdullah b. Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) gjatë këndimit të telbijes thoshte: “*Lebbejke Allahume lebbejk. Lebbejke la sherike leke lebejk. In-nel hamde ven-ni'mete leke vel mulk la sherike lek.*” Nafiu thotë: “Abdullah b. Umeri e shtonte këtë: “*Lebejke lebbejke, lebbejke ve sa'dejke vel hajru bijedejke*”. Shënojnë Ahmedi (3/320), Ebu Davudi (1813) dhe Bejhekiu (5/45) nga Xhabir b. Abdullahu. Njerëzit ia shtojnë edhe këtë “*Lebbejke dhel-me'arixhi, lebbejke dhel-fevadili*”. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

³⁰⁸ Shënojnë Maliku në (1/351) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë lloji gjuetie muhrimi e ka të lejuar? Nesaiu (5/182-183) dhe Ahmedi (3/452). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Pastaj, e vazhdoi rrugën. Kur arriti deri te Usajeti në mes Ruvejses dhe Arxhit, e pa një gazele në hije, e cila e kishte lakuar kokën në mes këmbëve, ishte qëlluar me shigjetë. E kishte urdhëruar një njeri që të qëndronte pranë saj, që të mos e shqetësonte ndokush. Qëndronte pranë saj derisa nuk kaluan të gjithë.³⁰⁹ Dallimi në mes rastit të gazelës dhe rastit të gomarit të egër është në atë sepse ai që e ka gjuajtur gomarin e egër nuk ka qenë në ihrame, prandaj gjahu i tij ishte i lejuar për ngrënie.

Ndërkaq, sa i përket gazelës, nuk dihej se a ishte hallall për ta, sepse kanë qenë në ihrame. Për atë, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i ka lejuar që ta hanë mishin e saj. Për atë shkak, e ka caktuar njeriun i cili do të qëndronte pranë saj, derisa të gjithë nuk kalojnë, që nga ajo të mos marrin diç.

Në atë është argumenti, që gjahu i atij që është në ihrame e ka statusin e ngordhësirës, prandaj, nuk lejohet ngrënia e tij, sepse sikur të ishte e lejuar, nuk do të lihej anash vlëra e tij.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) e vazhdoi udhëtimin derisa nuk arriti deri në Arxh. Deveja ngarkuese e të Dërguarit dhe e Ebu Bekrit ishte një. Atë e drejtonte shërbëtori i Ebu Bekrit. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) u ul, nga njëra anë e tij u ul Ebu Bekri, e nga ana tjetër e tij u ul Aishja. Afër Ebu Bekrit u ul Esmā, gruaja e tij. Ebu Bekri e priste shërbëtorin e vet dhe devenë. Së shpejti u shfaq djaloshi, por pa devenë. Ebu Bekri e pyeti atë: “Ku e ke devenë?” Ai tha: “Dje e kam humbur.” Filloi që ta qëllonte, e i Dërguari i Allahut buzëqeshte duke thënë: “Shikoni se çfarë është duke thënë ky muhrim.” Vetëm atë e thoshte dhe buzëqeshte. Këtë rast Ebu Davudi e titulloi: *Muhrimi e riedukoi shërbëtorin e vet.*³¹⁰

* * *

³⁰⁹ Kjo është një pjesë e hadithit të mëparshëm.

³¹⁰ Shënojnë Ebu Davudi (1818) në *Ritualet*, kapitulli: Muhrimi e riedukon shërbëtorin e vet dhe Ibn maxhe (2933) në *Ritualet*, kapitulli: Kujdesi në ihrame. Transmetuesit janë të besueshëm, përveç që në zinxhirin e tij ekziston e metë nga Ibn Is'haku.

Pas kësaj i Dërguari (s.a.v.s.) vazhdoi më tutje. Kur erdhi në El-Ebve, Es-Sa'b b. Xhessamete ia fali pjesën e prapme të gomarit, por ai nuk e pranoi atë, duke thënë: *“Unë nuk e pranoj atë vetëm për atë pse jam në ihrame.”* Në dy *Sahihët* shënohet ky version: *“I është falur gomari i egër.”* Në versionin e Muslimit qëndron: *“...mishi i gomarit të egër...”*³¹¹

Humejdi thotë: *“Në transmetim Sufjani thoshte: “Të Dërguarit të Allahut i është dhuruar mishi i gomarit të egër! Ndoshta e ka thënë edhe këtë, e ndoshta jo: “...nga ai pikte gjak...”* Në mes tjerash Sufjani ndoshta ka thënë: *“... gomarin e egër të gjallë”* dhe ai atë qëndrim nuk e ka përfillur dhe ka pranuar se megjithatë, ka qenë mish të cilin e ka mbështetur deri në vdekje...”³¹² Në transmetimin tjetër qëndron: *“...gjysmë gomari të egër...”* e në të tretin: *“këmba e gomarit të egër...”*

Jahja b. Seidi transmeton nga Xhaferi, nga Amr b. Umejje ed-Damri, nga babai i tij nga Es-Sa'bi, që të Dërguarit (s.a.v.s.) dikush ia ka dhuruar pjesën e prapme të gomarit të egër, derisa ishte në Xhufa. Ai dhe as'habët e tij atë mish e kanë ngrënë. Bejhekiu ka thënë, që zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë.³¹³

Nëse kjo formë edhe është mbajtur në mend, është e mundur që e ka refuzuar gomarin e gjallë, e që e ka pranuar mishin.

Shafi'u, Allahu e mëshiroftë, thotë: *“Nëse Es-Sa'b b. Xhessameti ia ka dhuruar gomarin e gjallë të Dërguarit (s.a.v.s.), njeriu i cili është në ihrame nuk e ka të lejuar ta therë gomarin e egër. E nëse ia ka dhuruar mishin e gomarit, atëherë është e mundur që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ditur që ai ka qenë gjahu i ti dhe për atë ia ka kthyer. Kjo sqarohet në transmetimin, i cili transmetohet nga Xhabiri. Në transmetimin e Malikut qëndron që ia ka dhuruar gomarin. Ky transmetim është më*

³¹¹ Shënojnë Buhariu (4/26-28) në *Haxhi*, kapitulli: *“Muhrimi e ka të ndaluar gjuajtjen”* dhe Maliku në (1/353) në *Haxhi*, kapitulli: *Çfarë nuk ka të lejuar të hajë muhrimi nga gjuetia.*

³¹² *Sunneni Bejheki* (5/192).

³¹³ *Sunneni Bejheki* (5/193). Mbi të është ndalur Ibn Turkmani në veprën *El-Xhevberiu-nebijj* dhe ka thënë: *“Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Jahja b. Ejjub, domethënë, El-Gafiki el-Misri. Për Jahja b. Sulejmani dhehebin në El-Mizan dhe El-Kaifu duke transmetuar nga Nesaiu thotë që nuk është i besueshëm. Ibn Hibbani thotë: “Transmetimet e tij nuk merren për argument.” Ahmedi thotë: “Është me memorie të dobët dhe për atë shumë gabonte.”* Maliku ka thënë që ka gënjyer në dy hadithet. Për atë shkak, nuk duhet ndalur në komentimin e atij hadithi për shkak të zinxhirit të tij dhe për shkak që është në kundërshtim me hadithin e besueshëm. Bejheki thotë: *“Pjesa e hadithit në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.): ...ka pranuar mishin...”* e përjashton atë që është e besueshme, domethënë, që nuk e ka pranuar.”

i besueshëm se transmetimet në të cilët qëndron që ia ka dhuruar mishin e gomarit.”

Hadithin, të cilin e transmeton Jahja b. Seidi nga Xhaferi, pa dyshim është i gabuar, sepse rasti është i njëjtë, ndërsa transmetuesit janë të pajtimit, që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e ka ngrënë atë mish. Kjo vërtetohet vetëm në atë transmetim raritet (diç e dëgjuar rallë) dhe të refuzuar.

Sa i përket dilemës, rreth asaj se a i është dhuruar gomari i gjallë apo mishi i tij, transmetimi i cili thotë që ai ka qenë mish, është më i pranueshëm për shkak të tri arsyeve:

E para: sepse e ka mbajtur në mend transmetuesi i tij, sepse ai atë ngjarje e mban në mend në detaje, ashtu që transmeton se nga mishi ka pikuar gjak. Të tëra këto tregojnë, që ai atë ngjarje e ka mbajtur në mend, madje edhe gjënë e përmendur e cila nuk vërehet.

E dyta: është ajo sepse thuhet qartë, që ajo ka qenë një pjesë e gomarit dhe që mishi ka qenë nga ai. Sipas kësaj, kjo nuk është në kundërshtim me transmetimin ku thuhet që i është dhuruar gomari, sepse është e mundur të sqarohet me transmetimin në të cilin thuhet që ai ka qenë mish, sepse gjuha mbështetë që mishi mund të quhet me emrin e kafshës nga e cila rrjedh;

E treta: është ajo, sepse transmetimet e tjera janë në pajtueshmëri që ajo ka qenë një pjesë e gomarit. Nuk pajtohen vetëm rreth asaj se cila pjesë ka qenë ajo; se a ka qenë pjesa e prapme e gomarit, një anë e tij, këmba apo mishi i ndonjë pjese tjetër? Sipas kësaj, nuk ka kundërthënie në mes transmetimeve të përmendura, sepse është e mundur që njëra anë e përmban pjesën e prapme dhe këmbën, çka është tërësisht e drejtë që kjo të shprehet në këtë mënyrë. Ibn Ujejne, gjithashtu ka hequr dorë nga qëndrimi i vet se ai ka qenë gomar dhe e ka pranuar mendimin, se megjithatë, ai ka qenë mishi i gomarit. Dhe me këtë qëndrim ka mbetur deri në vdekje.

Kjo vërteton, që atij i është bërë e qartë që të Dërguarit (s.a.v.s.) i është dhuruar mishi e jo kafsha. Dhe përkundër asaj, nuk ka kontradikta në mes asaj që ka ngrënë i Dërguari (s.a.v.s.) nga gjahu i Ebu Katades. Ndodhia që ka ndodhur me Ebu Kataden ka qenë gjatë vitit kur është bërë marrëveshja në Hudejbije d.m.th. në vitin e gjashtë sipas Hixhrit. Derisa ndodhia që ka ndodhur me Es-Sa'bin, siç e cekin këtë shumica, ka ndodhur gjatë Haxhit lamtumirës. Prej atyre që e pohojnë këtë është edhe El-Muhibbu Taberiu në veprën e vet *Haxhhetul-veda*. Se a ka ndodhur kjo atëherë apo gjatë kohës së ndonjë prej umreve të Resulullahut (s.a.v.s.), kjo është diskutabile. Në zinxhirin e transmetuesve të ndodhive që kanë ndodhur me gazelën dhe gomarin është Jezid b. Ka'b es-Sulem el-Behzi. Se a ka qenë kjo gjatë

Haxhit Lamtumirës apo gjatë ndonjë prej umreve të Resulullahut (s.a.v.s.), Allahu më së miri e di.

Nëse transmetimi, të cilin e transmeton Ebu Katade pranohet në kuptimin që ai nuk ka gjuajtur për shkak të Resulullahut (s.a.v.s.), e jo transmetimi të cilin e transmeton Es-Sa'bi, që ka gjuajtur për shkak të Resulullahut (s.a.v.s.), atëherë nuk ka kontradikta. Atë e vërteton transmetimi merfu' i cili transmetohet nga Xhabiri, në të cilin qëndron: "*Gjahun tokësor e keni të lejuar, nëse ju nuk gjuani apo nëse nuk gjahtohet për shkakun tuaj.*"³¹⁴

Edhe përkundër asaj që hadithi i përmendur konsiderohet i dobët, për atë që e transmeton Muttalib b. Hantab nga Xhabiri, për të cilin nuk dihet që e ka dëgjuar Xhabirin siç e cekë atë Nesaiu.

Taberiu në veprën e vet *Haxhxhetul-veda* thotë: "Kur i Dërguari (s.a.v.s.) ka qenë në një vend gjatë udhëtimit të vet për haxh, Ebu Katade e kishte zënë një gomar të egër, por nuk ka qenë në ihrame. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka lejuar as'habët e vet që ta hanë mishin e tij pasi që i ka pyetur: "A e ka urdhëruar atë ndokush prej jush diç apo ua ka treguar gomarin?"

Ky është gabimi i Taberiu, Allahu e mëshiroftë, sepse ndodhia që ka ndodhur me Ebu Kataden ka qenë gjatë kohës së Hudejbijes. Kështu shënohet në dy *Sahihët* nga Abdullahu, djali i tij, i cili e transmeton atë nga ai, në të cilin thuhet: "U nisëm me të Dërguarin (s.a.v.s.) në vitin në të cilin ishte Hudejbija. As'habët e tij i veshën ihramet, e unë nuk i vasha..." Pastaj e ceki rastin që i kishte ndodhur me gomarin e egër...³¹⁵

* * *

³¹⁴ Shënon Ebu Davudi (1851) në *Ritualet*, kapitulli: Mishi i gjymtisë i cili është i gjuajtur për shkak të muhimit, Nesaiu (5/187) në *Haxhi*, kapitulli: Nëse i tregon muhimit për gjahun, dhe atë e gjuan ai i cili nuk është në ihrame, Tirmidhiu (849) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi ngrënien e gjahut nga ana e muhimit, Shafiu (2/26), Ibn Hibbani (980), Hakimi (1/452) nga Amr b. Ebi Amr, shërbëtorit të Muttalib b. Abdullah b. Hantab, nga shërbëtorit i Muttalibit. Amri është transmetues diskutabil përkundër asaj që i përket transmetuesve të të dy *Sahihëve*. Për shërbëtorin e tij Tirmidhiu thotë: "Nuk dihet që ai ka dëgjuar nga Xhabiri." Fjalët: "... ose të jetë e zënë për shkakun tuaj..." Sujuti në transmetimin e *Sunnenit* të Ebu Davudit thotë: "Ashtu qëndron në ekzemplar original dhe në përputhshmëri me rregullat e gjuhës arabe."

³¹⁵ Shënon Buhariu (4/23-24) në *Haxhi*, kapitulli: Muhrimi nuk tregon mbi gjymtinë që ta kapte atë ai që nuk është në ihrame, në *Ekspeditat ushtarake*, kapitulli: Beteja në Hudejbije, dhe Muslimi (1196, 59) në *Haxhi*, kapitulli (Muhrimi e ka të ndaluar gjahun).

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) kaloi pranë luginës Usfan pyeti:

((يَا أَبَا بَكْرَ ؛ أَيُّ وَادٍ هَذَا)) ؟ قَالَ : وَادِي عُسْفَانَ . قَالَ : ((لَقَدْ مَرَّ بِهِ هُوْدٌ وَصَالِحٌ عَلَى بَكْرَيْنِ أَحْمَرَيْنِ خُطْمُهُمَا اللَّيْفُ وَأَزْرُهُمَا الْعَبَاءُ ، وَأَرْدِيَّتُهُمُ النَّمَارُ ، يَلْبُثُونَ يَحْجُونَ النَّبْتَ الْعَتِيقَ))

“O Ebu Bekër, cila është kjo luginë?” “Lugina Usfan” – u përgjigj Ebu Bekri. I Dërguari (s.a.v.s.) pastaj tha: “Këndeje kanë kaluar edhe Hudi edhe Salihu mbi dy deve të reja të kuqe, kapistrat e të cilave ishin nga peri i pallmës, mbulesat e tyre ishin të leshta, e gunat e tyre ishin pelerina të leshta, me vija të zeza dhe të bardha. E shqiptonin telbijen dhe shkonin kah tempulli i Shenjtë.”³¹⁶

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) arriti deri te Serif, Aishja (r.a.) u bë me menstruacione, e tani më e kishte bërë nijet umren. Kur i Dërguari (s.a.v.s.) hyri tek ajo, atë e takoi duke qarë dhe i tha:

((مَا يُبْكِيكَ ؟ لَعَلَّكَ نَفْسَتْ)) ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، قَالَ : ((هَذَا شَيْءٌ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ ، أَفَعَلَى مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ)) .

“Çfarë të bëri të qash, mos je bërë me menstruacione?!” “Po, jam bërë”, u përgjigj ajo. Ai tha: “Kjo është diç çfarë Allahu ia ka caktuar bijave të Ademit.” Bëj çdo gjë çfarë bënë ai i cili e kryen haxhin, përveç tavafit rreth Ka’bes.”³¹⁷

Dijetarët islam kanë bërë polemikë në lidhje me rastin e Aishes, se a e ka kryer haxhin ifrad apo temettu. Nëse ka bërë haxhin temettu, a e ka lënë pas dore umren e vet apo vetëm ka kaluar në haxhin ifrad, d.m.th. ia ka shtuar umres haxhin dhe ashtu e ka kryer haxhin kiran? A ka qenë umra të cilën e ka kryer nga Ten’imi vaxhib apo jo? Nëse nuk ka qenë vaxhib, me kryerjen e saj a bie obligimi i umres e cila është e urdhëruar apo nuk bie. Gjithashtu, dijetarët islam nuk kanë qëndrim unik rreth vendit në të cilin i kanë ardhur menstruacionet. Ne, këtë, me vullnetin e Allahut dhe ndihmën e Tij, do ta sqarojmë në masë të mjaftueshme.

Juristët islam nuk kanë qëndrim unik as mbi pyetjen e cila mbështetet mbi ndodhinë e Aishes, e thonë: që gruaja kur e bënë nijet umren dhe bëhet me menstruacione dhe nuk e bënë tavafin para ‘Arafatit, a e ka të lejuar ta lë anash umren dhe ta bëjë nijet vetëm haxhin apo duhet t’ia shtoj umren haxhit dhe ta kryej kiranin?

³¹⁶ Shënon Imam Ahmedi në (1/232) nga Ibn Abbasi. Ndërkaq, në zinxhirin e transmetuesve të tij është Zema b. Salih, transmetues i dobët.

³¹⁷ Shënon Buhariu (1/342) në fillim të kapitullit: Mbi menstruacionet dhe Muslimi (1211, 120).

Mendimin e parë e mbështesin juristët e Hixhazit në krye me Shafiun dhe Malikun. Kjo njëkohësisht është edhe methhebi i muhadithëve në krye me Imam Ahmedin dhe pasuesit e tij.

Juristët e Kufës thonë se në dy *Sahihët* është vërtetuar nga Urve, nga Aishja që ka thënë:

((أَهَلَّتْ بِعُمْرَةٍ ، فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ لَمْ أَطْفُ بِالنَّبِيِّ وَلَا بَيْنَ الصَّافَا وَالْمَرَوَةِ ، فَسَكَتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ : ((انْقُضِي رَأْسُكَ ، وَامْتَشِطِي ، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ)) . قَالَتْ : فَفَعَلْتُ فَلَمَّا قَضَيْتُ الْحَجَّ ، أُرْسِلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَأَعْتَمَرْتُ مِنْهُ . فَقَالَ : ((هَذِهِ مَكَانُ عُمْرَتِكَ)) .

“E bëra nijet umren dhe erdha në Mekke, e i kisha menstruacionet. Nuk bëra tavaf, e as nuk bëra sa’j. U ankova te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ai tha: “Shprishi flokët e tua, krihi dhe bëre nijet haxhin.” Ashtu edhe veprova. Kur e mbarova haxhin, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më dërgoi me Abdurrahman b. Ebu Bekrin deri te Ten’imi dhe prej aty e kam bërë umren. Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) më tha: “Kjo është në vend të umres të cilën e pate bërë nijet.”³¹⁸

Pas kësaj kanë thënë, që transmetimi i përmendur vërteton që Aishja e ka kryer haxhin temettu dhe që ka hequr dorë nga umra dhe e ka bërë nijet haxhin. Atë e vërtetojnë fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): “...heq dorë nga umra, ... shprishi flokët e tua dhe krihu...” sepse sikur të kishte mbetur në ihrame, nuk do ta kishte të lejuar t’i krihte flokët. Përveç kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.), pasi që e ka kryer umren nga Ten’imi, i ka thënë: “Kjo është në vend të umres sate.” Sipas kësaj, sikur të mos kishte hequr dorë nga umra e parë, kjo e fundit nuk do të ishte në vend të saj, por do të ishte konsideruar e veçantë dhe umre e pavarur.

Shumica e dijetarëve islam thonë që nëse me vërtetësi dhe kujdes e shqyrtojmë rastin e Aishes dhe nëse i kthehemi të gjitha detajeve, ka për t’u bërë e qartë se ajo e ka kryer haxhin kiran dhe që nuk ka hequr dorë nga umra. Në *Sahihun* e Muslimit nga Xhabiri (r.a.) transmetohet që ka thënë:

أَهَلَّتْ عَائِشَةُ بِعُمْرَةٍ ، حَتَّى إِذَا كَانَتْ بِسَرَفٍ ، عَرَكَتْ ، ثُمَّ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَائِشَةَ ، فَوَجَدَهَا تَبْكِي ، فَقَالَ : ((مَا شَأْنُكِ)) ؟ قَالَتْ : شَأْنِي أَنِّي قَدْ جِئْتُ وَقَدْ أَحَلَّ النَّاسُ ، وَلَمْ أَجَلِّ ، وَلَمْ أَطْفُ بِالنَّبِيِّ وَالنَّاسُ يَذْهَبُونَ إِلَى الْحَجِّ الْآنَ ، قَالَ : ((إِنَّ هَذَا أَمْرٌ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ ، فَأَغْتَسِلِي ، ثُمَّ أَهْلِي بِالْحَجِّ)) فَفَعَلْتُ ، وَوَقَفْتُ الْمَوَاقِفَ كُلَّهَا ، حَتَّى إِذَا طَهَّرْتُ ، طَافْتُ بِالْكَعْبَةِ وَبِالصَّافَا وَالْمَرَوَةِ . ثُمَّ قَالَ : ((قَدْ خَلَلْتُ مِنْ حَجِّكَ وَعُمْرَتِكَ)) قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَجِدُ فِي نَفْسِي أَنِّي لَمْ أَطْفُ بِالْبَيْتِ حَتَّى حَجَجْتُ . قَالَ : ((فَادْهَبِي بِهَا يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ فَأَعْمِرْهَا مِنَ التَّنْعِيمِ)) .

³¹⁸ Shënon Buhariu (3/330) në *Haxhi*, kapitulli: Këndimi i Telbijes kur lëshohet në luginë, dhe Muslimi (1211) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi i llojeve të ihramit.

“Aishja e bëri nijet umren. Kur erdhi në Serif, ajo u bë me menstruacione. Pastaj, te ajo hyri i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe e takoi duke qarë. Ai e pyeti: “Çfarë ke?” Ajo u përgjigj: “Jam bërë me menstruacione.” Njerëzit janë liruar nga ihramet e unë nuk jam liruar. Unë as tavaf nuk kam bërë, e njerëzit që tani janë duke shkuar për ta kryer haxhin.” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Atë gjë Allahu ua ka caktuar bijave të Ademit. Laju dhe bëje nijet haxhin.” Ajo ashtu edhe bëri. Ajo i zbatoi të gjitha rregullat dhe kur i përfunduan menstruacionet, ajo bëri tavaf rreth Ka’bes dhe sa’jin në mes Safës dhe Merves. Pas kësaj, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i tha: “Tani je liruar nga ihramet nga haxhi dhe umra jote.” Ajo tha: “O i Dërguar i Allahut, jam duke ndjerë diç në vete për atë që nuk e kam kryer tavafin para haxhit.” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Abdurrahman, shko me të le ta kryej umren nga Ten’imi!”³¹⁹

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet nga Tavusi, që Aishja (r.a.) ka thënë:

أَهَلَلْتُ بِعُمْرَةٍ ، وَقَدِمْتُ وَلَمْ أَطْفُ حَتَّى حِضْتُ ، فَتَسَكَّتُ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا ، فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّفَرِ : ((يَسْعُكَ طَوَافُكَ لِحَجِّكَ وَعُمْرَتُكَ)) .

“Bëra telbije për umre. Erdha në Mekke dhe nuk bëra tavaf derisa nuk më janë ndalë menstruacionet. I kreja të gjitha ritualet, dhe i Dërguari (s.a.v.s.) në ditën e kthimit tha: “*Të mjafton tavafi yt për haxhin dhe umren tënde.*”³²⁰

Të gjitha ato tekste vërtetojnë qartë që ajo e ka kryer edhe haxhin edhe umren, e jo vetëm haxhin. Gjithashtu, ato vërtetojnë qartë, që atij i cili e përsëritë haxhin kiran, i mjafton një tavaf dhe një sa’j. Përveç kësaj, tregojnë qartë mbi atë që Aishja (r.a.) nuk e ka ndërprerë umren e vet, por ka mbetur në ihramet e umres dhe nuk është liruar nga ato. Në disa versione të hadithit të përmendur, thuhet: “Rri në ihramet e umres tënde, sepse është e mundur që Allahu t’i vlerësojë ato.”³²¹

Nuk ka kundërshtime në mes versionit të përmendur dhe transmetimit në të cilin thuhet: “...hiq dorë nga umra jote, sepse sikur me atë të aludohej në lënien dhe ndërprerjen e umres, atëherë i Dërguari (s.a.v.s.) nuk do t’i kishte thënë: “Të mjafton tavafi yt për haxhin dhe umren tënde.” Atëherë kjo na nxitë në përfundim që me fjalët: “Lëre tani umren tënde!” nuk aludohet në heqjen e ihramit. Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): “...Shprishi flokët tua dhe krihu!” ishin të vështira për t’i kuptuar për dijetarët tanë islam, prandaj, rreth kuptimit të tyre, i kanë marrë katër qëndrime.

Qëndrimi i parë konsideron se ato janë argument i cili vërteton që Aishja i ka ndërprerë ihramet e umres. Ky mendim është i juristëve hanefi.

³¹⁹ Shënon Muslimi (1213).

³²⁰ Shënon Muslimi (1211, 132).

³²¹ Shënon Buhariu (3/334) dhe Muslimi (1211, 123).

Qëndrimi i dytë konsideron se ai është argument me të cilin vërtetohet që muhrimi e ka të lejuar t'i kreh flokët sepse në Kur'an, as në sunnet, e as në koncenzus, nuk ka argument që e ndalon atë. Ky është mendimi i Hazmit dhe i të tjerëve.

Qëndrimi i tretë i argumenton dhe i përjashton këto fjalë, sepse ato i transmeton vetëm Urve, i cili në atë mënyrë dallohet nga transmetuesit tjerë. Transmetimin e tij e transmeton Tavusi, Kasimi, El-Esvedi dhe të tjerët. Asnjëri prej tyre nuk e cek versionin e përmendur. Mbështetësit e këtij qëndrimi më tutje thonë që Hammad b. Zejdi transmeton nga Hisham b. Urve nga babai i tij, nga Aishja hadithin në të cilin përmendet menstruacioni i Aishes gjatë kohës së haxhit. Në atë version ai thotë: “Shumica më tregonin, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka thënë: *“Hiq dorë nga umra jote, shprishi flokët dhe krihu?”*, pastaj e ceki hadithin në tërësi. Pastaj kanë thënë: “Kjo e vërteton atë që Urve shtojcën e përmendur nuk e ka dëgjuar nga Aishja.”

Qëndrimi i katërt konsideron që fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) “hiq dorë nga umra!” kuptohen që të mos e ndërpresë dhe që të mos i heq ihramet, e jo që ta lë dhe ta ndërpresë atë. Mbi atë siç pohojnë, tregojnë dy gjëra: e para janë fjalët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) “të mjafton tavafi yt për haxhin dhe umren tënde”, ndërsa e dyta janë fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) “qëndro në umren tënde!”. Pastaj thonë që të pranuarit e komentimit të përmendur është më mirë se komentimi që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar atë që ta ndërpresë umren, sepse në atë mënyrë shmanget kundërthënia në mes transmetimeve mbi këtë çështje.

Sa i përket fjalëve të Resulullahut (s.a.v.s.): “Ky është vendi i umres tënde”, kanë të bëjnë me atë pse Aishja kishte dëshiruar që ta kryej umren e veçantë, prandaj i Dërguari (s.a.v.s.) e ka informuar që tavafi i saj të cilin e ka kryer vlen edhe për haxhin dhe edhe për umren e saj, që umra e saj është e kompozuar me të sajën dhe që në atë mënyrë është bërë karin, d.m.th., ai i cili e kryen haxhin kiran. Ndërkaq, ajo edhe më tutje këmbëngulte për ta kryer umren e pavarur, ashtu siç e ka bërë nijet në fillim. Kur e arriti atë, i Dërguari (s.a.v.s.) i tha: “Kjo është në vend të umres tënde.”

Në *Sunenin* e Esremit nga Esvedi, transmetohet që e ka pyetur Aishen (r.a.) se a e ka kryer umren pas haxhit, në çka ajo ka thënë: “Pasha Allahun, ajo nuk ishte umra. Ajo ishte vetëm shtesë me të cilën e kam vizituar Ka'ben.”

Imam Ahmedi thotë: “I Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar Aishen që ta kryejë umren, pasi ajo me këmbëngulësi e kërkonte atë duke thënë: “Njerëzit do të kthehen me dy rituale të kryera ndërsa unë vetëm me njërin?!” Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë Abdurrahmanit: “Dërgoje le ta kryej umren. Gjeje mikatin më të afërt dhe nga ai le ta bëjë nijet umren.”

* * *

Dijetarët nuk kanë mendim unik mbi atë se çfarë ka bërë Aishja (r.a.) nijet së pari. Në lidhje me atë ekzistojnë dy qëndrime.

Në qëndrimin e parë thuhet që Aishja së pari e ka bërë nijet vetëm umren. Dhe ky mendim është i drejtë në bazë të haditheve që i kemi cekur. Në *Sahihun* nga ajo transmetohet që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës me shfaqjen e hënës së re të dhul-hixhes. I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Kush nga ju dëshiron që ta bëjë nijet umren le ta bëjë nijet. Unë, sikur mos të mos e merrja me vete kurbanin (hedjin) do ta kisha bërë nijet umren. Disa prej nesh e bënë nijet umren, e disa haxhin. Unë isha nga ato që e kisha bërë nijet umren, dhe e ceki transmetimin. I Dërguari (s.a.v.s.) fjalët e drejtuara asaj “... lëre pas dore umren dhe bëje nijet haxhin”, i ka thënë në Serife afër Mekkes, çka tregon qartë që nijeti i saj ka qenë vetëm për umre.

Në qëndrimin e dytë pohohet që Aishja e ka bërë nijet vetëm haxhin d.m.th. që e ka kryer haxhin mufred. Ibn Abdullberr thotë: “Kasim b. Muhammed, Esved b. Jezid dhe Amret, të gjithë ata transmetojnë nga Aishja atë që vërteton se ajo e ka bërë nijet haxhin e jo umren. “Prej atyre transmetimeve janë: “Amreti transmeton nga Aishja që ka thënë: Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) për ta kryer vetëm haxhin.” Transmetimi të cilin e transmeton Esved b. Jezidi është i njëjtë. Transmetimi të cilin e transmeton Kasimi është: “Bëmë telbije me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) për haxh.” Pohojnë që Urve ka gabuar në transmetimin e vet që e transmeton nga Aishja, e në të cilin thuhet: “Isha prej atyre që e bëmë nijet umren.” Ismail b. Is’haku thotë: “Të gjithë ata, d.m.th. Esvedi, Kasimi, Amreti, janë të pajtimit mbi transmetimet që i kemi cituar nga çka arrimë në përfundim që të gjitha transmetimet e transmetuara nga Urve janë të gabuara.” Ndërkaq, thonë se edhe që ju përshtatet të jeni të gabuara.

Në to flitet vetëm mbi rastin që ajo nuk ka mundur ta bënte tavafin rreth Ka’bes dhe që për atë shkak i ka hequr ihramet e umres, sikur që kanë vepruar ata që me vete nuk kanë pasur hedj. Për atë, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar që të mos bënte tavaf por që ta kryente haxhin. Për këtë, komentimi i përmendur u është dukur që ishte duke e kryer umren, që e ka ndërprerë atë dhe që e ka bërë nijet haxhin. Ebu Umeri thotë: “Transmeton Xhabir b. Abdullahu që Aishja e ka bërë nijet umren sikur që këtë nga ai e transmeton edhe Urve.” Kanë thënë që Urve ka gabuar te fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): “... shprishi flokët, krihu, hiq dorë nga umra jote dhe bëje nijet haxhin!”

Hammad b. Jezidi transmeton nga Hisham b. Urve nga babai i tij , që shumica i kanë treguar, që i Dërguari i Allahut i ka thënë Aishes: “Hiq dorë nga umra jote, shprishi flokët tua, krihu dhe bëje tërë atë që e bën ai i cili është duke e kryer haxhin!” Këtu Hammadi ka sqaruar që atë nuk e ka dëgjuar nga Aishja.

Është e çuditshme që ato tekste të qarta dhe të besueshme të refuzohen pa kurrfarë arsye. Ato gjithashtu, absolutisht nuk mbështesin kurrfarë komentimi të parëndësishëm për shkak të ndonjë shprehjeje koncize, e cila nuk është e qartë që ajo e ka kryer haxhin mufred. Më së tepërmi që në çka mund të mbështetet ai i cili pohon që e ka kryer haxhin mufred, janë fjalët e saj: “U nisëm me të Dërguarin (s.a.v.s.) duke e pasur për qëllim vetëm haxhin.” “O Zot, ja çudira! Vallë, a mund të pohohet për atë i cili niset për ta kryer haxhin temettu që mund të niset për ndonjë gjë tjetër, e jo për shkak të haxhit?! Është normale që do të niset për shkak të haxhit edhe ai i cili dëshiron ta kryejë haxhin temettu.

Gjithashtu, si edhe ai që dëshiron të lahet nga xhunubllëku, nëse së pari fillon me avdes nuk e ka të ndaluar të thotë: Jam nisur të lahem për shkak të xhunubllëkut.” Prandaj, të vërtetën e ka thënë nëna e besimtarëve (r.a.) kur ka thënë që e kanë pasur për qëllim vetëm haxhin dhe që ajo e ka bërë nijet umren, d.m.th. temettu për shkak të urdhrit të Resulullahut (s.a.v.s.). Të dy gjërat mes vete vërtetohen.

Sa i përket pohimit të saj që me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kanë bërë telbije për haxh, Xhabiri e transmeton transmetimin nga ajo që shënohet në të dy *Sahihët*, që ajo ka bërë telbije për umre. Gjithashtu, Tavusi edhe Muxhahidi transmetojnë nga ajo transmetimin të cilin e shënon Muslimi, që ka bërë nijet për umre. Nëse do të pranohej që transmetimet që i transmetojnë nga ajo janë kontradiktore, atëherë përparësi do t'i jepej transmetimeve që i transmetojnë as'habët, mbi transmetimet që i transmetojnë tabi'inët. Si mund të jetë atëherë, nëse nuk ekziston kundërthënie në mes tyre. Kur ndokush thotë: “Kemi bërë kështu”, do të pranohet, nëse atë e vërteton me shembullin e vet dhe shembullin e as'habëve.

Është e çuditshme kjo, që ata për fjalët e Ibn Umerit: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer temettun, d.m.th. së pari umren pastaj haxhin”, thonë që domethënia e tyre është kjo, që as'habët e kanë kryer temettun, d.m.th. ia kanë përshkruar të Dërguarit (s.a.v.s.) veprën për shkak të asaj që e ka urdhëruar atë. Përse pra atë nuk e kanë thënë edhe për fjalët e Aishes: “Kemi bërë telbije për haxh”, sepse mendohet mbi grupin e as'habëve të cilët kanë bërë telbije për haxh. Fjalët e saja: “... e kemi kryer”, janë sikurse fjalët: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), udhëtonim me të, dhe të tjera.” Sipas kësaj, të tëra këto kategorikisht tregojnë që, nëse transmetimi i përmendur nuk është i gabuar, atëherë, duhet kuptuar ashtu për shkak të haditheve të besueshëm dhe të qartë, d.m.th. që ajo e ka bërë nijet umren. Atëherë, si është e lejuar të thuhet që Urve ka gabuar në atë, kur

dihet që ai më së miri i njeh hadithet e saj, sepse, ai ato i ka dëgjuar direk e jo indirekt prej saj?!

Sa i përket pohimit të tij në transmetimin, të cilin e shënon Hammadi: “Shumë kush na ka treguar që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka thënë Aishes: “Lëre umren tënde”, është e nevojshme të sqarohet ose të refuzohet, nëse nuk është në pajtueshmëri me transmetimet që transmetohen nga ajo. Ndërkaq, nëse është në pajtueshmëri me ato dhe nëse i vërteton ato dhe nëse dëshmon që Aishja e ka bërë nijet umren, atëherë do t’i pranohet që ashtu është mbajtur në mend dhe që ai i cili e transmeton ka qenë preciz në të mbajturit në mend dhe në të transmetuarit e tij. Ashtu do të veprohet edhe përkundër asaj, që vetëm Hammad b. Zejdi e transmeton atë transmetim i cili përmban mangësi, e i cili thotë: “Shumë kush më ka treguar...”. me te në atë nuk pajtohet një grup dhe atë transmetim e transmetojnë në formë të bashkuar nga Urve prej Aishes. Sikur të pranohej që ato transmetime janë kontradiktore, atëherë do të ishte më e domosdoshme të pranohet transmetimi të cilin e transmetojnë shumica.

Si është e mundur të thuhet që ka gabuar ai i cili më së miri i njeh hadithet e saja, d.m.th. Urve në transmetimin të cilin e shënon prej saj: “Isha prej atyre të cilët e bënë nijet umren...”. për shkak të formës së paqartë dhe diskutabile, ta refuzojnë tekstin e qartë dhe të besueshëm, i cili e vërteton kontekstin në mënyra të ndryshme prej të cilave tani më disa i kemi cekur më herët?!

Katër vetë të përmendur transmetojnë prej saj, që e ka bërë nijet umren. Ata janë: Xhabiri, Urve, Tavusi dhe Muxhahidi. Sikur transmetimi të cilin e transmetojnë Kasimi, Amre, Esvedi të kishte rënë ndesh me transmetimin e tyre, transmetimi i tyre do të ishte pranuar për atë se janë numër më i madh dhe që në mesin e tyre është Xhabiri, sikurse edhe për shkak të vlerës së Urves, i cili më së miri i njeh hadithet e tezës së vet (r.a.).

Është i çuditshëm pohimi i tyre pse në bazë të asaj, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka urdhëruar, që të mos bëjë tavaf dhe që menjëherë të filloj me ritualet e haxhit, kanë ardhur në përfundim që ajo e ka bërë nijet umren. Ndërkaq, i Dërguari (s.a.v.s.) vetëm e ka urdhëruar që ta lë umren dhe që të filloj me haxhin, e prandaj i ka thënë: “Bëje nijet haxhin”, e nuk i ka thënë: “qëndro në të”, apo vazhdoje atë.” Atëherë, si është e mundur që transmetuesi të gabojë për shkak të të krehurit vetëm për atë pse kjo nuk është në përputhshmëri me methhebin e atyre që e refuzojnë atë?! Ku gjendet kjo në Librin e Allahut apo në Sunnetin e të Dërguarit të Tij (s.a.v.s.), apo në konsensusin e ummetit që është e ndaluar të krehurit e flokëve për atë që është në ihrame?! Gjithashtu, nuk është e lejuar të konsiderohet që transmetuesit e besueshëm kanë gabuar për shkak të referimit të mendimit dhe taklidit. Nëse muhrimi është i sigurt që për shkak të krehurit nuk kanë për t’i rënë

flokët, atëherë nuk e ka të ndaluar të krehurit e tyre. Por, nëse nuk është i sigurt në atë, atëherë ai vend është i ixhtihadit dhe i dilemave, ku argumentet do të jenë arbitra në mes anëve të kundërta. Prandaj, nëse Kur’ani, Sunneti dhe koncenzusi atë nuk e ndalojnë, atëherë ajo është e lejuar.

* * *

Dijetarët mbi umren, të cilën Aishja e ka kryer nga Ten’imi, kanë katër qëndrime.

Sipas qëndrimit të parë, ajo umre ka qenë një shtesë për ta disponuar zemrën e saj dhe për ta kompensuar sevapin i cili i ka ikur. Atë e vërteton ajo, që tavafi dhe sa’ji që i ka bërë vlente edhe për haxhin e saj edhe për umren e saj. Sipas kësaj, ajo ka qenë duke e bërë temettun e pastaj ia ka shtuar haxhin umres dhe ashtu është bërë kiran. Kjo është më e drejtë, sepse hadithet nuk tregojnë mbi diç tjetër. Ky është qëndrimi të cilin e mbështet Shafi, Ahmedi dhe të tjerët.

Sipas qëndrimit të dytë, kur Aishja është bërë me menstruacione, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar që ta ndërpres umren dhe që në vend të saj ta bëjë nijet haxhin mufred. Kur është liruar nga ihramet e haxhit, e ka urdhëruar që ta kompensojë umren të cilën që në fillim e ka bërë nijet dhe e ka ndërprerë. Atë qëndrim e mbështet Ebu Hanifja dhe pasuesit e tij. Në bazë të atij mendimi kjo umre për të ka qenë vaxhib dhe ka qenë e obliguar që ta kryej, e në bazë të mendimit të parë ajo ka qenë vetëm e lejuar.

Sipas kësaj, çdo grua e cila e kryen haxhin dhe bëhet me menstruacione dhe që nuk mund ta bëjë tavafin para ‘Arafatit, duhet të barazohet në bazë të dy qëndrimeve të përmendura: ose që t’ia shtoj haxhin umres dhe ashtu të bëhet karine, ose të kalojë nga umra në haxh dhe të bëhet mufride, e pasi që e kryen haxhin e kompenzon umren;

Sipas qëndrimit të tretë, pasi që e ka kryer haxhin kiran, Aishja ka qenë e obliguar ta kryej umren e veçantë, sepse umra të cilën e kryen ai i cili është duke e kryer haxhin kiran nuk e zëvendëson umren e cila është e urdhëruar me islam. Ky është një transmetim nga Ahmedi.

Sipas qëndrimit të katërt, Aishja e ka kryer ifradin. Tavafin e parë nuk e ka kryer vetëm për shkak të menstruacioneve. Nijetin e ifradit nuk e ndërprejnë derisa nuk është pastruar dhe pastaj e kreu haxhin. Umra të cilën e ka kryer, përkrahësit e këtij qëndrimi konsiderojnë, se është umra e cila është e urdhëruar me islam. Qëndrimin e përmendur e mbështet Kadi Ismail b. Is’haku dhe juristët tjerë maliki. Dobësia

e qëndrimit të përmendur është e dukshme, madje mund të thuhet që nga pikëpamja e hadithit është mendimi më i dobët.

Nga lënda e hadithit nga Aishja mund të merren themelet bazë të ritualeve të haxhit, nga të cilët janë:

E para: që për atë i cili e kryen haxhin kiran mjafton një tavaf dhe një sa'j;

E dyta: që tavafi i nderuar bie nga gruaja e cila ka menstruacione, sikur që është transmetimi të cilin e shënon Safia, bashkëshortja e të Dërguarit (s.a.v.s.), e që është bazë për lirim nga Tavafi Lamtumurës për gruan e cila gjatë asaj kohe është me menstruacione;

E treta: që bashkimi i haxhit me umren është i lejuar për gruan e cila është me menstruacione sikur që kjo është e lejuar edhe për atë që nuk është me menstruacione. E madje, mund të thuhet që për gruan e tillë është e domosdoshme, sepse ajo ka arsye dhe nevojë për atë;

E katërta: që ajo grua e cila është me menstruacione, i bënë të gjitha ritualet e haxhit përveç tavafit;

E pesta: që Ten'imi është mikati;

E gjashta: që është e lejuar kryerja e dy umreve gjatë një viti, madje edhe për një muaj;

E shtata: që ai i cili e kryen haxhin temettu e ka të lejuar që nëse frikohet se do t'i ikën diç, t'ia shtoj haxhin umres. Hadithin të cilin e transmeton Aishja është argument për këtë.

E teta: që ai hadith është argument për umren Mekkase, d.m.th. që ata të cilët konsiderojnë që kryerja e umres nga Mekka është mustehab nuk kanë argument tjetër, sepse as i Dërguari (s.a.v.s.) e as ndokush prej atyre që ishin me të nuk e ka kryer nga Mekka e as jashtë saj, përveç Aishes. Ata që lejojnë kryerjen e umres nga Mekka e kanë marrë si bazë rastin e Aishes për qëndrimin e vet. Ndërkaq, ata në atë nuk kanë argument, sepse umra e saj është ose kompensim për umren të cilën e ka ndërprerë, e ata që thonë se e ka ndërprerë, konsiderojnë që ka qenë e obliguar ta kompensojë atë, e ata të cilët konsiderojnë që nuk ka qenë, pohojnë se ajo është vetëm një shtesë, apo ajo umre ka qenë vetëm për ta disponuar zemrën e saj, sikur që atë e konsiderojnë ata që pohojnë se e ka kryer haxhin kiran, sepse tavafi dhe sa'ji i saj i mjaftonin për haxhin dhe umren e saj. Allahu më së miri e di.

* * *

Se a ia ka zëvendësuar Aishes umren e kryer umra që i është urdhëruar me islam, mbi atë dijetarët islamë kanë dy mendime, të cilat, në të vërtetë, janë dy transmetime nga Ahmedi. Ata të cilët konsiderojnë që nuk është, kanë thënë se ekzistojnë dy lloje të umres legale, të cilat i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar dhe i ka kryer. Umra e parë është umra e cila kryhet me haxhin temettu. Kjo është umre të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar te mikati dhe kryerjen e së cilës e ka inkurajuar gjatë udhëtimit dhe të cilën ua ka urdhëruar në mes Safës dhe Merves atyre të cilët nuk kanë pasur hedj me vete. Lloji i dytë është umra e pavarur për shkak të së cilës veçanërisht shkohet, sikur që janë umret të cilat i ka kryer i Dërguari (s.a.v.s.), mbi të cilat tani më kemi folur. Përveç këtyre dy llojeve të umres, nuk ekziston ndonjë lloj i tretë. Në të dy këto lloje, ai i cili i kryen ato hynë në Mekke.

Sa i përket umres gjatë së cilës ai i cili e kryen atë del nga Mekka deri te mikati më i afërt, ajo nuk është valide e as e urdhëruar. Umra e Aishes ka qenë vizitë e pastër, çka e vërteton fakti që umra e saj të cilën e ka kryer me haxhin kiran ka qenë e mjaftueshme, çka duket qartë nga hadithi i të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Ky njëkohësisht është edhe argument që umra e haxhit kiran liron nga umra, e cila është urdhëruar në islam. Kjo është e vërtetë kategorike sepse i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë Aishes: “Tavafi yt të mjafton për haxhin dhe umren tënde.” Në versionin tjetër qëndron: “Të liron.” Në versionin e tretë: “Është i mjaftueshëm.” E gjithashtu ka thënë: “Është involvuar umra në haxh deri në Ditën e Gjykimit.” I Dërguari (s.a.v.s.) secilin që e ka marr hedjin me vete e ka urdhëruar ta bashkojë haxhin me umren, e asnjërin që e ka kryer haxhin kiran me të dhe ka marr hedjin me vete nuk e ka urdhëruar që ta bëjë edhe një umre përveç asaj që e ka kryer me haxhin kiran. Sipas kësaj, umra e cila kryhet me haxhin kiran liron nga umra e cila është urdhëruar në islam. Allahu na ndihmoftë.

* * *

Sa i përket vendit, në të cilin është bërë me menstruacione, ai pa dyshim ka qenë në Seref. Derisa rreth ndaljes së menstruacioneve të saja nuk kemi qëndrim unik. Është thënë se kjo ka qenë në ‘Arafat, siç ceket kjo nga Muxhahidi.³²² Ndërkaq,

³²² Shënon Muslimi (1211, 133) në *Haxhi*, kapitulli: Llojet e Haxhit.

Urve transmeton nga ajo, që ai i ka bërë hije në ‘Arafat kur ajo i ka pasur menstruacionet.³²³ Megjithatë, në mes tyre nuk ka kontradikta. Të dy hadithet janë të besueshëm. Ibn Hazmi ato i sqaron me dy kuptime. Pastrimi i saj në ‘Arafat, sipas mendimit të tij, domethënë se është larë për shkak të qëndrimit të saj në ‘Arafat, sepse ka thënë: “Jam pastruar në ‘Arafat”, e pastrimi dhe përfundimi i menstruacioneve janë dy nocione të ndryshme. Më tej, thotë që Kasimi ka thënë që menstruacionet i janë ndalur ditën e parë të Bajramit. Transmetimin e tij e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet. Gjithashtu, Kasimi edhe Urve janë të pajtimit që, ajo në ‘Arafat ka pasur menstruacione, e ata janë dy vetë që ishin më të afërt me të. Shënon Ebu Davudi dhe thotë: “Na tregonte Muhammed b. Ismaili na tregonte Hammad b. Seleme nga Hisham b. Urve nga babai i tij se ajo ka thënë:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم موافين هلال ذي الحجة... فذكرت الحديث، وفيه : فلما كانت ليلة
البطحاء، طهرت عائشة

“Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) për afërsisht me hënën e re të dhul-hixhes... dhe e ka cekur hadithin. Në të, në mes tjerash, thuhet që natën e Bet-hes Aishes i janë ndalur menstruacionet.” Zinxhiri i përmendur i transmetuesve ishte i drejtë.³²⁴

Ndërkaq, Ibn Hazmi thotë që transmetimi i përmendur është i refuzuar, sepse bie ndesh me transmetimet e tjera të të gjithë atyre që transmetojnë prej saj. Me këtë mendohet, që menstruacionet i janë ndalur natën e Bet-hes, e kjo natë ishte katër net pas ditës së parë të Bajramit, çka absolutisht nuk mund të pranohet. Ndërkaq, nëse me kujdes e vështrojmë transmetimin e përmendur, kemi për të vërejtur se këto fjalë nuk janë të Aishes, andaj, sipas kësaj, nuk duhet t'i kthehemi atij transmetimi, për atë sepse është të folurit e huaj, e jo i saj, sepse ajo më së miri e njeh veten. Transmetimin e njëjtë e transmetojnë edhe Hammad b. Seleme, Vuhejb b. Halid dhe Hammad b. Zejd dhe nuk e përmendin konstatimin e përmendur.

Transmetimit të cilin e transmeton Hammad b. Zejdi dhe të tjerët duhet dhënë përparësi mbi transmetimin të cilin e transmeton Hammad b. Seleme për shkak të arsyeve vijuese:

Arsyeja e parë; sepse është me memorie më të mirë dhe më preciz nga Hammad b. Seleme;

Arsyeja e dytë; sepse në transmetimet e tyre ka involvuar ligjërimi i saj mbi vetveten e saj, derisa transmetimi i tij e involvon ligjërimin e huaj mbi të;

³²³ Shënon Buhariu (3/482) në librin *Mbi umren*, kapitulli: Umra gjatë natës së hasbes dhe netëve të tjera, dhe Muslimi (1211, 120, 123).

³²⁴ Shënon Ebu Davudi (1778) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi haxhin ifrad.

Arsyeja e tretë; sepse Zuhriu transmeton nga Urve prej saj transmetimin në të cilin thotë: “Isha me menstruacione deri në ditën e ‘Arafatit.” Këtë periudhë kohore e kanë sqaruar d.m.th. e kanë transmetuar nga ajo Muxhahidi dhe Kasimi. Ndërkaq, Muxhahidi ka thënë që menstruacionet i janë ndalur në ‘Arafat, e Kasimi ka thënë se kjo ka ndodhur ditën e parë të Bajramit.

* * *

T’i kthehemi përsëri haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.). Kur i Dërguari (s.a.v.s.) ka qenë në Serefe, i ka thënë as’habëve të vet: “*Kush me vete nuk ka hedj, dhe dëshiron që ta bëjë nijet umren le ta bëjë atë, e kush me vete ka marr hedj të mos e bëjë atë.*”³²⁵ Kjo është shkalla e dytë te mikati, e cila është mbi zgjedhjen.

Kur erdhi në Mekke, i Dërguari (s.a.v.s.) përfundimisht i urdhëroi ata të cilët nuk kishin hedj me vete, që ta bëjnë nijet umren dhe që pastaj të lirohen nga ihramet, e ata që me vete kishin hedj, që të mbesin në ihrame. Prej atyre dispozitave, absolutisht asgjë nuk është deroguar. Madje edhe Sureka b. Maliku e kishte pyetur mbi umren të cilën ua ka urdhëruar ta ndërprisnin, se a është vetëm për atë vit, apo përgjithmonë, ai kishte thënë: “Përgjithmonë. Umra me të vërtetë ka involvuar në haxh gjithnjë deri në Ditën e Gjykimit.”³²⁶

Ndërprerjen e nijetit për haxh, për shkak të umres nga i Dërguari (s.a.v.s.) e transmetojnë katërmbëdhjetë as’habë. Të gjitha transmetimet e tyre janë të besueshme. Ata as’hab janë: Aishja, Hafsa, nënat e besimtarëve, Ali b. Ebu Talibi, Fatimja – e bija e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.), Esma – bija e Ebu Bekrit, Xhabir b. Abdullahu, Ebu Seid el-Hudriu, Bera’ b. Azibi, Abdullah b. Umeri, Enes b. Maliku, Ebu Musa el-Eshariu, Abdullah b. Abbasi, Sebre b. Ma’bed el-Xhuheni dhe Suraka b. Malik el-Mudlixhi (r.a.), e ne kemi për t’i cekur ato haithe.

Në dy Sahihët, nga Ibn Abbasi shënohet që as’habët e të Dërguarit (s.a.v.s.) kanë ardhur në Mekke në mëngjes ditën e katërt të dhul-hixhes duke e shqiptuar telbijen për haxh, pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar që atë nijet për haxh ta

³²⁵ Verifikimi i tij tani është i përmendur.

³²⁶ Shënon Muslimi (1216) në *Haxhi*, kapitulli: Llojet e ihramit (1218), kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.), Ebu Davudi (1787) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi Haxhin Ifrad, Nesaiu (5/178) në *Ritualet*, kapitulli: Është e lejuar ndërprerja e nijetit të haxhit për shkak të umres, Darimi (2/44, 49), Ibn Maxhe (2977) në *Ritualet*, kapitulli: Kryerja e umres para haxhit, Ahmedi (4/175) dhe Buhariu (3/485, 5/97, 13/187).

ndryshojnë në umre. Kjo u erdhi rëndë dhe kishin thënë: “O i Dërguari i Allahut! Çfarë lirimi nga ihramet?!” Ai ka thënë: “I tërësishëm.”

Në versionin e Muslimit qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka ardhur me as’habët e vet në Mekke pas katër ditëve që kishin kaluar nga dhjetë ditë të dhul-hixhes. Ata e shqiptonin telbijen për haxh, e i Dërguari i Allahut i urdhëroi që ta shqiptojnë atë për umren.

Në versionin tjetër thuhet që i ka urdhëruar as’habët e vet që nijetin e vet të ihrameve ta bëjnë për umre, përveç atyre të cilët kishin hedj me vete.³²⁷

Në dy *Sahihët* nga Xhabir b. Abdullahu transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as’habët e tij kanë bërë telbije për haxh. Asnjëri prej tyre nuk kishte hedj përveç të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe Talhës. Në atë kohë, Aliu (r.a.) arriti nga Jemeni duke e sjellur hedjin me vete dhe tha:

أَهْلَلْتُ بِمَا أَهَلَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً ، وَيَطُوفُوا ، وَيَقْصُرُوا ، وَيَجْلُوا إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَ الْهَدْيِ ، قَالُوا: نَنْطَلِقُ إِلَى مَنَى وَذَكَرُ أَحَدُنَا يَقْطُرُ ؟ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : ((لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ ، وَلَوْلَا أَنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ لَأَحْلَلْتُ)) . وَفِي لَفْظٍ : فَقَامَ فِينَا فَقَالَ : ((لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي أَتَقَاكُمْ اللَّهَ ، وَأَصْدَقُكُمْ ، وَأَبْرُكُمْ ، وَلَوْلَا أَنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ لَحَلَلْتُ كَمَا تَحْلُونَ ، وَلَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ ، لَمْ أَسُقِ الْهَدْيَ ، فَحَلُّوا)) فَحَلَّلْنَا ، وَسَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ، وَفِي لَفْظٍ : أَمَرْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَحَلَّلْنَا ، أَنْ نُحْرِمَ إِذَا تَوَجَّهْنَا إِلَى مَنَى . قَالَ : فَأَهْلَلْنَا مِنَ الْأَبْطَحِ ، فَقَالَ سُرَّاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشَمٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ لِعَامِنَا هَذَا أَمْ لِلْأَبَدِ ؟ قَالَ : ((لِلْأَبَدِ)) .

“E bëj nijet atë çfarë ka bërë nijet i Dërguari (s.a.v.s.).” Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëroi që telbijen e haxhit ta ndërrojnë në umre dhe që pastaj të bëjnë tavaf, të rruhen dhe të lirohen nga ihramet, përveç atyre që me vete kishin hedj. Pastaj, janë drejtuar kah Mina, derisa organi seksual i disave prej tyre ende ishte i lagur nga marrëdhënia seksuale. Ky lajm i është transmetuar të Dërguarit (s.a.v.s.), e ai ka thënë: “*Sikur të më kthehej ajo që më ka kaluar, nuk do ta kisha marr hedjin me vete. E sikur të mos ishte hedji me mua, do të isha liruar nga ihramet.*” Në versionin tjetër qëndron: “... pastaj u ngrit në mes nesh dhe tha: “*E dini që unë më së tepërmi i frikohem Allahut, që jam më i sinqertë dhe që më së tepërmi bëjë vepra të mira. Sikur të mos e kisha hedjin me vete, do të isha liruar nga ihramet sikurse ju. Sikur të më kthehej ajo që më ka kaluar, nuk do ta kisha marr me vete hedjin. Prandaj, lirohuni nga ihramet!*” Pastaj u lirua nga ihramet, sepse e kemi dëgjuar urdhrin dhe i jemi nënshtruar. Në versionin e tretë thuhet: “I Dërguari (s.a.v.s.) na urdhëroi pasi që i kemi hequr ihramet, që përsëri të vishemi kur kemi për t’u nisur në Mina. Telbije bëme kur erdhëm deri te Ebtahi. Suraka b. Malik b. Xhushumi

³²⁷ Shënon Buhariu (3/337-338) në *Haxhi*, kapitulli: Temettu, kiran dhe ifrad, (Muslimi 1240, 1241) në *Haxhi*, kapitulli: Është e lejuar kryerja e umres gjatë muajve të haxhit, Ebu Davudi (1787, 1792), Nesaiu (5/180, 181, 201, 202) dhe Ahmedi (1/252).

atëherë pyeti: “O i Dërguar i Allahut, a vlen kjo vetëm për këtë vit apo përgjithmonë?!” “*Përgjithmonë*” u përgjigj ai.

Të gjitha këto transmetimet janë të besueshme.³²⁸ Versioni i fundit e anulon qartë qëndrimin e atyre të cilët pohojnë se ai ka qenë specifiteti i as’habëve, sepse në atë rast veprimi i përmendur do të kishte vlejtur vetëm për atë vit, d.m.th. për haxhin e tyre, e jo përgjithmonë. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë që ajo dispozitë është universale dhe që vlen deri në Ditën e Gjykimit.

Në *Musned* nga Ibn Umeri shënohet që ka thënë:

قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَةَ وَأَصْحَابُهُ مُهْلَيْنَ بِالْحَجِّ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((مَنْ شَاءَ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ)) . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ أَيُرُوحُ أَحَدُنَا إِلَى مِنَى وَذَكَرَهُ يَقْطُرُ مَنِيًّا ؟ قَالَ : ((نَعَمْ)) وَسَطَعَتِ الْمَجَامِرُ .

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe as’habët e tij erdhën në Mekke duke e shqiptuar telbijen për haxh dhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “*Kush dëshiron që telbijen ta ndryshojë për umre le ta bëjë atë, përveç atyre të cilët kanë hedj me vete.*” Ata thanë: “O i Dërguar i Allahut, a do të shkojë ndonjëri prej nesh në Mina, e që nga organi i tij seksual të rrjedh sperma?!” “*Po*”, ka thënë, pas së cilës gjë njerëzit kanë pasur marrëdhënie seksuale.³²⁹

Në *Sunenin* nga Rebi b. Sebre transmetohet nga babai i tij që ka thënë:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ ... فَذَكَرَتِ الْحَدِيثَ ، وَفِيهِ : فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَةَ ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ : ((اجْعَلُوهَا عُمْرَةً)) فَاحْلُ النَّاسُ إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ

“U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe kur erdhëm deri te Usfani Suraka b. Maliku tha: “O i Dërguar i Allahut, na cakto të jemi si ai popull që ka lindur sot.” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “*Allahu e ka bërë që ju të keni umre. Kur vini në Mekke, andaj kush nga ju e bënë tavafin rreth Ka’bes dhe sa’jin në mes Safës dhe Merves është liruar nga ihrami, nëse me vete nuk ka hedj.*”³³⁰

Në dy *Sahihët* nga Aishja transmetohet që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut duke e përmendur vetëm haxhin...” dhe e ceki tërë ngjarjen, në të cilën në mes tjerash thotë: “Kur arritëm në Mekke, i Dërguari (s.a.v.s.) u tha as’habëve të

³²⁸ Shënon Buhari (3/402) në *Haxhi*, kapitulli: Gruaja e cila është me menstruacione i kryen të gjitha rritualet përveç tavafit, sikur në kapitullin: Kush e ka bërë nijetin e njëjtë gjatë kohës së të Dërguarit (s.a.v.s.), nijetin e njëjtë për haxh të cilin e ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.) dhe Muslimi (1213, 1214, 1216).

³²⁹ Shënon Ahmedi (2/28). Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

³³⁰ Shënon Ebu Davudi (1801) dhe Darimiu (2/51). Zinxhiri i transmetuesve është hasen.

vet: “Transformoni nijetin në umre” dhe njerëzit i hoqën ihramet, përveç atyre që kishin hedj me vete...”, pastaj e përmendi pjesën e mbetur të hadithit.

Në Versionin e Buhariut qëndron:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقَ الْهَدْيِ أَنْ يَحِلَّ ، فَحَلَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقَ الْهَدْيِ وَنَسَاؤُهُ لَمْ يَسْفَنَ ، فَأَحْلَلْنَ .

“U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke e pasur për qëllim vetëm haxhin. Kur arritëm dhe e bëmë tavafin, i Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëroi ata që nuk kishin marr hedj me vete, që të liroheshin nga ihramet, prandaj, ata edhe u liruan. Gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.) nuk kishin marr hedj me vete, prandaj edhe ato u liruan nga ihramet.”

Në versionin e Muslimit qëndron:

((دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ غَضَبَانُ ، فَقُلْتُ : مَنْ أَغْضَبَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ . قَالَ : أَوْ مَا شَعَرْتُ أَنِّي أَمَرْتُ النَّاسَ بِأَمْرٍ ، فَإِذَا هُمْ يَتَرَدَّدُونَ ، وَلَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ . مَا سَفَتْ الْهَدْيَ مَعِيَ حَتَّى أَشْتَرِيَهُ ، ثُمَّ أَجِلَّ كَمَا حَلُّوا)) .

“Hyri te unë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i hidhëruar dhe unë thash: “O i Dërguar i Allahut, kush të hidhëroi, Allahu e vëntë në zjarr atë.” Ai tha: “A nuk e vërejte që unë diç i urdhërova njerëzit, e ata tani janë me dy mendje. Sikur ta përjetojta atë që ka kaluar nuk do ta kisha marr hedjin me vete, por do ta kisha blerë atë dhe do të isha liruar nga ihramet sikur që janë liruar ata.”³³¹

Shënon Maliku nga Jahja b. Seidi, nga Amra që ka thënë:

سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَخْمَسَ لَيَالٍ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ ، وَلَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ ، أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَحِلَّ

E kam dëgjuar Aishen kur ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) pasi që kanë mbetur pesë netë nga muaji dhul-ka’de, duke besuar që do ta kryejmë vetëm haxhin. Kur iu afruam Mekkes, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i urdhëroi ata që nuk kishin hedj me vete, që kur ta kryejnë tavafin rreth Ka’bes dhe sa’jin në mes Safës dhe Merves, t’i heqin ihramet.”” Jahja b. Seidi thotë: “Ja kam përmendur atë

³³¹ Shënon Buhariu (3/334-336) në *Haxhi*, kapitulli: Temettu, kiran dhe ifrad gjatë haxhit, dhe Muslimi (1211, 125, 130).

hadith Kasim b. Muhammedit, e ai tha: “Pasha Allahun, atë hadith ta ka treguar drejtë.”³³²

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet nga Ibn Umeri, që ka thënë:

حَدَّثَنِي حَفْصَةُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يَحْلِلْنَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَقُلْتُ : مَا مَنَعَكَ أَنْ تَحِلَّ ؟ فَقَالَ : ((إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَذِي ، فَلَا أَجُلَّ حَتَّى أَنْحَرَ الْهَذَى)) .

“Më tregonte Hafsa që në Haxhin Lamtumirës i Dërguari s.a.v.s. i ka urdhëruar gratë e veta, që të liroheshin nga ihramet. Atëherë, Hafsa e pyeti të Dërguarin s.a.v.s.: “Çfarë të pengoi që të liroheshe nga ihramet?” “Unë i kam krehur flokët, e kam shënuar hedjin tim, prandaj nuk kam për t’u liruar nga ihramet gjithnjë derisa nuk e theri hedjin.”³³³

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet që Esmā, vajza e Ebu Bekrit, ka thënë:

خَرَجْنَا مُحْرِمِينَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((مَنْ كَانَ مَعَهُ هَذِي ، فَلْيَقُمْ عَلَى إِحْرَامِهِ ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَذِي ، فَلْيَحِلَّ)) ... وَذَكَرَ الْحَدِيثَ .

“U nisëm të veshur me ihrame, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “Kush ka me vete hedj, le të mbetet në ihramet e veta, e kush me vete nuk ka hedj, le të lirohet prej tyre...” mandej e ceki tërë hadithin.”³³⁴

Në *Sahihun* e Muslimit, gjithashtu, shënohet nga Seid el-Hudriu që ka thënë:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، نَصْرُحُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا ، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ أَمَرْنَا أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً إِلَّا مَنْ سَاقَ الْهَذَى ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ ، وَرَحْنَا إِلَى مِنَى ، أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ .

“U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke e shqiptuar telbijen për haxh me zë të lartë, kur erdhëm në Mekke, na urdhëroi që atë ta ndryshojmë në umre, përveç atyre që me vete kishin hedjin. Kur erdhi dita e tervijes d.m.th. dita e tetë e dhulhixhes, ditën kur u nisëm kah Mina e bëmë telbijen për haxh.”³³⁵

Në *Sahihun* e Buhariut shënohet nga Ibn Abbasi (r.a.) që ka thënë:

أَهْلَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ ، وَأَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، وَأَهْلَلْنَا فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((اجْعَلُوا إِهْلَالَكُمْ بِالْحَجِّ عُمْرَةً إِلَّا مَنْ قَلَّدَ الْهَذَى))... وَذَكَرَ الْحَدِيثَ .

³³² Shënon Maliku në El-Muvetta’ë (1/393). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, Buhariu (3/440) në *Haxhi*, kapitulli: Therja e lopëve nga ana e njeriut për gratë e veta pa urdhrin e tyre dhe Muslimi (1211, 125).

³³³ Shënon Muslimi (1229).

³³⁴ Shënon Muslimi (1236).

³³⁵ Shënon Muslimi (1247).

“Muhaxhirët, ensarët, gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.) kanë bërë telbije në Haxhin Lamtumirës. Të gjithë bëmë telbije. Kur erdhëm në Mekke, i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “*Telbijen tuaj për haxh ndryshojeni për umre, përveç nëse ndokush me vete ka marr hedj....* dhe e ceki hadithin deri në fund.”³³⁶

Në *Sunenin* nga Bera’ b. Azibi shënohet që ka thënë:

خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ ، فَأَحْرَمْنَا بِالْحَجِّ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ ، قَالَ : ((اجْعَلُوا حَجَّكُمْ عُمْرَةً)) . فَقَالَ النَّاسُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ قَدْ أَحْرَمْنَا بِالْحَجِّ ، فَكَيْفَ نَجْعَلُهَا عُمْرَةً ؟ فَقَالَ : ((انْظُرُوا مَا أَمُرُكُمْ بِهِ فَأَفْعَلُوهُ)) فَرَدَّدُوا عَلَيْهِ الْقَوْلَ ، فَغَضِبَ ، ثُمَّ انْطَلَقَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ وَهِيَ غَضْبَانٌ ، فَرَأَتْ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ فَقَالَتْ : مَنْ أَغْضَبَكَ أَغْضَبَهُ اللَّهُ ، فَقَالَ : ((وَمَا لِي لَا أَغْضَبُ وَأَنَا أَمُرُ أَمْرًا فَلَا يُتَّبَعُ)) .

“I Dërguari i Allahut dhe as’habët e tij u nisën kah Mekka. E bëmë nijet vetëm haxhin. Kur erdhëm në Mekke, i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “*Transformoni haxhin tuaj në umre.*” Njerëzit thanë: “O i Dërguar i Allahut, ne e bëmë nijet haxhin, si atëherë ta shndërrojmë në umre?” Ai tha: “*Dëgjoni atë që ju urdhëroj dhe veproni ashtu.*” Ndërkaq, ata e përsëritën atë që kanë thënë, e i Dërguari (s.a.v.s.) u hidhëruar dhe shkoi. Te Aishja hyri i hidhëruar. Ajo në fytyrën e tij e vërejti hidhërimin dhe tha: “Kush të hidhëroi, Allahu e hidhëroftë atë.” Ai tha: “*Si të mos hidhërohem, unë i urdhërova diç, e ata nuk e bëjnë atë.*”³³⁷

Ne e marrim Allahun për dëshmitarë që, sikur ta bënim nijet haxhin do të konsideronim që ndërprerja e tij me umren është farz për shkak të shmangies së hidhërimit të të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) dhe për shkak të pasimit të urdhrit të tij. Pasha Allahun, ajo dispozitë nuk është deroguar as gjatë jetës së tij, e as pas tij. Asnjë shkronjë (harf) i cili është në kundërshtim me të, nuk është i besueshëm e as nuk ka qenë specifikë vetëm për as’habët. Allahu ka caktuar që Suraka ta pyes të Dërguarin (s.a.v.s.) se a vlen ajo dispozitë vetëm për ata, d.m.th. për as’habët në çka, ai iu përgjigj që ai vlen përgjithmonë. Nuk e di se çfarë do të mund të preferonim mbi hadithet e përmendura. Kjo është gjë e vërtetuar dhe kush vepron në kundërshtim me të, ka për ta hidhëruar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.).

Allahu e mëshiroftë Imam Ahmedin. Kur Seleme b. Shebibi i ka thënë: “O Ebu Abdullah, të gjitha vetitë e tua për mua janë të mira përveç njëres.” Ai pyeti: “Cila është ajo?” Je duke e lejuar që haxhi të ndërpritet për shkak të umres”, u përgjigj ai. Atëherë Ahmedi i tha: “Të kam konsideruar të mençur. Unë për atë i kam

³³⁶ Shënon Buhariu (3/354) në *Haxhi*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit “... kjo është për ata që janë në harem.”

³³⁷ Shënon Ahmedi (4/286) dhe Ibn Maxhe (2982) në *Ritualet*, kapitulli: Ndërprerja e haxhit. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë. Shënon edhe Hejthemi në El-Mexhmeu (3/233) dhe thotë: “Atë e shënon Ebu Ja’la, e transmetuesit e tij janë të besueshëm.”

njëmbëdhjetë transmetime të besueshme nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), vallë a të mos i përfilli ato për shkak të mendimit tënd?!”

Në *Sunenin* nga Bera’ b. Azibi shënohet, që Aliu (r.a.) kur ka ardhur nga Jemeni, ndërsa i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka takuar Fatimen me rroba të ngjyrosura dhe shtëpinë e parfumuar dhe e pyeti atë: “Çfarë ke?!” Ajo tha: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka urdhëruar as’habët e vet që t’i heqin ihramet dhe ata i hoqën.”³³⁸

Ibn Ebu Shejbe thotë: “Na tregonte Ibn Fudajli nga Jezidi, nga Muxhahidi, që Abdullah b. Zubejri ka thënë: “Bëjeni haxhin ifrad dhe mos i kushtoni rëndësi mendimit të këtij të verbëri mbi atë çështje. Abdullah b. Abbasi tha: “Ti je ai të cilit Allahu ia ka verbuar zemrën. Vallë, a nuk e ke pyetur nënën tënde mbi atë?” Ai e thirri atë, e ajo tha: “Të vërtetën e ka thënë Ibn Abbasi. Erdhëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) me nijet që ta kryejmë haxhin dhe atë nijet e shndërruam në umre. Pas së cilës u liruan tërësisht nga ihramet, madje disa prej burrave kishin marrëdhënie seksuale me gratë e veta.”³³⁹

Në *Sahihun* e Buhariut nga Ibn Shihabi shënohet që ka thënë:

دخلتُ على عطاء أستفتيه ، فقال : حدَّثني جابرُ بنُ عبد الله : أنه حجَّ مع النبي صلى الله عليه وسلم يوم ساق البدن معه ، وقد أهلوا بالحجِّ مفرداً ، فقال لهم : ((أَهَلُّوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ بِطَوَافِ الْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَقَصَرُوا ، ثُمَّ أَقِيمُوا حَلَالاً ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ ، فَأَهَلُّوا بِالْحَجِّ وَاجْعَلُوا الَّتِي قَدَّمْتُمْ بِهَا مَنَعَةً)) . فَقَالُوا : كَيْفَ نَجْعَلُهَا مَنَعَةً وَقَدْ سَمَّيْنَا الْحَجَّ ؟ فقال : ((افْعَلُوا مَا أَمَرُكُمْ بِهِ ، فَلَوْلَا أَنِي سَقَتُ الْهَدْيَ ، لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ بِهِ ، وَلَكِنْ لَا يَحِلُّ مِنِّي حَرَامٌ ، حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ)) ، ففعلوا .

“Hyra te Ata’i për ta pyetur , e ai më tha: Më tregonte Xhabir b. Abdullahu që e ka kryer haxhin me të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe e kishte devenë me vete. E bënë nijet haxhin ifrad. Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ju tha: *‘Lirohuni nga ihramet tuaja pasi që e bëni tavafin rreth Ka’bes, sa’jin në mes Safës dhe Merves dhe pasi që rruheni. Pastaj qëndroni ashtu deri ditën e tervijes, e atë ditë bëjeni nijet haxhin, e me atë me çfarë keni ardhur bëjeni umren.’* Ata thanë: ‘Si ta bëjmë atë umre, kur e kemi bërë nijet haxhin?!’ Ai tha: *‘Bëjeni atë që jam duke ju urdhëruar. Sikur të mos e merrja me vete hedjin, do ta kisha bërë atë që jam duke ju urdhëruar juve.*

³³⁸ Shënon Ebu Davudi (1797) në *Ritualet*, kapitulli: Kirani dhe Nesaiu (5/114). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

³³⁹ Jezidi i përmendur është Ibn Ebi Zijad el-Hashimi el-Kufi i cili konsiderohet transmetues i dobët. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Shënon Ahmedi (6/344-345). Shënon gjithashtu në (1/290, 360) në versionin e ngjashëm nga Ibn Abbasi, por pa e cekur ngjarjen. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është transmetues i panjohur.

Ndërkaq, nuk mund të lirohëm nga ihramet gjithnjë derisa hedji nuk arrin në vendin e vet. ' Pastaj ata e bënë atë që i urdhëroi.³⁴⁰

Në *Sahih* gjithashtu nga ai transmetohet, që i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as'habët e kanë bërë nijet haxhin... dhe e cekin hadithin deri në fund. Në atë transmetim, në mes tjerash qëndron: ... pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëroi as'habët e vet që atë nijet ta ridrejtojnë në umre, d.m.th. të bëjnë tavaf, e pastaj të rruhen, përveç atyre që me vete kishin marr hedj. Pastaj, as'habët pyetën: "Vallë, a do të nisemi kah Mina, duke rrjedhur sperma nga organet tona seksuale?! Kur e dëgjoi këtë i Dërguari (s.a.v.s.) tha: "*Sikur ta prisja përsëri atë që më ka kaluar, nuk do ta kisha therur kurban. Sikur të mos ishte hedji me mua, edhe unë do t'i hiqja ihramet.*"³⁴¹

Në *Sahihun* e Muslimit nga ai mbi Haxhin Lamtumirës transmetohet kjo: "Kur arritëm në Mekke, bëmë tavafin rreth Ka'bes dhe sa'jin. Pastaj i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na urdhëroi që secili prej nesh që nuk kishte hedj me vete, t'i hiqte ihramet. Ne pyetëm: "Çfarë heqje ihramesh?!" Ai tha: "*Lirimi i tërësishëm.*" Pas kësaj, takoheshim me gratë tona, e përdornim parfumin, i vishnim rrobat e deri në 'Arafat mbeten vetëm katër net. Kur erdhi dita e tetë e dhul-hixhes, d.m.th. dita e tervijes, i veshëm ihramet."

Në versionin tjetër të Muslimit, qëndron: "...*kush nga ju nuk ka hedj, le t'i heq ihramet dhe ajo le të bëhet umra e tij.*" Pastaj, të gjithë u liruan nga ihramet. Të gjithë u rrojtën përveç të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe atyre që me vete kishin hedj. Kur erdhi dita e tervijes, u nisën kah Mina dhe bënë nijet për haxh.³⁴²

Në *Musnedin* e Bezzarit, me zinxhir të besueshëm të transmetuesve, nga Enesi (r.a.) shënohet, që i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij kanë bërë nijet për haxh dhe umre. Kur arritën në Mekke, e bënë tavafin dhe sa'jin. Pas kësaj, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i urdhëroi t'i heqin ihramet dhe kjo u erdhi rëndë. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atëherë tha: "*Hiqni ihramet, sikur të mos ishte hedji me mua edhe unë do të lirohesha prej tyre*", pastaj, u liruan nga ihramet, madje edhe takoheshin me gratë e veta.

Në *Sahihun* e Buhariut shënohet nga Enesi që ka thënë:

((صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ مَعَهُ بِالْمَدِينَةِ الظَّهْرَ أَرْبَعًا ، وَالْعَصْرَ بِذِي الْخُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ ، حَمِدَ اللَّهُ ، وَسَبَّحَ ، ثُمَّ أَهْلًا بِحَجٍّ وَغُمْرَةٍ ، وَأَهْلًا النَّاسُ بِهِمَا ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَ النَّاسَ فَحَلُّوا ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّروِيَةِ ، أَهَلُّوا بِالْحَجِّ)) وَذَكَرَ بَاقِي الْحَدِيثِ .

³⁴⁰ Shënon Buhariu (3/343) në *Haxhi*, kapitulli: Temettu kiran dhe ifrad.

³⁴¹ Shënon Buhariu (3/402-403).

³⁴² Shënon Muslimi (1213/1218).

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na i fali katër rekate në Medine, e ikindinë në Dhul-Hulejfe dy rekate. Aty qëndroi deri në mëngjes. Pastaj hipi mbi të shaluarën e vet e cila u ndal në Bejde. Aty e falënderoi Allahun dhe e madhëroi Atë. Pastaj i bëri nijet haxhin dhe umren, prandaj edhe njerëzit shkonin pas tij. Kur arritëm (në Mekke) i urdhëroi njerëzit që t’i heqin ihramet. Kur erdhi dita e tervijes, i veshëm ihramet për haxh dhe e ceki pjesën e mbetur të hadithit.”³⁴³

Në *Sahihun* e Buhariut, gjithashtu nga Ebu Musa el-Esh’ari shënohet që ka thënë:

بعثني رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم إلى قومي باليمن ، فجننت وهو بالبطحاء ، فَقَالَ : ((بِمِ أَهْلَلْتُ)) ؟ فَقُلْتُ : أَهْلَلْتُ بِإِهْلَالِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : ((هَلْ مَعَكَ مِنْ هَذَى)) ؟ قُلْتُ : لَا ، فَأَمَرَنِي ، فَطَفْتُ بِالنَّيْتِ وَالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ ، ثُمَّ أَمَرَنِي فَأَخْلَلْتُ .

“I Dërguari i Allahut më dërgoi te populli im në Jemen. Kur jam kthyer e takova në Bat-ha dhe ai më pyeti: “Çfarë ke bërë nijet?” “Kam bërë nijet atë çfarë ka bërë i Dërguari i Allahut”, u përgjigja. Ai më pyeti: “A ke me vete hedj?” Unë thash: “Nuk kam”, e ai më urdhëroi të bëjë tavafin dhe sa’jin e pastaj t’i heqi ihramet.”³⁴⁴

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet që një njeri nga fisi Benu El-Huxhejm Ibn Abbasit i ka thënë: “Çfarë fetvaje mund të jetë ajo me të cilën je duke i hutuar njerëzit, që është liruar nga ihramet ai i cili bëri tavaf?!” Ibn Abbasi ka thënë; “Ky është sunnet i të Dërguarit tuaj (s.a.v.s.), edhe përkundër asaj që për ju nuk është e drejtë.”³⁴⁵

Ibn Abbasi e ka thënë të vërtetën, sepse secili që e kryen tavafin, e që me vete nuk ka pasur hedj, pa marrë parasysh se a është duke e kryer haxhin mufred, kiran apo temettu, është liruar nga ihrami, duke qenë që ndonjëherë ky lirim mund të jetë i obliguar, e ndonjëherë juridik. Ky është sunnet i cili nuk mund të refuzohet e as të mospërfillet.

Kjo është identike me deklaratën vijuese të të Dërguarit (s.a.v.s.): “*Kur dita shkon andej dhe nata vjen këndeje, agjëruesi e prish agjërimin.*”³⁴⁶ Hadithi i cituar aludon në këto gjëra: që agjëruesi juridikisht e ndërprente agjërimin, apo që ka hyrë koha e iftarit dhe më nuk konsiderohet agjërues.

Rasti i njëjtë është edhe me atë që e kryen tavafin. Ai në atë rast juridikisht konsiderohet që është liruar nag ihramet, apo që koha pas asaj më nuk konsiderohet

³⁴³ Verifikimi i tij është i përmendur më herët.

³⁴⁴ Shënon Buhariu (3/331).

³⁴⁵ Shënon Muslimi (1244).

³⁴⁶ Shënon Buhariu (4/141) dhe Muslimi (1100).

koha e ihramit, por koha jashtë ihramit dhe asgjë tjetër, me kusht që me vete të mos e ketë marr hedjin. Kjo në sunnet është thënë rrjedhshëm dhe qartë.

Në *Sahihun* e Muslimit, gjithashtu nga Ata'i, shënohet që Ibn Abbasi ka thënë: Secili që kryen tavafin, qoftë ai haxhi apo ndokush tjetër, konsiderohet që është liruar nga ihramet.” Gjithashtu thoshte: “Kjo vlen edhe para edhe pas qëndrimit në ‘Arafat.” Qëndrimin e vet e mbështeste mbi urdhrin e të Dërguarit (s.a.v.s.), kur i urdhëroi as’habët që t’i hiqnin ihramet në Haxhin Lamtumirës.³⁴⁷

Në *Sahihun* e Muslimit, nga Ibn Abbasi shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kjo është umra, në të cilën i kemi hequr ihramet, prandaj kush me vete nuk ka hedj, le të lirohet plotësisht nga ihramet, sepse umra ka involvuar në haxh deri në Ditën e Gjykimit.”³⁴⁸

Abdurrezaku thotë: “Ma’meri na tregonte nga Katade, nga Ebu Sha’sai, nga Ibn Abbasi, që ka thënë: “Kush ka ardhur me nijet të haxhit dhe nëse e kryen tavafin, ai atë ka për ta shndërruar në umre, deshi apo nuk deshi ai atë.” Unë thash: “Njerëzit do të hidhërohen për këtë?” Ai tha: “Ky është sunnet i të Dërguarit të tyre (s.a.v.s.), për kundër asaj që nuk është e drejtë për ta.”³⁴⁹

Këtë, nga i Dërguari e transmetojnë ata që i kemi emëruar por edhe ata që nuk i kemi emëruar.

Këto transmetimet nga as’habët i transmetojnë shumë tabiinë dhe atë aq numër i madh, sa që në autenticitetin e tyre nuk mund të dyshohet dhe duhet besuar në to. Është e pamundur që ndokush t’i mohojë apo të thotë se ajo nuk ka ndodhur. Ky është methhebi edhe i familjes së të Dërguarit (s.a.v.s.) si edhe methhebi i dijetarëve dhe detit të diturisë së këtij ummeti, të Ibn Abbasit dhe pasuesve të tij. Ky është methhebi i Ebu Musa el-Eshariut, medhhebi i Imamëve të sunnetit dhe të hadithit, Ahmed b. Hanbelit dhe i nxënësve të tij, tani pranë tij, methhebi i ekspertëve të hadithit, methhebi i Abdullah b. Hasan el-Anberij, të kadiut të Basras dhe methhebi i vërtetëdashësve.

Ata që veprojnë në kundërshtim me hadithin e cituar, qëndrimin e vet e justifikojnë me argumentet vijuese:

I pari: që hadithet e cituara janë të deroguar;

I dyti: që kanë të bëjnë vetëm me as’habët dhe që të tjerët nuk e kanë të lejuar t’i aplikojnë rregullat që gjenden në to.

³⁴⁷ Shënon Muslimi (1245).

³⁴⁸ Shënon Muslimi (1241).

³⁴⁹ Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

I treti: Që janë kontradiktor me ato hadithe që i përmbajnë rregullat e kundërta. Këto janë të gjitha argumentet e tyre mbi të cilat e ndërtojnë mendimin e vet.

Ne, me ndihmën e Allahut dhe përkrahjen e Tij do ta cekim veçanërisht secilin prej tyre, do t'i shqyrtojmë ato dhe do të sqarojmë se çfarë involvon në vete secili prej tyre.

Argumenti i parë ka të bëjë me derogimin. Gjatë derogimit duhet të përmbushen katër kushte. Ndërkaq, ata nuk e kanë paraqitur asnjërin. Për derogim duhen tekste të cilat janë kontradiktore me hadithet e përmendura. Përkrah këtij kontradikte, është e domosdoshme të jenë në kundërshtim dhe që pastaj të vërtetohet që janë shqiptuar pas haditheve të cituara.

Rekomanduesit e derogimit të haditheve të cituara kanë thënë: “Umer b. El-Hattab es-Sexhistani thotë: ‘Na tregonte el-Firjabi, na tregonte Eban b. Ebu Hazmi dhe ka thënë: “Më tregonte Ebu Bekr b. Hafsa nga Ibn Umeri, nga Umer b. El-Hattabi (r.a.) që pasi që e ka marr pushtetin ka thënë: “O njerëz, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na ka lejuar heqjen e ihrameve në haxh, d.m.th. kryerjen e umres mandej atë na e ndaloi.” Shënon Bezari edhe në *Musnedin* e vet nga ai.³⁵⁰

Ata që e mohojnë derogimin e haditheve të përmendura kanë thënë: “Sa të çuditshëm jeni! Si mund t'i kundërvihen kodrave ekzistuese të cilat nuk mund t'i lëkund as furta më e fortë me hirin të cilin era e shpërndanë në çdo anë. Hadithin të cilin jeni duke e paraqitur nuk ka zinxhir e as transmetues e as tekst (metn). Zinxhiri i tij është aq i dobët, sa që ai të muhadithët nuk mund të merret për argument kundër nesh. Ndërsa, metni i tij aludon në martesën mutu të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) një kohë e ka lejuar, e pastaj e ka ndaluar.” Hadithi i cituar absolutisht ndryshe nuk mund të pranohet për shkak të arsyeve në vijim:

Arsyeja e parë, me konsensus është vërtetuar që haxhi temettu nuk është i ndaluar, por që është vaxhib, apo që është njëri prej ritualeve më të mirë në përgjithësi, ose mustehab, ose i lejuar, e nuk e dimë që ekziston mendimi i pestë i cili konsideron që është haram.

Arsyeja e dytë, nga Umer b. El-Hattabi (r.a.) transmetohet me transmetimet e besueshme në shumë versione që ka thënë: “Kur do ta kisha bërë haxhin do ta kisha bërë temettu, pastaj kur do ta kisha bërë haxhin, përsëri do ta kisha bërë temettu.” E shënon El-Esreme në *Sunenin* e vet, e dhe të tjerët.

Abdurrezaku në *Musannefin* e vet shënon nga Salim b. Abdullahu se ka qenë i pyetur: “A e ka ndaluar Umeri haxhin temettu?” Ai ka thënë: “Jo vallë, a pasi që

³⁵⁰ Eban b. Ebi Hazimi është me memorie të dobët, transmetuesit tjerë të tij janë të besueshëm.

kjo është urdhëruar në Librin e Allahut?!” Shënohet nga Nafiu, që një njeri e kishte pyetur: “A e ka ndaluar Umeri haxhin temettu?” Ai ka thënë: “Jo.”

Gjithashtu, nga Ibn Abbasi shënohet që ka thënë: “Ata që pohojnë se Umeri e ka ndaluar haxhin temettu, e unë e kam dëgjuar kur ka thënë: “Kur e kisha kryer umren e pastaj haxhin, unë do ta kisha kryer haxhin temettu.”

Ebu Muhammed b. Hazmi thotë: “Nga Umeri është vërtetuar në mënyrë të besueshme që ai e ka lejuar haxhin temettu pasi që e ka ndaluar atë.”

Sipas kësaj, është e pamundur që Umeri ta pranojë përsëri mendimin, për të cilin është i bindur që është i deroguar.

Arsyeja e tretë, është e pamundur që Umeri ta ndalojë atë, e i Dërguari (s.a.v.s.) atij që e ka pyetur: A është kjo vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?” Ka thënë: “*Kjo është përgjithmonë.*”

Ky është argument kategorik i cili e refuzon çdo mundësi të derogimit të dispozitës së përmendur. Kjo është njëra nga llojet e dispozitave, ku është absolutisht e pamundur që të ndodh derogimi. Kjo është dispozitë mbi të cilën është i informuar më i sigurti mbi konsistencën dhe kontinuitetin e saj dhe ky informim i tij nuk ka alternativë.

* * *

Në argumentin tjetër pohohet, që lloji i përmendur i haxhit ka qenë vetëm veçori e as'habëve. Pohimin e vet e justifikojnë përmes disa argumenteve:

I pari, Abdullah b. Zubejr el-Humejdi e transmeton transmetimin dhe thotë: “Na tregonte Sufjani nga Jahja b. Seidi nga el-Murekki nga Ebu Dherri që ka thënë: “Leja për ndërprerjen e haxhit nga ana e të Dërguarit (s.a.v.s.) ishte e lejuar vetëm për ne.”³⁵¹

Vekiu thotë: “Na tregonte Musa b. Ubejde, na tregonte Jakub b. Zejdi nga Ebu Dherre që ka thënë: “Askujt pas nesh nuk i është lejuar që ta shndërroj haxhin në umre. Ky lehtësim na është dhënë vetëm neve, as'habëve të Resulullahut (s.a.v.s.).”

Bezari thotë: “Na tregonte Jusuf b. Musa, na tregonte Seleme b. El-Fadl, na tregonte Muhammed b. Is'haku nga Abdurrahman el-Esedi, nga Jezid b. Sheriku,

³⁵¹ *Musned El-humejdi* (132).

që e kanë pyetur Ebu Dherren: “Si e ka kryer i Dërguari i Allahut haxhin temettu derisa ju keni qenë me të?” Ai ka thënë: “Çfarë ju intereson juve ajo? Kjo ishte e lejuar vetëm për ne”, d.m.th. haxhi temettu.”

Bezzari thotë: “Na tregonte Jusuf b. Musa, na tregonte Ubejdullah b. Musa, na tregonte Israili nga Ibrahim b. El-Muhaxhiri, nga Ebu Bekr et-Tejmije, nga babai i tij dhe Harith b. Suvejdi, që Ebu Dherre ka thënë: “Edhe në umre është lehtësimi që na ka dhënë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).”

Ebu Davudi thotë: “Na tregonte Hammad b. Es-Serrij nga Ibn Ebu Zaidi: “Na ka informuar Muhammed b. Is’haku nga Abdurrahman b. El-Esvedi, nga Sulejmani apo Sulejm b. El-Esvedi, që Ebu Dherri fliste për atë i cili e ndërpriste haxhin për shkak të umres që ajo ka qenë e lejuar vetëm për grupin e as’habëve që kanë qenë me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.).”³⁵²

Në *Sahihun* e Muslimit nga Ebu Dherre shënohet që ka thënë: “Haxhi temettu ka qenë i lejuar vetëm për as’habët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.).” Në versionin tjetër qëndron: “Ky ishte lehtësim për ne, d.m.th. haxhi temettu.” Në versionin e tretë thuhet: “I kemi pasur të lejuara vetëm dy mute: martesë mute dhe haxhi temettu.” Në versionin e katërt qëndron: “Kjo ishte e lejuar vetëm për ne, e jo edhe për ju, d.m.th. haxhi temettu.”³⁵³

Në *Sunenin* e Nesaiut, me zinxhir të besueshëm të transmetuesve, shënohet nga Ebu Dherre që për haxhin temettu ka thënë: “Ai nuk është për ju, e as ju nuk jeni për të. Ai ka qenë lehtësim për ne, as’habët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.).”³⁵⁴

Në *Sunenin* e Ebu Davudit dhe Nesaiut nga Bilal b. El-Harithi shënohet që ka thënë: “E pyeta të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe i thash: “O i Dërguar i Allahut, a është ndërprerja e haxhit për umren lehtësim vetëm për ne apo për të gjithë njerëzit?” I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “Jo, ky është lehtësim vetëm për ne.”” Shënon Ahmedi.³⁵⁵

³⁵² Shenon Ebu Davudi (1807) në *Ritualet*, kapitulli: Njeriu i cili bënë tekbir për haxh, e pastaj atë nijet e ndryshon në umre. Të gjithë transmetuesit janë të besueshëm përveç që në të ka mashtrime nga Ibn Is’haku.

³⁵³ Shënon Muslimi (1224) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi temettu është i lejuar.

³⁵⁴ Shënon Nesaiu (5/179-180).

³⁵⁵ Shënon Ebu Davudi (1808), Nesaiu (5/178) dhe Ahmedi (3/469). Në zinxhirin e transmetuesve është El-Harith b. Bilal. Ai është transmetues i panjohur. Hafidh Ibn Haxheri në *Tedhhib* cekë që Imam Ahmedi për zinxhirin e transmetuesve të tij ka thënë: “Zinxhiri i transmetuesve të tij është i panjohur.”

Në *Musnedin* e Ebu Avanit³⁵⁶ me transmetim të besueshëm nga Ibrahim el-Tejmijje, nga babai i tij shënohet që ka thënë: “Uthmani është pyetur mbi haxhin temettu, e ai ka thënë: “Ai urdhër ka qenë për ne, e jo për ju.””

Këto janë të gjitha argumentet që argumentojnë që haxhi temettu ka qenë i lejuar vetëm për as'habët.

Ata që e lejojnë ndërprerjen e haxhit dhe të cilët e obligojnë atë, kanë thënë: “Në të gjitha transmetimet ju nuk kenë argumente. Të gjitha ato transmetime janë të rrejshme dhe absolutisht nuk është e lejuar t'u përshkruhen atyre të cilëve u janë përshkruar, me tekstet e besueshme të pagabueshmit nuk mund t'i kundërvihen tekstet e të gabueshmit.”

Transmetimi i parë: transmetuesi El-Murekki është transmetues i tillë, transmetimet e të cilit nuk mund të merren si argument, e lëre më t'u jepet përparësi mbi tesktet e besueshme që nuk mund të refuzohen.

Ahmed b. Hanbeli, pasi që i është kundërvënë me hadithet e El-Murekkit, ka thënë: “E kush është ai El-Murekk el-Esedij?!”

Ebu Dherre nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmeton urdhrin mbi ndërprerjen e haxhit me umren. Më së tepërmi që do të mund të thuhej për ato transmetime, nëse do të ishin të besueshme, që kjo ka vlejtur vetëm për as'habët. Ndërkaq, ky është mendimi i tij. Ibn Abbasi dhe Ebu Musa el-Eshariu kanë thënë, që ai urdhër është për të gjithë muslimanët. Sipas kësaj, mendimi i Ebu Dherres bie ndesh me mendimin e atyre dyve. Gjithashtu, ai bie ndesh edhe me hadithet e qarta dhe të besueshme. Gjithashtu, është e njohur që pohimi se haxhi temettu është specifikë vetëm për as'habët, është i pavlerë. Atë e anulon hadithi i të Dërguarit (s.a.v.s.) që umra e tillë mbi të cilën kanë pyetur as'habët është përgjithmonë, e jo vetëm për atë vit, d.m.th. jo vetëm për një gjeneratë.

Ky është transmetimi më autentik i cili transmetohet nga Ebu Dherre, prandaj, është më se e domosdoshme që ai të pranohet nga ai, nëse konstatohet që është autentik.

Gjithashtu, kur shohim që as'habët e të Dërguarit (s.a.v.s.) janë ndarë rreth ndonjë çështjeje të besueshme, e cila transmetohet nga ai dhe të cilën ai e ka bërë dhe e ka urdhëruar: disa konsiderojnë që ajo është e deroguar ose specifikë, e të tjerët pohojnë që ajo vlen përgjithmonë, pohimi i atyre që e rekomandojnë derogimin apo

³⁵⁶ Në botimin origjinal qëndron: “Në *Sunnenin* e Ebu Davudit.” Ndërkaq, ky është gabim. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë sikur që këtë e ka thënë autori. Shënohet në *Haxhin Lamtumirës* (276) nga Ibn Hazmi.

specificitetin, është në kundërshtim me rregullin themelor dhe për atë shkak nuk do të pranohet pa argumente. Së paku, pohimi i tillë në këtë kapitull bie ndesh me mendimin i cili konsideron që kjo çështje është e përjetshme dhe gjenerale. Në këtë rast, argumentin duhet gjykuar në mes dy oponenteve. Te mosmarrëveshjet është obligim të drejtuarit Allahut dhe të Dërguarit të Tij (s.a.v.s.).

Nëse Ebu Dherri dhe Uthmani kanë thënë që haxhi temettu është i deroguar apo specifikë, e Ebu Musa dhe Abdullah b. Abbasi që nuk është dhe që është gjeneral, atëherë, obligimi i atyre që e rekomandojnë derogimin dhe specificitetin është paraqitja e argumentit nga ata.

Ndërsa transmetimi merfu', të cilin e transmeton Bilal b. El-Harithi, nuk shënohet, e as me të nuk i kundërvihet transmetimeve të cilat i transmetojnë kolosët e besueshëm.

Abdullah b. Ahmedi thotë: “Babai im konsideronte që ai i cili e bënë nijet haxhin duhet ta ndërprejë atë, nëse e bën tavafin dhe sa’jin. Mbi temettun thotë: “Ato janë dy gjëra të fundit nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ndërroni nijetet tuaja të haxhit në nijetet e umres.” Abdullahu thotë: “I kam thënë babait tim: “E transmetimi i Bilal b. Harithit mbi ndërprerjen e haxhit d.m.th. pohimi i tij që ajo ka qenë veçanti për as’habët?” Ai tha: “Unë nuk veproj sipas tij, sepse nuk e njoh atë njeri. Zinxhiri i atij hadithi nuk është i njohur, sepse hadithi i Bilal b. Harithit te unë nuk është i pranueshëm. Kjo është deklarimi i tij.”

Mbi rregullsinë e mendimit të Imam Ahmedit dhe që ky hadith nuk është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.), tregon edhe ajo që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë që kjo umre, për shkak të së cilës i ka urdhëruar që ta ndërpresin haxhin, vlen përgjithmonë. E si atëherë të konstatohet që ajo ka vlejtur vetëm për as’habët?! Kjo është e pamundur! Si t’i urdhërojë ata që ta ndërpresin haxhin dhe t’ju thotë: “Umra ka involvuar në haxh deri në Ditën e Gjykimit” dhe që pas kësaj të konstatohet nga ai që ajo ka vlejtur vetëm për as’habët d.m.th., që nuk vlen për ata që do të vinë pas tij?!

Ne betohemi me Allahun që ai transmetim të cilin e transmeton Bilal b. Harithi nuk është vërtetuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). Ai i përshkruhet atij gabimisht. Vallë, si atëherë të preferohet ai mbi transmetimet të cilat i shënojnë transmetuesit më të besueshëm, trashëgimtarët e diturisë, të cilët shënojnë transmetime nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e të cilët janë kontradiktorë me atë transmetim?!

Pastaj, si është e mundur që kjo të jetë e vërtetuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e Ibn Abbasi nxjerr fetva në kundërshtim me atë transmetim dhe tërë jetën e vet e mbron qëndrimin e vet para dijetarëve dhe popullit të thjeshtë, para as’habëve të Resulullahut (s.a.v.s.), e që askush prej tyre nuk ka thënë se ajo ka qenë specifike

vetëm për ta dhe që nuk vlen për njerëzit e tjerë. Si, atëherë, që pas vdekjes së as'habëve të shfaqet që Ebu Dherri ka konsideruar që kjo ka qenë specifike vetëm për as'habët?!

Deklarata e Uthmanit (r.a.) mbi haxhin temettu, që ai ka qenë privilegj i as'habëve dhe që nuk ka vlejtur për të tjerët, ka status të njëjtë si mendimi i Ebu Dherres. Përkrah të gjitha këtyre, mendimin e tyre e mbështesin tri mundësi:

E para: që ka qenë specifike vetëm për as'habët. Këtë e kanë kuptuar ata të cilët e ndalojnë ndërprerjen e haxhit për shkak të umres;

E dyta: që ai lloj i haxhit ka qenë obligativ vetëm për as'habët. Atë mendim e mbështet Ibn Tejmijje, Allahu e mëshiroftë. Ai ka thënë: “Atyre u është urdhëruar që ta ndërpresin haxhin, sepse atë ua kishte urdhëruar i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). Atë e vërteton urdhri i tij definitiv dhe hidhërimi i tij kur kanë hezitur për ta bërë atë. Ndërkaq, lloji i tillë i haxhit është i lejuar dhe është mustehab për tërë ummetin deri në Ditën e Gjykimit. Ndërkaq, atë qëndrim nuk e ka pranuar kolosi i ummetit, Ibn Abbasi. Ai konsideron që lloji i tillë i haxhit është obligativ për muslimanët deri në Ditën e Gjykimit. Sipas kësaj, është obligim për secilin që e kryen haxhin mufred apo haxhin kiran, e që nuk ka marrë hedj me vet, që të lirohet nga ihramet, madje edhe nëse nuk e dëshiron atë, “Unë më tepër anoj kah mendimi i Ibn Abbasit, sesa kah mendimi i shejhut tonë;

E treta: që asnjërit pas as'habëve nuk i është lejuar që pa hedj ta fillojë haxhin kiran apo mufred. Kush e bënte atë, ishte i obliguar ta ndërpresë haxhin. Ndërkaq, të tillit në atë rast, i është urdhëruar të bëjë atë çka i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar as'habët në fund, d.m.th. që ai i cili nuk ka marr hedj me vete, ta kryej temettun, e ai i cili ka marr hedj me vete ta kryej kiranin, siç është vërtetuar kjo në transmetimet e besueshme:

Ndërkaq, ai i cili që në fillim e bënë nijet haxhin mufred, nuk ka të drejtë ta ndërpresë atë para tavafit dhe ta bëjë nijet vetëm umren dhe në këtë mënyrë ta bëjë haxhin temettu. Kjo u ishte lejuar vetëm as'habëve, sepse ata kishin filluar me haxhin mufred, para se t'ua urdhëronte i Dërguari (s.a.v.s.) temettun dhe ndërprerjen e ifradit. Pasi që është konstatuar temettuja dhe ndërprerja e ifradit, atëherë askush më nuk ka të drejtë t'i kundërvihet urdhrit të të Dërguarit, ta kryej haxhin mufred dhe pastaj ta ndërpresë atë.

Nëse i shqyrton këto dy mundësi të fundit, ke për të vërejtur që janë më mbizotëruese mbi mundësinë e parë ose janë të barabarta me të dhe në atë mënyrë absolutisht ke për t'i anuluar kontradiktat e haditheve të qarta dhe të vërtetuara.

Transmetimi të cilin e shënon Muslimi nga Ebu Dherre, që haxhi temettu ka qenë i lejuar vetëm për as’habët, nëse me atë aludon mbi lejueshmërinë e përgjithshme të haxhit temettu, atëherë, askush prej muslimanëve atë nuk e mbështetë, sepse të gjithë dijetarët islam konsiderojnë që ky lloj i haxhit është i lejuar deri në Ditën e Gjykimit. E nëse me të aludohet në ndërprerjen e haxhit me umren, atëherë, kjo i mbështetë tri mundësitë e përmendura.

Ethremi në *Sunenin* e vet thotë: “Na ka thënë Ahmed b. Hanbeli që Abdurrahman b. Mehdi ka treguar nga Sufjani, nga Ameshi, nga Ibrahim et-Tejmije, nga Ebu Dherre, që haxhi temettu ka qenë i lejuar vetëm për ne, d.m.th. për as’habët.” Ahmed b. Hanbeli thotë: Allahu e mëshiroftë Ebu Dherren. Atë haxh Allahu e ka përmendur në Kur’an dhe ka thënë:

{فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ} [البقرة: 196]

“...E kur jeni të sigurt, ai që bënë umren para haxhit ...” [El-Bekare: 196]

Ata të cilët e ndalojnë ndërprerjen e haxhit, thonë: “Pohimi i Ebu Dherres dhe i Uthmanit, që lloji i tillë i haxhit është i deroguar apo specifikë vetëm për as’habët, janë gjëra që nuk mund të shprehen sipas mendimit. Sipas kësaj, ai i cili e pohon atë, posedon dituri, të cilën nuk e posedon ai i cili pohon që ky lloj i haxhit është i përjetshëm dhe gjeneral. Ai në të vërtetë, e ka vlerësuar gjendjen e tekstit dhe urdhrit të tij ia ka dhënë përjetësinë dhe gjeneralitetin, d.m.th. ka përdorur istishabin. Ai është sikurse ai i cili posedon diç për të cilin pohon që është e tij, e ai i cili e mbështetë derogimin e llojit të tillë të haxhit dhe specifitetin e tij është sikurse ai që ka argument kundër pronarit të gjësë të përmendur.

Ata të cilët lejojnë ndërprerjen e haxhit me umren thonë: “Ky padyshim është mendim i pasaktë.” Ndërkaq, ky padyshim është mendim i saktë. Mbi të është shprehur edhe ai i cili është mbi shkallën më të lartë se Uthmani dhe Ebu Dherre, e ai është Imran b. Husejni. Në dy *Sahihët* shënohet që Buhariu ka thënë: “Me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) e kemi kryer haxhin temettu. Pastaj është Shpallur Kur’ani dhe një njeri ka thënë çfarë ka menduar.” Në versionin e Muslimit qëndron: “Në Librin e Allahut është shpallur ajeti mbi muten, d.m.th. mbi haxhin temettu. Atë na e urdhëroi i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). Pas kësaj, nuk është shpallur asnjë ajete i cili do ta kishte deroguar atë lloj të haxhit. E as i Dërguari (s.a.v.s.) atë nuk e ka ndaluar deri në vdekje. Ndërsa, njeriu sipas gjykimit të vet

mund të thotë çfarë të dojë.” Në versionin tjetër qëndron: “... me atë aludonte në Umerin.”³⁵⁷

Abdullah b. Umeri, atij i cili mbi haxhin temettu i ka thënë: “Babai yt atë e ndalon”, i ka thënë këtë: “Vallë, a është më e domosdoshme të pasohet i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) apo urdhri i babait tim!”³⁵⁸

Ibn Abbasi, atij i cili mbi lejueshmërinë e haxhit temettu e ka opouar me mendimin e Ebu Bekrit dhe Umerit, i ka thënë këtë: “Vetëm sa nuk janë rënë mbi ju rrebesh gurësh nga qielli. Unë ju them: “Ka thënë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e ju mua më thoni: “Ka thënë Ebu Bekri, ka thënë Umeri.”³⁵⁹

Kjo është përgjigja e dijetarëve, e jo përgjigja e atyre që thanë: “Uthmani dhe Ebu Dherre kanë njohuri më të madhe mbi të Dërguarin e Allahut, sesa ju.” Përse Ibn Abbasi dhe Abdullah b. Umeri nuk kanë thënë: Ebu Bekri dhe Umeri mbi të Dërguarin e Allahut kanë njohuri më të madhe sesa ne?!” Askush prej as’habëve e as prej tabiinëve (r.a.) nuk e ka marr atë guxim për përgjigje të tillë, për ta refuzuar tekstin e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Ata kanë njohuri më të mëdha për Allahun dhe të Dërguarin e Tij dhe më së tepërmi i frikohen Allahut, andaj nuk guxonin ta preferonin fjalën e mëkatarit mbi fjalët e të pagabueshmit.

Pas të gjitha këtyre, është i vërtetuar teksti i të pagabueshmit që lloji i tillë i haxhit ka mbetur deri në Ditën e Gjykimit. Mbi mosderogimin e tij janë deklaruar: Ali b. Ebu Talibi (r.a.), Sa’d b. Ebu Vekasi, Ibn Umeri, Ibn Abbasi, Ebu Musa, Seid b. El-Musejjibi dhe shumica e tabiinëve. Mbi atë tregon imagjinimi i tyre i pastër i cili nuk i përshkruhet të Dërguarit (s.a.v.s.). Umer b. El-Hattabi (r.a.) kur e ka ndaluar haxhin temettu, Musa el-Eshariu i ka thënë: “O udhëheqës i besimtarëve, çfarë ke inovuar ashtu mbi çështjen e ritualeve?!” Umeri atëherë tha: “Vallë, a nuk do të veprojmë sipas Librit të Sundesit tonë: [البقرة: 196] {وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ} **“E kryeni haxhin dhe umren për hir të Allahut...”** [El-Bekare: 196] Vallë a nuk do të veprojmë sipas sunnetit të Resulullahut (s.a.v.s.)? Ai nuk lirohej nga ihramet gjithnjë derisa nuk e therte (hedjin)?!”

Kjo është pajtueshmëria e Ebu Musasë dhe e Umerit, që ndalesa e ndërprerjes së haxhit për shkak të umres në esencë është mendimi i Umerit, të cilin e ka futur në ritualet e haxhit dhe që kjo nuk është diç nga i Dërguari (s.a.v.s.) dhe sado dhe cilido të ketë argumentuar me të. Ebu Musai jepte fetva që haxhi temettu ka qenë i

³⁵⁷ Shënon Buhariu (8/139) në *Tefsir* të sures El-Bekare e kush e kryen umren deri në haxh...) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi temettu gjatë kohës së të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Muslimi (1226, 165, 166, 172) në *Haxhi*, kapitulli: Lejueshmëria e Temettus, dhe Nesaiu (5/149, 155).

³⁵⁸ Verifikimi është cekur më herët.

³⁵⁹ Shiko faqe 206.

lejuar gjatë tërë kohës së sundimit të Ebu Bekrit (r.a.) dhe në fillim të sundimit të Umerit (r.a.), gjithnjë derisa nuk diskutoi me të mbi ndalesën e llojit të tillë të haxhit prej tij. Madje, janë pajtuar që ndalesa është mendimi i Umerit mbi çështjen e ritualeve të haxhit të cilin më vonë, siç është vërtetuar, e ka braktisur dhe nuk e ka përfillur.

* * *

Argumenti i tretë është kontradikcioni i transmetimeve, të cilat flasin mbi ndërprerjen e haxhit me umren, me transmetimet që e vërtetojnë të kundërtën e saj. Prej atyre transmetimeve i cekim transmetimet të cilat i shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Zuhriu, nga Urve, nga Aishja (r.a.) që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës. Disa prej nesh e bënë nijet umren e disa haxhin. Kur erdhëm në Mekke, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “Kush e ka bërë nijet umren e nuk ka marr hedj me vete, le të lirohet nga ihramet, e kush e ka bërë nijet umren dhe e ka marr hedjin me vete, të mos i heq ihramet derisa nuk e ther atë, e kush e ka bërë nijet haxhin, le ta plotësojë atë.” Pastaj e ceki pjesën e mbetur të hadithit.³⁶⁰

Gjithashtu, Muslimi në *Sahihun* e vet shënon nga Maliku, nga Ebu Esvedi, nga Urve, që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) vitin në të cilin ka qenë Haxhi Lamtumirës. Disa prej nesh e bëmë nijet vetëm umren, disa haxhin dhe umren, e disa vetëm haxhin. I Dërguari i Allahut e bëri nijet haxhin. Ata të cilët e kishin bërë nijet umren, i hoqën ihramet, e ata që e kishin bërë nijet haxhin apo i kanë bashkuar haxhin dhe umren, nuk i hoqën ihramet deri në ditën e parë të Bajramit.”³⁶¹

Shënon Ibn Ebu Shejbe dhe thotë: “Na tregonte Muhammed b. Bishr el-Abdi nga Muhammed b. Amr b. Alkame, na tregonte Jahja b. Abdurrahman b. Hatib nga Aishja që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në haxh me tre nijete. Disa prej nesh e bënë nijet edhe umren edhe haxhin, disa vetëm haxhin, e disa vetëm umren. Kush e ka bërë nijet haxhin dhe umren së bashku, nuk është liruar nga shtrëngesat e ihramit derisa nuk i ka kryer të gjitha ritualet e haxhit. Kush e ka bërë nijet vetëm haxhin, nuk është liruar nga ihramet derisa nuk i ka kryer të gjitha ritualet e haxhit, e kush e ka bërë nijet vetëm umren, pasi që e ka kryer

³⁶⁰ Shënon Muslimi (1211, 112). Tani më është cekur.

³⁶¹ Shënon Muslimi (1211, 118).

tavafin dhe sa'jin i ka hequr ihramet dhe nuk i ka veshur deri pak para haxhit, d.m.th. 'Arafati.”³⁶²

Muslimi në *Sahihun* e vet shënon nga Ibn Vehbi, nga Amr b. El-Harithi, nga Muhammed b. Nevfeli, që një Irakian i ka thënë: “Pyete Urven b. Zubejrin mbi atë i cili e bënë nijet haxhin dhe kur e bënë tavafin, se a lirohet pas asaj nga ihramet?”

Pas asaj, e ka cekur transmetimin në të cilin në mes tjerash thuhet: “... i Dërguari i Allahut e kreu haxhin. Aishja më ka thënë se e para që ka bërë pasi që ka ardhur në Mekke, ka marr avdes pastaj ka bërë tavaf. Pastaj, Ebu Bekri e kreu haxhin dhe e para që ka bërë kur ka arritur në Mekke, ka qenë tavafi ndërsa umren nuk e ka bërë. Pastaj, Umeri e kreu haxhin dhe veproji mu ashtu. Pastaj Uthmani e kreu haxhin dhe e pash që së pari e bëri tavafin dhe nuk e kreu umren. Mandej Muaviu dhe Abdullah b. Umeri ashtu e kryen haxhin. Mandej, unë e kreu haxhin me Ebu Zubejr b. Avvamin. Dhe e para me çfarë filloi ishte tavafi dhe nuk e bëri umren. Pastaj, i pash muhaxhirët dhe ensarët që bënë ashtu dhe nuk e bënë umren. Të fundit që e pash që bënte ashtu ishte Ibn Umeri dhe nuk e ndërpriste haxhin me umren. Dhe ja, Ibn Umeri në mesin e tyre, për se vallë nuk e pyesin?! Të gjithë ata kur arrinin në Mekke, së pari fillonin me tavafin dhe pas tij nuk i hiqnin ihramet. E kam parë nënën time dhe tezen, kur arrinin në Mekke, së pari fillonin me tavafin. E kryenin atë dhe nuk liroheshin nga ihramet.”³⁶³

Këto janë të gjitha transmetimet të cilat janë në kontradiktë me transmetimet në të cilat flitet që haxhi ndërpritej me umren. Ndërkaq, falënderimi i takon Allahut, në ato nuk ka kontradikta.

Transmetimi i parë, i cili transmetohet nga Zuhriu, nga Urve dhe nga Aishja, në të ka gabuar Abdulmelik b. Shuajbi, apo babai i tij Shuajbi, apo gjyshi i tij Lejthi, apo shejhu i tij Akili. Atë transmetim e transmetojnë Maliku dhe Ma'meri dhe shumë të tjerë nga Zuhriu, nga Urve dhe në të e kanë sqaruar, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar ata që me vete nuk kishin hedj, që kur e kryejnë tavafin dhe sa'jin, të liroheshin nga ihramet. Maliku ka thënë: “Nga Jahja b. Seidi, nga Amri, nga Aishja transmetohet që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kur mbetën pesë net nga muaji dhul-kade. E bëmë nijet vetëm haxhin. Kur iu afruam Mekkes, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i urdhëroi ata të cilët me vete nuk kishin hedj, që kur ta kryejnë tavafin dhe sa'jin, të lirohen nga ihramet...” dhe e ceki

³⁶² Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

³⁶³ Shënon Muslimi (1235) në *Haxhi*, kapitulli: Çka është e obliguar për atë që e bënë tavafin dhe sa'jin?

transmetimin.³⁶⁴ Jahja ka thënë: “Këtë transmetim ia përmenda Kasim b. Muhammedit, e ai më tha: “Pasha Allahun, ajo hadithin ta ka transmetuar si duhet.”

Mensuri transmeton nga Ibrahim, nga Esvedi, që Aishja (r.a.) ka thënë:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ولا نرى إلا الحجَّ ، فلما قَدَمْنَا ، تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ ، فأمر النبي صلى الله عليه وآله وسلم مَنْ لم يكن ساق الهدْيِ ، أن يَحِلَّ ، فحلَّ مَنْ لم يكن ساق الهدْيِ ، ونساؤه لم يَسْفَنَ فأحلَّ .

“Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke e pasur për qëllim vetëm haxhin. Kur arritëm në Mekke, e bëmë vetëm tavafin dhe i Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëroi ata të cilët nuk kishin hedj me vete që të liroheshin nga ihramet dhe ata u liruan. Gratë e tij nuk kishin me vete hedj, prandaj edhe ato u liruan nga ihramet.”³⁶⁵

Maliku dhe Ma’meri transmetojnë nga Shihabi, nga Urve, nga Aishja (r.a.) që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) vitin e Haxhit Lamtumirës. E bëmë nijet umren. Pastaj i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “Kush me vete ka hedj le ta bëjë nijet haxhin me umren dhe të mos lirohet nga ihramet, derisa nuk i kryen të dy ritualet.”³⁶⁶

Ibn Shihabi nga Urve, nga Aishja shënon transmetimin e ngjashëm të cilin e transmeton Salimi nga babai i vet, nga i Dërguari (s.a.v.s.). Versioni i tij është:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم عام حَجَّةِ الوداع ، فأهللنا بعُمْرة ، ثم قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم : ((مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ ، فَلْيُهِلَّ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ ، وَلَا يَحِلَّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا)) .

وقال ابن شهاب عن عُرْوَةَ عنها بمثل الذي أخبر به سالم ، عن أبيه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم . ولفظه : تمتع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في حَجَّةِ الوداع بالعمرة إلى الحجِّ ، فأهدى ، فساق معه الهدْيَ من ذِي الْخَلِيفَةِ ، بدأ رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ، فأهلَّ بالعمرة ، ثم أهلَّ بالحجِّ ، وتمتَّع الناسُ مع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بالعمرة إلى الحجِّ ، فكانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى ، فساق معه الهدْيَ ، ومنهم مَنْ لم يُهْدِ ، فلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وسلم مَكَّةَ ، قال الناسُ : ((مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى ، فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ مِنْ شَيْءٍ حَرَمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضَى حَجُّهُ ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْدَى فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، وَلْيَقْصِرْ وَلْيَحِلَّ ، ثُمَّ لْيُهِلَّ بِالْحَجِّ وَلْيُهِدْ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا ، فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ ، وَسَبْعَةٌ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ)) ... وذكر باقي الحديث .

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës e ka kryer haxhin temettu, d.m.th. së pari umren, pastaj haxhin. Pastaj e theri hedjin, të cilin e ka marr me vete nga Dhul-Hulejfe. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) së pari e ka bërë nijet umren, pastaj

³⁶⁴ Verifikimi i ij është përmendur më herët.

³⁶⁵ Shënon Buhariu (3/334) dhe Muslimi (1211, 128).

³⁶⁶ Shënojnë Maliku (1/410-411), Buhariu (3/330) dhe Muslimi (1211).

haxhin. Njerëzit me të e kryen umren deri te haxhi. Disa prej tyre therën kurbanët që i kishin marr me vete, e disa jo. Kur i Dërguari (s.a.v.s.) arriti në Mekke, u tha njerëzve: “Kush me vete ka sjellë hedj, të mos lirohet nga shtrëngesat e ihramit derisa nuk i kryen ritualet e haxhit. E kush nuk ka marr hedj me vete le ta kryej tavafin dhe sa’jin, pastaj le të rruhet dhe le të lirohet nga ihramet.

Pas kësaj, le ta bëjë nijet haxhin dhe le ta ther kurbanin. Kush nuk mund të blej kurban, le të agjëroj tre ditë, mandej edhe shtatë ditë kur kthehet në shtëpi” pastaj e përmendi pjesën e mbetur të hadithit.³⁶⁷

Abdulaziz el-Muxhishiu transmeton nga Abdurrahman b. Kasimi, nga babai i tij, nga Aishja, që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), duke e përmendur vetëm haxhin...” dhe e ceki transmetimin. Në të, në mes tjerash qëndron: “... pasi që arritëm në Mekke, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) u tha as’habëve: “*Bëjeni atë umre!*” Pas asaj, njerëzit u liruan nga ihramet, përveç atyre të cilët me vete kishin marr kurban (hedj).”³⁶⁸

A’meshi transmeton nga Ibrahim, nga Aishja (r.a.), që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke e përmendur vetëm haxhin. Kur arritëm, na është urdhëruar që t’i heqim ihramet...” pastaj e ceki transmetimin.³⁶⁹

Abdurrahman b. Kasimi transmeton nga babai i vet, nga Aishja (r.a.), që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), duke e përmendur vetëm haxhin. Kur arritëm te Serifi, unë u bëra me menstruacione. Kur i Dërguari i Allahut hyri te unë, më pa duke qarë. Ai tha: “Çfarë të bëri të qashë?!” Unë thash: “Pasha Allahun dëshirova sikur të mos isha nisur këtë vit në haxh...”, pastaj e ceki transmetimin. Në mes tjerash, në të qëndron: “... kur arrita në Mekke, i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “*Bëjeni atë umre!*”” Ajo ka thënë: “Njerëzit i hoqën ihramet, përveç atyre që kishin marr hedj me vete.”³⁷⁰

Të gjitha transmetimet e përmendura shënohen në *Sahih*. Ato përputhen me transmetimet që i transmeton Xhabiri, Ibn Umeri, Enesi, Ebu Musa, Ibn Abbasi, Ebu Seidi, Esma, El-Berra, Hafsa dhe të tjerët. Të gjithë ata cekin që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka urdhëruar heqjen e ihramit, përveç atyre që me vete kanë pasur hedj dhe që nijetin e haxhit ta shndërrojnë në nijet të umres. Të gjithë ata janë të pajtimit, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar të gjithë as’habët, që t’i heqin ihramet, përveç atyre që me vete kishin hedj dhe që ihramet e haxhit t’i shndërrojnë

³⁶⁷ Shënon Buhari (3/43-432) dhe Muslimi (1227).

³⁶⁸ Shënon Muslimi (1211, 120).

³⁶⁹ Shënon Muslimi (1211, 129).

³⁷⁰ Shënon Muslimi (1211, 120).

në ato të umres. Ky është argument që transmetimi i përmendur është i gabuar dhe që në të ka ndodhur harresa.

Këtë konstatim e vërteton fakti, që ai transmetohet nga lejthi, nga Akili, nga Zuhriu nga Urve, e vet Lejthi atë e transmeton nga Akili, nga Zuhriu, nga Urve, nga Aishja, në versionin e ngjashëm, të cilin e transmeton nga Zuhriu, nga Salimi, nga babai i tij mbi haxhin temettu, ku qëndron se i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar ata që nuk kanë pasur hedj me vete që t'i heqin ihramet.

Pastaj, i kemi shqyrtuar dhe kemi vërejtur, që transmetimet e Aishes mes vete vërtetohen. Në ta vërehen vetëm detaje të tepërta, të cilat, disa prej transmetuesve i cekin ato, e disa nuk i cekin. Disa këtë e kanë transmetuar në mënyrë koncize, e disa janë kufizuar mbi disa detaje, e disa atë e transmetojnë sipas kuptimit.

Në transmetimin e lëndës, ceket ndalesa për ata që e kanë bërë nijet haxhin, që t'i heqin ihramet. Në të ceket vetëm urdhri i të Dërguarit (s.a.v.s.), që të plotësohet haxhi. Nëse kjo është mbajtur në mend, atëherë me atë aludohet mbi të mbeturit në ihrame. Kjo ka qenë e pashmangshme para urdhrit mbi heqjen e ihrameve dhe transformimin e nijetit të haxhit në atë të umres. Ky urdhër atëherë është edhe një urdhër më tepër mbi urdhrin për plotësimin e haxhit. Rasti i njëjtë është në mes haxhit ifrad, temettu dhe kiran. Kjo është e vetmja që mund të pranohet, në të kundërtën, ky urdhër do të ishte derogues për urdhrin mbi ndërprerjen e haxhit me umren. Atëherë në këtë rast, urdhri mbi ndërprerjen e haxhit me umren do të derogohej me lejen e haxhit ifrad, çka absolutisht është e pamundur, sepse pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar që t'i heqin ihramet, nuk i ka urdhëruar më që ta shkulin atë urdhër dhe që të mbesin në ihramet e para. Kjo do të ishte absolutisht e gabuar. Atëherë, kjo është e pashmangshme, nëse është mbajtur në mend, që kjo ka qenë para urdhrit të tij të bërë as'habëve, që ta ndërpresin haxhin me umren. Përveç kësaj, asgjë absolutisht nuk është e lejuar. Allahu më së miri e di.

* * *

Transmetimin të cilin e transmeton Ebu Esvedi nga Urve, nga Aishja (r.a.), në të cilin thuhet: "...ata të cilët e kanë bërë nijet haxhin apo e kanë bashkuar haxhin dhe umren, nuk i hiqnin ihramet, deri në ditën e parë të Bajramit", si edhe transmetimin të cilin e transmeton Jahja b. Abdurrahman b. Hatib nga Aishja (r.a.), në të cilin thotë: "...ata të cilët e kishin bërë nijet haxhin dhe umren nuk liroheshin nga kurrfarë shtrëngesa të ihramit derisa nuk e kryenin haxhin, e ashtu kanë

vepruar edhe ata që e kishin bërë nijet vetëm haxhin”, këto hadithe i kanë përjashtuar hafidhët e hadithit, e ata edhe janë kompetentë për atë.

Ethremi thotë: “Na tregonte Ahmed b. Hanbeli, na tregonte Abdurrahman b. Mehdiu nga Malik b. Enesi, nga Ebul-Esvedi, nga Urve, që Aishja ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). Disa prej nesh e kishim bërë nijet vetëm haxhin, e disa vetëm umren, e disa edhe haxhin edhe umren. I Dërguari i Allahut e bëri nijet vetëm haxhin. Ata, të cilët e kishin bërë nijet umren kur e kryen tavafin dhe sa’jin, i hoqën ihramet. Ata të cilët e kishin bërë nijet haxhin dhe umren, nuk i hoqën ihramet, deri në ditën e parë të Bajramit.” Ahmed b. Hanbeli thotë: “Çfarë ka të çuditshme në këtë transmetim?!” Ndërkaq, kjo është pyetje e gabuar. Ethremi ka thënë: “Unë i thash: “Zuhriu nga Urve, nga Aishja, vallë a nuk dallohet?!” Ai ka thënë: “Po, edhe Hisham b. Urve.”” Hafidh Ebu Muhammed b. Hazmi thotë: “Këto dy transmetimet janë jashtëzakonisht të panjohura. Ebul-Esvedi mbi atë e transmeton një transmetim tjetër, i cili dukshëm është i refuzuar. Në të është harresë e qartë dhe pavlefshmëri, vallë si ia ka lejuar një gjë të tillë vetes ai i cili i transmeton?!” Pastaj, e ka cekë transmetimin të cilin e transmeton Buhariu nga ai, që Abdullahu, robi i liruar i Esmës, ka treguar që e ka dëgjuar Esmën, vajzën e Ebu Bekrit (r.a.) çdo herë kur ka kaluar pranë Haxhxhunit se si thoshte: “Paqja dhe mëshira e Allahut qofshin mbi të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). Ja, këtu jemi ndaluar me të. Atëherë ishim të dobët, të pafuqishëm dhe të varfër. Unë dhe motra ime Aishja, Zubejri dhe dy burra të tjerë, e bëmë nijet umren. Kur e kryem tavafin i hoqëm ihramet. Pastaj përsëri i veshëm në vigjilje të haxhit.”³⁷¹

Pastaj tha: “Ky është lëshim, të cilin e vëren secili që posedon dituri elementare mbi hadithin dhe atë për shkak të dy shpifjeve rreth të cilave nuk ka dilemë.”

E para, ai transmeton që Esmë ka thënë: “...unë dhe motra ime Aishja, e bëmë nijet umren...” Ndërkaq, të gjithë muhadithët janë të pajtimit që Aishja gjatë hyrjes në Mekke nuk e ka kryer umren. Këtë e vërteton fakti, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ia ka lejuar asaj që ta kryejë umren nga Ten’imi, pasi që e ka kryer haxhin dhe kjo ka ndodhur gjatë natës së Hasbes. Këtë e transmeton Xhabir b. Abdullahu, e këtë nga Aishja e transmetojnë shumë të besueshëm, siç është Esved b. Jezidi, Ibn Ebi Mulejke, Kasim b. Muhammedi, Urve, Tavusi dhe Muxhahidi.

E dyta, në transmetim ceket kjo: “...kur e kryem tavafin i hoqëm ihramet, pastaj në natën e haxhit e bëmë nijet haxhin.” Kjo padyshim është e pasaktë, sepse të gjithë: Xhabiri, Enes b. Maliku, Aishja dhe Ibn Abbasi transmetojnë që i kanë hequr

³⁷¹ Shënon Buhariu (3/491-492) në *Haxhi*, kapitulli: Kur i heq ihramet ai që e kryen umren dhe Muslimi (1237).

ihramet kur kanë hyrë në Mekke, e që përsëri i kanë veshur ditën e tervijes. Në mes dy ditëve të përmendura, pa dyshim është periudha prej tre ditëve.

Hadithi nuk është i refuzuar, e as i rrejshëm, ai është i besueshëm. Ebu Muhammedi mbi të është vërsulur fare nga të konceptuarit dhe të kuptuarit e vet. Esmë ka thënë që ajo dhe Aishja e kanë kryer umren dhe kjo padyshim që edhe ka ndodhur. Deklarimi i saj: “Kur e kryem tavafin, i hoqëm ihramet”, është informimi i saj mbi vetën dhe mbi ato që nuk janë bërë me menstruacione, siç ka qenë rasti me Aishen. Esmë nuk ka thënë që Aishja pasi që ka bërë tavaf, kur ka hyrë në Mekke, që mu atë ditë i ka hequr ihramet. Aishja, padyshim që e ka bërë nijet umren dhe atë nijet e ka pasur gjithnjë, derisa në Serife nuk është bërë me menstruacione. Pas kësaj, ka bërë nijet mbi umren e mbi haxhin dhe është bërë karin.

Nëse ndokush thotë: Aishja me të Dërguarin e ka bërë nijet umren, ose që ka ardhur në Mekke dhe e ka bërë nijet umren, kjo nuk do ishte gënjeshtër.

Deklarimi i Esmës: “...mandej natën e haxhit e shqiptuam telbijen...” në atë transmetim ajo nuk ka thënë që atë natë, kur kanë ardhur në Mekke, i kanë veshur ihramet siç është dashur të ishte sipas asaj që e pohon Ebu Muhammedi. Ajo me atë aludon, që i kanë veshur ihramet në vigjilje të ditës së tervijes, sepse diç e tillë nuk duhet sqaruar dhe cekur në veçanti dhe të thuhet se kjo ka qenë në vigjilje të ditës së tervijes sepse të gjithë e kanë të njohur se kur vishen ihramet. Kur përmendet të veshurit e ihrameve për haxh, menjëherë mendohet mbi atë ditë. Prandaj, nuk ka arsye që për shkak të mëdyshjes së tillë të refuzohen hadithet e transmetuesve të besueshëm.

Ebu Muhammedi thotë: “Mënyra më e mirë për dy transmetimet e përmendura nga Aishja, d.m.th. ato që i ka refuzuar, është që të komentohen dhe të thuhet që tregojnë mbi atë, që ata të cilët e kanë bërë nijet haxhin, apo haxhin dhe umren që ihramet nuk i kanë hequr, deri në ditën e parë të Bajramit, kur i kanë kryer ritualet e haxhit. Me këtë ka aluduar mbi ata të cilët me vet kishin marr hedj. Në këtë mënyrë, do të anulohet kundërthënia nga ato dy transmetime dhe ashtu të gjitha transmetimet do të jenë në përputhshmëri. Kjo për shkak të asaj, pse Zuhriu nga Urve e transmeton të kundërtën e asaj që cekë Ebul-Esvedi nga Urve. Zuhriu, padyshim, është me të mbajturit në mend më të mirë sesa Ebul-Esvedi. Jahja b. Abdurrahmani nga Aishja, mbi atë tematikë i transmeton transmetimet të cilat janë të kundërta me transmetimet e atyre me të cilët Jahja nuk mund të krahasohet, as me të mbajturit në mend, e as me besueshmëri, e as me prestigj, e as me njohjen e jetës intime të Aishes, siç është Esved b. Jezidi, Kasim b. Muhammed b. Ebu Bekri, Ebu Amr Zekvani, robi i liruar i Aishes, Amreteja, vajza e Abdurrahmanit, e cila ka jetuar me Aishen në shtëpinë e saj. Të gjithë ata jashtëzakonisht i njihnin

veçantitë dhe jetën intime të Aishes. E si atëherë, që transmetimet e tyre të mos përfillen?! Por edhe sikur të mos ishin në atë shkallë, transmetimet e tyre apo transmetimi i njërit prej tyre do të ishte e domosdoshme të pranohet, sepse në to ceken më shumë detaje sesa në transmetimin e Ebul-Esvedit dhe Jahjasë. Sipas kësaj, padituria apo harresa nuk mund të jetë argument kundër atyre të cilët kanë mbajtur në mend, janë përkujtuar dhe kanë informuar. Të gjithë ata kolosë janë të pajtimit mbi transmetimin nga Aishja, çka domethënë, që transmetimet e përmendura të Ebul-Esvedit nuk mund të vlerësohen më.”

Gjithashtu thotë: “Transmetimet e Ebul-Esvedit dhe Jahjasë janë mevkuf dhe nuk janë të lidhura, sepse ato nga ajo transmetojnë veprën e atij që ka bërë atë çfarë kanë cekur ata, duke mos e cekur që i Dërguari (s.a.v.s.), i ka urdhëruar që t’i heqin ihramet. E dëshmia nuk mund të merret nga ndokush tjetër përveç nga i Dërguarit (s.a.v.s.). Po sikur të ishte edhe e besueshme ajo që janë duke e cekur, në këtë rast është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar ata që kishin kurban (hedj) me vete, që ta ndërpresin haxhin, pas së cilës gjë, ata të cilëve u është drejtuar urdhri, ishin në dilemë. Por, sikur të mos e kishin zbatuar urdhrin e të Dërguarit, do të ishin mëkatarë. Ndërkaq, Allahu i ka ruajtur dhe i ka liruar nga mëkatet. Pas të gjitha këtyre, është kategorikisht e qartë që transmetimet e Ebul-Esvedit dhe Jahjasë aludojnë mbi ata të cilët kanë pasur me vete kurbane dhe të cilët e kanë bërë nijet haxhin dhe umren dhe që nuk i kanë hequr ihramet derisa nuk i kanë kryer të dy ritualët.” Pas kësaj e ka cekur transmetimin përmes Malikut nga Shihabi, nga Aishja me zinxhir të besueshëm të transmetuesve, në të cilin thotë: *...ai i cili ka me vete kurban le ta bëjë nijet haxhin dhe umren dhe të mos i heq ihramet derisa nuk i kryen të dy ritualët.*”³⁷²

Pas asaj thotë: “Ky transmetim siç je duke e parë, transmetohet përmes Urves nga Aishja. Në të sqarohet ajo që kemi thënë që aludohet me transmetimin e Ebul-Esvedit nga Urve dhe me transmetimin e Jahjasë nga Aishja. Në atë mënyrë, janë menjanuar të gjitha dilemat. Falënderimi i takon Allahut, Zotit të botëve.”

Nga gjërat të cilat sqarojnë që në transmetimin e Ebul Esvedit ka mangësi, është thënia e tij: “Nga Urve transmetohet që nëna e tij, tezja dhe Zubejri kanë ardhur me nijetin e kryerjes së umres dhe kur e kanë kryer tavafin janë liruar nga ihramet.” Nuk ka divergjencja rreth asaj, që ai i cili e bënë nijet umren, që nuk mund të lirohet nga ihramet, me vet tavafin derisa nuk e kryen sa’jin pas tavafit. Me atë është vërtetuar që në hadith ka mangësi, të cilën e kanë sqaruar hadithet e besueshme, të cilat i kemi cituar, për shkak të cilës në përgjithësi përfundojnë diskutimet rreth tij. E Allahu ndihmon.

³⁷² Shënon Buhariu (3/330) dhe Muslimi (1211).

* * *

Mbi përmbajtjen e transmetimit të Ebul-Esvedit nga Urve, mbi veprimet e Ebu Bekrit, Umerit, muhaxhirëve, ensarëve dhe Ibn Umerit, është përgjigjur Ibn Abbasi. Ajo përgjigje është e mjaftueshme.

Transmeton Ameshi nga Fudajl b. Amri, nga Seid b. Xhubejri, nga Ibn Abbasi, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu. Urve thotë: “Ebu Bekri dhe Umeri e kanë ndaluar haxhin e tillë.” Ibn Abbasi në atë ka thënë: “Konsideroj që kemi me qenë të shkatërruar. Unë them që ka thënë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), ndërsa ju thoni që ka thënë Ebu Bekri dhe Umeri.”³⁷³

Abdurrezaku thotë: “Na tregonte Ma’meri nga Ejjubi, që Urve i ka thënë Ibn Abbasit: “Si nuk ke frikë nga Allahu dhe e lejon haxhin temettu?!” Ibn Abbasi ka thënë: “Pyete nënën tënde, o Urejji!” Urve ka thënë: “Ebu Bekri dhe Umeri atë nuk e bënë!” Ibn Abbasi tha: “Pasha Allahun, mendoj që me atë do të ndaleni mu atëherë kur Allahu do t’ju dënojë. Unë ju flas mbi të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) e ju mua më flisni mbi Ebu Bekrin dhe Umerin?!” Urve ka thënë: “Ata janë më të ditur mbi sunnetin e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) dhe janë më konsekuent ndaj tij.”³⁷⁴

Shënon Ebu Muslim el-Kexhi³⁷⁵ nga Sulejman b. Harbi, nga Hammad b. Zejdi, nga Ejub es-Sehtijani, nga Ibn Ebu Mulejke, nga Urve b. Zubejri, që i ka thënë njërit prej as’habëve të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.): “Je duke ua urdhëruar njerëzve umren gjatë këtyre dhjetë ditëve të (dhul-hixhes), e gjatë tyre nuk ka umre?!” “Së pari mbi atë pyete nënën tënde.” Urve ka thënë: “Ebu Bekri dhe Umeri atë nuk e bënë.” Njeriu ka thënë: “Prandaj do të jeni të shkatërruar. Konsideroj që Allahu me siguri ka për t’ju dënuar. Unë ua flas fjalët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) e ju mua më flisni mbi Ebu Bekrin dhe Umerin.” Urve tha: “Ata, pasha Allahun kanë

³⁷³ Shënon Ahmedi në (1/337). Zinxhiri i transmetuesve është i dobët.

³⁷⁴ Zinxhiri është i drejtë.

³⁷⁵ Në origjinal qëndron: “Në *Sahihun* e Muslimit”. Ndërkaq, ky është gabimi të cilin e kemi përmirësuar nga Haxhi Lamtumirës (268) nga Ibn Hazmi. Ebu Muslimi i përmendur është hafidh El-Musnid, Ibrahim b. Abdullah b. Muslim el-Basri, autor i *Sunnenit*. Ka vdekur në vitin 292 të Hixhrit. Biografia e tij është e shëmtuar në veprën *El-Vafi bil vefejati* (5/43) dhe në *Tedhkiretul-huffadhi* (2/620) dhe në *Shezain-dhehebi* (2/210). Transmetuesit tjerë janë të besueshëm, e zinxhiri është i drejtë.

qenë më të ditur mbi sunnetin e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.).” Dhe njeriu heshti.

Pastaj, Muhammed b. Hazmi u përgjigj në fjalët e Urves me përgjigjën të cilën kemi për ta cekur, por kemi për ta cekur përgjigjën edhe më të bukur të shejhut tonë mbi konstatimin e përmendur.

Ebu Muhammedi thotë: “Ne do t’i themi Urves, që Ibn Abbasi ka më tepër njohuri mbi sunnetin e të Dërguarit (s.a.v.s.) edhe mbi Ebu Bekrin edhe mbi Umerin, sesa ti. Ata për te janë më të dashur se ti. Në atë, nuk dyshon asnjë muslimanë. Aishja (r.a.) është më e ditur dhe më e sinqertë sesa ti.” Pastaj e ceki transmetimin përmes Thevriut nga Ebu Is’hak es-Sebij, nga Abdullahu, që Aishja e ka pyetur: “Kush është i ngarkuar me haxhin?” Ata thanë: “Ibn Abbasi.” Ajo tha: “Ai ka njohuri më të madhe mbi haxhin.” Ebu Muhammedi thotë: “Edhe përkundër asaj që nga ajo transmetohet e kundërta e asaj që ka thënë Urve dhe ai i cili është më i mirë, më i dalluar, më i ditur, më i besueshëm dhe më i sinqertë sesa Urve.”

Pastaj, ka cekur transmetimin përmes Bezzarit nga El-Eshexhxi, nga Abdullah b. Idriz el-Evdi, nga Lejthi, nga Ata’ dhe nga Tavusi, nga Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.), Ebu Bekri dhe Umeri e kanë kryer haxhin temettu. I pari që e ka ndaluar atë ka qenë Muaviu.

Përmes Abdurrezakut nga Thevriu, nga Lejthi, nga Tavusi, nga Ibn Abbasi transmetohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temettu dhe që Ebu Bekri atë e ka bërë përherë deri në vdekje, ashtu si edhe Umeri, e Uthmani. I pari që e ka ndaluar atë është Muaviu.³⁷⁶

Këtë transmetim të Ibn Abbasit e shënon Ahmedi në *Musned*, ashtu si edhe Tirmidhiu. Ai konsideron që transmetimi është i mirë.³⁷⁷

Shënon Abdurrezaku dhe thotë: “Na tregonte Ma’meri nga Ibn Tavusi, nga babai i tij dhe ka thënë: “Ubejj b. Ka’bi dhe Ebu Musa i kanë thënë Umer b. Hattabit: ‘Vallë a nuk ke për t’u ngritur t’ua sqarosh njerëzve statusin e temettuit?!’ Umeri ka thënë: ‘Vallë, a ka mbetur ndokush, e që nuk e ka kuptuar atë. Sa më përket mua unë jam duke e kryer.’”

Shënon Ali b. Abdul-Aziz el-Begavi dhe thotë: “Na tregonte Haxhxhaxh b. El-Minhali dhe thoshte: ‘Na tregonte Hamad b. Seleme nga Hammad b. Ebi Sulejmani

³⁷⁶ Haxhxhetul-veda (269).

³⁷⁷ Shënon Ahmedi (1/292, 313, 314) dhe Tirmidhiu (822) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi temettu. Zinxhiri është i dobët për shkak të Lejthit b. Ebu Selejme të cilin e konsiderojnë si transmetues të dobët.

apo Humejdi nga Hasani, që Umeri ka dashur t'i merrte të hyrat e Ka'bes, duke u arsyetuar që Ka'bja nuk ka nevojë për atë pasuri, pastaj ka dashur t'ua ndalonte Jemenasve ngjyrosjen me urinë dhe haxhin temettu. Ubej b. Ka'bi thotë: "I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe as'habët ato të hyra nuk i merrnin edhe pse kishin nevojë për to, prandaj mos i merr as ti. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij i bartnin rrobat Jemenase dhe nuk i ndalonin ato, përkundër asaj që e dinin që ngjyroseshin me ndihmën e urinës. E kryem haxhin temettu me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe Allahu nuk ka shpallur që ai është i ndaluar."³⁷⁸

Tani më e kemi cekur deklaratën e Umerit: "Sikur ta kryeja umren në mes të vitit, e pastaj ta bëja haxhin, do ta kisha bërë haxhin temettu. Sikur t'i kryeja pesëdhjetë haxhe, përsëri do ta kryeja atë temettu." E shënon Hammad b. Seleme nga Kajsi dhe Tavusi nga Ibn Abbasi, nga Umer b. Hattabi që ka thënë: "Sikur gjatë vitit të kryeja dy umre, e pastaj haxhin, do ta kryeja, përsëri haxhin dhe umren." Transmeton Thevriu nga Seleme b. Kuhejli, nga Tavusi, nga Ibn Abbasi, nga Umer b. Hattabi, që ka thënë:

"Sikur t'i kryeja dy umre, e pastaj haxhin, do ta bëja temettun."

Transmetohet nga Hisham b. Huxhejri³⁷⁹ dhe Lejthi, nga Tavusi, nga Ibn Abbasi, që ka thënë: "Atë që pohojnë ata, se Umeri e ka ndaluar haxhin temettu, është e pabazë, sepse vetë unë e kam dëgjuar kur ka thënë: "Sikur ta bëja umren, e pastaj haxhin, do ta kryeja temettun."" Ibn Abbasi ka thënë: "Kaq dhe kaq herë, sepse njeriu nuk do ta kryej haxhin plotësisht derisa nuk e kryen haxhin temettu."³⁸⁰

Përgjigja të cilën e ka cekur Ibn Tejmije aludon mbi atë që Umeri (r.a.) absolutisht nuk e ka ndaluar haxhin temettu, por e ka thënë vetëm atë që më e tërësishme dhe më i mirë për haxhet tuaja dhe umret është që t'i ndani ato. Domethënë, Umeri u ka treguar mbi atë vetëm që është më e mirë, d.m.th. që të kryhet ndaras secili nga dy ritualet me udhëtime të veçanta nga vendqëndrimi. Dhe lloji i tillë i haxhit është më i mirë sesa ai kiran dhe ifrad me udhëtim tjetër. Mbi atë, janë deklaruar qartë: Ahmedi, Ebu Hanife, Maliku, Shafiu, Allahu i mëshiroftë si dhe të tjerët. Atë lloj të ifradit e kanë kryer edhe Ebu Bekri dhe Umeri, si dhe në të njëjtën kohë atë ua rekomandonin njerëzve.³⁸¹ Ashtu i kryente edhe Aliu (r.a.).

³⁷⁸ Haxhxhetul-veda (270). Transmetuesit janë të besueshëm.

³⁷⁹ Në ekzemplarin e botuar qëndron Muhammed, e në veprën Haxhxhetul-veda: Muxhir. Të dytë janë të gabuar.

³⁸⁰ Haxhxhetul-veda (271).

³⁸¹ Mbi llojin e tillë të haxhit është deklaruar qartë edhe Uthmani në transmetimin të cilin e shënon Ahmedi në (1/92). Në atë transmetim qëndron që Abdullah b. Zubejri ka thënë: "Pasha Allahun, ishim me Uthmanin në Xhufa dhe me të ishin edhe disa vetë nga Shami. Në mesin e tyre ishte edhe

Umeri dhe Aliu (r.a.) fjalët e të Lartsuarit: [وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ {البقرة: 196}] **“E kryeni haxhin dhe umren për hir të Allahut...”** [El-Bekare: 196] i kanë komentuar që plotësimi i tyre është, që për secilin prej tyre të bëhet nijet nga oborri i shtëpisë së vet. I Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë Aishes: ((أَجْرُكَ عَلَى قَدْرِ نَصَبِكَ)) **“Shpërblimi yt do të matet sipas mundit tënd.”**³⁸²

Dhe nëse haxhiu pas kryerjes së haxhit kthehet në vendqëndrimin e vet, pastaj aty e bënë nijet dhe e kryen umren, para muajve të haxhit dhe mbetet aty derisa nuk e kryen haxhin apo nuk e kryen umren gjatë muajve të haxhit dhe kthehet në shtëpi, e pastaj përsëri niset për në haxh, në atë rast do të konsiderohej, që secilin nga dy ritualet i ka kryer nga shtëpia e vet dhe në atë mënyrë i ka përmbushur ato. Dhe kjo mënyrë padyshim është më e mirë.

Habib b. Esleme el-Fikri. Uthmani atëherë ka thënë: pasi që kanë përmendur kryerjen e umres para haxhit, që më së miri është për haxh dhe umre, që umra të mos bëhet gjatë muajve të haxhit, dhe që është më mirë të kryhet pas haxhit të kryer, që ta vizitonin Ka'ben dy herë, kur Allahu tani e ka mundësuar atë. Në atë kohë, Aliu b. Ebi Talibi ishte në Batnul-Vade dhe i ushqyer devetë e veta. Kur e ka dëgjuar atë çfarë ka thënë Uthmani, ka ardhur tek ai dhe ka thënë: “Je inkurajuar me sunnetin të cilin e ka urdhëruar i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe me lehtësimin të cilin ua lejoi njerëzve në Librin e Vet. A dëshiron që t’ua vështirosësh njerëzve dhe t’ua ndalosh atë, e në mesin e tyre ka të sëmurë dhe nga vende të largëta, të cilët dëshirojnë ta kryejnë haxhin dhe umrën së bashku?! Uthmani (r.a.) atëherë iu drejtua njerëzve dhe pyeti: “A e kam ndaluar unë atë. Unë nuk e kam ndaluar atë. Ky ishte vetëm mendimi im që e kam paraqitur. Andaj, kush dëshiron ta pranojë atë le ta pranojë, e kush nuk dëshiron, le ta lë atë.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Atë e shënon Ali Taberi (2/207). Atë e cekë edhe Sujuti në Ed-Durul-mensur (1/208) duke ia përshkruar atë edhe Vekiut. Atë e shënon edhe ibn Shejbe, Abd b. Humejd, Ibn Mundhir, Ibn Ebi Hatim, Nahasi në Nasibun ee vet, Hakimi dhe thotë që është i besueshëm, Bejhekiu në *Sunnenin* e vet. Shënon Ibn Kethiri nga Abdurrezaku dhe thotë: “Na ka informuar Ma’meri nga Zuhriu dhe ka thënë: “Deri te ne ka depërtuar që Umeri ka thënë mbi fjalët e të Lartsuarit:... dhe plotësoni haxhin dhe umren për shkak të Allahut...” e plotësimi i tyre është duke e kryer çdo ritual veç e veç dhe që umra të mos kryhet gjatë muajve të haxhit.”

³⁸² Shënon Buhariu (9/486-487) në *Umre*, kapitulli: Shpërblimi për umren do të vlerësohet sipas (mundit) përpjekjes, dhe Muslimi (1211, 126) në *Haxhi*, kapitulli: Llojet e ihramit në versionin: “... por shpërblimi do të jetë në përputhshmëri me shpenzimet e tua apo përpjekjet...” Shënojnë Darekutni dhe hakimi përmes Hishamit nga Ibn Avn nga Ibrahimit nga Esvedi nga Aishja në versionin vijues: “Ti do kesh shpërblimin në përputhshmëri me përpjekjet dhe shpenzimet e tua.” Atë e shënon edhe përmes Sufjan Thevriut nga Mensuri nga Ibrahimit nga Esvedi nga Aishja. Mensuri nga Ibrahimit nga Esvedi nga Aishja, që për umren e saj i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Shpërblimi yt për umrën tënde do të jetë proporcionalisht me shpenzimin tënd.” Kjo domethënë: që sevapi për ibadet shtohet duke e shtuar përpjekjen dhe shpenzimet për kryerjen e tij. Nën përpjekjen mendohet mbi përpjekjen e cila është e lejuar me sheriat, e gjithashtu edhe për shpenzimet. Kështu e cek Neveviu.

Kjo është mënyra, të cilën Umeri ua ka zgjedhur njerëzve dhe ata të cilët kanë gabuar, prej tyre kanë menduar se ai ua ka ndaluar temettunë. Derisa të tjerët këtë ndalesë të tij e kanë kuptuar si ndalesë e ndërprerjes së haxhit me umre, të tretët e kanë kuptuar si mospërfillja e më pak të rëndësishmes për shkak të asaj më të rëndësishmes, d.m.th. mospërfillja e temettus për shkak të ifradit. Derisa disa opononin me transmetime që e ndalonin atë me transmetime që e rekomandonin atë, mbi çfarë tani më kemi folur. Disa, transmetimet e Umerit i kuptonin si edhe transmetimet e tjera të tij, që transmetohen mbi çështjet e tjera. Disa, konsiderojnë që transmetimet e Umerit mbi ndalesën janë mendimi i vjetër i Umerit, të cilin në fund të jetës së tij e ka mohuar, sikurse Muhammed b. Hazmi. Disa, ndalesën e Umerit e konsiderojnë ixhtihad të tij, sepse nuk kishte dëshirë që haxhinjtë të kenë marrëdhënie seksuale me gratë e tyre në bartëset në të cilat kalëronin mbi devetë.

Ebu Hanife transmeton nga Hammadi, nga Ibrahim, nga Nehaiu, nga Esved b. Jezidi, që ka thënë: “Derisa ishim duke qëndruar në këmbë me Umer b. Hattabin në ‘Arafat, pak para ditës së ‘Arafatit, erdhi një njeri i krehur, i cili pas vete linte gjurmë të parfumit. Umeri e pyeti atë: “A je ti muhrim (haxhi)?” Ai tha: “Jam”. Umeri tha: “Pamja jote nuk e tregon atë, sepse haxhiu është i pakrehur, flokëshprishur dhe nuk i vjen era parfum?!” Ai tha: “Kam ardhur ta kryej temettun, e me mua është gruaja ime. Ja pikërisht sot i vesha ihramet.” Umeri atëherë tha: “Mos bëni këto ditë temettu sepse sikur t’ua lejoja këtë, do të kishit marrëdhënie me to, d.m.th., me gratë nëpër bartëse, e pastaj do të shkonit me to për ta kryer haxhin.”³⁸³ Ky transmetim është i qartë që kjo ndalesë ka qenë produkt i ixhtihadit të Umerit.

Ibn Hazmi ka thënë: “E çfarë sikur edhe të ndodhte ajo. I Dërguari (s.a.v.s.) para se të veshte ihramet kishte marrëdhënie me gratë e veta, në mëngjes i vishte ato. Nuk ka dilemë rreth asaj që marrëdhënia është e lejuar para veshjes së ihrameve, madje edhe nëse kjo ndodhë më herët, sa qel e mbyll sytë.” Allahu më së miri e di.

* * *

Ata, të cilët e ndalojnë ndërprerjen e haxhit me umren, qëndrimin e vet e argumentojnë edhe në dy mënyra. Kemi për ta cekur dhe për ta sqaruar dobësinë e tyre.

³⁸³ Haxhxhetul veda’ (272). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Ngjashëm shënohet edhe në (1/50) dhe në *Sahihun* e Muslimit (1222).

Mënyra e parë, kanë thënë: “Nëse as’habët dhe të pastajmit janë ndarë rreth lejimit të ndërprerjes së haxhit me umren, atëherë, syçeltësia na ngarkon që kjo të ndalohej për shkak të mbrojtjes së ritualit nga ajo që nuk është e lejuar në të shumica apo madje te të gjithë dijetarët.

Mënyra e dytë: I Dërguari (s.a.v.s.) ua urdhëroi atë për t’ua sqaruar që është e lejuar kryerja e umres edhe gjatë muajve të haxhit, sepse njerëzit në xhahilijet konsideronin që umra në muajt e haxhit është e ndaluar. Ata thoshin: “Kur plagët mbi shpinat e deveve përtërihen, kur gjurma e tyre zhduket dhe kur hynë muaji Sefer, është e lejuar kryerja e umres për atë i cili dëshiron ta kryej.” Atëherë, i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar që ta ndërpresin haxhin, që t’ua sqaronte që e kanë të lejuar kryerjen e umres edhe gjatë muajve të haxhit.

Të dy këto mënyra janë të parregullta.

Sa i përket mënyrës së parë: kujdesi është i nevojshëm dhe i urdhëruar kur diç nuk sqarohet me sunnet. Ndërkaq, kur sqarohet me sunnet, atëherë kujdesi është pasimi i sunnetit, e mospërfillja e asaj që është në kundërshtim me të. Nëse lënia e sunnetit për shkak të divergjencës është kujdes, atëherë mospërfillja e asaj që është në kundërshtim me të është kujdesi më i madh. Ekzistojnë dy lloje të kujdesit: kujdesi për shkak të shmangies dhe dilemave në mes dijetarëve dhe kujdesi i shmangies së të vepruarit të asaj që është në kundërshtim me sunnetin. Është i dukshëm preferimi i një llojit mbi tjetrin.

Gjithashtu, këtu kujdesi është i përjashtuar, d.m.th. i pamundur. Dijetarët mbi çështjen e ndërprerjes së haxhit me umren i kanë tri mendime;

Mendimi i parë: konsideron që ajo është e ndaluar;

Mendimi i dytë: që kjo është vaxhib, këtë mendim e mbështesin disa dijetarë të mëhershëm dhe të mëvonshëm islamë;

Si mund të jetë njeriu këtu i kujdesshëm kur nuk dihet se cilit mendim duhet t’i shmangemi: a t’i shmangemi asaj që e ndalon atë, apo asaj që e obligon atë. Nëse kjo është e pamundur, atëherë opsioni i vetëm që na mbetet është kujdesi që të mos veprohet në kundërshtim me sunnetin.

* * *

Mënyra e dytë mund të përgënjeshtrohet në mënyra të ndryshme:

Mënyra e parë: I Dërguari (s.a.v.s.) para asaj i ka kryer tri umre gjatë muajve të haxhit, d.m.th. në muajin dhul-ka'de, siç e kemi cekur atë tani. Dhul-Ka'de është muaji i mesëm i haxhit, e si mund të pranohet që as'habët kanë kuptuar që është e lejuar kryerja e umres gjatë muajve të haxhit pikërisht pas urdhrit të të Dërguarit (s.a.v.s.) për ndërprerjen e haxhit për shkak të umres, e atë ai tani më umren e kishte bërë tre herë para kësaj?!

Mënyra e dytë: në dy *Sahihët* është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) te mikati ju ka thënë as'habëve:

((مَنْ شَاءَ أَنْ يُهْلَ بِعُمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ ، وَمَنْ شَاءَ أَنْ يُهْلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ))

*“Kush dëshiron ta bëjë nijet umren - le ta bëjë nijet, e kush dëshiron ta bëjë nijet haxhin - le ta bëjë nijet, e kush dëshiron t'i bëjë nijet të dyjat - le t'i bëjë nijet të dyjat.”*³⁸⁴

Në atë mënyrë, menjëherë te mikati ju ka sqaruar që është e lejuar kryerja e umres gjatë muajve të haxhit. Shumica e muslimanëve ishte prezent aty. Atëherë, si ta kuptojnë atë se ajo është e lejuar pikërisht atëherë kur u është urdhëruar që ta ndërpresin nijetin e haxhit me umren?! Pasha Allahun, nëse për atë leje atëherë nuk kanë ditur, rrjedh që është më se e domosdoshme që të mos e kuptojnë atë as te urdhëresa për ndërprerjen e haxhit.

Mënyra e tretë: I Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar ata të cilët me vete nuk kanë pasur hedj, që të liroheshin nga ihramet, e ata që kishin hedj me vete, të mbeteshin në ihrame derisa nuk i therin kurbanët. Në atë mënyrë, i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë dallim në mes haxhinjëve, çka tregon se marrja me vete e kurbanit ka qenë pengesë për lirimin nga ihramet, e jo të veshurit e tyre të parë të thjeshtë. Shkaku ligjor i dispozitës të cilin e cekim, ka të bëjë me të gjithë haxhinjtë. Ndërkaq, i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë që vetëm kurbanit të ndikojë direkt në lirimin nga ihramet, d.m.th., i ka vënë në lidhje kauzale, e jo diç tjetër.

Mënyra e katërt: Nëse pranohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka pasur për qëllim të vepronte në kundërshtim me praktikën e mushrikëve gjatë kryerjes së atij rituali, atëherë kjo është argument që ndërprerja e haxhit me umren është më e mirë pikërisht për këtë shkak. Nëse atë ua ka urdhëruar vetëm për këtë shkak, d.m.th. që t'i kryejnë ato rituale ndryshe nga mushrikët, atëherë, ky është argument që ndërprerja e haxhit me umren është urdhëruar deri në Ditën e Gjykimit, është njësoj se a është obligim apo vetëm e dëshiruar (e pëlqyer), sepse ritualet që i bënte i Dërguari (s.a.v.s.) dhe që ia ka urdhëruar ummetit të vet, janë në formë më të

³⁸⁴ Verifikimi i tij është përmendur më herët.

ndryshme se ato që i kryenin mushrikët, kjo mbetet urdhër deri në Ditën e Gjykimit, është njësoj, qenë ato të obliguara (vaxhib) apo të pëlqyera (mustehab).

Mushrikët niseshin nga 'Arafati para perëndimit të diellit, e nga Muzdelife nuk shkonin derisa nuk lindte dielli. Ata thoshin: "Ndriçohu Sebir"³⁸⁵ që të mund të nisemi."³⁸⁶

I Dërguari (s.a.v.s.) ka vepruar të kundërtën dhe ka thënë: *"Praktika jonë dallohet nga praktika e mushrikëve. Dhe ne nuk do të nisemi nga 'Arafati para se të perëndon dielli."*

Ky dallim nga mushrikët e ka statusin e ruknit, sikur që konsideron Maliku ose statusin e vaxhibit, moszbatimi i të cilit pas vete tërheq sanksionin - kefaret të manifestuar në kurbanin, sikur që është mendimi i Ahmedit, Ebu Hanifes, sipas një mendimi të Shafiut, apo sunnetit sipas mendimit të dytë të Shafiut.

Nisja nga Muzdelife para lindjes së diellit është sunnet, te të gjithë dijetarët. Gjithashtu, kurejshitet nuk qëndronin në 'Arafat, por niseshin nga Muzdelife, prandaj, i Dërguari (s.a.v.s.) veproi të kundërtën. Qëndronte në 'Arafat dhe nisej nga ai. Mbi atë është shpallur ajeti vijues:

{ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ} [البقرة: 199]

"Pastaj zdirgjuni andej kah zdirgjen njerëzit..." [El-Bekare: 199]

Ky lloj i mosidentifikimit është rukni i haxhit te të gjithë dijetarët islam. Gjërat sipas të cilave nuk identifikohemi me mushrikët mund të kenë statusin e vaxhibit ose të mustehabit. Ato nuk mund të jenë mekruh, e si atëherë të jenë haram?! Atëherë, si është e mundur që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar as'habët që t'i kryejnë ritualet me të cilat nuk do të identifikoheshin me mushrikët dhe që ato rituale të cilat ua ka ndaluar të jenë më të mira se ato që ua ka urdhëruar. Apo si është e mundur të thuhet: kush e kryen haxhin, si e kryejnë mushrikët dhe nuk e kryen umren, haxhi i tij do të jetë më i mirë se haxhi të cilin e kanë kryer muhaxhirët dhe ensarët sipas urdhrit të Resulullahut (s.a.v.s.)?!

³⁸⁵ Sebir është kodra e njohur në anën e majtë të rrugës kah Medina. Kjo është kodra më e madhe e Mekës. Është quajtur me atë emër sipas një njeriu nga fisi Huzejl, i cili quhej Sebir dhe i cili është varrosur në të.

³⁸⁶ Shënon Buhariu (3/424), Tirmidhiu (896), Ibn Maxhe (3022), Nesaiu (5/265), darimi (2/59-60) dhe Ahmedi (1/39, 42, 50, 54) nga Umer b. Mejmoni që ka thënë: "Isha prezent me Umerin kur e fali sabahun në Muzdelife. U ngrit dhe tha: "Mushrikët nuk do të lëviznin nga Muzdelife derisa dielli nuk do të kishte lindur. Ata thoshin: "Është ndriçuar Sebiri", andaj i Dërguari veproi të kundërtën dhe u nis para lindjes së diellit."

Mënyra e pestë: Në dy *Sahihët* është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((دَخَلَتِ الْعُمْرَةَ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ)) . وَقِيلَ لَهُ : عُمْرَتُنَا هَذِهِ لِعَامِنَا هَذَا ، أَمْ لِلْأَبَدِ ؟ فَقَالَ : ((لا ، بَلْ لِلْأَبَدِ ، دَخَلَتِ الْعُمْرَةَ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ))

“Umra është bërë e involvuar në haxh deri në Ditën e Gjykimit (umra kryhet me haxh)”. Atëherë i është thënë: “Kjo umra e jonë, vallë, a vlen ajo vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?” Ai ka thënë: “Përgjithmonë, umra ka involvuar në haxh deri në Ditën e Gjykimit.”³⁸⁷

Ata, pra, kanë pyetur mbi ndërprerjen e haxhit me umren, sikur që kjo shihet me eksplikitet në transmetimin tjetër të cilin e transmeton Xhabiri. Në të në mes tjerash thuhet:

حتى إذا كان آخر طوافه على المروة ، قال : ((لو استقبلتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ ، لَمْ أَسُقِ الْهَدْيَ ، وَلَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ ، فَلْيُحِلِّ ، وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً)) ، فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ أَلْعَامِنَا هَذَا ، أَمْ لِلْأَبَدِ ؟ فَشَبَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعَهُ وَاحِدَةً فِي الْأُخْرَى ، وَقَالَ : ((دَخَلَتِ الْعُمْرَةُ فِي الْحَجِّ مَرَّتَيْنِ ، لَا بَلْ لِلْأَبَدِ الْأَبَدِ))

“... dhe kur e kryente rrethin e fundit të sa’jit, në Merve ka thënë: ‘Sikur ta përjetoja përsëri atë që më ka kaluar, nuk do ta merrja hedhin me vete dhe do ta kisha kryer umren. Ai i cili prej jush nuk ka kurban me vete, le t’i heq ihramet dhe le ta bëjë nijet atë si umren.’ Atëherë Suraka b. Maliku u ngrit dhe pyeti: “O i Dërguar i Allahut, a është kjo vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?” I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i gërshetoi gishtërinjtë e vet dhe tha: “Umra është përbërë në dy herë. Jo, por përgjithmonë?!” Në versionin tjetër thuhet: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka ardhur në Mekke, në mëngjes, pasi që kanë kaluar katër ditë të dhulhixhes. Na urdhëroi që t’i heqim ihramet. Ne thamë: ‘Deri në ‘Arafat i kemi vetëm pesë ditë, e ai na urdhëron që të takohemi me gratë tona. Vallë a do të nisemi në ‘Arafat, duke rrjedhë sperma nga organet tona gjentiale?!’ Pastaj e ka cekur hadithin në të cilin në mes tjerash, qëndron që Suraka b. Maliku ka pyetur: ‘A është kjo vetëm për këtë vit apo përgjithmonë?! Ai ka thënë: “Përgjithmonë!”’³⁸⁸

Në *Sahihun* e Buhariut shënohet që Suraka e ka pyetur të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.): “O i Dërguar i Allahut (s.a.v.s.), a është kjo veçanërisht për ju?” Ai u përgjigj: “Jo, por kjo është përgjithmonë.”³⁸⁹ Me këtë, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka publikuar që umra me të cilën është ndërprerë haxhi është urdhër i përjetshëm dhe

³⁸⁷ Verifikimi tani është i përmendur.

³⁸⁸ Shënon Muslimi (1216).

³⁸⁹ Shënon Buhariu (3/485) në *Umre*, kapitulli: Kryerja e umres pas haxhit pa kurban, si edhe (13/187) në *Dëshirat*, kapitulli: Sikur ta përjetoja atë që ka kaluar... Në ekzemplarin e botuar qëndron: “za et” në vend të “përjetësisht”, çka është e gabuar.

që umra ka involvuar në haxhin deri në Ditën e Gjykimit. Nga kjo gjithashtu, shihet që umra temettu është një pjesë e haxhit.

Disa nuk pranojnë që fjalët "...jo, por përgjithmonë..." të pranohen si argument për dy arsye:

Arsyeja e parë: për shkak të asaj që ato nuk aludojnë në anulimin e farzit vetëm atë vit, por përgjithmonë. Ndërkaq, ai konstatim është i papranueshëm, sepse sikur të dëshirohej të thuhej kjo, atëherë nuk do të thuhej përgjithmonë. Kjo fjalë nuk ka të bëjë vetëm me një grup të caktuar por me të gjithë muslimanët. I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: *"Umra ka hyrë në haxh gjithnjë deri në Ditën e Gjykimit."* "Sikur ata ta dëshironin me atë pyetje përsëritjen e obligueshmërisë, nuk do të ishin përkufizuar për pyetjen vetëm mbi umren, por do të kishin pyetur edhe për haxhin. Ata kanë thënë: "Kjo umra jonë, a është vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?" E sikur të kishin dëshiruar përsëritjen e obligueshmërisë për çdo vit, do të kishin thënë siç e kanë pyetur edhe për haxh: "Kjo umra jonë a është vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?" "A është ky obligim për çdo vit, o i Dërguar i Allahut?" I Dërguari (s.a.v.s.) do t'u ishte përgjigjur, gjithashtu, sikur që u është përgjigjur edhe në pyetjen për haxhin: "Mos më pyetni mbi atë mbi çka nuk ju flas, sepse sikur të kisha thënë përgjigje pozitive, atëherë ai do të ishte i obliguar për çdo vit." Pastaj, ata i thanë: "A është kjo specifitet për ty, o i Dërguar i Allahut?!" Ai u përgjigj: "Jo, por përgjithmonë." Kjo pyetje dhe ajo përgjigje janë të qarta, që kjo nuk ka qenë njëra nga specifikat e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.).

Arsyeja e dytë, me atë vetëm është dashur të tregohet mbi lejueshmërinë e kryerjes së umres gjatë muajve të haxhit. Ndërkaq, ky konstatim është më i papranueshëm sesa i pari. Pyetësi e ka pyetur të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) mbi umren me të cilën ndërpritet haxhi, e jo mbi lejen për kryerjen e umres gjatë muajve të haxhit, sepse ai mbi atë ka qenë i pyetur pasi që ua ka urdhëruar atyre që nuk kanë hedj me vete, që ta ndërpresin haxhin. Atëherë, Suraka e pyeti: "A është kjo vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?!" Dhe i Dërguari (s.a.v.s.) i është përgjigjur në atë mbi çfarë e ka pyetur, e jo mbi atë çfarë nuk e ka pyetur. Në fjalët e tij: "Umra ka involvuar në haxh deri në Ditën e Gjykimit", të cilat i ka shqiptuar pasi që i ka urdhëruar që të liroheshin nga ihramet ata që me vete nuk kishin marr hedj, është sqarim i qartë që ky urdhër vlen deri në Ditën e Gjykimit. Sipas kësaj, me këtë është zhvlerësuar pohimi, që kjo ka qenë specifike. Allahu na ndihmoftë.

Shkaku i gjashtë: të cilin e kemi cekur, nuk gjendet në hadith, e as nuk aludohet mbi atë. Sipas kësaj, nëse kjo është e papranueshme, atëherë është i papranueshëm oponimi me të. Ndërkaq, nëse është e drejtë, atëherë, ai me asgjë absolutisht nuk obligon që të specifikohet vetëm mbi as'habët. Nëse pranohet që është e drejtë, atëherë kjo kërkon që përherë dhe në mënyrë konstante të argumentohet me të.

Sikur që është i obliguar vrapimi gjatë tre rrathëve të parë të tavafit, që me atë mushrikëve t'u tregohej fuqia e të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe fuqia e as'habëve dhe kjo urdhëresë është konstante deri në Ditën e Gjykimit. Në bazë të kësaj, atëherë në asnjë mënyrë nuk mund të pranohet dhe të thuhet, duke e pasur parasysh shkakun e përmendur, që urdhëresa ka pas të bëjë vetëm me as'habët.

Shkaku i shtatë: kur as'habëve nuk u mjaftuan tre vjet, gjatë të cilëve, me të Dërguarin (s.a.v.s.) gjatë muajve të haxhit e kryenin umren, që ta kuptonin që gjatë atyre muajve e kishin të lejuar ta kryenin umren, si edhe leja e tij te mikati që ta kryejnë atë gjatë atyre muajve, kur i urdhëroi ata që ta ndërpresin haxhin dhe ta kryejnë umren, atëherë, atyre që erdhën pas tyre është më me rëndësi që të mos kënaqen me atë dhe ta ndërpresin umren për shkak të haxhit, duke e pasuar në atë të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij. Përveç që të thuhet, se neve na mjafton ajo edhe pse për as'habët nuk ishte e mjaftueshme dhe neve nuk na duhet leja siç u duhej atyre. Ndërkaq, kjo është padituri dhe mashtrim i dukshëm, mbështetemi tek Allahu nga kjo.

Shkaku i tetë: nuk mund të pranohet që i Dërguari (s.a.v.s.) t'ua urdhërojë as'habëve ndërprerjen e haxhit, nëse kjo është e ndaluar, vetëm për t'i mësuar ata në atë mënyrë mbi diç që është e lejuar (muhab) dhe nëse ky muhab mund të mësohet pa bërë haram, në mënyrë më të qartë dhe më të lehtë dhe me më pak shpenzime.

Nëse ndokush thotë që ndërprerja e haxhit, nuk ka qenë haram (e ndaluar) kur i Dërguari (s.a.v.s.) na ka urdhëruar atë. Përgjigja ka me qenë, që ajo atëherë ka qenë ose vaxhib ose mustehab. Secilin nga këto mendime e mbështet ndonjëri prej dijetarëve. Ata që e kanë ndaluar atë, pasi që ka qenë vaxhib ose mustehab, është e domosdoshme për të pyetur se cili është ai tekst ose konsensusi që e ka ngritur atë vaxhib apo mustehab?! Është i domosdoshëm parashtrimi i kësaj pyetjeje.

Shkaku i nëntë: I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: *“Sikur ta përjetoja përsëri atë që më ka kaluar, nuk do të kisha marr më kurban me vete dhe do ta kisha bërë umren.”* Të besuarit, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka marr dituri të re mbi atë që është e lejuar kryerja e umres gjatë muajve të haxhit, andaj për atë shkak i dhimbsej ajo që ka kaluar?! Është absurditeti më i madh.

Shkaku i dhjetë: I Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që ta ndërpresin haxhin atyre që e kishin bërë nijet ifradin dhe kiranin dhe që nuk kishin marr kurbanin me vete. Ndërkaq, është e njohur, që ai i cili e kryen kiranin e kryen edhe umren së bashku me haxhin, gjatë muajve të haxhit, e si atëherë që i Dërguari (s.a.v.s.) të urdhërojë atë që ta ndërpresë haxhin e vet kiran për shkak të umres, për t'ia sqaruar atij që është e lejuar kryerja e umres gjatë muajve të haxhit, e tani më, në atë kohë e kishte kryer atë dhe ia kishte bashkëngjitur haxhin?!

Shkaku i njëmbëdhjetë: ndërprerja e haxhit për shkak të umres është mbi bazat themelore të analogjisë dhe nuk bie ndesh me to. Madje nëse mbi atë nuk ka e as nuk do të kishte tekst, analogjia do ta kërkonte, që kjo të lejohej. Atëherë, teksti edhe nëse do të kishte ardhur vetëm do të ishte pajtuar me analogjinë. Këtë e konsideron Shejhul-islami. Ai konsideron, nëse muhrimi obligohet më tepër se që është obliguar, që kjo të ishte e lejuar te të gjithë dijetarët. Sipas kësaj, nëse do ta bënte nijet umren, pastaj nijetit të umres t'ia shtonte nijetin e haxhit, pa kurrfarë dileme kjo do të ishte e lejuar. Nëse do ta bënte nijet haxhin, e pastaj ta bënte nijet umren, te shumica e dijetarëve islamë kjo nuk do të ishte e lejuar, ky është qëndrimi i Malikut, Ahmedit dhe sipas mendimit të tyre oficial. Ndërkaq, Ebu Hanife atë e lejon sipas mendimit themelor të tij, që ai i cili e kryen haxhin kiran i bënë dy tavafe dhe dy sa'je. Dhe ky transmetim është analogji edhe nga Ahmedi mbi çështjen e karinit. Dhe ai e mbështetë mendimin, që bëhen dy tavafe dhe dy sa'je. Andaj, nëse ajo është ashtu, ai i cili e bënë nijet haxhin është i obliguar ta kryejë vetëm haxhin.

E nëse atë e transformon në temettu, atëherë, është i obliguar ta kryej edhe haxhin edhe umren. Sipas kësaj, me ndërprerje ka më tepër obligime, sesa që ka pasur në start, e kjo është e lejuar. Nëse diç është më mirë, atëherë ajo është mustehab. Ndërkaq, kjo është e paqartë për atë i cili mendon që ai e ka ndërprerë haxhin për shkak të umres. Ndërkaq, kjo nuk është ajo, sepse sikur të kishte dëshiruar ta ndërpriste haxhin dhe ta kryente umren, atëherë rreth kësaj ndalese nuk do të kishte pasur dilemë. Ndërprerja e haxhit është e lejuar vetëm për atë që e ka për qëllim kryerjen e umres pas haxhit. Ai i cili e bënë nijet haxhin temettu, që nga momenti kur e bënë nijet umren, e nënkupton edhe haxhin, sikur që i Dërguari (s.a.v.s.) atë edhe e ka vërtetuar kur ka thënë: “Umra ka involvuar në çdo gjë, deri në Ditën e Gjykimit.” Për shkak të asaj, ai i cili e kryen temettun, e ka të lejuar të agjërojë tre ditë prej asaj dite që e bënë nijet umren. Kjo vërteton që ai, që nga ai moment konsiderohet që është duke e kryer haxhin. Sa i përket ihrameve të tij të haxhit, pas asaj, kjo është e njëjtë me atë, sikur xhunubi kur fillon me avdes, e pastaj lahet. “Ashtu bënte i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur donte të lahej nga xhunubllëku.” Kur kanë dashur ta lanin vajzën e tij, grave të veta u ka thënë: “Filloni me ekstremitetet e saja të djathta dhe gjymtyrët e avdesit.”³⁹⁰ Domethënë, që gjymtyrët e avdesit ia kanë larë pas larjes së tërësishme të saj.

Nëse thuhet se kjo është e papranueshme për tre arsye:

Arsyeja e parë: ndërprerja pas vete e tërheq lejimin e asaj që ka qenë e ndaluar me ihramet e para, e kjo është ajo me çfarë nuk është obliguar;

³⁹⁰ Shënon Buhariu (3/105), Muslimi (939, 42, 43), Ebu Davudi (3145), Ibn Maxhe (1459), Tirmidhiu (990) dhe Nesaiu (4/30) nga Atijje.

Arsyeja e dytë: rituali i parë me të cilin është i obliguar, është më i tërësishëm sesa rituali për shkak të së cilit është ndërprerë. Këtë e vërteton fakti pse për ndërprerjen e tij nuk kërkohet kompensim.

Arsyeja e tretë: Nëse nuk është i lejuar involvimi i umres në haxh, atëherë është më se e domosdoshme që të mos jetë i lejuar zëvendësimi me të ose të ndërpritet për shkak të tij.

Përgjigja në konstatimet e përmendura mund të jepet në dy mënyra: parimisht dhe detajisht. Përgjigja parimore: të tëra konstatimet e përmendura janë kontradiktore me vet sunnetin. Kjo domethënë, që është i domosdoshëm preferimi i Shpalljes mbi arsyen, sepse çdo mendim që është në kontradiktë me sunnetin absolutisht është i padrejtë. Argument i parregullsisë së tij është kontradikta e tij e qartë, e shprehur me sunnetin, sepse mendimet e pasojnë sunnetin, e jo e kundërta.

Përgjigja e detajuar: kjo është pikërisht ajo mbi çka jemi duke folur. Ne e kemi pranuar që ndërprerja e ndonjë rituali është analogji, prandaj, është e domosdoshme të pranohet vetëobligueshmëria.

Në bazë të asaj, në arsyen e parë do të mund të përgjigjet në mënyrën vijuese: temettu edhe përkundër asaj që ndërpritet me heqjen e ihrameve, është prapë më i mirë se ifradi gjatë të cilit nuk hiqen ihramet, sepse i Dërguari (s.a.v.s.), ata që nuk kishin hedj – kurban me vete, i urdhëroi që të mos i hiqnin ihramet. Kjo shihet nga ajo, që i ka urdhëruar as’habët që ta ndërpresin haxhin si dhe që i dhimbsej pse edhe ai nuk e ka bërë nijet temettun. Përveç kësaj, temettu është përmendur qartë edhe në Kur’an, dijetarët Islam me konsensus konsiderojnë që është i lejuar ose i dëshiruar, derisa mbi pyetjen e llojeve tjera të haxhit kanë dy mendime.

Gjithashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) është zemëruar kur i ka urdhëruar që ta ndërpresin atë pasi që e kishin bërë nijet vetëm haxhin, pas të cilit urdhër, as’habët hamendeshin. Gjithashtu, absolutisht është e pakonceptueshme që ndonjë haxh tjetër të jetë më i mirë se haxhi i gjeneratave më të mira dhe sesa haxhi të cilin e kanë kryer njerëzit më të mirë, me të Dërguarin e tyre (s.a.v.s.).

I Dërguari (s.a.v.s.), të gjithë i urdhëroi që ta transformonin haxhin ifrad në temettu, përveç atyre që me vete kishin kurban.

Sipas kësaj, është e pamundur që ndonjë haxh tjetër të jetë më i mirë se ky, përveç atij haxhi, gjatë të cilit merret kurban me vete, të cilin Allahu ia ka zgjedhur të Dërguarit të Vet (s.a.v.s.). Këtë haxh, Allahu i Lartësuar ia ka zgjedhur të Dërguarit (s.a.v.s.), e temettun as’habëve të tij. Atëherë, cili haxh është më i mirë prej këtyre dy llojeve të haxhit?! Gjithashtu, është e pamundur që i Dërguari (s.a.v.s.) t’ua urdhëroj haxhin më pak të vlefshëm, pasi që e kanë bërë nijet haxhin më të

vlefshëm. Është e mundur që kjo të argumentohet edhe në më shumë mënyra të tjera, por kjo hapësirë nuk na e lejon atë. Sipas kësaj, preferimi i këtij rituali është më i mirë sesa mbetja në ihrame, në të cilët nuk ka ndërprerje. Në të gjitha këto shihet qartë paqëndrueshmëria e arsyes së dytë.

Konstatimi, që ky është ritual i cili duhet të kompensohet me kurban, është gjithashtu pohim i pabazë, i cili mund të vërtetohet në disa mënyra.

Mënyra e parë: Kurban (hedji) në temettu është ritual i synuar. Ai e plotëson atë. Ky është gjaku i cili lëshohet nga falënderimi, e jo për shkak të shpagimit për ndonjë kundërvajtje. Ai është sikurse kurban për ata që janë nëpër shtëpitë, d.m.th. sikurse kurban i zakonshëm për ata që nuk janë në haxh. Ai kurban i përmbushë ritualet e asaj dite. Ritual i cili e involvon derdhjen e gjakut, është sikurse Bajrami që involvon sakrificën. Në atë ditë, me asgjë nuk mund t'i afrohem Allahut, sikurse me derdhjen e gjakut.

Shënon Tirmidhiu dhe të tjerët nga Ebu Bekër Es-Sidiku, që i Dërguari (s.a.v.s.) është pyetur: “Cili haxh është më i mirë?” Ai ka thënë: *“Ai gjatë të cilit telbija këndohet më zëshëm dhe kur derdhet më së tepërmi gjaku i kurbanit.”*³⁹¹

Nëse thuhet që edhe ai i cili e kryen haxhin ifrad, ka mundësi që t'i arrijë ato dhunti, do t'i thuhet që kjo është e urdhëruar vetëm për atë i cili e kryen haxhin kiran dhe haxhin temettu. Po edhe sikur ta prananim, që kjo për mufridin është mustehab, si do të mund të matej kjo me sevapet e atyre që e kryejnë temettun ose haxhin kiran.

Mënyra e dytë: sikur të ishte ky kurban për shkak të ndonjë lëshimi, atëherë nuk do të ishte e lejuar ngrënia e tij. Ndërkaq, është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka ngrënë nga mishi i kurbanit të vet. Ai ka urdhëruar, që t'ia sillnin prej çdo deveje

³⁹¹ Hadithi me transmetimet e tjera është i besueshëm. Shënojnë Tirmidhiu (827) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi vlerat e telbijes dhe therjen e kurbanit. Bejhëkiu (5/42), Ibn Maxhe (2924) dhe Darimi (2/31) nga Ibn Ebu Fudejli nga Dahak b. Uthmani nga Muhammed b. El-Munkedir nga Abdurrahman b. Jerbu nga Ebu Bekri. Transmetuesit janë të besueshëm përveç Muhammedit b. El-Munkedir, sepse ai nuk ka dëgjuar nga Abdurrahman b. Jerub. Atë e pohojnë Buhariu dhe Tirmidhiu. Ndërkaq, edhe përkundër asaj atë të besueshëm e konsiderojnë Ibn Huzejme dhe Hakimi (1/45-451) me vlerësimin e të cilëve është i pajtimit edhe Dhehebiu. Shënon Tirmidhiu (3001) nga Ibn Umeri. Ndërkaq, në zinxhirin e tij të transmetuesve është Ibrahim b. Jezid el-Huzi, i cili konsiderohet si transmetues i dobët. Mbi kapitullin e njëjtë transmetohet edhe nga Ibn Mes'udi të cilin e shënon Ibn Ebnu Ebu Shejbe dhe Ebu Ja'la el-Mevsili (1260-1261) nga Ebu Usame nga Ebu Hanife nga Kajs b. Muslimi nga Tarik b. Shibab nga Abdullah b. Mes'udi nga i Dërguari (s.a.v.s.), që ka thënë: “Haxhi më i mirë është ai gjatë të cilit telbija këndohet më me zë dhe më së shumti derdhë gjaku i kurbanit.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

nga një copë mish. Mishin e përgatitur e vendoste në tenxhere dhe kur mishi zihej, e hante atë, e ujin e tyre e pinte.³⁹² Edhe pse është vaxhib sakrifikimi i një të shtatës së deveve, megjithatë, ai hante nga pak prej njëqind deveve. Këtu vaxhibi është i padefinuar dhe nuk është caktuar në pjesën e veçantë. Gjithashtu, është vërtetuar në dy *Sahihët*, që i ka ushqyer gratë e veta nga mishi i kurbanit që i ka prerë për ato, që e kanë kryer haxhin temettu. Me këtë transmetim, argumenton imam Ahmedi. Nga Aishja, në dy *Sahihët* është vërtetuar, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka prerë kurbanët për gratë e veta dhe pastaj u ka dërguar mish të kurbanëve që i ka prerë për to.³⁹³

Allahu i Lartësuar për atë që e prenë kurbanin në Mina thotë:

{فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ} [الحج: 28]

“...Hani pra prej tyre (kurbanave) dhe ushqeni të ngushtuarin e të varfrin...” [El-Haxh: 28]

Padyshim se ajeti ka të bëjë me temettun dhe kiranin edhe nëse jo dhe vetëm për ta, sepse në Mina është e urdhëruar që të prehen kurbanët nga temettu dhe kirani. Për atë shkak, e Allahu më së miri e di, i Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që nga çdo deve t’i sillej nga një copë mishi, prandaj, i tërë mishi është vënë në një tenxhere që në këtë mënyrë të zbatohej urdhri i Allahut për ngrënien e mishit nga çdo kurban i veti.

Shkaku i tretë, për shpagimin e ndonjë kundërvajtjeje, në esencë është i ndaluar. Shpagimi lejohet të aplikohet vetëm për shkak të ndonjë justifikimi, sepse shpagimi bëhet për lënien e ndonjë vaxhibi ose për shkak të bërjes së veprave të ndaluara. Ndërkaq, haxhi temettu është vaxhib te disa dijetarë, sikur që është Ibn Abbasi dhe të tjerët, ose mustehab, siç është te shumica e dijetarëve. Sipas kësaj, sikur kurban (sakrifica), i cili sakrifikohet në temettu, të ishte shpagim, nuk do të ishte e lejuar t’i qasemi pa pasur shkak. Të konceptuarit e tyre, që kjo sakrificë është shpagesë, nuk mund të pranohet, sepse shihet që ky është ritual. Në atë mënyrë, Allahu ua ka lehtësuar robërve të Vet, duke i lejuar ata të lirohen nga ihramet gjatë haxhit, sepse qëndrimi kontinual në to, paraqet vështirësi për njerëzit. Ai është lehtësim, sikurse lehtësimi i shkurtimit të namazit dhe mosagjërimi gjatë udhëtimit, ose bërja mes’h mbi meste. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe as’habët e tij, i bënë të gjitha ato.

³⁹² Shënojnë Muslimi (1218) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.), Tirmidhiu (815), Ibn Maxhe (3074) nga Xhabir b. Abdullahu.

³⁹³ Shënon Buhariu (3/440) në *Haxhi*, kapitulli: Kur njeriu i ther lopët për gratë e veta pa urdhrin e tyre, dhe Muslimi (1211, 120) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi i llojeve të ihramit.

“Allahu ka dëshirë që të veprohet sipas lehtësimeve të Tij, mu aq sa nuk ka dëshirë që të bëhet mëkati ndaj Tij.”³⁹⁴

Sipas kësaj, gëzimi i Allahut për atë shkak që njeriu vepron sipas asaj çka Ai na ka lehtësuar, është i njëjtë me hidhërimin e Tij ndaj njeriut i cili e bënë atë çka Ai e ka ndaluar. Kurban, edhe pse është zëvendësim për lehtësimet e një udhëtimi, megjithatë ai prapë është më i mirë për atë që vjen gjatë muajve të haxhit, është më i mirë se ai që vjen vetëm për shkak të haxhit dhe pas kësaj umren e kryen pas haxhit. Zëvendësimi, ndonjëherë mund të bëhet vaxhib, sikur namazi i xhumasë, tek ata të cilët atë e konsiderojnë zëvendësim, sikur tejemumi për atë që nuk mund të përdor ujin. Në këtë rast, tejemumi për të është vaxhib, edhe pse është zëvendësim për avdes. Atëherë, nëse zëvendësimi për diç ndonjëherë mund të bëhet vaxhib, atëherë është e rëndësishme që të mund të bëhet edhe mustehab. Ndërprerja çliruese nuk ndalon që të tëra këto të bëhen një ritual, sikurse tavaf i ifade. Ai njëzëri konsiderohet rukn dhe kryhet pas lirimit të parë nga ihramet. Rasti i njëjtë është edhe me gjuajtjen e guralecëve në Mina, ata hedhen pas lirimit të tërësishëm nga ihramet. Gjithashtu, agjërimi i ramazanit është i thurur me syfytet e tij gjatë natës, por edhe përkundër të gjitha këtyre, kjo nuk pengon që të konsiderohet një ritual (ibadet). Për këtë arsye, Maliku dhe të tjerët kanë thënë: “Është e lejuar që për tërë muajin të bëhet një nijet, sepse ai është një ritual.” Allahu më së miri e di.

* * *

Pohimi i juaj, që nëse nuk është i lejuar involvimi i umres në haxh, atëherë ndalimi i ndërprerjes së tij për shkak të umres është më i domosdoshëm. Ndërkaq, jemi duke dëgjuar bluarjen e mullirit, e nuk jemi duke e parë miellin. Në çka pasqyrohet reciprociteti në mes këtyre dy gjërave? Çfarë dëshmie keni për këtë pohim kur nuk posedoni asnjë argument? Nëse ai i cili i mbështetë këto pohime është pasuesi i Ebu Hanifes, Allahu e mëshiroftë atë, duhet ditur që Ebu Hanifja nuk e pranon një analogji të tillë të gabuar. E nëse është ndokush tjetër, ai do të jetë i obliguar që të ofroj analogji valide, e atë nuk do të mund ta gjej.

Pastaj, ndokush ka për të thënë, që ai i cili e ka involvuar umren në haxh, ka bërë kundërvajtje ndaj asaj që e ka premtuar. Ai ka bërë tavaf për haxh, e pastaj tavafin

³⁹⁴ Shënon Ahmedi (2/108) nga Ibn kmeri që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Me të vërtetë Allahu ka dëshirë që të shfrytëzohen lehtësimet e Tij, mu aq sa nuk ka dëshirë që të bëhen veprat të cilat Ai i ka ndaluar.” Zinxhiri është i drejtë, e Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm (914).

e dytë për umre dhe nëse pas kësaj bëhet karin, i mjafton ajo, në bazë të sunnetit të besueshëm, një tavaf dhe një sa'j. Ky është mendimi i shumicës së dijetarëve islam. Dhe në këtë mënyrë ka bërë kundërvajtje ndaj asaj me çka është obliguar.

Ndërkaq, ai i cili e ndërpret ritualin, ai me atë nuk do të bëjë kundërvajtje ndaj asaj me çka është obliguar, sepse ai në këtë rast e transformon ritualin e vet në atë që është më e tërësishme dhe më e mirë, sesa ai në të cilin ka më tepër obligueshmëri. Dhe në këtë mënyrë analogjia në çdo rast bëhet e paqëndrueshme. Allahu më së miri e di.

* * *

T'i kthehemi haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.). Pastaj i Dërguari u nis deri në Zut-Tuuaa, sot e njohur sikur Abaru Zahir, ku edhe e kaloi natën. Kjo ishte në vigjilje të së dielës, kur kishin kaluar katër ditë nga dhul-hixhe. Aty e ka falur sabahun, është larë dhe mu atë ditë është nisur për në Mekke. Në Mekke ka hyrë gjatë ditës nga ana e epërme e Senijjetul-Ulja, vendi i cili ngritet mbi Haxhunin. Kur vinte në umre, hynte në Mekke nga ana e poshtme, e nga Mekka dilte nga ana e sipërme. Nga Mekka ka dalur nga ana e poshtme. Është nisur dhe në harem ka hyrë para dite.

Taberaniu cekë që ka hyrë nëpër dyert e Beni Manafit, të cilat sot njerëzit i quajnë dyert e Benu Shejbes.³⁹⁵

Imam Ahmedi cekë, që kur i Dërguari (s.a.v.s.) hynte në harem nga ana e Darul-Ja'lasë, kthehej kah Ka'bja dhe bënte dua.

Taberaniu thekson, që kur i Dërguari (s.a.v.s.) e shikonte Ka'ben thoshte:

((اللَّهُمَّ زِدْ بَيْتَكَ هَذَا تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَمَهَابَةً))

“O Zot, shtojte respektin e shtëpisë tënde, nderimin dhe karizmin.”³⁹⁶

³⁹⁵ Transmetimin e cekë hajthemi në El-Mexhme (3/238) nga Ibn Umeri dhe thotë që atë e shënon Taberaniu në El-Evsat. Në zinxhirin e tij është Mervan b. Ebu Mervan. Es-Sulejmani thotë që është diskutabil. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm.

³⁹⁶ Në zinxhirin e tij është Asim b. Sulejman el-Kevzi i cili konsiderohet si transmetues i padëshiruar, siç qëndron në El-Mexhme (3/238). Ibn Adijj thotë: “Ai numërohet prej atyre të cilët i imagjinojnë hadithet.” El-Telbs thotë: “I trillonte hadithet.” Nesaiu thotë: “Transmetues i

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet, që kur e shikonte Ka'ben i ngritke duart, bënte tekbir dhe thoshte:

((اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ حَبِّبْنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ، اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفاً وَتَعْظِيماً وَتَكْرِيماً وَمَهَابَةً، وَزِدْ مَنْ حَبَّهٗ أَوْ اعْتَمَرَهُ تَكْرِيماً وَتَشْرِيفاً وَتَعْظِيماً وَبِرّاً))

*“O Zot, Ti je Selam dhe nga Ti është selami. Zoti ynë, na ringjall mbi selamin. O Zot, shtoja Ka'bes nderin, madhështinë dhe karizmin, e atij i cili është duke bërë në të haxhin ose umren, shtoja fisnikërinë, ndershmërinë, respektin dhe të mirat.”*³⁹⁷

Hadithi është mursel. Ndërkaq, atë Seid b. Musejjibi e ka dëgjuar nga Umer b. Hattabi (r.a.), që e ka thënë atë.³⁹⁸

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) hyri në harem, u nis kah Ka'bja dhe nuk e fali te hijjetul-mesxhidin, sepse te hijjetul-mesxhidi i haremit është tavafi. Kur erdhi deri te guri i Zi, e preki atë dhe nuk shtyej për shkak të tij. As nuk lëvizi nga ai kah rukni jemenas, nuk i ngriti duart e as nuk tha: “E kam bërë nijet me te vafin tim këtë javë këtë dhe këtë.” As nuk bëri tekbire, siç e bëjnë atë ata të cilët nuk posedojnë dituri. Ajo është novacion i cili nuk mund të pranohet. Nuk e preki atë me tërë trupin e vet, e as pas asaj nuk është larguar nga ai, duke e lënë me një anë, por qëndroi përpara tij, e preku atë dhe u nis në anën e djathtë, duke e lënë Ka'ben në anën e vet të majtë. Te dyert e Ka'bes nuk bëri kurrfarë lutje, e as nën Mizabin, d.m.th. ullukun e Ka'bes, e as te këndet e saj. As nuk ka urdhëruar dua të veçanta për tavaf, as nuk i shqiptoi ato, e as nuk ia mësoi ato ndokujt. Nga ai mbahen në mend që në mes dy rukneve lexonte:

{رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ} [البقرة: 201]

“Zoti ynë na jep të mira në këtë jetë, të mira edhe në botën tjetër dhe na ruaj prej dënimit me zjarr”!³⁹⁹

papranueshëm.” Darekutni thotë: “Gënjeshtar.” Ibn Hibbani thotë: “Hadithet e tij nuk është e lejuar të shënohen, përveç vetëm për shkak të ibretit.”

³⁹⁷ Shënon Shafi'u (1/339), e përmes tij edhe Bejhekiu (5/73) nga Seid b. Salimi nga ibn Xhurejxhi që i Dërguari (s.a.v.s.). Megjithatë, zinxhiri është i ndërprerë. Ka transmetim tjetër në formën mursel të cilin e shënon Bejhekiu nga Sufjani nga Ebu esh-Shamiu nga Mekhuli. Ndërkaq, Ebu Seid esh-Shami është transmetues i panjohur.

³⁹⁸ Shënon Bejhekiu (5/73) në formën që vijon: “E kam dëgjuar Umerin kur e ka prerë Ka'ben që ka thënë: “O Zot, Ti je paqe (selam), nga Ti është paqja (selami) dhe na ringjall o Zot në paqe (selam).” Zinxhiri është i mirë.

³⁹⁹ Shënon Shafi'u (2/44), Ahmedi (3/411), Ebu Davudi (1892) dhe Abdurrezaku në *Musane'ef* (8963). Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Ubejd, robi i liruar i Saibit. Atë si transmetues të besueshëm e konsideron vetëm Ibn Hibbani. Hafidh Ibn Haxheri në Tehdhib e transmeton që Ibn

Në tre rrathët e parë të këtij tavafi vraponte, d.m.th. ecte me hapa të shpejt, hap pas hapi. Një pjesë të pelerinës së vet e ka vënë mbi njërin krah, ndërsa krahun dhe shpatullën tjetër e ka zbuluar. Sa herë që vinte deri te Guri i Zi, tregonte mbi të ose e prekte atë me shkopin e vet dhe e puthte shkopin e vet, i cili ishte i lakuar në maje.

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka prekur ruknin jemenas, ndërkaq, nuk është vërtetuar që e ka puthur atë, e as që e ka puthur dorën e vet pasi që e ka prekur atë.

Darekutni shënon nga Ibn Abbasi (r.a.), që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka puthur ruknin jemenas dhe që faqen e vet e ka vënë mbi të.⁴⁰⁰ Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Abdullah b. Muslim b. Hurmuzi. Imam Ahmedi ka thënë që i transmeton hadithet salih, d.m.th. hadithet e mirë.⁴⁰¹ Ndërkaq, të tjerët atë e marrin për transmetues të dobët.

Ndërkaq, duhet pasur parasysh, që këtu nën ruknin jemenas mendohet mbi Gurin e Zi, sepse edhe ai quhet ashtu, sikur që rukni jemenas me ruknin tjetër quhet el-jemaniyani, d.m.th. dy rukne. Ai me këndin, i cili e pason atë përkrah dyerve, quhet el-irakijani, d.m.th. dy kënde irakiene. Dy kënde që pasojnë esh-shamijani d.m.th. dy rukne të shamit. Dy kënde që pasojnë esh-shanijani, d.m.th. dy rukne shane. Dy kënde që pasojnë prapa Ka'bes quhen el-garbijani, d.m.th. dy kënde perëndimore.

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka puthur Gurin e Zi, që e ka ledhatuar me dorë, që mbi të e ka vënë dorën e vet dhe që pastaj e ka puthur. Gjithashtu, është vërtetuar që e ka prekur atë me shkopin e vet. Domethënë, këto janë tre mënyra. Gjithashtu, nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që i vendoste buzët e veta mbi të dhe qante gjatë.

Kani, Ibn Mendeh dhe Ebu Nuajmi i numërojnë në as'hab. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Ibn Hibbani atë e vlerëson që është i besueshëm (1001) si edhe hakimi (1/455), me çka pajtohet me te edhe Dhehebiu.

⁴⁰⁰ Shënon Darekutni (2/290). Ndërkaq, Abdullah b. Muslimi është transmetues i dobët. Të tillë e konsiderojnë Ebu Davudi, Nesaiu dhe Ibn Meini. Ebu Hatimi thotë: "Nuk është aq i fortë që të shkruheshin hadithet e tij."

⁴⁰¹ Ajo çka qëndron në *Tehdhibu vet-tadilu* (5/164) është që Imam Ahmedi e konsideron për transmetues të dobët.

Taberaniu me zinxhir të mirë të transmetuesve shënon, që i Dërguari (s.a.v.s.) e prekte ruknin jemenas dhe thoshte: ((بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ)) “Në emër të Allahut, Allahu është më i Madhi.”⁴⁰²

Çdoherë kur i Dërguari (s.a.v.s.) vinte deri te Guri i Zi, thoshte:

((اللَّهُ أَكْبَرُ)) “Allahu Ekber”.⁴⁰³

Ebu Davud et-Tajalisi dhe Ebu Asim en-Nebili shënojnë nga Xhafer b. Abdullah b. Uthmani, që ka thënë: “E kam parë Muhammed b. Ubad b. Xhaferin se si e puthte dhe bënte sexhde mbi të. Pastaj ka thënë: “E kam parë Ibn Abbasin (r.a.) se si e puthte dhe bënte sexhde mbi të.” Atëherë Ibn Abbasi ka thënë: “E kam parë Umer b. Hattabin (r.a.) se si e puthte atë dhe mbi të bënte sexhden dhe pas kësaj ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke bërë kështu, prandaj edhe unë veprova ashtu.”⁴⁰⁴

Bejhekiu shënon nga Ibn Abbasi që ai e ka puthur Gurin e Zi, mandej që mbi të ka bërë sexhde, pastaj përsëri e ka puthur, e pastaj mbi të tre herë e ka bërë sexhden.⁴⁰⁵

Gjithashtu, nga ai transmetohet të ketë thënë se: “E kam parë të Dërguarin (s.a.v.s.) që ka bërë sexhde mbi Gurin e Zi.”⁴⁰⁶

I Dërguari (s.a.v.s.) nga këndet e Ka’bes i fërkonte dhe i prekte vetëm dy këndet jemenase. Shafiû, Allahu e mëshiroftë, thotë: “Asnjëri me mosprekjen e Ka’bes nuk e injoron tempullin e Allahut, por e prekin atë sepse e ka prekur i Dërguari i Allahut, e këndet e tjera nuk i prekin, sepse nuk i ka prekur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).

* * *

⁴⁰² Ndërkaq, autori, Allahu e mëshiroftë, ka gabuar, sepse Taberaniu atë e transmeton në formën merfu’, por atë e shënon Bejhekiu (5/79) nga Ibn Umeri në formën mevkuf, siç e cekë këtë Hafidhi në *Telhisul-habiru*. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁴⁰³ Shënon Buhariu (3/392) nga Ibn Abbasi që ka thënë: “I Dërguari bënte tavaf mbi devenë e vet. Çdoherë kur kalonte afër Gurit të Zi e prekte me diç që kishte në dorë dhe bënte tekbire.”

⁴⁰⁴ Shënon Ebu Davudi et-Tajalis (1/215-216) dhe Bejhekiu (5/74). Transmetuesit e tij janë të besueshëm.

⁴⁰⁵ Shënon Shafiû në El-e (2/145) përmes tij edhe Bejhekiu (5/75). Ndërkaq, në të ekziston mashtrimi nga (telisi) nga ana e Ibn Xhurejxhit.

⁴⁰⁶ Shënon Bejhekiu (5/75). Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Jahja b. Jeman, i cili shumë gabon dhe për atë Imam Ahmedi atë e konsideron si transmetues i dobët. Për të ka thënë: “Nga Thevriu transmeton çudira. Edhe ky është një hadith të cilin e transmeton nga ai.”

Pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) e kreu tavafin dhe erdhi prapa vendit ku ka qëndruar Ibrahim (a.s.), d.m.th. Mekkami i Ibrahimit dhe lexoi:

{وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} [البقرة: 125]

“...Vendin ku qëndroi Ibrahim pranojeni për vendfaljeje!...” [El-Bekare: 125]

Dhe i fali dy rekate. Mekkami ishte në mes tij dhe Ka’bes. Në ato rekate pas sures El-Fatiha këndoi dy sure El-Ihlas.⁴⁰⁷ Leximi i ajetit të cituar nga ai ishte sqarimi i kuptimit të atij ajeti dhe intencës së Allahut në te, e cila është treguar me faljen e tij pas Mekkamit.

Kur e përfundoi namazin, u nis kah Guri i Zi, e preku atë dhe pastaj u drejtua në Safa, nëpër dyert që ishin kundruall tij. Kur iu afrua Safës, lexoi:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ} [البقرة: 158]

“Safa” dhe “Merve” janë nga shenjat (për adhurim) e Allahut...” [El-Bekare: 158]

Ai tha: “Do të fillojmë me atë me çka Allahu ka filluar.” Në transmetimin të cilin e shënon Nesaiu qëndron: “Filloni” në formën imperative.⁴⁰⁸

Pastaj u ngjit në Safa aq sa për ta parë Ka’ben. U kthye kah kibla, i shqiptoi fjalët e monoteizmit, bëri tekbir dhe tha:

((لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، لا إله إلا الله وحده، أنجز وعده، ونصر عبده، وهزم الأحزاب وحده))

“La ilahe il-lAllahu vahdehu la sherike leh, lehul mulku ve lehul hamdu ve huve ‘ala kul-li shej’in kadir, La ilahe il-lAllahu vahdehu enxheze va’desh ve nasare ‘abdehu, ve hezemel-ahzabe vahdeh.”

(Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut. Atij i takon lavdërimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. Nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Një dhe të Vetmit, i Cili e ka përmbushur premtimin e Vet, e ka ndihmuar robin e Vet

⁴⁰⁷ Ato dy sure janë Kul-ja ejjuhel kafirun dhe Kul-huvAllahu ehad.

⁴⁰⁸ Shënon Nesaiu (5/236) dhe Darekutni (2/254). Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Ibn Hazmi dhe Neveviu e konsiderojnë të besueshëm. Ndërkaq, ky transmetim është i pashembullt (shaz) sepse Maliku, Sufjani, jahja b. Seid el-Kattani janë pajtuar mbi transmetimin në të cilin thuhet: “Do ta fillojmë.” Hafidh Ibn Haxheri thotë: “Ata janë me memorie më të fortë se të tjerët.

dhe Vet i ka mposhtur aleatët.) Pastaj, pas kësaj i përsëriste tri herë fjalët e përmendura.

Ibn Mes'udi u ndal në Es-Sad, d.m.th. në fund të Safës dhe i është thënë: “Pasha Atë i Cili është i Vetmi, në këtë vend është shpallur sureja El-Bekare.”⁴⁰⁹

Pastaj, duke ecur është drejtuar kah Merva. Kur erdhi deri te Batnul-Va'di vrapoi derisa nuk e kaloi atë luginë dhe derisa nuk u ngjit.

Pastaj, vazhdoi me ecje. Kjo është vërtetuar nga ai. Kjo sot gjendet para dy shkopinjeve të gjelbër të lakuar në fillim dhe në fund, ku kryhet sa'ji. Është e dukshme që ajo luginë nuk e ka ndryshuar konfiguracionin e vet. Atë e transmeton Xhabiri nga ai siç shënohet në *Sahihun* e Muslimit.⁴¹⁰ Nga transmetimi i përmendur shihet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka shkuar në këmbë. Ndërkaq, Muslimi në *Sahihun* e vet shënon nga Ebu Zubejri që e ka dëgjuar Xhabir b. Abdullahun kur ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës bënte tavaf rreth Ka'bes mbi të shaluarën e vet, si edhe në mes Safës dhe Merves, që ta shihnin njerëzit, që të mund t'i mbikëqyrte ata dhe që të mund ta pyesnin atë, sepse sikur të mos ishte ashtu, nuk ishte dukur nga njerëzit.”⁴¹¹

Muslimi gjithashtu shënon nga Ebu Zubejri prej Xhabirit, që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij e kanë bërë vetëm një sa'j, e ai është sa'ji i parë.”⁴¹²

Ibn Hazmi thotë: “Nuk ka kontradikta në mes atyre transmetimeve, sepse kalorësi, kur e ngritë atë e shaluara e tij, ai ngritet i tëri, i ngriten këmbët e tij me të gjitha pjesët e tjera të trupit.”

Ndërkaq, unë kam kompromis më të bukur se ai. E ky është që ka filluar ta bëjë sa'jin në këmbë, e pastaj ka vazhduar duke kalëruar. Kjo thuhet qartë në transmetimin të cilin e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet nga Ebu Tufejli, që i ka thënë Ibn Abbasit: “Më informo mbi kryerjen e sa'jit duke kalëruar, a është ajo sunnet, sepse populli yt konsideron që ajo është sunnet?!” Ai tha: “Të vërtetën e kanë thënë dhe kanë gënjyer”. Unë thash: “Çfarë domethënë kjo?!” Ai tha: “Rreth të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) grumbulloheshin shumë njerëz. Ata thoshin: “Ja, Muhammedi, ja, Muhammedi,” ashtu që madje edhe gratë kanë dalë nga shtëpitë.

⁴⁰⁹ Shënon Bejhekiu (5/95). Në zinxhirin e tij është Ismail b. Muslim el-Mekki. Ai konsiderohet si transmetues i dobët.

⁴¹⁰ (1218).

⁴¹¹ Shënon Muslimi (1273).

⁴¹² Shënon Muslimi (1215).

Nga i Dërguari i Allahut njerëzit nuk largoheshin, e kur rreth tij tuboheshin shumë njerëz ai zbriste nga e shaluara. Më mirë është ta kryej sa'jin në këmbë.”⁴¹³

* * *

Rreth tavafit të Resulullahut (s.a.v.s.), të cilin e ka kryer kur ka arritur në Mekke, ekzistojnë dilema se a e ka kryer atë në këmbë apo duke kalëruar?

Në *Sahihun* e Muslimit nga Aishja (r.a.), transmetohet që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer tavafin në Haxhin Lamtumirës mbi devenë e vet, e prekte Haxhetul-esvedin, sepse nuk dëshironte që njerëzit të largoheshin nga ai.”⁴¹⁴

Në *Sunenin* e Ebu Davudit nga Ibn Abbasi transmetohet që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) arriti në Mekke i sëmurë. E bëri tavafin mbi deve. Sa herë që vinte deri te Guri i zi, e prekte atë me shkop. Kur e kryente tavafin e ndalte devenë, zbritte nga ajo dhe i falte dy rekate.”⁴¹⁵

Ebu Tufejli thotë: “E kam parë të Dërguarin (s.a.v.s.) se si mbi devenë bënte tavaf rreth Ka'bes.”⁴¹⁶ Dhe me shkopin e vet e prekte atë, pastaj e puthte, d.m.th. shkopin.” Atë e shënon Muslimi pa e përmendur devenë. Shënohet edhe te Bejhekiu me zinxhirin e transmetuesve të Muslimit dhe aty nuk përmendet deveja.

Më duket, e Allahu më së miri e di, që kjo ka të bëjë me tavafin ifade. E jo me tavafin kudum, sepse Xhabiri transmeton nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), vrapimin e ngadalshëm në tre rrathë të parë, e kjo nuk mund të ndodhë pa ecje.

Shafi, Allahu e mëshiroftë, ka thënë: “Shtatë tavafe të cilët i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer kur ka ardhur në Mekke, i ka kryer në këmbë, sepse Xhabiri flet mbi tavafin e të Dërguarit (s.a.v.s.). Në tre rrathë të parë vraponte ngadalë, e katër rrathë

⁴¹³ Shënon Muslimi (1264), Begavi në Sherbus-sunneti (1922) dhe Bejhekiu (5/101) nga Kudame b. Abdullah b. Ammar që ka thënë: E kam parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), se si e bënte sa'jin mbi deve. Ata nuk kishte qoftë rrahje, e as largim, as të thirrura që ndokush të largohet.” Tabi ka thënë: “Nuk i qëllonin njerëzit, e as nuk i largonin, e as nuk thoshin: lironi rrugën, sikur që është bërë sot e zakonshme te sunduesit dhe te mbretërit.”

⁴¹⁴ Shënon Muslimi (1274).

⁴¹⁵ Shënon Ebu Davudi (1881) dhe Bejhekiu (5/100). Në zinxhirin e tij është Jezid b. Ebu Zijad el-Hejthemi i cili është transmetues i dobët. I transmeton fjalët e pashembullta: “... derisa ankohej...” në bazë të asaj çfarë transmeton Bejhekiu.

⁴¹⁶ Shënojnë Muslimi dhe Bejhekiu (5/100-101).

i bënte duke ecur normal. Prandaj, nuk është e lejuar që Xhabiri ka falur mbi tavafin të cilin e ka kryer edhe i bëri shtatë rrathë duke ecur dhe duke kalëruar. Është mbajtur në mend që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë shtatë rrathë tavaf duke kalëruar ditën e parë të Bajramit.” Pastaj, Shafiu ka thënë: “Nga Ibn Ujejne, nga Tavusi, nga babai i tij, transmetohet që i Dërguari i Allahut i ka urdhëruar as’habët që të bënin tavaf, që në drekë ta bëjnë tavafin, e që gratë e veta i ka sjellë natën dhe që ka kalëruar mbi deve, duke prekur me shkopin e vet dhe më duket që ka thënë: “Pastaj e puthte majën e shkopit.”

Përkundër asaj që ky transmetim është në formën mursel, ai është në kundërshtim me transmetimin të cilin e transmeton Xhabiri në *Sahihun* që i Dërguari (s.a.v.s.) ka kryer gjatë ditës së parë të Bajramit tavafin ifade. Kështu, transmetojnë Aishja dhe Ibn Umeri, siç kemi për të parë më vonë.

Deklarimi i Ibn Abbasit, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka ardhur në Mekke i sëmurë dhe që ka bërë tavaf mbi devenë dhe që sa herë që vinte deri te Guri i Zi e prekte atë, nëse është mbajtur në mend, atëherë ajo ka ndodhur në ndonjërin prej kohërave të tij. Sepse nga ai transmetohet transmetimi i besueshëm që i Dërguari (s.a.v.s.) tre rathët e parë vraponte në tavafin kudum. Vetëm këtu do të mund të pranohej ajo çfarë ka thënë Ibn Hazmi, që i Dërguari (s.a.v.s.) mbi deve ka vrapuar tre rrathë të parë dhe nëse ka vrapuar mbi devenë, ka vrapuar. Ndërkaq, nuk ka kurrfarë transmetimi të besueshëm i cili vërteton që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer tavafin kudum mbi deve. Allahu më së miri e di.

* * *

Ibn Hazmi thotë: “I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu, në mes Safës dhe Merves i ka bërë shtatë rrathë mbi deve, në tre rrathë vraponte mbi deve, e në katër rrathë shkonte në këmbë.” Ndërkaq, ky është një gabim i tij dhe harresë, Allahu e mëshiroftë, sepse atë asnjëri tjetër absolutisht nuk e ka thënë, e as nuk e transmeton nga i Dërguari (s.a.v.s.). Kjo ka të bëjë me tavafin rreth Ka’bes. Ndërkaq, në atë Ebu Muhammedi ka gabuar dhe e ka zëvendësuar atë me sa’jin. Edhe më i çuditshëm është argumentimi i kësaj, nga ai me transmetimin të cilin e transmeton përmes Ibn Umerit, që i Dërguari (s.a.v.s.) kur ka arritur në Mekke e ka kryer tavafin, mandej së pari e ka prekur Gurin e Zi, pastaj ka vrapuar tre rrathë, ndërsa katër rrathë i ka kaluar me hapa të rëndomtë. Pasi që e ka kryer tavafin, i ka falur

dy rekate te Mekkami i Ibrahimit. Kur ka dhënë salam, është nisur kah Safa dhe e ka bërë sa'jin shtatë rrathë...” dhe e ceki pjesën e mbetur të transmetimit.⁴¹⁷

Pastaj ka thënë: “Nuk e kemi gjetur numrin e rrathëve që i ka vrapuar në mes Safës dhe Merves, për ta definuar në mënyrë të prerë, por megjithatë është çështje mbi të cilën të gjithë pajtohen.”

Çështja mbi të cilën të gjithë janë të pajtimit është sa'ji në Batnul-Va'di, në të gjithë rrathët. Ndërkaq, të përkufizuarit e vrapimit vetëm në tre rrathët e parë, këtë siç e kemi të njohur, askush nuk e ka thënë, e as nuk e ka transmetuar nga Ibn Hazmi. E kam pyetur shejhun tonë mbi atë, e ai më tha: “Ky është njëri nga gabimet e tij, sepse ai, Allahu e mëshiroftë, nuk e ka kryer haxhin.”

Ky gabim i ngjan atij kur ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë sa'j katërmëdhjetë herë, sepse një rreth e ka konsideruar shkurjen nga Safa në Merva dhe kthimi i sërishëm i tij nga Merva në Safa. Kjo është e gabuar t'i përshkruhet të Dërguarit (s.a.v.s.), sepse atë askush nuk e ka transmetuar, e as nuk e ka thënë nga imamët e njohur. Edhe pse disa nga postklasikët, të cilët veten e konsiderojnë imam, e mbështesin atë. Ajo që e vërteton këtë mendim, është ajo, sepse nuk ka dilemë te dijetarët islamë, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer sa'jin e vet në Merva. Sipas kësaj, sikur shkuarja nga Safa në Merva dhe kthimi i sërishëm në të, të llogariteshin një rreth, atëherë, i Dërguari (s.a.v.s.) Sa'jin e vet do ta përfundonte në Safa, e jo në Merva.

Gjithashtu, kur i Dërguari (s.a.v.s.) arrinte në Merva, hipte mbi të, kthehej kah Ka'bja, bënte tekbir dhe i shqiptonte fjalët e tevhidit, e bënte atë që e ka bërë në Safa. Kur e përfundonte sa'jin e vet te Merva, i urdhëronte të gjithë ata të cilët nuk kishin marr hedj me vete, që në mënyrë të pashmangshme të liroheshin nga ihramet, pa dallim se a e kanë bërë nijet, karin apo mufred.

I urdhëroi, që tërësisht të liroheshin nga ihramet, ashtu që pas kësaj i kishin të lejuara marrëdhëniet me gratë e veta, parfumimin dhe veshjen e rrobave të përditshme dhe që në atë gjendje të mbeteshin deri në ditën e tervijes. Ai nuk lirohej nga ihrami për shkak të hedjit të cilin e kishte me vet.

Atëherë, i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “*Sikur ta përjetoja përsëri atë që e kam përjetuar, nuk e kisha marr hedjin me vete; do ta bëja nijet umren.*”

Transmetohet që edhe ai atëherë është liruar nga ihramet. Ndërkaq, ky është gabim i qartë, të cilin e kemi sqaruar më herët.

⁴¹⁷ Shënon Buhariu (3/432) në *Haxhi*, kapitulli: Kush me vete e merr devenë.

Atëherë, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka drejtuar lutjen tre herë për ata që ishin rruar, e njëherë për ata që i kanë shkurtuar flokët.⁴¹⁸

Atëherë, Suraka b. Malik b. Xhusbun, pasi që i ka urdhëruar që ta ndërpresin haxhin dhe të lirohen nga ihramet, e ka pyetur. “A është kjo vetëm për këtë vit, apo përgjithmonë?!” Është përgjigjur: “*Përgjithmonë.*” Ebu Bekri, Umeri, Aliu, Talha dhe Zubejri nuk i kanë hequr ihramet për shkak të hedjit.

Gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.) ishin liruar në atë kohë nga ihramet, sepse e kishin bërë nijet kiran haxhin, përveç Aishes. Ajo nuk është liruar nga ihramet sepse ishte me menstruacione. Fatimja, atëherë i kishte hequr ihramet, sepse me vete nuk kishte hedj. Gjithashtu, as Aliu (r.a.) nuk është liruar nga ihramet për shkak të hedjit. Atëherë, i Dërguari (s.a.v.s.) i urdhëroi ata që kanë bërë nijet të njëjtë të cilin ai e kishte bërë, që të mbesin në ihrame, nëse me vete kishin hedj, e ata që nuk kishin me vete hedj, të liroheshin nga ihramet.

Është falur gjatë tërë kohës të qëndrimit të tij në Mekke, deri në ditën e tervijes, sikur që është falur me muslimanët kur ka dalur nga Mekka. Jashtë Mekkes, qëndroi katër ditë dhe gjatë asaj kohe i shkurtonte namazet.⁴¹⁹

Ato ditë ishin; e diele, e hënë, e martë dhe e mërkurë. Kur erdhi e enjtja, në mëngjes, me muslimanët u nis kah Mina. Ata të cilët ishin liruar nga ihramet, nga vendqëndrimi i vet, e bënë nijet haxhin dhe nuk hynin në harem që nga ai ta bënë nijet haxhin. E bënë nijet haxhin, e Mekka ishte prapa shpinës së tyre. Kur arriti në Mina, është ndalur në të dhe e ka falur drekën dhe ikindinë dhe aty e kaloi natën. Kjo ishte në natën e të premtes. Kur lindi dielli, është nisur nga Mina në ‘Arafat. Shkonte rrugës Dabb, nga ana e djathtë, nga e cila anë edhe sot njerëzit ecin. Disa prej as’habëve e këndonin telbijen, e disa tekbire. Të gjitha ato ai i dëgjonte dhe asnjërin prej tyre nuk e kundërshtonte.⁴²⁰

Në Nemire e kishin vendosur tendën sipas urdhrit të tij. Nemire është një fshat në lindje të ‘Arafatit, i cili sot më nuk ekziston. Ishte vendosur në të dhe kur në zenit lindi dielli, urdhëroi që të sillet deveja e tij El-Kasva. E kalëroi atë gjithnjë derisa nuk erdhi deri te lugina Batnul-Vadi’ në tokën Urenase. Atëherë, mbi devenë e vet e mbajti hudben madhështore, në të cilën i ka vërtetuar themelet e Islamit dhe i ka

⁴¹⁸ Shënon Buhariu (1/448) dhe Muslimi (1301) nga Ibn Umeri dhe Ebu Hurejre.

⁴¹⁹ Në Buhari (2/466) në transmetimin i cili transmetohet nga Ibn Abbasi, qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe as’habët e ti kishin ardhur në Meke në mëngjes, ditën e katërt, duke e kënduar telbijen e haxhit. Sipas kësaj, koha të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kaluar në Meke para daljes në Mina, e pastaj në ‘Arafat, janë katër ditë, sepse në Meke ka ardhur ditën e katërt, e nga Meka ka dalur atë ditë të dhul-hixhes.

⁴²⁰ Shënon Buhariu (3/407-408) dhe Muslimi (1285) nga Enes b. Maliku.

rrënuar themelet e idhujtarisë dhe të xhahilijjetit. Atëherë, e ka vërtetuar ndalesën e atyre gjërave, rreth të cilave janë të pajtimit të gjitha fetë, e ato janë: derdhja e gjakut, uzurpimi i pasurisë së huaj dhe i nderit. Të gjitha zakonet e xhahilijjetit i ka vënë nën këmbët e veta, d.m.th. i ka shkelur ato. I ka shkatërruar dhe i ka ndaluar kamatat e të gjitha llojeve të xhahilijjetit. Ua ka rekomanduar sjelljen e mirë ndaj grave dhe i ka cekur të drejtat dhe obligimet e tyre. Ka thënë se e drejta e tyre është të ushqyerit e mirë dhe të veshurit e mirë, duke mos e definuar se sa është vlera e tyre. I ka lejuar burrat e tyre që t'i godasin, nëse në shtëpitë e tyre i sjellin të atillët me të cilët bashkëshortët e tyre nuk janë të kënaqur. Në atë hudbe e ka porositur ummetin që t'i mbahen fortësisht Librit të Allahut dhe ka thënë që nuk kanë për të humbur derisa i përmbahen fortësisht atij. Pastaj u ka thënë, se ata janë përgjegjës për Librin e Allahut. Pastaj, nga ata ka kërkuar që të shprehen se çfarë kanë për të thënë dhe si kanë për të dëshmuar për të, e ata thanë: “Kemi për të dëshmuar që e ke sjellë, ke zbatuar dhe e ke urdhëruar.” Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ngritur gishtin e vet kah qielli dhe e ka lutur Allahun që ta dëshmojë atë, duke e përsëritur këtë tre herë. Pastaj i ka urdhëruar të pranishmit që t'ua transmetojnë atë të mospranishmëve.⁴²¹

Ibn Hazmi thotë: “Atëherë, Ummul-Fadël, vajza e Harith el-Helalit dhe nëna e Abdullah b. Abbasit ia dërgoi një enë me qumësht dhe ai e piu atë mbi devenë e vet, përpara njerëzve.”⁴²² Kur e përfundoi hudben e urdhëroi Bilalin që ta thërret ikametin për namaz.” Ndërkaq, ky është edhe njëri nga gabimet e tij. Allahu e mëshiroftë.

Rrëfimi mbi pirjen e qumështit ishte pas asaj, d.m.th. kur i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur kah ‘Arafati dhe kur është ndalur aty. Kështu, shënohet kategorikisht qartë në të dy *Sahihët* nga Mejmunja ku qëndron që njerëzit kanë dyshuar se a agjëron i Dërguari (s.a.v.s.) ditën e ‘Arafatit. Prandaj, ia dërgova një enë me qumësht, derisa ishte duke qëndruar në ‘Arafat. Ai e piu atë, e njerëzit e shikonin. Në versionin tjetër, qëndron: “... e ai qëndronte në ‘Arafat...”⁴²³

Vendi në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) ka mbajtur hudbe nuk është në ‘Arafat, por në Urena. Ky është vend i cili nuk numërohet në ‘Arafat. E ka mbajtur vetëm një hudbe, e jo dy hudbe, në mes të cilave është ulur. Kur përfundoi me ligjërimin, e urdhëroi Bilalin që ta thërret ezanin e pastaj ikametin. Pastaj, e fali drekën dy rekate, ku lexonte në vete. Ajo ditë ishte e premtë. Kjo tregon që udhëtari nuk e falë xhumanë. Pastaj, është thirrur ikameti, e fali ikandinë gjithashtu dy rekate dhe

⁴²¹ Shënon Muslimi (1218) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.).

⁴²² Shënon Buhariu (4/206-207) në *Agjërimi*, kapitulli: Agjërimi ditën e ‘Arafatit dhe Muslimi (1123) në *Agjërimi*: Është Mustehab që haxhiu të mos agjërojë ditën e ‘Arafatit.

⁴²³ Shënon Buhariu (4/207) dhe Muslimi (1124).

me të u falën edhe Mekkasit. Ata, pa dyshim e kanë falur namazin e shkurtuar dhe të bashkuar, sepse nuk i ka urdhëruar që ta falin tërë namazin, e as që të mos e bashkojnë. Kush pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) ju ka thënë: ((أَتَمُّوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّا قَوْمٌ سَفَرٌ)) *“Plotësojeni namazin tuaj, sepse ne jemi udhëtar!”* ai ka gabuar dukshëm dhe tmerrshëm është mashtruar. Atë i Dërguari (s.a.v.s.) u ka thënë në betejën për çlirimin e Mekkes dhe atë në mes të Mekkes, sepse ata atëherë ishin te shtëpitë e veta.⁴²⁴

Për atë shkak, mendimi më i drejtë i dijetarëve islam është ai i cili konsideron, që Mekkasit në ‘Arafat i shkurtojnë dhe i bashkojnë namazet, ashtu siç bënë me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). Në atë është argumenti më i qartë, që gjatësia e udhëtimit për shkurtimin e namazit nuk kufizohet me kilometrazhin e caktuar, e as me ditët. E gjithashtu, as ritualet absolutisht nuk kanë kurrfarë ndikimi në shkurtimin e namazeve. Në shkurtimin e namazit ka ndikim vetëm ajo që e ka caktuar Allahu që të jetë shkaktar për atë, e ai është udhëtimi. Atë e kërkon sunneti dhe në atë nuk ka ndikim ajo që e mbështesin ata që e definojnë atë.

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) e përfundoi faljen e namazit, hipi mbi të shaluarën e vet dhe u nis në ‘Arafat. U ndal në fund të kodrës te shkëmbinjtë. U kthye kah Ka’bja, e Hable Mushatët ishin përpara tij. Kalëronte mbi deve. Lutjen e lexonte i përulur dhe me sinqeritet, lutej deri në perëndim të diellit. I urdhëroi njerëzit që të largoheshin nga lugina Urenes dhe u tha, që ‘Arafati nuk përkufizohet vetëm në një vend në të cilin qëndronte ai dhe ju tha: “Jam ndalur këtu, e është e lejuar të

⁴²⁴ Shënon Ahmedi në (4/432), Ebu Davudi (1229), Tajalis (1/124-125), Tahaviu (1/417) dhe Bejhekiu (3/135) në *Namazi*, kapitulli: Kur duhet falur udhëtari tërë namazin nga imran b. Husejn që ka thënë: “Isha në betejë me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). kam marr pjesë me të në Çlirimin e Mekës. Në Meke, ka qëndruar tetëmbëdhjetë net dhe gjatë asaj kohe i ka falur nga dy rekate duke thënë: “O Mekas, falini nga katër, sepse ne jemi udhëtarë!” Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Ali b. Zejd dhe Xhedani i cili konsiderohet transmetues i dobët.

qëndrohet në tërë ‘Arafatin.’⁴²⁵ I urdhëroi njerëzit që t’i përmbahen ritualeve të veta dhe të jenë konsekuent ndaj tyre, sepse ato janë trashëgimia e babait të tyre Ibrahimit.⁴²⁶

Në ato momente, i erdhën disa njerëz nga Nexhdi dhe e pyetën mbi haxhin: Ai u tha: “Haxhi është ‘Arafati. Kush vjen para sabahut, e kalon natën në Muzdelife, haxhi i tij do të jetë i rregullt. Ditët e Minasë zgjasin tre ditë, e ai i cili nxiton dhe i kryen të gjitha për dy ditë nuk do të jetë mëkatar, por edhe nëse mbetet pas kësaj gjithashtu nuk do të jetë mëkatarë.”⁴²⁷

⁴²⁵ Shënon Muslimi (1218, 149) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet që i tërë Arafati është vend ndalje, nga Xhabir b. Abdullahu që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kam therë këtu, e është e lejuar therja në tërë Minan prandaj therni ku jeni duke qëndruar. Jam ndalur këtu, e Arafati është i tëri vendqëndrim. Jam ndalur këtu, e e tërë Muzdelifa është vendqëndrim.” Fjalë e tij tregojnë që i ka urdhëruar njerëzit që të largohen nga lugina e Urenes, hadith-sahih, nëse merren parasysh versionet e tjera të tij dhe transmetimet. Shënon Ahmedi (4/82) dhe Ibn Hibbani (1008) nga Xhubejr b. Mutimi në formën vijuese: “I tërë Arafati është vendqëndrim, e largohuni nga Urena. E tërë Muzdelifa është vendqëndrim e largohuni nga Muhassiri. E tërë Mina është vendtherje dhe në të gjitha ditët e teshrikut është e lejuar therja.” Ndërkaq, zinxhiri i tij është i ndërprerë. Atë e shënon edhe Taberaniu në *Muxhemin* e vet. Në zinxhirin e transmetuesve është Suvejd b. Abdulazizi i cili është me memorie të dobët. Shënon Bejhekiu (5/115) nga Muhammed b. El-Munkedir në formën mursal në versionin vijues: “I tërë Arafati është vendqëndrim dhe largohuni nga lugina Urene. E tërë Muzdelifa është vendqëndrim dhe largohuni nga lugina Muhassir.” Atë e transmeton edhe Maliku në (1/388) në formën belag. Ibn Abdulberi thitë: “Atë e ka bashkuar Abdurreazku nga Ma’meri nga Muhammedi b. El-Munikadir nga Ebu Bejheki (5/115) nga Ibn Abbasi në formën merfu’: Largohuni nga lugina Urena dhe nga lugina Muhassir!” Të besueshëm atë e konsideron Hakimi dhe në atë e mbështetë Dhehebiu edhe përkundër asaj që në zinxhirin e transmetuesve të tij është Muhammed b. Kethir es-Sanani i cili gabon shumë. Atë e shënon edhe Taberaniu përmes zinxhirit tjetër. Ndërkaq, në zinxhirin e transmetuesve është Abdurrahman b. Ebi Bekër el-Mulejki i cili është transmetues i dobët. Atë e shënon edhe Hakimi (1/462) nga Ibn Xhurejde që e ka informuar Ata’ nga Ibn Abbasi që ai thoshte: “Largohuni nag Muhassiri dhe nga Urena?” Për të ka thënë që është i besueshëm dhe që i plotëson kushtet e dy shejhëve, dhe në atë e ka mbështetur Dhehebiu.”

⁴²⁶ Shënojnë Shafiu (2/54), Ebu Davudi (1919), Nesaiu (5/255), Tirmidhiu (883) dhe Ibn Maxhe (3011) nga Ibn Murebbe el-Ensari. Zinxhiri i transmetuesve është i fortë. Hakimi (1/462) e konsideron të besueshëm dhe Dhehebiu e mbështet në atë.

⁴²⁷ Shënon Ahmedi (4/335), Ebu Davudi (1949), Tirmidhiu (889, 2979), Nesaiu (5/256) dhe Ibn Hibbani (1009) e konsideron të besueshëm si edhe Hakimi (1/464) me vlerësimin e të cilit pajtohet Dhehebiu.

Gjatë leximit të lutjeve të veta, i Dërguari (s.a.v.s.) i ngriti duart deri te kraharori, sikur kur i varfëri kërkon diç. I informoi as'habët që duatë më të mira janë ato që lexohen në ditën e 'Arafatit.⁴²⁸

Nga duatë që transmetohen që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka lexuar në 'Arafat janë:

((اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ، وَخَيْرٌ أَمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي، وَمَحْيَايَ، وَمَمَاتِي، وَإِلَيْكَ مَأْبِي، وَلَكَ رَبِّي ثُرَاتِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَوَسْوَاسَةِ الصَّدْرِ، وَشَتَاتِ الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَجِي بِهِ الرِّيْحُ))

*“O Zot, Lavdi të takon Ty, ashtu siç flasim ne, edhe më mirë se ajo që flasim ne. Zoti im, Ty të takojnë lutjet e mia, ritualet e mia, jeta ime, vdekja ime dhe kthimi im, si edhe veprat e mia. Zoti im, mbështetem te Ti nga zjarri i Xhehennemit, nga vesveset shpirtërore dhe trazimi shpirtërorë. Zoti im, mbështetem te Ti nga e keqja të cilën e bartë era.”*⁴²⁹

Prej duave të Resulullahut (s.a.v.s.) që i lexonte në 'Arafat transmetohet edhe kjo:

((اللَّهُمَّ تَسْمَعُ كَلَامِي، وَتَرَى مَكَانِي، وَتَعْلَمُ سِرِّي وَعِلَانِيَتِي، لَا يَخْفَى عَلَيْكَ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِي، أَنَا الْبَائِسُ الْفَقِيرُ، الْمُسْتَغِيثُ الْمُسْتَجِيرُ، وَالْوَجَلُ الْمُشْفِقُ، الْمُقِرُّ الْمُعْتَرِفُ بِذُنُوبِي، أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْمِسْكِينِ، وَأَبْتَهِلُ إِلَيْكَ ابْتِهَالًا

⁴²⁸ Shënon Maliku (1/422-423) nga Talha b. Ubejdullah b. Kerizi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Lutja më e mirë është ajo e cila bëhet ditën e Arafatit. Më e mirë që e kemi thënë unë dhe të dërguarit përpara meje është që nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut.” Transmetuesit e tij janë të besueshëm, ndërkaq, hadithi është mursel. Atë e fuqizon transmetimi të cilin e transmeton Tirmidhiu (3579) nga Amr b. Shu'ajbi, nga babai i tij, nga gjyshi i tij që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Lutja më e mirë është ajo në Arafat, e më e mirë që e kam thënë unë dhe të dërguarit para meje është që nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, i Cili nuk ka shok. Atij i takon pushteti dhe Lavdërimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm.” Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Muhammed b. Ebu humejdi, i cili nuk është transmetues i fortë. Ndërkaq, zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë me transmetimet e tjera. Njëra prej tyre është edhe ky. Sipas kësaj, hadithi është hasen. Në hadith është argumenti i gabueshmërisë së asaj që transmetohet prej disa dijetarëve, të cilët thonë se tevhidi është shqiptimi i njerëzve të rëndomtë: “La ilahe il-Allah”, e tevhidi i të zgjedhurve: “Allahu”, domethënë shqiptimi i fjalës Allah. Kjo nuk është vërtetuar në sunnet, e as nuk është transmetuar nga gjeneratat e zgjedhura. E çdo e mirë është në pasimin e tyre, e çdo e keqe në mospasimin e tyre.

⁴²⁹ Shënon Tirmidhiu (3520) në *Duatë*, kapitulli: *Duatë e Arafatit*. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Kajs b. Er-Rebi. Ebu Hatimi thotë: “Është i besueshëm, por nuk është aq me memorie të fortë.” Jahja thotë: “Është transmetues i dobët.” E Mure thotë: “Hadithet e tij nuk shkruhen.” Ahmedi thotë: “Shumë gabonte dhe ka edhe hadithe të përjashtuar.” Veki dhe Ali b. Medini e konsideronin transmetues të dobët. Nesaiu thotë që është transmetues i përjashtuar. Darekutni thotë: “Është transmetues i dobët.” Tirmidhiu thotë për hadithin e tij që me atë rrugë është garib dhe që zinxhiri i transmetuesve të tij nuk është i fortë.

الْمُذْنِبِ الذَّلِيلِ، وَأَدْعُوكَ دُعَاءَ الْخَائِفِ الضَّرِيرِ، مَنْ خَضَعْتَ لَكَ رَقِيبَتُهُ، وَفَاضَتْ لَكَ عَيْنَاهُ، وَذَلَّ جَسَدُهُ، وَرَغِمَ أَنْفُهُ لَكَ، اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيئًا، وَكُنْ بِي رَوْفًا رَحِيمًا، يَا خَيْرَ الْمَسْئُولِينَ، وَيَا خَيْرَ الْمُعْطِينَ))

“O Zot, Ti i dëgjoni fjalët e mia, Je duke e parë pozitën time, i di sekretet e mia dhe atë që nuk jam duke e fshehur dhe nga jeta ime nuk Të është fshehur asgjë. Unë jam i varfëri i dobët, ai i cili kërkon ndihmë dhe mbrojtje, i cili frikohet dhe pendohet, i cili i pranon mëkatet e veta. Të lutem siç lutet i mjeri, të drejtohem si mëkatari i përlulur. Të thërras sikur ai i cili frikohet dhe druani, i cili e ka ulur kokën dhe i ka vesuar sytë e vet dhe e ka përlulur trupin e vet dhe para Teje krenarinë e vet e ka lënë anash. O Zot, mos më bëjë me duanë time të pafat dhe ndaj meje Bëhu i butë dhe i mëshirshëm, o Ti i Cili je më i Miri prej të gjithë atyre prej të cilëve kërkohet diç, o Ti i Cili më së miri jep.”⁴³⁰ E shënon Taberaniu.

Shënon Imam Ahmedi nga Amr b. Shuajbi, nga babai i tij, nga gjyshi i tij që ka thënë:

كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ: ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)).

I Dërguari (s.a.v.s.) në ‘Arafat më së tepërmi e lexonte këtë dua: “Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, i Cili nuk ka rival. Atij i takon pushteti dhe Lavdi. Në Duart e Tij është çdo e mirë dhe Ai është i Gjithëfuqishëm.” *La ilahe il-lallahu vahdehu la sherike leh, lehul mulku ve lehul-hamdu, bijedihil-hajr ve huve ‘ala kul-li shej’in kadir.*”⁴³¹

Shënon Bejhekiu nga Aliu (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((أَكْثَرُ دُعَائِي وَدُعَاءِ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي بِعَرَفَةَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي صَدْرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، اللَّهُمَّ أَسْرَحْ لِي صَدْرِي، وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ وَسْوَاسِ الصَّدْرِ، وَشَتَاتِ الْأَمْرِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا يَلِجُ فِي اللَّيْلِ، وَشَرِّ مَا يَلِجُ فِي النَّهَارِ، وَشَرِّ مَا تَهْبُتُ بِهِ الرِّيَّاحُ، وَشَرِّ بَوَائِقِ الدَّهْرِ)).
وَأَسَانِيدُ هَذِهِ الْأَدْعِيَةِ فِيهَا لَيْنٌ.

⁴³⁰ Shënon Taberaniu në *El-Muxhemus-sagiru* (144). Shënon Hejthemi në *El-Mexhmei* (3/252) nga Ibn Abbasi dhe thotë: “Shënon Taberani në *El-Kebir* dhe *Es-Sagir*.” Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Jahja b. Salih el-Ejli. El-Akili thotë: “Nga ai Jahja b. Bahejr i transmeton hadithet e përjashtuara.” Transmetuesit tjerë të tij janë të besueshëm.

⁴³¹ Shënon Ahmedi (2/210). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Muhammed b. Ebu Humejdi, të cilin e konsiderojnë si transmetues i dobët. Ndërkaq, atë e vërteton transmetimi i ngjashëm mursel në. Sipas asaj, ai është hadith hasen.

وهناك أنزلت عليه: {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا} [المائدة: 3].

“Duaja ime më e shpeshtë është duaja të cilën e kanë lexuar të dërguarit para meje në ‘Arafat:

La ilahe il-lAllahu vahdehu la sherike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve ‘ala kul-li shej’in kadir. Allahumme exh’al fi kalbi nuren, ve fi suduri nuren, ve fi sem’i nuren, ve fi besari nuren. Allahummeshrah li sadri ve jesir li emri. Ve e’udhu bike min vesvasis-sadri ve shetati-emri ve fitnetil-kabri. Allahumme inni e’udhu bike min sherri ma jelixhu fil-lejli ve sherri ma jelixhu fin-nehari ve sherri ma tehubbubihirrijahu ve sherri bevaikid-dehri.

Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Një, i Cili nuk ka shoqërues. Atij i takon pushteti dhe lavdërimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. O Zot, ndriçoje arsyen time, zemrën time, të dëgjuarit tim dhe të parit tim. O Zot, qele kraharorin tim dhe lehtësoje çështjen time. O Zot, strehohem te Ti nga vesveset e zemrës sime, nga shpërndarja e gjërave të mia dhe ngatërrimi në varr. O Zot, strehohem te Ti nga e keqja e asaj që hynë gjatë natës dhe e asaj që hynë gjatë ditës dhe e keqja të cilën e bartë era dhe e keqja dhe fatkeqësia të cilën e bartë me vete koha.”⁴³²

Në zinxhirët e transmetuesve të duave të përmendura ekziston një dozë e caktuar e dobësisë (lin).

Në ‘Arafat, të Dërguarit i është shpallur ky ajet:

“...Sot përsosa për ju fenë tuaj, plotësova ndaj jush dhuntinë Time, zgjodha për ju islamin fe...” [El-Maide: 3]⁴³³

Aty edhe një njeri ka rënë nga e shaluara e vet, e ishte në ihrame dhe nga ajo rënie ka vdekur. I Dërguari (s.a.v.s.) urdhëroi që të mbështillet në ihramet e veta, që të mos parfumohet, të lahet me ujë dhe lotos, që të mos i mbulohet koka e as fytyra.

⁴³² Shënon Bejhekiu (5/117). Përveç që e ka zinxhirin e ndërprerë, në zinxhirin e tij është edhe Musa b. Ubejd er-Rebzi, i cili konsiderohet transmetues i dobët.

⁴³³ Shënon Buhariu (1/97 dhe 8/203) dhe Muslimi (3017, 5) nga Tariku b. Shihabi që jehudët i kanë thënë Umerit: “Ju e lexoni një ajet, e sikur neve të na ishte shpallur, ne atë ditë e kishim marr për festë.” Umeri, atëherë ka thënë: “Unë e di kur është shpallur ai, ku është shpallur, ku ka qenë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), ka qenë në Arafat, kur i është shpallur. Kjo ka qenë pasha Allahun. Të premtën në Arafat.”

Pas kësaj, ka thënë që Allahu do ta ringjall atë në Ditën e Gjykimit, duke bërë telbije.⁴³⁴

Në ngjarjen e përmendur fshihen dymbëdhjetë dispozita:

Dispozita e parë: Obligueshmëria e larjes së të vdekurit, sepse atë e ka urdhëruar i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).

Dispozita e dytë: Që vdekja të vdekurin nuk e bën të papastër, sepse në të kundërtën larja do ta bënte edhe më tepër të papastër. Papastërtia e vdekjes është veti e qenieve njerëzore, andaj nëse ata të cilët e lajnë atë me larjen do ta kishin bërë të pastër, atëherë nuk do të mund të pranohej që vdekja atë e bënë të papastër. E nëse thonë që atë nuk e bënë të pastër, atëherë gusli i qefinëve të tij, rrobave dhe të atij që e lanë atë, do ta bëjë edhe më të papastër.

Dispozita e tretë: Është urdhëruar që i vdekuri të lahet me ujë dhe me lotos, e jo vetëm me ujë. I Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që të lahet me lotos në tri vende. Rasti i përmendur është një vend. Herën e dytë ka urdhëruar që vajza e tij të lahet me ujë dhe lotos. Dhe herën e tretë ka urdhëruar që me të të lahet gruaja me menstruacione.⁴³⁵

Mbi pyetjen e obligueshmërisë të pastrimit të gruas me lotos pas menstruacioneve, te imam Ahmedi ekzistojnë dy mendime.

Dispozita e katërt: Nëse uji ndërrohet me gjëra të pastra, ajo nuk e merr pastërtinë e tij, sipas mendimit të shumë dijetarëve islam. Ky është transmetimi më i qartë edhe nga Imam Ahmedi edhe përkundër asaj që pasuesit e tij postklasik e mbështesin mendimin e kundërt.

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka urdhëruar që njeriu i përmendur pas asaj të shpërlahet me ujë të pastër, por ka urdhëruar gjatë dhënies së guslit vajzës së tij, që herën e

⁴³⁴ Shënon Buhariu (3/109) në *Xhenazet*, kapitulli: “Si mbështillet në qefinë ai i cili vdes në ihrame?”, (4/55) në *Haxhi*, kapitulli: Çka është sunnet për t’i bërë muhrimit kur vdes? Kapitulli: Të cilat parfume janë të ndaluara për murimin dhe muhrimen? Kapitulli: Kur muhrimi vdes në Arafat, dhe Muslimi (1206, 98).

⁴³⁵ Shënon Muslimi (332, 61) nga Ibrahim b. Muhaxhiri që ka thënë: “E kam dëgjuar Shafiun nga Aishja që Esmë e ka pyetur të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) mbi larjen e gruas gjatë menstruacioneve. Ai ka thënë: “Njëra prej jush le ta merr ujin dhe lotonin le të pastrohet dhe le ta plotëson atë. Pastaj, atë përzierje le ta derdh mbi kokë dhe le të fërkohej mirë derisa nuk arrinë deri në lëkurë, e pastaj le të shpërlahet. Pastaj, le ta marr një leckë të fortë dhe le të pastrohet.” Shënon Ebu Davudi (314) Ibn maxhe (642) dhe Darimi (1/197). Shënon Darimi (1/239, 240) nga ummu Kajsi që ka thënë: “E pyeta të Dërguarin (s.a.v.s.) mbi gjakun menstrual nëse bie mbi rrobe, e ai tha: “Laje atë me ujë dhe lotos dhe fërkoje mirë.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

fundit të shpërlahet me ujin e përzier me pak kamfur. Sipas kësaj, që kjo përzierje e ujit me gjërat e pastra, gjërat e pastra ujin e bëjnë të papastër, i Dërguari (s.a.v.s.) atë do ta kishte ndaluar. Me atë synohet vetëm aromatizimi i ujit, për t'i ndryshuar veçoritë e ujit në një mënyrë indirekte, por kjo është parfumosja e vërtetë e trupit, fuqizimi dhe forcimi i tij. E kjo pikërisht arrihet me kamfur të përzier me ujë, e jo me atë që vëhet në një anë të ujit.

Dispozita e pestë: Është e lejuar larja për atë që është në ihrame. Në lidhje me këtë kanë replikuar Abdullah b. Abbasi dhe Misver b. Muhremi. Ata i gjykoj Ebu Ejjub el-Ensari, duke cekur që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) është larë derisa ka qenë në ihrame.⁴³⁶ Të gjithë dijetarët janë të pajtimit që muhrimi e ka të lejuar larjen për shkak të xhunublëkut. Ndërkaq, Maliku, Allahu e mëshiroftë, e konsideron mekruh zhytjen e kokës në ujë, sepse kjo është një lloj i mbulimit të kokës. Megjithatë, më e drejtë është që në atë nuk ka asgjë të keqe, sepse atë e bënë Umer b. Hattabi dhe Ibn Abbasi (r.a.).

Dispozita e gjashtë: Muhrimi e ka të lejuar përdorimin e ujit dhe lotosit. Rreth asaj ekzistojnë dilema të dijetarët islam. Atë e lejon Shafiu dhe Ahmedi në transmetimin më të qartë nga ai. Derisa atë e ndalon Maliku, Ebu Hanifja dhe Ahmedi në transmetimin të cilin nga ai e transmeton djali i tij Salihu, në të cilin qëndron që Ahmedi ka thënë: “Nëse do ta kishe përdorur atë, do të ishe i obliguar të therje kurbanin.” Dy nxënës të Ebu Hanifes kanë thënë që nëse muhrimi e përdor ujin dhe lotosin, është i obliguar që të ndajë sadaka.

Ata të cilët ia ndalojnë muhrimin përdorimin e ujit dhe lotosit, atë e arsyetojnë me tre shkaqe.

Shkaku i parë; që kjo komponentë i mbytë insektet në kokën e tij, e muhrimi e ka të ndaluar moritjen;

Shkaku i dytë; ky është një lloj i luksit, e mënjanimi i papastërtisë bie ndesh me ihramet.

Shkaku i tretë; sepse aroma e tij e bënë më tërheqës, andaj sipas kësaj, i ngjanë parfumit të vërtetë, e veçanërisht nëse ka të bëjë me mëllagën e bardhë (*althea officinalis*);

⁴³⁶ Shënon Buhariu (4/48-49) në *Umre*, kapitulli: Larja për murimin, dhe Muslimi (1205) në *Haxhi*, kapitulli: Muhrimi e ka të lejuar ta lajë kokën dhe trupin. Ibn Abbasi në transmetimin të cilin e shënojnë Darekutni (261) dhe Bejhekiu (5/63) nga Ejububi nga Ikrimi nga Ibn Abbasi që ka thënë: “Muhrimi e ka të lejuar ta përdorë tualetin, të nxjerr dhëmbë dhe t'i pres thonjtë, nëse thyhen. “Mënjanimi nga vetja atë që ju shqetëson, sepse Allahu për këtë nuk do të hidhërohet.” Mundhëri ka thënë që ky transmetim është i mirë (hasen).

Të tre shkaqet janë shumë të pabaza. Sipas kësaj, është e drejtë që kjo është e lejuar për shkak të ekzistimit të tekstit, e Allahu dhe i Dërguari i Tij (s.a.v.s.) nuk ia kanë ndaluar muhrimin mënjanimin e papastërtisë me larje, e as mbytjen e morrave, ndërsa lotosi me asgjë nuk i ngjanë parfumit.

Dispozita e shtatë: Qefinët preferohen mbi ndarjen e trashëgimisë dhe mbi kthimin e borxhit, sepse i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka urdhëruar që haxhiu i vdekur të mbështillet me rrobat e veta, duke mos pyetur mbi trashëgiminë e tij, e as mbi borxhin e tij. Sipas kësaj, sikur të mos ishte siç kemi thënë, atëherë do të ishte i pyetur mbi ato gjëra. Sikur që furnizimi që ka pasur përparësi mbi kthimin e borxhit gjatë jetës së tij, rregulli i njëjtë vlen edhe pas vdekjes së tij. Ky është mendimi i shumicës së dijetarëve islam. Ekzistojnë disa shembuj disproporcional të kundërt, mbi të cilët nuk duhet kushtuar vëmendje.

Dispozita e tetë: Qefinët është e lejuar të përkufizohen në dy pjesë të rrobave, d.m.th. në izarin dhe mbështjellësin. Ky është mendimi i shumicës së dijetarëve islam. Kadi Ebu Ja'la ka thënë: “Nuk është e lejuar mbështjellja e të vdekurit në më pak se tre pjesë të rrobave kur ka mundësi, sikur të ishte i lejuar përkufizimi mbi dy pjesë të rrobave, atëherë nuk do të ishte e lejuar mbështjellja e të vdekurit me tre pjesë të rrobave të atij të vdekuri, i cili pas vete i lë jetimët.” Ndërkaq, është i drejtë mendimi i kundërt me të tijin. Ajo që e cekë ai, e anulon modestinë në gjendjen e bollëkut.

Dispozita e nëntë: Muhrimi e ka të ndaluar përdorimin e parfumit, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndaluar përdorimin e tij edhe përkundër asaj që i ka dëshmuar që do të jetë i ringjallur duke e kënduar telbijen. Ky argument është bazë që muhrimi e ka të ndaluar përdorimin e parfumit – miskut.

Në dy *Sahihët* shënohet nga Ibn Umeri që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ وَرْسٌ أَوْ زَعْفَرَانٌ))

“Mos i vishni rrobat të cilat i ka prekur shafrani indian ose shafrani i rëndomtë.”⁴³⁷

Gjithashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar atë i cili e ka veshur pelerinën në emër të ihramit, të cilën para kësaj e ka parfumuar, që ta heq atë dhe që nga ai t'i laj gjurmët e parfumit.⁴³⁸

⁴³⁷ Shënon Buhariu (3/32) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë rrobash vesh muhrimi? Dhe Muslimi në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë ka të lejuar muhrimi gjatë haxhit apo umres?

⁴³⁸ Shënon Buhariu (3/311-312) në *Haxhi*, kapitulli: Larja e parfumit nga rrobet tre herë, dhe Muslimi (1180).

Në bazë të tre haditheve të përmendura, muhrimi e ka të ndaluar përdorimin e parfumit. Transmetimi më i qartë prej tyre është rasti i përmendur, sepse ndalesa në dy hadithe të tjera ka të bëjë me llojin e veçantë të parfumit të quajtur el-haluk, d.m.th. parfumi që është bërë nga shafrani dhe aroma të tjera, derisa ndalesa në rastin e përmendur është e përgjithshme dhe ka të bëjë me ihramet dhe të tjerat.

Sipas kësaj, nëse i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndaluar të afruarit parfumit ose përdorimin e tij, kjo domethënë që kjo ndalesë e përfshin parfumimin e kokës, të trupit dhe të rrobave. E sa i përket marrjes erë të parfumit, pa e prekur atë edhe kjo me analogji është e ndaluar, sepse atë ndalesë teksti nuk e përfshinë në mënyrë eksplicite, e as mbi të nuk kemi konsensus të njohur të cilin do të ishte obliguar për ta pasuar. Sipas kësaj, kjo ndalohet në bazë të ndalesës së mjeteve ose preventivës juridike, sepse parfumimi i tij qon kah përdorimi i tij, d.m.th. parfumimi i trupit dhe rrobave. Siç ndalohet të shikuarit në gruan e huaj, sepse në atë rast shikimi do të jetë mjet për diç tjetër.

Ndërkaq, ajo që ndalohet në bazë të mjeteve ose preventivës juridike, kjo lejohet për shkak të nevojës ose të interesit të dukshëm. Për shkak të kësaj, është i lejuar të shikuarit në robëreshën e cila dëshirohet të blihet, të fejuarën me të cilën dëshirohet të martohet, ose ndonjë grua për shkak të dëshmimit për marrëdhënie ndër njerëzore, shërimit dhe të tjera.

Atij muhrimi i ndalohet marrja erë parfumit, nëse atë e bënë qëllimisht për shkak të kënaqësisë dhe ëndjes. Ndërkaq, nëse aroma i vjen deri te hunda pa qëllim, ose i merr erë gjatë blerjes për ta dalluar atë, kjo nuk do të jetë e ndaluar për të dhe nuk duhet ta mbyll hundën. Rasti i parë e ka statusin e shikimit të paqëllimshëm, e i dyti, shikimin e blerësit ose të fejuarit. Kjo sqarohet me atë pse ata, të cilët muhritit ia kanë lejuar kontinuitetin e parfumit të vënë para veshjes së ihrameve dhe pas ihrameve, ia lejojnë edhe parfumimin e qëllimshëm edhe pas veshjes së ihrameve. Atë kategorikisht e mbështesin nxënësit e Ebu Hanifes. Në *Xhamaviul-fikhi*, nga Ebu Jusufi, qëndron që nuk është e ndaluar marrja erë e parfumit me të cilin është parfumuar para veshjes së ihrameve. Ai, në të vërtetë, është si syfyr për agjëruesin, sepse ai nga agjëruesi gjatë agjërimit e largon urinë dhe etjen. Derisa, rasti i tillë nuk është me rrobat, të cilat tërësisht janë të ndara nga ai.

Dijetarët islamë nuk janë të pajtimit rreth asaj se a është i ndaluar kontinuiteti i parfumit, sikur që është e ndaluar parfumimi fillestar? Ose ndoshta kontinuiteti i tij, pasi që është vënë para veshjes së ihrameve, është i lejuar?

Ekzistojnë dy mendime. Shumica e dijetarëve islamë konsiderojnë që kontinuiteti i tij është i lejuar në bazë të sunnetit të besueshëm, në të cilin qëndron që i Dërguari

(s.a.v.s.) ka përdorur parfum para veshjes së ihrameve, ashtu që bardhësia e parfumit shihej mbi të ndarët e flokëve të tij, pas veshjes së ihramit.⁴³⁹

Në transmetimin e dytë qëndron: "... pas tri...". E në të tretin: "... derisa e këndonte telbijen..." Të gjitha këto përjashtojnë tevilin pa bazë të atyre që komentojnë se kjo ka qenë para ihramit dhe pasi është larë është zhdukur gjurma e parfumit. Në një version qëndron: "I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), kur dëshironte t'i vishte ihramet, parfumohej me parfumin më të mirë që e kishte dhe pas kësaj mbi kokën dhe mbi mjekrën e tij shiheshin gjurmët e parfumit."⁴⁴⁰

Pasha Allahun, se çfarë bënë ky taklid vetëm për ta mbështetur mendimin e atyre të një mendimit.

Të tjerët thonë se kjo ka qenë specifike e të Dërguarit (s.a.v.s.).

Ndërkaq, kjo mund të përgënjeshtrohet përmes dy gjërave.

E para: Pohimi i specifikës nuk pranohet pa fakte.

E dyta: Shënon Ebu Davudi nga Aishja (r.a.), që ka thënë: "Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) për në Mekke. Para veshjes së ihrameve, ballin tonë e kemi lyer me parfum. Kur ndonjëra prej nesh djersitej, parfumi rridhte nëpër fytyrën e saj. Këtë i Dërguari (s.a.v.s.) e ka parë, por atë nuk e ka ndaluar."⁴⁴¹

Dispozita e dhjetë: Muhrimi e ka të ndaluar mbulimin e kokës. Këtu ekzistojnë tre lloje të mbulesave: ato që janë të ndaluara, ato që janë të lejuara dhe ato që janë diskutabile.

Janë të ndaluara të gjitha ato që janë të kapura, të cilat puqen dhe me të cilat dëshirohet të mbulohet koka, siç janë: çallmat, të gjitha llojet e kapelave, përkrenaret, helmetat e të tjerë.

Lloji i dytë i mbulesave janë: tendat, shtëpitë, drunjët dhe të tjera. Është vërtetuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), që për të është vendosur tenda në Nemire, derisa ishte në ihrame. Ndërkaq, Maliku ia ndalon muhrimin që ta vendos rrobën e vet mbi

⁴³⁹ Shënon Buhariu (3/315) në *Haxhi*, kapitulli: Parfumimi gjatë veshjes së ihramit dhe në *Rrobot*, kapitulli: Ndarja e flokëve në dysh dhe kapitulli: Parfumimi e kokës dhe e mjekrës, Muslimi (190) në *Haxhi*, kapitulli: Parfumimi e muhimit, Ahmedi (6/38, 245), Nesaiu (5/139) dhe Begavi në *Sherbus-sunneti* (1864) nga Aishja (r.a.).

⁴⁴⁰ Shënon Muslimi (1190, 44).

⁴⁴¹ Shënon Ebu Davudi (1830) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë vesh muhrimi? Zinxhiri i transmetuesve është i fortë.

ndonjë dru, që t'i bënte vetes hije. Shumica e dijetarëve nuk janë të pajtimit me të. Pasuesit e tij, ia ndalojnë muhrimit që të ecë nën hijen e bartëses.

Lloji i tretë i mbulesës janë llojet e ndryshme të bartëseve. Mbi llojin e këtillë të dijetarët islamë kemi tre lloje mendimesh. Atë e lejojnë Shafiu dhe Ebu Hanifeja, Allahu i mëshiroftë. Mendimi i dytë atë e ndalon, andaj kush strehohej nën to, duhej të paguante shpagimin. Këtë mendim e mbështeste Maliku, Allahu e mëshiroftë. Mendimi i tretë, gjithashtu atë e ndalon, por kush mbulohej me të nuk ishte i obliguar të paguante shpagimin. Identik me këto mendime i kemi tre transmetime nga Ahmedi, Allahu e mëshiroftë.

Dispozita e njëmbëdhjetë: Muhrimi e ka të ndaluar ta mbulojë fytyrën e vet. Mbi këtë pyetje dijetarët islamë nuk kanë qëndrim unik. Methhebi Shafi dhe një transmetim nga Ahmedi, atë e ndalojnë. Lejimi i mbulimit të fytyrës gjatë kohës së ihrameve, transmetohet nga gjashtë as'habë: Uthmani, Abdurrahman b. Avf, Zejd b. Thabiti, Zubejri, Sa'd b. Ebi Vekasi dhe Xhabiri (r.a.).

Mendimi i tretë është i pashembullt (shaz). Sipas tij, muhrimit të gjallë i lejohet ta mbulojë fytyrën derisa është në ihrame, e nëse vdes në ihrame, nuk lejohet t'i mbulohet fytyra. Atë e mbështet Ibn Hazmi. Kjo tërësisht i përgjigjet bukfalitetit të tij zahirit.

Ata të cilët e lejojnë mbulimin e fytyrës, qëndrimin e vet e bazojnë mbi transmetimet të cilat transmetohet nga as'habët e përmendur, e me lejen iskonike dhe të konceptuarit e fjalëve në vijim të Resulullahut (s.a.v.s.): "... *mos ia mbuloni kokën...*" Për hadithin në të cilin thuhet: "... *mos ia mbuloni fytyrën!*", thonë që ashtu nuk mbahet në mend, sepse Shu'be ka thënë: "Atë na ka treguar Ebu Bishr, e pas dhjetë viteve e kam pyetur mbi të dhe fjalë për fjalë na tregoi hadithin, përveç që ka thënë: "*Mos ia mbuloni kokën e as fytyrën!*" Pas kësaj, ata kanë thënë që pavendosmëria atë e bënë të dobët.⁴⁴²

⁴⁴² Hakimi në *Ummul-hadithin* ka thënë: "Të përmendurit e fytyrës në këtë hadith është zëvendësim nga ana e vet transmetuesve, sepse ekziston konsensusi i transmetuesve të besueshëm as'habit Amr b. Dinarit rreth këtij transmetimi në të cilin thuhet: "Mos ia mbuloni kokën!" Dhe ashtu është mbajtur në mend. Mbi atë, është ndalur Zejleu në *Nasbur-rajeti* (3/28) dhe ka thënë: "Në këtë duhet të barazohet sipas Muslimit, e jo sipas Hakimit, sepse Hakimi mjaft gabon. Gjithashtu, zëvendësimi mund t'i ndodh në përshtatjen e shkronjave, e çfarë ngjashmërie mund të ketë në mes shkronjave të fjalët fytyra dhe fjalës koka?!" Kjo është ashtu nëse pranohet që në hadith përmendet vetëm fytyra. Të dy transmetimet shënohen te Muslimi. Në njërin transmetim është përkufizuar vetëm në fytyrë dhe ka thënë: ... *mos ia mbuloni kokën!*, e në tjetrin e ka përmendur edhe fytyrën edhe ka thënë: ... *mos ia mbuloni kokën e as fytyrën!*" Në transmetimin e tretë është kufizuar vetëm në kokën dhe ka thënë: "Dhe i Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që t'i japin gusël me ujë dhe me lotos dhe që t'ia

Gjithashtu, pohojnë që hadithi i përmendur transmetohet edhe në versionin vijues: *“Mbuloja fytyrën, por mos ia mbulo kokën!”*⁴⁴³

Dispozita e dymbëdhjetë: vdekja nuk i ndërprente rregullat e ihramit. Ky është mendimi i Uthmanit, Aliut, Ibn Abbasit dhe as’habëve të tjerë (r.a.). Atë e mbështetë edhe Ahmedi, Shafi’u dhe Is’haku. Ebu Hanife, Maliku dhe Evaziu konsiderojnë që vdekja i ndërprente rregullat e ihramit, e me të vdekurin, i cili vdes në ihrame, duhet vepruar si me atë i cili vdes pa ihrame. Qëndrimin e vet e mbështesin mbi hadithin në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: *“Kur vdes ndonjëri prej jush, atij i ndërpriten të gjitha veprat, përveç në tre raste...”*⁴⁴⁴

Pas kësaj, kanë thënë, që nuk ka argument në hadithin, i cili flet mbi atë që e ka shkelur e shaluara e tij, sepse ai ka të bëjë vetëm me të, sikur që kam thënë për xhenazen, të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) ia ka falur Nexhashiut, sepse ajo ka qenë specifike e të Dërguarit (s.a.v.s.).

Shumica e dijetarëve islamë, në atë përgjigjen, që të thirrurit në specifike është në kundërshtim me rregullin themelor, prandaj, argumenti i tillë nuk pranohet. Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) në hadithin e përmendur: *“... që ai në Ditën e Gjykimit do të jetë i ringjallur duke e kënduar telbijen...”*, aludojnë mbi shkakun e rregullit. Sipas kësaj, sikur ai rregull të ishte specifike vetëm për të, nuk do të kishin treguar mbi shkakun e tij, e veçanërisht nëse thuhet që nuk është i lejuar argumentimi i rregullave me shkakun intrazitiv të rregullave. Ngjashëm, me atë është thënë edhe për shehidët e Uhudit. Për ta është thënë: *“Mbështillen i atë në rrobat dhe plagët e tyre, sepse ata në Ditën e Gjykimit do ta kenë, ngjyrën e gjakut, e aromën e miskut.”*⁴⁴⁵ Ndërkaq, kjo nuk ka të bëjë vetëm me ata, e njëjta gjë është edhe me hadithin: *“Mbështillen i atë në dy ihramet e tij, sepse në Ditën e Gjykimit do të ringjallet duke e kënduar telbijen.”*

zbulojnë fytyrën, dhe që ka me qenë i ringjallur duke e kënduar telbijen. Na të përmendurat shihet që të pranuarit e zëvendësimit nga ana e transmetuesve është shumë e pabesueshme.”

⁴⁴³ Shënojnë Shafi’u në El (1/239) dhe (1/211) nga Ibrahim b. Ebi Hurre, e nga ai atë e shënojnë edhe Bejhekiu (3/393) nga Seid b. Xhubejri nga Ibn Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) mbi atë të cilin e ka shkelur kafsha kalëruese ka thënë: *“Mbulojeni fytyrën, e mos ia mbulonin kokën.”* Ibn Et-Turkmani thotë: *“Në të i kemi dy gjëra: që Sufjan b. Ujejne nuk ia ka cekur zinxhirin e transmetuesve të tij dhe e dyta, që Ibn Ebu Hurre e ka vlerësuar si transmetues të dobët Es-Saxhin.”*

⁴⁴⁴ Shënon Muslimi (1631) në *Rekomandimin*, kapitulli: Çfarë sevapi i arrin muslimanit pas vdekjes së tij, nga Ebu Hurejre. Vazhdimi i hadithit është: *“... sadakaja e vazhdueshme, dituria e dobishme dhe fëmija i hajrit i cili lutet për të.”*

⁴⁴⁵ Shënon Ahmedi në (5/431) dhe Nesaiu (4/78) në *Xhenazet*, kapitulli: Varrimi i shehidit me gjakun e tij (6/29), nga Abdullah b. Tha’lebe. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Përse atëherë, kemi thënë që kjo ka të bëjë vetëm me shehidët e Uhudit, kur atë keni mundur t'ia lejoni edhe shehidëve të tjerë, përkundër ekzistimit të mundësisë që ajo është specifike e tyre? Ku qëndron dallimi, kur dëshmimi i të Dërguarit (s.a.v.s.) në të dy rastet është i njëjtë?! Gjithashtu, hadithi i përmendur është në pajtueshmëri me argumentet sheriatike dhe urtësitë që flasin mbi botën tjetër, sepse njeriu do të jetë i ringjallur ashtu siç ka vdekur. Madje, sikur kjo edhe të mos përmendej në këtë hadith, argumentet e tjera atë e vërtetojnë. Allahu më së miri e di.

* * *

T'i kthehemi haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.).

Kur perëndoi dielli dhe nata tërësisht ra, i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga 'Arafati. Pas vete e kishte vendosur Usama b. Zejdin. Është nisur tërësisht i qetë. E kishte shtrënguar aq kapistrën e devesë së vet, saqë koka ia prekte skajet e samarit. Ai thoshte: *"O njerëz, ngadalë, sepse bamirësia nuk është në nxitim!"*⁴⁴⁶ Është nisur rrugës së quajtur Me'zimejn⁴⁴⁷, ndërsa në 'Arafat ka hyrë përmes rrugës së quajtur Dabb.

Ky ishte zakoni i të Dërguarit (s.a.v.s.) gjatë festave, d.m.th. nuk kthehej përmes rrugës së njëjtë. Mbi urtësinë e kësaj kemi folur kur e kemi elaboruar praktikën e tij gjatë festave.

Pastaj, u nis me një ecje mesatare, as të shpejtë, e as të ngadalshme. Kur arriti në luginën e gjerë, shpejtonte dhe ia çlironte kapistrën devesë derisa nuk ngjitej. Gjatë të ecurit, vazhdimisht e këndonte telbijen. Gjatë këtij udhëtimi, i Dërguari (s.a.v.s.) zbriti nga deveja, e kreu nevojën fiziologjike dhe me nxitim mori avdes. Usama e pyeti: "O i Dërguar i Allahut, a është ky namazi?!" Ai tha: *"Namazi është përpara teje."* Pastaj, është nisur derisa nuk arriti në Muzdelife. Kur arriti, mori avdes për namaz, pastaj urdhëroi që të thërritet ezani, pastaj myezini e thirri ezanin, e më pastaj edhe ikametin, pastaj e fali akshamin para se t'i shkarkonin dhe t'i lidhnin

⁴⁴⁶ Shënon Buhariu (3/417) në *Haxhi*, kapitulli: I Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që nga Arafati të shkohet qetësisht, Nesaiu (5/257) nga Usama b. Zejdi dhe Muslimi (1218) nga Xhabiri në hadithin tjetër.

⁴⁴⁷ Ky është vend i njohur në mes Arafatit dhe Mesharit: Në esencë, kjo është ngushticë malore në mes kodrave, ku kodrat gati tërësisht takohen, e pas së cilës pastaj përhapen.

devetë. Pastaj e fali edhe jacinë me ikamet pa ezanë, e në mes dy namazeve nuk fali asgjë tjetër.⁴⁴⁸

Ndërkaq, transmetohet që i ka falur ato edhe me dy ezane dhe me dy ikamete, si edhe me dy ikamete pa ezane. Megjithatë, më e drejtë është që i ka falur me një ezan dhe dy ikamete, siç e ka bërë atë edhe në ‘Arafat.⁴⁴⁹ Pastaj, ka fjetur deri në sabah dhe atë natë nuk e ka kaluar në ibadet. Gjithashtu, asgjë e besueshme nuk transmetohet nga ai mbi pyetjen e të kaluarit në ibadet natën e Bajramit.⁴⁵⁰

“Atë natë, i lejoi të dobëtit dhe të pafuqishmit nga familja e vet, që të shkonin në Mina para agimit, kjo ka ndodhur kur u zhduk hëna. I urdhëroi ata që të mos gjuanin guralecët para se të lindte dielli.”⁴⁵¹ Hadithi është sahih sipas vlerësimit të Tirmidhiut dhe të tjerëve.

⁴⁴⁸ Shënojnë Buhariu (3/414, 415, 417), Muslimi (1280, 277, 278, 283), Ebu Davudi (1921), Nesaiu (5/258-259) dhe Ibn Maxhe (3017, 3019) nga Usama b. Zejdi (r.a.).

⁴⁴⁹ Shiko: *Nasbur-rajeti* (3/68, 70) nga hafidh Zejleji.

⁴⁵⁰ Sikurse që thuhet në hadithin vijues: “AI që e kalon natën i zgjuar në mes dy Bajrameve, zemra e tij nuk do të vdes kur zemrat tjera vdesin.” Shënojnë Taberaniu nga Ubade b. Samiti. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Umer b. Harun el-Belhi. Abdurrahman b. Mehdi, imam Ahmed dhe Nesaiu kanë thënë se hadithet e tij janë të përjashtuara. Jahja për të ka thënë që është gënjeshtar dhe i keq. Ebu Davudi ka thënë që nuk është i besueshëm. Ali b. Medini dhe Darekutni kanë thënë që është transmetues i dobët. Ali Xhezzere thotë që është gënjeshtar. Shënon Ibn Maxhe (1782) nga Ebu Uname në këtë version: “Kush i kalon në ibadet dy netë para Bajramit duke e shpresuar mëshirën e Allahut, zemra e tij nuk do të vdes kur zemrat tjera do të vdesin.” Zinxhiri i transmetuesve është i dobët për shkak të tedlisit të Behijje b. Velidit. Nesaiu ka thënë: Kur thotë: “Na tregonte dhe na informoi”, atëherë është i besueshëm, por kur thotë: “Nga ky dhe nga ky”, atëherë kjo nuk pranohet nga ai, sepse nuk dihet se nga kush e transmeton atë, sikur që hadithi: “Kush i kalon zgjuar katër net, e ka merituar Xhennetin. Ato net janë: nata e tervijes, nata e Arafatit, nata e Kurban Bajramit dhe nata e Bajramit të ramazanit.” Shënon Ibn Asakir në *Historinë* e vet, nga Muadh b. Xhebeli. Në zinxhirin e transmetuesve është Abdurrahman b. Zejd el-Amami hadithet e të cilit janë të përjashtuara sipas Buhariut. Jahja ka thënë që është gënjeshtar, e Ebu Hatimi i ka refuzuar hadithet e tij.

⁴⁵¹ Atë e shënojnë Buhari (3/421) në *Haxhi*, kapitulli: Kush i dërgon të pafuqishmit dhe të dobëtit natën e Muzdelifes që të bëjnë lutje dhe të nisen kur perëndon hëna, dhe në kapitullin: Haxhi i fëmijës, Muslimi (1293) në *Haxhi*, kapitulli: Është mustehab të dërgohen gratë, të pafuqishmit dhe të tjerët. Nga Ibn Abbasi shënohet që ka thënë: “Unë isha prej atyre të cilët i Dërguari (s.a.v.s.) i ka dërguar me të pafuqishmit dhe të dobëtit nga familja e vet, nga Muzdelife.” Ebu Davudi (1940), Nesaiu (5/270, 272), Ibn Maxhe (3025) shënon nga Hasani el-Umij nga Ibn Abbasi që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ne djemtë të Beni Abdulmutalibit na ka dërguar natën nga Muzdelife së bashku me gomarët tanë, na rrihte mbi kafshët tona duke thënë: “Djelmsha mos i gjuani guralecët para lindjes së diellit?” Transmetuesit janë të besueshëm, përveç Hasan el-Urfit që nuk e ka parë Ibn

Hadithin të cilin e transmeton Aishja (r.a.), që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka dërguar Ummu Sulemen në vigjilje të ditës së parë të Bajramit dhe i ka gjuajtur guralecët para agimit dhe që ka shkuar dhe e ka bërë tavafin ifade dhe që ajo ditë ka qenë ditë gjatë të cilës i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka qenë tek ajo.” E shënon Ebu Davudi.⁴⁵²

Ky hadith është i refuzuar (munkir). Imam Ahmedî dhe të tjerët, atë e kanë përjashtuar. Në mospranueshmërinë e tij tregon edhe ajo pse në të thuhet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka urdhëruar atë që të arrij në Mekke në mëngjes, d.m.th. ditën e parë të Bajramit. Në transmetimin tjetër qëndron: “*Fale atë në Mekke!*”, e atë ditë ai ishte tek ajo, prandaj kishte dëshirë që ta shoqëronte atë. Ndërkaq, kjo absolutisht është e pamundur.

Ethremi thotë: “Më ka thënë Ebu Abdullahu: Na tregonte Ebu Mu'aviu nga Hishami, nga babai i tij, nga Zejnebja, vajza e Ummu Selemes, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar që në ditën e parë të Bajramit të arrijë në Mekke. Këtë transmetim askush tjetër përveç tij nuk e ka sajuar. Ai është i gabuar.”

Vekiu nga babai i vet transmeton në formën mursal që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar që të arrijë në namazin e sabahut ditën e parë të bajramit në Mekke, ose ngjashëm me atë. Kjo gjithashtu është edhe më e çuditshme, sepse çfarë ka të bëjë i Dërguari (s.a.v.s.) ditën e parë të Bajramit në Mekke?! Kjo nuk mund të pranohet. Ka thënë: “Erdha te Jahja b. Seidi dhe e pyeta mbi atë. Ai më tha: “Nga Hishami, nga babai i tij, transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar atë që të arrij, e jo që ta arrij atë. Në këtë është dallimi! Jahja më ka thënë: “Pyete Abdurrahmanin mbi atë!” Unë e pyeta, e ai tha: “Ashtu transmeton Sufjani nga Hishami, nga babai i tij?!” Halali ka thënë: “Ethremi ka gabuar në të rrëfyerit nga Vekiu kur ka thënë:

Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) më parë e ka dërguar familjen e vet dhe e ka urdhëruar që të mos i gjuajnë guralecët, derisa nuk lind dielli. Habiti i përmendur mashtron (është duke bërë telis dhe ‘an ‘an) derisa transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Shënon Tirmidhiu (893) nga Mes’udi nga Hakimi nga Miksemi nga Ibn Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) më parë i ka dërguar të dobëtit nga familja e vet, dhe ka thënë: “Mos i gjuani derisa nuk lind dielli”, dhe e konsideron të besueshëm. Të gjitha këto rrugë e forcojnë njëra-tjetrën sikur që thotë Ibn Haxheri në *El-Fet’h* (3/422), andaj sipas kësaj hadithi është i besueshëm.

⁴⁵² Shënon Ebu Davudi (1942) në *Ritualet*, kapitulli: Nxitimi i grupit dhe Bejhekiu (5/133). Hadithi është i ngatërruar (çrregulluar) në zinxhirin e transmetuesve dhe në tekst. Shiko: *El-Xhevheru-nehijju* (5/132). Mundhiri në *El-Ishraf* ka thënë: “Absolutisht nuk është e lejuar gjuajtja e gurëve para agimit. Kush e bënë atë ka vepruar në kundërshtim me sunnetin e të Dërguarit (s.a.v.s.), të cilin ai ia ka urdhëruar ummetit të vet. Nëse ndokush i ka gjuajtur ata pas agimit, para lindjes së diellit, nuk duhet përsëritur gjuajtjen, sepse nuk e di se ndokush ka thënë që gjuajtja në atë kohë nuk është valide. E që në atë të mos jenë të pajtimit, atëherë përsëritja e atij rituali do të ishte vaxhib.”

“... arrije atë...”, sepse Vekiu ka thënë: “Arrij në Mina?” “Ja ka qëlluar kur ka thënë: “...arrij...”, e ka gabuar në fjalët ‘në Mina’.”

Halali ka thënë: “Na ka informuar Ali b. Harbi, na tregonte Harun b. Imran nga Sulejman b. Ebu Davudi, nga Hisham b. Urve, nga babai i tij që ka thënë: “Më ka informuar Ummu Seleme dhe ka thënë: “Më dërgoi i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me ata të cilët i dërgoi nga familja e vet natën, nga Muzdelife. Guralecat i gjuajta natën, e pastaj jam drejtuar në Mekke, ku edhe e fala sabahun, pastaj jam kthyer në Mina.”

Ai, Sulejman b. Ebi Davudi është Ed-Dimeshki el-Havlani, të cilin e quajnë edhe Ibn Davud. Ebu Zura, shënon nga Ahmedi të ketë thënë se: “Ky është njeriu nga gadishulli Arabik, i cili nuk vlen.” Uthman b. Seidi ka thënë që është transmetues i dobët.⁴⁵³

Ajo që e vërteton parregullsinë e tij është transmetimi i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Kasim b. Muhammedi, nga Aishja, që ka thënë: “Sevda nga i Dërguari i Allahut kërkoi që të niset nga Muzdelife para tij dhe para se të niseshin njerëzit. Ishte grua në moshë, andaj e lejoi. Është nisur para njerëzve. Aty mbetëm deri në sabah, pastaj u nisëm me të Dërguarin (s.a.v.s.). E sikur ta kisha lutur të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), sikur që e ka lutur Sevda për mua do të ishte kënaqësi më e madhe se ajo që më gëzonte.”⁴⁵⁴ Ky hadith është sahih dhe ai sqaron që gratë e tjera të të Dërguarit (s.a.v.s.) përveç Sevdës janë nisur me të Dërguarin (s.a.v.s.).

Nëse thuhet: Çfarë do të bëni me hadithin, të cilin e shënon Darekutni dhe të tjerët nga Aishja, e në të cilin qëndron, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka urdhëruar gratë e veta që së bashku të shkonin gjatë natës dhe t’i gjuanin guralecët dhe që të kthehen para sabahut në vendqëndrimet e tyre. Dhe kështu bënte Aishja deri në vdekjen e vet.⁴⁵⁵

Do të thuhet se atë e refuzon Muhammed b. Humejdi, njëri prej transmetuesve të tij, sepse atë shumica e konsiderojnë gënjeshtar. Gjithashtu, atë e refuzon hadithi i saj i cili shënohet në dy *Sahihët* në formën vijuese: “...dëshirova sikur të kisha kërkuar leje nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), ashtu siç e ka kërkuar atë Sevda.”

⁴⁵³ Ndërkaq, Ibn Hibbani thotë: “Sulejman b. Davud el-Havlani është nga Damasku, është transmetues i besueshëm dhe autentik.” Bejhekiu thotë: “Sulejman b. Davudi e lavdëron Ebu Zuren, Ebu Hatim, Uthman b. Seid dhe një grup hafidhësh.” Hafidhi në *Tesbihun* thotë: “Sulejman b. Davudi pa dyshim është i besueshëm (sadiq).”

⁴⁵⁴ Shënon Buhariu (3/423) dhe Muslimi (1290).

⁴⁵⁵ Shënon Darekutni (2/273). Në zinxhirin e transmetuesve është Muhammed b. Humejd er-Razi, të cilët shumica e konsiderojnë transmetues i dobët, derisa disa madje e konsiderojnë gënjeshtar.

Nëse thuhet: Nëse e pranojmë që keni të drejtë, për ta refuzuar atë hadith, e çfarë do të bëni me hadithin i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Ummu Habibe, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atë e ka dërguar një natë para njerëzve të tjerë?!⁴⁵⁶

Do të thuhet, që në dy *Sahihët* është vërtetuar që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), atë natë i ka dërguar të pafuqishmit nga familja e vet, në mesin e të cilëve ka qenë edhe Ibn Abbasi. Është vërtetuar që e ka dërguar Sevdën, e që gratë tjera i ka ndalur tek ai, që të niseshin me të. Hadithin i cili transmetohet nga Ummu Habibja, e transmeton vetëm Muslimi, e nëse do të mbahej në mend, atëherë edhe ajo ka qenë prej atyre të dobëtëve, të cilët i ka dërguar i Dërguari (s.a.v.s.).

Nëse thuhet: E çfarë do të bëni me hadithin të cilin e shënon imam Ahmedi nga Ibn Abbasi, në të cilin qëndron, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka dërguar atë me gratë e veta në Mina, ditën e parë të Bajramit, si edhe që i kanë gjuajtur guralecët me lindjen e diellit?!⁴⁵⁷

Do të thuhet që mbi të preferohet hadithi të cilin gjithashtu e transmeton imam Ahmedi dhe Tirmidhiu, i cili atë e konsideron të besueshëm, e në të cilin thuhet, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka dërguar të pafuqishmit nga familja e vet dhe ka thënë: “Mos i gjuani guralecët para se të lind dielli.” E në versionin e Ahmedit qëndron: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na dërgoi së bashku, ne, djelmoshat e Benu Abdul Muttalibit, mbi gomarët tanë, na i rrahu kofshët duke na thënë: “Djelmosha, mos i gjuani guralecët para lindjes së diellit!”⁴⁵⁸ Sepse ky është më i besueshëm se ai. Në të, i Dërguari (s.a.v.s.) e ndalon që të gjuhen guralecët para agimit. Është mbajtur në mend me ngjarjen e cila ceket në të, derisa në hadithin tjetër thuhet që ata i kanë gjuajtur guralecët me lindjen e agimit. Më vonë i kemi shqyrtuar dhe kemi vërejtur që nuk ka kontradikta në mes tyre, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar djelmoshat që të mos i gjuanin guralecët derisa nuk lind dielli, sepse nuk kanë pasur kurrfarë shkak për t'i gjuajtur ata para kohe. Derisa gratë, të cilat i ka dërguar i Dërguari (s.a.v.s.) para burrave të tjerë dhe të cilat i kanë gjuajtur guralecët para lindjes së diellit, kanë pasur arsye, sepse frikohej për to për shkak të rrëmujës dhe shtyrjes nga ana e njerëzve. Sipas kësaj, sunneti e lejon gjuajtjen e guralecëve para lindjes së diellit, nëse ekziston ndonjë arsye, siç është sëmundja ose pleqëria, e cila ia parandalon ndokujt shtyrjen me njerëz. Ndërkaq, ai i cili është i shëndoshë, ai nuk e ka të lejuar gjuajtjen e guralecëve para kohe.

⁴⁵⁶ Shënon Muslimi (1292) në *Haxhi*, kapitulli: Është mustehab të dërgohen gratë, të pafuqishmit dhe të tjerët...

⁴⁵⁷ Shënon Ahmedi (2937, 2938, 1/320). Transmetuesit janë të besueshëm, por zinxhiri i transmetuesve të tij është i ndërprerë.

⁴⁵⁸ Shënon Tirmidhiu (893) dhe Ahmedi (2842). Hadithi është i dobët. Tani e kemi cekur verifikimin e tij.

Mbi çështjen e kohës për gjuajtjen e guralecëve i kemi tre drejtime. I pari atë e lejon menjëherë pas gjysmës së natës, edhe të shëndoshit edhe të sëmurit. Atë mendim e mbështet Shafiu dhe Ahmed, Allahu i mëshiroftë. Të tjerët atë nuk e lejojnë para lindjes së diellit. Ky është mendimi i Ebu Hanifes, Allahu e mëshiroftë. Drejtimi i tretë nuk e lejon të shëndoshin që të gjuaj guralecët para lindjes së diellit. Këtë e mbështetë një grup dijetarësh. Ajo mbi çka udhëzon sunneti është, që është e lejuar shpejtimi i gjuajtjes së guralecëve menjëherë pas perëndimit të hënës, e jo pas gjysmës së natës. Ata të cilët atë e kushtëzojnë me gjysmën e natës, nuk kanë argument për atë. Allahu më së miri e di.

* * *

Kur erdhi koha e sabahut, i Dërguari (s.a.v.s.) e fali menjëherë sabahun në kohën e vet, e absolutisht nuk e ka falur para kohës së tij. E fali atë me ezan dhe ikamet. Kjo ishte dita e parë e Bajramit, dita e haxhit të madh. Kjo ishte ditë kur Allahu dhe i Dërguari i Tij (s.a.v.s.) kanë hequr dorë nga çdo idhujtari.

Pastaj, e kalëroi të shaluarën e vet, derisa nuk arriti te vendi i vet, te El-Mesharul-Haram. U kthye kah kibla dhe filloi të lutet i nënshtruar, të bëjë tekbir, të vërtetoj monoteizmin, të bëjë dhikër, derisa qielli nuk është kthjellur mirë, d.m.th. deri te vet lindja e diellit.

Atëherë, Urve b. Mudaris el-Tai e pyeti atë:

يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ إِنِّي جِئْتُ مِنْ جَبَلٍ طِيٍّ، أَكَلْتُ رَاجِلَتِي، وَأَتَعَبْتُ نَفْسِي، وَاللَّهِ مَا تَرَكْتُ مِنْ جَبَلٍ إِلَّا وَقَفْتُ عَلَيْهِ، فَهَلْ لِي مِنْ حَجٍّ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((مَنْ شَهِدَ صَلَاتِنَا هَذِهِ وَوَقَفَ مَعَنَا حَتَّى نَذْفَعَ وَنَقْفَ بَعْرَفَةَ قَبْلَ ذَلِكَ لَيْلًا أَوْ نَهَارًا، فَقَدْ أَتَمَّ حَجَّهُ، وَقَضَى تَقَاتَهُ))

“O i Dërguar i Allahut, unë kam ardhur nga kodra Tajja, e kam rraskapitur të shaluarën time dhe jam lodhur. Pasha Allahun, nuk kam kalëruar pranë asnjë kodre, e që të mos ndalesha mbi të, andaj, a e kam kryer haxhin?!” I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “*Kush e ka falur me ne këtë namaz dhe kush ka mbetur me ne derisa nuk jemi nisur, e që para kësaj tani ka qenë në ‘Arafat, natën ose ditën, e ka përmbushur haxhin e vet dhe e ka larë papastërtinë e vet (mëkatet).*”⁴⁵⁹

⁴⁵⁹ Shënon Tirmidhiu (891) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë i cili e arrinë imamin gjatë bashkimit, ka arritur haxhi, Ebu Davudi (1950) në *Haxhi*, kapitulli: Kush nuk arrin në Arafat, Nesaiu (5/263) në *Haxhi*, kapitulli: Kush nuk arrin pas imamit në sabah në Muzdelife, Ibn Maxhe

Tirmidhiu thotë që është hasenun-sahih.

Me hadithin e përmendur, qëndrimin e vet e argumentojnë ata të cilët konsiderojnë që qëndrimi dhe bujtja në Muzdelife është rukn, si edhe të qëndruarit në këmbë në ‘Arafat. Ky është qëndrimi i dy as’habëve; i Ibn Abbasit dhe Ibn Zubejrit (r.a.). Atë e mbështet edhe Ibrahim Nehai, Sha’bi, Alkame, Hasan El-Basriu. Ky është mendimi edhe i Evzaiut, Hammad b. Ebi Sulejmanit, Davud ez-Zahirit, Ebu Ubejd Kasim b. Selamit. Atë e kanë zgjedhur edhe dy Muhammedët: Ibn Xherriri dhe Ibn Huzejme, atë e mbështet edhe Shafi’u në njërin nga transmetimet e veta. Qëndrimin e vet e mbështesin mbi tre argumente:

Hadithi i përmendur është njëri prej tyre;

Argumenti i dytë është ajeti në vijim:

{فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ} [البقرة: 198]

“...përmendeni Allahun në vend të shenjtë (Mesh’arul Haram)...” [El-Bekare: 198]

Për ata, argumenti i tretë është vet pozita e të Dërguarit (s.a.v.s.), i cili ka ardhur si sqarim për dhikrin e urdhëruar në ajetin e përmendur.

Ata të cilët konsiderojnë që të qëndruarit në këmbë dhe bujtja në Muzdelife nuk është rukn, qëndrimin e vet e argumentojnë me dy argumente:

I pari është ai që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka vazhduar qëndrimin e vet në ‘Arafat deri te lindja e diellit. Kjo domethënë, që ai i cili qëndron në ‘Arafat madje edhe një moment para lindjes së diellit, haxhi i tij do të jetë i drejtë. Sipas kësaj, sikur të qëndruarit në këmbë në Muzdelife të ishte rukn, i tilli haxhin nuk do ta kishte të rregullt, argumenti i dytë; sikur të qëndruarit në Muzdelife të ishte rukn, atëherë atë do ta kishin pasur obligim edhe burrat edhe gratë. Ndërkaq, pasi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka dërguar gratë natën, është kuptuar që ai qëndrim nuk është rukn.

Ndërkaq, të dy argumentet janë diskutabile, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) i ka dërguar gratë pas qëndrimit të tyre në Muzdelife dhe të bërit dhikër gjatë faljes së jacisë, edhe kjo është vaxhib. Caktimi kohor i të qëndruarit në ‘Arafat deri në agim, nuk e përjashton mundësinë që të qëndruarit në Muzdelife të mos bëhet rukn, sepse kjo natë është koha për të dy qëndrimet si edhe për dy namaze të bashkuara. Të

(3016) në *Ritualet*, kapitulli: Kush arrin në Arafat natën e bashkimit. Darimi (2/59), Ahmedi (4/261-262). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë.

kufizuarit e kohës njerit nga qëndrimet, nuk e përjashton mundësinë që kjo edhe më tutje të bëhet kohë për të dy qëndrimet kur për atë ka mundësi.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) qëndronte në vendin e vet dhe njerëzit e kuptuan që e tërë Muzdelifa është vend i qëndrimit. Është nisur duke e vënë pas vete Fadl b. Abbasin, duke e kënduar telbijen gjatë këtij udhëtimi. Usame b. Zejdi është nisur në këmbë për të garuar me Kurejshitët. Gjatë udhëtimit e urdhëroi Ibn Abbasin që t'ia gjente shtatë guralecë për xemre dhe që të mos i tubonte ata atë natë nga ajo kodër, sikur që e bënin atë ata që nuk kanë dituri. Nuk i ka mbledhur natën. Ibn Abbasi ia gjeti shtatë guralecë me madhësi të vogël. I Dërguari (s.a.v.s.) ato i rrotullonte në dorën e vet duke thënë:

((بِأَمْتَالِ هَؤُلَاءِ فَرُمُوا، وَإِيَّاكُمْ وَالْعُلُوَّ فِي الدِّينِ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْعُلُوَّ فِي الدِّينِ)).

*“Me këtë lloj guralecësh gjuani. Keni kujdes ekzagjerimin në fe, sepse të ekzagjeruarit në fe i ka shkatërruar ata përpara jush.”*⁴⁶⁰

Gjatë atij udhëtimi, i është afruar një grua e bukur nga Hasami dhe e ka pyetur për kryerjen e haxhit për babanë e saj, plak, i dobët, i cili nuk ka mundur ta kalërojë kafshën kalëruese. Ai e urdhëroi që ajo ta kryente haxhin për të. Fadli kishte filluar ta shikonte dhe i Dërguari (s.a.v.s.) e vuri dorën e vet mbi fytyrën e tij dhe ia ktheu atë në anën tjetër. Fadli ishte me dukje të bukur. Është thënë, që i Dërguari (s.a.v.s.) ia ka kthyer fytyrën që ajo të mos e shikonte atë, por është thënë, që ia ka kthyer fytyrën që ai të mos e shikonte në të.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Shënon Ahmedi (1/215, 347), Nesaiu (5268) në *Haxhi*, kapitulli: Marrja e guralecëve, Ibn Maxhe (3029) në *Ritualet*, kapitulli: Madhësia e guralecëve për gjuajtje. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁴⁶¹ Shënon Maliku (1/359), Buhariu (3/300) në *Haxhi*, kapitulli: Obligueshmëria e Haxhit dhe veçoritë e tij, kapitulli: Kryerja e haxhit për atë që nuk mund të kalërojë. Kapitulli: Kryerja e haxhit nga ana e gruas për njeriun, në të kërkuarit e lejes, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: **“O besimtarë, mos hyni në shtëpitë e huaja pa kërkuar leje...”**, Muslimi (1334) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi për atë i cili nuk mund ta kryej atë për shkak të pleqërisë dhe sëmundjes... Transmeton Ebu Davudi (1809), Nesaiu (5/267). Ibn Maxhe (2909) nga Ibn Abbasi që ka thënë: “Fadl ibn Abbasi kalëronte pas të Dërguarit (s.a.v.s.). Erdhi një grua nga Hasani që ta pyet. Fadli filloi ta shikonte atë por edhe ajë në të. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ktheu kokën e Fadlit në tjetrën anë. Gruaja tha: “O i Dërguar i Allahut, kur Allahu e urdhëroi haxhin njerëzve, babai im ishte plak i rënuar, ai nuk mund të

Atëherë, dikush tjetër e pyeti për nënën e vet dhe tha se ajo është një plakë e dobët, që nuk mund të drejtohet mbi të shaluarën, e nëse është freskët, frikohet që mund t'i ndodh ndonjë fatkeqësi. I Dërguari (s.a.v.s.) e ka pyetur:

((أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ؟)) قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: ((فُحِّجْ عَنْ أُمِّكَ)).

“Çfarë thua sikur nëna jote të kishte pasur ndonjë borxh, a do ta kishte kthyer borxhin në vend të saj?” Ai tha: *“Po. Atëherë, kryeje haxhin për nënën tënde.”*⁴⁶²

Kur erdhi te lugina Muhassir, e ngau devenë e vet dhe nxitoi. Kështu, i Dërguari (s.a.v.s.) vepronte gjatë muajve, gjatë të cilëve ka zbritur dënimi i Allahut mbi armiqtë e Tij.

Në atë vend, pronarët e elefantit i ka goditur ajo mbi çfarë na ka informuar Allahu, prandaj, ajo luginë quhet lugina Muhassir, sepse elefanti është ndalur mbi të, d.m.th. nuk ka dashur të shkonte kah Mekka. I Dërguari (s.a.v.s.) vepronte mu ashtu edhe gjatë të kaluarit nëpër Hixhr, vendbanimet e popullit Themud. Mbështillej me rrobën e vet dhe nxitonte.⁴⁶³

Muhassir është lugina në mes Minas dhe Muzdelifes dhe nuk i takon asnjërës prej tyre. Urene është lugina në mes ‘Arafatit dhe Meshari Haramit. Në mes çdo meshari të dytë është lugina e cila nuk ju takon atyre.

kalëronte, a mund ta kryej unë haxhin për të?” Ai tha: “Po.” Kjo ishte në Haxhin Lamtumirës.” Ndërkaq, autori ka gabuar që e ka cekur këtë rast këtu. Në disa transmetimet të Buhariut dhe transmetimet e muhadithëve të tjerë ceket që kjo ka qenë ditën e parë të Bajramit. Te Ahmedi (1/76, 157) dhe Tirmidhiu (886) nga Aliu, me zinxhir të mirë të transmetuesve, ceket që kjo pyetje ka qenë te vendi i therjes, pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka hedhur guralecët. Ai në vend të këtij rasti është dashur ta cekë rastin i cili ka ndodhur te bartëset të cilat i shënon Muslimi nga Xhabiri në një hadith tjetër (1218) në të cilin thuhet: “I Dërguari (s.a.v.s.) është nisur para lindjes së diellit. Pas vete e kishte vënë Fadl b. Abbasin. Fadli ishte njeriu me flokë të bukura dhe të bardha. Kur u nis i Dërguari kaloi afër bartesve të cilat devetë i bartnin me gratë. Fadli filloi të shikonte ato. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e vuri dorën e vet mbi fytyrën e Fadlit dhe ia ktheu në anën tjetër. Ndërkaq, Fadli filloi të shikonte nga ana tjetër, dhe i Dërguari (s.a.v.s.) e vuri dorën e vet edhe mbi anën tjetër të fytyrës së tij dhe e ktheu në anën tjetër dhe kjo përsëritej derisa nuk arriti në Muhassir.”

⁴⁶² Shënon Ahmedi (1812), Nesaiu (5/119-120) në *Haxhi*, kapitulli: Kryerja e haxhit nga ana e mashkullit për femrën, dhe Darimi (2/41) Zinxhiri i transmetuesve është i fortë.

⁴⁶³ Shënon Buhariu (8/95) në *Ekspeditat*, kapitulli: Vendosja e të Dërguarit (s.a.v.s.) në Hixhre, dhe Muslimi (2981) nga Ibn Umeri që ka thënë: “Kur i Dërguari (s.a.v.s.) ka kalëruar afër Hixhres ka thënë: “Mos hyni në vendbanimet e atyre të cilët i kanë bërë dhunë vetvetes, që të mos ju godet ajo çfarë i ka goditur ata, përveç të qani.” Pastaj e mbështjelli kokën e vet dhe nxitoi derisa nuk e kaloi atë luginë.”

Mina i takon Haremit dhe ajo është meshar. Muhassiri i takon Haremit por nuk është meshar. Muzdelifa i takon haremit dhe është meshar. Urena nuk është meshar dhe është jashtë Haremit: ‘Arafati është jashtë Haremit dhe është meshar.

I Dërguari (s.a.v.s.) e pasonte rrugën e mesme, d.m.th. atë përmes të cilës del te xhemreja e madhe. Shkonte nëpër të derisa nuk arriti në Mina. Erdhi menjëherë te xhemreja e madhe. U ndal në fund të luginës ashtu që Kabja i binte nga ana e majt, e Mina nga ana e djathtë. Është kthyer kah xhemreja duke kalëruar mbi të shaluarën e vet. I gjuajti guralecët duke kalëruar mbi të shaluarën e vet, pasi që lindi dielli. I gjuante një nga një duke e shqiptuar tekbinin gjatë çdo gjuajtje. Atëherë u ndal së kënduari telbijen. Gjatë atij udhëtimit telbijen e këndonte gjithnjë derisa nuk filloi me gjuajtjen e guralecëve. Bilali dhe Usama gjuanin me të. Njëri e mbante kapistrën e devesë së tij, e tjetri përmes rrobave e mbronte nga dielli.⁴⁶⁴

Në këtë është argumenti, që është e lejuar që muhrimit t’i bëhej freski me diç, nëse kjo ngjarje ka ndodhur në ditën e parë të Bajramit, është e vërtetuar. Nëse ka ndodhur më vonë, d.m.th. gjatë qëndrimit në Mina, atëherë në të nuk ka argument për atë, e në hadith nuk sqarohet se kur ka ndodhur ajo. Allahu më së miri e di.

* * *

Mandej, i Dërguari (s.a.v.s.), është kthyer në Mina, u mbajti hudbe retorike njerëzve. Ua shpjegoi shenjtërinë e ditës së parë të Bajramit, çfarë është e ndaluar gjatë kësaj dite dhe çfarë vendi ka kjo ditë tek Allahut xh.sh.. Ua shpjegoi përzgjedhjen e Mekkes mbi të gjitha qytetet dhe i urdhëroi që t’i dëgjojnë dhe t’i nënshtrohen atyre të cilët kanë për t’i udhëhequr sipas Librit të Allahut. I ka urdhëruar njerëzit që nga ai t’i mësojnë ritualet e veta dhe ka thënë:

((لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ عَامِي هَذَا)).

“Është e mundur që unë pas këtij viti më nuk kam për të kryer haxh.”⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ Shënon Ahmedi (6/402) dhe Muslimi (1298, 312) në *Haxhi*, kapitulli: Është mustehab të gjuhen guralecët duke kalëruar ditën e parë të Bajramit, nga ummu Husejni që ka thënë: “E kam kryer Haxhin Lamtumirës me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). E kam parë Bilalin dhe Usamën. Njëri e mbante kapistrën e devesë së të Dërguarit (s.a.v.s.), e tjetri i ngriti rrobat e veta, gjithnjë derisa nuk i gjuajti guralecët mbi xhemren e madhe.”

⁴⁶⁵ Shënon Muslimi (1218, 1297) dhe Ebu Davudi (1970) nga Xhabiri (r.a.).

Ua mësoi ritualet e tyre, ua pranoi muhaxhirëve dhe ensarëve meritat që u takonin. I ka urdhëruar njerëzit, që pas tij më të mos i kthehen mosbesimit dhe që të mbyten mes vete. Ka urdhëruar që ky ligjërim t'u përcillet atyre që nuk ishin prezent dhe ka thënë që ndoshta atij, të cilit ky ligjërim i përcillet, do të kuptoj më mirë se ai që është duke ia përcjellë atij.⁴⁶⁶

“Në atë hudbe ka thënë:

((لَا يَجْنَى جَانٍ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ)).

“...*delikuenti punon vetëm kundër vetvetes...*”⁴⁶⁷

Muhaxhirët i ka shpërndarë nga ana e djathtë e kiblës, e ensarët nga ana e majtë, ndërsa njerëzit tjerë ishin rreth tyre. Allahu ia mundësoi që njerëzit ta dëgjonin aq sa që e dëgjonin madje edhe njerëzit nëpër tendat e veta në Mina.

Në atë hudbe ka thënë:

((اعْبُدُوا رَبَّكُمْ، وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ، وَطُؤُوا شَهْرَكُمْ، وَأَطِيعُوا ذَا أَمْرِكُمْ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ))

“*Adhuroni Zotin tuaj, falni pesë vaktet namaz, agjëroni muajin tuaj, nënshtrohuni eprorëve tuaj dhe keni për të hyrë në Xhennetin e Sunduesit tuaj!*”⁴⁶⁸

Pastaj, është përshëndetur me njerëzit, andaj kanë thënë se ky është Haxhi Lamtumirës.

Atëherë, ishte pyetur mbi atë që është rruar para se t'i gjuante guralecët, mbi atë që ka prerë kurban para se t'i gjuante guralecët, e ai ka thënë: ((لَا حَرَجَ)) “*Nuk pengon.*” Abdullah b. Amr ka thënë: “Mbi çfarëdo që pyetej i Dërguari (s.a.v.s.) thoshte: ((افْعَلُوا وَلَا حَرَجَ)) “*Bëjeni, nuk pengon!*”⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ Shënon Buhariu (6/10) në *Kurbanët*, kapitulli: Kush thotë që therja është në ditën e parë të Bajramit, dhe Muslimi (1679) në *Kasamet*, kapitulli: Ndalesa e rreptë e jetës, nderit dhe e pasurisë, nga Ebu Bekri Nefiu b. El-Harith.

⁴⁶⁷ Shënon Tirmidhiu (2160) në *Ngatërresat*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi ndalesën e gjakderdhjes dhe uzurpimi i pasurisë? Dhe Ibn maxhe (3055) në *Ritualet*, kapitulli: Hudbeja ditën e parë të Bajramit, gna Amr b. El-Ahves. Tirmidhiu thotë që hadithi është hasenun-sahih.

⁴⁶⁸ Shënon Ahmedi në (5/251), Tirmidhiu (616) nga Ebu Uname. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Ibn Hibbani (795) atë e konsideron të besueshëm si edhe Hakimi (1/9, 389), në çka e mbështetë edhe Dhehebiu.

⁴⁶⁹ Shënojnë Maliku (1/421) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi gjithëpërfshirës, Buhariu (3/454, 456) në *Haxhi*, kapitulli: Kush ruhet para se ta ther kurbanin, apo e therë kurbanin para se t'i gjuajë guralecët. Ibn Kudame (3/447) në *Mugnij* nga Ethremi transmeton që ka thënë: “E kam dëgjuar Ebu Abdullahun, Ahmed b. Hanbelin se si pyeste për njeriun i cili ruhet para se ta prej kurbanin, e ai ka

Ibn Abbasi ka thënë, që i Dërguari (s.a.v.s.) ishte pyetur mbi prerjen e kurbanit, rrojtjen, gjuajtjen e guralecëve, d.m.th. mbi çrregullimin e renditjes së tyre gjatë zbatimit të tyre, e ai ka thënë: “*Nuk pengon*.”⁴⁷⁰

Usume b. Sherik thotë: “Jam nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në haxh, e njerëzit i afroreshin dhe e pyesnin. Disa i thoshin: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), kam bërë sa’j para tavafit, ose kam bërë diç para ose pas diçkaje. Në të gjitha këto pyetje, i Dërguari (s.a.v.s.) përgjigjej: “*Nuk pengon, nuk pengon*”, përveç nëse ndokush e ka shkelur nderin e ndonjë muslimani, duke i bërë dhunë. I tilli ka bërë mëkat dhe ai është i shkatërruar.”⁴⁷¹

Fjalët në transmetimin e përmendur: “...e kam bërë s’ajin para se të bëja tavafin”, nuk janë mbajtur në mend. Është mbajtur në mend preferimi i njëres palë mbi të tjerat në gjuajtjen e guralecëve, prerjen dhe rrojtjen.

thënë: ‘Nëse atë e ka bërë nga padituria, nuk është dëm, por nëse e ka bërë me qëllim, atëherë kjo nuk është e lejuar, sepse të Dërguarin (s.a.v.s.) e ka pyetur një njeri mbi atë dhe ka thënë: ‘Nuk kam ditur.’” Ibn Dekik el-Id në komentimin *Umdetul Ahkam* (3/73) thotë: Atë që e ka thënë Ahmedi është jashtëzakonisht e argumentuar në bazë të argumenteve që aludojnë në obligueshmëri të pasimit të Resulullahut (s.a.v.s.) në dispozitat e haxhit, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Merrni nga unë ritualet tuaja?” Hadithet e përmendura që lejojnë të bëhet diç që i Dërguari (s.a.v.s.) bënte, pastaj janë të lidhur me përgjigjen e personit i cili e ka pyetur, ku thotë: “Nuk kam ditur, andaj urdhri kufizohet mbi atë situatë, e për veprimin e qëllimshëm vlen rregulli i përgjithshëm i obligueshmërisë së pasimit të rregullave të haxhit. Gjithashtu, nëse urdhri kushtëzohet me ndonjë veçori të cilën është e mundur të vlerësohet, nuk është i lejuar refuzimi i tij. Padyshim që përgjigja mbi paditurinë është veçori përgjegjëse për mosdënimin, në bazë të së cilës është edhe i themeluar rregulli. Në këtë rast, nuk mund të identifikohet me bërjen e qëllimshme, sepse këto dy gjëra nuk janë identike. Të mbështeturit mbi fjalët vijuese të transmetuesit: “Mbi çfarëdo që ishte i pyetur, dhe të tjera” jep ndjenjën që rendimi gjatë kryerjes të ritualeve të haxhit nuk duhet të vlerësohet. Ndërkaq, duhet pasur parasysh që informimi i transmetuesit përkon vetëm me atë mbi çfarë ka qenë i pyetur i Dërguari (s.a.v.s.), domethënë përgjithësisht me gjendjen e atij që ka pyetur. Sipas kësaj, përgjithësimi, nuk aludon personalisht në asnjërin mbi dy veçoritë, andaj, sipas kësaj, nuk kemi argument mbi shkeljen e qëllimshme të renditjes.

⁴⁷⁰ Shënon Buhariu (3/453) në *Haxhi*, kapitulli: Kur gjuhen guralecët para se të errësohet, apo rruhet para se të theret kurbanin nga harresa apo nga padituria.

⁴⁷¹ Shënon Ebu Davudi (2015) në *Ritualet*, kapitulli: Nëse ndokush bënë diç përpara ndonjë gjëje në haxh. Zinxhiri i transmetuesve është besueshëm.

Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) është drejtuar në vend therjen e kurbanëve në Mina. Me dorën e vet i preu gjashtëdhjetë e tri deve. Derisa i therte, këmbët e majta të tyre, ishin të lidhura, e ai ishte në pozitë të qëndruarit në këmbë.⁴⁷²

Devetë të cilat i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka therur ishin dy vjeçe. Pastaj është ndalur dhe e urdhëroi Aliun që ai të vazhdoj me therjen e tyre derisa nuk bëhen njëqind deve. Pastaj, atë e urdhëroi që t'ua ndaj të varfërve byrdet e tyre, mishin dhe lëkurën, e ia ka ndaluar që t'i jap kasapit çfarëdo për therjen e tyre duke thënë: “*Ne do t'i japim prej vetes.*” Gjithashtu ka thënë: “*Kush dëshiron le ti jap diç.*”⁴⁷³

Nëse thuhet: Çfarë do të bëni me hadithin i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Enesi (r.a.), që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Medine e ka falur drekën katër rekate, në Dhul-Hulejfe e ka falur ikandinë dy rekate ku edhe e ka kaluar natën. Kur agoi, hipi mbi të shaluarën e vet dhe filloi të bënte tekbire dhe tesbihe. Kur u ngjiti në Bejde, e bëri nijet haxhin dhe umren. Kur hyri në Mekke, i urdhëroi që të liroheshin nga ihramet. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me dorën e vet i ka therur shtatë deve që ishin në pozitën e të qëndruarit në këmbë, e në Medine për kurban i preu dy desh të zinj.”⁴⁷⁴

Do të përgjigjemi që nuk ka kontradikta në mes këtyre dy haditheve.

Ebu Muhammed b. Hazmi thotë: Hadithin të cilin e transmeton Enesi mund të komentohet në tri mënyra:

Mënyra e parë: që i Dërguari (s.a.v.s.) me dorën e vet nuk i ka prerë më tepër se shtatë deve, siç ka thënë edhe Enesi. Pas kësaj, e ka urdhëruar dikë që do t'i priste edhe gjashtëdhjetë e tri deve. Pastaj, ka shkuar nga ai vend dhe e ka urdhëruar Aliun (r.a.) që t'i priste edhe devetë e mbetura dhe ai i preu ato;

Mënyra e dytë: Që Enesi e ka parë vetëm therjen e shtatë deveve të cilat i Dërguari (s.a.v.s.) i ka prerë me dorën e vet, e që Xhabiri e ka parë prerjen e deveve të tjera nga i Dërguari (s.a.v.s.). pastaj, secili prej tyre ka informuar mbi atë çfarë ka parë;

Mënyra e tretë: Që i Dërguari (s.a.v.s.) me dorën e vet i ka prerë shtatë deve, siç ka thënë edhe Enesi. Pastaj, ai dhe Aliu i morën së bashku shtizën e shkurtër dhe i

⁴⁷² Shënojnë Ebu Davudi (1767) nga Xhabiri. Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Shënon edhe Buhariu në *Sahihun* e vet (3/441) në *Haxhi*, kapitulli: Therja e deveve të lidhura dhe Muslimi (1320) nga Zijad b. Xhubejri që ka thënë: “E kam parë Ibn Umerin (r.a.) që ishte ndaluar afër një njeriu i cili e kishte rrëzuar devenë për ta therur dhe i tha: ‘Lëre le të qëndrojnë e lidhur, sepse ai është sunneti i Muhammedit (s.a.v.s.).’”

⁴⁷³ Shënon Buhariu (3/442, 443, 444) dhe Muslimi (1317) nga Aliu (r.a.).

⁴⁷⁴ Shënon Buhariu (3/442) në *Haxhi*, kapitulli: Therja e devesë në pozitë të qëndrimit në këmbë dhe Ebu Davudi (2793) në *Kurbani*, kapitulli: Çka është mustehab për të therur për kurban.

prenë gjashtëdhjetë e tri deve të mbetura. Kështu për shembull, Garafe b. Harith El-Kindi ka thënë që atëherë e ka parë të Dërguarin (s.a.v.s.) duke e marr shtizën për maje dhe e ka urdhëruar Aliun që ta kapë atë në fund dhe që me të i kanë prerë devetë⁴⁷⁵. Pas kësaj, Aliu i ka prerë vet devetë e mbetura prej njëqind deveve, siç e pohon këtë Xhabiri. Allahu më së miri e di.

Nëse thuhet: çfarë keni për të bërë me hadithin të cilin e shënon imam Ahmedi dhe Ebu Davudi nga Aliu, që ka thënë: “Kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i theri devetë, i preu tridhjetë me dorën e vet, mua më urdhëroi dhe unë i thera të tjerat.”⁴⁷⁶

D.m.th. që transmetuesi e ka ngatërruar këtë. Ai i cili i ka therur tridhjetë deve është Aliu, e i Dërguari (s.a.v.s.) i ka therur personalisht shtatë deve, të cilat as Aliu, e as Xhabiri nuk i kanë parë. Pastaj, i ka therur gjashtëdhjetë e tri dhe nga njëqind deve kanë mbetur tridhjetë të cilat i ka therë Aliu. Kështu, transmetuesi i këtij transmetimi e ka ngatërruar numrin e deveve që i ka therë Aliu me numrin e deveve që i ka therë i Dërguari (s.a.v.s.).

Nëse thuhet: Çfarë do të bëni me hadithin të cilin e transmeton Abdullah b. Kurti, në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Dita më madhështore te Allahu është dita e parë e kurban Bajramit, e pastaj dita El-Karr.” Kjo është dita e dytë e Bajramit. Të Dërguarit ia kanë sjellë pesë deve për të shikuar se me cilën ka për ta filluar therjen. Kur ranë mbi tokë, tha diç me zë të ngadalshëm çfarë nuk e kuptova. E pyeta se çfarë tha, e ai më tha: “*Kush dëshiron le të ndanë diç...*”⁴⁷⁷

Do të thuhet, që ta prananim atë dhe ta konsideronim të besueshëm, sepse të Dërguarit (s.a.v.s.) nuk ia kanë sjellë menjëherë njëqind deve por, me tufa. Së pari është sjellë një tufë prej pesë devesh, të cilat ia kanë afruar dhe ia kanë ofruar për të zgjedhur se me cilën ka për ta filluar therjen.

Nëse thuhet: Çfarë keni për të thënë për hadithin i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Ebu Bekri, e ka të bëjë me hudben e të Dërguarit (s.a.v.s.), të cilën e ka mbajtur në Mina dhe gjatë të cilës në fund ka thënë: “... pastaj është drejtuar kah dy desh të zinj, të cilët i theri, e pastaj kah tufa e deleve të cilat na e ndau.” Ky version është i

⁴⁷⁵ Shënon Ebu Davudi (1766) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi hedjin i cili gjymtohet para se të arrijë në vendin e therjes. Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah b. El-Harih el-Kindi el-Ezdi, të cilin e konsideron të besueshëm vetëm Ibn Hibbani. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm.

⁴⁷⁶ Shënojnë Ahmedi në (1374, 1/159) dhe Ebu Davudi (1764). Në të ekziston telisi nga Ibn Is’haku.

⁴⁷⁷ Shënon Ebu Davudi (1765). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, e tani është i përmendur. Dita Karra është dita e dytë e Bajramit. Është quajtur ashtu për atë pse gjatë asaj dite njerëzit qëndrojnë në Mina pasi që e kryejnë tavafin irade, therjen dhe pushojnë.

Muslimit.⁴⁷⁸ Në bazë të këtij transmetimi, therja e dy deshve ishte në Mekke, e në transmetimin e Enesit qëndron se ka qenë në Medine. Është thënë, që dijetarët atë e konceptojnë në dy mënyra: mënyra e parë është pohimi i Enesit, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka therë në Medine dy desh të zinj me brinjë, d.m.th. që e ka falur Bajramin, e pastaj është drejtuar kah dy desh të zinj. Sipas kësaj, Enesi ka bërë dallim në mes therjes të deveve nga i Dërguari (s.a.v.s.) në Mekke dhe në mes dy deshve në Medine dhe ka sqaruar se këto janë dy raste të ndara. Atë e vërteton fakti që të gjithë ata të cilët e cekin therjen e kurbanëve nga i Dërguari (s.a.v.s.) në Mina, përmendin që ka therur devetë dhe që ai është hedji të cilin e ka marr me vete, sepse kjo është më e mirë se therja e deleve të blera në Mekke, d.m.th. të cilat nuk i ka sjellë. Duke e përshkruar Haxhin Lamtumirës Xhabiri ka thënë, që i Dërguari (s.a.v.s.) është kthyer nga gjuajtja e guralecëve dhe që pastaj i ka therur devetë. Disa prej transmetuesve u është dukur që ngjarja me dy desh ka ndodhur në ditën e Bajramit, andaj kanë menduar që kjo ka ndodhur në Mina dhe ashtu kanë gabuar.

Mënyra e dytë, Ibn Hazmi dhe ata të cilët e pasojnë atë, mendojnë se këtu ka të bëjë me dy veprime të ndryshme, sepse të dy hadithet janë të besueshëm. Kështu, Ebu Bekri cekë therjen e kurbanit në Mekke nga i Dërguari (s.a.v.s.), e Enesi në Medine. Kështu, ai thotë që i Dërguari (s.a.v.s.) për Bajram ka therë dele, lopë dhe deve, siç e cekë këtë Aishja, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atëherë për gratë e veta ka therë deve. Transmetimi shënohet në dy *Sahihët*.⁴⁷⁹

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), në ditën e Bajramit, për Aishen e ka therë një lopë.⁴⁸⁰

Në *Sunenet* shënohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), në Haxhin Lamtumirës për familjen e vet e ka therë një lopë.⁴⁸¹

Methhebi i Ibn Hazmit obligon që haxhiu me hedj ta therë edhe kurbanin. Ndërkaq, nëse do Allahu, mënyra e parë është e drejtë, sepse hedji për haxhiun është sikurse kurbanit për atë që nuk është në haxh. Askush nuk ka transmetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) apo cilido nga as'habët e ka bashkuar hedjin dhe kurbanin. Por hedji i tyre

⁴⁷⁸ Numri (1679, 30) në *Kasamet*, kapitulli: Ndalesa rigoroze e jetës, nderit dhe e pasurisë, versioni i Buhariut (6/10) tani është i cekur.

⁴⁷⁹ Shënojnë Buhariu (3/440) në *Haxhi*, kapitulli: Therja e lopëve për gratë nga ana e burrit, pa urdhrin e tyre, Muslimi (1211, 119) në *Haxhi*, kapitulli: Llojet e ihramit.

⁴⁸⁰ Shënon Muslimi (1319) në *Haxhi*, kapitulli: Partneriteti në hedjin... nga Xhabiri.

⁴⁸¹ Shënon Ebu Davudi (1750) në *Ritualet*, kapitulli: Therja lopëve për kurban, Ibn Maxhe (3135) nga Junusi nga Ibn Shihabi nga Amri nga Aishja. Transmetuesit janë të besueshëm. Junusi e ka pasuar Mu'amerin te Nesaiu në atë që ka transmetuar Ibn Haxheri në Fet'h (3/440) në formën që vijon: "Për familjen e të Dërguarit në Haxhin Lamtumirës është therur vetëm një lopë."

ka qenë kurban i tyre. Pra, hedj është ajo që theret në Mina, e kurban i ajo që theret në ndonjë vend tjetër.

Deklarata e Aishes që i Dërguari (s.a.v.s.) për kurban për gratë e veta e ka therur një lopë,⁴⁸² ky në të vërtetë është hedji i cili quhet edhe kurban, sepse ato (gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.)) e kryenin temettun dhe ishin të obliguara për ta therur hedjin. Sipas kësaj, lopën të cilën e ka therë i Dërguari (s.a.v.s.) për ato, në të vërtetë është hedji i tyre i obliguar.

Ndërkaq, në ngjarjen e therjes së lopëve për gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.), që ishin nëntë, ekziston dilema: se a është e lejuar prerja e një lope si kurban për më tepër se shtatë vetë?

Ibn Hazmi, në këtë është përgjigjur në mënyrën e vet. Në të vërtetë ai thotë që Aishja, atëherë nuk ka qenë me ata, sepse ajo e kishte bërë nijet kiranin, e gratë e tjera e kryenin haxhin temettu. Sipas mendimit të tij, ai i cili e kryen haxhin kiran nuk është i obliguar për ta therur hedjin. Atë qëndrim të vetin e fuqizon me hadithin të cilin e shënon Muslimi nga Hisham b. Urve nga babai i tij, nga Aishja, që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), para lindjes së hënës së re të muajit të dhul-hixhes. Unë isha nga ato që e kishin bërë nijet umren. Kur erdhëm në Mekke, në ditën e ‘Arafatit, isha me menstruacione, e nuk isha liruar nga ihramet e umres. Për këtë iu ankova të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.), e ai tha: “*Lëre umren, shprishi flokët tuaj, krihu dhe bëje nijet haxhin.*” Atë edhe e bëra. Kur ishte nata e Hasbes, Allahu e caktoi që ta kryenin haxhin. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me mua e dërgoi Abdurrahman b. Ebu Bekrin për të më përcjellë. Doli me mua deri te Ten’imi. Aty e bëra nijet umren dhe kështu Allahu e ka caktuar që ta kryeja edhe haxhin edhe umren. Në të gjitha këto, nuk ka pasur as hedj as sadaka, as agjërim.”⁴⁸³

Ndërkaq, ky drejtim është i papranueshëm dhe atë e mbështet vetëm Ibn Hazmi. Të gjithë as’habët dhe tabiinët dhe të gjithë të pastajmit konsiderojnë që ai i cili e kryen haxhin kiran, është i obliguar për ta therur hedjin, sikurse edhe ai i cili e kryen haxhin temettu. Madje, mund të thuhet që në terminologjinë e as’habëve haxhi kiran është haxhi temettu, sikur që e kemi sqaruar këtë më herët.

Hadithi i përmendur në fundin e vet, në të vërtetë është ligjërimi i Hisham b. Urves. Kjo vërtetohet qartë në transmetimin të cilin e shënon Muslimi dhe thotë: “Na tregonte Ebu Kurejbi, na tregonte Vekiu, na tregonte Hisham b. Urve, nga babai i vet, nga Aishja (r.a.).”, e ka cekur hadithin dhe në fund qëndron: “Mbi këtë Urve

⁴⁸² Shënojnë Buhariu (10/16) dhe Muslimi (1211, 119).

⁴⁸³ Shënon Buhariu (1/354-356) në *Haxhi*, kapitulli: Shprishja e flokëve nga ana e gruas, dhe Muslimi (1211, 115).

ka thënë: “Allahu ka caktuar që ta kryej haxhin e vet dhe umren.” Hishami ka thënë: “Në të gjitha këto, nuk ka pasur as hedj, as agjërime, e as sadaka.”⁴⁸⁴

Ebu Muhammedi thotë: “Atë ligjërime Vekiu ia ka përshkruar Hishamit, e Ibn Numejri dhe Abdu atë e kanë vendosur në ligjërime të Aishes. Secili prej tyre është i besueshëm. Vekiu atë ia ka përshkruar Hishamit, sepse e ka dëgjuar Hishamin duke e thënë atë. Hishami atë ligjërime nuk e ka thënë me qëllim që ta paraqiste sikur atë e ka thënë Aishja.

Ndonjëherë, njeriu e transmeton ndonjë hadith me zinxhir të transmetuesve, pastaj jep fetva sipas tij pa e caktuar zinxhirin e transmetuesve. E tërë kjo nuk është argument i kontradiktës. Prandaj, kapet ai i cili nuk është i drejtë dhe i cili i pason epshet e veta. Sipas kësaj është e drejtë, që t’i besohet secilit transmetues të besueshëm, në atë që transmeton. Sipas kësaj, nëse Abdu dhe Ibn Numejri ia kanë përshkruar atë ligjërime Aishes, atyre do t’u besohet për atë pse janë besimtar dhe të besueshëm. E nëse Vekiu ia përshkruan ligjërime Hishamit, edhe atij do t’i besohet për shkak të besueshmërisë së tij dhe besimit. Të tëra këto janë të drejta, d.m.th., që këtë ligjërime e ka thënë Aishja si edhe atë që atë e ka thënë Hishami.”

Unë them, që kjo nuk i përshtatet bukfalitetit të tij dhe bukfaletëve të tjerë, të cilët nuk kanë dituri e konceptim mbi intencat e hadithit, sikur që e kanë atë imamët, kritikët, njohësit e intencave të tyre dhe ata të cilët merren me atë. Ata nuk i kthehen mendimit të atyre që i oponojnë ata, d.m.th. mbi ato opONENTE që nuk kanë ndjenjë dhe njohuri. Por, vendosmërisht, i shpallin të gabuara, siç e bëjnë atë ekspertët e të hollave, të cilët janë të specializuar për zbulimin e monedhës origjinale nga atë të falsifikuar, duke mos u kthyer në gabimin e atyre që nuk e njohin atë.

Është e njohur që Abdu dhe Ibn Numejri për atë ligjërime nuk kanë thënë që e ka thënë Aishja, por atë e kanë futur në hadith. Prandaj, është e mundur që ky të jetë ligjërime i tyre ose i Urves, ose i Hishamit. Pastaj, erdhi Vekiu e ndau atë dhe e sqaroi. Sipas kësaj, ai i cili e ka ndarë dhe e ka sqaruar, e ka mbajtur në mend dhe e ka precizuar atë që ndokush e ka thënë paushall. Sepse, sikur Ibn Numejri dhe Abdu të kishin thënë që atë e ka thënë Aishja, e Vekiu të kishte thënë që atë e ka thënë Hishami, atëherë do të mund të pranohej ajo që e ka thënë Ebu Muhammedi. E pastaj rreth asaj do të mund të polemizohej dhe preferohej.

Therja e një lope për nëntë gra transmetohet në tri versione.

I pari: që një lopë është therur për ato;

⁴⁸⁴ Shënon Muslimi (1211, 117).

I dyti: që i Dërguari atëherë ka therur lopë për to;

I treti: që ditën e parë të Bajramit është sjellë mishi i gjedhëve te ata, dhe unë pyeta: “Çfarë është kjo?” Është thënë, që i Dërguari i Allahut ka therë për gratë e veta.

Dijetarët nuk kanë qëndrim unik mbi atë se për sa vetë mund të theret një lopë ose një deve në emër të kurbanit. Është thënë që mundet për shtatë vetë. Ky është qëndrimi i Ahmedit në transmetimin më të njohur nga ai. Është thënë se një deve ose një lopë mund të theret për shtatë persona. Ky është qëndrimi i Ahmedit në transmetimin më të njohur prej tij. Është thënë që mundet për dhjetë. Ky është mendimi i Is’hakut. Është vërtetuar që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka ndarë prenë e luftës as’habëve, atëherë, një deve e ka llogaritur sa dhjetë dele.⁴⁸⁵

Gjithashtu, në hadith është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka therur një lopë për gratë e veta, që ishin nëntë.

Sufjani transmeton nga Zubejri, nga Xhabiri, nga ata të cilët me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) e kanë therë një deve për dhjetë vetë. Ky hadith i përmbush kushtet e Muslimit, por megjithatë nuk e ka shënuar atë. Ai e ka shënuar këtë transmetim: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke e kënduar telbijen për haxh. Me ne ishin gratë dhe fëmijët. Kur arritëm në Mekke, e bëmë tavafin dhe sa’jin. Pastaj, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na urdhëroi që të bashkohemi nga shtatë vetë për një deve ose për një lopë.”⁴⁸⁶

Në *Musned* nga Ibn Abbasi shënohet që ka thënë: “Ishim në udhëtim me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) ku edhe na zuri Kurban Bajrami. Nga shtatë vetë e thernin për kurban një lopë, e nga dhjetë vetë një deve.” E shënojnë Nesaiu dhe Tirmidhiu dhe thonë që është hasenun-garib.⁴⁸⁷

Nga ai në dy *Sahihët* transmetohet që ka thënë: “Me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në Hudejbije e thernim një deve për shtatë vetë, e edhe një lopë për shtatë vetë.”⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ Shënon Buhariu (5/98) në *Sheriket*, kapitulli: Kush i llogaritë dhjetë dele për një deve gjatë ndarjes, nga Rafi’ b. Hadixha.

⁴⁸⁶ Shënon Muslimi (1318, 351) në *Haxhi*, kapitulli: Të shoqëruarit në hegj.

⁴⁸⁷ Shënon Ahmedit në (1/275), Nesaiu (7/222), Tirmidhiu (905). Zinxhiri është i mirë, siç e pohon këtë, Tirmidhiu, Ibn Hibbani (1050) atë e konsideron të besueshëm.

⁴⁸⁸ Shënon Muslimi (1318) në *Haxhi*, kapitulli: Bashkimi në hedjin; Maliku në *Kurbanët*, kapitulli: Bashkimi në Kurbanët, nga Xhabiri. Sipas kësaj, ai nuk transmetohet nga Ibn Abbasi, siç e cekë këtë autori, Allahu e mëshiroftë. Gjithashtu, atë e transmeton vetëm Muslimi, e jo edhe Buhariu.

Hudhejfe thotë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës i ka bashkuar muslimanët. Një lopë është therur për shtatë vetë.” Shënon Ahmedi, Allahu e mëshiroftë.⁴⁸⁹

Të gjitha këto hadithe është e mundur të kuptohen në njërën prej tri mënyrave: e para, që të thuhet se hadithet në të cilët përmenden shtatë vetë janë më të shumtë dhe më të besueshëm; mënyra e dytë, të thuhet që llogaritja e dhjetë deleve për një deve, është te ndarja e presë së luftës dhe është masë për ndarjen e presë së luftës që të ndahet drejtësisht. Ndërsa, shtatë vetë te hedji është masë Sheriatike; e treta, të thuhet që kjo dallohet në kohë dhe në hapësirë. Deveja, e ndonjëherë edhe deveja mashkull, ka pasur vlerën e dhjetë deleve prandaj, është therur për dhjetë vetë, ndërsa ndonjëherë ka pasur vlerën e shtatë deleve, andaj therej për shtatë vetë. Allahu më së miri e di.

Ebu Muhammedi ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) për gratë e veta e ka therur një lopë në emër të haxhit, e që për ato gjithashtu e ka therur një lopë në emër të kurbanit, e që për vete në emër të kurbanit i ka therur dy desh, e në emër të haxhit gjashtëdhjetë e tri deve. Tani më shihet gabimi në atë, sepse asnjë lopë nuk është therur në emër të kurbanit, përveç asaj që është therur në emër të haxhit, e në të vërtetë, kjo është ajo lopë, sepse hedji për haxhiun është sikurse kurbanit për atë që nuk është në haxh.

* * *

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Mina ka therur në vendin e therjes dhe i ka njoftuar që mund të theret në tërë Minen dhe që grykat e Mekkes janë rrugët dhe kurbanët.⁴⁹⁰ Ky është argument që therja nuk kufizohet vetëm në Mina, por që therja është e lejuar në çdo grykë të Mekkes. Pasi që është ndaluar në ‘Arafat, i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Jam duke qëndruar këtu, e ‘Arafati është i tëri*

⁴⁸⁹ Shënon Ahmedi (5/406). Në zinxhirin e transmetuesve është Ismail b. Halife, el-Abbasi, i cili është me memorie të dobët. Ndërkaq, hadithin e fuqizon transmetimi i cili transmetohet nga Xhabiri.

⁴⁹⁰ Shënon Muslimi (1218, 149) nga Xhabiri në versionin vijues: “Kam therur këtu e Mina e tëra është vendtherjeje, andaj thëni në vendqëndrimin tuaj. Jam vendosur këtu, e Arafati i tëri është vend për të vendosur” Jam vendosur këtu, e ky vend është vendi i tëri për (falje) të vendosur.” Shënon Ebu Davudi (1937) dhe Darimi (2/56-57) nga Xhabiri në versionin vijues: “I tërë Arafati është vend për të vendosur, e tërë Mina është vend për therje, e tërë Muzdelifa është vend për t’u vendosur, të gjitha grykat Mekase janë rrugë dhe vendtherje.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

vendqëndrim.” Ka qëndruar në Muzdelife dhe ka thënë: “*Jam duke qëndruar këtu, e Muzdelife e tëra është vendqëndrim.*”⁴⁹¹

I Dërguari (s.a.v.s.) është pyetur se a të ngritet tenda për ta mbrojtur atë nga dielli, e ai ka thënë: “*Jo, Mina është vendqëndrim për atë i cili vjen më herët.*”⁴⁹²

Në të është argumenti, që të gjithë muslimanët kanë të drejtat e njëjta në Mina dhe ai i cili e zë ndonjë vend në të, ai mbi të më së tepërmi ka të drejtë, derisa nuk e braktisë atë, por megjithatë, atë nuk e posedon.

* * *

Kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) përfundoi me therje, e thirri berberin dhe ai ia rroi kokën. Ky ishte Ma’mer b. Abdullahu. Kur u ndal mbi kokën e tij me brisk në dorë, e shikoi në fytyrë dhe i tha: “*O Ma’mer! I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ta ka besuar laprën e veshit të vet, e ti e ke briskun në dorë.*” Ma’meri tha: “Pasha Allahun, o i Dërguar i Allahut, kjo është nga dhuntitë e Allahut dhe dhuratë ndaj meje.” Ai tha: “*Po, atëherë mund të të besohem.*” Shënon Ahmedi, Allahu e mëshiroftë.⁴⁹³

Buhariu në Sahihun e vet ka thënë: “Pohojnë që të Dërguarin (s.a.v.s.) e ka rrojtur Ma’mer b. Abdullah b. Nadl b. Avf. Ai i tha berberit: “*Fillo*”, duke treguar në anën e tij të djathtë. Kur përfundoi, ua ndau flokët atyre që i kishte rreth vete. Pastaj ia tregoi berberit anën e majtë dhe ai ia rroi. Pastaj tha: “*A është këtu Ebu Talha?*”, dhe kështu ia dha flokët.” Kështu shënohet në Sahihun e Muslimit.⁴⁹⁴

Në Sahihun e Buhariut nga Ibn Sirini, nga Enesi shënohet që kur i Dërguari i Allahut e rrojti kokën, Talha ishte i pari i cili i kishte marr një pjesë të flokëve të Resulullahut (s.a.v.s.).⁴⁹⁵

⁴⁹¹ Shënon Muslimi, e është përmendur në fusnotën e mëparshme.

⁴⁹² Shënon Ahmedi (6/186, 207), Ebu Davudi (1019), Darimi (2/73), Ibn Maxhe (3006, 3007) nga Aishja. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁴⁹³ Shënon Ahmedi në (6/400). Transmetuesit janë të besueshëm përveç Abdurrahman b. Ukbes, të cilin e transmeton nga Ma’meri. Ai konsiderohet i besueshëm.

⁴⁹⁴ Shënon Muslimi (1305) në Haxhi, kapitulli: Sqarimi që është sunnet që në ditën e parë të Bajramit së pari të gjuhen guralecët, pastaj të theret kurbani, pastaj të ruhet, nga Enesi (r.a.).

⁴⁹⁵ Shënon Buhariu (1/238) në *Avdesi*, kapitulli: Uji me të cilin ndokush i ka larë flokët nga Enesi (r.a.).

Kjo nuk është në kontradiktë me transmetimin e Muslimit, sepse është e mundur që Ebu Talha si edhe të tjerët kanë marr nga flokët e të Dërguarit nga ana e djathtë e kokës së tij, sikurse të tjerët, derisa vet i ka marr të gjitha flokët nga ana e majtë. Ndërkaq, gjithashtu Muslimi shënon në *Sahihun* e vet nga Enesi që ka thënë: “Pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) i gjuajti guralecët, e theri hedjin dhe u rrua, ai berberit ia ktheu anën e djathtë të kokës dhe e rroi atë. Pastaj, e thirri Ebu Talha el-Ensariun dhe ia dha flokët nga ajo anë e kokës. Pastaj ia ktheu anën e majtë duke thënë: “Rruaje!” Kur e rrojti atë, ato flokë ia dha Ebu Talhasë duke i thënë: “Shpërndajua njerëzve!”⁴⁹⁶

Në këtë transmetim, flokët nga ana e djathtë i kanë takuar Ebu Talhasë, ndërsa në hadithin e mëparshëm thuhet që i kanë takuar flokët nga ana e majtë. Hafidh Ebu Abdullah Muhammed b. Abdulvahid el-Makdisi ka thënë: “Shënon Muslimi nga Hafs b. Gajjasi dhe Abdul-E’ala b. Abdul-E’ala nga Hisham b. Hassani, nga Muhammed b. Sirini nga Enesi, që i Dërguari (s.a.v.s.) ia ka dhënë Ebu Talhasë flokët nga ana e majtë e kokës. Atë e shënon edhe nga Sufjan b. Ujejne nga Hisham b. Hassani që i Dërguari (s.a.v.s.) ia ka dhënë Talhas flokët nga ana e djathtë e kokës së vet. Ka thënë që atë e transmeton Ibn Avni nga Ibn Sirini dhe konsideron që kjo e fuqizon transmetimin e Sufjanit. Allahu më së miri e di.

Nën transmetimin e Ibn Avnit mendohet mbi transmetimin të cilin e kemi cekur kalimthi nga Ibn Sirini, d.m.th. që pjesa e cila i ka takuar Ebu Talhasë është ajo pjesë të cilën më parë e kishte marrë nga flokët e kokës së të Dërguarit (s.a.v.s.). Ajo që Ebu Talhas i kanë takuar flokët nga ana e majtë e kokës së të Dërguarit (s.a.v.s.) është ajo që i Dërguari së pari e ka përmendur në mënyrë gjenerale, e pastaj e ka specifikuar atë. E tillë ishte praktika e tij gjatë dhënies. Shumica e transmetimeve tregojnë mbi atë. Në disa transmetime qëndron, që i ka thënë berberit: “*Fillo!*”, duke treguar mbi anën e djathtë të kokës së vet. Pastaj ua ndau flokët atyre të cilët ishin më të afërt. Pastaj, ia ka treguar berberit anën e majtë të kokës dhe kur e rrojti atë, flokët ia dha Ummu Sulejmes.

Ky transmetim nuk e oponon transmetimin në të cilin thuhet që ato flokë ia ka dhënë Ebu Talhasë, sepse Ummu Selejme ka qenë gruaja e Ebu Talhasë.

Në versionin e dytë qëndron se ka filluar me anën e djathtë dhe flokët ua ndau njerëzve nga një apo dy fije. Pastaj ka thënë: “Anën e majtë!” e rrojti anën e majtë sikur anën e djathtë. I Dërguari (s.a.v.s.) atëherë tha: “A është Ebu Talha këtu?” dhe ia dha një pjesë të flokëve.

⁴⁹⁶ Shënon Muslimi (1305) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi që është sunnet që në ditën e parë të Bajramit së pari të gjuhen guralecët, e pastaj të theret kurbani.

Në versionin e tretë qëndron që Ebu Talhas ia ka dhënë flokët nga ana e majtë e kokës dhe që pastaj i ka prerë thonjtë dhe ua ka ndarë njerëzve. Imam Ahmedi, Allahu e mëshiroftë, shënon nga Muhammed b. Abdullah b. Zejdi që babai i ka treguar që ka qenë prezent kur i Dërguari (s.a.v.s.) ka therur kurbanë me një Kurejsh, i cili ndante kurbanët. Nga kurbanët as atij e as Kurejshit nuk u ka mbetur asgjë. Pastaj i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) është rrojtur dhe flokët ia ka vënë në një pjesë të veshjes dhe ia ka dhënë atij. Ai tani prej atyre flokëve diç ua ka ndarë njerëzve. Pastaj i preu thonjtë dhe ia dha shokut të tij. Flokët e të Dërguarit (s.a.v.s.) tani tek ne janë të zhytura në këna dhe voshtër.⁴⁹⁷

Për ata që e kanë rrojtur kokën e ka drejtuar lutjen tre herë për falje, e për ata që i kanë shkurtuar flokët vetëm një herë. Shumë prej as'habëve janë rrojtur, madje mund të thuhet që shumica e bënin atë. Disa i kanë shkurtuar flokët. Mbi atë janë fjalët e të Lartësuarit:

{لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ} [الفتح: 27]

“...se me vullnetin e Allahut do të hyni në xhaminë e shenjtë (në Qabe) të siguruar, t'i rruani flokët e kokave tuaja, t'i shkurtoni...” [El-Fet'h: 27]

Si edhe fjalët e Aishes (r.a.): “E parfumoja të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) për ihrame para se t'i vishte ato si edhe për heqjen e tyre para se t'i hiqte ato.” Këto janë argumente që rrojtja është ritual, e jo ndalesë e kotë.

* * *

Pastaj, i Dërguari para dreke, mbi të shaluarën e vet, u nis kah Mekka. E bëri tavafin ifada, i cili quhet edhe tavafuz-zijare ose tavafus-sadri. Përveç këtij tavafi, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka kryer tavaf tjetër. Me këtë tavaf nuk e ka bërë sa'jin. Kështu është e drejtë. Me këtë mendim nuk pajtohen tri grupacione. Njëra palë pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bërë dy tavafe: tavaful kudum dhe kur ka ardhur edhe këtë tavaf; d.m.th. tavaful-ifade. Të tjerët mendojnë që me këtë tavaf e ka bërë edhe sa'jin, sepse e kryente haxhin kiran. Pala e tretë konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.) atë ditë fare nuk e ka bërë tavafin, por atë e ka pezulluar deri në mbrëmje.

Do të mundohemi për ta sqaruar se çka është e drejtë në këtë pyetje dhe të tregojmë mbi shkaqet e gabimeve. Kërkojmë ndihmën e Allahut.

⁴⁹⁷ Shënon Ahmedi (4/42). Transmetuesit e tij janë të besueshëm.

Ethreme thotë: “I kam thënë Ebu Abdullahut: “Kur kthehet, d.m.th. ai i cili është duke e kryer temmetun, sa sa’jë dhe tavafë ka për t’i bërë?” Ai tha: “Do ta kryej tavafin dhe sa’jin për haxhin e vet, e do ta kryej edhe tavafu-zijaren.” E kemi parë shumë herë që bënte ashtu dhe ashtu ka bërë deri në vdekjen e vet.”

Shejh Ebu Muhammed el-Makdisi, në *El-Mugni* thotë: “Dispozitë e njëjtë është edhe për atë i cili e kryen haxhin kiran dhe ifrad nëse para Bajramit nuk ka qenë në Mekke dhe nuk e ka kryer tavaful-kudum. Në këtë rast, ata së pari kanë për të filluar me tavaful-kudum, para se ta kryejnë tavaful-ifaden. Mbi këtë shprehej qartë Ahmed, Allahu e mëshiroftë. Qëndrimin e vet e argumenton me transmetimin i cili transmetohet nga Aishja (r.a.), që ka thënë: “Ata të cilët e kanë bërë njëzet umren kanë bërë tavaf dhe sa’j, e pastaj i kanë hequr ihramet. Pas kësaj e kanë bërë edhe tavafin e dytë për haxhin e vet, pasi që janë kthyer nga Mina. Ata të cilët e kanë bashkuar haxhin dhe umren e kanë bërë një tavaf.” Ahmed, Allahu e mëshiroftë, fjalët e Aishes i kupton në kuptimin, që tavafi i tyre për haxh në të vërtetë është tavaful-kudum, sepse është vërtetuar që tavaful-kudum është i urdhëruar, prandaj atë nuk mund ta anulojë tavafuz-zijare, si edhe dy rekatet e tehiyyetul-mesxhidit gjatë hyrjes në xhami, para fillimit të faljes së namazit të obliguar.

Hireki në kompendijumin e vet thotë: “Nëse e kryen haxhin temmetu, atëherë do t’i bëjë shtatë rrathë tavaf dhe shtatë sa’j, sikurse për umre. Pastaj do të kthehem dhe do ta kryej tavafin të cilin do ta bëjë njëzet si tavafuz-zijare. Mbi atë kanë të bëjnë fjalët e të Lartësuarit:

{وَلْيَطُوفُوا بِالنَّبِيِّ الْعَتِيقِ} [الحج: 29]

“...dhe le të sillen (bëjnë tavaf) rreth shtëpisë së lashtë.” [El-Haxh: 29]

Ata të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temmetu, sikurse Kadiu dhe pasuesit e tij, ka vepruar kështu. Shejh Ebu Muhammedi pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer haxhin temmetu të veçantë dhe që nuk ka vepruar kështu.

Nuk e di se a pajtohet ndokush me Ebu Abdullahun mbi pyetjen e këtij tavafi që e ka përmendur Hireki, sepse është urdhëruar vetëm një tavaf për zijaret si edhe kur ndokush hynë në xhami, e që tani më është thirrur ikameti, ky namaz mjafton si zëvendësim për tehiyyetul-mesxhid.

Nga i Dërguari (s.a.v.s.), as nga ata të cilët me të e kanë kryer temmetu në Haxhin Lamtumirës, asnjëri nuk e ka transmetuar atë, e as i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e ka urdhëruar atë, transmetimi i cili transmetohet nga Aishja e vërteton atë. Ajo ka thënë: “E kanë bërë një tavaf për haxhin e vet pasi që janë kthyer nga Mina.”

Kjo në të vërtetë është tavafuz-zijare. Ajo nuk e ka përmendur tavafin tjetër. E sikur tavafi të cilin e përmend të ishte tavaful-kudum, atëherë do ta linte pa e përmendur tavafuz-zijare, i cili konsiderohet rukn i haxhit, pa të cilin haxhi nuk mund të kryhet. E ka përmendur tavafin i cili e zëvendëson tavaful-kudumin. Sipas kësaj, ajo e ka përmendur vetëm një tavaf, atëherë, si mund të argumentohet ekzistimi i dy tavafeve?!

Gjithashtu, Aishja, pasi që është bërë me menstruacione e ka bashkuar haxhin me umren sipas urdhrit të Resulullahut (s.a.v.s.), e nuk e ka pas të kryer tavaful-kudumin, e as i Dërguari nuk e ka urdhëruar që ta bënte atë. Sipas kësaj, sikur tavaful-kudumi të mos i përkiste kryerjes së tavafit të obliguar, atëherë do t'i ishte urdhëruar atij që e kryen umren ta kryej tavafin e umres, sepse ai së pari vjen te Ka'bja, prandaj për të është e domosdoshme që ta kryej atë, se ai i cili e kryen haxhin temettu, i cili kthehet në Ka'be, d.m.th., që ta kryej haxhin pasi që e ka kryer umren, pasi që e ka parë Ka'ben dhe ka bërë tavaf.

Fjalët e Ebu Muhammedit, nuk i kanë zhdukur dilemat. Nëse ka të drejtë për atë që e mohon, edhe pse mohimi i tij është i drejtë, por askush nuk ka thënë që as'habët, pasi që janë kthyer nga 'Arafati, kanë bërë tavaf dhe sa'j dhe që pas kësaj kanë bërë tavaful-ifaden. Atë nuk e ka bërë as i Dërguari (s.a.v.s.) dhe kjo absolutisht nuk ka ndodhur. Dilemat janë shfaqur për atë shkak pse nëna e besimtarëve e ka bërë dallimin në mes atyre që e kryenin haxhin temettu dhe atyre që e kryenin haxhin kiran. Për ata që e kryenin haxhin kiran, ka thënë që, pasi janë kthyer nga Mina, kanë bërë një tavaf, e ata që e kanë bërë nijet haxhin temettu, që e kanë kryer tavafin e dytë për haxhin e vet, pasi që janë kthyer nga Mina. Dhe ky në të vërtetë është tavafi i dytë, e jo tavafuz-zijare, ai është i njëjtë edhe për kiran edhe për temettu dhe nuk ka dallim.

Ndërkaq, Shejh Ebu Muhammedi, kur e ka dëgjuar ligjërimin e saj mbi ata që e kanë bërë haxhin temettu, që e kanë kryer tavafin e dytë pasi që janë kthyer nga Mina, ka thënë që në atë nuk ka argumente që ata i kanë bërë dy tavafe dhe atë që e ka thënë është e vërtetë. Ndërkaq, kjo nuk e ka mënjanuar dilemën.

Disa kanë thënë që ky fjalim i tepërt është i Urves, ose i djalit të tij Hishamit, i cili i është shtuar hadithit. Ndërkaq, kjo nuk është e qartë. Madje edhe sikur të pranohej kjo, atëherë ky transmetim do të ishte mursel, me të cilin nuk mund të mënjanohet dilema.

Është e drejtë, që tavafin, të cilin e përmend Aishja dhe me të cilin e ka bërë dallimin në mes mutemetit dhe karinit është pikërisht sa'ji, e jo tavafi dhe në këtë mënyrë tërësisht është mënjanuar dilema dhe paqartësia. Kështu ajo ka thënë, që ata të cilët e kanë kryer haxhin kiran janë kënaqur me një tavaf dhe që nuk e kanë bërë tavafin e dytë në ditën e parë të Bajramit. Edhe kjo është e vërtetë. Derisa për

ata që e kryenin haxhin temettu ka thënë që e kanë kryer tavafin e dytë pasi që janë kthyer nga Mina dhe atë për haxh. Tavafi i parë ka qenë për umre dhe ky është qëndrimi i shumë dijetarëve dhe mbi atë ka të bëjë hadithi, e kjo është në përputhshmëri me transmetimin e saj të dytë, në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Për haxhin tënd dhe për umren tënde të mjafton tavafi yt rreth Ka’bes dhe tavafi në mes Sa’fas dhe Merves.” Ajo e ka kryer haxhin kiran dhe kjo përputhet me mendimin e shumë dijetarëve.

Ndërkaq, dilemat e mëtutjeshme i ka shkaktuar hadithi të cilin e transmeton Xhabiri, e atë e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet, në të cilin Xhabiri thotë, se i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as’habët kanë bërë vetëm një sa’j dhe atë vetëm të parin. Kjo është në përputhshmëri me mendimin e atyre të cilët konsiderojnë, që atij që e kryen haxhin temettu i mjafton një sa’j, siç qëndron në një transmetim, i cili transmetohet nga Ahmed, Allahu e mëshiroftë. Mbi të ai është deklaruar qartë në transmetimin, i cili transmetohet nga djali i tij, Abdullahu dhe nga të tjerët.

Në bazë të kësaj, mund të thuhet që Aishja e ka vërtetuar, e Xhabiri e ka mohuar, ndërkaq afirmimi preferohet mbi negacionin. Ose, mund të thuhet që Xhabiri aludon mbi ata që e kanë kryer haxhin kiran me të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe ata të cilët kanë marrë hedj me vet, siç është Ebu Bekri, Umeri, Talha, Aliu (r.a.) dhe as’habët e tjerë të pasur. Ata e kanë kryer vetëm një sa’j. Pra, me këtë nuk aludohet mbi të gjithë as’habët. Ose transmetimi i Aishes mund të justifikohet që kjo tepëricë është shtuar nga ana e Hishamit.⁴⁹⁸ Këto janë tre mënyra të komentimit të transmetimit të saj nga ana e dijetarëve. Allahu më së miri e di.

⁴⁹⁸ Ky është gabim i autorit. Allahu e mëshiroftë. Në zinxhirin e transmetuesve nuk është Hishami, sepse ai transmetohet nga Maliku nga Shihabi nga Urve b. Zubejri nga Aishja. Shënon Maliku në (1/410-411). Ky zinxhir i transmetuesve është tejet i drejtë. Ekziston edhe zinxhiri tjetër i tij nga Aishja, i cili gjithashtu transmetohet nga Abdurrahman b. Kasimi nga babai i tij nga Aishja. Edhe ky zinxhir gjithashtu është i drejtë. Atë e vërteton edhe një transmetim i besueshëm nga Ibn Abbasi të cilin Buhariu e shënon si mu’al-lak hadith (3/345), në formën kategorike. Ismaili atë e ka bashkuar në *Mustedrekun* e vet. Përmes tij atë e shënon edhe Bejhekiu në *Sunnenin* e vet (5/23) e me zinxhir të drejtë të transmetuesve në versionin vijues. “Muhaxhirët, ensarët dhe gratë e të Dërguarit (s.a.v.s.) e kanë bërë nijet haxhin në Haxhin Lamtumirës, edhe ne e bëmë nijet. Kur erdhëm në Meke, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: “Ata që e kanë bërë nijet haxhin le ta bëjnë atë nijet edhe për umre, përveç atyre që kanë marr hedjin me vete.” E kryem tavafin dhe sa’jin, u takuam me gratë tona dhe i veshëm rrobat e rëndomta. Ata që kishin marr hegj me vete nuk i hiqnin ihramet, gjithnjë derisa nuk i therën ata. Në vigjilje të ditës së tervijes, i Dërguari (s.a.v.s.) na urdhëroi që ta bëjmë nijet haxhin. Kur i përfunduam ritualet, u kthyem dhe e bëmë tavafin dhe sa’jin. Ashtu e përfunduam haxhin tonë dhe na mbeti vetëm ta therim hedjin tonë.”

Disa konsiderojnë që mutemeti duhet ta kryej tavafin dhe sa'jin pasi që vjen në Mekke dhe para se të shkoj në Mina, sikurse juristët Shafit. Nuk e di vetëm se a transmetohet kjo tekstualisht nga ai ose jo?

Ebu Muhammedi thotë: “Ashtu nuk bënë i Dërguari (s.a.v.s.) e as absolutisht ndonjëri prej as'habëve. E këtë nuk na ka urdhëruar as i Dërguari (s.a.v.s.) e këtë ndokush as nuk e ka transmetuar.” Ibn Abbasi thotë: “Konsideroj që Mekkasit nuk duhet të bëjnë tavaf, e as të bëjnë sa'j, pasi që i veshin ihramet e haxhit, gjithnjë derisa nuk kthehen nga Mina.”

Mendimin e Ibn Abbasit e mbështesin shumica e dijetarëve, siç është Maliku, Ahmed, Ebu Hanifja, Is'haku dhe të tjerët.

Ata të cilët këtë e konsiderojnë mustehab, thonë: Mekkasit i cili e bënë një haxhin është sikurse ai i cili vjen jashtë Mekkes, d.m.th. duhet ta kryej tavafin dhe sa'jin, sikur ai i cili vjen në Mekke. I mbetet tavaful-kudumi të cilin nuk e kryen atëherë, por është mustehab që ta bëjë atë pasi që i vesh ihramet për haxh. Këto dy argumente janë të dobëta, sepse ai i cili është karin kur e kryen tavafin për umre, ai tavaf për të është zëvendësim për tavaful-kudum. Kjo është mu ashtu sikur kur ndokush hyn në xhami dhe e sheh që namazi tani ka filluar. Në atë rast, do t'i qaset namazit dhe ai namaz për te do të jetë në vend të tehijetul-mesxhidit dhe nuk ka nevojë për ta falur atë përsëri.

Rasti i njëjtë është edhe kur as'habët me të Dërguarin (s.a.v.s.) i kanë veshur ihramet për haxh. Pas kësaj nuk kanë bërë tavaf, e shumica e kanë bërë një temettun. Muhammed b. Hasani shënon nga Ebu Hanifja që kush në ditën e tervijes paradite i vesh ihramet, duhet ta kryej tavafin dhe sa'jin, sikurse edhe ai i cili vjen jashtë Mekkes. E nëse i vesh ihramet në atë ditë pas dreke, nuk duhet të bëjë tavaf. Do të thotë, Ebu Hanifja ka bërë dallim në mes dy kohëve, d.m.th. pas dreke menjëherë do të niset kah Mina dhe nuk do të merret me asgjë tjetër, e paradite nuk do të niset, por do ta kryej tavafin. Mendimi i Ibn Abbasit dhe i shumicës së dijetarëve është më i drejtë dhe përputhet me praktikën e as'habëve. Allahu na ndihmoftë.

Grupi i dytë konsideron që i Dërguari (s.a.v.s.) me tavafin e përmendur e ka bërë edhe sa'jin dhe thonë se ky është argument që, ai i cili e kryen haxhin kiran, duhet t'i bëjë dy sa'ja dhe dy tavafe. Ndërkaq, kjo është kuptuar gabimisht, sikur që edhe

e kemi sqaruar, sepse është e drejtë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë vetëm një sa'j, siç e pohojnë atë Aishja dhe Xhabiri. Nga ai nuk është transmetuar asnjë shkronjë e besueshme mbi atë që i ka bërë dy sa'je, por të gjitha transmetimet që janë transmetuar janë të papranueshme siç edhe e kemi sqaruar atë.

* * *

Grupi i tretë, janë ata të cilët konsiderojnë, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar kryerjen e tavafuz-zijares deri në mbrëmje. Atë e mbështesin Tavusi, Muxhahidi dhe Urve. Shënojnë Ebu Davudi, Nesaiu dhe Ibn Maxhe nga Zubejr el-Meki nga Aishja dhe Ibn Abbasi, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar kryerjen e tavafit ditën e Bajramit deri në mbrëmje.

Në versionin tjetër thuhet tavafuz-zijare. Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasen.⁴⁹⁹

Ky hadith dukshëm është i gabuar, sepse është në kundërshtim me atë që është e njohur që ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.), në autoritativitetin e të cilit dijetarët nuk dyshojnë. Ne do t'i cekim mendimet e dijetarëve. Tirmidhiu në veprën e vet *El-Ilel* ka thënë: “E pyeta Muhammed Ismail el-Buhariun mbi këtë hadith dhe i thash: ‘A e ka dëgjuar Ebu Zubejri nga Aishja dhe Ibn Abbasi?’ Ai tha: ‘Nga Ibn Abbasi po, ndërsa të dëgjuarit e tij nga Aishja është diskutabil.’” Ebu Hasan El-Kattani thotë: “Te unë ky hadith nuk është i besueshëm, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) atë ditë tavafin e ka kryer ditën. Ndërkaq, nuk janë të pajtimit rreth asaj se a e ka falur drekën në Mekke apo është kthyer në Mina dhe e ka falur drekën pasi që e ka kryer tavafin. Ibn Umeri thotë, se është kthyer në Mina dhe aty e ka falur drekën, derisa Xhabiri konsideron që drekën e ka falur në Mekke. Mbi atë tregon qartë edhe transmetimi tjetër i Aishes, i cili nuk transmetohet përmes Ebu Zubejrit dhe në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar tavafin deri në mbrëmje. Ky pezullim i tavafit transmetohet vetëm nëpërmjet kësaj rruge. Ebu Zubejri është mudel-lis, sepse këtu nuk e përmend që e ka dëgjuar hadithin nga Aishja, e zakonisht nga ajo transmeton indirekt. Gjithashtu, nuk e cekë që e ka dëgjuar nga Ibn Abbasi, nga i cili gjithashtu

⁴⁹⁹ Shënon Ebu Davudi (2000) në *Ritualet*, kapitulli: Ifada në haxhin, Tirmidhiu (920) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi kryerjen e tavafuz-zijare natën? Ibn Maxhe (3059) në *Ritualet*, kapitulli: Vizita e Ka'bes, Ahmedi (1/288, 309, 6/215). Transmetuesit janë të besueshëm, por Ebu Zubejri është model-lis, sepse përdor ‘an ‘anin. Megjithatë Tavusi atë e ka plotësuar në transmetimin nga Ibn Maxhe. Në ekzemplarën e botuar qëndron Xhabiri në vend Ibn Abbasit. Ky është gabim.

zakonisht ka transmetuar me rrugë indirekte. Nëse do të ishte pranuar se atë e ka dëgjuar nga ai, është e domosdoshme të qenët e rezervuar ndaj atyre transmetimeve të cilat Ebu Zubejri i transmeton na Aishja dhe Ibn Abbasi dhe në të cilët nuk qartëson që i ka dëgjuar prej tyre, sepse nga ai i zakonshëm është tedlisi, madje edhe sikur të kuptohej që atë e ka dëgjuar nga ajo. Pasi që jemi të sigurt që ai atë nuk e ka dëgjuar nga Aishja, atëherë është e qartë që duhet pasur kujdes ndaj kësaj. Dijetarët nuk janë të pajtimit mbi çështjen e pranimi të hadithit nga ai mudel-lis për të cilin dihet që është takuar me atë nga i cili transmeton dhe ka dëgjuar. Disa konsiderojnë që an'ani i tij refuzohet derisa nuk sqarohet lidhshmëria e zinxhirit të hadithit.

Ndërkaq, an'ani i mundel-lisit, për të cilin dihet që nuk është takuar me të e as nuk ka dëgjuar nga ai, atë nga i cili transmeton, nuk e di se ekziston dilema rreth mospranimit të hadithit nga ai.

Nëse do të pajtoheshim me mendimin e Muslimit, që an'ani e bashkëkohësit konsiderohet zinxhir i lidhur, madje edhe nëse nuk dihet se a janë takuar, atëherë kjo do të kishte mundur të bënte me ata të cilët nuk janë mudel-lis. Pasi që i kemi cekur transmetimet e besueshme, që i Dërguari (s.a.v.s.) atë ditë ka bërë tavaf ditën, atëherë, dilema është rreth refuzimit të hadithit mudel-lis, derisa nuk konstatohet lidhshmëria e zinxhirit të transmetuesve të tyre, ose të pranohen, derisa nuk kuptohet të ndërprerët e tyre. Kështu veprohet nëse hadithet e tilla nuk janë në kontradiktë me hadithet në besueshmërinë e të cilëve nuk ka dyshim. Ndërkaq, në këtë rast, me atë transmetim bie ndesh, transmetimi në autenticitetin e të cilit nuk ka dyshim.

Në pasaktësinë e transmetimit të Ebu Zubejrit, të cilin e transmeton nga Aishja, tregon edhe ajo çfarë Ebu Sleme b. Abdurrahmani ka transmetuar nga Aishja që ka thënë: “E kryem haxhin me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe ditën e parë të Bajramit u nisëm për ta kryer tavaful-ifaden⁵⁰⁰. Muhammed b. Is'haku transmeton nga Abdurrahman b. Kasimi, nga babai i tij, nga Aishja, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka lejuar as'habët, andaj ata ditën e parë të Bajramit gjatë drekës e vizituan Ka'ben, e që i Dërguari (s.a.v.s.) me gratë e veta Ka'ben e ka vizituar natën.⁵⁰¹ Kjo gjithashtu është e gabuar.

⁵⁰⁰ Shënon Bejhekiu në *Sunnenin* (5/144).

⁵⁰¹ Këtë version e shënon Bejhekiu (5/144) nga Umer b. Kajsi nga Abdurrahman b. Kasim, nga Kasim b. Muhammedi, nga Aishja. Zinxhiri të cilin e ka cekur autori është nga teksti i hadithit tjetër, e jo nga ky. Ai hadith është: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka kryer tavaful-ifaden pas dreke, pasi që e ka kryer drekën, e pastaj është kthyer në Mina.”

Bejhekiu thotë: “Transmetimet më të besueshme prej këtyre transmetimeve janë transmetimet nga Nafiu, nga Ibn Umeri, nga Xhabiri dhe transmetimi nga Ebu Seleme dhe Aishja. Pra, transmetimet të cilat flasin që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë tavaful-ifaden ditën.”

Problemi është krijuar nga vet termi tavaf, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar tavafin e vet lamtumirës (el-veda) deri në mbrëmje. Kjo vërtetohet në transmetimin i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Aishja, ku Aishja thotë: “Jemi nisur në haxh me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), jemi ndalur në Muhassab. I Dërguari (s.a.v.s.) e thirri Abdurrahman b. Ebu Bekrin duke i thënë: “Dil nga Haremi me motrën tënde, kur e kryeni tavafin, ejani tek unë në Muhassab.” Allahu ka caktuar që ta kryejmë umren. Tavafin e kryem thellë në natë dhe shkuam tek ai në Muhassab. Na pyeti: “A e kryet tavafin?” Ne thamë që e kemi kryer. Atëherë i Dërguari (s.a.v.s.) u tha njerëzve që të përgatiteshin për lëvizje. Erdhi deri te Ka’bja, e kreu tavafin, pastaj u nis kah Medina.”⁵⁰² Ky është ai tavafi të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar deri natën vonë. Në lidhje me këtë tavaf kanë gabuar Ebu Zubejri ose ai i cili atë ia ka treguar atij dhe i ka thënë se ka qenë tavafuz-zijare. Allahu na ndihmoftë. Në atë tavaf, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka vrapuar tre rrathë të parë, e as nuk e ka bërë atë gjatë Tavafit Lamtumirës.⁵⁰³ Ka vrapuar vetëm gjatë tavaful-kudumit.

* * *

Pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer tavafin, erdhi deri te zemzemi ku njerëzit pinin ujë dhe tha: “Sikur të mos frikohesha që njerëzit do të ngarendin, do të zbrisja dhe do t’u jepja ujë njerëzve së bashku me ju.” Pastaj ia dhanë kovën, edhe ai piu në këmbë.⁵⁰⁴ Gjithashtu është thënë që ky veprim e ka deroguar ndalesën e pirjes së ujit në këmbë. Është thënë se ky është sqarimi dhe që kjo ndalesë është zgjedhëse, dhe që është më mirë mospirja në këmbë.

⁵⁰² Shënon Buhariu (3/334) në *Haxhi*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Haxhi është në muajt e caktuar...”, Muslimi (1211, 123) në *Haxhi*, kapitulli: Sqarimi i llojeve të ihramit.

⁵⁰³ Shënon Ebu Davudi (2001) dhe Ibn Maxhe (3060) nga Ibn Abbasi deri te i Dërguari (s.a.v.s.) nuk shkonte duke vrapuar në shtatë rrathë të tavaful-ifade. Hakimi (1/475) e konsideron të besueshëm dhe me të në vlerësimin e tillë pajtohet edhe Dhehebi.

⁵⁰⁴ Shënon Muslimi (1218) nga Xhabiri, por pa që ka pirë në këmbë. Shënon edhe Buhariu (3/394, 10/74, 75) nga Ibn Abbasi që ka thënë: “I kam dhënë ujë zemzemi të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Ka pirë në këmbë.”

Gjithashtu, është thënë që është e lejuar pirja në këmbë kur është e nevojshme. Dhe kjo është më e qartë.

A e ka kryer këtë tavaf i Dërguari (s.a.v.s.) në këmbë apo duke kalëruar?

Muslimi në *Sahihun* e vet transmeton nga Xhabiri që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës bënte tavaf mbi të shaluarën dhe prekte me shkopin e vet. Kalëronte që njerëzit ta shihnin dhe ta pyesnin, sepse në të kundërtën, nuk do të mund ta shihnin atë.”⁵⁰⁵

Në dy *Sahihët* nga Ibn Abbasi shënohet që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës kalëronte mbi deve dhe prekte me shkopin e vet.”⁵⁰⁶

Ky tavaf nuk është tavaful-vedaa, d.m.th. lamtumirës, sepse ai është kryer natën. E gjithashtu nuk është as tavaful-kudum, për dy arsye:

Arsyeja e parë është ajo pse është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që gjatë tavafit kudum ka vrapuar, sepse asnjëherë asnjëri nuk ka thënë që me të ka vrapuar e shaluara e tij, por kanë thënë që ai vet ka vrapuar;⁵⁰⁷

Arsyeja e dytë është shkaku që transmetohet nga Sheridi, që ka thënë: “E kam kryer tavaful-ifaden me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe këmbët e tij nuk e kanë prekur tokën derisa nuk erdhi në vendin e qëndrimit.”⁵⁰⁸

Transmetimi tregon qartë mbi atë që, prej kur ka filluar Sheridi të bënte tavaf me të Dërguarin (s.a.v.s.) këmbët e tij nuk e kanë prekur tokën derisa nuk është kthyer. Kjo deklaratë nuk mund të përgënjeshtrohet duke i falur dy rekate tavaf, sepse është e njohur se kur falen ato.

Unë them që nga transmetimi vërehet qartë që Sheridi aludon në nisjen e të Dërguarit (s.a.v.s.) nga ‘Arafati, andaj ka thënë: “Gjithnjë derisa nuk erdhi deri te bashkimi (i namazeve) e kjo është Muzdelife...”, d.m.th. nuk ka menduar mbi tavaful-ifade, i cili kryhet ditën e parë të Bajramit. Kësaj nuk i pengon të ndaluarit

⁵⁰⁵ Shënon Muslimi (1273) në *Haxhi*, kapitulli: Është i lejuar tavafi mbi devenë apo mbi diç tjetër, Ebu Davudi (1880) dhe Nesaiu (2/241) nga Xhabiri.

⁵⁰⁶ Shënon Buhariu (3/377) në *Haxhi*, kapitulli: Të prekurit e Gurit të Zi me shkop dhe Muslimi (1272).

⁵⁰⁷ Shënon Maliku (1/364) dhe Muslimi (1263) nga Xhabir b. Abdullahu që ka thënë: “E kam parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke vrapuar tre rrahtë të parë të cilat i niste nga Guri i Zi.” Shënon Buhariu (3/383) dhe Muslimi (1261) nga Ibn Umeri që i Dërguari (s.a.v.s.) kur bënte tavafin e parë, tre rrahtë, tre të parët shkonte duke vrapuar, e katër të tjerët shkonte me të ecurit të rëndomtë.

⁵⁰⁸ Shënon Ahmedi (4/389). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Në ekzemplarën e botuar qëndron Amr b. Sheridi në vend të Sherid b. Suvejd, çka është gabuar.

e të Dërguarit të Shi'abi për shkak të kryerjes së nevojës fiziologjike, pas së cilës përsëri hipi mbi të shaluarën, sepse ky nuk ishte vendqëndrimi definitiv. Sipas kësaj, thembrat e tij e kanë prekur tokën vetëm kalimthi. Prapë, Allahu më së miri e di.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) pastaj është kthyer në Mina. Ndërkaq, nuk kemi qëndrim unik mbi atë se ku e ka falur drekën atë ditë. Në dy *Sahihët* shënohet nga Ibn Umeri që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer tavaful-ifaden ditën e parë të Bajramit dhe që pastaj është kthyer dhe e ka falur drekën në Mina.⁵⁰⁹

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet transmetimi nga Xhabiri, në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur drekën në Mekke. Kjo gjithashtu transmetohet edhe nga Aishja (r.a.).

Mbi pyetjen e referimit njërin nga transmetimet e përmendura mbi tjetrin nuk kemi qëndrim unik. Ebu Muhammed ibn Hazmi konsideron që është më mirë pasimi i transmetimit të shënuar nga Xhabiri dhe Aishja. Me të pajtohet edhe një grup dijetarësh. Atë transmetim e kanë preferuar për arsyet në vijim:

Arsyeja e parë: për atë pse atë e transmetojnë dy vetë, e për çka edhe preferohet mbi transmetimin të cilin e transmeton një transmetues;

Arsyeja e dytë: për atë pse Aishja është më e afërt me të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe më së miri e njeh jetën e tij private. Sipas kësaj ajo i posedon ato specifika dhe veçoritë të cilat nuk i posedojnë as'habët e tjerë.

Arsyeja e tretë: për atë pse përshkrimi i haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.) nga Xhabiri, që nga fillimi e deri në fund është përshkrimi më i tërësishëm. Ai atë ngjarje e ka mbajtur në mend dhe e ka transmetuar me precizitet deri në detajet më të imta. I ka mbajtur në mend madje edhe ato gjëra që nuk kanë të bëjnë me ritualet e haxhit, si për shembull që i Dërguari (s.a.v.s.) është ndalur në Muzdelife dhe e ka kryer nevojën fiziologjike të Shi'abi, e pastaj në shpejtësi ka marr avdes. Sipas kësaj, ai i cili i ka mbajtur në mend me kaq precizitet edhe gjërat dytësore, prandaj

⁵⁰⁹ Shënon Muslimi (1308) Ebu Davudi (1998) dhe Ahmedi (2/34). Ndërkaq, ky transmetim nuk shënohet te Buhariu, siç cekë autori, Allahu e mëshiroftë. Hadithin te Muslimi e transmeton Xhabiri (1218), ndërsa hadithin nga Aishja e shënon Ebu Davudi (1973). Në të ekziston 'an 'ani nga Ibn Is'haku.

është e domosdoshme që ta mbaj në mend se ku i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur namazin ditën e parë të Bajramit.

Arsyeja e katërt: Haxhi Lamtumirës ishte në muajin mars. Kjo është koha kur dita dhe nata janë të barabarta. I Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga Muzdelife kah Mina para lindjes së diellit. Në Mina e mbajti hudben, i theri një numër të madh devesh, i ndau ato, prej tyre i është zier ca mish të cilin e ka kërkuar, pastaj i gjuajti guralecët, e rrojti kokën, u parfumua, e kreu tavaful-ifaden, piu ujë zemzemi, piu pije (turshi) dhe u ndalë tek ata që e pinin, të gjitha këto punë si duket nuk mund të kryhen për aq kohë, e pastaj të kthehet në Mina dhe ta falë namazin në ditën e marsit;

Arsyeja e pestë: këto dy transmetime janë transmetuar në bazë të asaj që është parë dhe në bazë të asaj që ishte e zakonshme. I Dërguari (s.a.v.s.) në haxhin Lamtumirës zakonisht falej në vendin ku ndalej me muslimanët. Ibn Umeri e ka transmetuar shprehinë e tij, e Xhabiri dhe Aishja e kanë transmetuar atë që ishte në kundërshtim me shprehinë e tij në Haxhin Lamtumirës. Sipas kësaj, ka qenë më e rëndësishme që kjo të mbahej në mend.

Grupi i dytë i dijetarëve e preferonin transmetimin e Umerit për arsyet në vijim:

Arsyeja e parë: Sikur i Dërguari (s.a.v.s.) ta kishte falur drekën në Mekke, në Mine as'habët nuk do të faleshin veç e veç dhe në grupe, por do të ishte e domosdoshme që të faleshin pas imamet, me zëvendësin e të Dërguarit (s.a.v.s.). Ndërkaq, atë absolutisht askush nuk e ka transmetuar, e as që dikush ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka caktuar zëvendës për vete për namaz në Mina. Sipas kësaj, sikur i Dërguari (s.a.v.s.) të kishte ditur që nuk do të kthehej në Mina për t'ua falur drekën, do të kishte thënë: "Kur hyn koha e namazit, e nëse unë nuk jam këtu, le t'ua falë namazin ky dhe ky." Pasi që asgjë nga këto nuk ka ndodhur, e as as'habët nuk janë falur në Mina individualisht, e as atë nuk e kanë pasur shprehin, që kur takohen në Mina të falen veç e veç, atëherë mund të arrijmë në përfundim që ata atëherë, si zakonisht janë falur me të Dërguarin (s.a.v.s.).

Arsyeja e dytë: Sikur i Dërguari (s.a.v.s.) të ishte falur në Mekke, pas tij do të ishin falur edhe disa Mekkas, të cilët në atë rast nuk do të ishin udhëtar, prandaj, për atë shkak do t'i kishte urdhëruar që ta plotësonin namazin. Ndërkaq, nuk transmetohet që janë ngritur për ta plotësuar namazin e vet, pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) ka dhënë selam.

Pasi që nga kjo asgjë nuk është shënuar, por absolutisht është e njohur që kjo nuk ka ndodhur, atëherë, është e qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) atëherë nuk është falur në Mekke. Disa që nuk posedojnë dituri transmetojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) atëherë u kishte thënë: "O Mekkas, plotësoni namazin tuaj, sepse ne jemi udhëtar!" Ndërkaq,

i Dërguari (s.a.v.s.) atë e ka thënë ditën e pushtimit të Mekkes, e jo në Haxhin Lamtumirës.

Arsyeja e tretë: është e njohur që i Dërguari (s.a.v.s.) pasi që ka bërë tavaf, i ka falur dy rekate. Gjithashtu, është e njohur që shumica e muslimanëve shkonin pas tij duke i pasuar veprimet dhe ritualet e tij. Sipas kësaj, është e mundur që kur i Dërguari (s.a.v.s.) i ka falur ato dy rekate dhe kur njerëzit e kanë pasuar në atë, që disa kanë menduar se ai është duke e falur namazin e drekës. Kjo është shumë e mundur, veçanërisht nëse kjo ka ndodhur gjatë namazit të drekës. Kjo dilemë është vështirë të mënjanohet, për dallim nga namazi i tij në Mina, sepse ai mbështetë të jetë vetëm namazi farz.

Arsyeja e katërt: nuk është mbajtur në mend që i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë haxhit të vet të ketë falur namazin farz brenda Mekke. Falej me muslimanët gjatë kohës së qëndrimit në Ebtehe, në vendin ku qëndronte. Falej me ata kudo që ndaleshin dhe atë vetëm në vendet publike.

Arsyeja e pestë: transmetimi i cili transmetohet nga Umeri është mutefikun alejhi, e transmetimi i cili transmetohet nga Xhabiri e transmeton vetëm Muslimi. Transmetimi i Ibn Umerit është i besueshëm, e gjendja e tillë është edhe mbi pyetjen e zinxhirit të transmetuesve. Transmetuesit e tij janë me memorie më të fortë, më të njohur dhe më preciz. Si mund të krahasohet Hatim b. Ismaili me Ubejdullah b. Umer el-Umerin, ose si mund të krahasohet të mbajturit në mend të Xhaferit me Nafiun;

Arsyeja e gjashtë: transmetimi i Aishës është i paqartë kur flet mbi kohën e tavafit. Ai nga Aishja transmetohet në tri mënyra: e para; që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë tavafin ditën, e dyta; që e ka pezulluar tavafin deri në mbrëmje dhe e treta; që e ka kryer tavaful-ifaden para mbrëmjes. Sipas kësaj, në të nuk është precizuar koha e tavafit, e as vendi i namazit për dallim nga transmetimi i Ibn Umerit;

Arsyeja e shtatë: transmetimi i Ibn Umerit pa dyshim është më i besueshëm, sepse transmetimi i Aishes transmetohet përmes Muhammed b. Is'hakut nga Abdurrahman b. Kasimi, nga babai i tij, nga Aishja. Ibn Is'haku është problematik mbi çështjen e argumentimit me transmetimet e tij. Në atë transmetim, ai nuk ka qenë i qartë, që atë e ka dëgjuar nga Aishja, por asaj iu ka shmangur me an'an. E si atëherë mund të preferohet transmetimi i tij mbi transmetimin e Ubejdullahut, i cili ka thënë qartë: "Më tregonte Nafiu nga Ibn Umeri?!";

Arsyeja e tetë: transmetimi i Aishes nuk është i qartë mbi atë se a e ka falur i Dërguari (s.a.v.s.) drekën në Mekke. Në të qëndron: "I Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer tavaful-ifaden kur e ka falur drekën, e pastaj është kthyer në Mina. Në Mina ka mbetur gjatë ditëve dhe netëve të teshrikut duke gjuajtur guralecët, pasi që dielli

dilte nga zeniti. Çdo gjuajtje nga shtatë guralecë.” Në këtë transmetim tregohet qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) atë ditë drekën e ka falur në Mekke?! Si mund të krahasohet kjo me qartësinë e transmetimit të Umerit në të cilin thuhet: “E kreu tavafin ditën e parë të Bajramit, pastaj namazin e drekës e fali në Mina, d.m.th. pasi që është kthyer.” Si mund të krahasohet transmetimi i cili është muteffikun alejhi me transmetimin në lidhje me argumentimin e të cilit ekzistojnë dilema?! Allahu më së miri e di.

Ibn Hazmi ka thënë: “Ummu Seleme atë ditë tavafin e ka bërë mbi devenë, e fundit pas njerëzve. Ishte e sëmure. Atë ditë kërkoi leje nga i Dërguari (s.a.v.s.) dhe ai e lejoi.” Ndërkaq, me të mund të replikohet me transmetimin të cilin e shënon Muslimi nga Zejnebja, e bija e Ummu Selemes, që ka thënë: “U ankova te i Dërguari (s.a.v.s.) për sëmurdjen e ai më tha: “Kryeje tavafin e fundit duke kalëruar pas njerëzve! Kur isha duke bërë tavaf, i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) falej pranë Ka’bes dhe këndonte [الطور: 2-1] {وَالطُّورُ * وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ} **“Pasha Turin. Dhe librin e shkruar në rreshta.”** [Et-Tur: 1-2]”⁵¹⁰ Ndërkaq, ky transmetim nuk tregon që kjo ka qenë tavaf-ful-ifade, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë atij tavafi nuk e ka kënduar suren Et-Tur, e as nuk e ka kënduar gjatë namazeve ditore aq zëshëm për ta dëgjuar atë Ummu Seleme, e cila shkonte e fundit pas njerëzve. Ebu Muhammedi e ka sqaruar gabimin e atyre të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar tavafin deri në mbrëmje ku edhe ka pasur të drejtë.

Nga Aishja është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka dërguar Ummu Selemen natën e Bajramit dhe i ka gjuajtur guralecët para agimit, pastaj është nisur në Mekke dhe ka bërë tavaf-ful-ifaden.⁵¹¹ Atëherë, si është e mundur të përputhet ky transmetim me transmetimin në të cilin thuhet që ajo e ka bërë tavafin ditën e parë të Bajramit pas njerëzve dhe që i Dërguari (s.a.v.s.) pranë Ka’bes është falur dhe ka kënduar: [الطور: 2-1] {وَالطُّورُ * وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ} “Vetturi ve kitabin mestur?!” **“Pasha Turin. Dhe librin e shkruar në rreshta.”** [Et-Tur: 1-2] Kjo është e pamundur. Ai namaz dhe ai kiraet kanë qenë në namazin e sabahut, ose të akshamit, ose të jacisë. Ndërkaq, të thuhet që ka qenë në ditën e parë të Bajramit, po kjo është e pamundur, sepse atëherë i Dërguari (s.a.v.s.) absolutisht nuk ka qenë në Mekke. Ky është mashtrim i tij i dukshëm, Allahu e mëshiroftë.

Atë ditë Aishja e ka bërë vetëm një tavaf dhe sa’j, të cilët mjaftonin për haxhin e saj dhe umren. Gjithashtu, Safija atë ditë e ka kryer tavafin, e pastaj është bërë me

⁵¹⁰ Shënon Muslimi (1276) në *Haxhi*, kapitulli: Është e lejuar bërja e tavafit mbi deve dhe mbi diç tjetër.

⁵¹¹ Shënon Ebu Davudi (1942) në *Ritualeti*, kapitulli: Nxitimi nga Muzdelife. Ndërkaq, transmetimi është i dobët për shkak të ngatërimeve. Shiko më gjerësisht mbi atë në *El-Xheberun-nehijju* (5/132-133).

menstruacione dhe ai ka qenë zëvendësim për tavafin lamtumirës, sepse atë nuk e ka kryer.⁵¹²

Pas kësaj, në bazë të sunetit është caktuar që gruaja, kur bëhet me menstruacione para tavaful-ifade ose para qëndrimit në ‘Arafat, mundet ta bashkojnë umren dhe haxhin, d.m.th. të kryej haxhin kiran dhe të kënaqet me një tavaf dhe një sa’j, e nëse bëhet me menstruacione pas tavaful-ifades, atëherë ajo nuk është e obliguar ta kryej tavafin lamtumirës.

* * *

Atë ditë, i Dërguari (s.a.v.s.) është kthyer në Mina dhe ka buajtur aty. Kur agoi, priti që të lindte dielli nga zeniti. Kur lindi dielli, është nisur nga vendi i qëndrimit të vet kah xhemret dhe nuk kalëronte. Ka filluar nga xhemreja e parë, e cila ishte e parë afër xhamisë Hajfe. Mbi të i gjuajti shtatë guralecë, një nga një. Gjatë gjuajtjes të secilit guralecë thoshte: Allahu Ekber. Pastaj është nisur kah xhemreja e dytë. Kur zbriti në rrafsh, u kthye kah kibla, i ngriti duart dhe e lexoi duanë e gjatë të gjatësisë së sures El-Bekare. Pastaj erdhi deri te xhemreja e mesme dhe mbi të gjuajti aq guralecë sa mbi tjetrën. Pastaj u kthye kah kibla, i ngriti duart dhe gati njësoj u lut, sikur gjatë qëndrimit të parë. Pastaj u nis kah ana e majtë, kah lugina, u ndal, u kthye kah kibla, i ngriti duart dhe përafërsisht u lut aq gjatë sa edhe gjatë qëndrimit të parë në këmbë. Pastaj erdhi deri te xhemreja e tretë d.m.th. te xhemretul-akabe, hyri në luginë, u ndal përpara saj, ashtu që Kabja ishte nga ana e majtë e tij, e Mina nga ana e djathtë dhe mbi të i gjuajti shtatë guralecë.⁵¹³

⁵¹² Shënojnë Maliku (1/412) në *Haxhi*, kapitulli: Tavaful-ifade, nga ana e gruas me menstruacione, Buhariu (3/467-468) në *Haxhi*, kapitulli: Kur gruaja bëhet me menstruacione pasi që e kryen tavaful-ifaden, Muslimi (1211, 383, 2/946) në *Haxhi*, kapitulli: Obligueshmëria e tavafit lamtumirës dhe mosobligueshmëria e tij për gruan me menstruacione. Transmetohet nga Aishja, nëna e besimtareve që Safia e bija e Hujejjes, gruaja e të Dërguarit (s.a.v.s.) është bërë me menstruacione dhe mbi këtë e ka informuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) në çka i ka thënë: “Vallë, a do të na ndal ajo?!” I është thënë që tani e ka kryer tavaful-ifaden, e ai tha: “Atëherë nuk do të na ndalë.” Në versionin tjetër thuhet: “Safija është bërë me menstruacione mu në kohën e nisjes dhe tha: ‘Konsideroj që do t’ju vonoj.’ I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Qoftë shëndosh, a e ka kryer tavafin ditën e parë të Bajramit?” I është thënë që po, e i Dërguari (s.a.v.s.) tha: ‘Nisuni atëherë?’

⁵¹³ Shënon Buhariu (3/363, 364, 464, 465) në *Haxhi*, kapitulli: Dua te dy xhemret, nga Ibn Umeri (r.a.) dhe Muslimi (1296, 306, 307) në *Haxhi*, kapitulli: Gjuajtja e guralecëve mbi xhemretul-akaban nga lugina, nga Abdullah b. Mes’udi (r.a.).

Nuk gjuante nga maja e akabes, siç e bëjnë atë të paditurit, e as nuk gjuante ashtu që xhemretul akabe të binte nga ana e djathtë dhe që të kthehet kah kibla gjatë gjuajtjes, sikur që e cekin këtë shumica e juristëve (fekih).

Kur e përfundoi gjuajtjen, u kthye menjëherë dhe nuk u ndal te xhemreja. Është thënë që ka bërë ashtu për shkak të hapësirës së ngushtë në kodër, e është thënë, që është edhe më e drejtë, që dua ja e tij ishte në vet ritualin e tij para përfundimit të tij. Kur i gjuajti guralecët mbi Xhemren Akaba, me atë e përfundoi gjuajtjen. Dua ja gjatë ritualit dhe para përfundimit të tij është më e mirë se të këndohet ajo pas përfundimit të tij. E tillë ishte praktika e të Dërguarit mbi çështjen e duasë dhe namazit. Pas përfundimit të namazit, nuk është vërtetuar që e ka pasur shprehi këndimin e lutjes. Përkundër asaj që shënohen disa transmetime, por jo në *Sahihët*, në të cilët qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ndonjëherë në raste të jashtëzakonshme, pas dhënies së selamit këndonte lutje (dua). Ndërkaq, autenticiteti i atyre transmetimeve është diskutabil. Thënë shkurt: nuk ka dyshim, shumica e duave të Resulullahit (s.a.v.s.), të cilat ia ka mësuar Ebu Bekrit, kanë qenë të kënduara gjatë vet namazit. Hadithin të cilin e transmeton Muadh b. Xhebeli, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَنْسَ أَنْ تَقُولَ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ: اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ))

“Mos harro që në fund të çdo namazi të thuash: *Allahumme e'inni 'ala dhikrike ve shukrike ve husni 'ibadetike*. (O Zoti im, më ndihmo Të kujtoj dhe Të falënderoj dhe që Të adhuroj bukur.)”⁵¹⁴

Ndërkaq, duhet ditur që duburus-salati domethënë fundi i namazit para dhënies së selamit, si edhe pjesa e fundit e çdo qenie të gjallë.

E mbi kohën pas dhënies së selamit tregon transmetimi në vijim, në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((تُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَتُكَبِّرُونَ وَتُحَمِّدُونَ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ))

“*Thoni subhanallah, Allahu ekber dhe el-hamdulilah, pas çdo namazi.*”⁵¹⁵ Allahu më së miri e di.⁵¹⁶

⁵¹⁴ Shënojnë Ebu Davudi (1522) dhe Nesaiu (3/53) nga Muadh b. Xhebeli (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

⁵¹⁵ Shënon Buhariu (2/270, 272), Muslimi (595), Maliku (1/209) dhe Ebu Davudi (1504) nga Ebu Hurejre (r.a.).

⁵¹⁶ Ndërkaq, duhet pranuar që autori këtu nuk ka qenë objektiv, sepse argumentet me të cilat argumenton që dua ja nuk bëhet pas namazit por në namaz janë spekulative, domethënë, mund të komentohen në të dy mënyrat dhe nuk ka të drejtë që asnjëri të pohojë që vetëm një mundësi është e

* * *

Edhe më tej jam në dilemë se a i ka gjuajtur guralecët i Dërguari (s.a.v.s.) para apo pas namazit të drekës? Ajo që peshon më tepër është që ata i ka gjuajtur para namazit, pas së cilës gjë është kthyer dhe e ka falur namazin, sepse Xhabiri dhe të tjerët kanë thënë që guralecët i ka gjuajtur kur dielli ka dal nga zeniti. Domethënë, e kanë lidhur daljen e diellit nga zeniti me gjuajtjen e guralecëve. Koha e daljes së diellit nga zeniti, për gjuajtjen e guralecëve gjatë kohës së qëndrimit në Mina është sikurse dalja e diellit për gjuajtje. I Dërguari (s.a.v.s.) atë ditë d.m.th. ditën e parë të Bajramit, pasi që kishte filluar koha e gjuajtjes, as një ritual nuk e ka preferuar mbi të. Gjithashtu, Tirmidhiu dhe Ibn Maxhe shënojnë në *Sunenet* e veta nga Ibn Abbasi (r.a.) që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i gjuante guralecët mbi xhemret kur dielli dilte nga zeniti”, Ibn Maxhe e shton edhe këtë: “...menjëherë pasi që e kryente me gjuajtjen e guralecëve, e falte drekën...” Tirmidhiu thotë se ky hadith është hasen.⁵¹⁷ Ndërkaq, në zinxhirin e transmetimit të Tirmidhiut është Haxhxhaxh b. Ertah, e në zinxhirin e transmetimit të Ibn Maxhes është Ibrahim b. Uthman Ebu Shejbe, me transmetimet e të cilit nuk argumentohet. Ndërkaq, në këtë kapitull nuk ka transmetime të tjera.

Imam Ahmedi shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) në ditën e parë të bajramit guralecët i ka gjuajtur duke kalëruar, e gjatë ditëve të Minas vinte dhe shkonte te xhemret në këmbë.

* * *

drejtë, e të tjerat të gabuara. Veçanërisht kjo është e dukshme në argumentet që i ka cekur, ku është përpjekur që ta bëjë dallimin në mes kuptimit të dy haditheve identike, por nuk është e domosdoshme të pranohet që nuk ka qenë i bindshëm. (sh.p.b.)

⁵¹⁷ Shënojnë Tirmidhiu (898) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi gjuajtjen e guralecëve pas lindjes së diellit në zenit dhe Ibn Maxhe (3054) në *Haxhi*, kapitulli: Gjuajtja e guralecëve gjatë ditëve të teshrikut. Në zinxhirin e transmetimit të cilin e shënon Tirmidhiu është, siç cekë autori, gjendet axh. B. Ertah, i cili shumë gabon dhe mashtron. E në transmetimin e Ibn Maxhes është Ibrahim b. Uthman Ebu Shejbe, transmetuesi i përjashtuar. Shënohet në *Sahihun* e Muslimit (1299) nga Xhabiri që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka gjuajtur guralecët në ditën e parë të Bajramit. E pastaj i ka gjuajtur kur dielli u shfaq në zenit.”

Haxhi i të Dërguarit involvon gjashtë vende në të cilat është ndalur dhe ka kënduar lutje.

Ato vende janë: së pari është ndalur në Safa, i dyti në Merva, i treti në ‘Arafat, i katërti në Muzdelife, i pesti te xhemreja e parë, i gjashti te xhemreja e dytë.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) në Mina i ka mbajtur dy hudbe, Hudben e parë e ka mbajtur ditën e parë të Bajramit mbi të cilën tani më kemi folur, ndërsa hudben e dytë gjatë ditës së teshrikut. Është thënë se ajo ka qenë dita e dytë e Bajramit, sepse ajo ditë është ditë e mesme, d.m.th. dita më e mirë prej atyre ditëve. Ata të cilët e mbështesin atë, e argumentojnë atë me hadithin të cilin e transmeton Sara, vajza e Nebhanit, që ka thënë:

سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: ((أندرون أي يومَ هذا))؟ قالت: وهو اليومُ الذي تدعون يومَ الرؤوس- قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: ((هذا أوْسطُ أيامِ التشريقِ، هل تدرون أي بلدَ هذا))؟ قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: ((هذا المشعرُ الحرامُ))، ثم قال: ((إني لا أدرى لعلي لا ألقاكم بعدَ عامي هذا، ألا وإن دماءكم، وأموالكم، وأعراضكم عليكم حرام، كحرمةِ يومكم هذا، في شهركم هذا، في بلدكم هذا، حتى تلتقوا ربكم، فيسألكم عن أعمالكم، ألا فليبلغ أدناكم أقصاكم، ألا هل بلغ))؟ فلما قدمنا المدينة، لم يلبث إلا قليلاً حتى ماتَ صلى الله عليه وسلم.

“E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) kur pyeti: “*A e dini se cila është kjo ditë? E kjo është ditë të cilën e quani dita e ru’usit.*” Ata thanë: “Allahu dhe i Dërguari i Tij, këtë më së miri e dine.” Ai u përgjigj: “*Kjo është dita e mesme e teshrikut.*” Ai pyeti: “*A e dini se cili qytet është ky?*” Ata thanë: “Allahu dhe i Dërguari i Tij atë më së miri e dinë.” Ai tha: “*Ky është Mesh’arul-haram.*” Pastaj tha: “*Unë nuk e di se a do të takohem me ju pas këtij viti. Dijeni që gjaku juaj, pasuria e juaj dhe nderi juaj janë të shenjtë sikur që është e shenjtë kjo ditë dhe ky muaj, si dhe ky qytet. Ju keni për t’u takuar me Zotin tuaj dhe Ai ka për t’ju pyetur për veprat juaja. Më i afërmi le t’ia përcjellë këtë më të largët. A ua kam përcjellë?!*” Kur arritëm në Medinë, i Dërguari ka qëndruar pak në mesin tonë, e pastaj ka vdekur.”⁵¹⁸ Shënon Ebu Davudi.

⁵¹⁸ Tërë hadithin nuk e transmeton Ebu Davudi por Bejhekiu në *Sunnenin* e vet (5115). Versioni i Ebu Davudit (1953) nga Serra, vajza e Nebhanit, thotë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na mbajti hudbe në ditën e ru’usit (krerëve) dhe ka pyetur: ‘Cila është kjo ditë?’ Ne themi: “Allahu dhe i Dërguari i Tij më së miri e dinë.” Ai tha: “Vallë, a nuk është dita e mesme e teshrikut?!” Në zinxhirin e tij të transmetuesve është Rebi b. Abdurrahman b. Hurejn el-Ganevi”, të cilin vetëm Ibn

Dita e krerëve, padyshim sipas mendimit të të gjithëve, është dita e dytë e Kurban Bajramit.

Bejhekiu shënon transmetimin nga Musa b. Ubejde er-Rebezi, nga Sadaka b. Jesar, nga Ibn Umeri, që ka thënë:

أُنْزِلَتْ هَذِهِ السُّورَةُ: {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ} [النصر: 1]، عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَسْطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ، وَعُرِفَ أَنَّهُ الْوَدَاعُ، فَأَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ الْقَصَوَاءِ، فَرُحِلَتْ، وَاجْتَمَعَ النَّاسُ فَقَالَ: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ!)) ... ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ فِي خُطْبَتِهِ.

“Kjo sure (*Kur erdhi ndihma e Allahut dhe çlirimi (ngadhënjimi)*). [En-Nasr: 1]] i është shpallur të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) në mesditë, ditën e teshrikut. Atëherë është kuptuar që është përshëndetje lamtumirëse. Pastaj, i Dërguari ka urdhëruar që t’ia sillnin devenë Kasva, ia sollën atë dhe njerëzit u tubuan. I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “O njerëz, ...” pastaj e ceki hadithin mbi hudben e tij.”⁵¹⁹

Ibn Abbas b. Abdurrahmani e ka lutur të Dërguarin (s.a.v.s.) për ta lejuar që netët e Minas t’i kalojë në Mekke, për shkak të dhënies ujë haxhinjëve dhe ai atë e lejoi.⁵²⁰

Kanë kërkuar që t’ua lejonte që edhe barinj të deveve të flinin jashtë Minas te devetë e veta dhe i lejoi që guralecët t’i gjuajnë ditën e parë të Bajramit, e që guralecët për dy ditë, t’i gjuanin pas ditës së parë të Bajramit, gjatë një dite.⁵²¹

Maliku thotë: “Mendoj që ka thënë: ‘Ditën e parë prej atyre dy ditëve, e që në ditën e nisjes t’i gjuanin të tjerët.’”

Ibn Ujejne thotë: “Në këtë hadith është lehtësimi për barinj të cilët mund t’i gjuajnë guralecët gjatë një dite, e që ditën e dytë të mos i gjuajnë ato. Sipas kësaj, të dy grupacioneve i është lejuar, dhënësve ujë haxhinjëve dhe barinjve në bazë të sunnetit, që të mos flenë në Mina! Ndërkaq, gjuajtjen e guralecëve nuk e lënë por e kanë të lejuar pezullimin e gjuajtjes deri në mbrëmje dhe që atëherë t’i gjuajnë ata.

Hibbani e konsideron të besueshëm, ndërsa transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Ndërkaq, atë e dëshmon transmetimi tjetër të cilin e transmeton Ebu Davudi (1952) me zinxhirin e mirë të transmetuesve nga Ebu Nexhiku nga dy urra prej fisit Beni Bekër të cilët kanë thënë: “E kemi parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) duke mbajtur hudbe në ditën e mesme të teshrikut. Ne ishim te e shalua e tij, e kjo ishte hudbeja të cilën e ka mbajtur në Mina.” Zinxhiri i transmetuese është i fortë. Ajo ditë quhet ditë e krerëve (ru’us) sepse ata në atë ditë i kanë kokat e kurbanëve të vet.

⁵¹⁹ Shënon Bejhekiu (5/152). Musa b. Ubejde er-Rebezi është transmetues i dobët.

⁵²⁰ Shënon Buhariu (3/392) në *Haxhi*, kapitulli: Tavafi Lamtumirës, dhe kapitulli: Kush e falë kindinë në ditën e nisjes në Ebtah. Transmetimin të cilin e transmeton Ebu Rafiu e shënojnë Muslimi (1313) dhe Ebu Davudi (2009).

⁵²¹ E shënon Maliku në (1/408), Ebu Davudi (1975), Tirmidhiu (955), Nesaiu (5/273) dhe Ibn maxhe (3037) nga Ebu Bedah b. Asimi, nga babai i tij. Zinxhiri i tij është i drejtë.

Gjithashtu, e kanë të lejuar që guralecët e dy ditëve t'i gjuajnë në një ditë. Andaj, nëse i Dërguari (s.a.v.s.) i ka lejuar atyre të cilët u japin ujë haxhinjve dhe barinjve, që të mos flenë në Mina, atëherë edhe atyre që frikohen për pasurinë e vet, ose për të sëmurin, për të cilin nuk ka kush të kujdeset, ose të cilët janë të sëmurë dhe nuk mund të flenë në Mina, nuk e kanë të obliguar që të flenë në Mina. Prej tyre bie ky detyrim, sepse mbi ta aludon teksti i përmendur.” Allahu më së miri e di.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk nxitoi që t'i gjuaj guralecët gjatë dy ditëve. Ka mbetur për ta plotësuar gjuajtjen dhe i gjuajti gjatë tre ditëve rresht të teshrikut. Ditën e tretë pas dreke është nisur kah Muhassaba, d.m.th. Ebtahu, e ajo është krahinë e fisit Kinane. Aty e takoi Ebu Rafiun, i cili aty ia vendosi tendën në të cilën i Dërguari (s.a.v.s.) është vendos me familjen e vet, me vullnetin e Allahut, e që i Dërguari i Allahut nuk e ka urdhëruar që ta bënte atë. Aty e fali drekën, ikindinë, akshamin dhe jacinë. Pushoi pak,⁵²² pastaj u ngrit dhe u nis kah Mekka. Natën para agimit e bëri tavafin lamtumirës. Gjatë tij nuk bënte remel, d.m.th., vrapimin në tre rrathë të parë. Safia i tha që është bërë me menstruacione, e ai pyeti: “Vallë, a ka për të na ndalur ajo?!” I kanë thënë: “E ka kryer tavaful-ifaden.” Ai tha: “Atëherë le të nisët!”⁵²³ Atë natë Aishja iu lut që ta kryej umren e veçantë, ai i tha që tavafi dhe sa'ji i saj i mjaftojnë për haxhin dhe umren e saj. Ndërkaq, ajo ishte këmbëngulëse dhe kërkonte që ta kryej umren e pavarur. I Dërguari (s.a.v.s.) e urdhëroi vëllanë e saj, Abdurrahmanin, që ta dërgonte atë te Ten'imi për ta bërë umren. Atë umre, e përfundoi natën, e pastaj me vëllanë e vet erdhi në Muhassab. Erdhën në gjysmë të natës: I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i pyeti ata: “A e përfunduat?” ajo u përgjigj që e kanë kryer. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) as'habët e vet i njoftoi për nisje. Njerëzit u nisën. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) e kreu tavafin para sabahut.⁵²⁴ Ky është versioni i Buhariut.

Nëse thuhet: si keni për ta harmonizuar këtë hadith me hadithin të cilin e transmeton Esvedi nga Aishja, e i cili shënohet në *Sahih*? Në atë transmetim thuhet

⁵²² E shënon Buhariui (3/466, 470, 467) në *Haxhu*, kapitulli: Tavafi Lamtumirës, dhe kapitulli: Kush e fal ikindinë në ditën e nisjes për në Ebtah. Të dhënë që e transmeton Ebu Rafiu e shënojnë Muslimi (1313) dhe Ebu Davudi (2009).

⁵²³ Shënon Maliku (1/412), Buhariu (3/466, 470, 467), Muslimi (2/944, 965, 383, 387).

⁵²⁴ (3/488) në *Umreja*, kapitulli: Kur mutemiri e kryen tavafin për umre, e pastaj nisët ia zëvendëson ai tavaf, tavafin lamtumirës? (3/334) në *Haxhi*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Haxhi është në muajt e caktuar”, dhe Muslimi (1211, 123).

që Aishja ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). e sinonim vetëm haxhin... kur erdhi nata e hasbes, unë thash: “I Dërguari i Allahut, njerëzit do të kthehen me haxhin dhe me umren, e unë do të kthehem vetëm me haxhin?!” Ai tha: “Vallë, a nuk ke bërë tavaf gjatë netëve kur kemi ardhur në Mekke?!” Unë thash që nuk kam bërë. Ai tha: “*Shko me vëllanë tënd deri te Ten’imi, bëre nijet umren e pastaj eja në këtë dhe në këtë vend.*” I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më takoi duke ardhur në Mekke, e ai dilte nga ajo.”⁵²⁵

Në këtë hadith qëndron, që ata janë takuar në rrugë, e në të parin që ai e ka pritur atë në vendqëndrimin e vet. Kur erdhi ajo, i Dërguari (s.a.v.s.) i njoftoi as’habët e vet për nisje, këtu është shfaqur dilema e dytë. Ka thënë, që e ka takuar duke dalur nga Mekka, e ajo ka qenë duke hyrë në të, ose e kundërta. Nëse e pranojmë opsionin e parë, atëherë ai atë e ka takuar duke dalur nga Mekka, duke u kthyer në Medine, e ajo ka qenë duke hyrë në të për shkak të umres. Kjo është në kontradiktë me pritjen e Aishes nga i Dërguarit (s.a.v.s.) në Muhassaba.

Ebu Muhammed b. Hazmi thotë: “Është e vërtetë në çka nuk ka dyshim, që Aishja ka qenë duke hyrë në Mekke, e i Dërguari (s.a.v.s.) duke dalur nga Mekka, sepse ajo ishte nisur për ta kryer umren, e i Dërguari (s.a.v.s.) e priste derisa nuk kthehet. Pastaj është nisur ta kryej tavafin e nderuar, e atë e ka takuar duke shkuar në Muhassab nga Mekka.” Ndërkaq, kjo nuk është e saktë, sepse ajo ka thënë që i Dërguari ka qenë duke dalur nga Mekka. Nga kjo nënkuptohet se kjo ka ndodhur pas Muhassabas dhe daljes së tij nga Mekka. E si atëherë Ebu Muhammedi pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur ta kryejë tavafin lamtumirës kur ka dalur nga Mekka? Kjo është e pamundur. Ebu Muhammedi nuk e ka kryer haxhin. Transmetimi të cilin e transmeton Kasimi nga ajo është i qartë, e i cili tani më është cekur. Në të tregohet qartë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pritur atë në vendqëndrimin e vet, pasi që janë nisur. E ka pritur gjithnjë derisa nuk ka ardhur. Pastaj i lejoi njerëzit që të niseshin. Andaj, nëse ky transmetim të cilin e shënon Esvedi, është mbajtur në mend, atëherë është e drejtë që Aishja ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më ka takuar derisa isha duke ardhur në Mekke, e ai ishte duke dalur nga ajo.” Ajo e ka kryer tavafin, e ka përfunduar umren dhe ishte takuar me të, kur ishte duke ardhur në Mekke për ta kryer tavafin lamtumirës. Pastaj, është nisur dhe i ka lejuar njerëzit të niseshin. Transmetimi i Esvedit nuk mund të kuptohet ndryshe. Përkrah dy transmetimeve të përmendura ceken edhe dy compromise:

I pari: që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer tavafin e nderuar dy herë. Një herë kur e ka dërguar Aishen për ta kryer umren dhe para se ta përfundonte atë, e herën e dytë

⁵²⁵ Shënon Buhariu (3/469, 470) në *Haxhi*, kapitulli: Kur gruaja bëhet me menstruacione, pasi që e kryen tavaful-ifaden, dhe Muslimi (2/877, 878, 1211, 128).

kur e ka kryer umren, d.m.th. kur definitivisht janë nisur në Medine. Ndërkaq, ky është mashtrim i qartë, sepse me këtë nuk largohet dilema por madje vetëm shtohet;

I dyti: që i Dërguari (s.a.v.s.) është zhvendosur nga Muhassaba në Akaba, nga frika që muslimanët të mos e kanë të vështirë qëndrimin në Muhassaba. Atëherë, e ka takuar atë, kur ishte duke shkuar në Mekke, e ai duke shkuar në Akaba. Ndërkaq, ky komentim është më i keq se i pari, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) assesi nuk është nisur nga Akaba, por nga fundi i Mekkes, nga kodra më e ulët dhe rreth kësaj nuk ka dilemë. Gjithashtu, nëse kjo do të merrej në konsiderim, atëherë nuk do të mund të arrihej kurrfarë kompromisi në mes dy transmetimeve.

Ebu Muhammedi cekë që i Dërguari (s.a.v.s.) është kthyer pasi që ka dalë nga fundi i Mekkes, në Muhassaba. Dhe që e ka urdhëruar nisjen. Kjo gjithashtu, është e gabuar, sepse i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nuk është kthyer në Muhassaba pasi që e ka kryer tavafin e nderuar, por menjëherë është drejtuar në Medine.

Në disa vepra të veta, cekë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka bërë ashtu që me daljet dhe hyrjet e veta ta bënte një rreth përreth Mekkes. Ka bujtur në Tuva, pastaj ka hyrë nga maja e Mekkes dhe ka dalur nga fundi. Pastaj, është kthyer në Muhassaba dhe ky kthim nga ana e djathtë e Mekkes e ka plotësuar rrethin. I Dërguari (s.a.v.s.) pasi që ka ardhur, është vendosur në Zu-Tuva. Pastaj ka ardhur në Mekke nga Kada. Pastaj, është kthyer përsëri pasi që e ka kryer tavafin. Pasi që i ka përfunduar të gjitha ritualet, përsëri është kthyer dhe ka dalë nga fundi i Mekkes dhe është nisur në anën e djathtë, gjithnjë derisa nuk ka ardhur deri në Muhassab. Është e mundur që gjatë lëvizjes së tij të dytë, gjatë kthimit, i ka takuar në Muhassaba disa njerëz të cilët ende nuk ishin nisur dhe i kishte urdhëruar të niseshin dhe pas kësaj menjëherë është drejtuar kah Medina.

Ebu Muhammedi e ka turpëruar veten dhe veprën e vet me dërdëllitjen e vet të pavend dhe qesharake, që e nxit të qeshurit. Sikur të mos ishte vërejtja mbi gabimet të cilat bëhen ndaj të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.), ne as nuk do ta përfillnim ligjërimin e tillë. Kjo është aq e qartë, sikur je duke e shikuar të Dërguarin (s.a.v.s.) se si është ndalur në Muhassaba dhe që aty e fali drekën, ikindinë, akshamin dhe jacinë. Mandej është mbështetur pak, pastaj është ngritur dhe është nisur në Mekke, ku gjatë natës e bëri tavafin e nderuar dhe nga fundi i Mekkes është nisur kah Medina, duke mos u kthyer në Muhassaba dhe duke mos e bërë rrethin. Në *Sahihun* e Buhariut nga Enesi shënohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka falur namazin e drekës, ikindisë, akshamit dhe jacinë dhe që pastaj është mbështetur pak. Pastaj ka hipur mbi të shaluarën dhe është nisur në Mekke, ku e ka kryer tavafin.⁵²⁶

⁵²⁶ Shënon Buhariu (3/466, 467, 470). Tani është cekur.

Në dy *Sahihët* nga Aishja shënohet që ka thënë: “Jemi nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.)” e ka cekur hadithin e pastaj ka thënë: “Kur Allahu urdhëroi që të përfundohet haxhi, jemi nisur nga Mina dhe jemi ndalur në Muhassaba. I Dërguari (s.a.v.s.) atëherë e thirri Abdurrahman b. Ebu Bekrin dhe i tha: “*Dil nga haremi me motrën tënde dhe kur e përfundoni tavafin, ejani këtu në Muhassab!*” Kur Allahu e caktoi që ta kryej umren, tavafin e bëmë thellë natën dhe erdhëm tek ai në Muhassaba. Ai pyeti: “A e përfunduat?” Ne thamë që po. Pastaj i Dërguari (s.a.v.s.) i lajmëroi as’habët për nisje. Kur arriti deri te Kabja, e bëri tavafin dhe pastaj u nis për në Medine.”⁵²⁷

Ky është hadithi më i besueshëm mbi rruzullin tokësorë dhe me qartësi të madhe e vërteton të kuptuarit e gabuar të Ibn Hazmit dhe halucinacionet e tjera që nuk kanë ndodhur. Kjo, gjithashtu, është argument që transmetimi të cilin e transmeton Esvedi nuk është mbajtur në mend dhe që nuk mund të pranohet ndryshe, por siç e kemi sqaruar atë. Allahu na ndihmoftë.

Të mëparshmit nuk kanë qëndrim unik mbi atë se a është të ndaluarit në Muhassaba sunnet i haxhit apo rastësi? Mbi atë i cekin dy mendime. Të parët konsiderojnë që kjo është njëri prej sunneteve të haxhit, sepse në dy *Sahihët* nga Ebu Hurejra shënohet që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur ka dashur të niset nga Mina ka thënë: “Ne, nesër, nëse Allahut do, do të ndalemi në vendin e fisit Beni Kinane, ku janë betuar për mosbesim.”⁵²⁸ D.m.th. në Muhassaba. Ai është vendi ku Kurejshët dhe Beni Kinanët janë bashkuar kundër Beni Mutalibit dhe kanë thënë që nuk do të martohen me gratë e tyre dhe as nuk do të kenë çfarëdo lidhjeje, gjithnjë, derisa nuk ua dorëzojnë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). Për atë shkak, i Dërguari (s.a.v.s.) tentonte që të vinte në pah simbolet islame, në vendin ku shiheshin shenjat e mosbesimtarëve dhe ku shprehej armiqësia ndaj Allahut dhe të Dërguarit të Tij. Kjo ishte praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.), që t’i vendoste ritualet monoteiste në vendet ku ishin mosbesimtarët dhe idhujtarët. Gjithashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që të ndërtohet xhamia në Taif, në vendin ku kanë qëndruar Lati dhe Uzza.

Në *Sahihun* e Muslimit shënohet nga Ibn Umeri, që i Dërguari (s.a.v.s.), Ebu Bekri dhe Umeri, mbeteshin në Muhassaba. Në transmetimin e Muslimit nga Ibn Umeri thuhet, që qëndrimin në Muhassaba ai e ka konsideruar sunnet.⁵²⁹

⁵²⁷ Është përmendur më herët.

⁵²⁸ Shënon Buhariu (3/361) në *Haxhi*, kapitulli: Ardhja e të Dërguarit (s.a.v.s.) në Meke, dhe Muslimi (1314) në *Haxhi*, kapitulli: Është mustehab të ndalurit në Muhassabe.

⁵²⁹ Shënon Muslimi (1310, 337, 338).

Buhariu shënon nga Ibn Umeri që ai në Muhassaba e ka falur drekën, ikindinë, akshamin dhe jacinë dhe që pastaj ka rënë për të fjetur. Pastaj thoshte që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka bërë ashtu.⁵³⁰

Të tjerët sikurse Ibn Abbasi dhe Aishja, konsiderojnë që kjo nuk është sunnet, por që kjo ndalje ka qenë ndalim i rastësishëm. Në dy *Sahihët* nga Ibn Abbasi, shënohet që Muhassaba nuk është kurrfarë rituali, por që ajo është një vend-ndalje, ku është ndalur i Dërguari (s.a.v.s.) për t'u nisur më lehtë.⁵³¹

Në *Sahihun* e Muslimit nga Ebu Rafiu shënohet të ketë thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nuk më ka urdhëruar mua dhe ata që ishin me mua që të ndalemi në Ebtah. Ndërkaq, unë aty e vendosa tendën për të, pastaj ai erdhi dhe u ndal aty.”⁵³² Aty, Allahu atë e ndali me vullnetin e Vet, duke i vërtetuar fjalët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.): “*Ne do të ndalemi nesër në territorin e fisit Ebu Kinane.*” Në këtë mënyrë Allahu e realizonte dhe e mbështeste të Dërguarin e Vet (s.a.v.s.) në atë që ka synuar dhe që ka vendosur.

* * *

Këtu ekzistojnë tri pyetje:

A ka hyrë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Ka’be gjatë Haxhit të vet Lamtumirës apo jo?

A është ndalur te Muhtezemi⁵³³ pas haxhit Lamtumirës?

Atë natë kur e ka bërë tavafin e nderuar, a e ka falë sabahun në Mekke apo jashtë Mekkes?

Pyetja e parë: shumica e juristëve dhe të tjerët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës ka hyrë në Ka’be. Prandaj ata konsiderojnë që të hyrit në Ka’be është njëri prej sunneteve të haxhit, sepse atë e ka bërë i Dërguari (s.a.v.s.). Atë që e vërteton praktika e tij d.m.th. sunnet është që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka hyrë në Ka’be as gjatë haxhit të vet e as gjatë umres së vet, por në të ka hyrë ditën e

⁵³⁰ Shënon Buhariu (3/472) në *Haxhi*, kapitulli: Të ndaluarit në Zu-Tuva para hyrjes në Meke.

⁵³¹ Shënon Buhariu (3/471) në *Haxhi*, kapitulli: Muhassabi, dhe Muslimi (1312).

⁵³² Shënon Muslimi (1313).

⁵³³ Vendi në Ka’be në mes këndit në të cilin janë edhe dyert e Ka’bes. Është quajtur ashtu, për atë që aty pranohen lutjet dhe lexohen. Shiko: *Kalaxh, Lugatul fukah* (458).

çlirimit të Mekkes. Në dy *Sahihët* nga Ibn Umeri shënohet që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) në Mekke ka hyrë ditën e çlirimit të saj mbi devenë e Usamës. Është ndalur në oborrin e Ka’bes. E thirri Uthman b. Talhën që t’ia sillte çelësin. Kur ia solli atë, ai e hapi Ka’ben dhe në të hynë i Dërguari (s.a.v.s.), Usama, Bilali dhe Uthman b. Talha. Pas kësaj, pas vete i mbyllën tërësisht dyert, e pastaj përsëri i hapën ato.” Abdullahu thotë: “E tejkalova popullin, në dyert e pash Bilalin dhe e pyeta: “Ku është falur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.)?” Ai tha: “Në mes atyre dy shtyllave të përparme.” Ndërkaq, kisha harruar për ta pyetur se sa rekate i ka falur.”⁵³⁴

Në *Sahihun* e Buhariut nga Ibn Abbasi shënohet, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) pasi që ka ardhur në Mekke, ka refuzuar të hyjë në Ka’ben në të cilën ishin statujat. Urdhëroi që të nxirren, andaj i nxorën ato, nxorën edhe portretet e Ibrahimit dhe të Ismailit, ku janë portretuar duke i mbajtur shigjetat në duar. I Dërguari i Allahut ka thënë: “Allahu i vraftë, pasha Allahun, ata e dinë që ata kurrë nuk kanë qenë falltarë.” Pastaj, hyri në Ka’be, në çdo anë të saj dha tekbir dhe nuk është falur në të.⁵³⁵

Është thënë që ishin dy hyrje në Ka’be, në njërën është falur, e në tjetrën nuk është falur. Ndërkaq, ky është qëndrimi i kritikëve të dobët, çdoherë kur i shohin kontradiktat e formave, menjëherë thonë që ajo është ngjarje tjetër. Gjithashtu, kanë thënë që Israja ka ndodhur disa herë për shkak të formës së ndryshme të rrëfimit. Gjithashtu kanë thënë se devenë e Xhabirit e ka blerë disa herë, gjithashtu për shkak të formës së ndryshme të rrëfimit, e kanë thënë që tavafin e nderuar e ka përsëritur dy herë për shkak të thënieve të ndryshme, prandaj për atë ka edhe shumë shembuj.

Ndërkaq, kritikët e shkëlqyer distancohen nga mënyra e përmendur dhe nuk hezitojnë të thonë për atë që nuk është i pagabuar, që ka gabuar dhe që është në mashtrim. Buhariu dhe imamët tjerë kanë thënë që preferohet mendimi i Bilalit, sepse ai ka qenë prezent në namaz për dallim nga Ibn Abbasi. Pra, hyrja e të Dërguarit në Ka’be ka ndodhur ditën e pushtimit të Mekkes, e jo në Haxhin Lamtumirës e as në umret që i ka kryer. Në *Sahihun* e Buhariut nga Ismail b. Ebu

⁵³⁴ Shënojnë Buhariu (3/371, 372) në *Haxhi*, kapitulli: Mbyllja e dyerve, dhe kapitulli: Namazi në Ka’be, Muslimi (1329) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhinjtë dhe të tjerët e kanë mustehab të hynë në Ka’be, dhe Maliku (1/398).

⁵³⁵ Shënon Buhariu (3/375, 376) në *Haxhi*, kapitulli: Kush bënë tekbire në anët e Ka’bes, dhe në Librin mbi pejgamberët, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Allahu e ka marr Ibrahimin për mik”, dhe në ekspeditat ushtarake, kapitulli: Ku e ka vendosur i Dërguari (s.a.v.s.) flamurin ditën e çlirimit të Mekës? Shënon Ebu Davudi (2027) në *Haxhi*, kapitulli: Namazi në Ka’be.

Halidi shënohet që ka thënë: “E kam pyetur Abdullah b. Ebu Evfanë: “A ka hyrë i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë umres së vet në Ka’be? Ai ka thënë: “Nuk ka hyrë.”⁵³⁶

Aishja thotë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) nga unë doli i lumtur dhe i disponuar, ndërsa tek unë u kthye i pikëlluar. Unë thash: ‘O i Dërguar i Allahut, nga unë dole i tillë dhe i tillë?!’ Ai tha: “*Hyra në Ka’be, e më mirë do të ishte sikur të mos kisha hyrë. Kam frikë që nuk kam për ta lodhur ummetin pas meje.*”⁵³⁷

Ndërkaq, aty nuk thuhet që ajo ka qenë gjatë kohës së haxhit të tij. Madje, nëse e shqyrton mirë, ke për të vërejtur se ajo ka qenë në ditën e pushtimit të Mekkes. Allahu prapë, më së miri e di. Aishja e ka pyetur për të hyrë në Ka’be, e ai e urdhëroi që t’i fal dy rekate në Hixhre.

* * *

Pyetja e dytë është, se a ka qëndruar i Dërguari (s.a.v.s.) te Multezemi? Sipas transmetimeve që transmetohen nga i Dërguari (s.a.v.s.), arrijmë në përfundim që këtë e ka bërë në ditën e çlirimit të Mekkes. Në *Sunenin* e Ebu Davudit nga Abdurrahman b. Ebu Safvani transmetohet që ka thënë: “Kur i Dërguari (s.a.v.s.) e çliroi Mekken, u nisa dhe pasi që doli nga Kabja e pashë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), që ai dhe as’habët e tij e preknin derën dhe ashtu deri te Hatimi. I vënin faqet e veta mbi Ka’be, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ishte në mes.”⁵³⁸

Gjithashtu, Ebu Davudi transmeton nga Amr b. Shuajbi, nga babi i tij, nga gjyshi i tij, që ka thënë: “Isha duke bërë tavaf me Abdullahun dhe kur erdhi deri në fund të

⁵³⁶ Shënon Buhariu (3/490) në *Umre*, kapitulli: Kur mutemiri i heq ihramet, dhe Muslimi (1332) në *Haxhi*, kapitulli: Është mustehab për haxhiun dhe të tjerët të hynë në Ka’be.

⁵³⁷ Shënon Ahmedi (6/137), Ebu Davudi (2029) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi hyrjen në Ka’be, Tirmidhiu (873) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi hyrjen në Ka’be dhe Ibn Maxhe (3064) në *Ritualet*, kapitulli: Hyrja në Ka’be. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ismail b. Abdulmeilk b. Ebu es-Sufejri, Ibn Meini, Nesaiu, Ebu Hatimi dhe të tjerët e konsiderojnë transmetues të dobët. Ibn Hibbani ka thënë se është me memorie të dobët, me të kuptuarit e dobët dhe atë që e transmeton e ngatërron. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Por, përkundër të gjitha këtyre, Tirmidhiu ka thënë se hadithi është hasen-sahih. Shënon Ebu Davudi (1898) në *Ritualet*, kapitulli: *Multezemi*. Në zinxhirin e transmetuesve është Jezid b. Ebu Zijad el-Hashimi, transmetues i dobët. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Atë e vërteton dhe e forcon transmetimi vijues.

⁵³⁸ E shënon Ebu Davudi (1898) në *Ritualet*, kapitulli: Multezem. Në zinxhirin e transmetuesve gjendet Jezid b. Ebu Zija del-Hashimi, transmetues i dobët. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Këtë e vërteton dhe e forcon transmetimi vijues.

Ka'bes e pyeta: 'A nuk do të kërkosh strehim d.m.th. a nuk ke për të bërë lutje?!' Ka thënë: 'Strehohem tek Allahu nga zjarri.' Pastaj vazhdoi gjithnjë derisa nuk e preku e u ndal në mes ruknit dhe derës. Kraharonin e vet, fytyrën dhe bërrylat i ka vënë kështu, duke i shtrirë tërësisht dhe tha: 'Duke bërë kështu e kam parë të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.).'⁵³⁹

Është e mundur, që kjo ka qenë gjatë kohës së tavafit të nderuar, por është e mundur që ka ndodhur edhe në ndonjë kohë tjetër. Ndërkaq, Muxhahidi, e pas tij Shafiu dhe të tjerët, kanë thënë që është mustehab të ndalurit te Miltezemi pas tavafit të nderuar dhe bërja e duasë. Ibn Abbasi (r.a.) qëndronte pranë Ka'bes në mes ruknit dhe derës, duke thënë: 'Secili që qëndron në mes tyre dhe kërkon diç, Allahu ka për t'ia dhënë atë dhe ka për ta plotësuar lutjen e tij.' Allahu më së miri e di.

* * *

Pyetja e tretë është vendi ku i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur sabahun natën gjatë të cilës e ka kryer tavafin e nderuar. Në dy *Sahihët* nga Ummu Seleme transmetohet që ka thënë: "U ankova te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) për sëmundjen, e ai më tha: 'Bëje tavafin pas njerëzve duke kalëruar?' Unë bëja tavaf, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) atëherë falej pranë Ka'bes dhe e këndonte (Vet-turri ve kitabin mestur)."⁵⁴⁰ Është e mundur që ky transmetim ka të bëjë me sabahun, e është e mundur edhe me ndonjë namaz tjetër. Që kjo ka ndodhur gjatë kohës së tavafit të nderuar ose ndonjëherë tjetër. Të gjitha këto i kemi patur ndërmend derisa nuk e kemi parë që Buhariu në *Sahihun* e vet e shënon atë ngjarje në të cilën thuhet që kur Ummu Seleme ka dashur të nisej, e nuk e kishte kryer tavafin, i Dërguari (s.a.v.s.) atëherë i kishte thënë: "Kur thirret ikameti për sabah, derisa njerëzit falen, ti bëje tavafin mbi devenë tënde." Ashtu ka vepruar dhe nuk është falur gjithnjë derisa njerëzit nuk kanë dalur.⁵⁴¹ Atëherë, është e pamundur që kjo të ndodhte ditën e parë të Bajramit, sepse ky pa dyshim ka qenë tavafi i nderuar. Sipas kësaj, atëherë është bërë e njohur që i Dërguari (s.a.v.s.) atë ditë e ka falur sabahun te Kabja dhe që Ummu Seleme e ka dëgjuar duke e kënduar suren Et-Tur.

⁵³⁹ Shënon Ebu Davudi (1899) dhe Ibn Maxhe (2962). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është El-Musenna b. Sabahu, transmetues i dobët. Ndërkaq, ai fuqizohet me hadithin e mëparshëm.

⁵⁴⁰ Shënon Buhariu (3/392) dhe Muslimi (1276). Hadithi është cekur më parë.

⁵⁴¹ Shënon Buhariu (3/389, 390).

* * *

Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur në Medine. Kur arriti te Revhae, e kishte takuar një grup. Ju dha salam dhe pyeti: *‘Cilët janë udhëtarët?!’* Kanë thënë se janë muslimanë dhe pyetën: *‘E kush jeni ju?’* Ai tha: *‘I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.).’* Atëherë një grua e ngriti fëmijën e vet nga bartësja dhe tha:

يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلِهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ: ((نَعَمْ، وَلَكِ أَجْرٌ))

‘O i Dërguar i Allahut! A duhet ta kryej haxhin?!’ Ai tha: *‘Po, e ty të takon shpërblimi.’*⁵⁴²

Kur erdhi në Dhul-Hulejfe, natën e kaloi aty. E kur e pa Medinën, bëri tekbir tre herë dhe tha:

((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، أَيُّوْنَ تَأْتِيوْنَ عَبَادُوْنَ سَاجِدُوْنَ، لِرَبِّنَا حَامِدُوْنَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدُهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ))

La ilahe il-lAllahu vahdehu la sherike leh, lehul-mulku, ve lehul-hamdu, ve huve ‘ala kul-li shej’in kadir. A’ibune, ta’ibune, ‘abidune, saxhidune, li-rabbina hamidun, sadakAllahu v’adehu, ve nesara ‘abdeh, ve hezemel-ahzabe vahdeh.

(Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Njërit dhe të Vetmit, i Cili nuk ka shok, Atij i takon pushteti dhe falënderimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. Kthehemi me pendim të nënshtuar duke bërë sexhde dhe mirënjohje ndaj Zotit tonë. Allahu e përmbushi premtimin e Vet, e ndihmoi robin e Vet dhe aleatët i mundi Vet.)

Pastaj, hyri në Medine ditën përmes Mu’arresit, e doli përmes Esh-Shexheres.⁵⁴³ Allahu më së miri e di.

⁵⁴² Shënon Shafiu (1/289), Muslimi (1336) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi i fëmijës është i drejtë, e shpërblimi i takon atij i cili e kryen me të. Ebu Davudi (1736) dhe Ahmedi (1/219, 244) nga Abdullah b. Abbasi (r.a.).

⁵⁴³ Shënon Buhariu (3/310) nga Ibn Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka dalur nga Medina përmes rrugës Esh-Shexheres, e ka hyrë përmes Mu’arresit, e kur hynte në Meke, falej në xhaminë e Shexheretit, e kur kthehej falej në Dhul-Hulejfe në mes të fushës dhe aty qëndronte deri në agim. Shënojnë Buhariu (3/492) dhe Muslimi (1344) gjithashtu nga Ibn Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur kthehej nga beteja, haxhi apo umra, i ka kënduar nga tre tekbire në çdo kodër, e pastaj këndonte: “La ilahe il-lAllahu la sherike leh, lehul mulku....”

KAPITULLI MBI ILUZIONET

فصل فى الأوهام

Njëri prej këtyre iluzioneve është iluzioni i Ebu Muhammed b. Hazmit, mbi Haxhin Lamtumirës, ku ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) botërisht i njoftoi njerëzit gjatë nisjes së vet, që umra e kryer në ramazan është si haxhi. Ky është mashtrim i qartë, sepse atë i Dërguari (s.a.v.s.) e ka thënë pasi që është kthyer në Medine nga Haxhi Lamtumirës. Atëherë, i ka thënë Ummu Sinan el-Ensarij: “Çfarë të pengoi që të mos e kryesh haxhin me ne?” Ajo ka thënë: “I kishim vetëm dy deve. Babai i fëmijës tim dhe biri im e kanë kryer haxhin mbi njëren deve, ndërsa tjetrën na e lanë që të punonim me të.” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Kur vjen ramazani kryeje umren, sepse umra e kryer gjatë ramazanit e kompenson haxhin.” Kështu atë e shënon Muslimi në *Sahihun* e vet.⁵⁴⁴

Këtë ia ka thënë edhe Ummu Ma'kalit pasi që është kthyer në Medine. Shënon Ebu Davudi nga Jusuf b. Abdullah b. Seleme, nga gjyshja e tij ummu Ma'kel që ka thënë:

لما حجَّ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حَجَّةَ الْوَدَاعِ، وكان لنا جمل، فجعله أبو مَعْقِلٍ في سبيلِ الله، فأصابنا مرضٌ، فهلك أبو مَعْقِلٍ، وخرج رسولُ الله صلى الله عليه وسلم، فلما فرَغَ من حَجِّهِ، جُنْتُهُ، فَقَالَ: ((مَا مَنَعَكَ أَنْ تَخْرُجَ مَعَنَا؟)) فَقَالَتْ: لَقَدْ تَهَيَّأْنَا، فَهَلَكَ أَبُو مَعْقِلٍ، وكان لنا جملٌ وهو الذى نَحُجُّ عَلَيْهِ، فَأَوْصَى بِهِ أَبُو مَعْقِلٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ: ((فَهَلَّا خَرَجْتَ عَلَيْهِ؟ فَإِنَّ الْحَجَّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَمَّا إِذْ فَاتَتْكَ هَذِهِ الْحَجَّةُ مَعَنَا فَأَعْتَمِرْ فِي رَمَضَانَ، فَإِنَّهَا كَحَجَّةٍ)).

“Kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) deshi që ta kryej Haxhin Lamtumirës, ne e kishim një deve. Ebu Ma'kali atë e dha në rrugë të Allahut. Pastaj na goditi sëmundja. Ebu Ma'kali vdiq. I Dërguari i Allahut ishte nisur dhe kur e përfundoi haxhin, shkova tek ai e ai më tha: ‘Çfarë të pengoi, e nuk erdhe me ne?’ Unë thash: ‘Ne u përgatitëm dhe Ebu Ma'kali vdiq. E kemi pasur një deve me të cilën mendonim ta kryenim haxhin por Ebu Ma'kali e la në testament për xhihad. Ai tha: ‘Përse nuk je nisur me të sepse edhe haxhi është në rrugë të Allahut. Pasi të iku haxhi me ne, atëherë kryeje umren në ramazan, sepse edhe ajo është si haxhi.’”⁵⁴⁵

⁵⁴⁴ (1256) në *Haxhi*, kapitulli: Vlera e umres gjatë ramazanit.

⁵⁴⁵ Shënon Ebu Davudi (1988, 1989), Tirmidhiu (939) dhe Darimi (2/15). Transmetuesit janë të besueshëm.

Iluzioni tjetër i tij është që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga Medina ditën e enjte, kur kishin mbetur gjashtë ditë nga dhul-ka'de. Tani kemi thënë që ai është nisur kur kishin mbetur pesë ditë nga dhul-ka'de dhe që ajo ka qenë të shtunën.

* * *

Disa e kanë bërë këtë iluzion. Shënon Taberiu në Haxhin Lamtumirës që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur të premten pas namazit të xhumasë. Ajo që e shtyn në këtë iluzion të tmerrshëm janë fjalët e përmendura në transmetim: "...që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur nga Medina, kur kanë mbetur gjashtë ditë nga dhul-ka'de." Për atë shkak ka menduar që kjo ka mundur të ndodhte vetëm të premteve, sepse gjashtë ditë të plota përfundojnë të mërkurën, sepse dhul-hixhe i parë pa dyshim ka qenë të enjten. Ndërkaq, ky është gabim shumë i madh, sepse ajo në çka nuk ka dyshim është, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur drekën katër rekate në Medine, kur ka dashur të niset, e në Dhul-Hudhejfe e ka falur ikindinë dy rekate. Kjo është vërtetuar në dy *Sahihët*.

Taberiu në Haxhin e tij e cekë edhe mendimin e tretë që i Dërguari (s.a.v.s.) është nisur në Mekke ditën e shtunë. Këtë e mbështetë Vakidiu. Edhe ky është mendimi të cilin e kemi preferuar në fillim. Ndërkaq, Vakidiu këtu ka gabuar tre herë. Hera e parë kur ka thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) ditën kur është nisur i ka falur dy rekate të namazit të drekës në Dhul-Hulejfe. I dytë, që në atë ditë i Dërguari (s.a.v.s.) i ka veshur ihramet menjëherë pas faljes së namazit të drekës, e ato i ka veshur të nesërmen pasi që e kaloi natën në Dhul-Hulejfe. I treti, që qëndrimi në 'Arafat ka qenë të shtunën. Këtë askush përveç tij nuk e ka thënë dhe ky është iluzion i qartë.

* * *

Njëri prej iluzioneve është edhe ai nga Kadi Ijadi dhe të tjerët, në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) atëherë është parfumuar para larjes dhe që gjatë larjes atë parfum e ka larë nga vetja. Ky iluzion ka ardhur nga konteksti i transmetimit i cili shënohet

në *Sahihun* e Muslimit nga Aishja (r.a.) që ka thënë: “E parfumsa të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), pas kësaj i vizitoi gratë e veta dhe në mëngjes veshi ihramet.”⁵⁴⁶

Ajo që e përjashton këtë iluzion, janë fjalët e saja: E kam parfumuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) për ihramet e tij”, “...sikur jam duke e shikuar tani shkëlqimin e parfumit mbi vijën e flokëve të ndara të tij, e ishte në ihrame.” Në versionin tjetër qëndron: “...telbijen e këndonte tre herë pas veshjes së ihrameve.” Në versionin vijues thuhet: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur dëshironte t’i veshte ihramet, parfumohej me parfumin më të bukur, pas vënies së tij dukeshin gjurmët e parfumit mbi kokën dhe mjekrën e tij.” Të gjitha këto versione janë të besueshme.⁵⁴⁷

Hadithi, me të cilin e argumentojnë qëndrimin e vet është hadithi të cilin e transmeton Ibrahim b. Muhammed b. El-Munteshir, nga babai i vet, nga Aishja, në të cilin qëndron që ka thënë: “E parfumoja të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.). Pastaj i vizitoi gratë e veta dhe në mëngjes i veshi ihramet.” Ndërkaq, ky transmetim nuk e përjashton mundësinë që është parfumuar edhe për herë të dytë kur ka dashur t’i vesh ihramet.

* * *

Iluzioni i Ebu Muhammed b. Hazmit, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka veshur ihramet para dreke, është mashtrim i qartë, për të cilin nuk është transmetuar kurrfarë transmetimi. Ai ka bërë nijet pas namazit të drekës aty ku është falur, pastaj ka hipur mbi devenë e vet dhe ka arritur në Bejd, duke e shqiptuar vazhdimisht tekbinin. Kjo pa dyshim ka ndodhur pas namazit të drekës. E Allahu më së miri e di.

Edhe ky është iluzioni i Ibn Hazmit, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka marr hedj me vete dhe që ai ka qenë hedji vullnetar. Ai atë e ka thënë në bazë të qëndrimit të vet unitar, të cilin askush nuk e përfaqëson, që ai i cili e kryen haxhin kiran nuk është i obliguar që të ther kurban. Kurban është i obliguar vetëm për atë i cili e kryen haxhin temettu. Tani më e kemi sqaruar që ai qëndrim është i pabazë.

* * *

⁵⁴⁶ Shënon Muslimi (1192) në *Haxhi*, kapitulli: Parfumimi e muhritit. Transmetimi në të cilin thuhet: “... pastaj tri...” Shënon Nesaiu (5/140-141). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁵⁴⁷ Shënon Muslimi (1189, 38, 1190, 39, 41, 44).

Iluzioni i atyre që thanë që i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë veshjes së ihrameve nuk e ka definuar se cilin ritual ka për ta kryer, por që ka bërë nijet të përgjithshëm.

Gjithashtu, kanë gabuar ata që konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet umren dhe që me të e ka bërë temettun. Atë e konsiderojnë kadiu Ebu Ja'la, autor i *Mugnit* dhe të tjerët. Gjithashtu, janë duke gabuar edhe ata të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin pa umre. Gabojnë edhe ata të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) së pari e ka bërë nijet umren, e pastaj ia ka shtuar haxhin. Nuk janë në të drejtën as ata të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka bërë nijet vetëm haxhin, e pastaj ia ka shtuar umren dhe që ajo ka qenë njëra nga specifikat e tij. Që më parë e kemi sqaruar se mbi çfarë themelohet ai pohim si edhe se çka është e drejtë mbi atë. Allahu përsëri më së miri e di.

* * *

Gabimi i Ahmed b. Abdullah Taberiu në veprën e tij Haxhxhetul-veda, në të cilën qëndron që kur kanë qenë në rrugë për në Mekke, Ebu Katade e ka zënë një gomar të egër, nuk ishte në ihrame andaj nga mishi i tij hante i Dërguari (s.a.v.s.). Por kjo ka ndodhur në umren hudejbijase, siç e shënon këtë Buhariu.

* * *

Gabimi i dytë që e kanë bërë disa është transmetimi të cilin e shënon Taberiu që i Dërguari (s.a.v.s.) ka hyrë në Mekke të martën. Kjo është e gabuar, sepse ai ka hyrë në Mekke të dielen, në mëngjes ditën e katërt të dhul-hixhes.

* * *

Gabimi i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka hequr ihramet pasi që e ka kryer tavafin dhe sa'jin. Këtë e mbështet kadiu Ebu Ja'la dhe pasuesit e tij. Tani më i kemi sqaruar bazat e këtij gabimi, e ai ka të bëjë me Muaviun, ose me atë

i cili transmeton nga ai që në Merve në Haxhin Lamtumirës, Resulullahut (s.a.v.s.), ia ka shkurtuar flokët me shtizë.

* * *

Gabimi i atyre të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë tavafit e ka puthur këndin jemenas. Ndërkaq, ky ishte Guri i Zi, sepse atë e quanin ashtu dhe atë kënd e kanë quajtur këndi jemenas, andaj për atë shkak disa transmetues e quanin vetëm këndi jemenas.

* * *

Iluzioni i madh i Ebu Muhammed b. Hazmit, që i Dërguari (s.a.v.s.) tre rrathë të parë të sa'jit ka vrapuar, e katër të tjerë ka ecur normal. Ndërkaq, edhe më e çuditshme se kjo është mashtrimi i tij, ku pohon se rreth këtij mendimi dijetarët janë të pajtimit, e në të vërtetë atë nuk e mbështet askush përveç tij.

* * *

Iluzioni i atyre që gjatë sa'jit i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bërë katërmbëdhjetë rrathë, d.m.th. që një rreth e kanë llogaritur shkuarjen nga Safa dhe kthimin në Merva. Tani e kemi sqaruar atë mashtrim.

* * *

Mashtrimi i atyre që pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur sabahun ditën e parë të Bajramit para kohe. Baza e atij mashtrimi është transmetimi të cilin e transmeton nga Ibn Mes'udi, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur para kohe sabahun ditën e parë

të Bajramit.⁵⁴⁸ Ndërkaq, me këtë aludohet që i Dërguari (s.a.v.s.) sabahun e ka falur ditën e parë të Bajramit para kohës së zakonshme, në të cilën zakonisht e falte, d.m.th. e ka falur para kohës së zakonshme. Është e domosdoshme që ky transmetim të kuptohet ashtu, sepse transmetimi i Ibn Mes'udit aludon në atë. Buhariu nga ai në *Sahihun* e vet transmeton që ka thënë: “Ato janë dy namaze të cilat e kanë ndërruar kohën e vet të faljes: akshami pasi që vijnë njerëzit në Muzdelife dhe sabahu kur lind agimi.”⁵⁴⁹

Në transmetimin të cilin e shënon Xhabiri mbi Haxhin Lamtumirës qëndron: “E falte sabahun me ezan dhe ikamet, menjëherë pas shfaqjes së agimit.”⁵⁵⁰

* * *

Iluzioni i atyre të cilët kanë thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka falur drekën dhe ikindinë në ‘Arafat edhe akshamin dhe jacinë atë natë me dy ezane dhe dy ikamete. Ka gabuar edhe ai i cili mendon se i ka falur me dy ikamete e pa asnjë ezan. Ka gabuar edhe ai i cili mendon që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bashkuar ato namaze me një ikamet. Është e drejtë që i ka falur me një ikamet. Është e drejtë që i ka falur me një ezan dhe një ikamet për secilën prej atyre namazeve.

* * *

Iluzioni i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) në ‘Arafat i ka mbajtur dy hudbe dhe që ato i ka ndarë me të ulurit dhe që pas kësaj muezini e ka thirrur ezanin, e kur e ka përfunduar ezanin, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka mbajtur hudben e dytë.

Kur e ka përfunduar atë, e kanë falur namazin. Nga këto, në transmetime absolutisht nuk transmetohet asgjë. Transmetimi i Xhabirit është i qartë, që Bilali e ka thirrur ezanin dhe ikametin për namaz pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka përfunduar hudben dhe që pas kësaj e kanë falur namazin e drekës.

⁵⁴⁸ Shënon Buhariu (3/424) në *Haxhi*, kapitulli: Kur falet sabahu në vendtakimin, domethënë në Muzdelife dhe Muslimi (1289).

⁵⁴⁹ Shënon buhariu (3/418, 419) në *Haxhi*, kapitulli: Kush e thir ezanin dhe ikametin për çdo namaz.

⁵⁵⁰ Shënon Muslimi (1218).

* * *

Iluzioni i Ebu Thevriut që kur i Dërguari (s.a.v.s.) është ngjitur, muezini e ka thirrur ezanin dhe që pas ezanit i Dërguari (s.a.v.s.) është ngritur dhe e ka mbajtur hudben. Ky është mashtrimi i qartë, sepse ezani është thirrur pas hudbes.

* * *

Gabimi i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka dërguar Ummu Selemen natën e Bajramit dhe e ka urdhëruar që ta fal sabahun në Mekke. Këtë e kemi sqaruar më herët.

Iluzioni i atyre që pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar deri në mbrëmje tavaful-zijare ditë e parë të Bajramit, atë e kemi sqaruar më herët. Tavafi të cilin e ka pezulluar deri në mbrëmje ka qenë tavafi i nderuar. Baza e atij iluzioni, Allahu më së miri e di, është deklarata e Aishes, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka bërë tavaful-ifaden në fund të ditës. Atë, gjithashtu e transmeton Abdurrahman b. Kasimi nga babai i vet, nga Aishja dhe atë e ka transmetuar sipas kuptimit. E është thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka pezulluar tavaful-zijare deri në mbrëmje.

* * *

Gabimi i atyre të cilët kanë thënë që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka kryer dy tavaful-ifade, njëherë ditën, e herën e dytë natën me gratë e veta. Baza e atij mashtrimi është transmetimi të cilin e transmeton Umer b. Kajsi nga Abdurrahman b. Kasimi, nga babai i vet, nga Aishja, në të cilin qëndron, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka lejuar as'habët e vet që ta vizitojnë Ka'ben ditën e parë të Bajramit, në drekë. E i Dërguari (s.a.v.s.) e ka vizituar Ka'ben me gratë e veta natën.⁵⁵¹

Kjo është e pasaktë, e i saktë është transmetimi i kundërt i cili transmetohet nga Aishja, në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer atë tavaf ditën një herë.

⁵⁵¹ Shënon Bejhekiu në *Sunnenin* e vet (5/144). Hadithi është i cekur.

Mënyra e përmendur është shumë e papranueshme dhe atë e pasojnë ata të cilët kanë dituri sipërfaqësore dhe të cilët i mbahen fuqishëm imitimit të verbër dhe taklidit. Allahu më së miri e di.

* * *

Iluzioni i atyre që pohojnë se i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer ditën e parë të Bajramit tavaful-kudum, tavafin lamtumurës, pas së cilit e ka kryer tavaful-ifaden. Tani më e kemi cekur bazën e atij pohimi dhe e kemi sqaruar të qenit e tij të pabazë.

* * *

Iluzioni i atyre të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) me tavaful-ifaden e ka kryer edhe sa'jin. Me atë argumentojnë që ai i cili e kryen haxhin kiran është i obliguar t'i kryejë dy sa'je. Tani më e kemi cekur të qenit e pabazë të atij qëndrim dhe që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka kryer vetëm një sa'j, siç e pohojnë atë Aishja dhe Xhabiri (r.a.).

* * *

Sipas mendimit të preferuar, në mashtrim është edhe ai i cili pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) ditën e parë të Bajramit e ka falur drekën në Mekke. Ndërkaq, e drejtë është që drekën e ka falur në Mina, siç e kemi sqaruar këtë më parë.

* * *

Iluzioni i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk ka nxituar në luginën Muhassir, kur nga Muzdelife është nisur në Mina, por që kjo ka qenë vetëm praktika e beduinëve. Mbështetja e këtij iluzioni është deklarata e Ibn Abbasit, që beduinët kishin filluar të nxitonin. Qëndronin në anën e njerëzve,

gjithnjë, derisa nuk i varën kusiat, shkopinjtë dhe qeset. Kur niseshin, ato gjëra e qëllonin njëra-tjetrën dhe zëri i tyre i vinte njerëzit në lëvizje. I Dërguari i Allahut është parë duke e shtrënguar kapistrën e devesë së vet duke thënë: “O njerëz, ngadalë!” Në versionin tjetër qëndron: “Bamirësia nuk është në ngasjen e kuajve dhe deveve. Jini të qetë, nuk kam parë që deveja e tij është ndalur derisa nuk erdhi në Mina.” Shënon Ebu Davudi.⁵⁵²

Prandaj, e kanë mohuar Tavusi dhe Shabi. Shabi ka thënë: “Më tregonte Usama b. Zejdi që ai nga ‘Arafati ishte nisur me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe që deveja e të Dërguarit (s.a.v.s.) vazhdimisht shkonte me hapa të zakonshëm, gjithnjë, derisa nuk arritën në Muzdelife.” Pastaj ka thënë: “Më tregonte Fadl b. Abbasi që ai ka kalëruar pas të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) në Muzdelife dhe që deveja e të Dërguarit (s.a.v.s.) ka ecur me hapa të zakonshëm, derisa nuk i ka gjuajtur guralecët.” Ata kanë thënë: “Ata këtu e kanë imagjinuar nxitjen, duke dashur ta largojnë pluhurin.” Ky iluzion është krijuar për shkak të ngjashmërisë së të nxituarit gjatë nisjes nga ‘Arafati, të cilën beduinët dhe të pagdhendurit e bëjnë me nxitim gjatë kalimit nëpër luginën e Muhassir. Të nxituarit gjatë nisjes nga ‘Arafati është novacion të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e bënte dhe të cilin e ka ndaluar, derisa të nxituarit në luginën Muhassir është sunnet të cilin nga i Dërguari (s.a.v.s.) e kanë transmetuar Xhabiri, Ali b. Ebu Talibi dhe ibn Abbasi (r.a.). Këtë sunnet e bënte edhe Umer b. Hattabi (r.a.). Ibn Zubejri, gjatë kalimit nëpër këtë luginë ka nxituar sa ka mundur. Këtë sunnet e aplikonte edhe Aishja dhe as’habët tjerë (r.a.). Sipas kësaj, këtu duhet pranuar mendimin e afirmatorit e jo mohuesit. Allahu më së miri e di.

* * *

Mashtrimi i Tavusit dhe i të tjerëve, të cilët pohojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) çdo natë që e ka kaluar në Mina, ka shkuar te Kabja. Buhariu shënon transmetimin në *Sahihun* e vet nga Ebu Hassani, nga Ibn Abbasi, në të cilin qëndron që gjatë kohës së ditëve në Mina, i Dërguari (s.a.v.s.) e vizitonte Ka’ben.⁵⁵³ Shënon Ibn Arare që

⁵⁵² Shënon Ebu Davudi (1920). Zinxhiri i versionit të dytë është i drejtë, e i pari është te Ahmedit në (1/244). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Atë e cekë edhe Hejthemi në El-Mexhme (3/256) dhe atë ia përshkruan Ahmedit dhe thotë që transmetuesit e tij janë të besueshëm.

⁵⁵³ Shënon Buhariu (3/452). Ebu Hasani është Muslim b. Abdullahu. Muslimi nga ai shënon hadithin tjetër nga Ibn Abbasi, i cili nuk i plotëson kushtet e Buhariut. Hafidhi thotë: “Taberaniu atë e ka lidhur përmes Katades.” Ibn Maxhe në *Ilel* ka thënë: “Katade e transmeton hadithin e çuditshëm (garib) të cilin nuk e mban në mend asnjëri nga nxënësit e Katades përveç Hashimit. Atë

ka thënë: “Muadh b. Hishami na e dorëzoi një letër dhe tha: ‘E kam dëgjuar atë nga babai im’, e nuk e ka lexuar. Në të qëndronte: ‘Nga Ebu Hassani nga Ibn Abbasi, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e vizitonte Ka’ben çdo natë derisa ishte në Mina’. Nuk e di se a e ka mbështetur ndokush në këtë.”⁵⁵⁴ Shënon Thevriu në *Xhamiun* nga Ibn Tavusi, nga babai i tij në formën mursel. Kjo është e gabuar sepse i Dërguari (s.a.v.s.) nuk është kthyer në Mekke, pasi që e ka përfunduar tavafullifaden. Qëndroi në Mina deri në tavafin e nderuar. Allahu më së miri e di.

* * *

Edhe një iluzion është iluzioni i atyre të cilët konsiderojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka bërë dy tavafe lamtumirëse, si edhe mashtrimi i atyre të cilët pohojnë, që ai me hyrjen dhe daljen e vet nga Mekka ka bërë rreth dhe që natën e ka kaluar në Zutuva, e që pastaj ka hyrë në Mekke nga ana e sipërme, e ka dalur nga ana e poshtme. Pastaj, që është kthyer në Muhassib, nga ana e djathtë e Mekkes dhe në këtë mënyrë e ka mbyllur rrethin.

* * *

Si edhe mashtrimi i atyre që mendojnë se i Dërguari (s.a.v.s.) është zhvendosur nga Muhassibi në maje të Akabes. Allahu ndihmoftë për të gjitha këto mashtrime dhe iluzione të cilat i kemi treguar edhe detajisht edhe parimisht.

e kam përshkruar nga vepra e djalit të ti Muadh b. Hishamit, e nuk e kam dëgjuar atë nga ai, e është: nga babai i tij nga Katade që atij i ka treguar Ebu Hasani nga Ibn Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka vizituar Ka’ben çdo natë gjatë qëndrimit të tij në Mina.

⁵⁵⁴ Transmeton hafidhi në *Fet’h* nga Esremi që ka thënë: “E kam pyetur Ahmedin: A je duke e mbajtur në mend nga Katade? Dhe ai ia ka cekur këtë hadith. Ai tha: “Atë e shkruajnë nga Muadhi.” A ekziston ndonjë njeri që pohon se atë e ka dëgjuar nga Muadhi?! Ndërkaq, Ahmedi e ka heshtur atë, Ethreme ka aluduar në Ibrahim b. Muhammed b. Ar’arin, sepse përmes tij atë e shënon Taberaniu me këtë zinxhir të transmetuesve.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT GJATË THERJES SË HEDJIT DHE AKIKËS

فِي هَدْيِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْهَدَايَا وَالضَّحَايَا وَالْعَقِيقَةِ

Kafshët të cilat i Dërguari (s.a.v.s.) i therte për ritualet e përmendura janë të specifikuar në tetë lloje të përmendura në suren El-En'am. Nuk është e njohur që i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as as'habët, të kenë therur për hedj - kurban apo për akikë ndonjë kafshë tjetër. Kjo është marr nga Kur'ani, nga katër ajetet që flasin mbi këtë. Ato ajete janë:

I pari: [المائدة: 1]. {أُجِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ} “...*U janë (lejuar t'i hani) kafshët shtëpiake...*” [El-Maide: 1]

I Dytë: [الحج: 28]. {وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ} “...*që ta përmendin Allahun në ato ditë të caktuara (në shenjë falënderimi) dhe për atë që i ka furnizuar me kafshë...*” [El-Haxh: 28]

I treti:

{وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ، كُلُّوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ، إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * تَمَانِيَةً أَرْوَاجَ {الأنعام: 142-143}

“Nga kafshët (shtëpiake krijoi) edhe aso për ngarkim (për hipje) dhe aso, prodhimi i të cilave përdoret për shtrojë (leshi i tyre ose për therje). Hani nga ajo që Allahu ju dhuroi, e mos ndiqni gjurmët (rrugët) e shejtanit, pse ai është armik juaj i hapët.” [El-En'am: 142-143], e pastaj janë cekur:

I katërti: [المائدة: 95]. {هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ}

“... duke e bërë atë kurban për Qabe...” [El-Maide: 95]

Kjo tregon që hedji i cili i falet Ka'bes është prej këtyre tetë llojesh të kafshëve dhe ky është përfundimi i Ali b. Ebi Talibit (r.a.).

Ekzistojnë tre lloje të kafshëve të sakrifikuara, me të cilat i afrohemi Allahut. Ato janë: hedji, kurban dhe akika. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) për hedj therte dele, deve, ndërsa për gratë e veta therte edhe lopë. Hedjin e therte në vendin e qëndrimit në umre dhe në haxh. Praktika e tij ishte, që deleve të cilat i therte për hedj, nuk i shënonte por mbi qafat e tyre vendoste qafore. Kur e dërgonte hedjin, e ai mbetej në shtëpi, vetës nuk ia ndalonte asgjë nga ajo që më parë e kishte të lejuara. Kur për hedj e therte devenë, asaj ia vendoste qaforen edhe e shënonte. Në anën e djathtë të gungës e prente pak që t'i rridhte gjaku. Shafi'u thotë: “Të shënuarit është në anën e djathtë, sepse ashtu bënte i Dërguari (s.a.v.s.).”

Kur e dërgonte hedjin e vet, përfaqësuesin e vet e urdhëronte që, nëse do t'i ndodhte hedjti diç, që ta therte atë, që me gjakun e tij ia ngjyrote thundrat, që ta kthente atë në një anë dhe që nga ai të mos hante asgjë, as ai e as ndokush nga shoqëria e tij.⁵⁵⁵

Pastaj, e ndante mishin e tij. Konsumimi i atij mishi është i ndaluar për shkak të preventivës juridike, sepse është e mundur, nëse do të ishte e lejuar ngrënia e mishit të hedjit, njerëzit nuk do të ishin kujdesur mjaft për të dhe do të lejonin që të binte viktimë, që pastaj ta thernin atë dhe ta hanin. Ndërkaq, kur e dinë që prej tij nuk kanë për të ngrënë asgjë, atëherë do të përpiqen dhe do ta ruajnë atë.

As'habët i lejonte që t'i bashkoheshin në hedj, siç e kemi cekur këtë tani, në deve dhe në lopë nga shtatë vetë. Drejtuesin e hedjit e lejonte që ta kalëroj atë sipas nevojës derisa nuk e gjen një të shaluar tjetër.⁵⁵⁶

Aliu (r.a.) ka thënë: "Është e lejuar pirja e qumështit të hedjit nëse mbetet diç nga i vogli i saj."⁵⁵⁷

Gjatë therjes së hedjit të vet, atë e therte në pozitë të qëndruarit në këmbë me këmbën e majtë të lidhur duke qëndruar në tri. E përmendte Allahun gjatë therjes dhe bënte tekbir, atë e therte personalisht, e ndonjëherë këtë ia linte ndokujt tjetër, sikur që e kishte urdhëruar Aliun (r.a.), që t'i therte devet e mbetura nga njëqind.

⁵⁵⁵ Shënojnë Ahmedi (1896, 2189), Muslimi (1325) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë bëhet me hedjin nëse ngordh gjatë udhëtimit, Ebu Davudi (1763) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi hedjin kur ngordh para se të arrij në vendin e caktuar. Ibn Maxhe (3105) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi hedjin kur ngordh para se të arrij në vendin e caktuar, nga Ibn Abbasi. Në këtë Kapitull transmetohet edhe nga Naxhiu el-Huzaiu e e shënon Ahmedi (4/334), Ebu Davudi (1762), Tirmidhiu (910), Ibn maxhe (3106) që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me të e ka dërguar hedjin dhe ka thënë: "Nëse i ndodh diç preje atë. Mandej ngjyrosja putrat dhe jepjani atë njerëzve." Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Tirmidhiu ka thënë se është hasenun-sahih. Ibn Hibbani (976) dhe Hakimi (1/447) thonë se është i besueshëm. Transmetohet edhe nga Ebu Kabis-Zuejbi b. Hal-lali, e e shënojnë atë Ahmedi dhe Muslimi (1326).

⁵⁵⁶ Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (1324) nga Xhabir b. Abdullahu se ka qenë i pyetur mbi kalërimin e hedjit, e ai ka thënë: "E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që ka thënë: Kalëronte atë si zakonisht kur juve u nevojitet kjo, derisa nuk e gjeni një të shaluar tjetër." Mbi kapitullin e njëjtë, transmetohet nga Ebu Hurejre, e e shënon Maliku (1/377), Buhariu (3/428, 429) dhe Muslimi (1322).

⁵⁵⁷ Në (2/325) me komentimin e Zerrkanit transmetohet nga Urve b. Zubejri që ka thënë: "Kur do të jesh i detyruar ta ngasësh devenë tënde (hedjin), ngase atë si zakonisht, por nëse do të jesh i detyruar ta pish qumështin e saj, pije atë pasi që të mbrohet e vogla e saj." Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm.

Kur e therte delen e vendoste këmbën e vet mbi ijën e saj, përmendte Allahun, bënte tekbir dhe e therte.⁵⁵⁸

Tani më e kemi cekur që ka therur në Mina dhe ka thënë: “Të gjitha ngushticat e Mekkes janë vendtherje.”⁵⁵⁹ Ibn Abbasi thotë: “Vend i therjes së deveve është në Mekke, por ajo është e pastruar nga gjaku, e edhe Mina është nga Mekka.” Ibn Abbasi ka therur në Mekke. I Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar ummetin e vet që të hajë mishin e hedjit dhe kurbanit të vet dhe që të furnizohet prej tij. Një herë ua ka ndaluar deponimin e mishit të kurbanit tre ditë për shkak të emigrimit të njerëzve nga vendet rurale në qytet, i cili ndodhi mu atij viti, andaj i Dërguari (s.a.v.s.) dëshironte që t’i furnizonte ata.⁵⁶⁰

Ebu Davudi shënon nga Xhubejr b. Nefiri, nga Thevbani që ka thënë:

صَحَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: ((يَا تَوْبَانُ أَصْلَحْ لَنَا لَحْمَ هَذِهِ الشَّاةِ)) قَالَ: فَمَا زِلْتُ أُطْعِمُهُ مِنْهَا حَتَّى قَدِمَ الْمَدِينَةَ.

“I Dërguari i Allahut e theri kurbanin dhe tha: ‘O Thevban, përgatite mishin e kësaj deleje për ne!’ dhe e ushqejta atë prej atij mishi derisa nuk arriti në Medine.”

Muslimi e shënon këtë ndodhi, e forma e tij është që i Dërguari i Zotit (s.a.v.s.) në Haxhin Lamtumirës ka thënë:

((أَصْلَحْ هَذَا اللَّحْمِ)) قَالَ: فَأَصْلَحْتُهُ، فَلَمْ يَزَلْ يَأْكُلُ مِنْهُ حَتَّى بَلَغَ الْمَدِينَةَ.

وكان رُبَمَا قسم لُحُومِ الْهَدْيِ، وَرُبَمَا قَالَ: ((مَنْ شَاءَ أَقْتَطِعْ)) فَعَلَ هَذَا، وَفَعَلَ هَذَا، وَاسْتَدَلَّ بِهَذَا

“Përgatite këta mish për ne.” Ai ka thënë: “Andaj e përgatita dhe prej tij ka ngrënë gjithnjë, derisa nuk ka arritur në Medine.”⁵⁶¹

⁵⁵⁸ Shënon Buhariu (10/15) në *Kurbanët*, kapitulli: “Kush personalisht i ther kurbanët dhe Muslimi (1966) në *Kurbanët*, kapitulli: Është mustehab të theret kurbanin nga Enes b. Maliku.

⁵⁵⁹ Verifikimi i tij tani është cekur dhe ai është i besueshëm.

⁵⁶⁰ Shënon Muslimi (1971) në *Kurbanët*, kapitulli: Sqarii përse ka qenë e ndaluar ngrënia e mishit të kurbanit tre ditë në fillim të islamit, dhe sqarimi i derogimit të atij urdhri, nga Aishja (r.a.).

⁵⁶¹ Shënon Ebu Davudi (2814) në *Kurbanët*, kapitulli: Therja e kurbanëve nga ana e udhëtarit, Muslimi (1975), Darimi (2/79), Bejhekiu (9/291). Shënojnë Ahmedi (3/386) dhe Tahabiu (2/308) nga Ebu Zubejri, nga Xhabiri që ka thënë: “Ishim duke ngrënë me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) mish të kurbanit dhe e morëm atë me vete dhe hëngrëm derisa nuk arritëm në Medine.” Transmetuesit janë të besueshëm. Shënon Darimi (2/80) dhe Ahmedi (3/368) nga Shu’be nga amr b. Dinari nga Ata’ nga Xhabir b. Abdullahu që ka thënë: “Ishim me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe u furnizuam me mish të kuranit derisa nuk erdhëm në Medine.” Zinxhiri është i drejtë. Shënon

Është e mundur që e ka ndarë mishin e hedjit, e ndoshta edhe ka thënë: “*Kush dëshiron le të ndajë ca për vete.*”⁵⁶² Bënte edhe ashtu edhe kështu. Me atë argumentohet, që është e lejuar marrja nga ajo që ndahet nëpër dasma dhe gazmende të ngjashme, derisa bëhet dallimi në mes këtyre dy situatave, por arsyeja nuk shihet.

* * *

Praktika e të Dërguarit ka qenë therja e hedjit të umres te Mervea, ndërsa të kiranit në Mina. Ashtu bënte edhe Ibn Umeri. I Dërguari (s.a.v.s.) nuk e ka therur kurrë hexhin para lirimimit nga ihramet, e as atë nuk e ka bërë askush prej as’habëve. Gjithashtu, atë nuk e therte as para lindjes së diellit, e as para gjuajtjes së guralecëve. Këto janë katër gjëra, që duhet bërë sipas renditjes të ditës së parë të Bajramit. Së pari gjuhen guralecët, pastaj theret, pastaj rruhet, pastaj bëhet tavafi. Ashtu i ka renditur i Dërguari (s.a.v.s.). Absolutisht nuk është e lejuar therja para lindjes së diellit, sepse therja para kohës së caktuar, pa dyshim është në kundërshtim me praktikën e tij. Statusi i hedjit, i cili theret para lindjes së diellit, është mu si statusi i kurbanit i cili theret para kohës së caktuar.

Ahmedi (3/85) me zinxhir të mirë të transmetuesve nga Ebu Seid el-Hudriu që ka thënë: “Jemi furnizuar me mish të kurbanit të hedjit përafërsisht një vit.”

⁵⁶² Shënon Buhariu (3/444), Muslimi (1377) nga Aliu (r.a.) që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) i ka therur njëqind deve në emër të hedjit. Më urdhëroi që ta ndaj mishin e tyre dhe unë e ndava atë. Pastaj më urdhëroi që t’i ndaj byrdet e tyre dhe lëkurën dhe i ndava ato.” Shënojnë Ebu Davudi (1765) dhe Ahmedi (4/350) nga Abdullah b. Kurti. Në atë transmetim qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) pasi që i ka theru pesë apo gjashtë deve ka thënë: “Kush dëshiron le të prej.” Zinxhiri i transmetuesve është i fortë.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) TE KURBANI

وَأَمَّا هَدْيُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَضَاحِي

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk e linte anash therjen e kurbanit. I therte dy desh, e therte edhe pas faljes së namazit të bajramit dhe thoshte:

((مَنْ دَبَّحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَلَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ، وَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهٗ لِأَهْلِهِ))

“Kush e ther kurbanin para namazit të bajramit, kjo me ritualin nuk ka asgjë, por ai është mish të cilin e ka therur për familjen e vet.”⁵⁶³ Kjo është ajo mbi çfarë aludon sunneti dhe praktika e tij. Këtu nuk merret parasysh koha e namazit dhe hudbes, por vet akti-therja. Me atë ne e adhurojmë Allahun. I ka urdhëruar që të therin *xheze’un* nga delet,⁵⁶⁴ e *senijjen* prej kafshëve të tjera.

⁵⁶³ Shënon Buhariu (10/16) në *Kurbani*, kapitulli: Therja para namazit, dhe Muslimi (1961, 7), në *Kurbani*, kapitulli: Koha e therjes së kurbanit, nga Bera’ b. Azib.

⁵⁶⁴ Shënon Buhariu (10/3-4) dhe Muslimi (1965) nga Ukbe b. Amri që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) ua ka ndarë as’habëve kurbanët, e Ukbe e kishte fituar një berr një vjeçar dhe ka thënë: “Ti preje këtë!” Shënon Ahmedi (2/444, 445), Tirmidhiu (1499), Bejhekiu (9/27) nga Ebu Hurejre që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që ka thënë: “Sa i mrekullueshëm është kurban i xheze’së.” Në zinxhirin e transmetuesve është Kidam b. Abdurrahmani dhe Ebu Kibash, transmetues të panjohur. Ndërkaq, hadithi është fuqizuar me versione të tjera. Prej atyre versioneve është version i të cilin e shënon Nesaiu (77219) nga Ukbe b. Amri që ka thënë: “I prenim kurbanët me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), xheze’në.” Zinxhiri është i fortë. Si edhe transmetimi të cilin e shënon Ebu Davudi (2799) dhe Ibn Maxhe (3147) nga Muxhash b. Sulejmi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) thoshte: “Xheze’ja vlenë sa edhe senijje-a.” Zinxhiri është i drejtë. Shënon Nesaiu (7/219), ndërkaq, nuk e ka emëruar as’habin. Shënojnë Ahmedi (6/368) dhe Ibn Maxhe (3139) nga Bilali, vajza e Hilalit, nga babai i saj, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Është e lejuar që për atë kurban të theret xheze’ja.” Transmetimin të cilin e shënon Muslimi e shënon në *Sahihun* e vet (1963) nga xhabiri në formën merfu’: “Therini senijjet, përveç nëse nuk mund të gjeni ato, atëherë therni xhezatë”, hadithi është i dobët, sepse në të është gënjimi nga Ebu Zubejr el-Mekkiut. Xheze’i te juristët Hanefi dhe Hanbeli është qengji i cili i ka mbushur gjashtë muaj. Tirmidhiu nga Veki transmeton që ai është qengji prej gjashtë muajsh. Autori i *Hidajes* thotë: “Nëse është aq që të mos mund të dallohet nga largë kur përzihet me qengjat dyvjeçarë, atëherë mund të theret si kurban.” Nën fjalën senie nga devetë mendohet në atë deve e cila i ka mbushur pesë vjet, e nga lopët dhe dhritë në ato që i kanë mbushur dy vjet dhe kanë hyrë në të tretin.

Transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: Të gjitha ditët e teshrikut janë ditët e therjes.⁵⁶⁵ Ndërkaq, zinxhiri i tij është i ndërprerë dhe nuk është vërtetuar lidhshmëria e tij.

Ndalesa e të Dërguarit (s.a.v.s.) për deponimin e mishit tre ditë nuk është argument që kurban mund të theret vetëm gjatë tre ditëve, sepse hadithi është argument që i është ndaluar atij që ther kurban të deponoj nga ai çfarëdo më tepër se tre ditë. Sipas kësaj, nëse do ta pezullonte therjen deri ditën e tretë, do ta kishte të lejuar deponimin e mishit, por kjo është e ndaluar, d.m.th., tre ditë pas therjes.

Ata që e kanë definuar therjen me tre ditë, e kanë kuptuar ndalesën e të Dërguarit (s.a.v.s.) për deponimin e mishit të kurbanit më tepër se tre ditë, që tre ditët të numërohen nga dita e parë e Bajramit. Prandaj kanë thënë që nuk është e lejuar që therja të jetë e urdhëruar në kohën kur ndalohet ngrënia e atij mishi, pastaj ndalesa e konsumimit është deroguar, e ka mbetur në fuqi ndalesa e therjes.

Atyre do t'u thuhet që i Dërguari e ka ndaluar deponimin e mishit vetëm gjatë tre ditëve, e nuk e ka ndaluar therjen e kurbanit pas tre ditëve. Pra, si atëherë ato dy gjëra të jenë identike, sepse nuk ka lidhshmëri të ngushtë në mes asaj ndalese dhe përkufizimit të therjes gjatë tre ditëve për dy arsye:

E para: që është e lejuar therja ditën e dytë dhe të tretë të Bajramit, dhe është i lejuar deponimi i mishit tre ditë, që nga therja e kurbanit. Sipas kësaj, me atë nuk mund ta argumentoni ndalesën, gjithnjë derisa nuk vërtetohet që është e ndaluar therja pas ditës së parë të Bajramit, e këtë nuk mund ta vërtetoni.

E dyta: nëse ndokush e ther kurbanin në vet fundin e ditës së parë të bajramit, atëherë do ta kishte të lejuar deponimin e mishit të kurbanit tre ditë pas therjes në bazë të hadithit të cituar. Ali b. Ebu Talibi (r.a.) thotë: “Ditët e therjes janë dita e parë e Kurban-Bajramit dhe tre ditë pas saj.” Ky është methhebi i imamit të Basrës – Hasanit, të imamit të Mekkes Ata’ b. Rebahu, imamit të Shamit Evzaiut dhe

⁵⁶⁵ Ky hadith është sahih. Shënon Ahmedi (4/82) nga Seid b. Abdulazizi nga Sulejman b. Musai nga Xhubejr b. Mut’ame. Transmetuesi e tij janë të besueshëm përveç që Sulejman b. Musai nuk e ka përjetuar Xhubejr b. Mut’amen. Sipas kësaj, zinxhiri i tij është i ndërprerë. Shënon Ibn Hibbani (1008) dhe Bezzari nga Seid b. Abdulazizi, nga Sulejman b. Musai, nga Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Husejni, nga Xhubejr b. Mut’ame. Ibn Ebu Husejni nuk e ka takuar Xhubejr b. Mut’amen në bazë të asaj që transmeton Zejle’i në *Nasbur-rajeti* (3/61) nga Bezzari. Shënon Taberaniu në *Muxhmeun* e vet dhe thotë: “Na tregonte Ahmed b. Jahja b. Halid er-Rekkiu, na tregonte Zubejr b. Ubad er-Ru’asiu, na tregonte Suvejd b. Abdulazizi nga Seid b. Abdulazizi nga Seid b. Abdulazizi, nga Sulejman b. Musai, nga Nafi b. Xhubejri nga babai i tij.” Suvejd b. Abdulazizi është diskutabil. Ndërkaq, hadithi ka version tjetër të Ibn Adiu nga Ebu Seid el-Hudriu. Ndërkaq, në zinxhirin e transmetuesve është Muavi b. Jahja es-Sedefiu, transmetues i dobët.

imamit, fekihut të muhadithit, Allahu e mëshiroftë, e atë methheb e ka zgjedhur edhe ibn Mundhiri, sepse tre ditët janë ditët e Minas, ditët e gjuajtjes së guralecëve dhe ditët e tekbitit, d.m.th. teshrikut. Gjatë tyre është i ndaluar agjërimi dhe ato sipas këtyre dispozitave janë të njëjta. E si atëherë të bëhet dallimi në mes tyre rreth pyetjes të therjes së kurbanit, pa tekst dhe konsensus?!

Transmetohet përmes dy rrugëve të ndryshme të cilat fuqizohen mes vete, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “E tërë Mina është vendtherje dhe të gjitha ditët e teshrikut janë ditët e therjes.” Transmetohet nga Xhubejr b. Mut’ami me zinxhir të ndërprerë të transmetuesve dhe nga Usama b. Zejdi, nga Ata’, nga Xhabiri.⁵⁶⁶

Jakub b. Sufjani thotë: “Usama b. Zejdi⁵⁶⁷ te Medinasit është i besueshëm dhe besnik.” Mbi këtë çështje ekzistojnë katër mendime:

Mendimi i parë: që është e lejuar therja e kurbanëve ditën e parë të Bajramit e edhe tre ditë pas tij;

Mendimi i dytë: që koha e therjes së kurbanit është dita e parë e Bajramit e edhe dy ditët pas tij. Ky është methhebi i Ahmedit, Malikut dhe i Ebu Hanifes, Allahu i mëshiroftë. Ahmedit ka thënë: “Ky është mendimi i shumë as’habëve të Muhammedit (s.a.v.s.), këtë e paraqet Ethremi nga Ibn Umeri dhe nga Ibn Abbasi (r.a.)”.

Mendimi i tretë: që koha e therjes së kurbanit është vetëm dita e parë e Bajramit. Atë e mbështetë Ibn Sirini, sepse vetëm kjo ditë quhet ditë e therjes, prandaj kjo dispozitë duhet të përkufizohet vetëm në atë ditë. E sikur të ishte e lejuar therja gjatë tre ditëve, atëherë ato ditë do të quheshin ditët e therjes, sikur që thuhet për ato ditë: ditët e gjuajtjes, ditët e Minas, ditët e teshrikut. Sikur që Bajrami i përshkruhet therjes, e Bajrami zgjatë një ditë, prandaj thuhet festë e ngrënies (ndërprerjes së agjërimit) d.m.th. Idul fitri;

Mendimi i katërt: është mendimi të cilin e mbështetë Seid b. Xhubejri dhe Xhabir b. Zejdi, që koha e therjes një ditë është në vendet e tjera përveç Minas, e në Mina therja zgjatë tre ditë, sepse gjatë atyre ditëve në Mina kryhen ritualet, siç është

⁵⁶⁶ Ky është gabim i autorit, Allahu e mëshiroftë, sepse nga Xhabiri nuk ka transmetim i cili e vërteton transmetimin e Xhubejr b. Mut’ami që të gjitha ditët e teshrikut janë ditët e therjes. Versionin e tij e shënon Ebu Davudi (1937) i cili thotë: “I tërë Arafati është vendqëndrim, e tërë Mina është vendtherje, e tërë Muzdelifa është bujtinë, e çdo kodër Mekase është rrugë dhe vend i therjes.” Tani e kemi cekur versionin e dytë, i cili vërteton atë të Xhubejrit të cilin e shënon Ibn Adiu nga Ebu Seid el-Hudriu.

⁵⁶⁷ Usame b. Zejdi është el-Lejthi nga i cili shënon Muslimi. Hafidhi në *Takrib* ka thënë që është i besueshëm, por me memorie të dobët. Hadithet e tij janë të mirë (hasen).

gjuajtja e guralecëve, i tavafit dhe i rrojtjes. Prandaj, këto ditë në Mina janë ditët e therjes, e nuk janë për vende të tjera.

* * *

Nga praktika e të Dërguarit është edhe kjo, që ai i cili dëshironte të therte kurban, kur hynte dita e dhjetë e dhul-hixhes, atë nuk e lejonte që t'i priste thonjtë dhe t'i shkurtonte flokët. Kjo ndalesë është vërtetuar në *Sahih*.⁵⁶⁸ Ndërkaq, Darekutni ka thënë: “Tek unë ai është mevkuf, d.m.th. i lidhur deri te Ummu Seleme. Praktika e të Dërguarit ka qenë zgjedhja e kurbanit të shëndoshë dhe të bukur. E ndalonte blerjen e kurbanit me vesh të prerë dhe me këmbë gjysmë të thyer, ose më tepër.” Atë e shënon Ebu Davudi.⁵⁶⁹ Ka urdhëruar që kurbanin të jetë me sy dhe vesh të shëndoshë dhe që të mos theret i verbër.

Gjithashtu, ka ndaluar që për kurban të theret kafsha që këmbët e përparme ose të prapme i ka të dëmtuara ose kafsha, veshët e të cilës janë të shqyer ose të shpuar. Këtë e shënon Ebu Davudi.⁵⁷⁰

⁵⁶⁸ Shënohet në *Sahihun* e Muslimit (1977) në *Kurbanët*, kapitulli: Kur hynë dhjetë ditët e dhul-hixhes është e ndaluar therja e kurbanit për atë që dëshiron ta ther, shkurtimi i flokëve dhe prerja e thonjëve. Transmetohet nga ummu Seleme që ka thënë: “I Dërguari i Allahut ka thënë: Kur hynë dhjetë ditët e dhul-hixhes, e ndonjëri prej jush dëshiron të ther kurban, të mos i prenë flokët e veta dhe të mos i prej thonjtë e vet!” Në versionin tjetër qëndron: “Kur e shihni hënën e re të dhul-hixhes, e ndonjëri prej jush dëshiron të ther kurban, le të përmbahet nga flokët e veta dhe thonjtë?” Shënon Shafi'u (2/83), Ebu Davudi (279), Nesaiu (7/211-212), Tirmidhiu (1523) dhe Ibn Maxhe (3149).

⁵⁶⁹ Shënon Ahmedi (1/83, 127, 129, 150), Ebu Davudi (2805), Tirmidhiu (1504), Nesaiu (7/217-218) dhe Ibn Maxhe (3145) nga Xhubejr b. Kulejbi nga Aliu (r.a.), në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka ndaluar që për kurban të theret kafsha me vesh të ndukur dhe me brirë të thyer. Zinxhiri është i mirë. Xheri b. Kulejbi e lavdëron Kataden, e Ibn Hibbani dhe Axhili atë e konsiderojnë të besueshëm. Tirmidhiu thotë që ky hadith është sahih si edhe Hakimi (4/224) në çka me të pajtohet edhe Dhehebiu. Nga ai transmetojnë shumica. Transmetuesit e tjerë të tij janë të besueshëm.

⁵⁷⁰ Shënon Ahmedi (1/80, 180), Ebu Davudi (2804), Tirmidhiu (1498), Nesaiu (7/216), Ibn Maxhe (3143) dhe Darimi (2/77) nga Aliu (r.a.), në versionin vijues: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na ka urdhëruar që të shikojmë në rregullsinë e syve dhe të veshëve të kurbanit dhe që të mos e therim për kurban të mos i therim kafshët të cilave anët e para dhe të fundit të veshëve janë të prera, as ato veshët e të cilave janë të shqyera apo të shpuara. “Hakimi (4/222) atë e konsideron të besueshëm, në çka atë e mbështetë edhe Dhehebiu, Ahmedi (1/95, 105, 125, 132, 149, 152), Ibn Maxhe (3143) nga

Gjithashtu, nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që ka thënë:

((أَرْبَعٌ لَا تُجْزَى فِي الْأَضَاجِي: الْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوْرُهَا، وَالْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا، وَالْعَرَجَاءُ الْبَيِّنُ عَرَجُهَا، وَالْكَسِيرَةُ الَّتِي لَا تُنْقَى، وَالْعَجْفَاءُ الَّتِي لَا تُنْقَى)) أى: من هزأها لا مُحَّ فيها.

“Katër kafshë nuk mund të theren për kurban; ajo e cila është dukshëm e verbër, e cila është dukshëm e sëmurë, e cila është dukshëm e çalë, ajo këmba e së cilës është e thyer dhe nuk mund të ecën dhe ajo e cila është tërësisht e dobët dhe për atë shkak nuk ka vetëdije.”⁵⁷¹

Gjithashtu, ceket që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka ndaluar që për kurban të theret kafsha, veshi i së cilës tërësisht është i këputur, ashtu që i duket kanali i dëgjimit, ajo briri i së cilës është i përmbysur, ajo e cila është e verbër, ajo e cila nuk mund të shkoj pas kopesë për shkak të dobësisë dhe këmba e së cilës është e thyer.⁵⁷²

* * *

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) ka qenë që ta ther kurbanin menjëherë në musal-la. Këtë e shënon Ebu Davudi nga Xhabiri, që ai Bajramin e ka falur me të Dërguarin (s.a.v.s.) në musal-la dhe pasi që e ka përfunduar hudben, ka zbritur nga minberi dhe i është sjellur një dash, atë e preu personalisht dhe tha:

((بِسْمِ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، هَذَا عَنِّي وَعَمَّنْ لَمْ يُضَحَّ مِنْ أُمَّتِي))

Aliu në formën vijuese. “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) na ka urdhëruar që të kemi kujdesë në rregullsinë e syve dhe të veshëve të kurbanit.”” Zinxhiri është i mirë.

⁵⁷¹ Shënojnë Ahmedî (4/284, 289), Ebu Davudi (2802), Tirmidhiu (1497), Nesaiu (7/214, 216) dhe Ibn Maxhe (3144) nga Bera’ b. Azibi. Zinxhiri i tij është i drejtë. Nesaiu në njërën prej versioneve të veta e cekë: “...ajo që nuk ka tru”, në vend të “këmbës së thyer.” Në versionin e Tirmidhiut, e autori, Allahu e mëshiroftë, i ka cekur fjalët e tij: “... e dobët e cila nuk ka tru” si edhe në versionin e Ebu Davudit, e ata e kanë transmetuar nga ai, Allahu e mëshiroftë, në bazë të atij versioni i kemi pesë e jo katër lloje të të metave.

⁵⁷² Shënon Ebu Davudi (2803) nga Utbe b. Aid es-Suleemiu. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ebu Humejd er-Ru’ajni transmetues i panjohur dhe shejhu i tij Jezid Zu Mudri, vetëm Ibn Hibbani atë e konsideron të besueshëm.

*“Bismil-lah, Allahu Ekber, kjo është për mua dhe për ata nga ummeti im të cilët nuk kanë therë kurban.”*⁵⁷³

Në dy *Sahihët* shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka therë kurban në musal-la.⁵⁷⁴ Ebu Davudi shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) ditën e parë të Bajramit i ka therë dy desh të zi me bri dhe të tredhur dhe kur i ka shtrirë për toke, ka thënë:

((وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا، وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ، عَنْ مُحَمَّدٍ وَأُمِّهِ، بِسْمِ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ)) ثُمَّ دَبَحَ.

*“E kthej fytyrën time kah Ai i Cili i krijoi qiejt dhe tokën, i Cili është i pastër nga shoqëruesi dhe unë nuk jam nga idhujtarët. Lutja ime, ritualet e mia, jeta ime dhe vdekja ime, me të vërtetë i takojnë vetëm Sunduesit të botëve, i Cili nuk ka shok. Kjo më është urdhëruar dhe unë jam muslimani i parë. O Zot, kjo është nga Ti dhe për shkak Tëndin. Kjo është nga Muhammedi dhe ummeti i tij. Bismil-lah, Allahu Ekber.”*⁵⁷⁵ Pastaj e theri atë.

I ka urdhëruar njerëzit që kur therin - atë ta bëjnë bukur dhe kur mbysin - atë ta bëjnë bukur dhe ka thënë:

((إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ))

⁵⁷³ Shënon Ebu Davudi (2810) në *Kurbanët*, kapitulli: Kur dashi theret për kurban për një grup, dhe Tirmidhiu (1521) në *Akika* nga Jakub b. Abdurrahmani, nga Amr b. Ebu Amri, nga Muttalibi, nga Xhabiri. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç që për Muttalibin thuhet që nuk është Muttalib, nga Xhabiri. Ndërkaq, ka një version tjetër i cili transmetohet nga Ebu Rafiu, e e shënon Ahmedi (6/8, 291). Hejthemi thotë që është hasen në *Mexhmeun* (4/22) dhe që atë e shënon edhe Bezzari. Si edhe versionin tjetër, i cili transmetohet nga Ebu Hurejre dhe Aishja, ndërsa e shënon Ibn Maxhe (3122) dhe Ahmedi (6/220, 225). Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah b. Muhammed b. Akili. Ai është i besueshëm, por në hadithet e veta nuk është më preciz. Transmetohet nga Ebu Seidi, ndërsa e shënon Ebu Ja'la dhe Taberaniu në *El-Evsat*. Në zinxhirin e transmetuesve është Axb b. Erta i cili është model-lis. Transmetohet nga Hudhejfe b. Esidi, e e shënon Taberaniu në *El-Kebir*. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Jahja b. Naser b. Haxhib, transmetues diskutabil. Me të gjitha versionet hadithi është forcuar dhe bëhet i besueshëm.

⁵⁷⁴ Shënojnë Buhariu (10/7) në *Kurbanët*, kapitulli: Therja e dhenve, e lopëve dhe e deveve në musal-la, Nesaiu (7/213), Ibn Maxhe (3161). Ibn Bettali ka thënë: “Therja në Musal-la është sunnet vetëm për imamin, sipas Malikut. Transmeton Ibn Vehb që Maliku ka thënë: “Atë imami e bënë që asnjëri për para tij të mos e thernte.” Muhalebi e shton edhe këtë: “Që të ishin të sigurtë që kanë therur pas tij dhe që nga ai të mësonin se si theret.”

⁵⁷⁵ Shënon Ebu Davudi (2795) dhe Ibn Maxhe (3121). Në të ekziston gënjimi nga Ibn Is'haku, derisa transmetuesit e tij të tjerë janë të besueshëm.

“Allahu e ka urdhëruar bamirësinë mbi çdo gjë.”⁵⁷⁶

Praktika e të Dërguarit ka qenë që një dele mjafton për një njeri dhe familjen e tij, sa do qofshin ata. Ata b. Jesar ka thënë: “E kam pyetur Ebu Ejub el-Ensariun: “Çfarë ishin kurbanët gjatë kohës së të Dërguarit (s.a.v.s.)?” Ai tha: “Njeriu për vete dhe për familjen e vet e therte një dele dhe prej saj hanin dhe ushqeheshin.”⁵⁷⁷ Tirmidhiu ka thënë që ky hadith është hasenun-sahih.

⁵⁷⁶ Shënon Muslimi (1955) nga Sheddad b. Evsi që ka thënë: “Dy gjëra i kam mbajtur në mend nga i Dërguari (s.a.v.s.): “Allahu ka urdhëruar bamirësi mbi të gjitha: Andaj kur vrisni bëjeni atë bukur dhe kur therni atë kryeni bukur. Kush nga ju ther, le ta mpreh thikën dhe le t’ia lehtësojë viktimës së vet?” Ai shënohet në (4/123), në *Sunnenin* e Ebu Davudit (2815), e atë e shënon edhe Tirmidhiu (1409), Ibn Maxhe (3170) dhe Nesaiu (7/229).

⁵⁷⁷ Shënon Tirmidhiu (1505) në *Kurbanët*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë që është një dele mjafton për një familje, Maliku në (2/37) dhe Ibn Maxhe (3147). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. *Paralajmërim*: Autori, Allahu e mëshiroftë, nuk e ka prekur dhe nuk e ka sqaruar statusin juridik të kurbanit, përkundër asaj që e konsiderojnë vaxhib për atë që ka mundësi. Vaxhib e konsiderojnë këta dijetarë: Rebi’atur-Re’ji, Evzaiu, Ebu Hanife, Lejthi dhe disa juritë Malikij. Qëndrimin e vet e argumentojnë me hadithet vijuese: Hadithin e parë e shënon Ahmedi (1/321), Ibn Maxhe (3123) dhe Darekutni (2/545) nga Ebu Hurejre në formën merfu’ që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush ka mundësi të ther kurban, e ai nuk e ther, të mos i afrohet Musal-lës tonë!” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Hakimi (2/349, 4/231) e konsideron të besueshëm. Pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) ua ka ndaluar të pasurve që të kyqen muslimanëve nëse nuk therin kurban, është argument që e kanë lënë vaxhibin. Sikur dëshirohet të thuhet: që nuk ka dobi të vijnë në musal-lë nëse nuk zbatohet ky vaxhib, domethënë nuk theret kurban. Hadithin e dytë e shënon Ahmedi (4/215), Ebu Davudi (2788) në *Kurbanët*, kapitulli: Çfarë transmetohet që kurbanit është vaxhib?, Tirmidhiu (1518), Nesaiu (7/167, 168) në fillim të librit *El-Fer vel Atire*, Ibn Maxhe (3125) në *Kurbanët*, kapitulli: A është kurbanit vaxhib apo jo? Nga Miknef b. Sulejmi që ka qenë në Arafat kur i Dërguari ka mbajtur hudbe dhe ka thënë: “Çdo familje e ka obligim që për çdo vit të ther kurban dhe atire sakrifica e ofruar në muajin rexheb. A e dini çka është atire? Kjo është ajo që njerëzit e quajnë rexhebie.” Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ebu Remle, transmetues i panjohur. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm. Ai transmetohet edhe me rrugë tjetër të cilën e shënon Ahmedi (5/76). Ndërkaq, zinxhiri i tij është i dobët. Prandaj, Tirmidhiu ka thënë se ai është hadith hasen. Hafidhi në *Fet’h*, atë e ka fuqizuar (10/3). Nëse edhe do të ishte pranuar që atire është i drogë, kjo nuk e obligon edhe derogimin e kurbanit. Hadithin e tretë e shënon Buhariu (10/17) dhe Muslimi (1960) nga Xhundub b. Abdullahu el-Bexhelin që ka thënë: “Kam qenë prezent kur i Dërguari (s.a.v.s.), ditën e parë të Bajramit ka thënë: “Kush e ther kurbanin para se të falet, në vend të atij kurbanit le ta ther një tjetër, e nëse nuk e ka therur le ta ther!” Shënon Buhariu (10/16) dhe Muslimi (1962) në versionin vijues: “Kush e ther kurbanin para namazit, le ta përsërisë therjen!” Urdhri eksplicitë tregon në obligueshmërinë, e nuk ekziston ndonjë argument që do ta kishte zbutur apo devijuar nga obligueshmëria. Përveç atij që e shënon Ahmedi në (1/231), Hakimi në *El-Mustedrek* (1/300) dhe Darekutni (2/543) përmes Ebu Xhenab el-Kelbi Jahja b. Ebu Hajes nga

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT

(S.A.V.S.) TEK AKIKA

fi hzihi Salu Allahu alaihi وسلم fi el-eqide

Në *Sahih* shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka qenë i pyetur për akikën, e ai ka thënë: ((لَا أَجِبُ الْعُقُوقَ)) “*Unë nuk e dua padëgjueshmërinë*”, sikur aludonte vetëm mbi emrin e saj. E shënon nga Zejd b. Esleme, nga një njeri nga fisi Amre nga babai i tij. Ibn Abdulberr ka thënë: “Zinxhiri i tij më i mirë është ai të cilin e cekë Abdurrezaku, nga Davud b. Kajsi, i cili thotë: “E kam dëgjuar Amr b. Shuaibin që transmeton nga babai i vet dhe nga gjyshi i vet që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka qenë i pyetur për akikën, e ai ka thënë: “Unë nuk e dua padëgjueshmërinë.” Sikur e urrente emrin e saj. Pastaj e pyetën:

يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ يَسْأَلُكَ أَحَدُنَا عَنْ وَلَدِهِ؟ فَقَالَ: ((مَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَسْأَلَكَ عَنْ وَلَدِهِ، فَلْيَفْعَلْ: عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ، وَصَحَّ عَنْهُ مِنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ((عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ)). وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ)).

“O i Dërguar i Allahut, ky ritual është kur ndokush prej nesh ofron sakrificë për familjen e vet?!” E ai tha: “Kush nga ju dëshiron të ofroj sakrificën për familjen e vet, le ta bëjë atë. Për fëmijën mashkull dy dele e për fëmijën femër një dele.”⁵⁷⁸

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar në transmetimin i cili transmetohet nga Aishja (r.a.) që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka therur dy dele për fëmijën mashkull, ndërsa një për fëmijën femër.⁵⁷⁹

Ikrime nga Ibn Abbasi që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut që ka thënë: “Për mua janë farz tre gjëra: e për ju nafile: namazi i vitrit, kurban i dhe namazi duha.”” Ky hadith është i dobët. Jahja el-Kattani për Ebu Xhenba el-Kelbi b. Ebu Hajjai ka thënë që nuk ia lejon vetes që t’i transmetoj hadithet nga ai. Hadithi ka edhe versione të tjera, por të gjithë janë të dobët dhe nuk mund ta ngrisin hadithin në shkallën sahih.

⁵⁷⁸ Shënon Abdurrezaku në *Musanef* (7961), Ahmedi (6713, 6822), Ebu Davudi (2842) në *Kurbanët*, kapitulli: Akika, dhe Nesaiu (7/162-163). Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Hattabi, Allahu e mëshiroftë ka thënë: “Në hadith nuk nënvlerësohet akika, e as nuk anulohet obligueshmëria e saj. Problemi qëndron vetëm në emrin e saj. Kisha dëshiruar sikur të quhej me ndonjë emër më të bukur. Le të quhet për shembull nesika (ritual) apo zebihe (sakrifica).”

⁵⁷⁹ Shënojnë Tirmidhiu (1513), Ibn Maxhe (3163) dhe Ibn Hibbani (1058). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((كُلُّ غُلَامٍ رَهِينَةٌ بَعِثْتَهُ تُدْبِحُ عَنْهُ يَوْمَ السَّابِعِ، وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ وَيُسَمَّى)).

“Çdo fëmijë është peng i akikës së vet e cila duhet të theret ditën e shtatë. Atëherë, duhet t’i rruhet koka dhe t’i vihet emri.”⁵⁸⁰

Imam Ahmedi ka thënë: “Kjo do të thotë se ai është i penguar, d.m.th. është i penguar që të ndërmjetësojë për prindërit e vet, sepse fjala *er-rehn* në gjuhën arabe do të thotë el-habs d.m.th. burg ose burgosje.” I Lartësuari ka thënë:

{كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ} [المذثر: 38]

“*Secili njeri është peng i veprës së vet.*” [El-Mudeththir: 38]

Duket që kuptimi i hadithit bukfalisht do të thotë që fëmija është i penguar nga e mira që pritët nga ai. Ndërkaq, kjo nuk obligon që ai të jetë i dënuar për shkak të saj në këtë botë edhe përkundër asaj nëse ka qenë i penguar nga e mira e cila arrihet përmes akikës për shkak se prindërit e tij nuk ia kanë therë kurbanin, sepse është e mundur që fëmija ta (lëshojë nga dora ndonjë rast të mirë) lëshoj ndonjë të mirë, për shkak të pakujdesisë së prindërve të tij edhe pse ai nuk ka kurrfarë pjesëmarrje në atë. Për shembull, gjatë marrëdhënieve seksuale, nëse babai i tij e përmend emrin e Allahut, fëmijës së tillë shejtani nuk do të mund t’i shkaktoj ndonjë të keqe, e nëse nuk e përmend, fëmija i tillë nuk ka për të pasur këtë lloj mbrojtjeje. Gjithashtu, hadithi tregon mbi atë që akika është e obliguar dhe e domosdoshme për këtë shkak, obligueshmërinë e saj dhe papërballueshmërinë nga fëmija e ka krahasuar me pengun (rehnin). Në këtë mënyrë argumentojnë ata të cilët konsiderojnë që akika është e obliguar, siç janë Lejth b. Sa’di, Hasan el-Basriu dhe bukfalet. Allahu më së miri e di.

Nëse thuhet: e çfarë do të bëni me transmetimin të cilin e transmeton Hammam b. Katade, në të cilin thuhet që fëmija duhet të lyhet me gjakun e akikës? Hammami ka thënë: “Katade ka qenë i pyetur mbi fjalët: ‘...*ve judemma*...’, (d.m.th. lyhet me gjak).”

“Si do të bëhet kjo me gjak?” Ai ka thënë: Kur theret akika, do të merret një pjesë nga leshi i saj dhe do të vendoset mbi damarët e qafës së akikës, d.m.th. do të ulet me gjak dhe do të vendoset mbi majën e kokës së fëmijës, derisa të filloj të rrjedh si peri. Pas kësaj, koka e fëmijës do të lahet dhe do të rruhet.”

⁵⁸⁰ Shënon Ahmedi (5/7, 17, 22), Ebu Davudi (2838), Tirmidhiu (1523), Nesaiu (7/166) nga Semure b. Khundubi. Zinxhiri i transmetuese është i drejtë, sepse Hasan el-Basriu atë e ka dëgjuar nga Semure. Të besueshëm atë e konsiderojnë: Tirmidhiu, Neveviu dhe të tjerët.

Ndërkaq, është thënë që ky veprim të dijetarët islam është diskutabil. Disa thonë që ky është transmetimi të cilin e transmeton Hasani nga Semure, ndërsa nuk është vërtetuar që e ka dëgjuar nga Semure. Të tjerët thonë që Hasani këtë hadith për akikën e ka dëgjuar nga Semure. Tirmidhiu dhe të tjerët e konsiderojnë të besueshëm. Buhariu atë e cekë në *Sahihun* e vet nga Habib b. Shehidi që ka thënë: Më ka thënë Muhammed b. Sirini: “Shko dhe pyete Hasanin nga i cili e ka dëgjuar hadithin mbi akikën?” E ka pyetur, e ai ka thënë: “E kam dëgjuar nga Semure.”⁵⁸¹

Pastaj, dijetarët janë ndarë rreth lyerjes me gjak: se a është kjo e drejtë, apo jo e drejtë? Mbi këtë pyetje i kanë dy mendime. Ebu Davudi në *Sunenin* e vet shënon që ky është gabim nga Hammam b. Jahja. Në vend të fjalës “... ve judemma...” d.m.th. do lyhet me gjak, qëndron “...ve jusemma...”. pastaj do t’i vihet emri.

Disa thonë se Hammami ka pasur të meta foljore, d.m.th. që ka belbëzuar dhe në vend të “jusemma” ka thënë: “judemma.” Ndërkaq, kjo nuk është e saktë sepse Hammami edhe pse ka mundur të gabonte në shprehje, kjo nuk do të mund të ndodhte në shqiptimin e tij, sepse ai ka transmetuar nga Katade mënyrën në të cilën zbatohet lyerja. Domethënë, ai ka qenë i pyetur mbi atë, prandaj, në atë mënyrë edhe është përgjigjur. Të tëra këto janë argumente të cilat vërtetojnë që nuk ka pasur të bëjë me belbëzimin. Sipas kësaj, nëse këtu edhe ka ndodhur gabimi të shprehja tedmije, d.m.th. lyerja me gjak, ajo atëherë rrjedh nga Katade ose nga Hasani të cilët e kanë verifikuar atë.

Të tjerët konsiderojnë që lyerja e fëmijës me gjak është njëri prej suneteve të akikës. Kjo transmetohet nga Hasani dhe Katade. Ata që e ndalojnë lyerjen, siç janë Maliku, Ahmedi dhe Is’haku thonë që fjala “judemma” është e gabuar dhe që duhet të qëndroj fjala “jusemma”, sepse lyerja me gjak ka qenë zakoni i xhahilijetit, të cilin islami e ka abroguar. Ky është transmetimi të cilin e shënon Ebu Davudi nga Burejd b. El-Husajbi që ka thënë: Në kohën paraislamike, kur ndokujt i lindte fëmija mashkull, e thernin një dele dhe e lyenin kokën e tij me gjakun e saj. Pasi që erdh islami, edhe më tutje e thernin nga një dele, ia ruanin kokën fëmijës, por e lyenin me shafraan.”⁵⁸²

Kanë thënë: edhe përveç të gjitha këtyre, në zinxhirin e tij gjendet Husejn b. Vakidi, me transmetimet e të cilit nuk argumentohet.⁵⁸³

Edhe përkundër asaj, nëse ai hadith i shtohet fjalëve të Resulullahut (s.a.v.s.):

⁵⁸¹ Buhariu (9/512) në *Akikë*, kapitulli: Menjanimi i të këqijave nga fëmija gjatë therjes së akikës.

⁵⁸² Shënon Ebu Davudi (2843). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë. Te Ibn Hibbani (1057) shënohet edhe një version i tij nga Aishja. Dhe në këtë mënyrë hadithi është sahih.

⁵⁸³ Megjithatë, ky hadith është hasen, sepse atë e vërtetojnë versione të ndryshme siç është përmendur më parë.

“Largoni nga ai pakëndshmërinë”,⁵⁸⁴ e fare është e njohur që gjaku është një lloj i pakëndshmërisë, e si atëherë që t’i urdhëroj që ta lyejnë me diç të pakëndshme?! Thonë që është e njohur që i Dërguari (s.a.v.s.) për Hasanin e ka ther një dash edhe për Husejnin një dash dhe që nuk i ka lyer me gjak, e kjo nuk ka qenë as praktika e tij as praktika e as’habëve. Gjithashtu, janë duke pyetur si është e mundur që sunneti i të Dërguarit të jetë përljerja e kokës së të porsalindurit. Ku është argumenti për atë ose diç e ngjashme me atë? Kjo më së tepërmi i përshtatet zakoneve të xhahilijetit – injorancës.

* * *

Nëse thuhet që therja nga një dash për Hasanin dhe Husejnin nga i Dërguari është argument që praktika e tij ka qenë që për secilin fëmijë të ther nga një dash, AbdulMelik esh-Ishbil ka thënë që transmetimi është i besueshëm, që transmetohet nga Ibn Abbasi dhe Enesi dhe në të cilin thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) për Hasanin dhe Husejnin e ka ther nga një dash.⁵⁸⁵ Hasani ka lindur në vitin kur ka ndodhur Beteja e Uhudit, e Husejni në vitin që pason.

Tirmidhiu shënon nga Aliu (r.a.), që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) për Hasanin e ka therur një dele dhe ka thënë: “O Fatime, ruaja kokën dhe ndaj argjend sipas peshës

⁵⁸⁴ Shënon Buhariu (9/510) në formën talik nga *Esbagu*, nga Ibn Vehbi nga Xherriri b. Hazimi nga Ejjub es-Sehtijani nga Muhammed b. Sirini nga Sulejman b. Amiri ed-Dabbiu. Atë e ka bashkuar tabaviu në *Mushkilul-asar* (1/459) nga Ibn Vehbi në versionin vijues: “Me djaln është akika e tij. Derdhni për të gjakun dhe largoni nga ai të këqijat.” Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë. Atë e shënojnë Ahmedi (4/17, 18), Ebu Davudi (2839), Tirmidhiu (1515) dhe Ahmedi (4/17, 18), Ebu Davudi (2839), Tirmidhiu (1515) dhe Abdurrezaku (7958) nga Hafsa, vajza e Sirinit, nga Rebabi nga Selman b. Amir ed-Dabbiu, që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Me fëmijën është akika e tij, prandaj, derdhni gjakun për te dhe largoni të këqijat prej tij.” Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasenun-sahih.

⁵⁸⁵ Transmetimi i cili transmetohet nga Ibn Abbasi shënon Ebu Davudi (2841) në *Kurbanët*, kapitulli: Akika. Zinxhiri i transmetuesve është i besueshëm. Ibn Dakik el-Idi atë e konsideron të tillë. Atë e shënon edhe Nesaiu (7/165, 166) në versionin vijues: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) për Hasanin i ka therur dy desh edhe për Husejnin dy desh.” Zinxhiri i tij është i fortë. Transmetimi i cili transmetohet nga Enesi e shënon Ibn Hibbani në *Sahihun* e vet (1061) dhe thotë që është i besueshëm, edhe Bejhekiu (9/299) në versionin që pason: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) për Hasanin dhe Husejnin i ka therur nga dy desh.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

së flokëve të tij?” Fatimja ka thënë: “E kemi matur, pesha e flokëve të tij është krahasuar me vlerën e një dërhemit ose një pjese të dërhemit.”⁵⁸⁶

Ky transmetim edhe përkundër asaj që zinxhiri i transmetuesve të tij nuk është i lidhur, megjithatë është transmetim të cilin e transmeton Enesi dhe Ibn Abbasi, e kjo është e mjaftueshme. Thonë se akika është ritual, andaj për secilën kokë theret nga një sakrificë si edhe te kurbanit dhe hedji në haxhin temettu.

Do të përgjigjemi që hadithet, në të cilat ceket therja e dy deleve për fëmijën mashkull dhe një deleje për fëmijën femër, është më mirë të vlerësohen dhe atë për këto arsye:

- Arsyeja e parë është që janë të shumënumërt. Ato i transmeton Aishja, Abdullah b. Amri, Ummu Kurz el-Kabi dhe Esma.

Shënon Ebu Davudi nga Ummu Kurzi, që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që ka thënë: ‘Për djalë therni dy dele të njëjta, e për vajzë një.’”⁵⁸⁷

Ebu Davudi ka thënë: E kam dëgjuar Ahmedin që ka thënë: ‘mukafietani’, d.m.th. ‘mustevijetani’ domethënë dy dele përafërsisht të njëjta.’ Muhadithët e preferojnë fet’hen. Zamahsheri thotë: “Nuk ka dallim në mes dy transmetimeve, sepse me secilin me të cilin je i barabartë dhe i njëjtë edhe ai me ty është i barabartë dhe i njëjtë.”

Nga Aishja transmetohet transmetimi edhe me damme, që ka thënë, se i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((أَقْرُوا الطَّيْرَ عَلَى مَكَاتِهَا))

“Lini zogjtë në foletë e tyre.”⁵⁸⁸

⁵⁸⁶ Shënon Tirmidhiu (1519) në *Kurbanët*, kapitulli: Çka transmetohet mbi akikën me një dele, nga Muhammed b. Is’haku nga Abdullah b. Ebi Bekri nga Muhammed b. Aliu b. Husejni nga Ali b. Ebi Talibi. Muhammed b. Aliu nuk e ka përjetuar Aliun b. Ebu Talibi. Sipas kësaj, zinxhiri i hadithit është i ndërprerë.

⁵⁸⁷ Shënojnë Ebu Davudi (2385, 2386), Ahmedin (6/381, 422), Humejdi në (345, 1451), Ebu Davudi et-Tajalisi (1634), Ibn Maxhe (3162), Darimi (2/81), Nesaiu (7/164, 165), Abdurrezaku (7954) dhe Tirmidhiu (1516). Ibn Hibbani (1058) dhe Tirmidhiu thonë që është i besueshëm.

⁵⁸⁸ Këtu është përdorur metafora. Njerëzit në xhahilijet, kur dëshironin të bënin diç, vinin deri te zogu mbi tokë apo te zogu në fole dhe e frikonin atë. Dhe nëse ajo fluturonte djathtas, kjo ishte shenjë që ta bëjë atë gjë, por nëse fluturonte majtas, kjo ishte shenjë që atë të mos e bënte. Dhe kjo u është ndaluar. Sipas kësaj, kjo fjalë e urtë e përmendur do të nënkuptojë: “Lini zogjtë në vendet e tyre të cilat Allahu ua ka caktuar, sepse ato nuk mund t’ua sjellin as dëmin e as dobinë.”

Nga ajo gjithashtu transmetohet që ka thënë:

((عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِتَيْنِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً، لَا يَضُرُّكُمْ أَذْكَرَانَا كُنَّ أَمْ إِنِثَاءً))

“E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që ka thënë: *‘Për djalë therni dy dele për afërsisht të njëjta, e për vajzë një. Pa marr parasysh se a janë ato meshkuj apo femra.’*” Nga ajo transmetohet edhe transmetimi vijues, të cilin ia përkrahajnë të Dërguarit (s.a.v.s.): *“Për djalë therni dy dele të ngjashme, e për vajzë një dele.”* Tirmidhiu thotë që ky hadith është sahih.

Tani më e kemi cekur hadithin mbi atë të cilin e transmeton Amr b. Shu’ajbi nga babai dhe gjyshi i tij mbi këtë çështje nga Aishja që i Dërguari (s.a.v.s.) ka urdhëruar që për djalë të therrin dy dele për afërsisht të njëjta, e për vajzë një.⁵⁸⁹ Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasenun-sahih.

Ismail el-Ajjashi transmeton nga Thabit b. Axhelani nga Muxhahidi, nga Esma, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Për djalë në akikë therrin dy dele për afërsisht të njëjta, e për vajzë një.”⁵⁹⁰ Muhenna ka thënë: I thash Ahmedit: ‘Cila Esma?’ Ai tha: ‘Duhet të jetë Esma, vajza e Ebu Bekrit.’

Në veprën e Hilalit, Muhenna ka thënë: “I thash Ahmedit: ‘Na tregonte Halid b. Hidash dhe tha: ‘Na tregonte Abdullah b. Vehb dhe tha: ‘Na tregonte Amr b. Harith, që Ejub b. Musa ka treguar që Jezid b. Abdulmuzeni ka treguar nga babai i tij që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ‘Therini akikën për djalë por mos ia lyeni kokën me gjak.’”⁵⁹¹

Ka thënë: “Kur deveja pjell edhe kur delja pjell, gazmend.” Ahmedi ka thënë: “Unë nuk e di, e as nuk e njoh Abd b. Jezid El-Muzenin, e as nuk di për këtë hadith.” Unë i thash: “E refuzon atë?!” Ai tha: “Nuk e njoh atë, e rrëfimi mbi Hasanin dhe Husejnin është një hadith.”

⁵⁸⁹ Shënon Tirmidhiu (1513), Ibn Maxhe (3163) dhe Ibn Hibbani (1058). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Tani është i cekur.

⁵⁹⁰ Shënon Ahmedi (6/456) nga Esma, vajza e Jezidit, e jo nga Esma vajza e Ebu Bekrit, siç e cekë këtë autori. Zinxhiri i transmetuesve është i fortë, sepse transmetime të cilat i transmeton Ismail b. Ajasli nga bashkëvendësit e vet janë të drejta. E ky është njëri prej tyre. Shënon Hejthemi në *El-Mexhmeun* (4/57) duke cekur që atë e transmeton edhe Taberaniu në El-Kebir dhe thotë që transmetuesit e tij janë ata me transmetimet e të cilëve argumentohet.

⁵⁹¹ Shënon Ibn Maxhe (3166) nga Ibn Vehbi nga Amr b. El-Harithi nga Ejub b. Musai nga Jezid b. Abdulmuzemi që i Dërguari (s.a.v.s.) Në *Tezbih* thuhet që Jezid b. Abdulmuzemi el-Hixhazi transmeton nga babai i tij, nga i Dërguari (s.a.v.s.), çka edhe është e drejtë. Buhariu ka thënë: “Jezid b. Abdi nga i Dërguari (s.a.v.s.) është transmetim mursal.” Atë e shënon edhe Ibn Hibbani në Es-Sikatet. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm.

- Arsyēja e dytë është kjo, sepse ajo ka qenë praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.), e hadithet që flasin mbi therjen e dy deleve, ligjërimi i tij është i përgjithshëm dhe gjeneral. Ndërkaq, praktika e tij e mbështet specifikimin.
- Arsyēja e tretë është ajo, sepse ata involvojnë shumë detaje, prandaj është më i domosdoshëm konsiderimi i tyre.
- Arsyēja e katërt është ajo, sepse vepra tregon mbi lejueshmërinë (xhevaz) e të folurit mbi dëshirueshmërinë (istihbab). Është i mundur respektimi i të dy mundësive, prandaj nuk ka arsye që njëra prej tyre të mos përfillet.
- Arsyēja e pestë, që rrëfimi mbi therjen e akikës për Hasanin dhe Husejnin ka ndodhur gjatë vitit të betejës së Uhudit dhe në vitin pas saj. Ummu Kurza ka dëgjuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) atë transmetim në ditën e Hudejbijes, gjashtë vite pas therjes së akikës për Hasanin dhe Husejnin. Këtë e pohon Nesaiu në *Es-Sunenul-kebirin* e vet.
- Arsyēja e gjashtë është ajo, që është e mundur, që me rrëfimin mbi therjen e akikës për Hasanin dhe Husejnin është dëshiruar të sqarohet gjinia e sakrificës, d.m.th. që ato kanë qenë desh, e jo që është therur një dele për një fëmijë, siç ka thënë Aishja (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) për gratë e veta e ka therur një lopë, e ishin nëntë. Sipas kësaj, me këtë është dëshiruar të sqarohet gjinia e akikës e jo sasia.
- Arsyēja e shtatë është ajo pse i lartësuari e ka preferuar mashkullin mbi femrën dhe ka thënë:

{وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَى} [آل عمران: 36]

“...E mashkulli nuk është si femra...” [Ali Imran: 36]

Ky preferim e kërkon preferimin e dispozitës që ka të bëjnë me fëmijën mashkull dhe femër. Kështu, Sheriati të dëshmimi ka thënë, që dëshmimi i mashkullit vlen si dëshmimi i dy femrave, si në trashëgimi dhe në gjakmarrje, e gjithashtu edhe akika i takon atij lloji të dispozitave.⁵⁹²

- Arsyēja e tetë është ajo, sepse akika i ngjan lirim të posalindurit, sepse ai është pengu i tij dhe ajo e liron atë dhe e shpëton nga zgjedhja e robërimit. Prandaj, është më e nevojshme që për fëmijën mashkull të theren dy dele, e për femër një, sepse për dy femra lirohet një mashkull. Në *Xhamiun* e

⁵⁹² Këtu nuk mund të pajtohemi me autorin, sepse dispozitat e përmendura nuk janë ardhur për shkak të diskriminimit të gjinisë femërore. Ato janë sjellë nga shumë arsye: për vetë llojlojshmërinë e natyrës së mashkullit dhe të femrës, për shkak të drejtësisë, nevojës së vërtetë dhe të tjera. (sh.p.b.)

Tirmidhiut dhe në përmbledhjet e tjera të hadithit shënohet nga Ebu Ummame që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((أَيُّمَا امْرَأَةٍ مُّسْلِمَةٍ أَعْتَقَتْ امْرَأَةً مُّسْلِمَةً، كَانَ فِكَاهُهَا مِنَ النَّارِ، يُجْزَى كُلُّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنْهُ، وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ مُّسْلِمَةٍ أَعْتَقَتْ امْرَأَتَيْنِ مُّسْلِمَتَيْنِ كَانَتَا فِكَاهَهُمَا مِنَ النَّارِ، يُجْزَى كُلُّ عَضْوٍ مِنْهُمَا عَضْوًا مِنْهُ، وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ مُّسْلِمَةٍ أَعْتَقَتْ امْرَأَةً مُّسْلِمَةً كَانَتْ فِكَاهُهَا مِنَ النَّارِ، يُجْزَى كُلُّ عَضْوٍ مِنْهَا عَضْوًا مِنْهَا))

*“Cilido nga muslimanët që e liron muslimanin, kjo për të do të jetë lirimi nga zjarri dhe çdo gjymtyrë e të liruarit ka për ta liruuar gjymtyrën e tij nga zjarri. Cilido musliman që i liron dy muslimane, kjo për të ka për të qenë të liruarit nga zjarri, çdo dy gjymtyrë të tyre kanë për ta liruuar një gjymtyrë të tij nga zjarri. Çdo muslimane që e liron muslimanin, ajo ka për të qenë për të çlirim nga zjarri. Çdo gjymtyrë e saj ka për ta liruuar gjymtyrën e saj nga zjarri.”*⁵⁹³
Hadithi është sahih.

* * *

Ebu Davudi në veprën e vet *El-Merasil* shënon nga Xhafer b. Muhammedi nga babai i tij, qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë, pasi që Fatimja e ka therur akikën për Hasanin dhe për Husejnin (r.a.) që mamisë t'ia qonte një but, që ata ta hanë atë mish dhe që t'i qerasin edhe të tjerët, por që të mos i thyejnë eshtrat e saj.⁵⁹⁴

* * *

Transmeton Ibn Ejmeni nga Enesi (r.a.) që i Dërguari (s.a.v.s.) për vete ka therur akikë, pasi që është bërë i Dërguar. Për këtë hadith Ebu Davudi në veprën e vet *El-Mesail* ka thënë: “E kam dëgjuar Ahmedin i cili më ka treguar hadithin nga Hejthem b. Xhemili, nga Abdullah b. El-Musenne,⁵⁹⁵ nga Sumame, nga Enesi që i Dërguari (s.a.v.s.) ka therë akikë për vete, e Ahmedin ka thënë: “Abdullah b.

⁵⁹³ Shënon Tirmidhiu (1547) në *Betimet dhe zotimet*, kapitulli: Çka transmetohet mbi vlerat e çlirimit nga robërimi. Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Hadithi ka versionin tjetër të cilin e shënon Taberaniu nga Abdurrahman b. Avfi.

⁵⁹⁴ Shënon Bejhekiu (9/302). Ndërkaq, zinxhiri i tij është i ndërprerë.

⁵⁹⁵ Sepse shumë gabon, e zinxhiri i hadithit është i dobët.

Muharrer, nga Katade, nga Enesi që i Dërguari (s.a.v.s.) për vete ka therë akikë?!” Muhenne transmeton që Ahmedi ka thënë: “Ky hadith është i përjashtuar”, duke konsideruar që Abdullah b. Muharrer është transmetues i dobët.⁵⁹⁶

* * *

Ebu Davudi shënon nga Ebu Rafiu që ka thënë: E kam parë të Dërguarin e Allahut që e ka shqiptuar ezanin në vesh të Hasan b. Aliut, kur e ka lindur nëna e tij Fatimja (r.a.).⁵⁹⁷

* * *

⁵⁹⁶ E cekë Hafidhi në *Fet’h* (9/514) dhe thotë që atë e shënon Bezzari. Bezzari ka thënë: Atë e transmeton vetëm Abdullah b. Muharrezi i cili është transmetues i dobët.” Hafidhi në *Tahrib* e ka karakterizuar që është transmetues i përjashtuar.

⁵⁹⁷ Shënon Ebu Davudi (5105) në *Edebi*, kapitulli: Kur lind fëmija ezani i këndohet në vesh; Ahmedi (6/9, 391), Tirmidhiu (1514) në *Kurbanët*, kapitulli: Ezani këndohet në veshin e porsalindur. Abdurreazku (7986) dhe Bejhekiu (9/305). Në zinxhirin e tij është Asim b. Ubejdullahu, transmetues i dobët. Transmetuesit e tjerët janë të besueshëm. E ka edhe version tjetër të Ibn Abbasit të cilin e shënon Bejhekiu në *Sa’abil-iman*, i cili e fuqizon atë. E ka cekur autori, Allahu e mëshiroftë, në veprën *Tuhfetul-mevadud*, fq. 31.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË VËNIES SË EMRIT DHE GJATË CIRKUMCISIONIT TË TË POSALINDURIT

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى تسمية المولود وختانه

Tani është cekur hadithi nga Katade, nga Hasani, nga Semure mbi akikën që ajo theret ditën e shtatë pas lindjes dhe që atëherë i vihet emri. Mejmuni thotë: “Kemi folur mbi atë se kur duhet t’i vihet emri të porsalindurit dhe Ebu Abdullahu na tha: “Ditën e shtatë.” Ibn Abbasi për cirkumcisionin ka thënë: “Fëmijën nuk e bënin sunnet derisa nuk bëhej i kuptueshëm.” Mejmuni ka thënë që Ahmed i ka deklaruar që Hasani nuk kishte dëshirë që fëmija të bëhej sunnet ditën e shtatë. Hanbeli thotë: “Ebu Abdullahu ka thënë: “Ndërkaq, nëse bëhet sunnet ditën e shtatë, nuk pengon. E Hasani atë e urrente vetëm për atë që të mos identifikoheshin me jehudët, sepse në atë nuk ka asgjë të keqe.” Mekhuli thotë: “Ibrahimi e ka bërë sunnet djalin e vet Is’hakun ditën e shtatë, e Ismailin kur i ka pasur trembëdhjetë vjet.” Atë e transmeton edhe Hilali. Shejhul-Islam Ibn Tejmijje thotë: Të bërit Is’hakun cirkumcision ka ndodhur në fëmijërinë e tij, e gjithashtu ka ndodhur edhe me cirkumcisionin e Ismailit.” Tani i kemi cekur dilemat rreth kohës kur është bërë sunnet i Dërguari (s.a.v.s.).⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ Sunnetimi është një veti e natyrshme, siç shënohet kjo në dy *Sahihët* nga Ebu Hurejre që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: Janë pesë veti të natyrshme: sunetimi, rruarja e qimeve nga vendet e turpshme, prerja e mustaqeve, prerja e thonjve dhe rruarja e nënsqetullave.” Largimi i gjërave të përmendura konsiderohet vaxhib; Sha’bi, Rebiu, Evzaiu, Jahja b. Seid el-Ensari, Maliku, Shafiu dhe Ahmed i. Nga Ebu Hanifja transmetohet që kjo është vaxhib, e jo farz. Sipas mendimit të tij kjo është sunnet, e kush nuk e bënë atë do të jetë mëkatarë. Mbi këtë ceken argumente të shumta të cilat autori i ka cekur në veprën e vet *Tehijetul-mevdud* (fq. 160, 184).

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË VËNIES SË EMRIT DHE PSEUDONIMIT

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَسْمَاءِ وَالْكُنَى

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكِ الْأَمْلَاكِ، لَا مَلِكِ إِلَّا اللَّهُ))

*“Emrin më të shëmtuar tek Allahu e ka ai njeri i cili vetën e quan “melikul muluk” (sundues suprem), sepse nuk ka sundues përveç Allahut.”*⁵⁹⁹

Gjithashtu, është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ، وَأَصْدَقُهَا حَارِثُ وَهَمَّامٌ، وَأَقْبَحُهَا حَرْبُ وَمُرَّةٌ))

*“Emrat më të dashur tek Allahu janë: Abdullah dhe Abdurrahman, më të singertë Harith dhe Hemmam, e më të shëmtuar Harbun dhe Murrettun.”*⁶⁰⁰

Gjithashtu, nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar që ka thënë:

((لَا تُسَمِّينَ غُلَامَكَ يَسَاراً وَلَا رَبَاحاً وَلَا نَجِيحاً وَلَا أَفْلَحَ، فَإِنَّكَ تَقُولُ: أُنَمَّتْ هُوَ؟ فَلَا يَكُونُ، فَيَقَالُ: لَا))

*“Mos i emërtoni fëmijët tuaj me emrin Jesar, e as Rebah, as Nexhih, e as Eflah; sepse ke për të thënë: a është ai aty, e nuk ka për të qenë, e pastaj ke për të thënë që nuk është.”*⁶⁰¹

⁵⁹⁹ Shënojnë Buhariu (10/486) në *Edebi*, kapitulli: Emri më i rrejtur tek Allahu: Muslimi (2143) në *Edebi*, kapitulli: Është e ndaluar të quhet njeriu mbreti i mbretërve; Tirmidhiu (2839) dhe Ebu Davudi (4961) nga Ebu Hurejre (r.a.).

⁶⁰⁰ Shënon Muslimi (2132) në *Edebi*, kapitulli: Është e ndaluar që ndokush ta japë vetes kunjën – pseudonimin Ebu Kasim; dhe Tirmidhiu (2835, 2836) nga Ibn Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Emrat më të dashur tek Allahu janë Abdullah, Abdurrahman.” Versionin të cilin e cekë autori e shënojnë Ebu Davudi (4950), Nesaiu (6/218, 219), Buhariu në *Edebul-mufred* (2/277) nga Ebu Vehb el-Xhushemiu. Në zinxhirin e transmetuesve është Akil b. Shebib, transmetues i dobët, derisa transmetuesit e tij të tjerë janë të besueshëm.

⁶⁰¹ Shënojnë Muslimi (2137) në *Edebi*, kapitulli: Qortueshmëria e dhënies së emrave të këqinj, Tirmidhiu (2838) dhe Ebu Davudi (4958) nga Semure b. Xhundubi. Hattabi, Allahu e mëshiroftë ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) e ka sqaruar kuptimin e asaj dhe shkaku për çka është kjo e ndaluar, sepse ata duke i vënë emrat e tillë dhe kuptimin të cilin ata në vete e mbajnë kanë pasur për qëllim bekimin apo pesimizmin dhe kryelartësinë përmes tyre. Prandaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ua ka tërhequr vërejtjen që të mos e bëjnë atë, që të mos u ndodhte e kundërta e asaj që kanë pasur për qëllim. Për

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndryshuar emrin e Asies (mëkatare) dhe ka thënë: “Ti je Xhemile (bukuroshe).”⁶⁰²

Emri i Xhujes ka qenë Berre, e i Dërguari (s.a.v.s.) e ndryshoi atë me Xhujes.⁶⁰³ Zejnebi, vajza e ummu Selemes, ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka ndaluar që të emërtohet me atë emër dhe ka thënë: *‘Mos e konsideroni veten tuaj të pa të metë, sepse Allahu më së miri e di se cili prej jush është bamiër.’*”⁶⁰⁴ Gjithashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndërruar emrin Ethreme me emrin Zura,⁶⁰⁵ sikur edhe emrin Ebul-Hakem me Ebu Shurejh.⁶⁰⁶ E ka ndërruar edhe emrin Hazn (i fortë, i paarritshëm), të cilin e bartte gjyshi i Seid b. Musejjebit dhe e ka quajtur Sehl (i arritshëm, i butë), por ai atë nuk e pranoi duke thënë: “Të butin, d.m.th. Sehl in çdo kush e shkel dhe e nënçmon.”⁶⁰⁷

Ebu Davudi ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) i ka ndërruar emrat El-As, Aziz, Atlete, Shejtan, El-Hakem, Gurab, Hubab dhe Shihab dhe i ka zëvendësuar me emrin Hisham. Harbin e ka quajtur Silm, Mudtaxhin me Munbeis, Afretin e ka quajtur me Hadire, Shiabud-Dalalen e ka quajtur Shiabul-Huda, Benu Zinen e ka quajtur Benu Er-Rishde, e Benu Mugvijeten - Benu Rishdete.”⁶⁰⁸

shembull: Kur pyesin: A është aty Jesari apo Rebahi, e nëse thuhet që nuk janë; konsiderojnë që ajo është shenjë e mirë dhe bëhen pesimist ndaj lehtësimit dhe suksesit, andaj, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndaluar atë, që në këtë mënyrë të mos fillonin të mendonin keq mbi Allahun dhe në këtë mënyrë ta humbnin shpresën në mëshirën dhe mirësinë e Tij.

⁶⁰² Shënon Muslimi (2139) dhe Ebu Davudi (4952) nga Ibn Umeri.

⁶⁰³ Shënon Muslimi (2140) nga Ibn Abbasi.

⁶⁰⁴ Shënon Muslimi (2142, 19) nga Zejnebja, vajza e Ebu Selemes.

⁶⁰⁵ Shënon Ebu Davudi (4954) nga Usama b. Abdi. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë.

⁶⁰⁶ Shënon Ebu Davudi (4955), Nesaiu (8/226, 227) dhe Buhariu në *El-Edebul-mufred*, nga Mikdam b. Shurejhi, nga babai i tij dhe gjyshi Haniu, në të cilin qëndron që ai, pasi që ka ardhur te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me bashkëkombësit e vet i ka dëgjuar duke iu drejtuar me pseudonimin Ebu Hakem, e i Dërguari i Allahut e thirri dhe i tha: “Me të vërtetë Allahu është Hakem, domethënë Gjykatës dhe Atij i takon gjykimi, a për atë e ke marr atë pseudonim?” Ai tha: “Populli im, kur kanë divergjencë në diç vijnë tek unë dhe unë i gjykoj ashtu që të dyja palët bëhen të kënaqura me vendimin tim.” I Dërguari i Allahut tha: “Sa e mrekulluar është kjo! Sa fëmijë i ke?” Unë thash: “E kam Shurejhen, Muslimin dhe Abdullahun.” Ai e pyeti: “Cili është më i vjetri?” Unë thash: “Shurejhi.” Atëherë ti je Ebu Shurejh.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶⁰⁷ Shënon Buhariu (10/473, 474) në *Edebu*, kapitulli: Emri Hazm dhe Ebu Davudi (4956).

⁶⁰⁸ Shënon Ebu Davudi në *Sunnenin* e vet (4956) në të cilin thotë që nuk i ka përfillur zinxhirët e tyre të transmetuesve që të ishte më konciz.

KAPITULLI MBI TË KUPTUARIT E KËSAJ TEME

فى فقه هذا الباب

Meqë emrat janë kornizat e domethënies së tyre dhe indikatorët e tyre, urtësia ka dashur që ata të jenë në lidhshmëri dhe në përputhshmëri, e që kuptimi i tyre të mos jetë tërësisht i huaj dhe që të mos jenë në lidhshmëri të ngushtë sepse atë njeriu i mençur nuk mund ta pranojë. Por realiteti, megjithatë nuk është i tillë.

Madje mund të themi që emrat bëjnë ndikim në nocionet e tyre dhe që nocionet kanë ndikim në emrat mbi pyetjen e bukurisë dhe të qenit e shëmtuar, disponimit dhe të padisponimit, butësinë dhe ashpërsinë. Pikërisht ashtu siç ka thënë ndokush. “Kur e hedhin shikimin sytë e tu me atë pseudonim, nëse ke për të menduar, kuptimin e tij ke për ta gjetur në ta.”

I Dërguari (s.a.v.s.) i donte emrat e bukur.

Kur nevojitej të zgjidhej ndonjë përfaqësues, kërkonte që të jetë me emër të bukur dhe me fizionomi të bukur (fytyrë).⁶⁰⁹ Kuptimin e merrte nga emri, qoftë kjo nga ëndrra apo nga realiteti. Kështu në ëndërr kishte parë që ai dhe as’habët e tij kanë qenë në shtëpinë e Ukbe b. Rafiut. Kanë qenë të shërbyer me hurme të freskëta të Ibn Thabitit. Këtë e ka sqaruar që as’habët kanë respekt në këtë botë dhe përfundim të bukur në botën tjetër, e që feja të cilën Allahu ua ka zgjedhur është e dashur dhe e bukur.⁶¹⁰ Ardhjen e Suhejl b. Amrit tek ai, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka komentuar që në ditën e Hudejbijes kanë për të kaluar lehtë dhe mirë.⁶¹¹

⁶⁰⁹ Shënojnë Ebu Shejhi në veprën *Ahlakun-nebiji* nga Ebu Hurejre. Në zinxhirin e transmetuesve është Umer b. Rashidi, transmetues i dobët. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm. Atë e shënon Bezzari (242) nga Burejdi në versionin e ngjashëm. Transmetuesit e tij janë të besueshëm dhe në saje të tij hadithi i përmendur fuqizohet. Shënavi atë e shënon në *El-Mukasidu-hasene* (82) nga Ebu Hurejre dhe Burejdi dhe thotë që njëra-tjetrën e fuqizojnë dhe e forcojnë.

⁶¹⁰ Shënon Muslimi (2270) në *Ëndrrat*, kapitulli: Ëndrrat e të Dërguarit (s.a.v.s.), Ebu Davudi (5025) në *Edebu*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi ëndrrat dhe *Ahmedi* (3/286).

⁶¹¹ Shënon Buhariu (5/251) nga Ikrimë që, kur ka ardhur Suhejl b. Amri, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Lehtësimi është çështja e juaj.” Ibn Haxheri ka thënë që ky transmetim është mursel dhe nuk kam hasur që ndokush e ka bashkangjitur atë dhe që në të e ka përmendur Ibn Abbasin. Ndërkaq, transmetimi e ka versionin tjetër, i cili është i bashkangjitur, e atë e shënon Ibn Ebi Shejbe nga Seleme b. Ekvai që ka thënë: Kurejshët e kanë dërguar Shujel b. Amrin dhe Huvejtin b. Abduluzain

Me një rast i ka thënë disave që ta milnin delen, pas së cilës gjë njëri prej tyre u ngrit për ta mjelë. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e pyeti:

((ما اسْمُكَ؟)) قال: مُرَّةٌ، فقال: ((اجْلِسْ))، فَقَامَ آخَرُ فقال: ((ما اسْمُكَ؟)) قال: أَظَنَّهُ حَرْبٌ، فقال: ((اجْلِسْ))، فَقَامَ آخَرُ فقال: ((ما اسْمُكَ؟)) قال: يَعْيشُ، فَقَالَ: ((احْبُهَا)).

“Si e ke emrin?” Ai tha: “Murre.” “Ulu!”, i tha ai. Mandej u ngrit i dyti, e ai e pyeti: “Si e ke emrin?” Mendoj se tha Harb. “Ulu!”, i tha edhe atij. Mandej u ngrit i treti, e edhe atë e pyeti se si quhej. Ai tha që quhej Je’ish, atij i tha që ta mjelë atë.⁶¹²

I Dërguari (s.a.v.s.) i urrente vendet me emra të këqij dhe nuk kishte dëshirë që të kalonte nëpër ta. Kështu, njëherë, gjatë udhëtimeve luftarake kaloi në mes dy kodrave dhe pyeti për emrat e tyre. I thanë që quhen Fadihun (i cili turpëron) dhe Muhzin (i cili nënçmon). Është kthyer duke mos kaluar përmes tyre.

Sipas kësaj, meqë në mes emrit dhe kuptimit ekziston lidhshmëria, harmonia dhe afërsia, siç është forma e gjërave dhe qenësia e tyre, e shpirtit dhe turpit, arsyeja këtë lidhje dhe lidhshmërinë në mes tyre e vëren. Kështu, Ijas b. Muaviu dhe të tjerët, kur e shihnin ndonjë person, thoshin që emri i tij duhet të jetë ky dhe ky dhe gati që me këtë vlerësim nuk gabonin. Në kundërshtimin e kësaj, nëpërmjet emrit i përfundonin edhe domethëniet e tyre.

Kështu, Umer b. Hattabi (r.a.) e ka pyetur një njeri se si quhej. Ai ka thënë se quhej Xhemre, d.m.th. gacë. Pastaj, e ka pyetur se si quhej babai i tij? Ai ka thënë se quhej Nar, d.m.th. zjarr. Pastaj e ka pyetur se ku e kishte shtëpinë? Ai ka thënë që gjendet te Zati Lezza d.m.th. te zjarri i flakëruar. Pas kësaj Umeri i tha: “Shko, të është djegur shtëpia?” Kur ka ardhur në shtëpi e ka gjetur atë çfarë i ka thënë Umeri.⁶¹³ Domethënë: “Umeri në saje të shprehjes ka depërtuar në kuptimet dhe intencat e tyre, sikur që i Dërguari (s.a.v.s.) në bazë të emrit Suhejl ka thënë që çështja në Hudejbije ka për të qenë e lehtësuar, çka edhe realisht ka ndodhur. I Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar ummetin e vet që vetes t’ua vënin emrat e mirë, duke i lajmëruar se në Ditën e Gjykimit sipas tyre kanë për të qenë të thirrur. Në atë është indicioni që të zbukurohen veprat përshtatshmërisht me zbukurimin e emrit,

te i Dërguari (s.a.v.s.) të bëjë marrëveshje për armëpushim me të. Kur i Dërguari (s.a.v.s.) e ka parë. Suhejlin ka thënë: “Tani më është lehtësuar çështja juaj.” Taberaniu gjithashtu e transmeton, transmetimin e ngjashëm nga Abdullah b. Saibi.

⁶¹² Shënon (Maliku në 2/973) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: “Emrat e qortuar nga Jahja b. Seidi, e ai është mursel apo mudal. Atë e ka bashkangjitur Ibn Abdulberrin përmes Ibn Vehbit, nga Ibn Lehit, nga Harith b. Jezidi, nga Abdurrahman b. Xhubejri. Transmetuesit janë të besueshëm.

⁶¹³ Shënon Maliku në (2/973) nga Jahja b. Seidi, nga Amri. E ka bashkëngjitur Ebul-Kasim b. Bishrani në *Fevaid* përmes Musa b. Ukbës, nga Nafiu nga Ibn Umeri.

që thirrja përpara tërë botës të ishte me emër të bukur dhe veçorinë gjegjëse, Allahu më së miri e di.

Shiko se si nga veçoria (atributi) e të Dërguarit (s.a.v.s.), me kuptimin e asaj veçorie, janë nxjerrë dy emrat e tij të harmonizuara.

Këta janë emrat Ahmed dhe Muhammed. Për shkak të shumë attributeve lavdëruese është quajtur Muhammed, e për shkak të lartësisë dhe dallueshmërisë mbi veçoritë e tjera është quajtur Ahmed. Sipas kësaj, emri është i lidhur me nocionin e vet sikur që është i lidhur shpirti me trupin. E njëjta gjë është edhe me pseudonimin e Ebul Hakem b. Hishamit. I Dërguari (s.a.v.s.) në vend të atij pseudonimi ia ka dhënë një pseudonim tjetër Ebu Xhehël, sepse ai e mbante veçorinë dhe karakterin e tij, prandaj ka qenë më e domosdoshme që ai të quhet me të. Kjo mund të thuhet edhe me pseudonimin e Ebu Lehebit, me të cilin Allahu e ka quajtur Abdul-Uzza', sepse vendqëndrimi i tij definitiv është zjarri i flakëruar i Xhehennemit. Prandaj, ky pseudonim i përshtatej dhe i përgjigjej më së tepërmi dhe ai për të kishte më së tepërmi të drejta, sepse më së tepërmi i përshtatej.

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) erdhi në Medine, ajo quhej Jethrib dhe nuk ishte e njohur me emër tjetër. Ai ia ndërroi emrin dhe e quajti atë Tajjibe (e këndshme dhe e pëlqyeshme).⁶¹⁴ Pasi që nga ajo është mënjeluar kuptimi i cili fshihet në emrin Jethrib, d.m.th. (qortim) është zëvendësuar me emrin Tajjibe (mirësia) nga tajjib, e këndshme dhe e pëlqyeshme. Për këtë e ka merituar, që ta mbaj këtë emër dhe në këtë mënyrë e ka marr edhe mirësinë e dyfishtë. Domethënë, që mirësia e saj ka ndihmuar që ta meritojë këtë emër edhe në këtë mënyrë e ka marrë të mirën e dyfishtë.

Meqë emri i bukur i gëzon pasojat e veta dhe e thirr afërsinë dhe miqësinë, i Dërguari (s.a.v.s.) disa fiseve arabe, që u bënë thirrje në Islam, u ka thënë: *“O bijtë e Abdullahut, Allahu emrat e juaj dhe të baballarëve tuaj i ka bërë të bukur.”* Shiko se si i ka thirrur, që t'i nënshtrohen Allahut përmes emrit të bukur të babait të tyre, si edhe përmes kuptimit të tyre që i përshtaten kësaj thirrjeje.

⁶¹⁴ Shënon Buhariu (4/76) në *Haxhi*, kapitulli: Medina Tabem; dhe Muslimi (1392) në *Haxhi*, kapitulli: “Uhudi na do por edhe ne e duam atë, nga Ebu Humejde, që i Dërguari (s.a.v.s.) pasi që është kthyer nga Tebuku dhe ka ardhur përafërsisht deri në Medine ka thënë: “Me të vërtetë, te Allahu e ka quajtur Medinen Tabe.” Shënon Ebu Davudi et-Tajalisi në (2/204) nga Shu'be, nga Simahu, nga Xhabir b. Semure në versionin: “Medinën e kanë quajtur Jethrib, e i Dërguari (s.a.v.s.) atë e quajti Tabe.” Shënon Buhariu dhe Muslimi nga Ebu Hurejre që ka thënë: “E kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut që ka thënë: Më është urdhëruar qyteti i cili i përfshinë fshatrat të cilët quhen Jethrib. Kjo është Medina e cila i pastron njerëzit sikur resheku hekurin.”

Shqyrtoni gjashtë emrat e atyre të cilët kanë dalë në dyluftim në Bedër, se si atë ditë fati ka caktuar që emrat e tyre të përputhen me gjendjen e tyre. Emrat e atyre mosbesimtarëve janë : Shejbe, Utbe, Velid, tre emra që aludojnë në dobësi. Velidi e karakterizon dobësinë fillestare (porsalindurin), Shejbe dobësinë përfundimtare (pleqërinë). I Lartësuar mbi atë thotë:

{اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً} [الروم: 54]

“Allahu është Ai që ju krijoi në një gjendje të dobët, pastaj pas asaj dobësie ju dha fuqi, e pas fuqisë, dobësi e pleqëri. Ai krijon çka të dojë, Ai është më i dijshmi, më i fuqishmi.” [Er-Rum: 54]

E Utbe është fjalë e prejardhur nga “el-ateb”, d.m.th. Të qaluarit dhe qalamani. Emrat e tyre aludonin mbi çalimin që ka për t’i goditur dhe mbi dobësinë që ka për t’i përfshirë. Rivalët e tyre nga muslimanët i bartnin këta emra: Ali, Ubejde dhe Harith (r.a.), tre emra që janë në harmoni me veçoritë e tyre.⁶¹⁵

Ato veçori janë: “el-uluv”, “el-ubudije” (lartësim dhe adhurim) dhe “es-sa’j” (përpjekje). Në atë mënyrë, ata janë ngritur mbi ata me adhurim dhe kërkimin e begative të asaj bote.

Meqë emri e kërkon kuptimin e vet dhe e kryen ndikimin mbi të, për atë emrat më të dashur tek Allahu janë ata emra që i kërkojnë veçoritë më të bukura, përkritazi me Të, siç janë Abdullah dhe Abdurrahman. Të shtuarit e adhurimit emrit të Allahut dhe emrit Rrahman, për Allahun është më e dashur se të shtuarit e asaj veçorie ndonjë emri tjetër të Tij, sikurse Kahir dhe Kadir. Sipas kësaj, për Allahun, emri më i dashur është Abdurrahman se Abdulkadir. Emri Abdullah për Allahun është më i dashur se emri Abdurrabbih. Kjo është për atë pse lidhja në mes njeriut dhe Allahut është vetëm adhurimi i vërtetë, derisa lidhja në mes Allahut dhe njeriut është mëshirë e pastër. Me mëshirën e Allahut është krijuar njeriu si qenie më e përsosur. Qëllimi për shkak të cilit është i krijuar është, që ta adhurojë vetëm Allahun, nga dashuria, frika, shpresa, që ta Lartësojë dhe Lavdërojë Atë. Kështu njeriu do të bëhet rob i Allahut në bazë të asaj që involvon nga kuptimi i adhurimit të emrit të Allahut, sepse nuk guxon të adhurohet askush tjetër përveç Tij. Meqë mëshira e Tij e ka tejkaluar hidhërimin e Tij, prandaj për Allahun, mëshira është më e dashur se hidhërimi i Tij. Për atë, emri Abdurrahman për Allahun është më i dashur se emri Abdulkadir.

⁶¹⁵ Ky arsyetim është diskutabil, sepse i treti prej muslimanëve ka qenë Hamza xhaxhai i të Dërguarit (s.a.v.s.). E Ubejda dhe arithi janë një person, domethënë Ubejd b. Harithi.

* * *

Meqë çdo njeri lëviz sipas vullnetit të vet, e qëllimi është baza e vullnetit, sepse nga vullneti i tij varet të lëvizurit e tij dhe të fituarit me punë, për atë shkak, emër më i vërtetë është Hammam (i vendosur, energjik) dhe Harith (i vendosur). Nocionet e tyre nuk ndahen nga kuptimi i tyre i vërtetë.

Meqë pushteti i vërtetë i takon vetëm Allahut dhe meqë askush përveç Tij nuk posedon pushtet të vërtetë, prandaj emrat më të neveritshëm dhe më të përbuzur tek Allahu janë “*shahin-shah*” d.m.th. sundues dhe sulltan, për atë pse ai titull nuk i takon askujt tjetër përveç Allahut. Prandaj të quajturit dikë me atë emër është gënjeshtër dhe mashtrimi më i madh, e Allahut nuk e do gënjeshtren.

Këtij titulli shkencëtarët ia kanë shtuar titullin kadiu suprem (kadil-kudat), sepse Kadiu Suprem është Ai i Cili gjykon drejtë dhe Ai është Gjyqtari më i mirë, i Cili kur cakton diç, vetëm thotë: “Bëhu” dhe ajo bëhet.

Këtë titull, sipas të qenit e shëmtuar, përbuzjes dhe gënjeshtres, e pason titulli “*sejjidun-nasi*” d.m.th. i pari i njerëzve dhe i pari i të gjithëve (*sejjidul-kul-li*), sepse ky titull i takon vetëm të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ))

“Unë jam i pari (zotëria) nga fëmijët e Ademit në Ditën e Gjykimit dhe kjo nuk është shquarje (lavdërim).”⁶¹⁶

Prandaj, askush, absolutisht nuk e ka të lejuar të thotë për dikë tjetër që është i pari i njerëzve, ose i pari i të gjithëve. Gjithashtu, nuk është e lejuar të thuhet se ndokush është i pari nga fëmijët e Ademit.

⁶¹⁶ Shënon Buhariu (6/264, 265). Të dërguarit, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Nuk e kemi dërguar popullit të tij...” dhe Muslimi (194) në *Imani*, kapitulli: Pozita më e ulët në Xhennet. Në atë hadith ceket sintagma: “... unë jam në Ditën e Gjykimit i pari i njerëzve...”, nga Ebu Hurejre. Shënon Ahmedi, Tirmidhiu (3618) dhe Ibn Maxhe (4308) nga Ebu Seidi në versionin të cilin e shënon autori. Shënon Muslimi (2278) dhe Ebu Davudi (4673) në versionin vijues: “Unë jam i pari i fëmijëve të Ademit në Ditën e Gjykimit dhe i pari mbi të cilin do të hapet varri, dhe i pari që do të ndërmjetësojë dhe ndërmjetësimi i të cilit do të pranohet.” Sipas kësaj teme shënohet nga Abdullah b. Selami te Ibn Hibbani.

* * *

Meqë emrat Harb (luftë) dhe Murre (ithëtinë-trishtim) për shpirt janë më të neveritshëm dhe më të shëmtuar, andaj këta dy emra janë më të neveritshëm dhe më të shëmtuar. Analoge me ta kjo ka të bëjë edhe me emrat Handhale (kungulleshk e idhët) dhe Hazn (i rënd dhe i papërshtatshëm) dhe emrat me kuptim të ngjashëm, sepse ata me të vërtetë ndikojnë në ata që i bartin. Kështu, emri Hazn ka lënë gjurmë te Seid b. Musejjib dhe familjen e tij.

Meqë të dërguarit janë të parët e njerëzve, morali i tyre është morali më fisnik, e veprat e tyre janë veprat më të drejta, prandaj emrat e tyre janë emrat më të ndershëm. I Dërguari (s.a.v.s.) e nxiste ummetin e vet që vetes t'ia vënin emrat e tyre. Ebu Davudi dhe Nesaiu shënojnë që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: *“Vëni emrat e të Dërguarve?”*⁶¹⁷ Sipas kësaj, që në atë mesazh nuk ka interes tjetër dhe të mirë përveç që e përkujton atë i cili i bartë, mbi atë sipas të cilit është quajtur dhe që ai në bazë të kësaj përpiket që ta arsyetoj kuptimin e tij, kjo do të mjaftonte, duke mos shikuar në interesat tjerë, duke i ruajtur emrat e të Dërguarve dhe duke e ringjallur kujtimin për ta dhe përmes këtyre emrave, duke i përkujtuar veçoritë dhe jetët e tyre.

* * *

Ndalesa që fëmijët të quhen me emrat, sikurse: Jesar, Efleha, Nexhah dhe Rebah, janë të ndaluar për shkak të diçkaje tjetër, në çka tregon vetë hadithi në të cilin thuhet: “...sepse ke për të pyetur: ‘A është ai aty?’ dhe ka për të të thënë se nuk është...”⁶¹⁸ Allahu më së miri e di se a është kjo shtojcë me të vërtetë hadithi me zinxhir të lidhur të transmetuesve, apo është i shtuar nga ana e as’habëve. Në çdo

⁶¹⁷ Shënon Ebu Davudi (4950) në *Edebi*, kapitulli: “Ndërimi i emrit”, Nesaiu (6/218, 129) në kapitullin mbi kunjet (pseudonimet), kapitulli: Cila veti është e dëshiruar te kali, Ahmedi (4/345), Buhariu në *El-Edebul-mufred* (814) nga Ebu Vehbi el-Xhushemi. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Akil b. Shebib, transmetues i panjohur. Shënon Muslimi (2135) nga Mugire b. Shubei në versionin merfu’. “Ata vetëm e emëronin me emrat e të dërguarve, dhe njerëzve të mirë që kanë jetuar përpara tyre.” Shënon Buhariu në *El-Edebul-mufred* (838) nga Jusub b. Abdullah b. Selami në të cilin qëndron që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më quajti Jusuf, më vendosi në prehrin e vet dhe ma ledhatoi kokën.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶¹⁸ Shënon Muslimi (2136) në *Adabi*, kapitulli: Është e qortuar vënia e emrave të këqinj, siç është Nafiu dhe të tjerë.

rast, meqë emrat e tillë aludojnë në parandjenjë të keqe dhe pesimizëm, shpirtrat i urrejnë ata dhe në të njëjtën kohë i zmbrapsin ata nga ajo në çka gjenden. Kështu për shembull, nëse e pyet dikë se a është te ai Jasiri, Rebah ose Eflah? Dhe nëse thotë që nuk është, ke për të ndier që kjo është shenjë e një parandjenje të keqe dhe pesimizmi, sepse ata emra aludojnë mbi atë. Parandjenjat e këqija realizohen, e sidomos te ata të cilët orientohen sipas tyre dhe është rast i rrallë që ai i cili i parandien ato, që ato të mos e godasin. Pikërisht ashtu, siç ka thënë dikush: “Mbaje në mend që parandjenjat e këqija u ndodhin vetëm atyre të cilët i parandiejnë ato dhe vetëm ata bien viktimë.”

Urtësia e Allahut ka caktuar që i Dërguari (s.a.v.s.) të jetë i mëshirshëm dhe i dashur ndaj ummetit të vet, që t’ua ndalojë të gjitha shkaqet të cilat do t’i sillte që të dëgjonin ndonjë të keqeje ose që t’u ndodhte ajo dhe që t’ua ndalonte emrat e tillë dhe t’i udhëzonte mbi emrat, përmes të cilëve do ta arrijnë qëllimin pa kurrfarë dëmi dhe kjo padyshim është më e mirë. Ndërkaq, marrja e emrave të përmendur mund të sjellë deri te kontradiktat reale; si për shembull t’i jepet ndokujt emri Jesar (pasuri), e ai në të vërtetë është njeriu më i varfër, po Nexhih (i suksesshëm) e tek ai nuk ka kurrfarë suksesi, apo Rebah (fitues) për atë i cili përherë humbë. Ose për shembull, të kërkohet nga ai i cili e bartë ndonjërin nga emrat e përmendur, kuptimin e atij emri, e bartësi i atij emri atë nuk e posedon dhe kjo bëhet shkak për ta gjykuar dhe për ta sharë. Sikur atë që ka thënë dikush: “Në bazë të paditurisë së vet të kanë quajtur Sedid (i mençur, i saktë) e pasha Allahun te ti kjo nuk ekziston, sepse ti je ai i cili në botën e kozmosit dhe çrregullimit, je duke bërë çrregullim.” Pra, poeti me këtë emër e ka nënvlerësuar atë që e bartë atë.

Edhe unë mbi atë i kam vargjet në vijim: “I dhashë emrin Salih, por ai në fshehtësi, filloi të sillet në kundërshtim me emrin. Ka menduar që emri i tij do t’ia fsheh vetitë e tij dhe ai u bë i zbuluar.”

Gjithashtu, është e mundur që lavdërimi të bëhet dënim i cili domosdoshmërisht e shkakton humbjen e prestigjit të atij i cili lavdërohet. I tilli lavdërohet me atë që nuk e posedon, prandaj njerëzit nga ai e presin atë me çka është lavdëruar, sepse besojnë që ai e posedon atë. Ndërkaq, kur atë nuk e gjejnë tek ai, ky lavd shndërrohet në dënim. E sikur të mos lavdërohej me atë, nuk do t’i përjetonte këto pakënaqësi. Shembulli i tij i ngjan shembullit të atij i cili e merr përfaqësimin mbi një provincë të keqe dhe pastaj shkarkohet nga funksioni i tillë. Ai në këtë mënyrë do ta humb respektin të cilin e ka pasur para marrjes së atij funksioni dhe ashtu te njerëzit do ta humb respektin që e ka pasur më parë. Mbi këtë, dikush ka thënë: Nëse i flet ndokujt për ndokënd, mos ekzagjero në përshkrimin e tij, por bëhu i përmbajtur. Nëse ke për të ekzagjeruar, mendimet e ekzagjeruara mbi të kanë për të mbetur më gjatë, e respekti ka për t’i rënë nga ana, nga e cila e ke lavdëruar, sepse preferohet e padukshmja mbi të dukshmen.”

Çështja tjetër është ajo pse të besuarit dhe bindja e atij, i cili e bartë ndonjë emër që ai me të vërtetë është i tillë, ka për të shkaktuar që ai sipas pastërtisë së vet shpirtërore, madhësisë së saj dhe lartësisë të mburret mbi të tjerët. Prandaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ka ndaluar që ndokujt t'i jepet emri Berre (bamirësi) dhe ka thënë: *"Mos e lëvdoni vetveten, sepse Allahu më së miri e di se cili prej jush është më i mirë."*⁶¹⁹

Në bazë të kësaj, është e qortuar që ndokujt t'i vihet emri: Tekijj (besimtarë) ose (i përulur), Mutteki, Mutti (i nënshtruar), Ta'i, Radi (i kënaqur), Muhsiu (bamirës), Muhlis (i singertë), Munib (i cili pendohet), Reshid (i udhëzuar), Sedid (i saktë). Gjithashtu, nuk është e lejuar që mosbesimtarët të quhen me emra të tillë, e as të thirren me ata emra, e as të përmenden me ata emra. Allahu xh.sh. hidhërohet në atë, i cili i quan ata me ata emra.

* * *

Pseudonimi është një lloj respekti dhe nderimi i atij të cilit ai i ipet. Ppoeti mbi atë thotë: "Kur e thërras me pseudonim, i drejtohem nga nderimi, e jo që ta përul atë me pseudonim, sepse pseudonimi i keq është një gjë e keqe."

I Dërguari (s.a.v.s.) Ebu Suhejbit i ka dhënë pseudonimin Ebu Jahja, Aliut (r.a.), Ebu Turab, e pastaj Ebu Hasan. Ky pseudonim për të ishte më i dashur. Vëllait të Enes b. Malikut ende pa u bërë me moshë madhore ia dha pseudonimin Ebu Umejir.

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) ishte, që t'i jepte pseudonime edhe atyre që kishin fëmijë, e edhe atyre që nuk kishin fëmijë. Nuk është vërtetuar nga ai që e ka ndaluar ndonjë pseudonim përveç Ebu Kasim. Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: *"Vërxani vetes tuaj emrin tim, por mos u quani me pseudonimin tim!"*⁶²⁰

Mbi këtë pyetje, dijetarët Islam kanë katër mendime:

⁶¹⁹ Shënon Muslimi (2142, 19) dhe Ebu Davudi (4953) nga Zejnebi vajza e Ebu Selemes.

⁶²⁰ Shënon Buhariu (10/473) në *Edebi*, kapitulli: Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): Vërejeni vetes emrin tim por jo edhe kunjën", në G'aveja mbi të Dërguarit, kapitulli: Kunja e të Dërguarit (s.a.v.s.), Muslimi (2134) në *Edebi*, kapitulli: Është e ndaluar bartja e kunjës Ebul-Kasim. Ebu Davudi (4955) në *Edebi*, kapitulli: Mbi njeriun i cili e merr pseudonimin Ebul-Kasim, Ahmedi në (3/248, 260, 270, 272, 392, 395, 455, 457, 470, 478, 491, 499, 519) të gjitha nga Ebu Hurejre. Mbi atë temë transmetohet edhe nga Enes b. Maliku dhe Xhabir b. Abdullahu.

Mendimi i parë konsideron që assesi nuk është e lejuar ta quajmë dikë me pseudonimin e të Dërguarit (s.a.v.s.), pa dallim, gjatë jetës së tij apo pas vdekjes së tij. Argument e kanë përgjithshmërinë dhe papengueshmërinë e hadithit të përmendur të besueshëm. Bejhekiu me ata qëndrimin e vet e justifikojnë në këtë mënyrë: “Kjo ndalohej sepse forma dhe kuptimi i atij pseudonimi janë specifike vetëm për të Dërguarin (s.a.v.s.).” Mbi atë ka aluduar edhe vet i Dërguari (s.a.v.s.) kur ka thënë:

((وَاللّٰهُ لَا أُعْطِىْ أَحَدًا، وَلَا أَمْنَعُ أَحَدًا، وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ، أَصْنَعُ حَيْثُ أُمِرْتُ))

“Pasha Allahun, unë nuk jap, e as nuk ia ndaloj askujt, unë jam vetëm ai i cili ndan drejtësisht (kasim). Jap ashtu siç më është urdhëruar.”⁶²¹ Sipas kësaj, është e njohur që atë veçori, në tërësi nuk e posedon askush tjetër përveç tij. Mbështetësit e këtij mendimi nuk janë të pajtimit se a është e lejuar dhënia e emrit Kasim fëmijës. Njëra palë atë e lejon ndërsa tjetra atë e ndalon. Ata të cilët e lejojnë atë, lejojnë në bazë të asaj që konsiderojnë se nuk është mirë që të identifikohet me të Dërguarin (s.a.v.s.) atë që është specifike për të, siç është, pseudonimi, çka nuk është rasti me emrin.

Ata të cilët e ndalojnë atë, e marrin në konsiderim kuptimin për shkak të të cilit është ndaluar kjo dhe thonë, që kuptimi i njëjtë është edhe në pseudonimin për shkak të cilit është e ndaluar që ndokush të quhet me të në prezencë të emrit. Madje, konsiderojnë, që është më i rëndësishëm ndalimi i vënies së atij emri së pseudonimit. Këtë e vërteton i Dërguari (s.a.v.s.) me fjalët: ((إنما أنا قاسم)) “... unë jam Kasim...” dhe thonë që ato aludojnë në atë që është e ndaluar që ndokujt t’i vuhet emri Kasim;

Mendimi i dytë konsideron, që është i ndaluar vetëm bashkimi i emrit dhe pseudonimit të Dërguarit (s.a.v.s.), d.m.th. nëse ndokush do të quhej me njërin prej tyre kjo do të ishte e lejuar. Ebu Davudi thotë: “Kapitulli: Kush e konsideron që nuk duhet bashkuar emri dhe pseudonimi i të Dërguarit (s.a.v.s.).” Pastaj, e cekti transmetimin nga Ebu Zubejri, nga Xhabiri, në të cilin qëndron, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

⁶²¹ Shënon Buhariu (6/152) në *Xhihadi*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: Allahu dhe të Dërguarit të Tij i takojnë një e pesta...” Nga Ebu Hurejre në versionin vijues: “Unë nuk jam duke ju dhënë, e as nuk ua ndaloj, por unë vetëm ndaj ashtu si nuk është urdhëruar.” Shënon Muslimi (2133) në *Adabi*, kapitulli: “Është e ndaluar vënia e pseudonimit Ebul-Kasim, nga Xhabir b. Abdullahu. Në fund thotë: “... unë jam vetëm ai i cili ndan drejtësisht (kasim) domethënë sipas urdhrit të Allahut i jap dhe nuk i jap secilit prej jush.” Shënon Ebu Davudi (2949) në *Haraxhi* dhe *Imareti*, kapitulli: Çfarë janë të obliguar sunduesi dhe nënshtetasit, Ahmedi në disa hadithet të gjata (2/314) nga Hemmani nga Ebu Hurejre në formën: “... unë jam vetëm ruajtës i thesarit, unë jap ashtu si më është urdhëruar...”

((مَنْ تَسَمَّى بِاسْمِي فَلَا يَتَكَنَّ بِكُنْيَتِي، وَمَنْ تَكَنَّ بِكُنْيَتِي فَلَا يَتَسَمَّ بِاسْمِي))

“Kush emërtohet me emrin tim të mos quhet me pseudonimin tim, e kush emërtohet me pseudonimin tim të mos quhet me emrin tim.”⁶²² E shënon Tirmidhiu dhe për të thotë, që hadithi është hasenun-garib. Gjithashtu e shënon edhe Tirmidhiu nga Muhammed b. Axhlani, nga babai i tij, nga Ebu Hurejre dhe për të thotë, që hadithi është hasenun sahih. Ai thotë:

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَجْمَعَ أَحَدٌ بَيْنَ اسْمِهِ وَكُنْيَتِهِ، وَيُسَمَّى مُحَمَّدًا أَبَا الْقَاسِمِ.

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka ndaluar që ndokush t’i bashkoj, d.m.th. që të quhet me emrin e të Dërguarit dhe pseudonimin e tij, të quhet me emrin Muhammed dhe Ebu Kasim.”⁶²³

Mbështetësit e këtij mendimi kanë thënë: “Ky transmetim e përkufizon dhe e sqaron këtë ndalesë e cila shënohet në dy *Sahihët*, ku thuhet që është e ndaluar bartja e pseudonimit të Resulullahut (s.a.v.s.), sepse me bashkimin e emrit dhe pseudonimit ai identifikohet me specifitetin e të Dërguarit (s.a.v.s.), sepse me bashkimin e emrit dhe pseudonimit identifikohet me specifitetin e emrit dhe pseudonimit. Prandaj, kur ndahet njëri nga tjetri, atëherë zhduket ky specifitet:

Mendimi i tretë e lejon bashkimin e emrit me pseudonimin, kjo transmetohet nga Maliku. Qëndrimin e vet e argumentojnë me transmetimin, të cilin e shënon Ebu Davudi dhe Tirmidhiu nga Muhammed b. Hanifja, nga Aliu (r.a.), që ka thënë: “O i Dërguar i Allahut, nëse pas teje do të lindte fëmijë, a mund t’ia jap emrin tënd dhe pseudonimin tënd?” Ka thënë: “Po.” Tirmidhiu ka thënë që ky hadith është hasenun-sahih.⁶²⁴

Ebu Davudi në *Sunenin* e vet shënon nga Aishja, që ka thënë:

جَاءَتْ امْرَأَةٌ، إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ إِنِّي وَلَدْتُ غُلَامًا فَسَمَيْتُهُ مُحَمَّدًا وَكَنَّيْتُهُ أَبَا الْقَاسِمِ، فَذَكَرَ لِي أَنْكَ تَكْرَهُ ذَلِكَ؟ فَقَالَ: ((مَا الَّذِي أَحَلَّ اسْمِي وَحَرَّمَ كُنْيَتِي))، أَوْ ((مَا الَّذِي حَرَّمَ كُنْيَتِي وَأَحَلَّ اسْمِي))؟

⁶²² Shënon Ebu Davudi (4966) në *Edebi*, kapitulli: Kush mendon që ato dy gjëra nuk duhet t’i bashkohen, Tirmidhiu (2845) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi qortueshmërinë e bashkimit të emrit dhe të pseudonimit të Resulullahut (s.a.v.s.) nga Xhabiri. Në te ekziston gënjimi nga Ebu Zubejr el-Mekas. Ndërkaq, ekziston versioni te Tirmidhiu nga Ebu Hurejre i cili e forcon dhe e fuqizon atë. Prandaj, Tirmidhiu ka thënë që hadithi është hasenun-sahih.

⁶²³ Shënon Tirmidhiu (2843).

⁶²⁴ Shënon Ebu Davudi (4967) në *Edebi*, kapitulli: Mbi lehtësimin e bashkimit të emrit dhe pseudonimit të Resulullahut s.a.v.s dhe Tirmidhiu (2847). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë (sahih).

“Një grua erdhi te i Dërguari i Allahut dhe i tha: “I Dërguari i Allahut, unë e linda një djalë dhe ia dhashë emrin Muhammed, e pseudonimin Ebul-Kasim dhe më është thënë se ti këtë e ndalon?!” Ai tha: “*Përse do ta lejoja emrin tim, e do ta ndaloja pseudonimin tim*”, ose ka thënë: “... *përse do ta ndaloja pseudonimin tim e do ta lejoja emrin tim.*”⁶²⁵ Pastaj kanë thënë, që hadithet që e ndalojnë këtë janë të deroguar në bazë të këtyre dy haditheve;

Mendimi i katërt konsideron që marrja e pseudonimit Ebul-Kasim ka qenë e ndaluar gjatë jetës së të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe se kjo është lejuar pas vdekjes së tij. Shkaku i kësaj ndalesë ka qenë specifikë vetëm gjatë jetës së tij. Në *Sahih* është vërtetuar nga Enesi (r.a.), që ka thënë:

نادى رجل بالقيع: يا أبا القاسم، فالتفت إليه رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله إني لم أعنك، إنما دعوت فلاناً، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((تسموا باسمي ولا تكونوا بكيتي))

“Një njeri thërriti nga Beki’u: “O Ebul-Kasim?” Pas së cilës, i Dërguari (s.a.v.s.) iu përgjigj. Njeriu tha: “I Dërguari i Allahut, nuk jam duke të thirr ty, por atë dhe atë.” I Dërguari i Allahut atëherë tha: “*Emërtohuni sipas emrit tim, por jo edhe sipas pseudonimit tim*?”⁶²⁶ Pastaj kanë thënë që hadithi të cilin e transmeton Aliu aludon në atë kur ka thënë: “... *nëse më lind fëmija pas teje...*”, sepse nuk e ka pyetur për fëmijët që kanë për të lindur gjatë jetës së të Dërguarit (s.a.v.s.). Ndërkaq, Aliu ka thënë, që ai ka qenë lehtësim për të.

Ata që nuk e kanë përfillur atë janë të pashembullt dhe e kanë ndaluar vënien e emrit të Dërguarit (s.a.v.s.), analoge me ndalesën e vënies së pseudonimit të tij. Është e drejtë që është e lejuar vënia e emrit të Dërguarit (s.a.v.s.), ndërsa, është e ndaluar bartja e pseudonimit të tij. Kjo ndalesë gjatë jetës së tij ka qenë më e rëndë. Gjithashtu, është i ndaluar bashkimi i emrit të tij dhe pseudonimit të tij. Hadithin që e transmeton Aishja është i pashembullt, është (garib) dhe me të nuk mund t’ju kundërvihet haditheve të besueshëm. Hadithin, të cilin e transmeton Aliu, është diskutabil mbi pyetjen e autenticitetit të vet.⁶²⁷ Ndërsa, Tirmidhiu deri diku është liberal mbi pyetjen e vlerësimit të autenticitetit të hadithit. Aliu ka thënë që ai ka

⁶²⁵ Shënon Ebu Davudi (4968) në *Edebi*, kapitulli: Mbi lehtësimin e bashkimit të emrit dhe të pseudonimit të Resulullahut (s.a.v.s.). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është transmetues i panjohur.

⁶²⁶ Shënojnë Buhariu (6/408) në kapitullin: Mbi të Dërguarit, kapitulli: Pseudonimi i të Dërguarit të Zotit (s.a.v.s.) në *Shitblerja*, kapitulli: Çfarë përmendet nëpër tregjet Muslimi (2131) në *Adabi*, kapitulli: Është e ndaluar të thirrurit në pseudonimin e Ebul-Kasimit, Ahmedi në (3/114, 121, 189) dhe Tirmidhiu (2844) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet nga qortueshmëria e bashkimit të emrit dhe të pseudonimit të Resulullahut (s.a.v.s.).

⁶²⁷ Megjithatë, ai është i besueshëm. Transmetuesit e tij janë të besueshëm dhe të drejtë, asgjë nuk mund të kundërshtohet.

qenë lehtësim për te, çka domethënë se për të tjerët vlen ndalesa. Allahu më së miri e di.

* * *

Disa nga të mëparshmit dhe më të vonshmit urrenin që ndokujt t'i jepet pseudonimi Ebu Isa, derisa të tjerët atë e lejonin. Ebu Davudi shënon nga Zejd b. Esleme, që Umer b. Hattabi e ka qëlluar djalin e vet pse vetës ia ka vënë pseudonimin Ebu Isa. Që Mugire b. Shu'be ia ka vënë vetes pseudonimin Ebu Isa dhe Umeri e kishte pyetur: "A nuk të mjafton pseudonimi Ebu Abdullah?! Ai tha: "I Dërguari i Allahut më ka quajtur me atë pseudonim." Umeri tha: "Të Dërguarit të Allahut i janë falur të gjitha mëkatet e mëparme dhe të mëvonshme, e ne nuk e dimë se çfarë do të bëhet me ne." Pas kësaj, deri në vdekje e barti pseudonimin Ebu Abdullah.⁶²⁸

Aishja vetes ia ka vënë pseudonimin Ummu Abdullah⁶²⁹, e gratë e tjera të Resulullahut i kishin pseudonimet siç janë, Ummu Habibe, Ummu Seleme dhe të tjera.

* * *

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka ndaluar që rrushi të quhet hardhi fisnike dhe ka thënë: "*Fisnikëri është zemra e besimtarit.*"⁶³⁰ Kjo është e ndaluar për atë shkak pse shprehja aludon në shumë të mira dhe dobi tek ai i cili quhet me të. Sipas kësaj, atë e meriton zemra e besimtarit e jo hardhia e rrushit.

Ndërkaq, a ka të bëjë kjo ndalesë vetëm me hardhinë e rrushit, prandaj është më e rëndësishme që zemra e besimtarit të quhet me atë shprehje dhe për atë nuk është e

⁶²⁸ Shënon Ebu Davudi (4963) në *Edebi*, kapitulli: Mbi atë i cili vetes ia jep pseudonimin Ebu Isa. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁶²⁹ Shënon Ebu Davudi (4970) në *Edebi*, kapitulli: Gruaja e cila vetes ia ka dhënë pseudonimin e Aishes (r.a.). Zinxhiri është i besueshëm.

⁶³⁰ Shënon Buhariu (10/467) në *Edebi*, kapitulli: Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): Fisnikëria është zemra e besimtarit. Muslimi (2247), *Mbi shprehitë e mirësjelljes*, kapitulli: Është e qortuar që rrushi të quhet fisnikëri, Ebu Davudi (4974) në *Edebi*, kapitulli: Mbi hardhinë, dhe Ahmedi në (2/239, 259, 272, 316, 464, 474, 509).

ndaluar të quhet kerm, siç është rasti me shprehjet: *miskin, rekub, muflis*?!⁶³¹ Sepse nëse do të lejohej kjo, që hardhia e rrushit të quhet me atë emër, edhe përkundër asaj që nga frutat e saj fitohet vera e ndaluar, e që ajo të përshkruhet si fisnikëri, e mirë dhe dobi, bazë, nga e cila fitohet ajo pije e neveritshme dhe e ndaluar, atëherë, kjo do të ishte një rrugë indirekte e lavdërimit të asaj që Allahu e ka ndaluar dhe ndezja e epshit ndaj tij. Kjo është e mundur. Allahu më së miri e di qëllimin e të Dërguarit të Tij. Megjithatë, është më e nevojshme që hardhia e rrushit të mos quhet: "...*kerm*" (fisnike).

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَغْلِبَنَّكُمْ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمْ، أَلَا وَإِنَّهَا الْعِشَاءُ، وَإِنَّهُمْ يُسَمُّونَهَا الْعَتَمَةَ))

"Mos lejoni që beduinët t'ju tejkalojnë me emrin e namazit tuaj. Kjo është "*el-isha*", jacija, sepse ata atë e quajnë "*el-ateme*".⁶³² Është vërtetuar, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

⁶³¹ Hadithi në të cilin përmendet meskini shënojnë Buhariu dhe Muslimi nga Ebu Hurejre në të cilin qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: "Nuk është miskin ai që kërkon nga njerëzit dhe ata i japin një apo dy kafshatë, një apo dy hurme, por është miskin ai i cili nuk posedon asgjë, ai të cilin njerëzit nuk e vërejnë, e as nuk kërkon asgjë nga njerëzit." Hadithi në të cilin përmendet muflis, shënon Muslimi (2581) nga Ebu Hurejre që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka pyetur: "Kush është te ju muflis (bankrot)?" Ata kanë thënë: "Ai që nuk ka dërrhem e as mall." Ai ka thënë: Muflis i ummetit tim është ai i cili në Ditën e Gjykimit do të vijë me namazin, zekatin, e ai i cili njeriu e ka sharë, për dikë ka shpifur, e ka uzurpuar pasurinë e ndokujt, e ka derdhur gjakun e ndokujt, e ka qëlluar ndokënd, andaj nga veprat e tij të mira do të u jepte atyre që ua ka bërë të padrejtën. Dhe kur veprat e tij të mira zhduken, para se të drejtat e tyre të kryhen, do të merret nga mëkatet e tyre dhe do t'i ngarkohen atij, e pastaj do të jetë i hedhur në zjarr." Hadithi në të cilin përmendet rekub e shënon Muslimi (2608) nga Abdullah b. Mes'udi që i Dërguari i Allahut ka thënë: "Kënd e konsideroni ju pa fëmijë?" Ne thamë: "Ata të cilët nuk lindin fëmijë." Ai tha: "I tilli nuk është pa fëmijë. Por ai është ai të cilit gjatë jetës së tij nuk i ka vdekur asnjë fëmijë." Domethënë, nëse i ndodh ajo dhe ai bënë durim për atë, e fiton sevapin për atë fatkeqësi dhe durim dhe që ai fëmijë bëhet peng dhe gëzim në Ditën e Gjykimit.

⁶³² Shënon Buhariu (2/36) në *Kohët e namazit*, kapitulli: Kush urren që për namazin e akshamit të thuhet jacia, dhe Ahmedi në (5/55) nga Abdullah el-Mizeni në formën vijuese. "Mos e lejoni që beduinët të teprojnë në emrin e namazit të akshamit tuaj." Ai tha: "Beduinët atë e quajnë jaci." Shënon Muslimi (644) nga Abdullah b. Umeri, në *Xhamitë*, kapitulli: Koha e namazit të jacisë dhe

((لَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ، لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا))

*“Sikur ta dinin se çfarë fshehet në el-ateme (d.m.th. në jacinë) dhe në sabahun, do të kishin ardhur duke u zvarritur.”*⁶³³

Është thënë, që ky hadith e ka deroguar atë ndalesë. Është thënë edhe e kundërta. Ndërkaq, e drejtë është diç e tretë, sepse është vështirë të dihen datat e atyre transmetimeve, e nuk ekziston kontradikta në mes tyre. Gjithashtu, absolutisht nuk është e ndaluar që jacia të quhet me shprehjen “el-ateme.” Kjo absolutisht ndalohet vetëm në kuptimin që të mos lihej pa u përfillur shprehja tjetër e saj “el-isha”, sepse ai është emër me të cilin Allahu e ka quajtur në Kur’an, prandaj, nuk është e lejuar që atë shprehje ta mbuloj me hije shprehja “el-ateme.” Ndërkaq, nëse ai përdoret në vazhdimësi, e ndonjëherë jacia quhet edhe me shprehjen “el-ateme”, kjo nuk do të ishte e ndaluar. Allahu më së miri e di. Hadithi i përmendur është përpjekja e të Dërguarit (s.a.v.s.) që të ruheshin termet me të cilat Allahu i ka quajtur ibadetet, prandaj nuk duhet të lihen anash dhe mbi ta të preferohen të tjerë, siç kanë vepruar të mëvonshmit duke mos i përfillur termet me të cilat kanë ardhur tekstet dhe i kanë preferuar termet bashkëkohore. Për atë shkak, është shfaqur padituria dhe çrregullimi, pasojat e të cilave i di vetëm Allahu.

Gjithashtu, i Dërguari (s.a.v.s.) përpiquej që ta preferonte atë që Allahu e ka preferuar, e që ta pezulloj atë që Allahu e ka pezulluar. Kështu, filloi me sa’jin nga Safa dhe tha: ((أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ)) *“Filloni nga ku ka filluar Allahu.”*⁶³⁴

shtyrja e tij, Nesaiu (1/270) në *Kohët e namazit*, kapitulli: Qortueshmëria në to, Ibn Maxhe (707) në *Namazi*, kapitulli: Është e ndaluar të thuhet “el-ateme”, në formën vijuese: “Mos e quani jacinë ‘el-ateme’, sepse në atë kohë i milnin lopët, domethënë, e shtynin atë derisa nuk binte errësira e natës. Ndërkaq, Jacia në Kur’an është quajtur ‘isha, prandaj duhet të quhet ashtu.

⁶³³ Shënon Buhariu (2/79) në *Ezani*, kapitulli: Nxjerrja e shigjetave për zena, në *Shehadetet*, kapitulli: Të rrafshuarit dhe të drejtuarit e safeve, në (1/131), në *Namai me xhematë*, kapitulli: Mbi jacinë dhe sabahun, Nesaiu (1/269) në *Kohët e namazit*, kapitulli: Është lehtësim që të thuhet ‘isha ateme’, Ahmedi në (2/278, 303, 375, 533) kjo në të vërtetë është një pjesë e hadithit tjetër nga Ebu Hurejre, i cili në tërësi është: “Sikur njerëzit ta dinin se çfarë fshihet në ezanin dhe në safin e parë, në ardhjen e hershme nënamaz, do të kishin garuar se kush do vinte më herët. Sikur ta dinin se çfarë fshihet në jacinë dhe në sabahun, do të kishin ardhur madje duke u zvarritur.”

⁶³⁴ Shënon Muslimi (1218) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.), në (1/372) në *Haxhi*, kapitulli: Sa’ji fillohet nga Safa, Tirmidhiu (862) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka filluar nga Safa para Merves, Ebu Davudi (1905), në *Ritualet*, kapitulli: Përshkrimi i Haxhit të Resulullahut (s.a.v.s.), Nesaiu (5/239) në *Haxhi*, Të përmendurit e Safës dhe Merves, Ibn Maxhe (3074) në *Ritualet*, kapitulli: Haxhi i të Dërguarit (s.a.v.s.). Të gjithë e transmetojnë nga Xhabiri. Shënojnë Nesaiu (5/236), Darekutni (270) dhe Bejhekiu (9/94) në formë të urdhrit: “Filloni!”

Në Bajram, së pari filloi me namazin, pastaj me therjen dhe tha: “Kush ther kurban para namazit, kjo nuk do t’i llogaritet si kurban. Këtë e ka bërë në përputhshmëri me ajetin në të cilin thuhet: [الكوثر: 2] {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ} **“Andaj ti falu dhe prej kurban për hir të Zotit tënd!”** [El-Kevther: 2]

Gjatë marrjes së avdesit, së pari folloi me larjen e fytyrës, pastaj duarve, pastaj kokës dhe këmbëve, d.m.th. duke i dhënë përparësi asaj së cilës i ka dhënë edhe Allahu, e duke e pezulluar atë që e ka pezulluar Ai dhe duke e lënë në mes atë që Ai e ka lënë në mes. Gjithashtu, sadakatul-fitrin e ka kryer para namazit të Bajramit, ngjashëm me renditjen të cilën Allahu e ka përmendur në ajetet vijuese:

{قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى} [الأعلى: 14-13]

“Dhe aty as nuk do të vdesë, as nuk do të jetojë. Ka shpëtuar ai që është pastruar.” [El-E’ala: 13-14] Por ka edhe shumë shembuj të tillë.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË TË FOLURIT DHE ZGJEDHJES SË FJALËVE

فِي هَذِهِ صُلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حِفْظِ الْمَنْطِقِ وَاخْتِيَارِ الْأَلْفَاظِ

I Dërguari (s.a.v.s.) i zgjedhte fjalët dhe për ummetin e vet zgjedhte shprehjet më të bukura, më të mira dhe më të këndshme, shprehjet më të distancuara nga ato që i përdorin të pagdhendurit, malokët dhe të shfrenuarit, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) nuk ishte i pa edukuar dhe i pamoralshëm, e as i zëshëm dhe arrogant.

Nuk kishte dëshirë që të përdoret shprehja i ndershëm dhe fisnik për atë i cili nuk ishte i tillë dhe as të thuhet për dikë që është i përbuzur dhe i neveritshëm nëse ai në të vërtetë nuk është i këtillë.

Nga lloji i parë i shprehjeve është e ndaluar që për mynafikun të thuhet që është i pari ynë ose zotëria dhe ka thënë: “Sepse, nëse ai bëhet i pari, me atë keni për ta hidhëruar Sunduesin tuaj të Lartësuar.”⁶³⁵ I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu e ka ndaluar që hardhia e rrushit të quhet dru fisnik, d.m.th. kerm. Ka ndaluar që Ebu Xhehli të quhet Ebul Hakem. Gjithashtu, as’habit i cili e bartte pseudonimin Ebul-Hakem e ka ndërruar me Ebu Shurejh dhe ka thënë

((إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَكَمُ، وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ))

“Me të vërtetë Allahu është Sunduesi (hakem) dhe Atij i takon pushteti.”⁶³⁶

Ngjashëm me atë është edhe ndalesa që robi t’i thotë pronarit të vet ose pronares: Zotëriu im dhe Zonja ime, sikur që edhe pronarit ia ka ndaluar që t’i thotë robit të vet: robi im. Duhet thënë: Djaloshi im dhe vasha ime, e robi duhet të thotë: pronari im dhe pronarja ime.⁶³⁷

⁶³⁵ Shënon Ebu Davudi (4977) në *Edebi*, kapitulli: Robi nuk duhet të thotë, Zotëria im dhe zonja ime, Ahmedi në (5/346, 347), Buhariu në *El-Edebul-mufred* (760) nga Burejda el-Eslemiu (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶³⁶ Shënon Ebu Davudi (4955) në *Edebi*, kapitulli: Ndërrimi i emrit të keq, Nesaiu (8/226, 227) në *Adabul-kudati*, kapitulli: Kur e marrin dikë për gjykatës, dhe ai i gjykon. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶³⁷ Shënon Muslimi (2249), në *Mirësjellje në të shprehurit*, kapitulli: Statusi i shqiptimit të shprehjes rob. Ebu Davudi (4975) dhe Ahmedi (2/444, 496) nga Ebu Hurejre. Gjithashtu, atë e shënon edhe Buhariu (5/130, 131) në *Çlirimi*, kapitulli: Është e qortuar sjellja me mendjemadhësi

Atij që pohonte që është mjek, i ka thënë:

((أَنْتَ رَجُلٌ رَفِيقٌ، وَطَبِيبُهَا الَّذِي خَلَقَهَا))

*“Ti je vetëm një bamirës, e mjeku i saj është Ai i Cili e ka krijuar atë.”*⁶³⁸

Të paditurit mosbesimtarë, atë që posedon dituri mbi ndonjë shkencë natyrore e quajnë mendimtarë, e ai në të vërtetë është krijesa më e shëmtuar.

Gjithashtu, për folësin i cili ka thënë:

مَنْ يُطِيعَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشَدَ، وَمَنْ يَعَصِيهِمَا فَقَدْ غَوَى: ((بِسَ الْخَطِيبُ أَنْتَ)).

*“Kush i nënshtrohet Allahut dhe të Dërguarit të Tij, ai është i udhëzuar, e kush i kundërshton ata, ai është i humbur”, ka thënë: “Sa folës i keq je ti.”*⁶³⁹

Gjithashtu ka thënë:

((لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ مَا شَاءَ فُلَانٌ))

*“Mos e thuani: Çka do Allahu dhe çka do ai dhe ai, por thuani: Çka do Allahu, e pastaj çka do ai dhe ai.”*⁶⁴⁰ *Një njeri i ka thënë:*

وقال له رجل: ما شاء الله وشئت، فقال: ((أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدَاءً؟ قُل: مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ)).

*“Çka dëshiron Allahu dhe ti.” Ka thënë: “Më ke bërë shok të Allahut? Thuaj vetëm: “Çka do Allahu.”*⁶⁴¹

ndaj robërve, nga Ebu Hurejre, në versionin vijues: Asnjëri të mos e thotë: ushqeje zotëriun tënd, ndihmoje zotërinë tënd që të merr avdes, apo jepi të pijë zotëria yt, por le të thotë: pronari im dhe (i pari im) prijësi im. Gjithashtu, asnjëri prej jush të mos thotë: robi im dhe robëresha ime, por le të thotë djaloshi im, vajza ime, djali im i vogël.”

⁶³⁸ Shënon Ebu Davudi (4207) në *Kujdesi ndaj flokëve*; kapitulli: Kana, dhe Ahmedi në (4/163), nga Ebu Rimesi. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶³⁹ Shënon Muslimi (870) në *Namazi xhuma*, kapitulli: Të lehtësuarit gjatë namazit, Ebu Davudi (1099) në *Namazi*, kapitulli: Njeriu mban humben duke u mbështetur mbi shigjetë dhe Ahmedi në (4/256, 379) nga Adij b. Hatimi (r.a.). Hadithi në tërësi është: “Thuaj: e kush nuk i nënshtrohet Allahut dhe të Dërguarit të Tij...” I Dërguari (s.a.v.s.) e ka kritikuar këtë ashpër për atë që i ka bashkuar në përemrin e lidhur dy emra, sepse kjo aludon në barazimin në mes Allahut dhe të Dërguarit të Tij.

⁶⁴⁰ Shënon Ebu Davudi (4980) në *Edebi*, kapitulli: Nuk thuhet jam i disponuar dhe Ahmedi në (5/384, 394, 398) nga Hudhejfe. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶⁴¹ Shënon Ahmedi në (1/214, 224, 283, 347) nga Ibn Abbasi në këtë formë: “Vallë, a më ke bërë të barabartë me Allahun?!” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Ngjashëm, me shirkun e përmendur janë deklaramet e atij që nuk i frikohet shirkut sikur që janë:

أَنَا بِاللَّهِ وَبِكَ، وَأَنَا فِي حَسْبِ اللَّهِ وَحَسْبِكَ، وَمَا لِي إِلَّا اللَّهُ وَأَنْتَ، وَأَنَا مَتَوَكِّلٌ عَلَى اللَّهِ وَعَلَيْكَ، وَهَذَا مِنَ اللَّهِ وَمِنْكَ، وَاللَّهُ لِي فِي السَّمَاءِ وَأَنْتَ لِي فِي الْأَرْضِ، وَاللَّهُ وَحْيَاتِكَ

“Unë strehohem tek Allahu dhe te ti, unë jam nën mbrojtjen e Allahut dhe tënden, unë nuk kam askënd tjetër përveç Allahut dhe përveç teje, unë mbështetem tek Allahu dhe te ti. Kjo është nga Allahu dhe nga ti, Allahu është mbi qiej, e ti je mbi tokë, pasha Allahun dhe jetën tënde, sikur që deklaramet e ngjashme me këto në të cilat ai i cili i përdor ato e barazon Krijuesin me krijesën. Këto deklarime janë më të ndaluara dhe më të shëmtuara se deklarimi: “Çka do Allahu dhe ti.”

Ndërkaq, nëse thotë: “Unë strehohem tek Allahu, e pastaj te ti. Çka do Allahu e pastaj ti”, këtu nuk do të kishte kurrfarë pengese. Argument për këtë janë hadithet në vijim: “*Sot nuk kam shpëtim përveç tek Allahu e pastaj te ti.*”⁶⁴² Sikur hadithi i mësipërm në të cilin lejohet të thuhet: “*Çka do Allahu e pastaj çka donë ai dhe ai.*”

* * *

Nga lloji i dytë i shprehjeve është përdorimi i shprehjeve nënçmuese për ata që nuk i meritojnë ato. Kështu, i Dërguari (s.a.v.s.) ka ndaluar sharjen e kohës dhe ka thënë: ((إِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ)) “*Me të vërtetë Allahu është koha.*”

Në hadithin tjetër thuhet:

((يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ فَيَسُبُّ الدَّهْرَ، وَأَنَا الدَّهْرُ، بِيَدِي الْأَمْرُ أَقْلُبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ))

Allahu i Lartësuar ka thënë: “*Njeriu më brengosë me sharjen e kohës, sepse Unë jam koha. Në duart e Mia janë gjërat. Unë e ndërroj natën dhe ditën.*”⁶⁴³

⁶⁴² Shënon Buhariu (11/470) në *Betimet dhe përgjërimet*, kapitulli: Nuk duhet thënë: Çka të donë Allahu dhe ti, Muslimi (2964) në *Zuhdi dhe rikaikun*. Kjo në të vërtetë është pjesë e hadithit tjetër në të cilin ceket rrëfimi mbi qelin, të zgjebosurin dhe të verbrin të cilët Allahu i ka sprovuar dhe ishte i kënaqur nga i verbëri, e ishte zemëruar nga dy miqtë e tij, për atë se nuk e kujtuan Allahun.

⁶⁴³ Shënon Buhariu (13/389) në *Tevhidi*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit (El-Xhathije...) në *Tefsirin e sures El-Xhathije* dhe në *Edebi*, kapitulli: Mos e shani kohën, Muslimi (2246) në *Shprehjet*, kapitulli: Është e ndaluar sharja e kohës, Ebu Davudi (5274) në *Edebi*, kapitulli: Mbi njeriun i cili shanë kohën, dhe Ahmedin në (2/238, 272). Hattabi ka thënë: “Kjo do të thotë që unë jam pronari i kohës dhe udhëheqësi me gjërat të cilat kanë të bëjnë me kohën. Sipas kësaj, ai i cili e shanë kohën

Në hadithin e tretë thuhet: ((لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: يَا حَيِّیَّةَ الدَّهْرِ)) “Askush prej jush të mos e thotë: ‘Sa kohë e keqe.’”⁶⁴⁴

Në këtë ndalesë përfshihen tri rrezikshmëri të mëdha. Rrezikshmëria e parë është sepse shahet ajo që nuk e meriton atë sepse koha është njëra nga krijesat e nënshtruara të Allahut, e cila i nënshtrohet ligjeve të Tij dhe e cila është e përlur. Prandaj, sipas kësaj, ai i cili e shanë kohën domosdoshmërisht duhet të shahet dhe të urrehet.

Rrezikshmëria e dytë është ajo, sepse ajo sharje në vete përmban shirk, sepse ai i cili e shanë kohën ai e shanë atë për shkak se mendon që ajo atij i sjellë dëm dhe dobi. Përveç kësaj, sharësi në të njëjtën kohë është edhe dhunues, sepse i bënë dëm atij që nuk e meriton atë, i ka dhënë ndokujt diç që nuk e meriton atë, ia ka ndaluar ndokujt diç që nuk e meriton që ajo t’i ndalohet. Koha te ata që e shajnë atë është dhunuesi më i madh. Shenjat e sharjes të atyre dhunuesve tradhtarë janë shumë të numërta. Kështu, shumë të paditur janë kategorik në mallkimin dhe nënçmimin e saj (kohës).

Rrezikshmëria e tretë e sharjes së kohës është ajo sepse sharja e tyre ka të bëjë me Atë i Cili i ka krijuar rrethanat kohore, sikurse e vërteta t’i pasonte epshet e tyre, do të zhdukeshin qiejt dhe Toka. Andaj për shembull, nëse koha do të ishte në përputhshmëri me epshet dhe dëshirat e tyre, atëherë ata do ta lavdëronin dhe do ta lartësonin atë. Ndërkaq, duhet ditur që Sunduesi i kohës është Ai, i Cili jep dhe ndalon, i Cili ngritë dhe lëshon, përul dhe lartëson. Në të gjitha këto, koha nuk ka kurrfarë ndikimi. Sipas kësaj, sharja e kohës në të vërtetë është sharja e Allahut të Lartësuar (xh.sh.), prandaj të sharit e kohës e shqetëson Allahun e Lartësuar.

Shënohet në të dy *Sahihët* nga Ebu Hurejre që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Allahu i Lartësuar ka thënë: ‘Më shqetëson njeriu me sharjen e kohës, sepse Unë jam koha.’” Pra, sharja e kohës oscilon në mes dy mundësive, njëra prej tyre ka të bëjë me atë i cili e shanë. E para është ajo që ai i cili e shanë kohën e shanë Allahun, ndërsa e dyta që ai me atë sharje bënë shirk, sepse nëse është i bindur që koha së bashku me Allahun kanë ndikimin mbi jetën, atëherë ai në të vërtetë është politeist, por nëse është i bindur që vetëm Allahu e jep kohën e edhe përkundër asaj e shanë Atë i Cili e ka dhënë kohën, atëherë ai në të vërtetë e ka sharë Allahun.

Për atë shkak i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

për atë pse ajo e bënë atë dhe e bartë, ai në këtë mënyrë do ta shanë Krijuesin e vet, i Cili e ka krijuar atë, domethënë kohën.”

⁶⁴⁴ Shënojnë Buhariu (10/465, 466) në *Edebi*, kapitulli: Mos e shani kohën, kapitulli: Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.): “Fisnikëria është zemra e besimtarit.”, Muslimi (2246) në *Shprehjet*, kapitulli: Çka është e qortuar prej të folurit, dhe Ahmedi, në (2/259, 272, 275, 318).

((لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: تَعَسَّ الشَّيْطَانُ فَإِنَّهُ يَتَعَاطَمُ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَ الْبَيْتِ، فَيَقُولُ: بِقُوَّتِي صَرَ عُنْهُ، وَلَكِنْ لَيَقُولَنَّ: بِسْمِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ يَتَصَاعَرُ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَ الدُّبَابِ)).

*“Askush nga ju të mos thotë: ‘Është shkatërruar shejtani, sepse ai atëherë zmadhohet derisa nuk bëhet sa shtëpia dhe thotë: ‘E kam mundur atë me fuqinë time.’ Por le të thotë: ‘Bismil-lahi’, e ai atëherë do të zvogëlohet dhe do të bëhet sa mushkonja.”*⁶⁴⁵

Në hadithin tjetër thuhet:

((إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا لَعَنَ الشَّيْطَانَ يَقُولُ: إِنَّكَ لَتَلْعَنُ مُلْعَنًا))

*Kur njeriu e mallkon shejtanin, ai thotë: “Ti je duke e mallkuar atë i cili është i mallkuar.”*⁶⁴⁶

Ngjashëm me atë janë fjalët: “Allahu e nënçmoftë shejtanin” dhe “Allahu e shëmtoftë shejtanin”, të gjitha këto atë e gëzojnë dhe e nxisin që të thotë: “Njeriu ka mësuar që e kanë mposhtur me fuqinë time.” Kjo është për atë sepse ai e ndihmon që ta mashtrojë dhe që në këtë nuk mund t’i bëjë asgjë. Prandaj, i Dërguari (s.a.v.s.) na ka treguar, që atë të cilin e shqetëson shejtani me diç, duhet ta kujtojë Allahun, ta përmend emrin e Tij dhe të kërkojë strehim tek Ai. Kjo më tepër ka për t’i shërbyer dhe më tepër ka për ta hidhëruar shejtanin.

* * *

Ngjashëm me këtë është edhe ndalesa e të Dërguarit (s.a.v.s.) që ndokush të thotë: حَبِطَتْ نَفْسِي “Shpirti më është bërë i ligë”, por le të thotë: لَقِستَ نَفْسِي “shpirtin e kam të mërzitur.”⁶⁴⁷

Edhe përkundër asaj që të dy frazat e kanë kuptimin e njëjtë: d.m.th. është bërë anormale dhe me natyrë të keqe, megjithatë i Dërguari (s.a.v.s.) urrente që as’habët atë gjendje ta shprehin në mënyrë të parë, sepse kjo shprehje e involvon

⁶⁴⁵ Shënon Ebu Davudi (4982) në *Edebi*, kapitulli..... dhe Ahmed i në (5/59, 71, 365) nga një as’hab. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶⁴⁶ Nuk e kam gjetur këtë hadith.

⁶⁴⁷ Shënojnë Buhariu (10/465) në *Edebi*, kapitulli: Nuk thuhet, jam bërë shpirtkeq, Muslimi (2251) në shprehjet, kapitulli: Është e qortuar që njeriu të thotë: Jam bërë shpirtkeq, Ebu Davudi (4989) në *Edebi*, kapitulli: Nuk thuhet: Jam bërë shpirtkeq dhe Ahmed i në (6/51, 66, 231, 281) të gjithë ata transmetojnë nga Aishja (r.a.). mbi këtë temë transmetohet edhe nga Sehl b. Humejde.

vrazhdësinë dhe neverinë, prandaj i ka udhëzuar që të përdorin shprehjet më të bukura dhe që t'i lënë të këqijat, d.m.th. që shprehjet e këqija t'i zëvendësojnë me më të bukurat.

E ngjashme me këtë ndalesë është edhe ndalesa e të Dërguarit (s.a.v.s.), që ai i cili ka kaluar diç apo e ka goditur diç, të thotë: sikur ta bëja këtë dhe këtë. Në këtë i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((إِنَّ (لَوْ) تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ)) “‘Lev’, d.m.th. ‘sikur’ ia hap dyert ndikimit të shejtanit.” Pastaj, ka treguar mbi atë se çka është më e dobishme për njeriun e tillë të thotë nga fraza e përmendur, e duhet të thotë këtë: ((قَدَّرَ اللَّهُ وَمَا (فَعَلَّ) “Allahu e ka caktuar atë dhe ka bërë çfarë ka dëshiruar.”⁶⁴⁸

Kjo është për atë pse fjalët: sikur ta bëja këtë dhe këtë, nuk do të më ndodhte kjo dhe kjo, ose nuk do të më ndodhte kjo që më ka ndodhur, janë fjalët që absolutisht nuk shërbejnë, sepse ai nuk mund ta kthejë atë që ka ndodhur. Gjithashtu, fjala “sikur” nuk mund ta largoj atë që e ka goditur dikë. Ato përveç kësaj e përmbajnë pohimin që sikur kjo të ishte ashtu, siç ka imagjinuar ndokush për vete, do të ishte ndryshe nga ajo, që e ka caktuar Allahu, e ka realizuar dhe e ka dashur, sepse ajo që ka ndodhur në kundërshtim me atë që ndokush ka dëshiruar, ka ndodhur me caktimin e Allahut, realizimin dhe vullnetin e Tij.

Kur ndokush thotë: Sikur unë të bëja ashtu, do të kishte ndodhur e kundërta e asaj që ka ndodhur tani. Ndërkaq, kjo është e pamundur, sepse të ndodh diç e kundërt me atë që është caktuar dhe që ka ndodhur, është e pamundur. Thëniet e tij në vete involvojnë gënjeshtëri, padituri dhe absurditet. Sikur edhe ta pranonim që nuk e përmbajnë mohimin e caktimit, nuk do të mund të shmangej kontradikta në ato thënie, sepse ata do të thonë: Sikur të bëja kështu, në atë mënyrë do ta shmangia atë që më ka caktuar Allahu.

Nëse thuhet që në atë nuk ka zmbrapsje të caktimit dhe mohimi i saj, sepse ato shkaqe që i ka dëshiruar gjithashtu janë nga caktimi sepse ai thotë: Sikur të veproja për këtë fat, do ta kisha larguar nga vetja atë fat, sepse fati largohet me fat, sikurse largimi i sëmundjes me ilaçe, mëkatin me pendim, armikun me xhihad, të gjitha ato gjëra janë fat (caktim).

⁶⁴⁸ Shënojnë Muslimi (2664) në *Fati*, kapitulli: Është urdhëruar fuqia e është e ndaluar dobësia. Ibn Maxhe (79) në *Hyrjen*, kapitulli: Fati, dhe Ahmedi në (2/366, 370), nga Ebu Hurejre (r.a.), që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Besimtari i fuqishëm është më i dashur dhe më i mirë tek Allahu sesa besimtari i pafuqishëm. Ndërkaq, në secilën prej tyre është e mira. Përpiku ta bësh atë ajo që është e dobishme mbështetu në Allahun dhe mos u dorëzo. Nëse të godet diç, mos e thuaj që kisha bërë këtë dhe këtë, do të ishte kjo dhe kjo, por thuaj: Allahu e ka bërë çfarë ka dëshiruar, sepse lev, domethënë, ia hap dyert shejtanit.”

Ka për t'u thënë që ajo është e vërtetë, ndërkaq, kjo shërben para se të ndodh caktimi i padëshiruar. Por pasi që ndodh, atëherë nuk ka mënyrë për ta larguar atë, sepse sikur të ekzistonte ndonjë mënyrë për largimin e tij, apo për lehtësimin e tij me caktim tjetër, atëherë më e nevojshme ka qenë shqiptimi i atyre fjalëve, d.m.th. sikur ta bëja atë dhe atë. Madje do ta kishte obligim, në këtë rast për të ndërmarrë veprime me të cilat do ta largonte atë caktim, ose do të kishte zbutur pasojat e tij, e jo vetëm që të dëshirojë që të mos u ndodhte ajo çfarë ka ndodhur, sepse ky është mësim pamundësie. Allahu e dënon pamundësinë, ndërsa e do “el-kejs” dhe pasojat e dobishme për njeriun në këtë dhe në atë botë. Kjo i hap dyert e të mirës, ndërsa pafuqia i hap dyert e veprimit të shejtanit, sepse njeriu kur është i pafuqishëm për ta bërë atë që i shërben dhe i kthehet dëshirave të kota, duke thënë: sikur të ishte kështu dhe kështu, sikur ta bëja këtë dhe këtë në këtë, mënyrë ia hapë në vetvete të vepruarit e shejtanit, sepse dyert e shejtanit janë pafuqia dhe përtacia. Prandaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ka kërkuar strehim prej tyre, sepse ato janë çelësi i çdo të keqeje. Prej tyre rrjedh pikëllimi, brenga, frika, koprracia, borxhi dhe epërsia e njerëzve. Burimi i të gjitha sëmundjeve shpirtërore janë dobësia – pafuqia dhe përtacia, e parulla e tyre është: “Sikur...” Prandaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Me të vërtetë Lev, d.m.th. sikur, e hap të vepruarit e shejtanit.*” Iluzionistët janë njerëzit më fatkeq dhe më të pasuksesshëm, sepse iluzionet janë pasuria themelore e iluzionistëve, ndërsa dobësia është çelësi i të gjitha të këqijave.

Baza e të gjitha mëkateve është dobësia, sepse njeriu kur nuk mund t'i bëjë shkaqet e veprave të mira dhe shkaqet që e largojnë atë nga mëkatet, të cilat qëndrojnë si pengesë në mes tij dhe atyre, atëherë ai bënë mëkate. Sipas kësaj, ky hadith i nderuar në të cilin i Dërguari (s.a.v.s.) ka kërkuar strehim nga të gjitha themelet dhe degët e të këqijave, të themelet dhe qëllimet e tij, burimet dhe degët. Ai involvon të të cilësi, e çdo dy cilësi të tij janë në lidhje të fortë. I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ)) “*O Zot, strehohem te Ti nga brenga dhe pikëllimi.*”⁶⁴⁹

Këtu janë dy gjëra në lidhje shumë të fortë, sepse pakënaqësia shpirtërore dhe pikëllimi, duke e pasur parasysh arsyen që i shkakton ato, ndahet në dy lloje: në pikëllim, shkaktar i të cilit është diç që ka ndodhur në të kaluarën dhe ai e shkakton

⁶⁴⁹ Shënon Buhariu (11/148, 149) në *Lutjet*, kapitulli: Të kërkuarit nga superioritetet e njerëzve, kapitulli: Ndikimi nga adhabi i varrit, dënimi i varrit, kapitulli: Shmangia nga koprracia, kapitulli: Shmangia nga pleqëria e hershme dhe kapitulli: Shmangia nga sprovat e kësaj bote. E shënon në *Xhihadi*, kapitulli: Me çfarë kërkohet mbrojtja nga frika. Forma e tërësishme e asaj lutjeje është: “O Zot, mbështetem te Ti nga brenga dhe pikëllimi, nga pafuqia dhe përtacia, nga koprracia dhe poltroneria, nga borxhet shumë të mëdha dhe mbi sundimi i njerëzve.” E shënon Tirmidhiu (3480) në *Lutjet*, kapitulli: Të kërkuarit e mbrojtjes nga brenga dhe borxhi, Nesaiu (8/257, 258) në *Istiadh*, Ahmedi në (3/122, 159, 220, 226, 240) nga Enesi (r.a.). atë e shënon Ebu Davudi (1555) në *Namazi*, kapitulli: Istiadha nga Ebu Seid el-Hudriu.

pikëllimin; dhe e dyta që e nxitë padisponimin, është ajo që ka për të ndodhur në të ardhmen dhe ajo e shkakton shqetësimin, e të dy gjërat krijohen nga pafuqia dhe dobësia. Ajo që ka kaluar nuk mund të largohet me pikëllim, por me kënaqësi, falënderim, me durim, besimin në caktim dhe me fjalët të cilat duhet t'i thotë njeriu i tillë: Allahu e ka caktuar atë dhe ka bërë çfarë ka dëshiruar.

Gjithashtu, ajo që ka për të ardhur nuk mund të largohet me brengë. Në atë rast, është e mundur që njeriu të posedojë ndonjë mënyrë që t'i shmanget të ardhmes dhe që të ketë mundësi për ta bërë atë, ose që të mos e posedoj kurrfarë mjeti për ta larguar dhe nuk ka frikë nga ajo, por ka për të marr për vete rroba përkatëse dhe përgatitjen që të përgatitej në mënyrë të përshtatshme për pritjen e saj. Ai e vesh pancirin e fortë të tevhidit, tevekulit, do të bie përpara Sunduesit të vet të Lartësuar, do t'i dorëzohet dhe do të jetë i kënaqur që Ai të jetë Sunduesi i tij në çdo gjë, ashtu që të mos jetë i kënaqur të jetë Sunduesi i tij, vetëm në atë që ai e do, e jo edhe në atë që ai nuk e do. Nëse ndodh kjo e fundit, ai absolutisht nuk është i kënaqur që Allahu të jetë Sunduesi i tij, e as Allahu absolutisht nuk dëshiron që ai të jetë robi i tij.

Brengosja dhe pikëllimi assesi nuk i shërbejnë njeriut. Dëmi i tyre është më i madh se dobia. Ato e dobësojnë vullnetin dhe zemrën dhe e pengojnë njeriun që ta bëjë atë që i shërben. Ato i pengojnë rrugën që të ecë përpara, e kthejnë atë prapa dhe e pengojnë atë, e ndalojnë, e largojnë atë nga dituria kah e cila çdoherë duhet të nxiroj dhe të përpiqet. Ndërkaq, brenga dhe pikëllimi janë barë e rëndë për atë që i bartë ato. Madje, ato e pengojnë nga dëshirat dhe pasionet e tij të cilat i bëjnë dëm edhe në këtë edhe në botën tjetër, por ja, këto dy gjëra këtu mund t'i shërbejnë.

Në atë, është urtësia e të Fuqishmit dhe të Urtit, që me këto dy gjëra t'ua nënshtroj zemrat atyre të cilët e kanë kthyer shpinën nga Ai, zemrat të cilat janë të zbrazëta pa dashuri ndaj Tij, të cilat në vete nuk kanë frikë, shpresë, pendim, mbështetje dhe dashuri ndaj Allahut, të cilat nuk kërkojnë strehim tek Allahu dhe nuk ikin tek Ai, që në atë mënyrë t'i kthej dhe t'i sprovtoj me brenga shpirtërore, pikëllim, dhembje, nga shumë mëkate dhe pasione të ulëta. Ato zemra janë në burgun e dhembjes të kësaj bote, andaj nëse atyre u dëshirohet e mira, shpërblimin e burgut të kësaj bote ka për ta paguar në këtë botë. Ato përherë kanë për të qenë në atë burg derisa nuk lirohen dhe nuk vijnë në hapësirën e tevhidit, derisa nuk kthehen kah Allahu dhe nuk e ndjejnë afërsinë e Tij dhe derisa dashuria ndaj Tij nuk i përmbush, thellësitë dhe hapësirat e tyre më të thella dhe më të skajshme. Ashtu që, të përmendurit e Allahut, dashuria ndaj Tij, frika nga Ai dhe shpresa te Ai, gëzimi me Të dhe kënaqësia në përkujtimin ndaj Tij nuk zotërojnë dhe nuk mbisundojnë me zemrën e tij. E kur zemra i humb të gjitha këto, e humb edhe fuqinë e vet pa të cilën nuk ka jetë dhe ekzistencë.

Nuk ka tjetër mënyrë që zemra të lirohet nga të gjitha këto dhembje, të cilat në të njëjtën kohë janë edhe sëmundje më shkatërruese, përveç kësaj mënyre. Nuk ka shpëtim pa Allahun, Një dhe të Vetmin. Deri tek Ai mund të arrihet vetëm përmes Tij, të mirat i sjell vetëm Ai dhe mbi Të nuk tregon askush tjetër përveç Ai. Ai, kur për robin e vet dëshiron diç, e përgatitë për atë. Pra, Ai krijon, Ai përgatitë dhe Ai furnizon. Nëse e vendos në cilindo vend, me mirësinë dhe urtësinë e Vet e ka vendosur aty, sepse asgjë tjetër nuk i përshtatet e as nuk i përgjigjet më mirë. Nuk mund të pengohet ajo çka jep Allahu, e as nuk mund të jepet ajo çka ka ndaluar Ai. Nuk ia ndalon robit të Vet të drejtën të cilën ia ka caktuar, që në atë mënyrë të bënte të padrejtën.

Ai atë e bënë që ta vetëdijësojë njeriun dhe që ta sillte me dashurinë e Vet kah Ai, që ta adhuroj, që t'i drejtohet sinqerisht, që t'i nënshtrohet, që t'i shërbejë dhe që ndaj Tij të ndjejë dobësinë e vërtetë dhe që në çdo atom të qenies së tij, të brendshëm dhe të jashtëm të ndjejë nënshttrimin e tërësishëm me çdo frymëmarrje të veten.

Ky është thelbi dhe esenca e kësaj çështjeje. Andaj, nëse robi nuk e pranon atë, Sunduesi për shkak të koprracisë nuk do t'ia ndalojë robit të Vet për atë pse robi i nevojitet Atij sepse thesaret e Tij do të pakësohen, e as për ta përvetësuar atë që i takon robit. Allahu ia ndalon të gjitha ato që ta kthente atë për Vete, që ta ngritte atë kur ai i nënshtrohet, që ta begatonte atë kur ai e ndjenë varfërinë ndaj Tij, që ta shpërblente atë kur robi qëndron sinqerisht përpara Tij, ta bëjë që robi ta kërkojë idhtinë e ndalesës përmes kënaqësisë gjatë nënshttrimit dhe kënaqësisë në varësinë nga Ai, që t'ia vishte mbulesën e besimit, që me izolimin e tij t'i jepte pozitë më të respektuara, që t'ia tregonte urtësinë e Vet në Fuqinë e Vet, mëshirën në Madhësinë e Tij, bamirësinë dhe gjithmëshirën në mbifuqinë e Tij dhe që ndalesa e Tij, në të vërtetë është dhurim, zëvendësim, të vendosurit, dënim, riedukim, sprovë, dashuri dhe dhunti, ndërsa mbizotërimi i armiqve të tij mbi të në të vërtetë është litari i cili do ta sjellë atë kah Ai.

Thënë shkurtë, robit nuk i përshtatet asgjë tjetër përveç asaj që e ka goditur, sepse urtësia dhe lavdi i Allahut atë e kanë vendosur në atë vend për atë, sepse tjetër nuk i përgjigjet. Nuk është mirë që ta braktisë atë, sepse Allahu më së miri e di se cilat vende ka për t'i përcaktuar për dhurimin dhe shpërblimin. Allahu më së miri e di se ndaj kujt ka për ta shprehur mëshirën e Vet.

{وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا، أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ} [الأنعام: 53]

“Kështu Ne i sprovuam disa me disa të tjerë (pasanikun me varfanjakun, atë me autoritet dhe atë pa të) ashtu që të thonë: "A këta janë mes nesh që Allahu i dhuroi?" A nuk është Allahu më i dijsmi për ata që janë mirënjohës?!” [El-En'am: 53]

Allahu i Lartësuar më së miri i di vendet e të mirës; dhe të atyre të cilëve atë të mirë ka për t'ua dhënë, por edhe të atyre të cilëve ka për t'ua ndaluar ato. Me mirësinë dhe urtësinë e Tij ai jep dhe ndalon dhe nëse kjo ndalesë e sjell atë deri te ndjenja e varësisë nga Ai, nënshtrimi ndaj Tij dhe e shërbimit ndaj Allahut të Lartësuar, në këtë rast kjo ndalesë përkitazi me të transformohet në dhuratë. E të cilin dhurimi i tij e inkudron dhe e zmbrajs nga Ai, kjo përkitazi me njeriun ka për të qenë ndalesë, sepse çdo gjë që njeriun e zmbrajs nga Allahu, është e qortuar, e çdo gjë që atë e afron tek Ai, është mëshirë ndaj tij. Sunduesi i Lartësuar nga njeriu dëshiron dhe kërkon që të punojë dhe të veprojë, e as një vepër nuk mund të ndodh gjithnjë derisa Allahu nuk e cakton dhe nuk e lejon atë. Ai nga ne kërkon që të jemi të mobilizuar në mënyrë kontinuale, që vazhdimisht ta bëjmë atë që do të na ofroj tek Ai, e para kësaj na ka informuar që ai qëllim nuk realizohet derisa Ai nuk ndihmon që kjo të realizohet me vullnetin e Tij. Domethënë, që ekzistojnë dy vullnete: vullneti i njeriut që të bëjë diç dhe vullneti i Allahut, i cili dëshiron që t'i ndihmojë në atë. Njeriu asgjë nuk mund të bëjë pa vullnetin e Allahut, e as nuk ka kurrfarë participimi në atë. Mbi atë, i Lartësuar thotë:

{وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ} [التكوير: 29]

“Po ju nuk mundeni, por vetëm nëse dëshiron Allahu, Zoti i botëve!” [Et-Tekvir: 29]

Andaj, nëse njeriu posedon vullnet tjetër i cili është në lidhje korelative me atë të cilin Zoti ia ka dhënë, siç janë trupi dhe shpirti i tij, atëherë vullneti i Allahut vetvetiu do të kërkonte që njeriu të bëjë me të çfarë dëshiron, sepse në të kundërtën nuk do të jetë i përgatitur për pranimin e dhuratave. Ndërkaq, pasi që ai nuk ka enë të tillë në të cilën do të vendoseshin dhuratat, atëherë ajo është enë e huaj, e kush e sjell enën e huaj kthehet pa dhurata dhe atëherë, të mos e qortojë dikë përveç vetvetes.

Qëllimi i të Dërguarit (s.a.v.s.) për shmangien nga brengat dhe pikëllimi, dy veti ngushtë të lidhura dhe nga dobësia dhe përtacia, gjithashtu vetitë ngushtë të lidhura, është për atë pse njeriu është i papërsosur dhe pse nuk është imun ndaj tyre, ose për atë pse është i dobët për të bërë diç, e kjo është dobësia, ose që është i fuqishëm por nuk dëshiron ta bëjë atë, e kjo është përtacia. Nga këto dy veti, krijohet humbja e çdo të mirë dhe arritja e çdo të keqeje. Nga kjo e keqe është anulimi i përfitimit nga trupi i vet dhe ky është poltronizëm dhe anulimi i përfitimit nga pasuria e vet, e kjo është koprracia. Pas kësaj, te njeriu krijohen dy fatkeqësi ose të mposhturit. Fatkeqësia e vërtetë dhe kjo është fatkeqësia dhe të mposhturit për shkak të borxhit dhe fatkeqësi e rrejshme, d.m.th. të mposhturit nga ana e njerëzve. Të gjitha këto fatkeqësi janë pasojë e përtacisë dhe dobësisë. Mbi këtë kanë të bëjnë edhe fjalët e besueshme të Resulullahut (s.a.v.s.) të drejtuara një

njeriu, të cilin e gjykoi kundër tij, e i cili ka thënë: “Më mjafton Allahu sa mbështetës i mrekulluar është Ai.” Në çka i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِنَّ اللَّهَ يُلَومُ عَلَى الْعَجْزِ، وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِالْكَيْسِ، فَإِذَا غَلَبَكَ أَمْرٌ فَقُلْ: حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ))

*“Allahu e dënon dobësinë, por bëhu i mençur dhe kur të mposht ndonjë gjë thuaj: ‘Më mjafton Allahu, Mbështetës i mrekulluar është Ai.’”*⁶⁵⁰

Ai njeri ka thënë që i mjafton Allahu dhe mbështetës i mrekulluar është Ai, pas dobësisë së vet që të jetë i mençur, sepse, sikur të ishte i tillë, i Dërguari (s.a.v.s.) do të gjykonte në dobi të tij dhe kundër rivalit të tij. Ndërkaq, sikur t’i kishte ndërmarrë të gjitha hapat dhe shkaktarët të cilët i kërkon mençuria dhe pas asaj të ishte i mposhtur dhe të kishte thënë: “Më mjafton Allahu, sa mbështetësi mrekulluar është Ai”, atëherë fjalët e tij do të ishin të shqiptuara në vend të vërtetë. Këtë na vërtetojnë fjalët e Ibrahimit (a.s.), mikut të Allahut, kur ka ndërmarr çdo gjë që i ishte urdhëruar dhe nuk ka qenë i dobët në zbatimin e tyre, pas së cilës gjë armiku i tij e mposhti atë dhe e hodhi në zjarr, në atë gjendje ka thënë: Më mjafton Allahu, mbështetës i mrekulluar është Ai.⁶⁵¹

Kështu, ato fjalë janë shqiptuar në vend të duhur, e kanë arsyetuar pritjen, kanë qenë frytdhënëse dhe e kanë dhënë atë që është kërkuar përmes tyre.

E njëjta gjë është edhe me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe me as’habët e tij kur në ditën e Uhudit u është thënë; pasi që janë tërhequr nga ai, që njerëzit janë tubuar për shkak të tyre dhe që të kishin kujdes prej tyre, pas së cilës gjë ata u përgatitën dhe dolën për t’u kacafytur me armikun e vet. Nga vetja dhanë çdo gjë që kanë ditur dhe që kanë menduar, e pastaj kanë thënë: حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ *“Na mjafton Allahu, Mbështetës i mrekulluar është Ai.”*⁶⁵² Pas së cilës gjë këto fjalë dhanë fryte dhe e sollën atë çka është kërkuar me to. Prandaj, i Lartësuari ka thënë:

⁶⁵⁰ Shënon Ebu Davudi (3627) në *Gjyqësia*, kapitulli: Njeriu duhet të betohet për të drejtën e vet, dhe Ahmedi në *Musned*, 6/24,25, nga Avf b. Maliku nga El-Eshxhaiu (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka gjykuar dy njerëz dhe ai kundër të cilit ka gjykuar ka thënë: “Më mjafton Allahu, sa mbështetës i mrekulluar është Ai dhe i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Allahu e gjykon pamundësinë, por bëhet i urtë dhe i mençur dhe kur ndonjë gjë mbisundohet thuaj: “Më mjafton Allahu sa mbështetës i mrekulluar është Ai.” Në zinxhirin e transmetuesve është Sejfi esh-Shami, të cilin të besueshëm e konsiderojnë vetëm Ibn Hibban el-Ixhli.

⁶⁵¹ Shënon Buhariu (8/172) nga Ibn Abbasi që ka thënë: Fjalët: “Na mjafton Allahu sa mbështetës i mrekulluar është Ai”, ka thënë Ibrahim i kur ka qenë i hedhur në zjarr, e Muhammedi (s.a.v.s.) i ka thënë kur i është thënë: “Njerëzit janë tubuar kundër jush”, dhe kjo ua shtoi bindjen e tyre dhe thanë: “Na mjafton Allahu, mbështetës i mrekulluar është Ai.”

⁶⁵² Në *Es-Siretun-nebevijetu* (3/100-101) nga Ibn Kethiri si edhe tefsiri i tij (1/430).

{وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ} [الطلاق: 2-3]

“...e kush i frikësohet Allahut, atij Ai i hap rrugë dhe e furnizon atë prej nga nuk e kujton fare. Kush i mbështetet Allahut, Ai i mjafton atij...” [Et-Talak: 2-3]

Në ajet është *tevvekkul*, *d.m.th.* të mbështeturit në Allahun është përmendur pas takvasë *d.m.th.* i devotshmërisë. *Tevvekkul* është ndërmarrja e të gjitha shkaqeve që janë urdhëruar, dhe pas kësaj kush mbështetet në Allahun, Ai do t’i mjaftoj atij, siç e thotë këtë i Lartësuar në një vend tjetër:

{وَاتَّقُوا اللَّهَ، وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} [المائدة: 11]

“Frikësojuni Allahut (duke zbatuar urdhrat e Tij) dhe vetëm Allahut le t’i mbështeten besimtarët.” [El-Maide: 11]

Tevvekkuli dhe mjaftueshmëria pa ndërmarrjen e shkaqeve të caktuara dhe të urdhëruara, me të vërtetë është dobësi e vërtetë, e besimtari nuk do të guxonte që nga tevvekkuli i vet të bëjë dobësi, e as dobësinë e vet ta bëjë tevvekkul. Besimtari duhet që nga tevvekkuli, i vet të ndërtoj njërin nga shkaqet e caktuara dhe të urdhëruara, sepse pa të gjitha këto, nuk mund të realizohet qëllimi dhe caku.

Për atë shkak, dy grupe njerëzish kanë gabuar. Grupi i parë pohon që vet tevvekkuli mjafton dhe është shkaku i pavarur që të arrihet deri te caku, prandaj, i kanë anuluar të gjitha shkaqet të cilat urtësia e Allahut i ka caktuar që përmes tyre të arrihet deri te pasojat. Në këtë mënyrë kanë shkuar në një ekstremizëm dhe dobësi – pamundësi sepse nuk i kanë përfillur shkaqet. Prandaj, tevvekkuli i tyre është dobësuar kur kanë menduar që është i fortë. Për atë, të gjitha dëshirat e veta i kanë përmbledhur dhe prej tyre e kanë ndërtuar një dëshirë. Edhe pse në atë, nga ajo anë, ka një farë force, ndërsa nga ana tjetër në atë ka dobësi. Prandaj, çdoherë kur ai tevvekkul i pavarur forcohet nga ajo anë, atë e dobëson skajshmëria nga ana e shkaqeve, nga ana tjetër e cila në të vërtetë është vendi i tevvekkulit. Vendi i tevvekkulit janë shkaqet, e përsosuria e tij është të mbështeturit në Allahun përmes tyre.

Kjo është ngjashëm me tevvekkulin e bujkut i cili e punon tokën, e mbjellë farën dhe pas kësaj mbështetet tek Allahu gjatë mbirjes dhe rritjes së saj. Ai tevvekkulit ia ka dhënë të drejtën e vet, sepse tevvekkulin e tij nuk e ka dobësuar mospunimi i tokës dhe lënia e saj të papunuar. Rasti i njëjtë është edhe me udhëtarin i cili dëshiron ta kalojë rrugën e caktuar dhe përpiket që ta kalojë atë, sikurse tevvekkuli i njerëzve të mençur dhe të arsyeshëm, mbi pyetjen e shpëtimit nga dënimi i Allahut dhe fitimin e shpërblimit krahas përpjekjeve të vazhdueshme për t’u bërë i nënshtruar ndaj Allahut të Lartësuar. Ky është tevvekkul frytdhënës dhe në të cilin mjafton Allahu. E tevvekkuli i dobësisë dhe i skajshmërisë nuk është frytdhënës e

as Allahu nuk ka për t'i ndihmuar në atë atij i cili e bënë atë, sepse Allahu është i mjaftueshëm për atë i cili mbështetet tek Ai vetëm nëse frikohet nga Ai, e devotshmëria e tij është vetëm në konsiderimin e të gjitha shkaqeve të urdhëruara dhe të caktuara, e jo në mospërfilljen dhe anulimin e tyre.

Grupi i dytë i ka marr në konsiderim shkaqet dhe beson në lidhjen e kauzave në mes shkaqeve dhe pasojave të tyre edhe në Sheriat dhe në ligjet natyrore, por nuk e ka përfillur tevvekkulin. Ajo edhe përkundër asaj që ka fituar nga përfillja e atyre ligjshmërive, prapë nuk e ka forcën të cilën e kanë ata që e vlerësojnë tevvekkulin, as nuk e kanë ndihmën e Allahut, e as mjaftueshmërinë dhe mbrojtjen e Tij. Kjo është lënia e kotë në balt dhe dobësi dhe atë në atë masë sa është lënë anash tevvekuli.

E tërë fuqia është në të mbështeturit në Allahun. Prandaj, disa nga të mëpërparshmit kanë thënë: “Kush gëzohet që të jetë njeriu më i fuqishëm, le të mbështetet tek Allahu, sepse fuqia, mjaftueshmëria dhe mbrojtja janë të siguruara për atë i cili mbështetet tek Allahu.”

E fuqia e atij do të pakësohet proporcionalisht me pakësimin e devotshmërisë dhe tevvekkulit të tij. Në të kundërtën, është e domosdoshme që Allahu t'i jap rrugëdalje nga çdo vështirësi në të cilën gjendet njeriu. Në këtë rast, i mjafton Allahu.”

Me këtë dëshirohet të thuhet, që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka udhëzuar njeriun kah ajo në të cilën është kulminacioni i përsosurisë së tij dhe realizimi i ambicieve të tij, e kjo është që të vuaj për atë që është e dobishme për të, që të përpiqet në atë dhe atëherë do t'i shërbej mjaftueshmëria e Allahut dhe fjalët: “Më mjafton Allahu, sa mbështetës i mrekulluar është Ai.” Ndërkaq, ai i cili mbetet i dobët dhe kah i cili kalon e mira, e pastaj thotë: “Më mjafton Allahu, mbështetës i mrekulluar është Ai”, Allahu do ta qortoj për këtë dhe në këtë rast nuk do t'i mjaftoj, sepse Ai i mjafton vetëm atij, i cili ia ka frikën dhe i cili mbështetet në Të.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË DHIKRIT

فِي هَدْيِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الذِّكْرِ

I Dërguari (s.a.v.s.) është njeriu i cili më së tepërmi e kujtonte Allahun. Madje i tërë ligjërimi i tij i kushtohej vetëm Allahut dhe rreth Allahut. Urdhrit të Tij, ndalesës, legjislacionit të cilin ia urdhëronte ummetit ishte nga i Dërguari (s.a.v.s.) të përkujtuarit Allahun. Informimi i tij mbi emrat e Sunduesit, veçoritë e Tij, dispozitat, veprat, shpërblimin dhe dënimin kanë qenë nga ana e të Dërguarit (s.a.v.s.) përkujtimi në Allahun (dimër). Lavdërimi i Allahut duke i cekur dhuntitë e Tij, madhërimi i Tij, falënderimi dhe tesbihi, ishin dhikër nga i Dërguari i Allahut. Lutjet dhe duatë e të Dërguarit, vuajtja dhe frika ishte dhikër (përkujtimi) i Allahut. Heshtja e të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe meditimi ishin përkujtimi shpirtërorë ndaj Allahut. I Dërguari (s.a.v.s.) e përkujtonte Allahun në çdo kohë dhe në çdo gjendje. Përkujtimi i tij në Allahun zhvillohej me frymëmarrjen e tij, e përmendte në pozitë të qëndruarit në këmbë, ulur dhe në pozitë të shtrirë, në një anë, derisa ecte, kalëronte, zbriste, gjatë udhëtimit dhe në shtëpi.

Kur zgjohej thoshte:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ))

“El-hamdulil-lahi ledhi ehjani ba’de ma ematena ve ilejhin-nushur”

*“Falënderimi i takon Allahut, i cili na ringjalli pasi që na ka bëri të vdesim dhe tek Ai do të kthehemi.”*⁶⁵³

Aishja ka thënë:

⁶⁵³ Shënon Buhariu (11/97) në *Devetë*, kapitulli: Çfarë këndohet kur biem për të fjetur?, kapitulli: Vënia e dorës së djathtë nën faqen e djathtë, kapitulli: Çfarë thuhet kur gdhinë, si edhe në *Tevhidu*, kapitulli: Duaja me emrat e Allahut, Tirmidhiu (3413) në *Duatë*, kapitulli: Cilën dua duhet bërë para agimit. Ebu Davudi (5049) në *Edebi*, kapitulli: Çka lexohet para gjumit, Ibn Maxhe (3889) në *Duatë*, kapitulli: Çka lexohet kur njeriu zgjohej natën, Ahmedi në (5/385, 387, 397, 399, 407), të gjithë e transmetojnë nga Hudhejfe b. Jemani (r.a.). Shënon Buhariu (11/111) në *Davet*, çfarë lexohet kur agon, dhe në *Tevhidu*, kapitulli: Leximi i duasë-lutjes me emrat e Allahut, Ahmedi në (5/154) nga Ebu Dherra (r.a.). Shënon Muslimi (2711) në *Dhikri*, kapitulli: Çfarë thuhet gjatë fjetjes dhe kur bihet në shtrat, Ahmedi në (4/294, 302) nga Berra b. Azibi (r.a.).

كَانَ إِذَا هَبَّ مِنَ اللَّيْلِ، كَبَّرَ اللَّهُ عَشْرًا، وَحَمِدَ اللَّهُ عَشْرًا، وَقَالَ: ((سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ)) عَشْرًا، ((سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ)) عَشْرًا، وَاسْتَغْفَرَ اللَّهُ عَشْرًا، وَهَلَّلَ عَشْرًا، ثُمَّ قَالَ: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ ضَيْقِ الدُّنْيَا، وَضَيْقِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ)) عَشْرًا، ثُمَّ يَسْتَفْتِحُ الصَّلَاةَ.

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) ngrihej natën, bënte tekbir dhjetë herë, e falënderonte Allahun dhjetë herë dhe thoshte: ‘Subhanallahi ve bihamdihi - dhjetë herë, subhanel meliku kuddusi- dhjetë herë, bënte istigfar - dhjetë herë, e pastaj thoshte: ‘O Zot, strehohem te Ti nga ankthi i kësaj bote dhe ankthi i Ditës së Gjykimit’, dhjetë herë, pastaj fillonte me namazin.”

Gjithashtu ka thënë:

كَانَ إِذَا اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: ((لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ، اللَّهُمَّ اسْتَغْفِرُكَ لِدُنْيِي، وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ، اللَّهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا وَلَا تَرْعُ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً، إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ))

“Kur i Dërguari (s.a.v.s.) zgjohej, thoshte: “Nuk ka Zot përveç Teje, Lavdi të takon Ty. O Zot, kërkoj falje nga Ti për mëkatet e mia. Të lutem për mëshirën Tënde. O Zot, ma shto diturinë dhe mos e lejo zemrën time pasi që më ke udhëzuar që të devijojë. Më dhuro nga mëshira e Jote. Ti me të vërtetë je Ai i Cili begatshëm dhuron.” Të dy transmetimet i shënon Ebu Davudi.⁶⁵⁴

I Dërguari (s.a.v.s.) ka informuar që kush thotë kur ngrihet natën:

((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ { [الْعَلَى الْعَظِيمِ] }) - ثُمَّ قَالَ: ((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي - أَوْ دَعَا بِدَعَاءٍ آخَرَ، - اسْتَجِيبْ لَهُ، فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى، قُبِلَتْ صَلَاتُهُ))

“Nuk ka Zot përveç Allahut Një, i Cili nuk ka shok. Atij i takon pushteti dhe lavdërimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. Falënderimi i takon Allahut, lavdi i qoftë Allahut dhe nuk ka Zot përveç Allahut, Allahu është më i Madhi. Nuk ka forcë e as fuqi pa Të, të Lartësuarin dhe të Madhëruarin, e pastaj thotë: O Zot, më fal”, ose e thotë ndonjë dua tjetër,⁶⁵⁵ lutja atij do t’i pranohet. E nëse pas kësaj merr avdes dhe falet, namazi i tij do të jetë i pranuar. Shënon Buhariu.⁶⁵⁶

⁶⁵⁴ Transmetimin e parë e shënon në *Edebi* (5085), kapitulli: Çfarë thuhet kur agon. Në zinxhir është Behije b. Velid transmetues i cili mashtron, sepse e ka përmendur ‘an ‘anin, dhe Umer b. Xhu’sum, të cilin vetëm Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm. Shënon Nesaiu (3/209) në *Kijamul-lejli*, kapitulli: Të shënuarit me çfarë fillon namazi i natës, të cilin e shënon me një rrugë tjetër me sened të mirë ashtu që ai fuqizohet me të. Transmetimin tjetër e shënon në *Edebi* (5061), kapitulli: Çfarë duhet të dijë dhe të thotë njeriu kur ngrihet natën. Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah b. Velid b. Kajs et-Tuxhibi, transmetues jostabil, siç e pohon këtë Hafidh Ibn Haxheri në Takrib.

⁶⁵⁵ Hafidhi në *Fet’h* (3/33) thotë: “Ashtu qëndron në transmetimin kjo dilemë, e ka mundësi që ajo është përdorur për shkak të burimit. Mundësinë e parë e vërteton transmetimi i cili gjendet te Ismaili

Ibn Abbasi e përshkruan praktikën e të Dërguarit (s.a.v.s.) gjatë natës, kur e ka kaluar natën tek ai dhe thotë: “Kur është zgjuar, e ngriti kokën në drejtim të qiejve dhe i lexoi dhjetë ajetet e fundit nga surja Ali Imran, [آل] {إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ} [Ali-Imran: 190] *“Në krijimin e qiejve e të tokës, në ndryshimin e natës dhe të ditës, ka argumente të qarta për ata që kanë arsye dhe intelekt.”* [Ali-Imran: 190] e deri në fund të sures.”⁶⁵⁷

Pastaj, i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ الْحَقُّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ أَمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُ عَنِّي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ إِلَهِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ))

*“O Zot, falënderimi të takon Ty. Ti je Ai i cili i ndriçon qiejt dhe Tokën dhe atë çka ka mbi të. Ty të takon lavdërimi, ti i mban dhe i drejton qiejt, Tokën dhe çka ka në to. Ligjërimi Yt është vërtetësi, takimi me Ty është vërtetësi, Xhenneti është vërtetësi, Zjarri është vërtetësi, të dërguarit janë vërtetësi, Muhammedi është vërtetësi, Dita e Gjykimit është vërtetësi. O Zot, Ty të jam dorëzuar, në Ty besoj, në Ty mbështetem, te Ti pendohem, për shkak tëndin polemizoj. Ty të marr për Gjykatës, më fal për atë që e kam bërë dhe që nuk e kam bërë, atë që e fsheh dhe për atë që e publikoj. Ti je Zoti im. Nuk ka Zot përveç Teje. Nuk ka forcë e as fuqi pa Allahun e Lartësuar dhe të Madhëruar.”*⁶⁵⁸

Aishja (r.a.) thotë, që i Dërguari (s.a.v.s.) kur ngrihej natën lexonte:

në versionin vijues: “...pastaj thotë: “O Zot, më fal, do të jetë i falur”, apo thotë: pra derjtoi lutje, lutja do të pranohet.”” Në transmetimin të cilin e shënon Ali b. El-Medini qëndron: “... pastaj thotë: ‘O Zot, falë’, apo ka thënë: “Apo lexo lutjen”. Në versionin të cilin e shënon Nesaiu kufizohet vetëm në pjesën e parë.

⁶⁵⁶ Shënojnë Buhariu (3/33) në *Tehexh-xhud*, kapitulli: Kush zgjohet natë, dhe falet, Tirmidhiu (3411) në *Devetë*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi lutjen kur ndokush zgjohet natë dhe falet, Ebu Davudi (5060) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet të thotë njeriu kur zgjohet natën. Shtojca në transmetimin: “I Lartësuar dhe i Madhëruar.” Nuk shënohet te Buhariu, por ai është transmetimi të cilin e shënojnë Ibn Maxhe, Nesaiu dhe Ibn Sunni me zinxhir të drejtë të transmetuesve.

⁶⁵⁷ Shënon Buhariu (8/176, 177) në *Tefsir*, Muslimi (763, 191) në *Namazi i udhëtarit*, kapitulli: Duaja gjatë namazit të natës.

⁶⁵⁸ Shënon Buhariu (3/2-3) në fillim të Librit *Tehexh-xhud*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Ai është Ai i Cili krijoi qiejt dhe Tokën”, dhe hadithi në atë kapitull 212, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Ata dëshirojnë ta ndryshojnë ligjërimin e Allahut”, Muslimi (769) në *Namazi i udhëtarit*, Ahmedi (1/358) nga Ibn Abbasi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur ngrihej natën vonë dhe lexonte...

كَانَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: ((اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، إِهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ))

*“O Zot, Sunduesi i Xhibrilit, Mikailit dhe Israfil, Krijuesi i qiejve dhe i Tokës, Njohësi i të parës dhe i të paparës, Ti ke për të Gjykuar robërit e Tu në atë, rreth të cilës grinden, më udhëzo në të vërtetën, me lejen Tënde, në atë që është diskutabile, sepse Ti kënd dëshiron e udhëzon në Rrugë të drejtë.”*⁶⁵⁹

Ndoshta ka thënë: “E fillonte namazin me atë. Kur e falte vitrin, pasi që e kryente faljen, vitrin e përfundonte me këto fjalë: ((سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ)) ‘Subhanel-melikil-kuddusi’, tre herë dhe tretën herë e zgjaste zërin.”⁶⁶⁰

Kur dilte nga shtëpia e vet, këndonte:

((بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أَضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أَزَلَ، أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أَظْلَمَ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ))

*“Në emër të Allahut mbështetem tek Allahu. O Zot, strehohem te Ti nga humbja dhe nga nxitja e ndokujt në humbje, që të mos rrëshqas dhe që të mos e nxis ndokënd që të rrëshqet, që të mos bëjë padrejtësi ose që ndokujt të mos i bëjë padrejtësi, që të mos bëjë diç nga padituria ose që të më bëhet diç nga padituria.”*⁶⁶¹ Hadith është sahih.

⁶⁵⁹ Shënon Muslimi (770) në *Namazi i udhëtarit dhe në shkurtimin e tij*, kapitulli: Duaja gjatë namazit të natës dhe në tehexh-xhud, Tirmidhiu (3416) në *Lutjet*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi duanë në fillim të namazit, Ibn Maxhe (1357) në *Këndimi i ikametit në namaz*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi duanë të cilën njeriu e bën kur ngritet natën për t’u falur? Pjesa e parë shënohet te Muslimi nga Jahja b. Ebu Kethiri që ka thënë: “Më tregonte Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avfi dhe tha: E kam pyetur Aishen nënën e besimtarëve, me çfarë i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e fillonte namazin, kur ngrihej natën? Ajo tha: “Kur ngrihej natën për t’u falur, namazin e fillonte me: “O Zot, Sunduesi i Xhibrilit...!, dhe e ceki hadithin.”

⁶⁶⁰ Shënon Ebu Davudi (1430) në *Vitri*, kapitulli: Duaja e cila këndohet në fund të vitrit, Nesaiu (3/235) në *Kijamul-lejli*, kapitulli: Dilemat e transmetuesve transmetimi nga Ubej b. Ka’bi, Ahmedi (5/123) nga Seid b. Abdurrahman b. Ebze, nga babai i tij, nga Ubej b. Ka’bi. Zinxhirri i transmetuesve është i drejtë. Shënon Ahmedi (3/406, 476) nga Seid b. Abdurrahman b. Ebzi nga babai i tij. Zinxhiri i transmetuesve gjithashtu është i drejtë.

⁶⁶¹ Shënojnë Tirmidhiu (3423) në *Duatë*, kapitulli: Garimi që të mos bëjmë diç nga padituria apo që neve të mos na bëhet diç nga padituria, Ebu Davudi (5094) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet gjatë daljes nga shtëpia. Nesaiu (8/285) në *Istiaz*, kapitulli: Të kërkuarit strehim nga duaja e cila nuk përmbushet. Ibn Maxhe (3884) në *Duaja*, kapitulli: Çfarë thuhet kur ndokush del nga shtëpia e vet, Ahmedi në (6/306) nga Ummu Seleme (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Tirmidhiu thotë

I Dërguari i Allahut ka thënë:

((مَنْ قَالَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ: بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، يُقَالَ لَهُ: هُدَيْتَ، وَكُفِّيتَ، وَوُقِّيتَ، وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيْطَانُ))

Kush thotë kur del nga shtëpia e vet: “Në emër të Allahut, mbështetem tek Allahu. Nuk ka forcë e as fuqi përveç Allahut”, atij do t’i thuhet: ‘I udhëzuar je, i kënaqur je dhe i mbrojtur je’ dhe shejtani do të ikë prej tij.” Hadithi është hasen.⁶⁶²

Ibn Abbasi (r.a.) ka thënë që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.), kur e ka kaluar natën tek ai, kur ka dalur ta falë sabahun, që ka thënë:

((اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي لِسَانِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي سَمْعِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي بَصَرِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ خَلْفِي نُورًا، وَمِنْ أَمَامِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ فَوْقِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ تَحْتِي نُورًا، اللَّهُمَّ أَعْظِمْ لِي (نُورًا))

*“O Zot, bëre në zemrën time, në gjuhën, në shqisat, në të parit dritë, bëj prapa, përpara, përmbi dhe nën mua dritë. O Zot, shtoje dritën time.”*⁶⁶³

Fudajl b. Merzuk transmeton nga Atijje el-‘Afi, nga Ebu Seid el-Hudriu, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَا خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْتِهِ إِلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ عَلَيْكَ، وَبِحَقِّ مَمَشَائِ هَذَا إِلَيْكَ، فَإِنِّي لَمْ أَخْرُجْ بَطْرًا وَلَا أَشْرًا، وَلَا رِبَاءً، وَلَا سُمْعَةً، وَإِنَّمَا خَرَجْتُ اتِّقَاءَ سَخَطِكَ، وَإِيتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُنْقِذَنِي مِنَ النَّارِ، وَأَنْ تُغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ، وَأَقْبَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ حَتَّى يَقْضَى صَلَاتَهُ))

Çdo njeri që del nga shtëpia e vet për në namaz dhe thotë: “O Zot, të lutem me të drejtën e atyre që Të luten dhe të drejtën e ardhjes time kah Ti, unë nuk kam dalur as nga fama as nga mendjemadhësia, e as nga paraqitja, as nga popullariteti, por jam dalë duke u frikuar nga hidhërimi Yt dhe duke e kërkuar kënaqësinë Tënde. Të lutem të më shpëtosh nga zjarri dhe të m’i falësh mëkatet, sepse vetëm Ti mund të m’i falësh.”

që ky hadith është hasenun-sahih, e Hakimi (1/519) atë e konsideron të besueshëm, në çka e mbështet edhe Dhehebiu.

⁶⁶² Shënon Tirmidhiu (3422) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet kur dilet nga shtëpia, dhe Ebu Davudi (5095) nga Enesi (r.a.), Tirmidhiu ka thënë që ky hadith është hasenun-sahih, dhe ka të drejtë. Ibn Hibbani (2375) thotë që është i besueshëm.

⁶⁶³ Shënon Buhariu (11/98-99) në *Duatë*, kapitulli: Duaja e cila shqiptohet kur njeriu zgjohet nga gjumi dhe Muslimi (763, 191) në *Namazi i udhëtarit*, kapitulli: Duaja në namazet e natës, nga Ibn Abbasi. Tani është përmendur verifikimi i tij.

Allahu ka për t'ia caktuar shtatëdhjetë mijë melaike për të kërkuar falje për te dhe ka për ta kthyer fytyrën e Vet kah ai, gjithnjë derisa nuk e përfundon namazin.⁶⁶⁴

Shënon Ebu Davudi që kur i Dërguari (s.a.v.s.) hynte në xhami thoshte:

((أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ قَالَ الشَّيْطَانُ: حُفِظَ مِنِّي سَائِرَ الْيَوْمِ))

*“Strehohem tek Allahu i madhëruar, me Fytyrën e Tij fisnike, me fuqinë e Tij prariskonike nga shejtani i mallkuar.” Kur thuhet kjo, shejtani thotë: “Është i mbrojtur nga unë deri në fund të ditës.”*⁶⁶⁵

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، فَإِذَا خَرَجَ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ))

*“Kur dikush nga ju hynë në xhami, le të bëjë salavat mbi të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe le të thotë: ‘O Zot, hapi dyert e mëshirës Tënde’ dhe kur del le të thotë: ‘O Zot, nga Ti kërkoj dhuntinë Tënde.’”*⁶⁶⁶

Shënohet që kur i Dërguari (s.a.v.s.) hynte në xhami, bënte salavate dhe selam mbi Muhammedin dhe familjen e tij, e pastaj thoshte:

((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، فَإِذَا خَرَجَ صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ))

*“Zoti im fali mëkatet e mia, hapi dyert e mëshirës Tënde, e kur dilte dërgonte salavate dhe selame mbi Muhammedin dhe familjen e tij, e pastaj thoshte: “Zoti im, fali mëkatet e mia dhe m’i hap dyert e mirësisë Tënde.”*⁶⁶⁷

⁶⁶⁴ Shënon Ibn Maxhe (778) në *Librin mbi xhamitë*, kapitulli: Shkuarja në namaz, dhe Ahmedi në (3/21). Në zinxhirin e transmetuesve është Atijje el-Avf transmetues i dobët.

⁶⁶⁵ Shënon Ebu Davudi (466) në *Namazi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë njeriu gjatë hyrjes në xhami. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, e të mirë e konsiderojnë Neveviu dhe Ibn Haxheri.

⁶⁶⁶ Shënon Ebu Davudi (465) Ebu Avani dhe Ibn Maxhe (772) nga Ebu Humejdi apo Usejdi. Zinxhiri i transmetuesve është i fortë. E shënon edhe Muslimi (713) në *Namazi i udhëtarit*, kapitulli: Çfarë thuhet kur hyhet në xhami, në versionin vijues: “Kur ndonjëri prej jush hynë në xhami, le të thotë: “O Zot, kërkoj nga Ti dhuntinë tënde.”

⁶⁶⁷ Shënon Ahmedi në (6/282, 283), Tirmidhiu (314) dhe Ibn Maxhe (771) nga Fatimja, vajza e të Dërguarit (s.a.v.s.). Ndërkaq, zinxhiri i tij është i dobët dhe i ndërprerë, por ekziston versioni të cilin e transmeton Enesi, ndërsa e shënon Ibn Sunni (86). Zinxhiri i tij është i dobët, por atë e fuqizon hadithi tjetër prandaj ky hadith është hasen.

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) e falte sabahun, qëndronte ulur në vendin e vet, duke e përmendur Allahun derisa lindte dielli.

Kur agonte thoshte:

((اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ أُمْسَيْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ))

“O Zot, me lejen Tënde kemi aguar dhe me lejen tënde jemi ngrysur dhe me lejen Tënde jemi duke jetuar dhe me lejen tënde kemi për të vdekur dhe te Ti kemi për t’u kthyer.” Hadithi është sahih.⁶⁶⁸

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu këndonte:

((أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ بِ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذَا الْيَوْمِ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذَا الْيَوْمِ، وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوءِ الْكِبَرِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ، وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ، وَإِذَا أُمْسَى قَالَ: أُمْسَيْنَا وَأُمْسَى الْمَلِكُ لِلَّهِ...))

“Kemi aguar dhe ka aguar pushteti i Allahut el-hamdulil-lah. Nuk ka Zot përveç Allahut Një, Allahut i Cili nuk ka shoqërues. Atij i takon pushteti dhe lavdërimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. O Zot, mi jep të mirat e kësaj dite dhe të mirat që janë pas kësaj dite, strehohem te Ti nga e keqja e kësaj dite dhe e keqja pas kësaj dite. O Zot, strehohem te Ti nga përtacia dhe e keqja e pleqërisë, nga denimi me zjarr dhe nga denimi i varrit.” E kur binte nata, lexonte: *“E kur flinim flinte edhe pushteti i Allahut...”* deri në fund të hadithit.⁶⁶⁹

Ebu Bekër Es-Sidiku (r.a.) ka thënë:

مُرْنِي بِكَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أُمْسَيْتُ، قَالَ: قُلْ: ((اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ وَمَالِكُهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي، وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَه، وَأَنْ أَفْتَرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا أَوْ أُجْرَهُ إِلَى مُسْلِمٍ)) قَالَ: ((قُلْهَا إِذَا أَصْبَحْتَ وَإِذَا أُمْسَيْتَ، وَإِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ))

“I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) m’i mëso fjalët që do t’i lexoj kur agoi dhe kur ngrysem.” Ai ka thënë: *“O Zot, Krijuesi i qiejve dhe i Tokës, Njohësi i të dukshmes dhe i të padukshmes, Sunduesi i çdo gjëje dhe sunduesit të tij dhe pronarit, dëshmoj që nuk ka Zot përveç Teje, Strehohem te Ti nga e keqja e vetvetes, nga e keqja e*

⁶⁶⁸ Shënojnë Tirmidhiu (3388) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur agon dhe kur ngryset. Ebu Davudi (5068) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur agon, dhe Ibn Maxhe (3868) në *Duaja*, kapitulli: Çfarë duhet thënë njeriu në lutjen e mëngjesit dhe të mbrëmjes nga Ebu Hurejra. Zinxhiri i transmetuesve është i fortë. Tirmidhiu ka thënë: “Hadithi është hasen.”

⁶⁶⁹ Shënon Muslimi (2723, 75) në *Dhikri dhe duaja*, kapitulli: Të kërkuarit e mbrojtjes na ajo që është bërë dhe nga ajo që nuk është bërë, nga Abdullah b. Mes’udi.

shejtanit dhe shirkut të tij, të më mbrosh që të mos i bëjë keq vetvetes ose ndonjë muslimani.''' I ka thënë që ato fjalë t'i këndon kur agon, kur ngryset dhe kur bie të flejë.⁶⁷⁰ Hadithi është Sahih.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحِ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءِ كُلِّ لَيْلَةٍ: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - إِلَّا لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ))

*“Secili njeri i cili thotë çdo ditë nga tre here kur agon dhe kur ngryset: “Në emër të Allahut, me emrin e të Cilit nuk mund të bëjë dëm asgjë, as mbi Tokë e as mbi qiej dhe Ai çdo gjë dëgjon dhe çdo gjë din, nuk do të mund t'i bëjë dëm asgjë.”*⁶⁷¹ Hadithi është sahih.

Gjithashtu ka thënë:

((مَنْ قَالَ جِبْنَ يُصْبِحُ وَجِبْنَ يُمَسِي: رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُرَضِّيَهُ))

*“Kush thotë kur agon dhe kur ngryset: “Jam i kënaqur që Allahu është Sunduesi im, Islami feja ime dhe Muhammedi (s.a.v.s.) i Dërguari”, Allahu e ka marr mbi Vete që ta bëjë të kënaqur.”*⁶⁷² Tirmidhiu dhe Hakimi thonë që është sahih.

Gjithashtu ka thënë:

⁶⁷⁰ Shënojnë Tirmidhiu (3389) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet kur agon dhe kur ngryset, Ebu Davudi (5067) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet kur agon dhe ngryset. Zinxhiri është i drejtë, e Ibn Hibbani (2349) dhe Hakimi e konsiderojnë të besueshëm.

⁶⁷¹ Shënon Tirmidhiu (3385) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë ceket në duatë kur agon dhe kur ngryset, Ebu Davudi (5088) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur agon, Ahmedi (446, 474) dhe djali i tij Abdullahu në *Zevaidët* e vet (528), Ibn Maxhe (3869) nga Uthman b. Affani (r.a.). zinxhiri është i drejtë. Të besueshëm atë e konsideron Ibn Hibbani (2352) dhe Hakimi (1/514). Tirmidhiu ka thënë: “Hadithi është hasen sahih.”

⁶⁷² Shënon Tirmidhiu (3386) nga Thevbani (r.a.). Tirmidhiu për këtë hadith thotë që është hasen garib, me këtë zinxhir, edhe përkundër asaj që në zinxhirin e transmetuesve të tij është Seid b. Merzubani transmetues i dobët, i cili mashtron, siç e cekë këtë Hafidhi në *Takrib*. Shënon Ebu Davudi (5072) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë lexohet kur agon, nga një njeri i cili ka shërbyer te i Dërguari (s.a.v.s.). në zinxhirin e tij është Sabik b. Naxhiu, transmetues i panjohur. Hakimi (1/518) atë e konsideron hadith të besueshëm, por edhe Dhehebi b. Naxhiu transmetues i panjohur. Hakimi (1/518) atë e konsideron hadith të besueshëm, e Dhehebiu e mbështet në atë. Shënon Ebu Davudi (1529) nga Ebu Seid el-Hudriu në formën merfu’ në shqiptimin e pakufishëm kohor të atyre duave në versionin vijues: “Kush e thotë: ‘Jam i kënaqur që Allahu është Zoti im, Islami feja ime dhe Muhammedi i Dërguari im’ e ka të garantuar Xhennetin për vete.” Zinxhiri është i mirë. Hakimi (1/518) thotë që është i besueshëm, ndërsa Dhehebiu e mbështet në atë vlerësim.

((مَنْ قَالَ جِبْنَ يُصْبِحُ وَجِبْنَ يُمَسِي: اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أَشْهَدُكَ، وَأَشْهَدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ، وَجَمِيعَ خَلْقِكَ، أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ، أَعْتَقَ اللَّهُ رُبْعَهُ مِنَ النَّارِ، وَإِنْ قَالَهَا مَرَّتَيْنِ، أَعْتَقَ اللَّهُ نِصْفَهُ مِنَ النَّارِ، وَإِنْ قَالَهَا ثَلَاثًا، أَعْتَقَ اللَّهُ ثَلَاثَةَ أَرْبَاعِهِ مِنَ النَّارِ، وَإِنْ قَالَهَا أَرْبَعًا أَعْتَقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ))

“Kush thotë kur agon dhe kur ngryset: ‘O Zot, unë kam aguar duke të marr Ty, bartësit e Arshit Tënd, melaiket dhe të gjitha krijesat për dëshmitar, që dëshmoj se nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje dhe që Muhammedi është robi Yt dhe i Dërguari Yt’, Allahu do ta liroj një të katërtat e trupit të tij nga zjarri. E kush atë e thotë dy herë, Allahu gjysmën e trupit të tij do ta liroj nga zjarri. E kush atë e thotë tre herë, Allahu do ta liroj tri të katërtën e trupit të tij nga zjarri. E kush atë e thotë katër herë, Allahu atë do ta liroj të tërin nga zjarri.” Hadithi është hasen.⁶⁷³

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ قَالَ جِبْنَ يُصْبِحُ: اللَّهُمَّ مَا أَصْبَحَ بِي مِنْ نِعْمَةٍ أَوْ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ، فَمَنْكَ وَحَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لَكَ الْحَمْدُ، وَلَكَ الشُّكْرُ، فَقَدْ أَدَّى شُكْرَ يَوْمِهِ، وَمَنْ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ جِبْنَ يُمَسِي، فَقَدْ أَدَّى شُكْرَ لَيْلَتِهِ))

*Kush thotë kur agon: “O Zot, të gjitha begatitë që kanë aguar me mua ose me cilindo nga krijesat e Tua janë vetëm nga Ti dhe Ti nuk ke shok. Lavdi dhe falënderimi të takojnë Ty’, atë ditë ai e ka kryer obligimin e falënderimit. E kush ato fjalë i thotë kur ngryset, e ka kryer obligimin e falënderimit për atë natë.”*⁶⁷⁴ Hadithi është hasen.

⁶⁷³ Shënon Ebu Davudi (5069) nga Enesi. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Abdurrahman b. Abdulmexhidi, transmetues i panjohur. Shënon Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1201). Tirmidhiu (3495), Ebu Davudi (5078), Ibn Sunni (68) nga Bejkijjet b. Velidi nga Muslim b. Zija del-Kurejshiu nga Enes b. Maliku. Hafidhi ka thënë: “Bekijjet është saduk”, e ndërsa ia sheh për të madhe mashtrimin dhe barazimin. Ndërkaq, qartë ka deklaruar që atë i ka treguar shejhu i tij dhe që e ka dëgjuar nga ai. Në bazë të kësaj është larguar dyshimi. Mbi shehun e tij, Muslim b. Zijadin nuk është deklaruar Ibn Kattani dhe ka thënë që ne nuk e njohim atë. Ndërkaq, transmetohet që është kujdesur për kuajt e Umer b. Abdulazizit çka tregon që ka qenë i besueshëm. Ibn Hibbani atë e përmend në *Sikatet*, prandaj Hafidhi atë e konsideron të mirë. Atë e shënon edhe Hakimi (1/523) në versionin e ngjashëm nga Selman Farisi, pa u kufizuar me kohën, në versionin vijues: “Kush thotë: O Zot, të marr Ty për dëshmitarë, dhe melaiket e Tua dhe Melaiket që e bartin Arshin Tënd, i marr edhe qiejt dhe të gjitha ato që janë mbi Tokë, të dëshmojnë që unë dëshmojë që je Allah dhe që nuk ka të adhuruar tjetër përveç Teje, dhe që nuk ke shok. Dëshmoj që Muhammedi është robi Yt dhe i Dërguari Yt. Kush thotë këtë, Allahu do ta liroj një të tretën e tij nga zjarri, e kush e thotë këtë dy herë, Allahu do ta lirojë dy të tretat e tij nga zjarri, e nëse këtë e thotë tre herë, Allahu do ta lirojë të tërin nga zjarri.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Hakimi thotë që hadithi është sahih dhe me të pajtohet edhe Dhehebiu.

⁶⁷⁴ Shënon Ebu Davudi (5073) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet kur agon, dhe Ibn Hibbani (2361) nga Abdullah b. Gannami el-Bejadi. Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah b. Anbesi, të cilin

Kur agonte dhe ngrysej e lexonte këtë lutje:

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَآمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ، وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي))

“O Zot, nga ti kërkoj shpëtim nga kjo dhe nga ajo botë. Zot, nga Ti kërkoj falje dhe shpëtim në fenë time, në jetën e kësaj bote, në familjen time dhe në pasurinë time. O Zot, mbuloi turpet e mia dhe më mbroji nga frika. O Zot, më ruaj nga para dhe nga prapa, nga ana ime e djathtë dhe nga ana ime e majtë dhe nga lartë. Strehohem te Ti me Madhërinë Tënde që të mos mbytem nga poshtë, d.m.th. nga tërmeti ose të ngjashme.” Hakimi konsideron që ky hadith është i besueshëm.⁶⁷⁵

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu ka thënë:

((إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ: أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذَا الْيَوْمِ: فَتَحَهُ وَنَصَرَهُ وَنُورَهُ وَبَرَكَتَهُ وَهُدَايَتَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِيهِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ، ثُمَّ إِذَا أَمْسَى، فَلْيَقُلْ مِثْلَ ذَلِكَ))

“Kur dikush nga ju agon le të thotë: ‘Kemi aguar dhe ka aguar pushteti i Allahut, Sunduesit të botëve. O Zot, unë të lutem për të mirën e kësaj dite, për fitoren e saj, ndihmën, dritën, bereqetin dhe udhëzimin, ndërsa strehohem te Ti nga e keqja që është në të dhe pas saj’ dhe kur ngryset le të thotë të njëjtën.” Hadithi është hasen.⁶⁷⁶

Ebu Davudi shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë njëres vajzë të tij:

((قُولِي حِينَ تُصْبِحِينَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ، وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا، فَإِنَّهُ مَنْ قَالَ هُنَّ حِينَ يُصْبِحُ، حُفِظَ حَتَّى يُمْسِيَ، وَمَنْ قَالَ هُنَّ حِينَ يُمْسِي حُفِظَ حَتَّى يُصْبِحَ))

“Kur agoni thoni: ‘Lavdërimi dhe falënderimi i qoftë Allahut. Nuk ka forcë e as fuqi pa Të, i Cili është i Lartësuar dhe i Madhëruar. Atë çka dëshiron Ai, ajo ka për t’u bërë, e atë çka Ai nuk dëshiron ajo nuk ka për t’u bërë. E di që Allahu është i Gjithëfuqishëm dhe që di çdo gjë, sepse kush e thotë atë kur agon, do të jetë i

e konsideron të besueshëm vetëm Ibn Hibbani. Por, përkundër asaj, atë e konsideron hadith të mirë në veprën *Emalil-ezkar*.

⁶⁷⁵ Shënon Ebu Davudi (5074) dhe Ibn Maxhe (3871) nga Ibn Umeri. Zinxhiri i Transmetuesve është i drejtë, e Hakimi atë e konsideron të besueshëm (1/517).

⁶⁷⁶ Shënon Ebu Davudi (5084) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur agon, nga Ebu Maliku el-Esh’ari. Zinxhiri i transmetuesve të tij është hasen.

*ruajtur derisa nuk ngryset, e kush e thotë atë kur ngryset do të jetë i mbrojtur derisa nuk agon.*⁶⁷⁷

I Dërguari (s.a.v.s.) një ensari i ka thënë:

((أَلَا أَعْلَمُكَ كَلَامًا إِذَا قُلْتُهُ أَذْهَبَ اللَّهُ هَمَّكَ، وَقَضَىٰ عَنْكَ دَيْنَكَ؟)) قُلْتُ: بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: ((قُلْ إِذَا أَصْبَحْتَ وَإِذَا أَمْسَيْتَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ)) قَالَ: فَقُلْتُهُنَّ، فَأَذْهَبَ اللَّهُ هَمِّي وَقَضَىٰ عَنِّي دَيْنِي.

*“A dëshiron që t’i mësoj fjalët dhe nëse i shqipton ato, Allahu do të liroj nga brenga dhe do të ta lehtësojë kthimin e borxhit?” Ka thënë: “Gjithsesi, o i Dërguar i Allahut (s.a.v.s.)” Ai ka thënë: “Kur agon dhe kur ngryset thuaj: ‘O Zot, strehohem te Ti nga brenga dhe pikëllimi, nga dobësia dhe përtacia, nga poltronizmi dhe koprracia dhe nga borxhi i tepruar dhe mbizotërimi i njerëzve.” Ai ka thënë: “Atë edhe e bëja, dhe Allahu më liroi nga brengat dhe më dha ta kthej borxhin.”*⁶⁷⁸

وكان إذا أصبح قال: ((أَصْبَحْنَا عَلَىٰ فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، وَكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ، وَدِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمِلَّةِ أَبِينَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُسْلِمًا، وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ)).

Kur agonte i Dërguari (s.a.v.s.) thoshte: *“Kemi aguar në fenë Islame, fjalën e singertë dhe fenë e të Dërguarit tonë Muhammedit (s.a.v.s.) dhe fenë e Ibrahimit, i cili ishte musliman i vërtetë dhe nuk ishte idhujtar.”*⁶⁷⁹

Ashtu qëndron edhe në hadith: ((ودين نبينا محمد صلى الله عليه وسلم)) *... dhe fenë e të Dërguarit tonë Muhammedit (s.a.v.s.).* Kjo për dikë ishte e paqartë, e në realitet është mu ashtu siç qëndron në hudbet dhe në teshshehud gjatë namazit ku thuhet: ‘Dëshmoj që Muhammedi është i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) sepse vet i Dërguari (s.a.v.s.) është i obliguar që të besoj që ai është i Dërguar i Allahut, që u është dërguar krijesave. Ky obligimi i tij është më i madh se i atyre të cilëve u është dërguar. Ai është Lajmëtar i fesë i Dërguar vetës së tij dhe ummetit nga i cili rrjedh dhe ai është i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i dërguar vetes së tij dhe ummetit të tij.

⁶⁷⁷ Shënon Ebu Davudi (5075) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet kur agon. Ndërkaq, në zinxhirin e transmetuesve janë transmetues të panjohur.

⁶⁷⁸ Shënon Ebu Davudi (1555) në *Namazi*, kapitulli: Mbi të kërkuarit e strehimit, nga Ebu Seid el-Hudriu (r.a.). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Gassan b. Avfi i cili transmeton hadithet jostabile. Në dy *Sahihët* nga Enesi shënohet versioni vijues: O Zot, strehohem te Ti nga brengat dhe pikëllimi, nga pafuqia dhe përtacia, nga koprracia dhe poltronizmi dhe nga borxhi i madh dhe mbisundimi i njerëzve.”

⁶⁷⁹ Shënon Ahmedi (3/406, 407) nga Abdurrahman b. Ebza. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Shënohet nga ai që i ka thënë vajzës së vet Fatimes:

((مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَسْمَعِي مَا أَوْصِيكَ بِهِ: أَنْ تَقُولِي إِذَا أَصْبَحْتَ وَإِذَا أَمْسَيْتِ: يَا حَيُّ، يَا قَيُّوْمُ بِكَ أَسْتَغِيثُ، فَأُصْلِحْ لِي شَأْنِي، وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ))

“Çfarë të pengon që ta dëgjosh atë çfarë kam për të porositur?! Thuaj, kur agon dhe kur ngryset: ‘O i Gjalli, o Ti i Cili na mban, nga Ti ndihmë kërkoj. Përmirësoje gjendjen time dhe mos më lë vetes sime as sa qel e mbyll sytë.’”⁶⁸⁰

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që i ka thënë një njeriu, i cili ishte ankuar për epidemitë që e godisnin, që të thotë kur agon:

((قُلْ: إِذَا أَصْبَحْتَ: بِسْمِ اللَّهِ عَلَى نَفْسِي، وَأَهْلِي وَمَالِي، فَإِنَّهُ لَا يَذْهَبُ عَلَيْكَ شَيْءٌ))

“Bismil-lahi mbi mua, bismil-lahi mbi familjen time dhe pasurinë time” dhe nëse e thua këtë nuk ka për të ndodhur asgjë.”⁶⁸¹

Transmetohet që kur agonte, të ketë thënë:

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا طَيِّبًا، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا))

“O Zot, kërkoj nga ti dituri të dobishme, furnizimin hallall dhe veprën e pranuar.”⁶⁸²

Nga i Dërguari transmetohet që gjithashtu ka thënë:

إِن الْعَبْدَ إِذَا قَالَ جِبْنَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَاتٍ: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ مِنْكَ فِي نِعْمَةٍ وَعَافِيَةٍ وَسِرٍّ، فَأَتَمِّمُ عَلَى نِعْمَتِكَ وَعَافِيَتِكَ وَسِرِّكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَإِذَا أَمْسَى، قَالَ ذَلِكَ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُتِمَّ عَلَيْهِ)).

“Kur njeriu agon dhe thotë tre herë: ‘O Zot, kam aguar me lejen tënde në begati, shëndet dhe mbrojtje. Prandaj, plotësoje dhuntinë Tënde, shëndetin dhe fshihi të

⁶⁸⁰ Shënon hakimi (1/545) dhe Ibn Sunni (48) nga Enes b. Maliku. Në zinxhirin e transmetuesve është Uthman b. Mehveb e jo Uthman b. Abdullah b. Mevheb, siç qëndron në *Mustedrek*. Ebu Hatimi ka thënë se ky hadith është sahih (i shëndoshë). Transmetuesit tjerë të tij janë të besueshëm. Hadithi është hasen.

⁶⁸¹ Shënon Ibn Sunni (50) nga Ibn Abbasi. Në zinxhirin e transmetuesve është transmetues i panjohur. Neveviu në *El-Ezkarin* thotë që është i dobët.

⁶⁸² Shënon Ibn Maxhe (925) nga ummu Seleme (r.a.), Busajri në *El-Zevaidet* ka thënë: “Transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç robit të liruar të Ummu Selemes, sepse nuk e kam parë që ndokush e ka radhitur atë në mesin e të panjohurve dhe për atë nuk e di se çfarë gjendje është.” Gjithashtu, atë e shënon edhe Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (53). Hadithi e ka vërtetimin te Taberaniu në *Mexhmeu sagir*. Zinxhiri i tij është i mirë, prandaj hadithi është hasen.

*metat e mia në këtë dhe atë botë’, e edhe kur ngryset le ta thotë atë. Meriton që Allahut t’ia plotësojë lutjen.”*⁶⁸³

Transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ قَالَ فِي كُلِّ يَوْمٍ جِبْنَ يُصْبِحُ وَجِبْنَ يُمَسِي: حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ - سَبْعَ مَرَّاتٍ - كَفَاهُ اللَّهُ مَا أَهَمُّهُ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ))

*“Kush për çdo ditë kur agon thotë shtatë herë: ‘Më mjafton Allahu, Nuk ka Zot përveç Tij, Mbështetem tek Ai dhe Ai është Sunduesi i Arshit madhështorë’, Allahu do t’i mjaftojë atij për atë që brengoset nga gjërat e kësaj dhe asaj bote.”*⁶⁸⁴

Nga ai gjithashtu transmetohet që ka thënë:

مَنْ قَالَ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ فِي أَوَّلِ نَهَارِهِ، لَمْ تُصِيبْهُ مُصِيبَةٌ حَتَّى يُمَسِيَ، وَمَنْ قَالَهَا آخِرَ نَهَارِهِ لَمْ تُصِيبْهُ مُصِيبَةٌ حَتَّى يُصْبِحَ: ((اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، عَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَأَنْتَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ، وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي، وَشَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا، إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ))

“Kush i thotë këto fjalë në mëngjes, nuk do ta godas kurrfarë fatkeqësie deri në mbrëmje, e kush e thotë në mbrëmje, atë nuk do ta godas kurrfarë fatkeqësie derisa nuk agon. Ato fjalë janë: ‘O Zot, Ti je Sunduesi im. Nuk ka Zot përveç Teje. Në Ty mbështetem. Ti je Sunduesi i Arshit madhështor. Atë çka Allahu do, ajo bëhet, e çka Ai nuk do, ajo nuk bëhet. Nuk ka force e as fuqi përveç te Ai, i Lartësuari dhe Madhështori. E di që Ti je i Gjithëfuqishëm dhe që i di të gjitha. O Zot, strehohem te Ti nga e keqja e shpirtit tim, nga e keqja e çdo qenie të gjallë, të cilën e mbanë për gërshete, Sunduesi im me të vërtetë udhëzon në Rrugë të drejtë.” Ebu Derdas i është thënë: Të është djegur shtëpia.” Ai ka thënë: “Nuk është djegur sepse atë Allahu nuk do ta lejonte që të ndodh, për atë se i kam thënë fjalët të cilat i kam dëgjuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe i ceki fjalët e përmendura.”⁶⁸⁵

⁶⁸³ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (19) nga Ibn Abbasi (r.a.). Ndërkaq, në zinxhirin e transmetuesve ka dobësi.

⁶⁸⁴ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (70) nga Ebu Derda (r.a.). zinxhiri është i drejtë. Shënon Ebu Davudi (5081) në formën mevkuf deri te Ebu Derda. Transmetuesit janë të besueshëm, por ka edhe një shtojcë të papranueshme në të cilën qëndron: “... i sinqertë apo i pasinqertë qofsh në to.”

⁶⁸⁵ Shënon Ibn sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (50) nga Talk b. Habbibi që ka thënë: “Erdhi një njeri te Ebu Derda dhe i ka thënë: “O Ebu Derda, të është djegur shtëpia...”, hadith. Në zinxhirin e transmetuesve është Agleb b. Temimi. Buhariu thotë që i transmeton hadithet e përjashtuara. Atë e shënon gjithashtu edhe Ibn Sunni, përmes rrugës tjetër nga një as’hab dhe nuk përmend që është nga Ebu Derda. Në te përsëritet ardhja e njeriut tek ai dhe që ka thënë: “Ndihmo, ndihmo, është djegur!”

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، مَنْ قَالَهَا حِينَ يُصْبِحُ مَوْقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ، دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ قَالَهَا حِينَ يُمَسِّي مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ، دَخَلَ الْجَنَّةَ))

Fjalët kryesore të istigfarit janë fjalët kur njeriu thotë: “O Zot, Ti je Sunduesi im. Nuk ka Zot përveç Teje. Ti më ke krijuar dhe unë jam rob i Ty. Unë jam me marrëveshjen Tënde dhe premtimin aq sa kam mundësi. Strehohem te Ti nga e keqja që e kam bërë. E pranoj dhuntinë Tënde që ma ke dhënë... I pranoj mëkatet e mia. Më fal, sepse vetëm Ti i fal mëkatet.” Kush i thotë këto fjalë duke besuar në to dhe mu atë ditë vdes, do të hyjë në Xhennet, e kush i thotë në mbrëmje duke besuar në to dhe vdes, do të hyjë në Xhennet.”⁶⁸⁶

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((وَمَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِّي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ - مِائَةً مَرَّةً - لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَفْضَلِ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ، أَوْ زَادَ عَلَيْهِ))

“Kush thotë kur agon dhe kur ngryset njëqind herë: “I Lavdëruar dhe i Madhëruar qoftë Allahu”, në ditën e Gjykimit nuk do të vijë askush me vepra më të mira sesa ai, përveç nëse ndokush i ka thënë ato fjalë aq sa herë i ka thënë ai ose i cili i ka thënë ato edhe më shumë here sesa ai.”⁶⁸⁷

Gjithashtu ka thënë:

((مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ عَشْرَ مَرَّاتٍ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ، وَمَحَا عَنْهُ بِهَا عَشْرَ سَيِّئَاتٍ، وَكَانَتْ كَعِدْلِ عَشْرِ رِقَابٍ، وَأَجَارَهُ اللَّهُ يَوْمَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، وَإِذَا أَمْسَى فَمِثْلُ ذَلِكَ حَتَّى يُصْبِحَ))

“Kush thotë kur agon dhjetë here: ‘Nuk ka Zot përveç Allahut Një, i Cili nuk ka shok. Atij i takon pushteti, lavdërimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. Allahu atij do

Ai ishte përgjigjur: “Nuk është djegur!...” Në zinxhirin e transmetuesve është transmetuesi i panjohur.

⁶⁸⁶ Shënon Buhariu (11/83, 84), kapitulli: Istigfari më i mirë, nga Sheddad b. Evsi (r.a.). Hafidhi ka thënë: “Në këtë hadith ka domethënie fantastike dhe shprehje të cilat ia japin të drejtën që të quhet (i pari) më i miri i istigfarit. Në te pranohet që ibadet dhe hyjnia i takojnë vetëm Allahut, shpresa që premtimi të cilin e ka dhënë është përmbushur, të kërkuarit e mbrojtjes nga ai që njeriu ia ka bërë vetes dhe atij i pranohen dhuntitë. Atij që i ka dhënë ato, e mëkatet i shtohen njerëzve dhe dëshira që ato të falen dhe të pranuarit që askush nuk mund t’i falë përveç Allahut.”

⁶⁸⁷ Shënojnë Buhariu (11/173), Muslimi (2692) në *Dhikri dhe duatë*, kapitulli: Vlera e tahlilit, tesbihut dhe duasë, dhe Ebu Davudi (5091) nga Ebu Hurejre (r.a.).

*t'ia shënojë dhjetë vepra të mira, do t'ia fshijë dhjetë mëkate dhe do ta ketë shpërblimin sikur të kishte liruar dhjetë robër dhe Allahu atë ditë do ta mbrojë nga shejtani i mallkuar. E kur ngryset dhe e thotë të njëjtën, do ta ketë shpërblimin e njëjtë.*⁶⁸⁸

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عِدَلُ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكُتِبَ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْ مِائَةِ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ جِزْرًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمَسِيَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلِ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ))

*“Kush e thotë kur agon njëqind herë: ‘Nuk ka Zot përveç Allahut, Një, i Cili nuk ka shok, Atij i takon pushteti dhe lavdi dhe Ai është i Gjithëfuqishmi’, do ta ketë shpërblimin sikur t’i kishte liruar dhjetë robër, do t’i shënohen njëqind sevape, do t’i fshihen njëqind mëkate dhe kjo do të jetë për të mbrojtje nga shejtani i mallkuar derisa nuk ngryset. Askush në Ditën e Gjykimit nuk do të vijë me vepra më të mira nga ai, përveç atij i cili atë e ka thënë më shumë here sesa ai.*⁶⁸⁹

Në Musnedin dhe përmbledhjet e tjera shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka mësuar Zejd b. Thabitin dhe e ka urdhëruar atë që t’ua mësojë familjes së vet që çdo mëngjes të thonë:

((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ، وَمِنْكَ وَبِكَ وَالْيَكُ، اللَّهُمَّ مَا قُلْتُ مِنْ قَوْلٍ، أَوْ حَلَفْتُ مِنْ حَلْفٍ، أَوْ نَذَرْتُ مِنْ نَذْرٍ، فَمَشِيتُكَ بَيْنَ يَدَيِ ذَلِكَ كُلِّهِ، مَا شِئْتُ كَانَ، وَمَا لَمْ تَشَأْ لَمْ يَكُنْ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ مَا صَلَّيْتُ مِنْ صَلَاةٍ فَعَلَى مَنْ صَلَّيْتُ، وَمَا لَعَنْتُ مِنْ لَعْنَةٍ، فَعَلَى مَنْ لَعَنْتُ، أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوْفَنِي مُسْلِمًا وَالْحَقَنِي بِالصَّالِحِينَ، اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ. فَإِنِّي أَعْهَدُ إِلَيْكَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، وَأَشْهَدُكَ - وَكَفَى بِكَ شَهِيدًا - بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لَكَ الْمُلْكُ، وَلَكَ الْحَمْدُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ، وَأَشْهَدُ أَنَّ وَعْدَكَ حَقٌّ، وَلِقَاءَكَ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا، وَأَنَّكَ تَبْعَتْ مَنْ فِي الْقُبُورِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ إِن تَكَلَّنِي إِلَى نَفْسِي تَكَلَّنِي إِلَى ضَعْفٍ وَعَوْرَةٍ وَذَنْبٍ وَخَطِيئَةٍ، وَإِنِّي لَا أَتَّقُ إِلَّا بِرَحْمَتِكَ، فَاعْفُ لِي ذُنُوبِي كُلَّهَا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ))

“Të përgjigjem Ty, o Zot, Të përgjigjem. Të përgjigjem, Ty edhe lumturia edhe e mira janë në duart e Tua; nga Ti me Ty dhe te Ti. O Zot, çdo fjalë që e kam thënë,

⁶⁸⁸ Shënon Ebu Davudi (5077) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet kur agon, Ibn Maxhe (3867) në *Duatë*, kapitulli: Cilën dua duhet thënë njeriu kur agon dhe kur ngryset, dhe Ahmedi (4/60) nga Ebu Ajjashi ez-Zurkiu. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Në versionin definitiv thuhet: “një njeri e ka parë të Dërguarin (s.a.v.s.) në ëndërr, dhe ka thënë: “O i Dërguar i Allahut, Ebu Ajjash transmeton nga ti këtë dhe këtë?!” (s.a.v.s.) ka thënë: “Të vërtetën e ka thënë Ebu Ajjashi.”

⁶⁸⁹ Shënon Buhariu (11/168-169) në *Duatë*, kapitulli: Vlera e tehlilit, Muslimi (2691) në *Dhikri dhe duaaja*, kapitulli: Vlera e tehlilit, tesbihut dhe duas, *Muvette* (1/209), kapitulli: Çfarë transmetohet mbi të përmendurit e Allahut, dhe Tirmidhiu (3464) nga Ebu Hurejre.

betimi me të cilin jam betuar ose besën të cilën e kam dhënë, para Vullnetit Tënd janë të tëra ato. Çfarë dëshiron Ti ajo bëhet, e çfarë nuk dëshiron Ti ajo nuk bëhet. Nuk ka forcë e as fuqi pa Ty dhe Ti je i Gjithëfuqishëm, atë që e ke mëshiruar Ti ai e ka merituar atë. Ti je Mbrojtësi im edhe në këtë edhe në botën tjetër. Më bëj të vdes si musliman dhe më bëjë me të mirët. O Zot, Krijuesi i qiejve dhe i Tokës, Njohësi i të dukshmes dhe i të padukshmes, Poseduesi i madhështisë dhe i fisnikërisë, unë të betohem në këtë botë dhe Të marr për dëshmitarë, e Ti je Dëshmitari i mjaftueshëm, që unë jam duke pohuar që nuk ka Zot përveç Teje, Njërit dhe të Vetmit, i Cili nuk ka shok. Ty të takon pushteti dhe lavdërimi dhe Ti je i Gjithëfuqishëm. Dëshmoj që Muhammedi është rob i Yt dhe i Dërguari Yt. Dëshmoj që premtimi Yt është vërtetësi, që takimi me Ty është vërtetësi, që Dita e Gjykimit është vërtetësi dhe që pa dyshim do të vij dhe që Ti do t'i ringjallësh njerëzit nga varret. Dëshmoj, që nëse Ti më le vetvetes, ka për të më lënë dobësisë, paplotësisë, mëkatit dhe gabimit. Unë mbështetem vetëm në Mëshirën Tëndë, m'i fal të gjitha mëkatet e mia, sepse askush nuk mundet të m'i fal ato përveç Teje. Pranoje pendimin tim, sepse Ti je Ai i Cili e pranon pendimin dhe i Cili është Mëshirues."⁶⁹⁰

⁶⁹⁰ Shënon Ahmedi në (5/191) dhe e shënon Ibn Sunni në versionin e shkurtuar (47). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ebu bekri b. Abdullah b. Ebu Merjem el-Gassani el-Shami transmetues i dobët. Shtëpia i ishte vjedhur dhe kishte filluar t'i ngatërroj.

KAPITULLI MBI DHIKRIN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË VESHJES SË RROBAVE DHE GJËRAVE TË NGJASHME

فِي هَدْيِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الذِّكْرِ عِنْدَ لِبْسِ الثَّوْبِ وَنَحْوِهِ

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) vishte një rrobë të re, atë e quante me emër: turban, këmishë ose pelerinë, e pastaj thoshte:

((اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ، وَخَيْرُ مَا صُنِعَ لَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ، وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ))

“O Zot, Ty të takon falënderimi dhe Ti më ke mundësuar që ta vesh atë, Unë të lutem që të ma japësh të mirën e saj dhe të mirën për shkak të së cilës është punuar, strehohem te Ti nga e keqja e saj dhe e keqja për shkak të së cilës është punuar.” Hadithi është sahih.⁶⁹¹

⁶⁹¹ Shënon Tirmidhiu (1767) mbi *Rrobot*, kapitulli: Çfarë thuhet kur vishen rrobat e reja dhe në *Shemaiet* (1/138-139), Ebu Davudi (4020), Ahmedi në (3/30). Të gjithë ata transmetojnë nga Mubaraku nga Seid b. Ebi Ijas el-Xherriri, nga Ebu Nadir, nga Ebu Seid el-Hudriu. Shënojnë Ebu Davudi, Tirmidhiu dhe Nesaiu përmes Isa b. Jusnusi nga El-Xherriri. Hafidhi në *Emalil-ezkar* ka thënë: se si atë e transmeton Ibn Abbasi (1/304). Pastaj, e shënon Nesaiu, përmes Hammadit b. Seleme nga El-Xherriri na Ebu ‘Ala Abdullah b. Shihhir nga (s.a.v.s.) dhe thotë: “Ky është më me rëndësi të jetë i drejtë sesa transmetimi nga isa b. Junusi, sepse ai atë e ka dëgjuar nga el-Xherriri, pasi që ka filluar të përziej, e të dëgjuarit e Hammadit është më i vjetër sesa ai. Për atë arsye Ebu Davudi ka treguar mbi këtë shkak dhe e ka cekur tjetrin, që Abdulvehabi es-Sekafi atë e transmeton nga el-Xherriri, gna Nadir në versionin mursel, duke mos e përmendur Ebu Seidin. Këtë mungesë Ibn Hibbani dhe Hakimi nuk e kanë përfillur prandaj, kanë thënë që ky është hadith sahih.” Shënon Ibn Hibbani (1442) nga Isa b. Junusi dhe nga haliç Tahani, e Hakimi (4/192) atë e shënon nga Ebu Usama, e të gjithë nga El-Xherriri. Të gjithë që i kemi cekur, përveç Hammadit dhe Sekafit, e kanë dëgjuar nga El-Xherriri pasi që është ngatërruar. Atëherë, është e çuditshme se si sheshi, domethënë, Neveviu ishte kategorik në vlerësimin se ky hadith është sahih. Është e mundur që ai tekstualisht është sahih, për atë pse transmetohet me rrugë tjetër, e cila gjithashtu është hasen. Shënojnë Ebu Davudi (4023) Hakimi (4/192, 193) nga Ebu Merhumi, nga Selh b. Muadh b. Enesi, nga babai i tij që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush ka diç dhe thotë: ‘I falënderohem Allahut, i Cili më furnizoi me këtë ushqim dhe më furnizoi pa kurrfarë pjesëmarrjeje dhe fuqie nga unë’, atij do t’i falen mëkatet e kaluara, nëse e vesh rrobën dhe thotë: ‘I falënderohem Allahut, i Cili ma mundësi që ta vesh dhe i Cili më furnizoi me të pa pjesëmarrjen dhe fuqinë time’, do t’i falen mëkatet e kaluara.” Ky hadith është hasen, sepse Ebu Mekrumin e ka pasur Ibn Thevbani te Ibn Asakiri (6/23/1).

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((مَنْ لَيْسَ تَوْبًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ))

*“Kush e vesh rrobën e re dhe thotë: ‘Falënderimi i takon Allahut, i Cili ma mundësoi që ta vesh këtë dhe më furnizoi me të pa kurrfarë pjesëmarrje nga unë dhe fuqie, do t’i ketë të falura mëkatet e mëparshme.”*⁶⁹²

Në *Xhamiun* e Tirmidhiut nga Umer b. Hattabi (r.a.) shënohet që ka thënë:

((مَنْ لَيْسَ تَوْبًا جَدِيدًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي، وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى التَّوْبِ الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ، كَانَ فِي حِفْظِ اللَّهِ، وَفِي كَنْفِ اللَّهِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ، حَيًّا وَمَيِّتًا))

*“E kam dëgjuar të Dërguarin (s.a.v.s.) që ka thënë: ‘Kush e vesh rrobën e re dhe thotë: ‘Falënderimi i takon Allahut, i Cili më mundësoi që ta vesh dhe që me të t’i mbulojë vendet e mia të turpshme dhe që me të zbukurohem në jetën e kësaj bote, e pastaj e merr rrobën e vet të vjetër dhe atë e jep për sadaka, ai do të jetë në afërsinë e Allahut, mbrojtjen e Tij dhe në rrugën e Allahut, që ai i gjallë apo i vdekur.”*⁶⁹³

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar që i ka thënë Ummu Halidit, pasi që e ka veshur rrobën e re:

((أَبْلَى وَأَخْلَقِي، ثُمَّ أَبْلَى وَأَخْلَقِي - مَرَّتَيْنِ))

*“Dhashtë Zoti, ta bartësh dhe ta shqyesh, pastaj e ka bartur dhe e ka shqyer edhe dy herë.”*⁶⁹⁴

⁶⁹² Hadithi është hasen, e është përmendur në fusnotën e mëparshme.

⁶⁹³ Shënojnë Tirmidhiu (3555) në *Duatë*, kapitulli: Nuk konsiderohet mëkatar ai që pendohet, dhe Ibn maxhe (3557) në *Rrobat*, kapitulli: Çfarë duhet thënë gjatë veshjes së rrobave të reja, nga Esbegu dhe Zejdi nga Ebu Alai nga Ebu Uname nga Umeri. Ebu Ala është nga Shami, e transmetues i panjohur, e Esbegu është i besueshëm por pak i pashembullt siç e cekë këtë Hafidhi në *Takrib*.

⁶⁹⁴ Shënon Buhariu (10/236, 256) në *Rrobat*, kapitulli: Pelerina e zezë me palë të kthyer dhe kapitulli: Cilën dua duhet thënë ai që vesh rrobe të reja dhe në *Xhihadi* (6, 168), kapitulli: Kush e flet gjuhën persiane dhe gjuhë të huaja, dhe në *Edebi* (10/356), kapitulli: Kush e lë fëmijën e huaj vajzë, e me të luan, apo e puth atë ose bënë shaka me të. Versioni i tij është: Nga Ummu Halidi, vajzës së Halidit (ibn Seid b. El-As b. Umeje) që ka thënë: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e ka marr si dhuratë disa rroba në mesin e të cilave ishte edhe një pelerinë e zezë me palë të kthyer, dhe pyeti: “Çfarë mendoni kujt do t’ia japim këtë pelerinë?” Populli heshte, i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Ma sillni Ummu Halidin”, ai ia veshi atë me duart e veta dhe tha: “Dhashtë Zoti ta bartësh dhe ta shqyesh atë”, duke e thënë këtë dy herë.” Në transmetimin të cilin e shënon Buhariu qëndron:

Në *Sunenin* e Ibn Maxhes shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka parë mbi Umerin një rrobë dhe i ka thënë: “A është e larë apo e re?” Umeri ka thënë: “E larë.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((الْبَسَ جَدِيدًا، وَعِشَ حَمِيدًا، وَمُتَّ شَهِيدًا)) (*Ilbis xhediden ve 'ish hamiden ve mutte shehiden*) “*Vishe të re, jeto me nder dhe vdis shehid.*”⁶⁹⁵

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË HYRJES NË SHTËPINË E VET

فِي هَدْيِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ دَخُولِهِ إِلَى مَنْزِلِهِ

I Dërguari (s.a.v.s.) nuk e befasonte familjen e vet me ardhjen e tij të befasishme, duke dyshuar në ndershmërinë e tyre. Vinte duke i lajmëruar mbi ardhjen e vet, ashtu që të gjithë e dinin ardhjen e tij. Kur vinte, së pari u jepte selam. Kur hynte, fillonte me pyetjen, ose i pyeste mbi gjendjen e tyre, e ndoshta pyeste: “*A ka te ju diç për të ngrënë?*”⁶⁹⁶

E ndonjëherë heshtte gjithnjë, derisa nuk i shtrohej diç për të ngrënë.

Shënohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që kur drejtohej për në shtëpi, thoshte:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانِي، وَأَوَانِي، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي وَسَقَانِي، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَّ عَلَيَّ فَأَفْضَلَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُجِيرَنِي مِنَ النَّارِ))

“*Falënderimi i takon Allahut, i Cili më ka kënaqur dhe më ka dhënë vendbanim. Falënderimi i takon Allahut, i Cili më dha për të ngrënë dhe për të pirë.*”

“Barte dhe shqyeje, barte dhe shqyeje, barte dhe shqyeje.” Atë e shënon gjithashtu edhe Ebu Davudi (4024) dhe Ahmedi në (6/364, 365).

⁶⁹⁵ Shënon Ahmedi (2/89), Ibn Maxhe (3558) në Rrobet: kapitulli: Çfarë duhet thënë njeriu kur i vesh rrobet e reja, dhe Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (89) nga Ibn Umeri. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Ka version tjetër në formën mursel, të cilën e shënon Ibn Ebu Shejbe në *Musannef*, nga Abdullah b. Idrisi nga Ebul-Eshhebi, Xhafer b. Hajjan el-Utaridi, i cili numërohet ndër njerëzit që transmetojnë hadithet e besueshme dhe ai i ka dëgjuar ato nga kolosët e tabiinëve.

⁶⁹⁶ Shënon Muslimi (1154) në *Agjërimi*, kapitulli: Është i lejuar agjërimi vullnetar, nga Aishja që ka thënë: “Një ditë te unë erdhi i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) dhe pyeti: ‘A ke diç për të ngrënë?’ Unë thash që nuk ka: Ai tha: ‘Atëherë do të agjërojë.’”

Falënderimi i takon Allahut, i Cili më mbuloi me begati. Të lutem që Të më mbrosh nga zjarri.”⁶⁹⁷

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë Enesit:

((إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ بِكُنْ بَرَكَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِكَ))

“Kur hynë në shtëpinë tënde, jepi selam, sepse kjo do të bëhet bereqet për ty dhe për familjen tënde.” Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasenun sahih.⁶⁹⁸ Në Sunenin e Ebu Davudit nga i Dërguari (s.a.v.s.) shënohet që ka thënë:

((إِذَا وَلَجَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَوْلَجِ، وَخَيْرَ الْمَخْرَجِ، بِسْمِ اللَّهِ وَلَجْنَا، وَعَلَى اللَّهِ رَبَّنَا تَوَكَّلْنَا، ثُمَّ لِيَسَلِّمْ عَلَى أَهْلِهِ))

*“Kur njeriu hynë në shtëpinë e vet, le të thotë: ‘O Zot, të lutem për hyrje me të mirë dhe për dalje me të mirë. Hymë në emër të Allahut dhe mbështetem te Sunduesi ynë’, dhe pas kësaj le t’i jep selam familjes së vet.”*⁶⁹⁹

Gjithashtu, transmetohet që ka thënë:

((ثَلَاثَةٌ كُلُّهُمْ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ: رَجُلٌ خَرَجَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُ فَيُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدَّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ وَغَنِيمَةٍ، وَرَجُلٌ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُ فَيُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدَّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ وَغَنِيمَةٍ، وَرَجُلٌ دَخَلَ بَيْتَهُ بِسَلَامٍ، فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ))

“Tre vetëve Allahu u ka dhënë siguri dhe garanci: njeriut i cili niset në luftë në rrugë të Allahut, Atij Allahu i ka dhënë siguri, që nëse vdes do ta shpie në Xhennet ose që do ta kthej me shpërblimin dhe sevapin e merituar dhe me prenë e luftës që e ka marrë; Njeriut i cili shkon në xhami, Allahu i ka garantuar, që nëse vdes, do ta shtie në Xhennet ose do ta kthej me sevapin e shpërblimit të cilin e ka merituar;

⁶⁹⁷ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (157) nga Abdullah b. Amri b. El-Asi. Në zinxhirin e transmetuesve është një transmetues i panjohur. Mbi atë temë shënon Ebu Davudi (5058) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet para gjumit, nga Ibn Umeri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur binte në shtrat thoshte: “Falënderimi i takon Allahut, i Cili më furnizoi, më dha vendbanim, më ushqeui dhe më dha të pijë dhe i cili më mbuloi me shumë dhunti dhe më dhuroi begatshëm. Falënderimi i takon Allahut në çdo situatë. O Zot, Sunduesi i çdo gjëje, Pronari i çdo gjëje, strehohem te Ti nga Zjarri.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁶⁹⁸ Shënon Tirmidhiu (2699) në *Të kërkuarit e lejes dhe Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi selamin kur hyhet në shtëpi dhe thotë që ky hadith është hasenun-sahih. Është në të drejtën, sepse ai ka shumë versione që e forcojnë dhe e fuqizojnë atë. Ato i ka përmbledhur hafidhi Ibn Haxheri në një broshurë të vogël dhe ka ardhur në përfundim që ky hadith është sahih. Kjo broshurë gjendet në bibliotekën Zahirijje në Damask.

⁶⁹⁹ Shënon Ebu Davudi (5096) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë thuhet kur dilet nga shtëpia, nga Ebu Maliku el-Esh'ari (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

edhe njeriut i cili hynë në shtëpi dhe jep selam, edhe ai është nën sigurinë dhe garancinë e Allahut.”⁷⁰⁰ Hadithi është i besueshëm.

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) shënohet transmetimi i besueshëm që ka thënë:

((إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ، قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ، وَإِذَا دَخَلَ، فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ، قَالَ الشَّيْطَانُ: أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ، وَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ، قَالَ: أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ))

“Kur njeriu hynë në shtëpinë e vet dhe gjatë hyrjes dhe ngrënies e përmend Allahun, shejtani atëherë thotë: ‘Ju këtu nuk keni as konak e as darkë.’ E kur hynë në shtëpinë e vet, e nuk e përmend Allahun gjatë hyrjes, shejtani thotë: ‘E kemi gjetur konakun.’ Dhe nëse nuk e përmend Allahun gjatë ngrënies, shejtani thotë: ‘E kemi gjetur edhe konakun edhe darkën.’”⁷⁰¹

⁷⁰⁰ Shënon Ebu Davudi (2494) në *Xhihadi*, kapitulli: Vlera e luftës në det, nga Ebu Uname el-Bahili (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Shënon Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1094) dhe Ibn Sunni (160). Mbi këtë temë transmetohet ngjashëm edhe nga Muadh b. Xhebeli. Transmetimin e shënojnë Ibn Hibbani (1595) dhe Hakimi (2/90).

⁷⁰¹ Shënon Muslimi (2018) nga Xhabir b. Abdullahu (r.a.) në *Pija*, kapitulli: Bontoni i ngrënies dhe pirjes.

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË HYRJES PËR KRYERJEN E NEVOJËS FIZIOLOGJIKE

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى الذَّكْرِ عند دخوله الخلاء

Në dy *Sahihët* nga i Dërguari (s.a.v.s.) shënohet, që gjatë hyrjes në tualet thoshte: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ)) “O Zot, strehohem te Ti nga shejtanët meshkuj dhe femra.”⁷⁰² Transmetohet nga Ahmedi që i Dërguari (s.a.v.s.) atë që shkante në tualet, e urdhëronte që të thotë atë.⁷⁰³

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu transmetohet që ka thënë:

((لَا يَعْزُرُ أَحَدُكُمْ إِذَا دَخَلَ مَرْفَقَهُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الرَّجْسِ النَّجِسِ، الْخَبِيثِ الْمُخْبِثِ، الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ))

“Asnjëri prej jush të mos harrojë kur hynë në tualet që të thotë: “O Zot, strehohem te Ti nga ndyrësira e të ndoturve, e keqja e të këqijve dhe nga shejtani i mallkuar.”⁷⁰⁴

⁷⁰² Shënon Buhariu (1/212, 213) në *Avdesi*, kapitulli: Çfarë thuhet gjatë hyrjes në tualet, dhe Muslimi (375) në *Hajd*, kapitulli: Çfarë thuhet kur dëshirohet të shkohet në tualet, nga Enesi.

⁷⁰³ Shënojnë Ahmedi (1/269), Ebu Davudi (6) dhe Ibn Maxhe (296) nga Zejd b. Erkami, nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë: “Këto vende me të vërtetë janë të popullarizuara. Prandaj kur ndokush prej jush hynë në to, le të thotë: O Zot, strehohem te Ti nga shejtanët meshkuj dhe femra.” Hadithi është sahih. Ibn Hibbani (126) e konsideron të besueshëm Hubuth dhe habaith domethënë shejtanët meshkuj dhe femra, derisa disa këtë e komentojnë me tradhti dhe shejtanët.

⁷⁰⁴ Shënon Ibn Maxhe (299) në *Tahar*, kapitulli: Çfarë thotë njeriu kur donë të hyjë në tualet, nga Ebu Ummame (r.a.). Në zinxhirin e transmetuesve është Ubejdullah b. Zahr, transmetues i besueshëm, i cili gabon gjatë transmetimit të hadithit, si edhe Ali b. Jezidi el-Elhami, transmetues i dobët. Shënon Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (18) nga Enesi. Në zinxhirin e tij ka ‘an ‘an nga Hasani dhe Katade, si edhe nën numrin (25) nga Ibn Umeri. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Hibban b. Aliu el-Anzi dhe Ismail b. Rafiu. Gjithashtu, atë e shënon Taberaniu në *Duanë*. Ibn Allani në *Sherbul-ezkari* thotë: “Hafidhi do të thotë Ibn Haxheri, pas verifikimit të tij, do të thotë të hadithit të Ibn Umerit, të cilin e shënon Ibn Sunni dhe Taberaniu në *Duanë*, që ky hadith është hasenun-garib.” Hibbani është transmetues i dobët si edhe shejhu i tij Ismail b. Rafiu. Ndërkaq, ai ka versione tjera, nga të cilat e ka përmendur atë nga Enesi të cilin e shënon Ibn Sunni dhe Ebu

Gjithashtu, transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((سَتَرُ مَا بَيْنَ الْجَنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْكَنِيفَ أَنْ يَقُولَ: بِسْمِ اللَّهِ))

*“Perdja në mes xhinnit dhe vendeve të turpshme të trupit të njeriut kur hynë në tualet janë fjalët: ‘Në emër të Allahut.’”*⁷⁰⁵

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që një njeri i ka dhënë selam derisa ai ishte duke i kryer nevojat fiziologjike, e ai nuk ia ka kthyer atë,⁷⁰⁶ pas së cilës gjë ka thënë që Allahu nuk do që të flitet gjatë kryerjes së nevojës. Ka thënë:

((لَا يَخْرُجُ الرَّجُلَانِ يَضْرِبَانِ الْغَائِطَ كَاشِفَيْنِ عَنْ عَوْرَاتِهِمَا يَتَحَدَّثَانِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَمُتُّ عَلَى ذَلِكَ))

*“Nuk duhet të flasin dy vetë: ai i cili është duke e kryer nevojën dhe ai i cili i ka të zbuluara vendet e turpshme, sepse Allahu e urren atë.”*⁷⁰⁷

Tani më është përmendur që i Dërguari (s.a.v.s.) gjatë kryerjes së cilësdo nevojë as me anën e përparme e as me anën e prapme nuk kthehej kah kibla dhe që kjo është e ndaluar. Kjo ceket në hadithet të cilat i transmetojnë: Ebu Ejubi, Selman El-Farisi, Ebu Hurejre, Ma’kal b. Ebi Ma’kal, Abdullah b. Harith b. Xhuzu ez-Zubejdi, Xhabir b. Abdullah dhe Abdullah b. Umeri (r.a.). Shumica e atyre haditheve janë sahih, e të tjerët janë hasen. Ata të cilët janë kontradiktorë janë ose me zinxhir të dobët të transmetuesve, ose nuk janë me kuptim të qartë, prandaj për shkak të tyre nuk mund të refuzohen hadithet me ndalesa të qarta, të cilat janë të njohura dhe të përhapura, siç është hadithi të cilin e transmeton Iraku nga Aishja.

Neim, si edhe atë të cilin e transmeton Aliu dhe Burejde, e të cilët transmetohen te Ibn Adij në *Kamilin*.

⁷⁰⁵ Hadithi është hasen. Shënojnë Tirmidhiu (606) në *Namazi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi leximin e Bismil-lahit gjatë hyrjes në tualet, dhe Ibn Maxhe (297) nga Aliu (r.a.). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Hakem b. Abdullah en-Nasër të cilin vetëm Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm. Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (20,21) nga Enesi. Atë e cekë Hejthemi në *Mexhmmun* (1/205) nga Enesi, dhe thotë: “E shënon Taberaniu me dy zinxhir të transmetuesve. Në njërin është Seid b. Mesleme el-Emeviu, Buhariu dhe të tjerët atë e konsiderojnë transmetues të dobët, e Ibn Hibbani dhe Ibn Adij e konsiderojnë transmetues të besueshëm. Transmetuesit e tjerë janë të besueshëm.

⁷⁰⁶ Shënojnë Muslimi (370), Ebu Davudi (16), Tirmidhiu (90), Nesaiu (1/35, 36) dhe Ibn Maxhe (353) nga Ibn Umeri.

⁷⁰⁷ Shënojnë Ahmedi në (3/36), Ebu Davudi (15) në *Taharin*, kapitulli: Është i ndaluar të folurit gjatë kryerjes së nevojës fiziologjike, dhe Ibn Maxhe (324) nga Ebu Seid el-Hudriu. Në zinxhirin e transmetuesve është Ikrimë b. Ammar el-Ixhli, transmetues i besueshëm, por gabon. Në versionin e tij nga Jahja b. Ebi Kethiri ekziston çrregullimi, sepse nuk ka pasur libër në transmetimin nga Jahja b. Ebi Kethiri. Në zinxhirin e tij gjithashtu është Hilal b. Ijad, e ky është Ijad b. Hilali, transmetues i panjohur dhe nga ai transmeton vetëm Jahja b. Ebi Kethiri.

ذَكَرَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أَنَسًا يَكْرَهُونَ أَنْ يَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ بِفُرُوجِهِمْ، فَقَالَ: ((أَوَ قَدْ فَعَلُوا؟
حَوْلُوا مَقْعَدَتِي قِبَلَ الْقِبْلَةِ))

Të Dërguarit (s.a.v.s.) i është përmendur që disa njerëz urrejnë që me organet e veta gjenitale të kthehen kah kibla dhe ka thënë: *“Vallë, a paskan filluar që tani ta bëjnë atë?! Ktheheni vendin tim (të kryerjes së nevojës) kah kibla.”* E shënon Imam Ahmedi.⁷⁰⁸

Ahmedi ka thënë që ky është transmetimi më i mirë i cili transmetohet mbi atë lehtësim edhe për kundër asaj që është mursel. Ndërkaq, këtë hadith e kanë kritikuar Buhariu dhe imamët tjerë dhe nuk e kanë vërtetuar atë. Sipas kësaj, mendimi i Ahmedit mbi të nuk tregon se a është ai sahih apo hasen. Tirmidhiu në veprën e vet *El-Ilelul-kebir* ka thënë:

E kam pyetur Ebu Abdullahun, Muhammed b. Ismailin mbi këtë hadith dhe ai ka thënë: Në këtë hadith ekziston çrregullimi (idtirab). Te unë transmetimi më i besueshëm është ai i cili transmetohet nga Aishja.

Them që ai e ka edhe një mangësi tjetër, e kjo është ndërprerja në mes Irakut dhe Aishes, sepse ai nuk e ka dëgjuar atë nga ajo. Atë e transmeton edhe Abdulvehab es-Sekafi nga Halid el-Hazz'i nga një njeri nga Aishja. Ai e ka edhe një mangësi, e kjo është që Halid b. Ebu Salti është transmetues i dobët.

Prej atyre haditheve është edhe ai që transmetohet nga Xhabiri, që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka ndaluar që gjatë kryerjes së nevojës së vogël të kthehet kah kibla, dhe e kam parë një vit para vdekjes së tij që gjatë urinimit kthehej kah kibla.⁷⁰⁹

Tirmidhiu thotë që ky hadith është garib, pasi që ka thënë se është hasen! Në veprën e tij *El-Ilel* thotë: “E kam pyetur Muhammedin, d.m.th. mbi këtë hadith, e ai më tha: Ky hadith është sahih. Shumica atë e transmetojnë nga Ibn Is'haku.” Nëse Buhariu mendon se ai është sahih nga Ibn Is'haku, kjo nuk tregon që ai vetvetiu është sahih. E nëse mendon që ai sipas vetvetes është sahih, atëherë ky është rast i gjykimit i cili e ka statusin e hadithit të cilin e transmeton Ibn Umeri, e në të cilin pohon që i Dërguari (s.a.v.s.) e kryente nevojën fiziologjike i kthyer kah Kibla.

⁷⁰⁸ Ahmedi (6/1317), Ibn Maxhe (324) në *Tahari*, kapitulli: Lehtësia e të kthyerit kah Kibla gjatë kryerjes së nevojave fiziologjike dhe leja për atë, por jo edhe në vende të hapura. Transmetuesit janë të besueshëm, ndërkaq hadithi është pa mangësi. Shikoje atë më gjerësisht në biografinë e Halid b. Ebi Saltit në *Tehdhiz*.

⁷⁰⁹ Shënon Tirmidhiu (9). Në të ekziston 'an'ani i Ibn Is'hakut.

Kjo i mbështetë gjashtë mundësi: që me këtë hadith është deroguar ndalesa e të kthyerit; e kundërta e kësaj, që kjo vlente vetëm për të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe që kjo është e lejuar vetëm nëpër shtëpitë dhe banesat; që kjo ka qenë për shkak të rrethanave dhe gjërave të tjera që e kanë kushtëzuar atë; ose ky është sqarimi, d.m.th., që kjo ndalesë nuk aludon në haram. Për, asnjërën prej atyre mundësive nuk mund të pohohet në mënyrë kategorike se kjo është ajo që është dëshiruar, edhe përkundër asaj që hadithi të cilin e transmeton Xhabiri nuk mbështetë mundësinë tjetër. Ndërkaq, për shkak të atyre mundësive nuk mund që të mos përfillen hadithet e qarta të besueshme dhe të përhapura, me të cilat kjo ndalohet.

Konstatimi i Ibn Umerit, që atë i Dërguari (s.a.v.s.) e ka ndaluar në vendet e hapura, është të kuptuarit e tij që ndalesa i përket vetëm atij lokacioni. Mbi atë, tregon vetëm forma e ndalesës. Të konceptuarit e tij është në kontradiktë me të konceptuarit e Ebu Ejjubit, i cili konsideron që kjo ndalesë është e përgjithshme, sikur që është mendimi i atyre që konsiderojnë që ndalesa është e përgjithshme imune në të gjitha kundërthëniet të cilave u është ekspozuar mendimi i atyre të cilët bëjnë dallim në mes vendit të hapur dhe ndërtesave.

Gjithashtu, mund t'u shtrohet pyetja: Cili është kufiri i asaj ndalese në ndërtesat? Sepse është e pamundur të çeket kufiri i qartë. Nëse thonë se kjo është e lejuar në çdo ndërtesë, atëherë kjo duhet lejuar edhe në vendin e hapur, në të cilin në mes atij që e kryen nevojën dhe kibles ndodhet ndonjë kodër, pa dallim se a është ai afër apo larg, sepse kjo i ngjanë situatës nëpër ndërtesa. Gjithashtu, mund t'ju thuhet që kjo ndalohet nga respekti ndaj asaj ane në të cilën gjendet kibla. Dhe atëherë, nuk ka dallim se a janë kthyer kah ajo në ndërtesë ose në vend të hapur. Pra, kjo nuk lejohet për shkak të vet shtëpisë, se sa shumë ka male dhe kodra që qëndrojnë si pengesë në mes të atij i cili e kryen nevojën e vogël dhe kibles, aq sa qëndrojnë edhe muret e ndërtesës ose edhe më tepër. Sipas kësaj, asgjë nuk mund të dal si pengesë, në mes kryerësit të nevojës së vogël dhe kibles, prandaj edhe ka ardhur ndalesa, e jo për shkak të vet shtëpisë.

ÇFARË THOSHTË I DËRGUARI (S.A.V.S.) KUR DILTE NGA TUALETI

فيما يقال عند الخروج من الخلاء

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) dilte nga tualeti thoshte: ((عُفِّرَانِكَ)) “Gufraneke”⁷¹⁰, d.m.th. “*Më fal*”. Gjithashtu, transmetohet që ka thënë:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى، وَعَافَانِي)) *Falënderimi i takon Allahut që i ka larguar nga unë të pakëndshmet dhe më liroi prej tyre.*⁷¹¹

KAPITULLI MBI DHIKRIN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË MARRJES SË AVDESIT

في هذيه صلى الله عليه وسلم في أذكار الوضوء

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka vënë duart e veta në enën me ujë, e pastaj u ka thënë as’habëve të vet: ((تَوَضَّؤُوا بِسْمِ اللَّهِ)) “*Merrni avdes me bismillah.*”⁷¹²

Gjithashtu, është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë Xhabirit (r.a.) që të sillte ujë për avdes. Kur i është sjellur uji, ka thënë:

((خُذْ يَا جَابِرُ فَصَبَّ عَلَىَّ وَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ)) قال: فَصَبَّيْتُ عَلَيْهِ، وَقُلْتُ: بِسْمِ اللَّهِ، قال: فرأيتُ الماءَ يَفُورُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ.

⁷¹⁰ Shënojnë Tirmidhiu (7) në *Tahara*, Ebu Davudi (30) në *Tahara*, kapitulli: Çfarë do të thotë njeriu kur del nga tualeti. Ahmedi (1/269) dhe Darimi (1/174). Zinxhiri është i mirë. Ibn Huzejme (90) Ibn Hibbani, Hakimi (1/158) dhe Ebu Hatimi thonë që ky hadith është sahih. Neveviu në *El-Mexhmu* thotë se ky hadith është hasenun-sahih.

⁷¹¹ Shënon Ibn Maxhe (301) në *Tahara*, kapitulli: Çfarë thuhet kur dilet nga tualeti. Në Zinxhirin e transmetuesve është Ismail b. Sulejm, transmetues i dobët, siç e cekë këtë Hafidhi në *Takrib*.

⁷¹² Shënon Darekutni (26), Bejhekiu në *Sunnen* (1/43), Nesaiu (1/61), në *Shqiptimi i Bismil-lahit gjatë avdesit* dhe Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (27) nga Enes b. Maliku (r.a.). Zinxhiri është i drejtë, e Neveviu në *El-Hulasi* thotë që është sahih.

*“Merre Xhabir, më qit ujë dhe thuaj bismil-lah!” I qita dhe thash “bismil-lah” dhe pash se si uji rridhte në mes gishtërinjve të tij.*⁷¹³

Ahmedi shënon nga Ebu Hurejre, Seidi b. Zejdi dhe Ebu Seid el-Hudriu (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا وَضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ)).

“Nuk ka avdes ai i cili gjatë marrjes së tij nuk thotë “bismil-lah”.

Në zinxhirin e transmetuesve të tij është elasticiteti.⁷¹⁴

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ أَسْبَغَ الْوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَتَحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ))

“Kush e plotëson avdesin duke thënë: “Dëshmoj që nuk ka Zot përveç Allahut të Vetëm, i Cili nuk ka shok dhe dëshmoj që Muhammedi është rob i Dërguari i Tij”, atij do t’i hapen tetë dyer të Xhenetit dhe do të mund të hyjë në Xhenet nëpër cilën derë do të dëshirojë.” Shënon Muslimi.⁷¹⁵

Tirmidhiu pas shehadetit e shton edhe këtë:

((اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ النَّوَابِيْنِ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ))

⁷¹³ Shënojnë Buhariu (7/341) në *Ekspeditat ushtarake*, kapitulli: Beteja në Hudejbije dhe Muslimi (3013, 4/2308). Kjo është një pjesë e hadithit të gjatë të cilin e transmeton Xhabiri dhe ngjarja me Ebu Jusranë te Muslimi. Shënon Ahmedi (400).

⁷¹⁴ Ndërkaq, të gjitha versionet e tij e fuqizojnë në atë dhe tregojnë që ai ka bazë, siç e pohon këtë Hafidhi në *Telbis*. Transmetimin të cilin e transmeton Ebu Hurejre shënon Ebu Davudi (101), Ahmedi (1/418), Ibn Maxhe (399), Darekutni (1/26, 29), Hakimi (1/146) dhe Bejhekiu (1/43, 44). E transmetimin të cilin e transmeton Seid b. Zejdi e shënojnë Tirmidhiu (25), Ibn Maxhe (398), Ahmedi (4/70) dhe Darekutni. Hadithin e Ebu Seidit e shënojnë Ahmedi (3/41) dhe Ibn Maxhe (398), e transmetimin nga Sehl b. Seidi e shënojnë Ibn Maxhe (400).

⁷¹⁵ Shënon Muslimi (234) në *Tahari*, kapitulli: Dhikër i dëshiruar pas avdesit, nga Umer b. Hattabi (r.a.). Versioni i tij është: “Secili prej jush i cili merr avdes dhe e plotëson avdesin, e mandej thotë: ‘Nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Allahut, Një, i Cili nuk ka shok dhe dëshmoj që Muhammedi është rob i Tij’ dhe atij do t’i hapen tetë dyert e Xhenetit, që të hynë në xhenet nëpër cilat të dëshirojë.”

“...O Zot, më bëjë prej atyre që shumë pendohen dhe prej atyre që shumë pastrohen.”⁷¹⁶

E Imam Ahmedi e shton edhe këtë: ثُمَّ رَفَعَ نَظْرَهُ إِلَى السَّمَاءِ “...pastaj e ngriti shikimin kah qielli.”⁷¹⁷

Ibn Maxhe së bashku me imam Ahmedin shton që atë e shqiptonte nga tre herë.⁷¹⁸

Bekijj b. Mahled në *Musnedin* e vet shënon transmetimin nga Ebu Seid el-Hudriu në formën merfu’, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ تَوَضَّأَ فَفَرَّغَ مِنْ وَضُوئِهِ، ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، كُنْتُ فِي رَقٍّ وَطَبَعَ عَلَيْهَا بِطَابِعٍ، ثُمَّ رُفِعَتْ تَحْتَ الْعَرْشِ فَلَمْ يُكْسَرْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ))

“Kush merr avdes dhe e plotëson atë, e mandej thotë: ‘O Zot, i tërë lavdërimi dhe falënderimi të takojnë Ty. Dëshmoj që nuk ka Zot përveç Teje. Nga Ti falje kërkoj dhe pendohem te Ti’, kjo do t’i shënohet në një faqe të letrës, do të vulozet e pastaj do të ngritet nën Arsh dhe nuk ka për t’u fshirë deri në Ditën e Gjykimit.”

Atë e shënon Nesaiu në veprën e vet *El-Kebir* si edhe fjalët e Ebu Seid El-Hudriut.⁷¹⁹

Nesaiu thotë: “Kapitulli: Çfarë thuhet pas avdesit.” Pastaj i ka cekur disa nga hadithet e përmendura, pastaj me zinxhir të drejtë të transmetuesve e ka cekur transmetimin nga Ebu Musa El-Esh’ari që ka thënë: “I solla ujë të Dërguarit (s.a.v.s.) për avdes. Kur merrte avdes e dëgjova duke thënë këtë dua: ‘O Zot, m’i fal mëkatet e mia. Bëje shtëpinë time të gjerë dhe më jep bereqet në nafakën time.’” Unë thash: ‘O i Dërguar i Allahut, të kam dëgjuar duke thënë këtë dhe këtë?!’ Ai

⁷¹⁶ Tirmidhiu (55) në *Tahara*, kapitulli: Çfarë thuhet pas avdesit, nga Umeri (r.a.). Kjo shtojcë është e drejtë.

⁷¹⁷ *Musned* (4/151) nga Ukbe b. Amiri (r.a.). E shënon gjithashtu edhe Ebu Davudi (170) në *Tahare*, kapitulli: Çka duhet thënë njeriu kur merr avdes. Në zinxhirin e transmetuesve është transmetues i panjohur.

⁷¹⁸ Në zinxhirin e transmetuesve është Zejd el-Ammij, transmetues i dobët. Fjalën... atë... e transmeton Muslimi e jo Tirmidhiu.

⁷¹⁹ Shënon Ibn Sunni (30) në *Amelul-jevmi vel-leleti*, Nesaiu, në *Amelul-jevmi vel-leleti* në merfu’ dhe versionin mevkuf. Për versionin mevkuf ka thënë që është sahih. Zinxhirin e transmetuesve të tij, hafidh Ibn Haxheri e konsideron të drejtë. Pastaj ka thënë: Dilemat janë krijuar rreth tekstit të tij, se a është merfu’ (i bashkuar) apo mevkuf (i ndalur te as’habët)? Nesaiu sipas shprehisë së vet shkonte kah preferimi në bazë të shumicës dhe memories më të fortë, prandaj ka thënë që ai version është i gabuar. Neveviu duke pasuar Ibn Salahun dhe të tjerët e ka preferuar versionin merfu’, sepse në të ka më tepër të dhëna (dituri). Në bazë të veprimit sipas formës tjetër të tij, përfundohet që ato gjëra ku nuk ka vend për arsye, prandaj ky transmetim e ka statusin e hadihit.”

tha: “Pra, a mos kam lënë diç të mangët?!” Ibn Suni ka thënë: Kapitulli: “Çfarë thuhet para dhe pas avdesit...” dhe e ka cekur këtë hadith.⁷²⁰

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË EZANIT DHE DHIKRI I CILI KËNDOHET NË ATË KOHË

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى الأذان وأذكاره

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) e ka urdhëruar këndimin e ezanit me përsëritje edhe pa përsëritje. Gjithashtu ka urdhëruar që ikameti të përsëritet dy here dhe që të thirret një herë. Është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që dy herë i ka përsëritur fjalët ((قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ)) “kad kametis-salatu” dhe që ato kurrë nuk i ka kënduar një herë. Gjithashtu, nga i Dërguari është vërtetuar që tekbinin e ka përsëritur në fillim të ezanit katër herë, e që nuk është vërtetuar që atë e ka shqiptuar vetëm dy herë.

Hadithi në të cilin thuhet që e ka urdhëruar Bilalin që ezanin ta përsërit nga dy here, e ikametin nga një herë⁷²¹ nuk është në kontradiktë me përsëritjen e tij nga katër herë, sepse përsëritja e ezanit nga katër herë është vërtetuar qartë në transmetimin të cilin e transmetojnë Abdullah b. Zejdi, Umer b. Hattabi dhe Ebu Mahzure (r.a.).

Hadithin në të cilin flitet mbi këndimin e ikametit nga një herë, e transmeton Ibn Umeri (r.a.), ku e veçon ikametin dhe thotë: “Ezani gjatë kohës së të Dërguarit (s.a.v.s.) këndohej në mënyrë që fjalët e tij përsëriteshin nga dy herë, e ikameti ashtu që fjalët e tij këndoheshin nga një herë, përveç që ‘kad kametis-salatu’ këndohej dy herë.” Në *Sahihun* e Buhariut nga Enesi shënohet që ka thënë: “Bilalit i është urdhëruar që fjalët e ezanit t’i përsëriste nga dy herë, e ikametin ta këndoje nga një herë, përveç ‘kad kametis-salatu’.”⁷²² Është vërtetuar me transmetim të

⁷²⁰ Shënon Ibn Suni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (28) nga Ebu Musa el-Esh’ariu. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë.

⁷²¹ Shënon Buhariu (2/62) në fillim të librit *Mbi ezanin*.

⁷²² Shënon Buhariu (2/74) në *Ezani*, kapitulli: Ezani këndohet nga dy herë, dhe Muslimi (378) nga Enesi. Hafidhi në *Fet’h* thotë: “Nën mohimin nuk mendohet si edhe mbi të vërtetuarit. Nën të vërtetuarit aludohet mbi të gjitha shprehjet e urdhëruara të cilat duhet mësuar kur duhet të thirret ikameti për namaz, e në negacionin mendohet mbi kad kametus-salat”. E shënon edhe Abdurrezaku

besueshëm nga Abdullah b. Zejdi dhe Umeri, që gjatë ikametit thuhet: “Kad-kametis-salatu”, dy herë.

Në transmetimin e besueshëm nga Ebu Mahzure është vërtetuar që “kad-kametis-salatu” këndohet dy herë, si edhe fjalët e tjera të ezanit. Të gjitha këto mënyra janë të lejuara dhe nuk ka kurrfarë qortueshmërie në to, përkundër asaj që disa mënyra janë më të mira se të tjerat. Imam Ahmedi e ka përvetësuar ezanin dhe ikametin e Bilalit. Shafi u ezanin e Mahzurit, e ikametin e Bilalit. Ebu Hanifja e ka marrë ezanin e Bilalit e ikametin e Mahzurit. Maliku e ka përvetësuar praktikën e banorëve të Medinës dhe është përkufizuar në ezanin me dy tekbiere, e në fjalët ‘kad-kametis-salatu’ nga një herë. Allahu i mëshiroftë të gjithë ata. Të gjithë janë përpjekur që ta pasojnë sunnetin.

* * *

Mbi pyetjen e praktikës së dhikrit të Resulullahut (s.a.v.s.) gjatë ezanit dhe pas tij, i Dërguari (s.a.v.s.) ummetit të vet ia ka urdhëruar pesë lloje të dhikrit.

I pari: që ai i cili e dëgjon ezanin të thotë të njëjtën çka thotë muezini, përveç të fjalët ((حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ))، ((حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ)) “Hajje ales-salat” dhe “Hajje alel-felah”. Është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që në vend të përsëritjes së tyre duhet thënë: ((لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)) “La havle ve la kuvvete il-la bil-lah.” Nuk ka fuqi dhe mundësi përveç Allahut.⁷²³

Nuk është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ato fjalë gjatë shqiptimit të tyre duhet të bashkohen me fjalët “Hajje ales-salah” dhe “Hajje alel-felah”, e as të përkufizohet vetëm mbi këto fjalë nga ezani të cilat thërrasin në namaz dhe shpëtim. Praktika e të Dërguarit, e cila është vërtetuar, ka qenë që ai ato fjalë i

nga Ma’meri, nga Ejubi, nga Ebu Kilabi, nga Enesi, e është: “Fjalët e ezanit Bilali i përsëriste nga dy herë, e ikametin një herë, përveç fjalëve kad kametis-salat.” E shënon edhe Ebu Avami në *Sahihun* e vet dhe Seraxhi në *Musnedin* e vet. Ismaili atë e shënon gjithashtu përmes kësaj rruge dhe thotë që kad kametis-salatu këndohet dy herë.

⁷²³ Shënon Buhariu (2/74) në *Ezani*, kapitulli: Çfarë thuhet kur dëgjohej myezini, dhe Muslimi (383) në *Namazi*, kapitulli: Është mustehab t’i thuhet atij që e dëgjon myezinin që të thotë të njëjtën çfarë thotë myezini, Muvetta (1/67) nga Ebu Seid el-Hudriu (r.a.) që i Dërguari i Allahut s.a.v.s ka thënë: “Kur e dëgjoni ezanin thoni të njëjtën që e thotë edhe myezini.” Shënon Muslimi (384) nga Abdullah b. Amri b. El-Ashi. Fjalët: “La havle ve la kuvvete il-la bil-lah”, të cilat shqiptohen kur myezini thotë: Hajje ales-salat dhe hajje alel-felah, shënon Muslimi (385) nga Umer b. Hattabi dhe Shafi u në të vetin (1/60) nga Muaviu.

zëvendësonte me fjalët havkale, d.m.th. la havle ve la kuvvete il-la bil-lah. Kjo është tërësisht në harmoni me urtësinë e përputhshmërisë së gjendjes në të cilën gjatë asaj kohe gjendet muezini dhe atij që e dëgjon atë, sepse fjalët e ezanit janë dhikër, prandaj, atij që e dëgjon ezanin i urdhërohet që ta përsërisë atë. Derisa fjalët hajje alel d.m.th. hajje ales-salat dhe hajje alel-felah janë thirrje për namaz, për atë i cili i dëgjon ato, prandaj është urdhëruar ai i cili i dëgjon ato, që në atë thirrje të ndihmohet me fjalët me të cilat kërkohet ndihma, e ato janë:

((لا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ))

La havvle ve la kuvvete il-la bil-lahi el-alijil adhim.

Lloji i dytë: ajo që duhet thënë kur dëgjohej ezani është.

وَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَأَخْبَرَ
أَنْ مَنْ قَالَ ذَلِكَ غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ

*“Edhe unë dëshmoj që nuk ka Zot përveç Allahut dhe që Muhammedi është i Dërguari i Tij: Jam i kënaqur që Allahu është zoti im, Islami feja ime dhe Muhammedi i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë që ai i cili thotë atë, do t'i ketë mëkatet e falura.”*⁷²⁴

Lloji i tretë: është që të sjellë salavate mbi të Dërguarin (s.a.v.s.) pasi që e përfundon përsëritjen pas muezinit. Salavati më i tërësishëm është salavati në mënyrë ibrahimijane dhe atë në atë mënyrë siç ai e ka mësuar ummetin e vet që të dërgojë salavate mbi të. Nuk ka salavat më të tërësishëm se ai edhe përkundër asaj që disa përpiqen që diç tjetër të paraqesin më të mirë se ai.

Lloji i katërt është, që pas salavateve mbi të Dërguarin (s.a.v.s.) të thuhet:

((اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ النَّامَةِ، وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ، أَتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مُحَمَّدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ))

“O Zot, i kësaj thirrjeje të mrekullueshme dhe i namazit që fillon, dhuroi Muhammedit mjetin dhe dhuntinë, dhe ringjalle atë në vendin e nderuar të cilin ia

⁷²⁴ Shënojnë Muslimi (386) në *Ezani*, kapitulli: Është e pëlqyer që ai i cili e dëgjon ezanin ta përsërisë atë që e thotë muezini, Tirmidhiu (210) në *Ezani*, Ebu Davudi, Nesaiu, Ibn Maxhe dhe Ibn Huzejme (422) nga Sa'd b. Ebi Vekasi (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ai i cili e dëgjon muzeinin dhe thotë: Edhe unë dëshmoj që nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut, Një, i Cili nuk ka shok dhe dëshmoj që Muhammedi është rob i Tij dhe jam i kënaqur që Allahu është Sunduesi im, Muhammedi dhe Islami feja ime, - atij do t'i falen të gjitha mëkatet.”

ke premtuar, sepse me të vërtetë Ti nuk e thyen premtimin.”⁷²⁵ Kështu shënohet me atë shprehje “Mekkamen mahmuden” pa nyjë të caktuar dhe kështu është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.).⁷²⁶

Lloji i pestë është të bëjë dua për vete, që të kërkoj nga Allahu begatitë e Tij dhe lutja do t'i pranohet. Në *Sunen* nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që ka thënë:

I pesti që pas asaj të bëjë lutje për vete, që nga Allahu të kërkojë nga begatitë e Tij, pastaj lutja ka për t'iu përmbushur. Në *Sunen* nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që ka thënë:

((قُلْ كَمَا يَقُولُونَ - يَعْنِي الْمُؤَدِّينَ - فَإِذَا انْتَهَيْتَ فَسَلْ تُعْطَهُ))

“Thuaj siç thonë edhe ata, d.m.th. myezinët, e kur e përfundon, kërko dhe do të të jepet.”⁷²⁷

Imamm Ahmedi nga i Dërguari (s.a.v.s.) shënon që ka thënë: “*Kush thotë kur thirret ezani: ‘O Zot, i kësaj thirrjeje të përsosur dhe namazit të dobishëm, bekoje Muhammedin dhe Bëhu i kënaqur me të, me kënaqësinë pas së cilës nuk ka urrejtje: Allahu ka për ta përmbushur lutjen e tij.*”⁷²⁸

Ummu Seleme thotë:

⁷²⁵ Hadithi është me shtojcën “Ti me të vërtetë nuk e thyen betimin”, shënon Bejhekiu në *Sunnenin* e vet (1/410). Ai në atë i pashembullt dhe ajo shtojcë është e dobët. Po atë shtojcë, atë e shënojnë: Buhariu (2/77) në *Ezani*, kapitulli: Duaja gjatë ezanit dhe katër autor të *Sunnenit*, nga Xhabir b. Abdullahu (r.a.), në formën vijuese: ‘Kush thotë kur e dëgjon ezanin’. Allahume rabbe hadhihid-da’vetit-tammeti ves-salatil-ka’imeti ati Muhammeden el-vesilete vel-fadilete veb’athhu mekamen muhammeden el-ledhi ve’atehu’ ai e ka merituar shefatin – ndërmjetësimin në Ditën e Gjykimit.” Fjalët e të Lartësuarit: “Është e sigurtë që Sundesi yt ka për të të ringjallur në vendin e nderuar.” Këtu premtimin ia ka dhënë pa e definuar, sepse fjala “asa”, nga Allahu do të thonë se mesiguri diç ka për t’u realizuar. Fundi i hadithit: “... e ka merituar ndërmjetësimin tim”, aludojnë që ajo që kërkohet për (s.a.v.s.) në të vërtetë është shefat – ndërmjetësim në Ditën e Gjykimit.

⁷²⁶ Hafidhi në *Fet’h* ka thënë: “Ky transmetim është transmetuar me nyjën e caktuar, domethënë: ‘El-mekam el-mahmud’, atë e shënon Nesaiu, Ibn Huzejme në *Sahihun* e vet (420) dhe Ibn Hibbani. Atë e shënon Tahaviu, Taberaniu në *Duaja* dhe Bejhekiu. Tek ai ekziston edhe prekje e çështjes së atyre të cilët atë e mohojnë.

⁷²⁷ Shënojnë Ebu Davudi (524) në *Ezani*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur dëgjohe myezini, nga Abdullah b. Amri b. El-Asi (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është hasen. Ia ka cekur versionin tjetër të cilin e shënon Taberaniu në *Librin mbi duatë*.

⁷²⁸ Shënon Ahmedi në (3/337) nga Xhabir b. Abdullahu. Në zinxhirin e transmetuesve është Abdullah b. Lehi, transmetues i dobët, si edhe mashtrimi nga Ebu Zubejri.

((مَنْ قَالَ حِينَ يُنَادِي الْمُنَادِي: اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ وَالصَّلَاةُ النَّافِعَةُ، صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآرَضَ عَنْهُ رِضَى لَا سَخَطَ بَعْدَهُ، اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ دَعْوَتَهُ))

*"I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më ka mësuar që gjatë ezanit të akshamit të them: 'O Zot, kjo është ardhja e natës Tënde dhe shkuarja e ditës dhe këta janë zërat e njerëzve që janë duke të drejtuar lutje Ty, andaj më fal.'"*⁷²⁹ E shënon Tirmidhiu.

Hakimi në *Mustedrekun* e vet nga Ebu Umame shënon transmetimin dhe shton që i Dërguari (s.a.v.s.) kur e ka dëgjuar ezanin, ka thënë:

((اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ الْمُسْتَجَابَةُ، وَالْمُسْتَجَابُ لَهَا، دَعْوَةُ الْحَقِّ وَكَلِمَةُ التَّقْوَى، تَوْفَى عَلَيْهَا وَأَحْيَى عَلَيْهَا، وَاجْعَلْنِي مِنْ صَالِحِي أَهْلِهَا عَمَلًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ))

*'O Zot, Sunduesi i kësaj thirrjeje të pranuar dhe të tërësishme, lutja e të cilit pranohet, thirrjes të së vërtetës dhe të devotshmërisë, më bëjë të vdes dhe më ringjall mbi te, më bëjë në Ditën e Gjykimit nga pasuesit e saj të mirë të cilët kanë punuar vepra të mira.'*⁷³⁰ E shënon Bejhekiu nga Ibn Umeri në versionin mevkuf.

Transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) kur i dëgjonte fjalët "kad kametis-salat", ka thënë: ((أَقَامَهَا اللَّهُ وَأَدَامَهَا)) *"Allahu e vendostë dhe e mbajt atë"*.⁷³¹

Në *Sunen* transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((الدُّعَاءُ لَا يُرَدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ)) *"Lutja në mes ezanit dhe ikametit nuk refuzohet."* Ata kanë thënë: "Çfarë duhet të themi o i Dërguar i Allahut (s.a.v.s.)?" Ai ka thënë: ((سَلُّوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا)) *"Kërkoni nga Allahu shpëtim në këtë dhe në atë botë."* Hadithi është sahih.⁷³²

⁷²⁹ Shënojnë Ebu Davudi (530) në *Ezani*, kapitulli: Çfarë thuhet kur dëgjohej ezani i akshamit, Tirmidhiu (3583) në *Duatë*, nga Hafsa, vajza e Ebu Kethirit, nga babai i tij nga ummu Seleme. Tirmidhiu thotë që ky hadith është garib dhe ne atë e njohim nga kjo anë, e Hafsën, vajzën e Ebu Kethirit, nuk e njohim e as nuk e njohim babanë e saj. Hakimi (1/199) thotë që ky hadith është sahih dhe në atë e ka mbështetur Dhehebiu dhe ka gabuar.

⁷³⁰ Në zinxhirin e tij është Ufejr b. Ma'dan transmetues i dobët. Shënon Bejhekiu në *Sunnenin* e vet (1/411) në formën mevkuf deri te Ibn Umeri, siç ka thënë autori.

⁷³¹ Shënon Ebu Davudi (528) në *Ezani*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur dëgjohej ikameti, nga Ebu Umame apo prej disa as'habëve, Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (36). Në zinxhirin e tij është transmetues i panjohur si edhe Shehr b. Havsheb, i cili është diskutabil, siç e cekë këtë hafidh Ibn Haxheri në veprën *Tahrirul-ezkar*.

⁷³² Hadithin në këtë formë e shënon Tirmidhiu (3588) nga Enes b. Maliku (r.a.) përmes Jahja b. Jemanit nga Thevriu. Tirmidhiu ka thënë: "Jahja b. Jemani në këtë hadith e ka shtuar këtë fjali: Kanë thënë: Çfarë do të lexojmë? Ka thënë: Kërkoni nga Allahu shpëtim nga kjo dhe ajo botë." Hafidh Ibn Haxheri thotë: "Jahja b. Jemani ishte njeri i mirë, por janë pajtuar që ka gabuar shumë, e veçanërisht në hadithet të cilat i transmeton nga Thevriu." Ibn Hibbani thotë: "Ibadeti atë e ka

Në ato, gjithashtu shënohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((سَاعَتَانِ، يَفْتَحُ اللَّهُ فِيهِمَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَقَلَمًا تُرَدُّ عَلَى دَاعٍ دَعْوَتُهُ: عِنْدَ حُضُورِ النَّدَاءِ، وَالصَّفِّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ))

“Janë dy momente kur Allahu i hap dyert e qiellit dhe rrallëherë në atë kohë refuzohet lutja e atij që lutet: gjatë ezanit dhe në safet në rrugën e Allahut.”⁷³³

Tani detalisht e kemi cekur praktikën Resulullahut (s.a.v.s.) gjatë bërjes dhikër gjatë namazit, si edhe pas namazit. Pastaj, praktikën e tij të dhikrit gjatë Bajramit, në xhenazet, gjatë eklipsit të Diellit, si edhe atë që ka urdhëruar që gjatë eklipsit të diellit me përlule të përmendet Allahu. Si edhe atë, që ai e lavdëronte Allahun gjatë namazit i cili falej me rastin e eklipsit të diellit, me duar të ngritura, duke shqiptuar subhanallah, elhamdulilah dhe lutej gjithnjë, derisa nuk shfaqej dielli.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) e shtonte intensitetin e këndimit të lutjeve në dhjetë ditët e para të muajit dhul-hixhe dhe urdhëronte që gjatë asaj kohe të shtohet intensiteti i këndimit të shehadetit, tekbirit dhe falënderimit ndaj Allahut.⁷³⁴

zmbraur nga perfeksionimi i hadithit. Këtë hadith gjithashtu e shënon Hakimi (1/198) nga Humejd b. Tavili nga Enesi. Ndërkaq, transmetuesi i tij nga Humejd b. Tavili është shumë i dobët, sikur të mos e kishte parë këtë Hakimi, dhe e ka radhitur atë në mesin e haditheve në *Mustedrekun* e vet. Nga enesi atë gjithashtu e transmeton Jezid b. Eban er-Rukashi, transmetues i dobët. Shënon Taberaniu me zinxhirin e vet në formë të shkurtuar dhe të tërësishme. Në zinxhirin e hadithit gjithashtu është Zejd el-Amij, transmetues i dobët. Në version të shkurtuar atë e shënojnë Ebu Davudi (521) dhe Tirmidhiu (212, 3589) në formën vijuese: “Duaja në mes ezanit dhe ikametit nuk refuzohet.” Në zinxhirin e tij është Zejd el-Ammijj, transmetues i dobët. Ndërkaq, Ahmedi atë e shënon (3/155, 255) përmes Burejdes b. Merjemit nga Enes b. Maliku në versionin merru në formën vijuese: “Duaja në mes ezani dhe ikametit nuk refuzohet, prandaj lexoni atë.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Ibn Huzejme (427) dhe Ibn Hibbani (296) e konsiderojnë hadith sahih.

⁷³³ Shënon Ebu Davudi (2540) në *Xhihadi*, kapitulli: Duaja gjatë përlshjes, Hakimi (1/198) përmes Hazimit që Sehl b. Sa'di e ka informuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Dy lutje nuk refuzohen apo shumë rrallë refuzohen: duaja kur këndohet ezani dhe gjatë përlshjes së dy ushtrive.” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, e Ibn Hibbani (297, 298) e konsideron hadith sahih.

⁷³⁴ Shënon Buhariu (2/381, 383) në *Bajramet*, kapitulli: Vlera e veprave të mira në ditët e teshrikut, Tirmidhiu (757) dhe Ebu Davudi et-Tajalisi (2631) nga Ibn Abbasi që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Nuk ka ditë në të cilën te Allahu veprat e mira janë më të dashura se gjatë këtyre ditëve.” Ata

Transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) këndonte tekbire që nga mëngjesi, ditën e ‘Arafatit dhe deri në ikindi, ditën e fundit të ditëve të teshrikut, d.m.th. deri në ikindi - ditën e katërt të Kurban Bajramit. Këndonte këtë:

((اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَحْمَدُ))

*“Allahu ekber. La ilahe il-lahe il-lallahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lil-lahil-hamd.”*⁷³⁵

Përkundër asaj që zinxhiri i transmetuesve të tij nuk është i drejtë, megjithatë veprohet sipas tij. Forma e tij është e këtillë, d.m.th. që tekbiri të përsëritet dy herë. Ndërkaq, sa i përket përsëritjes së tekbirit tre herë, kjo transmetohet nga Xhabiri dhe Ibn Abbasi, që vetëm ata e kanë bërë këtë. Të dy transmetimet prej tyre janë hasen. Shafi thotë: “Nëse e shton dhe thotë:

((اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، صَدَقَ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ))

“Allahu ekber kebira, vel-hamdulil-lahi kethira, ve subhanall-llahi bukreten ve esila. La ilahe il-lallah, ve la na’budu il-la ijjahu. Muhlisine lehuddine vele kerihel-kefirun. La ilahe il-lallahu vahdeh. Sadeka va’deh. La ilahe il-lallahu vallahu ekber.” (Allahu është më i Madhi, falënderimi i pakufishëm i qoftë Atij dhe lavdi i qoftë Atij në mëngjes dhe në mbrëmje. Nuk ka Zot përveç Allahut. Atë sinqerisht e adhurojmë madje edhe nëse mosbesimtarëve u duket e padrejtë. Nuk

pyetën: “O i Dërguar i Allahut, a madje as xhihadi në rrugë të Allahut?” Ai ka thënë: “Madje as xhihadi, përveç nëse njeriu del me pasurinë e vet dhe me jetën e vet dhe nuk kthehet me asgjë prej tyre.” Kjo është forma e Tirmidhut.

⁷³⁵ Shënon Darekutni (2/50) nga Xhabir b. Abdullahu. Në zinxhirin e tij është Amr b. Shemra. Buhariu dhe Hatimi thonë që hadithet e tij janë të refuzuara. Që Jahja b. Meini nuk është askush dhe asgjë. E shejhu i tij në zinxhirin Xhabir b. Jezid el-Xhufi, gjithashtu është transmetues i dobët. Mbi këtë temë transmetohet nga Aliu dhe Ammari, e ato transmetime i shënon Hakimi në Mustedrek (1/299). Të dobët ato i konsiderojnë Dhehebiu dhe Bejhekiu. Hakimi thotë: “Praktika e Umerit, Aliut, Abdullah b. Abbasit dhe Abdullah b. Mes’udit ka qenë shqiptimi i tekbirit që nga sabahu ditën e Arafatit e deri në ditën e fundit të teshrikut.” Shënojnë Ibn Shejbe nga Aliu se ai ka bërë tekbire që nga sabahu ditën e Arafatit deri në ditën e fundit të teshrikut.” Shënon Ibn Ebi Shejbe nga Aliu që ai ka bërë tekbire nga sabahu në ditën e Arafatit, deri në kindi ditën e fundit nga ditët e teshrikut. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Hakimi (1/299) e konsideron sahih. Atë gjithashtu e shënon Ibn Ebi Shejbe nga Ebul-Esvedi dhe thotë që Abdullah b. Mes’udi ka bërë tekbire që nga sabahu ditën e Arafatit, e deri në kindi ditën e parë të ditës së Kurban Bajramit, duke shqiptuar: “Allahu Ekber, Allahu Ekber, La ilahe il-lallahu vAllahu Ekber. Allahu Ekber ve lilah hil hamd.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Ka zot përveç Allahut. Nuk ka zot përveç Allahut Një. Ai e ka përmbushur premtimin e Vet. E ndihmoi robin e Vet dhe Vet i mundi aleatët. Nuk ka Zot përveç Allahut dhe Allahu është më i Madhi.) Do të konsiderohej e bukur.”

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E DHIKRIT TË RESULULLAHUT (S.A.V.S.) GJATË SHFAQJES SË HËNËS SË RE

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الذِّكْرِ عِنْدَ رُؤْيَا الْهَلَالِ

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që kur e shihte hënën e re thoshte:

((اللَّهُمَّ أَهْلُهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ))

“O Zot, na bëjë që të shfaqet me sigurinë dhe me imanin, me shpëtimin dhe me islamin. Sunduesi im dhe i hënës së re është Allahu.”⁷³⁶ Tirmidhiu thotë që hadithi është hasen. Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që kur e shihte hënën e re thoshte:

((اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ أَهْلُهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، وَالتَّوْفِيقِ لِمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى، رَبُّنَا وَرَبُّكَ اللَّهُ))

“Allahu është më i madhi. O Zot, na jep që të na vij me sigurinë dhe me imanin, me shpëtimin dhe me islamin dhe me atë që e do Sunduesi ynë dhe me çka Ai është i kënaqur. Sunduesi im dhe i yti është Allahu.” E shënon Darimi.

Ebu Davudi nga Katade shënon që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur e shihte hënën e re thoshte:

((هَلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ، هَلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ، أَمَنْتُ بِالَّذِي خَلَقَكَ)) - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - ثُمَّ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَهَبَ بِشَهْرٍ كَذَا، وَجَاءَ بِشَهْرٍ كَذَا)).

“Hëna e re e të mirës dhe e urtësisë, hëna e re e të mirës dhe e urtësisë. Besoj në Atë i Cili të ka krijuar”, këtë e thoshte tre herë e pastaj thoshte: “Falënderimi i

⁷³⁶ Shënon Tirmidhiu (3447) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur e sheh hënën e re, dhe Darimi (314) nga Sulejman b. Sufjani nga Bilal b. Jahja b. Talha b. Ubejdullahu nga babai i tij dhe gjyshi. Tirmidhiu thotë që hadithi është hasenu. E Ibn Hibbani (2374) konsideron që është sahih. Hadithi ka versionin tjetër, dhe me të bëhet hadith sahih. Shënon Darimi 2/3,4 nga Ibn Umeri. Ky në të vërtetë është hadithi të cilin autori e cekë më vonë. Hafidhi në *Emalil-ezkar* thotë që ky hadith është hasen. E shënojnë Ahmedi dhe Is'haku në *Musnedet* e tyre. E Shënon edhe Tirmidhiu dhe thotë që hadithi është hasenun-garib. Atë e shënon edhe Hakimi dhe thotë që zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, por atë e ka ngatërruar, sepse Sulejmani domethënë Ibn Sufjani, i cili transmeton nga Talha b. Jahja b. Talha b. Ubejdullahu, atë e konsiderojnë transmetues të dobët. Tirmidhiu për hadih ka thënë që është hasen në bazë të versioneve të tjera të tij, e vlerësimi i tij është se me atë zinxhir të transmetuesve është garib.

takon Allahut, i Cili dha që të kaloj ai muaj dhe i Cili ka dhënë që të vij ky muaj.”⁷³⁷ Në zinxhirin e transmetuesve është elasticiteti.

Te Ebu Davudi, në disa ekzemplarë të *Sunenit* të tij, shënohet që ka thënë: “Mbi këtë temë nuk është shënuar asnjë hadith i lidhur sahih.”⁷³⁸

KAPITULLI MBI DHIKRIN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) PARA DHE PAS NGRËNIES

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَذْكَارِ الطَّعَامِ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ

Kur e vente dorën e vet mbi ushqim, i Dërguari (s.a.v.s.) thoshte: ((بِسْمِ اللَّهِ)) “*Bismil-lah*”. Pastaj, edhe të tjerët i urdhëronte që të thoshin atë: Pastaj ka thënë:

((إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى، فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ، فَلْيَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ))

“*Kur ndokush nga ju dëshiron të hajë, le ta përmend emrin e Allahut në fillim dhe në fund.*”⁷³⁹ Hadithi është sahih.

Është e drejtë që është vaxhib shqiptimi i “bismil-lahit” gjatë ngrënies. Ky është një drejtim i pasuesve të Ahmedit, sepse hadithet të cilat e urdhërojnë këtë janë të besueshëm dhe të qartë⁷⁴⁰. Këto hadithe nuk janë në kontradiktë me të tjerët, e as

⁷³⁷ Shënon Davudi (5092_ në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur e shikon hënën ee re. Transmetuesit janë të besueshëm, por është mursal.

⁷³⁸ Kjo është e saktë nëse shikohet veçanërisht në zinxhirin e secilit hadith. Ndërkaq, sëbashku ato dy rrugë fuqizohen dhe ai hadith bëhet sahih.

⁷³⁹ Shënojnë Tirmidhiu (1859) në *Ushqimi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi bismilahun gjatë të veshurit dhe Ebu Davudi (3767) në *Ushqimi*, kapitulli: Shqiptimi i bismil-lahit gjatë ngrënies, nga Aishja. Ibn Hibbani (1341) dhe Hakimi (4/108) thonë që është sahih, e në atë Ebu Dhehebiu e mbështet Hakimin. Hadithi ka edhe versionin tjetër i cili transmetohet nga Ibn Mes’udi, e atë e shënon Ibn Hibbani (1340) dhe Taberani në *Evastin*. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç që ekziston dilema te kritikët se a e ka dëgjuar atë Abdurrahman b. Abdullah b. Mes’udi nga babai i vet.

⁷⁴⁰ Shënojnë Buhariu (9/455, 457) dhe Muslimi (2002) nga Vehb b. Kasimi që e ka dëgjuar Umer b. Ebi Salimin që ka thënë: “Sa isha fëmijë, jetoja në shtëpinë e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.). Me dorë e rrotulloja ushqimin në pjatë, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) më tha: “O djalosh, thuaje bismil-lahin, ha me dorën e djathtë dhe ha përpara vetes. Këtë të ngrënë ende nuk e kam harruar.”

nuk ekziston konsensusi, i cili do t'i kishte lejuar që të veprohet e kundërta dhe të mospërfillej kuptimi bukfal i tyre. Ai i cili nuk vepron sipas tyre, shejtanin e ka shok në ushqimin e tij dhe në pije.

* * *

Këtu na imponohet një pyetje e cila duhet të sqarohet. Në rast se ulen bashkërisht dhe vetëm njëri prej tyre e thotë “bismil-lahin”, a ndalet për shkak të shqiptimit të tij pjesëmarrja e shejtanit në të ngrënit dhe në të pirit me ta, ose duhet të gjithë ta shqiptojnë “bismil-lahin”. Shafi u ka thënë qartë që mjafton të thotë vetëm njëri për të gjithë, analoge me të përgjigjurit në selam dhe të dëshiruarit shëndet për atë që teshtinë.

Është e mundur të thuhet që bashkëpjesëmarrja e shejtanit në të ngrënit dhe në të pirë ndalet vetëm nëse të gjithë e shqiptojnë “bismil-lahin” për vete dhe që shqiptimi i tjetërkujt nuk vlen për të tjerët. Për atë, në hadithin të cilin e transmeton Hudhejfe thuhet:

إِنَّا حَضَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا، فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ كَأَنَّمَا تُدْفَعُ، فَذَهَبَتْ لِتَضَعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهَا، ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّمَا يُدْفَعُ، فَأَخَذَ بِيَدِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَإِنَّهُ جَاءَ بِهَذِهِ الْجَارِيَةِ لَيَسْتَحِلَّ بِهَا، فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا، فَجَاءَ بِهَذَا الْأَعْرَابِيُّ لَيَسْتَحِلَّ بِهِ، فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ يَدَهُ لَفِي يَدِي مَعَ يَدَيْهِمَا)) ثُمَّ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ وَأَكَلَ

Isha për të ngrënë me të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) dhe erdhi një robëreshë sikur ta ndiqte ndokush. Filloi t'i vë duart në ushqim dhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e mori për dore. Pastaj erdhi një beduin, sikur ta ndiqte ndokush, mandej edhe atë e morri për dore dhe i tha: “Me të vërtetë shejtani e ha ushqimin mbi të cilin nuk është përmendur emri i Allahut. Prandaj, ai e ka sjellë këtë robëreshë që përmes saj t'ia lejonte vetes këtë ushqim, prandaj e kam kapur për dore. Pastaj erdhi me këtë beduin që përmes tij të mund t'ia lejonte vetes këtë ushqim, andaj edhe atë e kapa për dore. Pasha Atë, në dorën e të Cilit është shpirti im, me të vërtetë dora e tij është sëbashku me duart e tyre”, pastaj e ka përmendur emrin e Allahut dhe ka

Në transmetimin nga Enesi, i cili është muttefikun alejhi qëndron: Përmendeni emrin e Allahut dhe Secili le të hajë përpara vetes!”

filluar të hajë.”⁷⁴¹ Sikur shqiptimit të bismil-lahit nga ana e njërit prej tyre të mjaftonte për të gjithë, atëherë shejtani nuk do ta vente dorën e vet në atë ushqim.

Ndërkaq, mbi atë mund të replikohet që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk e kishte vënë dorën e vet në ushqim dhe ende nuk e kishte shqiptuar “bismil-lahin”, e që robëresha kishte filluar me të ngrënit duke e vënë dorën në ushqim pa e thënë bismil-lahin. Këtë e bëri edhe beduini. Prandaj, shejtani i ka shoqëruar. Sipas kësaj, atëherë, si mund të thuhet që shejtani ka ngrënë me atë i cili nuk e ka thënë “bismil-lahin” pas shqiptimit të saj nga ana e ndonjërit nga të pranishmit?! Kjo është ajo që mund të kontestohet. Ndërkaq, Tirmidhiu shënon dhe thotë që ai transmetim është sahih, që Aishja ka thënë: “Me një rast i Dërguari i Allahut ka qenë duke ngrënë me gjashtë as’habët e vet dhe kishte ardhur një beduin dhe tërë ushqimin e kishte ngrënë me dy kafshatë. Pastaj, i Dërguari i Allahut ka thënë: ‘Sikur të thoshte “bismil-lah” do të mjaftonte për të gjithë.”’⁷⁴² Është e njohur që i Dërguari i Allahut dhe gjashtë as’habët e tij e kanë thënë bismil-lahin”. Por kur ka ardhur ai beduini dhe ka filluar të hajë pa thënë “bismil-lah”, shejtani ka filluar të hajë me të, e hëngri tërë ushqimin me dy kafshatë, e sikur të kishte thënë “bismil-lah” do të mjaftonte për të gjithë.

Të kthyerit e selamit dhe të dëshiruarit shëndet atij që teshtinë është diskutabile. Është vërtetuar në transmetimin e besueshëm, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: (إِذَا)) عَطَسَ أَحَدُكُمْ، فَحَمِدَ اللَّهَ فَحَقُّ عَلَى كُلِّ مَنْ سَمِعَهُ أَنْ يُسَمِّتَهُ)) “Kur dikush prej jush teshtinë dhe e falënderon Allahun, obligim i secilit që e dëgjon është që t’i urojë shëndet.”⁷⁴³ Sikur ato dispozita edhe të pranoheshin, megjithatë do të ishte dallim i dukshëm në mes atyre dhe dispozitave të ngrënies, sepse shejtani ha me atë i cili nuk e thotë bismil-lahin.” Madje, edhe nëse tjetri e shqipton atë, shqiptimi i tij nuk do ta

⁷⁴¹ Shënojnë Muslimi (2017) në *Bontoni i të ngrënit*, dhe Ebu Davudi (3766) në *Ushqimi*, kapitulli: Të shqiptuarit e bismil-lahit gjatë ngrënies nga Hudhejfe (r.a.).

⁷⁴² Shënon Tirmidhiu në *Xhabi* (1859, 1/292) dhe në *Shemaiet* dhe thotë që ky hadith është hasenun-sahih, dhe është në të drejtën. Në këtë hadith flitet mbi madhësinë e bereqetit të fjalës ‘bismil-lah’ dhe dobritë e saj. Ai aludon që aty ka pasur pak ushqim por që do të u mjaftonte, sepse Allahu ka dhënë bereqet në të. Dhe kjo është njëra nga muxhizet e të Dërguarit (s.a.v.s.). Ndërkaq, beduini nuk e ka thënë bismil-lahin dhe ai bereqet është zhdukur. Në të është paralajmërimi shumë i madh që bismil-lahi nuk duhet lënë gjatë ngrënies, sepse kjo qon kah zhdukja e ushqimit.

⁷⁴³ Kjo është pjesë e hadithit që e shënon Buhariu në *Sahihun* e vet (10/292) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë është e pëlqyer për atë që teshtinë. Autori atë e ka cekur sipas kuptimit, versioni është i Buhariut, e Ebu Hurejre (r.a.) transmeton që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Allahu e do atë që teshtinë, ndërsa e urren të kapurit e gojës (kotjen), andaj nëse ndonjëri prej jush teshtinë dhe e falënderon Allahun, obligimi i secilit muslimanë që e dëgjon të thotë: “Allahu të mëshiroftë”. Në një transmetim qëndron: Kur ndonjëri prej jush teshtinë dhe e falënderon Allahun, obligimi i secilit musliman i cili e dëgjon që të thotë: ‘Allahu të mëshiroftë.’ (jerhamukAllah).

zëvendësonte atë dhe ta pengojë shejtanin që të hajë me të. Kjo do ta pakësojë pjesëmarrjen e tij në të ngrënit, sepse do të përkufizohet ta hajë vetëm me ata që nuk e kanë thënë bismil-lahin.” Allahu më së miri e di.

Transmeton Xhabiri nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë: ((مَنْ نَسِيَ أَنْ يُسَمِّيَ عَلَى طَعَامِهِ، فَكُلْهُ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ { [الإخلاص: 1] إِذَا فَرَعَ})) “Kush harron që gjatë ngrënies të thotë bismil-lah”, kur përfundon me ngrënie, le të thotë: “Kul-huvallahu ehad.” Rreth besueshmërisë së këtij hadithi ekzistojnë dilema.⁷⁴⁴

Kur ngrihej sofrë para të Dërguarit (s.a.v.s.), ai thoshte: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، غَيْرَ مَكْفَى وَلَا مُودَعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبُّنَا)) “Falënderimi i takon Allahut me një falënderim të pamasë, të bukur dhe me falënderimin e bereqeteshëm për atë. Pa Sunduesin tonë të Lartësuar nuk bëhet: Ai është i Pazëvendësueshëm dhe i Përjetshëm.” Shënon Buhariu.⁷⁴⁵

Pas ngrënies e thoshte edhe këtë lutje: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ)) “Falënderimi i takon Allahut, i Cili na ka ushqyer, na ka dhënë për të pirë dhe na ka bërë muslimanë.”⁷⁴⁶

Gjithashtu thoshte: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى وَسَوَّغَهُ وَجَعَلَ لَهُ مَخْرَجًا)) “Falënderimi i takon Allahut, i Cili na ka ushqyer, na ka dhënë për të pirë, e ka bërë të tretshëm dhe na ka dhënë që të liroheshim nga ai.”⁷⁴⁷

Buhariu shënon që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) thoshte: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَوَانَا)) “Falënderimi i takon Allahut i Cili na furnizoi dhe na dha vendbanim.”⁷⁴⁸ Tirmidhiu shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)) “Kush ha diç dhe pastaj

⁷⁴⁴ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (462) nga Xhabir b. Abdullahu (r.a.). në zinxhirin e transmetuesve është Hamza en-Nesibi, transmetues i refuzuar për shkak të trillimit të haditheve. Hafidhi në *Takrib* thotë që Bejhekiu e ka kritikuar ashpër Muhammed Xhujejnin për shkak të asaj që ky hadith e ka radhitur në veprën e vet *El-Muhit*.

⁷⁴⁵ Shënojnë Buhariu (9/501, 502) në *Ushqimi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur përfundon me ushqimin. Tirmidhiu (3452) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet kur përfundohet me ushqimin, nga Ebu Ummame (r.a.).

⁷⁴⁶ Shënojnë Tirmidhiu në *Shemaile* (1/289, 290) dhe *Sunneni* (3453) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet kur përfundohet me ushqimin. Ebu Davudi (3850) në *Ushqimi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë njeriu kur ha, nga Ebu Seid el-Hudriu. E shënojnë Ibn Sunni (458) dhe Ibn Maxhe (3282). Zinxhiri është i dobët e transmetuesit kanë bërë ngatërime në të, siç e ka sqaruar këtë Hafidhi në *Tedhhib*.

⁷⁴⁷ Shënon Ebu Davudi (3851) nga Ebu Ejub el-Ensari, zinxhiri i tij është i drejtë, e të besueshëm e konsiderojnë Ibn Hibbani (1351), Neveviu dhe Haxheri.

⁷⁴⁸ Shënon Buhariu (9/502) në *Ushqimi*, kapitulli: Çfarë thuhet kur përfundohet me ushqimin nga Ebu Ummame (r.a.).

thotë: “Falënderimi i takon Allahut, i Cili më ushqeu pa pjesëmarrjen dhe fuqinë time”, do t'i falen mëkatet e mëparshme.” Hadithi është hasen.⁷⁴⁹

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.), që kur i shërbehej ushqimi, ka thënë: ((بِسْمِ اللَّهِ)) “Në emër të Allahut”, e kur e përfundonte me ushqimin thoshte: ((اللَّهُمَّ أَطْعَمْتَ)) “O Zot, më ushqeve dhe ma shujte etjen, më kënaqe dhe më ngope, më udhëzove dhe më ringjalle. Të falënderit për atë që më ke dhënë.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.⁷⁵⁰ Në Sunenet shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) pas ngrënies ka thënë: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَّ عَلَيْنَا وَهَدَانَا، وَالَّذِي أَشْبَعَنَا وَأَرْوَانَا، وَمِنْ كُلِّ الْإِحْسَانِ أَتَانَا)) “Falënderimi i takon Allahut që na mbuloi me begatitë dhe na udhëzoi, i Cili na ushqeu dhe na dha të pimë dhe na dha nga çdo e mirë.” Hadithi është hasen.⁷⁵¹

Në Sunenet gjithashtu shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَمَنْ سَفَاهَ اللَّهُ لَبَنًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُجْزَى عَنِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرَ اللَّبَنِ)) “Kur ndokush nga ju ha diç le të thotë: O Zot, na jep bekimin në të dhe na furnizo me më të mirë se kjo. E atij që Allahu i jep qumësht të pijë, le të thotë: “Na jep bekimin në të dhe na jep edhe më tepër”, sepse asnjë ushqim e as pije nuk mund ta zëvendësojë qumështin.” Hadithi është hasen.⁷⁵²

Gjithashtu, shënohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që kur ka pirë nga ndonjë enë, ka fryrë në të tre herë. Gjatë dy herëve të para e Lavdëronte Allahun, e herën e tretë e falënderonte Atë.⁷⁵³

⁷⁴⁹ Shënon Tirmidhiu (3454) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet kur përfundohet me ushqimin, nga Enesi. Tirmidhiu dhe Hafidh Ibn Haxheri në veprën *Amelul-ezkar* thotë që ky hadith është hasen dhe kanë të drejtë.

⁷⁵⁰ Shënon Ahmedi (4/62, 5/335) Ebu Shejhu në *Ahlakun-nebijji* (s.a.v.s.) (238) dhe Ibn Sunni (466) nga një njeri i cili i ka shërbyer të Dërguarit (s.a.v.s.). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë, sikur që thotë autori, e të besueshëm e konsiderojnë Neveviu dhe Ibn Haxheri.

⁷⁵¹ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lehleti* (469) nga Amr b. Shuaibi, gna babai i tij dhe gjyshi i Abdullah b. Amr el-Asit (r.a.). Në zinxhirin e transmetuesve është Muhammed b. Ebu ez-Zuajre. Ebu Hatimi për të thotë që hadithet e tij tërësisht janë të refuzuara, e atë e konsideron edhe Buhariu. Dhehebiu e cekë këtë hadith me hadithet e tij që janë të përjashtuar.

⁷⁵² Shënojnë Tirmidhiu (3451) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet kur hahet ndonjë ushqim, dhe Ibn Sunni (475) nga Ibn Abbasi (r.a.). në zinxhirin e transmetuesve është Ali b. Zejdi b. Xhed'ani, transmetues i dobët. Por edhe përkundër asaj, Tirmidhiu konsideron që ky hadith është hasen.

⁷⁵³ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (472) nga Ibn Mes'udi (r.a.). Në zinxhirin e transmetuesve është El-Mu'ala b. Irfani. Dhehebiu në Mizan thotë që Meini për të ka thënë që si transmetues nuk vlen asgjë. Buhariu thotë që hadithet e tij janë të përjashtuara, e Nesaiu thotë që hadithet e tij refuzohen. Ibn Sunni shënon (473) pas tij vërtetimin e tij nga Nevfel b. Muaviu.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) kur vinte te gratë e veta, i pyeste: ((هَلْ عِنْدَكُمْ طَعَامٌ؟)) *se a kanë diç për të ngrënë?* Kurrë ushqimit nuk i gjente të meta. Kur i pëlqente e hante atë, e kur nuk i pëlqente, e linte atë dhe nuk thoshte asgjë.⁷⁵⁴

Gjithashtu, thoshte: ((أَجِدُنِي أَعَافُهُ إِنِّي لَا أَشْتَوِيهِ)) *“Nuk mund ta ha atë, sepse nuk e dua.”*⁷⁵⁵

Ndonjëherë e lavdëronte ushqimin si për shembull, kur i ka pyetur gratë e veta se a ka diç për të ngrënë, ato i kishin thënë që kishin vetëm uthull. Ai ka thënë që t’ia sillnin atë. Filloi të hante duke thënë:

((نِعْمَ الْأُذْمُ الْخَلِّ)) *“Sa ushqim i mrekullueshëm është uthulla.”*⁷⁵⁶

Në atë, është preferimi i tij mbi qumështin, mishin, mjaltin dhe supën e mishit. Ndërkaq, ai e lavdëronte uthullën për atë sepse atëherë i ishte sjellur, sepse sikur të ishte sjellur mishi ose qumështi, do të ishte më me rendësi lavdërimi i tyre se i uthullës. Ai atë lavdërim ia ka shqiptuar uthullës që ta kënaqte dhe ta dispononte zemrën e atij që ia ka sjellë atë, e jo për t’i dhënë përparësi mbi ushqimet tjera.

Kur i ofrohej ushqimi kur ishte agjërueshëm, thoshte: ((إِنِّي صَائِمٌ)) *“Unë jam agjërueshëm.”*⁷⁵⁷ E urdhëronte atë për të cilin është servuar ushqimi, nëse ishte

Ndërkaq, zinxhiri i transmetuesve të tij është më i dobët sesa i pari. Bazën e hadithit me tre të fryra gjatë pirjes së ujit e shënojnë Buhariu (1/81) dhe Muslimi (2028) nga Enesi, duke mos e përmendur lavdërimin dhe falënderimin.

⁷⁵⁴ Shënojnë Buhariu (9/473) në *Ushqimi*, kapitulli: I Dërguari (s.a.v.s.) nuk e nënçmonte ushqimin dhe Muslimi (2064) në *Gjuetia*, kapitulli: Lejueshmëria e zhapinit, dhe Ebu Davudi (3794) në: *Ushqimi*, kapitulli: Uthulla.

⁷⁵⁵ E shënon Buhariu (9/473) në *Ushqimi*, kapitulli: Mishi i pjekur dhe fjalët e të Lartësuarit: “Dhe ua sollën viçin e pjekur”, Muslimi (1946) në *Gjuetia*, kapitulli: Lejueshmëria e zhapinit, dhe Ebu Davudi (3794) në *Ushqimi*, kapitulli: Mbi ngrënien e zhapinit, nga Halid b. Velidi (r.a.).

⁷⁵⁶ E shënon Muslimi (2052) në *Pija*, kapitulli: Rëndësia e uthullës dhe ngrënia e saj, dhe Ebu Davudi (3820) në *Ushqimi*, kapitulli: Uthulla.

⁷⁵⁷ Shënon Buhariu (4/198) nga Enesi b. Maliku që ka thënë: “I Dërguari (s.a.v.s.) ka ardhur te Ummu Sulejme dhe ajo i shtroi hurme dhe tëlyen. Ai tha: ‘Ktheni tëlyenin në vendin e vet, e hurmet futi në thes, sepse jam duke agjëruar.’ Pastaj është ngritur në një skaj të shtëpisë fali nafile dhe bëri dua për Ummu Sulejmen dhe familjen e saj.”

agjërueshëm, të lutej për atë që ia ka servuar ushqimin, e nëse nuk ishte agjërueshëm, që ta hante atë.⁷⁵⁸

Kur ishte i thirrur në ushqim, e ndokush shkonte me të, me atë e njoftonte pronarin e shtëpisë duke thënë: ((إِنَّ هَذَا تَبِعَنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ، وَإِنْ شِئْتَ رَجَعِ)) “Ky vjen me ne, dhe nëse do lëre të hyjë, e nëse dëshiron ktheje prapa.”⁷⁵⁹

Kur hante, fliste sikurse që e kemi përmendur këtë në hadithin i cili flet mbi uthullën. Gjithashtu, i ka thënë thjeshtit të vet, Umer b. Ebu Selemes, i cili ishte duke ngrënë me të: ((سَمِ اللَّهَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ)) “Thuaj bismil-lahi dhe ha para vete.”⁷⁶⁰

Shumë herë u ofronte njerëzve ushqim, siç e bëjnë atë njerëzit fisnik dhe zemërgjerë. Buhariu shënon nga Ebu Hurejre në rastin mbi pirjen e qumështit: ((اشْرَبْ)) “Pi.” Vazhdimisht e thoshte atë derisa Ebu Hurejre (r.a.) nuk ka thënë: “Pasha Atë, i Cili të dërgoi me të vërtetën, nuk kam më vend për të.”⁷⁶¹

Kur hante te ndokush, nuk shkonte derisa nuk bënte lutje për ata. Kështu, në shtëpinë e Abdullah b. Busras e këndonte këtë dua:

((اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيْمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاعْفِرْ لَهُمْ، وَارْحَمَهُمْ))

“O Zot, u jep bereqet në atë me çfarë i ke furnizuar, fali dhe mëshiroi ata.”⁷⁶²

E ka kënduar lutjen në shtëpinë e Sa’d b. Ubades dhe ka thënë: “Te ju agjërimin e kanë prishur agjëruesit, bukën ua kanë ngrënë bamirësit dhe për ju falje kërkonin melaiket.”⁷⁶³

⁷⁵⁸ Shënon Muslimi (1431) në *Nikahu*, kapitulli: Është i urdhëruar të përgjigjurit në thirrje, nga Ebu Hurejre.

⁷⁵⁹ Shënon Buhariu (9/505) në *Ushqimi*, kapitulli: Kur njeriu të jetë thirrur në ushqim, e ai thotë: Ky është me mua.

⁷⁶⁰ Shënon Buhariu (9/455, 456) në *Ushqimi*, kapitulli: Shqiptimi i bismil-lahit gjatë ushqimit dhe ngrënia me dorën e djathtë, dhe Muslimi (2022) në *Pirja*, kapitulli: Adabet e të ngrënit dhe të pirjes dhe rregullat e tij.

⁷⁶¹ Shënon Buhariu (11/240) në *Rikatk*, kapitulli: Si jetonte i Dërguari (s.a.v.s.) dhe as’habët e tij, nga Ebu Hurejre.

⁷⁶² Shënon Muslimi (2042) në *Pirjes*, kapitulli: Është mustehab të nxirren bërthamat e hurmeve gjatë tyre dhe është mustehab që mysafiri të bëjë dua për nikoqirin. Nga Abdullah b. Busra në *Sahihun* e Muslimit nuk ekziston tjetër hadith përballë këtij.

⁷⁶³ Shënojnë Ebu Davudi (3854) në *Ushqimi*, kapitulli: Çka transmetohet mbi bërjen e duasë për nikoqirin, Ahmedi (3/138), Tahaviu në *Mushkilul-asar* (1/495, 499) dhe Bejhekiu (7/287) nga Enesi. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Ebu Davudi shënon që të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe as'habët e tij i kishte thirrur Ebu Hejthem b. Et-Tejhani për të ngrënë, dhe kur mbaruan, i Dërguari (s.a.v.s.) tha:

((أَتَبَيُّوْا أَخَاكُمْ)) قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ؛ وَمَا إِثَابَتُهُ؟ قَالَ: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ، فَأَكَلَ طَعَامَهُ، وَشَرِبَ شَرَابَهُ، فَدَعَا لَهُ، فَذَلِكَ إِثَابَتُهُ)).

“Shpërblejeni vëllanë tuaj.” – “Si ta shpërblejmë o i Dërguar i Allahut”, pyetën ata. Ai tha: “Kur te ndokush hyni në shtëpi, hani dhe pini nga ajo çka ju ofron nikoqiri, pastaj bëni lutje për të, kjo do të jetë shpërblim për të.”⁷⁶⁴

Gjithashtu, është vërtetuar që me një rast kishte hyrë në shtëpinë e vet dhe kishte kërkuar për të ngrënë diç, por nuk kishte gjetur asgjë. Pastaj kishte thënë:

((اللَّهُمَّ أَطْعِمْ مَنْ أَطْعَمَنِي، وَاسْقِ مَنْ سَقَانِي))

“O Zot, ushqeje atë i cili më ushqen dhe i jep të pijë atij i cili më jep të pijë.”⁷⁶⁵

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që Amr b. El-Hamik i ka dhënë qumësht të pijë, e ai ka thënë:

((اللَّهُمَّ أَمْتِعْهُ بِشَبَابِهِ))

“O Zot, bëre që të kënaqet në rininë e vet”, ashtu që edhe pas tetëdhjetë viteve nuk ka pasur asnjë fije të thinjur.”⁷⁶⁶

Për atë i cili e gostiste të varfrin, bënte lutje dhe e lavdëronte atë. Me një rast ka thënë: “A ka njeri që do ta kishte gostitur këtë njeri, Allahu e mëshiroftë?” Ensarit dhe gruas së tij të cilët darkën e vet dhe darken e fëmijëve të vet ia kanë dhënë musafirrit të vet, u ka thënë:

((لَقَدْ عَجِبَ اللَّهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ))

“Allahu është mrekulluar nga qëndrimi i juaj ndaj musafirrit këtë natë.”⁷⁶⁷

Nuk urrente që të hante me të tjerët, qe ai i ri apo i vjetër, rob ose i lirë, beduin apo muhaxhir. Madje autorët e *Sunenit* shënojnë që me një rast e ka marrë për dore një

⁷⁶⁴ Shënon Ebu Davudi (3853). Në zinxhirin e transmetuesve është transmetues i panjohur.

⁷⁶⁵ Shënon Muslimi (2055) në *Pija*, kapitulli: Të gostiturit e mysafirrit dhe veçoritë e altruizmit ndaj tij. Nga Mikdadri (r.a.). Kjo në të vërtetë është një pjesë e hadithit tjetër.

⁷⁶⁶ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (476) nga Amr b. Hami del-Huzaiu. Në zinxhirin e transmetuesve është Is'hak b. Abdullah b. Ebi Ferve, transmetues i përjashtuar.

⁷⁶⁷ Shënon Buhariu (8/484, 485) në *Tefsirin* e sures El-Hashër: U japin përparësi të tjerëve mbi veten, dhe Muslimi (2054) në *Pija*, kapitulli: Të gostiturit e mysafirrit, nga Ebu Hurejre.

njeri në grumbull dhe e ka vendosur që të hante me të, duke i thënë: “*Ha me ‘bismil-lah’, duke besuar dhe duke u mbështetur në Allahun.*”⁷⁶⁸

Urdhëronte që të hahet me dorën e djathtë. Ai thoshte: “*Shejtani ha dhe pi me dorën e majtë.*”⁷⁶⁹ Kjo vërteton, gjë që edhe është e vërtetë, që ngrënia me dorën e majtë është e ndaluar, sepse, ai i cili ha me dorën e majtë ose është shejtan, ose i ngjan shejtanit. Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.), një njeriu i cili te ai ka ngrënë me dorën e majtë i ka thënë: “*Ha me dorën e djathtë!*” Njeriu ka thënë që nuk mundet, e i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Dhashtë Zoti të mos mundesh kurrë*” gjë pas së cilës njeriu nuk ka mundur më që ta ngre dorën e vet deri te goja.⁷⁷⁰ Sikur të ishte ngrënia me dorën e majtë e lejuar, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk do të ishte lutur kundër tij për shkak të ngrënies me atë dorë. E nëse njeriu atë e ka bërë nga mendjemadhësia për të mos iu nënshtruar urdhrit, atëherë, ky është mëkati më i madh, prandaj meriton dënim edhe më të madh kundër tij.

Atyre që i janë ankuar që nuk mund të ngopen, i ka urdhëruar që të tubohen rreth ushqimit dhe që të mos shpërndahen, e që pastaj ta shqiptojnë “bismil-lahin” atëherë do t’u jepet bereqet në ushqim.⁷⁷¹

Është vërtetuar gjithashtu, që ka thënë:

((إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَىٰ عَنِ الْعَبْدِ يَأْكُلُ الْأَكْلَةَ يَحْمَدُهُ عَلَيْهَا، وَيَشْرَبُ الشَّرْبَةَ يَحْمَدُهُ عَلَيْهَا))

“*Allahu është i kënaqur me robin e Vet, i cili e ha ushqimin e pastaj e falënderon Allahun për të, dhe kur e pi pijen e lejuar, ai e falënderon Atë për të.*”⁷⁷²

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((أَذْيَبُوا طَعَامَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالصَّلَاةِ، وَلَا تَنَامُوا عَلَيْهِ فَتَقْسُوا قُلُوبُكُمْ))

⁷⁶⁸ Shënojnë Tirmidhiu (1818) në *Ushqimi*, kapitulli: Ngrënia me të zgjebosurit, Ebu Davudi (3925) në *Mjekësia*, në kapitullin: Falli dhe Ibn Maxhe (3542) në *Mjekësia*, kapitulli: Zgjedhja nga Xhabir b. Abdullahu. Në Zinxhirin e transmetuesve është Nufeddal b. Fudal b. Ebi Umejje Ebu Malik el-Bastri, transmetues i dobët siç pohon Hafidhi në *Takrib*. Ibn Adij ka thënë: “Nuk e di se a ka ndonjë hadith tjetër ai më të keq se ky.” Buhariu shënon (10/132, 133) në *Mjekësia*, kapitulli: I zgjedhosi, nga Ebu Hurejre në formën merfu’ në versionin vijues: “Nuk ka kalim e as kthim, e as Hame as Seferi dhe ik nga i zgjedhosi sikur që ik nga luani.”

⁷⁶⁹ Shënon Muslimi (2020) në *Pija*, kapitulli: Bontoni i të ushqyerit dhe i pijes, nga Ibn Umeri (r.a.).

⁷⁷⁰ Shënon Muslimi (2021) nga Seleme b. Ekva.

⁷⁷¹ Shënon Ebu Davudi (3764) në *Ushqimi*, kapitulli: Të ngrënit e përbashkët, Ibn Maxhe (3286) në *Ushqimi*, kapitulli: Të ngrënit e përbashkët dhe Ahmed (3/501) nga Vahsh b. Harbi. Zinxhiri i tij është i dobët, por megjithatë, hadithi është hasen sepse ka version tjetër sipas kuptimit. Shiko *Et-Tegribu ve-terhibu* (1/115, 121), Ibn Hibbani (1345) dhe Hakimi (2/103).

⁷⁷² Shënon Muslimi (2734) dhe Tirmidhiu (1817) nga Enes b. Maliku.

“*Shkrijeni (shpenzoni) ushqimin tuaj duke e kujtuar Allahun dhe duke sjellur salavate mbi të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe mos flini me të, e që zemrat t’ju forcohen.*”⁷⁷³ Më me rendësi është që ky hadith të jetë i besueshëm, sepse eksperiencia e vërteton atë.

⁷⁷³ Shënojnë Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (489) dhe Ibn Hibbani në *Duafaimi* (1/199). Në zinxhirin e transmetuesve është Bezi b. Hasani i akuzuar për gënjim. Ibn Hibbani thotë: “Transmeton nga të besueshmit hadithe të trilluara, sikur është duke i trilluar qëllimisht.” Hadithi në *Terhixhul-ezkar* thotë: “Ky hadith nuk është i vërtetuar edhe përkundër asaj që kuptimi i tij është i fortë.” E shëno Sujuti përmes transmetimit të Taberaniut në *El-Evsat*. Ebu Neimi në *Tibbe* dhe Bejhekiu në *Sha’abi* dhe thotë që është hadith i dobët për shkak të Raziu b. Hasanit. Gjithashtu, si hadith të dobët atë e konsideron Iraki në *Tahrixhul-Ihjaja*. Konstatimi i autorit që është më përshtatshëm që ky hadith të jetë i besueshëm, është jo preciz sepse teksti sipas pajtueshmërisë së dijetarëve nuk vërtetohet me eksperiencë.

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT TË ALLAHUT GJATË DHËNIES SË SELAMIT, TË KËRKUARIT LEJEDHE TË DËSHIRUARIT SHËNDET PËR ATË QË TESHTINË

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّلَامِ وَالِاسْتِئْذَانِ وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ

Është vërtetuar në dy *Sahihët* nga Ebu Hurejre që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((أَفْضَلُ الْإِسْلَامِ وَخَيْرُهُ إِطْعَامُ الطَّامِعِ، وَأَنْ تَقْرَأَ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَعَلَى مَنْ لَمْ تُعْرِفْ))

*“Islami më i mirë dhe më i vlefshëm është ndarja e ushqimit dhe dhënia e selamit atij që e njeh dhe atij që nuk e njeh.”*⁷⁷⁴

Gjithashtu, në dy *Sahihët* shënohet se pasi që Allahu e ka krijuar Ademin, i ka thënë:

اَذْهَبْ إِلَى أَوْلَيْكَ النَّفَرِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ، وَاسْتَمِعْ مَا يُحْيُونَكَ بِهِ، فَإِنَّهَا تَحْيِيكَ وَتَحْيِي ذُرِّيَّتَكَ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَرَأَدُوهُ: ((وَرَحْمَةُ اللَّهِ))

*“Shko atje tek ato melaike dhe jepu selam dhe dëgjo se si do të përgjigjen, sepse kjo është përshëndetja jote dhe përshëndetja e pasuesve të tu.” Ka shkuar dhe ka thënë: “Es-selamu alejkum”. Ato iu përgjigjën: “Es-selamu alejke ve rahmetullah.”*⁷⁷⁵

Në dy *Sahihët* shënohet që i Dërguari ka urdhëruar përhapjen e selamit dhe i ka informuar as’habët që nëse mes vete e përhapin selamin do të duhen mes vete dhe që nuk kanë për të hyrë në Xhennet derisa nuk kanë për të besuar, e nuk kanë për të besuar derisa nuk kanë për ta dashur njëri-tjetrin.⁷⁷⁶

⁷⁷⁴ Shënojnë Buhariu (1/52, 53) në *Imami*, kapitulli: Ndarja e ushqimit është nga Islami, dhe Muslimi (39) në *Iman*, kapitulli: Mbi sqarimin e prioritetit të ishazit dhe të cilat gjëra janë më të vlefshme, nga Abdullah b. Amr b. Asi që një njeri e ka pyetur të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) se cili islam është më i mirë, e ai ka thënë: “Që ta ndash ushqimin dhe t’i japësh selam atij që e njeh dhe atij që nuk e njeh.”

⁷⁷⁵ Shënon Buhariu (11/2,5) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Të filluarit me selamin, nga Ebu Hurejre (r.a.).

⁷⁷⁶ Ndërkaq, Buhariu atë nuk e shënon në *Sahihun* e vet, siç e cekç atë autori, por atë e shënon *El-Edebul-Mufred* (980) kapitulli: Përhapja e selamit. Shënon Muslimi (54) në *Imani*, kapitulli:

Buhariu në *Sahihun* e vet pohon që Amari ka thënë: “Ai që i bashkon këto tria e ka përmbushur imanin: që të jetë i drejtë ndaj vetes, që njerëzve t’u jep selam dhe që të ndaj kur kjo nevojitet.”⁷⁷⁷

Këto fjalë janë themelet dhe degët e çdo të mire, sepse drejtësia nga njeriu kërkon që t’i zbatoj në tërësi dhe në mënyrë të përsosur të gjitha të drejtat e Allahut, e gjithashtu edhe të drejtën e njerëzve, që të mos kërkojnë nga ata atë që nuk është e tyre, që të mos obligojë ata jashtë mundësive të tyre, të sillet me ta ashtu siç kishte dëshiruar që ata të sillen me të, t’i lirojë nga ajo nga çka do të kishte dëshiruar që ata ta lironin atë, që të gjykojë në favor të tyre ose kundër tyre ashtu siç kishte dëshiruar që ata të gjykonin në favor të tij apo kundër tij.

Kjo drejtësi e përfshinë edhe drejtësinë e njeriut ndaj shpirtit të vet, duke mos ia dhënë atë që nuk i takon, që të mos e ndyjë atë me ndyrësira të ndryshme, që të mos e nënçmojë dhe urrej me mëkate ndaj Allahut, që ta kultivojë atë, që ta forcojë dhe ta ngritë atë me nënshtrim dhe me tevhid (njëshmërinë) ndaj Allahut, me dashuri ndaj Tij, me frikë nga Ai, me shpresë tek Ai, duke u mbështetur tek Ai, duke u penduar tek Ai, duke e preferuar kënaqësinë dhe dashurinë e Tij mbi kënaqësinë dhe dashurinë ndaj krijesave. Që të mos jetë neutral, d.m.th. as me krijesat e as me Allahun, por i izoluar siç e ka izoluar Allahu. Që me dashurinë e vet dhe urrejtjen, dhënien dhe mosdhënien, të folurit dhe heshtjen, lindjen dhe vdekjen të jetë me Allahun e jo me vetveten. Që të mos konsideroj që ai (shpirti) nuk ka funksion përmes të cilit duhet vepruar, e që të bëhet prej atyre të cilët Allahu i ka dënuar dhe për të cilët ka thënë:

{اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ} [هود: 93، 121] [الأنعام: 135] [الزمر: 39]

“O populli im, veproni sa të mundeni, unë veproj...” [Hud: 93, 121], [El-En’am: 135], [Ez-Zumer: 39]⁷⁷⁸

Sqarimi që në Xhennet nuk do të hyjë askush përveç besimtarëve, nga Ebu Hurejre në versionin vijues: “Pasha Atë, në Dorën e të Cilit është jeta ime, nuk keni për të hyrë në Xhennet derisa nuk keni për të besuar, e nuk keni për të besuar derisa nuk keni për t’u dashur mes vete? Përhapeni selamin mes vete.” Shënon Ibn Maxhe dhe të tjerët.

⁷⁷⁷ Shënon Buhariu (1/77) në formën mualek në *Iman*, kapitulli: Dhënia e selamit është nga Islami. Ammari është Ammar b. Jasiri (r.a.), njëri prej atyre që i pari e ka pranuar Islamin. Abdurrezaku e ka bashkuar zinxhirin e tij në *Musanef* (19439) dhe Ahmedin në *El-Iman* nga Sufjan Thevriu. Shënon Ibn Shejbe në të vetin nga Shu’bejja, Zuhejr b. Muaviu dhe të tjerët, e të gjithë atë e transmetojnë nga Ebu Is’hak es-Sebiu nga Sile b. Zuferi nga Ammari.

⁷⁷⁸ Kethiri thotë: “Ky është kërcënim i rreptë dhe paralajmërim i vërtetuar i dënimit, domethënë, vazhdoni të ecni rrugës suaj dhe drejtimin nëse mendoni që jeni në rrugë të drejtë, e unë do të vazhdoj ta pasoj rrugën dhe drejtimin tim. Ashtu sikur që thuhet në ajetet që pasojnë: I thuaj atyre

Robi i vërtetë në qenësi nuk i ka funksionet e veta përmes të cilëve do të kishte vepruar për vete. Çdo gjë që bënë dhe kontribuon i takon pronarit të tij, sepse edhe ai vet i takon pronarit të vet. Ai të gjitha që i bënë, i bënë për t'ia kthyer borxhin pronarit të cilit i ka borxh. Ai assesi nuk ka të drejtat e veta. Ai është në borxh për lirinë e vet të cilën duhet kthyer me rata dhe çdoherë kur e kthen një rate pason tjetra. Robi i tillë mbetet rob gjithnjë, derisa nuk e kthen edhe ratën e fundit të atij borxhi.

Drejtësia ndaj shpirtit e obligon edhe njohjen e Sunduesit të tij, obligimeve të tij ndaj Tij, njohjen e vet shpirtit, për çka janë të krijuar dhe që përmes tij të mos i imponohet Sunduesit dhe Krijuesit të tij, duke pohuar që ai është pronar i asaj dhe që kjo është e drejta e tij. Kjo gjithashtu, obligon që të mos e kundërshtojë qëllimin e pronarit të tij dhe që të mos i bëjë presion me qëllimin e Tij, duke i dhënë përparësi dhe duke e preferuar mbi të, ose që të ndaj atë në mes pronarit të Tij dhe vetes. Kjo, atëherë, do të ishte ndarje e padrejtë, qoftë ndarje e padrejtë, sikurse ndarja e atyre të cilët kanë thënë:

{ هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا، فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ، وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ، سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ } [الأنعام: 136]

“...Kjo është për Allahun, si mendonin ata, e kjo është e idhujve tanë”. Ajo që ishte për idhujt, nuk shkon te Allahu, e ajo që është për Allahun, shkon te idhujt e tyre. Sa gjykim i shëmtuar është ai që gjykojnë (pjesën e idhujve e plotësonin nga ajo e Allahut, në rast nevojë, e të Allahut jo).” [El-En’am: 136]⁷⁷⁹

që nuk besojnë: veproni atë që jeni duke vepruar, e edhe unë do të bëjë atë çfarë jam duke e bërë, dhe pritni e edhe unë do të pres.” Mandej i Lartësuar i ka thënë: “Keni për ta kuptuar se kujt do t’i takoj rezultati përfundimtar. Me të vërtetë zullumqarët nuk kanë për të korrur sukses.” D.m.th. të shohim se a do t’më takoj mua apo juve. Pastaj Allahu e përmbushi premtimin e Vet dhënë të Dërguarit të Vet (s.a.v.s.). I dha që ta çlirojë tokën, që t’i shtijë në dorë shiitë – rivalët e vet, i dha që ta çlirojë Mekën dhe që t’i mposhtë ata nga populli i vet të cilët atë e konsideronin gënjeshtar, të cilët ishin në armiqësi me të dhe që luftuan kundër tij.”

⁷⁷⁹ Ali b. Ebi Talibi dhe El-Avfi transmetojnë nga Ibn Abbasi që gjatë komentimit të këtij ajeti ka thënë: Armiqtë e Allahut kur i mbillnin të lashtat apo nëse kishin fruta, ata e caktonin një pjesë për Allahun, e një pjesë për statujat e veta. Atë që e caktonin nga të lashtat, nga frutat apo diç tjetër për statujat e veta, e ruanin dhe kujdeseshin për të. Nëse nuk mbetej diç nga ajo, që ua kanë dedikuar statujave, atë ua kompenzonin. Nëse ujin që ua kanë dedikuar statujave ua kanë dhënë bagëtisë apo kanë ujitur me të, atë që ia kanë dedikuar Allahut, ato i takonin statujave. Nëse diç nga të lashtat është përzier me atë që ua kanë dedikuar statujave, ata thoshin: “Ky është i varfër” dhe nuk e thyenin atë që ia kanë dedikuar Allahut. Nëse nga uji që ia kanë dedikuar Allahut i kanë dhënë bagëtisë që ia kanë dedikuar statujave, ajo edhe u takonte atyre. Nga pasuria e vet e ndalonin ‘behiren’ i vogli i pestë i të cilës ka qenë mashkull e të tjerët femra, asaj ia prenin veshin dhe e linin

Njeriu duhet të kujdeset që nga padituria dhe padrejtësia vet që të mos ndaj padrejtësisht në mes vete dhe partnerëve të vet dhe në mes Allahut për shkak të paditurisë së tij, sepse ka për të humbur e që atë as të mos e vërej. Sepse, njeriu sipas natyrës së vet është i krijuar i paditur dhe dhunues. Si është e mundur atëherë të kërkohet drejtësia nga ai i cili është i përshkruar me ato veçori?! Si është e mundur të jetë i drejtë ndaj krijesave ai i cili nuk është i drejtë ndaj Krijuesit? Në një hadith kudsij i Lartësuar ka thënë:

((ابن آدم ما أنصفتني، خيري إليك نازل، وشرك إلى صاعد، كم أحببت إليك بالنعيم، وأنا غني عنك، وكم تتبعض إلى بالمعاصي وأنت فقير إلى، ولا يزال الملك الكريم يعرج إلى منك بعمل فييح))

“O i biri i Ademit, nuk je i drejtë ndaj Meje. E mira e Ime të zbret, kurse e keqja e jote ngritet tek Unë, se sa shumë të mikloj me dhuntitë e mia, e Unë jam tërësisht i pavarur nga ti, e sa shumë Më zemëron me mëkatet e tua, e tërësisht je i varur nga Unë, te Unë vazhdimisht ngritet melaikja fisnike me veprat e tua të këqija.”

Në transmetimin tjetër qëndron:

((ابن آدم ما أنصفتني، خلقتك وتعبد غيري، وأرزقك وتشكر سواي)).

“O njeri, nuk je i drejtë ndaj Meje. Unë të krijova kurse ti e adhuron tjetërkënd, Unë të furnizoj e ti e falënderon tjetërkënd.”⁷⁸⁰

Mandej, si mund të jetë ndokush i drejtë ndaj tjetrit, ai që nuk është i drejtë ndaj shpirtit të vet, të cilit ia bënë të padrejtën më të madhe, përpiqet t’i shkaktojë dëmin më të madh dhe i cili ia ndalon kënaqësinë më të madhe, duke menduar se është duke ia dhënë atë, e në të vërtetë tërësisht e lodh atë, i cili e ka bërë tërësisht të pafat, duke menduar që e ka çlodhur dhe e ka bërë të lumtur dhe i cili përpiqet që

të lirë të kulloste, pa e mjelë, pa e kalëruar dhe pa e ngarkuar, ‘saibu’, deveja e betuar, në të cilën ndokush është betuar që ka për ta liruar prej të gjitha obligimeve nëse i plotësohet diç ‘vesile, delja e cila e lind një qengj mashkull, e sakrifikonin për idhuj dhe ‘hami’, deveja mashkull i cili i arrin pesë pasardhës, e lironin nga të gjitha obligimet dhe e lëshonin që të kullojë lirshëm. Mendonin që me ato ndalesa iu afroreshin Allahut.” I Lartësuar ka thënë: ajet kurani “Nga frutat dhe nga begatitë e ndanin një pjesë edhe për Allahun...” Abdurrahman b. Zejd b. Esleme mbi këtë ajet thotë: Të gjitha që i caktonin për Allahun, nëse gjatë therjes së asaj kafshe nuk e përmendin edhe idhujt e vet me emrin e Allahut, absolutisht nuk e hanin atë mish. E çka ishte e caktuar për idhujt e tyre gjatë therjes së tyre nuk e përmendin emrin e Allahut.” Pastaj e lexoi këtë ajet deri nuk ka ardhur te “...sa e shëmtuar është ajo se si ata gjykojnë”. Domethënë e shëmtuar është ajo si ndajnë ata, sepse së pari kanë gabuar gjatë ndarjes për atë pse Allahu është Sundues, Pronar, dhe Krijues i çdo gjëje. Atij i takon Pushteti dhe Ai drejton me të gjitha dhe çdo gjë është nën Vullnetin dhe Fuqinë e Tij dhe nuk ka tjetër sundues.

⁷⁸⁰ Shënon Dejlami dhe Rafiu (r.a.). Hadithi nuk është i besueshëm.

me tërë fuqinë e vet t'ia ndalojë atë çka Allahu ia ka ndarë, duke menduar se është duke ia dhënë atë. I cili tërësisht e mashtron dhe spiunon atë, e mendon që është duke e fuqizuar dhe duke e forcuar, i cili atë plotësisht e nënçmon, e mendon që është duke e madhëruar, e si të pritët drejtësia nga i këtilli i cili të gjitha këto ia bënë shpirtit të vet?! Nëse në mënyrë të tillë njeriu sillet me shpirtin e vet, çfarë mendon, atëherë, si do të sillet ndaj tjetrit? Fjalët e Ammarit (r.a.) që ai i cili i bashkon këto tria, e ka përsosur imanin, e ato janë: drejtësia ndaj vetvetes, dhënia selam njerëzve dhe ndarja në varfëri, kanë për qëllim që ta vënë në pah që ato janë themelet dhe degët e çdo të mire.

Përhapja e selamit në mesin e njerëzve në vete involvon përlulje dhe aludon që njeriu të mos bëhet mendjemadh ndaj askujt, por që nga modestia e vet t'i jep selam të voglit dhe të madhit, fisnikut dhe njeriut të rëndomtë, të cilin e njeh dhe të cilin nuk e njeh. Ndërkaq, mendjemadhi sillet në kundërshtim me atë. Ai nga mendjemadhësia dhe eleganca, madje as nuk ia kthen selamin secilit që i jep, e si atëherë t'i jap selam secilit.

E të ndaj në varfëri mundet vetëm ai i cili ka besim të fortë në Allahun. I cili beson që Allahu do t'ia kompensojë atë që e shpenzon. Vepra e tillë mund të rrjedh vetëm nga ai i cili ka besim të forte, i cili mbështetet në Allahun, i cili është i mëshirshëm, i cili është modest në këtë botë, i cili është dorëlibër, i cili fuqishëm beson në premtimin e Allahut, që të këtillin do ta falë dhe do ta shpërblejë dhe i cili e konsideron të rrejshëm frikësimin e atij i cili për shkak të asaj e kërcënon dhe e frikëson me varfëri dhe i cili e urdhëron amoralitetin. Allahu na ndihmoftë.

* * *

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) me një rast ka kaluar afër fëmijëve dhe u ka dhënë selam.⁷⁸¹ Ndërsa, Tirmidhiu shënon në *Xhamiun* e vet, që një ditë i Dërguari (s.a.v.s.) ka kaluar afër një grupi të grave dhe i ka përshëndetur ato me lëvizjen e dorës.

Ebu Davudi shënon nga Esmā, vajza e Jezidit që i Dërguari (s.a.v.s.) ka kaluar afër grave dhe u ka dhënë selam. Ky është gjithashtu transmetimi të cilin e shënon

⁷⁸¹ Shënon Muslimi (2168) kapitulli: Mustehab është t'u japësh selam fëmijëve. Shënon Buhariu (11/27) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Dhënia selam fëmijëve, nga Enes b. Maliku (r.a.).

Tirmidhiu. Si duket ky është rasti i njëjtë me të parin, që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka përshëndetur me dorë.⁷⁸²

Buhariu shënon në *Sahihun* e vet që as'habët, kishin qenë duke u kthyer nga xhumaja, e kishin kaluar afër një plake dhe i kanë dhënë selam. Ajo i shërbente me ushqim të përgatitur nga rrepa dhe elbi.⁷⁸³

Edhe kjo është e drejtë mbi pyetjen e dhënies së selamit grave. Selami duhet dhënë vetëm grave më të moshuara dhe atyre me të cilat nuk mund të lidhet martesë, e jo edhe të tjerave.

* * *

Në *Sahihun* e Buhariut, në përmbledhjet e tjera të hadithit shënohet që më të rinjtë u japin selam më të vjetërve, kalimtarit atij që është duke qëndruar ulur, kalorësi atij që ecën në këmbë dhe grupi më i vogël grupit më të madh.⁷⁸⁴ Tirmidhiu në *Xhamiun* e vet shënon transmetimin nga i Dërguari (s.a.v.s.) që këmbësori i jep selam atij që është në këmbë. Në *Musnedin* e Bezarit nga i Dërguari (s.a.v.s.)

⁷⁸² Shënon Tirmidhiu (2698) në dy kapituj: Të kërkuarit e lejes dhe Adabet, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi dhënien e selamit grave. Ebu Davudi (5204) në *Edebi*, Ibn Maxhe (3701) në *Edebi*, kapitulli: Dhënia selam fëmijëve dhe grave. Buhariu në *Ed-Debul-mufred* (1047) nga Esmā, vajza e Jezid el-Ensariut transmetohet që ka thënë: “Afër meje kaloi i Dërguari (s.a.v.s.) derisa isha në shoqërinë e mikeshave të mia. Na dha selam dhe tha: “Ruajuni që të mos jeni jofalënderues ndaj bamirësve tuaj.” Isha më e guximshme prej tyre dhe e pyeta: O i Dërguar i Allahut, çfarë do të thotë mosfalënderuese ndaj bamirësve? Ai tha: Ka mundësi që ndonjëra prej jush të mbetet te prindërit e vet një kohë më të gjatë pa u martuar, e pastaj, Allau ia dhuron bashkëshortin dhe fëmijët nga ai. Pas kësaj, ajo mund të hidhërohet dhe i drejtohet me fjalët: “Kurrë nga ti nuk kam pasur asnjë të mirë.” Mbi këtë temë shënohet transmetimi nga Xhabir b. Abdullahu që i Dërguari (s.a.v.s.) ka kaluar afër grave dhe u ka dhënë selam. Atë e shënojnë Ahmedi (4/357, 363) dhe Ibn Sunni (221). Transmetimi në versionet tjera nuk është i keq.

⁷⁸³ Shënojnë Buhariu (11/28) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Dhënia selam femrave nga meshkujt dhe meshkujve nga femrat, nga Ibn Hazmi, nga babai i tij, nga Sehli.

⁷⁸⁴ Shënojnë Buhariu (11/13) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Kalorësi i jep selam këmbësorit dhe grupi më i vogël grupit më të madh, dhe Tirmidhiu (2704) nga Ebu Hurejre. Transmetimin tjetër të këtij hadithi Tirmidhiu (2706) e shënon nga Fudal b. Ubejdi.

shënohet që kalorësi i jep salam këmbësorit, e këmbësori atij që është ulur, e prej dy këmbësorëve kush prej tyre i pari jep salam, ai është më i mirë.⁷⁸⁵

Në *Sunenin* e Ebu Davudit nga i Dërguari (s.a.v.s.) shënohet që ka thënë: “*Më afër Allahut është ai i cili i pari jep salam.*”⁷⁸⁶

Praktika e të Dërguarit ishte që të jap salam kur shkonte ndokush si edhe kur dilte nga ai. Është vërtetuar që ka thënë: Kur dikush nga ju vjen (ulet) le të jep salam, sepse selami i parë është më i rëndësishëm se i dyti.⁷⁸⁷

Ebu Davudi shënon nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((إِذَا قَعَدَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُسَلِّمْ، وَإِذَا قَامَ، فَلْيُسَلِّمْ، وَلَيْسَتْ الْأُولَى أَحَقَّ مِنَ الْآخِرَةِ))

“*Kur ndonjëri prej jush e takon shokun e vet, le t’i jep salam, por nëse ata i ndanë ndonjë mur ose ndonjë dru, e përsëri e takon atë, le t’i jep përsëri salam.*”⁷⁸⁸

Enesi ka thënë:

((إِذَا لَقِيَ أَحَدُكُمْ صَاحِبَهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَإِنْ حَالَ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جِدَارٌ، ثُمَّ لَقِيَهِ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ أَيْضًا))

“*Kur as’habët e të Dërguarit (s.a.v.s.) shëtisnin dhe hasnin në ndonjë dru, ose ndonjë grumbull, shpërndareshin majtas dhe djathtas dhe kur takoheshin përsëri njëri-tjetrit i jepnin salam.*”⁷⁸⁹

⁷⁸⁵ E cekë Hejthemi në *Mexhmeu* (8/36) nga Xhabiri dhe thotë që atë e shënon Bezzari dhe që transmetuesit e tij janë të besueshëm. Hadithi shënohet te Ibn Hibbani (1935).

⁷⁸⁶ Shënon Ahmedi (5/254, 261, 264,269) dhe Ebu Davudi (5197) në *Edebi*, kapitulli: Mbi shpërblimin e atij i cili i pari jep salam. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁷⁸⁷ Shënojnë Ebu Davudi (5208), Tirmidhiu (2707), Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1007, 1008), Ahmedi (2/230, 287, 439) dhe El-Humejdi (1162) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, e Ibn Hibbani (1931, 1932, 1933) konsideron që hadithi është sahih. Ai ka edhe versionin tjetër te Ahmedi (3/438) nga Sehl b. Muadhi, nga babai i tij në formën merfu’. Zinxhiri i transmetuesve të tij nuk është i keq me transmetimet tjera.

⁷⁸⁸ Shënon Ebu Davudi (5200) në *Edebi*, kapitulli: Njeriu ndahet nga njeriu dhe përsëri takohen, nga Ebu Hurejre me dy zinxhirë të transmetuesve: njëri arrinë deri te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe ai është i drejtë, e tjetri është mevkuf dhe ai është i dobët.

⁷⁸⁹ Shënon Ibn Sunni (245) nga Enesi. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Shënon Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1011) në versionin e ngjashëm nga Enesi. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Dahhak b. Neberas, transmetues, hadithet e të cilit nuk janë stabilë. Mundhiri në *Tergib* dhe *Terhib* (3/268) dhe Hejthemi në *El-Mexhmeu* (8/34) thonë që e shënon Taberaniu në *Evsat* dhe thonë që zinxhiri i transmetuesve të tij është hasen.

I Dërguari (s.a.v.s.) kur hynte në xhami, së pari i falte dy rekate për nder të xhamisë. Pastaj vinte te të pranishmit dhe u jepte selam. Pra, para se t'i jepte selam familjes së vet, së pari i falte dy rekate te hijjetul mesxhid, sepse namazi është e drejta e Allahut, ndërsa selami (përsëndetja) është e drejta njerëzore. Në situata të këtilla është më e rëndësishme është të preferohet e drejta e Allahut mbi të drejtën njerëzore, për dallim nga të drejtat pronore. Rreth tyre ekziston dilema e njohur. Dallimi në mes këtyre dy të drejtave është nevojë njerëzore, si edhe kjo që e drejta pronore nuk mbështetet që të jetë e zbatuar në emër të dy të drejtave, për dallim nga selami.

As'habët, gjithashtu e pasonin atë praktikë. Kur ndokush prej tyre hynte në xhami, së pari i falte dy rekate, pastaj vinte dhe përsëndetj me të Dërguarin (s.a.v.s.). prandaj, në hadithin të cilin e transmeton Rifa'a b. Rafiu thuhet që i Dërguari (s.a.v.s.) një ditë ka qenë duke ndenjor në xhami, i kishte ardhur një njeri si beduin. U fal në shpejtësi, e pastaj u afrua te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe i dha selam. I Dërguari (s.a.v.s.) ia ktheu selamin dhe i tha:

((وَعَلَيْكَ فَارُجُ، فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ))

"Kthehu dhe falu, sepse ti nuk je falur...", e pastaj, e ceki pjesën e mbetur të hadithit.⁷⁹⁰

Sipas kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.) e ka gjykuar namazin e tij, por nuk e ka gjykuar – pezullimin e dhënies së selamit deri pas namazit. Në bazë të kësaj, për atë i cili hynë në xhami nëse në të gjenden njerëzit, sunnet është bërja e tre gjërave; që gjatë hyrjes në xhami të thotë "bismil-lah", të sjellë salavate mbi të Dërguarin (s.a.v.s.), t'i falë dy rekate te hijjetul-mesxhid dhe pastaj t'i përsëndetë të pranishmit.

* * *

Kur vinte natën te familja e vet, jepte selam duke mos i zgjuar ata që flinin por e që ta dëgjonin ata që ishin të zgjuar.⁷⁹¹

⁷⁹⁰ Shënon Tirmidhiu (302) në *Namazi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi përshkrimin e namazit, dhe Ebu Davudi (857, 858, 859) në *Namazi*, kapitulli: Namazi i atij që nuk drejtohet në ruku dhe në sexhde. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, e Ibn Hibbani (484) dhe Hakimi (1/242, 246) thonë që hadithi është sahih. E shënojnë Buhariu (2/229, 231) dhe Muslimi (397) nga Ebu Hurejre që një njeri ka hyrë në xhami derisa i Dërguari (s.a.v.s.) rinte në një pjesë të xhamisë. Kur ishte njeriu duke u falur kishte ardhur i Dërguari (s.a.v.s.) dhe i dha selam. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ia ktheu selamin dhe i tha që përsëri të falet dhe e ceki tërë hadithin.

* * *

Tirmidhiu shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ)) “*Selami jepet para të folurit.*”⁷⁹²

Në versionin tjetër qëndron:

((لَا تَدْعُوا أَحَدًا إِلَى الطَّعَامِ حَتَّى يُسَلِّمَ)) “*Mos e fto askënd për të ngrënë, gjithnjë, derisa nuk jep selam.*” Edhe përkundër asaj që të dy zinxhirët e transmetuesve janë të dobët, megjithatë veprohet sipas tyre.

Ebu Ahmedi shënon transmetimin nga Abdulaziz b. Ebi Ruvadi nga Nafiu, nga Ibn Umeri me zinxhirë më të mirë të transmetuesve se të mëparshmit, në të cilin qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë:

((السَّلَامُ قَبْلَ السُّؤَالِ، فَمَنْ بَدَأَكُمْ بِالسُّؤَالِ قَبْلَ السَّلَامِ، فَلَا تُجِيبُوهُ)) “*Selami është para pyetjes, andaj nëse ndokush ju pyet para se të jep selam, mos u përgjigjini.*”⁷⁹³

Përmendet nga i Dërguari (s.a.v.s.) që nuk ia lejonte hyrjen atij i cilin së pari jepte selam, ndërsa ceket që ka thënë:

((لَا تَأْذَنُوا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ بِالسَّلَامِ)) “*Mos ia lejoni hyrjen atij i cili nuk fillon me selam.*”⁷⁹⁴

⁷⁹¹ Shënon Muslimi (2055) në *Pija*, kapitulli: Të gostiturit e mysafirit, nga Mikdadi në një hadith më të gjatë.

⁷⁹² Shënon Tirmidhiu (2700) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi dhënien e selamit para bisedës, nga Xhabir b. Abdullahu. Në zinxhirin e tij është Anbese b. Abdurrahman, transmetues i përgjashtuar. Ebu Hatimi thotë që i trillon hadithet. Shejhu i tij Muhammed b. Zazan gjithashtu është transmetues i përgjashtuar. Sipas kësaj, hadithi është i pavlefshëm.

⁷⁹³ E shënon Ibn Adijj në *Kamila* (2/303). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Hafs b. Umer, për të cilin Ibn Adijj ka thënë që hadithet e tij janë të refuzuara, ose për shkak të metnit ose për shkak të senedit dhe hadithi është më afër haditheve të dobët. Ibn Adijj e konsideron Nesrij b. Asimin si transmetues të dobët dhe thotë që i vjedh hadithet. Ndërkaq, atë e shënon Ibn Sunni me një rrugë tjetër me formën vijuese: “Kush fillon të flasë para selamit, mos iu përgjigjini.” Zinxhiri i tij është i mirë.

⁷⁹⁴ Shënon Ebu Nuajmi në *Ahbaru asbehan* (1/357) nga Xhabiri. Në zinxhirin e transmetuesve është një transmetues i panjohur, ndërsa të tjerët janë të besueshëm. Atë e cekë Hejthemi në *El-Mexhmeu* (8/32) dhe thotë: “E shënon Ebu Ja’la. Në zinxhirin e transmetuesve ka edhe të atillë që nuk i njoh. Ekziston edhe versioni tjetër i tij të cilin e transmeton Abdulmeil b. Ata nga Ebu Hurejre. Dyshoj që

Transmetimi më i mirë është transmetimi të cilin e shënon Tirmidhiu nga Keled b. Hanbeli, në të cilin thuhet: “Më dërgoi Safvan b. Umejje që t’i qoja qumësht, djathë, një qengj dhe tranguj të vegjël të Dërguarit (s.a.v.s.). I Dërguari (s.a.v.s.) ishte në maje të luginës. Erdha tek ai por nuk i dhashë selam, e as nuk i kërkova leje. I Dërguari (s.a.v.s.) më tha: “Kthehu dhe thuaj: Es-selamu alejkum, a mund të hyjë.” Ka thënë që ky hadith është hasenun-garib.⁷⁹⁵

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) vinte te dera e ndokujt, nuk ndalej në mes dyerve, por ndalej nga ana e tyre e djathtë, ose nga ana e tyre e majtë, e pastaj thoshte: “Es-selamu alejkum, es-selamu alejkum.”⁷⁹⁶

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) personalisht i jepte selam atij të cilin e takonte, e u dërgonte selam atyre që nuk ishin prezent.⁷⁹⁷ I merrte selamet të cilat duhej t’ua transmetonte të tjerëve, sikur që e ka marr selamin nga Allahu i Lartësuar për të parën e grave, Hadixhen – bijën e Huvejlidit (r.a.), kur Xhibrili i ka thënë: Ja, Hadixhja është duke të ta sjellur ushqimin, e ti ia transmeto selamin nga Sunduesi i saj dhe përgëzoje me shtëpinë në Xhennet.⁷⁹⁸

i është përshkruar të Dërguarit (s.a.v.s.).” Në atë version qëndron: “Ai i cili kërkon leje për hyrje mos e lejoni të hyjë derisa nuk jep selam.” Hejthemi ka thënë që atë e shënon Taberaniu në *Evsat*. Të gjithë transmetuesit e tij janë të besueshëm përveç Abdulmelikut, sepse nuk e kam verifikuar që e ka dëgjuar nga Ebu Hurejre. Ibn Hibbani ka thënë: “Transmeton nga Jezidi b. El-Esammi.” Atë e vërteton hadithi të cilin autori do ta cekë mëpastaj.

⁷⁹⁵ Shënojnë Tirmidhiu (2711) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet nga dhënia e selamit para kërimit të lejes. Ebu Davudi (5176) në *Edebi*, kapitulli: Si kërkohet leja, dhe Ahmedi (3/414). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë (sahih).

⁷⁹⁶ Shënon Ebu Davudi (5186) në *Edebi*, kapitulli: Sa herë duhet të jepet selam gjatë të kërkuarit të lejes, nga Abdullah b. Busra. Zinxhiri i transmetuesve është hasen.

⁷⁹⁷ Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (1894) nga Enes b. Maliku që një i ri nga Benu Esleme ka thënë: “O i Dërguar i Allahut, dëshiroj të shkoj në luftë por nuk i kam pajisjet.” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Shko deri te ky dhe ky, ai tani është përgatitur, por është sëmure”, dhe ai shkoi tek ai dhe i tha: “I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) të bënë selam dhe të ka porositur që të m’i japësh pajisjet e tua.” Ai tha: “Grua, jepja pajisjet e mia dhe mos kërko nga ai kompensim, që Allahu të të jep për atë bekimin.”

⁷⁹⁸ Shënon Buhariu (7/105) në *Virtytet e as’habëve*, kapitulli: Martesa e të Dërguarit (s.a.v.s.) me Hadixhen (r.a.) dhe virtytet e saja, dhe Muslimi (2432) në *Virtytet e As’habëve*, kapitulli: Virtytet e Hadixhes, nënës së besimtarëve, (r.a.) nga Ebu Hurejre (r.a.).

Gruas së dytë nga të parat, Aishes (r.a.), bijes së Siddikut, i ka thënë: “Ja Xhibrili të dërgon salam” e ajo ia kthehu: “Ve alejhis-salam ve rahmetullahi ve berekatuhu. Ai e sheh atë çfarë ne nuk e shohim.”⁷⁹⁹

* * *

I Dërguari selamin e përfundonte me fjalët “ve berekatuhu”. Nesaiu shënon që një njeri ka ardhur dhe ka thënë:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَرَدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: ((عَشْرَةٌ)) ثُمَّ جَلَسَ، ثُمَّ جَاءَ آخَرُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَرَدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: ((عِشْرُونَ)) ثُمَّ جَلَسَ وَجَاءَ آخَرُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، فَرَدَّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ: ((ثَلَاثُونَ))

“Es-selamu alejkum?” I Dërguari (s.a.v.s.) ia ktheu selamin dhe tha: “Dhjetë”, pastaj u ul, mandej erdhi një njeri tjetër dhe tha: “Es-Selamu alejkum ve rahmetullah!” I Dërguari (s.a.v.s.) u përgjigj në selamin e tij dhe tha: “Njëzet.” I Dërguari (s.a.v.s.) u ul, mandej erdh një njeri i tretë dhe tha: “Es-selamu alejkum ve rahmetullhu ve berekatuhu?” I Dërguari (s.a.v.s.) iu përgjigj në selam dhe tha: “Tridhjetë”, d.m.th. sevape. E shënojnë Nesaiu dhe Tirmidhiu nga Imran b. Husejni dhe thotë që hadithi është hasen.⁸⁰⁰

E shënon edhe Ebu Davudi nga Muadh b. Enesi dhe shton:

((ثُمَّ أَتَى آخَرُ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، وَمَغْفِرَتُهُ، فَقَالَ: ((أَرْبَعُونَ)) فَقَالَ: هَكَذَا تَكُونُ الْفَضَائِلُ)).

“Pastaj erdhi një njeri tjetër dhe tha: ‘Es-selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu ve magfîretuhu.’” Pas së cilës gjë i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Dyzet”, pastaj tha që kjo është nga fisnikëria.⁸⁰¹

⁷⁹⁹ Shënon Buhariu (7/83) në *Virtyte e As'habëve*, kapitulli: Virtytet e Aishes (r.a.) dhe Muslimi (2447) në *Virtytet e as'habëve*, kapitulli: Virtytet e Aishes (r.a.).

⁸⁰⁰ Shënojnë Tirmidhiu (2690) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Paraqitja e vlerës së selamit, dhe Ebu Davudi (5195) në *Edebi*, kapitulli: Si jepet selami. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i fortë, siç e cekë këtë Hafidhi në *Fet'h* (11/5). Tirmidhiu thotë që hadithi është hasen. Shënojnë Buhariu në *El-Edebul-mufred* (986), nga Ebu Hurejre. Hafidhi ka thënë që transmetuesit e tij i përmbushin kushtet e transmetuesve të besueshëm, përveç Jakub b. Zejd et-Tejmijes, i cili konsiderohet transmetues i mirë.

⁸⁰¹ Shënon Ebu Davudi (5196) në *Edebi*, kapitulli: Si jepet selami, nga Sehl b. Muadhi b. Enesi nga babai i tij. Ky hadith është i dobët, siç e pohon këtë autori, Allahu e mëshiroftë. Hafidhi në

Ndërkaq, ky hadith nuk është vërtetuar për shkak të tri mangësive. E para, është pse transmetohet nga Ebu Merhum Abdurrahim b. Mejmuni, me transmetimet e të cilit nuk argumentohet. E dyta, pse në zinxhirin e tij është Sehl b. Muadhi, gjithashtu transmetues me transmetimet e të cilit nuk argumentohet. E treta, pse Seid b. Ebu Merjemi, njëri nga transmetuesit e tij, nuk ka qenë kategorik që e ka dëgjuar atë transmetim, por ka thënë: Mendoj se e kam dëgjuar Nafi b. Jezidin.”

Edhe më i dobët se ky hadith edhe hadithi tjetër i cili transmetohet nga Enesi që ka thënë: “Një njeri ka kaluar afër të Dërguarit (s.a.v.s.) dhe ka thënë: “Es-selamu alejke, i Dërguar i Allahut.” I Dërguari i Allahut iu përgjigj: “*Ve aljkes-selam ve rahmetullahi ve berekatuhu ve magfiretuhu ve ridvanuhu.*” Pastaj, të Dërguarit (s.a.v.s.) i është thënë: “I Dërguari i Allahut, ia ke kthyer selamin në atë mënyrë, në të cilën asnjërit prej as’habëve nuk i je përgjigjur?!” Ai (s.a.v.s.) tha: “*Çfarë më pengon nga kjo. Ai shkon me shpërblimin e disa dhjetëra njerëzve*”, e ia ka shpëtuar jetën disa as’habëve.”⁸⁰²

* * *

Kishte shprehur që të jepte salam tre herë, siç shënohet në *Sahihun* e Buhariut nga Enesi (r.a.) që ka thënë: I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur thoshte diç, atë e përsëriste tre herë, që fjalët t’i kishte më të qarta, e kur shkonte te ndokush, jepte salam tre herë.”⁸⁰³

Është e mundur që kjo ka qenë praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) kur i jepte salam ndonjë grupi të madh, të cilit nuk u mjaftonte dhënia e një selami, ose e praktikonte

Tahrîxhul-ezkar thotë që ky hadith është garib. Si duket që dijetarët për shkak të dobësisë së këtij hadithi nuk kanë vepruar sipas tij dhe fjalët ‘ve magfiretuhu’, i kanë numëruar në salam të tërësishëm, sepse kanë thënë që forma e hadithit të tërësishëm është: “Es-selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu”, e pastaj në atë shtoi edhe diç. Ibn Abbasi u përgjigj. “Me të vërtetë selami përfundon me berekatuhu.”

⁸⁰² Shënon Ibn Sunni (234) nga Behijja b. Velidi, nga Jusuf b. Ebi Kethiri, nga Nuh b. Zekvani, nga Hasani, nga Enesi, Jusuf b. Kethiri është transmetues i panjohur, e shejhu i tij Nuh b. Zekvani transmeton hadithet shumë të papranueshme, si e pohon këtë Ibn Hibbani.

⁸⁰³ Shënon Buhariu (1/169) në *Dituria*, kapitulli: Kush i përsëritë bisedat tri herë që të kuptohet, (11/22) në të kërkuarit e lejes, kapitulli: Leja për të hyrë në shtëpi kërkohet tre herë. Tirmidhiu (2724), Hakimi (4/273). Në versionin e tij qëndron: “... që të kuptohet...” në vend: “... që të merret vesh...” Hakimi gjatë të shënuarit e këtij hadithi, në *Mustedrekun* e vet, ka gabuar kur ka thënë që Buhariu nuk e ka shënuar atë.

që përmes dhënies së selamit të dytë dhe të tretë t'u jepte selam të gjithëve, nëse ka menduar që selami i parë nuk ka depërtuar deri tek ata. Ashtu kur ka ardhur deri te shtëpia e Sa'd b. Ubades, ka dhënë selam tre herë, e pasi nuk i është përgjigjur asnjëri ishte kthyer.⁸⁰⁴

Sepse, sikur dhënia e selamit tre herë të ishte praktika e përhershme e të Dërguarit (s.a.v.s.), as'habët e tij do të jepnin selam në atë mënyrë. Ai gjithashtu, secilin që e takonte i jepte selam tre herë, por edhe kur hynte në shtëpinë e vet. Ndërkaq, kush me kujdes e shtjellon praktikën e tij, ka për të vërejtur se çështja nuk është e tillë dhe ka për të përfunduar që dhënia e tillë e selamit nga ai ka qenë e veçantë, të cilën e bënte në situatë të veçantë. Allahu më së miri e di.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) kur e takonte ndokënd, i pari jepte selam. Nëse ndokush i jepte selam, ai i përgjigjej me të njëjtën masë, ose edhe më bukur dhe atë menjëherë pa e pezulluar, nëse nga ajo nuk do ta pengonte ndonjë arsye, siç është namazi ose kryerja e nevojës fiziologjike. Përpiquej që përgjigjën e tij në selam ta dëgjoj ai të cilit i përgjigjej. Në selam nuk përgjigjej me dorë, e as me kokë, as me gisht, përveç nëse ishte në namaz. Nëse ndokush i jepte selam derisa ishte në namaz, atij i përgjigjej me isharet. Kjo është vërtetuar nga ai në disa transmetime. Nuk transmetohen transmetimet tjera, të cilat bien ndesh me ato, përveç transmetimeve të rrejshme, që nuk janë vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.), siç është transmetimi të cilin e transmeton Ebu Gatafan, njeriu i panjohur, nga Ebu Hurejre, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: "Kush gjatë namazit e tregon ndonjë gjest të kuptueshëm, le ta përsëritë namazin."⁸⁰⁵

⁸⁰⁴ Shënojnë Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1073). Zinxhiri i transmetuesve është i dobët.

⁸⁰⁵ Shënojnë Ebu Davudi (944) nga Ebu Hurejre në "Namazi" kapitulli: Xhestikulimi gjatë namazit. Darekutni (2/83). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ibn Is'hak model-lis i cili e përdorë 'an'anin. Transmetuesit tjerë janë të besueshëm, sepse Ebu Gatafani nuk është transmetues i panjohur siç e cekë këtë autori. Ai është i panjohur, sepse shumica prej tyre transmetojnë. Si transmetues të besueshëm atë e konsiderojnë: Nesaiu, Ibn Hibbani dhe Ibn Meini. Ndërkaq, edhe përkundër asaj hadithi është i dobët për shkak të tedlisit të Ibn Is'hakut. Ebu Davudi thotë: "Ky hadith është i dyshimtë."

Darekutni thotë që Ibn Ebu Davudi ka thënë: “Ebu Gatafan është njeri i panjohur.” Ndërkaq, nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar që ai gjatë namazit ka gjestikulluar. Këtë e transmeton Enesi, Xhabiri dhe të tjerët.⁸⁰⁶

* * *

Kishte shprehi që i pari të jepte selam, duke thënë:

“Es-selamu alejkum ve rahmetullah”. Urrente që gjatë dhënies së selamit të thuhet: “Alejkes-selam.”

Ebu Xhurejjin el-Huxhejmi ka thënë:

أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: ((لَا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ، فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةَ الْمَوْتَى))

Erdha te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe thash: “Alejkes-selam, i Dërguari i Allahut.” Ai më tha: “Mos thuaj alejkes-selam, sepse alejkes-selam është përshëndetje për të vdekurit.” Hadithi është sahih.⁸⁰⁷

Ky hadith për dikë është i paqartë dhe mendojnë që bie ndesh me hadithin e besueshëm që transmetohen nga i Dërguari (s.a.v.s.), në të cilin flitet mbi selamin i

⁸⁰⁶ Ato janë transmetime të besueshme të cekura më herët.

⁸⁰⁷ Shënon Ebu Davudi (5209) në *Edebi*, kapitulli: Është e qortuar të thuhet: Alejkes-selam (4084) në *Rrobet*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi të lëshuarit e pelerinës dhe Tirmidhiu (2722) në *Të kërkuarit e lejes*, dhe Ahmed (5/63, 64). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Tirmidhiu ka thënë që ky hadith është hasenun-sahih. Hadithi në tërësi është: “Unë pyeta: A je ti i dërguari i Allahut?” Ai u përgjigj: ‘Unë jam i Dërguari i Allahut, Allahut i Cili, kur të godet diç, e ti i drejtohesht Atij, do ta largojë nga ti atë të keqe, i Cili kur të godet viti i thatë, Ai jep që të mbjellat të mbijnë, i Cili, kur në shkretëtirë e humb të shaluarën tënde e ti i drejtohesht Atij, Ai ka për ta kthyer atë.’ Unë thash: ‘Më obligo me diç.’ Ai tha: ‘Mos e shaj askënd.’ Pas kësaj, askënd nuk e kam sharë; as të lirin, as robin, as devenë, as delen. Ai tha: ‘Mos e nënçmo asnjë të mirë. Kur flet me vëllanë tënd, bëhu me fytyrë të hareshme edhe kjo është nga bamirësia. Ngrite pelerinën tënde deri te gjysma e nëngjurit, e nëse nuk mundesh deri te gjymtyrët. Ke kujdes nga të lëshuarit e pelerinës, sepse ajo është mendjemadhësi, e Allahu nuk i do mendjemëdhentë. Nëse ndokush të shan dhe të nënçmon me atë që ke me vete, ti mos e nënçmo atë që ti e di që ka me vete, sepse pasojat e kësaj ai ka për t’i bartur.’” Në hadith është vështrimi fisnik i të Dërguarit (s.a.v.s.) për secilin musliman, sepse ai e paralajmëron beduinin mbi Krijuesin e vet, i Cili i Vetmi posedon fuqinë e shkaktimit të dëmit dhe sjelljes së dobisë prandaj atë e lidh vetëm me Atë dhe e këshillon atë që t’i drejtohet vetëm Atij dhe që nga Ai të kërkojë ndihmë dhe strehim gjatë fatkeqësive të veta.

cili u jepet të vdekurve, por në këtë formë: “Es-selamu alejkum”, domethënë duke e përmendur së pari selamin. Kështu, ata mendojnë që fjalët e të Dërguarit: “Alejkes-selamu”, në të vërtetë është përshëndetje për të vdekurit”, informim mbi urdhëresën e asaj përshëndetjeje. Në këtë mënyrë kanë bërë aq gabim të madh sa që ajo e ka kushtëzuar që të besojnë në kontradiktat në mes transmetimeve të përmendura.

Fjalët e të Dërguarit: “Alejkes-selam në të vërtetë është përshëndetje për të vdekurit” janë konstatimi i gjendjes e jo urdhëresë për përshëndetjen për të vdekurit”, d.m.th. që poetët dhe të tjerët me këtë formë i përshëndesin të vdekurit. Kështu, njëri nga poetët ka thënë: “Qoftë mbi ty selami i Allahut Kajs b. Asim dhe mëshira e Tij, gjithnjë, derisa Ai do që të të mëshirojë. Vdekja e Kajsit nuk ka qenë vdekja vetëm e njërit, por me vdekjen e tij është rrënuar fortësia e tërë popullit.”

I Dërguari (s.a.v.s.) e përbuzte të përshëndeturit me përshëndetjen, me të cilën përshëndeten të vdekurit. Për shkak të asaj përbuzjeje nuk është përgjigjur në përshëndetjen e atij që e ka përshëndetur.⁸⁰⁸

Muslimanit në selam i përgjigjej me: “Ve alejkes-selam”, d.m.th. me vav dhe me fjalën alejke të cilën e përmendte para fjalës së selamit.

Këtu disa dijetarë janë ndalur mbi çështjen e elidimit të harfit (shkronjës) vav nga ana e atij i cili përgjigjet në selam d.m.th. nëse thotë: “Alejkes-selam”, a ka për të qenë kjo e drejtë? Disa prej tyre, siç janë Mutevekilët dhe të tjerët, konsiderojnë që kjo nuk do të konsiderohej përgjigje, e as në atë mënyrë nuk do të zbatohet

⁸⁰⁸ Autori, Allahu e mëshiroftë, në *Muhtesarus-suneni* (6/49) e ka cekur një ligjërim shumë të bukur mbi këtë çështje, i cili do të ishte bukur të citohet këtu: “Duaja me selam është dua me të mirën, e në duanë me të mirën është më së miri të përmendet duaja para asaj që kërkohet në te, sikur që qëndron në fjalët e të Lartësuarit: ‘Mëshira dhe bereqeti i Allahut qofshin mbi ju, o familja e të Dërguarit? Paqja qoftë mbi të ditën kur ka lindur dhe ditën kur ka për të vdekur.’ Shpëtimi qoftë mbi ju për atë që keni qenë të durueshëm.’ Ndërkaq, në duanë (lutjen) për keq, zakonisht përmendet ajo kundër së cilës lutet, e pastaj përmendet duaja. Kështu, i Lartësuari i ka thënë Iblisit: ‘Mallkimi Im qoftë mbi ty, deri në Ditën e Gjykimit.’ Mbi ty është mallkimi. Mbi ta është përfundimi i keq. Mbi ta është hidhërimi dhe atyre u takon dënimi i dhembshëm.’ I Dërguari (s.a.v.s.) e ka thënë atë vetëm për atë pse ky ishte zakoni i tyre gjatë përshëndetjes së të vdekurve, sepse së pari e kanë përmendur emrin e të vdekurit, e pastaj duanë. Kjo përmendet edhe në prozën e tyre sikur që ka thënë Shemmah: ‘Mbi ty qoftë paqja qiellore dhe bereqeti i duarve të Allahut në atë qiell të grisur.’ Sipas kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.) me atë nuk ka aluduar që është sunnet gjatë përshëndetjes të vdekurve të thuhet: ‘Alejkes-selam.’ Si të pranohet kjo, e në *Sahihun* është vërtetuar që kur i Dërguari (s.a.v.s.) ka hyrë te varrezat dhe ka thënë: “Es-selamu alejkum banorë të shtëpisë, besimtar”, ku e preferonte duanë mbi emrat e atyre për të cilët lutet, siç është rasti edhe kur përshëndeten edhe të gjallët, sepse sunneti i përshëndetjes nuk dallohet në mes të vdekurve dhe të gjallëve.

obligueshmëria e përgjigjes në selam, për atë sepse kjo është në kundërshtim me sunnetin, si edhe për atë pse nuk dihet se a është ajo përgjigje apo dhënia e selamit, sepse i mbështetë të dy mundësitë. Si edhe për shkak të asaj që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kur ndokush nga pasuesit e Librit u jep selam, thuani: “Ve alejkum”⁸⁰⁹. Ky është paralajmërim nga i Dërguari (s.a.v.s.) mbi obligueshmërinë e vavit gjatë të kthyerit të selamit pasuesve të Librit, sepse vavi në këtë lloj të të folurit tregon mbi pranueshmërinë e të parës dhe vërtetimin e të dytës. Andaj, nëse është urdhëruar vavi gjatë përgjigjes në selam pasuesve të Librit, kur thonë: “Essamu alejkum”, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kur pasuesit e Librit u japin selam, thuani: “Ve alejkum”, atëherë shqiptimi i tij gjatë të kthyerit të selamit muslimanëve është më i rendësishëm dhe më i nevojshëm.

Të tjerët mendojnë që përgjigja e tillë është e drejtë edhe nëse është me vavin. Këtë Shafi'u, Allahu e mëshiroftë e ka vënë në dukje në librin e vet të madh. Mendimin e vet e ka fuqizuar me fjalët e të Lartësuarit:

{هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِ * إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا} [الذاريات: 24-25]

“A ke arritur të dëgjosh ti për rrëfimin e musafirëve të ndershëm të Ibrahimit? Kur patën hyrë te Ai dhe thanë: "Të përshendesim me paqë!" Ai tha: "Qofshi gjithnjë të përshëndetur me paqë!" (E me vete tha): "Njerëz të panjohur!" [Edh-Dharijat: 24-25]. Përkatësisht, “Selamun alejkum” edhe kjo është e domosdoshme. Ndërkaq, është e dëshiruar gjatë përgjigjes në selam t’i shmangemi vavit për atë pse ai është eliduar edhe gjatë dhënies së selamit. Gjithashtu, qëndrimin e vet e vërtetojnë edhe me transmetimin i cili shënohet në dy *Sahihët* nga Ebu Hurejre, në të cilin qëndron që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Allahu e krijoi Ademin me gjatësi të gjashtëdhjetë bërtylave. Kur e krijoi atë, i tha: “Shko dhe jepi selam atij grupi të melaikeve dhe dëgjo se çfarë kanë për të t’u përgjigjur, sepse kjo është përshëndetja jote dhe e pasardhësve tu.” Kur erdhi tek ata tha: “Es-selamu alejkum”. Ata u përgjigjën: “Es-Selamu alejkum ve rahmetullahi”, duke e shtuar edhe këtë: ve rahmetullahu në selamin e tij.”⁸¹⁰

⁸⁰⁹ Shënojnë Muslimi (2163) në *Selami*, kapitulli: Është e ndaluar që i pari të japësh selam pasuesve të Librit, Buhariu (11/36) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Si duhet përgjigjur në selam pasuesve të Librit dhe si t’ua japim atë, dhe Ebu Davudi (5207) në *Edebi*, kapitulli: Dhënia e selamit pasuesve të Librit, nga Enesi në versionin: “... ve alejkum”, domethënë vavin. Atë e shënojnë edhe Maliku (2/960), Muslimi (2164) dhe Tirmidhiu (1603) nga Ibn Umeri por pa vavin në formën vijuese: “Kur Jehudi u jep selam dhe thotë: ‘Es-samu alejkum’, thoni: ‘alejke’”.

⁸¹⁰ Shënon Buhariu (6/260) në *Të Dërguarit*, kapitulli: Krijimi i Ademit (s.a.v.s.) si edhe në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Fillimi i selamit. Neveviu thotë: “Është e drejtë që është e lejuar lënia dhe moslënia e vavit. Ndërkaq, shqiptimi i tij është më i mirë dhe në atë nuk ka kurrfarë dëmi dhe ai është vërtetuar në shumë transmetime. Rreth domethënies së tij i kemi dy mendime: i pari, që ata

I Dërguari (s.a.v.s.) na ka informuar që kjo është përshëndetja e tij dhe përshëndetja e pasardhësve (e ummetit) të tij. Kanë thënë që, atij të cilit i është dhënë selami, i është urdhëruar që në masë të njëjtë ose edhe më të mirë dhe më bukur t'ia kthej selamin muslimanëve dhe nëse atë ia kthen në masë të njëjtë, atëherë ka vepruar drejtë.

Kur pasuesit e Librit ju japin selam, thoni: “Ve alejkum”. Rreth shkronjës vav në këtë hadith ekzistojnë dilema të dijetarët islamë. Ai transmetohet në tri forma. Njëra është me vavin. Ebu Davudi thotë: Me vav e transmeton Maliku nga Abdullah b. Dinari. E transmeton Thevriu nga Abdullah b. Dinari dhe në të thotë: “Fe alejkum”. Transmetimi i Sufjanit transmetohet në dy *Sahihët*, e Nesaiu atë e shënon nga Ibn Ujejne nga Abdullah b. dinari pa vav. Në versionin të cilin e shënojnë Muslimi dhe Nesaiu thuhet: “Thuaj: ‘Alejke’” pa vav.

Hattabi thotë: “Shumica e muhadithëve e transmetojnë atë: “Ve alejkum”, d.m.th. me vav. Sufjan b. Ujejne atë e transmeton: “Alejkum”, pa vav dhe kjo është e drejtë, sepse kur vavi elidohet vet, fjalët e tyre që i kanë shqiptuar kanë për t’u kthyer kundër tyre, e me shtimin e vavit bëhet pjesëmarrës në atë që kanë thënë; sepse vavi është këpujë në mes dy gjërave.”

Atë që e ka cekur mbi pyetjen e vavit nuk është diskutabile, sepse shumica konsiderojnë që fjala es-sam është vdekja. Atëherë, edhe ai që ka dhënë selam edhe ai të cilit i është dhënë selami janë pjesëmarrës në atë. Në këtë rast, shqiptimi i vavit do të jetë sqarimi i jospecifitetit dhe vërtetimi i bashkëfajësisë. Derisa mosshqiptimi i tij do të jetë shenjë, që ai i cili ka dhënë selam ka më tepër të drejtë dhe është më i rëndësishëm se ai të cilit i është dhënë selami. Në këtë rast, shqiptimi i vavit do të jetë më i drejtë dhe më i mirë se mosshqiptimi i tij, siç e shënon atë Maliku dhe të tjerët. Ndërkaq, es-sam komentohet si bezdi dhe neveri ndaj fesë”.⁸¹¹ Në këtë rast është i domosdoshëm elidimi i vavit. Këto dilema, mbi këtë shprehje janë të njohura në gjuhë. Prandaj, në hadith thuhet: “Çureka është ilaç

janë jomuslimanë, kanë thënë: ‘Vdekja qoftë mbi ju’, dhe i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ‘Gjithashtu edhe mbi ju’. Domethënë, ne dhe ju jemi të njëjtë në atë, sepse të gjithë kemi për të vdekur; i dyti, që vavi është për fillimin e fjalisë së re, e jo lidhës dhe bashkëfajësi. Në këtë rast ai konstruksion do ta kishte kuptimin që vijon: “Dhe le t’u takoj ajo që e meritoni nga urrejtja.” Shënon Muslimi (2841) në *Xhenneti dhe përshkrimi i dhuntive të tij*, kapitulli: Në xhenet kanë për të hyrë njerëzit, zemrat e të cilëve janë sikur zemrat e zogjve.

⁸¹¹ Transmeton hattabi, transmetimin nga Abdulvarith b. Seid b. Ebi rubi që ka thënë: Katade gjatë komentimit të es-samu alejkum që do të thotë: E rrejtur qoftë feja e juaj. Të tjerët atë e transmetojnë nga bekijj b. Muhal-ledi në *Tefsirin* e tij në formën merfu’ përmes Seidit nga Katade nga Enesi. Shiko: *El-Fet’h* (11/35).

për çdo sëmundje përveç vdekjes (*es-sama*).⁸¹² Të gjithë janë të pajtimit që fjala *es-sam* në hadith do të thotë vdekje. Disa pseudo dijetarë thonë që në atë rast duhet përgjigjur me: *alejhimus-silam*, d.m.th. me *kesre* mbi shkronjën *sin*. *Silam* janë gurët, e shumësi është *selime*. Përgjigjja në atë konstatim është e njohur.

⁸¹² Shënojnë Buhariu (10/122) në *Mjekësia*, kapitulli: Curekat? Muslimi (2215) në *Mjekësia*, kapitulli: Shërimi përmes curekatit, Tirmidhiu (2042) në *Mjekësi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi qurekotit, Ahmedi (2/241) dhe Ibn Maxhe (3447) në *Mjekësi*, kapitulli: Curekat nga Ebu Hurejre (r.a.). Shënojnë Buhariu (10/121) dhe Ahmedi (6/138, 146) nga Aishja (r.a.). kjo është formë e përgjithshme me të cilën aludohet në kuptimin specifik. Curekat, përdoret për sëmundjet e flohta e jo për sëmundje të nxehta.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË DHËNIES SË SELAMIT PASUESVE TË LIBRIT

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّلَامِ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar që ka thënë:

((لَا تَبْدُؤُوهُمْ بِالسَّلَامِ، وَإِذَا لَقَيْتُمُوهُمْ فِي الطَّرِيقِ، فَاضْطَرُّوهُمْ إِلَى أَضْيَاقِ الطَّرِيقِ))

“Mos i jepni të parët selam pasuesve të Librit. Kur i takoni në rrugë, detyroni ata që të ecin skajeve.” Ndërkaq, është thënë që kjo ka pasur vlerë për situatë të veçantë kur janë nisur kah Beni Kurejdha. Atëherë i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((لَا تَبْدُؤُوهُمْ بِالسَّلَامِ)) *“Mos i jepni të parët selam!”* Shtrohet pyetja: a është ky urdhër gjeneral i cili vlen për të gjithë të mbrojturit të shtetit islam, ose ka të bëjë me ata të cilët gjenden në gjendjen, në të cilën kanë qenë njerëzit nga fisi Benu Kurejdha? Në lidhje me këtë, ekziston dilema. Muslimi, në *Sahihun* e vet shënon transmetimin nga Ebu Hurejre që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَبْدُؤُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ، وَإِذَا لَقَيْتُمْ أَحَدَهُمْ فِي الطَّرِيقِ، فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَاقِهِ))

*“Të parët mos i jepni selam jehudëve dhe të krishterëve. Kur e takoni në rrugë ndonjërin prej tyre, detyroni atë që të shkoj në skaj të rrugës.”*⁸¹³ Nga hadithi shihet qartë që ky është urdhër gjeneral.

Në lidhje me këtë urdhër janë ndarë edhe dijetarët e mëhershëm edhe dijetarët e mëvonshëm. Shumica konsiderojnë që nuk duhet t'u jepet selami, derisa të tjerët konsiderojnë që është e lejuar dhënia e selamit të parëve, sikur që është i lejuar të përgjigjurit në selamin e tyre. Kjo transmetohet nga Ibn Abbasi, Ebu umame, Ibn Muhajrizi, e ky është edhe një qëndrim i juristëve shafitë, sepse ata kushtëzojnë që t'u thuhet vetëm: “Es-selamu alejke”, pa e përmendur mëshirën edhe në njëjës. Të tretët konsiderojnë që e kanë të lejuar që t'u jepet selam për shkak të interesit të dukshëm, ndonjë nevojë ose nga frika e ndonjë të keqeje nga ata, ose për shkak të lidhjeve familjare ose cila do arsye tjetër që do ta kërkonte atë. Kjo transmetohet

⁸¹³ Shënojnë Muslimi (2167) në *Selami*, kapitulli: Është e ndaluar që të parët t'i japim selam pasuesve të Librit, Ebu Davudi (5205) në *Edebi*, kapitulli: Dhënia selam zimmive. Tirmidhiu (1602) në *Sijerët*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi dhënien e selamit pasuesve të Librit, dhe Ahmedi (2/266, 346).

nga Ibrahim Nehaiu dhe Alkame. Evzaiu thotë: “Nëse u jep salam, atë e kanë dhënë edhe të mirët, e nëse nuk u jep salam, atë nuk e kanë dhënë as të mirët.”

Gjithashtu, dijetarët islamë nuk janë të pajtimit mbi pyetjen e obligueshmërisë së të përgjigjurit në përshëndetjen e pasuesve të librit. Shumica konsiderojnë se duhet përgjigjur në përshëndetjen e pasuesve të Librit dhe kjo është e drejtë. Të tjerët mendojnë që kjo nuk është vaxhib, sikur që nuk është vaxhib të përgjigjurit në salam atyre që bëjnë novacione. Ndërkaq, i drejtë është mendimi i parë. Dallimi qëndron në atë pse na është urdhëruar distancimi prej atyre që bëjnë novacione, si një formë e sanksioneve dhe i kujdesit prej tyre, çka nuk është rasti me të mbrojturit e shtetit islam.

* * *

Gjithashtu, është vërtetuar që me një rast, i Dërguari (s.a.v.s.) ka kaluar afër një grupi njerëzish, në të cilin ishin muslimanët, idhujtarët dhe jehudët dhe ka dhënë salam.⁸¹⁴

Gjithashtu, është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) i ka shkruar Herakliut dhe të tjerëve: “Es-selamu ala menit-tebea ‘el-huda.” (Selami qoftë mbi ata që e pasojnë udhëzimin).⁸¹⁵

* * *

⁸¹⁴ Shënon Buhariu (11/32) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Dhënia salam grupit të përbërë nga muslimanët dhe idhujtarët; dhe në *Xhihadi*, kapitulli: Kalërimi i dy vetëve mbi gomar; dhe në *Tefsiri i sures Ali Imran*, kapitulli: Me siguri që nga ata të cilët u është dhënë Libri dhe nga idhujtarët keni për të dëgjuar shumë pakëndshmëri; dhe në *Të sëmuret*, kapitulli: Të vizituarit e të sëmurit: duke kalëruar, në këmbë dhe së bashku me dikë mbi gomarë; dhe në *Rrobat*, kapitulli: Kalërimi së bashku me kafshë, dhe në *Edebi*, kapitulli: Vënia e pseudonimit idhujtarëve. Shënon edhe Muslimi (1798) në *Xhihadi*, kapitulli: Duaja dhe durimi i të Dërguarit (s.a.v.s.) mbi fatkeqësitë e mynafikëve, dhe Ahmedi në (5/203).

⁸¹⁵ Shënon Buhariu (11/40) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Si është shkruar letra e Heraklitut dhe në *Fillim të Shpalljes*, kapitulli: Si ka filluar Shpallja e të Dërguarit (s.a.v.s.), mbi imanin, islamin dhe ihsanit, dhe Muslimi (1773) në *Xhihadi*, kapitulli: Letra e të Dërguarit Herakliut me të cilën thirret që ta pranojë islamin.

Gjithashtu, transmetohet nga ai që ka thënë: “*Mjafton që në vend të një grupi kur është duke kalëruar të jep salam vetëm një njeri, sikurse edhe që mjafton që vetëm njëri prej atyre që qëndrojnë ulur të përgjigjet në salam.*”⁸¹⁶

Mbi këtë hadith mbështeten ata të cilët konsiderojnë që të përgjigjurit në salam është fard kifaje, kur njëri i zëvendëson të gjithë të tjerët. Ndërkaq, sa bukur do të ishte kjo sikur hadithi të ishte i vërtetuar. Atë e shënon Ebu Davudi nga Seid b. Halid el-Huzai el-Medeni, ndërsa Ebu Zura’ er-Razi ka thënë: “El-Medeni është transmetues i dobët.” Ebu Hatim er-Razi ka thënë që ky hadith është i dobët. Buhariu ka thënë që hadithi është diskutabil, e Darekutni që nuk është i fuqishëm.

* * *

I Dërguari (s.a.v.s.) e kishte shprehur që kur ndokush ia transmetonte selamin nga ndokush, t’i përgjigjej në te si edhe atij i cili ia transmetonte atë: “Babai im të ka bërë salam.” I Dërguari (s.a.v.s.) thoshte: “Selami qoftë mbi ty dhe mbi babanë tënd.”⁸¹⁷

Gjithashtu, e kishte shprehur që të mos i jep salam, e as t’i përgjigjej me salam atij që bënte novacione, gjithnjë, derisa nuk pendohej. Ashtu veproi me Ka’bin dhe me dy miqtë e tij. Ka’bi i jepte salam, por nuk dinte se a i ka lëvizur buzët e veta për t’iu përgjigjur në salam apo jo.⁸¹⁸

⁸¹⁶ Shënon Ebu Davudi (5210) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi përgjigjen në salam, nga ana e njërit nga grupi. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç Seid b. Halidit, sepse konsiderohet transmetues i dobët. Ndërkaq, hadithi ka version tjetër, i cili është i besueshëm, por është mursel. Shënon Maliku në (2/959) nga Zejd b. Esleme, në të cilin qëndron që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: Kalorësi i jep salam këmbësorit, e kur ndokush nga grupi jep salam, ai vlen për të gjithë.” Sipas kësaj, në këtë mënyrë hadithi fuqizohet dhe bëhet sahih. Hafidhi në *Emalil-ezkar* ka thënë që ky hadith është hasen. Këtë nga ai e transmeton Ibn Aldan (5/305) duke e cekur edhe një version.

⁸¹⁷ Shënon Ebu Davudi (5231) në *Edebi*, kapitulli: Mbi njeriun i cili thotë: Dikush të ka bërë salam. Hafidhi në *Emalil-ezkar* thotë që atë e shënon Nesaiu në *El-Kubra*. Ndërkaq, në zinxhirin e tij ka transmetues të panjohur.

⁸¹⁸ Shënon Buhariu (5/289) në *Mesazhet*, kapitulli: Kur e ndanë dhe i vakëfin një pjesë të pasurisë së vet dhe në *Xhihadi*, kapitulli: Kush dëshiron të shkoj në luftë, dhe tërhiqet për diç tjetër, dhe në *Të Dërguarit*, kapitulli: Veçoritë e të Dërguarit si edhe kapitulli: Ardhja e përfaqësuesve ensar te i Dërguari (s.a.v.s.) në Meke, në Ekspeditat ushtarake, kapitulli: Rrëfimi mbi Betejën e Bedrit dhe Tebukut, dhe në *Tefsirin* e sures Bera’etun, kapitulli: Allahu e ka falur të Dërguarin dhe kapitulli:

Me një rast, Ammar b. Jesiri i kishte dhënë selam, e familja e tij para kësaj e kishte lyer atë me shafran, andaj ai nuk ia kishte kthyer selamin, duke i thënë: “Shko dhe laje atë nga vetja!”⁸¹⁹

Gjithashtu, i ka ndërprerë marrëdhëniet me Zejnebin, bijën e Xhahshit dy muaj e më tepër, kur i kishte thënë që t’ia huazonte devenë e vet Safisë pasi që deveja e saj i ishte sëmurë, e ajo kishte thënë: “Unë t’ia jap devenë asaj çifuteje?!” Këto dy transmetime i shënon Ebu Davudi.⁸²⁰

Dhe të treve që kanë mbetur, dhe kapitulli: O besimtar, keni frikë Allahun dhe bëhuni me të sinqertit dhe në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Kush nuk i jep selam atij që ka bërë mëkate, dhe në *Përgjërimi dhe betimi*, kapitulli: Kur e fjal pasurinë e vet në emër të betimit dhe thevabit, dhe në *Ahkamet*, kapitulli: A e ka të lejuar imami delikuent dhe mëkatarët të bisedojnë me të dhe ta vizitojnë atë. Shënon edhe Muslimi (2769) në *Pendimi*, kapitulli: Pendimi i Ka’b b. Malikut. Tirmidhiu (3101) në *Tefsir*, kapitulli: i Sures Bera’etun; Ebu Davudi (2202) në *Talaku*, kapitulli: Sa i përket nijetit dhe talakut, dhe në *Xhihadi*, kapitulli: Dhurimi i atij i cili e sjellë lajmin e gëzuar dhe në *Betimet*, kapitulli: Betohet që do ta shpërndajë pasurinë e vet; Nesaiu (6/152) në *Talaku*, kapitulli: Ju kanë bashkangjitur familjes së vet, dhe në *Betimet*, kapitulli: Kur e ndanë pasurinë e vet në emër të betimit; dhe Ahmedi (3/459, 460).

⁸¹⁹ Shënon Ebu Davudi (4176) në *Krehja e flokëve*, kapitulli: Parfumimi i njerëzve dhe (4601) dhe Ahmedi në *Musned* (4/320) nga Ammar b. Jasiri. Transmetuesit e tij janë të besueshëm por zinxhiri i tij është i ndërprerë, sepse Jahja b. Jamer i cili atë e transmeton nga Ammar b. Jasiri nuk është takuar me të.

⁸²⁰ Shënon Ebu Davudi (4602) në *Sunneti*, kapitulli: Mosdhënia e selamit pasuesve të ëndjeve, dhe Ahmedi në *Musned*, (4/131, 32, 261, 338) nga Aishja. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Sejjel-el-Barijje, transmetues i panjohur, e transmetuesit tjerë janë të besueshëm.

KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË TË KËRKUARIT TË LEJES PËR HYRJE

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْاِسْتِئْذَانِ

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((الْاِسْتِئْذَانُ ثَلَاثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَإِلَّا فَارْجِعْ))

*“Leja për hyrje në shtëpitë kërkohet tre herë, e nëse lejohet, duhet hyrë e nëse nuk lejohet duhet të kthehet.”*⁸²¹

Në transmetimin e besueshëm shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِنَّمَا جُعِلَ الْاِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ))

*“Të kërkuarit e lejes është urdhëruar për shkak të shikimit.”*⁸²²

Gjithashtu, është vërtetuar që ka dashur t’ia nxjerr syrin atij i cili ka shikuar në dhomën e tij, e pastaj ka thënë: ((إِنَّمَا جُعِلَ الْاِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ)) *“Leja është urdhëruar për shkak të shikimit.”*⁸²³

Gjithashtu, është vërtetuar që ka thënë:

((لَوْ أَنَّ امْرَأً اَطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنٍ، فَخَذَفْتَهُ بِحَصَاةٍ فَقَاتَ عَيْنَهُ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ جُنَاحٌ))

⁸²¹ Shënon Buhariu (11/22, 23) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Dhënia e selamit dhe të kërkuarit e lejes, tre herë, në *Shitblejrje*, kapitulli: Udhëtimi për shkak të tregtisë në *‘Itisam*, kapitulli: Kundër argument për atë i cili konsideron që dispozitat e të Dërguarit (s.a.v.s.) kanë qenë buvale. E shënojnë edhe Muslimi (2153) në *Edebi*, kapitulli: Mbi të kërkuarit e lejes. Ahmedi (3/963), Ebu Davudi (5180) në *Edebi*, kapitulli: Sa herë njeriu jep selam gjatë të kërkuarit të lejes, dhe (2/963-964) nga Ebu Seid el-Hudriu.

⁸²² Hadithin nën numrin 326 dhe 327 e shënon Buhariu (11/20-21) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Të kërkuarit e lejes për shkak të shikimit, dhe në Rrobat, kapitulli: Të krehurit në Karvanet, kapitulli: Kush shikon në shtëpinë e huaj, e ia nxjerrin sytë, sytë nuk kanë për ta paguar gjakmarrjen. Shënojnë Muslimi (2156) në *Edebi* kapitulli: Është i ndaluar shikimi në shtëpinë e huaj. Tirmidhiu (2710) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Kush shikon në shtëpinë e huaj pa lejen e pronarit. Nesaiu (8/60, 61) në *Kasani*, kapitulli: Hakmarrjet, dhe Ahmedi (5/330) nga Sehl b. Sa’di.

⁸²³ Ibid.

*“Nëse ndokush pa lejen tënde shikon në shtëpinë tënde dhe ti e qëllon atë me shkop dhe ia nxjerr syrin, për atë nuk do të ishte mëkatar.”*⁸²⁴

Gjithashtu ka thënë:

((مَنْ أَطَّلَعَ عَلَى قَوْمٍ فِي بَيْتِهِمْ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ، فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقُؤُوا عَيْنَهُ))

*“Nëse ndokush shikon në shtëpinë e ndokujt pa lejen e tyre, e kanë të lejuar t’ia nxjerrin syrin.”*⁸²⁵

Ka thënë edhe:

((مَنْ أَطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ، فَفَقَّؤُوا عَيْنَهُ، فَلَا دِيَّةَ لَهُ، وَلَا قِصَاصَ))

*“Kush shikon në shtëpinë e huaj pa lejen e tyre dhe ata ia nxjerrin syrin, për të nuk ka as pagesë të gjakut e as hakmarrje.”*⁸²⁶

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar që ai u ka dhënë selam para se të kërkonte leje praktikisht edhe për shkak të edukatës. Një njeri ka kërkuar leje nga ai dhe ka thënë:

أَلَيْحُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِرَجُلٍ: ((اُخْرُجْ إِلَى هَذَا، فَعَلِّمَهُ الْاِسْتِئْذَانَ))، فَقَالَ لَهُ: قُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟ فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟ فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلَ.

وَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَهُوَ فِي مَشْرُبَتِهِ مُؤَلِّياً مِنْ نِسَائِهِ، قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ عُمَرُ؟

“A të hyjë?” Dhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i ka thënë një njeriu tjetër: *“Dil dhe mësoje se si kërkohet leja!”* Ai i tha: *“Thuaj: Es-selamu alejkum, a mund të hyjë?”* njeriu e dëgjoi dhe tha: *“Es-selamu alejkum, a mund të hyjë?”*, ndërsa i Dërguari (s.a.v.s.) e ka lejuar të hynte.⁸²⁷

⁸²⁴ Shënojnë Buhariu (12/190) në *Hakmarrjet* kapitulli: Kush e merr të drejtën e vet apo hakmerret pa ndërmjetësimin e pushtetit dhe në kapitullin: Kush shikon në shtëpinë e huaj e i nxirren sytë, nuk ka për të paguar kurrfarë dëmshpërblimi dhe Muslimi (2158) nga Ebu Hurejre.

⁸²⁵ Shënon Muslimi (2158), Ebu Davudi (5171) Në *Edebi*, kapitulli: Të kërkuarit e lejes, dhe Ahmedi (2/266).

⁸²⁶ Shënon Nesaiu (8/61) në *Kasamen*, kapitulli: Kush hakmerret dhe e merr të drejtën pa ndërmjetësimin e pushtetit, dhe Ahmedi (2/385) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë (hasen).

⁸²⁷ Shënon Ebu Davudi (5171, 5178, 5179) në *Edebi*, kapitulli: Si kërkohet eja, dhe Ahmedi (5/369) nga Rub'in b. Harrashi që ka thënë: “Na tregonte një njeri nga fisi Beni Amir që nga i Dërguari (s.a.v.s.) ka kërkuar leje për të hyrë...” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Kur Umeri (r.a.) ka kërkuar leje nga i Dërguari (s.a.v.s.) derisa ka qenë në dhomë i ndarë nga gratë e veta, ka thënë: “Es-selamu alejke, o i Dërguari i Allahut, es-selamu alejkum. A mund të hyjë Umeri?”⁸²⁸

Gjithashtu, është cekur hadithi në të cilin flitet që Kelede b. Hanbeli ka hyrë te i Dërguari (s.a.v.s.), por nuk i ka dhënë selam, ndërsa i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kthehu dhe thuaj: ‘Es-Selamu alejkum, a mund të hyjë?’”⁸²⁹

Në hadithet e përmendura është përgjigjja për atë i cili konsideron që të kërkuarit e lejes preferohet mbi selamin, si edhe të përgjigjjurit në selam, për atë i cili konsideron që nëse e sheh të zotin e shtëpisë para se të hyjë, atëherë së pari jepet selami, e nëse jo, atëherë së pari kërkohet leja. Ndërkaq, të dy mendimet janë në kundërshtim me sunnetin.

Praktika e të Dërguarit ishte që të kërkonte leje tre herë dhe nëse leja nuk i jepej, kthehej. Në atë është përgjigjja për atë i cili konsideron që në këtë rast mundet të kërkojë leje në një formë tjetër. Gjithashtu, edhe këto dy mendime janë në kundërshtim me sunnetin.

* * *

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) ishte që lejen ta kërkonte tre herë dhe nëse nuk i lejohej, ai kthehej. Në këtë është përgjigjja për atë i cili konsideron që, nëse mendon që ata të shtëpisë nuk e kanë dëgjuar, ka të drejtë që të troket më tepër se tre herë, si edhe përgjigjja për atë i cili konsideron që në këtë rast mund të kërkohej leja në formë tjetër. Gjithashtu edhe këto dy mendime janë në kundërshtim me sunnetin.

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) ishte që ai i cili kërkon leje, kur pyetet: “Kush është?”, të përgjigjet: Ky dhe ky, ose që ta cekë emrin e vet ose kunjen-pseudonimin, e jo që vetëm të thotë: “Unë”. Njëjtë si Xhibrili (a.s.) që u është përgjigjur melaikeve gjatë natës kur ka qenë në Miraxh, kur ka kërkuar që t’i hapen

⁸²⁸ Shënojnë Buhariu (8/503, 504) në *Tefsirin e sures Et-Tahrim*, kapitulli: E kërkon kënaqësinë e grave tuaja, Muslimi (1479) në *Talaku*, kapitulli: Kur betohet njeriu që ka për t’u larguar nga gratë... Shënojnë Ebu Davudi (5201) në *Edebi*, kapitulli: Kur njeriu ndahet nga njeriu, ndërsa e takon përsëri atë, a ka për t’i dhënë selam, dhe Ahmedi në (1/303).

⁸²⁹ Shënon Tirmidhiu (2711) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi dhënien e lejes para të kërkuarit të lejes për hyrje, Ebu Davudi (5176) në *Edebi*, kapitulli: Si kërkohet leja, dhe Ahmedi (3/414). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

dyert e qiellit. E pyetnin atë: “Kush është?” Ai përgjigjej: “Xhibrili” dhe ashtu ka vepruar në çdo qiell.

Gjithashtu, shënohet në dy transmetime vijuese: Pasi që i Dërguari (s.a.v.s.) ishte ulur në pemishte, erdhi te ai Ebu Bekri (r.a.) dhe kërkoi leje, i Dërguari (s.a.v.s.) pyeti: “Kush është?” Ai u përgjigj: “Ebu Bekri”. Pastaj erdhi Umeri dhe kërkoi leje nga i Dërguari (s.a.v.s.), ai pyeti: “Kush është?” Ai tha: “Umeri.” Pastaj erdhi Uthmani dhe me të ka vepruar njëjtë.⁸³⁰

Në dy *Sahihët*, gjithashtu nga Xhabiri, shënohet që ka thënë: “Erdha te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe trokita në derë. Ai pyeti: “Kush është?” “Unë”, u përgjigja unë. Ai tha: “Unë, unë, sikur e urrente këtë gjë.”⁸³¹

Kur Ummu Hani ka kërkuar leje për të hyrë, e ka pyetur: “Kush është?” “Ummu Hani”,⁸³² ishte përgjigjur. Sipas kësaj, i Dërguari (s.a.v.s.) nuk urrente që të përmendet pseudonimi. Kur e ka pyetur Ebu Dherren: “Kush është?” Ishte përgjigjur: “Ebu Dherri.” Gjithashtu, kur e ka pyetur Ebu Kataden: “Kush është?” “Ebu Katade”, ishte përgjigjur ai.

* * *

Ebu Davudi shënon nga Ebu Katade, nga Ebu Rafiu, nga Ebu Hurejre, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: Ardha e të ftuarit me përfaqësuesin e thirrësit është

⁸³⁰ Shënojnë Buhariu (7/44) në *Virtytet e as'habëve*, kapitulli: Virtytet e Uthmanit (r.a.), si edhe në kapitullin: Fjalët e të Dërguarit (s.a.v.s.) “...Sikur ta zgjedhja për vete mikun...”, si edhe në kapitullin: Virtytet e Umer b. Hattabit (r.a.) dhe Muslimi (2403, 28,29) në *Virtytet e as'habëve*: Nga virtytet e Uthmanit (r.a.) nga Ebu Musa el-Esh'ariu.

⁸³¹ Shënojnë Buhariu (11/30) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çka duhet thënë kur pytet: Kush është?, pastaj thotë: Unë. Muslimi (2155) në *Edebi*, kapitulli: Është e qortuar që ai i cili kërkon leje të thotë: Unë. Ebu Davudi (5187) në *Edebi*, kapitulli: Njeriu leje kërkon duke trokitur, dhe Tirmidhiu (2712) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi dhënien e selamit para të kërkuarit të lejes.

⁸³² Shënon Buhariu (1/331) në *Larja*, kapitulli: Të mbuluarit gjatë larjes me njerëz si edhe në *Namazi me rrobe*, kapitulli: Namazi me një rrobë, si edhe në *Xhihadi*, kapitulli: Garancia e dhënë armikut nga ana e grave si edhe në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi fjalët: “Kanë menduar”, atë e shënon edhe Muslimi (336) në *Hajdin*, kapitulli: Ai i cili lahet është i obliguar të mbulohet me ndonjë rrobë, apo me diç tjetër, Tirmidhiu (2735) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi merhaba, dhe Nesaiu (1/126) në *Pastërtia*, kapitulli: Të përmendurit e të mbuluarit gjatë larjes.

leja e tij.” Në versionin tjetër qëndron: “Kur njeriu ftohet në ushqim dhe ai vjen menjëherë me përfaqësuesin e thirrësit, ajo ka për të qenë leja e tij.”⁸³³ Ky hadith është diskutabil. Ebu Alijj El-Lu’lui ka thënë: “E kam dëgjuar Ebu Davudin që ka thënë: që Katade nuk e ka dëgjuar atë nga Ebu Rafiu.” Buhariu në *Sahihun* e vet thotë: “Seidi transmeton nga Katade, nga Ebu Rafiu, nga Ebu Hurejre, nga i Dërguari (s.a.v.s.), që kjo është leja e tij.” Pastaj, atë e ka cekur në formën talik sepse zinxhiri i transmetuesve është i ndërprerë.

Buhariu mbi këtë temë shënon një hadith tjetër, i cili tregon mbi konsiderimin e lejes pas thirrjes. Ky është hadithi të cilin e transmeton Muxhahidi nga Ebu Hurejre, që ka thënë: “Hyra me të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe gjeta qumësht në një enë. I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Shko deri te njerëzit në suffa dhe thirri ata!” Shkova deri tek ata dhe i thirra! Ata erdhën dhe kërkuar leje. Atyre iu dha leja dhe hynë.”⁸³⁴

Disa mendojnë që secili nga dy hadithet e përmendura kanë të bëjnë me gjendjen e veçantë. Nëse i thirruri vjen menjëherë pa u vonuar, nuk duhet të kërkojë leje, por nëse nuk vjen menjëherë, pasi që është thirrur dhe vonohet ca më tepër, atëherë duhet të kërkojë leje për hyrje.

Të tjerët, thonë që nëse te thirrësi gjendet ndokush të cilit i është lejuar para ardhjes së të thirrurit, atëherë ai duhet të kërkojë leje, e nëse nuk ka të tillë, atëherë nuk do të hyjë derisa nuk kërkon leje.

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kur shkonte në ndonjë vend, kishte dëshirë që të vetmohej në të. Urdhëronte që ndokush të kujdesej për dyert dhe asnjëri nuk hynte pa lejen e tij.⁸³⁵

⁸³³ Shënojnë Ebu Davudi (5189, 5190) në *El-Edeb*, kapitulli: Njeriu ftohet dhe kjo bëhet leja e tij, dhe Buhariu në *Edebul-mufred* (1075). Ebu Davudi ka thënë: “Katade nuk e ka dëgjuar Ebu Rafiun.” Atë e ka thënë sipas transmetimit nga El-Lu’lui. Për versionin nga Ebu Hasani b. Abdi është thënë që Katade nuk ka dëgjuar asgjë nga Ebu Rafiu. Hafidhi në *Fet’h* (11/27) gjithashtu e ka thënë atë. Ndërkaq, është vërtetuar dëgjimi i tij nga Katade në transmetimin i cili do të jetë i cekur, e atë e shënon Buhariu në *Tevhidi* nga Sulejman Tejmiye nga Katade, që Ebu Rafiu ka treguar. Përkrah këtij hadithi ka versione të tjera. Shënon Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1076) dhe Ebu Davudi (5189) përmes Muhammed b. Sirinit nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i besueshëm. Ai e ka edhe versionin tjetër në formën mevkuf nga Ibn Mes’udi, e ai është: “Kur njeriu ftohet tani më i është lejuar.” Shënon Buhariu në *El-Edebul-mufred* (1074). Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

⁸³⁴ Shënon Buhariu (11/27) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Kur ftohet njeriu e ai vjen dhe kërkon leje.

⁸³⁵ Shënon Ebu Davudi (5188) nga Nafi b. Abdulharithi që ka thënë: “U nisëm me të Dërguarin e Allahut gjithnjë derisa nuk hymë në një pemishte dhe që i ka thënë të kem kujdes për dyert. Dikush

* * *

Të kërkuarit leje nga ana e atyre të cilëve Allahu ua ka urdhëruar atë: nga ana e robërve, fëmijëve të mitur, gjatë tri kohëve, para sabahut, pas dreke dhe gjatë fjetjes, atë Ibn Abbasi e urdhëronte duke thënë “Atë njerëzit e kanë lënë pas dore, andaj, atë urdhër nuk e aplikojnë. Të tjerët thonë që ai ajet është i deroguar. Por nuk kanë sjellë argument për atë. Të tjerët konsiderojnë që ai urdhër është për mendub dhe këshillë, e jo për diç që është kategorike dhe obligative. Ndërkaq, me këtë argument nuk ka çfarëdo tjetër që do të mund ta zbuste këtë urdhër dhe që do ta devijonte atë nga kuptimi i tij bukfal. Disa konsiderojnë që kjo i është urdhëruar vetëm grave, sepse burrat duhet të kërkojnë leje në çdo kohë. Ndërkaq, ky konstatim dukshëm është i gabuar, sepse shumësi i përemrit lidhor *el-ledhine* nuk i specifikon vetëm gratë, edhe përkundër asaj që është e lejuar që të ketë lidhje edhe me to edhe me meshkujt në bazë të rregullave gramatikore duke i dhënë përparësi përdorimit të ndonjë fjale mbi tjetrën. Të tjerët kanë thënë të kundërtën e kësaj d.m.th., që urdhri ka të bëjë vetëm me meshkuj, e jo me gratë duke e pasur parasysh përemrin lidhor *el-ledhine*, i cili është përdorur në dy vende. Ndërkaq, konteksti i ajetit atë nuk e mbështetë.

Disa konsiderojnë që të kërkuarit e lejes praktikohet në atë kohë për shkak të nevojës, e cila pas asaj kohe është zhdukur. Kur ndonjë urdhër vihet në lidhje kauzale me shkakun e vet efektiv, atëherë do të thotë që ai zhduket me zhdukjen e shkakut efektiv. Ebu Davudi shënon në *Sunenin* që disa irakien i kanë thënë Ibn Abbasit:

“O Ibn Abbas, çfarë thua për këtë ajet në të cilin na është urdhëruar kjo dhe kjo, e asnjëri nuk vepron sipas tij:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنُكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ...} [النور: 58]

“O ju të cilët besuat, ata të cilët i keni në pronësinë tuaj (shërbëtorët) ...” [En-Nur: 58] Ibn Abbasi ka thënë: “Me të vërtetë, Allahu është i Urti dhe i Mëshirshmi ndaj besimtarëve dhe e do mirësjelljen. Në atë kohë, njerëzit nuk kishin perde e as mandalle, andaj ishte e mundur që të hynte shërbëtori, fëmija ose jetimi dhe që ta takonin njeriun me gruan e vet. Prandaj, Allahu i ka urdhëruar që të kërkojnë leje,

trokiti e unë pyeta: “Kush është?” Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Mbi këtë temë, transmetohet edhe nga Ebu Musa el-Esh’ari, ndërsa e shënon Buhariu (7/44) dhe Muslimi (2403) që i Dërguari i Allahut ka hyrë në kopshtin e pemëve dhe që e ka urdhëruar të kujdeset për dyert.

për shkak të situatave të tilla. Kështu, Allahu ua urdhëroi mirësjelljen dhe të mirën. Pas asaj, nuk e di se a vepron ndokush më sipas tij (ajetit).”⁸³⁶

Ndërkaq, disa nuk e pranojnë vërtetshmërinë e këtij hadithi nga Ibn Abbasi. E kanë akuzuar Ikrimen, por asgjë nuk kanë argumentuar. E kanë akuzuar Amr b. Ebi Amrin, robin e liruar të Muttalibit, nga i cili transmetojnë autorët e dy *Sahihëve*. Gjykimi dhe refuzimi i këtillë i pabazë nuk ka kurrfarë kuptimi.

Disa kanë thënë që ajeti i përmendur është i qartë dhe i përgjithshëm dhe nuk ekziston argument tjetër i cili është në kontradiktë me të, ose i cili do ta zmbrapste atë. Prandaj, është vaxhib të veprohet sipas tij, përkundër asaj që atë nuk e bëjnë shumica e njerëzve.

Është e drejtë, që nëse ekziston ndonjë shenjë e cila do ta zëvendësonte të kërkuarit e lejes, sikur dyert pak të hapura të jetë shenjë e lejes për hyrje, ose ngritja e perdeve, ose hyrja dalja dhe të tjera, atëherë nuk ka nevojë për të kërkuarit e lejes. Nëse nuk do të ekzistonte diç që do ta kishte zëvendësuar të kërkuarit e lejes, atëherë të kërkuarit e lejes është i domosdoshëm, sepse urdhri është arsyetuar me shkakun efektiv mbi të cilin vet ajeti ka treguar. Sipas kësaj, kur shkakun i urdhrit gjendet, do të gjendet edhe urdhri, e kur ai zhduket, atëherë do të zhduket edhe urdhri. Allahu më së miri e di.

⁸³⁶ Shënon Ebu Davudi (5191) në *Edebi*, kapitulli: Të kërkuarit e lejes në tre raste, nga ed-Daraverdiu nga Amr b. Ebi Amr nga Ikrimen. Ky zinxhir i transmetuesve është hasen. Shënon edhe Ibn Ebi Hatimit sipas kuptimit. E cekë Ibn Kethiri në *Tefsirin* e vet (3/303). Zinxhiri i transmetuesve të transmetimit të tij është i drejtë, deri te Ibn Abbasi.

KAPITTULLI MBI PRAKTIKIMIN E LUTJES NGA I DËRGUARI (S.A.V.S.) GJATË TESHTITJES

Është vërtetuar, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِنَّ اللَّهَ يُجِبُّ الْعُطَاسَ، وَيَكْرِهُ النَّثَاؤَ، فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللَّهَ، كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمْعُهُ أَنْ يَقُولَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَأَمَّا النَّثَاؤُ، فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا نَثَأَبَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا نَثَأَبَ، ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ))

“Me të vërtetë, Allahu e do teshtitjen, ndërsa e urren të hapurit e gojës. Kur ndokush nga ju teshtinë, dhe e falënderon Allahun, çdo musliman që e dëgjon atë është i obliguar të thotë: “Allahu të mëshiroftë”. Të hapurit e gojës është nga shejtani, andaj, kur ndokush nga ju fillon ta hap gojën, le ta mbyll atë aq sa mundet, sepse kur ndokush nga ju e hap gojën, shejtani qeshet me të.” Shënon Buhariu.⁸³⁷

Nga i Dërguari (s.a.v.s.), në *Sahihun* është vërtetuar që ka thënë:

((إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَإِذَا قَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَلْيَقُلْ: يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحْ بَالَكُمْ)).

وفي ((الصحيحين)) عن أنس: ((أَنَّهُ عَطَسَ عِنْدَهُ رَجُلَانِ، فَسَمِعَتْ أَحَدَهُمَا، وَلَمْ يُسَمِّتِ الْآخَرَ، فَقَالَ الَّذِي لَمْ يُسَمِّتْهُ: عَطَسَ فُلَانٌ فَسَمِّتْهُ، وَعَطَسْتُ، فَلَمْ تُسَمِّتْنِي، فَقَالَ: (هَذَا حَمْدُ اللَّهِ، وَأَنْتَ لَمْ تَحْمِدِ اللَّهَ)).

*Kur ndokush nga ju teshtinë, le të thotë: “Falënderimi i takon Allahut”, e vëllai i tij ose miku le t’i thonë: “Allahu të mëshiroftë”. Dhe kur i thonë: “Allahu të mëshiroftë”, le të thotë: “Allahu ju udhëzoftë dhe e përmirësoftë gjendjen tuaj.”*⁸³⁸ Në dy *Sahihët* nga Enesi shënohet që te ai kanë teshtirë dy njerëz. Njërit i ka

⁸³⁷ Shënojnë Buhariu (10/505) në *Edebi*, kapitulli: Kur ndokush kotet le ta vë dorën e vet në gojë, dhe në *Fillimi i krijimit*, kapitulli: Përshkrimi i Iblisit dhe i ushtrisë së tij, Tirmidhiu (2748) në *Edebi*. Çfarë transmetohet që Allahu e do teshtitjen, e urren të koturit dhe Ahmedi (2/265, 428, 517) nga Ebu Hurejre.

⁸³⁸ Shënojnë Buhariu (10/502) në *Edebi*, kapitulli: Kur teshtitë si duhet thënë, dhe Ahmedi në (2/353) nga Ebu Hurejre.

dëshiruar shëndet, e tjetrit jo. Atij që nuk i ka thënë Jerhamukallah ka thënë: Ai ka teshtirë dhe i the jerhamukallah, e kur teshtiva unë mua nuk më the.” Ka thënë: “*Ai e falënderoi Allahun, ndërsa ti jo.*”⁸³⁹

Në *Sahihun* e Muslimit, nga i Dërguari (s.a.v.s.) është vërtetuar që ka thënë:

((إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَحَمِدَ اللَّهَ، فَسَمَّيْتُوهُ، فَإِنْ لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ، فَلَا تُسَمِّوْهُ))

“Kur ndokush nga ju teshtinë dhe thotë: “*Elhamdulil-lah*” atëherë thoni atij “*jerhamukallah*”, e nëse nuk e thotë, mos i thoni “*jerhamukallah*”.”⁸⁴⁰

Në *Sahihun* e Muslimit është vërtetuar nga Ebu Hurejre, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ: إِذَا لَقِيَتهُ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجَبَهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ، فَأَنْصَحْ لَهُ، وَإِذَا عَطَسَ وَحَمِدَ اللَّهَ، فَسَمَّيْتُهُ، وَإِذَا مَرَضَ، فَعُدَّهُ، وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبَعْتُهُ)).

وروي أبو داود عنه بإسناد صحيح: ((إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَلْيَقُلْ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَلْيَقُلْ هُوَ: يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصْلِحْ بَالَكُمْ)).

“Muslimani ndaj muslimanit ka gjashtë obligime: kur e takon atë - që t’i jap selam, kur e thërret - që t’i përgjigjeje, kur kërkon këshillë - që t’ia jap atë, kur teshtinë dhe e falënderon Allahun - që t’i dëshiroj shëndet, kur sëmuret - që ta vizitoj dhe kur vdes - që ta përcjellë atë.”⁸⁴¹

Nga ai, Ebu Davudi me zinxhir të drejtë të transmetuesve shënon, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kur ndokush nga ju teshtinë, le të thotë: “*El-hamdulil-lah*”. Falënderimi i qoftë Allahut në çdo situatë.” Atëherë, vëllai ose miku i tij le t’i

⁸³⁹ Shënojnë Buhariu (10/502) në *Edebi*, kapitulli: Tështitësit nuk i dëshirohet shëndet nëse ai nuk i falënderohet Allahut, Muslimi (2991) në *Zuhdi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi obligueshmërinë e të dëshiruarit shëndet teshtitësit. Kur thotë Elhamdulillah “falënderimi i takon Allahut”. Ibn Maxhe (3713) në *Edebi*, kapitulli: Të dëshiruarit shëndet teshtitësit, dhe Ahmedi (3/100, 117).

⁸⁴⁰ Shënojnë Muslimi (2992) dhe Ahmedi (4/412) nga Ebu Musa el-Esh’ari.

⁸⁴¹ Shënojnë Buhariu (3/90) në *Xhenazet*, kapitulli: Është urdhëruar përcjellja e xhenazes, Muslimi (2162) në *Selami*, kapitulli: Obligimi i muslimanit ndaj muslimanit është që t’i përgjigjet selamit, Ibn Maxhe (1435) në *Xhenazet*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi vizitën e të sëmurit. Mbi këtë temë transmetohet edhe nga Ebu Mes’udi, e shënon Ibn Maxhe (1434). Ibn Maxhe (1433) këtë transmetim e shënon gjithashtu edhe nga Aliu.

*thotë: "Jerhamukallah", Allahu të mëshiroftë." Atëherë, ai le të thotë: "Allahu ju udhëzofte dhe e përmirësofte gjendjen tuaj."*⁸⁴²

Tirmidhiu shënon që një njeri kishte teshtirë te Ibn Umeri dhe ka thënë: "Falënderimi i takon Allahut, paqja dhe selami qofshin mbi të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.)." Atëherë, Ibn Umeri ka thënë: "Edhe unë e them atë, por ashtu nuk na ka mësuar i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), por na ka mësuar të themi: "Falënderimi i takon Allahut në çdo situatë."⁸⁴³

Maliku transmeton nga Nafiu, nga Ibn Umeri, që njëherë kur ka teshtirë, i është thënë: "Allahu të mëshiroftë." Ai ka thënë: "Allahu na mëshiroftë edhe mua edhe juve dhe na faltë edhe mua edhe juve."⁸⁴⁴

Hadithin me të cilin e kemi filluar është eksplisit mbi atë që të dëshiruarit shëndet atij që ka teshtirë është fard ajn secilit që e dëgjon duke teshtirë që të thotë: "El-hamdulil-lah" falënderimi i takon Allahut", dhe që nuk mjafton që vetëm njëri t'i dëshirojë shëndet në emër të tjerëve. Ky është mendimi i disa dijetarëve. Atë e mbështetë Ibn Ebi Zejdi dhe Ebu Bekr b. El-Arabi, të dy juristë maliki. Dhe nuk ekziston argument i cili do ta zmbapste atë.

Shënon Ebu Davudi që një njeri ka teshtirë te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe ka thënë: "Es-Selamu alejkum". I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: "*Paqja qoftë mbi ty dhe nënën tënde*", e pastaj ka thënë: "*Kur ndokush prej jush teshtinë, le ta falënderoj Allahun.*" Pastaj, i ka përmendur disa gjëra të pëlqyera: që ata të cilët gjenden tek ai, të thonë: "Allahu të mëshiroftë", e ai atëherë le t'u përgjigjet: "Allahu na faltë edhe neve edhe juve."⁸⁴⁵

⁸⁴² Shënon Ebu Davudi (5033). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë siç e pohon këtë autori. Në atë kapitull shënohen transmetimet edhe nga Ebu Ejub el-Ensari. Atë transmetim e shënojnë Ahmedi (5/419, 422), Tirmidhiu (2742), Darimi (2/283). Sikur që shënohet edhe nga Salim b. Ubejde tek Ahmedi (6/7,8), Hakimi (4/267). I treti shënohet nga Ibn Malik el-Esh'ariu, ndërsa e shënon Taberaniu, siç ceket në El-Mexhmei (8/57).

⁸⁴³ Shënon Tirmidhiu (2739) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë teshtitësi kur teshtinë? Transmetuesit janë të besueshëm.

⁸⁴⁴ Shënon Maliku në (2/965) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Të dëshiruarit shëndet teshtitësit. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁸⁴⁵ Shënojnë Tirmidhiu (2741) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi mënyrën e të dëshiruarit shëndet atij që teshtinë, Ibn Hibbani (1948), Hakimi (4/267), Ebu Davudi (5031) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi të dëshiruarit shëndet teshtitësit, nga Hilal b. Jisafi nga Salim b. Ubejda el-Exhxhei. Transmetuesit e tij janë të besueshëm përveç që në *Tehdhib* cekë që rreth zinxhirit të transmetuesve të tij ekzistojnë dilema. Tirmidhiu thotë që në mes Hilal b. Jisafit dhe Salim b. Ubejdes e kanë vënë një njeri. Shënon Nesaiu, nga Mensuri nga Hilal b. Jisafi nga një njeri nga

Në dhënien e selamit nënës së atij që ka dhënë selam kur ka teshtirë është një vërejtje spirituale. Me atë është inicuar që selami i tij nuk ka ardhur në kohë të duhur dhe në vend të duhur. Andaj, sado që selami mbi nënën e tij nuk ka qenë i përshtatshëm, gjithashtu, edhe selami i tij pas teshtitjes nuk ka qenë i përshtatshëm për atë.

Ekziston edhe një vërejtje tjetër edhe më spirituale, e cila pasqyrohet në përkujtimin e atij njeriu ndaj nënës së vet nga i Dërguari (s.a.v.s.) dhe përshkrimin e tij (selamit) asaj. Me këtë aludohet që ai është tërësisht i paarsimuar dhe për shkak të asaj, selami i përshkruhet asaj, sikur ka mbetur vetëm me edukimin e saj dhe thua që nuk e kanë edukuar njerëzit. Ky është një mendim mbi domethënien e fjalës analfabet d.m.th. që ai ka mbetur që selami t'i përshkruhet nënës.

Ndërkaq, sa i përket frazës “i dërguari analfabet”, me atë aludohet në mosnjohjen e shkrimit dhe leximit. Sa i përket (ummijjut) analfabetit pas të cilit namazi nuk është i rregullt, me këtë aludohet mbi atë i cili nuk di ta lexojë drejt suren El-Fatiha, madje edhe nëse është dijetar në disiplinat e tjera.

Të përmendurit e nënës këtu është identik me të përmendurit e prejardhjes së turpshme të babait të atij i cili është krenuar me xhahilijet.⁸⁴⁶ Në këtë rast do t'i thuhet: “Kujtoje prejardhjen e turpshme të babait tënd.” Në këtë rast, të përmendurit e prejardhjes së turpshme të babait me organin gjenital nga i cili ka dalur është ulja më e mirë e atij i cili ngritet dhe krenohet me xhahilijetin dhe kjo në të vërtetë është prejardhja e turpshme e babait të tij. Prandaj, ai nuk do të duhej t'i kalonte kufijtë. Rasti i njëjtë është këtu edhe me përmendjen e nënës, sepse kjo është mënyra më e mirë e të përkujtuarit që ai edhe më tej ka mbetur i varur nga nëna e tij. E Allahu më së miri e di qëllimin e të Dërguarit të Vet (s.a.v.s.).

Me teshtitjen, ai që teshtin arrin shumë dhunti dhe përfitime, sepse në këtë mënyrë lirohet nga avulli i cili gjendet i grumbulluar në trurin e tij, e i cili do t'i shkaktonte sëmundje të ndryshme sikur të mbetej aty. Prandaj, i është urdhëruar që për këtë dhunti t'i falënderohet Allahut, për atë që organet i kanë mbetur komplet në formë të mëparshme, pas këtij tërmeti i cili është për trup sikur tërmeti për tokën. Prandaj thuhet: “semmettuhu” (mbetsh në rrugë të drejtë), dhe “shemmettuhu” (Allahu të mëshiroftë), d.m.th. dhe me (harfin) shkronjën shin dhe sin, është thënë që ato dy

Salimi. Hakimi ka thënë që Hilal b. Jasifi nuk e ka përjetuar Salim b. Ubejden, e as nuk e ka parë atë dhe në mes tyre ekziston një transmetues i panjohur. Ndërkaq, edhe përkundër asaj Hafidhi në *Isabi* dhe në Biografinë e Salim b. Ubejde (3045) ka thënë që zinxhiri i këtij hadithi është i drejtë.

⁸⁴⁶ Shënon Ahmedi (5/136, 133), Buhariu në *El-Edebul-mufred* (936, 946) dhe Taberaniu në *Kebir* (1/27/2). Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Atë e shënojnë nga Ubej b. Ka'bi që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush do të krenohet me Xhahilijetin, akuzoni babanë e tij me prejardhje të ulët, dhe mos nguroni në atë.”

fjalë janë sinonime, atë e mbështetë Ebu Ubejde dhe të tjerët. Ka thënë, që të dy fjalët e kanë kuptimin e të kërkuarit e të mirës, d.m.th. edhe “mushemmit” edhe “musemmit”. Është thënë që fjala me sinin do të thotë lutja që kjo të përfundojë bukur dhe që ai që teshtinë të kthehet në gjendje normale dhe shëndet, sepse teshtitja në organet e tij krijon papëlqyshmëri dhe dridhje të madhe. E fjala me shinin do të thotë lutja që Allahu nga ai me të ta largojë dashakeqësinë, si për shembull, kur thuhet e ka pastruar devenë, kur nga ajo i largon rriqrat. Është thënë, që kjo është lutja për teshtitësin, që Allahu ta forcojë, që me gjymtyrët e veta të jetë i nënshtruar ndaj Allahut, e marr nga fjala “shevomit”, d.m.th. ekstremitetet.

Është thënë se me këtë dëshirohet që të zhgënjehet shejtani për shkak të lakmisë së tij ndaj dhuntive që i fiton teshtitësi kur e falënderon Allahun dhe dashamirësinë që e fiton nga Allahu, sepse Allahu atëherë e do atë. Kur njeriu e përmend Allahun, dhe e falënderon Atë, kjo shejtanin e pikëllon dhe e dëshpëron. Hidhërimin e tij e shkaktojnë disa gjëra: vet teshtitësi të cilin Allahu e do, falënderimi ndaj Allahut për atë teshtitje, duaja me të cilët muslimanët e kërkojnë mëshirën e Zotit, duaja e tij (teshtitësit) për muslimanët që Allahu t’i udhëzojë dhe që ta përmirësojë gjendjen e tyre. Të gjitha këto e pikëllojnë shejtanin dhe e hidhërojnë atë. Sipas kësaj, në dëshirën për shëndet besimtarit është hidhërimi, pikëllimi dhe depresioni i armikut të tij shejtanit.

Duaja me të cilën kërkohet mëshira për teshtitësin është quajtur teshmit, për atë shkak pse në të ka involvuar pikëllimi i armikut të tij. Ky është kuptim preciz, andaj, nëse atë e vëren teshtitësi dhe ai që kërkon mëshirë për të, nga kjo do të kenë dobi. Ka për ta kuptuar dobinë dhe dhuntinë e madhe të teshtitjes, edhe për trup edhe për vetëdije. Ka për t’ju bërë e njohur dashuria e Allahut ndaj teshtitësit. Lavdi i qoftë Allahut i Cili është i denjë për lavd, Lavdi i qoftë aq sa edhe i përshtatet Fytyrës së Tij fisnike dhe madhështisë së Tij të Lartësuar.

* * *

Praktika e të Dërguarit (s.a.v.s.) gjatë teshtitjes ka qenë e atillë, siç e shënojnë atë Ebu Davudi dhe Tirmidhiu nga Ebu Hurejre që ka thënë:

وكان من هديه - صلى الله عليه وسلم - في العطاس ما ذكره أبو داود والترمذي، عن أبي هريرة: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ((إذا عطس، وضع يده أو ثوبه على فيه، وخفّض، أو غَضَّ به صوته))

“Kur teshtinte i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e vente dorën ose faculetën mbi gojë, duke e ndaluar ose duke e ngulfatur zërin në këtë mënyrë.”⁸⁴⁷ Tirmidhiu thotë që ky hadith është sahih. Nga i Dërguari (s.a.v.s.) ceket që ka thënë: اِنَّ التَّائِبَ الشَّيْطَانِ والعَطْسَةُ الشَّيْطَانِ “Të hapurit e gojës shumë dhe teshtitja shumë e zëshme është nga shejtani.”⁸⁴⁸

Gjithashtu, transmetohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Allahu nuk e do ngritjen e zërit gjatë të hapurit të gojës dhe teshtitjes.”⁸⁴⁹

Është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që një njeri kishte teshtirë te ai dhe ka thënë: “Falënderimi i takon Allahut”, e i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë: ((يَرْحَمُكَ اللَّهُ)) “Allahu të mëshiroftë.” Pastaj, përsëri ka teshtirë, e i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: ((الرَّجُلُ مَرْكُومٌ)) “Njeriu i ftohur.” Ky është versioni i Muslimit. Në versionin e Tirmidhiut të cilin e shënon nga Selem b. el-Ekve, që ka thënë: “Një njeri teshtiu te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) unë isha aty prezent dhe i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) i tha: ((يَرْحَمُكَ اللَّهُ)) “Allahu të mëshiroftë.” Pastaj, teshtiu edhe herën e dytë e të tretë, e i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) tha: ((هَذَا رَجُلٌ مَرْكُومٌ)) “Ky njeri është i ftohur.”⁸⁵⁰ Tirmidhiu ka thënë që ky hadith është hasenun-sahih.

Ebu Davudi shënon nga Seidi b. Ebu Seidi nga Ebu Hurejre, transmetimin ia përshkruan vetes, që ka thënë: “Kërko mëshirë për vëllanë tënd tre herë, e nëse teshtinë më tepër se tre herë, atëherë kjo është ftohje.”⁸⁵¹

Në transmetimin të cilin e shënon nga Seidi, thotë që ai e di vetëm që ky hadith sipas kuptimit i përshkruhet të Dërguarit (s.a.v.s.). Ebu Davudi ka thënë që atë e transmeton Ebu Neimi nga Musa b. Kajs, nga Muhammed b. Axhlani, nga Seidi, nga Ebu Hurejre, nga i Dërguari (s.a.v.s.).

⁸⁴⁷ Shënojnë Ebu Davudi (5029) në *Edebi*, kapitulli: Mbi teshtitjen, Tirmidhiu (2746) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi uljen e zërit dhe mbulimin e fytyrës gjatë teshtitjes, Ahmedi (2/439) dhe Ibn Sunni (265). Zinxhiri i transmetuesve është hasen, e Hakimi thotë që ky hadith është sahih.

⁸⁴⁸ Shënon Ibn Sunni (264) nga Seleme. Zinxhiri i transmetuesve është i dobët.

⁸⁴⁹ Shënon Ibn Sunni në *Amelul-jevmi vel-lejleti* (268) nga Abdullah b. Zubejri. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ali b. Urve, transmetues, hadithet e të cilit përjashtohen siç e cekë këtë Hafidhi në *Tekrib*.

⁸⁵⁰ Shënon Muslimi (2993) në *Zekati*, kapitulli: Të dëshiruarit shëndet teshtitësit. Tirmidhiu (2744) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë sa herë duhet t'i dëshirohet shëndet teshtitësit, Ebu Davudi (5037) në *Edebi*, kapitulli: Sa herë duhet të dëshirohet shëndet teshtitësit dhe Ibn Maxhe (3714) në *Edebi*, kapitulli: Të dëshiruarit shëndet teshtitësit. Shënon Ahmedi (4/46). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë – hasen.

⁸⁵¹ Shënon Ebu Davudi (5034, 5035). Atë e shënon në formën merfu' dhe në formën mevkuf. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i mirë (hasen).

Musa b. Kajsi, i cili atë ia ka përshkruar Musa El-Hadrem el-Kufit, i njohur me pseudonimin Usfurul-xhenneti. Jahja b. Mein për të thotë që është transmetues i besueshëm.

Ebu Davudi cekë nga Ubejd b. Rifa Ez-Zureki, nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë: “Kërko mëshirë për teshtitësin tre herë dhe pas kësaj, nëse kërkon për të mëshirë kërko, e nëse nuk dëshiron nuk je i obliguar.”⁸⁵²

Ndërkaq, hadithi i ka dy mangësi. Njëra është ajo që hadithi është mursel, sepse ky Ubejde nuk është as’hab. E dyta është ajo sepse në zinxhirin e tij është Ebu Halidi, Jezid b. Abdurrahman el-Dalani, transmetues diskutabil.

Në këtë kapitull shënohet hadithi tjetër nga Ebu Hurejre, të cilin ia përshkruan të Dërguarit (s.a.v.s.) që ka thënë:

((إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُسَمِّئْهُ جَلِيسُهُ، فَإِنْ زَادَ عَلَى الثَّلَاثَةِ، فَهُوَ مَرْكُومٌ، وَلَا تُسَمِّئْهُ بَعْدَ الثَّلَاثِ))

“Kur ndokush prej jush teshtinë, le t’i dëshirojë mëshirë ai i cili ri me të. Dhe nëse teshtinë më tepër se tre herë, kjo është shenjë që është i ftohur dhe mos të kërkojë mëshirë pasi që teshtinë tre herë.” Ky hadith është hadithi të cilin e shënon Ebu Davudi, për të cilin ka thënë që atë e shënon Ebu Neimi nga Musa b. Kajsi, nga Muhammed b. Axhlani, nga Seidi, nga Ebu Hurejre. Ky hadith është hasen.⁸⁵³

Nëse kundërshtohet: pasi që teshtitësi është i ftohur, atëherë është më me rendësi që për të të bëhet lutja se për atë i cili nuk është i sëmurë, do të thuhet, që për te do të bëhet lutja e cila bëhet për të sëmurin dhe lutja e cila bëhet për atë i cili ka ndonjë sëmundje ose dhembje.

E sa i përket teshtimës të cilin Allahu e do, ajo në të vërtetë është dhunti e cila tregon mbi aktivitetin e trupit dhe daljen e avullit të robëruar. Për të bëhet lutje tre herë, e nëse ndodh më tepër se tre herë, atëherë teshtitësit i bëhet lutja për shërim.

Fjalët e të Dërguarit në hadith “... njeriu i ftohur...”\ janë indikatorë për bërjen e lutjes për shërim, sepse ftohja është sëmundje dhe ajo është arsyetim që të kërkohej tre herë mëshira për të. Në to, gjithashtu është paralajmërimi i teshtitësit për atë sëmundje, që ta kuptojë seriozisht atë dhe që të mos e lë pas dore, që ajo të zhvillohet dhe të shkaktojë probleme në shërim dhe në shëndet. I tërë ligjërimi i të Dërguarit (s.a.v.s.) është endur me urtësi, mëshirë, dituri dhe udhëzimin.

⁸⁵² Atë e shënon Ebu Davudi (5036) por është mursel, sepse vajzën e tij e cila transmeton nga Humejdi, apo Ubejdi nuk e konsideron të besueshëm, përveç Ibn Hibbanit, derisa Jezidi b. Abdurrahman shumë gabon.

⁸⁵³ Zinxhiri i transmetuesve të tij është hasen.

Dijetarët nuk kanë qëndrim unik rreth dy pyetjeve:

E para: Kur teshtitësi e falënderon Allahun, atë e dëgjojnë disa nga të pranishmit, e disa nuk e dëgjojnë, a është sunnet që të luten për mëshirë për te ata që nuk e kanë dëgjuar? Mbi këtë ekzistojnë dy mendime. Më i pranueshëm është ai i cili thotë që duhet të kërkojnë mëshirë për te nëse janë të bindur që ai e ka falënderuar Allahun për atë, e nuk kërkohet që të dëgjohej falënderimi nga ana e teshtitësit, por kërkohet vet falënderimi. Andaj, kur ai konstatohet, është obligim që të dëshirohet mëshira për të, si për shembull, sikur ai i cili kërkon mëshirë për të, të ishte shurdh-memec, dhe ta kishte parë teshtitësin vetëm duke i lëvizur buzët e veta, duke e falënderuar Allahun.

Vet i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “... dhe nëse e falënderon Allahun, atëherë kërkon mëshirë për të.” Dhe ky është mendim i drejtë.

E dyta: Nëse ai i cili teshtinë nuk e falënderon Allahun, a është e dëshiruar për ata që janë me të që ta përkujtojnë atë për falënderim? Ibnul-Arabi thotë që nuk duhet përkujtuar atë dhe thotë që do të ishte padituri e dukshme nëse ndokush do ta kishte përkujtuar. Ndërkaq, Neveviu thotë që gabon ai që mendon ashtu. Ai konsideron që në këtë rast teshtitësi duhet përkujtuar mbi falënderimin. Kjo transmetohet nga Ibrahim en-Nehaiu. Ai konsideron se kjo është një lloj këshille dhe rekomandimi i të mirës dhe të ndihmuarit e të mirës dhe frikërespektit. Ndërkaq, ekspliciteti i sunnetit shkon në favor të mendimit të Ibnul-Arabit, sepse i Dërguari (s.a.v.s.) nuk i ka dëshiruar mëshirë atij që ka teshtirë dhe nuk e ka falënderuar Allahun, e as nuk ia ka përkujtuar atë. Kjo në të vërtetë, për te është si një lloj i dënimit dhe ndalesa e bereqetit të duasë për atë që vetvetes ia ka ndaluar bereqetin e falënderimit. E ka harruar Allahun dhe i zmbropsi zemrat dhe gjuhët e besimtarëve, që të dëshironin mëshirë për të dhe të dëshironin lutje për të. E sikur të përkujtuarit e teshtitësit të ishte sunnet, atëherë atë së pari do ta kishte bërë i Dërguari (s.a.v.s.), do të na mësonte mbi atë dhe do të na udhëzonte mbi atë.

* * *

Është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që jehudët e stimulonin teshtitjen, duke dëshiruar që i Dërguari t'u thotë Allahu i mëshiroftë, por ai u thoshte vetëm:

((أَنَّ الْيَهُودَ كَانُوا يَتَعَاطَسُونَ عَنْهُ، يَرْجُونَ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ: يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ، فَكَانَ يَقُولُ: يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحْ بِالْكُفِّ))

“Allahu ju udhëzoftë dhe e përmirësoftë gjendjen tuaj.”⁸⁵⁴

⁸⁵⁴ Atë e shënojnë Ebu Davudi (5038) në *Edebi*, kapitulli: Si i dëshirohet shëndet teshtitësit musliman, Tirmidhiu (2740) në *Edebi*, kapitulli: Si i dëshirohet shëndet teshtitësit, Ahmedi (4/400,

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) DHE BONTONI I LEXIMIT TË LUTJES DHE DHIKRIT GJATË UDHËTIMIT

في هذيه صلى الله عليه وسلم في أذكار السفر وآدابه

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ، فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ، ثُمَّ لِيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي، وَعَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَأَقْدِرْهُ لِي، وَيَسِّرْهُ لِي، وَبَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُهُ شَرًّا لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي، وَعَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَأَقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ رَضْنِي بِهِ)) قال: وَيُسَمَّى حَاجَتَهُ

“Kur ndokush nga ju vendos për të bërë diç, le t’i falë dy rekate nafile, e mandej le të thotë: “O Zot, unë me diturinë Tënde dhe me fuqinë Tënde të lutem që të ma zgjedhësh, e këtë e kërkoj nga Ti dhe përmes mirësisë Tënde madhështore, sepse Ti mundesh, e unë nuk mundem, Ti di, e unë nuk di dhe Ti je Ai i Cili i di të gjitha sekretet. O Zot, nëse kjo gjë është e mirë për fenë time dhe jetën time dhe për këtë dhe për atë botë, Ti ma jep mua atë, ma lehtëso atë dhe ma bëjë atë të bereqetshme. E nëse ajo është e keqe për fenë time dhe jetën time, për këtë dhe për atë botë, atëherë largoje atë nga unë dhe mua më largo nga ajo dhe më jep të mirën kudo qoftë ajo, e pastaj më jep të jem i kënaqur me atë.” Pastaj, duhet cekur nevojën.” Shënon Buhariu.⁸⁵⁵

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) me këtë lutje ia ka plotësuar ummetit të vet atë çfarë arabët paraislamikë kanë bërë përmes ndjekjes së zogjve, me tërheqjen e shigjetave, sikurse hedhja e sotme e shortit të vëllezërit mushrik, përmes të cilës

411) dhe Buhariu në *El-Edebul-mufred* (940). Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë. Tirmidhiu, Neveviu dhe Hakimi (4/2665) thonë që ky hadith është sahih.

⁸⁵⁵ Atë e shënon Buhariu (11/156, 158) në *Duatë*, kapitulli: Duaja gjatë faljes së namazit istihare, dhe në namazet vullnetare, kapitulli: Çfarë transmetohet që nafilet falen nga dy rekate dhe në *Tevhidin*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Thuaj: Ai s’është i fuqishëm.” Shënojnë Ebu Davudi (1538) në *Namazi*, kapitulli: Istihari, Nesaiu (6/80) në *Martesa*, kapitulli: Si falet istihari, dhe Ahmedi në *Musned* (3/344) nga Xhabiri. Hadithi e ka edhe versione të tjera, të cilat atë e bëjnë të besueshëm. Shiko në Fet’h.

kanë dëshiruar ta kuptonin fatin e padukshëm dhe të panjohur. Prandaj, kjo është quajtur “istiksam”, e krijuar nga “kasma”, e harfi-shkronja sin është për të kërkuarit e diçkaje. Për atë, i Dërguari (s.a.v.s.) si zëvendësim për atë ua ka dhënë këtë lutje të monoteizmit dhe varësisë, nënshtrimit dhe të mbështeturit, të kërkuarit nga Ai në dorën e të Cilit është çdo e mirë, nga Ai, nga i Cili vetëm mund të vjen e mira, nga Ai i Vetmi, nga i Cili mund të dëbohet e keqja. Ai i Cili, kur i hap dyert e mëshirës së Vet ndaj robit të Vet, askush më nuk mund t’i mbyll ato, e as nuk mund ta pengojë atë, e kur i mbyll, askush nuk mund t’ia sjell atë, as përmes fallit, as përmes astrologjisë, as përmes përcjelljes së shfaqjes së yjeve, e as me çfarëdo tjetër.

Kjo lutje është horoskop i sigurt dhe i lumtur, horoskop i të lumturve dhe i të ndihmuarve, të cilët tani tek Allahu janë të pranuar bukur, e ky nuk është horoskopi i idhujtarëve, të pafatëve dhe i pesimistëve, të atyre të cilët përkrah Allahut adhurojnë hyjni tjetër, por ka për ta kuptuar pasojën e asaj.

Kjo lutje në vete e involvon të pranuarit e ekzistimit të Allahut, të pranuarit e attributeve të Tij të përsosmërisë, siç janë veçoria e diturisë, fuqisë dhe vullnetit. Të pranuarit e tevhidit të rububijetit, dorëzimin e të gjitha gjërave Atij, të kërkuarit e ndihmës nga Ai, të mbështeturit në Të, daljen nga korniza e egos së vet, mohimin e ekzistimit, forcës, e fuqisë përveç Tij, të pranuarit nga robi që është i pafuqishëm ta njoh interesin e vet dhe vendin e tij. Dhe të pranuarit definitiv që të tërat janë në dorën e Mbrojtësit, Krijuesit dhe Zotit të vërtetë.

Në *Musnedin* e Ahmedit nga Sa’d Ebu Vekkasi shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ اسْتِخَارَةُ اللَّهِ وَرِضَاَهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرَكُ اسْتِخَارَةَ اللَّهِ، وَسَخَطُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ))

*“Lumturia e njeriut është në të kërkuarit e zgjedhjes nga Allahu, d.m.th., në istihar dhe të kënaqurit me atë çka Allahu ia ka caktuar, e fatkeqësia e tij është në pakujdesinë ndaj istiharit dhe pakënaqësinë me atë çka Allahu ia ka caktuar.”*⁸⁵⁶

Shiko me kujdes se si është i mbështjellur përcaktimi (fati) me dy gjëra: me tevvekkul i cili është garanci e istiharit para caktimit të fatit dhe të kënaqurit me atë çka Allahu e ka caktuar pas caktimit të fatit. E simboli i fatkeqësisë është mospërfillja e tevvekkulit dhe falja e istiharit para caktimit dhe pakënaqësia pas

⁸⁵⁶ Shënon Ahmedi në (1/168) dhe Tirmidhiu (2152) në *Fati*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi kënaqësinë me caktimin. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Muhammed b. Ebi Humejdi, transmetues i dobët, siç qëndron në *Takrib* por edhe përkundër asaj Hafidhi në *Fet’h* thotë që ky hadith është hasen. *El-Fet’h* (11/155).

ndodhjes së caktimit. Tevvekkuli para caktimit, nëse ndodh dhe realizohet caktimi, nënshtrimi pas asaj do të shndërrohet në kënaqësi me caktimin, siç qëndron në *Musnedin* e Nesaiut, duasë së njohur ia ka shtuar edhe këtë: “Kërkoj nga Ti kënaqësi pas caktimit (të fatit). Kjo është më e fuqishme se fraza: “Kënaqësia me fatin”, sepse ndonjëherë kjo mund të jetë vullneti dhe kur ndodh caktimi, ka mundësi që vullneti të zhduket. E nëse ndodh kënaqësia pasi që ndodh caktimi i fatit, kjo ka për të qenë gjendje ose vendi (pozita).

Istihari është të mbështeturit në Allahun, lënia e gjërave Atij, lënia e zgjedhjes fuqisë së Tij, diturisë së Tij dhe zgjedhjes së Tij të mirë, që të zgjedh për robin e Vet atë çka është më e mirë për të. Kjo është pasojë e kënaqësisë së domosdoshme me Allahun si Sundues, sepse nëse ai nuk do të jetë i tillë, nuk do ta kërkojë ëmbëlsinë e imanit. Kush bëhet i kënaqur me caktimin pasi që ndodh ai, kjo është shenjë e lumturisë së tij.

Bejhekiu dhe të tjerët shënojnë nga Enesi (r.a.) që ka thënë:

لم يُرد النبي صلى الله عليه وسلم سَفَرًا قط إلا قال حين ينهض من جلوسه: ((اللَّهُمَّ بِكَ انْتَشَرْتُ، وَإِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ، وَبِكَ اعْتَصَمْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ تَقْتِي، وَأَنْتَ رَجَائِي، اللَّهُمَّ اكْفِنِي مَا أَهْمَنِي وَمَا لَا أَهْتَمُّ لَهُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي. عَزَّ جَارُكَ، وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ، اللَّهُمَّ زَوِّدْنِي النَّفْقَى، وَاعْفِرْ لِي ذَنْبِي، وَوَجِّهْنِي لِلْخَيْرِ أَيْنَمَا تَوَجَّهْتُ))، ثم يخرج

“I Dërguari (s.a.v.s.) kurrë nuk është nisur në udhëtim, e që, kur ngritej nga vendi i vet të mos thoshte: ‘O Zot, me lejen Tënde jam duke udhëtuar, Ty të drejtohem, nga Ti mbrojtje kërkoj, në Ty mbështetem. O Zot, ti je besimi im, shpresa ime. O Zot më ndihmo në atë që më brengosë dhe në atë që nuk më brengosë dhe në atë që Ti di më mirë nga unë. Ti je mbrojtësi Madhështorë, Lavdi Yt është i Lartësuar, nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje. O Zot, më furnizo me devotshmëri, m’i fal mëkatet e mia dhe më udhëzo mbi të mirën, kudo që jam duke shkuar.’” Pas kësaj nisej për udhëtim.⁸⁵⁷

* * *

Kur hipte mbi të shaluarën i Dërguari (s.a.v.s.) e shqiptonte tekbinin tre herë, e pastaj thoshte:

⁸⁵⁷ E shënojnë Bejhekiu në *Sunnen* (5/250) nga Enes b. Maliku, dhe Ibn Sunni (496). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Umer b. Nesavir, për të cilin Buhariu ka thënë që hadithet e tij janë të përgjashtuar, e të tjerët atë e konsiderojnë si transmetues të dobët.

((سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا، وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ)). ثم يقول: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالْتِقَاكَ، وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا، وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا)). وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَزَادَ فِيهِنَّ: ((أَيُّوْنَ تَائِبُونَ، عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ))

“I Lavdëruar qoftë Ai i Cili na ka dhënë që të na shërbejnë ato, e ne atë nuk do të mund ta arrinim vet dhe ne me siguri do të kthehemi te Sunduesi ynë.” Pastaj thoshte: “O Zot, Të lutem që të na japësh të mirën në këtë udhëtim tonin, të na japësh frikërespekt dhe vepra, me të cilat Ti je i kënaqur. O Zot, na lehtëso këtë rrugë dhe na e shkurto largësinë e saj. O Zot, Ti je bashkudhëtari ynë gjatë udhëtimit dhe zëvendësi ynë në familjet tona. O Zot, ja, jemi nisur në këtë udhëtim, andaj na zëvendëso në familjet tona.” Kur kthehej nga udhëtimi thoshte të njëjtën dhe e shtonte edhe këtë: “Kthehemi, pendohemi, nënshtrohemi dhe Sunduesit tonë i falënderohemi.”⁸⁵⁸

Ahmedi shënon që i Dërguari (s.a.v.s.) e thoshte edhe këtë:

((أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الضَّنْبَةِ فِي السَّفَرِ وَالْكَآبَةِ فِي الْمُنْقَلَبِ، اللَّهُمَّ اقْبِضْ لَنَا الْأَرْضَ، وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ))، وَإِذَا أَرَادَ الرَّجُوعَ قَالَ: ((أَيُّوْنَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ))، وَإِذَا دَخَلَ أَهْلُهُ قَالَ: ((تَوْبًا تَوْبًا، لِرَبِّنَا أَوْبًا، لَا يُغَادِرُ عَلَيْنَا حَوْبًا))

“Ti je bashkudhëtar gjatë udhëtimit, zëvendës në familje. O Zot, strehohem te Ti nga sëmundjet gjatë udhëtimit dhe nga fatkeqësia gjatë kthimit. O Zot, bëje tokën më të ngushtë dhe na e lehtëso udhëtimin.” Kur dëshironte të kthehej nga udhëtimi, thoshte: “Kthehemi të nënshtroar dhe falënderues ndaj Sunduesit tonë.” Kur hynte te familja e vet thoshte: “Pendohemi te Sunduesi ynë dhe i lutemi që të mos na e lë asnjë mëkat.”⁸⁵⁹

Në *Sahihun* e Muslimit thuhet, që kur i Dërguari (s.a.v.s.) nisej për udhëtim, thoshte:

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعَثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَمِنْ الْخَوْرِ بَعْدَ الْكُورِ، وَمِنْ دَعْوَةِ الْمَطْلُومِ، وَمِنْ سُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ))

⁸⁵⁸ Shënojnë Muslimi (1342) në *Haxhi*, kapitulli: Çka duhet thënë kur hipë mbi të shaluarën për të udhëtuar në haxh dhe udhëtime të tjera. Tirmidhiu (3444) dhe Ebu Davudi (2599) nga Ibn Umeri.

⁸⁵⁹ Shënon Ahmedi (1/256, 299, 300) nga Ebul-Ehvesi nga Simaku nga Ikrimë nga Ibn Abbasi. Transmetuesit janë të besueshëm, përveç që në transmetimin e Ikrimës nga Ibn Abbasi ekziston ngatërresa.

“O Zoti im, mbështetem te Ti nga vështirësitë e udhëtimit, mosdisponimit gjatë kthimit, humbjes pas udhëzimit ose varfërisë pas pasurisë, nga duaaja e mazllumit dhe shikimi i keq mbi familjen dhe pasurinë.”⁸⁶⁰

وَكَانَ إِذَا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ لِرُكُوبِ دَابَّتَيْهِ، قَالَ: ((بِسْمِ اللَّهِ))، فَإِذَا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا، قَالَ: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ)) - ثَلَاثًا - ((اللَّهُ أَكْبَرُ)) - ثَلَاثًا، ثُمَّ يَقُولُ: ((سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا، وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ)) - ثُمَّ يَقُولُ: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ)) - ثَلَاثًا - ((اللَّهُ أَكْبَرُ)) - ثَلَاثًا، ثُمَّ يَقُولُ: ((سُبْحَانَ اللَّهِ)) - ثَلَاثًا، ثُمَّ يَقُولُ: ((لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي، فَاعْفُورْ لِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ))

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) e vente këmbën në uzenxhi, thoshte: “Bismil-lah”, e kur tërësisht vendosej mbi shalë, thoshte tre herë: “El-Hamdu lil-lahi” dhe tre herë “Allahu ekber.” Pastaj thoshte: *“I Lavdëruar qoftë Ai i Cili ka dhënë që ato të na shërbejnë, ne këtë nuk do të mund ta arrinim dhe ne me siguri do të kthehemi te Sunduesi ynë.”* Pastaj, nga tre herë thoshte “El-Hamdulillah” dhe “Allahu Ekber”. Pastaj tre herë “Subhanallah” e mandej thoshte: *“Nuk ka të adhruar tjetër me meritë përveç Teje, qofsh i Lavdëruar, unë me të vërtetë i kam bërë dhunë vetvetes. Andaj më fal, sepse askush përveç Teje nuk mund t’i falë mëkatet.”⁸⁶¹*

Kur i përcillte as’habët e vet për udhëtim, thoshte:

((أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ، وَخَوَاتِمَ عَمَلِكَ))

“Allahu e ruajt fenë tënde, besimin dhe rezultatet e fundit të veprave tua.”⁸⁶²

⁸⁶⁰ Shënon Muslimi (1343) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur hipet mbi kafshë, për në haxh apo udhëtimet tjera, Ebu Davudi (2599) në *Xhihadi*, kapitulli: Çka duhet thënë njeriu kur niset në udhëtim dhe Tirmidhiu (3444) në *Duatë*, na Abdullah b. Serxhisi.

⁸⁶¹ Shënojnë Tirmidhiu (3443) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi fjalët që shqiptohen kur hipet mbi kafshë, Ebu Davudi (2602) në *Xhihadi*, kapitulli: Çfarë thotë njeriu kur hip mbi kafshë, Ahmedi (753, 930, 1056) nga Ma’meri nga Ebu Is’haku që atë e ka informuar Ali b. Rebiu nga Aliu (r.a.). Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Ibn Hibbani thotë që ky hadith është sahih. Tirmidhiu për të thotë që ishte hasenun-sahih. Atë e shënon Hakimi (2/98, 99) përmes Mejser b. Habibit en-Nehdiut nga Minhal b. Amri b. Rebiu ... dhe thotë që ky hadith është sahih dhe që i plotëson kushtet e Muslimit, por edhe përkundër asaj nuk e kanë shënuar. Në këtë kontekst atë e shënon edhe Mensur b. El-Mutemiri nga Ebu Is’haku nga Aliu b. Rebiu... Atë e cekë edhe Hafidhi në *Emalil-ezkar* nga vepra Ed-Du’a nag Taberaniu dhe thotë që të gjithë transmetuesit e tij janë të besueshëm dhe i transmetojnë hadithet e besueshme, përveç Mejserit. Por edhe ai është i besueshëm.

⁸⁶² Shënojnë Tirmidhiu (3449) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur përcillet ndokush. Ebu Davudi (2600) në *Xhihadi*, kapitulli: Mbi duanë gjatë përcjelljes, nga Ibn Umeri. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë. Tirmidhiu dhe Ahmedi (4524) thonë që ky hadith është hasenun-

Një njeri ka ardhur te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe ka thënë:

يا رسول الله: إني أريدُ سَفَرًا، فَرَوَدْنِي. فَقَالَ: ((زَوَّدَكَ اللهُ التَّقْوَى)). قَالَ: زِدْنِي. قَالَ: ((وَعَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ)). قَالَ: زِدْنِي. قَالَ: ((وَيَسِّرَ لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ)).

“O i Dërguar i Allahut, unë dëshiroj të nisem për udhëtim, andaj më furnizo.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Allahu të furnizoftë me frikërespekt.*” Njeriu ka thënë: “Më shto ende.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*dhe t’i faltë mëkatet tua.*” Njeriu përsëri ka thënë: “Më shto ende.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “*Dhe ta lehtësoftë rrugën deri te e mira kudo që është ajo.*”⁸⁶³

Një njeri i ka thënë të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) që dëshironte të nisej për rrugë, e i Dërguari (s.a.v.s.) i ka thënë:

((أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللهِ، وَالتَّكْبِيرِ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ)), فَلَمَّا وَلَّى، قَالَ: ((اللَّهُمَّ ارْزُ لهُ الْأَرْضَ، وَهُوَ عَلَى السَّفَرِ))

“*Ta rekomandoj devotshmërinë dhe tekbirin në çdo kodër.*” Kur njeriu shkoi, ai tha: “*O Zot, ia afro tokën dhe ia lehtëso udhëtimin.*”⁸⁶⁴

I Dërguari (s.a.v.s.) dhe as’habët e tij, kur ngjiteshin mbi ndonjë kodër, shqiptonin tekbire, e kur lëshoheshin në luginë, shqiptonin subhanallah, e edhe namazi është definuar ashtu.⁸⁶⁵

Enesi thotë: “Kur i Dërguari (s.a.v.s.) ngjitej mbi ndonjë kodrinë, ose ndonjë sukë thoshte:

sahih, e Ibn Hibbani (3376) dhe Hakimi (1/442, 2/97) thonë që është sahih. Dhehebiu gjithashtu në vlerësimin e këtij hadithi pajtohet me Hakimin.

⁸⁶³ Shënojnë Tirmidhiu (3440), Hakimi (2/97) nga Enes b. Maliku (r.a.). Zinxhiri i transmetueve është i mirë (hasen). Atë e ka cekur Hejthemi në *El-Mexhmeun* në formë të ngjashme nga Katade er-Ruhaviu (10/130, 131) dhe ka thënë që atë e shënon Taberaniu në *Kebiru* dhe *Bezzar*. Transmetuesit e të dy transmetimeve janë të besueshëm.

⁸⁶⁴ Shënon Tirmidhiu (3441) dhe Ibn Maxhe (2771) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë. Ibn Hibbani (2378, 2379) dhe Hakimi (2/98) thonë që ky hadith është sahih, edhe Dhehebiu pajtohet me Hakimin në atë vlerësim.

⁸⁶⁵ Këtë shtojcë që e ka cekur autori ceket në fund të hadithit të cilin e shënon Ebu Davudi (2599). Ajo është e futur në hadith. E shënon Muslimi pa shtojcë (1342). Abdurrezaku atë e shënon me atë shtojcë (5160) nga Ibn Xhurejxi dhe thotë: “I Dërguari (s.a.v.s.) do të kishte...” Hadithi është problematik për shkak të asaj shtojce që është jashtëzakonisht precize. Neveviu, Allahu e mëshiroftë, nuk e ka vërejtur atë, dhe atë e ka radhitur në tekstin e hadithit, andaj edhe autori e ka pasur atë në atë. Shiko: *Futuhatur-rabaniye* (5/140). Shënon Buhariu në *Sahihun* e vet (6/94) në *Xhihadi*, kapitulli: Shqiptimi i tekbirit kur ngjitet në ndonjë kodër, nga Xhabiri që ka thënë: “Sikur të ngjiteshim do të shqiptonim tekbire, e kur do të ishim lëshuar do të shqiptonim tesbih.”

((اللَّهُمَّ لَكَ الشَّرَفُ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ، وَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى كُلِّ حَمْدٍ)).

وكان سيره في حَجَّه العَنَق، فَإِذَا وَجَدَ فجوةً، رَفَعَ السَّيْرَ فوقَ ذلك، وكان يقول: ((لا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةُ رَقَّةً فيها كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ))

“O Zot, Ty të takon Lartësimi mbi çdo lartësi dhe Ty të takon falënderimi mbi çdo falënderim.”⁸⁶⁶ Në haxh shkonte me hapa të gjatë, e kur vinte në vend të gjerë, nxitonte. Thoshte: “Melaiket nuk e shoqërojnë shoqërinë te e cila është qeni ose zilja.”⁸⁶⁷

Nuk e rekomandonte udhëtarin, që të udhëtonte natën vetëm. Ai thoshte: “Sikur njerëzit ta dinin se çfarë fshihet në vetmi, asnjëri nuk do të kishte udhëtuar natën vetëm.”⁸⁶⁸

Madje, urrente që vet të udhëtonte pa shoqëri dhe thoshte: “Një vetë është shejtani, dy vetë janë dy shejtanë e tre vetë janë shoqëri.”⁸⁶⁹

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu ka thënë: “Kur ndonjëri prej jush vjen në ndonjë vend, le të thotë: “Strehohem me fjalët e përsorura të Allahut nga krijesat e këqija dhe nga e keqja e asaj që e ka krijuar, nuk do t’i ndodh asnjë e keqe derisa nuk e braktisë atë vend.”

Në versionin e Muslimit qëndron:

((إِذَا نَزَلَ أَحَدُكُمْ مَنْزِلًا فَلْيَقُلْ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَجِلَ مِنْهُ))
ولفظ مسلم: ((مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَجِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ))

“Kush vjen në ndonjë vend dhe thotë: “Strehohem me fjalët e përsosura të Allahut nga e keqja e asaj që e ka krijuar”, nuk do t’i ndodh asgjë e keqe derisa nuk e braktisë atë vend.”⁸⁷⁰

⁸⁶⁶ Shënon Ahmedi (3/127, 239). Në zinxhirin e transmetuesve është Ammare b. Zazani, transmetues i cili shumë gabon dhe Zijad b. Abdullah en-Numejri, transmetues i dobët.

⁸⁶⁷ Shënojnë Muslimi (2113) në *Rrobat*, kapitulli: Është i qortuar udhëtimi me qenin apo zilen, Tirmidhiu (1703) në *Xhihadi*, kapitulli: Është e qortuar vënia e ziles kuajve. Ebu Davudi (2555) në *Xhihadi*, kapitulli: Mbi varjen e ziles, Darimi (2/298) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Ndalesa e ziles, dhe Ahmedi (2/263, 337, 311, 343, 385, 393, 414, 444, 476, 537).

⁸⁶⁸ Shënojnë Buhariu (69/96) Tirmidhiu (1763) dhe Darimi (2/289) nga Ibn Umeri.

⁸⁶⁹ Shënohet në (2/98) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi udhëtimin e njërit, Ebu Davudi (2607) në *Xhihadi*, kapitulli: Njeriu udhëton vet, Ahmedi (2/186, 214) dhe Tirmidhiu (1674) nga Amr b. Shuajbi, nga babai i tij dhe nga gjyshi. Zinxhiri i transmetuesve është hasen.

Ahmedi shënon nga i Dërguari (s.a.v.s.), që kur ndodhej në luftë ose në udhëtim, dhe e zinte nata, thoshte:

((يَا أَرْضُ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّكَ وَشَرِّ مَا فِيكَ، وَشَرِّ مَا خُلِقَ فِيكَ، وَشَرِّ مَا دَبَّ عَلَيْكَ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ كُلِّ أَسَدٍ وَأَسُودٍ، وَحَيَّةٍ وَعَقْرَبٍ، وَمِنْ شَرِّ سَاكِنِ الْبَلَدِ، وَمِنْ شَرِّ وَالِدٍ، وَمَا وَلَدَ))

*“O Tokë, Sunduesi im dhe i yti është Allahu. Strehohem tek Allahu nga e keqja e jote, e cila është mbi ty dhe nga e keqja e krijesave, të cilat janë në ty, nga e keqja e atyre që ecin mbi ty. Strehohem tek Allahu nga e keqja e çdo luani dhe egërsire, nga e keqja e gjarpërinjve dhe e akrepit, nga e keqja e banorëve të këtij vendi dhe nga e keqja e atyre që lindin dhe asaj që ka lindur.”*⁸⁷¹

I Dërguari (s.a.v.s.) thoshte:

((إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخَصْبِ، فَأَعْطُوا الْإِبِلَ حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ، وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ، فَبَادِرُوا نَفْيَهَا)). وفي لفظ: ((فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ، وَإِذَا عَرَسْتُمْ، فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ، فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ وَمَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ))

“Nëse jeni duke kaluar nëpër vende pjellore, jepjani të drejtën deveve nëpër kullosa, e nëse jeni duke udhëtuar nëpër vende të varfra, atëherë nxitoni me ato.” Në versionin tjetër qëndron: *“...atëherë, nxitoni me ato. E nëse ndokund ju zë nata, të mos ju zë në rrugë, sepse ato janë rrugët e kafshëve, insekteve të natës dhe egërsirave.”*⁸⁷²

Kur e shihte ndonjë vendbanim te i cili ishte nisur, në të shikuarit e parë thoshte:

((اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَظْلَلْنَ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ وَمَا أَقْلَلْنَ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضْلَلْنَ، وَرَبَّ الرِّيحِ وَمَا دَرَبْنَ، إِنَّا نَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْفَرِيَةِ وَخَيْرَ أَهْلِهَا، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا))

“O Zot, Sunduesi i shtatë qiejve dhe të asaj që ato mbulojnë dhe Sunduesi i shtatë tokave dhe të asaj që bartin, Sunduesi i shejtanëve dhe i atyre që qojnë në humbje. Sunduesi i erës dhe i asaj që ajo lëvizë. Të lutemi për të mirën e këtij vendbanimi

⁸⁷⁰ Shënojnë Muslimi (2708) në *Dhikri dhe duatë*, kapitulli: Të kërkuarit e mbrojtjes nga fati i keq, Tirmidhiu (3433) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë thuhet mbi fjalët të cilat duhet thënë kur braktiset ndonjë vend, Ebu Davudi (2603) në *Xhihadi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë njeriu kur e braktisë ndonjë vend.

⁸⁷¹ Shënon Ahmedi (2/132, 3/124) dhe Ebu Davudi (2603). Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Zubejr b. Velid esh-Shami, të cilin vetëm Ibn Hibbani e konsideron të besueshëm. Por edhe përkundër asaj, Hakimi (2/100) e konsideron si hadith të besueshëm dhe në atë e mbështetet *Dhehebiu*. Hafidhi në *Email-ezkar* atë e vlerëson si hadith hasen.

⁸⁷² Shënon Muslimi (1926) në *Qiramarrje*, kapitulli: Kujdesi për kafshët gjatë udhëtimit, Tirmidhiu (2862) në *Edebi*, kapitulli: Këshilla e udhëtarit gjatë udhëtimit, Ebu davudi (2569) në *Xhihadi*, kapitulli: Të nxituarit gjatë udhëtimit dhe Ahmedi (2/337, 378).

*dhe të mirën e banorëve të tij, strehohemi te Ti nga e keqja e tij dhe e keqja që është në të.*⁸⁷³

Kur gjatë udhëtimit e shihte lindjen e agimit, thoshte:

((سَمِعَ سَامِعٌ بِحَمْدِ اللَّهِ وَحُسْنِ بَلَائِهِ عَلَيْنَا، رَبَّنَا صَاحِبِنَا وَأَفْضَلِ عَلَيْنَا عَائِذَاً بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ))

*“Ai i cili e dëgjon ligjërimin tim, le t’ia përcjellë tjetrit. Lavdi të qoftë Ty o Allah, që na ke sprovuar me sprova të bukura. Sunduesi ynë, bëhu shoqëruesi ynë dhe me mirësinë dhe me fisnikërinë Tënde na mbrojtë nga zjarri.”*⁸⁷⁴

I Dërguari (s.a.v.s.) e ndalonte të udhëtuarit me Kur’an në vendet armiqësore, nga frika që armiku të mos e nënçmonte atë.⁸⁷⁵

Ua ndalonte grave që të udhëtonin vetëm pa mahrem, madje qoftë edhe një berid (largësia prej dymbëdhjetë milje).⁸⁷⁶

⁸⁷³ Shënon Ibn Sunni (529), Ibn Hibbani (2377) dhe Hakimi (1/446) nga Suhejbi. Në zinxhirin e transmetuesve është Ebu Mervan, babai i ‘Atas. Atë e ka cekur Dhehebi në *Mizani* dhe ka thënë që Nesaiu për të ka thënë se është transmetues i panjohur dhe që nuk është vërtetuar shoqërimi i tij me të Dërguarin (s.a.v.s.). Por, përkundër kësaj, Hafidhi konsideron që ky hadith është hasen, e Ibn Hibbani dhe Hakimi dhe Dhehebi thonë që ky hadithin është sahih.

⁸⁷⁴ Shënon Muslimi (2718) në *Dhikri dhe duatë*, kapitulli: Të kërkuarit e mbrojtjes për atë që është bërë dhe për atë që nuk është bërë, Ebu Davudi (5086) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur agon dhe Ibn Sunni (5/15) nga Ebu Hurejre.

⁸⁷⁵ Shënon Buhariu (6/93) në *Xhihadi*, kapitulli: Është i qortuar udhëtimi me Mushkat te vendet mosbesimtare. Ebu Davudi (2610) në *Xhihadi*, kapitulli: Është i ndaluar udhëtimi me Kur’an në vendet armiqësore. Ibn Maxhe (2879) në *Xhihadi*, kapitulli: Është i ndaluar udhëtimi në Kur’an në vendet armiqësore. *Muvetaa* (2/446) në *Xhihadi*, kapitulli: Është e ndaluar që me Kur’an të udhëtohet në vendet armiqësore dhe Ahmedi (2/6, 10, 55, 63, 77, 128). Kjo ndalesë ka të bëjë me situatat nëse ata do ta nënçmonin dhe do ta nënvlerësonin Kur’anin.

⁸⁷⁶ Shënon Ebu Davudi (1725) në *Ritualet*, kapitulli: Mbi gruan e cila niset në haxh pa mahrem, deri te Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë, e Hakimi (1/442) thotë që ky hadith është sahih e në atë me të është i pajtimit edhe Dhehebiu. Shënojnë Buhariu (2/468), Muslimi (1339), Ebu Davudi (1726) dhe Tirmidhiu (1179) nga Ebu Hurejre në formën merfu’ në versionin vijues: Gruaja nuk e ka të lejuar udhëtimin një ditë dhe një natë pa mahrem. Shënon Buhariu (2/468) dhe Muslimi (1338) nga Ibn Umeri, në versionin vijues: “Gratë, të mos udhëtojnë tre ditë pa mahrem.” Gjithashtu atë e shënon Muslimi (2/975, 976) nën numrin: (415) nga Ebu Seid el-Hudriu. Në versionin e tij thuhet: “Gruaja të mos udhëtojë dy ditë pa mahrem apo pa bashkëshortin.” Shënojnë Buhariu (4/64, 65) dhe Muslimi (1341) nga Ibn Abbasi (r.a.), që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Gruaja mund të udhëtojë vetëm me mahremin, e në të mund të hyhet vetëm me mahremin apo me bashkëshortin.” Një njeri ka thënë: “O i Dërguar i Allahut, unë dëshiroj të nisem me atë dhe me atë ushtri, e gruaja dëshiron ta kryej haxhin.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Shko me të!” Në këtë hadith udhëtimi

Udhëtarin e urdhëronte, kur e kryente punën gjatë udhëtimit, që të nxitoj me kthimin e vet në familje.⁸⁷⁷

Kur donte të kthehej nga udhëtimi, në çdo kodër bënte tekbir nga tre herë, mandej këndonte:

((لا إله إلا الله وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، أَيُّوْنَ تَائِبُونَ، عَابِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللهُ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدُهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ))

*“Nuk ka Zot përveç Allahut, Një i Cili nuk ka shok. Atij i takon pushteti dhe falënderimi dhe Ai është i Gjithëfuqishëm. Kthehem duke u penduar, duke u nënshtruar dhe duke e falënderuar Sunduesin tonë. Allahu e ka përmbushur premtimin e Vet, e ka ndimuar robin e Vet dhe i ka mundur aleatët.”*⁸⁷⁸

Ndalonte që njeriu pas udhëtimit të gjatë të shkonte te familja e vet natën.⁸⁷⁹

është i pakufizuar, por atë e kanë definuar hadithet e mëparshme. Shumica e dijetarëve ka vepruar sipas haditheve të pangatërruara (mual-lak), për shkak të definimeve të ndryshme të udhëtimit. Nveveiu thotë: Në udhëtime të tilla gruaja nuk e ka të lejuar të niset pa mahremin. Përkufizimi në hadithet është i shprehur në bazë të situatave dhe mundësive në të cilat ishin atëherë, prandaj nuk veprohet sipas tyre.”

⁸⁷⁷ Shënojnë Buhariu (3/495, 496) në *Umra*, kapitulli: Udhëtimi është një lloj i vuajtjeve. Muslimi (1927) në *Imare*, kapitulli: Udhëtimi është një lloj i vuajtjes, (2/950), në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë urdhërohet nga punët që të bëhen gjatë udhëtimit, Ibn Maxhe (2882) në *Ritualet*, kapitulli: Shkuarja në haxh, Ahmed (2/236, 445, 496) dhe Darimi (2/286) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Udhëtimi është një lloj vuajtjeje, nga Ebu Hurejre.

⁸⁷⁸ Shënon Buhariu (3/492) në *Haxhi*, kapitulli: Çka duhet thënë kur njeriu kthehet nga haxhi apo umra, apo lufta edhe në Xhihad, kapitulli: Shqiptimi i tekbireve kur ngjitet në kodër dhe kapitulli: Çfarë thuhet kur kthehet nga lufta (11/160, 161) në *Duatë*, kapitulli: Kush dëshiron në udhëtim apo kthehet nga udhëtimi, (1/421) në *Haxhi*, kapitulli: Haxhi Lamtumirës, Ebu Davudi (2770) në *Xhihadi*, kapitulli: Mbi shqiptimin e tekbireve në çdo kodrinë gjatë udhëtimit, dhe Ahmed (2/63) nga Ibn Umeri.

⁸⁷⁹ Shënon Buhariu (3/493) në *Haxhi*, kapitulli: Ardhja natën, dhe në kapitullin: Njeriu nuk shkon te familja kur vjen në qytet, dhe në *Martesa*, kapitulli: Nuk duhet ardhur te familja pas udhëtimit të gjatë natën nga frika që të mos i spiunojë apo të kërkojë ndonjë gaf të tyre, Muslimi (3/1527) në *Imaret*, kapitulli: Është e qortuar ardhja natën tek ai i cili kthehet nga udhëtimi, numri i hadithit: (182, 183, 184), Ebu Davudi (2776), Tirmidhiu (2713), Darimi (2/275) dhe Ahmed (3/302, 208, 310, 358, 391, 396) nga Xhabiri (r.a.). Kufizimi i asaj ndalese me udhëtimin e gjatë, aludon që shkaku efektiv i ndalesës është pikërisht udhëtimi i tillë, gjendet edhe dispozita edhe e kundëra. Ai i cili kthehet te familja e vet pas udhëtimit të gjatë, është e mundur që ta gjej familjen e vet në pastërtinë e padëshiruar dhe parregullsinë e cila nuk i përshtate bashkëshortes dhe është e mundur që kjo atëherë të jetë shkaktar i ndjenjës së neverisë ndaj saj. Mbi atë i Dërguari (s.a.v.s.) ka treguar në hadithin vijues: “Që gruaja të pastrohej burri i së cilës ka munguar dhe që t’i krihte flokët e veta

Në dy *Sahihët* shënohet, që i Dërguari (s.a.v.s.) nuk vinte te gratë e veta natën, por në mëngjes, ose në mbrëmje.⁸⁸⁰

Kur kthehej nga udhëtimi, atë e prisnin fëmijët e familjarëve të tij. Abdullah b. Xhaferi thotë: “Kur i Dërguari (s.a.v.s.) kthehej nga udhëtimi më vendosnin në duart e atij dhe ai më vendoste përpara vetes. Mandej ia jepnin një fëmijë të Fatimës, Hasanin ose Husejnin dhe atë e vendoste prapa shpinës së vet dhe në Medine hynim tre vetë mbi një kafshë.”⁸⁸¹

Atë që kthehej nga udhëtimi, nëse ishte nga familja e tij e përqafonte dhe e puthte. Zuhri nga Urve, nga Aishja transmeton, që Zejd b. Harith kishte ardhur në Medine, e i Dërguari i Allahut kishte qenë te Aishja. Ai kishte ardhur dhe kishte trokitur në derë. I Dërguari i Allahut ishte ngritur dhe kishte vrapuar kah ai, e ka përqafuar dhe e ka puthur. E pasha Allahun, unë as përpara kësaj e as pas kësaj atë nuk e kam parë lakuriq.⁸⁸²

të shprishura.” Apo që ta gjejë në gjendje në të cilën nuk është i kënaqur, e sheriat i ndalon spiunimin. Mbi atë, i Dërguari (s.a.v.s.) aludon në hadithin vijues: “... që të mos i spiunojë dhe që të mos i kërkojë gafet e tyre.” Kjo ndalesë nuk e ndalon paralajmërimin e ardhjes së tij në familje, sikur për shembull që t’i informojë se ka për të ardhur në këtë dhe në këtë kohë. Mbi atë, Ibn Huzejme ishte kategorik në *Sahihun* e vet, e pastaj e ka cekur transmetimin nga Ibn Umeri që ka thënë: “Kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) kthehej nga lufta ka thënë: “Mos ejani te gratë e juaja (pa paralajmërim)” dhe kishte dërguar që të paralajmërohet ardhja e tyre.” Hafidhi ka thënë: “Në hadith nxitet në dashuri dhe kujdes veçanërisht në mes bashkëshortëve, sepse Ligdhënësi atë e ka marr parasysh atë në mes bashkëshortëve, edhe përkundër asaj që secili prej tyre e ka parë atë që zakonisht mbulohet. Madje në të shumtën e rasteve secili prej bashkëshortëve i di të metat e partnerit të vet. Por, përkundër të gjitha këtyre, është e ndaluar ardhja e befasishme që të mos shihej ajo që është e neveritshme për shpirtin. Nëse kjo është ashtu me bashkëshortët, atëherë është më me rëndësi që mbi këtë të kujdeseshin në mes të tjerëve. Gjithashtu, në hadith nxitet që të shmanget ardhjes së befasishme, sepse kjo qon kah mendimi i keq ndaj msulimanëve.”

⁸⁸⁰ Shënon Buhariu (3/493) në *Umra*, kapitulli: Ardhja natën, dhe Muslimi (1982) në *Imar*, kapitulli: Është e qortuar ardhja natën, nga Enes b. Maliku.

⁸⁸¹ Shënon Muslimi (2428) në *Virtytet e as'habëve*, kapitulli: Virtytet e Abdullah b. Xhaferit (r.a.).

⁸⁸² Shënon Tirmidhiu (2733) në *Të kërkuarit e lejes*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi përqafimin. Zinxhiri është i dobët. E transmetimin të cilin e transmeton Sha'bi pas kësaj shënon Ebu Davudi (5220) në *Edebi*, kapitulli: Mbi puthjen në mes syve. Zinxhiri i tij është i ndërprerë. Hafidhi atë e cekë në *Fet'h* (11/51) dhe thotë që Begaviu atë e shënon në *Meshmeus-sahabeti* me zinxhir të bashkuar të transmetuesve nga Auza të cilin nuk e ka emëruar në të cilin qëndron që ai njeri ka thënë: “E kam pyetur Ebu Dherren: ‘A përshëndetëj i Dërguari i Allahut me dorë me të gjithë kur takoheshit me të?’” Ai ka thënë: Çdoherë kur e takoja përshëndetëj me mua me dorë. Një ditë më kishte thirrur, por unë nuk kam qenë në shtëpi. Kur erdha tek ai e takova në krevat. Më përqafoi dhe ajo ishte diç më e këndshme dhe më e mirë.” Transmetuesit janë të besueshëm përveç atij të

Aishja ka thënë: “Kur erdhi Xhaferi me shokët e vet, i Dërguari atë e priti, e puthi në mes të dy syve dhe e përqafoi atë.”

Sha'bi thotë: “As'habët e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.) kur ktheheshin nga udhëtimi përqafoheshin.” Kur i Dërguari (s.a.v.s.) kthehej nga udhëtimi së pari shkonte në xhami dhe i falte dy rekate.”⁸⁸³

panjohurit. Atë e shënon edhe Taberaniu në *Evsat*. Transmetuesit e tij janë njerëzit të cilët transmetojnë hadithe sahih, siç e ka thënë atë *Mundhiri* (3/270). Shënon Hejthemi (8/36) nga Enesi që ka thënë: Kur takoheshin përshëndeteshim me dorë, e kur ktheheshin nga udhëtimi, përqafoheshim.” Shënon edhe Buhariu në *El-Edebul-mufred* (970) dhe Ahmedi (3/395) nga Xhabiri b. Abdullahu që ka thënë: Depërtoi deri tek unë hadithi nga një njeri që atë e ka dëgjuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.). E bleva devenë dhe u nisa kah ai. Udhëtova një muaj derisa nuk erdha në Sham. E zbulova se ai ishte Abdullah b. Enisi. I thash rojes që t'i tregoj se në dyert është Xhabiri. Ai pyeti: ‘I biri i Abdullahut?’ Unë thash: ‘Po.’ Doli duke i shkelur rrobet e veta edhe ne u përqafoam.” Zinxhiri i tij është hasen, siç e pohon këtë Hafidhi atë në *Fet'h*. Taberaniu në *Evsat* dhe në *Sahir* (7,8) e shënon këtë hadith nga Xhuhejfi që ka thënë: “kur Xhafer b. Ebi Talibi nga Etiopia erdhi te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), e puthi në mes dy syve atë dhe i tha: “Nuk e di se çka na gëzoi më tepër: ‘Ardhja e Xhaferit apo çlirimi i Mekës.” Zinxhiri i transmetuesve të tij është i dobët.

⁸⁸³ Shënon Buhariu (8/89), Muslimi (2796) dhe Ebu Davudi (2781) nga Ka'b b. Maliku.

PRAKTIKA E LEXIMIT TË DUAVE DHE E DHIKRIT MARTESOR NGA I DËRGUARI I ALLAHUT (S.A.V.S.)

فى هذيه صلى الله عليه وسلم فى أذكار النكاح

Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ua ka mësuar as'habëve hudbetul-haxhe (hudben për nevojë) e cila thotë:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِ اللَّهُ، فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ))، ثُمَّ يقرأ الآيات الثلاث: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} [آل عمران: 102]، {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً، وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ، إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا} [النساء: 1]، {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا * يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ، وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا} [الأحزاب: 70-71].

“Lavdi i takon Allahut. Ne e lavdërojmë Atë, nga Ai ndihmë dhe falje kërkojmë. Strehohemi tek Ai nga e keqja e shpirtrave tanë dhe veprat tona të këqija. Atë që Allahu e udhëzon, ai është i udhëzuar, e atë që Ai e humb, ti nuk do të gjesh ndihmës që do ta udhëzonte. Dëshmoj që nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Allahut dhe dëshmoj që Muhammedi është rob i Dërguari i Tij.”
Pastaj, i këndoi tre ajetet vijuese:

“O ju që besuat, kini frikë Allahun me sinjeritet të vërtetë dhe mos vdisni, pos vetëm duke qenë muslimanë (besimtarë)!” [Ali-Imran: 102]

“O ju njerëz! Kini frikë Zotin tuaj që ju ka krijuar prej një veteje (njeriu) dhe nga ajo krijoi palën (shoqën) e saj, e prej atyre dyve u shtuan burrra shumë e gra. Dhe kini frikë Allahun që me emrin e Tij përbetoheni, ruajeni farefisën (akraballëkun), se Allahu është mbikëqyrës mbi ju.” [En-Nisa: 1]

***“O ju besimtarë, përmbajuni mësimëve të Allahut dhe thuani fjalë të drejta. Ai (Allahu) iu mundëson të bëni vepra të mira, ju shlyen juve mëkatet tuaja, e kush respekton Allahun dhe të dërguarin e Tij, ai ka arritur një sukses të madh.” [El-Ahzab: 70-71]*⁸⁸⁴**

⁸⁸⁴ Shënojnë Tirmidhiu (1105) në *Martesa*, kapitulli: Mbi fejesën, Ibn Maxhe (1892) në *Maresa*, Ahmedi (4116, 3721), Nesaiu (6/89) në *Martesa*, kapitulli: Çka është bukur të thuhet gjatë marrëdhënies martesore. Tahaviu në *Mushkilul-asar* (1/4) dhe Bejhëkiu në *Sunnenin* (3/214) përmes Ebu Is'hakut nga Ebul-Ahvesi nga Ibn Mes'udi në formën merfu'. Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm, e Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasen.

Shu'be ka thënë që e ka pyetur Ebu Is'hakun se a këndohen këto lutje gjatë lidhjes martesore apo në situata tjera dhe ai ka thënë që kjo hudbe lexohet para çdo nevoje.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((إِذَا أَفَادَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً، أَوْ خَادِمًا، أَوْ دَابَّةً، فَلْيَأْخُذْ بِنَاصِيَتِهَا، وَلْيَدْعُ اللَّهَ بِالْبَرَكَةِ، وَيُسَمِّيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا، وَخَيْرَ مَا جُبِلَتْ عَلَيْهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جُبِلَتْ عَلَيْهِ))

“Kur ndokush nga ju i afrohet gruas, shërbëtorit ose kafshës le t’i kap për gërshete dhe le ta lus Allahun për bereqet, le ta përmend Allahun dhe le të thotë: “O Zot, unë nga Ti kërkoj të mirën e saj dhe të mirën ndaj të cilës ka prirje të natyrshme, e strehohem te Ti nga e keqja e saj dhe nga e keqja ndaj së cilës ka prirje të natyrshme.”⁸⁸⁵

Atij i cili martohet i thoshte:

((بَارَكَ اللَّهُ لَكَ وَبَارَكَ عَلَيْكَ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ))

BarekAllahu leke, ve barekAllahu ‘alejke, ve xheme’a bejnekuma fi hajrin.

“Allahu ua dhashtë bekimin, Allahu ju mbuloftë me bekimin e Vet. Allahu ju shoqëroftë me të mira.”⁸⁸⁶

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu ka thënë:

((لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ، قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرَ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا))

“Kur ndokush nga ju dëshiron t’i afrohet gruas së vet, le të thotë: “O Zot, largoje nga ne shejtanin dhe nga ajo që ke për të na furnizuar largoje shejtanin dhe nëse bëhet që mes tyre të formohet fëmija, asnjëherë shejtani nuk mundet t’i shkaktojë dëm.”⁸⁸⁷

⁸⁸⁵ Shënojnë Ebu Davudi (2160) në *Martesa*, kapitulli: Martesa e plotë, Ibn Maxhe (1918) në *Martesa*, kapitulli: Çfarë duhet thënë burri kur te ai hyn gruaja e tij, Buhariu në *Ef-alul-ibadi* (77) dhe Bejhekiu (7/148) nga Amr b. Shu’ajbi, nga babai i tij, nga gjyshi i tij. Zinxhiri i transmetuesve atë e konsideron të mirë edhe Iraki.

⁸⁸⁶ Shënojnë Ebu Davudi (2130), Tirmidhiu (1091) në *Martesa*, kapitulli: Çka duhet thënë atij që martohet, Ibn Maxhe (1905) në *Martesa*, kapitulli: Urimi i martesës, Ahmedi (2/281) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i fuqishëm. Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasen-sahih. Ai ka edhe versionin tjetër nga Akil b. Ebi Talibi, të cilin e shënojnë Ahmedi, Ibn Maxhe dhe Nesaiu.

⁸⁸⁷ Shënon Buhariu (11/161) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë duhet thënë kur afrohet gruaja, Muslimi (1434) në *Martesa*, kapitulli: Çka është e pëlqyer të thuhet para marrëdhënies martesore, Ahmedi

KAPITULLI MBI ATË SE ÇFARË KA THËNË I DËRGUARI (S.A.V.S.) KUR KA PARË DIÇ QË E KA FASCIONUAR TE FAMILJA E VET DHE NË PASURINË E VET

فِي هَذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَقُولُ مَنْ رَأَى مَا يُعْجِبُهُ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ

Enesi (r.a.) transmeton që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((ما أنعم الله على عبد نعمة في أهل، ولا مال، أو ولد، فيقول: ما شاء الله، لا قوة إلا بالله، فيرى فيه آفة دون الموت، وقد قال تعالى: {وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ} [الكهف: 39]))

“Secilit që Allahu i jep ndonjë dhunti te gruaja, pasuria apo te fëmija dhe thotë: “Masha-Allah, la kuvete il-la bil-lah.” (Çka do Allahu. Nuk ka forcë e as fuqi përveç Allahut), në atë asgjë nuk ka për ta goditur përveç vdekjes, sepse i Lartësuari ka thënë: “E pse ti kur hyre në kopshtin tënd nuk the: “Ma shaell llah, la kuvvete il-la bil-lah” - (Allahu Çka do, bëhet, s'ka fuqi pa ndihmën e Tij)...” [El-Kehf: 39].⁸⁸⁸

(1867, 1908, 2178, 2555, 2597), Ebu Davudi (1161), Tirmidhiu (1092) dhe Ibn Maxhe (1919) nga Ibn Abbasi.

⁸⁸⁸ Shënon Taberaniu në *Sagir* (122) dhe Ibn Sunni (309). Atë e ka cekur Ibn Kethiri në *Tefsirin e vet* (3/84) në *Musnedin* nga Ebu Ja'la el-Mevsili përmes Isa b. Avnit që ka thënë: “Hafidh Ebul-Fet'h el-Ezdi ka thënë: Zinxhiri i Isa b. Avnit nga Abdulmeliku b. Zurare nga Enesi nuk është i besueshëm.

KAPITULLI MBI ATË QË THUHET KUR E SHEH DIKË TË SPROVUAR ME NDONJË GJË

فِيمَا يَقُولُ مَنْ رَأَى مُبْتَلًى

Është vërtetuar, që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَا مِنْ رَجُلٍ رَأَى مُبْتَلًى فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خُلِقَ تَفْضِيلًا، إِلَّا لَمْ يَصِبْهُ ذَلِكَ الْبَلَاءُ كَانِئًا مَا كَانَ))

“Çdo njeri i cili thotë, kur e sheh ndokënd i cili është i sprovuar me diç: ‘I falënderohem Allahut i Cili më ka shpëtuar nga ajo me çka të ka sprovuar dhe të ka dalluar mbi shumë krijesa’, atë nuk do ta godet ajo sprovë çfarëdo qoftë ajo.”⁸⁸⁹

KAPITULLI MBI ATË SE ÇFARË THUHET KUR DIKË E GODET GJËMA DHE PESIMIZMI

فِيمَا يَقُولُهُ مَنْ لَحِقَتْهُ الطَّيْرَةُ

Ceket që me një rast te i Dërguari (s.a.v.s.) është përmendur gjëma dhe ka thënë:

((أَحْسَنُهَا الْقَالَ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَيْتَ مِنَ الطَّيْرِ مَا تَكْرَهُ فَقُلْ: اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ))

“Më e mirë se ajo është fjala e bukur, e ajo nuk mund ta zbraps muslimanin. Kur e sheh gjëmën që e urren thuaj: ‘O Zot, veprat e mira vinë vetëm nga Ti, e të këqijat i pengon vetëm Ti. Nuk ka forcë e as fuqi pa Ty.’”⁸⁹⁰

⁸⁸⁹ Shënon Tirmidhiu (3428) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë që duhet thënë kur shihet ndonjë fatkeq, nga Ebu Hurejre dhe thotë që hadithi është hasen, siç edhe është. Ku hadithi ka versione të tjera dhe rrugë nga Umeri apo nga djali i tij, e shënohen te Tirmidhiu (3427), Ebu Neimi (6/265), Ibn Maxhe (3892) dhe versioni i fundit shënohet te Ebu Nuajmi në *El-Hil'jet* (5/13).

⁸⁹⁰ Shënon Ebu Davudi (3919) në *Mjekësia*, kapitulli: Ndjellja e të keqes, nga Sufjani nga Habib b. Thabiti, e rreth as'habizmit të Urve b. Amirit ekziston polemika. Shënon Ibn Hibbani në transmetuesit e besueshëm nga rradhët e tabiinëve.” Hadithin e shënojnë Buhariu (10/181) dhe

Ka'bi thoshte:

((اللَّهُمَّ لَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ، وَلَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا رَبَّ غَيْرُكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهَا لِرَأْسِ الثَّوْكَلِ، وَكَنْزُ الْعَبْدِ فِي الْجَنَّةِ، وَلَا يَقُولُهُنَّ عَبْدٌ عِنْدَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَمْضِي إِلَّا لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ))

O Zot, nuk ka gjëmë përveç Tëndes, e as nuk ka të mirë përveç të mirës Tënde, as nuk ka tjetër Sundues përveç Teje. Pasha Atë, në Dorën e Të Cilit është shpirti im, ky është kulminacioni i tevvекulit dhe thesari i Xhennetit të njeriut. Secili që e thotë këtë gjatë udhëtimit, asgjë nuk ka për t'i bërë dëm. Nuk ka forcë e as fuqi pa Ty.⁸⁹¹

KAPITULLI MBI ATË SE ÇFARË THUHET KUR ËNDËRROHET AJO QË URREHET

فيما يقوله من رأى في منامه ما يكرهه

Është vërtetuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) që ka thënë:

((الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ، وَالْحُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَمَنْ رَأَى رُؤْيَا يَكْرَهُ مِنْهَا شَيْئًا، فَلْيَنْفُتْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا، وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ، وَلَا يُخْبِرُ بِهَا أَحَدًا. وَإِنْ رَأَى رُؤْيَا حَسَنَةً، فَلْيَسْتَبْشِرْ، وَلَا يُخْبِرْ بِهَا إِلَّا مَنْ يُجِبُ))

“Ëndrrat e bukura janë nga Allahu, ndërsa ëndrrat e këqija nga shejtani. Nëse ndokush ëndërron diç që e urren, le të pështyjë tre herë në anën e majtë, le të kërkojë strehim tek Allahu kundër shejtanit dhe ëndrrat e tilla nuk do t'i shkaktojnë

Muslimi (2223) nga Ebu Hurejre që ka dëgjuar nga i Dërguari (s.a.v.s.) kur ka thënë: “Nuk ka mendime të këqia, sepse më i mirë është el-fe’l.” Ata kanë thënë: “O i Dërguari i Allahut, çka është kjo el-fe’l?” Ai ka thënë: “Fjalë e mirë të cilën e dëgjon ndonjëri prej jush.” Shënon Tirmidhiu (1616) nga Enesi nga i Dërguari (s.a.v.s.) që atë e fascinonte ajo kur shkonte ta kryente ndonjë gjë kur dëgjonte fjalët: “O të udhëzuar, o të suksesshëm.” Tirmidhiu ka thënë se ky hadith është hasenun-sahih, siç edhe është.

⁸⁹¹ Ato janë fjalët e Ka'b el-Ahbarit siç cekë këtë autori. Shënon Ahmedi në (2/220) nga Abdullah b. Amri që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush nga punët e tija e zmbarsë ndonjë mendim ogurzi, ai ka bërë shirk.” Ata thanë: “O i Dërguar i Allahut, çka është shpagimi për atë?” Ai ka thënë: “Që i tilli prej jush të thotë: ‘O Zot, nuk ka të mirë përveç të mirës Tënde, e as mendime ogurzeza, përveç të Tuave, e as nuk ka të adhuruar tjetër me meritë përveç Teje.’” Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Ibn Lehi, transmetues i dobët.

*të këqija dhe ato të mos ia tregoj asnjërit. E kush sheh ëndrra të bukura, le të gëzohet dhe le t'ia tregojë ato vetëm atij që e do.*⁸⁹²

Atij i cili shihte në ëndërr atë që e urrente, e ka urdhëruar që ta ndërroj anën në të cilën ka qenë duke fjetur dhe le të falet.⁸⁹³

I Dërguari (s.a.v.s.) i ka urdhëruar pesë gjëra: Që të pështyhet në anën e majtë, që të kërkohet strehim tek Allahu kundër shejtanit, që ëndrrat e tilla të mos i tregohen asnjërit, që të ndërrohet ana në të cilën është duke fjetur që të ngrihet për të falur. Ai që i zbaton të gjitha këto, ëndrrat e këqija nuk do ta dëmtojnë atë, madje këto gjëra do ta dëbojnë të keqen e tyre.

I Dërguari (s.a.v.s.) gjithashtu ka thënë:

((الرُّؤْيَا عَلَى رَجُلٍ طَائِرٍ مَا لَمْ تُعَيَّرْ، فَإِذَا عُبِّرَتْ، وَقَعَتْ، وَلَا يَفْصُهَا إِلَّا عَلَى وَادٍّ، أَوْ ذِي رَأْيٍ))

*“Ëndrrat janë të lidhura për këmbën e zogut, gjithnjë, derisa nuk komentohen, e kur komentohen bien. Prandaj, mos t'ia tregojë askujt përveç atij që e do ose atij i cili do ta këshillonte atë.”*⁸⁹⁴

⁸⁹² Shënon Buhariu (12/344) në *Komentimi i Ëndrrave*, kapitulli: Kush e sheh të Dërguarin (s.a.v.s.) dhe kapitulli: Ëndrrat e këqija janë nga shejtani dhe në kapitullin: Kush sheh ëndrra të këqija të mos ia tregojë asnjëri dhe të mos i përmend ato dhe kapitulli: Ëndrrat e bukura janë nga Allahu, dhe kapitulli: Ëndrrat janë pjesa e dyzetë e gjashtë e dërgimit, dhe në *Mjekësia*, kapitulli: Të pështynit dhe rukja, Muslimi (2261, 3) në fillim të Librit mbi ëndrrat.” Ebu Davudi (5022) dhe Tirmidhiu (2278) nga Ebu Katade el-Harith b. Rubiu.

⁸⁹³ Shënon Muslimi (2262) nga Xhabiri në formën merfu’ në versionin vijues: Kur ndonjëri prej jush sheh ëndrra të këqija, le të pështyjë tre herë në anën e majtë, le të kërkohet strehim te Allahu kundër shejtanit dhe le ta ndërrojë anën në të cilën ka qenë duke fjetur.” Gjithashtu, atë e shënon Muslimi (2263) nga Ebu Hurejre (r.a.) në të cilin ndër të tjera qëndron: “Kur dikush prej jush sheh diç që e urren, le të ngrihet për t’u falur dhe atë të mos ia tregojë njerëzve.”

⁸⁹⁴ Shënojnë Tirmidhiu (2279) në *Ëndrrat*, kapitulli: Çfarë transmetohet kur dikush ëndërron atë që e urren, Ebu Davudi (5020) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi ëndrrat, dhe Ibn Maxhe (3914) nga Ebu Rezini el-Ukajliu. Në zinxhirin e transmetuesve është Veki b. Udus të cilin vetëm Ibn Hibbani e konsideron transmetues të besueshëm. Transmetuesi tjerë janë të besueshëm. Tirmidhiu thotë që ky hadith është i mirë (hasen) si edhe Hafidhi në *Fet’h* (12/377, 378). Hakimi (4/390) thotë që ky hadith është sahih, në çka atë e mbështetë edhe Edh-Dhehebiu. Hadithi ka një version tjetër nga Ebu Kilabe që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ëndrrat realizohen ashtu si komentohen. Kjo është e ngjashme me njeriun i cili i ngrit këmbën dhe i cili pret se kur ka për ta lëshuar atë. Prandaj kur ndonjëri prej jush ëndërron diç të mos e tregojë atë përveç atij i cili do ta këshillonte apo dijetarit.” Shënon Abdurrezaku (20354). Transmetuesit e tij janë të besueshëm, por është mursal. Shënon Hakimi në *Mustedrek* (4/39) në versionin e bashkuar duke cekur Enesin dhe thotë që ky hadith është sahih në çka e mbështetë edhe Edh-Dhehebiu. Shënon Darimi (2/131) me

Kur Umer b. Hattabit (r.a.) ia tregonin ëndrrat, ai thoshte: “O Zot, nëse janë të mira le të jenë në dobinë tonë, e nëse janë të këqija atëherë le të jenë për armikun tonë.”

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) shënohet që ka thënë:

((مَنْ عَرَضَتْ عَلَيْهِ رُؤْيَا، فَلْيَقُلْ لِمَنْ عَرَضَ عَلَيْهِ خَيْرًا))

“Kujt i tregohen ëndrrat, atij i cilit i tregon ato, le t’i thuhet vetëm mirë.”

Nga i Dërguari (s.a.v.s.) transmetohet që ai i cili ka ëndërruar para se t’ia komentonte ëndrrën thoshte: “Mirë ke ëndërruar, pastaj ia komentonte atë.”

Abdurrezaku nga Ma’meri, nga Ejjub i nga Ibn Sirini, transmeton që ka thënë: “Ebu Bekr Es-Sidiku kur donte ta komentonte ëndrrën thoshte: “Nëse ato ëndrra janë të vërteta, do të bëhet kjo dhe kjo.”

zinxhir të mirë të transmetuesve nga Sulejman b. Jasiri nga Aishja që ka thënë: “Një grua në Medine e kishte bashkëshortin tregtar, i cili ka udhëtuar për shkak të tregtisë. Njëherë erdhi te i Dërguari (s.a.v.s.) dhe ka thënë: ‘Buri im mungon, e mua më ka lënë shpatëzën. Pash në ëndërr që shtylla e shtëpisë time është rrënuar dhe që kam lindur një djalë të verbër. I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: Mirë është. Burri nëse do Allahu ka për t’u kthyer shëndosh dhe ke për ta lindur një djalë të shëndoshë. Këtë ia përsëriti tre herë. Një herë erdhi kur i Dërguari (s.a.v.s.) mungonte. Unë e pyeta atë, dhe ajo ma tregoi ëndrrën e vet. Unë i thash: ‘Nëse je duke e treguar të vërtetën, bashkëshorti yt me siguri ka për të të vdekur dhe ke për ta lindur fëmijën keqbërës.’ Ajo u ul dhe filloi të qajë. Pastaj erdhi i Dërguari i Allahut dhe tha: “Ke kujdes Aishe! Kur ia komentoni muslimanit ëndrrat komentoni ato për të mirë, sepse ato bëhen të atilla siç ua komentoni atyre që kanë ëndërruar.”

ÇFARË THUHET TË BËJË AI I CILI SPROVOHET ME CYTJET E SHEJTANIT DHE ME ÇFARË T'I KUNDËRSHTOJ ATO

فِيمَا يَقُولُهُ وَيَفْعَلُهُ مَنْ ابْتُلِيَ بِالْوَسْوَاسِ، وَمَا يَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى الْوَسْوَاسَةِ

Salih b. Kejsan transmeton nga Ubejdullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'udi, nga Ibn Mes'udi në formën merfu' që ka thënë:

((إِنَّ لِلْمَلَكِ الْمَوْكَلِ بِقَلْبِ ابْنِ آدَمَ لَمَّةً، وَلِلشَّيْطَانِ لَمَّةً، فَلَمَّةُ الْمَلِكِ إِيْعَادُ بِالْخَيْرِ، وَتَصْدِيقٌ بِالْحَقِّ، وَرَجَاءُ صَالِحِ ثَوَابِهِ، وَلَمَّةُ الشَّيْطَانِ، إِيْعَادُ بِالشَّرِّ، وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ، وَقُتُوطٌ مِنَ الْخَيْرِ، فَإِذَا وَجَدْتُمْ لَمَّةَ الْمَلِكِ، فَأَحْمَدُوا اللَّهَ، وَسَلُّوهُ مِنْ فَضْلِهِ، وَإِذَا وَجَدْتُمْ لَمَّةَ الشَّيْطَانِ، فَاسْتَعِيدُوا بِاللَّهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ))

*“Melaikja e cila është e ngarkuar për zemrën e njeriut, e ka kohën e vet, e shejtani e ka të veten. Koha e melaikes është premtimi i të mirës, verifikimi i të vërtetës, shpresa për shpërblimin për veprat e mira, e koha e shejtanit është premtimi i të keqes, përgënjeshtrimi i të vërtetës, pesimizmi për shpërblimin për veprat e mira. Kur e ndjeni kohën e melaikes, atëherë falënderoni Allahun, e kur e ndjeni kohën e shejtanit, atëherë kërkon strehim tek Allahu dhe luteni Atë për faljen e mëkateve.”*⁸⁹⁵

Uthman b. Ebu As i ka thënë të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.):

“O i Dërguar i Allahut, shejtani është bërë pengesë në mes meje dhe namazit tim dhe leximit të Kur'anit.” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((ذَلِكَ شَيْطَانٌ يُقَالُ لَهُ: خَنْزَبٌ، فَإِذَا أَحْسَسْتَهُ، فَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْهُ، وَاتَّقِ عَنْ يَسَارِكَ ثَلَاثًا))

*“Ai është shejtani me emrin Hinzeb. Kur e ndjenë atë, kërko mbrojtje nga Allahu kundër tij dhe pështyj në anën e majtë tre herë.”*⁸⁹⁶

⁸⁹⁵ Zinxhiri i tij është i ndërprerë, sepse Ubejdullah b. Abdullah nuk e ka përjetuar xhaxhanë e babait të vet Ibn Mes'udin. Shënon Tirmidhiu në formën e bashkuar (2991) në *Tefsir*, kapitulli: Nga sura Ali Imran, Ibn Hibbani (40), Taberi (6170) nga Abdullah b. Mes'udi në versionin merfu'. Zinxhiri i transmetuesve është i dobët, sepse në të është Ata' b. Saib, të mbajturit në mend e të cilit është ngatërruar. Shënon Taberiu (3/88) në fjalët e Ibn Abbasit. Zinxhiri i tij është i drejtë.

⁸⁹⁶ Shënon Muslimi (2203) në *Selami*, kapitulli: Të kërkuarit e mbrojtjes nga cytjet e shejtanit, gjatë namazit.

As'habët ishin ankuar që njëri prej tyre në vete ndjejnë diç aq të tmerrshme sa që më parë do të dëshironin që të bëheshin një pjesë e ortekut se që t'ia tregonin atë. I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((الله أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَدَّ كَيْدَهُ إِلَى الْوَسْوَسةِ))

*“Allahu Ekber, Allahu Ekber, Falënderimi i takon Allahut që intrigat e shejtanit i ka shndërruar në cytje.”*⁸⁹⁷

E ka udhëzuar atë i cili sprovohet me cytjet e shejtanit të paraqitur në diskutime të sofistikuara, siç janë: Allahu i ka krijuar krijesat, e kush e krijoi Allahun? Që të thotë:

{هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ، وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} [الحديد: 3]

“Ai është i pari që s'ka fillim dhe i fundit që s'ka mbarim, i dukshmi dhe i padukshmi, dhe Ai është më i dijsmi për çdo gjë.” [El-Hadid: 3]

Gjithashtu, Ibn Abbasi i ka thënë Ebu Zumejle Simak b. Velid el-Hunejfijs, i cili e ka pyetur atë: “Se çfarë ndjej në zemrën time?!” Ibn Abbasi e pyeti: “Çfarë është ajo?” Ai tha: “Pasha Allahun nuk mund të ta them atë.” Ibn Abbasi pyeti: “Mos vallë ndonjë dyshim?” Unë thash: “Po.” Ai më tha: “Nga ajo asnjëri nuk ka qenë imun derisa Allahu nuk e shpalli ajetin:

{إِن كُنْتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ} [يونس: 94]

“Po, (fjala vjen), nëse je në dyshim për këtë që të zbritëm ty (për ngjarjet e pejgamberëve), atëherë pyeti ata që lexojnë librin para teje...” [Junus: 94]” Pastaj, Ibn Abbasi i tha: “Kur në zemrën tënde ndjen diç, thuaj:

{هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ، وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} [الحديد: 3]

“Ai është i pari që s'ka fillim dhe i fundit që s'ka mbarim, i dukshmi dhe i padukshmi, dhe Ai është më i dijsmi për çdo gjë.”⁸⁹⁸

⁸⁹⁷ Shënojnë Ahmedî (1/235), Ebu Davudî (5112) në *Zmbrapsja e cytjeve të shejtanit*, Tajalisi (2704) nga Ibn Abbasi. Zinxhiri i tij është i drejtë. E shënon Muslimi (132) dhe Ebu Davudî (5111) nga Ebu Hurejre që ka thënë: “Disa as'hab erdhën te i Dërguari i Allahut dhe e pyetën: “Ne në vetvete i ndjejmë disa gjëra të cilat janë duke hezituar për të treguar?!” I Dërguari (s.a.v.s.) i vështroi me kujdes: “Domethënë atë e ndjeni?!” Ata thanë: “Po.” Ai u përgjigj: “Ky është imani i vërtetë.” Hattabi tha: “Kjo domethënë që kjo shfaqje është imani i vërtetë për atë pse ai nuk ju lejon që ta pranoni dhe të besoni në atë çfarë ju cytë shejtani. E kjo nuk domethënë që kjo cytje është imani i vërtetë, sepse ky është produkt i veprimit të shejtanit dhe i cytjes së tij, e si atëherë gjërat e tilla të konsiderohen iman i vërtetë?!”

Ua ka bërë me dije që ky zinxhir sofistifik i pyetjes është i përqendrueshëm në bazë të logjikës së shëndoshë dhe që zinxhiri i të krijuarit të krijesave përfundon me të Parin, para të Cilit nuk ka asgjë dhe përfundon me të Fundit, pas të Cilit nuk ka asgjë.

Dukshmëria e Allahut do të thotë Lartësia mbi të cilën nuk ka asgjë. Padukshmëria e Tij është univerzaliteti pas të Cilit nuk ka asgjë, sepse, sikur të kishte pasur para Tij diç, ajo do të ndikonte në Të, për shkak të asaj se ajo diç do të ishte Sunduesi i krijesave. Kjo nënkupton që duhet të arrijmë në përfundim që Krijuesi nuk është krijesë, që Ky Krijues nuk varet nga të tjerët dhe që çdo gjë tjetër varet nga Ai dhe ekziston me Të. Se Ai është i përjetshëm dhe që nuk ka fillim, që ai është i Pari dhe që para Tij nuk ka ekzistuar asgjë, që Ai është i Fundit pas të Cilit nuk ka asgjë, që Ai është i Dukshmi, i Cili është mbi çdo gjë, që Ai është i padukshëm, nën të Cilin nuk ka asgjë.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا يَزَالُ النَّاسُ بِتَسْأَلُونَ حَتَّى يَقُولَ قَائِلُهُمْ: هَذَا اللَّهُ خَلَقَ الْخَلْقَ، فَمَنْ خَلَقَ اللَّهُ؟ فَمَنْ وَجَدَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا، فَلَيْسَتْ عِندَ اللَّهِ وَلَيْتَنَّهُ))، وَقَدْ قَالَ تَعَالَى: {وَأَمَّا يَنْزِعُ عَنْكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} [فصلت: 36]

*“Njerëzit vazhdimisht do të pyeten, gjithnjë, derisa ndonjëri prej tyre nuk pyet: ‘Mirë, Allahu i ka krijuar krijesat, e kush e ka krijuar Allahun?’ Ai i Cili ndjenë diç nga kjo, le të kërkojë strehim tek Allahu dhe të ndalet me atë.”*⁸⁹⁹ I Lartësuar ka thënë: ***“E nëse ty të ngacmon ndonjë ngacmim prej djallit, ti kërko mbrojtje prej Allahut, se vërtet Ai është dëgjuesi, i dijsmi!”*** [Fussilet: 36]

Janë dy lloje të shejtanëve: shejtanët e dukshëm janë njerëzit dhe shejtanët e pa dukshëm, ata janë xhinët. I Lartësuar e ka urdhëruar të Dërguarin e Vet që të mbrohet nga shejtanët njerëz me mosërfilljen e tyre, me falje dhe me të përgjigjurit në mënyrë më të bukur, e nga xhinët shejtan duke kërkuar strehim tek Allahu prej tyre. Të dy këto lloje i ka bashkuar në suret: [El-‘Araf, El-Muminunë dhe Fussilet] Këndimin e e’udhubil-lahit gjatë leximit të Kur’anit dhe dhikrit është mënyra më e mirë për ta larguar të keqen e shejtanëve xhinn, e falja, mosërfillja dhe të

⁸⁹⁸ Shënon Ebu Davudi (5110). Zinxhiri është i mirë.

⁸⁹⁹ Shënon Buhariu (6/240) në *Fillimi i krijimit*, kapitulli: Veçoritë e Iblisit dhe ushtrisë së tij, Muslimi (135) në *Imani*, kapitulli: Sqarimi i cytjeve të shejtanit në iman, Ebu Davudi (4721) në *Sunneti*, kapitulli: Mbi Xhehmitë, Ahmedi (2/292, 317, 331, 387, 539) nga Ebu Hurejre. El-Mazeri ka thënë: Ka dy lloje të mendimeve, ato të paqëndrueshme dhe të cilat nuk sjellin dyshime. Prej tyre lirohet me mospërfilljen e tyre. Mbi to aludon hadith dhe ato quhen cytjet e shejtanit. Mendimet e qëndrueshme janë ato që nuk krijohen nga dyshimet, dhe ato largohen vetëm me të menduarit dhe argumente.”

përgjigjurit në mënyrë më të bukur është mënyra më e mirë për t'u mbrojtur nga e keqja e shejtanëve njerëz.

Dikush ka thënë: “Vetëm e’udhubil-lahi i përulur ose të përgjigjurit në mënyrë më të bukur është mënyra më e mirë për të kërkuarit e dy gjërave. E dyta, është ilaç për sëmundje nga të dukshmit, mënyra e parë është ilaç për sëmundjet nga e keqja e shejtanëve të padukshëm.

ÇFARË DUHET THËNË DHE BËRË AI I CILI ËSHTË SHUMË I ZEMËRUAR?

فى ما يقوله ويفعله من اشتد غضبه

Të tillit, i Dërguari (s.a.v.s.) ia ka urdhëruar që zjarrin e zemërimit ta shuaj me avdes, të ulet ai i cili është në këmbë, të bie ai i cili është ulur dhe të kërkojë strehim tek Allahu nga shejtani i mallkuar.

Meqë zemërimi dhe epshi janë dy gaca të zjarrta në zemrën e njeriut, i është urdhëruar që ato t'i shuaj me avdes, namaz dhe me të kërkuarit e mbrojtjes nga shejtani i mallkuar, siç ka thënë i Lartësuar:

{أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ} [البقرة: 44]

“A po i urdhëroni (thirrni) njerëzit për punë të mira, e veten tuaj po e harroni? Ndërsa ju e lexoni librin (Tevratin). A nuk po mendoni?” [El-Bekare: 44]

Meqë, këtë e bëjnë ata të cilët i ka kapluar epshi i madh, u është urdhëruar që atë ta shuajnë me mjete me të cilat shuhet zjarri i saj, e këto janë të ndihmuarit me durim dhe me namaz. Allahu ka urdhëruar që të kërkohet mbrojtja nga shejtani kur ai tenton që ta shpie atë në mendime të këqija. Pasi që të gjitha mëkatet rrjedhin nga hidhërimi dhe epshi, ashtu që rezultati definitiv i zemërimit është vrasja, e i epshit, prostitucioni, Allahu i ka bashkuar këto dy delikte dhe i ka bërë identike në suren El-En’am, El-Isra’, El-Furkan dhe El-Mumtehine. Thënë shkurt: I Lartësuar ua ka bërë me dije robërve të Vet mbi mjetet me të cilat do të mbrohen nga dy fuqi të mëdha: zemërimi dhe epshi, e ato janë: namazi dhe e’udhubil-lahi.

Kur i Dërguari (s.a.v.s.) shihte diç që e donte, thoshte:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ)). وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ، قَالَ: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ))

*“Falënderimi i takon Allahut, me dhuntinë e të Cilit plotësohen veprat e mira.” E kur shihte diç që nuk e donte, thoshte: “Falënderimi i takon Allahut në çdo situatë.”*⁹⁰⁰

Për atë që i ndihmonte diç, i Dërguari (s.a.v.s.) e bënte lutjen e përshtatshme për të.

Kur Ibn Abbasi ia ka përgatitur ujin për avdes, ka thënë:

((اللَّهُمَّ فَفِّهِهُ فِي الدِّينِ، وَعَلِّمُهُ التَّوْلِيلَ))

*“O Zot, mësoja atij fenë dhe tefsirin.”*⁹⁰¹

Kur gjatë një udhëtimi të natës Ebu Katade e ka drejtuar atë pasi që ai ishte lakuar mbi të shaluarën e vet, ai ka thënë:

((حَفِظَكَ اللَّهُ بِمَا حَفِظْتَ بِهِ نَبِيَّهِ)) *“Allahu të ruajt ashtu siç e ke ruajtur ti të Dërguarin e Tij.”*⁹⁰²

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ، فَقَالَ لِفَاعِلِهِ: جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا، فَقَدْ أُبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ))

*“Ai që i thotë atij, i cili i ka bërë ndonjë të mirë: ‘Allahu të shpërbleftë me të mira’, ai i është falënderuar tërësisht atij.”*⁹⁰³

⁹⁰⁰ Shënojnë Ibn Maxhe (3803) dhe Ibn Sunni (380) nga Aishja. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i dobët, por atë e vërteton transmetimi të cilin e transmeton Ebu Hurejre, e shënon Ebu Nuajmi në *El-Hil’jetu* (3/157) dhe Ibn Maxhe (3804). Ndërkaq, zinxhiri i transmetuesve është i dobët, andaj ato sëbashku fuqizohen.

⁹⁰¹ Shënohet në *Buhariu* (1/214) në versionin vijues: “O Zot, mësoja fenë”, si edhe (1/155, 13/208) në versionin vijues: “O Zot, mësoja Librin”, si edhe (7/78) në versionin vijues: “O Zot, mësoja urtësinë.” Shënon Muslimi (2477) në versionin vijues: “O Zot, bëje atë të arsyeshëm.” Humejdi cekë në *El-Xhemu*, që Ebu Mes’udi atë e ka cekur në Arafat e dy *Sahihëve* në versionin vijues: “O Zot, mësoja fenë dhe tefsirin.” Humejde thotë kjo shtojcë nuk shënohet në dy *Sahihët*. Atë e shënon edhe Ahmed i (1/266, 314, 335). Zinxhiri i tij është i drejtë, e Ibn Hibbani thotë që ky hadith është sahih.

⁹⁰² Shënon Muslimi (681) në *Mesxhidi*, kapitulli: Falja e namazit të kaluar.

I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka marr kredi nga Abdullah b. Ebu Rebiu, pastaj ia ka kthyer atë dhe ka thënë:

((بَارَكَ اللهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَمَالِكَ، إِنَّمَا جَزَاءُ السَّلَفِ الْحَمْدُ وَالْأَدَاءُ))

*“Allahu dhëntë bereqet në familjen tënde dhe në pasurinë tënde. Shpërblimi për huazim është falënderimi dhe kthimi i huasë.”*⁹⁰⁴

Pasi që Xherrir b. Abdullah El-Bexheli e liroi atë nga Dhul-Halasah, idhull i fisit Devs, e bekoi mbi kalin, fisin e tij Ahmes dhe njerëzit e atij fisi, pesë herë.⁹⁰⁵

Kur i dhurohej ndonjë dhuratë, atë e pranonte dhe e kthente atë edhe me më të mirë se ajo.⁹⁰⁶

Nëse e kthente dhuratën, i kërkonte falje atij që ia dhuronte atë. Ashtu i ka thënë Es-Sa’b b. Xhessametit, pasi që ia ka dhuruar mishin e gjahut: “Ne nuk e pranojmë atë nga ti, vetëm për atë pse jemi në ihrame.”⁹⁰⁷ Allahu më së miri e di.

⁹⁰³ Shënon Tirmidhiu (2036) në *Bamirësia*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi atë i cili falënderohet për atë që nuk e ka marr nga Usama b. Zejdi. Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm. Tirmidhiu thotë që ky hadith është hasen, ndërsa Ibn Hibbani konsideron që është sahih.

⁹⁰⁴ Shënojnë Nesaiu (7/314) në *Shitblerja*, kapitulli: Marrja e kredisë, Ibn Maxhe (2422) në *Sadakatë*, kapitulli: Përfundimi i mirë dhe Ahmedi (4/36). Zinxhiri i transmetuesve është i fuqishëm.

⁹⁰⁵ Shënojnë Ahmedi (4/362), Buhariu (8/55, 57, 58) në *Ekspeditat*, kapitulli: Beteja në Zul-Hilsah (6/108, 7/99), Muslimi (2476, 137) në *Virtytet e as’habëve*, kapitulli: Virtytet e Xherrir b. Abdullahut. Zul-Halasa është (idhull) statujë e cila ka qenë në Tebale në mes Mekës dhe Jemenit, gjashtë net ecjeje nga Meka. Atë e shërbenin njerëzit nga fisi Benu Uname nga Bahil b. E’asuri. Has’ami, Buxhejle, Ezdus-Serati dhe familja e tyre nga fisi Hevaziun atë e madhëronin dhe i ofronin sakrifica. Kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) e pushtoi Mekën, Arabët e pranuan Islamin, dhe filluan të vinin përfaqësuesit e tyre. I erdhi edhe Xherrir b. Abdullahu, e ai tani e kishte pranuar Islamin. I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “O Xherrir, a nuk ke për të na liruar nga Zul-Halasi?!” Ai tha: “Gjithsesi.” Pas së cilës e drejtoi kah ai. Kur erdhi deri te fisi Benu Ahmesi nga Buxhejli, u nis me ta kah ai, dhe atyre iu kundërvunë njerëzit nga fisi Ha’am dhe Bahili, duke e mbrojtur atë. Nga shërbëtorët e atij idhulli, atë ditë janë vrarë njëqind njerëz, e më së tepërmi nga Has’ami. Dyqind njerëz janë vrarë nga fisi Benu Kuhafi b. Amir b. Has’ami. Pas çka i mposhti ata dhe e rënoi idhullin Zul-Halasa. Pastaj, e dogji atë dhe ai u dogj. Shënohet në veprën: *El-Esmam*, nga Muhammed b. Saibi el-Kebiu.

⁹⁰⁶ Shënojnë Buhariu (5/154) në *Dhuratat*, kapitulli: Të kthyerit me dhurata për dhuratat, Ebu Davudi (3536) dhe Tirmidhiu (1954) nga Aishja që ka thënë: “I Dërguari i Allahut i pranonte dhuratat dhe u përgjigjej me dhurata.” Shejbe atë e shënon në versionin vijues: Ua kthente me dhurata edhe më të mira.

⁹⁰⁷ Shënon Buhariu (4/26, 28) në *Haxhi*, kapitulli: Kur muhrimin i dhurohet gomari i egër, i gjallë, nuk duhet pranuar atë, dhe në *Dhuratat*, kapitulli: Të pranuarit e gjakut si hedije-dhuratë, dhe në

Ummetin e vet e ka urdhëruar që kur e dëgjon të pallurit e gomarit, që të kërkojë strehim tek Allahu nga shejtani i mallkuar, e kur e dëgjon këndimin e gjelit, që të kërkojnë mirësi nga Allahu.⁹⁰⁸

Transmetohet nga i Dërguari (s.a.v.s.), që as'habët e vet i ka urdhëruar që kur e shohin zjarrin, të bëjnë tekbiere, sepse tekbiert e shuajnë atë.⁹⁰⁹

Nuk kishte dëshirë që nëpër ndeja të mos përmendet Allahu i Lartësuar. Ai thoshte:

((مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ إِلَّا قَامُوا عَنْ مِثْلِ حَيْفَةِ الْحِمَارِ))

*“Të gjithë ata që ngrihen nga tubimi ku nuk është përmendur emri i Allahut të Lartësuar janë të ngjashëm me ata të cilët e braktisin ngordhësirën e gomarit.”*⁹¹⁰

Gjithashtu, ka thënë:

((مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تَرَةً، وَمَنْ اضْطَجَعَ مضجعاً لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهِ، كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تَرَةً))

*“Ai që ulet ndokund pa e përmendur emrin e Allahut, kjo për te ka për të qenë trishtim dhe pikëllim, e nëse bie për të fjetur dhe nuk e përmend emrin e Allahut, kjo për te ka për të qenë trishtim dhe pikëllim.”*⁹¹¹

Në një version tjetër qëndron:

((وَمَا سَلَكَ أَحَدٌ طَرِيقاً لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ فِيهِ، إِلَّا كَانَتْ عَلَيْهِ تَرَةً)).

*“Secili që niset në ndonjë rrugë e nuk e përmend Allahun, kjo rrugë për të do të jetë trishtim dhe pikëllim.”*⁹¹²

kapitullin: Kush nuk e pranon dhuratën për ndonjë arsye, Muslimi (1193) në *Haxhi*, kapitulli: Muhrimi e ka të ndaluar gjahun, në (1/353) në *Haxhi*, kapitulli: Çfarë e ka të ndaluar murimi të hajë nga gjahu, Tirmidhiu (849) në *Haxhi*, kapitulli: Muhrimi nuk e ka të lejuar ngrënien e gjahut, dhe Ibn Maxhe (3090) në *Ritualet*, kapitulli: Çka është e ndaluar nga gjahu për murimin, nga Ibn Abbasi.

⁹⁰⁸ Shënojnë Buhariu (6/251) në *Fillimi i krijimit*, kapitulli: Fjalët e të Lartësuarit: “Dhe mbi te i përhap i llojet e ndryshme të kafshëve”. Ajet kur'anor.

⁹⁰⁹ Shënon Ibn Sunni (295) në *El-Uhajli*, në *Du'afa*, Ibn Adijji në *Kamilu*, nga Amr b. Shuajbi, nga babai i tij dhe nga gjyshi. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i dobët.

⁹¹⁰ Shënojnë Ebu Davudi (4855) në *Edebi*, kapitulli: Është e qortuar ngritja e njeriut nga ndeja apo nga ndonjë tubim pa e përmendur Allahun, dhe Ahmedi në (2/389, 494, 515, 527) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i tij është i drejtë.

⁹¹¹ E shënon Ebu Davudi (4856) Ibn Sunni dhe Humejdi (1158) nga Ebu Hurejre, e zinxhiri i transmetuesve është hasen.

I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ، فَكَثُرَ فِيهِ لَعَطُهُ، فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ))

“Ai që rri në ndonjë ndenje, në të cilën është folur gjithçka dhe para se të shkonte nga ajo thotë:

*Lavdi dhe falënderimi të qoftë Ty o Zot. Dëshmoj që nuk ka të adhurar tjetër me meritë përveç Teje. Nga Ti falje kërkoj dhe pendohem te Ti, kanë për t’iu falur të gjitha mëkatet që i ka bërë në këtë ndejë.”*⁹¹³

Në Sunenin e Ebu Davudit dhe në Mustedrekun e Hakimit shënohet që i Dërguari (s.a.v.s.) atë e thoshte kur dëshironte të shkonte nëpër ndeja dhe një herë një njeri e pyeti:

((إِنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلًا مَا كُنْتَ تَقُولُهُ فِيمَا مَضَى. قَالَ: ((ذَلِكَ كَفَّارَةٌ لِمَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ))

*“O i Dërguar i Allahut, ti je duke folur diç që më parë nuk e ke thënë?!” I Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Ky është shpagim për atë që ka qenë në ndenje.”*⁹¹⁴

* * *

Halid Ibn Velidi një herë iu ka ankuar për pagjumësi, e ai i kishte thënë:

((إِذَا أُوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَطْلُتْ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ وَمَا أَقْلُتْ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَّتْ، كُنْ لِي جَارًا مِنْ شَرِّ خَلْقِكَ كُلِّهِمْ جَمِيعًا مِنْ أَنْ يَقْرُطَ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَلَيَّ، أَوْ أَنْ يَطْغَى عَلَيَّ، عَزَّ جَارُكَ، وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ))

“Kur shkon për të fjetur thuaj: “O Zot, Sunduesi i shtatë qiejve dhe i asaj që e mbulojnë dhe i shtatë tokave dhe i asaj që bartin, Sunduesi i shejtanëve dhe i atyre

⁹¹² Shënojnë Ibn Sunni (178), Ahmedi (2/432), Hakimi (1/550) e shënon edhe Ibn Hibbani (2321) në versionin vijues: “Çdo hap që e bënë njeriu, e gjatë atyre nuk e përmend emrin e Allahut, kjo për të ka për të qenë dhembje dhe pikëllim.”

⁹¹³ Shënon Tirmidhiu (3429) në *Duatë*, kapitulli: Çfarë duhet thënë para se të shkohet nga tubimi, dhe Ebu Davudi (4859) në *Edebi*, kapitulli: Shpagimi i ndenjës, nga Ebu Hurejre, Ibn Hibbani (2366) dhe Hakimi (1/536) thonë që ky hadith është *Sahih* dhe me Hakimin pajtohet edhe Dhehebiu. Është e vërtetë çfarë kanë thënë.

⁹¹⁴ Shënon Ebu Davudi (4859) në *Edebi*, kapitulli: Shpagimi për ndejen, dhe Hakimi (1/537) nga Ebu Berzi el-Eslemi. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë (hasen).

që i mashtrojnë, më mbroj nga çdo krijesë që të mos më shqetësojë dhe që të mos më sulmojë. Ti je Mbrojtësi i fuqishëm dhe Madhështor është Lavdi Yt. Nuk ka Zot përveç Teje.”⁹¹⁵

I Dërguari (s.a.v.s.) i mësonte as’habët e vet se si të mbroheshin nga frika. U thoshte që ta thoshin këtë lutje:

((أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَمِنْ شَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ شَرِّ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ، وَأَنْ يَحْضُرُونِ))

“Strehohem me fjalët e përsosura të Allahut nga hidhërimi i Tij, nga intrigat e shejtanit dhe nga prezenca e tyre.”⁹¹⁶

Ceket, që një njeri ishte ankuar te i Dërguari për frikën gjatë gjumit, e ai i kishte thënë:

“Kur shkon në shtrat thuaj: ...” pastaj e ka cekur duanë e përmendur të cilin ai njeri e ka mësuar dhe është shëruar nga frika.

⁹¹⁵ Shënon Tirmidhiu (3518) nga Burejde. Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Hakem b. Zubejri, transmetues i përjashtuar. Hadithi ka version tjetër nga Halidi të cilin e shënon Taberaniu në *Kebir* (1/192/1) me zinxhir të ndërprerë të transmetuesve. Sipas kësaj, hadithi është i dobët.

⁹¹⁶ Hadithi është hasen. E shënojnë Ahmedi (2/181), Ebu Davudi (3893) në *Mjekësia*, kapitulli: Si lexohet rukja, Tirmidhiu (3519) në *Duatë*, kapitulli: Duaja e cila lexohet kur bihet për të fjetur. Hadithi e ka edhe versionin tjetër te Ahmedi (4/57, 6/6) dhe Ibn Sunni (753) nga Amr b. Shuajbi nga babai dhe gjyshi i tij. Transmetuesit e tij janë të besueshëm. Hadithi ka edhe versionin tjetër te Ahmedi (4/37, 6/6) dhe Ibn Sunni (753) nga Velid b. Velidi. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, por zinxhiri i tij është i ndërprerë. Në versionin e tij thotë që i ka thënë të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.): “I Dërguari i Allahut, ndjejë frikë”, e i Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Kur të biesh në shtrat thuaj: Strehohem....”

KAPITULLI MBI FJALËT TË CILAT I DËRGUARI (S.A.V.S.) NUK KISHTE DËSHIRË QË TË THUHESHIN

فِي أَلْفَاظِ كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْرَهُ أَنْ تُقَالَ

Nga ato fjalë janë fjalët: më është bërë shpirti i ligë ose e ndjejë të keqen. Por duhet thënë: shpirti im është dashamirë dhe besnik.⁹¹⁷

Që hardhia e rrushit të quhet fisnike, por duhet thënë rrushi edhe hardhia.⁹¹⁸ I Dërguari nuk dëshironte të thuhej: “Njerëzit janë të shkatërruar”, ka thënë: “*Kush e thotë atë, ai është edhe më i shkatërruar se ata.*”⁹¹⁹ Në këtë kuptim janë edhe fjalët: Njerëzit janë të prishur, koha është e prishur dhe të ngjashme me këto.

Ka ndaluar të thuhet: “Çka do Allahu edhe ky dhe ky.” Një njeri i kishte thënë: “Çka do Allahu dhe ti”, e ai ka thënë: “*Vallë a më ke barazuar me Allahun?! Thuaj: Çka do vetë Allahu.*”⁹²⁰

Kuptim të njëjtë ka edhe kur thuhet: “Sikur të mos ishte Allahu dhe ky dhe ky nuk do të ishte kjo dhe kjo.” Kjo madje është shumë më neveritëse edhe më e keqe. Sikurse edhe kur thuhet: “Unë i jam dorëzuar Allahut dhe këtij e këtij.” Ose: Kërkoj mbrojtje nga Allahu dhe nga ky dhe ky. Unë llogarisë në Allahun dhe në këtë dhe këtë. Unë mbështetem tek Allahu dhe te ky dhe ky”, sepse ai që e thotë atë, e ka bërë atë dhe atë të barabartë me Allahun.

Ose, shiun na e ka sjell perëndimi i atij dhe atij ylli”, por duhet thënë: “Na ka rënë shiu me dhuntitë e Allahut dhe me mëshirën e Tij.”⁹²¹

⁹¹⁷ Shënojnë Buhariu (10/465), Muslimi (2230) dhe Ebu Davudi (4978, 4979) nga Aishja (r.a.).

⁹¹⁸ Shënon Muslimi (2248) në *Shprehjet*, kapitulli: Është e qortuar që hardhia të quhet fisnike, Darimi në *Sunnenin* e vet (2/118), *Pijet*, kapitulli: Është e ndaluar që hardhija të quhet fisnike, nga Vail b. Hixhri. Shënojnë Buhariu (10/465, 467) dhe Muslimi (2247) nga Ebu Hurejre.

⁹¹⁹ Shënojnë Muslimi (2623) në *Bamirësia në lidhjen farefisnore*, kapitulli: Është e ndaluar të thuhet: njerëzit janë shkatërruar.

⁹²⁰ Shënon Ahmedi në (1/214, 283) nga Ibn Abbasi. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. Hadithi i ka edhe dy versione tjera. Një version nga Hudhejfe, i cili gjendet te Ahmedi (5/384, 394, 398) dhe Ebu Davudi (4980). Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë. E versioni i dytë nga Tufeje b. Sahberi gjithashtu tek Ahmedi (5/72).

⁹²¹ Shënon Buhariu (2/433, 434) dhe Muslimi (71) nga Zejd b. Halidi el-Xhukenui. Shafi, Allahu e mëshiroftë, ka thënë në *El-u*: “Kush thotë: Shiun na e solli perëndimi i këtij dhe i këtij ylli” sikur që

Gjithashtu ka ndaluar të betuarit me diç tjetër përveç me Allahun. Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush betohet me diç tjetër përveç me Allahun ai ka bërë shirk.”⁹²²

Gjithashtu, ka ndaluar, që gjatë mallkimit të thuhet: “Do të bëhet jehud, i krishterë apo mosbesimtar ai i cili e bënë këtë dhe këtë.”⁹²³

Gjithashtu, urrente që muslimanit t’i thuhet mosbesimtar.⁹²⁴

Gjithashtu, ka ndaluar që pronarit t’i thuhet: “Sundues mbi sunduesit.”⁹²⁵

Gjithashtu, ka ndaluar që pronari t’i thotë shërbëtorit apo shërbëtorës së vet: robi im ose robëresha ime, e që shërbëtori t’i thotë pronarit të vet, sunduesi im. Pronari duhet të thotë: djaloshi im, vajza ime, e shërbëtori duhet të thotë: zotëriu im apo zonja ime.⁹²⁶

I Dërguari (s.a.v.s.) ka ndaluar që të shahet era kur fryen. Urdhëronte, që atëherë nga Allahu të kërkohet e mira e saj dhe e mira për shkak të së cilës është dërguar, e që të strehohet tek Allahu nga e keqja e saj dhe e keqja për shkak të së cilës është dërguar.⁹²⁷

flisnin disa nga mushrikët dhe ashtu shiun ia përshkruanin ndonjë ylli, kjo do të konsiderohet mosbesim, sikur që ka thënë i Dërguari (s.a.v.s.), sepse en-nev’ koha, e koha është krijesë, e cila nuk mundet as vetes e as tjetërkujt t’i bëjë çfarëdo. E kush thotë: “Ra shiu me kohën”, atëherë nuk do të bëjë mosbesnikëri. Gjithashtu, ekzistojnë edhe fjalët e tjera të cilat janë më të dashura për mua se ato.”

⁹²² Shënon Ahmedi në (2/34, 67, 69, 87, 98, 125) dhe Tirmidhiu (1535) në *Betimet*, kapitulli: Çfarë transmetohet nga qortueshmëria e të betuarit me diç tjetër përveç Allahut. Zinxhiri i transmetuesve të tij është i drejtë. Hakimi (4/297) thotë që ky hadith është sahih, e me vlerësimin e tij pajtohet edhe Dhehebiu.

⁹²³ Shënon Ebu Davudi (3258), Nesaiu (7/6) dhe Ibn Maxhe (2100) nga Burejde që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: “Kush betohet dhe thotë: ‘Unë heq dorë nga Islami’, dhe nëse në atë nuk do të jetë i sigurtë ka për t’u bërë siç mendon, por nëse në atë është i sigurtë, nuk ka për t’u kthyer në Islam i shëndoshë.” Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

⁹²⁴ Shënojnë Buhariu (10/428) dhe Muslimi (60) nga Ibn Umeri. Mbi këtë kapitull transmetohet edhe nga Ebu Dherre, ndërsa e shënon Buhariu (1/388) dhe Muslimi (61).

⁹²⁵ Shënon Buhariu (10/486), Muslimi (2143), Ebu Davudi (4961) dhe Tirmidhiu (2829) nga Ebu Hurejre.

⁹²⁶ Shënojnë Buhariu (5/131) dhe Muslimi (2249) nga Ebu Hurejre.

⁹²⁷ Shënon Tirmidhiu (2255) nga Ubejj b. Ka’bi dhe thotë që ky hadith është hasenun sahih. Shënon Ahmedi (2/2590, 268, 409, 437), Ebu Davudi (5097) dhe Buhariu në *El-Edebul-mufred* (906) nga Ebu Hurejre. Zinxhiri i transmetuesve është i drejtë.

Është ndaluar që të shahet nxehtësia (temperatura) dhe ka thënë: “*Ajo i largon mëkatet sikur që rrësheku largon ndryshkun nga hekuri.*”⁹²⁸

Ka ndaluar që të shahet gjeli. Është vërtetuar që i Dërguari (s.a.v.s.) ka thënë:

((لَا تَسُبُّوا الدِّيكَ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ))

“*Mos e shani gjelin se ai zgjon për namaz.*”⁹²⁹

E ka ndaluar krenarinë dhe lavdërimin në mënyrë se si e bënëin atë mushrikët, që të shprehen ngushëllimet në mënyrën e tyre, sikurse të thirrurit sipas fisit, fanatizmin ndaj fisit apo prejardhjes. Këtu mund të rradhitet edhe fanatizmi ndaj meth’hebeve, drejtimeve, shejhëve, preferimi në bazë të gjykimeve të lira dhe fanatizmi në mes tyre, të thirrurit në pasim, shoqërimi ose mos shoqërimi në bazë të përkatësisë dhe klasifikimi i njerëzve në bazë të këtyre masave dhe të tjera. Të gjitha këto janë zakonet e xhahilijetit.

Ndalonte që për jacinë (isha’) të thuhet ateme,⁹³⁰ d.m.th. që për shkak të asaj shprehjeje të humbet shprehja isha’.

Ndalonte që të shahet muslimani.⁹³¹

Ndalonte që dy vetë të pëshpërisnin në prezencë të tretit.⁹³²

Ndalonte që gruaja ta shajë bukurinë e gruas tjetër në prezencë të bashkëshortit.⁹³³

Gjithashtu, ndalonte që gjatë lutjes të thuhet: “O Zot, më fal nëse do, më mëshiro nëse do.”⁹³⁴

Urrente që të betohet shumë.⁹³⁵ Nuk kishte dëshirë që për ylberin të thuhet shigjeta e Kuzahut⁹³⁶, për ylberin i cili shihet në qiell.⁹³⁷ Nuk kishte dëshirë që asnjëri të

⁹²⁸ Shënon Muslimi (2575) në *Duatë*, kapitulli: Shpërblimi i muslimanëve kur e godet sëmundja apo pikëllimi, nga Xhabiri (r.a.).

⁹²⁹ Shënon Ahmedi në (5/193), Ebu Davudi (5101) në *Edebi*, kapitulli: Çfarë transmetohet mbi gjelin dhe kafshët, nga Zejd b. Halid el-Xhuheni. Zinxhiri i transmetuesve është i mirë.

⁹³⁰ Shënon Muslimi (644) nga Ibn Umeri.

⁹³¹ Shënon Buhariu (11/68, 69) dhe Muslimi (2183) nga Ibn Umeri.

⁹³² Shënon Buhariu (11/68, 69) dhe Muslimi (2183) nga Ibn Umeri.

⁹³³ Shënon Buhariu (9/269) nga Ibn Mes’udi.

⁹³⁴ Shënon Buhariu (11/118) dhe Muslimi (2679) nga Ebu Hurejre.

⁹³⁵ Shënon Muslimi (1607) nga Ebu Katade el-Ensariu që e ka dëgjuar të Dërguarin e Allahut (s.a.v.s.) që ka thënë: “Kujdesuni nga betimet e shumta gjatë shitblerjes, sepse ato e zvogëlojnë nafakën dhe e shkatërrojnë pasurinë.”

lutet me fytyrën e Allahut.⁹³⁸ Gjithashtu, nuk kishte dëshirë që Medina të quhej Jethrib⁹³⁹. Gjithashtu, e ka ndaluar që njeriu të pyetet përse e ka qëlluar gruan e vet.⁹⁴⁰ Përveç nëse këtë e kërkon ndonjë nevojë. Gjithashtu, urrente që të thuhet: “E kam agjëruar tërë ramazanin”, ose “jam falur tërë natën.”⁹⁴¹

* * *

Nga mënyrat e qortuara të shprehjes janë edhe ato që gjërat e caktuara të mos përmenden në formën rrënjësore, por duhet të përmenden në formën figurative.

Në ato shprehje numërohen: Allahu ta zgjatë jetën, Allahu i zgjatë ditët e tua apo jetofsh njëmijë vjet dhe të tjera.

Aty marrin pjesë edhe fjalët e agjëruesit: “Pasha atë i cili e ka vulosur gojën e kafirit.”

Rasti i njëjtë është që për tatime të thuhet që janë “të drejtat”. Njëjtë është edhe për atë që ndahet me qëllim të nënshtimit ndaj Allahut të thuhet: “Jam në humbje” apo

⁹³⁶ Kuzahu ka qenë hyjnia arabe e rrufesë dhe e plleshmërisë. Muftiqi, fjalori në gjuhën boshnjako-arabe (1193).

⁹³⁷ Shënon Ebu Nu'ajmi në *Hil'lejtul-evlija* (2/309) nga Ibn Abbasi në versionin vijues: “Mos thuani: Shigjeta e Kuzahut, sepse Kuzahu është shejtani, por thoni: Shigjeta e Allahut të Lartësuar, Mbrotjesit të banorëve të tokës.” Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Zekerija b. Hakim el-Habet el-Basri, ai është i dobët dhe transmetues i larguar.

⁹³⁸ Shënon Ebu Davudi (1671) nga Xhabiri në formën merfu' në versionin vijues: “Asnjëri të mos kërkojë diç me fytyrën e Allahut, përveç Xhennetit.” Në zinxhirin e transmetuesve është Sulejman b. Muadh et-Temimi të cilin shumica e ka kritikuar.

⁹³⁹ Shënon Buhariu (4/75) nga Ebu Hurejre në formën merfu': “Më është urdhëruar të shpërngulem në qyteti i cili ka për t'i pushtuar vendbanimet tjera, e ai quhet Jethrib e ajo është Medina... Hafidhi ka thënë: “Disa mysafirë atë e quanin Jethrib, e emri i cili i përshtatet është Medina. Disa dijetarë nga hadithi kanë kuptuar që është e qortuar të quajturit e saj Jethrib dhe kanë thënë që Jethrib nuk përmendet në Kur'an dhe që me atë emër atë e quajnë ata jobesimtarët.” Shënon Ahmedin nag Bera' b. Azibi në formën merfu' që ka thënë: “Kush Medinën e quan Jethrib le të kërkojë falje nga Allahu. Ajo është Taba, ajo është Taba.”

⁹⁴⁰ Shënojnë Ebu Davudi (2147), Tajalisi (10) dhe Ibn Maxhe (1968) nga Umeri. Në zinxhirin e transmetuesve është Davud b. Jezid el-Evdi, transmetues i dobët, e shejhu i tij Abdurrahman el-Musli nuk ka vërejtje.

⁹⁴¹ Shënon Ebu Davudi (2415) në *Agjërimi*, kapitulli: “E kam agjëruar tërë ramazanin”, nga Ebu Bekri. Transmetuesit janë të besueshëm, por në zinxhirin e tij është 'an'ani nga Hasani.

“Kam humbur kaq dhe kaq.” Apo që të thotë: “Kam ndarë shumë pasuri në këtë botë.”

Rasti i njëjtë është edhe mbi pyetjet e bazuara në ixhtihad, për atë që jep fetva që të thotë: Allahu e ka ndaluar këtë dhe këtë, apo e ka lejuar këtë dhe këtë. Këtë duhet thënë vetëm për pyetjet për të cilat ekziston teksti i qartë.

Rasti i njëjtë është edhe mbi pyetjen që për argumentet e Kur'anit dhe të hadithit të thuhet, se ato janë format gjuhësore dhe metafora. Ky emërtim e largon respektin ndaj tyre në zemrat e njerëzve. Sidomos nëse për dyshimet e apologjetikëve dhe filozofëve thuhet që ato janë argumentet të pakontestueshme racionale. La ilahe il-lallah, se sa shumë shkatërrim është futur përmes këtyre dy emërtimeve në shumë logjika dhe në fe, qoftë në fushën fetare apo në fushën e kësaj bote.

* * *

Gjithashtu ka ndaluar që njeriu të flet mbi marrëdhënien seksuale me gruan e vet dhe se çfarë ka ndodhur në mes tij dhe bashkëshortës së tij,⁹⁴² sikur që këtë e bëjnë të pagdhendurit.

Nga shprehjet që i ka urrejtur janë edhe:⁹⁴³ kanë menduar, kanë përmendur, kanë thënë dhe të tjera.

⁹⁴² Shënon Muslimi në *Sahihun* e vet (1417), Ahmedi (3/69), Ibn Sunni (619) dhe Bejhekiu (7/193, 194) nga Ebu Seid el-Hudriu që i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.) ka thënë: Njeriu më i keq në Ditën e gjykimit do të jetë ai i cili e tradhton gruan e vet dhe e kundërta, e pastaj i zbulon fshehtësitë e saja.” Ky hadithi edhe përkundër asaj që e shënon Muslimi, megjithatë, zinxhiri i tij i transmetuesve është i dobët. Dhehebiu në mizan konsideron që të dobët atë e konsiderojnë Jahja b. Mein dhe Nesaiu. Ahmedi thotë që hadithet e tij janë të përjashtuar. Pastaj Dhehebiu e ka cekur këtë hadith dhe ka thënë: “Ky hadith nuk e kritikon Umerin.” Shënon Ahmedi (6/456, 457) nga Esma nga Vajza e Jezidit që ajo ka qenë te i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), kur disa burra dhe disa gra ishin duke ndenjur tek ai. Ai tha që ka individ të cilët tregojnë se çfarë bëjnë me gratë e veta, dhe ka nga gratë të cilat tregojnë se çfarë bëjnë me burrat e vet, pas së cilave njerëzit heshtën. Unë thash: “Pasha Allahun, ato e kanë zakon të flasin për atë por edhe ata zakonisht e bëjnë atë.” I Dërguari (s.a.v.s.) tha: “Mos e bëni atë. Kjo është e njëjtë me atë kur shejtani e takon në rrugë shejtankën dhe bënë amoralitet me të, e njerëzit i shikojnë.” Në zinxhirin e transmetuesve të tij është Shehr b. Havsheb, transmetues i dobët, por ky hadith ka një version nga Ebu Hurejre të cilin e shënon Ahmedi (2/46, 54), Ebu Davudi (2174) dhe Ibn Sunni (620), e versionin nga Sulejmani të cilin e shënon Ebu Nuajmi në *El-Hil’jetu* (1/186) dhe versionin e tretë nga Sa’di të cilin e shënon Bezzari siç ceket në *El-Mexhmeu* (4/294, 295). Sipas kësaj, ky hadith është i fuqishëm me versione të mundura.

Nga shprehjet që janë të qortuara janë edhe që sunduesit t'i thuhet që është trashëgimtar i Allahut (halifetullah), apo zëvendësi i Tij në Tokë, sepse trashëgimtarë dhe zëvendës i bëhen atij që (nuk është i pranishëm) mungon. Allahu është zëvendës në familjen e atij që mungon dhe përfaqësues i robit të Vet besimtar.

* * *

Më së tepërmi duhet pasur kujdesë nga fjala “unë”, “unë kam” dhe “te unë”, sepse ato janë tre fjalë me të cilat Iblisi, Faraoni dhe Karuni kanë qenë të sprovuar.

Iblisi ka thënë: “Unë jam më i mirë se ai.” Faraoni ka thënë: “Mua më takon pushteti mbi Egjiptin.” Karuni ka thënë: “Këtë e kam fituar me meritën time.” Konteksti më i bukur në të cilin mund të vëhet fjala “unë” është kur njeriu thotë: “Unë jam robi mëkatar, unë jam robi i cili gabon, unë jam ai i cili falje kërkon, unë jam ai i cili i pranon mëkatet e veta” dhe të tjera. E fjala “unë kam” në kontesktin që vijon: “Unë kam mëkate, unë kam kundërvajtje, unë jam i dobët, unë jam i varur, unë jam i përlur. E fjalët “te unë” në hadithin që vijon:

((اغْفِرْ لِي جَدِّي، وَهَزْلِي، وَخَطِيئِي، وَعَمْدِي، وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي))

*“Më fal për atë që e bëjë në realitet dhe në shaka, më fal për atë që e bëjë qëllimisht dhe pa qëllim, sepse të tëra këto janë prezente tek unë.”*⁹⁴³

Me ndihmën dhe mbështetjen e Allahut ka përfunduar botimi i vëllimit të dytë i veprës *Zadul Me'adi fi hedji hajrul-ibadi*. Pason vëllimi i tretë i cili fllon me kapitullin mbi praktikën e të Dërguarit në Xhihad dhe në lufta.

⁹⁴³ Shënon Ebu Davudi (4972), Buhariu në *El-Edebul-mufred* (762) dhe tahaviu në *Mushkilul-asar* (1/68) në disa transmetime përmes Evzait nga Jahja b. Ebi Kethiri nga Ebu Kilabi që Ibn Mes'udi i ka thënë Ebu Abdullahut, apo që Ebu Abdullahu i ka thënë Ebu Mes'udit: “Çfarë e dëgjuar nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), që thotë mbi ‘Kanë menduar?’ Ka thënë: “E kam dëgjuar kur ke thënë: ‘Sa e keqe është kjo kafshë kalëruese e njeriut: Kanë menduar.’” Ebu Abdullahu është Hudhejfe. Transmetuesit e tij janë të besueshëm, përveç që Ebu Kilabi nuk e ka dëgjuar Ebu Mes'udin el-Ensarin siç e transmeton këtë Mundhiri në *Muhtesarin* nga hafidh Ebul-Kasimi ed-Dimeshki në *Atrafët*. Transmetimi i tij nga Hudhejfe është mursek, siç qëndron në *Tesbihun*.

⁹⁴⁴ Shënon Buhariu (11/165, 167) dhe Muslimi (2719) nga Ebu Musa el-Esh'ariu.

PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) NË DHËNIEN E SADAKASË DHE ZEKATIT	9
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) MBI DHËNIEN E FITRIT	22
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT NË NDARJEN E SADAKASË VULLNETARE	26
KAPITULLI MBI SHKAKTARËT E LUMTURISË SË ZEMRËS DHE MBI ATË QË ATO JANË KOMPLETUAR TEK I DËRGUARI (S.A.V.S.)	28
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT GJATË AGJËRIMIT	33
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË AGJËRIMIT VULLNETAR	72
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) NË I'TIKAF	94
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË KRYERJES SË HAXHIT DHE UMRES	97
UMRA - العَمْرَة	97
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E KRYERJES SË HAXHIT NGA I DËRGUARI (S.A.V.S.)	108
KAPITULLI MBI MBËSHTETËSIT E MENDIMEVE TË PËRMENDURA DHE SQARIMI I SHKAKUT TË ATYRE ILUZIONALEVE DHE I GABIMEVE	130
KAPITULLI MBI ARGUMENTET E ATYRE TË CILËT KANË GABUAR NË PËRSHKRIMIN E HAXHIT TË TË DËRGUARIT (S.A.V.S.)	134
PËRSHKRIMI I KRYERJES SË HAXHIT TË TË DËRGUARIT (S.A.V.S.)	164

KAPITULLI MBI ILUZIONET _____	295
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT GJATË THERJES SË HEDJIT DHE AKIKËS _____	305
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) TE KURBANI _____	309
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT _____	316
(S.A.V.S.) TEK AKIKA _____	316
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË VËNIES SË EMRIT DHE GJATË CIRKUMCISIONIT TË TË POSALINDURIT _____	325
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË VËNIES SË EMRIT DHE PSEUDONIMIT _____	326
KAPITULLI MBI TË KUPTUARIT E KËSAJ TEME _____	328
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË TË FOLURIT DHE ZGJEDHJES SË FJALËVE _____	343
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË DHIKRIT _____	356
KAPITULLI MBI DHIKRIN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË VESHJES SË RROBAVE DHE GJËRAVE TË NGJASHME _____	372
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË HYRJES NË SHITËPINË E VET _____	374
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË HYRJES PËR KRYERJEN E NEVOJËS FIZIOLOGJIKE _____	377
ÇFARË THOSHTE I DËRGUARI (S.A.V.S.) KUR DILTE NGA TUALETI _____	381

KAPITULLI MBI DHIKRIN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË MARRJES SË AVDESIT _____	381
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË EZANIT DHE DHIKRI I CILI KËNDOHET NË ATË KOHË _____	384
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E DHIKRIT TË RESULULLAHUT (S.A.V.S.) GJATË SHFAQJES SË HËNËS SË RE _____	392
KAPITULLI MBI DHIKRIN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) PARA DHE PAS NGRËNIES _____	393
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT TË ALLAHUT GJATË DHËNIES SË SELAMIT, TË KËRKUARIT LEJEDHE TË DËSHIRUARIT SHËNDET PËR ATË QË TESHTINË _____	403
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË DHËNIES SË SELAMIT PASUESVE TË LIBRIT _____	421
KAPITULLI MBI PRAKTIKËN E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) GJATË TË KËRKUARIT TË LEJES PËR HYRJE _____	425
KAPITULLI MBI PRAKTIKIMIN E LUTJES NGA I DËRGUARI (S.A.V.S.) GJATË TESHTITJES _____	432
PRAKTIKA E TË DËRGUARIT (S.A.V.S.) DHE BONTONI I LEXIMIT TË LUTJES DHE DHIKRIT GJATË UDHËTIMIT _____	440
PRAKTIKA E LEXIMIT TË DUAVE DHE E DHIKRIT MARTESOR NGA I DËRGUARI I ALLAHUT (S.A.V.S.) _____	452
KAPITULLI MBI ATË SE ÇFARË KA THËNË I DËRGUARI (S.A.V.S.) KUR KA PARË DIÇ QË E KA FASCIONUAR TE FAMILJA E VET DHE NË PASURINË E VET _____	454
KAPITULLI MBI ATË QË THUHET KUR E SHEH DIKË TË SPROVUAR ME NDONJË GJË _____	455

KAPITULLI MBI ATË SE ÇFARË THUHET KUR DIKË E GODET GJËMA DHE PESIMIZMI _____ **455**

KAPITULLI MBI ATË SE ÇFARË THUHET KUR ËNDËRROHET AJO QË URREHET _____ **456**

ÇFARË THUHET TË BËJË AI I CILI SPROVOHET ME CYTJET E SHEJTANIT DHE ME ÇFARË T'I KUNDËRSHTOJ ATO _____ **459**

ÇFARË DUHET THËNË DHE BËRË AI I CILI ËSHTË SHUMË I ZEMËRUAR? _____ **462**

KAPITULLI MBI FJALËT TË CILAT I DËRGUARI (S.A.V.S.) NUK KISHTE DËSHIRË QË TË THUHESHIN _____ **468**